Hɨm Yaaim Me God

The New Testament in the Au language of Papua New Guinea

Hɨm Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 31 Aug 2023
4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a

Contents

MATYU 1
MAK 61
LUK 95
JON 153
APOSEL 194
ROM 248
1 KORIN 277
2 KORIN 307
GALASIA 326
EFESAS 337
FILIPAI 346
KOLOSI 352
1 TESALONAIKA 359
2 TESALONAIKA 364
1 TIMOTI 367
2 TIMOTI 375
TAITAS 380
FAILIMON 384
HIBRU 386
JEMS 409
1 PITA 416
2 PITA 424
1 JON 429
2 JON 435
3 JON 436
JUT 437
REVELESEN 440
XXA 471
Read the New Testament . . . 473
List 479

Hɨm Yaaim Me Krais Matyu Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨr mɨt ne weiwɨk miutɨp ne Jisas *1:1-17*
Hɨm me Maria wine Jisas *1:18–2:23*
Hɨm me Jon Baptais *3:1-12*
Jon Baptais kɨkɨr Jisas *3:13-17*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-11*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:12–18:35*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *19:1–25:46*
Mɨt nenep Jisas kaa *26:1–27:66*
Jisas pɨke kekrit maain mɨt nɨrek *28:1-20*

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas (Lu 3:23-38)

1 *Menmen im hi hewisɨm hɨram niuk me maamrer yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp me Jisas Krais, kerek hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe Devit, hɨrak nepenyek hak ke maam nɨpu kaiu Ebraham.
2 Ebraham kine Aisak.
Aisak kine Jekop.
Jekop kine Juda ketike heiyiuwerer nɨrak, kikrek tɨrak.
3 *Juda kɨwaai ketike Tema hɨre wine Peres ketike Sara.
Peres kine Hesron.
Hesron kine Ram.
4 Ram kine Aminadap.
Aminadap kine Nason.
Nason kine Salmon.
5 *Salmon keit Rehap hɨre wine nɨkan kɨre Boas.
Boas hɨrak keit Rut hɨre wine nɨkan kɨre Obet.
Obet kine Jesi.
6 *Jesi kine Devit hɨrak mɨtɨk iuwe king.
Devit kine Solomon. Nɨpaa Solomon miye pɨrak hɨre mɨte pe mɨtɨk Yuraia. Yuraia epei kaa, Devit ketɨwe hɨre mɨte pɨrak.
7 *Solomon kine Riaboam.
Riaboam kine Abaisa.
Abaisa kine Esa.
8 Esa kine Jihosafat.
Jihosafat kine Joram.
Joram kine Usaia.
9 Usaia kine Jotam.
Jotam kine Ehas.
Ehas kine Hesekaia.
10 Hesekaia kine Manasa.
Manasa kine Emos.
Emos kine Josaia.
11 *Josaia kine Jekonaia ketike kikrek nɨrak. Me wɨ im, mɨt ne Bebilon netike mɨt ne Isrel nenepan, hɨr neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr.
12 *Hɨr nari mɨt ne Isrel nen wit kɨr eik, Jekonaia kine Sialtiel.
Siatiel kine Serababel.
13 Serababel kine Abaiat.
Abaiat kine Elaiakim.
Elaiakim kine Eso.
14 Eso kine Sedok.
Sedok kine Ekim.
Ekim kine Elaiat.
15 Elaiat kine Eliesa.
Eliesa kine Matan.
Matan kine Jekop.
16 Jekop kine Josep, mɨtɨk kerek keit mɨte Maria kerek wine mɨtɨk Jisas, kerek mɨt nenewek Mɨtɨk Iuwe ek Krais.
17 Nɨpaa wɨ Ebraham kepu ere mɨte wine Devit, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ Devit kepu ere mɨte wine Jekonaia, wɨ kerek mɨt ne Bebilon neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ im ere Maria wine Jisas kerek God kehimɨtanek hɨrak kɨkaap haiu mɨt kaktaihis, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14).

Hɨm me Maria hɨre wine Jisas (Lu 2:1-7)

18 *Menmen im hɨram hɨm me Jisas Krais miye pɨrak winaak ek. Jisas miye pɨrak Maria ap wetike Josep neitan wen au. Hɨr nehimɨteni weinɨm te hɨre wertei hɨre nepei wepɨtu wentar God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerep kewis nɨkan kekre tu kɨre te hɨre wawinaak.

* **1:1** Jen 22:18; 1Kro 17:11 * **1:3** Jen 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5** Rut 4:13-17 * **1:6** 2Sml 12:24 * **1:7** 1Kro 3:10-16 * **1:11** 2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20 * **1:12** Esr 3:2 * **1:18** Lu 1:27, 35

19 Hɨre wawine nɨkan te mɨtɨk kɨre
Josep han kitet hɨrak ap kɨwaai ketik-
erep te hɨre wepɨtu. Hɨrak mɨtɨk yaaik
ap hanhan kakwepyapɨr hɨrak han kitet
hɨre wɨrɨak enum kaknipiye yɨnk enuk
te hɨrak kare kakɨpakɨnep kaksiuwerep
wauno.
20 Josep han kitet mɨte pɨrak Maria
kerek epei wetu, te hɨrak kɨwaai kɨtyak
te mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kan
ketpɨwek, "Ti nepenyek hak ke maam
nɨpu kit Devit ti ap enaain ti etikerep
eiyɨtan eiyɨntar nɨkan kekre tu ke mɨte pit
God Hɨmɨn Yaaik kewisɨk kekrerep hɨre
wepɨtu.
21 *Hɨre sip newenep wawine nɨkan
te ti ewis niuk mɨrak Jisas entar hɨrak
kakɨkaap mɨt nɨrak ne Isrel, hɨrak kakɨsak
menmen mɨr enum."
22 Menmen im mamnen mamises hɨm
kerek nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God katɨp mɨt
profet em. Hɨram matɨp mar im:
23 *"Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau im em.
Maain mɨte nɨhan wawɨtu wawine nɨkan
te mɨt nanɨnewek niuk mɨrak Emanyuel."
Haiu meweikɨn niuk mɨrak men hɨm maiu
haiu matɨp, 'God kau ketikewai.'
24 Wanewik epei au, Josep kekrit hɨrak
kises menmen kerek mɨtɨk ensel nepei
ketpɨwek hɨrak kɨwaai kɨtyak kɨrem, te
hɨrak keit Maria hɨr neitan.
25 *Hɨr neitan te hɨrak ketikerep nɨran
au ere hɨre sip newenep hɨre wine nɨkan.
Hɨre winaak epei au, Josep hɨrak kewis
niuk mɨrak Jisas.

2

Mɨtɨkɨt wikak te wit hak tertei iuwe hɨrakɨt tan tatɨr Jisas

1 Jisas miye pɨrak winaak keit wit Betle-
hem keit provins Judia. Maain kike
mɨtɨkɨt hakɨt tɨr saur metike hɨr, wit
kɨrakɨt keit yanɨmɨn kerek wepni kokai
kan, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit kɨrakɨt ten tiun
wit Jerusalem, hɨrakɨt titehi mɨt tar ik:
2 *"Nɨkan kike kerek miye winaak
maain hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe King
kakinɨn naanmampre mɨt ne Isrel, hɨrak
keik? Haiu mɨr saur kɨrak kerek keteiknai
miye wine mɨtɨk maain hɨrak kakre Iuwe.
Hɨram mɨr meke wepni kokai kan, te haiu
man mamwenɨpi niuk mɨrak."
3 Mɨtɨk iuwe King Herot hɨrak kemtau
hɨm kerek mɨte wine nɨkan, hɨrak han
enuk kentar hɨrak han kitet maain hɨrak
kakɨkrehɨr kɨrak. Mɨt yapɨrwe ne wit
Jerusalem hɨr nepɨrpɨr nɨnapen nentar
Herot hɨrak han enuk.
4 Mɨtɨk Herot kenɨne mɨt iuwe ne pris
netike mɨt ne Skraip kerek nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt em, hɨrak kitorhi,
"Mɨt profet natɨp mɨte wawine Mɨtɨk Krais
kerek God kehimɨtanek kaknen hɨre waw-
inaak wawɨt nein?"
5 Hɨr mɨt newenhi netpɨwek, "Hɨre
wawinaak kakɨt wit Betlehem ke provins
Judia kentar im em nɨpaa mɨtɨk profet
Maika kewis hɨm me God mau tɨwei mar
im:
6 *'Yi mɨt ne wit Betlehem yeit provins
Judia. Yi iuwe yar ke mɨt ninɨn
naanmɨpre mɨt ne Isrel. Yi yɨre
iuwe yentar maain mɨtɨk hak kekre
nɨmɨn ke yi mɨt, hɨrak kakre mɨtɨk
iuwe kakinɨn naanmampre mɨt nai
ne Isrel.' "
7 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk Herot
kenɨne mɨtɨkɨt kerek tɨr saur hɨrak
kɨsawɨn kitɨwekɨthi me wɨ marmenum te
hɨrakɨt tɨr saur kerekek kɨr keteikɨn mɨte
wine nɨkan kerek maain hɨrak mɨtɨk iuwe.
8 Epei au, hɨrak keriuwetet ten Betle-
hem hɨrak ketpɨwekɨt kar ik, "Yi eino
eiyɨn eiyɨneitnɨwek ere yi einapɨnek, te yi
pɨke einen eiyɨtpo te hi anen awen ninɨp
ewenɨpi niuk mɨrak."
9 Hɨrakɨt temtau hɨm me Herot epei
werek, te hɨrakɨt ten. Te saur kerek nɨpaa
hɨrakɨt tɨrek hɨrak kɨr kepu kentar wit
kerek Jisas miye winaak kɨwaairi en.
10 Hɨrakɨt tɨr saur (o hɨr) kau kentar wit
te hɨrakɨt han yaaik iuwe.
11 *Hɨrakɨt tɨnɨk ten wɨnak nɨmɨn ein tɨr
nɨkan Jisas ketike miye pɨrak Maria. Epei
au, hɨrakɨt tewen ninɨp tine han kɨrakɨt
yaaik teriuwerek tatɨp hɨrak nɨkan yaaik.
Epei au, hɨrakɨt tewep tanɨk mɨrakɨt
tewetɨwek menmen weinɨm. Hɨrakɨt
tewetɨwek menmen yaaim gol, metike
frankinsens (hɨram menmen mɨre smok

* **1:21** Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12 * **1:23** Ais 7:14 * **1:25** Lu 2:21 * **2:2** Nam 24:17 * **2:6** Mai 5:2; Jo 7:42 * **2:11** Sam 72:10-15; Ais 60:6

smel), hɨram metike mir (hɨram menmen mɨnɨn yaaim mɨre yeirep, semi o kɨpna).
12 Maain hɨrakɨt tɨtyak tɨr God Haai hɨrak ketpɨwekɨt, “Yi ap pɨke eino eitɨp Herot menmen yi epei yɨrem.” Te maain hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit Betlehem hɨrakɨt pɨke titet yayiwe hak hɨrakɨt pɨke ten wit kɨrakɨt eik.

Josep ketike mɨte nɨkan nɨrɨr nen Isip

13 Mɨtɨkɨt wikak epei ten, Josep kɨtyak kɨr ensel hak ke God ke wɨtaan kan ketpɨwek, “Ti ekrit ehɨt nɨkan ketike miye pɨrak eri erɨr enaaiwɨr in ek ti eno Isip. Yi eiyu en ek ere hi etpi te yi einaaiwɨr wit ik e. Herot kɨnkatɨn nɨkan kakɨkɨp kaki.”
14 Josep kɨwaai kɨr ensel epei au, hɨrak kekrit ke wɨtaan ketike miye nɨkan hɨr nɨnaaiwɨr wit ik nen Isip.
15 *Hɨr nepu Isip ere maain Herot kaa. Menmen im epei man mar ke Mɨtɨk Iuwe God ketpim te mɨtɨk profet Hosia kewisɨm mau tɨwei. Hɨram matɨp, “Hi epei enɨne Nɨkan kai kan kɨnaaiwɨr Isip.”

Herot katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨnep nɨkerek hɨrakɨt teit wit Betlehem

16 Maain Herot kertei mɨtɨkɨt wikak te wit wepni kokai kan en hɨrakɨt epei temitɨwekpɨn, hɨrakɨt ap pɨke tan au, hɨrak han enuk wɨsenuk. Hɨrak nɨpaa ketpɨwekɨt te hɨrakɨt pɨke tatnen tatpɨwek, te hɨrakɨt ap pɨke tan au. Te hɨrak kesiuwe mɨt nanɨno wit Betlehem nanɨnep nɨkerek hɨrakɨt wen kike tar tito mar wiketerem mar ke nɨpaa mɨtɨkɨt kerek tises saur tan tetpɨwekem me wɨ saur hɨrak kinɨn kɨr keteiknor mɨte wine nɨkan ik.
17 Mar im hɨm nɨpaa profet Jeremaia kewisɨm mau tɨwei hɨram epei man. Hɨram matɨp mar im:

18 *“Hɨr mɨt nemtau hɨm me miyapɨr nɨkɨt neit wit Rama. Hɨr nemtau hɨr nɨkɨt hɨm iuwe hɨm iuwe. Nepenyerer ne Resel nɨkɨt nɨkerek nɨr. Hɨr mɨt miyapɨr nanrekyi nanweni han yaaik taau nentar nɨkerek nɨr ap nau en au. Hɨr naa.”

Josep ketike mɨte nɨkan nɨnaaiwɨr Isip nan Isrel

19 Herot epei kaa, Josep keit Isip. Wɨtaan ham Josep kɨwaai kɨtyak kɨr mɨtɨk ensel hak kiutɨp ke God kan kɨrek kewepyapɨr hɨrekes.
20 *Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit pɨke ehɨt nɨkan ketike miye pɨke eri eno wit ke Isrel. Mɨtɨk Herot nepei kaa te mɨt nɨrak ap te nanɨnep nɨkan ik au.”
21 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak kekrit keit nɨkan ketike miye pɨrak keri ken Isrel.
22 Hɨrak keri ken Isrel, hɨrak kemtau Herot nɨkan kɨrak Akeleas kekrehɨr ke haai kɨrak kɨrɨak menmen mɨrak naanmɨpre mɨt ne Judia, te hɨrak kɨnapen pɨke kaknen kaku wit Betlehem. Hɨrak kɨwaai kɨtyak ke wɨtaan kɨr ensel ke God ketpɨwek hɨrak kakno wit hak kaku en. Te Josep kɨnaaiwɨr Judia ken provins Galili.
23 *Hɨrak ken provins Galili ken kau wit hak kike mɨt nenewek Nasaret. Mar im hɨm nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei me Mɨtɨk Krais hɨram epei man. Hɨm matɨp, “Hɨr mɨt nanɨnewek mɨtɨk ke wit Nasaret.”

3

Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak katɨp mɨt hɨm me God
(Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1-4 ***Tito yapɨrwe epei men, hɨr wen nepu wit Nasaret. Me wɨ im mɨtɨk John kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak kan kau wit weinɨk ke Isrel kerek mɨt ap newi en. Hɨrak keriuwet kamel tepnek mɨrak mau yɨnk kɨrak, hɨrak keit yɨnk mɨram kamɨr mɨre waai keiyɨm ketepenem mau mamɨn kɨrak. Hɨrak kaam weise metike manu nɨkim mɨram me yaank weinɨm. Menmen meiyam au. Hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kerp weinɨm. Hɨrak katɨp mɨt hɨm me God. Hɨrak ketpor kar ik: “Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, hi akɨri eikre tɨpar yi eiyises hɨm yaaim me God eiyɨntar menep te haiu mamɨr God kakɨrkeik hɨrak kakinɨnai naanmamrai.” John hɨrak mɨtɨk ik kerek nɨpaa profet

* **2:15** Hos 11:1 * **2:18** Jen 35:19; Jer 31:15 * **2:20** Eks 4:19 * **2:23** Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46 * **3:1-4** Mt 4:17; Mk 1:15 * **3:1-4** Ais 40:3 * **3:1-4** 2Kin 1:8

Aisaia katɨp maain hɨrak kaknen. Hɨrak katɨp kar ik:

"Tɨ ik ek ap mɨt nei newik, mɨtɨk hak kɨnap katɨp kar ik: 'Yi einetɨt yayiwe me Mɨtɨk Iuwe, yi eirɨakek yaaik akɨrek te hɨrak kakisesim werek.' "

5 Me wɨ im hɨr mɨt ne Jerusalem netike mɨt han nau nerer wit wit me provins Judia netike mɨt wit kɨr menep mani Jodan, hɨr nan nanɨr Jon.

6 Hɨr newepyapɨr menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem epei au, te Jon ken kɨkɨri nekre mani Jodan.

7 *John kɨr mɨt iuwe yapɨrwe nises hɨm me Farisi netike hɨm me Sadyusi. Mɨt in hɨr mɨt iuwe natɨp mɨt han hɨr enises hɨm me Moses markeik. Hɨr nan te John kakɨkɨri te hɨrak kinɨn ketpor, "Yi enun yɨre nɨkerek ne manpen o yenmik. Yenmak te yi han kitet yi yaain hi akɨri te yi yairɨr yainopɨn yaikeipɨn menmen enum God maain kakrɨakem skelim mɨt enun kakɨwaanki kakriuwerem a?

8 Yi eiyinɨn eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi eirɨak menmen yaaim eiteiknaiyem, haiu mamɨrtei yi yaain te maain hi akɨri eiyɨriuwe tɨpar.

9 *Yi ap han ekitet yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyɨntar yi nepenyerer ne Ebraham, te God kaktɨp yi nɨkerek nɨrak au! Hi hetpi God yaaik te kakweikɨnhis nan im mamre mɨt hɨram mamɨkrehɨr ke yi nepenyerer ne Ebraham.

10 *In ek God kewis hɨne me yerepɨ mɨwaai nu nun mɨram, te nu ap mamine nɨkim yaaim hɨrak kakman kakwɨrem mamɨkre si.

11 *Hi hɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hentar hɨr neweikɨn sip newet menmen enum. Mɨtɨk hak kiutɨp kakɨkaru kaknen hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kinɨna hi au weinɨk. Maain hɨrak kaknen hɨrak kakweti yi mɨt menmen wik. Hɨrak kakweti God Hɨmɨn Yaaik kaktike si. Hɨrak kewet mɨt menmen im hɨram mar ke

12 *hɨrak keses rais mekre sar. Hɨrak kesesim epei au, hɨrak kaktenwewim hɨram haas mɨram mamno pɨn, hɨrak kakɨt rais kakwisɨm mamɨkre wɨnak. Te hɨrak kakripep haas weinɨm kakwɨrem kakɨsiyem."

Jon kɨkɨr Jisas kekre mani
(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

13 Maain wɨ ham, Jisas kɨnaaiwɨr provins Galili ken mani Jodan kewepyapɨr hɨrekes kitehi Jon te hɨrak kakɨkɨrek.

14 Te Jon hanhan kewenek hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ti henmak te ti han hitauhi te hi akɨrit? Ti iuwe hi au weinɨk. Hɨram yaaim te ti ekɨra."

15 Jisas keremirɨwekem ketpɨwek, "Me in ek ti hɨrɨakem emɨr ke hi hituthiyem hentar hawɨr ewises menmen hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp menmen." Hɨrak katɨp epei au, Jon kewenhi kɨkɨrek.

16 *Hɨrak kɨkɨrek epei au, Jisas kɨnaairwɨr tɨpar kehɨn kɨniu ken pɨn eik, te nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr hɨrak kɨr God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan main main kɨre hore tapɨ hɨrak kenterik.

17 *Epei au, God katɨp hɨm hɨram meke nepni man matɨp mar im: "Ik ek hɨrak Nɨkan kai hi hanhan heriuwerek. Hɨrak kenipa hi han yaaik."

4

Seten kari han ke Jisas te hɨrak kises hɨm mɨrak au
(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

1 *Jon kɨkɨr Jisas epei au, God Hɨmɨn Yaaik keriyaak ken yaank weinɨk mɨt ap newi, te Seten kari han kɨrak.

2 *Hɨrak kau en 40 wɨtaan ere 40 wanewik, hɨrak ap kaam menmen au. Hɨrak ap kaam menmen au, te nɨnpɨ maak.

3 *Hɨrak nɨnpɨ maak te Seten enuk kewisesik kan kakri han kɨrak. Hɨrak kan ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God ti etɨp nan im emweikɨn emre bret te ti ehɨm."

4 *Jisas ap kises hɨm mɨrak au, hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi ap arɨakem antar

* **3:7** Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17 * **3:9** Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12 * **3:10** Mt 7:19; Lu 13:6-9; Jo 15:6 * **3:11** Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25 * **3:12** Mt 13:30 * **3:16** Jo 1:32 * **3:17** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35 * **4:1** Hi 2:18, 4:15 * **4:2** Eks 34:28 * **4:3** Jen 3:1-7 * **4:4** Diu 8:3

hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp, ‘Mɨt miyapɨr ap te nankaap hɨras nanu nanriuwe menmen weinɨm hɨr nanɨm au. Hɨr enises hɨm me God te hɨr nanu werek.’ ”
5 Hɨrak katɨp epei au, Seten keriyaak keiyɨk ken wit Jerusalem kerek mɨt nehimɨtanek wit ke God. Hɨrak keiyɨk ken kewisɨk kerp kentɨr wɨnak siup ke wɨnak ke God.
6 *Hɨrak kerp kentɨr wɨnak siup ke wɨnak ke God, Seten ketpɨwek kar ik: “Ti Nɨkan ke God ti ehɨtɨkɨr ehiun tɨ. Ti ap te hahi au ehɨntar hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp, ‘God kaktɨp mɨt nɨrak ensel me ti. Hɨr hismamrut te ti ap enamu hɨt mit ewenem mamniu nan taau.’ ”
7 *Jisas ketpɨwek, “Hi ap arɨakem antar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: ‘Yi mɨt miyapɨr ap eiri han ke Mɨtɨk Iuwe God ki te hɨrak kakɨkepi au emɨt!’ ”
8 Hɨrak katɨp epei au, Seten keriyaak keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp) kau niu keteiknɨwek wit yapɨrwe me mɨt newi metike menmen mɨram yaaim.
9 Hɨrak keteiknɨwekem, hɨrak ketpɨwek, “Ti ewen ninɨp ewenɨpi niuk mai hi iuwe te hi ewetit menmen yapɨrwe im te ti ehinɨn naanmamprewem.”
10 *Jisas pɨke ketpɨwek, “Ti enopɨn ekeipno. Hi ap arɨakem au antar hɨm me God au tɨwei matɨp mar im: ‘Yi mɨt miyapɨr eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe ki God kerekek, eirɨak menmen mɨrak. Menmen ham em au emɨt.’ ”
11 *Jisas katɨp epei au, Seten kɨrɨr kɨnaiwɨrek. Te Ensel hɨr nan nekepik.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen keit provins Galili
(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)

12 *Maain Jisas kemtau mɨt natɨp mɨt han nari Jon neiyɨk nen newisɨk kekre wɨnak enuk kentar hɨrak kene mɨtɨk iuwe King Herot. Hɨrak kemtewek nepei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik pɨke ken provins Galili.
13 *Hɨrak ap kau wit Nasaret au. Hɨrak kɨnaiwɨrek ken kau wit Kapaneam kerek kɨrapɨt menep wan ke Galili, nɨpaa mɨt ne weiwɨk me Sebyulan ketike Naftalai hɨr newi.
14 Hɨrak kau in te hɨm me God nɨpaa profet Aisaia kewisɨm mau tɨwei hɨram mamnen. Nɨpaa hɨrak kewis hɨm im:
15 *“Wit ke Sebyulan ketike wit ke Naftalai menep wan iuwe keit pɨnak ke mani Jodan, tɨ mau provins Galili mɨt ap ne weiwɨk me Isrel newi.
16 Mɨt miyapɨr kerek newi en hɨr nɨre mɨt kerek nau ne wɨtaan toto, te in ek hɨr nɨr si iuwe merhɨhe. Mɨt kerek nau enum nɨnaain hɨr nani hɨr nar ke mɨt kerek nau wit toto enum im. Te in ek wanewik epei kan.”
17 *Me wɨ im Jisas katɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨrak katɨp, “Yi mɨt miyapɨr eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyɨntar menep haiu mamɨr mamɨrkeik te God kakinɨn naanmamprai haiu mɨt.”

Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4) tatisesik
(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)

18 Jisas kitet tenhaan menep wan eik ke Galili, hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik tariyakɨt ten tewɨr hepin iuwe tekin saauk. Niuk mɨrakɨt Saimon (niuk ham Pita) ketike nɨkik kɨrak Endru.
19 *Jisas kɨret te hɨrak ketpɨwekɨt, “Yi wiketeret yi eiyisɨsa. Nɨpaa yi yari saauk. Te in ek hi ateikni yi yarkeik te yi eiri han ke mɨt hɨr nanises God.”
20 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, in ek hɨrakɨt tɨnaaiwɨr menmen mɨrakɨt te hɨrakɨt tisesik.
21 Hɨrak kepno kike kɨr mɨtɨkɨt wiketeret hakɨt Jems ketike nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi. Hɨrakɨt tetike haai tau bot kɨrakɨt tekerwo hepin. Jisas kenɨnewekɨt,
22 te hɨrakɨt wasenum tɨnaaiwɨr haai kɨrakɨt ketike menmen mɨrakɨt hɨrakɨt tisesik.

Jisas kepno kewepyapɨr hɨm mɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨnap te hɨr nɨre yaain
(Lu 6:17-19)

* **4:6** Sam 91:11-12 * **4:7** Diu 6:16 * **4:10** Diu 6:13 * **4:11** Hi 1:6, 14 * **4:12** Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20 * **4:13** Jo 2:12 * **4:15** Ais 9:1-2 * **4:17** Mt 3:2 * **4:19** Mt 13:47 * **4:20** Mt 19:27 * **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38

23 *Hɨrak kenɨnewekɨt epei au, hɨrak
ken kerer wit wit me provins Galili
kewepyapɨr hɨm mɨrak kekre wɨnak mɨt
nererik nekine hɨm me Moses hɨrak katɨp
hɨm yaaim me God kinɨn naanmɨpre mɨt,
hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nɨnap o
yɨnk kɨr enuk, hɨr nɨre yaain.
24 *Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨre
yaain te hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem
men merer wit wit me provins Siria. Te
hɨr yapɨrwe newi nari mɨt miyapɨr nɨnap
o yɨnk kɨr enuk hɨr neriyei neri nen Jisas.
Mɨt miyapɨr han hɨr nɨnap his hɨt enum,
han en hɨr neperper nani, han en herwe
mersɨsi te Jisas kekepi hɨr nɨre yaain.
25 *Hɨr mɨt yapɨrwe nisesik. Mɨt in hɨr
ne wit Jerusalem provins Judia, Galili, wit
Dikapolis ketike tɨ me mani Jodan pɨnak
ein.

5

Jisas kerp mɨniu (o neiyɨp) katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak

1 Jisas kɨr mɨt miyapɨr nisesik, hɨrak
kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kau ke nɨmɨn.
Mɨt nɨrak disaipel hɨr nan nau netikerek.
2 Hɨr nau netikerek, hɨrak kewep hɨm
ketpor hɨm im:

Jisas katɨp nenmak te mɨt hɨr han yaaik nanu
(Lu 6:20-23)

3 *"Eiyɨmtau. Mɨt miyapɨr kerek hɨr
nertei hɨr ap nises God werek werek hɨr
han yaaik nanu nanɨntar God kaknen
kakinɨni naanmampror.
4 *God kenip mɨt miyapɨr kerek in ek
hɨr nɨkɨt hɨr nanu werek nentar God
kakɨkepi.
5 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨn han
kɨr ke menmen, hɨr han yaaik nanu
nanɨntar hɨr nanɨt menmen God nɨpaa
ketpor hɨrak kakwetɨrem.
6 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan iuwe
nises menmen God han yaaik hɨr nanis-
esim, hɨr han yaaik nanu. God kakɨkepi
hɨr nanu werek nanisesik.
7 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan ner-
iuwe mɨt nekepi hɨr han yaaik nanu
nanɨntar maain God hanhan kakriuweri
kakɨkepi.
8 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr han kɨr yaaik
ap nɨrɨak menmen enum, hɨr han yaaik
nanu nanɨntar maain hɨr nantike God
nanu nanɨt.
9 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr newen mɨt
han kɨr te hɨr nankiyan nanu nanɨt hɨr
han yaaik nanu nanɨntar God kaktɨp hɨr
nɨkerek nɨrak.
10 *"Mɨt miyapɨr kerek mɨt han nanɨp
nentar hɨr nises menmen God ketpor hɨr
enisesim, hɨr han yaaik nanu. Maain
hɨr nantike God naanmampre menmen
yapɨrwe.
11 *"Mɨt hɨr netpi enum nerekyi
enum naniwep newenɨni hɨm menmen
nanɨntar yi yises hɨm mai, yi han yaaik
yayu.
12 *Yi han yaaik yayu yayɨntar maain
God kakweti menmen yaaim iuwe kakɨt
wit kɨrak. Yi yayɨt menmen im yayɨntar
nɨpaa mɨt nɨrɨak enum nenep mɨt profet
nɨpaa newepyapɨr hɨm me God, te hɨrak
kakwetɨr menmen yaaim iuwe mamɨt wit
kɨrak.

Mɨt nises God hɨr nɨre sol metike si
(Mk 9:50; Lu 14:34-35)

13 "Yi mɨt yi yɨkaap mɨt ne tɨ ap
nises menmen enum mɨre sol mɨkaap
sak naan hɨrak ap mamnɨn waswas. Te
sol meweikɨn mɨre tɨpar ap mamtɨn hɨm
yi eirɨak mekam te hɨram pɨke tokim?
Taauye! Yi eiwɨrem mamno witeik te mɨt
miyapɨr nanɨntɨram, hɨram enum.
14 *"Yi yɨkaap mɨt ne tɨ nises God yɨre
si mekepi me wɨtaan yitet yayiwe. Yi
yɨre wit kerek mɨt nau niu. Hɨrak ap
te kɨsawɨn taau, kau yaain mɨt miyapɨr
nɨrek yanɨmɨn.
15 *Mɨt miyapɨr ap neksiu si nɨsawɨnek
kɨnɨk tɨkenup o newisɨk kɨnɨk yeno au.
Hɨr newisɨk kentar yeno te hɨrak kɨriyor
kekre wɨnak te hɨr kerek nau nekrerek nɨr
menmen.

* **4:24** Mk 6:55 * **4:25** Mk 3:7-8 * **5:3** Ais 57:15 * **5:4** Ais 61:2-3; Rev 7:17 * **5:5** Sam 37:11 * **5:6** Ais 55:1-2 * **5:7** Je 2:13 * **5:8** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1; Jo 3:2-3 * **5:9** Hi 12:14; Je 3:18 * **5:10** 1Pi 3:14 * **5:11** 1Pi 4:14; Je 1:2 * **5:12** 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10 * **5:14** Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * **5:15** Mk 4:21; Lu 8:16, 11:33

16 *Mar im menmen yi yɨrɨakem hɨram
mɨre si. Mɨt nɨrem hɨram yaaim te hɨr
nanwenɨpi niuk me Haai kaiu God kerek
kau keit wit kɨrak.

Jisas katɨp me hɨm lo me God

17 *"Yi ap han ekitet hi han ehɨwaank
hɨm me God Moses ketike mɨt profet
nɨpaa newisɨm mau tɨwei. Hi ap han
ehɨwaankem au. Hi han arɨak menmen
nɨpaa hɨr netpim hɨram mamnen.
18 *Hi etpi werek. Hɨm mei kike me
Moses o me mɨt profet hɨram ap te
mamɨwaank mamɨt ere tɨ mamtike nepni
hɨram mamwep mamɨwaank mamɨt. Me
wɨ im menmen yapɨrwe hɨram epei au
mamɨsi mamɨt.
19 *Mɨt kerek neweikɨn sip newet hɨm
mei kike me hɨm me Moses metike hɨm
me mɨt profet, hɨr nanri han ke mɨt te hɨr
nanisesi, mɨt in niuk mɨr meit wit ke God
hɨram weinɨm. Te mɨt kerek hɨr nises hɨm
me God werek werek neteikɨn mɨt han hɨr
enisesim, maain niuk mɨr meit wit ke God
hɨram iuwe.
20 Hi hetpi werek. God katɨp menmen
yaaim yi yisesim yɨrɨakem ap te maminɨn
menmen mɨt ne Farisi netike mɨt iuwe ne
Skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses
natɨp mɨt em hɨr nɨrɨakem, yi ap eitike
God eiyu hɨrak naanmamri. Hi hetpi
menmen im hentar mɨt ne Farisi netike
mɨt ne Skraip hɨr ap te nanu nantike God
taau!

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr han enuk (Lu 12:57-59)

21 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp,
'Yi mɨt ap einep mɨt han te hɨr nani au
emɨt! Mɨtɨk kerek kenep mɨtɨk hak kaki,
mɨt neiyɨk nanɨno mɨtɨk iuwe gavman.'
22 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek han enuk
keriuwe kɨrak yinak, mɨt neiyɨk nanɨno
nanɨr mɨt iuwe. Mɨtɨk kerek katɨp kɨrak
yinak enum ketawɨnek, hɨr neiyɨk nanɨno
nanɨr mɨtɨk iuwe gavman. Keimɨn katɨp
kɨrak yinak enum katɨp hɨrak mɨtɨk enuk
keweikɨn sip kewet God, te hɨrak naanem-
pre hɨrekes te God ap kakwɨrek kakno si.
23-24 *"Wɨ ham ti eno wɨnak iuwe ke
God ewenɨpi niuk mɨrak ewetɨwek men-
men mɨt enwisɨm emɨntar kɨnaan me nan
(alta), te ti eket han menmen enum ti
hɨrɨak kit yinak em, ti ewis menmen mit
emwaai en, ti ehinɨn eno etike kit yinak
yi yewepnak yatɨp ere yi yekiyakɨt yau.
Epei au, ti pɨke enen ehɨt menmen mit
ewepwarem ewet God em ewenɨpi niuk
mɨrak heriuwerem.
25 *"Mɨtɨk hak han enuk keriuwit
hanhan keryit kakno mɨtɨk iuwe gavman
kakɨtpɨwek kakɨswut hɨm, ti etikerek
eitɨpakɨt menmen ere yi han yaaik eiyu,
o au en, yi yɨnapɨn mɨtɨk iuwe, hɨrak
kakɨswut hɨm te mɨtɨk iuwe gavman
kakriuwetit ti eno his me mɨt hɨr
naanmɨpre wɨnak enuk, te hɨr nanwisit
ekɨkrerek.
26 Ti ehu en ere ti pɨke ewetɨwek pewek
emrer mɨrak ere werek, o au en, ti ehu
ehɨt.

Jisas katɨp menmen me mɨt miyapɨr nariyan his newenɨnem

27 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp,
'Yi ap eiriyan his eiwenɨnem au emɨt!'
28 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek kɨr mɨte
naanmɨrewe hɨrak hemkre menepam
hanhanep, hɨrak epei kɨwaai ketikerep
kekre han kɨrak.
29 *Menmen ti hɨrem heriuwe nanamɨr
kit ke his yaaim mari han kit ti hɨrɨak
menmen enum, ti eketim ewɨrem. Ti eket
nanamɨr kit te ti ehu werek eno wit ke God
hɨram yaaim. Hɨram enum te ti nanamɨr
kit hɨrak kepu werek te kakri han kit te
God kakwɨrit ti eno si.
30 His mit yaaim em hɨram mises han
kit mɨrɨak menmen enum, ti ehɨt hɨne
eremir ewɨrem. Ti eremir his ewɨrem te
ti ehu werek eno wit ke God hɨram yaaim.
His mit yaaim mepu werek te ti hɨrɨak
menmen enum ti eno si hɨram enum.

* **5:16** Ef 5:8-9; 1Pi 2:12 * **5:17** Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4 * **5:18** Lu 16:17, 21:33 * **5:19** Je 2:10 * **5:21** Eks 20:13, 21:12; Lev 24:17; Diu 5:17 * **5:22** 1Jo 3:15 * **5:23-24** Mk 11:25 * **5:25** Mt 6:14-15, 18:34-35 * **5:27** Eks 20:14; Diu 5:18 * **5:28** 2Pi 2:14 * **5:29** Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5 * **5:31** Diu 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4

Jisas katɨp menmen me mɨtɨk kesiuwe mɨte piutɨp wauno hɨrak kakɨt peiyap
(Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)

31 *“Nɨpaa ere in yi nepei yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp, ‘Mɨtɨk kerek kesiuwe mɨte pɨrak wauno waunaiwɨrek, hɨrak kakwetɨwe tɨwei hɨram matɨp nɨpaa hɨre mɨte pɨrak te in ek au hɨrak kepɨrep wen.’
32 *Te in ek hi etpi. Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak wɨnaiwɨrek, te hɨre ap wɨrɨak menmen enum wetike mɨtɨk hak au, hɨrak kenipep weweikɨn sip wewet hɨm me God, me wɨ hɨre pɨke wawɨt mɨtɨk keiyak. Mɨtɨk kerek ketikerep hɨr nanɨtan, hɨrak keweikɨn sip kewet hɨm me God ketikerep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr natɨp God hɨr nanises menmen

33 *“Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp, ‘Yi ap eiweikɨn sip eiwet hɨm nɨpaa yi yatɨp God. Au, yi eiyisesim.’
34-35 **Te hi hetpi. Yi ap eitɨp hɨm ham me menmen me God mamkaap hɨm mi yi yatɨp mɨt em te yi eiyisesim au emɨt! Yi ap eitɨp ‘Tru antap’ au emɨt eiyɨntar hɨrak wit ke God. Yi ap eitɨp menmen me tɨ mamkaap hɨm mi yi yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar tɨ hɨram mɨre yeno me God hɨrak kewis hɨt mentɨram. Yi ap eitɨp menmen me wit Jerusalem mamkaap hɨm mi yi yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar hɨrak wit kerek Mɨtɨk Iuwe God kau ketike mɨt. Yi yatɨp mar im yi yatɨp niuk me God. Hɨram enum emɨt!
36 Yi ap eitɨp menmen me paan ki mamkaap hɨm yi yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar yi ap te eirɨak paan kei kiutɨp o yapɨrwe mau hesnu ki mamre hike o nɨpɨak taau. God kerekek kakrɨakem te hɨram mɨre ti atɨp niuk me God.
37 *Yi yatɨp mɨt yi eirɨak menmen yi eitɨp, ‘O, hi arɨakem,’ o ‘Au, hi hɨnapen.’ Yi eitɨp hɨm meiyam mamkaap hɨm mi te hɨr nertei yi eiyisesim, hɨram menmen enum meke Seten man. Menmen im enum emɨt!

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nanɨp nerer mɨr
(Lu 6:29-30)

38 *“Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp, ‘Mɨtɨk keketut nanamɨr kit ti eketɨwek kɨrak. Mɨtɨk kenektɨnut yehes kit, ti enektɨnɨwek kɨrak.’
39 *Te in ek hi hetpi yi ap te einep mɨt mamrer me menmen mi enum nɨpaa hɨr nerekyiyem au emɨt! Mɨtɨk kitep ken tekep pɨnam, ti eteiknɨwek pɨnam hɨrak ekitep ekwim.
40 *Mɨtɨk kerek keryit kakno mɨtɨk iuwe gavman kakmitetpɨn kakɨtpɨwek enum me menmen yaaim ti hɨrɨakem, te hɨrak kakɨt pewek mei mit ti ewetɨwekem emriuwe tanɨk.
41 Mɨt iuwe ne gavman nan nanitihi yi einenor menmen mɨr eiyɨm eino menep in, yi ap han enuk eikepi eiyɨm eino menep in au emɨt. Yi eiyɨm eino yanɨmɨn.
42 Mɨtɨk kerek kituthi me menmen mit, ti ewetɨwekem. Mɨtɨk kerek hanhan kakri menmen mit me wɨ im te maain hɨrak pɨke kakwetut mei mɨrak mamrerim, ti ewenɨwekhi ewetɨwekem.

Jisas katɨp me mɨt hɨr hanhan neriuwe mɨt enun nepan nɨr
(Lu 6:27-28, 32-36)

43 *“Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp, ‘Yi hanhan yeriuwe ni yinan, te yi han enuk yeriuwe mɨt enun nepan ni.’
44 *Te hi hetpi yi hanhan yeriuwe mɨt enun nepan ni, yi eiyitehi God hɨrak ap skelim mɨt kerek nerekyi enum, hɨrak ekrekyor menmen yaaim.
45 *Yi yɨrɨak menmen mar im te yi eirɨak menmen eiyɨr ke haai ki God keit wit kɨrak hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kenip wepni kɨr kɨkaap mɨt yaain netike mɨt enun nɨrɨak enum. Hɨrak kɨrɨak hawɨ kan kɨkaap mɨt yaain, mɨt au enun.
46 Yi mɨt hanhan yeriuwe mɨt kerek hanhan neriuwi te mɨt han au, yi han kitet God kakweti menmen yaaim a?

* **5:32** 1Ko 7:10-11 * **5:33** Eks 20:7; Lev 19:12; Nam 30:2; Diu 23:21 * **5:34-35** Ais 66:1; Mt 23:22; Ap 7:49; Je 5:12 * **5:34-35** Sam 48:2 * **5:37** Je 5:12 * **5:38** Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21 * **5:39** Lev 19:18; Jo 18:22-23 * **5:40** 1Ko 6:7 * **5:43** Lev 19:18 * **5:44** Eks 23:4-5; Lu 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12 * **5:45** Ef 5:1

Taauye! Mɨt enun nari pewek me takis hɨr nɨrɨak menmen mar im. Hɨram menmen weinɨm.
47 Yi mɨt yenɨne mɨt han ni yinan hɨr yaain te mɨt han au yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel ap nises God hɨr nɨrɨak menmen im. Hɨram menmen weinɨm.
48 *Yi yɨrɨak mɨt ni enun nepan yaain, te yi yaain eiyɨr ke Haai ki God keit wit kɨrak hɨrak yaaik.

6

Jisas katɨp menmen me mɨt nɨkaap mɨt han ap netenen menmen au

1 *"Yi naanempre hɨras te yi ap eirɨak menmen yaaim te mɨt nanri nanwenɨpi niuk mi nantɨp yi yaain au emɨt. Yi yɨrɨak menmen mar im te Haai ki God keit wit kɨrak kau niu hɨrak ap kakweti menmen yaaim menterim taau.
2 Wɨ yi eiwet mɨt kerek hɨr netenen menmen auri eiwetɨr menmen, yi ap eiwepyapɨr menmen yi yɨrɨakem au emɨt! Mɨt enun newisesik hɨr newet mɨt menmen, hɨr newepyapɨrem neit yayiwe o nekre wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek, te mɨt nanɨr menmen hɨr nɨrɨakem nanwenɨpi niuk mɨr nanriuwerem. Hi hetpi werek, maain God ap kakwetɨr menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak kakɨntar mɨt nepei netpɨwek hɨm yaaim me menmen hɨrak kɨrɨakem.
3 *Yi eiyises menmen mɨr au emɨt! Yi eirɨak menmen eikaap mɨt, te yi eirɨakem eisawɨnem te mɨt ni yinan o mɨt han ap te nanɨrem taau.
4 Yi eirɨakem eisawɨnem te Haai ki God kerek kɨr menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem, hɨrak kakweti menmen yaaim mamrerim.

Jisas katɨp menmen me mɨt nitehi God (Lu 11:2-4)

5 *"Wɨ kerek yi yitehi God menmen yi ap eirɨakem eiyɨr ke mɨt enun newisesik hɨr nɨrɨakem. Hɨr hanhan nerp nekre wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek, o hɨr nerp yayiwe nitehi God menmen te mɨt nanɨri han kitet hɨr yaain nanwenɨpi niuk mɨr. Hi hetpi werek, maain God kakwetɨr menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak taau.
6 *Wɨ kerek yi yitehi God menmen, yi eino haau ke wɨnak iyepet weipɨr eiyitehi God kerek mɨt ap nɨrek, yi eitɨwekhi menmen. Te maain Haai ki God kerek kɨr menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem hɨrak kakweti menmen yaaim mamrerim.
7 *"Yi yitehi God menmen, yi ap eitɨp hɨm weinɨm yapɨrwe eiyɨr ke mɨt ap nertei God nerer wit wit ap ne Isrel hɨr nɨrɨakem au emɨt. Hɨr han kitet God kakɨmtau menmen mɨr kakɨntar hɨr netpɨwek neriuwe hɨm yapɨrwe nokim nokim.
8 *Yi ap eiyises menmen hɨr nɨrɨakem eiyɨntar Haai ki God nepei kertei menmen yi yaitɨwem te maain yi yayu werek.
9 *"Yi eitɨwekhi menmen yi eitɨp yayɨr ik:
'Haai kaiu God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit
iuwe te ti enip mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mit.
10 *Haiu mituthi te ti enen ehinɨn naanmamprai haiu mɨt, te haiu mɨt yapɨrwe emises han kit mamɨr ke mɨt ensel neit wit kit heven hɨr nises han kit.
11 Petepin ti ewetai menmen mei te haiu mamɨm.
12 *Ti esak menmen enum haiu mɨrɨakem mamɨr ke haiu mesak menmen enum me mɨt nerekyeiyem haiu matɨp, Hɨram menmen weinɨm.
13 *Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu haiu mamrɨak enum au emɨt! Ti naanemprai me menmen enum.'
14 *"Eiyɨmtau. Yi eiyɨsak menmen enum mɨt nerekyiyem yi ap han ekitetim, yi eitɨp hɨram menmen weinɨm, te Haai ki God hɨrak kakɨsak menmen enum mi.
15 Yi ap eisak menmen enum me mɨt nerekyiyem au, te Haai ki God ap kakɨsak menmen enum mi.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nɨnpɨ maan nanu

* **5:48** Lev 19:2; Diu 18:13 * **6:1** Mt 23:5 * **6:3** Mt 25:37-40 * **6:5** Mt 23:5; Lu 18:10-14 * **6:6** 2Kin 4:33
* **6:7** 1Kin 18:26-29; Ais 1:15 * **6:8** Mt 6:32 * **6:9** Jo 17:6 * **6:10** Mt 7:21; 26:39; Lu 22:42 * **6:12** Mt 18:21-35
* **6:13** 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40; Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13 * **6:14** Mk 11:25-26 * **6:16** Ais 58:5-9

16 *“Wɨ kerek yi yɨnaain menmen nɨnpɨ
mamiwei te yi eiyitehi God menmen, yi
ap eiwen toni emu ninaan mi eiyɨr ke
mɨt enun newisesik nɨrɨakem au emɨt!
Hɨr newen toni mau ninaan mɨr te mɨt
yapɨrwe nanɨri hɨr han kitet hɨr yaain hɨr
newenɨpi niuk mɨr menterim. Hi hetpi
werek, maain God ap te kakwenɨpi niuk
mɨr taau.
17-18 Wɨ kerek yi yɨnaain menmen yi
nɨnpɨ miwei te yi eiyitehi God menmen, yi
ap eiwen toni waniu (o wein) au emɨt! Yi
eikɨr eiwepep paan te mɨt han ap nertei
yi nɨnpɨ miwei yitehi God. Te God Haai
ki kerek mɨt ap nɨrek au, hɨrak kertei
menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem, te maain
hɨrak kakweti menmen yaaim menterim.

Jisas katɨp menmen me mɨt nanɨt pewek yapɨrwe
(Lu 12:33-34)

19 *“Yi ap eiri menmen mei yapɨrwe me
tɨ im naanemprewem meit wɨnak ki au
emɨt! Mesik, metike wesiun merermirɨr
laplap, nɨ o heiniut mamwim te menmen
mamwepep, o mɨt enun nanɨnen nanwep
wɨnak nankintɨp menmen im.
20 *Au, yi yɨrɨak menmen yaaim te
God kakweti menmen mɨrak yaaim meit
wit kɨrak. Menmen hɨrak kakwetaiyem,
mesik, wesiun o heiniut mamɨnterim ap
te mamɨwaank menmen im au, mɨt enun
ap te nanɨnen nantɨwem taau.
21 Menmen mɨt han kitet hɨram
mamkepi nanu werek, han kɨr kakisesim.
Te yi han ekitet menmen me tɨ au emɨt!
Menmen me God keremem.

Jisas katɨp menmen me nanamɨr hɨrak kɨre si
(Lu 11:34-36)

22 “Nanamɨr ki hɨrak kɨre si kakɨkaap
yɨnk ki. Nanamɨr ki yaaik te yi yayɨr
menmen werek werek. Han ki hɨrak kɨre
nanamɨr. Yi han kitet menmen yaaim, yi
eiyises God werek werek.
23 Te nanamɨr ki hɨrak enuk toto te yi
ap eiyɨr menmen werek werek au. Han ki
kekre yɨnk ki hɨrak kises menmen enum,
hɨram mɨre toto, te menmen im mekrerek
hɨram mamriwaank.

Jisas katɨp menmen me mɨt han ekitet God-menmen me tɨ au emɨt
(Lu 16:13)

24 “Mɨtɨk ap kakises menmen wik werek
werek au. Hɨrak hanhan mɨtɨk kiutɨp,
hɨrak kaknapen keiyak. Hɨrak kakɨkaap
mɨtɨk kiutɨp, hɨrak kakweikɨn sip kakwet
keiyak. Yi han ki kakɨnke kakɨntar pewek
ap te yi eiyises God werek werek au.

Jisas katɨp menmen me mɨt han kitet menmen mamkepi nanu werek
(Lu 12:22-31)

25 *“Te hi hetpi. Yi ap han kakitet
yapɨrwe me menmen yi yayɨm te yi yayu
werek, o menmen yi eimɨr emu yɨnk ki
au emɨt! Han ki kinɨn menmen yi yayɨm,
yɨnk ki kinɨn klos yi yaimɨr. God keweti
yɨnk ki ketike han ki kekrerek te yi eiyis-
esik. Hɨrak naanmampri me menmen te
yi eiyu werek werek.
26 *Yi eiyɨr hore hɨram meniuwe men in
men ein. Hɨram ap mamɨr ni mei o meket
teket mei men mewisɨm mekre weisaak
au. Te Haai ki God hɨrak naanmɨprewem.
Yi yinɨn hore yapɨrwe te God naanmam-
pri.
27 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi
mɨt han kitet yapɨrwe te kakrɨak menmen
mamkepik hɨrak kaku wɨ meiyam o tito
yapɨrwe a? Taauye!
28 “Yi ap hanhan yeriuwe menmen yi
eimɨr au emɨt. Yi yayɨr timen hɨram
mewo meit yayiwe. Hɨram ap mekerwo
laplap o mesikek yɨwaap au.
29 *Te hi hetpi. Nɨpaa mɨtɨk iuwe King
Solomon hɨrak kamɨr klos mɨrak yaaim, te
klos mɨrak ap yaaim mar ke timen im au.
30 God kerekek hɨrak kenip yenkis timen
weinɨm hɨram mɨre yaaim. Te hɨram
mepu petepin, teipmen hɨram mami te
mɨt nanɨsiyem. Yi yinɨn timen te God
naanmɨprewem werek werek hɨrak naan-
mampri. Yi ap yises hɨm me God werek
werek au.
31 Te yi ap han ekitet emɨr im: ‘Maain hi
ehɨt menmen mamtike tɨpar mamɨt nein
te hi hahɨm o hi ehɨt klos mamɨt nein te hi
emɨr? Menmen mar im au emɨt.’

* **6:19** Je 5:1-3 * **6:20** Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2 * **6:25** Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7 * **6:26** Mt 10:29-31; Lu 12:6-7 * **6:29** 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6 * **6:32** Mt 6:8

32 *Yi ap han kitet menmen im au
eiyɨntar mɨt ap ne weiwɨk mi Isrel kerek
ap nises God hɨr hanhan neriuwe men-
men im wɨsenum. Yi ap han ekitet men-
men eiyɨr ke hɨr han kitetim eiyɨntar
God hɨrak Haai ki nepei kertei menmen
yapɨrwe yi eitɨwem te yi eiyu werek
werek.
33 *Te yi mɨt miyapɨr yinɨn hanhan
eiyises God hɨrak kinɨn naanmampri te
hɨrak kakrekyi yi yaain. Yi yɨrɨak men-
men im te God naanmampri me menmen
meiyam te yi eiyu werek.
34 *God naanmampri me menmen
meiyam yi eiyu werek, te yi ap hanhan
eiriuwe menmen teip hekrit hɨram
mamnen. Menmen teiyɨp hekrit hɨram
mamnen, yi ap yaiwenem taau. Hɨram
mamnen. Te yi han ekitet me menmen
enum petepin epei man naanempre hɨras
me menmen im.

7

Jisas katɨp menmen me mɨt skelim mɨt han
(Lu 6:37-38, 41-42)

1 *"Yi ap skelim mɨt me menmen hɨr
nɨrɨakem te God ap skelim yi mɨt me
menmen me yi yɨrɨakem taau.
2 *Yi ap skelim mɨt eiyɨntar God skelim
yi mɨt kakriuwe menmen yi yɨrɨak mɨt
han em. Menmen yi yɨrɨak mɨt han em,
God kakrekyiyem kakɨnterim.
3 Ti henmak te ti hɨr kit yinak men-
men kike mɨre yenkis yehes mekre
nanamɨr kɨrak te ti hanhan ekinɨwekem
mamnopɨn mamkeipnɨwek nanamɨr
kɨrak, te ti ap hanhan ekin menmen
wɨsenum mɨre nu heneik mekre nanamɨr
kit a?
4 Hɨram enum te ti atɨp kit yinak, 'Ti
ewisa hi ekinut menmen mekre nanamɨr
kit emnopɨn emkeipɨn nanamɨr kit,' te
ti menmen wɨsenum mamsonut nanamɨr
kit te ti ap ehɨr ein ein werek werek taau.
5 Ti mɨtɨk enuk ewenɨn hɨm. Ti ehinɨn
naanempre nanamɨr kit te maain ti ekaap
kit yinak eriuwe nanamɨr kɨrak. Hɨram
mar im: Ti ehinɨn eweikɨn sip ewet men-
men enum mekre han kit te ti ehu werek.
Maain ti ehu werek te ti ekaap kit yinak
ekweikɨn sip ekwet menmen enum mɨrak
kike.
6 *"Yi ap eitɨp mɨt enun han kɨr enuk
kɨre samiyak hɨm yaaim me God au
emɨt! Yi eirɨakem hɨram mamɨr ke mɨtɨk
kewɨr hore haam metike pitau (o yɨnɨ) o
menmen yaaim mɨwaai tɨ, sak mamnen
mamɨntɨrerim mamɨwaankem. Hɨram
mamɨntɨrerim mamɨwaankem nepei au,
hɨram mamweikɨn mamwɨr nɨkɨn mami-
wep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nanitehi God menmen werek werek
(Lu 11:9-13)

7 *"Yi eiyitehi God menmen te hɨrak
kakwetiyem. Yi eiyɨneitɨn menmen me
God te yi eiyɨrem. Yi eiyɨrp weipɨr eiket
teruk te God kakɨkeiswiyek.
8 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek nitehi
God menmen hɨrak kakwetɨrem. Mɨt
kerek nanɨnantɨn menmen me God hɨr
nanɨrem. Mɨt kerek nerp weipɨr neket
teruk, te God kakɨkeisworek.
9 "Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt,
nɨkan kɨrak kakitɨwekhi me niu o bret,
hɨrak ap kakwetɨwek nan te hɨrak kakɨm
au.
10 O nɨkan kɨrak kakitehi haai me saauk,
hɨrak ap kakwetɨwek mɨniu han enuk (o
neiyɨp han) o manpen siurp (o yenmik
siurp) enuk te kakɨm taau.
11 *Yi mɨt kerek yi enun yi yertei yewet
nɨkerek ni menmen yaaim. Te Haai ki God
kerek keit wit kɨrak Heven hɨrak yaaik
wɨsenuk kakɨkaap mɨt kerek nanitɨwekhi
me menmen yaaim hɨrak kakwetɨrem
hɨram mamkepi.
12 *"Te hi hetpi. Yi eiyinɨn eirɨak mɨt
miyapɨr menmen yaaim yi hanhan te hɨr
pɨke nanrekyiyem. Menmen im hi hetpi yi
eirɨakem hɨram mises menmen yapɨrwe
mɨtɨk Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm
mau tɨwei hɨram matɨp yi eiyisesim.

* **6:33** 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17 * **6:34** Eks 16:4, 19; Mt 6:11 * **7:1** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12 * **7:2** Mk 4:24 * **7:6** Mt 10:11 * **7:7** Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24 * **7:8** Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15 * **7:11** Je 1:17 * **7:12** Mt 22:39-40; Lu 6:31; Ro 13:8-10

Jisas katɨp hɨm me weipɨr kike mɨt nanitetik te hɨr nanu werek werek
(Lu 13:24)

13 "Yi eiyitet weipɨr kike eiyɨntar ya
weipɨr ke wit si enum hɨrak kɨhi iuwe,
yayiwe kɨpɨrak, mɨt miyapɨr yapɨrwe
nitetik.
14 *Te weipɨr kerek mɨt miyapɨr
nanitetik te hɨr hɨmɨn kɨr kaku werek,
hɨrak au kɨhi kike, ya enuk kike, mɨt
miyapɨr niutɨp niutɨp keriyen nanitetik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt profet enun nemipɨn
(Lu 6:43-44, 13:25-27)

15 *"Yi mɨt miyapɨr yi naanempre hɨras
me mɨt profet enun nemipɨn. Hɨr nanɨnen
nanmitipɨn nanriuwe hɨm mɨr te yi han
kitet hɨr mɨt yaain God keriuweti nan
netpi menmen. Te han kɨr enuk hɨr ne-
mipɨn nanriwaank me menmen me God
yi yisesim.
16 *Yi eiyɨrtei hɨr yaain o enun nanriuwe
menmen hɨr nanrɨakem. Nu teketuk ap te
mamri mamɨr ke hɨnaan nɨkim au. Waai
wakɨn ap te mamri mamɨr ke tuwaan au.
17 Nu yaaim hɨram mamri nɨkim yaaim.
Nu enum ap mɨre yaaim te mamri nɨkim
yaaim au. Enum keremem.
18 Nu yaaim ap te mamri nɨkim enum
au. Nu enum ap te mamri nɨkim yaaim
taau.
19 *Nu mei enum ap mine nɨkim yaaim,
mɨt nanman nanwɨrem mamno si.
20 *Te hi hetpi werek. Yi eiyɨrtei mɨt
kerek profet enun nemipɨn neriuwe men-
men hɨr nɨrɨakem.
21 *"Yi ap han kitet mɨt yapɨrwe kerek
nenewa hi Mɨtɨk Iuwe yaaik, hɨr nanre
nɨkerek ne God. Au, hɨr mɨt miyapɨr kerek
nises menmen Haai kai God hɨrak hanhan
hɨr nanisesim, hɨr keriyen hɨr nɨkerek
nɨrak.
22 *Wɨ maain God kakɨnke mɨt, hɨr
yapɨrwe nanɨnen nanɨtpo, 'Mɨtɨk Iuwe
Yaaik. Haiu epei mekrehɨr kit haiu matɨp
mɨt hɨm me God, haiu mepɨr herwe enum
men mekeipɨn mɨt, haiu mɨrɨak menmen
yaaim yapɨrwe nɨpaa mɨt ap nɨrem, haiu
mɨkaap mɨt nɨnap o his hɨt enum ere hɨr
nɨre yaain.'
23 *Hɨr nanɨtpo menmen im te hi tewen
ehɨtpor, 'Hi hepɨtari yi neimɨn. Yi ap
ne God au. Yi mɨt enun yɨrɨak enum yi
einopɨn eikeipno!'

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨkɨt wik time wɨnak wik.
(Lu 6:47-49)

24 *"Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mai
hɨr nanisesim hɨr nanɨr ke mɨtɨk yaaik
kime wɨnak kɨrak kau kentɨr nan.
25 Maain hawɨ kan mani kɨniu nɨme
yuwerep mɨniu wɨsenum te wɨnak kewen
au. Hɨrak mɨtɨk kimaak kentɨr nan.
26 Mɨt kerek nemtau hɨm hi hetpim hɨr
ap nanisesim hɨr nanɨr ke mɨtɨk kime
wɨnak kɨwaai tɨ kɨre tenhaan.
27 Maain hawɨ kaknen, mani kɨniu,
nɨme yuwerep mɨniu, te wɨnak kewen.
Wɨnak kewen mani kakɨp keiyɨk ken."

Mɨt han kɨr kekrit keriuwe menmen Jisas ketporem

28 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au, mɨt
miyapɨr yapɨrwe kerek nemtau menmen
hɨrak ketpim, hɨr han kekrit neriuwerem.
29 Hɨr han kekrit neriuwerem nentar
hɨrak ap ketpor kar ke mɨt iuwe ne skraip
kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp
mɨt em. Au, hɨr nises hɨm me mɨt iuwe ne
nɨpaa ein netporem. Te Jisas ketpor kar ik
au. Hɨrak ketpor kar ke Mɨtɨk Iuwe God
keriuwetek kan ketpor hɨm mɨrak.

8

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mau yɨnk kɨrak hɨrak kɨre yaaik
(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

1 Jisas kɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) keki-
uwe kan kesiyen, te mɨt yapɨrwe nisesik.
2 Hɨrak kekiuwe ken kesiyen, mɨtɨk
kerek enuk lepro mau yɨnk kɨrak ek
kan kɨrek kewen ninɨp kau menep hɨt
mɨrak, hɨrak han kitet hɨrak iuwe, hɨrak
ketpɨwek kar ik: "Kai Iuwe, ti han kit ti
ekepa hi are yaaik."

* **7:14** Jo 10:7, 9; Ap 14:22 * **7:15** Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16** Ga 5:19-22; Je 3:12 * **7:19** Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6 * **7:20** Mt 12:33 * **7:21** Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25 * **7:22** Jer 14:14 * **7:23** Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:24** Je 1:22 * **7:28** Mk 1:22; Lu 4:32; Jo 7:46

3 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kesiuwe
his metenenik hɨrak katɨp, “Hi han kai
ekepit ti ere yaaik.” Hɨrak katɨp epei au,
wasenum mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak
kɨre yaaik.
4 *Hɨrak kɨre yaaik, Jisas ketpɨwek,
“Ti ap eno etɨp mɨt han menmen hi
herekyutem au emɨt! Ti eno wɨnak ke
God eteikɨn mɨt pris yɨnk kit ewepwar
menmen mar ke hɨm me Moses mau tɨwei
metput ti hɨrakem. Ti hɨrɨak menmen im
te hɨr nanɨrtei God kekepit ti hɨre yaaik.”

Jisas kɨkaap wok mɨtɨk ke mɨtɨk iuwe ke ami
(Lu 7:1-10)

5 *Maain Jisas ken kiun wit Ka-
paneam, mɨtɨk iuwe ke ami ke wit Rom
kewenyipɨrek kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik:
6 “Kai Iuwe, mɨtɨk kɨrɨak menmen mai
hɨrak kɨnap kɨwaai wɨnak eik. His hɨt
mɨrak epei au maa meit, yɨnk kɨrak kekek
wɨsenum.”
7 Jisas kewenhi ketpɨwek, “Hi tewen
anen akepik te hɨrak kakre yaaik.”
8 Te mɨtɨk iuwe ke ami ketpɨwek, “Mɨtɨk
Iuwe, hi ap yaaik te ti enen enɨk wɨnak kai.
Ti atɨp hɨm weinɨk kerekek te menmen
enum mamnopɨn mamkeipɨn mɨtɨk kerek
kɨrɨak menmen mai hɨrak ekre yaaik.
9 Hi hises hɨm me mɨtɨk hak hɨrak
kinɨna hɨrak iuwe naanmɨprau. Te hi
hɨrekes naanmɨpre mɨt nai hi hinɨni. Te hi
hatɨp mɨtɨk keiyak kiutɨp: ‘Ti eno,’ hɨrak
kakno. Hi hatɨp keiyak: ‘Ti enen,’ hɨrak
kaknen. Te hi atɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen mai em: ‘Ti erɨak menmen eim,’
te hɨrak kɨrɨakem. Hi hertei ti atɨp hɨm
mit ehɨrp in, hɨrak kakre yaaik.”
10 *Jisas kemtau hɨm kerek mɨtɨk ik ek
ketpim, hɨrak han kekrit kekrit keriuw-
erem. Te hɨrak katɨp mɨt miyapɨr kerek
nisesik, “Hi ap nɨpaa hɨr mɨtɨk kei ke
Isrel katɨp hɨm mar im kises God werek
werek kar hɨrak kisesik au. Hɨrak kiutɨp
kerekek.”
11 *Jisas wen katɨp: “Hi hetpi werek.
Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨnen nanrer wit
wit nanises hɨm mai werek te hɨr nanu
yeno nanɨm menmen nantike Ebraham,
Aisak, tetike Jekop nanu nanɨt wit kerek
God kewiyen.
12 *Te mɨt miyapɨr kerek nɨpaa miyerer
nɨr ninen hɨr ne Isrel hɨr ap nanisɨsa
au, te maain God kakɨpɨri nanɨno wit
enuk toto te hɨr nankɨt nanine han enuk
nanɨneknen yehes mɨr nanu en.”
13 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp
mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt han en, “Ti eno. Menmen
mamnen mamɨr ke ti han kitet hɨram
mamnen.” Hɨrak katɨp epei au, waswas
wok mɨtɨk kɨrak hɨrak kɨre yaaik.

Jisas kɨkaap Pita mɨte pɨrak miye pɨre
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)

14 *Maain Jisas kan wɨnak ke Pita eik,
hɨrak kɨr Pita maam pɨrak kerek wine
mɨte pɨrak hɨre wɨwaai yeno wɨnap yɨnk
sisi.
15 Jisas ken ketenen his mɨre, te hɨre
wɨnap yɨnk sisi epei au, hɨre wɨre yaaip.
Te hɨre wekrit wɨrɨak menmen me Jisas
kakɨm.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)

16 Maain hɨnkewɨ, hɨr mɨt han neithis
mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek herwe enum
mau mekre han kɨr, hɨr neriyei nan nɨr
Jisas. Hɨrak kepɨr herwe enum im kri-
uwe hɨm hɨrak ketpim, hɨrak kɨkaap mɨt
miyapɨr kerek nɨnap te hɨr nɨre yaain hɨr
nanu werek.
17 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te hɨm
nɨpaa God katɨp Aisaia kewisɨm mau tɨwei
hɨram nepei man. Hɨm im matɨp mar im:
“Hɨrak kepɨr menmen enum merekyei
haiu mɨnap en te haiu mɨre yaain.”

Hɨm me mɨtɨk hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)

18 In ek Jisas kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe
nisesik neweiknɨwek te hɨrak katɨp mɨt
nɨrak, “Haiu mɨt han emno wan pɨnak ein
emnaaiwɨr mɨt in.”
19 Hɨrak ketpor epei au, mɨtɨk hak ke
skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses
natɨp mɨt em, hɨrak katɨp Jisas, “Hi apɨno
wit kerek ti epnoriyen.”

---

* **8:4** Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14 * **8:5** Jo 4:46-47 * **8:10** Mt 15:28 * **8:11** Sam 107:3; Lu 13:28-29
* **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28 * **8:14** 1Ko 9:5 * **8:17** Ais 53:4 * **8:20** 2Ko 8:9

20 *Jisas ketpɨwek, “Miyak ke niu hɨram
mɨwaai mekre nu herkip. Hore hɨram
mime yaank mau niu. Te hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe ap wɨnak kei kepu te hi eno
ewaai ekrerek. Hi ap ewetut menmen au.
Ti henmak te ti hanhan ehisɨsa?”
21 *Mɨtɨk disaipel hak katɨp Jisas, “Mɨtɨk
Iuwe, ti ewisa hi ehinɨn ano ewis haai kai
kerek kaki kakɨkre hei, te hi pɨke anen
eisesit.”
22 *Te Jisas ketpɨwek, “Au ti ehisɨsa.
Mɨt kerek ap nises hɨm mai hɨr enwisɨk
kakɨkre hei.”

Jisas katɨp te nɨme iuwe kerek mɨniu hɨram maa (o matɨn) meit
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

23 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kehɨn kɨniu
ken kekre bot. Mɨt disaipel nɨrak hɨr
nisesik.
24 *Hɨr nau nekre bot epei au, hɨr
nerekir wan. Te yuwerep mɨniu mɨrɨak
wan sɨr mɨniu mɨsawɨn bot, te Jisas hɨrak
kɨwaai.
25 Hɨrak kɨwaai hɨr nan nekotɨtek
netpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe ekepei! Bot epei
kaknatɨn kakɨkre tɨpar kakno tɨ eik te haiu
mami.”
26 *Jisas ketpor, “Yenmak te yi yɨnapen?
Yi mɨt ap han kitet menmen yaaim mai
iuwe au a?” Hɨrak ketpor epei au te hɨrak
kekrit katɨp kewen yuwerep te wasenum
nɨme metike wan tɨpar mehɨhe mɨwaai
meit.
27 Te mɨt neperper natɨpan, “Hɨrak
mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre keimɨn te nɨme
metike wan memtau hɨm mɨrak te hɨrak
katɨp yuwerep metike nɨme te hɨram
mewɨre mɨwaai meit?”

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wik kepɨr herwe enum mekre han kɨrakɨt
(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)

28 Jisas ken kiun wan pɨnak ein, hɨrak
tɨ ke mɨt ne wit Gadara. Hɨrak kiun
ein, mɨtɨkɨt wik herwe enum mau mekr-
eret kenipet hɨrakɨt tau tekre herwe hei
te hɨrakɨt tan tewenyɨpɨr Jisas. Hɨrakɨt
enukɨt tetaritari han ken sip tɨrɨak enum
te mɨt miyapɨr nɨnaain hɨrakɨt tatnɨp te
hɨr ap nanitet yayiwe kerek hɨrakɨt tewi
en taau. Hɨrakɨt tewenyipɨrek hɨrakɨt
29 *tɨnap tenɨne tar ik: “Nɨkan ke God,
kenmak te ti han heraiwaank. Wɨ ap
epei man wen au te ti han arekyei men-
men enum hepɨrei mamno wit enuk kerek
menmen mamwep!”
30 Sak ham yapɨrwe maam menmen
meit yanɨmɨn kike eik,
31 te herwe enum mitehi Jisas, “Ti
ehɨpɨrei, te eriuwetei emno emɨkre sak
yapɨrwe eim e.”
32 Jisas ketpor, “Yi eino.” Te hɨram
menke mɨrɨr men mekre sak, te sak
yapɨrwe keremem metaritari mɨrɨr men
menke matɨn mɨniu (o neiyɨp) kerekek ere
men mekre wan iuwe eik, tɨpar mekiuwe
hɨm yipɨr mɨram hɨram maam tɨpar maa
meit.
33 Epei au, mɨt kerek naanmɨpre sak
em nɨrɨr nen wit iuwe nen natɨp mɨt han
netpor menmen epei man metike men-
men me mɨtɨkɨt wiketeret nɨpaa herwe
mersɨset.
34 Hɨr netpor epei au, mɨt miyapɨr ne wit
iuwe nan nanwen yipɨr Jisas. Hɨr nɨrek
hɨr nɨneinɨk te hɨr nitɨwekhi hɨm iuwe
eknaaiwɨr wit kɨr, te hɨrak ekno wit hak.

9

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum
(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)

1 *Mɨt natɨp epei au, Jisas kehɨn kɨniu
ken kekre bot kerekir wan ken wit kɨrak
eik.
2 Hɨr mɨt han neit mɨtɨk hak his hɨt
mɨrak epei maa meit, hɨr neiyɨk nan hɨrak
kɨwaai yeno. Jisas kɨri hɨr han kitet hɨrak
iuwe kakɨkaap mɨtɨk ik kakre yaaik, te
hɨrak katɨp mɨtɨk kerek his hɨt maa meit
em, “Kai yinak, ti enakɨn tokim. In ek hi
esak menmen enum mit ti hɨrɨakem.”
3 Jisas katɨp menmen im epei au, mɨt
han ne Skraip, kerek ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em, hɨr natɨpan nar ik:
“Mɨtɨk ik e hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke
God katɨp hi esak menmen mit enum.”

* **8:21** 1Kin 19:20 * **8:22** Jo 5:25 * **8:24** Sam 4:8 * **8:26** Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8 * **8:29** Mk 1:24; Lu 4:34, 41 * **9:1** Mt 4:13 * **9:4** Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25

4 *Jisas kertei menmen hɨr han kitetim
netpim te hɨrak ketpor, “Kenmak te yi han
kitet yekre han ki hi nepei hatɨp enum a?
5 Hi hatɨp mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan,
‘Hi esak menmen enum nɨpaa ti hɨrɨakem,
hɨram mamno,’ yi yepɨtari hi hatɨp werek
auye. Te hi hatɨp mɨtɨk, ‘Ti hekrit etenen
yeno eiyɨm eno,’ hɨrak kakɨkrit yeno, yi
eiyɨrtei hi hatɨp werek te hi esak menmen
enum me yi mɨt. Hi hetpi mekam te yi han
ekiteta?
6 *Hi atɨp mɨtɨk ik har ik, ‘Ti ekrit eno,’
te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
han tɨ ik e God kewisa hi ahɨsak menmen
enum mɨt nɨrɨakem?” Hɨrak ketpor epei
au, hɨrak katɨp mɨtɨk kerek his hɨt mɨrak
maa meit em, “Ti ekrit ekin yeno mit
eiyɨm eno wɨnak kit eik.”
7 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik hɨrak
kekrit ken wɨnak kɨrak eik.
8 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨr menmen
im hɨr neperper han kekrit neriuwerem.
Hɨr nertei God kewis Jisas kɨkaap mɨt neri-
uwe menmen mɨrak iuwe, te hɨr newenɨpi
niuk me God.

Jisas kenɨne Matyu
(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

9 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik kerekek, hɨrak
kakno, hɨrak kɨr mɨtɨk hak niuk mɨrak
Matyu kau wɨnak kerek mɨt nari pewek
me takis neitai en. Te Jisas ketpɨwek, “Ti
ehisɨsa erɨak menmen mai.” Hɨrak katɨp
epei au, Matyu kekrit kɨnaaiwɨr menmen
mɨrak kisesik.
10 Maain Jisas kau yeno me wɨnak kɨrak
eik ek kakɨm menmen, te mɨt enun kerek
nari pewek me takis em hɨr netike mɨt
han enun nises menmen enum nau wɨnak
nanɨm menmen netike Jisas ketike mɨt
nɨrak disaipel.
11 *Hɨr mɨt han ne Farisi, kerek han kitet
hɨr ninɨn mɨt han nises hɨm me Moses, hɨr
nɨr menmen im hɨr nitehi disaipel nar ik:
“Kenmak te Mɨtɨk Iuwe ki kaam menmen
ketike mɨt enun kerek nari pewek me
takis netike mɨt enun nises menmen enum
em?”
12 Jisas kemtau hɨm im te hɨrak katɨp
hɨm tok piksa mar im: “Mɨtɨk kɨnap hɨrak
dokta kaku kaktikerek. Mɨtɨk hak han
kitet hɨrak yaaik auye!
13 *Yi eino han ekitet hɨm hi ehɨtpiyem
hɨram mau tɨwei me God. Hɨram matɨp,
‘Hi ap hanhan yi yaiwepwar samiyak
menmen yaiwetewem au. Hi hanhan yi
eirɨak mɨt miyapɨr yaaim.’ Hi ap han
henɨne mɨt kerek han kitet hɨr mɨt yaain
te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum
enisɨsa au. Hi han hari han ke mɨt kerek
hɨr nertei hɨr enun. Te hɨr enisɨsa.”

Jisas katɨp hɨm ham yaaim mamɨkrehɨr ke hɨm me nɨpaa ein
(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)

14 *Maain mɨtɨk Jon disaipel nɨrak nan
nɨrek nitɨwekhi, “Haiu metike mɨt ne
Farisi me wɨ ham haiu mɨnaain menmen
te haiu nɨnpɨ mewei haiu mitehi God. Te
mɨt disaipel nit au. Hɨr nenmak?”
15 *Jisas ketpor hɨm tok piksa mar im:
“Mɨtɨk hak kerek kakɨt mɨte ep hɨrak eku
ektike nɨrak yinan te hɨr han yaaik. Maain
wɨ mamnen te mɨtɨk kerek keit mɨte ep
hɨrak kaknaaiwɨr mɨt nɨrak, te hɨr han
enuk nɨnpɨ mamɨn nanɨt.
16 “Ap mɨtɨk keiyak keremir laplap
kerek yaaim nɨmnam em kekerwewim
mamu enum tokim kerek mewep em.
Hɨrak kakrɨakem mamɨr em te maain
hɨrak kakɨkemyetɨt, yaaim nɨmnam em
mamuwep enum tokim em te mamuwep
wɨsenum.
17 Ap mɨtɨk keiyak keit tɨpar wain yaaim
mɨrɨram keiyɨm kewenem mekre meme
yɨnk mɨram kerek epei enum tokim em
au. Hɨrak kakrɨakem mamɨr keremem
te nap mamniu mamnan yɨnk mɨram
te meme yɨnk mamwep mamriuwe nap
mɨrak o tɨwerpek mɨrak te tɨpar mamno
tɨ. Au, mɨt nanwenem mamɨkre yaaim
wen petep hɨram mamu werek werek.”

Jisas kɨkaap nɨki pe mɨtɨk iuwe; hɨrak kɨkaap mɨte wetenen laplap mɨrak
(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)

18 Jisas wen ketpor hɨm im keremem,
mɨtɨk hak iuwe kerek kinɨn naanmɨpre
mɨt han ne Isrel, hɨrak kan kewen ninɨp
menep hɨt me Jisas kitɨwekhi kar ik: “Hi
nɨki pai in ek epei waa wɨwaai weit, te ti

* **9:6** Jo 17:2, 5:8 * **9:11** Lu 15:2, 19:7 * **9:13** Hos 6:6; Mt 12:7 * **9:14** Lu 18:12 * **9:15** Jo 3:29

enen ewis his mit emu yɨnk kɨre te hɨre
wawɨkrit wawu."
19 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketike mɨt
disaipel nɨrak nekrit nisesik nen.

20-21 *Mɨte hap piutɨp winen hemkre
hekrit hekrit ere tito hiswiyen wik (12)
hɨre wisesik. Mekre han kɨre hɨre watɨp,
"Hi hewis his emɨntar laplap mɨrak, te hi
are yaaip." Mɨte kerepep weke sip ke Jisas
wan wewis his wetenen laplap hɨr mɨram
kerek Jisas kamɨr em.
22 *Jisas keweikɨn kɨwaai nan kɨrep. Te
hɨrak ketpɨwe, "Pai yina yaaip ti enakɨn
tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti
hɨre yaaip." Jisas katɨp epei au, waswas
hɨre wɨre yaaip.
23 Jisas kan ere kiun wɨnak ke mɨtɨk
iuwe kerek kinɨn naanmɨpre mɨt. Hɨrak
kɨpiun ein, hɨrak kɨr mɨt neremɨm heurek
em netike hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe ne-
sikeyaanmi nɨkɨt nɨki pɨrak nepei waa.
24 *Jisas kɨri hɨrak ketpor kar ik: "Yi
einepɨn eikeipnɨwe ap eikɨtep au emɨt!
Hɨre ap waa au. Hɨre wɨwaai kerepep."
Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr yapɨrwe nen-
wesɨsek enum wɨsenum.
25 Hɨr nan nepɨr mɨt miyapɨr netpaan
nen epei au, te Jisas kɨnɨk ken haau nɨki
wɨwaairiyen ketenen his mɨre te hɨre
wekrit.
26 Hɨm me menmen im em kerek Jisas
kɨkaap nɨki ip e men merer wit wit.

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret nanamɨr toto tetike mɨtɨk han aurek katɨp hɨm werek werek au

27 *Jisas kɨnaaiwɨr wit kerek ek ken.
Hɨrak kitet yayiwe te mɨtɨkɨt wiketeret
kerek nanamɨr toto tisesik tenɨnewek
tatɨp, "Ti nepenyek ke Devit, ti hanhan
heriuwawɨr."
28 Jisas ken kɨnɨk ken wɨnak, te mɨtɨkɨt
wiketeret nanamɨr toto ten tɨrek. Jisas
ketpɨwekɨt, "Yi wiketeret yekre han ki
yatɨp hi te werek arekyi yi eire yaaikɨt?"
Hɨrakɨt tatɨp, "Ti Mɨtɨk Iuwe te ti werek."
29 *Te Jisas kewis his menterwekɨt
nanamɨr kɨrakɨt hɨrak katɨp: "Hi erekyi yi
yaaikɨt hentar yi han kiteta."
30 *Te nanamɨr kɨrakɨt kɨr. Jisas
ketpɨwekɨt hɨm manp kar ik: "Yi
wiketeret naanmɨpre hɨrekses te mɨtɨk
keiyak kakɨrtei menmen im em au."
31 Hɨrakɨt ten wit eik tises menmen
hɨrak ketpɨwekɨtem au. Hɨrakɨt ten
terer wit wit tatɨp mɨt menmen Jisas
kerekyɨwekɨtem.

32 *Hɨrakɨt tepno te mɨt han neit mɨtɨk
enuk han aurek, herwe kau kekrerek
neiyɨk nan Jisas.
33 *Kewaai meruri Jisas kepɨr herwe
enum, mɨtɨk enuk han aurek kewepnak
katɨp, te mɨt nerp en hɨr han kekrit ner-
iuwerek, hɨr natɨp, "Ap nɨpaa mɨtɨk ap
kɨrɨak menmen kar ik keit wit kaiu Isrel."
34 *Te mɨt han ne Farisi natɨp, "Mɨtɨk
iuwe Seten kerek kinɨn naanmɨpre herwe
yapɨrwe, hɨrak kɨkaap Jisas kepɨr herwe
im e."

Jisas hanhan keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel

35 *Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe
wit kike ken kekre wɨnak kerek mɨt hɨr
nererik nekine hɨm me Moses mau tɨwei.
Hɨrak ken en katɨp hɨm yaaim me God
kaknen naanmɨpre mɨt. Hɨrak kɨkaap mɨt
miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨnap his hɨt enum,
nanamɨr toto, menmen ham te hɨr nɨre
yaain.
36 *Hɨrak kɨr mɨt miyapɨr nererik nau
en, te hɨrak han tewenɨni kentar hɨr nepu
enum han kekrit nɨnapen menmen ham
nɨre sipsip mɨtɨk ap naanmɨprewem.
37 *Hɨrak kɨri epei au, hɨrak katɨp mɨt
disaipel nɨrak kar ik: "Mɨt in hɨr nɨre
menmen mau ni epei yaaim te ap mɨt nei
nepu te hɨr nanɨno nantɨwem.
38 Yi eiyitehi haai ke ni im te hɨrak
kakriuwet mɨt nanɨkrerem te hɨr nanɨthis
mɨt miyapɨr nanri han kɨr te hɨr enisesik."

* **9:20-21** Mt 14:36 * **9:22** Mk 10:52; Lu 17:19 * **9:24** Jo 11:11 * **9:27** Mt 20:29-34 * **9:29** Mt 8:13 * **9:30** Mt 8:4 * **9:32** Mt 12:22 * **9:33** Mk 2:12 * **9:34** Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39 * **9:36** Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 * **9:37** Lu 10:2

10

Niuk me mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)

1 *Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel nar hiswiyen wik (12), hɨr nan nererik. Hɨr nan nererik, hɨrak kewetɨr menmen mɨrak iuwe hɨr nekrehɨr kɨrak nanɨno nanɨpɨr herwe enum nankaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap his hɨt enum nanamɨr toto, menmen ham te hɨr nanɨre yaain.

2-4 Im em hɨram niuk me aposel nar hiswiyen wik (12) nɨrak. Saimon kerek niuk mɨrak ham Pita, hɨrak kinɨn ketike nɨkik kɨrak Endru. Hɨrakɨt tetike Jems ketike nɨkik kɨrak Jon hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te Sebedi. Hɨrakɨt tetike Filip, Batolomyu, Tomas, Matyu kerek keitɨt pewek me takis. Hɨr netike Jems itai kɨrak, hɨrak nɨkan ke Alfias, Tadias, Saimon kerek kises hɨm me mɨt Selot. Hɨr netike Judas ke wit Keriot, mɨtɨk kerek kewepyapɨr Jisas te hɨr mɨt enun neiyɨk nen nakɨp. Mɨt in keriyen hɨr mɨt nɨrak aposel.

Jisas keriuwet mɨt nɨrak aposel nar hiswiyen wik (12), hɨr nɨrɨak menmen
(Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)

5 *Jisas keriuwet mɨt in nar hiswiyen wik (12) nen, hɨrak kinɨn ketpor hɨm im: “Yi ap eino eiyu eitike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel o mɨt nau nerer wit wit ke Sameria.

6 *Au, yi eino mɨt ne Isrel keriyen. Hɨr mɨt miyapɨr han hɨr nɨre sipsip mɨtɨk ap naanmɨpror te hɨram mɨrɨr mɨsawɨn meit yaank.

7 *Yi wen eino ein yi eiwepyapɨr hɨm im: ‘God menep hɨrak kakteiknai kakɨrkeik te hɨrak kakinɨn naanmamrai haiu mɨt.’

8 *Yi eikaap mɨt miyapɨr nɨnap hɨr enɨre yaain, yi eikɨan mɨt miyapɨr naa te hɨr pɨke nanɨkrit. Yi eikaap mɨt miyapɨr lepro mewi hɨr enɨre yaain. Hi eweti menmen mai iuwe im hɨram weinɨm te yi eiyɨm eikaap mɨt han eiriuwerem, yi ap te eiyɨt pewek mamrerim au emɨt.

9-10 **Yi ap eitenen pewek mei mamɨkre tanɨk mi au emɨt! Yi ap eitenen tanɨk iuwe yi eiwis menmen mekrerem au. Yi ap eiyɨt teipe o samiyak o hɨne yipo henmik au. Yi eiyɨhis eino eiyɨntar yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt han, hɨr enkepi naanempri me menmen.

11 “Ewaai meruri yi eino wit iuwe o kike, yi eino eiyɨneitɨn mɨtɨk hak yaaik hanhan naanempri me menmen. Yi eiyu eitikerek ere yi pɨke einaaiwɨr wit.

12 *Ewaai meruri yi eino wɨnak ke mɨtɨk hak, yi eitɨp mɨt en eiyɨr ik: ‘God kaku kaktikewi naanmampri.’

13 Mɨt miyapɨr in hɨr yaain te hɨm mi mamu mamtikeri God kakɨkepi, o au en, hɨm nɨpaa yi yetporem hɨram pɨke mamu mamtikewi te God ap kakɨkepi.

14 *Yi eino te mɨt han ap naanmampri me menmen o nɨnapen nanɨmtau hɨm mi yaaim yi yetpim, te yi einopɨn eikeipɨn wɨnak o wit kɨr, yi einepep toni waniu (o win) mau hɨt mi eiteiknor God han enuk keriuweri.

15 *Hi hetpi werek. Maain wɨ God skelim mɨt, hɨrak God kaknep mɨt miyapɨr enun nɨpaa nau Sodom ketike wit Gomora kaknɨp kike. Te mɨt miyapɨr kerek nanweikɨn sip nanwet hɨm mi, maain God kaknɨp iuwe kaknepi.

Menmen enum yapɨrwe maain mamnen

16 *“Yi eiyɨmtau. Hi ariuweti yi eino eiyɨkre nɨmɨn ke mɨt enun eiyɨr ke mɨtɨk hak kaksiuwe sipsip hak kakno kakɨrp nɨmɨn ke nepere enum me yaank. Hɨram hanhan mamkɨp mamɨk. Yi naanempre hɨras me menmen yi eirɨakem eiyɨr wɨnɨni naanmɨpre hɨremes me wɨ mɨt nanmɨp hɨram mɨrɨr. Yi eirɨak menmen yaaim eikaap mɨt eiyɨr ke tɨpar nemnok mamkaap mɨt.

17 *Te yi naanempre hɨras me mɨt enun. Hɨr nantihis nanɨswi yi eino eiyɨr kaunsil kɨr, te hɨr nanɨt nɨpɨn neiyɨk naniwep nanɨt wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek.

---

* **10:1** Mk 6:7; Lu 9:1 * **10:5** Ap 13:46 * **10:6** Jer 50:6; Mt 15:24 * **10:7** Mt 3:2, 4:17; Lu 10:9, 11 * **10:8** Ap 20:33 * **10:9-10** Lu 10:4 * **10:9-10** Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12** Lu 10:5-6 * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6 * **10:15** Jen 18:20–19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7 * **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12; Ap 20:29; Ro 16:19 * **10:17** Mt 24:9 * **10:18** Ap 25:23, 27:24

18 *Hɨr nantihis nanri nanɨno ninaan
me mɨt iuwe o mɨt ne gavman nanɨntar
yi yisɨsa. Te yi eiwepyapɨr hɨm mai yaaim
eitɨp mɨt iuwe nantike mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel eitpor hɨm mai.
19 *Maain hɨr nantihis nanri yi eino
eiyɨrp ninaan me mɨt, yi p einapen han
ekitet menmen yi eiyɨtpim maamkaap
yɨnk ki au emɨt! Wɨ im mamnen God
kakweti hɨm mɨrak yaaim.
20 *Te God Hɨmɨn Yaaik kakweti hɨm
mɨrak yaaim te hɨrak kakɨkepi yi eitɨp hɨm
mɨrak. Hɨm mi au.
21 *"Heiyiuwerer nanwepyapɨr kikrek
hɨr nansiuweri te mɨt nanɨnɨp nani. Haai
kakwepyapɨr nɨkan kɨrak kaksiuwerek te
mɨt nankɨp kaki. Nɨkerek nanwepyapɨr
miye haai nɨr, te mɨt nanɨnɨp nani.
22 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨneini nanɨntar
yi yisɨsa, te neimɨn hɨr nanisɨsa ere hɨr
mɨt nanɨnɨp hɨr nani, maain hi etorhis hɨr
nanu nantikewa.
23 *Maain hɨr mɨt nerekyi enum neit wit
hak, yi eirɨr eino wit hak yaaik eiwi. Hɨr
mɨt en nanrekyi enum neit wit hak yaaik
yi yewi, te yi pɨke eirɨr eino wit hak. Hi
hetpi werek yi ap eino eirer wit wit mɨt ne
Isrel newi en ere hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi pɨke enen.
24 *"Sumatin hak ap te kakɨrtei menmen
kakinɨn tisa kɨrak au. Wok mɨtɨk ap
te kakinɨn mɨtɨk kerek hɨrak kerekyɨwek
menmen mɨrak.
25 *Au, mɨt sumatin o wok mɨtɨk hɨr han
yaaik menmen enum nanɨwaanki nanɨr
ke menmen enum nanɨwaank tisa kɨr o
mɨtɨk iuwe kɨr. Mɨt epei nenewa hi Bielse-
bul hɨram niuk mei enum me Seten, te hi
hɨre Haai. Maain yi mɨt kerek yisɨsa yi
yɨre nɨkerek nai, hɨr nanewi hɨm enum
enum.

Mɨt hɨr ap nɨnapen mɨt han au- hɨr nanɨnapen God
(Lu 12:2-7)

26-27 *"Te yi ap einapen mɨt au. Menmen
yapɨrwe in ek hɨram mɨsawɨn meit, maain
mɨt nanɨrteiyem hɨram mamnen mamu
yaain. Menmen hi hɨsawɨn hetpiyem yi
maain eiyɨrp wit iuwe eiwepyapɨrem eitɨp
mɨt em.
28 *Yi ap einapen mɨt kerek naniwep yi
yayi eiyɨntar hɨr ap te nanɨnepi hɨmɨn ki
au. Yi einapen hɨrak God kerek kakiwep
epei au, hɨrak kakwɨr hɨmɨn ki kakno si
tatɨkneni.
29 "Yi mɨt han ki yi eiwɨr pewek kiutɨp yi
eiyɨt hore wiketeri. Hɨre hore peiyap ap te
wawi waunatɨn wawaai tɨ, te Haai kaiu ap
kerteiyek au. Hɨrak kertei ye!
30 God epei kertei paan marmenum
mɨwapɨn paan hesnu ki.
31 *Te yi ap einapen menmen au. Yi
yinɨn hore yapɨrwe, te God Haai kaiu
hɨrak naanempri werek werek.

Hɨm me mɨt newepyapɨr hɨr nises hɨm me Jisas
(Lu 12:8-9)

32 *"Mɨt miyapɨr kerek nerp ninaan me
mɨt han nanwepyapɨr hɨr nises hɨm mai,
te maain hɨr nanɨrp ninaan me Haai kaiu,
hi etpor hɨr yaain nises hɨm mai, hɨr mɨt
nai.
33 *Neimɨn au, te hi au.

Jisas kan kakɨnke mɨt
(Lu 12:51-53, 14:26-27)

34 "Yi ap han kitet hi han enip mɨt te hɨr
enkiyan enu enɨt. Au, hi han ehɨnkeri.
35 *Hi han enip nɨkan ketike haai hɨrakɨt
enukɨt tepan, o nɨki wetike miye pɨre, o
yani wetike miye pɨre hɨr enun nepan.
36 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me mɨtɨk hak
hɨr netikerek nanɨr ke mɨt enun nepan.
37 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr ninɨn han-
han miye haai o nɨkerek nɨr te hɨr ap
hanhan werek neriuwa au, hɨr ap yaain
te nanisɨsa nanɨmtau hɨm mai au.
38 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨnapen men-
men enum mamnen mamnɨp nanɨntar
hɨr nises hɨm mai, hɨr ap yaain te hɨr
nanisɨsa au.

* **10:19** Lu 12:11-12 * **10:20** Jo 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35 * **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21 * **10:23** Mt 16:28 * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20 * **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **10:26-27** Mk 4:22; Lu 8:17 * **10:28** Je 4:12 * **10:31** Mt 6:26, 12:12 * **10:32** Rev 3:5 * **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12 * **10:35** Mai 7:6 * **10:37** Diu 33:9 * **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24, 17:33; Jo 12:25

39 Mɨt miyapɨr kerek neweikɨn sip
newet hɨm mai nanɨntar mɨt nanɨnɨp,
maain hɨr ap te nanu nantike God au.
Neimɨn mɨt hɨr nanɨnɨp nanɨntar hɨr
nisɨsa, maain hɨr nantike God nanu nanɨt.

Mɨtɨk kakrɨak menmen yaaim, maain God kakwetɨwek menmen yaaim
(Mk 9:41)

40 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr nantihis
naanmampri hɨram mamɨr ke hɨr nan-
tauhis naanmamprau. Hɨr kerek nan-
tauhis naanmamprau, hɨram mamɨr ke
hɨr naanmampre hɨrak God kerek keri-
uweta hi han in.
41 Mɨt miyapɨr kerek naanmɨpre mɨtɨk
profet nanɨntar hɨrak profet kerekek,
maain God kakwetɨr menmen yaaim
miutɨp nantike mɨtɨk profet. Neimɨn
naanmampre mɨtɨk yaaik kises hɨm me
God nanɨntar hɨrak mɨtɨk yaaik kerekek,
maain God kakwetɨr menmen yaaim
miutɨp nantike mɨtɨk yaaik.
42 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nankaap mɨt
miyapɨr weinɨn kerek nisɨsa nanrekyor
menmen kike yaaim miutɨp, maain God
kakwetɨr menmen yaaim."

11

Jon Baptais keriuwet mɨt disaipel han nen nɨr Jisas
(Lu 7:18-35)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel nar
hiswiyen wik (12) epei au, hɨr nɨnaiwɨrek
nen nerer wit wit. Hɨr nɨnaiwɨrek te Jisas
kɨnaaiwɨr wit kerek hɨrak kewi, hɨrak ken
katɨp mɨt kerek nau nɨrapɨt wit kɨrak ik
hɨrak ketpor hɨm mɨrak.
2 *Me wɨ im Jon Baptais kepu kekre
wɨnak enuk. Hɨrak kau kekrerek, hɨrak
kemtau menmen Jisas kɨrɨakem, te hɨrak
keriuwet mɨt disaipel nɨrak nen nɨr Jisas.
3 *Hɨr nen nepɨtɨr niun Jisas hɨr
nitɨwekhi nar ik: "Ti hɨrekes mɨtɨk kerek
Jon katɨp ti enen o haiu mamɨmerɨr mɨtɨk
keiyak?"
4 Jisas kewenhi ketpor, "Menmen yi epei
yan yɨrem, o yi yemtewem, yi eino eitɨp
Jon em.
5 *Mɨt miyapɨr nanamɨr enum toto, hi
enipi hɨr pɨke nɨr ein ein. Mɨt miyapɨr his
hɨt enum, hɨr nɨre yaain nen ein nen ein.
Mɨt miyapɨr hɨr lepro mewi, hɨr yɨnk kɨr
yaaik. Mɨt miyapɨr hɨr nɨkɨp toto, hɨr nɨre
yaain nemtau menmen werek werek. Mɨt
miyapɨr epei naa, hi hɨkɨan hɨr pɨke nekrit
nau. Hi atɨp mɨt miyapɨr kerek netenen
menmen au, hi hetpor menmen im hɨram
menmen God katɨp mɨtɨk hɨrak kaknen
kakrɨakem.
6 *Mɨt han kerek hɨr han kiteta hi mɨtɨk
kerek God keriuweta hi han, maain hɨr
han yaaik nanu."
7 *Hɨrak ketpor epei au, mɨt ne Jon
pɨke nen. Hɨr epei nanɨno, Jisas katɨp
mɨt menmen me Jon. Hɨrak ketpor,
"Nɨpaa yi yen yɨr Jon yi han kitet yi yayɨr
mɨtɨk kɨre mekak? Hɨrak mɨtɨk keweikɨn
han yapɨrwe kɨre niyen (o tupne) nɨme
metɨtɨwem hɨram mɨrirɨr a? Taauye!
8 Te yi yen yayɨr mekam? Yi yɨr mɨtɨk
keriuwet klos yaaim a? Au, mɨt kerek
neriuwet klos yaaim hɨr nau wɨnak ke mɨt
iuwe gavman.
9 Im em au, te yi yen yayɨr mekam? Yi
yen yɨr mɨtɨk profet a! Hɨram werek, te hi
hetpi, yi yɨr mɨtɨk hɨrak kinɨn profet.
10 *Hɨrak mɨtɨk kerek nɨpaa tɨwei me
God mɨtɨk kewisɨm matɨp hɨrak kaknen.
Hɨm matɨp mar im:

'Hi ariuwet mɨtɨk kai kakinɨn kaknen
kaktɨp hɨm mai. Hɨrak kakɨmani
han ke mɨt yapɨrwe te hɨr nanɨmtau
hɨm mit.'

11 Hi hetpi werek. Jon Baptais hɨrak kinɨn
mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nɨpaa ere in
miyerer nɨr ninen. Te neimɨn hɨr mɨt
weinɨn hɨr nanises hɨm me God maain hɨr
nanu nantike God nanɨt en te hɨr naninɨn
Jon kerek wɨ hɨrak kau tɨ ik e.
12 *Nɨpaa wɨ Jon kinɨn kewepyapɨr
hɨrekes katɨp mɨt menmen, nɨpaa ein
ere in God kewepyapɨr hɨrak kakinɨn
naanmampre mɨt miyapɨr. Te mɨt kerek

* **10:40** Mk 9:37; Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14 * **10:42** Mt 25:40 * **11:2** Mt 14:3 * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15
* **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:6** Mt 13:57, 26:31 * **11:7** Mt 3:5 * **11:10** Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28 * **11:12** Lu 16:16

nenehan nenepan nɨrɨakan enum hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum hɨr
nises hɨm im.
13 Menmen im epei man mentar hɨm
nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei metike
hɨm mɨt profet newisɨm mau tɨwei hɨram
matɨp me Jon kaknen kaktɨp mɨt hɨm im.
14 *Te yi han kitet hi hatɨp werek, hi etpi
Jon hɨrak mɨtɨk ik Ilaija nɨpaa yi yekinaak
kau tɨwei hɨrak epei kaknen.
15 Neimɨn hɨr nemtau hɨm mai hɨr han
ekitetim werek werek.
16 Hi ewis mɨt miyapɨr nau tɨ in ek hɨr
nɨre mekam? Hɨr nɨre nɨkerek nenɨnehan
neit maket nemitetpɨn hɨr natɨp,
17 'Haiu mɨrɨak tukɨn menep wekɨnp, te yi
ap yɨrɨre au.
Haiu menep tukɨn mɨtɨk hɨrak kaa te yi ap
yan yɨkɨtek au.'
18 *Hi hatɨp menmen im hentar Jon
kewepyapɨr hɨrekes wɨ ham hɨrak nɨnpɨ
maak, hɨrak ap kaam tɨpar si enum au.
Mɨt iuwe nɨrek te hɨr natɨp, 'Herwe
kersɨsek hɨrak han enuk.' Hɨr ap han
yaaik neriuwerek nisesik au.
19 *Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi han
hewepyapɨr hɨrekes hi etike mɨt haiu
maam menmen maam tɨpar. Mɨt iuwe
nɨra hɨr natɨp, 'Eiyɨrek! Hɨrak kaam
menmen iuwe yeunɨm, hɨrak kaam tɨpar
si enum ere ketaritari. Hɨrak ketike mɨt
enun nari pewek me takis netike mɨt han
enun hɨr neryeiyan nen.' Menmen God
ketpawɨr hi etike Jon hawɨr wisesim te
yi ap han yaaik yeriuwawɨr yisesawɨr au.
Menmen hawɨr wɨrɨakem hɨram meteikɨn
mɨt God kertei menmen werek werek."

Jisas han tewenɨn mɨt ne wit ham hɨr ap nises hɨm mɨrak
(Lu 10:13-15)

20 Hɨrak ketpor epei au, te Jisas kene
mɨt nau nerer wit wit kerek hɨrak nɨpaa
kɨrɨak menmen yapɨrwe kɨkaap mɨt keri-
uwerem. Hɨrak keneri kentar hɨr ap
neweikɨn sip newet menmen enum hɨr
nises hɨm mɨrak au.
21 *Hɨrak katɨp kar ik: "Yi mɨt miyapɨr
yau wit Korasin yetike mɨt miyapɨr ne wit
Betsaida! Maain God kakriwaank! Men-
men yi yɨra hi hɨrɨakem heit wit ki, nɨpaa
mɨt profet nɨrɨakem neit wit Taia ketike
wit Saidon, te hɨr waswas nanweikɨn
sip nanwet menmen enum nanwen toni
mamɨntar yɨnk kɨr nanteikɨn God hɨr yɨnk
enuk. Te yi mɨt yi ap yɨrɨakem au.
22 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek
God skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt ne Taia
netike mɨt ne Saidon kaknɨp kike, te yi mɨt
au hɨrak kakiwep iuwe.
23 *Yi mɨt ne wit Kapaneam. Yi han
kitet God kaktɨp yi yaain a? Au, God
kaktɨp yi mɨt enun kakwɨri yi eino si.
Hi hɨrɨak menmen yaaim heit wit Sodom
kerek nɨpaa hɨrak kepu kar ke hi epei
hɨrɨakem heit wit ki, te hɨr neweikɨn sip
newet menmen enum te God ap kanɨp
kaknepi wit weinɨk au. Hɨr wen nepu.
24 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek God
skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt ne Sodom
kaknɨp kike, te yi mɨt miyapɨr au, hɨrak
kakiwep iuwe."

Mɨt kerek nises hɨm me Jisas hɨr nanu werek
(Lu 10:21-22)

25 *Me wɨ im Jisas katɨp kar ik: "Haai
ti kerek Mɨtɨk Iuwe ke nepni metike
tɨ, hi han yaaik heriuwit hentar ti
hɨsawɨn menmen mit yaaim te mɨt
iuwe nepɨtariyem. Ti epei ewepyapɨrem
heteikɨn mɨt weinɨn em.
26 Hi han yaaik heriuwit hentar ti han-
han hises han kit te ti hɨrɨakem mar im.
27 *Haai kai ti epei eweto menmen mit
yapɨrwe te hi naanmɨprewem. Mɨt ap
nertei han ke hi Nɨkan kit. Ti Haai kai
kerekek. Mɨt ap nertei han kit au. Hi
Nɨkan kit hetike mɨt kerek hi ewepyapɨr
han kit eteiknorek.
28 *"Yi mɨt miyapɨr kerek yi yɨrɨak men-
men iuwe yises God, te yi han ki enuk
yentar yi yisesik werek werek au. Yi einen
eiyises hɨm mai te hi akepi yi eiyisesik
werek werek.

* **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13 * **11:18** Mt 3:4 * **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2 * **11:21** Jna 3:6 * **11:22** Ais 23; Esi 26:1–28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7 * **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12 * **11:25** 1Ko 1:26-29 * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2; Fl 2:9 * **11:28** Jer 31:25 * **11:29** Jer 6:16

29 *Yi einen eiyises hɨm mai te hi eteikni menmen. Yi eiyisɨsa eiyɨntar hi ap hɨre mɨtɨk atɨp hɨm tokik au. Hi ewenɨn han kai atɨp mɨt hɨm yaaim. Yi eiyisɨsa te yi han yaaik, yi yayu werek werek.
30 *Menmen hi ahitihi yi eiyisesim eirɨakem, hɨram yaaim. Te yi ap han enuk yayisesim au. Yi han yaaik eiyu."

12

Mɨt ne Farisi nitehi Jisas me menmen mɨt nɨrak nɨrɨakem me wɨ Sabat
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)

1 *Maain wɨ ham Sabat Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel neremir (o nitet nɨmɨn ke) ni kerek wit yehes mɨram mewim. Mɨt nɨrak hɨr nɨnpɨ maan te hɨr nerpesɨs yehes mɨram newenwohisem naam.
2 *Mɨt han ne Farisi nɨri nɨrɨak menmen im te hɨr natɨp Jisas, "Ei ti emtewem! Mɨt nit disaipel hɨr nɨrɨak menmen me wɨ Sabat kerek hɨm me Moses meriuwesɨsem."
3 *Jisas ketpor kar ik: "Yenmak te yi ap yertei menmen werek werek nɨpaa Devit kɨrɨakem me wɨ hɨrak ketike mɨt nɨrak hɨr nɨnpɨ maan.
4 *Hɨrak ken kekre wɨnak kerek mɨt newepwar God menmen, hɨrak keit bret mɨtɨk hetpris kewetɨwekem. Mɨt epei newet God em te hɨrak ketike mɨt nɨrak hɨr naam. Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp mɨt pris keriyen hɨr nanɨm. Mɨt han au.
5 *Te yi yenmak te yi ap yertei menmen werek werek mekre hɨm me Moses yi yekinaam a? Wɨ Sabat yapɨrwe miutɨp miutɨp mɨt pris hɨr nɨrɨak wok nenep samiyak nesiyem newet God em. Hɨr ap nau yain yain nar ke hɨm me Moses matɨp mɨt enisesim te God katɨp mɨt pris hɨr yaain. Menmen im me God minɨn hɨm me Moses me wɨ Sabat.
6 *Hi hetpi werek. Menmen kau in hɨrak kinɨn wɨnak iuwe ke God.
7 *Yi yertei hɨm werek werek God kewisɨm mau tɨwei, te yi ap yatɨp enum yene mɨt kerek nɨrɨak menmen enum au. Hɨm me God matɨp mar im: 'Hi hanhan te yi hanhan yeriuwe mɨt. Menmen im minɨn samiyak yi yamɨp yesiyem yewetewem.'
8 Hi hetpi hi Mɨtɨk ke wit ke God hi Iuwe naanmɨpre menmen mɨt ne wɨ Sabat hɨr nɨrɨakem."

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enum hɨrak kɨre yaaik
(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

9 Jisas ketpor epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik, hɨrak ken wɨnak hak kɨr kerek hɨr nererik nekine hɨm me Moses metike hɨm me mɨt profet newiyen. Hɨrak ken en,
10 *mɨtɨk kiutɨp kau wɨnak ek hɨrak his mɨrak miutɨp enum maa. Mɨt han en hɨr hanhan nesiuwe Jisas me menmen hɨm me Moses metpim, te hɨr nitɨwekhi nar ik: "Hɨm me Moses haiu misesim me wɨ Sabat meriuwesɨs mɨtɨk kakɨkaap mɨtɨk kɨnap o au?"
11 *Te Jisas ketpor, "Me wɨ Sabat mɨtɨk keiyak ke yi mɨt hɨrak sipsip kɨrak kiutɨpen kerekek kakɨnke kakɨkre hei, hɨrak kakno kakɨkinɨk kakwisɨk kakɨt wit eik a?
12 *Haiu mɨt minɨn sipsip hɨram au menmen weinɨm. Te haiu me wɨ Sabat mamkaap mɨt te hɨr nanɨre yaain."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk his enum, "Ti esiuwe his mit." Hɨrak kesiuwe his miutɨp mɨrak te his mɨre yaaim mar ke his mɨrak pɨnam.
14 *Hɨrak kɨrɨakem, te mɨt en ne Farisi hɨr nen witeik hɨr nɨsawɨn natɨpan nimenɨpɨnek narkeik te hɨr nanɨnep Jisas kaki.

Jisas kɨrɨak menmen me God kises menmen mau tɨwei kerek nɨpaa mɨt profet netpim

15 *Jisas kertei menmen hɨr hanhan nanrekyɨwekem te hɨrak kɨnaaiwɨr wit eik e. Mɨt yapɨrwe hɨr nɨnap hɨr nisesik te hɨrak kekepi hɨr nɨre yaain.
16 *Te hɨrak ketpor hɨm iuwe hɨr ap entɨp mɨt han menmen hɨrak kerekyorem au emɨt.

* **11:30** 1Jo 5:3 * **12:1** Diu 23:25 * **12:2** Eks 20:10 * **12:3** 1Sml 21:1-6 * **12:4** Lev 24:5-9 * **12:5** Nam 28:9-10 * **12:6** Mt 12:41-42; Lu 11:31-32 * **12:7** Hos 6:6; Mt 9:13 * **12:10** Lu 14:3 * **12:11** Lu 14:5 * **12:12** Mt 10:31 * **12:14** Jo 5:16 * **12:15** Mk 3:7-10 * **12:16** Mt 8:4; Mk 3:12

17 Hɨrak ketporem te menmen nɨpaa
mɨtɨk profet Aisaia ketpim kewisɨm mau
tɨwei mamnen. Hɨm im hɨram matɨp,
18 **"Mɨtɨk ik hi hehimɨtanek hɨrak kɨrɨak
menmen mai. Hi hanhan heriuw-
erek, hɨrak kenipa hi han yaaik.
Hi tewen ariuwet Hɨmɨn kai Yaaik
kaku kakɨkre han kɨrak te hɨrak
kakɨkepik kakno kaktɨp mɨt nerer
wit wit menmen yaaim hi areky-
orem ahɨsak menmen enum mɨr.
19 Hɨrak kaktike mɨt han ap nanɨtpepan,
hɨrak ap te kaknip hɨm iuwe o
kakɨrp yayiwe kaktɨp mɨt hɨm
mɨrak au.
20 Hɨrak ap kakɨwaank mɨt miyapɨr hɨr
nises God yaaik kike nɨre niyen
me mani hɨram maa nɨme mɨniu
mamwenɨnem. Mɨt miyapɨr hɨr
nɨre si metnen kike maain hɨram
mami, hɨrak kakɨkepi hɨr nanu
werek. Hɨrak kakɨkepi ere wɨ
hɨrak kakinɨn menmen enum te
hɨm hɨrak kaktɨp mɨt em, hɨram
mamnen.
21 Te mɨt miyapɨr nerer wit wit ap
ne weiwɨk me Isrel, hɨr enises
hɨm mɨrak nanu nanɨnkɨkwek ere
maain hɨrak kakne kaktorhis."

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enum
(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)

22 *Maain hɨr mɨt han neit mɨtɨk
enuk herwe kenipek nanamɨr toto, hɨrak
kemesɨsɨwek hɨm ap katɨp au. Hɨr neiyɨk
nan Jisas te hɨrak kepɨr herwe enuk ken,
hɨrak kɨre yaaik kɨr ein ein, katɨp werek
werek.
23 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨrek, hɨr
han kekrit natɨp nar ik: "Yi han kitet
mɨtɨk ik hɨrak Krais ik Nepenyek ke Devit
kerek nɨpaa God katɨp hɨrak kakriuwetek
kaknen?"
24 *Te mɨt han ne Farisi hɨr nemtau
mɨt natɨp menmen mar im hɨr nemnorem
natɨp nar ik: "Hɨrak ap Nepenyek ke
Devit au. Hɨrak kepɨr herwe enum kentar
mɨtɨk iuwe ke herwe hɨrak Bielsebul hɨrak
kekepik kepɨrem."
25 Jisas kertei menmen hɨr han kitetim
te hɨrak ketpor kar ik: "Mɨt nau wit iuwe
hɨr newep nau ke nɨmɨn nentar menmen,
te mɨt in ap nepu werek werek au. Mɨt ne
weiwɨk miutɨp o nɨkerek ne mɨtɨk kiutɨp
hɨr newep nau ke nɨmɨn nentar menmen
te hɨr ap nepu werek werek naanmɨpre
wit kɨr au. Hɨr nanɨnke hasini nanɨwaank
hɨras.
26 Seten hɨrak kekepa hi epɨr herwe
mɨrak te hɨrak kewep kau nɨmɨn. Karkeik
te hɨrak kaku werek werek a? Taau!
27 Yi yatɨp hi hepɨr herwe hentar Bielse-
bul kekepa. Hɨrak kekepa hi hepɨr herwe
te mɨt han ne yi mɨt, neimɨn nekepi te hɨr
nepɨr herwe mekre han ke mɨt? Seten
a? Au! Hɨr ap nepɨr herwe nentar Seten
kekepi au. God kerekek. Te menmen
hɨr nɨrɨakem meteikɨn yi yetpo enum me
Seten kekepa. Au, God kerekek kekepa.
28 *God Hɨmɨn Yaaik kerekek kekepa
hi hepɨr herwe mamnopɨn mamkeipɨn.
Menmen im meteikni God epei kan kau
menep kakinɨni naanmampri.
29 *"Hi wen etpi hɨm ham. Mɨtɨk hak
kakno kakɨkintɨp menmen me mɨtɨk iuwe
hɨrak kakinɨn kakrɨak mekam? Hɨrak
kakinɨn kaksenkek his hɨt me mɨtɨk iuwe.
Hɨrak kaksenkɨkwek his hɨt mɨrak, hɨrak
kakɨkintɨp menmen mɨrak keiyɨm kakno.
30 *Neimɨn hɨr ap nisɨsa hɨr nar ke mɨt
enun nepan nai. Neimɨn hɨr ap nekepa
haiu mamri han ke mɨt nanises God hɨr
nar ke mɨt enun nepɨr mɨt nanises men-
men enum heriyai heriyai.
31 *"Te hi hetpi, menmen yapɨrwe mɨt
nɨrɨakem o menmen enum hɨr netpim hɨr
newepyapɨrem neweikɨn sip newetɨwem
maain God kakɨsakem. Te mɨt miyapɨr
kerek hɨr natɨp enum me God Hɨmɨn
Yaaik, God ap te kakɨsak menmen im au.
32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr natɨp enum
me hi kerek Mɨtɨk Iuwe keriuweta hi han,
maain God kakɨsak menmen enum hɨr
netpim. Te neimɨn hɨr natɨp enum me God
Hɨmɨn Yaaik, God ap kakɨsak menmen
enum hɨr natɨp in o maain. Hɨr nanɨt wit
kɨrak yaaik au.

* **12:18** Mt 3:17 * **12:18** Ais 42:1-4 * **12:22** Mt 9:32-33 * **12:24** Mt 9:34, 10:25 * **12:28** Ap 10:38; 1Jo 3:8
* **12:29** Ais 49:24; 1Jo 4:4 * **12:30** Mk 9:40; Lu 9:50 * **12:31** 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26

Hɨm me nu enum mari mine nɨkim mɨram enum
(Lu 6:43-45)

33 *"Nu mei hɨram yaaim te hɨram mamri mamine nɨkim mɨram yaaim. Nu mei enum te hɨram mamri mamine nɨkim mɨram enum. Mɨt nɨr nu nɨkim mɨram hɨr natɨp, 'Nu im hɨram yaaim', o au en, hɨr natɨp, 'Nu im hɨram enum mesine'.

34 *Yi mɨt enun nɨkerek ne manpen Seten. Yi ap eitɨp hɨm ham yaaim eiyɨntar yi mɨt enun. Mɨt natɨp hɨm nises menmen mekre han kɨr.

35 Mɨtɨk yaaik katɨp menmen yaaim kentar han kɨrak yaaik. Mɨtɨk enuk katɨp menmen enum kentar han kɨrak enuk.

36 Hi hetpi menmen im hentar maain wɨ kerek God skelim yi mɨt, hɨrak kakitihi me menmen enum miutɨp miutɨp nɨpaa yi yetpim.

37 Maain God kakitihi me menmen miutɨp miutɨp yi nɨpaa yetpim. Te hɨm mi hɨremes maain mamteikɨn God yi yɨre mɨt yaain o au enun."

Mɨt han nitɨwekhi hɨrak kɨrɨak menmen kakteiknor God keriuwetek kan kekepik kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt nɨrem au
(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

38 *Hɨrak katɨp epei au, mɨt han ne Skraip, kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne Farisi, kerek han kitet hɨr ninɨn mɨt han nises hɨm me Moses, hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk Iuwe, haiu hanhan ti hɨrekes erɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem au."

39 *Te Jisas ketpor kar ik: "Yi mɨt miyapɨr kerek yitauhi hi arɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem, yi mɨt miyapɨr enun ap yises God au. Hi ap ateikni menmen yi yitauhiyem au. Hi ateikni menmen hɨram mei me mɨtɨk profet Jona nɨpaa kau tɨ keremem.

40 *Nɨpaa saauk wɨsenuk ke wan eik kekes Jona hɨrak kekre tu kɨrak ere wɨ wikak. Te hi Mɨtɨk kerek Mɨtɨk Iuwe keriuweta hi han in, hi hahu akre hei ehɨt nɨmɨn ere wɨ wikak.

41 *Maain wɨ God skelim yi mɨt, mɨt nɨpaa nau neit Nineva nanɨrp nantike mɨt nau tɨ in. Hɨr nanɨrp nantike mɨt in hɨr nantɨp, 'Yi mɨt enun.' Hɨr nantɨp nanɨr ik nanɨntar nɨpaa Jona katɨp mɨt en hɨm me God te hɨr neweikɨn sip newet menmen enum nises hɨm me God. Mɨtɨk Iuwe kinɨn Jona hɨrak kau in te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum au.

42 *Maain wɨ God skelim yi mɨt, mɨte iuwe kwin hɨre nɨpaa naanmɨpre mɨt nau wit Siba, hɨre wawɨrp wautike mɨt miyapɨr nau tɨ in. Hɨre wawɨrp wautike mɨt miyapɨr nau tɨ in ek hɨre wautɨp, 'Yi mɨt miyapɨr enun.' Hɨre wautɨp menmen im wawɨntar nɨpaa hɨre wɨnaaiwɨr wit kɨre wen hɨt nokim (o yanɨmɨn) te wemtau hɨm yaaim mɨtɨk iuwe King Solomon ketpim. Mɨtɨk Iuwe kinɨn King Solomon hɨrak kau in te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum yemtau hɨm mɨrak au.

Hɨm me herwe enuk nɨpaa kɨnaaiwɨr mɨtɨk hɨrak pɨke kan
(Lu 11:24-26)

43 "Wɨ kerek herwe enuk kenke kɨnaaiwɨr mɨtɨk, hɨrak kepno ein ein kerekir wit tɨpar aurek, hɨrak kɨnkatɨn wit hak te hɨrak kakwi. Hɨrak kɨnketnɨwek kɨnketnɨwek hɨrak ap kɨnapɨnek au.

44 Te hɨrak han kitet kar ik: 'Hi ap hɨnapɨn wit yaaik au, te hi pɨke eno wit kai kerek nɨpaa hi hewik.' Hɨrak pɨke kepno wit kɨrak, hɨrak kɨr wɨnak herwe keiyak kewik au. Hɨrak yaaik kɨre mɨtɨk keripep waniu yaaim.

45 *Hɨrak kɨrek epei au, hɨrak ken kɨnkatɨn herwe enum mar hispɨnak wik (7) minɨnek. Epei au, hɨrak ketikeri nanɨno wɨnak eik e nanu nanɨt. Nɨpaa mɨtɨk hɨrak herwe kewik han enuk kike, te in ek hɨram herwe mamɨwaank han kɨrak enuk. Menmen mamɨr im mamnen mamnep mɨt nau tɨ im."

Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nanɨno nanɨrek
(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

46 *Jisas wen katɨp mɨt menmen mɨrak, te miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nan nanɨrek. Hɨr nerp witeik hanhan netpɨwek menmen.

* **12:33** Mt 7:16-20 * **12:34** Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7 * **12:38** Mt 16:1; Lu 11:16; Jo 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39** Mt 16:4 * **12:40** Jna 1:17 * **12:41** Jna 3:5 * **12:42** 1Kin 10:1-10; Mt 12:6 * **12:45** 2Pi 2:20 * **12:46** Mt 13:55

47 Hɨr nerp en, mɨt han nerp en
netpɨwek nar ik: “Emtewek. Miye wetike
kikrek nit nan nanrit nanɨtput menmen.”
48 Jisas kewenɨwekhi katɨp, “Peimɨn
hɨre miye pai. Neimɨn hɨr nɨre kikrek
nai?”
49 Hɨrak kesiuwe mɨt nɨrak disaipel his
hɨrak katɨp, “Eiyɨri. Mɨt miyapɨr in hɨr
nɨre miyerer nai netike kikrek nai.
50 *Neimɨn hɨr nises menmen Haai kai
keit wit kɨrak hɨrak hanhan hɨr nanisesim,
hɨr nɨre kikrek nai, yenterer nai o miye
pai.”

13

Hɨm me mɨtɨk kamɨr nɨkim mekre ni
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

1 Me wɨ im keremem, Jisas kɨnaaiwɨr
wɨnak ketpaan ken wit eik ken kau menep
wan eik.
2 *Hɨrak kau en, mɨt miyapɨr yapɨrwe
nererik menep menep nersɨs Jisas. Te
hɨrak kɨniu ken kekre bot kau en, hɨr mɨt
miyapɨr nerp tenhaan nau pɨn eik.
3 Jisas ketpor menmen yapɨrwe me tok
piksa mar im. Hɨrak katɨp: “Mɨtɨk hak ken
kamɨr nu nɨkim mekre ni mɨrak.
4 Te mɨtɨk kewɨrem mau ni, nɨkim ham
menke mɨwaai yayiwe kerek wit yaain te
hore man maam.
5 Yehes ham menke mentar nan kerek
ap tɨ mei iuwe menterim em, te hɨram
mewo wasenum mentar tɨ kike kentar
nan.
6 Wepni kan kɨr kenterim te hɨram ap
mewɨr nekenik men tɨ eik au. Hɨram me
weiwei te maa meit.
7 Nɨkim ham menke mɨwaai waai kerek
tɨktɨk mewim em, te waai keremem tɨktɨk
mewim em mɨniu mɨwapɨn em. Te hɨram
mewo werek werek ap mari au.
8 Nɨkim ham menke mɨwaai tɨ yaaik
nɨpaa mɨtɨk kewenek te hɨram mewo mari
yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham
mari 30.
9 Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mai hɨr
han ekitetim werek werek!”

Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp
mɨt miyapɨr menmen keriuwe tok piksa
(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt disaipel nan
nitehi Jisas, “Ti henmak ti hetpor hɨm tok
piksa?”
11 *Jisas ketpor, “God epei keteikni
menmen hɨrak kakrɨakem te kakinɨn
naanmɨpre yi mɨt. Hɨrak keteikni yarkeik
te yi eire nɨkerek nɨrak yi eiyisesik. Te mɨt
in en au.
12 *Mɨt han kerek netenen menmen ham
me God, hɨrak kakwetɨr meiyam yapɨrwe
te hɨr nantɨwem yapɨrwe. Te mɨt han
kerek ap netenen menmen iuwe nɨnapen
hɨm mɨrak, menmen kike hɨr epei nete-
nenim mamɨwaank mamɨt.
13 *Hi hetpor menmen meriuwe tok
piksa hentar hɨr nɨr menmen te hɨr ap
nertei menmen. Hɨr nɨkɨp memtau, te hɨr
ap nertei menmen hi hetpim werek werek
au.
14 *Hɨm ham nɨpaa mɨtɨk profet Aisaia
ketpim hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram
epei man mentar menmen mɨt miyapɨr in
hɨr nɨrɨakem. Hɨram matɨp:

‘Yi yayɨmtau hɨm yeteipim yeteipim te
yi yayɨrtei menmen werek werek
au. Yi yayɨr menmen yaiteipim
yaiteipim te yi yayɨr menmen
werek werek au.

15 Hɨr nanɨrem werek werek au nentar
han ke mɨt miyapɨr in en epei au
ketaritari, hɨr nemesɨs nɨkɨp mɨr
epei au nɨnapen nanɨmtau hɨm. Te
hɨr nɨnapɨpɨ nanamɨr kɨr ap nɨr
menmen hi hɨrɨakem. Hɨr ap nɨrɨak
menmen im te hɨr nanɨr menmen
hi hɨrɨakem nemtau menmen mai
werek werek, han kɨr enisɨsa te hi
akepi hɨr enɨre yaain.’

16 *“Te yi han yaaik eiyu. Nanamɨr ki
epei kɨr menmen werek werek. Nɨkɨp mi
epei memtau menmen werek werek.
17 Hi hetpi menmen werek werek. Mɨt
profet yapɨrwe netike mɨt yaain nɨpaa
hanhan nanɨr menmen yi epei yɨra hi
hɨrɨakem, te hɨr ap nɨrem au. Hɨr hanhan
nanɨmtau menmen yi epei yemtau hi het-
pim te hɨr ap nemtewem. Au, hɨr epei naa.

* **12:50** Jo 15:14; Ro 8:29 * **13:2** Lu 5:1-3 * **13:11** 1Ko 4:1 * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lu 8:18, 19:29 * **13:13** Diu 29:4 * **13:14** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27 * **13:16** Lu 10:23-24

Jisas kewepyapɨr hɨm mɨrak me mɨtɨk kamɨr rais nɨkim
(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

18 "Yi eiyɨmtau hɨr o as me tok piksa me
mɨtɨk kewɨr rais nɨkim mɨram mau ni.
19 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me
God kakinɨn naanmɨpre mɨt te hɨr ap
nerteiyem werek werek au, hɨr nɨre nɨkim
mɨwaai yayiwe. Maain Seten kaknen
kakɨkre han kɨr kakpɨr hɨm kerek epei
God kewisɨm mekrerek.
20 Nɨkim ham mɨnatɨn mɨwaai tɨ kike
mentar nan, im em hɨram mɨre mɨt han
wasenum nemtewem han yaaik neriuw-
erem.
21 Te hɨr nɨre nɨkim keremem ap mine
nekenik men tɨ eik au te mamu kike.
Maain hɨram pɨke mami. Mar im em
te mɨt neiyan nemtau hɨm me God nis-
esim. Maain kike mɨt han neneri nerekyor
enum nentar hɨr nisesim, te hɨr wasenum
neweikɨn sip newetɨwem.
22 *Nɨkim ham menke mekre waai kerek
enum tɨktɨk mewim em, hɨram mɨre mɨt
nemtau hɨm im te menmen enum me tɨ
ik ek metike pewek hɨr hanhanem hɨram
minɨn hɨm me God. Mɨt nar ik ek ap
te nanrɨak menmen yaaim nanises God
werek werek au.
23 Nɨkim menke mekre tɨ yaaik hɨram
mar ke mɨt nertei hɨm me God nemi
mekre han kɨr. Te hɨram mine wit mari
yehes yapɨrwe, ham mar 100, ham mar 60,
ham mar 30, te hɨr nɨrɨak menmen yaaim
yapɨrwe."

Jisas katɨp hɨm tok piksa me yenkis enum mente mau ni

24 Jisas ketpor hɨm tok piksa ham. Hɨrak
katɨp: "Menmen God kɨrɨakem hɨram
mɨre mɨtɨk hak kewɨr wit nɨkim mitet ni
mɨrak.
25 Maain wɨtaan mɨt miyapɨr nɨwaai,
mɨtɨk enuk kɨrak kepan kan kewɨr yenkis
yehes mɨram enum mitet ni kerek hɨrak
epei kewɨr wit nɨkim mewi en, te hɨrak
ken.
26 Maain wit kerek hɨr epei newɨrem em
mau ni eim mɨre iuwe mamine nɨkim, te
hɨr nɨr yenkis enum keremem metikerem.
27 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe
hɨr nen netpɨwek nar ik: 'Mɨtɨk iuwe ti
nepei hamɨr wit yehes mekre ni mit im e.
Ti hamɨr menmen yaaim te menmen im
enum meke nein man te hɨram mewo in?'
28 Hɨrak kewenhi ketpor, 'Mɨtɨk hak
enuk kepan kan kamɨr menmen enum
mekre nɨmɨn me menmen yaaim.' Hɨr
nitɨwekhi, 'Ti hanhan haiu emno emkete-
tim?'
29 Te hɨrak keweni ketpor, 'Hi hɨnaain
yi eiketetim emnopɨn. Yi yaiket menmen
yaaim mamtikerem. Au emɨt!
30 *Yi eiwisɨm emu ere maain hɨram
emi. Te hi etɨp mɨt kerek nanremir nanɨr
ik: 'Yi eiyinɨn eiremir menmen enum
eisenkekim emriuwe waai. Maain haiu
mamɨsiyem. Yi eiremir menmen enum
epei au, te yi eino eiremir nɨkim yaaim
eiwisɨm emɨkre wɨnak kai.' "

Jisas katɨp hɨm me nu mastet nɨkim mɨram metike yis
(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

31 Jisas ketpor hɨm tok piksa hɨrak katɨp,
"Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre nu
mastet nɨkim mɨram. Mɨtɨk hak ketɨwem
kamɨr mau ni mɨrak.
32 Nu mastet nɨkim hɨram ap iuwe mar
ke nɨkim me menmen ham em. Au, hɨram
kike enum. Te maain hɨram mau ni
mamniu mamre iuwe maminɨn menmen
kerek mau ni em, hɨram mamre nu te hore
mamnen mamwis yaank mamu heneik
mɨram. Mar im mɨt in kerek nises hɨm
mai hɨr nɨre niutɨp niutɨp. Te maain hɨr
nanɨre yapɨrwe."
33 Jisas pɨke ketpor hɨm ham. Hɨrak
katɨp, "Menmen God kɨrɨakem hɨram
mɨre yis mɨte weiyɨm wen wenipem
metike flaua weweiknenim mekre sar
mau hɨm ere hɨram nap mɨnanem mɨniu
wɨsenum."

Jisas katɨp mɨt keriuwe hɨm tok piksa keremem
(Mk 4:33-34)

34 Jisas katɨp mɨt miyapɨr menmen
yapɨrwe keriuwe hɨm mɨre tok piksa.
Hɨrak ap ketpor hɨm meiyam au. Hɨrak
ketpor tok piksa keremem.
35 *Hɨrak katɨp kar ik te menmen nɨpaa
mɨtɨk profet ketpim kewisɨm mau tɨwei,

* **13:22** Mt 6:19-34; Lu 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17 * **13:30** Mt 3:12 * **13:35** Sam 78:2

hɨram mamnen mamɨr ke nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨm im hɨram matɨp,
"Hi awep hɨm atɨp mɨt tok piksa. Hi atɨp menmen nɨpaa hi God hɨrɨak tɨ ere in mɨt ap nerteiyem au."

Jisas kewepyapɨr tok piksa me yenkis enum katɨp mɨt disaipel nɨrak em

36 Jisas katɨp mɨt miyapɨr menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt miyapɨr hɨrak kɨnɨk ken wɨnak. Hɨrak kɨnɨk ken wɨnak, mɨt nɨrak disaipel nan nitɨwekhi, "Ti etpei werek menmen me yehes enum mekre ni."
37 Jisas kewenhi ketpor, "Mɨtɨk kerek kamɨr yehes yaaim mekre ni hɨrak hi kerekek. Mɨtɨk Iuwe God keriuweta hi han tɨ ik.
38 *Ni eim hɨram tɨ ik ek. Yehes yaaim hɨram mɨre mɨt miyapɨr nises hɨm me God. Yehes enum hɨram mɨre mɨt miyapɨr nises hɨm me Seten.
39 Mɨtɨk enuk kepan kerek kamɨr yehes enum hɨrak Seten. Wɨ mɨt hɨr nan newen yehes hɨram mɨre wɨ God skelim mɨt. Mɨt kerek nen newen yehes hɨr ensel.
40 *Mamɨr ke mɨt neit yehes enum nesenkekim neiyɨm nan newɨrem mekre si, te maain wɨ menmen mamnen mamɨr im God skelim yi mɨt.
41 *Te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi asiuwe mɨt ensel nai nanɨno nanrer wit wit me tɨ kerek hi naanmampre mɨt miyapɨr hɨr nanɨnke menmen enum mari han ke mɨt en. Hɨr nanɨnke menmen enum metike mɨt han kerek nɨrɨak menmen enum. Te hi enkerem emnopɨn emkeipɨn wit kerek Mɨtɨk Iuwe naanmɨprewem.
42 *Te hɨr nanwɨr mɨt miyapɨr enun nanɨno nanɨkre si kerek hɨr nanɨnepɨp nanɨneknen yehes mɨr.
43 *Me wɨ im mɨt miyapɨr kerek yaain en nanu wit yaaik God kakwetɨr menmen mɨrak iuwe kakɨkepi te hɨr nanɨr nanre wepni nanɨt wit kɨrak. Mɨt neimɨn nemtau hɨm mai hɨr han ekitetim!

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨnkatɨn bokis pewek mekrerem mɨsawɨn mekre tɨ

44 *"Menmen me God hɨram yaaim mɨre okis pewek mekrerem mɨt nɨpaa hɨr mɨt nɨsawɨnem mekre ni ham. Maain mɨtɨk hak kiutɨp kɨnapɨnem, hɨrak pɨke kɨsawɨnem mekre hei, hɨrak han yaaik, te hɨrak ken keit menmen mɨrak yapɨrwe keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak keit nan mererim, hɨrak keiyɨm ken kewɨrem keiyɨm katɨn ni keremem.

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨr pewek wɨnak yaaik

45 "Menmen me God hɨram yaaim mɨre mɨtɨk hak kerek kɨnkatɨn pewek wɨnak hɨrak kɨnkatɨn kerek yaaim yaaim em, keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt te kakɨt moni mamrerim.
46 Hɨrak kɨr pewek wɨnak kerek yaaik ek, te hɨrak ken kesiuwe menmen mɨrak keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak keit moni mererim, hɨrak keiyɨm ken kewɨrem keit wɨnak yaaik kerekek.

Hɨm tok piksa me hepin

47 *"Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre hepin mɨt hɨr newɨrem mekre wan neiyɨm nanri saauk metike menmen ham yapɨrwe.
48 Hepin kenempet keriuwerem, te hɨr neriyaam man mɨwaai pɨn eik. Te hɨr nau nekorɨrem newis saauk yaaim em mekre tɨkenup ham, enum em hɨr newɨrem men.
49 Me wɨ kerek maain God skelim mɨt ne tɨ ik ek, hɨram mampar ik. Mɨt ensel ne God nanɨnen nanɨnke mɨt enun kerek nises menmen enum me nɨmɨn me mɨt yaain nises menmen yaaim.
50 *Te hɨr nanwɨri nanɨno nanɨkre si iuwe. Me si im em hɨr nanɨnepɨp nankɨt nanɨneknen yehes mɨr naneitaiyen."

Hɨm me mɨtɨk keit menmen yaaim wen petep, metike menmen enum tokim.

51 Te Jisas kitorhi, "Yi yertei hɨm yapɨrwe hi epei hetpiyem?" Hɨr newenhi natɨp Jisas, "Kai Iuwe, haiu merteiyem."
52 Te Jisas ketpor, "Mar keremem te mɨt skraip kerek nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr epei nertei hɨm hi hewepyapɨrem, hɨr nɨre mɨtɨk haai ke

* **13:38** 1Ko 3:9; 1Jo 3:10 * **13:40** Mt 7:19; Jo 15:6 * **13:41** Mt 24:31, 25:31-46; Mk 13:27 * **13:42** Mt 8:12
* **13:43** Dan 12:3 * **13:44** Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7 * **13:47** Mt 22:9-10 * **13:50** Mt 13:42; Lu 13:28

wɨnak iuwe. Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak kɨrak kekin menmen yaaim petep metike menmen enum tokim keiyɨm kan kɨkaap mɨt kewetɨrem. Hɨr newepyapɨr hɨm me God nɨpaa hɨrak katɨp mɨt profet em metike hɨm mai yaaim."

Hɨr mɨt ne Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)

53 *Jisas katɨp hɨm tok piksa im epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken.
54 *Hɨrak pɨke ken wit kɨrak eik ken katɨp mɨt hɨm me God kekre wɨnak kerek hɨr nererik nekine hɨm me Moses neitai en. Hɨrak ketpor werek te hɨr nekrit nehɨnhɨn natɨp, "Keimɨn ketpɨwek hɨm yaaim hɨrak ketpeiyem? Keimɨn kekepik te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim kɨkaap mɨt keriuwerem kepɨr herwe kɨrɨak mɨt kerek nɨnap hɨr nɨre yaain? Hɨrak mɨtɨk weinɨk kar ke haiu mɨt in.
55 *Mɨtɨk ik ek nɨkan ke mɨtɨk kerek kime wɨnak kerekek. Maria hɨre miye pɨrak kerepep. Jems ketike Josep, Saimon Judas hɨr kikrek nɨrak keriyen.
56 Yenterer nɨrak hɨr nau netikewai. Menmen yapɨrwe im em hɨrak ketɨwem meke nein man?"
57 *Hɨr natɨp narik te han kɨr enuk neriuwerek hɨr neweikɨn sip newetɨwek nentar hɨr ap nertei karkeik te hɨrak kɨrɨak menmen im yaaim. (Hɨr han kitet hɨrak mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk Iuwe au.) Te Jisas ketpor, "Mɨt profet niuk mɨr iuwe mau merer wit wit, te mɨt neit wit kɨrak netike mɨt ne weiwɨk mɨrak, hɨr ap han kitet hɨrak iuwe au."
58 Hɨrak ap kɨrɨak menmen yapɨrwe kɨkaap mɨt his hɨt enum metike menmen ham keit wit eik ek kentar hɨr ap han kitet hɨrak mɨtɨk kerek God keriuwetek kan au.

14

Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar epei kaa
(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)

1 Me wɨ im, mɨtɨk iuwe gavman Herot ke provins Galili kemtau menmen Jisas kɨrɨakem.
2 Te mɨtɨk Herot katɨp mɨt kerek nɨrɨak menmen mɨrak, "Hi han kitet ik hɨrak mɨtɨk Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar em. Hɨrak kaa te in ek hɨrak pɨke kekrit te menmen wɨsenum manpenum mau his mɨrak, te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim im.
3-4 **Nɨpaa Jon katɨp Herot, "Ti heit mɨte ip ep. Menmen im e hɨram ap yaaim au." Te Herot han enuk ketenen Jon kesenkekik keriuwe sen ain kewisɨk kekre wɨnak enuk kentar Herot epei keit Herodias, mɨte pe Filip, Herot nɨkik kɨrak.
5 *Herot hanhan kaknep Jon kaki, te hɨrak kɨnaain mɨt miyapɨr. Hɨr han kitet Jon hɨrak mɨtɨk profet ke God.
6 Maain wɨ ham miutɨp, mɨt han nen nau netike Herot han kitet wɨ kerek nɨpaa miye winaak ek. Me wɨ im nɨki pe Herodias wɨrɨre wen werp nɨmɨn ke hɨr mɨt. Te herot hanhanep wɨsenum.
7 Hɨrak hanhanep wɨsenum te hɨrak katɨp mɨte kerepep kar ik: "Hi hetput werek. Menmen ti hanhan ehitauhiyem, hi ewetitem."
8 Miye pe nɨki ip ep watɨp nɨki pɨre weriuwe hɨm, te hɨre watɨp, "Ti erekir teruk ke Jon kerek kɨkɨr mɨt en ewisɨk ekɨkre tɨkenup eiyɨk enen ewetewek in ek, te hi hertei hɨrak kaa."
9 Hɨre watɨp war ik, te mɨtɨk iuwe eik ek hɨrak han enuk. Hɨrak kɨnapen kakrekyɨwekem te hɨrak yɨnk enuk kentar mɨt nau naam menmen netikerek nemtau menmen hɨrak ketpɨwerem. Te hɨrak katɨp mɨt nɨrak enwetɨwe menmen im emnen.
10 *Herot keriuwet mɨtɨk ken wɨnak enuk te hɨr mɨt en nerekir teruk ke Jon neit ein te tɨmɨr kewen keket.
11 Epei au, hɨr neit paan kɨrak kekre tɨkenup neiyɨk nan newet nɨki ep ek. Hɨre wetɨwek epei au, hɨre weiyɨk wen wewet miye pɨre rek.
12 Mɨt disaipel ne Jon nerteiyek, hɨr nan neit herwe yɨnk kɨrak neiyɨk nen newisɨk kekre hei. Hɨr newisɨk epei au, hɨr nen natɨp Jisas menmen enum mɨt nɨrɨak Jon em.

* **13:53** Mt 7:28 * **13:54** Jo 7:15 * **13:55** Lu 3:23; Jo 6:42 * **13:57** Jo 4:44 * **14:3-4** Mt 11:2 * **14:3-4** Lev 18:16, 20:21 * **14:5** Mt 21:26 * **14:10** Mt 17:12

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

13 Jisas kemtau hɨm me mɨr hɨr nenep
Jon keremem, hɨrak kehɨn kɨniu ken kekre
bot kerekir wan ken wit weinɨk kerek mɨt
ap newi au. Te mɨt yapɨrwe nemtau Jisas
ken, hɨr neke tɨ nɨnaaiwɨr wit kɨr nisesik
nen.
14 *Jisas epei kau bot keiyɨk ken ere
epei kiun wit kerek hɨrak hanhan kakno.
Hɨrak kɨnaaiwɨr bot kenke ken tɨ, hɨrak
kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nisesik nan. Te
hɨrak han tewenɨni kɨkaap mɨt han kerek
nɨnap, his hɨt enum em.
15 Hɨnkewɨ epei man, te mɨt disaipel
nɨrak nan natɨp Jisas, "Wit ik ek enuk
weinɨk ap mɨt newik. Te wɨ epei men
wɨtaan kaknen. Ti eriuwet mɨt miyapɨr
yapɨrwe nanɨno enrer wit wit kerek
menep ek te hɨr hɨras enwɨr pewek enɨt
menmen mɨr nanɨm."
16 Jisas ketpor, "Haiu ap te mamriuweti
enɨno au emɨt. Yi eiwetɨr menmen enɨm
me yi hɨras."
17 Hɨr newenɨwekhi netpɨwek, "Haiu ap
metenen menmen mei yapɨrwe au. Haiu
meit bret hispɨnak (5), saauk wiketerem
im em keremem."
18 Jisas katɨp, "Eikinɨm eiyɨm einen in."
19 *Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe
nau yenkis nau tɨ. Epei au, hɨrak kekin
bret hispɨnak (5) keremem metike saauk
wiketerem hɨrak kɨkɨam naan men niu
nepni eim, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak
han yaaik keriuwe menmen im. Epei au,
hɨrak kewep bret keremem hɨrak kewet
mɨt disaipel nɨrak em, te hɨr neweiknɨm
newet mɨt miyapɨr yapɨrwe rem.
20 *Hɨr naam nen nen ere tu iuwe. Te
hɨr disaipel neit yinam kerek epei naam
em nemi mekre wapnake ere wapnake
hiswiyen wik (12) menempetɨt meriuw-
erem.
21 Hɨr mɨt kerek naam menmen hɨr
yapɨrwe nar 5,000 mɨt. Hɨr ap newenhis
mɨyapɨr netike nɨkerek nau netikeri au.

Jisas kitet wan keke niu ken
(Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)

22 Jisas kewtɨr menmen epei au, hɨrak
katɨp mɨt nɨrak disaipel nehɨn nɨniu nen
nekre bot naninɨn nanɨno wan pɨnak
ein te hɨrak kaku kakriuwet mɨt miyapɨr
yapɨrwe nanɨno. Epei au, hɨrak kakisesi.
23 *Jisas keriuweti nen te hɨrak hɨrekes
kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kakitehi God
menmen. Nepei hɨnkewɨ kakre wɨtaan
hɨrak kiutɨp kerekek kepu.
24 Bot hɨrak epei ken wan nɨmɨniuwe
eik, te nɨme mɨniu meke bot paan kɨrak
te wan sɨr mɨniu mamuwer bot.
25 Epei menep wanewik hɨram wen toto,
Jisas keriuwe hɨt mɨrak keke niu kitet wan
ken kakɨr mɨt nɨrak disaipel.
26 *Hɨr nɨrek keriuwe hɨt mɨrak keke
niu kitet wan te hɨr neperper, hɨr natɨp,
"Hɨrak herwe." Te hɨr nenepɨp nenɨne
hɨm iuwe.
27 Wasenum Jisas kenɨne ketpor, "Yi ap
einapen. Yi einakɨn tokim. Hi kerekek
han. Hi ap herwe auye!"
28 Pita kewenhi ketpɨwek kar ik: "Kaiu
Iuwe, ti hɨrekes te ti etpo hi eriuwe hɨt mai
eitet wan anen arit."
29 *Jisas katɨp, "Ti enen." Te Pita
kɨnaaiwɨr bot keriuwe hɨt mɨrak kitet wan
ken kakɨr Jisas.
30 Pita kɨr nɨme mɨniu te hɨrak kɨnapen,
hɨrak kaknatɨn kakno kakɨm tɨpar
kakɨkre wan. Te hɨrak kenɨne, "Kaiu Iuwe
ekepa!"
31 *Wasenum Jisas kewis his ketenen
Pita, hɨrak ketpɨwek, "Ti ap han kiteta hi
Iuwe au? Ti henmak te ti heit han wik
wik?"
32 *Nepei au, hɨrakɨt wiketeret tɨniu tau
bot te nɨme maa meit.
33 *Hɨr mɨt kerek nau bot en nɨr men-
men im, hɨr newenɨpi Jisas natɨp, "Haiu
mertei werek ti Nɨkan ke God."

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap neit Genesaret
(Mk 6:53-56)

34 Hɨr epei nerekir wan nen pɨnak ein
niun tɨ ke Genesaret.
35 Hɨr mɨt ne wit ik ek hɨr nertei hɨrak
Jisas te hɨr nesiuwe hɨm men merer wit

* **14:14** Mt 9:36 * **14:19** Mt 15:35-39; Mk 8:6-10 * **14:20** 2Kin 4:44 * **14:23** Lu 6:12, 9:28 * **14:26** Lu 24:37
* **14:29** Jo 21:7 * **14:31** Mt 8:26 * **14:32** Mk 4:39 * **14:33** Mt 27:54; Jo 1:49 * **14:36** Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44

wit kerek menep menep ek, hɨr neithis mɨt
kerek nɨnap ek neri nan.
36 *Hɨr neri nen epei au, hɨr nɨnap natɨp
hɨm iuwe nitɨwekhi hɨrak ekwisi hɨr hɨras
enwis his entenen yɨnk kɨrak o laplap hɨr
mɨrak. Hɨr mɨt miyapɨr kerek newis his
netenen laplap hɨr mɨram netike mɨt nete-
nen yɨnk kɨrak, hɨr yapɨrwe nɨre yaain.

15

Hɨm lo me God hɨram minɨn hɨm me maamrer
(Mk 7:1-13)

1 Hɨrak Jisas wen kepu wit Genesaret,
mɨt han ne farisi netike mɨt skraip kerek
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
em, hɨr nɨnaaiwɨr Jerusalem nan nɨr Jisas
nitɨwekhi menmen.
2 *Hɨr natɨp, "Nenmak te hɨr mɨt dis-
aipel nit nɨrɨak menmen ap nises menmen
kerek nɨpaa maamrer naiu nɨrɨakem? Hɨr
nanɨm menmen hɨr ninɨn nekemyet his.
Te mɨt disaipel nit au."
3 Jisas kewenhi ketpor, "Yenmak te yi
ap yises menmen me God te yi yises hɨm
nɨpaa mɨt kerek yi yisesi hɨr newetiyem
netpiyem a?
4 *Nɨpaa God katɨp, 'Yi eiyɨmtau hɨm
me miye haai ni te maain yi naanmampri.
Mɨtɨk kerek katɨp enum ke menmen miye
haai nɨrak, yi mɨt eikɨp kaki.'
5 Te yi yises hɨm im au. Yi yatɨp,
'Mɨtɨk keiyak ketenen pewek o menmen
kakɨkaap miye haai nɨrak, te hɨrak katɨp
miye haai, "Hi epei hehimɨtan im em
te hi ewet God em. Hi ap naanempri
eriuwerem au."
6 Yi yatɨp hɨram werek hɨrak ap ekɨkaap
miye haai nɨrak neriuwerem au.' Me
menmen mar im yi yerekir hɨm me God
yeriuwe hɨm ham me maamrer ni yi yis-
esim.
7 Yi mɨt enun yemipɨn. Mɨtɨk profet Ai-
saia nɨpaa kehimɨteni werek me wɨ hɨrak
katɨp hɨm me God kar ik. Hɨrak katɨp,
8 *'Mɨt in en hɨr hanhan newenɨpi niuk
mai neriuwe hɨm mɨr, te han kɨr au
nisɨsa werek werek au.
9 Menmen hɨr netpim newenɨpi niuk mai
neriuwerem hɨram au enum men-
men weinɨm. Menmen hɨr natɨp
mɨt hɨr enisesim hɨram ap hɨm mai
au. Hɨm mɨr weinɨm.' "

Menmen enum mɨrɨak han ke mɨtɨk enuk
(Mk 7:14-23)

10 Jisas ketpor epei au, hɨrak kenɨne
mɨt miyapɨr nan nɨrek, hɨrak ketpor, "Yi
eiyɨrteiyem han ekitetim werek werek!
11 *Menmen kerek mɨt hɨr nanɨm menip
God katɨp hɨr mɨt enun au. Menmen mɨt
netpim hɨram menip God katɨp hɨr mɨt
enun."
12 Hɨrak ketpor nepei au, mɨt nɨrak dis-
aipel nan natɨp Jisas, "Ti hertei mɨt ne
Farisi nemtau hɨm ti hetpim em te hɨr han
enuk neperper?"
13 *Jisas kewenhi katɨp, "Haai kai kau
wit kɨrak Heven hɨrak menmen mɨrak
mau ni. Menmen kerek hɨrak ap kamɨr
au, hɨram mewo weinɨm, maain hɨrak
kakɨketim mamriuwe nekenik mɨram
mamno.
14 *Yi eiwisi enu en. Hɨr nɨre mɨt
nanamɨr enuk toto, te hɨr nanteikɨn mɨt
han kerek nanamɨr toto en yayiwe hɨr
enisesim te hɨr nanɨr God. Te nanamɨr
toto kakteikɨn mɨtɨk hak nanamɨr toto
yayiwe, hɨrakɨt wiketeret tatɨnkewɨn
tatɨkre wi."
15 Pita kewenhi katɨp Jisas, "Ti
ewepyapɨr hɨm me tok piksa, te haiu
emɨmtewem."
16-17 Jisas katɨp, "Yi ap han kewi au a? Yi
yɨre mɨt han en a? Yi ap yertei menmen
kerek mɨtɨk hɨrak kewisim mekre hɨm
hɨram men mekre nɨnpɨ tɨwaak te maain
hɨrak kakno kaknerem mamɨkre hei?
18 *Te menmen mekre han ke mɨt,
maain hɨr netpim, im hɨram menip God
katɨp mɨt hɨr enun.
19 *Menmen kerek metpaan meke han
ke mɨtɨk hɨram mar im: han kitet men-
men enum, kenep mɨt naa, kari miyapɨr
his kewenem, kekintɨp menmen, kewenɨn
hɨm, katɨp kenip mɨtɨk hak yɨnk enuk.

* **15:2** Lu 11:38 * **15:4** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **15:8** Ais 29:13 * **15:11** Mt 12:34 * **15:13** Jo 15:2 * **15:14** Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19 * **15:18** Mt 12:34 * **15:19** Jen 8:21; Ga 5:19-21

20 Menmen im em hɨram menip God katɨp mɨtɨk ik hɨrak enuk. Mɨtɨk ap kekemyet his wen au, te hɨrak kakɨm menmen, hɨram ap te mamnip God kaktɨp mɨtɨk kar ik hɨrak enuk au."

Mɨte pe Kenan hɨre wises hɨm me Jisas werek werek
(Mk 7:24-30)

21 Jisas kɨnaaiwɨr wit Genesaret te hɨrak ken tɨ ke wit Taia ketike Saidon.
22 Mɨte hap pe Kenan kerek wau wit eik kerekek, hɨre wan wenɨnɨwek hɨm iuwe wetpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etwenɨna. Herwe enum mewaank nɨki pai."
23 Te Jisas ap kewenhi ketpɨwe menmei au. Hɨr mɨt disaipel nan nɨrek netpɨwek, "Mɨte ip ep hɨre wenɨne wenɨne wisesai wan. Ti ekepiye te hɨre wauno."
24 *Jisas ketpor, "Au, God keriuweta te hi han hɨkaap mɨt kerek ne weiwɨk miutɨp me Isrel, hɨr nɨre sipsip nɨsawɨn neit yaank. Mɨt han au."
25 Hɨrak katɨp epei au, mɨte kerepep wan wewen ninɨp werp hɨt me Jisas watɨp, "Kai Iuwe, ti ekepa."
26 Jisas ketpɨwe tok piksa kar ik: "Hɨram enum te haiu mamkin menmen me nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet nepere rem, hɨram mamɨm."
27 Mɨte watɨp, "Kai Iuwe, ti hatɨp werek. Haiu enun mɨre nepere. Te nepere hɨram mekorɨr menmen kerek miye haai nɨr naam hɨram mɨnatɨn mɨwaai yeno kerek hɨr naam menmen menterim."
28 *Hɨre watɨp war ik te Jisas ketpɨwe, "Mɨte ti eises hɨm me God werek werek. Menmen ti hanhan em hɨram mamnen." Hɨrak katɨp epei au, waswas mɨte nɨki pɨre hɨre wɨre yaaip.

Jisas kɨkaap mɨt yapɨrwe nɨre yaain

29 *In ek Jisas kɨnaaiwɨr Taia ketike Saidon te hɨrak ken kitet menep wan ke Galili. Hɨrak ken kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kau nu ein.
30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nererik nɨrek, hɨr neithis mɨt kerek hɨt enum o han kɨr enuk, hemik meweikɨn, han auri netike menmen ham yapɨrwe hɨr neri nan nɨrek. Hɨr newisi nɨwaai menep hɨt me Jisas te hɨrak kerekyorem hɨr nɨre yaain.
31 *Hɨr mɨt miyapɨr nɨr menmen im te hɨr han kekrit hɨr han kitetim nentar hɨr nɨr mɨt kerek han auri en natɨp, hemik mɨn em mɨre yaaim. Mɨt nanamɨr toto en hɨr nɨr ein ein werek werek. Mɨt kerek hɨt enum hɨr nitet ein ein. Hɨr nɨr menmen im te hɨr newenɨpi God ke mɨt ne Isrel neriuwerem.

Jisas kewet mɨt 4,000 menmen hɨr naam
(Mk 8:1-10)

32 *Jisas kekepi epei au, hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak nan, hɨrak katɨp, "Hi hanhan heriuwe hɨr mɨt miyapɨr ein en. Wɨ wikak epei men hɨr nau netikewa te hɨr menmen me nanɨm em au. Hi hɨnapen esiuweri nɨnpɨ mamɨn nanɨno te hɨr nani nanɨtɨn yayiwe."
33 Te hɨr mɨt disaipel natɨp Jisas, "In en ap mɨt nei newi. Te haiu mamɨt menmen mamoke nein te mamwet mɨt yapɨrwe rem te hɨr nanɨm?"
34 Jisas kitorhi, "Yi yetenen bret marmenum?" Hɨr natɨp, "Haiu metenen bret hispɨnak wik (7), saauk kike kiutɨp kiutɨp."
35 Hɨr netpɨwek epei au, Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨr nanu tɨ.
36 Jisas kekin saauk metike bret hispɨnak wik (7), hɨrak kitehi God em kewepim kewet mɨt nɨrak disaipel em, hɨr newet mɨt yapɨrwe rem.
37 Hɨr yapɨrwe naam ere tu iuwe, te hɨr neit yinam kerek mɨt ap naam te hɨr nemi mekre wapnake mar hispɨnak wik (7).
38 Hɨr mɨt naam menmen hɨr nar 4,000, te hɨr ap newenhis nɨkerek miyapɨr nau netikeri au.
39 Jisas keriuwet mɨt miyapɨr nen. Hɨrak keriuweti nen, hɨrak kehɨn kɨniu kekre bot ketike mɨt nɨrak disaipel, hɨr nerekir wan nen tɨ ke mɨt nau neit Magadan.

16

Mɨt nitehi Jisas kɨrɨak menmen keteiknor God keriuwetek kan
(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

* **15:24** Mt 10:6 * **15:28** Mt 8:10, 13 * **15:29** Mk 7:31 * **15:31** Mk 7:37 * **15:32** Mt 14:14-15 * **16:1** Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30

1 *Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt ne
Sadyusi kerek han kitet mɨt epei naa ap
pɨke nanɨkrit nanu au, hɨr nan nɨr Jisas.
Hɨr nanmitɨwekpɨn nanri han kɨrak me
ekrɨak menmen yaaim ekɨkaap mɨt ekri-
uwerem te hɨr nertei God keriuwetek kan.
2 Te Jisas ketpor, "Hɨnkewɨ epei man yi
yatɨp nepni mɨre ninɨm te teipmen hɨram
wepni yaaik.
3 Yi yekrit yatɨp, 'Napɨ mɨre nɨpɨak
wepni kɨre ninɨk, hauwɨ kaknen.' Yi yɨr
menmen mau nepni te yi yertei werek
werek mekam mamnen. Te yi ap yertei
werek werek han kitet menmen God
kɨrɨakem me wɨ im a?
4 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe enun, yi ap
yises God werek werek au! Yi yitauhi hi
hɨrɨak menmen yaaim te yi eiyɨrtei God
keriuweta hi han te hi ap arɨak menmen
te yi yayɨrem au. Hi eteikni menmen
me Jona kerek nɨpaa kaa kekre saauk tu
mɨrak. Wɨ wikak epei au, hɨrak pɨke
kekrit kau." Hɨrak keptor epei au, hɨrak
kɨnaiwɨri ken.

Hɨm tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi
(Mk 8:14-21)

5 Hɨr mɨt disaipel nau bot nerekir wan
nanɨno, te hɨr han kaa ap neit niu metikeri
neiyɨm nen.
6 *Jisas ketpor tok piksa kar ik: "Yi
naanempre hɨras yi einopɨn yis me
Sadyusi netike mɨt ne Farisi."
7 Te hɨr hɨras han kitet natɨpan nar ik:
"Hɨrak ketpim kentar haiu ap meit bret
mei meiyɨm man metikewai."
8 Jisas kertei menmen hɨr netpim te
hɨrak katɨp, "Yi mɨt in en ap han kiteta hi
Iuwe naanempri au. Yenmak te yi yatɨp
haiu ap meit bret mei au?
9 *Yi ap yertei menmen werek wen au a?
Te yi ap han ekitet bret mar hispɨnak (5)
mɨt nar 5,000 hɨr naam, te wapnake mar
hiswiyen wik (12) yi yemi mekrerem?
10 *Te yi ap han ekitet bret hispɨnak
wik (7) kerek mɨt nar 4,000 hɨr naam, te
wapnake mar hispɨnak wik (7) yi yemi
mekrerem a?
11 Yenmak te yi ap yertei hi ap hetpi
menmen me bret. Yi naanmamre hɨras
me hɨm me mɨt ne Farisi netike mɨt ne
Sadyusi."
12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr nertei hɨrak
ap ketpor naanmɨpre hɨras me yis me bret
au. Hɨrak ketpor hɨr naanmɨpre hɨras hɨr
ap nises hɨm me Farisi netike hɨm me mɨt
ne Sadyusi, kerek hɨr natɨp mɨt enisesim.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God keriuwetek hɨrak Krais
(Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

13 Maain me wɨ Jisas ken tɨ menep wit
Sisaria Filipai hɨrak kitehi mɨt disaipel
nɨrak, "Hɨr mɨt miyapɨr hɨr natɨp hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi keimɨn?"
14 *Hɨr natɨp, "Mɨt han natɨp ti Jon kerek
kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar. Mɨt han natɨp ti
profet Ilaija kerek nɨpaa kau tɨ. Mɨt han
natɨp ti Jeremaia o mɨtɨk profet hak nɨpaa
nepu tɨ."
15 Te Jisas ketpor, "Yi han kitet hi
keimɨn?"
16 *Saimon niuk mɨrak ham Pita hɨrak
kewenhi ketpɨwek, "Ti Nɨkan ke God
kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik. Ti Mɨtɨk Krais kerek hɨrak keriuwetit
ti anen tɨ ekaap haiu mɨt etaihis."
17 *Jisas ketpɨwek, "Saimon nɨkan ke
Jona, God han yaaik keriuwit. Ap mɨtɨk kei
ke tɨ ik ek keteiknut hɨm im em au. Haai
kai God kau wit kɨrak hɨrak keteiknut
menmen im.
18 *Hi hetput, ti Pita ti hɨre teinɨk. Ti
ekaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nanises hɨm
mai. Te menmen ham meke Seten mam-
nen hɨram ap te maminɨni au.
19 *Te maain hi ewisit ti ekrehɨr kai. Ti
atɨp menmen mɨt miyapɨr kerek nanises
hɨm mai hɨr nanrɨakem. Menmen ti het-
por hɨram werek hɨr nisesim. God keit
wit kɨrak kaktɨp hɨram yaaim. Menmen
ti hetpor hɨram enum hɨr ap te nanisesim
nanu tɨ im, God kakɨt wit kɨrak kaktɨp, ti
hetpor werek werek."

* **16:4** Mt 12:39; Lu 11:29 * **16:6** Lu 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21 * **16:10** Mt 15:34-38 * **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8 * **16:16** Jo 6:69 * **16:17** Mt 17:5; Ga 1:15-16 * **16:18** Jo 1:42; Ef 2:20 * **16:19** Mt 18:18; Jo 20:23 * **16:20** Mt 17:9; Mk 9:9

20 *Jisas katɨp mɨt disaipel kewɨrnak
kekteni ap te enwepyapɨrek entɨp mɨt han
hɨrak Krais, Mɨtɨk kerek God keriuwetek
kan kɨkaap mɨt ne tɨ.

Jisas katɨp hɨrekes kaki te pɨke kakɨkrit
(Mk 8:31–9:1; Lu 9:22-27)

21 Me wɨ im ere maain Jisas katɨp mɨt
disaipel nɨrak hɨrak kakno wit Jerusalem,
te mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt netike
mɨt iuwe ne pris, mɨt nertei hɨm me Moses
nanrekyɨwek enum yɨnk kɨrak kakɨkek
hɨr nankɨp kaki. Hɨrak kaki kakwaai ere
wɨ wikak, te hɨrak pɨke kakɨkrit.

22 Hɨrak ketpor epei au, Pita keithis Jisas
keiyɨk ken pɨn eik te hɨrak kenerek kentar
hɨrak katɨp hɨrak kaki. Hɨrak ketpɨwek,
"Ti kaiu Iuwe kerekek taau. Menmen ti
hetpim hi hanhan God ap te kakwisɨm
mamnen taau."

23 Jisas keweikɨn katɨp Pita, "Seten ti eno
sip kai enopɨn. Ti hanhan hari han kai
enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God
han kitetim au. Ti han kitet menmen mar
kerek mɨt keriyen han kitetim."

24 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Jisas katɨp
mɨt disaipel nɨrak, "Mɨt kerek hanhan
nisɨsa, hɨr enwenɨn han kɨr me menmen
hɨr hanhanem, te hɨr ap nɨnapen te nani
nanɨr maain hi hahi entar nu tentarakɨt.

25 *Mɨt kerek hanhan nani au,
nanu werek, maain mɨt in hɨmɨn kɨr
kakɨwaank. Te mɨt kerek nisɨsa ap
nɨnaain mɨt nanɨnɨp nani nanɨnterik, te
maain hɨmɨn kɨr kaku werek.

26 *Mɨtɨk hak ketenen menmen yapɨrwe
kerek aku tɨ ik ek te hɨrak ap kises
God au, maain hɨrak kaki te hɨmɨn
kɨrak kakɨwaank. Te menmen yapɨrwe
kerek nɨpaa hɨrak ketenenim mau tɨ ik
mamkepik te God kaktɨp hɨrak yaaik
mamɨrkeik a? Taau! Te hɨrak kakɨt
mekam keiyɨm kakɨkaap hɨmɨn kɨrak
kaku werek kakɨt wit ke God a? Taauye!

27 *Maain hi Mɨtɨk Iuwe ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe, hi pɨke anen ariuwe menmen iuwe
me Haai kai merhɨhe mɨre si. Te mɨt ensel
nɨrak nanɨnen nantikewa me wɨ hi pɨke
anen. Me wɨ im hi arɨak mɨt miyapɨr
ne tɨ ik ek menmen yaaim o menmen
enum mampar kerek nɨpaa nau tɨ ik ek hɨr
nɨrɨakem.

28 Hi hetpi werek. Mɨt han kerek neperp
in en ap epei naa te hɨr ninɨn nanɨr
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi anen
ariuwe menmen mai Iuwe te hi ehinɨn
naanmamre mɨt."

17

Yɨnk ke Jisas keweikɨnhis kɨre menmen
keit wit ke God
(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

1 Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) epei men, Jisas
keithis Pita ketike mɨtɨkɨt wik Jems ketike
nɨkik kɨrak Jon. Hɨrak keryei keri ken
mɨniu (o neiyɨp) hak enuk kau niu ein.
Hɨrakɨt keriyen tepu.

2 *Hɨrakɨt tepu en, yɨnk ke Jisas
keweikɨnhis kɨre hak, hɨrakɨt tɨrek
teriuwe nanamɨr. Te ninaan mɨrak mɨr
mɨre wepni kɨr, laplap mɨrak mir mɨre si
merhɨhe.

3 Moses ketike Ilaija wiketeret tɨnaaiwɨr
wit ke God tan te hɨrakɨt disaipel wikak tɨr
mɨtɨkɨt wiketeret tatɨp tetike Jisas.

4 Pita kɨr menmen im te hɨrak katɨp
Jisas, "Haiu mau in hɨram yaaim. Te ti
hanhana, hi aime weisaak mei mamrɨri
mamwaai in. Ham hɨram mit, ham me
Moses, ham me Ilaija."

5 *Hɨrak wen ketpim, napɨ kɨre hike
kewen kan kɨwapɨni. Te mɨtɨk hak katɨp
kekre napɨ kewen kan katɨp kar ik: "Mɨtɨk
ik hɨrak Nɨkan kai yaaik. Hi hanhan
heriuwerek. Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak eiyis-
esim!"

6 Te hɨrakɨt mɨtɨkɨt disaipel temtau hɨm
im keremem, hɨrakɨt tewen ninɨp tewis
ninaan mɨwaai tɨ, te hɨrakɨt tepɨrpɨr
wɨsenum.

7 Jisas kan menep kɨret ketenenikɨt
ketpɨwekɨt, "Yi eiyɨkrit. Yi ap einapen!"

8 Te hɨrakɨt tekrit terenaan ap tɨr mɨtɨk
keiyak. Au, hɨrakɨt tɨr Jisas kerekek.

9 *Hɨr nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) te hɨr
wen nekiuwe nepno, Jisas ketpɨwekɨt hɨm
manp, "Menmen im yi epei yɨrem ap te yi
pɨke eitɨp mɨt han em. Hɨram mamɨkre (o

* **16:24** Mt 10:38; Lu 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **16:26** Mt 4:8-9 * **16:27** Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12 * **17:2** 2Pi 1:16-18 * **17:5** Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lu 3:22 * **17:9** Mt 16:20

mamrɨau) han ki ere maain hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi hahi, hi pɨke ekrit ahu."
10 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrakɨt
mɨtɨkɨt disaipel tɨrak titɨwekhi, "Nenmak
te mɨt nertei hɨm me Moses natɨp Ilaija
kakinɨn kaknen, te maain mɨtɨk kerek God
keriuwetek kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis
hɨrak kakisesik?"
11 Jisas ketpɨwekɨt, "O, hɨram werek.
Ilaija hɨrak kakinɨn kaknen kakrɨak men-
men yapɨrwe mamre yaaim.
12 *Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te hɨr mɨt
ap nerteiyek au. Hɨr nises han kɨr te hɨr
nerekyɨwek enum. Mar im te hɨr nan-
rekya hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hɨr
nanrekyau menmen enum nanrewaank."
13 *Jisas katɨp kar ik, te hɨrakɨt mɨtɨkɨt
disaipel tertei hɨrak katɨp ke Jon kerek
kɨkɨr mɨt nekre tɨpar keremem.

Jisas kɨkaap nɨkan hak herwe enum mekrerek hɨrak kɨre yaaik
(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

14 Hɨr nen ere niun mɨt miyapɨr yapɨrwe
en, mɨtɨk hak ken kɨr Jisas kewen ninɨp
kerp hɨt mɨrak.
15 Hɨrak katɨp, "Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan
heriuwe nɨkan kai. Hɨrak enuk ketaritari
te yɨnk kɨrak au enuk. Wɨ yapɨrwe hɨrak
kaa kenke kekre si, kekre tɨpar.
16 Hi epei etɨwekhis heiyɨk han mɨt dis-
aipel nit, te hɨr ap nɨrɨakek kɨre yaaik."
17 *Jisas katpor, "Yi mɨt miyapɨr yau tɨ in
en ap yises hɨm me God werek werek au.
Te han ki ap yaaik. Wɨ marmenum te hi
ehu ektikewi te yi yises God werek werek?
Yi eitɨwek his eiyɨk einen in." Hɨr neiyɨk
nan newisɨk keit Jisas.
18 Epei au, Jisas kene herwe enum kere-
mem, te hɨram mɨnaaiwɨr nɨkan kerekek
men, te wasenum hɨrak kɨre yaaik.
19 *Maain mɨt disaipel nɨrak neit wɨnak
hɨr nitehi Jisas netpɨwek, "Haiu menmak
te haiu ap mamkaap nɨkan kike kerekek
mamɨpɨr herwe enum mamno?"
20 *Jisas ketpor, "Yi ap yises God werek
werek au, te yi ap yepɨr herwe ik au. Hi
hetpi werek, yi yises hɨm me God werek
im e mɨre nu mastet nɨkim mɨrak, te yi
eitɨp mɨniu (o neiyɨp) ik ek, 'Ekrit eno
pɨnak ein en,' te hɨrak kakɨkrit kakno. Yi
yises God werek te menmen yi yɨrɨakem
hɨram mampar keremem mamnen."
21 [Te ap menmeiyam me yeiyɨm
yaiyɨpɨr herwe im em taau. Yi nɨnpɨ mi-
wei eiyu eiyɨt me yi eiyitehi God menmen,
te yi eiyɨpɨr herwe im keremem."]

Jisas pɨke katɨp keteipim me hɨrak kaki te maain kakɨkrit
(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

22 Maain Hɨr nariyan nitet Galili te Jisas
katɨp mɨt disaipel nɨrak: "Maain hɨr mɨt
nanriuweta hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi ano his me mɨt enun.
23 *Te hɨr naniyep hahi. Me wɨ wikak
hɨrak God pɨke kakɨkoya hi pɨke ahɨkrit
ahu are mɨtɨk." Hɨr nemtau menmen
hɨrak kepɨwekɨtem, te hɨr han enuk.

Mɨt nitehi Pita pewek me takis

24 *Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel epei
nen niun wit Kapaneam. Mɨt kerek neit
pewek me takis me wɨnak ke God hɨr nan
nitehi Pita, "Mɨtɨk Iuwe kit hɨrak kewɨr
pewek me takis me wɨnak ke God a?"
25 Pita hɨrak ketpor, "O hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kaiu kepwɨrem." Hɨrak katɨp epei au,
hɨr nen nɨnɨk wɨnak eik ek te Jisas kitehi
Pita, "Pita ti han kitet mekam? Mɨt iuwe
naanmɨpre mɨt ne tɨ hɨr nari pewek me
takis me nɨkerek nɨr o me mɨt han?
26 Pita ketpɨwek, "Mɨt nɨrak au. Mɨt
han keriyen." Jisas ketpɨwek, "Te mɨt ne
mɨtɨk Iuwe ap nanwɨr pewek a? Te hi ap
te hewɨr pewek a! Haiu nɨkerek ne God
te haiu ap mamwɨr pewek naanmampre
wɨnak kɨrak au.
27 Hɨram yaaim te hi ap hewɨr pewek
hɨrɨak mɨt han enuk neriuwerem. Te ti
eno wan ewɨr strin huk mewik ere ti eri
saauk eknen tenhaan ik. Te saauk hak
kerek epei ti heriyaak kinɨn kan tenhaan
ik ek, te ti etenenik ewep hɨm kɨrak te ti
ehɨr pewek mau mekrerek. Ti eiyɨm eno
ewɨrem ewet mɨt pewek me takis mawɨr."

* **17:10** Mal 4:5 * **17:12** Mt 11:14, 14:10 * **17:13** Lu 1:17 * **17:17** Diu 32:5, 20; Jo 14:9 * **17:19** Mt 10:1
* **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2 * **17:23** Mt 16:21 * **17:24** Eks 30:13, 38:26

18

Mɨt miyapɨr kerek God katɨp hɨr iuwe nɨmɨn ke mɨt miyapɨr han kerek hɨr nisesik
(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

1 *Me wɨ im mɨt disaipel nan nɨr Jisas netpɨwek, "Keimɨn hɨrak kinɨn mɨt han te hɨrak kɨre iuwe ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God?"
2 Hɨr netpɨwek, te Jisas kenɨne nɨkan hak kan te hɨrak kewisɨk kerp nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe.
3 *Epei au, hɨrak katɨp, "Hi hetpi hɨm werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen yi yisesim yi eiyises God eiyɨr ke nɨkerek kike hanhan nises hɨm me miye haai nɨr, te yi ap eiyu eiyɨr ke mɨt ne weiwɨk me God. Taau!
4 *Mɨtɨk kerek kewenɨn han kɨrak ke menmen yapɨrwe hɨrak hanhanem, te hɨrak kises menmen miutɨp kar nɨkan ik ek kisesim, hɨrak kinɨn mɨt han ne weiwɨk miutɨp me God, hɨrak kakises God werek werek.
5 *Te mɨt kerek naanempre mɨtɨk kiutɨp kɨre nɨkan ik nentar hɨr nises hɨm mai, hɨram mar ke hɨr nekepa.

Menmen enum mɨt nɨrɨakem nari han ke mɨt neriuwerem
(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

6 "Te mɨtɨk hak kiutɨp kakri han ke mɨt weinɨn hɨr nɨre nɨkerek kike in te hɨr nises menmen enum ap nises hɨm mai au, hɨram yaaim te hɨr mɨt han enwenkek nan iuwe kiutɨp eku tɨmɨr kɨrak te hɨr enwɨrek ekno ekɨkre wan nɨmɨn iuwe ein kaki te maain God ap kakɨkɨp kakɨwaankek wɨsenuk ke menmen im.
7 Menmen enum mamwɨwaank mɨt miyapɨr nau tɨ nanri han kɨr te hɨr nanises menmen enum. Hekrit hekrit menmen enum mari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe, te maain God kakɨwaank mɨt o miyapɨr kerek nɨrɨakem nari han ke mɨt miyapɨr han neriuwerem.
8 *"Yi yɨrɨak menmen enum eiriuwe his o hɨt mi, yi eiremir eiwɨrem emno. Hɨram yaaim yi his hɨt miutɨp te yi eitike God eiyu werek. Hɨram enum te his hɨt wik mamu te hɨr nanri yi eino eikre si enum kerek mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik ap te mami au.
9 Nanamɨr ki kɨr menmen kakri han ki me menmen enum, te yi eiketik eiwɨrek ekno. Hɨram yaaim yi nanamɨr kiutɨp kaku te yi eiyu werek eitike God. Hɨram enum yi nanamɨr wik te hɨr nanwɨri yi eino eikre si enum me hel, wit kerek God kakɨwaank mɨt keriuwerem.

Hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr kɨsawɨn keit yaank
(Lu 15:3-7)

10 *"Yi naanempre hɨras werek werek te yi ap han ekitet mɨtɨk kei weinɨk kerek kises hɨm mai. Hi hetpi werek. Mɨt ensel kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr nisɨsa hɨr nanɨno nanɨr Haai kai God kakɨt wit kɨrak, hɨr nanɨswi hɨm me menmen enum yi yɨrɨakem.
11 *[Yi ap yerekyor enum yentar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi han hɨnhatɨn akepi ahɨthis mɨt miyapɨr nises menmen enum te hɨr nanises hɨm mai.]
12 "Yi han kitet mekam? Mɨtɨk hak kewis 100 sipsip te sipsip hak kiutɨp kɨrɨr kɨsawɨn keit yaank, te hɨrak ap te kakɨnkakɨtnɨwek pɨke kaknanek o au? Hɨrak kakwis 99 sipsip mamɨrp mɨniu eik hɨrak kakno kakɨnkaktɨn hak kiutɨp epei keit nein eik.
13 Hi hetpi werek. Maain hɨrak kɨnapɨnek epei au, hɨrak han yaaik wɨsenuk kenterik, te hɨrak han yaaik kike keriuwe 99 sipsip ap meit nein ek kentar hɨram mepu werek.
14 Mar im Haai ki God kau wit kɨrak Heven kɨnapen mɨtɨk keiyak kiutɨp ke yi nɨkerek kike nɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek kakɨwaank hɨrekes.

Yi mɨt eikaap mɨtɨk hak kerek keweikɨn sip kewet hɨm yaaim kises menmen enum.

15 *"Te mɨtɨk kit hɨrekes kerekyut menmen enum ti eno ehɨrek te ti eteiknɨwek menmen enum hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kemtau hɨm mit kisesim keweikɨn sip kewetɨwem, te ti epei hetɨwek his kɨnaaipɨs menmen enum.

* **18:1** Lu 22:24 * **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17 * **18:4** Mk 10:43-44 * **18:5** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20
* **18:8** Mt 5:29-30 * **18:10** Hi 1:14 * **18:11** Lu 19:10 * **18:15** Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1 * **18:16** Diu 19:15; Jo 8:17

16 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mit, ti ehɨt
his mɨtɨk keiyak kiutɨp o wiketeret, te
yi eiriyakɨt eino. Mar im te yi wikak
eiwepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem ke-
siuwek hɨm.
17 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mi, te yi eitɨp
mɨt han ne weiwɨk me God. Te hɨrak ap
kemtau hɨm mɨr te yi einerek mɨtɨk enuk
hanhan kises menmen enum. Yi eiyɨpɨrek
ap eitikerek yɨrɨak menmen ham au."
18 *Jisas katɨp, "Hi hetpi werek menmen
yapɨrwe enum yi ap yesakem meit tɨ ik ek,
keremem te God ap kakɨsakem kakɨt wit
kɨrak. Menmen yi yesakem yayɨt tɨ ik ek,
te God kakɨsakem kakɨt wit kɨrak.
19 *"Te hi hetpi werek. Mɨtɨkɨt wiketeret
te tɨ ik yi han kɨpɨrakɨt me menmen
miutɨp te yi yitehi God em, Haai kai God
kau wit kɨrak kakrekyiyem.
20 *Hɨrak kakrekyiyem yi eitɨwem
eiyɨntar yi mɨtɨkɨt wik o wikak yi yererik
yentar yi yisɨsa yi eiyɨrtei God te hi ahu
atikewi ekre nɨmɨn hi akepi."

*Hɨm tok piksa me mɨtɨk hɨrak ap han-
han keriuwe mɨtɨk hak nɨpaa kari menmen
mɨrak*

21 Jisas katɨp epei au, Pita kan kɨr
Jisas ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, kai yinak
hɨrak kakrekyo menmen enum te hi
akepik anke menmen enum mɨrak
emno emkeipnɨwek mamɨrmenum? Ti
arekyewem mar ke hispɨnak wik (7)
hɨram werek?"
22 *Jisas ketpɨwek, "Hi ap hetput are
mamɨr hispɨnak wik (7) au. Hi hatɨp ti
ekepik enke menmen enum kerek hɨrak
kɨrɨakemem ere yapɨrwe mar ke 490.
23 Menmen haiu mɨt kerek mises God
haiu mɨrɨakem hɨram mɨre menmen
mɨtɨk iuwe ke gavman hɨrak kɨrɨakem.
Hɨrak katɨp hɨrak kakɨt pewek yapɨrwe
nɨpaa mɨt kerek nɨrɨak menmen mɨrak
hɨr netɨwem weinɨm te hɨr ap pɨke
newetɨwekem mererim wen au.
24 Hɨrak kɨrɨak menmen me mɨt
netɨwem weinɨm ap epei newetɨwek
pewek mererim wen au, hɨr neithis mɨtɨk
hak neiyɨk nan. Nɨpaa hɨrak ketenen
pewek me mɨtɨk ik mar 10 milion kina
te hɨrak ap kewetɨwekem mererim wen
au.
25 Te hɨrak ap ketenen pewek iuwe mar
im te kakwetɨwekem mererim au. Te
mɨtɨk iuwe katɨp hɨr anɨthis mɨtɨk ketike
mɨt nɨkerek netike menmen mɨr ham
yapɨrwe hɨr nesiuwerem nanɨt nan mam-
rerim me menmen nɨpaa hɨrak ketɨwem
weinɨm me mɨtɨk iuwe ik.
26 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk kerek
kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kewen
ninɨp kitehi katɨp mɨtɨk iuwe kar ik: "Ti
hanhan heriuwa, wen ewisa pewek hi
hewetut menmen yapɨrwe mit nɨpaa hi
heriyaam."
27 Te mɨtɨk iuwe hanhan keriuwerek
kerek nɨpaa hɨrak ketɨwem weinɨm em
meit, hɨrak ketpɨwek hɨram menmen
weinɨm te hɨrak kɨnaiwɨrek ken.
28 "Maain mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
me mɨtɨk iuwe ketpaan ken wit eik, te
hɨrak kɨr mɨtɨk wariyakɨt kɨrak kerek
nɨpaa hɨrak kewetɨwek pewek mar 100
kina, te hɨrak kewetɨwekem mererim au.
Te hɨrak ketenenik kɨr enum kau teruk
kɨrak ketpɨwek, 'Ti eweto pewek emrer
mai kerek nɨpaa ti hetɨwem.'
29 Hɨrak ketpim nepei au, te wariyakɨt
kɨrak kewen ninɨp kau kitɨwekhi
ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: 'Ti hanhan
heriuwa te ti hewisa ere maain te hi pɨke
ewetitem.'
30 Te hɨrak kɨnapen. Hɨrak ken kewɨrek
kekre wɨnak enuk kaku kakɨt ere maain
hɨrak kakrer pewek nɨpaa hɨrak ketɨwem.
31 "Te hɨr mɨt wariyan nɨrak nɨr men-
men hɨrak kerekyɨwekem hɨr han enuk
neriuwerek. Te hɨr nen newepyapɨr men-
men enum hɨrak kɨrɨakem natɨp mɨtɨk
iuwe kɨr em.
32 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk iuwe
kenɨne mɨtɨk kerek nɨpaa kɨrɨak menmen
en ketpɨwek kar ik: 'Ti mɨtɨk hɨrɨak men-
men mai, ti enuk! Nɨpaa ti hɨkɨt hetpo
te hi han tewenɨnit me menmen nɨpaa ti
hetɨwem em.
33 Hi nɨpaa han tewenɨnit. Henmak te ti
ap han tewenɨn wariyakɨt kit a?'
34 *Te mɨtɨk iuwe kɨrak han enuk keri-
uwerek te hɨrak kesiuwerek ken mɨt kerek
nɨrɨakek menmen enum nanɨwaankek te

* **18:17** 1Ko 5:13 * **18:18** Mt 16:19; Jo 20:23 * **18:19** Mk 11:24; Jo 15:7; Je 1:5 * **18:20** Mt 28:20; Jo 14:23
* **18:22** Lu 17:4 * **18:34** Mt 5:25-26

hɨrak kaku kakɨt ere mamrer menmen kerek nɨpaa hɨrak ketɨwem.

35 *Te han ki, yi eikaap ni yinan me menmen enum hɨr nepei nɨrɨakem. Te Haai kai kau wit kɨrak Heven kakrɨakem mampar keremem me yi. Haai kai kau wit kɨrak Heven kakrekyi menmen mamɨr im. Te yi eikaap ni yinan me menmen enum hɨr nerekyiyem yi eiyɨtpor hɨram menmen weinɨm. Yi han kitet menmen werek werek!”

19

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk mɨte epei neitan hɨr nɨnaaiwɨran
(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

1 Jisas katɨp hɨm me menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr Galili ken tɨ ke provins Judia keit pɨnak ke mani Jodan ein.

2 Hɨrak ken en, mɨt miyapɨr yapɨrwe nisesik. Te hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nɨnap hɨr nɨre yaain.

3 *Hɨrak keit ein, hɨr mɨt ne Farisi nan nanmitɨwekpɨn nanri han kɨrak natɨp, “Hɨm me Moses haiu misesim matɨp hɨram yaaim te mɨtɨk akɨpɨr mɨte pɨrak hɨre wauno waunaiwɨrek me menmen miutɨp o yapɨrwe hɨre wɨrɨakem hɨrak kɨneinɨm o au?”

4 *Te hɨrak kewenhi ketpor, “Yi yenmak te nɨpaa yi ap yertei werek hɨm im em mau tɨwei yi yɨrem a? Hɨram matɨp God nɨpaa kɨrɨak menmen yapɨrwe, nɨpaa enum eik hɨrak kime mɨtɨk ketike mɨte.

5 *God kɨrɨak mɨte keriuwe hɨrepit ke mɨtɨk te hɨrak katɨp, ‘Mɨtɨk kaknaaiwɨr miye hai nɨrak hɨrak kaku kaktike mɨte pɨrak, te hɨr wik nankiyan nanu nanɨt.’

6 Te hɨr ap pɨke nɨre hɨre o hɨrak wik wik au. Hɨr nɨre yɨnk kiutɨp kerekek. Menmen kerek God epei kehimɨtanem miutɨp, yi mɨt ap te yayɨnkerem.”

7 *Te hɨr mɨt ne Farisi netpɨwek, “Te kenmak Moses kewis hɨm hɨram matɨp, “Mɨtɨk kakwis tɨwei kaktɨp kakɨnmak te hɨrak kakɨnke mɨte hɨrak kakwetɨwerek te kakɨnkerep wauno?”

8 Jisas ketpor, “Moses kewisi yi yayɨpɨr miyapɨr ni kentar yi han ki enuk ap yises hɨm me God werek werek au. Nɨpaa enum eik God ap hanhan keriuwe mɨt hɨr nises miyapɨr nɨr nɨnaaiwɨri nanɨno au.

9 *Hi hetpi hɨm mar im em. Mɨte pe mɨtɨk hak ap nɨpaa wɨrɨak menmen enum wɨwaai wetike mɨt han, te hɨrak kakɨpɨrep wauno kakɨt mɨte hap, mɨtɨk kar ik hɨrak kewaank hɨrekes kɨre mɨtɨk enuk kari miyapɨr his kewenem.”

10 *Te hɨr mɨt disaipel nɨrak hɨr netpɨwek, “Menmen nɨmɨn ke mɨtɨk ketike mɨte pɨrak hɨram mar im, te mɨtɨk kakɨt mɨte au emɨt. Hɨrak eku weinɨk kerekek.”

11 Te Jisas ketpor kar ik: “Ap te mɨt miyapɨr yapɨrwe nantenen hɨm im em taau. Hɨr keriyen kerek God kakɨkepi hɨr nantenenim hanhan nanisesim.

12 Mɨt han ap te nanɨt miyapɨr nentar miyerer nɨr nɨpaa ninen te hɨr ap yaain te hɨr nanwaai nantike miyapɨr. Nepɨr kerekek mɨt han nɨpaa nekin menmen me mɨt han te hɨr ap te nanɨt miyapɨr nanwaai nantikeri au. Te han en han kitet nanises menmen me hɨm me God nanrɨak menmen mɨrak keremem te hɨr nɨnapen nanɨt miyapɨr. Mɨt kerek hɨr han kitet hɨm im hɨram yaaim hɨr nanisesim.”

Jisas han yaaik kewis his mentar nɨkerek kike
(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)

13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt han neit his nɨkerek han kike neri nan, hɨr hanhan natɨp Jisas te hɨrak ekwis his emɨnteri te ekitehi God kakrekyor menmen yaaim. Te hɨr mɨt disaipel neneri.

14 *Hɨr neneri, Jisas katɨp, “Yi eiwis nɨkerek kike en hɨr nanɨnan in. Yi ap eiweni au emɨt! Mɨt miyapɨr kerek nises God hɨr han yaaik nanu nanɨr nɨkerek in e.”

15 Hɨrak kewis his menteri. Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken wit hak.

* **18:35** Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13 * **19:3** Mt 16:1 * **19:4** Jen 1:27, 5:2 * **19:5** Jen 2:24; Ef 5:31 * **19:7** Diu 24:1-4; Mt 5:31 * **19:9** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10** 1Ko 7:1-2, 7-9 * **19:14** Mt 18:2-3

Hɨm me mɨtɨk pipɨak ketenen menmen yapɨrwe
(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)

16 Wɨ ham mɨtɨk hak yaaik kan kɨr Jisas
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe Yaaik hi
arɨak mekam yaaim eiyisesim te hi hahɨt
hɨmɨn yaaik te hi hahu hahɨt tipmain
tipmain enum eik?"
17 *Jisas ketpɨwek, "Kenmak te ti hitauhi
me menmen mekam yaaim? God kiutɨp
kerekek hɨrak Yaaik. Te ti hanhan hahɨt
hɨmɨn yaaik ehu etike God, te ti ehises hɨm
kerek God kewet Moses em mɨt enisesim."
18 *Te mɨtɨk kitɨwekhi, "Hi ehises hɨm lo
me Moses mekam?"
Jisas ketpɨwek, "Ti ehises hɨm mar im:
'Ti ap enep mɨt hɨr nani. Ti ap hetike mɨte
pe mɨtɨk hak yi eirɨran au emɨt! Ti ap
ekintɨp menmen me mɨt han. Ti ap ewen
hɨm etɨp mɨt han.
19 Ti emtau hɨm me miye haai nit eis-
esim naanmamror me menmen, ti han-
han eriuwe mɨt miyapɨr han ehɨr ke ti
hanhan hɨrekes.' "
20 Te mɨtɨk pipɨak ketpɨwek, "Hɨm im
em hi epei hisesim. Te hi ehises mekam
ham?"
21 *Jisas ketpɨwek, "Ti hanhan are yaaik
te ti eno esiuwe menmen mit yapɨrwe
ehɨt pewek emrerim te ti ewet mɨt enun
ap netenen menmen mei em. Ti erɨak
menmen im, ti hetenen menmen yapɨrwe
hahu wit ke God. Ti hɨrɨak menmen im
epei au, ti enen ehisɨsa."
22 Mɨtɨk pipɨak kemtau hɨm im, hɨrak
kɨnaaiwɨr Jisas han enuk ken kentar
Jisas ketpɨwek hɨrak kesiuwe menmen
mɨrak mamno. Hɨrak ketenen menmen
yapɨrwe.
23 Hɨrak epei ken, Jisas katɨp mɨt dis-
aipel nɨrak, "Hi hetpi werek. Menmen
yapɨrwe mɨt netenenim hɨram mewen (o
mesenkek) han kɨr te hɨr ap nises hɨm me
God waswas au.
24 Hi pɨke hetpi heteipim. Kamel hɨram
ap te mamnɨk hei ke nil ke nekerwo laplap
neriuwerek ek taau. Hɨram hei kike.
Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe hɨrak ap te
kakises God taau kɨre kamel ap te kakises
hei. Hɨrak kɨrɨak menmen au kentar
pewek hɨrak ketenenim hɨrak han kɨrak
kenke kenterim te kakisesik werek werek
taau."
25 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im em
hɨr nehɨnhɨn te hɨr han kekrit nitɨwekhi,
"God ap kakɨthis mɨtɨk kar ik au, te
neimɨn ne haiu mɨt mamu mamtikerek?
Taauye!"
26 *Hɨr natɨp epei au, Jisas kɨrapror
ketpor, "Mɨt ap nankaap hɨras nanu nan-
tike God au. Menmen mɨt netenenim
mamkepi au. God kerekek kakɨkepi."
27 Hɨrak katɨp epei au, Pita ketpɨwek,
"Haiu epei mɨnaaiwɨr menmen mai
yapɨrwe te haiu misesit. Maain haiu
mamɨt mekam?"
28 *Jisas kewenhi ketpor, "Hi hetpi men-
men im! Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
maain hi hahu yeno mai iuwe naanmam-
pre mɨt me wɨ yaaim maain mamnen, te
yi mɨt kerek yisɨsa yi yayu yeno yaipar ke
hi ik ek. Yi skelim mɨt ne weiwɨk yapɨrwe
me Isrel.
29 *Hɨr mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp kerek
nɨnaaiwɨr wɨnak o menmen mɨr, kikrek
nɨr, yenterer, miye haai o nɨkerek nɨr o
tɨ kɨr, hɨr nɨnaaiwɨrem nentar hɨr nises
menmen nɨpaa hɨr netenenim, maain hɨr
nanɨt yapɨrwe mamɨr ke 100. Te hɨr
nantike God nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik.
30 *Mɨt miyapɨr kerek in ek hɨr niuk
mɨr iuwe, hɨr maain nanɨre mɨt weinɨn.
Mɨt miyapɨr yapɨrwe in ek hɨr nɨre mɨt
weinɨn, maain hɨr nanɨre mɨt iuwe.

20

Hɨm me mɨt nɨrɨak menmen naanmɨpre ni me tɨpar wain.

1 *"Menmen God kɨrɨakem me haiu mɨt
hɨram mar ke mɨtɨk ketenen tɨ iuwe.
Hekrit enum eik hɨrak ken kakɨthis mɨt
nanrɨak menmen naanmɨpre ni me waai
wain mɨrak.
2 Hɨrak katɨp ketike mɨt han nanrɨak
menmen naanmɨpre ni me tɨpar wain
mɨrak. Te hɨrak han yaaik keriuweri te hɨr
nanɨt pewek iuwe miutɨp me wɨ im em.

* **19:17** Lev 18:5; Lu 10:28 * **19:18** Eks 20:12-16; Lev 19:18; Diu 5:16-20; Ro 13:9 * **19:21** Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37 * **19:26** Jen 18:14; Jop 42:2 * **19:28** Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21 * **19:29** Hi 10:34 * **19:30** Mt 20:16; Lu 13:30 * **20:1** Mt 21:33

Epei au, hɨrak keriuweti nen ni me waai
wain mɨrak eim.
3 Maain wepni epei kehɨn kɨniu kan,
hɨrak ken kɨr mɨt han nerp weinɨn neit wit
maket.
4 Hɨrak katɨp mɨt han in en, 'Yi eino
eirɨak menmen eipeit ni wain eim, te
hi eweti pewek iuwe miutɨp mampɨreri
keriyen.'
5 Te hɨr nen. Wepni kau nɨmɨn iuwe
kewen ken, hɨrak ken kari mɨt han keprer
kerekek nɨpaa hɨrak kɨrɨakem.
6 "Hɨnkewɨ hɨrak ken kɨr mɨt han au
nerp neit ap nɨrɨak menmen. Te hɨrak
ketpor, 'Yenmak te yi yerp weinɨm petepin
in ere hɨnkewɨ ik ek?'
7 Hɨr netpɨwek, 'Ap mɨtɨk kei kewetei
menmen haiu mamrɨakem.' Hɨrak ketpor,
'Yi eino ni me tɨpar wain mai em eirɨak
menmen.'
8 *"Epei hɨnkewɨ, te haai ke ni wain
katɨp mɨtɨk iuwe naanmɨrpe mɨt nɨrɨak
menmen hɨrak ketpɨwek, 'Ti enɨne mɨt
nɨrɨak menmen nanɨnen te ti ewetɨr
pewek. Ti ewet mɨt kerek nan ne hɨnkewɨ
pewek eninɨn. Maain ti ewet mɨt kerek
nepei ninɨn nekriteik nan ek nɨkaru. Te
ti ewetɨr pewek mɨpɨram.'
9 "Hɨr mɨt kerek nan nɨrɨak menmen
neit ni wain em ne hɨnkewɨ hɨr neit pewek
kiutɨp.
10 Epei au, mɨt kerek ninɨn nɨrɨak men-
men meit ni wain em, hɨr nan te hɨr han
kitet hɨr nanɨt pewek yapɨrwe maminɨni,
te au, hɨr netɨwem mɨpɨram keremem.
Pewek kiutɨp.
11 Hɨr netɨwem, te hɨr nene mɨtɨk kerek
ke ni keremem.
12 Hɨr natɨp nar ik: 'Mɨt in en hɨr nan
nɨkaru. Hɨr nɨrɨak menmen kike kere-
mem, te ti ewetɨr pewek mɨpɨram mepɨr
ke haiu metɨwem. Haiu epei mɨrɨak men-
men iuwe me hekrit eik ere wepni kɨman
si kewai meriuwerem.'
13 "Hɨr natɨp nar ik te hɨrak katɨp mɨtɨk
hak kiutɨp ke hɨr mɨt en. Hɨrak katɨp,
'Kai yinak hi ap herekyut enum. Nɨpaa ti
ewenhi hɨram werek te ti hɨrɨak menmen
ehɨt pewek kiutɨp a?
14 Ti ehɨt pewek kit kiutɨp te ti eno.
Pewek kiutɨp hi epei ewetitem, mar kere-
mem te hi hanhan ewet mɨt pewek kerek
nɨkaru en em.
15 Mekam! Yi han kitet hi hɨrɨak men-
men hises han kai mamriuwe pewek mai
im em o au a? Hi ehisesim ye! Hi hɨrɨak
menmen yaaim me menmen im em yi au
han enuk yeriuwa a?' Haai ke ni ik hɨrak
katɨp kar ik.
16 *Te hi Jisas hetpi. Hɨr mɨt kerek in
ek hɨr mɨt weinɨn, maain hɨr iuwe. Mɨt
kerek in ek hɨr iuwe, maain hɨr nanɨre mɨt
weinɨn."

Jisas katɨp keteipim ere wikak me hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit
(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

17 Jisas kakniu kakno Jerusalem, te
hɨrak keit his mɨt disaipel nar hiswiyen
wik (12) hɨr netikerek nen. Hɨr nitet
yayiwe nen, te Jisas ketpor kar ik:
18 *"Eiyɨmtau. In ek haiu mamno
Jerusalem. Te hɨrak mɨtɨk kerek kakri-
uweta hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
eno his me mɨt iuwe pris netike mɨt ninɨn
nertei hɨm me Moses. Te hɨr nanmitetpɨn
nantɨp hi enuk te hi ahi.
19 *Te hɨr nansiuwa hi ano his me mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel, hɨr nanɨtpo enum me
nanrekyau yɨnk enuk, hɨr nanwaai nɨpɨn
menmen naniyep te nanwenkeka ehu nu
tentarakɨt. Me wɨ wikak, hi pɨke ekrit
hahu."

Jems ketike Jon miye pɨrakɨt witehi Jisas te hɨrakɨt tatre iuwe
(Mk 10:35-45)

20 Me wɨ im Sebedi mɨte pɨrak weithis
nɨkerek tɨre Jems ketike Jon hɨre weri wan
Jisas. Hɨre wewen ninɨp witɨwekhi hɨrak
kakrekyɨwe menmen yaaim.
21 *Jisas ketpɨwe, "Ti hanhan mekam?"
Hɨre watɨp, "Maain ti are Mɨtɨk Iuwe King
naanmamprai haiu mɨt. Me wɨ im hi
hanhan ti atɨp nɨkerek tawɨr wiketeret it
tatu menep tatɨtikewit naanmampre mɨt
tatkitewit. Hak kakno his henkik, hak
kakno his yaaim tatɨt wit kerek mɨt iuwe
newi. Hɨram werek o au?"

* **20:8** Lev 19:13; Diu 24:15 * **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30 * **20:18** Mt 16:21, 17:22-23 * **20:19** 1Ko 15:4 * **20:21** Mt 19:28; Lu 22:30 * **20:22** Mt 26:39; Jo 18:11

22 *Hɨre watɨp warik, te Jisas ketpɨwe,
"Auye! Yi ap yertei menmen werek werek
yi yitauhiyem. Hɨram werek te yi yayises
menmen enum yayɨr ke hi ehisesim eiwis
menmen enum mamnen mamiwep a?"
Hɨrakɨt tatɨp, "Hawɨr te wawisesim."
23 Te Jisas ketpɨwekɨt, "Hɨram werek te
yi wiketeret yayises menmen hi ehisesim
te mamrewaank. Te keimɨn hɨrak kaku
kakɨnke kakno his henkik mai, keimɨn
kakno his yaaim mai, hɨm im em hɨrak ap
hɨm mai te hi etpiyem au. Yeno keremem
hɨram me mɨt han kerek Haai kai God
kɨrɨakem te mɨt han nanwim."
24 Hɨr mɨt disaipel han nar hiswiyen (10)
nemtau menmen hɨrakɨt titehi Jisas em
keremem, hɨr han enuk neneret.
25 *Te Jisas kenɨnor hɨr nan nanɨrek, te
hɨrak katɨp, "Yi yertei hɨr mɨt iuwe ne
weiwɨk ham hɨr natɨp mɨt hɨr weinɨn te
hɨr iuwe ninɨni. Te hɨr mɨt iuwe keriyen
natɨp hɨm manp enuk te hɨr mɨt miyapɨr
nises hɨm kɨr me menmen hɨr netpim.
26 *Te menmen enum mar im ap emɨrp
nɨmɨn me yi mɨt au. Mɨtɨk keimɨn kakre
iuwe nɨmɨn ke yi mɨt, te hɨrak ekpar mɨtɨk
kɨrɨak menmen yaaim me kakɨkepi.
27 Mɨtɨk kerek hanhan kakre iuwe ke yi
mɨt, te hɨrak ekpar mɨtɨk weinɨk kɨrɨak
menmen mi.
28 *Hɨrak kɨrɨak menmen ekpar hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe kerekek hi arɨakem.
Hi ap han te mɨt nanrekyo menmen mai
nankepa au. Hi han arɨak menmen me
mamkaap mɨt, te hi enaaiwɨr yɨnk kai
hahi akaap mɨt miyapɨr yapɨrwe ahɨsak
menmen enum hɨr nɨrɨakem."

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret kerek nanamɨr toto
(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

29 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨnaaiwɨr wit
Jeriko nen, te mɨt miyapɨr yapɨrwe nises
Jisas.
30 *Hɨr nepno te mɨtɨkɨt wiketeret kerek
nanamɨr toto tau yayiwe. Hɨrakɨt temtau
hɨm mɨt natɨp me Jisas kitet yayiwe kakno,
te hɨrakɨt tɨnap tatɨp tenɨne hɨm iuwe,
"Mɨtɨk Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek
God kewetit menmen mɨrak iuwe. Ti han
etwenɨnawɨr."
31 Mɨt miyapɨr hɨr natɨp hɨm iuwe te
hɨrakɨt tekintɨp wɨre wɨre. Au, hɨrakɨt
tɨnap tatɨp iuwe tar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti
Nepenyek ke Devit, ti han etwenɨnawɨr."
32 Jisas kerp kenɨnewekɨt katɨp, "Yi
wiketeret yi hanhan hi arekyi mekam?"
33 Te hɨrakɨt tatɨp Jisas, "Mɨtɨk kai
Iuwe hawɨr hanhan ti erekyawɨr nanamɨr
mawɨr mamre yaaim te hawɨr wawɨr ein
ein."
34 Te Jisas han tewenɨnet kewis his mau
nanamɨr mɨrakɨt, te wasenum hɨrakɨt tɨr
ein ein werek werek. Te hɨrakɨt tisesik
ten.

21

Jisas ken Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre mɨt
(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

1 Hɨr epei nen menep wit Jerusalem, hɨr
niun wit Betfasi kerek menep mɨniu (o
neiyɨp) niuk mɨrak wit Oliv. Hɨr neit ein te
Jisas kakriuwet mɨtɨkɨt disaipel wiketeret.
2 Te hɨrak ketpɨwekɨt kinɨn: "Yi eino wit
kike eik ek te yi yayɨr menep in en. Te
wasenum yi yayɨr donki (hɨre wɨre hos)
hɨr mɨt nesenkekiye weriuwe waai werp
nu, nɨkan kɨre ketikerep. Yi eisiupani
eiyɨriyei eiyɨn einen eiwetori.
3 *Te mɨtɨk hak kakɨtpi menmen me
yi wiketeret, te yi eitɨp eiyɨr ik: 'Mɨtɨk
kawɨr iuwe kakrɨak menmen ham kakri-
uwerem.' Maain hɨrak kakrɨak menmen
kakriuwerem epei au, hɨrak kaksiuwerem
pɨke mamnen."
4 Menmen im man te hɨram mises
menmen kerek nɨpaa profet netpim em.
Hɨram matɨp mar im:
5 *"Yi eitɨp mɨt miyapɨr nau wit Saion
emɨr ik:
'Eiyɨr mɨtɨk Iuwe ki kaknen kakri. Hɨrak
ap mɨtɨk katɨp hɨm tokim au.
Hɨrak kau donki keteikɨn mɨt hɨrak
naanmɨpri werek werek. Hɨrak
keiyɨk kan.
Hɨrak kau donki kike, nɨkan kerek miye
pɨrak hɨre winaak.' "

* **20:25** Lu 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lu 9:48 * **20:28** Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6 * **20:30** Mt 9:27, 15:22 * **21:3** Mt 26:18 * **21:5** Ais 62:11; Sek 9:9

6 Te mɨtɨkɨt disaipel wiketeret ten tises menmen kerek Jisas epei ketpɨwekɨt em.
7 Hɨrakɨt teithis donki miye wetike nɨkan kɨre, te hɨrakɨt tewis laplap saket mɨrakɨt menterik, te Jisas kau sip kɨrak.
8 *Te hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe newis laplap saket menmen mɨwaai yayiwe. Mɨt han neremir nu heneik newisɨm mɨwaai yayiwe nesɨsɨwek neriuwerem.
9 *Te hɨr mɨt miyapɨr ninɨnek, hɨrak ketike han nisesik hɨr nɨkaru nan nɨnap nenɨne,
"Kai yaaik ik hɨrak Nepenyek ke Devit. Haiu hanhan God kakrɨak menmen yaaim ke mɨtɨk ik kan kakɨkrehɨr kɨrak. Hɨrak yaaik te haiu emwenɨpi niuk me God."
10 Jisas ken Jerusalem, te mɨt miyapɨr neit wit iuwe eik, hɨr nehɨnhɨn neriuwerek te hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik ek hɨrak keimɨn?"
11 *Te mɨt miyapɨr kerek nen ek natɨp, "Hɨrak profet Jisas, mɨtɨk ke Nasaret keit provins Galili."

Jisas kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen neiyɨm nanɨt pewek neit wɨnak iuwe ke God natɨp hɨm mɨrak newiyen (Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

12 Te Jisas kɨnɨk ken wɨnak iuwe ke God tempel kerek mɨt natɨp mɨt han hɨm me God nekrerek ek. Te hɨrak kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen nanɨt pewek mamriuwerem em. Hɨrak kewɨr yeno mɨr kerek hɨr newis pewek menterim metike yeno me mɨt kerek hɨr nesiuwe hore newet mɨt em hɨr newi.
13 *Hɨrak kɨrɨakem epei au, hɨrak katɨp, "Tɨwei me God matɨp mar ik: 'Mɨt nanrer wit wit nankine wɨnak kai nenewek wɨnak kerek mɨt nanitehi God menmen nanɨkrerek.' Te yi yɨrɨakek kɨre wɨnak ke mɨt enun nekintɨp menmen newik."
14 Jisas kepeit wɨnak tempel kerek mɨt natɨp mɨt han hɨm me God nekrerek, te mɨt han nanamɨr toto netike mɨt nɨnap enum nan nɨrek, te hɨrak kerekyi yɨre yaain.
15 Te hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr nɨr menmen yaaim Jisas kɨrɨakem kɨkaap mɨt, te hɨr nemtau nɨkerek nenɨne neit ein natɨp nar ik: "Haiu emwenɨpi niuk me nepenyek ke Devit," te hɨr han enuk.
16 *Hɨr han enuknetpɨwek, "Ti hemtau hɨm kerek hɨr netpim em a?"

Te Jisas ketpor, "O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen yi epei yekinaam me menmen im a? Hɨrak katɨp, 'Ti God hewep han ke nɨkerek kike netike han kerek nau sɨnipau naam nɨm te hɨr natɨp newenɨpi niuk mit hɨram iuwe.' "
17 Hɨrak katɨp nepei au, hɨrak kɨnaiwɨri keit wit iuwe ik, hɨrak ken kau Betani me wɨtaan ik ek.

Jisas katɨp nu fik keweiwei kaki (Mk 11:12-14, 20-24)

18 Hekrit enum eik, Jisas pɨke ken wit iuwe eik te hɨrak nɨnpɨ maak.
19 *Te hɨrak kɨr nu fik hak kiutɨp keit yayiwe, te hɨrak ken kɨrek. Te hɨrak ap kɨr nɨkim mei mewik au. Hɨrak keperp weinɨm. Te hɨrak katɨp nu fik, "Ti ap hari eine nɨkim meiyam au." Te wasenum nu fik keweiwei kaa.
20 Hɨr disaipel nɨrek te hɨr nehɨnhɨn. Hɨr natɨp, "Kenmak te nu fik keweiwei kaa waswas?"
21 *Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Yi yises hɨm me God werek werek, yi ap han kitet God kakɨkepi o au, te maain yi yairɨak menmen mamɨr ke epei yi yɨra hi hɨrɨakem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yaitɨp mɨniu (o neiyɨp) ik, 'Ti eket eno ekre wan', te hɨrak kakises hɨm kerek yi epei yetpɨwek ek hɨrak kakno kakɨkre wan.
22 *Yi yises God werek werek yi eiyitɨwekhi me menmen, maain hɨrak kakrekyiyem."

Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn ketpɨwek hɨrak katɨp mɨt hɨm me God (Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

* **21:8** 2Kin 9:13 * **21:9** Sam 118:25-26 * **21:11** Mt 21:46 * **21:13** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:16** Sam 8:2 * **21:19** Lu 13:6 * **21:21** Mt 17:20; Lu 17:6; 1Ko 13:2; Jo 14:12 * **21:22** Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14 * **21:23** Jo 2:18

23 *Jisas pɨke kan wɨnak iuwe ke God katɨp mɨt hɨm mɨrak. Hɨrak wen ketpim,
mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe kerek ninɨn
naanmɨpre mɨt ne Isrel nan nitɨwekhi
narik: "Keimɨn kehimɨtanut te ti hatɨp mɨt
hɨm im?"
24 Jisas ketpor, "Hi hitihi menmen
miutɨp. Yi eiyɨtpewem werek, te hi hetpi
keimɨn kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm im.
25 Keimɨn kehimɨtan Jon hɨrak kɨkɨr mɨt
neriuwe tɨpar? God kehimɨtanek o hɨrak
kises han kɨrak?"
Hɨr hɨras natɨpan nar ik: "Haiu
emɨtpɨwek mekam werek? Haiu
mamɨtpɨwek God kehimɨtanek hɨrak
kɨrɨakem, te hɨrak kakɨtpei, 'Yenmak te
yi ap yises hɨm me Jon a?'
26 *Haiu matɨp Jon kises han kɨrak
kɨrɨakem, haiu mɨnapen mɨt nanrekyei
enum nanɨntar hɨr han kitet John hɨrak
mɨtɨk iuwe profet.
27 Hɨr nɨnaain mɨt te hɨr ap natɨp Jon
hɨrak mɨtɨk weinɨk. Te hɨr natɨp Jisas,
"Haiu au mepɨtari keimɨn kehimɨtenek
kɨrɨakem."
Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor, "Yi ap
yetpo werek menmen me Jon, te hi ap
etpi keimɨn kehimɨtena hi hɨrɨak menmen
im."

Hɨm tok piksa me nɨkerek wiketeret te mɨtɨk hak

28 *Jisas katɨp, "Yi han kitet mekam?
Nɨpaa mɨtɨk hak kine nɨkerek hɨrakɨt wik.
Hɨrakɨt epei tɨre iuwe, wɨ ham haai ken
nɨkan iuwe mɨtɨk ketpɨwek kar ik, 'Pe-
tepin hi hanhan ti eno erɨak menmen
naanmɨpre ni me waai wain mai.'
29 Hɨrak katɨp haai kɨrak kar ik: 'Hi
au hɨnapen.' Maain hɨrak keweikɨn han
kɨrak ken ni me haai kɨrak kɨrɨak men-
men.
30 Haai ken kitehi nɨkan kike ek, 'Ti
tewen eno ni mai erɨak menmen naanem-
prewem.' Nɨkan nɨkik ek kewenhi katɨp,
'Hi eno', te hɨrak ap ken ni eim au.
31 Yi han kitet keimɨn ke nɨkerek
wiketeret kises hɨm me haai?"
Hɨr netpɨwek, "Nɨkan iuwe mɨtɨk
kerekek."

Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Mɨt enun
newenɨn his mɨt hɨr ninɨn neweikɨn sip
newet menmen enum nises hɨm me God.
Te yi mɨt iuwe au!
32 *Hɨr nenmak? Yi yises hɨm me God
werek werek au yentar Jon kan keteikni
menmen yi yayisesim te yi ap yises hɨm
mɨrak au. Te mɨt enun neitɨt pewek me
takis netike miyapɨr kewenek nari mɨt his
newenem, hɨr keriyen nises hɨm mɨrak.
Yi epei yɨri hɨr nises hɨm mɨrak te yi ap
yeweikɨn han yisesik. Au, yi yeweikɨn sip
yewetɨwek yau weinɨn."

Hɨm tok piksa me mɨt kerek naanmɨre ni me waai wain me mɨtɨk hak (Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)

33 *Jisas wen ketpor kar ik: "Yi eiyɨmtau
hɨm tok piksa ham im. Mɨtɨk iuwe kete-
nen tɨ mei kamɨr waai wain nɨkim mɨrak
epei au. Hɨrak kime nɨwa keweiknɨwem
kekin hei kewis yemtɨ wɨsenuk kekrerem
te ketepen waai wain nɨkim tɨpar mɨram
mekrerek. Epei au, hɨrak kime kɨnaan
kau niu naanmɨpre ni mɨrak. Epei au,
hɨrak kehimɨtan mɨt hɨr naanmɨrewem.
Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken wit hak keit
yanɨmɨn.
34 Maain waai wain nɨkim epei maa,
hɨrak keriuwet mɨt nɨrak kerek nɨrɨak
menmen mɨrak em hɨr nen neit nɨkim
pɨnam mɨrak neiyɨm nanɨnen.
35 *Mɨt naanmɨpre ni em nerekyor
enum. Hak ek hɨr nakɨp, hak ek hɨr nakɨp
kaa, hak ek hɨr newɨr nan nakɨp hemkre
maain mekiuwe yɨnk kɨrak.
36 Maain kike, mɨtɨk iuwe kesiuwe mɨt
han nɨrak yapɨrwe nan ninɨn kerek nɨpaa
hɨrak keriuweti nan. Hɨrak keriuweti nan
te mɨt kerek naanmɨpre ni nerekyor enum
mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨak mɨt han em.
37 Epei au, mɨtɨk iuwe kesiuwe nɨkan
kɨrak kɨkaru kan hɨrak han kitet kar ik:
'Hɨr nanɨmtau hɨm me nɨkan kai.'
38 *Mɨt kerek naanmɨpre ni me mɨtɨk
iuwe, hɨr nɨr nɨkan kɨrak kan hɨr hɨras
netpepan natɨp nar ik: 'Ik ek hɨrak nɨkan
ke mɨtɨk iuwe. Haiu emkɨp te haiu emɨt tɨ
kɨrak ik ek.'

* **21:26** Mt 14:5, 21:46 * **21:28** Lu 15:11 * **21:32** Lu 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2; Mt 25:14 * **21:35** Mt 22:6 * **21:38** Mt 27:18 * **21:39** Hi 13:12

39 *Te hɨr natɨp epei werek, hɨr netɨwekhis neiyɨk nen nɨnaaiwɨr ni nakɨp kaa.
40 Maain mɨtɨk iuwe ke ni im hɨrak kaknen kakrekyor mekam?”
41 Hɨr newenhi netpɨwek, “Hɨrak kaknen kaknep mɨt enun en epei au, hɨrak kakwis mɨt han nanɨnen naanmamre ni mɨrak mɨt in hɨr yaain nanwetɨwek menmen yinam mɨrak kerek hɨram epei mekiute.”
42 *Jisas ketpor, “Yi yenmak te yi ap yertei werek werek hɨm me God mau tɨwei nɨpaa profet newisɨm? Hɨram matɨp,
‘Teinɨk yaaik kerek mɨt nime wɨnak hɨr nɨnapen newisɨm mɨwaai, God kehimɨtanek hɨrak kinɨn teinɨk ham mɨt epei namɨr.
Mɨtɨk Iuwe God kerekek kɨrɨak menmen im haiu han kitet hɨram yaaim.’
43 Te hi hetpi menmen yaaim me God nɨpaa hɨrak kewetiyem yi ap yisesim werek werek, te hɨrak keriyaam mamnopɨn hɨrak kakwet mɨt han em hɨr yaain nanises menmen God hanhan hɨr nɨrɨakem neriuwerem.
44 *Neimɨn hɨr neweikɨn sip neweto hɨr nanɨwaank nanɨr ke mɨn kaknatɨn kakɨntar teinɨk hɨram mereprɨr. Maain hi arekyor enum hɨr nanɨwaank nanɨt nanɨr ke teinɨk kaknatɨn kakɨntar menmen hɨrak kaksesi tɨkip tɨkip mamre niutɨp.”
45 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne pris netike mɨt han ne Farisi nemtau hɨm me Jisas hɨr nertei hɨrak katɨp hɨm tok piksa im keneri keriuwerem.
46 *Hɨr nerteiyem epei au, hɨr hanhan netɨwek his nanɨriyaak neiyɨk nanɨno nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk, te hɨr nɨrɨakem au. Hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe kerek nererik nemtau hɨm me Jisas hɨr nanɨnɨp nanɨntar hɨr han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk iuwe profet.

22

Jisas katɨp mɨt tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan haai kemani menmen kakwet mɨt nanrerik em (Lu 14:16-24)

1 Jisas pɨke katɨp mɨt miyapɨr hɨm keriuwe tok piksa.
2 Hɨrak ketpor, “Menmen God kɨrɨakem kenɨne mɨt ne tɨ hɨr nanises hɨm mɨrak hɨram mar ke mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt hɨrak kemani menmen keiyɨm kɨnkɨk mɨt kakɨntar nɨkan kɨrak ketike mɨte nanɨtan.
3 Nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨt han nanɨnen nanɨm menmen nantikerek. In ek hɨrak keriuwet mɨt nɨrak han hɨr nanɨno nanɨnɨnor nantɨp mɨt hɨr nanɨnen nanɨm menmen nantikeri. Te hɨr ap nɨnapen.
4 *Hɨr au nɨnapen, te hɨrak kenɨne mɨt nɨrak han ketpor, ‘Yi eitɨp mɨt kerek nɨpaa hi etpor nanɨnen nanɨm menmen eiyɨtpor hi epei hemani menmen nepei au, te hɨr enɨnen enɨm. Hi epei enep bulmakau nenium yapɨrwe metike samiyak ham yaaim.’
5 Mɨt en nen netpor menmen epei au, te hɨr neweikɨn sip newetɨrem nises menmen mɨr. Mɨtɨk hak ken ni mɨrak, mɨtɨk hak ken stua kɨrak.
6 *Mɨt han en nepu hɨr netenen mɨt kerek mɨtɨk keriuweti nan, hɨr nerekyor enum nanɨp naa.
7 Hɨr nerekyor enum nanɨp naa, mɨtɨk iuwe han enuk wɨsenuk keriuweti te hɨrak keriuwet mɨt nɨrak ne ami hɨr nen nenep mɨt in enun kerek nenep mɨt nɨrak, hɨr nanɨp nenepi nesi wit kɨr.
8 Hɨr nanɨp nenepi epei au, mɨtɨk iuwe kenɨne mɨt nɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak ketpor, ‘Hi epei hemani menmen epei au, te mɨt kerek hi nɨpaa hehimɨtenor hɨr nanɨnen hɨr au enun.
9 Te yi eino eirer yayiwe yi eiyɨr mɨt yapɨrwe nan nitet yayiwe yi eiyɨtpor hɨr enɨnen enɨm menmen hi emaniyem.’
10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt nɨrak hɨr nen nerer yayiwe nari mɨt kerek hɨr nɨri nitet yayiwe en. Mɨt han yaain, mɨt han au enun, te hɨr neri nen wɨnak kerek mɨtɨk ketike mɨte hɨr nanɨtan neitai en, ere hɨr nau neneises wɨnak nenepik.

* **21:42** Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44** Dan 2:44-45 * **21:46** Mt 21:26 * **22:4** Mt 21:36
* **22:6** Mt 21:35

11 “Hɨr nau neneises wɨnak nenepik,
mɨtɨk iuwe kan kakɨr mɨt kerek nau
nererik nɨpaam menmen mɨrak. Hɨrak
kan kɨri, hɨrak kɨr mɨtɨk kiutɨp ap hanhan
keriuwe mɨtɨk iuwe hɨrak keriuwet klos
yaaim me mɨt hɨr nanɨtan au. Hɨrak kan
ketpɨwek,
12 ‘Kai yinak. Harkeik te ti hɨtɨt naan
mɨt nai naanmɨrau weipɨr te ti hɨnɨk han
nɨmɨn in a?’ Mɨtɨk hɨrak ap ketpɨwek
menmen au. Hɨrak yɨnk enuk kau en
kenesnɨn paan.
13 *Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt hɨrak
kenɨne mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ketpor:
‘Yi eiyɨt mɨtɨk ik eisenkɨkɨwek his hɨt
eiwɨrek ekno wit eik toto enuk. Hɨrak
kakɨkɨt kaknakɨn yehes mɨrak kakine han
enuk kaku kakɨt.’ ”
14 Jisas ketpor hɨm im epei au, hɨrak
ketpor: “Hɨrak kɨkɨt kɨnakɨn yehes ken-
tar God kenɨne mɨt yapɨrwe nanisesik, te
hɨrak kehimɨtan mɨt niutɨp niutɨp keriyen
hɨr nanɨnen nanu nantikerek.”

*Mɨt hanhan nari han ke Jisas newisɨsik
nitɨwekhi me pewek me takis*
(Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)

15 *Jisas ketpor hɨm epei au, wɨ im
mɨt ne Farisi nɨnaiwɨrek hɨr nimenɨpɨnek
newisɨwekek neriuwe hɨm ham.
16 Hɨr nimenɨpɨnek newisɨwekek epei
au, hɨr neriuwet mɨt hɨr han nises hɨm
mɨr, hɨr netike mɨt kerek nises hɨm me
Herot hɨr nan nanri han kɨrak nitɨwekhi,
“Mɨtɨk Iuwe tisa, haiu mertei ti mɨtɨk
yaaik hatɨp menmen yaaim me God werek
werek. Ti han kitet mɨt yapɨrwe hɨr
nɨpɨran te ti ap ewis kiutɨp kakri han kit
me menmen.
17 Te haiu hanhan ti etpai han kit. Hɨram
yaaim te haiu mamwɨr pewek me takis
mamwet mɨtɨk iuwe ke Rom naanmɨprai
mamwetɨwekem o au?”
18 Te Jisas kertei han kɨr enuk te hɨrak
ketpor, “Yi mɨt enun yewisɨsik. Yi yenmak
te yi hanhan yewisɨsewek a?
19 Yi eiyɨt pewek yi yewɨrem yewet mɨt
ne gavman em me takis eiyɨm einen.”
Hɨrak ketpor, te hɨr nen neit pewek miutɨp
neiyɨm nan neteiknɨwekem.
20 Hɨr neiyɨm nan neteiknɨwekem, te
hɨrak kitorhi ketpor, “Ninaan me keimɨn
metike niuk mɨrak mewik?”
21 *Hɨr natɨp, “Me mɨtɨk iuwe Sisa kere-
mem.”
Te hɨrak ketpor, “Te yi eiwet mɨtɨk iuwe
Sisa menmen mɨrak, yi eiwet God men-
men mɨrak.”
22 Hɨrak ketpor epei au, hɨr han kekrit
neriuwe menmen hɨrak epei ketpor nen-
tar hɨr ap te nanwisesik au. Te hɨr
nɨnaiwɨrek hɨr nen.

*Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr naa hɨr pɨke
nanɨkrit*
(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)

23 *Me wɨ im keremem, mɨt han ne
Sadyusi hɨr nan nɨr Jisas. Mɨt in hɨr ap han
kitet mɨt epei naa hɨr pɨke nanɨkrit taau.
24 *Hɨr nan nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk
Iuwe Tisa, hɨm nɨpaa Moses kewisɨm mau
tɨwei matɨp, ‘Mɨtɨk kaki kaknaaipɨs mɨte
pɨrak, te hɨre ap wine nɨkerek nei au,
maain nɨkik kɨrak kaktɨwe te hɨre wawine
nɨkerek nei nanɨkrehɨr ke haai kɨr.’
25 Nɨpaa mɨt ne haai kiutɨp hɨr nar
hispɨnak wik (7), hɨr nepu in. Nɨkan
iuwe mɨtɨk keit mɨte te hɨrak kaa ap
kine nɨkerek wen au. Hɨrak nɨkik kɨrak
nɨmɨnek hɨrak ketɨwe.
26 Hɨrak ketɨwe hɨrak kaa, te hɨrak ap
kine nɨkerek au. Hɨr nepɨr kerekek ere
hɨrakɨt tɨpaa ap tine nɨkerek nei au.
27 Hɨrakɨt tɨpaa ere tepnepik, mɨte
pɨrakɨt wɨpaa wɨpkaru.
28 Maain wɨ kerek mɨt pɨke nanɨkrit
nanu, hɨre waure mɨte pe keimɨn? Hɨre
nɨpaa wau wetike mɨkan tɨre tar hispɨnak
wik (7).”
29 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor kar ik:
“Yi mɨt yatɨp enum yentar yi yepɨtari hɨm
me God, yi ap yertei God hɨrak manp enuk
wɨsenuk te hɨrak kakises han kɨrak kɨrɨak
menmen yapɨrwe.
30 Me wɨ God kakɨkɨan mɨt hɨr nanu, hɨr
ap nanɨt miyapɨr au. Hɨr nanu weinɨn
nanɨr ke mɨt ensel neit wit ke God.
31 “Te menmen yi nepei yetpim me mɨt
pɨke nanɨkrit yentar yi ap han kitet hɨr
pɨke nanɨkrit. Hi hetpi menmen im. Yi

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28 * **22:15** Mk 3:6 * **22:21** Ro 13:7 * **22:23** Ap 23:8 * **22:24** Diu 25:5

yenmak te yi ap yertei menmen yi yek-
inaam mau tɨwei me Moses God ketpiyem
a?
32 *Hɨrak katɨp, ‘Hi God ke Ebraham,
Aisak ketike Jekop.’ Hɨrak God ke mɨt hɨr
hɨmɨn kɨr kepu keriyen.”
33 Mɨt yapɨrwe nerp menep nemtau
menmen hɨrak ketporem, hɨr han kekrit
hɨr han yaaik neriuwe hɨm mɨrak.

Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm lo me God hɨram iuwe minɨn
(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

34 Maain kike, mɨt ne Farisi nemtau
Jisas katɨp werek kinɨn hɨm kerek mɨt ne
Sadyusi nitɨwekhiyem, teɨr yɨnk enuk, hɨr
nekintɨp nɨnaiwɨrek. Te hɨr nan nekiyan
nau niutɨp nimenɨpɨnan natɨp.
35 Epei au, mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke
hɨr mɨt, hɨrak ke mɨt ne Skraip, hɨrak kan
katɨp Jisas kɨnɨnek ketpɨwek,
36 “Mɨtɨk Iuwe Tisa, hɨm mekam hɨram
minɨn hɨm ham nɨpaa Moses ketike profet
newisaiyem mau tɨwei matɨp?”
37 *Jisas kewenɨwekhi ketpɨwek, “Yi
hanhan Mɨtɨk Iuwe ki God yeriuwe han ki
ketike me menmen yapɨrwe mekre yɨnk
ki.
38 Hɨm im hɨram iuwe minɨn hɨm ham
mau tɨwei nɨpaa Moses ketike Profet newi-
saiyem.
39 *Hɨm ham iuwe misesim hɨram
mepɨr ke hɨm minɨn em, hɨram mɨpɨram.
Hɨram matɨp, ‘Yi hanhan mɨt han o ni
yinan yar ke yi hanhan yeriuwe hɨras.’
40 Mɨt nanises menmen wik im te hɨram
mamkepi hɨr nanises hɨm yapɨrwe werek
werek nɨpaa Moses ketike mɨt profet hɨr
newisɨm mau tɨwei.”

Jisas kitehi mɨt ne Farisi hɨm me Mɨtɨk Krais kerek God kakriuwetek kaknen
(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)

41 Mɨt ne Farisi wen nekiyan nau niutɨp,
Jisas kitorhi kar ik.
42 *Hɨrak katɨp, “Yi han kitet mekam me
Mɨtɨk Krais kerek God kakriuwetek kak-
nen kakɨkaap mɨt ne tɨ? Hɨrak Nepenyek
ke keimɨn?”
Hɨr netpɨwek, “Hɨrak kakre Nepenyek
ke Devit.”
43 Jisas kitorhi keteipim, “Hɨrak kakre
nepenyek ke Devit kerekek, kenmak te
God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke Devit
kene Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrak? Devit
ketpim kewisɨm mau tɨwei mar im:
44 *‘Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai
Krais kar ik: “Ti ehu yeno im menep
his yaaim kerek mɨt iuwe newi. Ti
ehu in ere hi anep mɨt enun nepan
ni anɨp anepi.’ ”
45 Devit kene Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrak,
karkeik te hɨrak kenewek nepenyek kɨrak
kerekek? Taau. Hɨrak Nepenyek ke Devit
te hɨrak kenewek hɨrak Nɨkan ke God!”
46 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk hak kekre
nɨmɨn ke hɨr mɨt yapɨrwe ap te newenhi
au. Me wɨ im ere maain hɨrak mɨtɨk
hak kekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨrak kaknen
kakitɨwekhi hɨm meiyam kike au. Hɨr
yɨnk enuk nɨnapen.

23

Jisas katɨp mɨt hɨr ap enises menmen mɨt ne Skraip netike mɨt ne Farisi hɨr nɨrɨakem
(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)

1 Maain Jisas katɨp mɨt miyapɨr kerek
nererik nau netike mɨt nɨrak disaipel
hɨrak ketpor kar ik:
2 Mɨt ne Skraip kerek ninɨn nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne
Farisi, mɨt iuwe hɨr nehimɨteni hɨr natɨp
mɨt hɨm me Moses ɨr enisesim.
3 *Te yi eimtau menmen hɨr netpiyem
yi eiyisesim. Te yi ap eiyises menmen hɨr
nɨrɨakem au emɨt! Hɨr natɨp hɨm ham te
hɨr ap nisesim au. Hɨr nises hɨm ham.
4 Hɨr neriuwe hɨm mɨr kerek hɨr
netpiyem yi eiyisesim hɨram mar ke
hɨr neit menmen nɨmenum neneipetɨtem
newisɨm mau yapɨr ki yi yeremɨme. Te
hɨr ap nankepi nanɨt menmen nɨmenum
yi yerermɨme au. Hɨr ap te nanises hɨm
enum nɨpaa hɨr netpiyem yi eisesim taau.
5 *Hɨr nɨrɨak menmen yapɨrwe te mɨt
kerek nɨrem hɨr nantɨp hɨr mɨt yaain.
Hɨr nime ni newis hɨm me prea mekre

* **22:32** Eks 3:6; Mt 8:11 * **22:37** Diu 6:5 * **22:39** Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14 * **22:42** Jo 7:42
* **22:44** Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35 * **23:3** Mal 2:7-8 * **23:5** Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1

tanɨk mɨram mau maat metike his mɨr, te
mɨt nɨrem hɨr natɨp hɨr yaain. Hɨr nime
ni nokim newisɨm neses laplap kerek hɨr
newisɨm mau yɨnk mɨr me wɨ hɨr nitehi
God menmen, te mɨt nɨrem hɨr natɨp hɨr
yaain.
6 *Hɨr hanhan nanu yeno mɨt ne-
himɨtanem me mɨt iuwe nanwim neit
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses neitai en nekre wɨnak ke mɨt me wɨ
hɨr nererik naam menmen.
7 Hɨr hanhan mɨt miyapɨr hɨr nɨri neit
maket, hɨr nanwenɨpi niuk mɨr natɨp hɨr
mɨt iuwe, hɨr nenewor, 'Mɨt naiu iuwe
tisa.'
8 Yi ap eiwis mɨt hɨr nenewi yi mɨt iuwe
Tisa au emɨt! Yi yapɨrwe yɨre ni yinan
keriyen, mɨtɨk kiutɨp hɨrak Mɨtɨk Iuwe
God hɨrak Tisa ki.
9 Yi ap eine mɨtɨk hak kiutɨp kau tɨ ik
enewek 'Mɨtɨk Haai Iuwe' au ekɨt! Yi ap
enewek Mɨtɨk Haai Iuwe ki eiyɨntar Mɨtɨk
Haai Iuwe kiutɨp kerekek kepu. Hɨrak God
kekrekek kerek kepu wit kɨrak Heven.
10 Yi ap eiwis mɨt hɨr nenewi yi Mɨt Iuwe
au emɨt eiyɨntar Mɨtɨk Iuwe kiutɨp ki hi
Mɨtɨk kerek God kehimɨtena hi han akepi
yi mɨt atihis.
11 *Keimɨn hanhan niuk mɨrak iuwe
kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak kakwenɨn
han kɨrak kakisesi kakɨkepi kakrɨak men-
men.
12 *Mɨt kerek han kitet hɨr yaain ninɨn
mɨt han, maain God kakɨwaank niuk mɨr
hɨram menmen weinɨm. Mɨt kerek hɨr
newenɨn han kɨr han kitet hɨr weinɨn,
maain God kaknip niuk mɨr hɨram iuwe.

Jisas kene mɨt Farisi netike mɨt ne Skraip hɨr newisesik
(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

13 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek
yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt
em. Maain God kakiwep kakriwaank
kakɨntar yi enun yewisesik. Yi yar ke mɨt
enun neiyepet weipɨr ke mɨt hɨr nanɨno
nɨmɨn. Yi ap hanhan yises hɨm me God
werek werek au, te yi yewen mɨt miyapɨr
kerek hanhan nanises God werek werek.
14 [Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek
yatɨp mɨt hɨm me Moses. Maain God kaki-
wep kakriwaank kakɨntar yi enun yewis-
esik. Yi yemitetpɨn miyapɨr kerek mɨt
epei naa, yi yemitorpɨn yeit menmen mɨr
mekre wɨnak kɨr te maain yi yitehi God
yerp ninaan me mɨt, yi yɨsawɨn menmen
enum yi yɨrɨakem yeriuwe prea im te yi
yenip mɨt hɨr han kitet yi yaain.]
15 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek
yi yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp
mɨt em. Maain God kakiwep kakriwaank
kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi yɨrɨak
menmen ham yapɨrwe te yi yari han ke
mɨtɨk kiutɨp kakises hɨm mi. Maain hɨrak
kises hɨm mi, yi yenipek hɨrak kakre
nɨkan ke Seten kakno si tatɨknenik, kinɨn
yi mɨt enun hɨrak ap kises God kakɨr ke yi
mɨt.
16 *"Maain God kakiwep kakriwaank
yi mɨt enun yar ke mɨt nanamɨr toto
eiyɨntar yi ap yeteikɨn mɨt han yayiwe
kɨrak werek werek au. Yi yemitorpɨn. Yi
yatɨp, 'Mɨtɨk hak kerek katɨp, "Hi tewen
arɨak menmen. Hi ap te ewisiyek au hi
atɨp werek. Hi ekine wɨnak iuwe ke God
kakɨhimɨtenau hɨm mai.' " Yi yatɨp, 'Hɨrak
kaktɨp kakɨr ik, hɨrak ap te kakises hɨm
mɨrak au menmen weinɨm.' Yi yatɨp,
'Mɨtɨk hak katɨp, "Hi tewen arɨak men-
men. Hi ap te ewisesik au. Hi atɨp
werek. Hi ekine gol mekre wɨnak iuwe ke
God te hi hatɨp werek.' " Yi yatɨp, 'Hɨrak
katɨp hɨm im, hɨrak ekises menmen hɨrak
ketpim em.'
17 Yi mɨt enun han auri. Mekam hɨram
iuwe minɨn? Mekam au hɨram kike
mɨkaru? Gol mɨwaai mekre wɨnak ke God
o wɨnak ke God kerek kɨrɨak gol hɨram
yaaim me God. Wɨnak ke God kerekek
kinɨn!
18 Yi wen yatɨp, 'Mɨtɨk kerek kekine
kɨnaan keit wɨnak ke God hɨram
mehimɨtan hɨm mɨrak hɨrak katɨp hɨrak
kakisesim. Maain hɨrak ap kakisesim te
hɨram menmen weinɨm. Te mɨtɨk kerek
kekine menmen mɨt hɨr newisɨm mentar
kɨnaan, hɨr natɨp 'Tru antap', hɨram
mamɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim

* **23:6** Mt 6:5; Lu 14:7 * **23:11** Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26 * **23:12** Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14 * **23:16** Mt 15:14

hɨrak kakisesim, te hɨrak kakisesim, o au en, hɨrak mɨtɨk enuk.’
19 Yi mɨt nanamɨr toto! Mekam hɨram iuwe minɨn a? Menmen mɨt newisɨm mɨwaai mentar kɨnaan newepwarem newet God, o kɨnaan hɨrekes kerek kɨrɨak menmen im mɨt newet God em hɨram yaaim? Kɨnaan keremem hɨram minɨn.
20 Mɨtɨk kerek kekine kɨnaan hɨram mehimɨtan menmen hɨrak ketpim, hɨrak kekine kɨnaan metike menmen mewim hɨram mehimɨtan hɨm mɨrak.
21 Mɨtɨk kerek kekine wɨnak iuwe ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim hɨrak kakisesim, hɨrak kekine wɨnak ketike God kerek Hɨmɨn kɨrak kewik hɨrakɨt tehimɨtan hɨm hɨrak ketpim.
22 *Mɨtɨk kerek kekine wit ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim, hɨrak kekine wit ke God kerekek au. Hɨrak kekine God kerek kau wit kɨrak hɨrak kakɨhimɨtan menmen hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.
23 *“Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisɨk. Yi yewep menmen mi yapɨrwe mar hiswiyen (10) te maain yi yewet God menmen mi miutɨp me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweikɨn sip yewet hɨm iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap hanhan mɨt miyapɨr han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi yɨrɨak menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain. Te au, yi yɨnapen!
24 Yi mɨt enun yɨre mɨt nanamɨr toto yeteikɨn mɨt han yayiwe ke God. Yi hanhan yayises menmen kike me hɨm me God te yi han kaa yayises menmen mɨrak iuwe.
25 *“Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Han ki hɨrak kɨre wenkepye metike kap kerek mɨt nekemyetɨt neke wit te hɨram menmen enum mewim meke nɨmɨn hɨr ap nekemyetɨt au. Han ki enuk keit nɨmɨn kentar menmen yi yisesim yi yetɨwem yeriuwe menmen enum yi yɨrɨakem yeriyaam yises han ki.
26 Yi mɨt ne Farisi yi han auri. Yi yar ke mɨt enun nanamɨr toto. Yi eiyinɨn eiyises menmen yaaim mekre han ki te maain menmen yi yairɨakem hɨram mamre yaaim. Menmen im hɨram mamre mɨt nekemyet wenkepye metike kap neke nɨmɨn, neke wit.
27 *“Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt yatɨp mɨt han hɨm me Moses. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei herwe maa mɨt newisɨm mekrerek. Hɨr namɨr timen meweiknɨwek te mɨt nanɨnen nanɨrem hɨr han kitet hei hɨrak yaaik. Te menmen enum mɨre herwe hemik paan mɨnɨn mekrerek.
28 *Mar im mɨt miyapɨr nɨri hɨr han kitet yi mɨt yaain yises hɨm yaaim. Te yi mɨt enun. Menmen enum mɨsawɨn mekre han ki. Menmen me yi yewisesik ek, metike menmen ham enum enum.

Jisas katɨp God kakɨwaank mɨt ne Farisi netike mɨt natɨp mɨt han hɨm me Moses (Lu 11:47-51)

29 “Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yi yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi yeses hei kerek mɨt profet nɨpaa nau tɨ hɨr naa hemik mɨr mɨwaai mekrerem. Hɨram metike hei mei me mɨt yaain nɨpaa naa hemik mɨr mɨwaai mekrerem.
30 Yi yatɨp yar ik: ‘Nɨpaa haiu mepu tɨ wɨ mɨt profet hɨr nepu netike maamrer naiu, haiu ap te manɨp mar ke maamrer naiu nɨrɨakem taau.’
31 *Te yi yeriuwe hɨm im yi yetpim yewepyapɨr yi nepenyerer ne mɨt kerek nɨpaa nenep mɨt profet hɨr naa.
32 Hi hetpi. Yi yayises menmen enum nɨpaa maamrer ni hɨr nɨrɨakem ere yi enun yayɨr ke hɨr enun.
33 *Yi mɨt enun yar ke manpen (o yenmik). Yi mɨt enun nepenyerer ne mɨt enun nɨre manpen. Yi yarkeik yi han kitet yi ap eino si tatɨkneni a? Taauye!

* **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49 * **23:23** Lev 27:30; Mai 6:8 * **23:25** Mk 7:4 * **23:27** Ap 23:3 * **23:28** Lu 16:15 * **23:31** Ap 7:52 * **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * **23:34** Ap 7:52; 1Te 2:15; Mt 10:23

34 *“Te hi hetpi. Maain hi ariuwet mɨt profet nantike mɨt nertei hɨm me
God werek werek netike mɨt nanwepyapɨr
hɨm mai yaaim. Mɨt han ne mɨt in yi
yainɨp yeiwenkeki nanu nu tentarakɨt.
Mɨt han yi yainɨp yairiuwe nɨpɨn yayɨt
wɨnak kerek yi yekine hɨm me Moses
yekrerem. Yi yaipɨri nanɨnaaiwɨr wit ik
yi yayɨnyei hɨr nanrɨr nanɨno nanrer wit
wit.
35 *Yi eirɨak menmen im te God kakrekyi
enum kakiwep kakrer paan ki. Hɨrak
kakiwep kakɨntar kakrer paan ki me mɨt
yapɨrwe yaain naa, me wɨ hemkre me
mɨtɨk yaaik Ebel mewen ere me mɨtɨk
profet Sekaraia, nɨkan ke Berekaia, kerek
maamrer ni hɨr nakɨp kaa kekre nɨmɨn ke
kɨnaan metike wɨnak iuwe ke God.
36 Hi hetpi werek. Menmen im enum
yapɨrwe mamnen yi mɨt miyapɨr kerek yi
en ek yau tɨ yaiyɨntar menmen hi nepei
hetpiyem yi yairɨakem.

Jisas kɨkɨt mɨt miyapɨr ne wit Jerusalem (Lu 13:34-35)

37 *“Yi mɨt miyapɨr ne Jerusalem, wit
kerek mɨt newi hɨr nenep mɨt profet. Hɨr
nenep mɨt kerek God keriuweti nan nɨri.
Wɨ yapɨrwe hi hanhan naanmɨpri me
menmen enum har ke suware naanmɨpre
nɨkim mɨre mɨnɨk yapɨr mɨre. Te yi au
yɨnapen.
38 *Yi eiyɨmtewem. Maain wit ki hɨrak
kaku weinɨk mɨt miyapɨr ap nanwi au.
39 *In ere maain yi mɨt miyapɨr ne
Jerusalem ap pɨke nanɨra meiyam au ere
yi eitɨp,
‘God naanmamre kakɨkaap Mɨtɨk ik Krais
kerek kekrehɨr kɨrak hɨrak keri-
uwetek kan in.’ ”

24

Jisas katɨp mɨt nanwep wɨnak iuwe ke God nanwɨrek (Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God ken
witeik, mɨt nɨrak disaipel neweny ɨpɨrek te
hɨr nanteiknɨwek wɨnak yaaim yapɨrwe
me wɨnak iuwe ke God.
2 *Hɨr neteiknɨwekem, te hɨrak ket-
por, “Hi hetpi werek. Yi yɨr menmen
yapɨrwe im a? Maain wɨ mamnen te
nan kerek mɨt nime wɨnak meriuwerem,
hɨrak ap te mamwaai mamɨntereram au.
Mɨt nanɨnen nanwepim te hɨram yapɨrwe
mamɨnke mamwaai tɨ.”

Jisas katɨp menmen enum mamnen (Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)

3 Jisas wen kau mɨniu (o neiyɨp) mɨt
nenewek wit Oliv, mɨt nɨrak disaipel
keriyen nan nitɨwekhi natɨp, “Ti etpai wɨ
kerek menmen im enum mamnen, metike
mekam mamnen mamteiknei wɨ im epei
man te ti enen ewepyapɨr hɨrekes te men-
men God kakrɨakem hɨram epei au.”
4 Jisas kewenhi ketpor, “Yi naanmamre
hɨras ap eiwis mɨt han hɨr nanwisesiyek.
5 *Ap eiwis mɨt han hɨr nanwisesiyek
nanɨntar hɨr yapɨrwe nanɨnen nanmi-
tipɨn nanɨkrehɨr kai nantɨp, ‘Hi kerekek hi
Krais kerek God kehimɨtena hi anen akaap
mɨt.’ Hɨr nanwis mɨt miyapɨr yapɨrwe
nanriuwe hɨm mɨr.
6 Maain yi eiyɨmtau mɨt neit menep hɨr
nenepan, yi eiyɨmtau hɨm me mɨt hɨr neit
yanɨmɨn hɨr nenepan, te yi ap einapen au
emɨt! Menmen im hɨram emnen te wɨ hi
anen awepyapɨr hɨrekes nepei man wen
au.
7 *Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨr netike mɨt
ne weiwɨk ham hɨr nanɨnepan. Mɨt kerek
nau tɨ menep in nantike mɨt neit yanɨmɨn
hɨr nanɨnepan. Mɨt nerer wit wit nɨnpɨ
mamɨn nanɨntar hɨr menmen mau ni au.
Tɨ mamrer wit wit mamtanɨk.
8 Menmen im kerek mamnen hɨram
mamre mɨte hɨre tu hɨmɨr ketnɨnɨwe iuwe
te hɨre wawine nɨkan. Mɨt miyapɨr nau
tɨ menmen im mamnen mamɨkrit mamri-
waank.
9 *“Me wɨ im mɨt nantihis yi yaino
wɨnak enuk te mɨt naniwep yayi o yɨnk
ki hɨr nanɨwaankem. Mɨt nanrer wit wit
han enuk nanriuwi nanɨneini nanɨntar yi
yises hɨm mai.

* **23:35** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4 * **23:37** Ap 7:59; 1Te 2:15 * **23:38** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39** Sam 118:26; Mt 21:9 * **24:2** Lu 19:44 * **24:5** Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7** 2Kro 15:6; Ais 19:2 * **24:9** Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2

10 Wɨ im mamnen, mɨt yapɨrwe nan-
weikɨn sip nanwet hɨm mai. Hɨr nan-
wepyapɨran, han enuk nanɨriuwehan.
11 *Me wɨ im, mɨt profet enun newisesik
hɨr yapɨrwe nanɨnen nanri han ke mɨt
miyapɨr yapɨrwe nanwisɨsorek nanriuwe
hɨm mai.
12 Me wɨ im mɨt miyapɨr nanises han
kɨr nanrɨak menmen enum yapɨrwe te
mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr ap hanhan nan-
riuwehan wɨsenum au, kike keremem.
13 *Te mɨt miyapɨr kerek nanisɨsa werek
werek ere hɨr nani, maain hi atorhis hɨr
nanu nantikewa.
14 *Mɨt miyapɨr hɨr nanwepyapɨr hɨm
yaaim me God kakinɨn naanmamre mɨt,
hɨr nanɨtpim nanrer wit wit te mɨt
nanɨrtei menmen yaaim God kɨrɨakem.
Hɨr nanwepyapɨrem epei au, maain wɨ
mamnen te hi anen awepyapɨr hɨrekes te
menmen God kakrɨakem hɨram epei au.

Maain menmen enum mamnen tɨ ik (Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)

15 *"Maain yi yayɨr menmen enum
mamɨwaank wɨnak iuwe ke God mamɨrp
mamɨkre nɨmɨn kerek hɨram ap te
mamno nɨmɨn au kerek nɨpaa profet
Daniel katɨp hɨram mamnen (yi mɨt kerek
yekine menmen im, yi han kitetim werek
werek).
16 Te yi mɨt yapɨrwe kerek yi yepu
provins Judia, yi yairɨr yaino mɨniu o
neiyɨp eisawɨn eiyɨt ein.
17 *Mɨt miyapɨr kerek nau wepni neit
witeik, hɨr ap pɨke nanɨno nɨmɨn wɨnak
nanɨt menmen mɨr mekrerek au emɨt!
Hɨr nanrɨr waswas nanɨno.
18 Mɨt miyapɨr kerek neit ni mɨr, hɨr ap
pɨke nanɨno witeik nanɨt menmen klos au
emɨt! Hɨr nanrɨr waswas nanɨno.
19 Maain wɨ menmen im mamnen,
miyapɨr nanɨnan nɨkerek kike wen nau
sɨnipau hɨr nanɨwaank nanɨntar hɨr ap te
nanrɨr waswas au.
20 Yi eiyitehi God te yi ap eirɨr me hawɨ
hɨtan o wɨ Sabat au emɨt eiyɨntar yi ap te
eirɨr waswas au.
21 *Me wɨ im menmen enum mamnen
mamɨwaank mɨt miyapɨr nau tɨ. Menmen
mar im ap man nɨpaa God kinɨn kewis tɨ
ere in. Maain menmen enum mar im ap
pɨke mamnen taau.
22 God ap te kakremir wɨ menmen enum
im mamu tɨ te mɨt miyapɨr yapɨrwe nani.
Au, God han kitet mɨt miyapɨr kerek hɨrak
kehimɨteni hɨr nises hɨm mɨrak te hɨrak
kakremir wɨ menmen im mamu tɨ.
23 *"Maain me wɨ im mɨtɨk hak kakɨtpi,
'Yi eiyɨrek. Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak kepu
in!' O 'Hɨrak kau keit pɨnak ein!' Hɨrak
kakɨtpi hɨm mamɨr im yi ap yayisesim au
emɨt!
24 *Hi hetpi. Maain mɨt enun newisesik
nanɨno nantɨp hɨr Krais o hɨr mɨt profet
hɨr nanwepyapɨr hɨras. Hɨr nanrɨak men-
men iuwe nɨpaa mɨt nɨrɨakem au, te hɨr
nanri han ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me God. Te hɨr ap nanisesim taau.
25 Yi eiyɨmtau. Hi hinɨn etpi men-
men im. Maain menmen im mamnen yi
eiyɨrteiyem.
26 *"Maain mɨt hɨr nanɨtpi nanɨr ik: 'Yi
einen eiyɨrek! Hɨrak kau wit weinɨk mɨt
ap newi au!' Te yi ap eino au emɨt!
27 *Yi yɨr nepni mewenɨn meke wepni
kokai kan ere kewen ken. Kakɨr eik te
maain yi eiyɨr hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi pɨke anen. Mɨt miyapɨr yapɨrwe
nanra.
28 *"Wit kerek mɨtɨk herwe kɨwaairi,
hore tepre mamnen mamkɨp mamkinenik
mamɨk. [Marim im maain mɨt yapɨrwe
nau tɨ hɨr enun enun, hi pɨke anen etike
mɨt ensel hi skelim hɨr mɨt hi ahɨwaanki.]

Maain Mɨtɨk Iuwe Krais kaknen (Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)

29 *"Maain wɨ menmen enum epei man
mau tɨ, wepni kakweikɨn kakre wɨtaan,
wenke ap te kakɨr au, hɨr mau nepni
mamɨnkɨke, menmen iuwe mau nepni
hɨram mamtanɨk.
30 *Menmen im epei au, te menmen
mamu nepni mamteikɨn mɨt hi mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe hi awepyapɨr hɨrekes,

* **24:11** Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1 * **24:13** Mt 10:22 * **24:14** Mt 10:18, 28:19 * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lu 17:31 * **24:21** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **24:23** Mt 24:5, 11 * **24:24** Diu 13:1-3; 2Te 2:9; Rev 13:13-14 * **24:26** Lu 17:23-24 * **24:27** Mt 24:37-39 * **24:28** Lu 17:37 * **24:29** Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31; 2Pi 3:10; Rev 6:12-13 * **24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev 1:7

te mɨt miyapɨr ne weiwɨk yapɨrwe nerer
wit wit nankɨt nanra hi hau hentɨr napɨ
heriuwe menmen mai iuwe metike men-
men mai yaaim merhɨhe hi anen.
31 *Hi anen, te God kaktenwo taur.
Kaktenwo taur, hi heriuwet mɨt ensel
nai hɨr nanɨno nanrer wit wit kerek mɨt
miyapɨr hi hehimɨteni hɨr nises hɨm mai
hɨr nanwiyen, hɨr nanri nanɨnen nan-
tikewa mamu niutɨp.

Nu hɨnaan kɨkaap mɨt nanhimɨtan wɨ Krais pɨke kaknen
(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

32 "Hi eteikni menmen heriuwe nu fik.
Maain wɨ kerek heneik mɨrak hɨram
mamɨnsiunen, te yi eiyɨrtei menep te
wepni yaaik.
33 Mar im, maain yi eiyɨr menmen hi
etpiyem hɨram epei man, te yi eiyɨrtei hi
menep te hi pɨke anen.
34 *Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr kerek
nepu tɨ in ek, hɨr ap te nani ere menmen
yapɨrwe im mamnen.
35 *Nepni mamtike tɨ mamɨwaank
mamɨt te hɨm mai ap te mamɨwaank
au emɨt! Hɨram mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik, te menmen hi nepei
hetpim hɨram mamnen.

Mɨt ap nertei wɨ kerek Krais pɨke kaknen tɨ ik au
(Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)

36 *"Mɨt miyapɨr nau tɨ o ensel neit wit
ke God o hi mɨtɨk iuwe ke wit ke mɨtɨk
iuwe, haiu yapɨrwe ap mertei wɨ kerek
God kakriuweta hi pɨke anen tɨ. God
kiutɨp kerek kertei.
37 *Wɨ kerek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi pɨke anen tɨ, hɨram menmen
mamnen mamɨr ke nɨpaa wɨ mɨtɨk Noa
kau tɨ ik.
38 Me wɨ hawɨ ap epei man mɨwapɨn
tɨ wen au, mɨt miyapɨr nises menmen
mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨakem. Hɨr naam
menmen, neitan, nesiuwe yenterer nan-
tike mɨt han hɨr nanɨtan ere wɨ Noa ken
kau kekre sip.
39 *Hɨr mɨt miyapɨr hɨr ap nertei men-
men enum mamnen ere tɨpar mɨniu
manɨp meri men hɨr naa. Mar im maain
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen,
te mɨt miyapɨr ap nanmeriyau hi anen au.
40 Maain wɨ hi pɨke enen, mɨtɨkɨt
wiketeret tatu ni mɨrakɨt. Hi ehɨt his mɨtɨk
kiutɨp kaknen, kiutɨp au hi ewisɨk kaku
kakɨt ni eim.
41 Maain miyapɨr wik hɨr nenepɨp tiu, hi
ehɨt his piutɨp, peiyap hi au ewisiye wawu
wawɨt yaank eik.
42 *Yi naanmɨpre hɨras te yi yises God
werek werek yayɨntar yi yepɨtari wɨ kerek
hi Mɨtɨk Iuwe ki hi pɨke anen.
43 *Yi han kitet menmen im. Mɨtɨk kerek
kau wɨnak kertei wɨtaan kerek mɨtɨk
enuk kekintɨp menmen kaknen, te hɨrak
naanmamre wɨnak kɨrak ap kakwis mɨtɨk
enuk kaknen kekintɨp menmen mɨrak. Te
hɨrak au kepɨtari. Mar im wɨ kerek mɨt
nepɨtariyem, hi pɨke anen tɨ ik.
44 Te yi mɨt eiyises God werek werek
eiyɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
pɨke anen me wɨ yi ap yerteiyem.

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨtɨk yaaik ketike mɨtɨk enuk
(Lu 12:42-46)

45 "Yi mɨt keriyen yi yɨre mɨtɨk yaaik
kertei menmen werek werek te mɨtɨk
iuwe kɨrak kewisɨk hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe
naanmamre mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak
menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak kakwetɨr
menmen me wɨ hɨrak kehimɨtanem hɨr
nantɨwem.
46 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak nɨpaa
kɨnaaiwɨr wit, hɨrak pɨke kaknen kakɨr
ke mɨtɨk kɨrɨak menmen nɨpaa hɨrak
kehimɨtenɨwekem, hɨrak han yaaik kakri-
uwerek te hɨrak wok mɨtɨk kɨrak kaku
werek werek.
47 *Hi hetpi werek werek. Maain hɨrak
kaknen kakɨrek kises menmen yaaim,
hɨrak kakɨhimɨtanek hɨrak naanmamre
menmen mɨrak yapɨrwe.
48 Mɨtɨk ik au, hɨrak enuk kɨnapen kises
menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak kaktɨp
hɨrekes, 'Mɨtɨk iuwe kai ken yanɨmɨn ap
pɨke kaknen waswas au.'
49 Hɨrak kaktɨp kakɨr ik, te hɨrak kak-
nenp mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen

* **24:31** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:34** Mt 16:28 * **24:35** Mt 5:18 * **24:36** Ap 1:7; 1Te 5:1-2 * **24:37** Jen 6:5-8 * **24:39** Jen 6:13–7:24; 2Pi 3:6 * **24:42** Mt 25:13 * **24:43** Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15 * **24:47** Mt 25:21, 23

me mɨtɨk iuwe kɨrak, hɨrak kakno kaktike mɨt enun netaritari naam tɨpar si enum, hɨrak kaktikeri nanɨm.
50 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak kaknen me wɨ hɨrak ap han kitet hɨrak kaknen, te hɨrak kemeriyɨwek au.
51 *Mɨtɨk iuwe kaknen hɨrak kaknep mɨtɨk ik wɨsenuk kakɨwaankek kaksiuwerek kakno wit kerek mɨt enun newisesik newi en. Mɨt neit in hɨr nine han enuk nɨkɨt nɨnakɨn yehes.

25

Jisas katɨp hɨm tok piksa me miyapar nɨhan nar hiswiyen

1 *"Maain wɨ kerek hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe pɨke anen, God kakwis mɨt miyapɨr nanɨno wit kɨrak kakɨr ke miyapɨr nɨhan nar hiswiyen (10) kerek neit lam mɨr nen nemerɨr mɨtɨk pɨpɨak kaknen kakɨt his mɨte pɨrak.
2 Miyapɨr hispɨnak (5) hɨr nertei menmen werek werek miyapɨr hispɨnak (5) au hɨr netari netari menmen.
3 Miyapɨr netaritari hɨr neit lam neiyɨm nan te hɨr ap neit tɨpar mei te nanwenem mamɨkre lam au.
4 Miyapɨr hɨr nertei menmen werek werek te hɨr neit lam metike tɨpar mei te nanwenem mamɨkre lam mɨr.
5 Hɨr epei nan nemerɨr mɨtɨk ik kaknen te hɨrak ap kan waswas au. Hɨrak ap kan waswas au te hɨr nanamɨr menen hɨr nɨwaai.
6 "Hɨr nɨwaai nɨnatɨn, wɨ nɨmɨn hɨr nemtau mɨtɨk hak kenɨne katɨp, 'Mɨtɨk pipɨak kaknen kakɨthis mɨte pɨrak, yi eino eiwenyipɨrek eiwisɨk yayiwe yi eitɨwekhis eiyɨk einen.'
7 Miyapɨr nemtau menmen im, te hɨr nekrit newen tɨpar mekre lam hɨr neweiknɨm merhɨhe mɨr te hɨr neiyɨm nen.
8 Te miyapɨr enun netaritari natɨp miyapɨr han yaain en nar ik: 'Yi eiwetei tɨpar mei mi te haiu emwenem emɨkre lam maiu, te haiu emtikewi emno. Lam maiu tɨpar epei au mesi te hɨram mami.'
9 Te miyapɨr han en netpor, 'Haiu ap metenen tɨpar yapɨrwe te haiu mamweti mei au emɨt! Au kike. Haiu mamweti tɨpar mei kike, te maain haiu lam maiu yapɨrwe mami. Yi eino eiyɨt mei eiyɨt wɨnak kerek mɨt nansiuwerem nanwet mɨt em hɨr enweti mei.'
10 Hɨr netpor epei au, miyapɨr netaritari nen nanɨt tɨpar mei. Hɨr neit ein, mɨtɨk pipɨak kan kiun wɨnak eik kan kiun wɨnak eik, hɨr miyapɨr kerek nemeriyɨwek hɨr netikerek nen nɨmɨn en, hɨr neiyepet weipɨr.
11 *"Maain miyapɨr han en pɨke nan nenɨne natɨp, 'Mɨtɨk iuwe, mɨtɨk iuwe, ti ekeisiuwai weipɨr.'
12 *Hɨr nenɨnewek te hɨrak ketpor, 'Hi hetpi werek. Hi ap hertei yi neimɨn. Yi ap nai yinan au.'
13 *Te Jisas ketpor kar ik: "Yi naanempre hɨras te yi eiyises God werek werek eiyɨntar yi yepɨtari wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi anen.

Hɨm tok piksa me mɨtɨkɨt wikak teit pewek me mɨtɨk iuwe kɨrakɨt
(Lu 19:11-27)

14 *"Maain menmen God kakrɨak mɨt miyapɨr em te hɨr nantikerek nanu nanɨt wit kɨrak hɨram mamɨr ke mɨtɨk iuwe kakno yanɨmɨn. Hɨrak kakno yanɨmɨn te hɨrak kenɨne mɨtɨkɨt tɨrak wikak hɨrak kehimɨtanet hɨrakɨt naanmamre menmen mɨrak.
15 *Hɨrak han kitet tarkeik te hɨrakɨt tɨrɨak menmen te hɨrak kewetɨwekɨt menmen mar im. Mɨtɨk kiutɨp kertei werek, hɨrak kewetɨwek 5,000 pewek. Mɨtɨk hak hɨrak kewetɨwek 2,000 pewek. Mɨtɨk hak au kertei kike, hɨrak kewetɨwek 1.000 pewek. Hɨrak kɨrɨak menmen mar im epei au, hɨrak ken.
16 Hɨrak ken yanɨmɨn, mɨtɨk kerek ketenen 5,000 pewek ken waswas kewɨr pewek mɨrak te hɨrak keiyɨm kari pewek 5,000 meiyam man metikerem (mɨre kas mani).
17 Hɨrak mɨtɨk hak kerek ketenen 2,000 pewek, hɨrak ken kewɨrem keiyɨm kari pewek 2,000 ham man metikerem kar ke mɨtɨk hak epei kɨrɨakem.
18 Mɨtɨk hak au. Hɨrak ken witeik kekin hei keit 1,000 pewek nɨpaa mɨtɨk iuwe

* **24:51** Mt 8:12 * **25:1** Lu 12:35; Rev 19:7 * **25:11** Lu 13:25, 27 * **25:12** Mt 7:23 * **25:13** Mt 24:42; Lu 12:40
* **25:14** Mk 13:34 * **25:15** Ro 12:6

kewetɨwekem, hɨrak kɨsawɨnem mekrerek kɨwapɨnem mɨwaai meit.

19 “Maain wenke yapɨrwe epei men, mɨtɨk iuwe pɨke kan kitɨwekɨthi me pewek kerek hɨrak nɨpaa kewetɨwekɨtem.
20 Mɨtɨk kerek nɨpaa keit 5,000 pewek, hɨrak kan kewetɨwek pewek ham metikerem ketpɨwek kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe, ti nɨpaa eweto 5,000 pewek im, te hi hɨrɨak menmen heriuwerem hi hari 5,000 pewek ham man metikerem.’
21 *Mɨtɨk iuwe kewenhi ketpɨwek, ‘Ti hɨrɨak menmen yaaim, ti kai yaaik. Ti naanempre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapɨrwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’
22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk hak kerek ketenen 2,000 pewek hɨrak kises mɨtɨk kerek ketenen 5,000 pewek kinɨn kan kɨr mɨtɨk iuwe, hɨrak kisesik kan katɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, nɨpaa ti eweto 2,000 pewek, te hi hɨrɨak menmen heriuwerem, hi hari 2,000 pewek ham man metikerem.’
23 Mɨtɨk iuwe kewenhi katɨp, ‘Ti hɨrɨak menmen yaaim ti kai yaaik. Ti naanmɨpre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapɨrwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’
24 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kerek ketenen 1,000 pewek hɨrak kɨkaru kan katɨp kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe, hi hertei ti mɨtɨk enuk hatɨp hɨm tokim tokim. Ti atɨp mɨt hɨr namɨr ni mit, te maain ti ehɨt menmen yeunɨm. Ti atɨp mɨt hɨr newen rais hɨr newis haas mɨram mɨwaai han, hɨr newis nɨkim mɨwaai han. Ti au hetɨwem yeunɨm ewisɨm meit wɨnak kit. Hɨr au.
25 Hi hertei ti mɨtɨk enuk har ke hi hetpim te hi hɨnapen hewɨr pewek mit ewaankem. Hi hetɨwem heiyɨm hen hewisɨm mekre hei. Ehɨrem. Hi epei heit menmen mit ewetitem im em.’
26 Mɨtɨk iuwe ketpɨwek kar ik: ‘Ti mɨtɨk enuk hau yain yain. Ti epei hertei hi hatɨp mɨt hɨr namɨr ni mai te hi ahɨt menmen yeunɨm. Ti hertei hi hatɨp mɨt nanwen rais hɨr nanɨt nɨkim mɨram mamwaai, te hi atɨwem yeunɨm ewisɨm emɨkre wɨnak kai a?
27 Te henmak te ti ap hewis pewek mai mekre his me mɨt hɨr naanmɨpre benk te maain hi han hi pɨke ahɨt pewek mai mamtike pewek meiyam kike mamtikerem?
28 Yi mɨt nai yerp menep, yi eiyɨt pewek me mɨtɨk ik, yi eiwet mɨtɨk kerek ketenen 5,000 pewek em.
29 *Yi eiwetɨwek pewek eiyɨntar mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen keriuwe menmen hɨrak ketenenim hɨrak kakɨt meiyam mamtikerem. Te hɨrak ketenen menmen yapɨrwe. Mɨtɨk kerek ap kɨrɨak menmen keriuwe menmen kike hɨrak ketenenim, maain hi ariyaam etɨwem hɨrak kaku weinɨm.
30 *Yi eiyɨthis mɨtɨk enuk ik eiyɨk eiwɨrek ekno wit enuk toto kerek mɨt nau en hɨr han enuk nɨkɨt nɨnakɨn yehes.’

Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe skelim mɨt miyapɨr ne tɨ

31 *“Maain wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen ariuwe menmen mai iuwe merhɨhe mamtike mɨt ensel, hi ehu yeno mai yaaim me Mɨtɨk Iuwe.
32 *Mɨt ensel ne God hɨr nanɨthis mɨt miyapɨr nanrer wit wit ne tɨ hɨr nanrerik nanu nantikewa menep ninaan mai. Hɨr nanu, te hi ahɨnkeri han nanɨno in, han nanɨno ein nanɨre mɨt hɨr nenke sipsip metike meme.
33 *Hi awis mɨt miyapɨr yaain nɨre sipsip hɨr nanɨno his yaaim mai, hi awis mɨt miyapɨr enun nɨre meme hɨr nanɨno his henkik mai.
34 Epei au, hi Mɨtɨk Iuwe atɨp mɨt miyapɨr kerek nerp his yaaim mai etpor har ik: ‘Yi mɨt miyapɨr kerek Haai kai God hɨrak kerekyi yaaim, yi einen eiyɨt menmen yaaim mi kerek God nɨpaa kime tɨ metike nepni wen au, hɨrak kehimɨteni yi eitɨwem.
35 *Hi nɨnpɨ meiyo te yi yeweto menmen mi hi haam. Hi hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkau hɨm) te yi yeweto tɨpar hi haam. Hi hɨre mɨtɨk ke wit hak yi yeratayi yi epei yetauhis yerya yen wɨnak ki.

* **25:21** Mt 24:45-47; Lu 16:10 * **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18 * **25:30** Mt 8:12 * **25:31** Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32** Esi 34:17; Ro 14:10 * **25:33** Lu 12:32 * **25:35** Ais 58:7

36 Hi klos au te yi epei yewetewem. Hi
hɨnap te yi naanmɨrau ere hi hɨre yaaik.
Hi hen hekre wɨnak enuk te yi yan yɨra
yekepa yeriuwe menmen.'

37 "Hi atɨp menmen im epei au, hɨr mɨt
miyapɨr yaain hɨr nanitauhi, 'Mɨtɨk Iuwe,
nɨpaa haiu ap mɨrit ti nɨnpɨ mito, te haiu
mewetiti menmen mei au. Nɨpaa haiu ap
mɨrit ti hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkut
hɨm) te haiu mewetit tɨpar mei au.

38 Nɨpaa haiu ap mɨrit ti hɨre mɨtɨk ke
wit hak au te haiu metuthis merit men
nɨmɨn wɨnak kaiu au, o haiu ap mewetit
klos mei au.

39 Nɨpaa haiu ap mɨrit ti hɨnap te haiu ap
mekepit ere ti yaaik au, o ti hekre wɨnak
enuk haiu men mɨrit au.'

40 *"Te hi Mɨtɨk Iuwe ewenhi etpor, 'Hi
hetpi werek. Wɨ kerek yi epei yɨkaap mɨt
nai yinan in kerek nises hɨm mai, hɨram
mar ke yi yerekyewem.'

41 *"Hi etpor epei au, hi eweikɨn atɨp mɨt
miyapɨr nau his henkik mai etpor, 'Yi mɨt
miyapɨr enun kerek God kerekyi enum yi
einopɨn eikeipno, yi eino si kerek ap te
mami au. Hɨram mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik. God epei kemani si im
me Seten ketike mɨt ensel nɨrak.

42 Yi eino si enum eiyɨntar nɨpaa hi
nɨnpɨ meiyo yi ap yeweto menmen mei au.
Hi hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkau hɨm)
te yi ap yeweto tɨpar mei hi hahɨm au.

43 Nɨpaa hi hɨre mɨtɨk ke wit hak te yi
ap yekepa yerya yan wɨnak ki au, o hi
klos au te yi ap yeweto mei au. Hi hɨnap
te yi ap yekepa hi hɨre yaaik au. Hi hen
hekre wɨnak enuk te yi ap yan yɨra yekepa
yeriuwe menmen mi au.'

44 "Hi etpor epei au, te hɨr nanitauhi
nanɨtpo, 'Nɨpaa haiu ap mɨrit ti nɨnpɨ mito
o ti hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkut
hɨm), o ti hɨre mɨtɨk ke wit hak, o ti klos
au, o ti hɨnap, o ti hen hekre wɨnak enuk
te haiu ap mekepit au.'

45 "Te hi Mɨtɨk Iuwe etpor, 'Hi hetpi
werek. Nɨpaa yi ap yɨkaap mɨt nai yinan
weinɨn kerek nises hɨm mai, yi yar ke yi
ap yekepa au.'

46 *Hi etpor epei au, mɨt miyapɨr enun
hi ariuweti hɨr nanɨno wit enuk kerek hɨr
nanɨwaank nanɨt tipmain tipmain enum
eik."

26

Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nimenɨpɨnan nanɨnep Jisas kaki
(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 Jisas katɨp ketike mɨt keriyen epei au,
hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak.

2 *Hɨrak katɨp, "Yi yertei wɨ wiketerem
mepeit te wɨ me haiu mamɨm menmen
me Pasova hɨram mamnen. Te mɨtɨk hak
kakwepayapɨr te mɨt enun nantauhis hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe nanwenkɨke
ehu nu tentarakɨt."

3 Me wɨ im hɨr mɨt iuwe ne pris netike
mɨt iuwe ne kausil nen nererik nau wɨnak
ke mɨtɨk iuwe Pris niuk mɨrak Kaiafas.

4 Te hɨr nimenɨpɨnan menmen newen
hɨm Jisas te hɨr nɨsawɨn nantenenik
nanrɨak (nanɨriyaak neiyɨk) nanɨno nansiuwe hɨm enum te hɨr nankɨp kaki.

5 Te hɨr natɨp, "Haiu ap emrɨak im
em wɨ kerek mɨt miyapɨr nererik naam
menmen em, te hɨr han kekrit nanɨnepɨp
nansikeyaanmi nanɨntar hɨr han kitet
Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe profet, hɨr nɨnapen
hɨrak kaki."

Mɨte niuk mɨre Maria wewen tɨpar sanda mɨnɨn yaaim mɨre semi yeirep mentar paan ke Jisas
(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)

6 Jisas kau keit wit Betani keit wɨnak
ke mɨtɨk kerek nɨpaa his hɨt mɨnwo niuk
mɨrak Saimon.

7 *Hɨrak kau wɨnak ek, mɨte hap piutɨp
wan wɨrek. Hɨre wetenen mɨn tɨpar
me nu nad nekenpɨ mɨrak mɨnɨn yaaaim
mekrerek. Hɨre wewɨr pewek iuwe
mererim. Te hɨre wan wewen tɨpar im
mɨnɨn yaaim mentar paan ke Jisas kerek
hɨrak wen kaam menmen kau yeno kerek
mɨt naam menmen menterim.

8 Hɨr mɨt disaipel nɨr menmen im, te hɨr
han enuk. Hɨr natɨpan, "Wenmak te mɨte
ip wewen tɨpar mɨnɨn yaaim em mentar
Jisas men weinɨm?

* **25:40** Pro 19:17; Mt 10:42, 18:5; Mk 9:41 * **25:41** Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10 * **25:46** Dan 12:2; Jo 5:29 * **26:2** Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7 * **26:7** Lu 7:37-38

9 Te haiu emsiuwe tɨpar mɨnɨn yaaim
im emno mɨt han enwɨr pewek emrim
emtɨwem te haiu emɨt pewek yapɨrwe
emwet mɨt enun ap netenen menmen
em.”
10 Jisas kertei hɨm hɨr netpim, te hɨrak
ketpor, “Yi yenmak te yi yene mɨte ip
einipɨye yɨnk enuk. Hɨre epei werekyo
menmen yaaim.
11 *Wɨ yapɨrwe mɨt enun netenen men-
men au hɨr nanu nantikewi te yi eikepi. Te
hi au, hi ap ehu atikewi wɨ yapɨrwe.
12 Mɨte ip hɨre wewen tɨpar mɨnɨn
yaaim em mentar yɨnk kai, hɨre wɨrɨak
menmen im weses yɨnk mai me hi eno
ekre herwe hei.
13 Hi hetpi hɨm werek. Nerer wit
wit kerek mɨt nanwepyapɨr hɨm mai
nantɨp mɨtem, hɨr nantɨp menmen mɨte
ip werekyewem te hɨr han kitetim han
tewenɨnep.”

*Judas kewenhi katɨp kaksiuwe Jisas ka-
kno his me mɨt iuwe ne pris*
(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

14 *Me wɨ im keremem, mɨtɨk hak ke hɨr
mɨt 12 disaipel niuk mɨrak Judas ke wit
Iskeriot, hɨrak ken kɨr mɨt iuwe ne pris.
15 *Te hɨrak katɨp, “Yi eiweto mekam te
hi awepyapɨr Jisas asiuwerek aknen his
mi?” Hɨrak ketpor epei au, hɨr newetɨwek
30 kina.
16 Me wɨ im, hɨrak han kitet wɨ meiyam
te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakno his mɨr.

*Jisas kaam menmen me wɨ Pasova
ketike mɨt disaipel nɨrak*
*(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo
13:21-30)*

17 *Me wɨ im mekrit minɨn te mɨt
nererik nanɨm bret me wɨ Pasova me yis
ap mekrerem au (mentar hɨr han tewenɨn
nɨpaa God kenep mɨt ne Isip), hɨr mɨt
disaipel nan nɨr Jisas netpɨwek, “Ti han-
han neinan te haiu mamɨmani menmen te
haiu mamɨm me Pasova?”
18 *Jisas katɨp, “Yi eino wit iuwe
Jerusalem te yi eino mɨtɨk hak kiutɨp te
yi eiyɨtpɨwek, ‘Mɨtɨk Iuwe kaiu katɨp: Wɨ
mai hi hahi epei man menep. Hi hahɨm
menmen me pasova atike mɨt disaipel nai
mamu wɨnak kit.’ ”
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨt disaipel
nɨrɨakem nar ke Jisas epei ketpɨwekɨtem,
te hɨrakɨt temani menmen me Pasova.
20 Hɨnkewɨ Jisas kan kau yeno ketike mɨt
disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12).
21 Hɨr naam menmen nau, hɨrak katɨp,
“Hi hetpi hɨm werek, mɨtɨk hak kiutɨp ke
yi mɨt in en, hɨrak kakwepayapɨr kakri-
uweta hi ano his me mɨt enun.”
22 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han enuk te
mɨtɨk kiutɨp mɨtɨk kiutɨp hɨr nitɨwekhi,
“Kai Iuwe hi a?”
23 *Jisas katɨp, “Mɨtɨk ik ek kerek
ketikewa waam menmen mekre tɨkenup
im hɨrak kakwepayapɨr.
24 Hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi ano
hahi apar ke nɨpaa tɨwei me God epei
matɨp ek. Te mɨtɨk ik kerek kakwepayapɨr
hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak kakine
han enuk kakɨwaank. Te miye pɨrak
ap winaak au, hɨrak yaaik. Te hɨrak
ap kakɨwaank hɨrekes kakriuwe menmen
im.”
25 Hɨrak katɨp epei au, Judas mɨtɨk kerek
kakwepyapɨrek, hɨrak kitehi Jisas, “Mɨtɨk
Iuwe kai, hi a?” Jisas ketpɨwek, “Ti
hɨrekes kerek ek.”

*Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak niu bret
metike wain hɨr naam me han etwenɨnek*
*(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-
25)*

26 *Hɨr wen naam menmen nanu en,
Jisas kekin bret kitehi God katɨp hɨrak
yaaik. Epei au, hɨrak kewepik kewet mɨt
disaipel nɨrak em hɨr nanɨm, te hɨrak
katɨp, “Yi yetɨwem yayɨm hɨram mamɨr ke
yɨnk kai.”
27 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kekin tɨpar
wain mekre hesnu hak, te hɨrak kitehi God
keriuwerem, te hɨrak kewetɨrem katɨp,
“Yi yapɨrwe eiyɨm im em.
28 *Im em hɨram hemkre mai mamwen
te God kakises hɨm mɨrak te kakɨsak men-
men enum me mɨt miyapɨr yapɨrwe.
29 Hi hetpi werek. In ek ere maain hi
ap te hahɨm tɨpar wain taau ere maain hi

* **26:11** Diu 15:11 * **26:14** Jo 11:57 * **26:15** Sek 11:12 * **26:17** Eks 12:14-20 * **26:18** Mt 21:3 * **26:23** Sam 41:9 * **26:26** Mt 14:19 * **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **26:30** Lu 22:39; Jo 18:1

ektikewi mamɨm wain petep mamɨt wit ke
Haai kai God.”
30 *Hɨr naam menmen epei au, hɨr nine
henye ham. Epei au, hɨr nen witeik nen
ere niu niun mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak
wit Oliv.

Jisas katɨp Pita hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

31 *Hɨr nɨpiun mɨniu (o neiyɨp niuk
mɨrak) wit Oliv, Jisas ketpor, “Yi kerek
yises hɨm mai yi yainaiwɨra me wɨtaan im
em. Tɨwei me God matɨp, ‘Hi anep mɨtɨk
kerek naanmɨpre sipsip em te hɨram
emrɨr emɨnke asin asin o heriyai heriyai.
32 *Hi hahi, te maain hi pɨke akrit hi
ahinɨni ano provins Galili.”
33 Pita ketpɨwek, “Hɨr yapɨrwe
nanɨnaiwɨrit nanrɨr nanɨntar mɨt han
nantuthis nanitep, te hi taauye! Hi ahu
atikewit!”
34 *Jisas ketpɨwek, “Hi hetput hɨm im
werek. Me wɨtaan im em Suware ap
matɨp wen au, ti eraupakɨn wikak etɨp mɨt
ti epratari hises hɨm mai au.”
35 *Pita ketpɨwek, “Hi hahi atikewit, te
hi ap aritpakɨn taau!” Hɨrak katɨp te mɨt
disaipel yapɨrwe natɨp nepɨr kerekek.

Jisas kitehi God menmen keit Getsemani
(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)

36 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken ketikeri
nen tɨ hak mɨt nenewek wit Getsemani.
Hɨr niun en, hɨrak ketpor, “Yi eiyu in en,
hi ano pɨnak ein ehitehi God menmen.”
37 Hɨrak keithis Pita ketike nɨkerek
wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon
tariyakɨt ten. In ek, hɨrak han kɨrak enuk
kekrit kekrit.
38 *Jisas ketpor, “Han kai enuk ere hi
hahi. Yi eitikewa eiyu in han tewenɨna.”
39 *Te hɨrak ken kike kenke kɨwaai tɨ
kitehi God, “Haai kai, hɨram werek ti ehɨt
menmen enum mamnen hɨram emnopɨn
emkeipno. Hi ap ehises han kai au, emɨt!
Hi ehises han kit.”
40 Hɨrak kitehi God epei au, Jisas kan kɨr
mɨtɨkɨt disaipel. Hɨrak kɨret tɨwaai. Hɨrak
kekotɨtit katɨp Pita, “Yenmak te yi ap yayu
yeitikewa mei kike han tewenɨna a?
41 *Yi naanmamre hɨras eiyitehi God
kakɨkepi te menmen enum me mamri
han ki mamnen mamriwaank. Yi han ki
hanhan kises menmen me God te yɨnk ki
au kɨnapen menmen enum.”
42 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, Jisas pɨke
ken keteipim kitehi God menmen katɨp,
“Haai kai, te menmen enum im ap te
mamnopɨn mamkeipno te hi ehises menmen im. Te ti ehises han kit kerekek.”
43 Jisas pɨke kan kɨret tɨwaai teit.
Hɨrakɨt nanamɨr mekses te hɨrakɨt tɨwaai.
44 *Jisas pɨke kɨnaiwɨret, hɨrak ken
kitehi God wikak. Hɨrak kitehi God me
menmen hɨrak epei kitɨwekhiyem.
45 Maain hɨrak pɨke kan kɨr mɨtɨkɨt disaipel tɨrak hɨrak kekotɨtet kitɨwekɨthi, “Yi
wen yɨwaai a? Eiyɨmtau! Wɨ epei man
te mɨtɨk kakwepyapɨr hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi ano his me mɨt enun nises
menmen enum.
46 *Yi eiyɨkrit. Haiu emno. Yi eiyɨr mɨtɨk
kerek kewepyayapɨr epei kan.”

Judas kewis Jisas ken his me mɨt enun nepan nɨrak
(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen katɨp kerp, Judas mɨtɨk hak
ke mɨt 12 disaipel nɨrak, hɨrak kan. Mɨt
yapɨrwe netikerek nan netenen nu mɨr
paap yoki metike hɨne me his. Hɨr mɨt
iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil
ne Isrel hɨr neriuweti nan.
48 Mɨtɨk Judas kerek kakwepyapɨr ek
nepei katɨp mɨt enun hɨm im: “Yi yaira
hi heiyewewik emɨwek tekep mɨrak em,
hɨrak kerekek mɨtɨk yi hanhan eitenenik.
Yi eitɨwekhis.”
49 Hɨrak kiun en, hɨrak kan Jisas
wasenum katɨp, “Hi epei han Mɨtɨk Iuwe.”
Te hɨrak kemɨwek tekep.
50 Jisas ketpɨwek, “Kai yinak, menmen ti
erekyewem em, ti erekyewem wasenum.”
Te hɨr nan menep hɨr newis his netenenik.
51 *Hɨr netenɨnek, te mɨtɨk hak kiutɨp
kerp ketike Jisas hɨrak keiyɨm kari hɨne ke

* **26:31** Sek 13:7; Jo 16:32 * **26:32** Mt 28:7, 16 * **26:34** Mt 26:69-75 * **26:35** Mt 26:56; Jo 11:16 * **26:36** Jo 18:1 * **26:38** Jo 12:27 * **26:39** Mt 6:10; Hi 5:7-8 * **26:41** Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15 * **26:44** 2Ko 12:8 * **26:46** Jo 14:31 * **26:51** Jo 18:26

his kɨrak, keiyɨk kenep mɨtɨk kɨrɨak men-
men me mɨtɨk iuwe ke pris keremɨrɨwek
nɨkɨp mɨrak mɨnatɨn.
52 *Te Jisas ketpɨwek, “Ti pɨke ewis hɨne
ke his ekɨkre nɨrak keriyen ekɨt! Mɨt
yapɨrwe nenepan neriuwe hɨne me his te
mɨt han nanɨnɨp nanriuwe hɨne me his
mɨr hɨr nani.
53 Ti ap hertei hi te enɨne haai kai
God, Te wasenum hɨrak kakweto mɨt ensel
yapɨrwe naninɨn 70,000 mɨt ne ami a?
54 Te hi erɨakem mamɨr im keremem,
te hɨm me God mamnen mamɨrkeim a?
Taauye! Tɨwei ke God katɨp menmen
mamnen te hɨram mamnen mampar kere-
mem.”
55 *Hɨrak katɨp Pita epei au, Jisas katɨp
mɨt yapɨrwe keriyen, “Yi yan yaitauhis, yi
yetenen hɨne metike nu mar ke yi yaite-
nen mɨtɨk enuk kekintɨp menmen enum
yaisenkekik a? Wɨ yapɨrwe hi hau hekre
wɨnak iuwe ke God hi hatɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God te yi ap yetenɨna au.
56 *Menmen im epei man te hɨm me
nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei,
hɨram mamnen.” Hɨrak katɨp epei au, te
mɨt disaipel nɨrak nɨnaaiwɨr Jisas nɨrɨr
nen.

Hɨr nenke Jisas kerp ninaan me mɨt ne kaunsil

(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

57 Hɨr mɨt netenen Jisas, te hɨr netɨwek
his neiyɨk nen wɨnak ke mɨtɨk hak hetpris
Kaiafas. Mɨt han ninɨn nertei hɨm lo me
Moses hɨr netike mɨt iuwe ne kausil hɨr
nererik nau neit en.
58 Pita kisesik ken, te hɨrak au keit
yanɨmɨn. Hɨrak epei ken kekre nɨwa
keweikɨn tɨ ke mɨtɨk hetpris wɨnak kɨrak
kɨwaairiyen. Hɨrak kɨnɨk ken kau ketike
mɨt naanmɨpre wit. Hɨrak hanhan kakɨr
menmen mei mamnen.
59 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe
ne kaunsil nɨnatɨn mɨtɨk keiyak te kak-
mitepɨn Jisas me menmen enum hɨrak
kɨrɨakem te hɨr nankɨp kaki.
60 Mɨt yapɨrwe nan newenɨwek hɨm
netpɨwek enum. Te hɨr ap epei nɨnapɨn
mekam enum hɨrak kɨrɨakem te hɨr
nankɨp kaki. Maain mɨtɨkɨt wiketeret tan,
61 *te hɨrakɨt tatɨp, “Mɨtɨk ik nɨpaa katɨp
hɨrak kakwep wɨnak iuwe ke God te pɨke
kakimaak me wɨ wikak keremem.”
62 Mɨtɨk iuwe ke pris kerp katɨp Jisas, “Ti
ap ewenhi hatɨp hɨm mei au a? Tenmak
te hɨrakɨt tewenut hɨm me menmen enum
a?”
63 *Te Jisas ap katɨp hɨm mei au. Te
mɨtɨk iuwe hetpris ketpɨwek, “Hi hituthi
hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe God kerek kaku
kakɨt tipmain tipmain enum eik, ti et-
peiyem. Ti Mɨtɨk Iuwe Krais Nɨkan ke God
o au?”
64 *Jisas ketpɨwek, “Ti hɨrekes kerekek
epei hetpim. Te hi hetpi. In ek ere maain
yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
ahu his yaaim me God Iuwe kerek mɨt
iuwe newiyen. Maain hi ahu nepni pɨke
anen in.”
65 *Jisas katɨp kar ik te mɨtɨk iuwe
hetpris kewep laplap mɨrak keteikɨn mɨt
God han enuk te hɨrak katɨp, “Hɨrak
katɨp enum ketawɨn God kerekyɨwek yɨnk
enuk. Haiu ap te emnɨne mɨt neiyan
nanɨnen nanwepyapɨr hɨm ham nɨpaa
hɨrak ketpim au emɨt! Hɨrak epei katɨp
enum ketawɨn God. Yi epei yemtewem.
66 *Te yi han kitet mekam?” Hɨr
newenhi netpɨwek, “Hɨrak kɨrɨak men-
men enum te hɨrak eki.”
67 *Hɨr natɨp epei au hɨr nenikɨn tɨmank
men ninaan me Jisas hɨr nakɨp. Mɨt
han newis laplap nɨsawɨn nanamɨr kɨrak
nakɨp nesiuwek tekep,
68 hɨr nitɨwekhi natɨp, “Ti Mɨtɨk Iuwe,
ti atɨp hɨm me profet in ek. Ti ewepyapɨr
keimɨn kitep.”

Pita kepakɨn Jisas kiune katɨp hi au hepɨtariyek

(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

69 Pita kau wit eik kekre nɨwa ke wɨnak.
Te mɨte hap kerek wɨrɨak menmen em
wan wɨrek watɨp, “Ti ik ek nɨpaa hau
hetike Jisas ke provins Galili.”

* **26:52** Jen 9:6; Rev 13:10 * **26:55** Lu 19:47, 21:37 * **26:56** Mt 26:31; Jo 16:32 * **26:61** Jo 2:19-21 * **26:63** Ais 53:7; Mt 27:12 * **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30 * **26:65** Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14 * **26:66** Lev 24:16; Jo 19:7 * **26:67** Ais 50:6, 53:5

70 Te Pita kiune katɨp kerp menep ni-
naan me mɨt yapɨrwe en, “Ti henmak te
ti etpo menmen im? Hi hepɨtariyek.”
71 Hɨrak ketpaan ken witeik kau wɨnak
hɨnp ek. Te mɨte hap wɨrek hɨre watɨp mɨt
miyapɨr yapɨrwe en kerek nerp menep en
war ik: “Mɨtɨk ik ek nɨpaa kau ketike Jisas
ke Nasaret.”
72 Te Pita kiune katɨp hɨm manp, “Hi
hetpi hitehi God kehimɨtan hɨm mai mɨtɨk
ik ek hi au hepɨtariyek.”
73 Maain kike, mɨt han nerp en nan
natɨp Pita, “Hɨre watɨp werek. Ti mɨtɨk
kiutɨp ke mɨt kerek nises Jisas. Teruk
kit keweputyapɨr merp yaain ti mɨtɨk ke
Galili.”
74 Te in ek Pita katɨp hɨm iuwe, “God
kaknen kakiyep te hi ap hetpi werek.
Hɨram werek te hi ap hertei mɨtɨk ek ek
au.” Hɨrak katɨp epei au, suware katɨp.
75 *Suware katɨp epei au, Pita han kitet
hɨm kerek nɨpaa Jisas ketpim em kar ik:
“Suware ap katɨp wen au, te ti hatɨp wikak
ti ap herteiya.” Te Pita ken witeik hɨrak
kɨkɨt wɨsenum kentar hɨrak yɨnk enuk
hɨrak katɨp hɨrak kepɨtari Jisas.

27

Hɨr neithis Jisas neiyɨk nen mɨtɨk iuwe ke gavman Pailat
(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)

1 Epei wanewik, mɨt iuwe ne pris netike
mɨt iuwe ne kaunsil ne mɨt miyapɨr ne
Isrel hɨr nimenɨpɨn natɨp te nanɨnep Jisas
kaki.
2 Te hɨr nesenkekik keriuwe waai neiyɨk
nan nanwet mɨtɨk iuwe gavman ke Rom
Pailat ek.

Mɨtɨk Judas kɨkɨap hɨrekes kaa
(Ap 1:18-19)

3 *Maain Judas kerek kewepyapɨrek,
hɨrak kertei mɨt iuwe neiyɨk nen newet
Gavman ek, hɨrak yɨnk enuk keriuwe
menmen hɨrak kɨrɨakem te hɨrak pɨke ken
kewet mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne
kaunsil 30 pewek me silva im.
4 Hɨrak kewetɨrem, hɨrak katɨp, “Hi epei
hises menmen enum hi hewepyapɨr mɨtɨk
ap kɨrɨak enum au yaaik, te hɨrak kaki.”
Te hɨr natɨp, “Hɨram ap menmen maiu au.
Hɨram menmen mit ti hɨrɨakem.”
5 Te mɨtɨk Judas kewɨr 30 pewek silva
im men mɨwaai wɨnak iuwe ke God eik,
te hɨrak kɨnaiwɨri ken keit waai keiyɨk
kɨkɨaip hɨrekes kau teruk hɨrak kaa.
6 Hɨr mɨt iuwe ne pris nekin pewek im
keremem, hɨr natɨp, “Im em hɨram pewek
me mamnep mɨtɨk kaki. Haiu ap emwisɨm
emtike pewek me wɨnak iuwe ke God au
emɨt!”
7 Te hɨr natɨp nitet han kiutɨp me pewek
keremem. Hɨr neiyɨm natɨn tɨ ke mɨtɨk
kerek kime mɨn kewiyen. Hɨr neit tɨ kere-
mem nehimɨtanek me hɨr nanwis herwe
mɨwaairi en me mɨt ne yanɨmɨn kerek
nan nanɨr Jerusalem.
8 Mar keremem te in hɨr newep niuk me
tɨ kerek nenewek ‘Tɨ hemkre kerekek.’
9 *Mar im hɨm ham nɨpaa God ket-
pim mɨtɨk profet Jeremaia kewisɨm mau
tɨwei epei man. Hɨram matɨp, “Hɨr
neit 30 pewek me silva, hɨr Isrel nɨpaa
nehimɨtanem natɨp pewek me nanɨthis
mɨtɨk ik ek.
10 Mɨt pris nesiuwe pewek me silva im
hɨr neiyɨm natɨn tɨ ke mɨt newi nime mɨn
mar ke nɨpaa kai iuwe God ketpowem.”

Hɨr newis Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman ke Rom niuk mɨrak Pailat
(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)

11 Hɨr newis Jisas kerp ninaan me mɨtɨk
iuwe gavman ke Rom. Te mɨtɨk iuwe
gavman kitɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe King
kɨr ke Isrel?” Te Jisas katɨp, “Ti hɨrekes
hatɨp har kerekek.”
12 *Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt
iuwe ne kaunsil ne Isrel newenɨwek hɨm
natɨp hɨrak kɨrɨak menmen enum. Hɨrak
ap kɨrɨak menmen im enum au te hɨrak
ap pɨke katɨp hɨm mei kike au. Hɨrak
kekintɨp wɨre wɨre kau keit.
13 Mar keremem te Pailat ketpɨwek, “Ti
ap hertei hɨm yapɨrwe kerek hɨr netputem
em a?”
14 *Te Jisas ap kewenhi katɨp hɨm mei
miutɨp men pailat au. Mar keremem te
mɨtɨk iuwe gavman ke Rom han kitetim.

* **26:75** Mt 26:34 * **27:3** Mt 26:14-15 * **27:9** Sek 11:12-13; Jer 32:6-9 * **27:12** Ais 53:7; Mt 26:63 * **27:14** Jo 19:9

Pailat kewenhi katɨp mɨt nɨrak enwenkek Jisas eku nu tentarakɨt
(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

15 Wɨ yapɨrwe me tito miutɨp miutɨp mɨtɨk iuwe gavman kesiupan mɨtɨk kekre wɨnak enuk ken. Mɨtɨk kerekek kaksiuwerek kakno witeik.
16 Me wɨ im mɨtɨk hak enuk kau en keit wɨnak enuk niuk mɨrak Barabas.
17 Hɨr mɨt miyapɨr nererik nau in ek, te Pailat kitorhi ketpor, "Yi hanhan hi asiupan keimɨn ekno his mi? Hi esɨwi Barabas o Jisas hɨr nenewek Krais a?"
18 *Hɨrak Pailat kertei hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr hemkre menepam han enuk neriuwe Jisas nentar mɨt miyapɨr hanhanek, te hɨr newepyapɨrek nar kerekek kerp ninaan mɨrak kakɨkɨp kaki.
19 Pailat kau yeno me mɨtɨk masistret kerek hɨrak skelim mɨt nerp ninaan mɨrak em, te mɨte pɨrak wesiuwek hɨm mau tɨwei watɨp, "Ti ap erɨak menmeiyam me mɨtɨk eik kerekek. Hɨrak ap kɨrɨak menmei enum au. Wɨtaan hi hɨtyak hɨrek te hi hɨwaai enum henterik."
20 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne Isrel nari han ke mɨt miyapɨr te hɨr enɨnap entɨp Pailat kaksiupan Barabas, te hɨr enɨnep Jisas kaki.
21 *Te mɨtɨk iuwe gavman pɨke kitorhi ketpor keteipim, "Mɨtɨkɨt it et yi hanhan hi enaairwɨr keimɨn ekno yi mɨt?" Hɨr natɨp, "Barabas."
22 Pailat kitorhi kar ik: "Te hi hɨrɨak Jisas mekam, kerek mɨt nenewek Krais?" Te hɨr yapɨrwe natɨp, "Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt."
23 Pailat kitorhi katɨp, "Hɨrak kenmak? Hɨrak kɨrɨak mekam enum a?" Te hɨr au nɨnap nenɨne hɨm iuwe, "Eiwenkekik eku nu tentarakɨt."
24 *Mɨtɨk Pailat kertei in ek hɨrak kakɨtpim au, te mɨt en nesikeyaanmi nanɨnepan nanɨriuwerek. Te hɨrak kekin tɨpar keiyɨm kekemeyet his mɨrak keit ninaan me mɨt miyapɨr yapɨrwe keteiknor hɨrak kɨnapen kakɨkɨp. Te hɨrak katɨp, "Hi ap hertei mekam enum hɨrak kɨrɨakem, te hi anep mɨtɨk ik kaki. Hɨram menmen mi keremem."
25 *Te mɨt miyapɨr newenhi netpɨwek, "Ti akɨp kaki. Hɨram ap menmen mit te God han enuk kakriuwit. Maain hɨrak han enuk kakriuwai haiu mɨte metike nɨkerek naiu."
26 Hɨr natɨp menmen im nepei au, te Pailat kesiupan Barabas ken his mɨr. Te hɨrak katɨp mɨt nɨrak nɨwaai nɨpɨn nenep Jisas te hɨrak kesiuwerek ken his me mɨt ne ami te hɨr enwenkekik eku nu tentarakɨt.

Mɨt ne ami hɨr natɨp enum nitetnaan Jisas
(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)

27 Pailat kesiuwe Jisas ken his me mɨt ne ami ne gavman, hɨr neithis Jisas neiyɨk nen wɨnak ke gavman, te hɨr mɨt soldia keriyen nan nererik hɨr yapɨrwe neweiknɨwek en.
28 *Te hɨr nenemtɨn laplap mɨrak, te hɨr nemrɨwek laplap ham mɨre ninɨm.
29 Hɨr nime waai wiwɨr tɨktɨk mewik ek kɨre teperiye, te hɨr nankiunɨwek kaku paan. Te hɨr newetɨwek niyen nun kɨrak ketenenik ken his yaaim mɨrak nemitetpɨn natɨp hɨrak mɨtɨk iuwe. Te hɨr newen ninɨp menep hɨt mɨrak netpɨwek enum nitɨtɨweknaan natɨp, "Ti yaaik Mɨtɨk Iuwe King ke mɨt ne Isrel."
30 *Te hɨr nenikɨn tɨmank menterik, hɨr nekin niyɨn kerekek neiyɨk nenep paan kɨrak yapɨrwe.
31 Hɨr netpɨwek nitetɨweknaan enum epei werek, te hɨr nenke laplap mekeipnɨwek. Te hɨr pɨke nemirɨwek laplap mɨrak hɨrekes, te hɨr netɨwek his neiyɨk nen nanwenkekik kaku nu tentarakɨt.

Hɨr newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

32 Hɨr nitet yayiwe nen, te hɨr nɨr mɨtɨk ke Sairini niuk mɨrak Saimon. Te hɨr natɨp hɨm iuwe hɨrak nenipek kaknan nu tentarakɨt ke Jisas kakɨkepik.
33 Hɨr nan niun wit hak niuk mɨrak Golgota kerek haiu meweikɨn hɨm haiu menewek 'Wit Paan Hesnu.'

* **27:18** Jo 11:47-48, 12:19 * **27:21** Ap 3:14 * **27:24** Diu 21:6-9; Mt 27:4 * **27:25** Mt 23:35; Ap 5:28 * **27:28** Lu 23:11 * **27:30** Ais 50:6 * **27:34** Sam 69:21

34 *Hɨr nɨpiun ein hɨr newet Jisas tɨpar
wain epei neweiknɨm metike marasin
enum me wekwai te hɨrak kakɨm. Hɨrak
kɨnɨnem, te ap kaam au kɨnapen.
35 *Hɨr epei newenkekik kau nu ten-
tarakɨt, hɨr neretɨt satu me nein nanɨt
saket mɨrak me hɨr hɨras.
36 Hɨr neretɨt satu epei au, hɨr nau tɨ
naanmɨprewek.
37 Mau niu merp paan kɨrak hɨr newis
hɨm im em kerek nɨpaa hɨr nenkerek kerp
ninaan me mɨtɨk iuwe em. Hɨr newisɨm
mar im: IK EK HɨRAK JISAS MɨTɨK IUWE
KING KE MɨT MIYAPɨR NE ISREL.
38 *Menep Jisas hɨr newenkek mɨtɨkɨt
wiketeret enukɨt raskel tekintɨp menmen.
Hɨr newenkek hak kau his yaaim, hak kau
ken his henkik.
39 *Hɨr nepu en, hɨr mɨt miyapɨr nan
nen hɨr netpɨwek enum neweiknɨwek
nenwesɨsek, hɨr netpɨwek nar ik:
40 *"Ti mɨtɨk kerek ewep wɨnak tempel
iuwe ke God ek te ti pɨke eimaak me
wɨ wikak keremem, ti ekaap hɨrekes! Ti
atɨp ti Nɨkan ke God te ti enaaiwɨr nu
tentarakɨt te ti enatɨn enen tɨ."
41 Mar im hɨr mɨt iuwe ne pris netike
mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses netike
mɨt iuwe ne Isrel hɨr netpɨwek enum
niteti̇weknaan. Hɨr natɨp,
42 *"Hɨrak nɨpaa kɨkaap mɨt han, te
hɨrak ap kɨkaap hɨrekes. Hɨrak mɨtɨk
iuwe ke Isrel a? Hɨrak eknaaiwɨr nu
tentarakɨt te haiu emises hɨm mɨrak.
43 *Hɨrak katɨp, 'Hi hises hɨm me God
hi Nɨkan ke God.' Te God hanhan keriuw-
erek te ekɨkepik in ek."
44 Mar im mɨtɨkɨt wiketeret kerek
enukɨt raskel kerek tekintɨp menmen em
newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas
tau menep hɨrakɨt tatɨp Jisas enum.

Jisas epei kaa keit
(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

45 *Wepni kau nɨmɨn, wɨtaan toto man
mɨwapɨn tɨ eik ek ere hɨnkewɨ.
46 *Menep hɨnkewɨ, Jisas kɨnap kenɨne
hɨm iuwe kar ik: "Eli, Eli, lema Sabak-
tani?" Hɨram hɨm Hibru mar im em:
"Haai kai, Haai kai God, henmak te ti
nepei heweikɨn sip eweto hɨnairwɨra?"
47 Te mɨt han nerp menep hɨr nemtewek
te hɨr ap nerteiyek werek au, te hɨr natɨp,
"Mɨtɨk ik ek hɨrak kenɨne Ilaija."
48 *Wasenum mɨtɨk hak kesiukɨn ken
keit mosong o nɨk me wan eik, te hɨrak
kewisɨm mekre wain epei mesine, hɨrak
kewisɨm mau niyen nun kesiuwe Jisas em
ekɨm.
49 Te mɨt han natɨp, "Ti ewetɨwekem
wen au emɨt! Haiu mamɨr te hɨrak Ilaija
kaknen kakɨkepik o au!"
50 Jisas pɨke kɨnap kenɨne hisiuwe
te hɨrak keriuwet hɨmɨn kɨrak ken
kekeipnɨwek, hɨrak kaa.
51 *Hɨrak kaa, te laplap iuwe mau wɨnak
iuwe ke God (tempel) ek mewep pɨnam
pɨnam mau niu ein en ere miun tɨ eik,
mɨre wiketerem. Te God keteikɨn mɨt
Jisas kewep yayiwe keriuwe yɨnk kɨrak te
mɨt nanitɨwekhi menmen. Tɨ kɨtanɨk nan
iuwe mewep,
52 te herwe hei mɨkaisiu te mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek nises God nɨpaa epei naa,
in ek hɨr pɨke nekrit.
53 Hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei maain, Jisas
pɨke kekrit epei au, te hɨr nen wit yaaik
iuwe Jerusalem. Te mɨt yapɨrwe hɨr nɨri.
54 Mɨtɨk iuwe ke ami ketike mɨt nɨrak
nau netikerek nau naanmɨpre Jisas hɨr
nɨr tɨ kɨtanɨk, te hɨr nɨr menmen yapɨrwe
man, hɨr nɨnapen wɨsenum hɨr natɨp,
"Hɨram werek. Mɨtɨk ik ek hɨrak Nɨkan ke
God."
55 *Miyapɨr yapɨrwe nepu, hɨr nɨpaa
nises Jisas nɨnaaiwɨr provins Galili nan
nankepik neriuwe menmen. Hɨr miyapɨr
keriyen nerp yanɨmɨn kike hɨr nɨrek.
56 *Mɨte hap pe hɨr miyapɨr en hɨre
Maria pe Magdala. Hap ep hɨre Maria,
miye pe Jems wetike Josep. Hɨre wetike
Miye pe nɨkerek wiketeret te Sebedi, Jems
ketike Jon.

Mɨt newis Jisas herwe yɨnk kɨrak kekre hei ke nan
(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

* **27:35** Sam 22:18 * **27:38** Ais 53:12 * **27:39** Sam 22:7, 109:25 * **27:40** Mt 26:61; Jo 2:19 * **27:42** Jo 11:50
* **27:43** Sam 22:8; Jo 5:18 * **27:45** Emo 8:9 * **27:46** Sam 22:1 * **27:48** Sam 69:21 * **27:51** Eks 26:31-33; Hi 10:19-20 * **27:55** Lu 8:2-3 * **27:56** Mt 20:20

57 Maain hɨnkewɨ, mɨtɨk hak kiutɨp ketenen nan yapɨrwe ke wit Arimatia, kerek niuk mɨrak Josep, hɨrak kan wit kerek Jisas kaa. Hɨrak nɨpaa kɨre mɨtɨk disaipel ke Jisas kises hɨm mɨrak.
58 *Hɨrak ken kɨr pailat te hɨrak kitɨwekhi hɨrak kakɨt herwe yɨnk ke Jisas. Te Pailat katɨp mɨt nɨrak hɨr newetɨwek Jisas yɨnk kɨrak.
59 Josep hɨrak keit Jisas yɨnk kɨrak kesenkekik keriuwe laplap yaaim me hike.
60 *Hɨrak kesenkekik keriuwe laplap me hike, hɨrak kewisɨk kekre han kerek mɨt epei nekupɨn hei mɨnɨk nan me Josep. Hɨrak kewisɨk kekre han nepei au, hɨrak katɨp mɨt hɨr neweiknen nan wɨsenuk kɨwapɨn hɨm kɨrak. Hɨr newisɨk kɨwapɨn hɨm ke hei epei au, hɨr nen.
61 Mɨt nɨrɨak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, hɨr nau tɨ neit en menep hei.

Mɨt ne ami nan naanmɨpre hei kerek Jisas yɨnk kɨrak kɨwaai kekrerek.

62 Teipmen, wɨ kerek mises wɨ mɨt nemani menmen me Pasova, mɨt iuwe ne pris netike mɨt ne Farisi hɨr nen nanɨr Pailat.
63 *Hɨr nen nanɨr Pailat hɨr nitɨwekhi netpɨwek nar ik: "Mɨtɨk iuwe, haiu mɨt han kitet hɨm ham im nɨpaa mɨtɨk enuk kewenɨn hɨm hɨrak ketpim. Hɨrak katɨp, 'Wɨ wikak epei au, hi pɨke ekrit ehu.'
64 Te haiu hanhan ti atɨp mɨt han nit hɨr naanmamre hɨm ke hei kerek Jisas yɨnk mɨrak mɨwaai mekrerek, me wɨ wikak. Te mɨt nɨrak disaipel hɨr ap nanɨnen nanri yɨnk kɨrak nantɨp mɨt hɨrak epei kekrit. Hɨr nanrɨak menmen im, te hɨram minɨn hɨm enum nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak Mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt."
65 Pailat kewenhi ketpor kar ik, "Yi eiyɨt his mɨt han ne ami eino naanmamre hei ik werek werek kerek yi yerteiyem."
66 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen newis waai neriuwesɨs hei. Nepei au, hɨr newis mɨt han ne ami hɨr nerp en naanmɨre herwe hei im.

28

Jisas kekrit kɨnaaiwɨr herwe hei (Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)

1 Maain wɨ Sabat epei au, menep kakre wanewik me wɨ Sande, Maria pe wit Magdala wetike Maria hap hɨr nen nanɨr hei kerek mɨt newis Jisas kekrerek.
2 Hɨr nen nanɨr hei waswas tɨ kɨtanɨk kentar ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe kan tɨ keweikɨn nan kenkerek kerek kɨwapɨn hɨm ke hei. Hɨrak keweikɨn nan kenkerek epei au, hɨrak kau kenterik.
3 *Ninaan mɨrak merhɨhe mɨre nepni mewenɨn, klos mɨrak hɨram mɨre hike mar ke surp wepni yaaik hɨrak kewep.
4 Ensel hɨrak kau kenterik, mɨt han ne ami kerek naanmɨpre hei ke herwe kekrerek, hɨr nɨrek hɨr nepɨrpɨr wɨsenum nenkewɨn nɨwaai tɨ nar ke herwe epei maa.
5 Te ensel katɨp miyapɨr wik kar ik: "Yi ap einapen au emɨt! Hi hertei yi yɨnyatɨn Jisas kerek mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.
6 *Hɨrak ap kaa kɨwaai in au. Hɨrak epei kekrit kar ke nɨpaa hɨrak ketpim. Yi einen in eiyɨr wit kerek nɨpaa hɨr newisɨk hɨrak kɨwaairi.
7 *In ek yi eino waswas eitɨp mɨt nɨrak disaipel hɨrak nepei kekrit kinɨni kakno provins Galili. Yi eino en te yi eiyɨrek ekɨt en. In ek hi nepei hetpi hɨm mai,"
8 Hɨrak ketpor epei au, miyapɨr in nɨnaaiwɨr hei ik nepɨrpɨr hɨr han yaaik nesiuknen nen nantɨp mɨt nɨrak disaipel.
9 Hɨr wen nesiuknen nitet yayiwe, Jisas kewenyipɨri kewisɨk yayiwe hɨrak ketpor, "Yi nepei yan?" Hɨrak ketpor nepei au, hɨr nan menep neiyewo hɨt mɨrak newenɨpiyek.
10 *Hɨr neiyewewik epei au, hɨrak ketpor kar ik: "Yi ap einapen au emɨt! Yi eino eitɨp nai yinan hɨr enɨno provins Galili, te hɨr nanɨra nanɨt en."

Mɨt ne ami nen natɨp menmen hɨr nɨrem

11 Miyapɨr wen nitet yayiwe nepno, mɨt han ne ami kerek naanmɨpre herwe hei,

* **27:58** Diu 21:22-23 * **27:60** Ais 53:9 * **27:63** Mt 12:40, 16:21; Jo 2:19-20 * **27:66** Dan 6:17 * **28:3** Mt 17:2; Ap 1:10 * **28:6** Mt 12:40, 16:21 * **28:7** Mt 26:32 * **28:10** Hi 2:11

hɨr nen wit Jerusalem natɨp mɨt iuwe ne pris menmen epei man.

12-13 *Hɨr netpor epei au, mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr ni-menɨpɨn natɨp. Epei au, hɨr newet mɨt ne ami pewek nari han kɨr neriuwerem netpor nar ik: “Mɨt han nanɨnen nanitihi me Jisas herwe yɨnk kɨrak yi eimitorpɨn eiyɨtpor wɨ nɨmɨn yi yɨwaai, mɨt disaipel nan nekin yɨnk kɨrak neiyɨk nen.

14 Maain hɨm im mamno mɨtɨk iuwe gavman te hɨrak kerteiyem, haiu mamno mamɨtpɨwek te hɨrak ap han enuk au, te hɨrak ap kakrekyi enum kakɨnterim.”

15 Hɨr netpor epei au, mɨt ne ami nen nises hɨm mɨr natɨp mɨt yapɨrwe hɨm im. Te nɨpaa ein ere in mɨt yapɨrwe ne Isrel hɨr han kitet hɨm im.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen hɨrak hanhan hɨr enisesim
(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

16 *Miyapɨr wik nen natɨp disaipel nar hiswiyen kiutɨp (11) menmen Jisas ketpor epei au, hɨr nitet yayiwe ke Galili kerek Jisas ketpor hɨr enɨno enɨrek.

17 Hɨr nen ein nɨr Jisas, hɨr newenɨpiyek. Te mɨt han ap han kitet hɨrak Jisas hɨrekes au. Hɨr han kitet hɨrak herwe kerekek.

18 *Hɨr newenɨpiyek, hɨrak kan menep ketpor menmen. Hɨrak katɨp kar ik: “God epei keweto menmen mɨrak iuwe te hi hinɨn naanmamre menmen yapɨrwe meit wit kɨrak ketike menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni.

19 *Te yi eino eirer wit wit eiri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr enises hɨm mai. Yi eikɨri enriuwe tɨpar me niuk me God Haai, hi God Nɨkan wetike God Hɨmɨn Yaaik.

20 *Yi eiteiknor hɨr enises hɨm yapɨrwe hi nepei hetpiyem. Yi eiyɨmtau. Wɨ im ere wɨ maain God kakɨwaank tɨ im mamɨt, hekrit hekrit hi ahu atikewi.”

Mepɨr keremem

---

* **28:12-13** Mt 27:64 * **28:16** Mt 26:32, 28:7, 10 * **28:18** Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3; Ef 1:20-22 * **28:19** Ap 1:8
* **28:20** Jo 14:23; Ap 18:10

Hɨm Yaaim Me Jisas Krais Mak Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨm me Jon Baptais *1:1-8*
Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar *1:9-11*
Seten kakri han ke Jisas *1:12-13*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *1:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *10:1–13:37*
Mɨt newenkek Jisas kaa *14:1–15:47*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *16:1-18*
Jisas pɨke ken wit Heven *16:19-20*

Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak katɨp mɨt hɨm me God
(Mt 3:1-12; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1 Hɨm im hɨram hɨm yaaim me Jisas Krais God Nɨkan kɨrak.
2 *Nɨpaa Aisaia kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar im:
"God katɨp mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek kar ik:
'Hi ariuwet mɨtɨk kai kaktɨp hɨm mai kakinɨnit kakno kaknetɨt yayiwe.'
3 *Mɨtɨk hak keit wit weinɨk mɨt ap newik hɨrak kɨnap katɨp hisiuwe kar ik: 'Yi eirɨak yayiwe yaaim me Mɨtɨk Iuwe te hɨrak kakisesim werek." '
4 *Hɨrak mɨtɨk niuk mɨrak Jon. Hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar. Hɨrak kan kepu yaank weinɨk kewepyapɨr hɨm me God katɨp kar ik: "Yi kerek yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, yi einen in hi akɨri te God kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem."
5 Hɨr mɨt nerer wit wit ne provins Judia, hɨr netike mɨt yapɨrwe ne wit Jerusalem hɨr nan nɨrek. Hɨr newepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem, te Jon kɨkɨri nekre mani Jodan.
6 *Jon kamɨr tepnek me kamel mɨt nɨrɨakem mar ke laplap, hɨrak kamɨr yɨnk ke kamel kɨre henpen kau tu. Hɨrak kaam weise metike manu nɨkim meit yaank.
7 *Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm kar ik: "Maain mɨtɨk hak kakɨkrehɨr kai. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨna. Hi ap Mɨtɨk Iuwe har ke hɨrak au.
8 Hi epei hɨkɨri yekre tɨpar, te maain hɨrak kakwis God Hɨmɨn Yaaik kakɨkre han ki."

Jon kɨkɨr Jisas
(Mt 3:13-17; Lu 3:21-22)

9 Me wɨ im Jisas kɨnaaiwɨr wit Nasaret keit provins Galili hɨrak kan kiun mani Jodan. Hɨrak kan kiun mani Jodan, Jon kɨkɨrek keriuwe tɨpar.
10 Hɨrak kɨnaaiwɨr tɨpar kehɨn kɨniu ken tenhaan eik, Jon kɨr nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr, God Hɨmɨn Yaaik kɨre hore tapɨ kekiuwe kan kewik.
11 *Te Mɨtɨk Iuwe keit God katɨp hɨm hɨram meke nepni man matɨp mar im: "Ti Nɨkan kai hi hanhanit. Hi han yaaik heriuwit."

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Lu 4:1-13)

12 *Wasenum, God Hɨmɨn Yaaik keriuwet Jisas hɨrak ken yaank weinɨk.
13 *Hɨrak kepu ein me wɨ 40, te Seten kari han kɨrak. Jisas ketike miyak me yaank nepu ein. Mɨt ensel ne wit ke God hɨr nan nekepik.

Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God keit Galili
(Mt 4:12-17; Lu 4:14-15)

14 **Maain mɨt han newis Jon kekre wɨnak enuk ke gavman. Me wɨ im Jisas kan provins Galili katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God.
15 *Hɨrak katɨp kar ik: "Wɨ epei man menep te God kakinɨn naanmampri yi mɨt miyapɨr ne tɨ. Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi eiyɨmtau hɨm me God eiyisesim."

Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4) hɨrakɨt tatisesik
(Mt 4:18-22)

* **1:2** Mal 3:1; Mt 11:10 * **1:3** Ais 40:3 * **1:4** Ap 13:24, 19:4 * **1:6** 2Kin 1:8; Mt 11:8 * **1:7** Ap 13:25 * **1:11** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7 * **1:12** Mt 9:13 * **1:13** Sam 91:11-13 * **1:14** Mk 6:17 * **1:14** Jo 1:43 * **1:15** Mt 3:2; Ga 4:4

16 Jisas keke tɨ kesiurɨr wan ken pɨn,
hɨrak kɨr Saimon ketike nɨkik kɨrak An-
dru. Hɨrakɨt tewɨr hepin iuwe men mekre
wan. Hekrit hekrit hɨrakɨt tari saauk.
17 *Jisas ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eitikewa
haiu mamno, hi eteikni menmen te yi eiri
han ke mɨt hɨr nanises hɨm mai.”
18 Wasenum hɨrakɨt tɨnaaiwɨr hepin
mɨrakɨt, hɨrakɨt tisesik.
19 Jisas ken kike, hɨrak kɨr Jems ketike
nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt
wik te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi. Hɨrakɨt
tau bot kɨrakit tekerwo hepin mɨrakɨt.
20 Hɨrak kenɨnewekɨt, te hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr haai kɨrakɨt hɨrak kau kekre bot
ketike mɨt han kerek hɨr nekepik nekerwo
hepin, hɨrakɨt ten tises Jisas.

Jisas kepɨr herwe enuk kenepɨn kekeipɨn mɨtɨk hak
(Lu 4:31-37)

21 *Hɨrakɨt tisesik, te hɨr nen niun wit
Kapaneam. Hɨr nepu wit Kapaneam,
maain wɨ Sabat epei man, hɨrak Jisas ken
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses neitai, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm
mɨrak.
22 *Hɨr nemtau hɨm mɨrak, te hɨr han
kekrit neriuwe menmen hɨrak ketpim.
Hɨrak ap ketpor kar ke mɨt kerek ninɨn
nertei hɨm me Moses netpim. Au, hɨrak
katɨp kar ke Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God
keriuwetek kan kekepi kerekek.
23 Me wɨ im, mɨtɨk enuk herwe kau
kekrerek hɨrak kepu wɨnak ik.
24 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: “Jisas ke
wit Nasaret, ti han herekyei mekam a? Ti
han te hewep a? Hi herteiyit. Ti Mɨtɨk
Yaaik Iuwe ke God.”
25 Te Jisas kenerek ketpɨwek kar ik:
“Herwe enuk ti ekintɨp wɨre wɨre ti
enepɨn ekeipɨn mɨtɨk ik etpaan eno.”
26 *Jisas katɨp kar ik, herwe enuk
ketenenik te hɨrak keperper kenepɨp
him iuwe, herwe ketpaan kenpɨn
kekeipnɨwek.
27 Mɨt miyapɨr nɨr menmen im hɨr
nepɨrpɨr nitehiyan nar ik: “Mekak ik.
Hɨrak ketpai hɨm ham yaaim. Hɨrak kɨre
Mɨtɨk Iuwe hɨrak katɨp herwe enun hɨr
nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim.”
28 *Te waswas hɨr mɨt miyapɨr natɨpan
menmen Jisas kɨrɨakem te mɨt nerer wit
wit neit provins Galili hɨr nertei Jisas.

Jisas kɨkaap pita maam pɨrak hɨre yaaip
(Mt 8:14-15; Lu 4:38-39)

29 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak eik e, hɨrak
ketike mɨt nɨrak nen wɨnak ke Saimon
ketike Andru. Jems ketike Jon hɨrakɨt ten
tetikeri.
30 Saimon maam pɨrak (miye pe mɨte
pɨrak) hɨre wɨnap wɨwaai yeno hɨre yɨnk
sisi. Hɨr natɨp Jisas hɨre wɨnap.
31 Te Jisas ken kɨrep ketenen his mɨre
kɨka hɨre wekrit werp, hɨrak ketpɨwe kar
ik: “Ti hɨnap epei au.” Te yɨnk sisi epei
au, hɨre yaaip. Hɨre yaaip te hɨre wemani
menmen hɨr nanɨm.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Lu 4:40-41)

32 *Maain wepni kewen ken, hɨr mɨt
nerer wit wit neriyei mɨt miyapɨr hɨr
nɨnap, hɨr netike mɨt miyapɨr han kerek
herwe mekreri, hɨr neriyei nen nɨr Jisas.
33 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit iuwe ik
nen nererik nau menep weipɨr ke wɨnak.
34 *Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr kerek hɨr
nɨnap te hɨr pɨke yaain. Mɨt han hɨrak
kepɨr herwe enum menpɨn mekeipnor.
Hɨrak katɨp herwe hɨr ap enwepyapɨrek
hɨrak keimɨn au emɨt! Hɨr nerteiyek hɨrak
Nɨkan ke God.

Jisas kɨrɨak menmen kerer wit wit ke provins Galili
(Lu 4:42-44)

35 *Hekrit enum eik hɨrak kekrit ket-
paan ken yaank weinɨk kitehi God, te
hɨrak ketikerek tewepnak.
36 Maain, Saimon ketike mɨt han nepu
netikerek, hɨr nen nisesik.
37 Hɨr nen nɨnapɨnek hɨr netpɨwek
nar ik: “Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nan
nɨnetnut.”

* **1:17** Mt 13:47 * **1:21** Mt 4:13 * **1:22** Mt 7:28-29 * **1:24** Mk 5:7 * **1:26** Mk 9:26 * **1:28** Mt 4:24 * **1:32** Mt 4:24 * **1:34** Mk 3:11-12 * **1:35** Mt 14:23; Mk 6:46 * **1:39** Mt 4:23, 9:35

38 Hɨrak ketpor kar ik: “Emɨt! Haiu
wen emno wit ham menep te hi hatɨp mɨt
miyapɨr hɨm mai heitai en.”
39 *Te hɨrak ken heriyai heriyai me
provins Galili, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr
hɨm mɨrak keit wɨnak kerek mɨt nererik
nekine hɨm me Moses neitei. Hɨrak kepɨr
herwe enum mau mekre mɨt miyapɨr
hɨram menpɨn mekeipnor.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kɨre yaaik
(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

40 Mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kan
kewen ninɨp kitehi Jisas kar ik: “Mɨtɨk
Iuwe, ti hanhan eriuwa te ti ekepa hi are
yaaik.”
41 Jisas hɨrak hanhanek te hɨrak kewis
his menterik ketpɨwek kar ik: “Hi hanhan
ti are yaaik.”
42 Hɨrak katɨp epei au, in ek lepro menke
menpɨn mekeipnɨwek hɨrak kɨre yaaik.
43 Jisas ketpɨwek hɨm manp te hɨrak
keriuwetek ken wasenum.
44 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti emtewem.
Ti ap etɨp mɨtɨk hak menmen im. Au,
ti eno eteikɨn mɨtɨk pris yɨnk kit. Te ti
ewetɨwek menmen nɨpaa Moses ketpai
haiu mamwet God em, te mɨt hɨr nanɨrtei
ti pɨke ere yaaik.”
45 Te mɨtɨk ik kemtau hɨm me Jisas au.
Hɨrak kewepyapɨrem heriyai heriyai, te
maain Jisas ap kakno kakitet witeik au.
Hɨrak kɨrɨakem te mɨt nanɨrek hɨr han
yaaik nanɨrp nanweiknɨwek. Te hɨrak
kerp pɨn eik, mɨt nerer wit wit hɨr nan
nanɨrek.

2

Jisas kɨkaap mɨtɨk his hɨt enum hɨrak kɨre yaaik
(Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

1 Maain wɨ ham, hɨrak pɨke kan wit
Kapaneam. Mɨt en nertei hɨrak pɨke kan
kepu wɨnak kɨrak.
2 Hɨr nertei hɨrak kepu, te hɨr yapɨrwe
nen nererik ere wɨnak kenempet keriuw-
eri. Mɨt han nerp ya weipɨr menep hɨr
nemtau Jisas ketpor hɨm me God.
3 Hɨrak wen ketpor hɨm, mɨtɨkɨt tekyaait
ten tekerɨr mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan.
Hɨrak his hɨt maa tupe tupe meit. Hɨrakɨt
tan tatɨr Jisas tewep mɨt yapɨrwe nerp
neiyepet weipɨr, te hɨrakɨt ap tatno nɨmɨn
taau. Te hɨrakɨt tehɨn tɨniu leta me wɨnak
pɨnak ein.
4 Hɨrakɨt tehɨn tɨniu wɨnak ten niu ein,
hɨrakɨt tenke toni kɨwapɨn wɨnak siup
kerek Jisas hɨrak kerp ketɨn ni en. (Mɨt
ne Juda hɨr newis toni kɨwapɨn wɨnak
siup. Nɨpɨn au. Wit hɨrak tenhaan weinɨk,
hɨr niu auri.) Hɨrakɨt tenke toni ere kɨhi
wɨsenuk kepeit, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr kɨnaan
kerek mɨtɨk kɨwaai kekrerem men tɨ.
5 *Jisas kertei hɨrakɨt tetike mɨtɨk kɨwaai
kɨnaan han kitet hɨrak kakɨkepik, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk, hi esak menmen
enum mit hɨram mamno.”
6 Hɨrak katɨp kar ik, te mɨt han kerek
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
miyapɨr em, hɨr nau neit en hɨr han kitet
nar ik:
7 *“Ko! Kenmak hɨrak katɨp kar ik?
Hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke God. Hɨrak
kɨre God te hɨrak ketpim a? God kerekek
kakɨsak menmen enum mamno. Mɨt
taauye!”
8 Jisas kertei kekre han kɨrak hɨr han
kitet nar ik, te hɨrak ketpor kar ik: “Yi ap
han ekitet menmen mekre han ki mar im
au emɨt!
9 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan,
‘Hi esak menmen enum nɨpaa ti hɨrɨakem
hɨram mamno,’ yi yepɨtari hi atɨp werek
auye. Te hi atɨp mɨtɨk, ‘Ti ekrit etenen
yeno eiyɨm eno, hɨrak kakɨkrit kakno, yi
eiyɨrtei hi atɨp werek te hi esak menmen
enum me yi mɨt. Hi etpi mekam te yi han
ekiteta?’
10 Hi tewen etpɨwek har ik: ‘Ekrit eno,’
te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi esak menmen enum yi mɨt ne tɨ yi
yɨrɨakem.”
11 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp
mɨtɨk kɨwaai kekre kɨnaan kar ik: “Ti
ekrit etenen kɨnaan mit eiyɨm eno witeik.”
12 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk kehɨn
kekrit ketenen kɨnaan mɨrak kewepi ken
witeik. Mɨt nɨrek, te hɨr nepɨrpɨr
newenɨpi God Hɨrak Iuwe, hɨr natɨp nar

* **1:44** Mk 3:12, 7:36; Lev 14:1-32 * **2:5** Lu 7:48 * **2:7** Ais 43:25; 1Jo 1:9

ik: “Haiu mɨr menmen yaaim mar im nɨpaa ein auye.”

Jisas kenɨne Livai hɨrak kisesik (Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

13 Maain Jisas pɨke kitet tenhaan ken wan ke Galili, mɨt nen nererik te hɨrak ketpor hɨm me God.

14 *Hɨrak wen kitet tenhaan hɨrak kɨr Livai, hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, hɨrak naanmɨpre wɨnak ke mɨt hɨr newɨr pewek me takis. Jisas kɨrek ketpɨwek kar ik: “Ti etikewa hawɨr wariyakɨt wauno te ti ehises hɨm mai.” Livai kekrit kisesik ketikerek ten.

15 Maain Jisas kau wɨnak ke Livai. Mɨt yapɨrwe enun kerek hɨr neit takis nekintɨp pewek ham nɨsawɨnem, hɨr nen netike mɨt kerek nɨrɨak menmen enum hɨr naam menmen netike Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel kerek nises hɨm mɨrak.

16 *In ek mɨt han nepu, niuk mɨr Farisi, hɨr ninɨn nises hɨm me Moses. Mɨt han nepu niuk mɨr Skraip. Hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em. Hɨr nɨr Jisas ketike mɨt naanmɨpre pewek me takis netike mɨt kerek hɨr nɨrɨak enum, hɨr yapɨrwe newepnak nekiyan naam menmen. Hɨr mɨt Skraip natɨp Jisas disaipel nɨrak nar ik: “Kenmak hɨrak kɨpaam menmen ketike mɨt nari pewek me takis netike mɨt nɨrɨak menmen enum a?”

17 Jisas kemtau hɨm mɨr, te hɨrak ketpor kar ik: “Mɨt nɨnap nanɨno nanɨr mɨtɨk dokta. Mɨt hɨr manpenun neit taau. Hi epei han tɨ hari han ke mɨt hɨr nɨrɨak enum. Mɨt kerek hɨr han kitet hɨr yaain au.”

Jisas katɨp me hɨm ham yaaim (Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

18 Maain wɨ ham mɨt nises hɨm me Jon netike mɨt ne Farisi hɨr han tewenɨn menmen me God yaaim, te hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Mɨt han nɨri te hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi nar ik: “Mɨt ne Jon netike mɨt ne Farisi hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Nenmak te mɨt nises hɨm mit nɨrɨakem au?”

19 Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Mɨt nanɨt nɨnpɨ nanu nantike mɨtɨk epei keit mɨte a? Taauye! Hɨr han yaaik nanɨm menmen nantikerek.

20 Maain wɨ ham hɨr mɨt han hɨr nantɨwekhis neiyɨk nanɨno, te hɨr mɨt nɨrak nanɨt ninpɨ rek nanu.”

21 Hɨrak wen ketpor tok piksa kar ik: “Mɨt hɨr ap nekerwo laplap ham kike yaaim mentɨr ham enum tokim au. Hɨr nekerwewim, maain hɨr nankemyet laplap hɨram mamno mamre kike mamri laplap tokik mamwepim.

22 Mɨt hɨr ap newen tɨpar wain wen petep mekre meme hiyei tokim auye! Hɨr nanwenem te wain tɨwerpek mamniu, hiyei tokim mamwep te wain mamwen mamno tɨ, hiyei enum mamwep mamɨt. Au, mɨt newen wain wen petep mekre meme hiyei wen yaaim nɨmnam.”

Hɨm me wɨ Sabat (Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)

23 *Maain wɨ sabat ham, Jisas hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen nitet ni ham. Mɨt nɨrak newen wit yehes mɨram nehis newenem hɨr naam.

24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses hɨr natɨp Jisas nar ik: “Ko! Nenmak te mɨt nit nɨrɨak menmen im enum a? Nɨpaa God kewet Moses hɨm lo me wɨ Sabat, te haiu metput me mɨt nit hɨr newen wit yehes au emɨt.”

25 *Jisas hɨrak ketpor kar ik: “Yi ap han kitet werek menmen yi yekinaam me hɨm me maam kaiu Devit a? Nɨpaa hɨrak ketike mɨt nɨrak nɨnpɨ maan te hɨr naam menmen nar ke haiu mɨt in ek epei maam. Te yi wen yepɨtari hɨr nɨrɨak enum au, yaaim ye!

26 *Abaiata hɨrak wen mɨtɨk hetpris naanmɨpre wɨnak ke God, hɨrak Devit ketike mɨt nɨrak nen wɨnak eik nɨmɨn ein naam bret tokim mɨt newisɨm me God mɨwaai mensiu kɨnaan menep. Mɨt naanmɨpre menmen me God, hɨr keriyen naam bret tokim mɨrak. Mɨt han au. Hɨm me Moses matɨp emɨt, te hɨrak Abaiata kewet Devit ketike mɨt nɨrak em hɨr naam.

27 *God kinɨn kɨrɨak mɨt. Hɨrak hanhani, hɨrak kehimɨtan wɨ sabat hɨram mamkaap mɨt keriyen.

---

* **2:14** Jo 1:43 * **2:16** Mt 11:19; Lu 15:1-2 * **2:23** Diu 23:25 * **2:25** 1Sml 21:1-6 * **2:26** Lev 24:5-9 * **2:27** Diu 5:14

28 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi Mɨtɨk
Iuwe, hi hinɨn menmen me wɨ sabat."

3

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨt his enum
(Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)

1 Maain Jisas pɨke ken wɨnak kerek mɨt
nererik nekine hɨm me Moses neitai en.
Mɨtɨk enuk his miutɨp meweikɨn hɨrak
kau ein.
2 *Mɨt han hɨr nɨpɨrek hɨrak kakɨkepik
me wɨ Sabat te hɨr nenerek nansiuwek
hɨm nanriyaak kakno wɨnak enuk.
3 Jisas katɨp mɨtɨk his enuk kar ik: "Ti
enen in."
4 *Hɨrak epei kan, Jisas katɨp mɨt kar ik:
"Me wɨ Sabat hɨm me God kerek Moses
kewisɨm mau tɨwei hɨram mewisai haiu
mɨrɨak menmen yaaim o enum? Haiu
emkaap mɨt o haiu emnɨp?" Hɨr au
nekintɨp neit.
5 *Hɨrak kɨwaainaan kɨri kemtaantɨwo
han enuk kentar hɨr mɨt han toenuk.
Hɨrak katɨp mɨtɨk his enum kar ik: "Ti
esiuwe his emnen." Hɨrak kesiuwehis
mɨrak te his pɨke mɨre yaaim.
6 *His mɨre yaaim te mɨt ne Farisi hɨr
nen witeik nen nererik netike mɨt kerek
nises hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot, hɨr
nimenɨpɨn Jisas nankɨp.

Mɨt yapɨrwe nises Jisas

7 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen
wan eik. Mɨt yapɨrwe ne provins Galili hɨr
nisesik nen nererik netike mɨt ne Provins
Judia,
8 *Idumia, wit yapɨrwe ke mani Jodan
pɨnak ein, wit Taia, wit Jerusalem ketike
wit Saidon. Hɨr yapɨrwe nemtau menmen
Jisas epei kɨrɨakem, te hɨr nan nanɨrek.
9 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp mɨt nɨrak
kar ik: "Yi yayit bot eiyɨk einen eitenɨnek
te mɨt ap nanɨpɨra hi ankewɨn hɨr
nanɨntɨrɨra."
10 *Nɨpaa Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr
yapɨrwe nɨnap hɨr nɨre yaain, te in ek mɨt
yapɨrwe nɨnap newep mɨt hɨr nan nerp
menep newis his mentar Jisas, te hɨr nɨre
yaain.
11 *Hɨrak ken kitet ein ein, herwe enun
nɨrek nitehɨr nau tɨ nenepɨp nar ik: "Ti
Nɨkan ke God."
12 *Te Jisas ketpor hɨm manp hɨr ap
nanwepyapɨrek au emɨt!

Jisas hɨrak kehis mɨt disaipel nar hiswiyen wik
(Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

13 Maain Jisas kehis mɨt kerek hɨrak han-
hani kenɨnor hɨr nan nisesik netikerek
nen nau mɨniu (o neiyɨp) kentɨr ein.
14 Hɨr nau ein, hɨrak kehis mɨt hiswiyen
wik (12) hɨrak kewep niuk kenewor niuk
mɨr "Aposel." Hekrit hekrit hɨr netikerek
nanriyan nanisesik nanɨmtau hɨm mɨrak.
Maain hɨrak kakriuweti nanɨno nantɨp
mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.
15 Maain hɨrak kakriuweti kakwisi hɨr
nepɨr herwe enun nanɨno nankeipɨn mɨt.
16 *Im em hɨram niuk me mɨt hɨrak
ketorhis keriyei netikerek: Saimon (hɨrak
kewis niuk mɨrak ham Pita),
17 *Jems, ketike nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt
nɨkerek te Sebedi (Hɨrak kewis niuk
mɨrakɨt wik Boanesis kentar hɨrakɨt tatɨp
hɨm iuwe mɨre nepni mewenɨn).
18 Hɨrak wen kehimɨtan Andru, Filip,
Batolomyu, Matyu, Tomas, Jems hɨrak
nɨkan ke mɨtɨk Alfias, Tadias, Saimon
Selot,
19 hɨr netike Judas ke wit Iskeriot kerek
kewepyapɨr Jisas te mɨt enun nepan nɨrak
neiyɨk nen nakɨp.

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enun nekeipɨn mɨt
(Mt 12:24-32; Lu 11:14-23, 12:10)

20 *Jisas kehis mɨt hiswiyen wik (12) epei
au, hɨrak ken wɨnak kɨrak eik. Hɨrak ken
wɨnak, mɨt yapɨrwe nererik wɨnak kɨrak
te hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak ap te
nanɨm menmen taau.
21 *Maain miye pɨrak wetike kikrek
tɨrak hɨr nerteiyek, hɨr nen nare
nantɨwekhis nanriyaak neiyɨk nanɨno nɨr
ein nentar hɨr han kitet hɨrak han ken sip
hɨrak ketaritari.
22 *Mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo
me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr

* **3:2** Lu 13:14 * **3:4** Lu 14:3 * **3:5** Jo 11:33, 12:40 * **3:6** Mt 22:15-16 * **3:8** Mt 4:25 * **3:9** Mk 4:1; Lu 5:1-3 * **3:10** Mt 14:36 * **3:11** Lu 4:41 * **3:12** Mk 1:34 * **3:16** Jo 1:42 * **3:17** Lu 9:54 * **3:20** Mk 6:31 * **3:21** Jo 10:20 * **3:22** Mt 9:34, 10:25

nɨnaaiwɨr wit Jerusalem nekiuwe nan natɨp nar ik: “Herwe enuk niuk mɨrak Bielsebul hɨrak kersɨs Jisas te hɨrak Seten kewis Jisas hɨrak kinɨn herwe enun kepɨri nanɨno nankeipɨn mɨt.”

23 Jisas kertei menmen hɨr netpim te hɨrak kenɨne mɨt ein hɨr nan nerp menep in, hɨrak ketpor tok piksa kar ik: “Seten kenmak te hɨrak kepɨr herwe nɨrak nekeipɨn mɨt a? Taauye!

24 Mɨt ne wit hak hɨras nanɨnepan, te hɨr nankiyan nantike mɨt han ne wit hak nanɨnepan taauye!

25 Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨras nanɨnepan te hɨr nanɨrkeik te hɨr nankiyan nanu nanɨt? Au, hɨr nanɨwaank hɨras.

26 Seten hɨrekes kepɨr herwe nɨrak nankeipɨn mɨt, hɨr nanɨnke hasini nanɨwaank hɨras.

27 Hi hinɨn Seten hi epɨr herwe nɨrak nekeipɨn mɨt, hɨram mar ke mɨtɨk hak kinɨn kakno kakwep weipɨr kaksenkek mɨtɨk enuk yehes enum o mɨtɨk iuwe, te hɨrak kakɨt menmen mɨrak meit wɨnak eik keiyɨm kakno.

28 “Hi etpi werek. Menmen enum mɨt nɨrɨakem metike hɨm enum hɨr netpim hɨrak God kakɨsakem han ekitetim au.

29 Te mɨt natɨp enum me menmen God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨakem, hɨrak ap te kakɨsakem taau! Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.”

30 *(Jisas katɨp hɨm im kentar mɨt han ne Jerusalem hɨr natɨp nar ik: “Herwe enuk kersɨsek kekepik te hɨrak kepɨr herwe enun nekeipɨn mɨt.”)

Neimɨn hɨr ne weiwɨk me Jisas
(Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)

31 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas miye pɨrak wetike kikrek tɨrak nan nerp witeik nenɨnewek.

32 Mɨt nau neit nɨmɨn nemtau hɨr nenɨnewek, hɨr netpɨwek nar ik: “Miye pit wetike kikrek nit hɨr nerp witeik nenɨnut.”

33 Jisas ketpor kar ik: “Neiyɨn hɨr nɨre miye wetike kikrek nai?”

34 Hɨrak kɨwaainaan kɨr mɨt nau menep te hɨrak katɨp: “Mɨt in hɨr nɨre miye wetike kikrek nai.

35 Mɨt kerek nemtau hɨm me God nisesim, hɨr keriyen nɨre miye wetike kikrek o yenterer nai.”

4

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk kamɨr wit yehes mau ni
(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)

1 *Jisas pɨke ken wan ke Galili kerp tenhaan eik katɨp mɨt hɨm me God. Hɨrak kepu ein, mɨt yapɨrwe nan nererik nanɨmtau hɨm mɨrak. Hɨr nerp menep menep nersɨs Jisas, te hɨrak ken kau bot kɨwaai kentar wan menep tenhaan. Mɨt yapɨrwe nau tenhaan nemtau hɨm mɨrak.

2 *Hɨrak ketpor tok piksa kar ik:

3 “Yi eiyɨmtewem! Hɨrak mɨtɨk hak ken kewɨr yehes meit ni mɨrak.

4 Hɨrak wen kewɨrem, ham menke mɨwaai yayiwe, hore meniuwe man maam.

5 Yehes ham hɨram menke mɨwaai tɨ kentar nan mewo waswas mekre tɨ kike.

6 Maain, wepni iuwe kan kamɨp, hɨram meweiwei maa keremem.

7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kerek nɨpaa waai enum tɨk tɨk mewiyen. Maain, waai enum tɨk tɨk pɨke mewo mɨwapɨnem, te hɨram ap mari au.

8 Yehes ham menke mɨwaai tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek. Hɨram mewo iuwe mari yapɨrwe. Ham mari 30, ham mari 60, ham mari 100.”

9 Jisas katɨp hɨm mɨrak mɨkaru mar ik: “Neimɨn yi yertei hɨm mai werek werek yi han ekitetim werek werek.”

Kenmak Jisas katɨp tok piksa
(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)

10 Maain, mɨt yapɨrwe epei nen, Jisas hɨrak kepu weinɨm ketike mɨt hiswiyen wik nɨrak (12) netike mɨt han disaipel kerek nemtau hɨm mɨrak keriyen. Hɨr nepu nitɨwekhi hɨm me nɨpaa hɨrak ketpim.

11 Te hɨrak ketpor kar ik: “God kewisi yi yertei menmen me hɨrak kinɨn

* **3:30** Jo 10:20 * **3:31** Mk 6:3; Jo 2:12; Ap 1:14 * **4:1** Mk 3:7-9; Lu 5:1-3 * **4:2** Mt 13:34; Mk 4:33-34

naanmɨpre menmen karkeik. Nɨpaa God ap kewepyapɨrem, te mɨt hɨr nerteiyem au. Hi etpim hɨsawɨnem te yi mɨt keriyen yertei menmen me God.

12 *Mɨt han toenuk au. Hi etpim hɨsawɨnem hetpor te

'hɨr enɨr menmen te hɨr ap nerteiyem, hɨr nemtewem te hɨr nerteiyem au. Hɨr nertei te hɨr neweikɨn han newet God em, God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr nepɨtari menmen te hɨrak kakɨsak menmen enum mɨr au.'

Jisas kewepyapɨr hɨm me tok piksa (Mt 13:18-23; Lu 8:11-15)

13 "In ek yi yepɨtari menmen im hi etpiyem hɨsawɨnem, te maain yi eiyɨrtei menmen ham hi etpiyem hɨsawɨnem mamɨrkeik? Taauye! Hi are ewepyapɨr im em, te maain yi eiyɨrtei hɨm me God werek werek.

14-15 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram mar ke mɨt hɨr nemtau hɨm me God, te Seten kan keweiknor han kɨr hɨr han kaa hɨm mɨrak.

16 Yehes menke mɨwaai tɨ kike kentar nan hɨram mar ke mɨt nemtau hɨm me God hɨr han yaaik.

17 *Yehes nekenik kike mewo mepu, maain wepni kamɨp hɨram meweiwei maa hɨram mɨre mɨt. Mar im hɨr nepu han yaaik, te maain mɨt hɨr han neneri newepnaki, hɨr han enuk nanɨnaaiwɨr hɨm me God mamɨt.

18 Yehes mɨwaai tɨ nɨpaa waai tɨktɨk mewi mɨwapɨn yehes hɨram mar ke mɨt hɨr nemtau hɨm me God.

19 *Te hɨr han kitet menmen yapɨrwe. Hɨr han yaaik nanɨt pewek yapɨrwe, hɨr hemkre menepam neriuwe menmen heriyai heriyai ere han kɨr kenke kenterim. Hɨm me God mepu mekre han kɨr au, hɨr han kaa rem meit.

20 Yehes mɨwaai tɨ yaaim mari yapɨrwe, hɨram mar ke mɨt nemtau hɨm me God hɨr nisesim nɨrɨak menmen yaaim. Mɨt han kike, mɨt han iuwe, mɨt han wɨsenum."

Hɨm me si mɨt nɨsawɨnek kekre sar (Lu 8:16-18)

21 *Jisas hɨrak pɨke ketpor kar ik: "Yi yayɨt si te yi eisawɨnek ekɨkre sar o eknɨk yeno a? Taauye! Yi eiwisɨk ekɨntar yeno eku niu ekɨr.

22 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit, maain hɨram pɨke mamu yaain mɨt nanɨrteiyem. Menmen ham yapɨrwe mɨt hɨr nehanem, maain hɨram mamu yaain mɨt nanɨrteiyem.

23 Keiyɨn kakɨrtei, hɨrak kakɨmtewem."

24 *Hɨrak wen ketpor kar ik: "Menmen yi eiyɨmtewem yi han ekitetim werek werek. Mar ke yi han kitet mɨt netike menmen hɨr nɨrɨakem, maain mar im God han kakiteti yi mɨt kakrekyiyem, te hɨrak kakriyaam wɨsenum.

25 *Mɨtɨk hak ketenen menmen, te God kakwetɨwek menmen ham mamtikerem hɨram yapɨrwe. Mɨtɨk hak au ketenen menmen kike, menmen mɨrak kike God kakriyaam mamno mamkeipnɨwek mamɨwaank mamɨt."

Tok piksa me yehes mewo

26 Jisas wen katɨp: "Menmen God kɨrɨakem kakri han ke mɨt te hɨr nanisesik, hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr yehes mau ni.

27 *Wɨtaan o wanewik hɨrak kɨwaai o kɨrɨak menmen, yehes mewo. Hɨrak kɨrem mewo, te hɨrak kepɨtari karkeik te hɨram mewo.

28 Tɨ hɨrekes kenip yehes mewo men mine tɨwei, maain heneik mewim hɨram mamri mamine nɨkim mɨram. Mɨtɨk au, tɨ erekek kenip menmen mewo.

29 *Maain yehes me nenhep maa, mɨtɨk kaknen kakwenem."

Tok piksa me nu mastet (Mt 13:31-32; Lu 13:18-19)

30 Jisas wen ketpor kar ik: "Hi etpi menmen God kɨrɨakem kakri han ke mɨt kakriuwerem hɨram mɨre mekam? Hi etpi hɨm im.

31 Yehes me nu mastet men tɨ mewo hɨram kike kike. (Hɨram mar ke God kinɨn naanmɨpre mɨt, te maain hɨr yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨrak.)

32 Maain, hɨrak mastet nɨkik kakwo kakre iuwe, hɨrak kinɨn menmen mɨt

* **4:12** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 2:26-27 * **4:17** Mt 26:31 * **4:19** Mt 19:23-24 * **4:21** Mt 5:15 * **4:22** Mt 10:26; Lu 12:2 * **4:24** Mt 7:2 * **4:25** Mt 13:12 * **4:27** Je 5:7 * **4:29** Joe 3:13; Rev 14:15

namɨr mau ni eim, hɨrak ken niu kakwɨrɨr heneik mewik, te hore mamnen mamwik mamwis yaank mentar heneik mɨrak."

Jisas katɨp mɨt hɨm tok piksa keremem
(Mt 13:34-35)

33 Jisas katɨp mɨt yapɨrwe tok piksa mar im ere hɨrak keremir yinam au meit mentar hɨr ap nerteiyem wen au.
34 Hɨrak katɨp tok piksa mar im katɨp mɨt yapɨrwe rem keriyen. Te hɨrak ketike mɨt nɨrak nepu weinɨm, hɨrak kewepyapɨr menmen nɨpaa hɨrak ketpim kɨsawɨnem.

Jisas katɨp te yuwerep katɨn kike kike keit
(Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)

35 Maain hɨnkewɨ menep kakre wɨtaan, Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: "Haiu emno emrekir wan emno pɨnak ein."
36 Hɨrak ketpor, te hɨr netikerek wen nau bot nɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe nerp tenhaan. Mɨt nau bot ham netikeri nen.
37 Hɨr wen nepno ein, yuwerep kɨniu kan keriuwet wan te tɨpar kehɨnhɨn kekre bot.
38 Jisas kɨwaai kɨnatɨn kekre bot sip kɨrak kewis paan kentar yeno tap mɨrak. Mɨt nɨrak nan nekotɨtek netpɨwek nar ik: "Haai, ti ap han kitetai au a? Haiu wan kɨniu kakwep te haiu mami."
39 Te Jisas kekrit katɨp wan yuwerep kewenek kar ik: "Hɨhe enuk ewaai ehɨt!" Hɨrak katɨp epei au, yuwerep katɨn kike kike, wan hɨhe enuk kɨwaai keit.
40 Te Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: "Yi yenmak te yi yɨnaain a? Yi ap han kiteta wen au a?"
41 Hɨr nemtau hɨm mɨrak, hɨr nɨnaain natɨpan main main nar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk kerekek? Hɨrak kertei kewen yuwerep wan hɨhe enuk kɨwaai keit."

5

Jisas kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipɨn mɨtɨk
(Mt 8:28-34; Lu 8:26-29)

1 Hɨr nau bot nerekir wan nen pɨnak ein, hɨr niun tɨ ke wit ke mɨt ne Gerasa.
2 *Jisas hɨrak kenke kɨnaaiwɨr bot kiun tenhaan ken pɨn eik, mɨtɨk hak kerek herwe enuk kersɨsek hɨrak kɨnaaiwɨr herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp), hɨrak kan Jisas.
3 Mɨtɨk ik hekrit hekrit kepu kekre herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp). Mɨt han hɨr ap nenke sen nesenkekik neriuwerem in ek au.
4 Hɨr nɨpaa nesenkekik neriuwe sen mau his hɨt mɨrak, te hɨrak au kari me his ketnim, hɨrak kewɨr nan kenemtɨn me hɨt. Mɨt han hɨr nepɨtari nɨrɨak menmen te hɨrak kɨre yaaik kau keit, taau.
5 Hekrit hekrit wɨtaan wepni, hɨrak kepu kepeit kepɨkre herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp), hɨrak kenepɨp kenep hɨrekes keriuwe nan kerekir yɨnk kɨrak.
6 Hɨrak kɨr Jisas keperp ein, hɨrak kesiukɨn ken kewen ninɨp kitehɨr kewenɨpiyek kerp menep,
7 *hɨrak kenepɨp katɨp kar ik: "Ti Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe ti henmak te t!"
8 Herwe kɨnapen kentar Jisas nɨpaa ketpɨwek kar ik: "Ti herwe enuk enke enepɨn ekeipnɨwek."
9 Jisas kitɨwekhi kar ik: "Ti ekine hɨrekes." Herwe katɨp, "Hi niuk mai mɨt yapɨrwe hentar haiu herwe yapɨrwe mersɨsek."
10 Hɨrak kitehi Jisas hɨm iuwe te hɨrak ap kakriuweti nanɨnaaiwɨr wit ik au ekɨt!
11 Sak yapɨrwe meit mɨniu (o neiyɨp) eik maam menmen.
12 Herwe nitɨwekhi nar ik: "Ti eriuwetai haiu mamno mamɨkre sak."
13 Jisas hɨrak kewenhi te hɨr netpaan nɨrɨr nekeipɨn mɨtɨk ik, hɨr nen nekre sak. Sak yapɨrwe mar 2,000 hɨram mɨrɨr mekiuwe mɨniu (o neiyɨp) men mamɨn wan tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr hɨram maa meit.
14 Mɨt kerek naanmɨpre sak hɨr nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe, mɨt ne wit kike me menmen im epei man. Hɨr nemtau menmen im, hɨr nan nanɨr menmen mɨt hɨr epei netporem.
15 Hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk nɨpaa herwe nersɨsek. Mɨtɨk ik hɨrak kau tɨ han yaaik, hɨrak epei keriuwet klos, te hɨr mɨt nɨnapen.

* **5:2** Mk 1:23 * **5:7** Mk 1:24

16 Mɨt naanmɨpre sak wen netpor menmen hɨr epei nɨrem me mɨtɨk enuk ketaritari ketike sak.
17 Hɨr nemtau menmen im, hɨr nitehi Jisas hɨm iuwe hɨrak kaknaaiwɨr wit kɨr.
18 Hɨr nitɨwekhi nar ek, te hɨrak ken kau bot. Hɨrak mɨtɨk nɨpaa herwe nersɨsek kitehi Jisas, te hɨrak ketikerek tatno.
19 Te Jisas ketpɨwek kar ik: "Au, ti ehu in eno wit me mɨt nit eteiknor etpor menmen Mɨtɨk Iuwe hɨrak kerekyutem han tewenɨnit kekepit."
20 *Te hɨrak ken wit mar hiswiyen (10) niuk mɨram Dikapolis, hɨrak katɨp kewepyapɨr menmen Jisas kerekyɨwekem. Mɨt en nemtewem hɨr nepɨrpɨr han yaaik han kitetim.

Jisas kɨkaap mɨtɨk iuwe nɨki pɨrak wetike mɨte hɨre winen hemkre
(Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)

21 Jisas pɨke ken kau bot ketike mɨt nɨrak, hɨr nerekir wan nen pɨnak ein. Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot pɨke ken kiun tenhaan eik, mɨt yapɨrwe nerp nererik neweiknɨwek kerp en.
22 Hɨr nerp nererik neweiknɨwek kerp en, mɨtɨk hak kerek naanmɨpre wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai, niuk mɨrak Jairas, hɨrak kan kenke kitehɨr kɨwaai hɨt me Jisas,
23 *hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: "Nɨki pai nepei menep wawi waunatɨn wauno. Ti enen etikewa euno ti ewis his menteriye te hɨre aure yaaip hɨre pɨke wawɨkrit wawu."
24 Hɨrak ketpɨwek, te Jisas ketikerek ten ein.
Hɨrak tetike mɨt disaipel nɨrak nen en, mɨt yapɨrwe nisesi nen nerp neweikɨn Jisas.
25 Mɨte piutɨp wises Jisas wetikeri, hɨre wɨnap hekrit hekrit winen hemkre me tito mar hiswiyen wik (12).
26 Hɨre nɨpaa wen wɨr mɨt dokta yapɨrwe, hɨre wewɨr pewek wewetorem weiyɨm watɨn hɨrehes ere hɨram epei au mesi. Te hɨr nertei nekepye au. Hɨre wen wɨnap winen hemkre.
27 *Hɨre wemtau mɨt natɨp menmen Jisas hɨrak kɨrɨakem, te hɨre wisesik.
28 Hɨre han kitet war ik: "Hi awis his mentar laplap mɨrak kerekek, te hi pɨke are yaaip."
29 Hɨre wesiuwe his wewisɨm mentar laplap mɨrak, hemkre kɨre katɨn keit, hɨre wɨre yaaip. Te hɨre wertei hɨre winen hemkre epei au keit.
30 *Jisas hɨrak kertei menmen mɨrak yaaim iuwe mɨnaiwɨrek men mɨkaap neimɨn, te hɨrak keweikɨn kɨwaainaan kitehi mɨt kar ik: "Keimɨn ketenɨno laplap mai?"
31 Mɨt nɨrak disaipel netpɨwek: "Ko! Mɨt yapɨrwe neweiknɨnit. Kenmak te ti hitorhi me laplap mit a?"
32 Au, Jisas wen kɨwaainaan kakɨr keimɨn ketenɨnɨwek laplap.
33 Mɨte ip wertei hɨre epei wɨre yaaip, te hɨre wepɨrpɨr wan wenke witehɨr wɨwaai hɨt me Jisas wewepyapɨr menmen hɨre wɨrɨakem.
34 *Te Jisas ketpɨwe kar ik, "Mɨte, ti han kiteta hi ekepit, te ti ere yaaip. Nɨpaa ti hɨnap te in ek ti epei ere yaaip."

35 Hɨrak wen ketpɨwe, mɨtɨk Jairas mɨt nɨrak nan netpɨwek nar ik: "Nɨki pit epei waa, henmak te ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisɨk kakno?"
36 Te Jisas kemtewem hɨrak katɨp mɨtɨk Jairas kar ik: "Ti ap enaain au. Ti han ekiteta kerekek."
37 Hɨrak kewis Pita, Jems ketike nɨkik kɨrak Jon tetike mɨtɨk ik keretet, hɨrakɨt ten ein. Hɨrak kewen mɨt han au, hɨr nerp in.
38 Hɨrakɨt ten tɨpiun wɨnak ke mɨtɨk ek, hɨrak Jisas kɨr mɨt hɨr nɨkɨtep nesikeyaanmi.
39 *Hɨrak ken wɨnak ke nɨmɨn ein, hɨrak ketpor kar ik: "Yenmak te yi yɨkɨtep? Hɨre ap waa au, hɨre wɨwaai kerepep."
40 Hɨr nemtewek katɨp kar ik te hɨr nenwesɨsek enum enum nen. Te hɨrak keriuweti nen wit eik. Hɨrak ketike miye haai nɨre nen netike Pita, Jems, Jon neit haau me nɨki wɨwaai weitai en.

* **5:20** Mt 4:25; Mk 7:31 * **5:23** Mt 8:3; Mk 7:32 * **5:27** Mk 6:56; Mt 14:36 * **5:30** Lu 6:19 * **5:34** Mk 10:52; Lu 7:50, 17:19 * **5:39** Jo 11:11 * **5:41** Lu 7:14

41 *Hɨrak ketenenɨwe his kiutɨp ketpɨwe
hɨm me mɨt ne Isrel kar ik: “Talita kumi.”
Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp mar ik:
“Nɨki kike hi hetput ti ekrit.”
42 Hɨre wekrit wasenum witet ein ein.
(Nɨpaa ein hɨre wepu tito mar hiswiyen
wik (12).) Hɨr mɨt nɨrep hɨre witet ein ein
hɨr nenemyɨwe naan natɨp: “Ko!”
43 *Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr ap
nanwepyapɨrek au emɨt. Epei au, hɨrak
ketpor hɨr nanwetɨwe menmen te hɨre
wawɨm.

6

Mɨt ne wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik ek ken kiun wit
kɨrak eik. Mɨt nɨrak hɨr nisesik.
2 *Hɨrak ken kiun witeik, maain wɨ
sabat ham, hɨrak ken kekre wɨnak kerek
mɨt nekine hɨm me Moses neitai en, hɨrak
katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God. Hɨr
nemtewek, hɨr nehɨnhɨn natɨp nar ik:
“Keimɨn ketpɨwek hɨm im te hɨrak ket-
paiyem? Karkeik te hɨrak kertei menmen
im? Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa
haiu ap mɨrem au.
3 *Mɨtɨk ik ek hɨrak kime wɨnak
kerekek. Hɨrak nɨkan ke Maria. Hɨrak
heiyiuwe ke Jems, Josep, Judas tetike
Saimon. Yenterer nɨrak nau in netikewai.
Hɨrak Mɨtɨk Iuwe au. Hɨrak mɨtɨk weinɨk
kepɨr ke haiu mɨt keriyen.” Te hɨr han
toenuk neriuwerek nɨneinɨk.
4 *Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak katɨp
mɨt menmen God keteiknɨwekem, niuk
mɨrak iuwe men heriyai heriyai merer wit
wit. Te niuk mɨrak ap iuwe keit wit kɨrak,
o weiwɨk miutɨp mɨrak o miye haai kikrek
o yenterer nɨrak au.”
5 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen yaaim
yapɨrwe nɨpaa mɨt ap nɨrem au, te hɨrak
kewis his mentar mɨt nɨnap kekekpi hɨr
nɨre yaain manpenuk neit.
6 Hɨrak kenke kekreri kentar mɨt in ap
han kitetik.

Jisas keriuwet mɨt aposel nɨrak nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

7 *Hɨrak kari mɨt hiswiyen wik nɨrak
(12) nau hɨrak ketpor menmen. Hɨrak
ketpor menmen, hɨrak kenkeri keriuweti
nɨre wik wik nen nerer wit wit. Hɨrak
kewisi hɨr nekrehɨr kɨrak nepɨr herwe
enun nanɨno nankeipɨn mɨt.
8 *Hɨrak ketpor hɨm iuwe te hɨr ap nanɨt
menmen yapɨrwe neiyɨm nanɨno au emɨt!
Pewek o wapnake o menmen au. Paap
kerekek te hɨr neke tɨ neriuwerek.
9 Hɨr neriuwet su, te saket wik au emɨt,
miutɨp keremem. Hɨrak ketpor kar ik:
10 “Me wɨ yi yaino yayu yayɨkre wɨnak
hak, yi ap yayɨm menmen eirer wɨnak
ham au emɨt. Wɨnak kiutɨp kerekek ere
yi yainaaiwɨr wit yaino wit hak.
11 *Mɨt ne wit hak ap neriyi mɨt naan-
mampri yayɨt wɨnak kɨr nanɨmtau hɨm mi
au, yi einaaiwɨr mɨt in einepep toni waniu
(o win) mau hɨt mit, te yi yeteiknor hɨr
nɨrɨak enum.”
12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr mɨt nɨrak
nen natɨp mɨt miyapɨr han hɨm me God
me hɨrak katɨp mɨt hɨr nanweikɨn sip
nanwet menmen enum.
13 *Hɨr nepɨr herwe enun yapɨrwe
nekeipɨn mɨt, hɨr newen wel mentar mɨt
nɨnap, te hɨr nɨre yaain.

Mɨt nenep Jon kerek kɨrkɨr mɨt, hɨrak kaa
(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20, 9:7-9)

14 *Mɨtɨk iuwe King Herot kinɨn
naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨrak kertei
menmen Jisas kɨrɨakem kentar Jisas niuk
mɨrak iuwe te mɨt hɨr nertei menmen
hɨrak kɨrɨakem hɨr netpim nerer wit wit.
Te Herot kemtewek. Mɨt han natɨp nar ik:
“Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak
nepei kaa, te hɨrak pɨke kekrit kepu. Mar
im te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa
haiu mɨt ap mɨrem au.”
15 Te mɨt han natɨp nar ik: “Hɨrak Jisas
ik hɨrak Ilaisa kerekek.” Mɨt han natɨp:
“Au, hɨrak kɨre mɨt profet nɨpaa natɨp hɨm
me God newepyapɨrem natɨp mɨt em.”

* **5:43** Mk 1:44, 7:36 * **6:2** Jo 7:15 * **6:3** Jo 6:42 * **6:4** Jo 4:44 * **6:5** Lu 4:40 * **6:7** Lu 10:1 * **6:8** Lu 10:4-11 * **6:11** Ap 13:51 * **6:13** Je 5:14 * **6:14** Mt 16:14; Mk 8:28

16 Herot kemtewem, hɨrak han kitet kar
ik: “Hɨrak Jon nɨpaa hi eriuwet mɨtɨk hak
ken kerekir teruk kɨrak paan kewen keket,
hɨrak pɨke kekrit kau keit.”

17-18 **Nɨpaa Jon hɨrak epei katɨp Herot
kar ik: “Ti hewaank Herodias mɨte pe
nɨkik kit ti hetɨwe. Menmen im hɨram
ap yaaim au, hɨram enum!” Herot han
enuk keriuwet mɨt nɨrak hɨr netenen Jon
nesenkekik newisɨk kekre wɨnak enuk
kentar mɨte pe Herot nɨkik kɨrak niuk
mɨrak Filip, hɨrak herot ketɨwe.

19 Herodias hɨre han enuk ware waunep
Jon, te hɨre taau.

20 Herot kɨnaain Jon. Hɨrak kertei Jon
mɨtɨk yaaik kises hɨm me God. Te Herot
naanmɨprewek. Wɨ kerek herot kemtau
hɨm mɨrak hɨrak kɨnaain. Te hɨrak wen
pɨke hanhan kakɨmtau hɨm mɨrak kak-
teipim kerekek.

21 Maain wɨ ham Herodias hanhan
wemirɨr Herot mɨtɨk kɨre hɨrak kaknep
Jon. Wɨ im Herot han kitet wɨ nɨpaa miye
pɨrak winaak, te hɨrak kemani menmen
kakwet mɨt nɨrak ne gavman netike mɨt
kerek naanmɨpre mɨt ne ami netike mɨt
niuk mɨr iuwe neit provins Galili hɨrak
kakwetɨr menmen hɨr nanɨm.

22 Hɨr naam epei au, Herodias nɨki pɨre
wan wɨrɨre winor henye. Hɨr mɨt han
yaaik iuwe neriuwerep, te Herot ketpɨwe
kar ik: “Ti itauhi me menmen ti han-
hanem, te hi tewen ewetitem.

23 *Menmen mekam ti itauhiyem
hi ewetitem. Ti itauhi me menmen
hi naanmɨprewem te hi enke pɨnam
ewetitem hi wen hetenen pɨnam.”

24 Hɨrak katɨp epei au, hɨre wen witeik
witehi miye pɨre war ik: “Hi ehitɨwekhi
mekam?” Hɨre miye wetpɨwe war ik: “Ti
ehitɨwekhi me mɨtɨk kakno kaknep mɨtɨk
Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar
hɨrak kakweto paan kɨrak.”

25 Hɨre pɨke wan waswas wetpɨwek hɨm
iuwe war ik: “In ek ti eweto paan ke Jon
ekɨkre tɨkenup.”

26 Herot kemtau hɨm im, hɨrak han
enuk. Te nɨpaa hɨrak ketpɨwe hɨm iuwe,
mɨt yapɨrwe nemtewek. Te hɨrak kɨnapen
kaknep Jon, te hɨrak yɨnk enuk katɨp mɨte
auye.

27 Te hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken kerekir
Jon teruk kɨrak kekre wɨnak enuk.

28 Hɨrak kewis paan kɨrak kekre tɨkenup
hɨrak pɨke keiyɨk kan kewet mɨte rek.
Hɨre wen witeik wewet miye pɨre paan ke
Jon.

29 Maain mɨt ne Jon nertei hɨrak epei
kaa, hɨr nen wɨnak enuk neit yɨnk kɨrak
neiyɨk nan newisɨk kekre hei.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

30 *Mɨt aposel ne Jisas pɨke nan
netpɨwek menmen hɨr nɨrɨakem natɨp
mɨt miyapɨr em.

31 *Hɨrak ketpor kar ik: “Yi eitikewa
haiu mamno wit weinɨk mamu mamɨt
ein.” Hɨrak katɨp kar ik kentar mɨt
yapɨrwe nan netpor wanewik ere wɨtaan,
te hɨr ap nau naam menmen taau.

32 Hɨr hɨras nau bot nepno wit weinɨk.

33 Te mɨt yapɨrwe ne wit yapɨrwe nɨri
hɨr nen, hɨr nerteiri hɨr neimɨn, te hɨr mɨt
miyapɨr nesiuknen ninɨn nen wit weinɨk
eik ek nemeriyor hɨr nanɨnen.

34 *Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot ken
kiun tenhaan kerp tɨ eik, hɨrak kɨr mɨt
yapɨrwe nererik in, hɨrak hanhani kentar
hɨr nɨre sipsip mɨt naanmɨprewem au,
hɨram mamno heriyai heriyai menmen
mamɨmɨp mamɨwaankem. Hɨrak katɨp
keteiknor menmen me God yapɨrwe.

35 *Maain menep kakre wɨtaan hɨrak
wen ketpor hɨm, mɨt disaipel nɨrak nan
netpɨwek nar ik: “Wit weinɨk ik ek, nepei
au kakre wɨtaan.

36 Ti eriuweti enɨno enrer wit wit enɨt
menmen enɨm.”

37 Hɨrak Jisas ketpor, “Yi hɨras ei-
wetɨr menmen hɨr nanɨm.” Te hɨr pɨke
netpɨwek, “Haiu emno emwɨr pewek mar
200 kina mamɨt menmen a? Taauye! Haiu
ap meit pewek mei yapɨrwe au!”

38 Jisas kitorhi kar ik: “Menmen mar-
menum mepeit in? Yi eino eiwenhisem.”
Hɨr epei nen newenhisem, hɨr pɨke nan

* **6:17-18** Lev 18:16 * **6:17-18** Lev 18:16 * **6:23** Est 5:3, 6, 7:2 * **6:30** Lu 10:17 * **6:31** Mk 3:20 * **6:34** Mt 9:36 * **6:35** Mk 8:1-9

netpɨwek nar ik: “Bret hispɨnak (5) metike
saauk wik me wan mepeit in keremem.”
39 Hɨrak epei kertei, hɨrak katɨp mɨt
disaipel nɨrak: “Yi eitɨp mɨt hɨr enɨnke
hasini enu yenkis eim.”
40 Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr nenkeri
hasini hasini nau nitet yenkis, mɨt han nar
100, mɨt han nar 50.
41 Te hɨrak ketenen bret metike saauk
mau his mɨrak, hɨrak kɨkɨamnaan men
nepni eim kitehi God katɨp hɨrak yaaik.
Epei au, hɨrak kewep bret kewet mɨt di-
saipel nɨrak em. Te hɨr netɨwem neiyɨm
nen newet mɨt miyapɨr em. Epei au, hɨrak
pɨke keit saauk kewetɨrem hɨr neiyɨm nen
newet mɨt miyapɨr em hɨr naam.
42-43 Mɨt miyapɨr yapɨrw naam ere tu
iuwe, ham au mepeit. Te mɨt disaipel neit
menmen yinam mɨwaai em kerek mɨt hɨr
naam au, hɨr nemi mekre wapnake mar
hiswiyen wik (12) ere mau hɨm.
44 Hɨr mɨt yapɨrwe nar 5,000 mɨt keriyen
hɨr nererik naam menmen.

Jisas ken kitet tɨpar keke niu
(Mt 14:22-23; Jo 6:15-21)

45 In ek Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak
hɨm manp te hɨr eninɨn enu bot enɨno en-
rekir wan eniun pɨnak ein enmeriyɨwek
enɨt wit Betsaida. Hɨrak kakriuwet mɨt
hɨr nanɨno heriyai heriyai nanrer wit mɨr
eim.
46 *Hɨrak Jisas keriuweti hɨr nen, te
hɨrak ken mɨniu (o neiyɨp) kitehi God,
hɨrakɨt tewepnak.
47 Maain wɨtaan man, bot ke mɨt wen
kerekir wan ke nɨmɨn, hɨrak Jisas kerp
tɨ kepu weinɨk. Hɨrak kɨr mɨt nɨrak hɨr
neiyɨk newen tɨpar iuwe neriuwet bot
ken, te nɨme mɨniu meriuwet bot ap ken
kiun pɨnak ein au.
48 Menep wanewik, Jisas hɨrak kitet wan
keke niu ken. Hɨrak kakno kaksipaat mɨt
nau bot,
49 *te hɨr nɨrek kitet wan keke niu ken,
hɨr han kitet hɨrak herwe.
50 Te hɨr nɨnaain nenepɨp. Hɨr nenepɨp
te hɨrak ketpor kar ik: “Yi han tokik eiyu.
Hi Jisas kerekek hi han. Te yi ap eineina
au.”
51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kehɨn
kɨniu ketikeri nau bot. Te nɨme matɨn
meit. Hɨr nɨrek, te hɨr nepɨrpɨr iuwe.
52 *Hɨr ap han kitet menmen me bret
kerek hɨrak kɨrɨakem kewet mɨt em hɨram
meteiknor hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Au, han kɨr
wen toenuk. Mar im te hɨr nepɨrpɨr.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap neit Genesaret
(Mt 14:34-36)

53-54 Hɨr nerekir wan ere hɨr niun ten-
haan ken pɨn eik. Hɨr nɨnaaiwɨr bot nerp
tenhaan mɨt yapɨrwe hɨr nɨr ninaan me
Jisas hɨr nerteiyek hɨrak keimɨn. Te hɨr
nen heriyai heriyai
55 nerer wit wit hɨr nenerɨr mɨt nɨnap
neri nen newisi nɨwaai nentar yeno, hɨr
nɨnani neri nen wit kerek hɨr nemtau Jisas
kewiyen.
56 Jisas ken kerer wit kike o wit iuwe, hɨr
mɨt newis mɨt nɨnap hɨr nau yaain menep
yayiwe, hɨr nitɨwekhi te hɨr newɨr his
netenen klos mɨrak. Mɨt kerek newɨr his
netenen klos mɨrak, hɨr pɨke nɨre yaaik.

7

Jisas kene mɨt kerek hɨr nises hɨm me maamrer, ap nises hɨm me God au
(Mt 15:1-9)

1 Mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises
hɨm me Moses, hɨr netike mɨt han kerek
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
miyapɨr em, hɨr nɨnaaiwɨr wit Jerusalem
nen nererik neit wit eik nanɨr Jisas.
2 *Hɨr nɨr mɨt disaipel han kerek nises
hɨm me Jisas hɨr nɨpaam menmen te hɨr
ninɨn nekemyet his mɨr au.
3 (Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr niutɨp niutɨp
nises hɨm me maamrer te mɨt ne Farisi hɨr
nisesim iuwe. Hɨr nekemyet his au, te hɨr
nanɨm menmen au.
4 *Hɨr nanɨno wit nanɨt menmen mɨt
nesiuwerem meit maket, hɨr nantɨwem
pɨke nanɨnen wit eik hɨr ninɨn nanmɨr au,
te hɨr nanɨm menmen au. Hɨr nises hɨm
meiyam me maamrer mar im. Hɨr neke-
myet wa hesnu, mɨn me toni, wenkepye,
sar metike mɨn me ain. Au, hɨr ap te
nanɨm menmen taau!)

* **6:46** Mk 1:35; Lu 5:16, 6:12, 9:28 * **6:49** Lu 24:37 * **6:51** Mk 4:39 * **6:52** Mk 8:17 * **7:2** Lu 11:38 * **7:4** Mt 23:25

5 Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt kerek
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
miyapɨr em, hɨr nitehi Jisas nar ik: "Nen-
mak mɨt hɨr nises hɨm mit, te hɨr ap nises
hɨm me maamrer? Hɨr naam menmen
neriuwe his enum hapɨk mewim."
6 *Jisas ketpor kar ik: "Nɨpaa Aisaia
hɨrak katɨp hɨm me yi mɨt kerek yewenɨn
hɨm. Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei mar im:
'Mɨt in newenanɨpi neriuwe hɨm mɨr, te
han kɨr kisɨsa au.
7 Hɨr nitehɨr newen ninɨp nine henye
newenɨpi niuk mai weinɨm. Hɨr
natɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨr hɨram
mar ke hɨm me God.'
8 "Yi yeweikɨn sip yewet hɨm me God,
te yi yises hɨm weinɨm mɨt keriyen hɨr
netpiyem."
9 Hɨrak wen ketpor, "Yi yertei werek
werek eiweikɨn sip eiwet hɨm me God te
yi eiyises hɨm mi.
10 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau tɨwei
katɨp kar ik: 'Yi naanmampre miye haai
ni eiwenɨpi niuk mɨr eikepi, maain yi
naanmampri. Neimɨn hɨr nene miye haai
nɨr nanre newɨrpaan newepik, hɨr mɨt
han nanɨnɨp nani nanɨt.'
11 Te yi mɨt yatɨp mɨtɨk hak kaktɨp miye
haai nɨrak menmen hɨrak maain kak-
wetɨrem kakɨkepi, te hɨrak kehimɨtanem
kakwet God em,
12 te maain yi yeriuwesɨsek hɨrak ap
kakwet miye haai em kakɨkepi kakriuw-
erem au.
13 Mar im yi yewenɨn hɨm me God yeri-
uwe menmen maamrer netpiyem yi yis-
esim yatɨp mɨt em. Yi mɨt yɨrɨak menmen
yapɨrwe enum mar im."

Menmen mɨt nɨrɨakem menip God hɨrak katɨp hɨr enun
(Mt 15:10-20)

14 Jisas pɨke kenɨne mɨt miyapɨr
yapɨrwe hɨrak ketpor kar ik: "Yi
mɨt miyapɨr yapɨrwe, yi nɨkɨp emnep
eiyɨmtau hɨm mai, yi han ekitetim!
15 *Menmen mɨt nanɨm mamno tu kɨr
hɨram ap menip God kaktɨp mɨt hɨr enun
au. Menmen mekre han ke mɨt hɨram
meweikɨn han kɨr hɨram menip God hɨrak
kaktɨp mɨt hɨr enun.
16 Neimɨn hɨr enɨrtei hɨr nanɨmtewem."
17 Maain hɨrak epei kɨnaaiwɨr mɨt hɨrak
ken wɨnak ken nɨmɨn ein, mɨt nɨrak nises
hɨm mɨrak hɨr nitɨwekhi me hɨm nɨpaa
hɨrak ketpim.
18 Hɨrak kenemyor naan ketpor kar ik:
"Yi wen yepɨtariyem yar ke mɨt ein a? Yi
yepɨtari menmen hɨram mamno hɨm ke
mɨt hɨram menip God hɨrak kaktɨp mɨt hɨr
enun taauye!
19 Menmen hɨram mamno mamɨke tu
kerekek maain mɨt hɨr nanɨno nanɨnerem
mamno mune ne heim." (Me hɨm im Jisas
katɨp hɨrak keteiknai menmen yapɨrwe
me tɨ hɨram yaaim te haiu mamɨm.)
20 Hɨrak wen katɨp, "Menmen enum
mekre han ke mɨt hɨram menip God
kaktɨp hɨr enun.
21 *Menmen mekre han ke mɨt meit
nɨmɨn hɨram menipi hɨr han kitet enum,
hɨr nisesan nɨrɨran, hɨr nekintɨp menmen
o hɨr nenep mɨt nani.
22 Hɨr nari miyapɨr ne mɨt han his
newenem nɨwaai netikeri, hɨr hemkre
menepam enum nanɨt menmen, hɨr
nɨrɨak menmen enum meit wit wit heriyai
heriyai, hɨr newenɨn hɨm, hɨr nenke perke
enum o paan tokik nekitet naan, hɨr han
enuk neriuwe mɨt hɨr ninɨni neit menmen
yapɨrwe, hɨr netpi nisesi, hɨr han kitet hɨr
iuwe ninɨn mɨt han. Menmen im metike
menmen ham enum.
23 Menmen im yapɨrwe meit nɨmɨn
mekre han man hɨram menip God hɨrak
kaktɨp mɨt hɨr enun."

Mɨte pe Finisia witehi Jisas hɨrak kakepiye
(Mt 15:21-28)

24 Maain Jisas hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr
wit ik, hɨrak kepno ken hɨn me wit Taia.
Hɨrak ken kiun ein, hɨrak ken kepu wɨnak
hak kɨnapen hɨr mɨt en nertei hɨrak kepu
wɨnak eik, te hɨr nemtewek.
25 In ek, mɨte hap nɨki pɨre herwe enuk
kersɨsep, hɨre wemtau mɨt natɨpan me
Jisas. Te hɨre wen wenke wɨwaai tɨ menep
hɨt me Jisas.
26 Mɨte ip hɨre pe Isrel au. Hɨre miye
pɨre wina (o winiye) weit provins Sairo

* **7:6** Ais 29:13 * **7:10** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **7:15** Ap 10:14-15 * **7:21** Ga 5:19-21

Finisia. Hɨre witehi Jisas hɨrak kakɨpɨr herwe kaknopɨn kakɨkeipɨn nɨki pɨre.

27 Te Jisas katɨp hɨrak kakinɨn kakɨkaap mɨt ne Isrel, te hɨrak ketpɨwe tok piksa kar ik: "Nɨkerek hɨr eninɨn enɨm menmen. Hɨram enum te haiu mɨt mamkin menmen me nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet nepere rem."

28 Te hɨre wetpɨwek, "Ti atɨp werek Mɨtɨk Iuwe, te nepere mekorɨr menmen me nɨkerek mɨnatɨn mɨwaai tɨ."

29 Hɨrak ketpɨwe, "Ti atɨp werek ik, te ti pɨke eno witeik. Hɨrak herwe epei kenke kenpɨn kɨnaaiwɨr nɨki pit."

30 Hɨre pɨke wen witeik, hɨre wɨr nɨki pɨre wɨwaai yeno, hɨre wertei herwe epei kenke kenpɨn kekeipnɨwe.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk ap katɨp au, nɨkɨp toto

31 *Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit ke Taia keit ein, hɨrak ken kewep nɨmɨn ke wit Saidon hɨrak ken menep hɨn me wit hiswiyen (10) hɨrak ken ere kiun wan ke provins Galili.

32 *Mɨt han neit mɨtɨk hak neiyɨk nen neteikɨn Jisas ek. Mɨtɨk ik hɨrak nɨkɨp toenum katɨp werek au. Teruk enuk kemerhin (o kemarkɨk). Hɨr natɨp Jisas hɨm iuwe, te hɨrak kakwis his mamɨnterik kakɨkepik.

33 *Hɨrak Jisas ketɨwekhis keriyaak keiyɨk ken ketikerek tekiyakɨt tɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe nererik neit ein. Te hɨrak kewis histuwak mɨrak mekre nɨkɨp mɨrak, hɨrak kenikɨn tɨmank men nin kɨrak.

34 *Te hɨrak kɨkɨam naan men niu kekin han ketpɨwek kar ik: "Efata." Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp, "Ti nɨkɨp mit emnep emtau menmen."

35 Hɨrak nɨkɨp mɨrak menep, teruk kerek kemerhin (o kemarkɨk) epei au, hɨrak katɨp werek werek.

36 *Hɨrak Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr enwepyapɨr menmen im emɨt! Hɨrak kehimɨtenorem katɨp hɨr ap enɨtpim au emɨt! Te hɨr newepyapɨrem iuwe nerer wit wit heriyai heryiyai.

37 *Mɨt in han kekrit wɨsenum hɨr natɨp nar ik: "Hɨrak epei kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim. Hɨrak wen kɨrɨak mɨtɨk ik nɨpaa nɨkɨp to enum, hɨrak nɨkɨp menep kemtau hɨm."

8

Jisas kewet mɨt nar 4,000 menmen hɨr naam (Mt 15:32-39)

1 In ek mɨt yapɨrwe nererik nan, hɨr ap neit menmen mei te nanɨm au. Te Jisas hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak ketpor kar ik:

2 *"Hi hanhan heriuwe mɨt in. Hɨr nau netikewa me wɨ wikak, te in ek menmen hɨram epei au mesi hɨr nɨnpɨ maan.

3 Hi eriuweti nanɨt nɨnpɨ nanɨno nɨr ein te hɨr nɨnpɨ mamɨn nanɨnkewɨn nanwaai yayiwe. Mɨt han hɨr neke yanɨmɨn nan."

4 Mɨt nɨrak netpɨwek nar ik: "Haiu mamwetɨr menmen hɨr nanɨm mamɨrkeik? Wit ik ek hɨrak weinɨk."

5 Jisas hɨrak kitorhi kar ik: "Menmen marmenum mepeit?" Hɨr natɨp, "Menmen hispɨnak wik(7)."

6 Hɨrak katɨp hɨm iuwe te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nanu tɨ. Te hɨrak ketenen bret hispɨnak wik (7), hɨrak kitehi God em katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak kewenɨn bret kewet mɨt disaipel nɨrak em hɨr nenkerem newet mɨt yapɨrwe rem.

7 Hɨr mɨt disaipel nɨrak wen netenen saauk ham kike. Te Jisas kitehi God em, hɨrak kewet mɨt nɨrak em ketpor hɨr enwet mɨt han em. Hɨr newetɨrem.

8 Hɨr mɨt yapɨrwe naam menmen ere tu iuwe. Mɨt disaipel nɨrak nen neit menmen yinam wen mepeit, hɨr neiyɨm nen nemi mekre wapnake hispɨnak wik (7) mau hɨm.

9 Mɨt miyapɨr nar 4,000 hɨr epei naam menmen im. Hɨr epei naam, hɨrak keriuweti nen.

10 Hɨrak keriuweti nen, hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nehɨn nɨniu nau bot, hɨrak kerekir wan ken kiun hɨn me distrik Dalmanuta.

---

* **7:31** Mt 15:29-31 * **7:32** Mk 5:23; Lu 4:40, 13:13 * **7:33** Mk 8:33 * **7:34** Mk 6:41; Jo 11:41 * **7:36** Mk 1:43-45 * **7:37** Ais 35:5 * **8:2** Mk 6:34-44 * **8:11** Mt 12:38

Mɨt Farisi nitehi Jisas hɨrak kakrɨak menmen hɨr nanɨrem
(Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

11 *In ek mɨt han ne Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm me Moses hɨr nan netike Jisas newepnak. Hɨr nenerek nitɨwekhi hɨrak kakrɨak menmen kakteiknor hɨrak God keriuwetek kan tɨ ik. Hɨr hanhan nanri han kɨrak.
12 *Jisas kekin han ketpor kar ik: "Yenmak yi mɨt yitauhi te hi arɨak menmen hi eteikni God keriuweta hi han a? Hi hetpi werek. Hi ap te eteikni yi mɨt ne tɨ menmen mar im taau."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kɨnaiwɨri kehɨn kɨniu kau bot ketike mɨt nɨrak, hɨrak kerekir wan kakno pɨnak ein.

Tok piksa me hɨm me mɨt ne Farisi netike hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot
(Mt 16:5-12)

14 Hɨr mɨt disaipel nɨrak neit bret au, hɨr han kaa rem. Kiutɨp kɨwaai kekre bot kepeit kerekek.
15 *Bot hɨrak wen kerekir wan, hɨrak Jisas katɨp hɨm iuwe ke hɨm enum mɨt newepyapɨrem natɨp hɨram yaaim metike menmen mɨt ne mɨtɨk iuwe King Herot nɨrɨakem. Hɨrak ketpor, "Naanempre hɨras. Yi einopɨn eikeipɨn yis me mɨt ne Farisi metike yis me mɨt ne Herot."
16 Te hɨr natɨpan nar ik: "Haiu han kaa bret te hɨrak kenai ketpaiyem."
17 *Jisas kemtau hɨr natɨpan, te hɨrak ketpor kar ik: "Yenmak te yi yatɨp yi han kaa bret a? Yi ap han kitet menmen werek werek wen au a? Han ki au to enuk a?
18 *"Yi nanamɨr kewi te yi yɨr menmen au. Yi nɨkɨp mewi, te yi yemtau menmen au. Yi han kaa menmen im a?
19 *Nɨpaa ein hi ewepep bret mar hispɨnak (5) me mɨt nar 5,000, yi yeit yinam mekre wapnake mau hɨm marmenum a?" Hɨr netpɨwek, "Haiu memi mar hiswiyen wik (12)."
20 *Hɨrak ketpor kar ik: "Me bret hispɨnak wik (7) me mɨt nar 4,000 yi yeit yinam yemi mekre wapnake mau hɨm marmenum a?" Hɨr netpɨwek, "Haiu meit hispɨnak wik (7)."
21 Hɨrak ketpor, "Yi wen yepɨtari a? Hi ap heni me bret au. Hi hetpi yi einopɨn ap eiyises hɨm enum mɨt ne Farisi natɨp mɨt hɨr enisesim."

Jisas kɨkaap mɨtɨk ke Betsaida hɨrak nanamɨr toto
22 Maain hɨr nen niun wit Betsaida. Hɨr mɨt han nari mɨtɨk nanamɨr toto hɨr neiyɨk nan nɨr Jisas, hɨr nitɨwekhi hɨm iuwe te hɨrak kakwis his mamɨnterik.
23 *Jisas ketenɨnwek his kariyaak ken kɨnaaiwɨr wit ken kerp pɨn eik. Hɨrak kenikɨn tɨmank men nanamɨr kɨrak, hɨrak kewis his menterik. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Ti hɨr menmen o au?"
24 Hɨrak mɨtɨk kɨwaainaan kɨr ein ein katɨp, "Hi hɨr mɨt neke tɨ o hi hɨr nu waai?"
25 Hɨrak Jisas pɨke kewis his mentar nanamɨr kɨrak. In ek hɨrak mɨtɨk kɨr hɨmɨn naan menmen hɨrak kɨrem werek werek yaaim.
26 *Hɨrak nanamɨr yaaik te Jisas kare kaksiuwerek kakno, hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ti ap eno wit Betsaida eik, au emɨt! Ti eno nit en kerekek."

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk Krais God kesiuwerek kan tɨ
(Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)

27 Maain Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nen nerer wit wit me Sisaria Filipai. Hɨr wen nepno hɨrak kitehi mɨt nɨrak kar ik: "Mɨt hɨr nenewa hi keimɨn?"
28 *Mɨt nɨrak hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨt han natɨp ti Jon kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar ti pɨke hekrit heke herwe hei han. Mɨt han natɨp ti profet Ilaija ti hɨnaaiwɨr wit ke God hekiuwe han tɨ ik e. Mɨt han natɨp ti mɨtɨk profet hak nɨpaa natɨp hɨm me God newepyapɨrem natɨp mɨt em, ti pɨke hekrit heke herwe hei han."
29 *Hɨrak Jisas kitorhi, "Te yi han kitet hi keimɨn?" Hɨrak Pita ketpɨwek, "Ti Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanit kerek ti ekepai haiu mɨt keriyen."
30 *Jisas ketpor hɨm iuwe, "Yi ap eiwepyapɨr hi keimɨn au emɨt!"

* **8:12** Lu 11:29 * **8:15** Lu 12:1 * **8:17** Mk 6:52 * **8:18** Jer 5:21; Esi 12:2; Mk 4:12; Ap 28:26 * **8:19** Mk 6:41-44 * **8:20** Mk 8:6-9 * **8:23** Jo 9:6 * **8:26** Mk 7:36 * **8:28** Mk 6:15 * **8:29** Jo 6:68-69 * **8:30** Mk 9:9

Jisas katɨp maain hɨrak kaki hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)

31 In ek, hɨrak kinɨn ketpor kar ik:
"Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
yɨnk kai kakiyewo iuwe. Haairer netike
mɨt iuwe pris kerek newet God menmen
me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm
lo me Moses, hɨr nanɨneina te hɨr naniyep
hi hahi. Te maain wɨ wikak, hi pɨke ekrit
ehu."
32 Jisas katɨp hɨm kepakɨn menmen au,
hɨrak kewepyapɨrem. Te Pita ketpɨwek
keriyaak keiyɨnk ken pɨn eik hɨrak
kenerek ketpɨwek kar ik: "Ti han kitet
menmen mar im au emɨt."
33 Jisas keweikɨn kɨr mɨt disaipel nɨrak
han te hɨrak kene Pita ketpɨwek kar ik:
"Seten ti enopɨn ekeipno. Ti ap han kitet
menmen har ke God han kitetim au. Ti
han kitet menmen har ke mɨt keriyen."
34 *Maain Jisas kenɨne mɨt yapɨrwe
netike mɨt disaipel nɨrak. Hɨr nan nererik
nau, te hɨrak ketpor kar ik: "Neimɨn
hɨr hanhan nanisɨsa nanɨmtau hɨm mai,
hɨr hanhan hɨras au. Hɨr ap nehɨnhɨn
enɨnaain menmen enum mamnen mam-
riwaank nentar hɨr nises hɨm mai.
35 *Neimɨn nɨrɨak ek au, te hɨr nare
nanu nanɨt menmen yapɨrwe, maain hɨr
maain nani. Te neimɨn nani nanɨntar
hɨm mai hɨr nisesim, hɨr nantikewa nanu
nanɨt.
36 Mɨtɨk hak keit menmen yapɨrwe
me tɨ te hɨmɨn kɨrak hɨrak kakɨwaank,
mamɨrkeik te hɨram mamkepik hɨrak kak-
tike God tatu werek a? Taauye!
37 Mɨtɨk kakwet God mekam te hɨrak
kakwetɨwek hɨmɨn hak yaaik kɨrak a?
Taauye!
38 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnk enuk ap
eitɨp mɨt enun ne tɨ ik yi yises hɨm mai,
maain me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi heit menmen me Haai merhihe
mewepna, hi anen ehɨrp tɨ hetike mɨt
ensel nai, hi eweikɨn sip ewet yi mɨt."

9

1 *Jisas ketpor kar ik: "Hi etpi werek.
Mɨt han nepu nepeit in hɨr nani wen au,
te hɨr nanɨr menmen iuwe God kɨrɨakem
mamnen hɨrak keiyɨm naanmampre mɨt
kakriuwerem."

Mɨt disaipel nɨr yɨnk ke Jisas hɨrak keweikɨn kɨre menmen ham
(Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)

2 Maain wi hispɨnak kiutɨp (6) epei men,
hɨrak Jisas keithis Pita, Jems, Jon tetikerek
ten mɨniu (o neiyɨp) kau niu ein. Hɨrakɨt
tepu weinɨm. Mɨt han au. Hɨrakɨt tɨrek
keweikɨn his keit in.
3 Laplap mɨrak merhɨhe mɨre hike, te
hɨr mɨt ne tɨ hɨr ap te nɨrɨakem mar im
taauye.
4 Hɨrakɨt tɨr Ilaija ketike Moses, hɨrakɨt
maam nɨpu te nɨpaa ein, hɨrakɨt wik tetike
Jisas tewepnak.
5 Hɨrak Pita kɨr menmen im te hɨrak
katɨp Jisas kar ik: "Haai, haiu mau in
hɨram yaaim. Haiu mamwep weisak
wikak. Kiutɨp kit, kiutɨp ke Moses, kiutɨp
ke Ilaija."
6 Hɨrak Pita katɨp hɨm im kentar hɨrakɨt
tɨnaain te Pita kepɨtari hɨm mekak hɨrak
ketpiyem, te hɨrak ketpi hɨm im o hɨm eim.
7 *Hɨrak katɨp epei au, napɨ kɨwapɨni,
hɨrakɨt temtau hɨm me God meke napɨ
man matɨp mar im: "Hɨrak Nɨkan kai ik hi
hanhanek. Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtau hɨm
mɨrak."
8 Hɨram matɨp epei au, napɨ kewep ken
hɨrakɨt terenaan waswas tɨr mɨtɨkɨt wik
au. Hɨrakɨt tenep teit pɨke ten wit ke God.
Jisas kerekek hɨrak kepu.
9 *Hɨrakɨt tekiuwe mɨniu (o neiyɨp)
Jisas kewenet ketpɨwekɨt hɨrakɨt ap
tewepyapɨr menmen hɨrakɨt epei tɨrem
au emɨt ere maain hɨrak Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hɨrak kaki pɨke kakɨkrit kaku.
10 Hɨrakɨt temtau hɨm mɨrak hɨrakɨt
tepakɨnek. Te hɨrakɨt titehiyakɨt menmen
Jisas ketpɨwekɨtem me maain hɨrak kaki
pɨke kakɨkrit kaku.
11 Te hɨrakɨt titɨwekhi tatɨp tar ik: "Nen-
mak mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses
hɨr natɨp Ilaija kakinɨn kaknen, te maain
Mɨtɨk Krais kɨkaru kaknen?"
12 *Jisas ketpɨwekɨt, "Hɨrak Ilaija
kakinɨn kaknen pɨke kakrɨak menmen ere

* **8:34** Mt 10:38-39 * **8:35** Lu 17:33; Jo 12:25 * **8:38** Mt 10:33 * **9:1** Mk 13:30 * **9:7** Mt 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Ap 3:22 * **9:9** Mt 12:16; Mk 8:30 * **9:12** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3

werek. Te nenmak hɨr mɨt ne nɨpaa ein
newis hɨm mau tɨwei me hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi yɨnk kakiyewo iuwe, mɨt
hɨr nanitetaunaan a?
13 *Te hi hetpi werek. Hɨrak Ilaija epei
kan, te mɨt hɨr nerekyɨwek nises han kɨr
mar ke nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei.
Hɨrak Jon kerekek."

Jisas kɨkaap nɨkan hɨrak kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipnɨwek
(Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)

14 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrakɨt tan
tɨr mɨt disaipel nɨrak han. Hɨrakɨt tɨr mɨt
yapɨrwe nan nererik neweiknor. Mɨt dis-
aipel hɨr netike mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm
lo me Moses hɨr nenehan me menmen.
15 In ek hɨr mɨt nɨr Jisas kan te hɨr han
kekrit han yaaik nen natɨp nar ik: "Ti epei
han."
16 Hɨrak ketpor, "O hi epei han."
Te hɨrak kitorhi, "Yi yenehan yektaan
mekam?"
17 Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr yapɨrwe hɨrak
ketpɨwek kar ik: "Haai, hi epei hari
nɨkan kai heiyɨk han. Hɨrak herwe enuk
kersɨsek kewek teruk.
18 Me wɨ hɨrak kersɨsek, hɨrak kewɨrek
kɨwaai tɨ, hɨrak nɨkan kenikɨn mar
tɨwerpek, hɨrak kenip yehes mɨrak kɨkir
kɨkir, yɨnk kererwo. Hi hitehi mɨt disaipel
nit hɨr nanɨpɨr herwe kakno, te hɨr
taauye!"
19 Jisas hɨrak kemtau hɨm im te hɨrak
keneri kar ik: "Yi mɨt miyapɨr kerek yi
ap han ekitɨta? Wɨ marmenum hi ehu
emeryi te yi han ekitɨta? Ehɨt nɨkan eiyɨk
enen."
20 Hɨr neiyɨk nan hɨrak herwe enuk kɨr
Jisas. Herwe enuk kɨr Jisas, hɨrak han
enuk kersɨs nɨkan kenipek kenke kɨwaai
tɨ. Nɨkan keweikɨn heriyai heriyai, hɨrak
kenikɨn mar tɨwerpek.
21 Jisas kitehi haai kɨrak kar ik: "Wɨ
marmenum hɨrak kɨrɨak kar ik e?" Haai
kɨrak ketpɨwek, "Nɨpaa hɨrak nɨkan kike
ere in.
22 Hekrit hekrit hɨrak herwe kersɨsek te
hɨrak kewɨrek kekre si o kekre wan tɨpar
te hɨrak kaknep hɨrekes kaki. Ti iuwe
ti hertei epɨr herwe eik, te ti hanhanai
ekepik."
23 *Jisas hɨrak kenerek kar ik: "Ti hen-
mak ti atɨp te hi hertei a? Keiyɨn han kitɨta
hɨrak kakrɨak menmen yapɨrwe."
24 *Waswas haai kitehi Jisas hɨm iuwe,
"Hi han kitetit iuwe au, kike keremem. Ti
ekepa te hi han ekitetit iuwe."
25 Jisas kɨr mɨt yapɨrwe nesiuknen nan
nererik neweiknɨwek nanɨrek, hɨrak kene
herwe enuk ketpɨwek kar ik: "Ti herwe
enuk hersɨsek hewek teruk hemesɨsɨwek
nɨkɨp paan toto, hi hetput hɨm iuwe ti et-
paan eno ekeipnɨwek ap pɨke eno ekrerek
au ekɨt. Ti enopɨn."
26 *Hɨrak herwe kekre nɨkan hɨrak
kenepɨp pɨke kenep nɨkan, hɨrak
kaa keperper, hɨrak herwe kenpɨn
kekeipnɨwek ken. Hɨrak nɨkan kɨwaai
kɨre mɨtɨk epei kaa, te mɨt yapɨrwe natɨp,
"Hɨrak epei au kaa."
27 Te Jisas keriyɨwek his men niu kari
nɨkan hɨrak kekrit.
28 Maain hɨrak ken wɨnak nɨmɨn ein,
hɨr mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi nar ik:
"Menmak te haiu ap mepɨrek ken au a?"
29 Jisas hɨrak ketpor, "Yi yepɨr herwe
enuk kar ik yeriuwe menmen ham au.
Prea keremem."

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki, maain hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)

30 *Maain hɨr nɨnaaiwɨr wit ik, hɨr
nen nitet yayiwe neke nɨmɨn ke provins
Galili, te hɨrak kɨnapen mɨt yapɨrwe hɨr
nanɨrteiyek.
31 *Hɨrak kɨnapen kentar hɨrak hanhan
katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨm mɨrak. Hɨrak
ketpor kar ik: "Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe mɨt han hɨr nanriuweta hi eno his
me mɨt enun hɨr naniyep hi hahi. Maain,
wɨ wikak, hi pɨke ahɨkrit hahu."
32 *Hɨr han kitet hɨm mɨrak hɨr
nepɨtariyem. Te hɨr nɨnaain nanitɨwekhi
me menmen hɨrak ketporem.

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe
(Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)

* **9:13** Mt 11:14 * **9:23** Mt 21:21; Mk 11:23 * **9:24** Lu 17:5 * **9:26** Mk 1:26 * **9:30** Jo 7:1 * **9:31** Mk 8:31, 10:32-34 * **9:32** Lu 18:34

33 Hɨr newepnak epei au, hɨr nen niun
wit Kapaneam. Hɨr epei nen wɨnak nɨmɨn
ein, hɨrak kitorhi kar ik: “Nɨpaa haiu wen
mɨpitet yayiwe, yi yatɨpan mekam?”
34 *Hɨr au nekintɨp nentar nɨpaa hɨr
natɨpan me hɨr hɨras keimɨn ke hɨr hɨrak
kinɨni iuwe.
35 *Jisas kau yeno kari mɨt hiswiyen wik
nɨrak (12), hɨrak ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak
kakinɨn mɨt han, hɨrak ekɨkaru ekɨkrɨak
menmen mɨr weinɨm.”
36 Hɨrak kari nɨkan kewisɨk kerp keit
nɨmɨn. Hɨrak keiyewewik ketpor,
37 *“Mɨt neimɨn kerek hɨr nɨkaap mɨtɨk
kiutɨp kar ke nɨkan ik nentar hɨr nises
hɨm mai, hɨrak kar ke hɨr nɨkaap mɨtɨk
kerekek au. Hɨr nekepik ketikewa. Mɨt
kerek nekepa, hɨr nekepa kerekek au.
Hɨrak kar ke hɨr nekepa hetike Mɨtɨk Iuwe
kerek keriuweta hi han tɨ ik.”

Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen mar ke haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yinan
(Lu 9:49-50)

38 *Hɨrak Jon ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk
Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak kepɨr herwe
enum kekine niuk mit, te haiu meri-
uwesɨsek kentar hɨrak kises hɨm mit
ketikewai au. Haiu mɨt keriyen.”
39 *Jisas ketpor kar ik: “Yi yeriuwesɨsek
au ekɨt! Mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
yaaim iuwe kekine niuk mai, hɨrak ap te
kaktɨp enum me hi waswas taau.
40 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen mar ke
haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yinan.
41 *Hi hetpi werek. Mɨt han nekepi, hɨr
neweti tɨpar mei yi yayɨm yentar yi yises
hɨm me hi Krais, God hɨrak ap han kaa
menmen im au. Maain hɨrak kakwetɨr
menmen yaaim.

Menmen enum mɨtɨk hak kɨrɨakem mamɨwaank hɨm mɨtɨk hak kisesim
(Mt 18:6-9; Lu 17:1-2)

42 “Mɨtɨk hak kakrɨak nɨkan hak ke
nɨkerek yapɨrwe in hɨr han kitɨta kar
ik, te hɨrak keweikɨn han kɨrak te
hɨrak kakrɨak enum, hɨrak yaaik te mɨt
han hɨr nankaaip nan kariyɨwek teruk
hɨr nanwɨrek kakno kakɨkre wan kaki
te maain hɨrak ap kakrɨak menmen
ham enum te God han enuk wɨsenuk
kakɨwaankek kakɨkre si.
43 *Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe his
mit te ti eremir meiyam pɨnam ewɨrem.
Ti eremir meiyam pɨnam ewɨrem hɨram
enum kike mentar ti ap erɨak menmen
enum ti etike God yi eiyu eiyɨt tipmain
tipmain enum eik. Te ti his mit wik
mepwit ti erɨak menmen enum ere ti eno
si tatɨknenit te ti ehu en tipmain tipmain
enum eik, hɨram menmen enum iuwe.
44 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram
mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si mami au
mamu tipmain tipmain enum eik.]
45 Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe hɨt
mit, te ti eremir meiyam pɨnam ewɨrem.
Ti hɨt miutɨp keremem mepwit hɨrak
enum kike. Ti etike God yi eiyu eiyɨt
tipmain tipmain enum eik. Te ti hɨt mit
wik mepwit ti erɨak menmen enum ere ti
eno si tatɨknenit ti ehu tipmain tipmain
enum eik, hɨram enum wɨsenum.
46 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram
mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si mami au
mamu tipmain tipmain enum eik.]
47 *Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe
nanamɨr kit, te ti eket keiyak ewɨrek. Ti
nanamɨr keiyak kiutɨp kepwit hɨrak enuk
kike. Ti hetike God yi eiyu eiyɨt tipmain
tipmain enum eik. Te ti nanamɨr wik
kepwit te ti hɨrɨak menmen enum ere ti
eno si tatɨknenit ti ehu tipmain tipmain
enum eik, hɨram enum iuwe.
48 *Ti eno wit enuk ik, ‘henek hɨram
mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au kaku, si
mami au mamu tipmain tipmain enum
eik.’
49 Sol (o siyak) mamno mamɨkre men-
men mamnipem hɨram yaaim mamtɨn
hɨm. Mar im menmen enum kerek
mewaank mɨt, hɨram mamkepi yi yayɨr ke
mɨt yaain.
50 *Sol hɨram menmen yaaim. Hɨram
merekir nin au, hɨram enum mɨre tɨpar
harɨk, te yi yarkeik eirɨakem te hɨram pɨke
mamrekir nin a? Taauye! Yi yɨre sol (o
siyak) yi han kitet menmen yaaim te yi

* **9:34** Lu 22:24 * **9:35** Mt 20:25-27; Mk 10:43-44 * **9:37** Mt 10:40 * **9:38** Nam 11:27-29 * **9:39** 1Ko 12:3 * **9:40** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:41** Mt 10:42 * **9:43** Mt 5:30 * **9:47** Mt 5:29 * **9:48** Ais 66:24 * **9:50** Mt 5:13; Lu 14:34; Kl 4:6; Ro 12:18; 1Te 5:13

eitike mɨt han yi eikiyan eiyu eiyɨt.”

10

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr nepɨr miyapɨr nɨr
(Mt 19:1-12; Lu 16:18)

1 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit Kapaneam hɨrak ken kiun hɨn me provins Judia. Te hɨrak ken kerekir mani Jodan ken pɨnak kerek wepni kekai kan. Hɨr mɨt yapɨrwe ne wit yapɨrwe pɨke nan nererik nanɨrek. Hɨrak pɨke ketpor kar kerek nɨpaa ein hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨr mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses, hɨr nan niun Jisas newisesik, hɨr nitɨwekhi nar ik: “Hɨm lo me maamrer hɨram mewis mɨtɨk hak kepɨr mɨte pɨrak hɨre wauno waunaiwɨrek o au?”
3 Jisas hɨrak kinɨn kitorhi hɨm ham kar ik: “Hɨm me Moses hɨram matɨp mekam?”
4 *Hɨr natɨp, “Hɨm me Moses mewis mɨtɨk hɨrak kewis tɨwei kakwet mɨte pɨrak ek, te hɨrak kakpɨrep wauno.”
5 *Jisas ketpor kar ik: “Hɨrak Moses kewis hɨm im mentar yi mɨt enun han to enuk.
6 Nɨpaa enum eik God kɨrɨak tɨ ketike menmen yapɨrwe, hɨrak kewis mɨtɨk ketike mɨte pɨrak.
7 *Mar ik te mɨtɨk hak kaknaiwɨr miye haai nɨrak, hɨrak kaktike mɨte nanu nanɨt,
8 hɨr nankiyan nanu nanɨr ke yɨnk kiutɨp. Hɨr wik au, hɨr nɨre niutɨp.
9 Te mɨtɨk mɨte God kerekyor hɨr neitan, hɨr mɨt han ap te nanriuwetep wauno waunaiwɨrek taau.”
10 Maain hɨr mɨt nɨrak netikerek nau wɨnak neit nɨmɨn ein, hɨr nitɨwekhi me menmen im.
11 *Te Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak kepɨr mɨte pɨrak kakɨt mɨte hap, hɨrak kɨrɨak enum me mɨte winɨn nɨpaa hɨrak ketɨwe.
12 Mar keremem, mɨte piutɨp waunaaiwɨr mɨtɨk kɨre wawɨt mɨtɨk hak, hɨre wɨrɨak enum me mɨtɨk kinɨn nɨpaa hɨre wetɨwek.”

Mɨt neit nɨkerek kike neri nan nɨr Jisas
(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)

13 Mɨt han neriuwet nɨkerek nɨr nanɨr Jisas te hɨrak kakwis his mamɨnteri kakɨtpor hɨm yaim. Te mɨt disaipel nɨrak hɨr neneri.
14 Jisas kɨr menmen im, hɨrak han enuk katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Yi eiwis nɨkerek hɨr nanɨnen in. Yi ap eiweni au emɨt! Hɨr mɨt kerek God hɨrak naanmɨpror hɨr nar ke nɨkerek in. Hɨr hanhana.
15 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek hɨr hanhan God hɨrak naanmampri, hɨr nanises hɨm mɨrak nanɨr ke nɨkerek in hɨr nises hɨm me miye haai nɨr, o au en, hɨr ap te nanu nantike God taau!”
16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewis his mɨrak menteri hɨrak ketpor hɨm mɨrak yaaim.

Hɨm me mɨtɨk kerek keit menmen yapɨrwe
(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)

17 Menep te Jisas kaknaaiwɨr wit ik kakno, mɨtɨk hak kesiuknen kan kɨr Jisas kewen ninɨp kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe Yaaik. Hi arɨak mekam te hi ehɨt hɨmɨn yaaik hi etike God hawɨr ewu tipmain tipmain enum eik?”
18 Jisas ketɨwekhi kar ik: “Ti henmak te ti atɨp hi Mɨtɨk Iuwe yaaik a? Hɨrak God kiutɨp kerekek hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik.
19 *Ti hertei hɨm God ketpaiyem. ‘Ti ap enep mɨt nani au, ti ewaai etike miyapɨr ne mɨt han au. Ti ap ekintɨp menmen me mɨtɨk hak au. Ti ap ewises mɨt han ek au. Ti naanempre miye haai nit ekepi.’ ”
20 Hɨrak katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, hi hisesim, hi kike ere in.”
21 *Jisas kɨpɨrek hɨrak hanhanek ketpɨwek kar ik: “Menmen miutɨp wen mewenɨnit ti hises hɨm me God werek werek. Ti eno esiuwe menmen yapɨrwe mit ti ewet mɨt em weinɨm, te maain menmen mit yaaim mamu wit ke God. Ti esiuwerem epei au, ti enen ehisɨsa.”
22 Mɨtɨk hɨrak kemtau hɨm im, hɨrak han kekrit pɨke ken hɨrak kine han enuk

* **10:4** Diu 24:1-4; Mt 5:31 * **10:5** Jen 1:27, 5:2 * **10:7** Jen 2:24; Ef 5:31 * **10:11** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **10:15** Mt 18:3 * **10:19** Eks 20:12-17; Diu 5:16-20, 24:14; Je 5:4 * **10:21** Mt 10:38, 6:20; Mk 8:34

kentar hɨrak ketenen menmen yapɨrwe kɨnapen kakwet mɨt em weinɨm.

23 *Jisas kɨwaainaan katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Hɨram hat tru te mɨt kerek netenen menmen yapɨrwe te hɨr nanwis God naanmɨpri.”

24 Hɨr mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm mɨrak, hɨr nehɨnhɨn neriuwerem, te hɨrak wen ketpor, “Pipep nai, hi hetpi. Hɨram hat tru te mɨt hɨr nanɨno wit ke God nanu nantikerek.

25 Hɨrak miyak kamel (hɨrak iuwe kɨre hos) kakno kakitet hei me tɨk mɨt nekerwo menmen neriuwerem hɨrak ap hat wok iuwe mar ke mɨt netenen menmen yapɨrwe hɨr hanhan nanises hɨm me God te hɨrak naanmampri.”

26 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im, te hɨr han kekrit nitehiyan nar ik: “Hɨram hɨm mar im, te neimɨn hɨr nantike God nanu nanɨt hɨrak naanmampri a? Taauye!”

27 *Jisas kɨpɨri ketpor, “Hɨr mɨt ne tɨ ap te nanrɨak menmen miutɨp hɨr nankaap hɨras, te hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik hɨr nantike God nanu. God kerekek. Hɨrak God kertei menmen yapɨrwe hɨrak kakrɨakem kakɨkaap mɨt kakriuwerem.”

28 Pita hɨrak ketpɨwek kar ik: “Haiu mɨnaaiwɨr menmen yapɨrwe misesit.”

29 Jisas hɨrak katɨp, “Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr kerek nɨnaaiwɨr witeik, o heiyiuwe o kikrek o yenten o miye haai o nɨkerek nɨr nentar hɨr nisɨsa hetike hɨm mai yaaim, hɨr nanu tɨ nanɨt 100 witeik,

30 heiyiuwerer, kikrek, yenterer miyerer haairer, nɨkerek nɨr netike tɨ meiyam. Te hɨr mɨt nanrekyor enum enum nanɨntar hɨr nises hɨm mai. Maain, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik hɨr nantike God nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.

31 *In ek mɨt kerek hɨr ninɨn, maain hɨr nankaru. In ek hɨr mɨt kerek hɨr nɨkaru o hɨr mɨt weinɨn, maain hɨr iuwe naninɨn mɨt han.”

Jisas katɨp wikak hɨrak kaki, te maain hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)

32 Hɨr wen nitet yayiwe nepno wit Jerusalem, Jisas kinɨni ken. Mɨt disaipel nɨrak hɨr nertei mɨt iuwe neit Jerusalem hɨr hanhan nankɨp kaki, te hɨr han kekrit. Mɨt miyapɨr han kerek nisesik, hɨr nɨnaain. Jisas hɨrak pɨke kerp kemerɨr mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12), hɨrak ketpor menmen maain mɨt neit Jerusalem hɨr nanrekyɨwekem.

33 *Hɨrak ketpor kar ik: “Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtau! Haiu mamno Jerusalem. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr nantike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr nantauhis hɨr nehimɨtena hi hahi, hɨr nanriuweta hi eno his me mɨt han hɨr ap ne Isrel, te hɨr naniyep hi hahi.

34 Hɨr nanitɨtaunaan hɨr nanɨnikɨn tɨmank mamɨntera, hɨr nanwaai nɨpɨn naniyep. Hɨr naniyep hi hahi, te maain wɨ wikak epei men, hi pɨke hahɨkrit hahu.”

Jems ketike Jon hɨrakɨt hanhan tatre mɨtɨkɨt iuwe
(Mt 20:20-28)

35 Jems ketike Jon hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi hɨrakɨt ten tɨrapɨt Jisas tetpɨwek tar ik: “Mɨtɨk Iuwe, hawɨr hanhan (o weikɨkit) menmen hawɨr wituthiyem.”

36 Hɨrak ketpɨwekɨt, “Hi herekyi mekam?”

37 Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Ti ewisawɨr maain ti naanmampre mɨt, hawɨr wautikewit hawɨr waukepit naanmampre mɨt hawɨr wawu menep his yaaim metike his henkik mit.”

38 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi yepɨtari yi yitauhi menmen wɨsenum. Yi te eiwis menmen enum mamnen mamiwep mamɨr ke menmen enum hɨram mamnen mamiyep o au?”

39 *Hɨrakɨt tewenhi tar ik: “O, hawɨr werteiyem.” Jisas ketpɨwekɨt, “Maain menmen enum mamiwep mamɨr ke hɨram mamiyep.

40 Te hi ewisi yi eitikewa naanmampre mɨt te yi yau menep his yaaim o his henkik mai au. Hi taau. Mɨt han kerek God Haai

* **10:23** Mk 4:19; 1Ti 6:17 * **10:27** Jop 42:2; Mk 14:36 * **10:31** Mt 20:16; Lu 13:30 * **10:33** Mk 8:31, 9:31
* **10:38** Mk 14:6; Lu 12:50 * **10:39** Ap 12:2; Rev 1:9

kehimɨteni, maain hɨr keriyen nanu ein nantikewa naanmampre mɨt."

41 Hɨr mɨt disaipel han nar hiswiyen (10) nemtewem, hɨr han enuk neriuwe Jems ketike Jon.

42 *Te Jisas hɨrak kari mɨt disaipel nɨrak ketpor kar ik: "Yi yertei mɨt kerek ninɨn mɨt naanmɨpror hɨr nenipi hɨr enises han kɨr.

43 *Te yi ap eirɨak menmen emɨr im au emɨt. Keimɨn ke yi hɨras kakre iuwe kakinɨni, te hɨrak kakrɨak menmen mi.

44 Keimɨn ke yi hɨras hanhan kakinɨni kakre mɨtɨk iuwe, te hɨrak ekrɨak menmen mi weinɨm.

45 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ap han te hɨr mɨt nanrɨak menmen mai au, taauye! Hi han te hi arɨak menmen me mɨt hi akepi. Hi hahi te hi akepi yi mɨt ne tɨ yapɨrwe. Hi akepi atihis te God kakiwep au. Hɨrak kaktɨp yi yaain."

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak nanamɨr toto (Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)

46 Hɨr nen niun wit Jeriko. Maain Jisas epei kaknaaiwɨr wit ik kaktike mɨt nɨrak, hɨr nitet yayiwe netike mɨt yapɨrwe. Hɨrak mɨtɨk Batimias nanamɨr toto hɨrak nɨkan ke Timias, hɨrak kau yayiwe kitehi mɨt nanwetɨwek pewek me menmen hɨrak kakɨm.

47 *Hɨr mɨt netpɨwek Jisas ke wit Nasaret epei kan, te hɨrak kɨnap kenɨnewek kar ik: "Jisas ti Nepenyek ke maam nɨpu iuwe Devit, ti han etwenɨna ekepa."

48 Hɨr mɨt yapɨrwe nenerek netpɨwek hɨrak kekintɨp, te hɨrak au. Hɨrak kɨnap kenɨnewek hɨm iuwe ham kar ik: "Nepenyek ke Devit, ti han etwenɨna ekepa."

49 Jisas hɨrak kerp ketpor kar ik: "Enɨnewek eiyɨk einen." Te hɨr nenɨne mɨtɨk ik nanamɨr toto hɨr netpɨwek nar ik: "Ti han yaaik ehu. Ekrit. Hɨrak epei kenɨnut."

50 Hɨr netpɨwek te hɨrak kenke saket kewɨrem mɨwaai tɨ, hɨrak kɨn kekrit kerp ken kiun Jisas.

51 Jisas kitɨwekhi kar ik: "Ti hanhan hi erekyut mekam?" Mɨtɨk enuk nanamɨr toto ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti ekepa hi ahɨr ein ein."

52 *Jisas ketpɨwek, "Ti eno we. Ti epei han kiteta hi ekepit, te ti ehu werek." In ek kerekek hɨrak kɨr ein ein kisesik ken yayiwe eik.

11

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king (Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

1 Maain hɨr epei nen menep wit Jerusalem, hɨr nerp wit Betfasi menep mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek neiyɨp ke nu Oliv. Te Jisas hɨrak keriuwet mɨtɨkɨt disaipel tɨrak wik,

2 hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi eino wit kike pɨnak eik e. Yi eirekir wit kau nɨmɨn kike, te yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak kɨre hos) mɨt hɨr nekaaip waai kau teruk kɨrak kiyau nu. Mɨt hɨr nau sip kɨrak wen au. Yi eisiupanek eiyɨk einen.

3 Mɨt han hɨr nanitihi, 'Yi yɨrɨak menmen im yenmak?' te yi eiyɨtpor eiyɨr ik: 'Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu kare hanhanek kaktɨwek.' Yi eiyɨtpor eiyɨr ek, te hɨr nanɨsiuwerek kaknen waswas."

4 Te hɨrakɨt ten tɨr hos nɨkik keit weipɨr ke wɨnak, te hɨrakɨt tesiupanek.

5 Mɨt han nerp menep nitɨwekɨthi nar ik: "Yi yenmak te yi yesiupan donki ik ek?"

6 Hɨrakɨt tetpor menmen nɨpaa Jisas ketpɨwekɨt, te hɨr newisɨkɨt hɨrakɨt teiyɨk ten.

7 Hɨrakɨt teit donki teriyaak teiyɨk ten Jisas. Hɨr mɨt disaipel nɨrak newis saket mɨr (hɨram mɨre laplap) mɨwaai menterik. Te Jisas kewik.

8 Hɨr mɨt yapɨrwe newis saket mɨwaai tɨ neses yayiwe neriuwerem. Mɨt han hɨr neremir nu heneik neiyɨm nen newisɨm mɨwaai yayiwe kerek hɨr netɨwem me ni me yayiwe pɨnak pɨnak.

9 *Hɨr mɨt han ninɨn nen netike mɨt han nisesik hɨr nɨnap natɨp nar ik:

* **10:42** Lu 22:25-26 * **10:43** Mt 23:11; Mk 9:35 * **10:45** 1Ti 2:5-6 * **10:47** Mt 9:27, 15:22 * **10:52** Mk 5:34
* **11:9** Sam 118:25-26

"Haiu emwenɨpi God. Mɨtɨk ik hɨrak kekrehɨr ke God te haiu hanhan God hɨrak kakrekyɨwek yaaim naanmamprewek.
10 God kakɨkaap mɨtɨk ik hɨrak menep kakinɨn naanmamprai haiu mɨt kar ke nɨpaa maam nɨpu kaiu Devit kinɨn naanmɨre maamrer naiu. God hɨrak yaaik iuwe!"
11 Jisas hɨrak ken kiun wit Jerusalem hɨrak ken kɨnɨk wɨnak iuwe ke God ein. Epei hɨnkewɨ, te Jisas kerenaan kɨr menmen, hɨrak pɨke ken wit eik, hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12) hɨr pɨke nen wit Betani.

Jisas katɨp nu fik hɨrak ap kakine nu nɨkim meiyam au
(Mt 21:18-19)

12 Teip hekrit, hɨrak kɨnaaiwɨr wit Betani, Jisas nɨnpɨ maak kepno.
13 *Hɨrak kɨr nu fik kerp yanɨmɨn ein, te hɨrak ken kakɨr nu nɨkim mari mewik o au. Tɨwei weinɨm keremem. Hɨrak ap wepni yaaik wen au.
14 *Te hɨrak ketpɨwek kar ik: "Maain ti ap ari eine nu nɨkim meiyam au." Mɨt disaipel nɨrak nemtewek hɨrak katɨp.

Jisas ken wɨnak iuwe ke God kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen
(Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

15 Hɨr nen niun wit Jerusalem, Jisas hɨrak ken kekre wɨnak iuwe ke God. Te hɨrak kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen neit pewek mererim. Epei au, hɨrak kepɨr mɨt kerek neit menmen newet God em nekre wɨnak iuwe ke God. Hɨrak keweikɨn kɨnaan me mɨt enun hɨr nekrehɨr pewek me mɨt ne wit ham. Hɨrak keweikɨn yeno me mɨt enun hɨr nesiuwe hore tapɨ men mɨt pris kerek newet God em.
16 Hɨrak ap kewis mɨt hɨr nɨnan menmen meit wɨnak iuwe ke God nɨmɨn ein, au!
17 *Epei au, hɨrak ketpor hɨm kar ik: "Yi ap yertei hɨm mau tɨwei me God matɨp mar ik: 'Yi yertei wɨnak kai hɨrak kɨre wɨnak ke mɨt ne wit yapɨrwe hɨr nanɨnen nanwenanɨpi nanitauhi menmen nanɨt nɨmɨn a?' Te yi mɨt yɨrɨakek kar ke wɨnak ke mɨt enun nekintɨp menmen."
18 *Hɨr mɨt iuwe Pris kerek ninɨn naanmɨpre pris han, hɨr netike mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses, hɨr nemtewek te hɨr nimenɨpɨn Jisas nankɨp nanɨrkeik. Hɨr nɨneinɨk nentar mɨt yapɨrwe hɨr han yaaik nanɨmtau hɨm me Jisas.
19 Maain menep wɨtaan, Jisas hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nɨnaaiwɨr wit nen.

Mɨt kerek hɨr han kitet God nitɨwekhi menmen, hɨr nantɨwem
(Mt 21:20-22)

20 *Wanewik hɨr pɨke nanɨno wit Jerusalem, hɨr nesipaat nu Fik. Hɨrak keweiwei kaa.
21 Hɨrak kɨrek te Pita han kitet menmen Jisas nepɨp ketpim. Te hɨrak ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, nepɨp ti hatɨp nu fik ik enum, te hɨrak epei kaa."
22 Hɨrak Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: "Yi han kitet God.
23 *Hi etpi werek. Mɨt han nantɨp mɨniu (o neiyɨp) ik, 'Ekrit eno emɨn wan eik,' hɨr ap han kitet wik au, hɨr han kitet menmen hɨram mamnen mamɨr ke nɨpaa hɨr natɨp, menmen mamnen mamɨr im e.
24 *Te hi hetpi werek. Menmen yi yitehi God em, yi han kitet yi eitɨwem, maain yi eiyɨt menmen mamɨr im.
25 *Me wɨ yi eiyɨrp wɨnak ke God, yi eiyitehi God me menmen, yi eiyɨrtei mɨtɨk hak yi han enuk eiriuwerek, yi ap han ekitetim emɨt, te Haai kit God keit wit kɨrak hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem hɨrak ap han ekitetim au.
26 Yi wen han ekitetim, te God ap kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem, au emɨt!"

Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn keriuwetek hɨrak kɨrɨak menmen im
(Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)

27 Hɨrak katɨp epei au, hɨr pɨke nan Jerusalem. Hɨrak keke tɨ kitet wɨnak ke God keit nɨmɨn ein, mɨt iuwe kerek ninɨn mɨt pris kerek newet God menmen, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses,

* **11:13** Lu 13:6 * **11:14** Mk 11:20 * **11:17** Ais 56:7; Jer 7:11 * **11:18** Mk 14:1; Lu 22:2 * **11:20** Mk 11:14
* **11:23** Mt 17:20; Lu 17:6 * **11:24** Mt 7:7 * **11:25** Mt 5:23, 6:14-15

hɨr netike mɨt kerek hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr nen nɨr Jisas.
28 Hɨr nitɨwekhi nar ik: “Keimɨn keriuwetit ti hɨrɨak menmen heit in?”
29 Jisas hɨrak ketpor kar ik: “Hi itihi menmen ham. Yi yayɨtpo te hi etpi keimɨn keriuweta hi han hɨrɨak menmen im.
30 Hɨrak keimɨn keriuwet Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar? Hɨrak God o Jon hɨrekes han kitetim?”
31 Hɨr natɨpan nar ik: “Haiu mamtɨp God hɨrak keriuwetek kan in, te hɨrak kakɨtpai, ‘Yenmak te yi yemtau hɨm mɨrak au?’
32 Haiu mamtɨp hɨrekes han kitetim keremem, te hɨr mɨt in nanweikɨn sip nanwetai.” (Hɨr mɨt iuwe nɨnaain mɨt nererik nan nentar hɨr mɨt yapɨrwe han kitet God keriuwet Jon te hɨrak katɨp mɨt hɨm mɨrak.)
33 Hɨr natɨpan epei au, hɨr natɨp Jisas nar ik: “Haiu ap merteiyek au.” Te Jisas hɨrak ketpor, “Yi eiyɨtpo keimɨnek au, te hi ap te etpi keimɨn keriuweta hi han hɨrɨak menmen im. Taauye!”

12

Hɨm me mɨt enun naanmɨpre ni me waai wain nɨkim
(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)

1 *Jisas wen kepu wɨnak iuwe ke God, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr en hɨm mɨre tok piksa kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk hak kamɨr ni me waai wain nɨkim. Hɨrak kime nɨwa me nan keseniuwem, hɨrak kekin hei kewis yemtɨ iuwe, te hɨrak kakɨntɨrer wain tɨpar, hɨram mamɨkiuwe hei mɨram. Epei au, hɨrak kime kɨnaan iuwe nokim, te mɨt hɨr nanwim nanɨr mɨt enun nanɨnen nankintɨp menmen. Hɨrak kewis mɨt han hɨr naanmɨprewem. Hɨr naanmɨprewem, hɨrak ken wit hak yanɨmɨn.
2 Maain wain nɨkim mɨram mewɨnki, hɨrak haai ke ni im e hɨrak keriuwet mɨtɨk kɨrak ken kakɨr mɨt nɨpaa naanmɨpre ni mɨrak, hɨrak kakɨt nɨkim me waai im.
3 Te hɨr mɨt netenenik nakɨp pɨke nesiuwerek kehis ken.
4 Maain haai ke ni im hɨrak pɨke keriuwet mɨtɨk hak, te hɨr nenep paan kɨrak nerekyɨwek enum.
5 Maain hɨrak keriuwet mɨtɨk hak, te hɨr nakɨp kaa. Te hɨrak keriuwet han, hɨr nɨrɨakem narek narek. Mɨt han hɨr naa, mɨt han au.
6 *Hɨrak wen ketenen kiutɨp, hɨrak nɨkan kɨrak. Maain hɨrak kesiuwerek kɨkaru ken. Hɨrak han kitet kar ik: “Hɨr nanɨmtau hɨm mɨrak.”
7 Hɨr mɨt nɨrek te hɨr natɨpan nar ik: “Ik ek kakɨt menmen me haai kɨrak. Haiu emkɨp kaki te haiu mamɨt menmen me haai kɨrak.
8 *Hɨr natɨp nar ek, hɨr netenenik nakɨp kaa, hɨr newɨr yɨnk kɨrak keit witeik.
9 “Hɨrak mɨtɨk kerek kamɨr ni hɨrak kakrɨak mekam? Hɨrak kaknen kaknep mɨt enun in nani, hɨrak kakwis mɨt han naanmampre ni mɨrak.
10 *Yi ap yertei werek werek hɨm me God mɨt nisesɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar im:
‘Nu teinɨk kerek mɨt nime wɨnak hɨr nɨneinɨk, hɨrak kerekek kaku kakre teinɨk mɨtɨk.
11 God hɨrekes kɨrɨakem, te haiu mɨt han kitet hɨram yaaim.’ ”
12 Hɨr mɨt iuwe ne Isrel neit wɨnak iuwe ke God nansiuwe mɨt nantenen Jisas te hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe nererik neit ein. Hɨr nertei hɨrak kesiuwor hɨm keriuwe hɨm tok piksa im em. Te hɨr nɨnaiwɨrek nen.

Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr nanwɨr pewek me takis
(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)

13 *Maain mɨt iuwe neriuwet mɨt han ne Farisi kekek ninɨn nises hɨm me Moses netike mɨt kerek nises hɨm me Herot te hɨr nan nanri han ke Jisas.
14 Hɨr nan niun Jisas hɨr nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk iuwe, haiu mertei ti mɨtɨk yaaik. Ti atɨp werek, ti han kitet haiu mɨt yapɨrwe mɨpɨran. Ti ewepyapɨr hɨm me God hatɨp haiu mɨt miyapɨr em keremem. Te ti etpai. Hɨm me Moses kewisai haiu mamwɨr pewek me takis mamno mɨtɨk iuwe ke Rom niuk mɨrak Sisa o au? Haiu emwɨrem o au?”
15 Jisas hɨrak kertei hɨr newenɨn hɨm nanri han kɨrak neriuwerem, te hɨrak ketpor kar ik: “Yi yenmak te yi yaiwisɨsewek

* **12:1** Ais 5:1-2 * **12:6** Mt 3:17 * **12:8** Hi 13:12 * **12:10** Sam 118:22-23; Ap 4:11 * **12:13** Mk 3:6

yairi han kai a? Yi yayɨt pewek kei kiutɨp
eiyɨk einen hi ehɨrek."
16 Hɨr newetɨwek neiyɨk nan newetɨwekem,
hɨrak kɨrem. Te hɨrak ketpor kar ik:
"Ninaan me keimɨn im e? Keimɨn niuk
mɨrak mewik?" Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk
Iuwe Sisa kerekek."
17 *Te Jisas hɨrak ketpor, "Yi eiwet Sisa
pewek me takis mɨrak, te eiwet God men-
men mɨrak." Hɨr nemtewek, hɨr han
kekrit neriuwerek.

Mɨt nitehi Jisas me mɨtɨk kaa maain kakɨkrit
(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)

18 *Maain kike mɨt han nises hɨm me
Sadyusi hɨr nan. Hɨr han kitet mɨt hɨr naa
maain hɨr pɨke nanɨkrit au. Hɨr nen niun
Jisas nitɨwekhi nar ik:
19 *"Mɨtɨk Iuwe, Moses hɨrak kewis hɨm
mar im: 'Mɨtɨk hak kaki, te mɨte pɨrak
wepu, hɨre wine nɨkerek wen au, mɨtɨk
heiyiuwe o nɨkik kaktɨwe, hɨr naniyewan
hɨre wawine nɨkerek ne mɨtɨk epei kaa.'
20 Nɨpaa mɨt hispɨnak wik (7) ne haai
kiutɨp hɨr nepu. Hɨrak iuwe mɨtɨk keit
mɨte, te hɨrak kaa ap kine nɨkerek nei au.
21 Maain nɨmɨnek ketɨwe hɨrak kaa ap
kine nɨkerek nei au.
22 Hɨr narek narek kike yiu ketɨwe kaa.
Maain mɨte ip hɨre waa.
23 Maain hɨr mɨt yapɨrwe pɨke nanɨkrit
nanu, hɨre waure mɨte pe keimɨn? Hɨr mɨt
hispɨnak wik (7) nɨpaa epei netɨwe ye!"
24 Jisas ketpor kar ik: "Yi yetari menmen
yentar yi yepɨtari hɨm me God metike
menmen mɨrak iuwe.
25 Maain, hɨr mɨt pɨke nanɨkrit, hɨr
nanɨt miyapɨr au. Miyapɨr nanɨt mɨt au.
Hɨr nanu nanre mɨt ensel ne wit ke God.
26 *"Ne mɨt hɨr pɨke nanɨkrit, yi ap
yekine hɨm Moses kewisɨm me nu tɨwei
hɨrak si taak ap kaa a? Hɨrak God katɨp
Moses kar ik: 'Hi God ke Ebraham, Aisak
tetike Jekop.'
27 Hɨrak God ke mɨt epei naa neit au.
Hɨrak God ke mɨt hɨr nepu. Hɨr naa neit
au, hɨr nepu. Yi yepɨtari a?"

Hɨm me God mɨt naninɨn nanisesim
(Mt 22:34-40; Lu 10:25-28)

28 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt kerek hɨr ninɨn
nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨrak
kan kemtau mɨt hɨr natɨpan nenehan,
hɨrak kertei Jisas ketpor werek werek.
Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Hɨm mekam
hɨram iuwe mɨnin hɨm yapɨrwe nɨpaa
God kewet Moses em hɨrak kewisɨm te
haiu emisesim?"
29 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hɨm hɨram
iuwe minɨn hɨm ham hɨram im: 'Yi mɨt ne
Isrel nɨkɨp emnep eiyɨmtau! Mɨtɨk Iuwe
God hɨrak kiutɨp kerekek.
30 Yi hanhan Mɨtɨk Iuwe God eiriuwe
han ki ketike hɨmɨn ki.'
31 *Hɨm mises hɨm ham minɨn hɨram
im: 'Yi hanhan eiriuwe mɨt han nar ke yi
hanhan hɨras.' Hɨm wik im minɨn, hɨm
ham yapɨrwe hɨram mɨkaru."
32 *Mɨtɨk ik kerek kertei hɨm lo me
Moses, hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti
atɨp werek. Ti atɨp hɨrak God hɨrak kiutɨp.
Hɨrak kerekek kepu. Han au.
33 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe God keri-
uwe han kai mamɨr ke haiu hanhan
hɨras, te im minɨn menmen haiu si tatɨm
mamwet God em o menmen haiu mewep-
warem mewet God em."
34 Hɨrak katɨp epei au, Jisas hɨrak
kertei hɨrak mɨtɨk katɨp werek, te hɨrak
ketpɨwek kar ik: "Ti han kit yaaik te ti
hises hɨm me God werek werek."
Hɨrak katɨp epei au, mɨt han hɨr nɨnaain
nanitɨwekhi menmen ham.

Jisas kitehi mɨt hɨr han kitet Krais hɨrak keimɨn
(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)

35 Jisas wen katɨp keit wɨnak iuwe ke
God, hɨrak kitehi mɨt kar ik: "Nenmak
mɨt kerek hɨr ninɨn nertei hɨm lo me
Moses hɨr natɨp Mɨtɨk Krais kerek God
kehimɨtanek hɨrak Nepenyek ke Devit
kerekek?
36 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han
ke Devit te hɨrak kewis hɨm mau tɨwei kar
ik: 'Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai
Krais kar ik: "Ti hau menep his yaaim
mai ere hi enep mɨt enun nepan nit hi
ehinɨni." '

* **12:17** Ro 13:7 * **12:18** Ap 23:8 * **12:19** Diu 25:5 * **12:26** Eks 3:2, 6 * **12:29** Diu 6:4-5 * **12:31** Lev 19:18; Ga 5:14; Ro 13:9; Je 2:8 * **12:32** Diu 4:35; Ais 45:21 * **12:33** Diu 6:5; 1Sml 15:22; Hos 6:6 * **12:36** Sam 110:1 * **12:37** Lu 19:48

37 *Devit hɨrak hɨrekes kenewek Mɨtɨk
Iuwe kɨrak. Te hɨrak karkeik hɨrak kɨre
Nepenyek ke maam nɨpu kɨrak Devit
kerekek a?" Te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr
han yaaik nemtau hɨm mɨrak.

Jisas kene mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo me Moses
(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54, 20:45-47)

38 Jisas hɨrak wen katɨp mɨt miyapɨr hɨm
mɨrak hɨrak ketpor kar ik: "Yi naanmam-
pre hɨras me mɨt kerek hɨr nɨnɨn nertei
hɨm me God. Hɨr nare nanɨno ein ein, hɨr
neriuwet saket yaaim nokim me mɨt kerek
hɨr netenen pewek yapɨrwe netike mɨt hɨr
nertei menmen iuwe. Hɨr han yaaik te mɨt
miyapɨr nanɨtpor, 'Haai, ti epei han?' neit
wit maket kerek mɨt nesiuwe menmen.
39 Hɨr nanu yeno ne mɨt niuk mɨr iuwe
neit wɨnak ke God, hɨr nanu yeno ne
mɨt niuk mɨr iuwe neit wɨnak ke mɨt hɨr
nanɨm menmen.
40 Hɨr newises miyapɨr kerek mɨt nɨr
epei naa. Hɨr nari wɨnak mɨr metike
menmen mɨr yapɨrwe. Hɨr prea yapɨrwe
hɨr newises mɨt ek te mɨt yapɨrwe natɨp
hɨr yaain. Maain God hɨrak kaknɨp
wɨsenum!"

Mɨte enu menmen aurep hɨre wewet God menmen
(Lu 21:1-4)

41 *Jisas katɨp epei au, hɨrak ken kɨr
tɨkenup mɨre bokis me mɨt hɨr newɨr
pewek mekrerem newet God em. Tɨkenup
mɨre bokis mɨwaai ein, hɨrak Jisas kau
kereptim keit in. Hɨrak kɨr mɨt yapɨrwe
newɨr pewek mekrerem. Mɨt han netenen
pewek yapɨrwe newɨr pewek yapɨrwe.
42 Mɨte piutɨp menmen aurep hɨre wete-
nen pewek kike, te hɨre wewɨr pewek wik
mɨre toea miutɨp.
43 *Jisas hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak
hɨrak ketpor kar ik: "Hi etpi werek. Mɨte
ip hɨre wewɨr pewek hɨram minɨn pewek
me mɨt kerek hɨr newɨr pewek yapɨrwe
mekrerem.
44 Hɨr newɨr pewek ham mekre tɨkenup
mɨre bokis, te meiyam wen mepeit wɨnak
mɨr. Hɨr newɨrem nanɨt menmen. Te hɨre
au. Hɨre wetenen pewek wik wewɨrem
epei au, hɨre wawu weinɨm. Hɨre wawɨt
menmen wawɨm taauye! Meiyam meit
wɨnak kɨre au."

13

Jisas katɨp mɨt nanɨwaank wɨnak iuwe ke God
(Mt 24:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke
God kakno witeik, hɨrak mɨtɨk hak dis-
aipel kɨrak ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe
ehɨrem. Nan im yaaim. Wɨnak im yaaim."
2 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti ehɨr wɨnak
yapɨrwe im e? Maain nan im mɨt
han nanɨnen hɨr nanwenem mamwaai tɨ
weinɨm."

Jisas katɨp maain menmen enum mamnen
(Mt 24:3-14; Lu 21:7-19)

3 Hɨr nen nau mɨniu (o neiyɨp) mɨt
nenewem neiyɨp me nu Oliv hɨram menep
wɨnak iuwe ke God pɨnak ein. Te Pita,
Jems, Jon, tetike Andru hɨrakɨt tan menep
titɨwekhi hɨm tar ik:
4 "Ti etpai me wɨ God kehimɨtan
menmen im hɨram mamnen. Mekam
maminɨn mamnen te haiu mamɨrtei God
kakrɨakem?"
5 Jisas ketpor hɨm mɨrak mar im: "Yi
naanmampre hɨras te hɨr mɨt nanwisiyek
au.
6 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen nanɨkrehɨr
kai nantɨp mɨt miyapɨr ne tɨ nanɨr ik: 'Hi
Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God kehimɨtena
hi han kerekek.' Hɨr nanwisorek hɨr
nanisesi.
7 Maain yi eiyɨmtau hɨm me mɨt hɨr
nantɨp mɨt hɨr nanɨnepan menep o mɨt
nanɨnepan yanɨmɨn, yi ap han ekɨkrit
ein ein au emɨt. Menmen im maminɨn
mamnen te wɨ epei mamnen wen au.
8 *Mɨt ne weiwɨk ham hɨr netike mɨt ne
weiwɨk ham hɨr nanɨnepan. Mɨt ne wit
hak nantike mɨt ne wit hak hɨr nanɨnepan.
Tɨ kaktanɨk heriyai heryiyai. Hawɨ au
te ni meiyam mami mamɨt menmen au.
Menmen enum im maminɨn mamnen te
maain God skelim mɨt me menmen enum
hɨr nɨrɨakem. Hɨram mar ke mɨte weteik-
nen. Maain hɨre wawine nɨkan.

* **12:41** 1Kin 12:9 * **12:43** 2Ko 8:12 * **13:2** Lu 19:44 * **13:6** Jo 5:43 * **13:8** Ais 19:2; 2Kro 15:6 * **13:9** Mt 10:17-20

9 *“Yi naanmampre hɨras me menmen
im e. Maain hɨr mɨt nantihis nanɨryi yi
yaino wɨnak ke kaunsil. Hɨr nanɨt nɨpɨn
naniwep yayɨt wɨnak ke God. Yi yayɨrp
yayɨt wɨnak ke kaunsil me gavman nan-
tike mɨt han ninɨn naanmɨpre wit heriyai
heriyai yayɨntar yi yises hɨm mai. Te yi
eiyɨtpor menmen mai.
10 Yi eiyɨtpor hɨm mai maminɨn, te mɨt
nerer wit wit hɨr nanɨmtewem. Te maain
wɨ enum mamnen.
11 **Maain yi eiyɨrp wɨnak ke kaun-
sil yi han ekitet yapɨrwe hɨm mekam
yi eiyɨtpor au emɨt! Menmen God
Hɨmɨn Yaaik kakɨtpiyem kakwetiyem, yi
eiyɨtpim. Menmen me han ki au. Taauye!
12 Heiyiuwerer nanwet mɨt enun kikrek
nɨr hɨr nanɨnɨp nani. Haairer nanwet mɨt
enun nɨkerek nɨr, nɨkerek han nanwet mɨt
enun haairer o miyerer hɨr mɨt nanɨnɨp
nani.
13 *Maain mɨt yapɨrwe hɨr han enuk
nɨneini nanɨntar yi yises hɨm mai. Te
neimɨn nanu nanɨt nanisɨsa ere hɨr nani,
maain hi etorhis hɨr nanu nantikewa haiu
mamu mamɨt wit ke God.

Maain menmen enum enum mamnen
(Mt 24:15-28; Lu 21:20-24)

14 *“Maain yi yayɨr menmen enum
mamɨwaank wit mamtike mɨtɨk hɨrak
kakɨrp wit kerek God keriuwesɨsek. (Mɨt
kerek nekine tɨwei ik nɨkɨp emnep yi han
ekitet menmen im werek werek.) Yi mɨt
miyapɨr yayu provins Judia me wɨ im yi
eirɨr eino einiu mɨniu o neiyɨp.
15 *Mɨtɨk kerek kau kentar wɨnak siup,
hɨrak ekɨkɨuwe eknen ekɨrp tɨ, hɨrak ap
kakno wɨnak nɨmɨn ein kakɨt menmen au
emɨt! Hɨrak ekrɨr ekno waswas kerekek.
16 Mɨtɨk hak keit ni hɨrak pɨke kak-
weikɨn kakɨt saket mɨrak au, emɨt! Hɨrak
kakrɨr waswas kerekek.
17 *Miyapɨr kerek hɨr nepɨtu o miyapɨr
hɨr newet nɨkerek nɨm hɨr naam, men-
men im enum mamnen mamɨwaanki.
18 Yi eiyitehi God te menmen im mam-
nen wɨ me hawɨ hɨtan au emɨt!
19 *Maain me wɨ eim, hɨr mɨt menmen
mamɨwaanki iuwe. Nɨpaa wɨ God kewis tɨ
ketike nepni ere in, menmen ap mewaank
mɨt nanɨr ke menmen im mamɨwaanki
au. Wɨ eim epei man, maain menmen
mamɨwaank mɨt nanɨr im taauye!
20 God hɨrak keremir wɨ im au, te
mɨt yapɨrwe hɨr nani nanɨnektɨn te wit
weinɨk. Te hɨrak keremir wɨ yinam me
mɨt nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr
nises hɨm mɨrak hɨrak kakɨkepi.
21 “Maain wɨ eim e, te mɨtɨk hak kakɨtpi
kakɨr ik: ‘Eiyɨrek, hɨrak Mɨtɨk Krais hɨrak
keit in.’ O mɨtɨk hak kakɨtpi, ‘Hɨrak kerp
ein.’ Yi ap eiyɨmtau hɨm im au emɨt!
22 *Mɨt enun tawewai (o newenɨn hɨm)
nanɨnen nanɨtpi, ‘Hi Mɨtɨk Krais’ o hɨr
nantɨp, ‘Hi mɨtɨk profet hi ewepyapɨr
menmen me God.’ Hɨr nanrɨak mɨt men-
men yaaim nɨpaa hɨr nɨrem au mamɨt
nepni o nanɨt tɨ. Hɨr nanrɨakem te hɨr
nare nanri han ke mɨt God kehimɨteni hɨr
nɨrak, hɨr nanwisorek nanises hɨm mɨr, te
hɨr au taau.
23 Yi naanmamre hɨras. Maain menmen
mamnen mamɨr ke hi epei etpiyem.

Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen
(Mt 24:29-31; Lu 21:25-28)

24 *“Maain wɨ im, menmen enum
mamɨwaank mɨt epei au, wepni kakɨr
iuwe au, hɨrak kakweikɨn kakre wɨtaan,
wenke ap te kakɨr taau.
25 Hɨr hɨram mau nepni hɨram
mamɨnke, menmen eim meit nepni hɨram
mamtanɨk.
26 *Menmen im epei man, te hɨr mɨt
nanɨra hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi anen ewepyapɨr hɨrekes akre napɨ
ke nepni. Menmen me haai merhɨhe
mewepna, hi anen ehinɨn naanmampre
mɨt.
27 *Hi esiuwe mɨt ensel ne wit ke God
hɨr nanɨno nanrer wit wit nanɨthis mɨt
miyapɨr hi ehimɨteni hɨr nises hɨm mai.

Nu fik meteiknai menmen me wɨ maain menmen mamnen
(Mt 24:32-35; Lu 21:29-33)

28 “Nu fik hɨram meteikni menmen me
wɨ maain menmen mamnen. Maain wɨ

* **13:11** Lu 12:11-12 * **13:11** Mt 10:19-22 * **13:13** Jo 15:18-21 * **13:14** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **13:15** Lu 17:31 * **13:17** Lu 23:29 * **13:19** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **13:22** Diu 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24** Ais 13:10; Rev 6:12-14, 8:12 * **13:26** Rev 1:7 * **13:27** Mt 13:41

kerek heneik mɨram hɨram mamsiunen,
yi eiyɨrtei menep te wepni yaaik.
29 Mar nu im, maain yi yayɨr menmen
im hi hetpiyem hɨram mamnen, yi eiyɨrtei
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe menep te hi
pɨke anen.
30 Hi hatɨp werek. Mɨt miyapɨr in ek
nepu nepeit, hɨr ap te nani ere menmen
im hi hetpiyem hɨram mamnen.
31 Nepni metike tɨ mamwep mamweikɨn
mamre nɨme mamɨwaank mamɨt te hɨm
mai au mamu mamnen mamɨr ke hi het-
pim.

Mɨt hɨr ap nertei me wɨ menmen im mamnen au
(Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36)

32 *"Me wɨ menmen im mamnen, mɨt
hɨr nepɨtariyem, mɨt ensel ne wit ke God
hɨr nepɨtariyem, hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi epɨtariyem. God Haai kerekek
hɨrak kerteiyem.
33 *Yi naanmampre hɨras. Yi yepɨtari wɨ
menmen im mamnen.
34 Menmen mamnen mamɨr ke mɨtɨk
iuwe hak kakno yanɨmɨn. Te mɨt nɨrak
nepɨtari wɨ mekam hɨrak pɨke kaknen.
Hɨrak kehimɨtan mɨt hɨr naanmɨpre
wɨnak kɨrak, hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak
naanmɨpre weipɨr ke nɨwa ke wit
kɨrak. Hɨrak ketpɨwek hɨm iuwe hɨrak
naanmɨprewek werek werek.
35 *Te yi mɨt naanmamre hɨras werek
werek. Yi yepɨtari wɨ me Haai ke wɨnak
hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kaknen wɨtaan
o wɨ nɨmɨn o wanewik toto o wepni o
hɨnkewɨ, yi yepɨtariyek.
36 Yi naanmɨpre hɨras te hɨrak kaknen
wasenum kakri yi yaiwaai yi ap yayises
hɨm mɨrak au.
37 Menmen hi hetpiyem, hi hetpiyem
mamno mɨt miyapɨr yapɨrwe. Yi yapɨrwe
naanempre hɨras! Yi yepɨtari wɨ mekam
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke
anen."

14

Mɨt nime nɨpɨn natɨp hɨr nanɨnep Jisas
(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ wik mepeit ere wɨ mɨt hɨr han
tewenɨn wɨ Pasova kerek nɨpaa God
kenep mɨt ne Isip hɨr naa te mɨt ne Isrel
au. Mɨt hɨr newis yis mekre bret mɨr
me wɨ im au. In ek hɨr mɨt pris iuwe
kerek ninɨn mɨt pris han kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt hɨr
ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr nererik
nime nɨpɨn Jisas nɨsawɨn nemitɨwekpɨn
nantɨwekhis nankɨp kaki.
2 Hɨr natɨp nar ik: "Wɨ haiu wen han
tewenɨn menmen me wɨ Pasova, haiu
ap te mamtɨwekhis mamkɨp au. Haiu
mamrɨakem te mɨt yapɨrwe hɨr nantike-
wai haiu mamnepan."

Maria wewen sanda mekiuwe paan ke Jisas
(Mt 26:6-13; Jo 12:1-8)

3 *Me wɨ im Jisas hɨrak keit wit Betani
hɨrak kepu wɨnak ke Saimon nɨpaa lepro
mewik. Hɨrak wen kepu yeno kaam men-
men, mɨte piutɨp hɨre wan wetenen mɨn
tɨpar me nu nad nekenpɨ mɨrak mɨnɨn
yaaim mekrerek. Mɨt hɨr newɨr pewek
yapɨrwe me menmen im. Hɨre weket hɨm
mɨrak wewen tɨpar mentar paan kɨrak.
4 Hɨr mɨt han nepu en hɨr natɨpan main
main han enuk nar ik: "Wenmak te hɨre
wewen tɨpar im wewenem weinɨm?
5 Hɨre wewen tɨpar im au, te mɨtɨk hak
kaksiuwerem kakɨt 300 kina kakwet mɨt
enum menmen auri, hɨr nantɨwem." Hɨr
han enuk te hɨr nenerep.
6 Te Jisas keneri katɨp kar ik: "Yi ei-
wisiye ewɨt! Yi yenmak te yi yerekyɨwe
enum. Hɨre werekyo menmen yaaim.
7 *Hɨr mɨt enun netenen menmen auri,
hekrit hekrit hɨr nau netikewi. Wɨ ham yi
han ki yi eikepi. Te hi ap ehu etikewi me
wɨ yapɨrwe, te yi yairekyo menmen yaaim
au.
8 *Mɨte ip hɨre hanhan wɨrɨakem hɨre
epei werekyewem. Hɨre weremani maain
mɨt hɨr nanwisa hi awaai ehɨkre hei.
9 Hi hetpi werek. Wit heriyai heriyai
kerek mɨt hɨr nanɨmtau hɨm yaaim mai,
mɨt hɨr nanɨrtei menmen mɨte ip hɨre
werekyewem, hɨr han kitetim hɨr han
tewenɨnep."

* **13:32** Ap 1:7 * **13:33** Mt 25:13-14 * **13:35** Lu 12:36-38 * **14:1** Mk 11:18; Hi 11:28 * **14:3** Lu 7:37-38
* **14:7** Diu 15:11 * **14:8** Jo 19:40

Judas katɨp mɨt iuwe ne Isrel hɨrak kakɨkepi hɨr nanɨthis Jisas
(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)

10 Jisas katɨp epei au, Judas ke wit Iskeriot hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12) kerek nises hɨm me Jisas, hɨrak ken witeik. Hɨrak ken kiun mɨt iuwe ne pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨrak kewepyapɨr Jisas kakwetɨrek.
11 Hɨr mɨt en nerteiyek, hɨr han yaaik, hɨr natɨp Judas hɨr nanwetɨwek pewek mamrerim. Hɨrak kɨnaiwɨri ken han kitet hɨrak kakwetɨrek kakɨrkeik.

Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen me Pasova
(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

12 *Maain wɨ miutɨp me wɨ mɨt hɨr ap newis yis mekre bret au, wɨ me Pasova kerek hɨr nenep sipsip mar ke nɨpaa mɨt hɨr nenep sipsip te God kenep maamrer au, Jisas mɨt nɨrak nitɨwekhi nar ik: "Ti are eriuwetai haiu mamno nein te haiu emrutmani menmen me wɨ Pasova?" (Wɨ Pasova hɨram wɨ mɨt hɨr han tewenɨn God hɨrak kenep mɨt ne Isip te maamrer ne Isrel au.)
13 Te Jisas hɨrak keriuwet mɨtɨkɨt wik te mɨt disaipel nɨrak hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi yaino wit Jerusalem yi eiyɨr mɨtɨk hak keremɨme mɨn tɨpar mekrerem, hɨrak kaksipeti. Te yi eiyisesik.
14 Yi eiyisesik eino wɨnak kerek hɨrak kakno kakɨkrerek, yi eiyitehi mɨtɨk ke wɨnak ik eiyɨr ik: 'Mɨtɨk Iuwe kawɨr hɨrak kituthi haau meiyam miutɨp meit nɨmɨn weinɨm te haiu mɨt disaipel nɨrak mamtikerek emu mamɨm menmen kerekek me wɨ Pasova mamwi?'
15 Te hɨrak kakteikni haau miutɨp weinɨm kau niu kerek yeno metike kɨnaan mekrerek. Ein e yi eiraimani menmen te haiu mamɨm."
16 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen te hɨrakɨt ten wit Jerusalem, hɨrakɨt tɨr menmen mar ke nɨpaa Jisas ketpɨwekɨtem. Te hɨrakɨt temani menmen me Pasova wɨ hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep maamrer nɨr au.
17 Maain hɨnkewɨ, hɨrak Jisas ketike mɨt disaipel nar hiswiyen wik (12) hɨr nen wɨnak.
18 *Hɨr wen naam menmen nau yeno em, Jisas hɨrak ketpor kar ik: "Hi hetpi werek. Mɨtɨk hak kiutɨp (o mɨtɨk keiyak) ke yi mɨt yi yaam menmen yetikewa hɨrak kakwepayapɨr hi eno his me mɨt enun."
19 Hɨr nemtewek, hɨr han kekrit nine han enuk, hɨr niutɨp niutɨp nenepepan nitɨwekhi ere hɨr nepnepik hɨr nitɨwekhi nar ik: "Hi ewepityapɨr o au?"
20 Hɨrak ketpor kar ik: "Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt hiswiyen wik (12), hɨrak kiutɨp kaam menmen mekre sak kerepta.
21 Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi ano hahi ahɨr ke hɨm me God mau tɨwei hɨram metpim. Te hɨrak mɨtɨk kerek kakwepayapɨr hɨrak kakɨwaank hɨrekes. Nɨpaa miye pɨrak ap winaak te hɨram yaaim. Te hɨre epei winaak te in ek hɨrak kakɨwaank hɨrekes."

Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak komunion hɨr naam
(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

22 Hɨr wen naam menmen, Jisas keit bret kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak kewepik kewet mɨt ek ketpor kar ik: "Yi eitɨwek eiyɨk. Ik hɨrak yɨnk kai."
23 Hɨr naak, mar keremem te hɨrak keit wa hesnu tɨpar wain mekrerek, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak kewetɨrek hɨr naam tɨpar wain mekre wa hesnu.
24 *Te hɨrak ketpor kar ik: "Im em hɨram hemkre mai. Hi enip hɨm ham yaaim kontrak mamɨke wit ke God mamnen. Hemkre mai mamwen te hi akaap mɨt miyapɨr ariuwerem.
25 Hi hetpi werek. Hi ap pɨke ehɨm tɨpar wain ere wɨ maain hi ehɨm tɨpar wain yaaim nɨmnam mamɨt wit ke God."
26 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nine henye. Hɨr nine henye, te hɨr nen witeik nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨr nɨniu nen mɨniu (o neiyɨp) ke nu Oliv.

* **14:12** Eks 12:6, 14-20 * **14:18** Sam 41:9 * **14:24** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hi 9:20

Jisas katɨp Pita maain hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38)

27 *In ek Jisas ketpor kar ik: "Maain
kike yi yainaipɨsa. Hɨm me God hɨram
matɨp mar im: 'Hi God hi enep mɨtɨk
naanmɨpre sipsip, hɨram mamrɨr mamno
heriyai heriyai.'
28 *Maain, God hɨrak kakɨkoya hi pɨke
ekrit, hi ehinɨni hi ano provins Galili."
29 Pita ketpɨwek hɨm iuwe kar ik:
"Hɨr mɨt in nanɨnapɨsit nanrɨr te hi au.
Taauye!"
30 Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi hetput
werek. Wɨtaan ik ek, suware kaktɨp wik
wen au, ti eraupakɨn wikak atɨp mɨt hi
epɨtari hɨrak keimɨn."
31 *Te Pita katɨp hɨm iuwe, "Hi hahi
etikewit hi hahi, te hi aritpakɨn au.
Taauye!" Hɨr mɨt nɨrak yapɨrwe natɨp
narek.

Jisas kitehi God menmen keit ni Getsemani
(Mt 26:36-46; Lu 22:39-46)

32 *Hɨr natɨp epei au, hɨr nen wit ni
meitai niuk mɨrak Getsemani. Jisas hɨrak
katɨp mɨt nɨrak kar ik: "Yi eiyu in hi eno
ehitehi God."
33 Hɨrak keit Pita, Jems tetike Jon, hɨrakɨt
tetikerek ten wit hak. In ek Jisas hɨrak
menmen menepɨwek hemkre, hɨrak kine
han enuk.
34 *Te hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Hi hine
han enuk ere hi hahi. Hi hanhan hɨrekes
wɨsenum."
35 Hɨrak ken kike kɨwaai tɨ kitehi God te
menmen enum im mamsiurɨrek mamno.
36 *Hɨrak kitehi God kar ik: "Haai kai
ti hertei hɨrɨak menmen yapɨrwe. Ti es-
iuwe menmen enum im mamno emnopɨn
emkeipo. Te hi hises han kai au, han kit."
37 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kɨr
mɨtɨkɨt tɨrak tɨpwaai. Te hɨrak kene Pita
kar ik: "Saimon ti hɨwaai a? Ti ap epu
naanmɨpre mɨt nanɨnen me wɨ kike au a?
38 *Yi naanmɨpre mɨt nanɨnen. Yi
eiyitehi God te hɨrak Seten ap te kakinɨni
yi eiweikɨn sip eiweto. Yi han ki yaaik, te
yɨnk ki au kɨnapen kaki kaktikewa."
39 Hɨrak katɨp epei au, Jisas pɨke ken
ein kitehi God menmen kerek nɨpaa hɨrak
kitɨwekhiyem.
40 Hɨrak pɨke ken kiun mɨtɨkɨt tɨrak, te
hɨrakɨt au pɨke tɨwaai nanamɨr mekses.
Hɨrakɨt tekrit tepɨtari tetpɨwek mekam
taauye.
41 Hɨrakɨt yɨnk enuk hɨrak pɨke ken kan
hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi wen yɨwaai
yɨnatɨn a? Epei werek emɨt! Eiyɨrek!
Wɨ epei man te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hɨrak mɨtɨk hak kakwepayapɨr hi
eno his me mɨt han nanrekyo enum hɨr
nantenɨna.
42 Eiyɨkrit haiu emno. Yi eiyɨrek! Mɨtɨk
kewepayapɨr epei kan keit in."

Mɨt enun nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

43 In ek hɨrak wen katɨp, Judas hɨrak
kan. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt disaipel
nar hiswiyen wik (12). Hɨrak ketike mɨt
yapɨrwe hɨr netenen hɨne metike paap
yoki. Hɨr mɨt iuwe ne Pris kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn
nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike mɨt
iuwe ne Isrel, hɨr nesiuwe mɨt in nan.
44 Nɨpaa hɨrak mɨtɨk Judas kerek
kewepyapɨrek hɨrak ketpor kar ik: "Hɨrak
mɨtɨk kerek hi eiyewewik emɨwek tekep
mɨrak, yi eitɨwekhis eitenenik eiriyaak
eiyɨk eino."
45 Judas kan kiun Jisas hɨrak katɨp kar
ik: "Mɨtɨk Iuwe." Te hɨrak keiyewewik.
46 Te hɨr mɨt han nan neithis Jisas nete-
nenik.
47 Te mɨtɨk kiutɨp kɨrak kerek kerp
menep hɨrak ketenen hɨne ke his nokik, te
hɨrak kɨwaai hɨne kesipe nɨkɨp me mɨtɨk
hak enuk eik. Mɨtɨk iuwe ke mɨt pris kerek
newet God menmen me mɨt, mɨtɨk kɨrak
kɨrɨak wok mɨrak weinɨm, hɨrak mɨtɨk ik
ke Jisas hɨrak kesipe nɨkɨp mɨrak.
48 Hɨrak Jisas kene mɨt han enun ein ket-
por kar ik: "Yi epei yan yetauhis eiriuwe
hɨne metike paap yoki yar ke yi yeithis
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen a?

* **14:27** Mk 14:50; Sek 13:7 * **14:28** Mt 28:16; Mk 16:7 * **14:31** Jo 11:16 * **14:32** Jo 18:1 * **14:34** Jo 12:27
* **14:36** Ro 8:15; Ga 4:6; Mk 10:38; Jo 6:38 * **14:38** Lu 11:4; Mt 6:13 * **14:49** Lu 19:47, 21:37; Jo 18:20

49 *Hekrit hekrit hi etikewi haiu mepu wɨnak iuwe ke God hi ewepyapɨr hɨm mai.
Te yi yetauhis auye! Yi yɨrɨak menmen
im te hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei
hɨram mamnen mamir em.”
50 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt disaipel
nɨrak hɨr nɨnaiwɨrek nɨrɨr nen.

Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp hɨrak kɨrɨr ken

51 Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp kerek kises
Jisas, hɨrak kamɨr laplap mɨre hike
mɨsanu traup mɨrak. Hɨr mɨt han
nantɨwekhis,
52 te hɨrak kehɨresiuri kenemtɨn laplap
mɨrak hɨrak ke puk weinɨk kɨrɨr ken.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil
(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

53 Hɨr mɨt nari Jisas nen niun mɨtɨk iuwe
hetpris kinɨn naanmɨpre mɨt pris kerek
newet God menmen me mɨt. Mɨt iuwe
pris yapɨrwe newet God menmen me mɨt,
hɨr netike mɨt niuk mɨr iuwe, hɨr netike
mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr
nererik nau ein nemeriyɨwek.
54 Hɨrak Pita ketepik yanɨmɨn, hɨrak
ken kekre nɨwa ke wɨnak ke mɨtɨk iuwe
kinɨn mɨt pris han. Hɨrak ketike mɨt
kerek naanmɨpre wɨnak enuk hɨr nau si
neminɨn his hɨt men si.
55 Hɨr mɨt pris iuwe kerek newet God
menmen me mɨt, hɨr netike mɨt han ne
kaunsil hɨr nɨnatɨn mɨt nesiuwe hɨm Jisas,
te hɨr nankɨp kaki, te hɨr nɨnapɨn men-
men enum hɨrak ketpim au.
56 Mɨt yapɨrwe nesiuwe hɨm Jisas
newenɨwek hɨm te hɨm mɨr ap mɨpɨram
au.
57 Mɨt han nerp newenɨn hɨm natɨp nar
ik:
58 *“Haiu memtewek hɨrak katɨp, ‘Hi
ewep wɨnak iuwe ke God mɨt nimaak, te
maain wɨ wikak hi pɨke eimaak mɨt ap te
nanimaak taau.’ ”
59 Hɨm me mɨt in hɨram ap mɨpɨram au.
60 Hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt kerek newet God menmen
me mɨt, hɨrak kerp kekreri kitehi Jisas kar
ik: “Ti pɨke etpai au a? Nenmak te hɨr mɨt
in neswut hɨm a?”
61 *Jisas hɨrak kekintɨp ketpor au. Mɨtɨk
iuwe hetpris hɨrak pɨke kitɨwekhi kar ik:
“Ti mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtenit,
ti Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe kerek haiu
mewenɨpiyek o au a? Ti etpai!”
62 *Jisas hɨrak ketpɨwek kar ik: “Hi
hɨrekes kerekek. Maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hahu menep his
yaaim me God kerek hɨrak Iuwe tokik keit,
hi anen ekre napɨ me nepni.”
63 Mɨtɨk iuwe hetpris hɨrak kepɨrpɨr kari
saket mɨrak kewepim katɨp hisiuwe kar
ik: “Menmak te haiu mamri mɨt han
nansiuwek hɨm a?
64 *yi epei yemtau hɨrak katɨp enum
kekrehɨr ke God. Yi han kitet mekam a?”
Hɨr yapɨrwe natɨpan nar ik: “Hɨrak kɨrɨak
enum hɨrak eki.”
65 In ek mɨt han nenikɨn tɨmank
menterik, hɨr newepnɨwek ninaan meri-
uwe laplap, te hɨr nakɨp neriuwe his
mɨr nitɨtɨweknaan natɨp nar ik: “Keimɨn
kitep a? Ti profet te ti etpai.” Mɨt han
hɨr naanmɨpre weipɨr nen nɨwaaihis
nenepɨwek tekep.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi hepɨtariyek
(Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

66 Hɨrak Pita wen kepu witeik keit nɨwa
ke wɨnak, mɨte piutɨp wɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe hetpris,
67 hɨre wan wɨr pita kau si keminɨn his
hɨt men si. Hɨre werp menep wetpɨwek
war ik: “Ti hɨrekes hetike Jisas ke wit
Nasaret yi epei yariyakɨt.”
68 Te Pita kiune hɨm katɨp, “Henmak te
ti hitauhi menmen im? Hi hepɨtariyek.”
Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kerp ya
weipɨr. Te suware katɨp.
69 Mɨte wen wɨpɨrek pɨke watɨp mɨt han
nerp menep war ik: “Hɨrak mɨtɨk kises
hɨm me Jisas kerekek.”
70 Pita pɨke kiune hɨm katɨp, “Hi
hepɨtariyek.” Maain kike, mɨt hɨr nerp
menep natɨp nar ik: “Ti hises hɨm mɨrak
kerekek. Ti hɨrekes mɨtɨk ke provins
Galili.”

* **14:50** Mt 26:31 * **14:58** Jo 2:19-21 * **14:61** Mk 15:5; Lu 23:9 * **14:62** Sam 110:1; Rev 1:7 * **14:64** Jo 19:7

71 Pita katɨp hɨm iuwe ketpor kar ik: “Hi
epɨtari mɨtɨk hak yi yitauhiyek au. Hi atɨp
werek au, te God hɨrak kaknen kakiyep.”
72 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak suware
pɨke katɨp. Te Pita hɨrak han kitet men-
men Jisas nɨpaa ketpɨwek kar ik: “Maain
suware katɨp wik wen au, ti tewen erau-
pakɨn wikak.” Hɨrak han kitetim te hɨrak
kine han enuk kɨkɨt.

15

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38)

1 *Wanewik toto, mɨt iuwe pris kerek
newet God menmen me mɨt, hɨr netike
mɨt iuwe hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm
lo me Moses, hɨr netike mɨt han yapɨrwe
ne kaunsil hɨr han kitetim natɨpan. Epei
au, hɨr nesenkek Jisas his mɨrak neriyaak
neiyɨk nen newet mɨtɨk iuwe gavman
Pailat ek.
2 Pailat hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti Mɨtɨk
Iuwe King ke mɨt ne Isrel o au?” Jisas
ketpɨwek kar ik: “Hɨrak hɨm mit.”
3 Mɨt iuwe pris kerek newet God men-
men me mɨt, hɨr nesiuwe hɨm Jisas
yapɨrwe.
4 Te Pailat kitehi Jisas kar ik: “Ti pɨke
etpor au a? Hɨr neswut hɨm yapɨrwe.”
5 *Jisas kekintɨp, te Pailat han kekrit
keriuwerek.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt hɨr nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

6 Tito yapɨrwe nɨpaa ein me wɨ im mɨt
hɨr nehis nempep menmen me Pasova hɨr
nitehi Pailat hɨrak kakɨkaisiu weipɨr ke
mɨtɨk hak nɨpaa hɨrak ken kekre wɨnak
enuk.
7 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Barabas hɨrak
kepu wɨnak enuk ketike mɨt enun yapɨrwe
nɨpaa hɨr netike mɨt ne gavman hɨr
nenepan, hɨr nenep mɨtɨk kiutɨp kaa.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe nen niun Pailat
nitɨwekhi hɨrak kakrɨak menmen nɨpaa
ein hɨrak kɨprɨakem.
9 Hɨrak ketpor kar ik: “Yi han yaaik te
hi eweti Jisas Mɨtɨk Iuwe ke Isrel hɨrak
kaknen?”
10 Hɨrak kertei mɨt iuwe pris kerek
newet God menmen me mɨt hɨr epei
newetɨwek Jisas nentar hɨr hemkre
menepam han enuk neriuwerek.
11 *Hɨr mɨt pris nɨkɨak han ke mɨt
yapɨrwe te hɨr nitehi Pailat ke Barabas.
Jisas au.
12 Pailat pɨke kitorhi kar ik: “Hi eweti
Barabas, te hi arɨak mekam heriuwe mɨtɨk
yi eiwis niuk mɨrak Mɨtɨk Iuwe King ke
Isrel a?”
13 Hɨr pɨke natɨp nar ik: “Ti ewenkek
Jisas ekɨntar nu tentarakɨt.”
14 Pailat ketpor kar ik: “Hi henmak?
Hɨrak kɨrɨak mekam enum?” Te hɨr wen
nɨnap nenɨne his iuwe natɨp nar ik: “Ti
ewenkekik ekɨntar nu tentarakɨt.”
15 Pailat hanhan kakrɨak mɨt hɨr han
yaaik. Te hɨrak kewetɨr mɨtɨk Barabas.
Hɨrak katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨnep Jisas
nanriuwe nɨpɨn. Hɨr nakɨp neriuwe
nɨpɨn, Pailat hɨrak keriuwetek ken mɨt
soldia nɨrak te hɨr nanɨno nanwenkek
Jisas kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt soldia hɨr nitetnaan Jisas
(Mt 27:27-31; Jo 19:2-3)

16 Mɨt soldia ne ami hɨr neit nɨmɨn
wɨnak ke mɨtɨk iuwe, hɨr nari Jisas neiyɨk
nen haau hak. Hɨr nenɨne mɨt han,
17 *te hɨr neriuwet Jisas saket mɨre
yɨwir, hɨr nime wiwɨr tɨktɨk enuk newisɨk
keweikɨn paan kɨrak.
18 Hɨr nerp netpɨwek nar ik: “Haai,
Mɨtɨk Iuwe King ke Isrel, ti epei han.”
19 Epei au, hɨr nenep paan kɨrak neri-
uwe niuk, hɨr nenikɨn tɨmank menterik,
nitehɨr nemipɨn newenɨpiyek.
20 Hɨr nitɨtɨweknaan nenwesɨsek ere
werek, hɨr neriuwetek (o neresɨwek) saket
mɨre yɨwir, hɨr pɨke newis saket mɨrak
menterik, hɨr neiyɨk nanɨno nanwenkekik
kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

21 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon hɨrak
haai ke Rufas ketike Aleksanda, hɨrak ke

* **14:72** Mk 14:30 * **15:1** Lu 22:66 * **15:5** Ais 53:7; Mk 14:61 * **15:11** Ap 3:13-14, 13:38 * **15:17** Lu 23:11
* **15:21** Ro 16:13

wit Sairini, hɨrak kepnen ni menep. Hɨr mɨt soldia hɨr neit nu tentarakɨt neiyɨk nimaasik hɨrak ekɨkerɨr nu ik ke Jisas.
22 Hɨr nari Jisas neiyɨk nen niun wit niuk mɨrak Golgota. Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp "Wit Paan Hesnu".
23 Hɨr newet Jisas tɨpar wain marasin mekrerem, te hɨrak yɨnk kɨrak kekek au. Hɨrak kɨnapen te hɨrak kaam au.
24 *Hɨr mɨt newenkekik kentar nu tentarakɨt, hɨr neit menmen mɨrak neretɨt satu neiyɨk nɨr menmen hɨr nantɨwem.
25 Wen hekrit iuwe wepni kehɨn kɨniu kan, hɨr newenkekik.
26 Hɨr newis hɨm mentar nu nenmak hɨr newenkekik nesiuwerek. Hɨr neiyɨm nen newisɨm mau men paan kɨrak. Hɨm im matɨp mar ik: "IK EK HɨRAK MɨTɨK IUWE KING KE ISREL."
27 Hɨr newenkek mɨtɨkɨt enukɨt raskel wik tɨrɨak enum tetikerek. Hɨrak mɨtɨk kau ken ke his yaaim, mɨtɨk hak kau ken ke his henkik.
28 *(Mar im hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei hɨram epei man. Hɨram matɨp mar im: "Hɨr han kitet hɨrak kɨre mɨtɨk enuk raskel kɨrɨak menmen enum.")
29 *Mɨt kerek hɨr nan nen ein hɨr nitɨtɨweknaan netpɨwek nar ik: "Ko! Ti mɨtɨk kerek ti ewep wɨnak iuwe ke God ti pɨke eimaak me wɨ wikak?
30 Ti ekaap hɨrekes ekiuwe nu tentarakɨt ehɨrp tɨ."
31 Mar im mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr nitɨtɨweknaan natɨpan nar ik: "Hɨrak kɨkaap mɨt han, te hɨrak kɨkaap hɨrekes taauye!
32 Ti Mɨtɨk God kehimɨtenit ti Mɨtɨk Iuwe ke Isrel, ti ekiuwe ehɨrp tɨ, te haiu mamrit han kitetit." Mɨtɨkɨt hɨr newenkekikɨt tau niu tetikerek, hɨrakɨt tetpɨwek enuk tetikeri.

Jisas nepei kaa
(Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

33 *Wepni kan kau nɨmɨn iuwe ere hɨnkewɨ, wɨtaan toto mɨwapɨn wit yapɨrwe.
34 *Nepei hɨnkewɨ Jisas kenepɨp hɨm iuwe katɨp kar ik: "Eloi Eloi Lama Sabaktani?" Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp mar im: "God kai God kai. Kenmak te ti hɨnaiwɨra eweikɨn sip eweto?"
35 Mɨt han nerp menep hɨr nemtewek hɨr natɨp nar ik: "Eiyɨmtewek. Hɨrak kenɨne Ilaija."
36 *Mɨtɨk kiutɨp kesiuknen ken ein keit mosong o nɨk me wan eik (hɨram mɨre wum nɨkik), hɨrak kewis tɨpar wain mesine mekrerek, hɨrak kewisɨk kentar niyen pɨke kan kewetɨwekek kakɨmɨsek katɨp kar ik: "Haiu mamɨr te Ilaija kaknen kaknektɨn Jisas kakwisɨk kakɨrp tɨ o au."
37-38 *Jisas kenepɨp miutɨp hɨm iuwe, hɨrak kaa. Hɨrak kaa, laplap iuwe mɨwapɨn ya weipɨr me mɨt nehimɨtan em me God meit wɨnak iuwe ke God meit nɨmɨn ein hɨram mewep pɨnam pɨnam mau nɨmɨn mau niu ein ere men miun tɨ eim.
39 Hɨrak mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt soldia han, hɨrak kerp menep kɨr Jisas hɨrak kaa, hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan ke God."
40 *Miyapɨr han netikerek nerp ein, te hɨr nerp yanɨmɨn. Maria pe wit Magdala wetike Salomi, hɨr netike Maria miye pe Joses ketike nɨkik kɨrak Jems hɨr nerp ein.
41 Hɨr miyapɨr in nises Jisas me wɨ hɨrak kau keit provins Galili, hɨr newetɨwek menmen hɨrak kaam. Miyapɨr han yapɨrwe nɨpaa netikerek nan nen wit Jerusalem nerp ein.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kinɨk keit mɨniu (o neiyɨp)
(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

42-43 Maain petko matɨp, Josep ke wit Arimatia kan kɨr Pailat kentar hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke kaunsil. Hɨrak kemerɨr God kaknen naanmɨpre mɨt. Hɨrak ap kɨnaain au, te hɨrak ken kɨr Pailat kitɨwekhi ke herwe yɨnk ke Jisas.
44 Pailat han kitet kar ik: "Jisas epei kaa? Ko!" Te hɨrak kenɨne mɨtɨk iuwe soldia kerek naanmɨpre mɨt soldia han, hɨrak kitɨwekhi me Jisas epei kaa o au.

* **15:24** Sam 22:18 * **15:28** Ais 53:12 * **15:29** Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Jo 2:19 * **15:33** Emo 8:9 * **15:34** Sam 22:1 * **15:36** Sam 69:21 * **15:37-38** Hi 10:19-20 * **15:40** Lu 8:2-3

45 Mɨtɨk eik ketpɨwek Jisas epei kaa, te
Pailat kewis Josep kakɨthis herwe yɨnk
kɨrak.
46 Josep hɨrak kewɨr pewek keit laplap
yaaim mɨre hike, hɨrak kenke Jisas
yɨnk kɨrak kewɨr laplap keweiknenik
kewapɨnek kewisɨk kekre hei ke nan iuwe.
Epei au, hɨrak keriuwet nan iuwe keiyepet
hei hɨm kɨrak.
47 Maria pe wit Magdala wetike Maria
miye pe Joses, hɨr nɨr wit Josep kewis Jisas
kɨwaairi.

16

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10)

1 Maain wɨ Sabat hɨram epei men, Maria
pe wit Magdala wetike Salomi, hɨr netike
Maria miye pe Jems, hɨr neit menmen
yaaim mɨnɨn neiyɨm nen nanɨr Jisas nan-
wen yɨnk kɨrak.
2 Wepni kewep kan hekrit iuwe me wɨ
Sande te hɨr nen hei kɨrak.
3 Hɨr nepnen hɨr natɨpan nar ik:
"Keimɨn kakɨnkawɨr nan kɨwapɨn weipɨr
kɨhi kentar nan hɨrak nɨmenuk?"
4 Hɨr nen menep ein hɨr nɨkaamnaan
nɨr nan keit pɨnak ein. Nɨpaa mɨtɨk hak
keweiknɨk keriuwetek ken pɨn ein.
5 Hɨr nen nɨpiun hei eik, hɨr nen nitetik
nen nɨmɨn ein. Te hɨr nɨr mɨtɨk pipɨak kau
yeno me pɨnak me his yaaim. Hɨrak kamɨr
laplap nokim yaaim hɨram mɨre hike. Te
hɨr nehɨnhɨn han kekrit neriuwerek.
6 Hɨrak ketpor kar ik: "Yi ap einaain au.
Yi yɨnyatɨn Jisas ke wit Nasaret kerek hɨr
mɨt newenekik kau nu tentarakɨt. Hɨrak
epei kekrit kau. Hɨrak kepu in au. Yi eiyɨr
yeno nɨpaa hɨr newisɨk kɨwaairi.
7 *In ek yi eino eitɨp Pita ketike mɨt di-
saipel han Jisas ketpor kar ik: 'Hi ehinɨni
ano provins Galili.' Maain yi eiyɨrek eiyɨt
ein eiyɨr ke nɨpaa hɨrak epei ketpi."
8 Hɨr miyapɨr nen witeik nɨrɨr nen ein,
hɨr nepɨrpɨr iuwe han kekrit neriuwerek.
Hɨr natɨp mɨt hɨm au. Hɨr nɨnaain
nekintɨp nen.

Maria pe wit Magdala hɨre wɨr Jisas
(Mt 28:9-10; Jo 20:11-18)

9 *[Me wɨ Sande hekrit enum eik, Jisas
kekrit kɨnaaiwɨr hei. Hɨrak kekrit kau
wanewik, hɨrak kinɨn kewepyapɨr hɨrekes
me ninaan me Maria pe wit Magdala.
Nɨpaa hɨrak kepɨr herwe enum mar
hispɨnak wik (7) mekrerep hɨram met-
paan men mɨnaiwɨrep.
10 Hɨre epei wɨr Jisas, te hɨre wen watɨp
mɨt nɨpaa netikerek hɨr nariyan. Hɨr wen
han tewenɨnek nɨkɨtek.
11 Hɨre wen wetpor hɨre wɨrek hɨrak
kepu, te hɨr nemtau hɨm mɨre au.

Mɨtɨkɨt disaipel wik tɨr Jisas keit yayiwe
(Lu 24:13-35)

12 Maain mɨtɨkɨt wik tɨrak ten wit hak
tɨrek, te hɨrak keweikɨnhis hɨrekes kɨre
mɨtɨk hak.
13 Hɨrakɨt nepei terteiyek, hɨrakɨt pɨke
ten tatɨp mɨt disaipel han nɨrak, te hɨr
nemtau hɨm mɨrakɨt au.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen
hɨr enisesim
(Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

14 *Maain, hɨr mɨt disaipel nɨrak
hiswiyen kiutɨp (11) nau naam menmen,
Jisas kan keneri kentar hɨr han to enuk
nepu, hɨr ap nemtau hɨm me mɨt nɨpaa
nepei nɨr Jisas.
15 *Hɨrak ketpor kar ik: "Yi eino heriyai
heriyai eirer wit wit kerek mɨt miyapɨr
newi, yi eiwepyapɨr hɨm yaaim mai, mɨt
yapɨrwe nanɨmtewem.
16 *Neimɨn nanɨmtau hɨm mai nanis-
esim, yi eikɨri. Maain God kaktorhis,
hɨr mɨt miyapɨr nɨrak. Neimɨn nem-
tau hɨm nanisesim au, God han kitet
menmen enum hɨr nɨrɨakem skelim mɨt
kakɨnterim.
17 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai, hɨr
nanrɨak menmen im nankinau niuk mai.
Hɨr nanpɨr herwe enum hɨram mamno,
hɨr natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem
au.
18 *Hɨr nantenen manpen o yenmik o
hɨr nanɨm menmen enum menep mɨt, hɨr
ap te nani au, hɨr nanu werek. Hɨr nanwis

* **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28 * **16:9** Lu 8:2 * **16:14** 1Ko 15:5 * **16:15** Ap 1:8 * **16:16** Ap 2:38, 16:31, 33
* **16:17** Ap 2:4, 10:46, 8:7 * **16:18** Lu 10:19; Ap 28:3-6, 4:30, 5:16

his mamɨntar mɨt hɨr nɨnap, te maain hɨr nanre yaain.”

God keithis Jisas ken wit kɨrak Heven (Lu 24:50-53; Ap 1:9-11)

19 *Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpor epei au, God ketɨwekhis ken wit kɨrak. Hɨrak ken kau menep his yaaim me God.

20 *Maain mɨt disaipel nɨrak hɨr nen heriyai heriyai nerer wit wit mɨt miyapɨr newi, hɨr newepyapɨr hɨm me Jisas. Mɨtɨk Iuwe Jisas hɨrak kekepi hɨr nɨrɨak men-men yaaim kerek nɨpaa kerek mɨt nɨrem au. Te mɨt hɨr nertei hɨm im mɨt netporem hɨram yaaim.]

Mepɨr keremem

* **16:19** Ap 2:33-34, 7:55-56; Ef 1:20; 1Pi 3:22 * **16:20** Ap 14:3; Hi 2:3-4

Hɨm Yaaim Me Krais Luk Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨm me nɨkerek Jon ketike Jisas *1:5–2:52*
Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *3:1-20*
Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar *3:21-38*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-13*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *9:51–21:38*
Mɨt newenkek Jisas kaa *22:1–23:56*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *24:1-49*
Jisas pɨke ken wit Heven *24:50-53*

Luk kewis hɨm im men mɨtɨk Tiofilas

1 *Kai yinak Tiofilas. Mɨt yapɨrwe hɨr nepei newis menmen kerek epei man metɨn ke nɨmɨn ke haiu mɨt, kerek haiu misesim.
2 *Hɨr newis menmen kerek mɨt nɨpaa ninɨn epei nɨr menmen im newepyapɨrem hɨr netpaiyem.
3 Mɨtɨk iuwe, hi Luk hi hertei werek menmen yapɨrwe epei mekrit man ere in. Te hi han kitet hɨram yaaim hi hewisut tɨwei ik ek hetput menmen werek werek epei man.
4 Hi hɨrɨakem te ti ertei menmen werek werek kerek nɨpaa hɨr mɨt epei netpiyem.

Ensel ke God katɨp Sekaraia hɨrak kakine nɨkan niuk mɨrak Jon

5 *Nɨpaa me wɨ mɨtɨk King Herot hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne provins Judia, mɨtɨk pris niuk mɨrak Sekaraia kepu. Hɨrak ke weiwɨk me pris niuk mɨr Abaisa. Hɨrak mɨte pɨrak niuk mɨre Ilisabet, hɨre pe weiwɨk ham me pris han. Hɨr nepenyerer ne maam nɨpu kiutɨp Eron.
6 Hɨrak ketikerep nau werek werek nises God. Hɨr nises hɨm me Mɨtɨk Iuwe God werek werek nɨpaa hɨrak kewet Moses em.
7 Hɨr ap nine nɨkerek nei au nentar Ilisabet hɨre enu tenmɨn (o rumaa). Hɨre wetike Sekaraia epei enun ne mɨt.
8 Wɨ ham Sekaraia wen kɨrɨak menmen kɨre mɨtɨk pris keit wɨnak ke God. Hɨrak weiwɨk mɨrak hɨram wɨ mɨr te hɨr nanwensi kuri nanwet God em.
9 *Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨr nises menmen nɨpaa mɨt pris netpim hɨr neretɨt satu God kehimɨtanek hɨrak kakno kakɨkre wɨnak iuwe ke God hɨrak kaktenen si keiyɨm kakɨsi kuri tɨwei mamɨntar kɨnaan newenɨpi God neriuwerem. Hɨrak ken en kesi kuri tɨwei.
10 Hɨrak kesi kuri tɨwei, mɨt yapɨrwe ne Isrel nererik nau wit eik nitehi God menmen.
11 Hɨrak keit nɨmɨn en, mɨtɨk ensel keke wit ke Mɨtɨk Iuwe God kan kerp kenke ken his yaaim me kɨnaan kerek Sekaraia kewis menmen mɨnɨn mɨre kuri tɨwei hɨram mɨwaai menterim. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes te Sekaraia kɨrek.
12 Mɨtɨk Sekaraia kɨrek, hɨrak han kepɨrpɨr hɨrak kɨnaain,
13 te mɨtɨk ensel ketpɨwek kar ik: “Sekaraia, ti ap hɨnapen au emɨt! God kemtau menmen ti epei hitɨwekhiyem, te mɨte pit Ilisabet tewen wawine nɨkan hɨrak kei. Yi yaiwisɨwek niuk mɨrak Jon.
14 Ti etike mɨte pit han yaaik eiyu. Mɨt yapɨrwe nanɨrek hɨr han yaaik nanɨntar miye hɨre winaak.
15 *Hɨrak maain God han kitet hɨrak kakre mɨtɨk iuwe kakinɨn mɨt han nisesik. Hɨrak ap te kakɨm tɨpar wain o tɨpar si enum au emɨt! Me wɨ miye winaak wen au, God Hɨmɨn Yaaik kaku kakɨkre han kɨrak kakneisesik.
16 Hɨrak te kakɨkaap mɨt yapɨrwe ne Isrel nanweikɨn sip nanwet menmen enum hɨr pɨke nanises hɨm me God kɨr.
17 *Hɨrak kakinɨn mɨtɨk iuwe kakno kakrer wit wit kaktɨp hɨm me God kakriuwe menmen iuwe kakri han ke mɨt kakɨr nɨpaa mɨtɨk Ilaija ketpim. Hɨrak kakɨkaap haairer nantike nɨkerek nɨr nanu han kiutɨp. Hɨrak kakweikɨn mɨt enun nises menmen enum te hɨr pɨke nanises menmen mɨt yaain nisesim. Hɨrak kakɨkaap mɨt nanises mɨtɨk iuwe, hɨr nanu naanmeriyɨwek hɨrak kaknen kaktorhis.”
18 *Mɨtɨk ensel katɨp epei au, mɨtɨk Sekaraia kitɨwekhi kar ik: “Harkeik te

* **1:1** Ap 1:1 * **1:2** Jo 15:27 * **1:5** 1Kro 24:10 * **1:9** Eks 30:7 * **1:15** Nam 6:3 * **1:17** Mt 17:11-13; Mal 3:1, 4:5-6 * **1:18** Jen 18:11

hi ertei menmen im ti hetpewem hɨram werek? Hi epei enuk he mɨtɨk te mɨte pai hɨre epei enu we mɨte.”

19 *Hɨrak ensel kewenhi ketpɨwek, “Hi ensel Gebriel hi herp ninaan me God hɨrɨak menmen mɨrak. Hɨrak keriuweta hi han hetput hɨm yaaim im e.

20 *In ek ti ap atɨp hɨm mei taau ere wɨ menmen mamnen hi epei hetputem hentar ti ap han kitet hɨm mai. Ti ap atɨp hɨm mei ere wɨ me menmen im God kehimɨtanem hɨram mamnen.”

21 Ensel ketpɨwek menmen, mɨt wen nemerɨr Sekaraia keit nɨmɨn en hɨr nanɨrtei kenmak te hɨrak kepeit wɨnak iuwe ke God.

22 Sekaraia ketpaan kan, hɨrak ap ketpor, te hɨr nertei hɨrak epei kepu kɨtyak kɨr menmen keit wɨnak nɨmɨn en. Hɨrak ap kaktɨp hɨm mei miutɨp te hɨrak kewɨr his ketpor keriuwerem.

23 Wɨ hɨrak kɨrɨak menmen kekre wɨnak ke God epei au, mɨtɨk Sekaraia pɨke ken wɨnak kɨrak.

24 Maain wɨ ham mɨte pɨrak Ilisabet wetu, te hɨre ap wɨnaaiwɨr wɨnak wenke hispɨnak (5) ere hɨre tu iuwe miyapɨr nertei hɨre wetu. Hɨre watɨp,

25 *“In ek Mɨtɨk Iuwe God kekepa mar im. Hɨrak epei kepɨr menmen kenipa yɨnk enuk me ninaan me mɨt miyapɨr hentar nɨpaa hi hine nɨkerek au.”

Ensel ke God katɨp mɨte Maria maain hɨre wawine Jisas

26 Me wenke kar hispɨnak kiutɨp (6) mɨte Ilisabet wepɨtu, God keriuwet ensel Gebriel ken wit niuk mɨrak Nasaret keit provins Galili.

27 *Hɨrak kaktɨp mɨte nɨhan niuk mɨre Maria. Haai kɨre kehimɨtenep wautike mɨtɨk niuk mɨrak Josep, hɨrak nepenyek ke maam nɨpu kɨr Devit.

28 Ensel ke God kan kɨrep ketpɨwe kar ik: “Ti han yaaik ehu. Han yaaik ke God kau ketikewit. Hɨrak God ketikewit kakrekyut yaaim.”

29 Mɨte Maria wemtau hɨm im kerek ensel ketpim te hɨre han kekrit han kitet war ik: “Kenmak hɨrak ketpo kar ik?”

30 Te ensel ketpɨwe, “Ti ap enapen Maria. God han yaaik keriuwit kakrekyut yaaim im e.

31 *Maain ti ehɨtu te ti eine nɨkan, ti ewis niuk mɨrak Jisas.

32 *“Hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe mɨt nanɨnewek Nɨkan ke God hɨrak Mɨtɨk Iuwe. God kakrɨakek kakre Mɨtɨk Iuwe naanmamre mɨt kakre nɨpaa maam kɨrak Devit.

33 Hɨrak naanmamre mɨt ne Isrel kerek hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Jekop kerek nɨpaa enum eik hɨrak kepu. Hɨrak naanmamre mɨt hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Menmen mɨrak ap te mamesi taau.”

34 Mɨte Maria watɨp ensel ke God war ik: “Hi ap hɨwaai hetike mɨtɨk hak au. Mamɨrkeik te hi ahɨtu?”

35 *Ensel ke God kewenep ketpɨwe,

“God Hɨmɨn Yaaik kaknen kaku kakɨnterit kakriuwe menmen iuwe me God. Mɨt nankinaak hɨrak Nɨkan yaaik ke God nanɨntar God Hɨmɨn Yaaik kewis nɨkan yaaik ik kekre tu kit maain ti einaak.

36 “Ti han kitet menmen God kɨrɨak wekeni pit Ilisabet em. Mɨt nɨpaa natɨp hɨre enu tenmɨn (o rumaa) ap te wawine nɨkerek au. Te hɨre hɨrehes weriuwet wenke hispɨnak kiutɨp (6) hɨre nɨkan kewiye. Te hɨre epei we mɨte.

37 *Ap te menmen mei miutɨp te God ap kakrɨakem taau.”

38 Maria watɨp, “Hi hɨre mɨte hanhan hises menmen God hanhan kakrɨakem, te menmen mamnen mamɨr ke ti epei hetpim.” Hɨre watɨp epei au, Ensel ke God kɨnaiwɨrep ken.

Maria wen wɨr Ilisabet wetikerep nau en

39 Ensel ke God kɨnaiwɨrep, wɨ ham kike Maria wemani menmen wekrit waswas wen wit menep mɨniu (o neiyɨp) yapɨrwe me provins Judia.

40 Hɨre wen wɨnak ke mɨtɨk Sekaraia, hɨre watɨp Ilisabet, “Ti yaaip.”

---

* **1:19** Dan 8:16, 9:21; Hi 1:14 * **1:20** Lu 1:45 * **1:25** Jen 30:23 * **1:27** Mt 1:16, 18; Lu 2:5 * **1:31** Ais 7:14; Mt 1:21-23 * **1:32** Ais 9:7; 2Sml 7:12, 13, 16; Dan 7:14; Mai 4:7 * **1:35** Mt 1:20 * **1:37** Jen 18:14 * **1:41** Lu 1:15

41 *Ilisabet wemtau Maria watɨp hɨre
yaaip te nɨkan kekre tu kehɨn kekrerep.
God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han ke Ilisabet
keneisesye,
42 *te hɨre watɨp weriuwe hɨm iuwe,
“God kakrekyut ti han yaaik ehinɨn
miyapɨr han. God kakrɨak yaaim ke nɨkan
ti ehinaak.
43 Hi mɨte weiniye te hi han yaaik men-
men iuwe im man hi, te Mɨtɨk Iuwe God
miye pɨrak wan wɨra.
44 Hi hemtau hɨm mit epei au, te nɨkan
kekre tu kai han yaaik kehɨn.
45 *Ti han yaaik iuwe hentar ti hises hɨm
kerek God ketpim. Maain God kakrɨak
menmen hɨrak nɨpaa ketputem.”

Maria wine henye wentar hɨre han yaaik weriuwe God

46 *Maria watɨp,
“Hi han kai yaaik ewenɨpi niuk me Mɨtɨk
Iuwe God.
47 Hi han yaaik hentar maain God
kakɨkepa kaktauhis. Hi mɨte hɨrɨak
menmen mɨrak hi enu weiniye,
48 *te hɨrak hanhan keriuwa. Te in ek ere
maain mɨt yapɨrwe nantɨp God kerekya hi
han yaaik iuwe,
49 hentar menmen iuwe hɨrak kerekyewem.
Niuk mɨrak yaaim iuwe.
50 *Hɨrak hanhan keriuwe mɨt kerek hɨr
nisesik newenɨpiyek, me mɨt nɨpaa ein
nepu ere in.
51 *Hɨrak kɨrɨak menmen keriuwe men-
men mɨrak iuwe, hɨrak keiyɨm kepɨr mɨt
kerek enun hanhan hɨras nɨrɨak menmen
mɨr enum hɨr nen.
52 *Hɨrak kepɨr mɨt iuwe naanmɨpre mɨt,
hɨrak kewisi hɨr nau weinɨm, te hɨrak
kewis mɨt weinɨn hɨr nɨre iuwe.
53 *Hɨrak epei kewet mɨt enun nau weinɨm
nɨnpɨ maan kewetɨr menmen wɨsenum
ere tu iuwe, te hɨrak keriuwet mɨt netenen
menmen yapɨrwe ne his nen.
54 *Hɨrak kises hɨm kerek nɨpaa katɨp
maamrer naiu yem. Hɨrak kan kakɨkaap
mɨt nɨrak ne wit Isrel.
55 *Hɨrak han kitet keriuwe Ebraham
nɨpaa kau tɨ ketike nepenyerer in ek nepu
tɨ. Hɨrak kerekyor yaaim tipmain tipmain
enum eik, kar ke nɨpaa hɨrak ketpim.”
56 Hɨre watɨp menmen im epei au,
mɨte Maria wau wetike Ilisabet ere wenke
wikak. Maain wenke wikak epei man
men, hɨre pɨke wen wit kɨre eik.

Ilisabet wine nɨkan Jon

57 Wɨ epei man te mɨte Ilisabet weteik-
nen, hɨre wine nɨkan.
58 Mɨt nɨre nau menep netikerep
hɨr netike paaprer nɨre nemtau God
kerekyɨwe yaaim hɨre wine nɨkan te hɨr
nan nɨrep han yaaik netikerep.
59 *Maain nɨkan kɨre kepu wɨ hispɨnak
wikak (8), hɨr nerekir yɨnk kɨrak, hɨr
nanwis niuk mɨrak Sekaraia kakrerɨr haai
kɨrak.
60 *Te miye pɨrak watɨp, “Au, hi ewis
niuk mɨrak Jon.”
61 Te hɨr netpɨwe, “Ap te paap o tete o
keimɨn niuk mɨrak mar em te ti ewisɨk
kakrerim taau!”
62 Te hɨr natɨp nitehi haai kɨrak neriuwe
his main main, “Ti ewis niuk me nɨkan ik
ek kakrar keimɨn?”
63 Hɨrak Sekaraia kitorhi nanwetɨwek
tɨwei te kakwis niuk mamwik. Hɨr
newetɨwekem te hɨrak kewis menmen im
mewim: “Niuk mɨrak Jon.”
64 Hɨr wen han kekrit natɨp me menmen
im, Sekaraia han kewep katɨp kewenɨpi
niuk me God.
65 Te mɨt netikerek nau menep hɨr
nepɨrpɨr te hɨm me menmen im men
merer wit wit meit mɨniu (o neiyɨp) me
Judia.
66 Te neimɨn kerek nemtewem hɨr
han kitetim nitehiyan, “Te nɨkan ik e
maain kakrɨak mekam?” Mɨt nertei God
kau ketikerek kewetɨwek menmen mɨrak
iuwe.

Hɨm Sekaraia katɨp ke menmen maain mamnen

67 Jon haai kɨrak Sekaraia God kewis
Hɨmɨn kɨrak yaaik kekre han kɨrak te
hɨrak katɨp menmen maain mamnen.

* **1:42** Diu 28:4 * **1:45** Lu 1:20 * **1:46** 1Sml 2:1-10 * **1:48** Lu 1:25, 11:27 * **1:50** Sam 103:13, 17 * **1:51** 2Sml 22:28 * **1:52** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53** 1Sml 2:5; Sam 34:10, 107:9 * **1:54** Ais 41:8; Sam 98:3 * **1:55** Mai 7:20; Jen 17:7, 18:18, 22:17 * **1:59** Jen 17:12; Lev 12:3; Lu 2:21 * **1:60** Lu 1:13 * **1:68** Sam 41:13, 72:18, 106:48; Lu 7:16

68 *Hɨrak katɨp kar ik:
"Haiu emrɨak menmen emwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God ke Isrel. Hɨrak epei kan kakɨkepai haiu mɨt nɨrak haiu mamnaaiwɨr menmen enum hɨrak kaktaihis.
69 *Hɨrak God kewetei Mɨtɨk Iuwe manpenuk kakɨkepai te kaktaihis, hɨrak ke weiwɨk me Devit hɨrak mɨtɨk kɨrɨak menmen me God.
70 Hɨrak keweteiyek kar ke nɨpaa enum eik hɨrak katɨp mɨt nɨrak profet menmen hɨr newisɨm mau tɨwei newepyapɨr maamrer nai yem. Hɨram matɨp menmen im.
71 *God katɨp hɨrak kakɨkepai kaktaihis mamkeipɨn mɨt enun nepan hɨr han enuk nɨnaain haiu mɨt.
72 *Nɨpaa hɨrak katɨp maamrer nai hɨrak maain kakrekyei yaaim kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.
73-74 *Nɨpaa hɨrak ketike maam kaiu Ebraham hɨrakɨt tekiyakɨt tau teit, God ketpɨwek hɨrak kakɨkaap nepenyerer nɨrak. In ek hɨrak kakises menmen nɨpaa hɨrak ketpim, hɨrak kenipai haiu mɨt in e mamkeipɨn mɨt nepan naiu te haiu ap mɨnaain au. Haiu emisesik mamrɨak menmen mɨrak.
75 *Me wɨ yapɨrwe haiu mau tɨ ik, hɨrak kehimɨtenei haiu yaain prar prar."
76 *Sekaraia epei ketpor, hɨrak kemunaan katɨp nɨkan kɨrak kar ik:
"Maain mɨt nantɨp ti mɨtɨk profet kerek ewepyapɨr hɨm me God iuwe kinɨn menmen yapɨrwe. Ti kerekek ehinɨn eno etɨp mɨt enɨnaaiwɨr menmen enum emɨt enmerɨr Mɨtɨk Iuwe kaknen.
77 *Ti tewen atɨp haiu mɨt nɨrak ne Isrel hɨrak kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem hɨrak kaktaihis.
78 *God kɨrɨak menmen im kentar hɨrak yaaik hanhan keriuwai haiu mɨt.
79 *Mɨtɨk Iuwe kɨrak hɨrak kɨre wepni kewep kan kɨr krusai haiu mɨt ne tɨ ik te hɨrak kaknaaiwɨr wit ke God kaknen kaktɨp haiu mɨt han kaiu enuk toto metari hɨm me God kakɨtpai hɨm mɨrak yaaim. Haiu mau enum mɨnaain mami te hɨrak kaknen kakteiknai yayiwe kɨrak yaaik te haiu mamu werek werek."
80 *Maain nɨkan Jon kɨniu kɨre iuwe, han kɨrak tokik ap te kɨnapen mɨt au. Hɨrak kepu wit weinɨk mɨt newi au ere maain wɨ hɨrak kewepyapɨr hɨrekes katɨp mɨt ne wit Isrel hɨm me God.

2

Maria wine Jisas
(Mt 1:18-25)

1 Me wɨ keremem Ilisabet wine Jon, mɨtɨk iuwe Sisa Ogastas kesiuwe hɨm men katɨp mɨt miyapɨr nerer wit wit gavman ne Rom naanmɨpror hɨr enɨnen enwis niuk mɨr emu tɨwei.
2 Me wɨ im mɨt newisor niuk mɨr mau tɨwei, mɨtɨk iuwe Sairinias hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe gavman naanmɨpre mɨt ne provins Siria.
3 Hɨr mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp pɨke nen wit kɨr kerek nɨpaa maamrer nɨr ninɨn newiyen te hɨr enwis niuk mɨr mau tɨwei emɨt.
4 Mɨtɨk Josep kɨnaaiwɨr wit Nasaret keit provins Galili hɨrak ken provins Judia keit wit niuk mɨrak Betlehem kerek nɨpaa mɨtɨk iuwe Devit miye pɨrak winaak keitai en. Josep ken en kentar hɨrak hɨrekes nepenyek kei ke Devit.
5 *Hɨrak ken kakwis niuk mɨrak mamtike niuk me mɨte pɨrak Maria kerek nɨpaa hɨr epei nehimɨtan te hɨr nanɨtan. Hɨre epei nɨkan kekrerep.
6-7 Hɨr neit wit Betlehem, wɨ epei man te hɨre weteiknen wawine nɨkan. Hɨre wine nɨkan kɨre iuwe mɨtɨk, hɨre weit laplap weiyɨm weweiknenik wewisɨk kekre tɨkenup iuwe kerek hɨr newet bulmakau menmen mekrerek. Hɨr newisɨk kekrerek nentar wɨnak pasenda kerek mɨt nererik nɨwaairi en nɨpaa mɨt yapɨrwe nɨpwaairi nererim te yeno meiyam ap weinɨm meit au. Mɨt nɨwaai rem nererim nenemtɨn te hɨr nen nɨwaai weisaak ke bulmakau, hɨre wine nɨkan weitai.

* **1:69** Sam 18:2 * **1:71** Sam 106:10 * **1:72** Jen 17:7; Lev 26:42; Sam 105:8-9, 106:45 * **1:73-74** Jen 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75** Ta 2:12-14 * **1:76** Ais 40:3; Mal 3:1; Mt 3:3 * **1:77** Jer 31:34 * **1:78** Ais 60:1-2 * **1:79** Ais 9:2, 58:8; Mt 4:16 * **1:80** Lu 2:40; Mt 3:1 * **2:5** Lu 1:27

Ensel hɨr natɨp mɨt naanmɨpre sipsip me mɨte wine nɨkan

8 Menep wit ik kerek mɨte Maria wine
nɨkan, mɨt han neit ni naanmɨpre sipsip
ne wɨtaan.
9 Hɨr naanmɨpre sipsip ne wɨtaan, ensel
kiutɨp ke Mɨtɨk Iuwe kewepyapɨr hɨrekes
menmen iuwe me God merhɨhe mɨriusor
te hɨr nɨnaain nepɨrpɨr iuwe.
10 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, ensel ketpor kar ik:
"Yi ap einaain au emɨt! Hi epei han etpi
hɨm yaaim mamnip mɨt nerer wit wit han
yaaik nanu.
11 Me wɨtaan ik ek mɨte wine nɨkan weit
wit ke Devit niuk mɨrak Betlehem. Hɨrak
mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kakɨkaap mɨt kaktorhis.
12 Menmen im hi hetpiyem mamteikni
hi hemitipɨn au. Yi yayɨr nɨkan miye
wenke laplap weweiknenik keriuwerem
kɨwaai wewisɨk kekre tɨkenup ke bul-
makau naam menmen mekrerek, hɨrak
kɨwaairi."
13 Wasenum ensel nɨre yapɨrwe ne wit
ke God hɨr newepyapɨr hɨras nerp netike
ensel, hɨr nine henye newenɨpi niuk me
God natɨp hɨm im:

14 *"Haiu hanhan yi mɨt eiwenɨpi niuk
me God. Yi mɨt miyapɨr yau tɨ yi
eikiyan eiyu eiyɨt eiyɨntar God han
yaaik keriuwi."

Mɨt naanmɨpre sipsip nen nɨr Jisas

15 Ensel nine henye epei au, hɨr nen
nekeipnor pɨke nen wit ke God, te mɨt
kerek naanmɨpre sipsip en natɨpan, "Sɨs,
haiu emno wit Betlehem emɨr menmen
epei man, kerek Mɨtɨk Iuwe God ket-
paiyem."
16 Te hɨr nesiukɨn nen nɨnapɨn Maria
wetike Josep, hɨr nɨr nɨkan kɨwaai kekre
tɨkenup.
17 *Mɨt kerek naanmɨpre sipsip hɨr
nɨrek epei au, hɨr netpor menmen ensel
epei nan netporem me nɨkan ik e.
18 Mɨt yapɨrwe kerek nemtau hɨm mɨt
naanmɨpre sipsip netporem, hɨr han kitet
menmen im epei man.
19 *Maria han kaa menmen au. Hɨre
wewisɨm mekre han kɨre, hekrit hekrit
hɨre han kitetim.
20 Mɨt naanmɨpre sipsip pɨke nen nɨr
ein newenɨpi God natɨp hɨrak yaaik iuwe
nentar menmen ensel netporem metike
menmen hɨr nɨrem hɨram mar ke ensel
epei netporem.

Hɨr newis niuk me Jisas

21 *Wɨ hispɨnak wikak (8) epei man
te Maria wine nɨkan, te hɨr neiyɨk nen
nerekir yɨnk kɨrak. Hɨr newis niuk mɨrak
Jisas. Niuk im Ensel katɨp Maria em nɨpaa
hɨre ap wepɨtu wen au.

Simion ketike Ana nɨr Jisas keit wɨnak iuwe ke God

22 *Maain wɨ epei man te hɨm me Moses
Mau tɨwei matɨp mɨte waukɨr te God
kaktɨp hɨre yaaip. Me wɨ im Maria wetike
Josep nɨnan Jisas neiyɨk nen wit Jerusalem
newet God ek.
23 *Hɨr nen Jerusalem newet God ek
nentar hɨm nɨpaa God kewet Moses
hɨrak kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
"Nɨkerek hɨrakɨt iuwe mɨtɨkɨt miyapɨr ni-
nakɨt hɨr mɨt nehimɨtanet hɨrakɨt te God."
24 *Hɨr nen newet mɨtɨk pris menmen
kakwet God em nises hɨm God kewet
Moses em kewisɨm mau tɨwei matɨp mɨt
enwet God hore nɨmanp wik o tapɨ wik
wen tɨpniu.
25 *Mɨtɨk kiutɨp kau Jerusalem niuk
mɨrak Simion. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises
God werek werek. Hɨrak kemerɨr Mɨtɨk
God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt ne
Isrel. God Hɨmɨn Yaaik kau ketikerek.
26 Hɨrak keteiknɨwek ap te kaki ere
hɨrak kakɨr Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God
kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.
27 God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han kɨrak te
hɨrak ken wɨnak iuwe kerek mɨt nererik
newenɨpi niuk me God. Maain miye haai
ne nɨkan Jisas neiyɨk nen wɨnak iuwe ke
God eik e nanwet God menmen hɨm me
Moses mau tɨwei metpim.
28 Simion kɨr nɨkan kɨr hɨrak kɨnanek
kewenɨpi God katɨp kar ik:
29 "In ek Mɨtɨk Iuwe God ti epei hises hɨm
nɨpaa ti epei hetpewem, te ti ewisa

* **2:14** Lu 19:38 * **2:17** Lu 2:10-12 * **2:19** Lu 2:51 * **2:21** Lu 1:31, 59 * **2:22** Lev 12:1-8 * **2:23** Eks 13:2, 12, 15 * **2:24** Lev 12:8 * **2:25** Ais 40:1, 49:13

hi mɨtɨk hi hɨrɨak menmen mit, hi
han yaaik hahi.
30 *Hi han yaaik hahi ehɨntar hi epei hɨr
Mɨtɨk ti hehimɨtanek hɨrak kakɨkaap haiu
mɨt ne Isrel.
31 Ti epei hɨrɨak menmen im merp nɨmɨn
me mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit.
32 *Hɨrak kakre wepni (o yanm) kɨr kak-
teikɨn mɨt yayiwe, hɨrakkakteikɨn mɨt
miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel amɨrkeim
te hɨr enises hɨm me God. Hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kakinɨn naanmampre haiu mɨt ne
Isrel, te mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr
nantɨp nanɨr ik: 'God epei kɨrɨak menmen
yaaim.' "

33 Josep ketike Jisas miye pɨrak hɨr nem-
tau menmen Simion katɨp me nɨkan te hɨr
nepɨrpɨr han kitetim.
34 *Hɨr nepɨrpɨr, Simion kitehi God
kakrekyor yaaim katɨp Maria miye pe
Jisas kar ik:

"God kehimɨtan Nɨkan ik e kaknip mɨt
han yapɨrwe ne Isrel nanɨwaank
nanɨt. Mɨt han yapɨrwe au, God
kaktorhis nanu werek. Hɨrak kɨre
Mɨtɨk God kakteikɨn mɨt han kɨrak
keriuwerek te mɨt yapɨrwe hɨr nan-
tikerek nanɨnehan nanweikɨn sip
nanwetɨwek.
35 Te hɨrak kakwepyapɨr menmen mɨt han
kitetim. Maain menmen enum mamɨr
ke mɨt newɨr yipo nenep mɨtɨk, mɨt
nanrekyɨwek enum mamrekir han kit te
mamwetit han enuk."

36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Ana hɨre wepu
en. Hɨre mɨte profet hɨre wewepyapɨr
hɨm me God. Hɨre nɨki pe mɨtɨk Fanyuel,
hɨrak ke weiwɨk me maam nɨpu kɨrak Asa.
Hɨre we mɨte enu, hɨre wepu wetike mɨtɨk
kɨre tito mar hispɨnak wik (7).
37 *Maain tito mar hispɨnak wik (7) epei
au, hɨrak kaa te nɨpaa ere in 84 tito
epei men, hɨre wepu weiniye. Wɨtaan
wanewik hɨre wewenɨpi niuk me God,
hɨre wepu menep wɨnak iuwe ke God
wɨnaiwɨrek au. Me wɨ ham hɨre nɨnpɨ
maau wepu, hɨre watɨp God menmen.
38 *Josep ketike Jisas miye Maria hɨr
wen nepu wɨnak iuwe ke God newet God
menmen, mɨte ip e wan wewenɨpi niuk
me God wepɨr ke Simion kewenɨpiyek.
Hɨre watɨp mɨt neit Jerusalem kerek hɨr
nemeriyɨwek kaknen kakɨkaap mɨt ne Is-
rel hɨre wetpor me nɨkan ik e.

Josep ketike Maria neithis Jisas pɨke nen wit Nasaret

39 *Hɨr nɨrɨak menmen hɨm me Moses
matɨp hɨr nanisesim epei au, hɨr pɨke nen
provins Galili hɨr nau wit kɨr Nasaret.
40 *Nɨkan kɨniu kɨre iuwe hɨrak man-
penuk kepu hɨrak kertei menmen werek
werek wɨsenum God kerekyɨwek yaaim.

Nɨkan Jisas kepu wɨnak iuwe ke God keit wit Jerusalem kitehi mɨt iuwe menmen.

41 *Tito miutɨp miutɨp miye haai ne Jisas
nen wit Jerusalem me wɨ Pasova kerek
mɨt ne Isrel nererik naam menmen han
tewenɨn wɨ God kenep mɨt ne Isip te hɨr
au, hɨrak keriyei nɨnaaiwɨr Isip.
42 Maain Jisas hɨrak 12 tito epei au, hɨrak
ketike miye haai nen Jerusalem nises men-
men me wɨ Pasova mar ke nɨpaa hɨr
nɨrɨakem.
43 *Wɨ me Pasova epei au, hɨr pɨke
nanɨno, te Jisas wen kepeit wit Jerusalem.
Te Josep ketike Jisas miye pɨrak au ne-
tariyek.
44 Hɨr han kitet hɨrak epei kinɨn ken
ketike mɨt nɨr han te hɨr nen ere wɨtaan.
Wɨtaan, hɨr nɨnetnɨwek nitet mɨt nɨr
ne wit eik o paaprer nɨrak te hɨr ap
nɨnapɨnek au.
45 Te hɨr pɨke nen Jerusalem nen
nɨnetnɨwek neit en.
46 Jisas hɨrak kepeit wit Jerusalem ere
wɨ wikak, hɨr nɨnapɨnek keit wɨnak iuwe
ke God kau ketike mɨt iuwe nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt miyapɨr em. Hɨrak
kemtau hɨm mɨr hɨrak kitorhi menmen.
47 Hɨr mɨt kerek nemtau menmen hɨrak
kewenhiyem kerteiyem hɨr han kekrit
natɨp hɨrak nɨkan kertei iuwe.
48 Miye haai nɨrak nɨrek, hɨr han kekrit.
Te miye pɨrak witɨwekhi war ik: "Nɨkan

* **2:30** Ais 52:10; Lu 3:6; Ta 2:11 * **2:32** Ais 42:6, 49:6 * **2:34** Ais 8:14; Mt 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * **2:37** 1Ti 5:5 * **2:38** Ais 52:9 * **2:39** Mt 2:23 * **2:40** Lu 1:80, 2:52 * **2:41** Eks 12:24-27, 23:14-17; Diu 16:1-8 * **2:43** Eks 12:18

kai, ti henmak te ti herekyawɨr menmen mar im: Haai kit ketikewa hawɨr wɨnwetnut wɨkɨt. Hawɨr wɨkɨt ere hawɨr wɨnepnit."

49 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Yi yenmak te yi yɨnyetno? Yi yepɨtari hi ehises menmen me Haai kai heit wɨnak kɨrak au a?"

50 Hɨr ap nertei mekam hɨrak katɨp hɨram me Haai kɨrak God.

51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak ketikeri nen wit Nasaret, hɨrak kises hɨm mɨr. Te miye pɨrak wemi han hɨm mɨrak mekre han kɨre.

52 *Maain Jisas kɨre iuwe hɨrak manpenuk enuk keit hɨrak kertei wɨsenum. God ketike mɨt nau tɨ hɨr han yaaik neriuwerek.

3

Mɨtɨk Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God
(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28)

1 Tito hiswiyen hispɨnak (15) epei men me Taibirias Sisa hɨrak kerekek naanmɨpre mɨt nau tɨ ik. Me wɨ im mɨtɨk iuwe Pontias Pailat naanmɨpre mɨt ne provins Judia, mɨtɨk iuwe King Herot naanmɨpre mɨt nau provins Galili. Nɨkik kɨrak Filip naanmɨpre mɨt nau provins wik niuk mɨrakɨt Ituria ketike Trakonaitas. Mɨtɨk iuwe Laisenias naanmɨpre Abilini.

2 *Mɨtɨk Anas ketike Kaiapas hɨrakɨt wik naanmɨpre mɨt pris han neit wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem. Me wɨ im em Sekaraia nɨkan kɨrak Jon keit wit weinɨk mɨt ap newi. Me wɨ im God ketpɨwek kewetɨwek hɨm mɨrak.

3 *Epei au Jon ken kerer wit wit menep mani Jodan. Hɨrak kewepyapɨr hɨm katɨp mɨt enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak kakɨkɨri nanriuwe tɨpar te God kakɨsak menmen enum mɨr mamno.

4 *Menmen im epei man mar nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨt neweikɨn sip newet menmen enum hɨram mɨre mɨt newep yayiwe. Hɨram matɨp mar ik:

"Mɨtɨk keit wit weinɨk mɨt ap newik hɨrak kɨnap katɨp, 'Yi einetɨt yayiwe ke Mɨtɨk Iuwe yi eirɨakek yaaik akɨrak te hɨrak kakisesim werek.

5 Yi eiwep tɨ mɨtɨt eiwɨr meri emwapɨn kerek kɨnatɨn keit ek ere ekɨrak. Yayiwe kerek keweikɨn yi eirɨakem ere ekɨrak te yayiwe kerek keweikɨn o hei mekrerek, yi eirɨakem ere emɨram.

6 *Mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨr mɨtɨk kerek God kehimɨtanek hɨrak kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis.' "

7 *Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nɨr Jon te hɨrak kakɨkɨri. Hɨrak keneri ketpor, "Yi mɨt enun yɨre manpen o yenmik yi yewisesik. Keimɨn ketpi yi einen hi akɨri te yi eirɨr einopɨn eikeipɨn menmen enum God kakrɨakem maain mamnen a?

8 *Yi eiyinɨn eirɨak menmen te hɨram mamteikɨn mɨt yi epei yeweikɨn sip yewet menmen enum nɨpaa yi yɨrɨakem. Te yi ap yaitɨpan yayɨr ik: 'Haiu mɨt in hɨrak Ebraham hɨrak maam nɨpu kaiu, te haiu ap mamweikɨn sip mamwet menmen enum au. Haiu mɨre mɨt nɨrak, te maain God kaktaihis.' Menmen im taau! Hi hetpi. God hɨrak kakweikɨn nan im kakrɨakem mamɨr ke nepenyerer ne Ebraham mamɨkrehɨri yi mɨt enun.

9 *In ek hɨne ke yerepɨ epei kɨwaai menep nu nekenpɨ te God kakremir nu ham kerek ap mine nɨkim yaaim, nɨman mamwen te mɨt nɨrak hɨr nanwɨrem mamɨkre si. Yi mɨt in yi yɨre nu ap mine nɨkim au!"

10 Hɨrak ketpor kar ik, mɨt yapɨrwe nitɨwekhi, "Te haiu mamrɨak mekam te mamteikɨn haiu meweikɨn sip mewet menmen enum?"

11 Jon hɨrak ketpor, "Keimɨn kerek naanmɨpre sak wik, hɨrak ektike keimɨn kerekek au, hɨrakɨt etwepim etwetakɨt. O keimɨn hɨrak ketenen menmen yapɨrwe ekwet keimɨn hɨrak menmen au rek."

12 *Mɨt han kerek nari pewek me mɨt nanwet gavman em hɨr nan nɨr Jon te

* **2:49** Jo 2:16 * **2:51** Lu 2:19 * **2:52** 1Sml 2:26; Pro 3:4; Lu 1:80 * **3:2** Lu 1:80 * **3:3** Ap 13:24; 19:4 * **3:4** Ais 40:3-5 * **3:6** Lu 2:30-31; Ta 2:11 * **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:8** Jo 8:33, 39 * **3:9** Mt 7:19; Jo 15:6 * **3:12** Lu 7:29

hɨrak kakɨri te hɨr nitɨwekhi, “Mɨtɨk tisa, haiu mamrɨak mekam?”
13 Hɨrak ketpor, “Yi eiyɨt pewek empar kerek mɨt ne gavman epei netpim. Yi ap eiyinɨnem eiri meiyam au emɨt!”
14 Mɨt ne Ami nitɨwekhi, “Haiu mamrɨak mekam?” Hɨrak ketpor, “Yi ap einep mɨt eiri menmen mɨr au emɨt! Yi ap eisiuwe hɨm weinɨm au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiriuwe menmen mɨt iuwe newetiyem.”
15 Mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit, te hɨr mɨt nitehi nekre han kɨr nar ik: “Jon hɨrak Mɨtɨk Iuwe krais kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt o au?”
16 *Te mɨtɨk Jon ketpor yapɨrwe, “Hi hɨkri heriuwe tɨpar kerem em. Te hɨrak mɨtɨk kerek wɨsenuk kinɨna maain kakɨkaru kaknen hɨrak yaaik kɨre Mɨtɨk Iuwe, hi au hɨre mɨtɨk weinɨk. Hi ap werek hɨrɨak menmen mɨrak kiutɨp taau. Maain hɨrak kaknen hɨrak kakwis God Hɨmɨn Yaaik kaku han ki kakre si hɨrak si tatɨm menmen enum mi ere yi yaain.
17 Hɨrak kɨre mɨtɨk keses rais mekre sar. Hɨrak kesesim epei au, hɨrak kaktenwewim hɨram haas mɨram mamnopɨn hɨrak kakɨt rais kakwisɨm mamɨkre wɨnak. Hɨrak kakwisɨm mamɨkre wɨnak, hɨrak kakripep haas kakwɨrem mamɨkre si hɨram mamɨrhɨhe ap te mami au.”
18 Jon katɨp hɨm ham me kakɨkɨakyor han kɨr me wɨ hɨrak kewepyapɨr hɨm yaaim me God.

Mɨtɨk iuwe King Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk

19 *Maain Jon katɨp kene mɨtɨk ke gavman King Herot kentar hɨrak keit Herodia, mɨte pe nɨkik kɨrak. Hɨrak kenerek kenterik ketike menmen ham enum hɨrak kɨrɨakem.
20 Te Herot pɨke kɨrɨak menmen enum. Hɨrak kewis Jon kekre wɨnak enuk.

Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar (Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)

21 Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk wen au, Jon kɨkɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak kɨkɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe epei au, Jisas kan te Jon kɨkɨrek ketikeri. Hɨrak Jisas wen kitehi God menmen, te nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr.
22 *Nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr, God Hɨmɨn Yaaik keke nepni kan keweikɨnhis kɨre hore tapɨ hɨrak kenterik. God katɨp hɨm iuwe mekiuwe man matɨp mar im: “Ti Nɨkan kai yaaik. Hi han yaaik wɨsenuk heriuwit.”

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas (Mt 1:1-17)

23 *Me wɨ Jisas kekrit kɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak kepu tito mar 30. Mɨt miyapɨr han kitet Josep kine Jisas, te hɨrak au. God kerekek. Im em hɨram niuk me maamrer ne weiwɨk mɨrak:
Hilai nɨpaa kine Josep.
24 Matat kine Hilai.
Livai kine Matat.
Melkai kine Livai.
Janai kine Melkai.
Josep kine Janai.
25 Matataias kine Josep.
Emos kine Matataias.
Neam kine Emos.
Eslai kine Neam.
Nagai kine Eslai.
Meat kine Nagai.
26 Matataias kine Meat.
Semen kine Matataias.
Josek kine Semen.
Joda kine Josek.
27 *Joanan kine Joda.
Resa kine Joanan.
Serababel kine Resa.
Sialtiel kine Serababel.
Nerai kine Sialtiel.
28 Melkai kine Nerai.
Edai kine Melkai.
Kosam kine Edai.
Elmadam kine Kosam.
Ea kine Elmadam.
29 Josua kine Ea.
Jorim kine Josua.
Eliesa kine Josua.
Jorim kine Eliesa.
Matat kine Jorim.
Livai kine Matat.
30 Simion kine Livai.
Juda kine Simion.
Josep kine Juda.
Jonam kine Josep.

* **3:16** Ap 13:25 * **3:19** Mt 14:3-4; Mk 6:17-18 * **3:22** Mt 17:5; Lu 9:35; Jo 1:32; 2Pi 1:17 * **3:23** Lu 4:22; Jo 6:42
* **3:27** 1Kro 3:17, 19; Esr 3:2 * **3:31** 2Sml 5:14

Elaiakim kine Jonam.
31 *Melia kine Elaiakim.
Mena kine Melia.
Matata kine Mena.
Netan kine Matata.
Devit kine Netan.
32 *Jesi kine Devit.
Obet kine Jesi.
Boas kine Obet.
Salmon kine Boas.
Nason kine Salmon.
33 *Aminadap kine Nason.
Admin kine Aminadap.
Anai kine Admin.
Hesron kine Anai.
Peres kine Hesron.
Juda kine Peres.
34 *Jekop kine Juda.
Aisak kine Jekop.
Ebraham kine Aisak.
Tera kine Ebraham.
Neho kine Tera.
35 Serak kine Neho.
Riyu kine Serak.
Pelek kine Riyu.
Iba kine Pelek.
Sila kine Iba.
36 *Kenan kine Sila.
Afaksat kine Kenan.
Sem kine Afaksat.
Noa kine Sem.
Lemek kine Noa.
Metusala kine Lemek.
37 Inok kine Metusala.
Jeret kine Inok.
Mahalalil kine Jerot.
Kenan kine Mahalalil.
38 *Inos kine Kenan.
Set kine Inos.
Adam kine Set.
God kerekek kime Adam.

4

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

1 God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kɨkɨak Jisas han kɨrak te keneisesik hɨrak kɨnaaiwɨr mani Jodan. Hɨrak keriyaak ken yaank weinɨk mɨt ap newi.
2 *Hɨrak kepu en wɨ mar 40, Seten kari han kɨrak. Hɨrak ap kaam menmen mei kises wɨ kerek hɨrak kepu wit weinɨk ek au. Me wɨ yapɨrwe em, hɨrak nɨnpɨ maak.
3 Hɨrak nɨnpɨ maak kepu en wɨ mar 40, te Seten ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God te ti etɨp nan ik ekweikɨn ekre bret."
4 *Jisas ketpɨwek, "Hɨm me God mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kaku werek te hɨrak ap kakɨm menmen metike tɨpar weinɨm keremem au.' "
5 Epei au Seten keriyaak keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp) iuwe kau niu ein, waswas hɨrak keteiknɨwek tɨ kerer wit wit mɨt newiyen.
6 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi awetut wit im yapɨrwe metike menmen mɨr iuwe ti naanmamrewem te ti ehɨt niuk mit iuwe. Nɨpaa God kewetewem te hi han kai hi ewet mɨtɨk kerek hi hanhanek ewetɨwekem.
7 Ti ewen ninɨp hitehɨr ewenaunɨpi hi iuwe te hi ewetutem."
8 *Jisas pɨke ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp haiu mɨt emwenɨpi God kaiu, hɨrak iuwe kerek ek, haiu emises menmen mɨrak. Han en au."
9 Hɨrak ketpɨwek kar ek, Seten keriyaak keiyɨk ken wit Jerusalem kewisɨk kentɨr wɨnak siup ke wɨnak iuwe ke God ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God te ti ehɨtɨkɨr ehɨn eno tɨ eik.
10 *Ti ap hahi au antar hɨm me God mau tɨwei matɨp,
'God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨr maain his mamprut.
11 Hɨr nanɨnanit nanriuwe his mɨr te ti ap enkewɨn antar nan enamu hɨt mit ewenem mamniu nan taau.' "
12 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp: 'Yi mɨt ap eiri han ke Mɨtɨk Iuwe ki God te kakɨkepi au ekɨt!' "
13 *Seten kari han ke Jisas keriuwe menmen ham ham epei au, hɨrak kisesim au, hɨrak kɨnaiwɨrek ere maain wɨ ham.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen mɨrak keit provins Galili
(Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

14 God Hɨmɨn Yaaik kekre han kɨrak keneisesik kekepik te hɨrak pɨke ken

* **3:32** 1Sml 16:1, 13; Rut 4:17-22 * **3:33** Jen 29:35 * **3:34** Jen 21:3, 25:26 * **3:36** Jen 11:10-26 * **3:38** Jen 4:25–5:32 * **4:2** Hi 4:15 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Mt 28:18 * **4:8** Diu 6:13-14 * **4:10** Sam 91:11-12 * **4:12** Diu 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13** Hi 2:18, 4:15

provins Galili. Hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem men merer wit wit in.
15 Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm kekre wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses, te hɨr newenɨpi niuk mɨrak natɨp hɨrak yaaik.

Mɨt neit wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

16 Maain Jisas kɨpiun wit Nasaret kerek nɨpaa hɨrak kewik ere iuwe. Me wɨ Sabat hɨrak ken kekre wɨnak kɨr kerek hɨr nekine hɨm me Moses en, hɨrak ken kar nɨpaa hɨrak kɨrɨakem, hɨrak kekrit kekine hɨm me God.
17 Mɨtɨk kewetɨwek tɨwei nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak profet kewisɨm, hɨrak kenke tɨwei kɨnapɨn hɨm hɨram matɨp mar im:
18 *"Hɨmɨn Yaaik ke Mɨtɨk Iuwe God kekre han kai kentar hɨrak kehimɨtena hi ewepyapɨr hɨm yaaim mamno mɨt enun nau weinɨm. Hɨrak keriuweta hi atɨp mɨt har ik: 'Menmen meteneni te hi asiupeni.' Hi akaap mɨt kerek nanamɨr toto te hɨr enɨr ein ein. Mɨt hɨr han enuk neriuwe menmen enum te hi arekyor han kɨr yaaik kakrihis me menmen im.
19 Hɨrak keriuweta te hi awepyapɨr hɨm me tito im God kakrɨak mɨt menmen yaaim kakɨkepi."
20 Hɨrak kekinaam epei au, hɨrak keiyepet tɨwei, hɨrak pɨke kewet mɨtɨk kerek naanmɨprewem hɨrak pɨke kau yeno. Epei au, mɨt yapɨrwe nekre wɨnak eik e hɨr nɨpɨrek.
21 Hɨr nɨpɨrek, hɨrak ketpor kar ik: "Petepin hɨm mau tɨwei yi yemtau hi ekinaam hɨram epei mamnen."
22 *Hɨr yapɨrwe netpɨwek nar ik: "Hɨm im yaaim?" Te hɨr han kitet hɨm yaaim hɨrak ketpim hɨr natɨpan nar ik: "Hɨrak nɨkan ke Josep kerek ek."
23 *Hɨrak ketpor kar ik: "Hi hertei maain yi hanhan eiyɨtpo hɨm im kerek nɨpaa mɨt netpim nar ik: 'Mɨtɨk ti ahɨkaap mɨt hɨr nɨnap te ti ɨkaap hɨrekes. Menmen haiu memtau ti epei hɨrɨakem meit wit Kapaneam ti erɨakem in meit wit kit haiu mamɨrem.' "
24 *Hɨrak wen ketpor, "Hi hetpi werek. Mɨt ne wit ke mɨtɨk profet hɨr ap nemtau hɨm mɨrak nanisesim au.
25 *Hi hetp werek. Nɨpaa enum eik miyapɨr yapɨrwe neit Isrel mɨkan nɨr naa hɨr nepu weinɨm. Me wɨ im Ilaija kitehi God keiyepet hawɨ keit menep ere tito wikak wenke hispɨnak kiutɨp (6) te menmen ap mewo mau ni au.
26 *God ap keriuwet Ilaija ken kɨkaap miyapɨr ne Isrel kerek mɨkan nɨr naa ek au. Hɨrak keriuwetek ken kɨkaap mɨte kerepep kerek mɨtɨk kɨre kaa ek, hɨre weit wit Sarefat ke wit iuwe Saidon. Hɨre ap pe weiwɨk me Isrel au.
27 *Nɨpaa enum eik me wɨ mɨtɨk profet hak niuk mɨrak Ilaisa kau tɨ, mɨt yapɨrwe ne Isrel lepro mewi, te hɨrak ap kekepi hɨr nɨre yaain au. Hɨrak kɨkaap mɨtɨk Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwɨk me Isrel. Yi yɨre mɨt nɨpaa nepu en, neweikɨn sip newet mɨtɨk kɨr Ilaija. In ek yi yeweikɨn sip yeweto, te hi anaiwɨri."
28 Mɨt yapɨrwe hɨr neit wɨnak eik e nemtau hɨm im hɨr han enuk neriuwerek wɨsenuk nentar hɨr nertei hɨrak keneri keriuwe hɨm im.
29 Hɨr nekrit neiyɨk nen nepɨrek kenpɨn me wit. Hɨr neriyaak neiyɨk nen mɨniu kerek wit kɨr kɨwaairi, te hɨr nanwɨrek kakɨnkewɨn kaki.
30 Au, God kenipi han kɨr toenuk te hɨrak keke tɨ kewepi nɨmɨn ken kɨnaiwɨri ken.

Jisas kepɨr herwe enuk kekre han ke mɨtɨk
(Mk 1:21-28)

31 *Jisas kɨnaaiwɨr wit Nasaret ken, hɨrak kekiuwe ken kiun Kepeneam, wit hak ke provins Galili. Me wɨ Sabat hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God,
32 *Te hɨr han kekrit han yaaik neriuwe hɨm hɨrak ketporem nentar hɨrak ketpor kar ke Mɨtɨk Iuwe God keriuwetek kan ketpor hɨm mɨrak iuwe.

* **4:18** Ais 61:1-2, 58:6 * **4:22** Lu 3:23; Jo 6:42 * **4:23** Mt 4:13; Jo 2:12 * **4:24** Jo 4:44 * **4:25** 1Kin 17:1, 7, 18:1; Je 5:17 * **4:26** 1Kin 17:8-16 * **4:27** 2Kin 5:1-14 * **4:31** Mt 4:13; Lu 4:23 * **4:32** Mt 7:28-29; Jo 7:46 * **4:33** Mt 8:29; Mk 5:7; Lu 8:28

33 *Mɨtɨk hak kau wɨnak kerek mɨt
nererik nemtau hɨm me Moses mɨt nek-
inaam, herwe enuk ke Seten kekrerek. Te
hɨrak kɨnap katɨp hɨm iuwe kar ik:
34 *"Ti henmak te ti han herekyei enum
Jisas ke Nasaret? Ti han awep eraiwaank
mamɨt. Haiu mertei ti keimɨn. Ti Mɨtɨk
Iuwe God kehimɨtenit enen akaap mɨt."
35 Jisas kenerek katɨp, "Ti ekintɨp enke
enopɨn ekeipnɨwek." Herwe enuk kewɨr
mɨtɨk kerekek kan kɨwaai tɨ kekre nɨmɨn
ne mɨt yapɨrwe. Hɨrak ketpɨwek kar ik, te
hɨrak herwe enuk kɨnaiwɨrek, te hɨrak ap
kewaankek au.
36 Mɨt yapɨrwe nɨrek hɨr han kekrit
natɨpan nar ik: "Hɨm im mekam? Hɨrak
ketpor keriuwe hɨm mɨrak hɨram iuwe
te herwe mekrerek hɨram mɨnapen mɨrɨr
mekeipnɨwek."
37 Te hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem
men mɨt nerer wit wit nɨrapɨt Kapaneam.

Jisas kɨkaap Pita maam pɨrak
(Mt 8:14-15; Mk 1:29-31)

38 Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk tɨpir kekr-
erek, hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr wɨnak kerek
mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses
mekrerem, hɨrak kɨnɨk ken wɨnak ke Sai-
mon. Saimon maam pɨrak (miye pe mɨte
pɨrak) hɨre wɨnap wɨsenum yɨnk sisi te hɨr
nen netpɨwek netɨwekhis kan kakɨrep.
39 Hɨrak ken kerp menep yeno mɨre
kerek mɨte hɨre wɨnap wɨwaaiyem em,
hɨrak katɨp menmen enum, te hɨram
menke mekeipnɨwe. Wasenum hɨre
wekrit te hɨre wewetɨr menmen wekepi.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr
nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Mk 1:32-34)

40 In ek wepni kewen ken te mɨt pɨke
nepno ein ein nentar wɨ Sabat hɨram epei
au, te hɨr neimɨn nɨr yinan nɨnap neriuwe
menmen enum enum hɨr netorhis neri
nan, hɨrak Jisas kewis his mentar hɨr mɨt
miyapɨr yapɨrwe kekepi hɨr nɨre yaain.
41 *Herwe enum hɨram menke
mekeipɨn mɨt han menepɨp mar ik: "Ti
Nɨkan ke God kerekek." Au, hɨrak keneri
ketpor te hɨr ap pɨke nekrit natɨp nentar
hɨr nertei hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God
kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.

Jisas ken kɨrɨak menmen keit wit
yapɨrwe
(Mk 1:35-39)

42 Maain teip hekrit, Jisas kɨnaaiwɨr wit
ik ken wit weinɨk katɨp God menmen.
Hɨrak ken wit weinɨk kitehi God menmen,
mɨt nɨnetnɨwek ere hɨr nɨnapɨnek, hɨr
newenek natɨp te hɨrak ektikeri enu enɨt.
43 *Au, hɨrak ketpor, "Hi are ano herer
wit wit awepyapɨr hɨm mei yaaim me mɨt
enwis God naanmamror. God keriuweta
te hi awepyapɨrem."
44 *Te hɨrak ken kɨnaiwɨri kewepyapɨr
hɨm me God kekre wɨnak kerek mɨt nau
nererik nekine hɨm me Moses nerer wit
wit neit provins Judia.

5

Pita kises hɨm Jisas ketpim te hɨrak keit
saauk yapɨrwe
(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

1 *Wɨ ham mɨt miyapɨr yapɨrwe nises
Jisas neriuwetan nerp menep nanɨmtau
hɨm me God hɨrak kakɨtporem kerp wan
ke Genesaret.
2 Hɨrak wen katɨp hɨm, hɨrak kɨr sip
wiketerem mɨwaai tenhaan. Mɨt kerek
newɨr hepin nankin saauk, hɨr nɨnaaiwɨr
sip nen nekemyet hepin mɨr.
3 Hɨrak ken kau kekre sip me Sai-
mon. Hɨrak kenɨne Saimon kitɨwekhi
hɨrak kakriuwet sip mamno tɨpar kike. Te
hɨrak kau kekre sip wen ketpor menmen
mɨrak.
4 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp Sai-
mon kar ik: "Ti ehu sip eno wan kerek
kesikekre, ti etike mɨt nekepi yi eiwɨr
hepin emɨkiuwe wan kerekek te yi eiyɨt
saauk."
5 Saimon ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk
Iuwe, haiu mewɨr hepin me wɨtaan ere
wanewik te haiu ap mari saauk mei au. Ti
hetpo te hi ewɨrem emno nɨmɨn ein."
6 Hɨrak ketpor, hɨr newɨrem men nɨmɨn
ein epei au, hɨr nari saauk yapɨrwe ere
hepin mamwep,

* **4:34** Jo 6:69 * **4:41** Mt 8:29; Mk 3:11-12 * **4:43** Lu 8:1 * **4:44** Mt 4:23 * **5:1** Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1
* **5:4** Jo 21:3-8

7 te hɨr nenɨne nɨr yinan neit sip ham
nanɨnen nankepi. Hɨr nan nekepi ner-
iyaam newisɨm mekre sip ere mau hɨm
te sip wik menep te mamnatɨn mamɨkre
wan.
8 Saimon Pita kɨr menmen im epei au,
hɨrak kewen ninɨp kerp ninaan me Jisas
ketpɨwek kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe enaiwɨra.
Hi mɨtɨk enuk ap hises hɨm me God werek
au.”
9 Hɨrak ketike mɨt kerek netikerek hɨr
han kekrit nentar saauk yapɨrwe hɨr
netɨwem.
10 *Saimon Pita ketike wariyakɨt tɨrak
Jems ketike Jon nɨkerek te mɨtɨk Sebedi
hɨrakɨt tetikerek han kekrit. Jisas katɨp
Saimon, “Ti ap enaain au. In ere maain
ti eri mɨt enɨnen enisɨsa.”
11 *Jisas ketpɨwekɨt epei au, hɨr mɨt han
nekepikɨt nari sip neiyɨm nen tenhaan,
hɨrakɨt tɨnaiwɨrem tisesik.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik (Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)

12 Wɨ ham Jisas keit wit hak kerek mɨtɨk
enuk lepro mewik hɨrak keitai en. Hɨrak
kɨr Jisas hɨrak kan kenke kɨwaai tɨ kitehi
Jisas kar ik: “Ti han kit ti erekyo te hi
yaaik.”
13 Jisas kewis his menterik katɨp kar
ik: “Hi hanhan ti are yaaik.” Wasenum
lepro epei menke mekeipnɨwek hɨrak kɨre
yaaik.
14 *Jisas ketpɨwek hɨm manp kar ik: “Ti
ap atɨp mɨt menmen im au emɨt. Ti eno
eteikɨn pris yɨnk kit, ti ewetɨwek menmen
hɨrak kakwet God em mamɨr ke hɨm me
Moses mekre tɨwei metpim. Menmen im
mamteikɨn mɨt ti yaaik.”
15 Hɨrak katɨp mɨt hɨr ap nanwepyapɨr
menmen hɨrak kerekyorem, te menmen
hɨrak kɨrɨakem, mɨt nerer wit wit
nemtewem te hɨr yapɨrwe nan nanɨmtau
hɨm mɨrak o hɨr nan te hɨrak kakɨkepi te
hɨr yaain manpenun enu.
16 *Wɨ yapɨrwe hɨrak kɨpnaaiwɨr mɨt
hɨrak ken wit weinɨm mɨt ap newi, hɨrak
prea kitehi God menmen.

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum (Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)

17 Wɨ ham, hɨrak kewepyapɨr mɨt men-
men, mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises
hɨm me Moses, hɨr netike mɨt han ne
Skraip kerek newis menmen me hɨm me
Moses mau tɨwei natɨp mɨt em, hɨr nau
en. Hɨr nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, han
nɨnaaiwɨr wit yapɨrwe me provins Galili
ketike provins Judia, hɨr nan nanɨmtau
hɨm mɨrak. Menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe
God metikerek mekepik te hɨrak kakɨkaap
mɨt nɨnap o his hɨt enum te hɨr nanre
yaain.
18 Mɨt han nan nɨnan mɨtɨk hak his
hɨt tupe mekiuwerem epei maa meit, hɨr
nɨnanek kekre kɨnaan kɨwaai yeno neiyɨk
nan. Hɨr neiyɨk nanoke nein te hɨr nanɨno
nɨmɨn nanwisɨk kɨwaai hɨt me Jisas.
19 Hɨr nɨnatɨn au nentar mɨt yapɨrwe
nerp neiyepet ya weipɨr ke wɨnak te hɨr
nɨniu wɨnak siup nen niu ein, hɨr nenke
toni kɨwapɨn wɨnak siup, hɨr nesiuwe
mɨtɨk neriuwe waai kau yeno ken kɨwaai
tɨ kekreri nɨmɨn ke mɨt netike Jisas.
20 *Jisas hɨrak kertei hɨr han kitet hɨrak
kakɨkaap mɨtɨk ik, hɨrak ketpɨwek kar
ik: “Hi esak menmen enum ti hɨrɨakem
hɨram mamno.”
21 *Mɨt ne Skraip netike mɨt ne Farisi
hɨr nitehiyan natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik
hɨrak keimɨn te hɨrak katɨp enum, hɨrak
kekrehɨr ke God? Keimɨn kakɨsak men-
men enum haiu mɨt mɨrɨakem? Mɨt au,
God kerekek.”
22 Jisas kertei hɨr natɨpan menmen te
hɨrak ketpor, “Yi yenmak yi han kitet
menmen mekre han ki mar em?
23 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai yeno kar ik: ‘Hi
esak menmen enum ti hɨrɨakem mamno,’
te yi yepɨtari hi atɨp werek o au. Te
hi etpɨwek: ‘Ti hekrit etenen yeno eiyɨm
eno,’ te yi eiyɨrtei hi atɨp werek te hɨrak
kakɨkrit kakno. Au en, hɨrak wen kakwaai
yeno.
24 *Hi hemipɨn ap hesak menmen enum
mɨrak au, hi ap te akaap mɨtɨk ik kakre
yaaik taau. Hi tewen atɨp mɨtɨk ik har ik:
‘Ti ekrit eno,’ te yi yayɨrtei hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi yaaik te hi herp tɨ, hi esak

* **5:10** Mt 13:47 * **5:11** Mt 19:27 * **5:14** Mk 7:36; Lu 8:56; Lev 14:1-32 * **5:16** Mk 1:35 * **5:20** Lu 7:48
* **5:21** Lu 7:49; Ais 43:25 * **5:24** Jo 5:8

menmen enum mɨt nɨrɨakem mamno.”
Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk
enuk his hɨt tupe mekiuwerem epei maa
meit, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit
etenen yeno mit eiyɨm eno nit ein.”
25 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk enuk kekrit
waswas te hɨr mɨt yapɨrwe nɨpɨrek hɨrak
keit yeno kerek nɨpaa kɨwaaiyem, hɨrak
keiyɨm ken nɨrak ein kewenɨpi niuk me
God.
26 Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit
newenɨpi niuk me God nenterik, hɨr natɨp
nar ik: “Petepin haiu mɨr menmen nɨpaa
mɨt ap nɨrem mar im au.”

Jisas kenɨne Livai hɨrak kakisesik
(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)

27 Hɨrak kɨkaap mɨtɨk epei au, maain
hɨrak ketpaan ken witeik ken kɨr mɨtɨk
kerek keit pewek me takis me mɨt hɨrak
kewet gavman em. Niuk me mɨtɨk ik hɨrak
Livai. Hɨrak kau wɨnak kerek kari pewek
me mɨt keitaak. Jisas ketpɨwek, “Ti ehisɨsa
enen.”
28 Mɨtɨk Livai kerek kari pewek me mɨt
hɨrak kɨnaaiwɨr menmen mɨrak yapɨrwe
kekrit kises Jisas.
29 Maain Livai kɨam Jisas menmen iuwe
keit wɨnak kɨrak. Hɨrak kari mɨt han enun
ne mɨt kerek nari pewek me mɨt newet
gavman em, hɨr netike mɨt han hɨr nererik
nau nekre wɨnak kɨrak naam menmen
netikeret.
30 *Mɨt ne Farisi netike mɨt Skraip kerek
nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr
em, hɨr nises menmen me Farisi, hɨr nan
natɨp nene mɨt disaipel kerek nises Jisas.
Hɨr natɨp nar ik: “Yenmak te yi yetike
mɨt enun nari pewek me mɨt, hɨr netike
mɨt han nɨrɨak enum, yi yetikeri yaam
menmen metike tɨpar? Menmen im au
enum emɨt!”
31 Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Neimɨn
kerek yaain hɨr ap nari mɨtɨk dokta
kakɨkepi au. Neimɨn kerek nɨnap hɨr
keriyen nari mɨtɨk dokta kakɨkepi.
32 Hi ap han enɨne mɨt kerek han kitet
hɨr nɨre yaain te hɨr enweikɨn sip en-
wet menmen enum au. Hi han enɨne
mɨt kerek nertei hɨr enun nɨrɨak enum
keriyen.”

Jisas katɨp mɨt hɨm yaaim mamɨkrehɨr me hɨm nɨpaa mɨt nisesim
(Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

33 Hɨr wen nitɨwekhi nar ik: “Mɨt dis-
aipel ne mɨtɨk Jon ap naam menmen me
wɨ yapɨrwe te hɨr nitehi God menmen.
Mɨt nises hɨm me Farisi hɨr netikeri ap
naam menmen au. Te mɨt nit hekrit hekrit
hɨr naam menmen. Hɨr nenmak?”
34 *Jisas kewenhi ketpor, “Mɨt nau
netike mɨtɨk ketike mɨte epei neitan te hɨr
ap naam menmen a? Taauye! Hɨr nanɨm
ye!
35 Te maain wɨ mamnen mɨt han
nantɨwek his kaknaaiwɨr mɨt nɨrak yinan.
Me wɨ im mɨt nɨrak nɨneinɨwek menmen
ap te nanɨm au. Hɨr han tewenɨnek.”
36 Jisas ketpor hɨm tok piska mar im.
Hɨrak katɨp, “Mɨtɨk hak ap kakwep laplap
mɨrak yaaim kekerwewim mamu enum
tokim au. Keimɨn kakrɨak menmen im,
hɨrak kakɨwaank mɨrak yaaim em. Te
laplap yaaim kerek epei kewepim keker-
wewim mau tokim em ap te mamɨram au
mentar ti ekemyet, hɨram mamweikɨnhis
mamre kike.
37 Mɨtɨk keiyak ap te kakwen tɨpar
wain wen petep mamɨkre yɨnk me meme
epei enum tokim au. Hɨrak kakrɨakem
te maain tɨwerpek me wain mamniu
mamwep yɨnk me meme enum tokim te
hɨram mamwen, tɨpar mamno tɨ.
38 Au, wain tɨpar wen yaaim emwenem
emɨkre yɨnk me meme wen yaaim weiwei.
Tokim au emɨt!
39 Mɨtɨk keiyak kaam wain enum tokim
hɨrak katɨp hɨram yaaim. Hɨrak kɨnapen
tɨpar wain wen petep. Hɨrak kaktɨp enum
tokim em hɨram minɨn.”

6

Mɨt ne Farisi nene Jisas nentar mɨt nɨrak ap nises menmen me wɨ Sabat
(Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken keremir ni
ham wit nɨkim mewim ketike mɨt nɨrak
hiswiyen wik (12). Me wɨ Sabat, mɨt
nɨrɨak menmen au, hɨr nau weinɨm. Mɨt
disaipel nɨrak neit nɨkim me wit (hɨram
mɨre rais), hɨr nehis newenem nekinenim
naam.

* **5:30** Lu 15:1-2 * **5:34** Jo 3:29 * **6:1** Diu 23:25

2 *Te mɨt han ne Farisi hɨr natɨp neneri
nar ik: “Yenmak te yi yɨrɨak menmen
kerek hɨm me Moses meriuwesɨsem te yi
ap eirɨakem me wɨ Sabat a?”
3 *Jisas keweni ketpor, “Yi epei yekine
menmen nɨpaa maam nɨpu kaiu Devit
ketike mɨt nɨrak hɨr nɨrɨakem me wɨ kerek
hɨr nɨnpɨ maan. Te yi ap han kitetim
yerteiyem werek werek au a?
4 *Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak ke God kerek
mɨt newenɨpi God neit nɨmɨn en. Mɨtɨk
iuwe pris kewetɨwekem kekin bret kerek
newisɨm nehimɨtanem me God, hɨrak
kaam kewet mɨt kerek netikerek kewtɨr
meiyam hɨr naam. Hɨm me Moses matɨp
mɨt pris keriyen nanɨm bret im e. Mɨt han
au. Mɨtɨk hetpris kewis maam nɨpu kaiu
Devit kɨrɨak menmen im ap kenerek au, te
yi yenmak yena yatɨp hi hɨrɨak enum a?”
5 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi yaaik
te hi atɨp mɨt menmen hɨr enrɨakem me
wɨ Sabat. Hi hinɨn menmen maamrer
netpim te yi eiyisesim me wɨ Sabat.

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enuk hɨrak kɨre yaaik
(Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

6 Me wɨ Sabat ham, Jisas ken kekre
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses, hɨrak kewepyapɨr hɨm me God.
Mɨtɨk hak kau en, hɨrak his yaaim mɨrak
enum meweikɨn, hemik weinɨk.
7 *Mɨt han ne Skraip newepyapɨr hɨm
me Moses netike mɨt han ne Farisi
naanmɨpre Jisas te hɨr nanɨrek kakrɨak
menmen kakɨkaap mɨtɨk ik his enum kakɨ
wɨ Sabat kerek hɨr neriuwesɨsem, te hɨr
nantɨp nansiuwek hɨm nankɨp kaki.
8 *Hɨrak kertei han kɨr, hɨrak katɨp mɨtɨk
kerek his mɨrak meweikɨn ketpɨwek kar
ik: “Enen ehɨrp in.” Hɨrak kekrit kan kerp
in.
9 Jisas ketpor kitorhi, “Hɨm me Moses
matɨp haiu mamrɨak yaaim o enum mamɨ
wɨ Sabat? Haiu mamrɨak mɨtɨk kɨnap
kaku o kaki me wɨ Sabat a?”
10 Hɨrak naanmenteri mɨt yapɨrwe.
Hɨrak naanmenteri, hɨrak katɨp mɨtɨk
ik kar ik: “Ti esiuwe his mit.” Hɨrak
kɨrɨakem te his mɨrak mɨre yaaim
mɨpɨram.
11 Jisas kekepik, te mɨt hɨr neperper nine
han enuk wɨsenum natɨpan nime nɨpɨnek
menmen hɨr nanrɨak Jisas em enum.

Jisas kehimɨtan mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

12 Me wɨ im, Jisas kɨniu ken mɨniu (o
neiyɨp) kitehi God menmen. Wɨtaan ere
wanewik hɨrak kitɨwekhi menmen.
13 *Wanewik, hɨrak ken kenɨne mɨt
yapɨrwe kerek nises hɨm mɨrak, hɨrak
kehimɨtan mɨt hiswiyen wik (12) hɨrak
kewepor niuk mɨr kenewor kare “Aposel”
nɨrak, maain hɨr enrɨak menmen mɨrak.
14 Hɨrak kehimɨtan Saimon kerek hɨrak
kewis niuk mɨrak ham Pita. Hɨrak ketike
nɨkik kɨrak Endru. Hɨrak kehimɨtan Jems,
Jon, Filip, Batolomyu,
15 Matyu, Tomas, Jems hɨrak nɨkan ke
mɨtɨk Alfias, Saimon kerek niuk mɨrak
ham Selot, hɨr netike
16 Judas, nɨkan ke mɨtɨk hak Jems, hɨrak
ketike Judas Iskeriot kerek maain kak-
wepyapɨr Jisas te mɨt enun nepan nɨrak
neiyɨk nen nakɨp.

Jisas kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨkaap mɨt nɨnap
(Mt 4:23-25)

17 Epei au, Jisas ketike mɨt nɨrak neki-
uwe mɨniu (o neiyɨp), hɨr nen wit kɨpɨrak
netike mɨt yapɨrwe nises hɨm mɨrak. Hɨr
netike mɨt yapɨrwe nerer wit wit me
provins Judia netike mɨt ne Jerusalem
netike mɨt ne wan menep wit iuwe Taia
ketike Saidon,
18 hɨr nan nanɨmtau hɨm me Jisas, hɨr
nan te hɨrak kakɨkepi. Mɨt han kerek
hɨram herwe mekreri hɨr nan, te Jisas
hɨrak kekepi kepɨrem.
19 Mɨt yapɨrwe hanhan nanwis his
mamwik nanɨntar menmen mɨrak iuwe
meit nɨmɨn mamno mamkaap mɨt te hɨr
nanɨre yaain.

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr han yaaik, hɨm me mɨt hɨr han enuk
(Mt 5:1-12)

* **6:2** Jo 5:10 * **6:3** 1Sml 21:1-6 * **6:4** Lev 24:5-9 * **6:7** Lu 13:14, 14:1 * **6:8** Lu 5:22, 9:47 * **6:13** Jo 6:70

20 Jisas kerenaan kɨr mɨt nɨrak nisesik
hɨrak ketpor kar ik:
“Yi mɨt enun menmen auri. Yi han
yaaik eiyu eiyɨntar God naanmamri.
21 *“Yi mɨt miyapɨr kerek hanhan
eiyises hɨm me God Iuwe, yi han yaaik
eiyu eiyɨntar maain yi eiyisesik werek
eiyu werek eiyɨr ke mɨt kerek hɨr nɨnpi
maan hɨr naam menmen ere tu iuwe.
22 *“Yi han yaaik eiyu te hɨr mɨt han
enuk neriuweri hɨr nanɨmtaantɨwo hɨr
neweikɨn sip newetiyem hɨr netpi nisesi
nentar yi yisɨsa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe.
23 Nɨpaa enum eik maamrer nɨr nɨrɨak
mɨt profet enum te God kakwetɨr menmen
yaaim iuwe kakɨt wit kɨrak. Maain mɨt
nanrekyi enum nanɨr ke nɨpaa maamrer
nɨr nɨrɨak profet em. Maain wɨ menmen
enum im mamnen, yi einakɨn tokim han
yaaik eiyu eiyɨntar maain God kakweti
menmen yaaim mɨrak kakɨt wit kɨrak.
24 *“Yi mɨt in ek yi yetenen men-
men yapɨrwe te maain yi han enuk eiyu
eiyɨntar yi ap yayɨt menmen yaaim meit
wit ke God au.
25 “Yi mɨt in ek yi tu iuwe han enuk eiyu
eiyɨntar maain yi nɨnpɨ mamiwei. Yi mɨt
in ek yenwesɨs, maain yi han enuk eiyu
eiyɨntar maain yi yaikɨt.
26 “Newaai meruri mɨt netpi yi yaain
yi naanmamre hɨras eiyɨntar menmen im
ap meteikɨn yi yatɨp yaaim au. Nɨpaa
maamrer ne mɨt in enun hɨr natɨp mɨt
profet enun nemipɨn hɨr yaain. Te hɨr
yaain au. Hɨr enun ye!

Yi hanhan mɨt enun nepan (Mt 5:38-48)

27 *“Yi mɨt kerek yemtau hɨm mai hi
hetpi har ik: ‘Yi hanhan mɨt nepan, yi
yairɨak yaaim me mɨt hɨr han enuk ner-
iuwi.
28 *Mɨt kerek newen henye netpi enum
te yi yetpor hɨm yaaim. Hɨr mɨt kerek
nerekyi enum, yi eiyitehi God ekrekyor
yaaim.
29 Mɨtɨk kerek kakitep kaknemtɨnut
nɨkɨp, ti ewisɨk pɨke ekitep ekno nɨkɨp
pɨnam. Mɨtɨk hak kaknen kakri saket
kit, ti ap etenen siot au. Ti ewisɨk hɨrak
ektɨwek ektikerek.
30 Neimɨn nitihi menmen yi eiwetɨrem,
te yi ap pɨke yetpor hɨr enwetiyem au
emɨt!
31 *Yi eiyinɨn eirɨak mɨt menmen yi
hanhan maain te mɨt nanrekyiyem.
32 “Yi hanhan mɨt keriyen kerek hɨr
hanhani, yi han kitet God kaktɨp yi yaain?
Taau. Hɨram menmen weinɨm. Mɨt enun
nises God au, hɨr nɨrɨak menmen mar im.
33 Yi eirɨak yaaim mɨt keriyen kerek
nerekyi yaaim, yi han kitet menmen im
hɨram iuwe te God kaktɨp yi yaain? Taau.
Hɨram menmen weinɨm. Mɨt enun nises
God au hɨr nɨrɨak menmen mar im.
34 Yi eiwet mɨt menmen kerek yi han
kitet maain hɨr pɨke enwetiyem, yi han
kitet menmen im hɨram iuwe te God
kaktɨp yi yaain a? Taau! Hɨram menmen
weinɨm. Mɨt enun newet mɨt han men-
men te hɨr pɨke nantɨwem.
35 *Yi hanhan mɨt nepan eirekyor
yaaim, eiwetɨr menmen te ti ap han kitet
pɨke eiyɨt menmen au emɨt! Yi eirɨak
menmen im te God kakweti menmen
yaaim. Yi yeteikɨn mɨt yi yaire nɨkerek
ne God yentar God kɨrɨak yaaim kɨkaap
mɨt enun nises han kɨr hanhan hɨras, hɨr
netike mɨt yaain.
36 Yi eikaap mɨt eirekyor yaaim eire
Haai ki God kɨrɨakem.

Yi ap skelim mɨt han eitɨp yi yaain te hɨr mɨt enun au emɨt (Mt 7:1-5)

37 *“Yi ap skelim mɨt me menmen hɨr
nɨrɨakem te God ap skelim yi mɨt me
menmen yi yɨrɨakem taau. Menmen
enum mɨt nerekyiyem, yi eitɨp hɨram
menmen weinɨm. Te God han yaaik keri-
uwi kakɨsak menmen enum mi mamno.
38 *Yi eiwet mɨt menmen te God kakweti
menmen ere mau hɨm te mamɨhɨnhɨn.
Mamɨrkeim yi eiwet mɨt menmen, hɨram
mamɨr ke God maain kakwetiyem.”
39 *Jisas ketpor hɨm tok piksa im e.
Hɨrak katɨp, “Mɨtɨk nanamɨr toto ap te
kakteikɨn mɨtɨk hak kerek nanamɨr toto

* **6:21** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * **6:22** Jo 15:19, 16:2; 1Pi 4:14 * **6:24** Je 5:1 * **6:27** Pro 25:21; Ro 12:20 * **6:28** Ro 12:14 * **6:31** Mt 7:12 * **6:35** Lev 25:35-36 * **6:37** Mt 6:14 * **6:38** Mk 4:24 * **6:39** Mt 15:14

tatriyakɨt tatitet yayiwe. Hɨrak kakrɨak menmen mar im te hɨrakɨt tatɨnkewɨn tatɨkre wi.
40 *Nɨkan sumatin kau skul ap kakɨrtei menmen kakinɨn mɨtɨk tisa kɨrak. Te maain hɨrak kakɨrtei menmen epei werek te hɨrak kakre tisa kɨrak kerek ek.
41-42 Ti henmak te ti hɨpɨr menmen mɨre yenkis yehes mekre nanamɨr ke kit yinak te ti ap hertei nu mɨre heneik mau mekre nanamɨr kit a? Ti ehinɨn eweikɨn sip ewet menmen enum te maain ti yaaik te ti atɨp kit yinak menmen enum hɨrak kɨrɨakem.

Nu enum ap mine nɨkim yaaim au
(Mt 7:17-20, 12:33-35)

43 "Nu yaaim ap mine nɨkim enum au, nu enum ap te mine nɨkim yaaim au.
44 Mɨt nɨr nɨkim me nu ham, hɨr nertei hɨram tuwaan o hɨnaan. Mɨt ap nenep tapɨr mau nu miyak herpe au. Hɨr ap newen hɨnaan nɨkim mari mau sɨrpɨt au.
45 Mɨt hɨr nar nu im. Mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen yaaim kentar menmen yaaim mau han kɨrak. Hɨm me mɨt mewepyapɨr menmen mekre han kɨr.

Hɨm me mɨt nime wɨnak
(Mt 7:24-27)

46 *"Yi yenmak yi yatɨp hi Mɨtɨk Iuwe te yi ap yises hɨm mai au a?
47-48 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau hɨm mai kakisesim, hɨrak kakre mɨtɨk kime wɨnak. Mɨtɨk ik kekin hei kime wɨnak kentar nan keit mɨniu (o neiyɨp). Maain mani kakniu kaknep wɨnak te ap keket wɨnak au kentar mɨtɨk kimaak yaaik kime wɨnak kentar nan keit mɨniu (o neiyɨp).
49 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau hɨm mai kakisesim au, hɨrak kakre mɨtɨk kime wɨnak kekin hei kau tenhaan menep mani. Hɨrak kimaak kau tenhaan, maain mani kakniu kaknep wɨnak kakwenek, hɨrak keiyɨk kakno kakɨwaankek."

7

Jisas kɨkaap mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe ke ami
(Mt 8:5-13)

1 Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak ken wit Kapaneam.
2 Hɨrak ken wit Kapaneam, mɨtɨk iuwe ke ami ke wit Rom kepu Kapaneam, hɨrak han tewenɨn mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak kɨnap menep te kaki.
3 Me wɨ im hɨrak kemtau Jisas kɨkaap mɨt, hɨrak keriuwet mɨt iuwe ne Juda nau wit eik te hɨr nanitɨwekhi kaknen kakɨkaap mɨtɨk ik.
4 Hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi hɨm iuwe netpɨwek, "Mɨtɨk ik hɨrak yaaik te ti enen ekepik.
5 Hɨrak han tewenɨn haiu mɨt ne Isrel hɨrak kime wɨnak kaiu kerek haiu mau mererik mekine hɨm me Moses."
6 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketikeri nen. Hɨr menep te hɨr nɨpɨun wɨnak kɨrak eik, mɨtɨk iuwe ke ami keriuwet nɨrak yinan newenyipɨri netpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ti ap enen au emɨt! Hi ap yaaik te ti enen enɨk wɨnak kai au. Ti Mɨtɨk Iuwe hi au weinɨk.
7 Hi han kitet hi ap yaaik te hi enen erit au. Hi hertei ti atɨp hɨm keremem te mɨtɨk kai pɨke kaku werek kentar
8 hi har ke ti. Hi ehises hɨm me mɨt naiu ne ami ninɨna. Hi hinɨn naanmɨpre mɨt ne ami han. Hi atɨp mɨtɨk ik, 'Ti eno,' te hɨrak kakno. Hi atɨp mɨtɨk eik, 'Ti enen,' te hɨrak kaknen. Hi hatɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mai, 'Ti erɨak menmen im,' te hɨrak kakrɨakem. Ti atɨp enen menmen enum mekre yɨnk ke mɨtɨk kai te hɨram emɨnke emrɨr emkepnɨwek."
9 Jisas kemtewek katɨp karik, hɨrak han kekrit han yaaik, hɨrak keweikɨn katɨp kar ik: "Hi etpi hi ap hertei mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨrak han kitet hɨm me God kar ke mɨtɨk ik kisesim au."
10 Jisas katɨp epei au, hɨrak keriuwet mɨt kerek mɨtɨk iuwe ke ami keriuweti nan nɨrek, te hɨr pɨke nen wɨnak kɨrak, hɨr nɨr mɨtɨk kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak pɨke kɨre yaaik.

Jisas kɨkɨak mɨtɨk pipɨak kaa keit wit Nen

11 Maain wɨ ham Jisas ken wit niuk mɨrak Nen. Mɨt nɨrak nises hɨm mɨrak netike mɨt han yapɨrwe nen netikerek.
12 Hɨrak ken kiun ya weipɨr ke nɨwa ke wit eik epei au, hɨrak kɨr mɨt nɨnan herwe kentar kɨnaan nanwisɨk kakɨkre hei. Herwe kaa, hɨrak nɨkan ke mɨte kerek

* **6:40** Mt 10:24-25 * **6:46** Mal 1:6; Mt 7:21

nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa. Mɨt yapɨrwe ne wit
nɨkɨtek nen.
13 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kɨr miye pɨrak
wɨkɨtek, hɨrak han tewenɨnep ketpɨwe
kar ik: “Ti ap ekɨtek au emɨt! Ekintɨp!”
14 *Hɨrak kan kewis his mentar yeno te
hɨr mɨt nɨnanek neiyɨk nerp neit. Te hɨrak
katɨp mɨtɨk pipɨak kar ik: “Hi hetput ti
ekrit.”
15 *Hɨrak katɨp epei au, herwe kerek kaa
hɨrak kekrit kau, hɨrak katɨp. Te Jisas
keriuwetek pɨke ketike miye pɨrak nen.
16 *Hɨr nepɨrpɨr newenɨpi niuk me God
natɨp nar ik: “Mɨtɨk profet iuwe epei kan
kau nɨmɨn ke haiu mɨt. God epei kan
kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr nɨrak.”
17 Mɨt newepyapɨr menmen Jisas
kɨrɨakem men merer wit wit me provins
Judia ketike wit menep.

Jon keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wiketeret ten tɨr Jisas
(Mt 11:2-19)

18 Mɨt disaipel ne Jon netpɨwek menmen
yapɨrwe Jisas kɨrɨakem. Te hɨrak kari
mɨtɨkɨt wik tɨrak,
19 *keriuwetet ten Mɨtɨk Iuwe Jisas
te titɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe kerek God
katɨp kaknen ek o haiu mamɨmerɨr mɨtɨk
keiyak?”
20 Mɨtɨkɨt te Jon epei ten tɨr Jisas hɨrakɨt
titɨwekhi tarik: “Jon kerek kɨkɨr mɨt
keriuwetawɨr te hawɨr wituthi, ‘Ti Mɨtɨk
Iuwe Krais kerek God keriuwetit o haiu
mamɨmerɨr keiyak maain kaknen?’ ”
21 Me wɨ im Jisas kɨkaap mɨt hɨr nɨnaap
hɨr nɨre yaain. Hɨrak kɨkaap mɨt han
kepɨr herwe mekre han kɨr hɨr nɨre yaain.
Hɨrak kɨkaap mɨt nanamɨr toto te hɨr nɨr
ein ein.
22 *Hɨrak kewen Jon mɨtɨkɨt tɨrak
ketpɨwekɨt, “Yi pɨke eino eitɨp Jon
menmen yi yɨrem, menmen yi yemtewem.
Mɨt nanamɨr toto hi ekepi te hɨr nɨr ein
ein. Mɨt kerek perku enum hɨr neke tɨ
nen werek werek. Mɨt lepro mewi, yɨnk
kɨr kɨre yaaik. Mɨt nɨkɨp toto enum hɨr
nemtau. Mɨt epei naa hi hɨkɨan nekrit
nepu. Hi atɨp mɨt enun menmen au, hi
eweporyapɨr hɨm yaaim me God.
23 Mɨt kerek hɨr han yaaik neriuwe men-
men hi hɨrɨakem han kiteta, hi Mɨtɨk God
keriuweta hɨkaap mɨt, hɨr han yaaik enu.”
24 Hɨrak ketpɨwekɨtem, mɨtɨkɨt Jon keri-
uwetet epei ten, Jisas katɨp mɨt yapɨrwe
in me Jon. Hɨrak ketpor kar ik: “Yi yen
yayɨr mekam yayɨt wit weinɨm a? Yi yɨr
menmen weinɨm mɨre niyen (o keneiken)
nɨme metɨtɨwem,
25 o au en, yi yen yayɨr mekam a? Mɨtɨk
keriuwet klos yaaim? Au, mɨt narik hɨr
nau werek werek hɨr nepu wɨnak ke mɨt
iuwe gavman keriyen.
26 *Im au, te yi yen yayɨr mekam a?
Mɨtɨk profet? Yi epei yɨr mɨtɨk profet, te
hi etpi werek. Hɨrak Jon kinɨn mɨt profet.
27 *Jon hɨrak mɨtɨk kerek hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im:

‘Eiyɨmtewem! Hi ariuwet mɨtɨk kai kaktɨp
hɨm kakinɨnit kakno kaktɨp mɨt, ti
Mɨtɨk hi God hehimɨtenut ti enen,
te hɨr enweikɨn sip enwet menmen
enum nanmeriyut.’

28 Hi hetpi me wɨ Jon kɨrɨak menmen,
hɨrak mɨtɨk iuwe epei kinɨn mɨt yapɨrwe
kerek miyapɨr nɨpaa ninen. Te in ek hɨr
mɨt kerek niuk mɨr kike hɨr nises God
hɨrak naanmɨpror, maain hɨr nanu nan-
tike God nanɨt en hɨr naninɨn Jon kerek
wɨ hɨrak kau tɨ ik e.”
29 *Hɨr mɨt weinɨn netike mɨt kerek
hɨr nari pewek me takis newet mɨt iuwe
ne gavman em, hɨr yapɨrwe nemtau hɨm
Jisas ketpim me Jon, hɨr natɨp, “Hɨm me
God hɨram yaaim.” (Hɨr keriyen nises
hɨm me God kehimɨtanorem, hɨr newis
Jon kɨkɨri neriuwe tɨpar.
30 *Hɨr mɨt ne Farisi kerek naanmɨpre
hɨm me Moses netike mɨt ne Skraip kerek
newepyapɨr hɨm me Moses, hɨr au. Hɨr
neweikɨn sip newet menmen God hanhan
hɨr nanisesim mamkepi te hɨr ap newis
Jon kɨkɨri neriuwe tɨpar au.)
31 Jisas wen ketpor kar ik: “Hi atɨp
mekam te hi eteikni mɨt nau tɨ ik ek hɨr

* **7:13** Lu 8:52 * **7:14** Lu 8:54 * **7:15** 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * **7:16** Lu 1:68, 19:44 * **7:19** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 * **7:22** Ais 35:5-6, 61:1; Lu 4:18 * **7:26** Lu 1:76 * **7:27** Mal 3:1 * **7:29** Lu 3:12 * **7:30** Mt 21:32

neweikɨn sip newet God hɨr nɨre mekam?
Hi hetpi.
32 Hɨr nɨre nɨkerek netike miye haai nen
maket nesiuwe menmen mɨr, nɨkerek han
nenɨne nɨkerek han netpor,
'Haiu mɨrɨam tukɨn mine henye te yi
yɨprɨre au. Haiu memipɨn menep tukɨn
han tewenɨn herwe kaa, te yi yɨkɨtek au.
(Haiu mɨrɨak menmen ham ham te yi ap
han yaaik yeriuwerem au.) Yi mɨt han yi
yɨre nɨkerek in.'
33 Hɨrak Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe
tɨpar kan nɨnpɨ maak kepu, hɨrak ap kaam
wain tɨpar si enum, te yi yatɨp herwe
kekrerek.
34 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe epei
han haam menmen metike wain tɨpar si
enum te yi yatɨp, 'Eiyɨrek! Hɨrak kaam
menmen yapɨrwe kaam tɨpar yapɨrwe.
Hɨrak ketike mɨt nari pewek me takis
netike mɨt nɨrɨak enum, hɨrak ketikeri
nariyan nɨrɨak menmen.'
35 Menmen God kɨrɨakem mɨt kerek nis-
esim nertei hɨram yaaim."

Jisas keit wɨnak ke Saimon ke Farisi

36 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt Farisi kitehi Jisas
kaktikerek tatɨm menmen tatɨt wɨnak
kɨrak, te hɨrak ketikerek ten taam men-
men teit wɨnak kɨrak eik.
37 *Mɨte hap weit wit ik ek, hɨre enu
wɨrɨak enum. Hɨre wertei Jisas kaam
menmen keit wɨnak ke mɨtɨk ke Farisi, te
hɨre weit mɨn tɨpar mɨnɨn yaaim mekr-
erem weiyɨm wan.
38 Hɨre wen werp sip ke Jisas menep
hɨt mɨrak, witehɨr wɨkɨt wan ketnen ken-
tar hɨt mɨrak te hɨre weit paan kɨre
nokik weiyɨk wesiunen hɨt mɨrak. Hɨre
weiyewɨwek hɨt te hɨre wewen tɨpar
sanda kerek yaaim mɨnɨn em menterim.
39 Mɨtɨk hak ke Farisi ik ek nɨpaa kenɨne
Jisas ken kaam menmen ketikerek hɨrak
kɨr menmen im, hɨrak katɨp kekre han
kɨrak, "Mɨtɨk ik hɨrak kɨre profet, te hɨrak
epei kertei mɨte ip ep hɨre peimɨn hɨre
wɨre mekap te hɨre wetenenik, hɨre wɨre
mɨte enu wɨrɨak menmen enum."
40 Jisas kertei han kɨrak te hɨrak
ketpɨwek kar ik: "Saimon, hi amɨ hetput
menmen." Saimon kewenhi kar ik: "Mɨtɨk
Iuwe, ti etpo."
41 Jisas katɨp, "Nɨpaa mɨtɨkɨt wik tari
pewek me mɨtɨk hɨrak kewetɨwekɨtem, te
pɨke tatwetɨwekɨtem kiutɨp hɨrak kari 500
kina. Hak au 50 kina kerem em.
42 Maain hɨrakɨt ap tetenen pewek te
hɨrakɨt pɨke tatwetɨwekem, hɨrak katɨp
hɨram menmen weinɨm. Te ti han
kitet keimɨn ke mɨtɨkɨt wik hɨrak han
tewenɨnek wɨsenuk a?"
43 Saimon katɨp, "Mɨtɨk nɨpaa kari
pewek iuwe, hɨrak han tewenɨnek
wɨsenuk." Jisas ketpɨwek, "Ti atɨp werek."
44 *Jisas kɨwaai naan kɨr mɨte ip e, hɨrak
katɨp Saimon, "Ti epei hɨr mɨte ip a? Ti
henɨnau te hi han wɨnak kit. Ti ap eweto
tɨpar te hi ekemyet hɨt mai ehises menmen
me maamrer naiu au. Te hɨre wekemyet
hɨt mai weriuwe wan ke nanamɨr kɨre,
hɨre wesiunenim weriuwe paan kɨre.
45 Nɨpaa hi han wɨnak kit ti ap heiye-
wowa au, te hɨre weiyewo hɨt mai kerek
nɨpaa hi hɨwaai yeno ere in.
46 *Ti ap hewis tɨpar mɨnɨn yaaim kike
mau paan kai au. Te hɨre wewen tɨpar
mɨnɨn yaaim wɨsenum mau hɨt mai.
47 Hi hetput, hɨre han tewenɨna. Men-
men im meteikɨn mɨt hɨre han yaaik wen-
tar hi epei hesak menmen enum mɨre
yapɨrwe, hɨram epei men. Mɨtɨk kerek ap
kertei werek God kesak menmen mɨrak
hɨram iuwe, maain hɨrak han tewenɨn
God kike."
48 *Jisas katɨp mɨte ip kar ik: "Men-
men enum mit, ti nɨpaa hɨrɨakem, hi epei
esakem."
49 Mɨt han nau yeno eim naam menmen
netikerek hɨr han kitetim mekre han kɨr,
"Hɨrak han kitet hɨrak keimɨn te hɨrak
kesak menmen enum mɨt nɨrɨakem a?
Hɨrak God a?"
50 *Au, Jisas wen ketpɨwe kar ik: "God
kekepit kentar ti han kiteta. Ti han yaaik
eno."

8

Miyapɨr han nises hɨm me Jisas

* **7:34** Lu 15:2 * **7:36** Lu 11:37 * **7:37** Mt 26:7; Mk 14:3; Jo 12:3 * **7:44** Jen 18:4 * **7:46** Sam 23:5 * **7:48** Lu 5:20-21 * **7:50** Lu 8:48, 17:19, 18:42 * **8:1** Lu 4:43

1 *Maain wɨ ham Jisas ken wit iuwe,
wit kike kewepyapɨr hɨm yaaim me God
naamamre mɨt. Mɨt nɨrak nar hiswiyen
wik (12) netikerek nen.
2 *Miyapɨr han kerek nɨpaa Jisas kekepi
nɨnap o kepɨr herwe mewi menpɨn, niuk
mɨr im: Maria kerek niuk ham Magdala
kerek nɨpaa Jisas kepɨr herwe hispɨnak
wik (7).
3 Hɨre wetike Joana kerek mɨte pe mɨtɨk
Susa, mɨtɨk iuwe naanmɨpre menmen
meit wɨnak ke mɨtɨk iuwe gavman King
Herot. Hɨre wetike Susana, miyapɨr han
yapɨrwe naanmɨpre Jisas ketike mɨt nɨrak
nisesik hɨr naanmɨprewek neriuwe men-
men mɨr.

Jisas katɨp hɨm tok piska ke mɨtɨk kamɨr menmen (Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

4 Mɨt nerer wit wit nan nɨr Jisas. Jisas kɨr
mɨt yapɨrwe nererik nerp menep, hɨrak
ketpor hɨm tok piska mar im:
5 "Mɨtɨk hak ken kewɨr rais yehes
meit ni mɨrak. Hɨrak wen kewɨrem,
ham menke mɨwaai yayiwe, mɨt nan
nentɨraam, hore meniuwe man maam.
6 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kike ken-
tar nan. Hɨram mewo te hɨram maa
mentar tɨpar au.
7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ waai
enum tɨktɨk enum mewiyen. Yehes metike
waai enum mewo mɨpɨram te waai enum
mɨwapɨnem te hɨram ap mari au.
8 Yehes ham menke mekre tɨ yaaik
nɨpaa mɨtɨk kewenek hɨram mewo
yapɨrwe mine nɨkim mar 100." Hɨrak
Jisas wen katɨp kɨnap hɨm iuwe, "Keimɨn
ekɨmtau hɨm mai nɨkɨp emnep hɨrak han
ekitet menmen hi epei hetpim."

Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp mɨt hɨm tok piska (Mt 13:10-17; Mk 4:10-12)

9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt nɨrak kerek
nises hɨm mɨrak nitɨwekhi nar ik: "Ti
ewepyapɨr hɨm nɨpaa ti hetpim."
10 *Jisas ketpor kar ik: "God kewisi yi
yertei han kɨrak te hɨrak naanmamre mɨt.
Te mɨt han en hi hetpor heriuwe tok piska
te hɨr nɨr menmen hɨr nepɨtariyem, hɨr
nemtau hɨm te hɨr ap nisesim werek au.

Jisas kewepyapɨr menmen me tok piska (Mt 13:18-23; Mk 4:13-20)

11 *"Hɨm me tok piksa hɨram im: Rais
yehes hɨram hɨm me God keremem.
12 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram mɨre mɨt
nemtau hɨm me God te Seten kan kari
hɨm yaaim mau han kɨr mamno te hɨr ap
nises hɨm mɨrak, te hɨrak God ap kakɨkepi
kaktorhis au.
13 Yehes mɨwaai tɨ kike kentar nan
hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm me God hɨr
han yaaik hɨr nɨre nekenik kike mau pɨn.
Hɨr han kitet hɨm me God kike keremem,
te hɨm mamno han kɨr au mɨre yehes
nekenik kike mau pɨn. Maain wepni
kakmɨp hɨram mamɨweiwei. Maain Seten
kaknen kakri han kɨr te hɨr nanweikɨn sip
nanwet hɨm me God. Hɨm mɨrak mekre
han kɨr mami.
14 Yehes menke mɨwaai tɨ enuk kerek
waai tɨktɨk mewiyen, hɨram mɨre mɨt
nemtau hɨm me God te hɨr hemkre
menepam neriuwe pewek o menmen mɨr,
hɨr hanhan nises menmen han kɨr katɨp
hɨram yaaim, te hɨram meiyepet han kɨr
te hɨr ap nises God werek werek au.
15 Yehes menke mɨwaai tɨ yaaim ham
mɨre mɨt nemtau hɨm yaaim me God. Hɨr
nemi mekre han kɨr yaaik, hɨr nisesim
ere hɨr nises God werek werek nɨrɨak
menmen yaaim mɨre rais mari yapɨrwe.

Mɨt hɨr ap nɨsawɨn si kɨnɨk sar au (Mk 4:21-25)

16 *"Mɨtɨk ap keksiu si kɨsawɨnek kekre
sar o kewisɨk kɨnɨk yeno au. Hɨrak
kewisɨk kau yaain te mɨt nanɨnen nɨmɨn
in nanɨrek.
17 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit te
maain hɨram mamu yaain mɨt nanɨrem.
Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit te maain
God kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.
18 *Menmen yi yemtewem yi naanem-
pre hɨras te yi yemtewem werek, yi han
ekitetim werek werek. Keimɨn kete-
nen hɨm yaaim kisesim, maain God kak-
wetɨwek hɨm ham yaaim. Keimɨn han
kitet kerekek hɨrak ketenen hɨm ham

* **8:2** Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lu 23:49 * **8:10** Ais 6:9-10 * **8:11** 1Pi 1:23 * **8:16** Mt 5:15; Lu 11:33 * **8:17** Mt 10:26; Lu 12:2 * **8:18** Mt 25:29; Lu 19:26

hɨrak kisesim, menmen hɨrak han kitet hɨrak kerteiyem, God kakriyaam mamno mamkeipnɨwek mamɨwaank mamɨt.”

Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nanɨnen nanɨrek
(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

19 Miye pe Jisas wetike kikrek nɨrak nan nanɨrek te hɨr ap nanwep mɨt yapɨrwe nanɨrek.
20 Mɨt han netpɨwek, “Miye pit wetike kikrek nit nerp wit eik nanrit.”
21 Te Jisas kewenhi ketpor, “O, hi hemtau. Te hi hetpi, mɨt kerek nemtau hɨm me God nisesim, hɨr nɨre miye wetike kikrek nai.”

Jisas katɨp kewen yuwerep pɨke matɨn meit
(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

22 Wɨ ham Jisas ketike mɨt nises hɨm mɨrak hɨr nen nau nekre sip. Te hɨrak ketpor, “Haiu mamno wan pɨnak ein.” Hɨrak ketpor, te hɨr nepno.
23 Hɨr nepno, Jisas kɨwaai kɨnatɨn keit, yuwerep kɨniu kekiuwe mɨniu (o neiyɨp) kan. Yuwerep kekiuwe mɨniu (o neiyɨp) kan te wan tɨpar kehɨn kekre sip, sip menep mamɨwer mamriuweri nanɨkre wan te hɨr nani.
24 Mɨt nɨrak nen nekotɨtek netpɨwek nar ek: “Mɨtɨk Iuwe, Mɨtɨk Iuwe, haiu menep te mami.” Jisas kekrit katɨp kewen yuwerep ketike wan, hɨram mewɨre meit.
25 Te hɨrak ketpor, “Yenmak yi yɨnaain te yi ap han kiteta werek werek au a?” Te hɨr han kekrit hɨr nɨnaain natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak iuwe, menmen iuwe mewik te hɨrak katɨp yuwerep wan hɨram mewɨre mɨwaai meit.”

Jisas kɨkaap mɨtɨk herwe enum mekrerek
(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

26 Sip merekir wan ere mɨpiun tɨ ke wit Gegesa. Gegesa kɨwaai wan keit pɨnak ein te Galili kɨwaai keit pɨnak in.
27 Jisas kenke ken kiun tenhaan eik, mɨtɨk ke wit iuwe kewenyipɨrek. Mɨtɨk ik herwe mekrerek me wɨ yapɨrwe hɨrak ap kamɨr laplap au. Hɨrak kau wɨnak au, hɨrak kepu han kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) han kerek mɨt newis herwe maa mekrerem.
28-29 Wɨ yapɨrwe herwe merekyɨwek han ken sip, mɨt naanmɨprewek hɨr newenkekik neriuwe sen ain mau his hɨt mɨrak te hɨrak keremir te herwe meriyaak meiyɨk men wit weinɨm mɨt ap newi. Jisas katɨp herwe enum hɨm manp te hɨrak kepɨrem mamno. Jisas wen ketpɨwek hɨrak kenepɨp kenkewɨn kɨwaai ninaan mɨrak hɨrak katɨp hɨm iuwe mar im: “Jisas ti Nɨkan ke God Wɨsenuk. Ti henmak herekyo menmen im? Hi hituthi ti ap herekyo menmen im au emɨt!”
30 Jisas kitehi herwe kar ik: “Ti ekine niuk mit.” Hɨram matɨp mar im: “Niuk maiu mɨt yapɨrwe mentar haiu yapɨrwe mekrerek.”
31 Herwe mitɨwekhi te hɨrak ap kakriuwetem mamno hei enuk.
32 Sak yapɨrwe merp mɨniu (o neiyɨp) menep maam menmen te herwe nitɨwekhi hɨrak ekwisɨm mamno mamɨkre sak im. Jisas kewenhi herwe hɨram mamno.
33 Jisas kewenhi herwe te hɨram metpaan mekeipɨn mɨtɨk, hɨram men mekre sak. Te sak mesiukɨn mekiuwe tɨnpi (o neiyi) me mɨniu (o neiyɨp) men mamɨn wan te tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr, hɨram maa meit.
34 Hɨr mɨt naanmɨpre sak nɨr menmen im, hɨr nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe, mɨt ne wit kike netporem.
35 Hɨr netporem, hɨr mɨt ne wit nesiukɨn nen nanɨr menmen hɨr nepei netporem me sak. Te hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk kerek Jisas kepɨr herwe mekeipnɨwek hɨrak kau menep hɨt me Jisas. Hɨrak han yaaik epei kamɨr laplap te hɨr nɨnaain.
36 Mɨt kerek epei nɨr Jisas kekepik hɨr natɨp mɨt ne wit karkeik Jisas kɨkaap mɨtɨk nɨpaa herwe mekrerek.
37 Te mɨt nerer wit wit me Gegesa hɨr nan nitehi Jisas kaknaiwɨri kakɨntar hɨr nɨneinɨk wɨsenum, te Jisas ken kau sip kakno pɨnak ein.
38 Hɨrak kau sip kakno, mɨtɨk kerek Jisas kepɨr herwe menke menpɨn mekeipnɨwek kitehi Jisas hɨm iuwe kaktikerek tatno, te Jisas keriuwetek ketpɨwek,
39 “Ti pɨke eno nit en ewepyapɨr atɨp mɨt menmen yaaim iuwe God kerekyutem.”

Hɨrak ketpɨwek, te hɨrak pɨke ken nɨrak en kewepyapɨr katɨp mɨt yapɨrwe neit nɨrak en menmen Jisas kerekyɨwekem.

Jisas kɨkaap Jaires nɨki pɨrak wetike mɨte kerek wetenen klos mɨrak
(Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)

40 Jisas pɨke ken kerekir wan ken pɨnak ein, te mɨt yapɨrwe hɨr han yaaik neriuwerek nentar hɨr nemeriyɨwek pɨke kerekir wan kaknen en.
41 Hɨrak kiun ein, mɨtɨk niuk mɨrak Jairas ken menep. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses ein. Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me Jisas kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik: "Ti enen wɨnak kai."
42 Hɨrak kitɨwekhi kentar hɨrak kine nɨki piutɨpen, hɨre tito hiswiyen wik (12). Hɨre wɨnap menep te wawi. Jisas kepno ketikerek, mɨt yapɨrwe nisesik neweiknɨwek.
43 Mɨte hap kerek winen hemkre tito hiswiyen wik (12) hɨre wisesik. Hɨre wewɨr pewek mɨre epei mesi, te mɨt nekepye werek werek au.
44 Hɨrak kepno, hɨre wisesik weke sip kɨrak wan wetenen hɨr me saket mɨrak, te wasenum hɨre hemkre katɨn keit.
45 Jisas kitehi katɨp, "Peimɨn wetenɨna?" Te hɨr yapɨrwe niune natɨp nar ik: "Hi au. Hi au." Pita katɨp, "Haiu mɨt yapɨrwe meweiknut merp menep menep. Ti henmak te ti hatɨp hɨm mar im?"
46 Au, Jisas katɨp, "Mɨte hap hɨre wetenɨna. Hi hertei menmen mai iuwe epei mɨnaiwɨra mɨkaap mɨte peiyap."
47 Mɨte wertei Jisas kertei menmen hɨre wɨrɨakem, te hɨre weperper wan wewen ninɨp wɨwaai menep hɨt me Jisas, hɨre wewepyapɨr hɨrehes me ninaan me mɨt yapɨrwe markeim te wasenum hɨrak kekepiye hɨre wepu werek werek.
48 *Hɨre wepu werek werek, te Jisas ketpɨwe kar ik: "Mɨte ti han kiteta te God kekepit ti hɨre yaaip. Ti han yaaik eno."
49 Jisas wen katɨp hɨm im, mɨtɨk hak ke wɨnak ke mɨtɨk iuwe Jaires kan ketpɨwek kar ik: "Nɨki pit epei waa. Ti henmak ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisɨk kakno."
50 Jisas kemtewek hɨrak katɨp Jaires kar ik: "Ti ap enaain au. Ti han ekiteta te hɨre wawu werek."
51 Hɨrak kɨpiun wɨnak, te hɨrak kewis mɨt han netikerek nanɨno nɨmɨn wɨnak au. Pita, Jems, Jon netike miye haai hɨr keriyen nen nɨmɨn.
52 *Mɨt yapɨrwe ein nɨkɨtep hɨr han tewenɨnep, te Jisas ketpor, "Yi ap eikɨtep au emɨt! Hɨre ap waa, hɨre wɨwaai kerep ep." (Hɨrak ketpim kentar hɨrak hanhan kakɨkɨa.)
53 Hɨr nemtewek hɨr nenwesɨsek nentar hɨr nertei hɨre epei waa weit.
54 *Hɨr nenwesɨsek te Jisas ketenɨnɨwe his mɨre kenɨnewe hɨm iuwe kar ik: "Nɨki ti ekrit."
55 Hɨmɨn kɨre pɨke kan kekrerep te wasenum hɨre wekrit. Jisas katɨp miye haai hɨr enwetɨwe menmen hɨre wawɨm.
56 *Miye haai nɨre, hɨr han kekrit, te hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap nantɨp mɨt menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

9

Jisas keriuwet mɨt nɨrak hiswiyen wik (12) nɨrɨak menmen mɨrak
(Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

1 Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel hiswiyen wik nɨrak (12) kewisi hɨr nekrehɨr kɨrak ninɨn herwe hɨr nankaap mɨt nɨnap te hɨr nɨre yaain.
2 Hɨrak keriuweti hɨr nen nanwepyapɨr God kinɨn naanmamre mɨt. Hɨrak keriuweti nankaap mɨt miyapɨr nɨnap.
3 Hɨrak kinɨn ketpor, "Yi ap eiyɨt menmen kerek yi yeiyɨm yaino au. Menmen au, pewek au, laplap meiyam au, tanɨk metike paap au. Yi yewi yɨrɨak menmen mi,
4 *maain yi yaino wit mɨt hɨr newisi yewi, yi yau wɨnak kiutɨp kerekek ere yi einaaiwɨr wit.
5 *Yi eipiun wit mɨt ap nanɨmtau hɨm mi, yi einaaiwɨr wit eik, yi einepep toni waniu mamu hɨt mi te eiteiknor God han enuk kakriuweri."
6 Hɨrak ketpor epei au, mɨt nɨrak nɨnaiwɨrek nen nerer wit wit newepyapɨr

* **8:48** Lu 7:50 * **8:52** Lu 7:13 * **8:54** Lu 7:14 * **8:56** Mk 7:36; Lu 5:14 * **9:4** Lu 10:4-11 * **9:5** Lu 10:11; Ap 13:51

natɨp hɨm yaaim me God, hɨr nɨkaap mɨt ein hɨr nɨnap.

Herot kemtau hɨm mɨt hɨr netpim me Jisas
(Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)

7 *In ek mɨtɨk iuwe gavman King Herot hɨrak naanmɨpre mɨt ne provins Galili, hɨrak kemtau menmen epei man, hɨrak han kitetim kentar mɨt han natɨp Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar nɨpaa kaa te in ek hɨrak pɨke kekrit kepu.
8 Mɨt han natɨp, "Ilaija profet ke nɨpaa hɨrak pɨke kan." Mɨt han natɨp, "Mɨtɨk profet hak ke profet yapɨrwe nɨpaa ein te God kɨkɨak hɨrak epei kan."
9 *Herot kekre han kɨrak han kitet, "Nɨpaa hi herekir teruk ke Jon hɨrak kaa. Hɨrak keimɨn hi hemtau hɨrak kɨrɨak menmen im e?" Hɨrak hanhan kakɨrek.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13)

10 Maain mɨt nɨrak aposel nɨpaa keriuweti nen, hɨr epei nan netpɨwek menmen hɨr nɨrɨakem. Te hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe hɨrak keithis mɨt nɨrak hiswiyen wik (12) ketikeri keriyen hɨr nen wit Betsaida.
11 Hɨr nen en, mɨt yapɨrwe nerteiyek, hɨr nisesik nen ein te hɨrak han yaaik keriuweri ketpor God kakinɨn naanmamre mɨt, hɨrak kɨkaap mɨt nɨnap te hɨr nɨre yaain.
12 Hɨnkewɨ, mɨt nɨrak nar hiswiyen wik (12) nan netpɨwek, "Ti esiuwe mɨt enɨno te hɨr nanɨno wit metike ni mɨt newi hɨr enɨt menmen hɨr enwaai en. Wit ik ek hɨrak wit weinɨk ap menmen mewi au."
13 Te Jisas ketpor kar ik: "Yi hɨras eiwetɨr menmen hɨr nanɨm." Hɨr newenek netpɨwek, "Haiu metenen bret hispɨnak (5), saauk wiketeret mɨt epei nɨam kerem em. Ti hanhan te haiu mamno mamɨt menmen mamwet mɨt em? Taauye! Hɨr mɨt enun yapɨrwe!"
14 Hɨr natɨp menmen im nentar mɨt keriyen yapɨrwe hɨr 5,000 mɨt neit ein keriyen. Hɨr ap newenhis miyapɨr nɨkerek au.

Jisas katɨp mɨt nɨrak, "Yi eirɨak mɨt nererik nau nɨre 50 in 50 ein nɨran ere hɨr enu tɨ werek."
15 Mɨt nɨrak nɨrɨakem nar hɨrak ketpim, hɨr newen mɨt nau tɨ.
16 Te Jisas keit bret hispɨnak (5), saauk wiketeret kɨkɨamnaan katɨp God hɨrak yaaik, te hɨrak kewepim kewet mɨt nɨrak em te hɨr nanwetɨrem.
17 Mɨt yapɨrwe naam ere tu iuwe. Mɨt nɨrak neit menmen mɨt naam au, hɨr neit hause (o wanpnake) mar hiswiyen wik (12) neiyɨk nemi yinam kerek mɨwaai em.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek
(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

18 Wɨ ham Jisas hɨrak kitehi God menmen, mɨt nɨrak nau netikerek neit wit weinɨk. Hɨr nau en, hɨrak kitorhi kar ik: "Mɨt natɨp hi keimɨn?"
19 *Hɨr newenhi natɨp, "Mɨt han natɨp ti Jon Baptais kerek nɨpaa kɨkɨri neriuwe tɨpar, pɨke kekrit kepu. Mɨt han natɨp ti profet Ilaija ke nɨpaa. Mɨt han natɨp ti mɨtɨk profet hak ke nɨpaa ein mɨt profet yapɨrwe nepu te God kɨkɨak katɨp hɨrak kaknen."
20 *Te Jisas hɨrak kitorhi kar ik: "Yi han kitet hi keimɨn?" Pita ketpɨwek, "Ti Mɨtɨk Krais nɨpaa God kehimɨtenit ti enen ekepai haiu mɨt."

Jisas katɨp maain hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit
(Mt 16:20-28; Mk 8:30–9:1)

21 Jisas katɨp hɨm manp te hɨr ap newepyapɨr hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek kerekek au emɨt!
22 *Hɨrak wen katɨp, "Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt iuwe ne Isrel nantike mɨt ne Skraip nantike mɨt iuwe naanmɨpre wɨnak iuwe ke God hɨr nanweikɨn sip nanweto, hɨr naniyep hi hahi. Maain wɨ wikak God kakɨkoya hi pɨke akrit hahu."
23 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas katɨp mɨt nɨrak yapɨrwe kar ik: "Mɨtɨk kerek kakisɨsa hɨrak ekwenɨn han kɨrak me menmen hɨrak hanhan kakrɨakem, hɨrak hekrit hekrit han kitet, 'Hi hahi entar

* **9:7** Mt 16:14; Mk 8:28; Lu 9:19 * **9:9** Lu 23:8 * **9:19** Lu 9:7-8 * **9:20** Jo 6:68-69 * **9:22** Lu 9:44, 18:32-33
* **9:23** Mt 10:38; Lu 14:27

hi hisesik hɨram menmen weinɨm te hi ehisesik.'
24 *Keimɨn ap kisɨsa kentar hɨrak wen
hanhan kises han kɨrak, maain hɨrak kaki
hɨrak ap kaku werek kaktike God au. Te
keimɨn katɨp kar ik: 'Hi ap hepu hises han
kai hɨram menmen weinɨm, te hi hises
hɨm me God,' mɨtɨk ik kaku werek kakɨt
tipmain tipmain enum eik.
25 Mɨtɨk hak kakɨt menmen yapɨrwe me
tɨ im te hɨrak kewaank menmen me kaku
werek. Menmen me tɨ ik mamkepik kaku
kaktike God mamɨrkeik a? Taauye!
26 *Keimɨn hɨrak yɨnk enuk kɨnapen
kakisɨsa hetike hɨm mai yaaim, hi anapen
hɨrak kaku kaktikewa. Maain me wɨ hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen
ariuwe menmen yaaim God Haai kak-
wetewem, hi etike mɨt yaain nɨrak ensel,
hi hɨnapen mɨtɨk kar ik kaku kaktikewa
au.
27 Hi hetpi werek. Mɨt han neit in hɨr
nani au ere hɨr epei nɨr menmen iuwe
God kakrɨakem naanmamre mɨt kakriuw-
erem."

Jisas keweikɨnhis kar ke Mɨtɨk ke wit ke Go
(Mt 17:1-13; Mk 9:2-8)

28 Maain wɨ hispɨnak wikak (7) epei au,
Jisas ken kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kaktɨp
kaktike God. Hɨrak keithis Pita, Jems, Jon
tetikerek ten.
29 Hɨrak wen kitehi God menmen, ni-
naan mɨrak meweikɨnhis merhɨhe, klos
mɨrak merhɨhe mɨre nepni mewenɨn.
30 Waswas mɨtɨkɨt wiketeret tan tetik-
erek tewepnak. Hɨrakɨt Moses ketike
Ilaija.
31 *Hɨrakɨt tetike menmen iuwe me God
merhɨhe yaaim man, hɨrakɨt tetike Jisas
tatɨp me menmen Jisas kakrɨakem, kises
han ke God Haai, kaki kakɨt wit Jerusalem.
32 *In ek Pita ketike mɨtɨkɨt tau tetikerek
hɨrakɨt tɨwaai tɨnatɨn te hɨrakɨt tekrit tɨr
Jisas kerhɨhe yaaim, hɨrak ketike mɨtɨkɨt
wik terp en.
33 Hɨrakɨt mɨtɨkɨt wiketeret tatnaaiwɨr
Jisas tatno, Pita katɨp Jisas, "Kaiu Iuwe,
hɨram yaaim te haiu mau in ek. Haiu
emime weisaak emɨr wikak: Hak kit, hak
ke Moses, hak ke Ilaija."
34 Hɨrak wen katɨp hɨm im e, napɨ
kɨwapɨni te hɨrakɨt wikak tɨnapen napɨ
kɨwapɨnet.
35 *Hɨrakɨt temtau God katɨp keke napɨ
kar ik: "Ik ek hɨrak nɨkan kai, nɨpaa hi
hehimɨtanek. Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak!"
36 Hɨrakɨt temtau hɨm matɨp epei au,
hɨrakɨt tɨr Jisas kiutɨpen kerek kepu.
Hɨrakɨt tekintɨp wɨre wɨre. Hɨrakɨt ap
tatɨp mɨt neiyan me wɨ im Jisas ken ketik-
eri menmen hɨrakɨt epei tɨrem au.

Jisas kepɨr herwe mekeipɨn nɨkan kike
(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)

37 Maain teipmen hɨr nepei nekiuwe
mɨniu (o neiyɨp) nan, hɨr mɨt yapɨrwe nan
nɨr Jisas.
38 Mɨtɨk hak kenɨne kekre mɨt yapɨrwe
hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, hi hituthi
iuwe te ti enen ehɨr nɨkan kai. Hɨrak
nɨkan kai kiutɨp kerek ek.
39 Herwe keweikɨn han kɨrak te waswas
hɨrak kenepɨp hɨrak keperper kaa, hɨrak
teknek mar tɨwerpek kekesɨs hɨm, herwe
merekyɨwek enum ere hemkre meneises
yɨnk kɨrak, hɨrak kɨnapen kɨnaiwɨrek au.
40 Hi hitehi mɨt nit te hɨr nepɨrek taau."
41 Jisas kewenhi katɨp, "Yi mɨt han
ki enuk yi han kitet menmen iuwe me
God werek werek au. Hi hɨnapen hepu
hetikewi wɨ yapɨrwe." Hɨrak katɨp mɨtɨk
eik kar ik: "Ti ehɨt nɨkan kit eiyɨk enen."
Hɨrak katɨp, te mɨtɨk ik keiyɨk kepnen.
42 Nɨkan kepnen, herwe kewɨrek ken tɨ,
hɨrak keperper. Jisas kene herwe enuk
kepɨrek kekeipnɨwek, nɨkan kɨre yaaik, te
hɨrak keriuwet nɨkan ken haai kɨrak.
43 Mɨt yapɨrwe han kekrit nentar men-
men iuwe yaaim me God hɨr epei nɨrem.

Jisas katɨp keteipim maain hɨrak kaki
(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

Hɨr wen han kekrit neriuwe menmen
im, hɨrak Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik:
44 *"Yi han ekitet menmen werek werek
hi in ek etpiyem. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe God, maain mɨtɨk hak kakwisa hi
eno his me mɨt enun hɨr nantenɨna."

* **9:24** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **9:26** Mt 10:33; Lu 12:9; 2Ti 2:12 * **9:31** Lu 9:22, 13:33 * **9:32** Jo 1:14; 2Pi 1:16-18 * **9:35** Lu 3:22 * **9:44** Lu 9:22 * **9:45** Lu 18:34

45 *Te hɨr ap nertei werek menmen
hɨrak ketporem nentar hɨrak ap kekepi
werek te hɨr nerteiyem. Hɨr nɨnaain pɨke
nanitɨwekhiyem.

Mɨt ne Jisas natɨpan mɨtɨk keimɨn ke hɨr mɨt hɨrak kinɨn mɨt han
(Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)

46 *Jisas mɨt nɨrak hɨr natɨpan nenehan
keimɨn ke hɨr mɨt hɨrak kinɨn.
47 Jisas kertei menmen hɨr han kitetim,
te hɨrak keit nɨkan kewisɨk kerp menep
hɨrekes hɨrak ketpor kar ik:
48 *"Keimɨn kɨkaap mɨtɨk kiutɨp kar ke
nɨkan kike ik e kentar hɨrak kisɨsa, hɨrak
kekepa. Keimɨn kekepa hɨrak kar ke hɨrak
kɨkaap hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta
hi han. Keimɨn hɨrak han kitet hɨrak
weinɨk ke yi mɨt, hɨrak kɨre iuwe kinɨni."

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk kepan ke yi mɨt, hɨrak ki yinak yaaik
(Mk 9:38-40)

49 Mɨtɨk Jon katɨp Jisas kar ik: "Mɨtɨk
Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak kepɨr herwe
kekrehɨr kit te haiu metpɨwek hɨrak
kakrɨakem au kentar hɨrak ke haiu mɨt
au."
50 *Jisas ketpɨwek, "Yi ap yeremirɨwek
menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem au emɨt!
Keimɨn hɨrak ap mɨtɨk kepan ke yi mɨt,
hɨrak ki yinak yaaik yɨrɨak menmen
miutɨp."

Mɨt ne wit kike ne Sameria nɨnapen nankaap Jisas

51 *Maain wɨ menep mamnen te Jisas
kakno wit ke God, hɨrak han ekitet hɨrak
kakno wit Jerusalem.
52 Hɨrak keriuwet mɨt han ninɨn nen
niun wit kike ke provins Sameria hɨr nen
nɨnatɨn wɨnak newis menmen neiyɨm ne-
meriyɨwek.
53 *Au, mɨt in ap nekepik nentar hɨr
nertei hɨrak kakno Jerusalem kakwenɨpi
God, te hɨr nɨneinɨk.
54 *Jems ketike Jon terteiyek, hɨrakɨt
tatɨp tar ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan hawɨr
wari si emoke wit ke God emnen si etɨn
mɨt o au?"
55 Te Jisas hɨrak keweikɨn keneret.
56 Hɨrak keneret, te hɨr epei nen wit hak.

Mɨt han nanises Jisas
(Mt 8:19-22)

57 Hɨr wen nitet yayiwe nanɨno
Jerusalem, mɨtɨk hak katɨp Jisas kar ik:
"Hi tewen aisesit epno nein kerek me ti
epnori en."
58 Jisas ketpɨwek, "Miyak mɨwaai mekre
nu herkip, hore mɨwaai mekre yaank mɨr,
te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi wit
aure te hi ewaairi au. Ti ehisɨsa te ti ewaai
nein?"
59 Jisas katɨp mɨtɨk hak, "Ti ehisɨsa."
Te hɨrak ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, ti ewisa
hi ehinɨn eno ewis haai kai kerek menep
kaki kakɨkre hei, te maain hi ehisesit."
60 Jisas ketpɨwek, "Ti ewis mɨt kerek
nisɨsa au hɨr enwis mɨt kerek naa, te ti eno
ewepyapɨr hɨm me God naanmamre mɨt."
61 *Mɨtɨk hak katɨp, "Mɨtɨk Iuwe, hi
tewen ehisesit te hi ehinɨn eno atɨp miye
haai kikrek nai hi enaiwɨri."
62 Jisas ketpɨwek, "Mɨtɨk kerek hɨrak
kises hɨm me God te hɨrak hanhan men-
men enum nɨpaa hɨrak kisesim, hɨrak ap
te kakises menmen me God werek werek
au. Mɨtɨk ik kɨre mɨtɨk kamɨr rais keriuwe
paap hɨhe, hɨrak kɨwaainaan mentar sip
kɨrak hɨrak kamɨr kewaankem."

10

Jisas keriuwet 70 mɨt han nen nɨrɨak menmen mɨrak

1 *Jisas katɨp mɨt epei au, hɨrak ke-
himɨtan 70 mɨt han, hɨrak keriuweti
ninɨnek nen hɨrak kenkeri wik wik nerer
wit wit kerek hɨrak menep te kaknen.
2 *Hɨrak ketpor kar ik: "Han ke mɨt
hɨrak kɨre menmen mau ni epei mewɨnki
te mɨt ap yapɨrwe nantɨwem mamɨsi. Yi
eiyitehi Haai ke ni te hɨrak kakriuwet mɨt
yapɨrwe te hɨr nanɨno nanri han ke mɨt
hɨr nanisesik. Menmen im hɨram mɨre
mɨt nanɨno ni nanɨt menmen mewɨnki ere
mamɨsi.
3 *Yi eino hi eriuweti yɨre sak nɨkim
mamno yaank nepere kimaam kakmɨp.

* **9:46** Lu 22:24 * **9:48** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * **9:50** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:51** Mk 10:32 * **9:53** Jo 4:9 * **9:54** 2Kin 1:9-16 * **9:61** 1Kin 19:20 * **10:1** Mk 6:7 * **10:2** Mt 9:37-38; Jo 4:35 * **10:3** Mt 10:16

Te hi heriuweti yi yaino eitɨp mɨt hɨm mai
te God naanmamri.
4 *Yi ap eiyɨt tanɨk yinak o tanɨk me
nemi niu mekrerem, hɨram metike su mei
au emɨt! Yi eisipat mɨt yayɨt yayiwe
eitikeri eiwepnak au emɨt. Yi yayɨtpor
hɨm kike te yi yaino keriyen.
5 Wɨnak kerek yi yɨnɨk ek, yi eitɨp mɨt
neimɨn nau wɨnak ik ek, 'Hawɨr hanhan
God kakrekyi yaain eiyu werek werek.'
6 Mɨtɨk yaaik kepu in te hɨm yaaim mi
mamri han ke God kakɨkepik, o au en, God
kakɨkepik kaku werek werek au.
7 *Yi eipau wɨnak kiutɨp kerekek,
eipaam menmen eipaam tɨpar kerek hɨr
newisiyem. Yi ap eiwɨr nan eiwetɨrem
eiyɨntar yi yɨrɨak menmen mamkepi te
hɨr naanmamri menmen. Yi ap eiyu eirer
wɨnak wɨnak au.
8 *"Yi eino wit hak te hɨr nantihis, yi
yayno yayɨm menmen yaitikeri yaipaam
menmen hɨr nanɨnkiyem.
9 Yi eikaap mɨt nɨnap neitai en, te yi
eiyɨtpor, 'God kerek wɨsenuk menep naan-
mamre haiu mɨt ne tɨ.'
10 Te neimɨn yi yaino wit kɨr hɨr ap
nantihis au, yi yaino eiyɨrp yayiwe kɨr
eiyɨtpor,
11 *'Waniu me tɨ me wit ki ik mau hɨt
maiu te haiu pɨke mesiunenim men yi
hɨras meteikni God han enuk keriuwi. Te
hawɨr wetpi te yi yertei menmen im. Wi
epei man menep te God naanmamre haiu
mɨt.'
12 *Hi hetpi wɨ maain mamnen God ske-
lim mɨt ne menmen enum, mɨt ne Sodom
God kakɨwaanki kike, te God kakɨwaank
mɨt in au wɨsenum.

Mɨt ne wit hɨr ap nises hɨm yaaim au, hɨr nanɨwaank hɨras (Mt 11:20-24)

13 *"Yi mɨt ne Korasin God kakriwaank.
Yi mɨt ne wit Betsaida God kakriwaank
eiyɨntar menmen yaaim God kerekyiyem,
te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen
enum. Yi epei yɨpɨrem yisɨsa au. Te
nɨpaa God kɨrɨak menmen mar im meit
wit ke Taia ketike Saidon mɨt nɨrem, te hɨr
waswas namɨr laplap enum newen toni te
hɨr neteikɨn God hɨr neweikɨn sip newet
menmen enum. Te yi au.
14 Maain God skelim mɨt, hɨrak kakrɨak
mɨt ne wit Taia ketike Saidon kakrekyor
menmen enum kike, te yi mɨt yeit Korasin
ketike Betsaida au iuwe.
15 Yi mɨt ne Kapaneam, yi han kitet God
katɨp yi yaain a? Au, maain God kaktɨp yi
enun yɨre menmen weinɨn."
16 *Hɨrak katɨp mɨt nɨrak, "Keimɨn kem-
tau hɨm mi, kemtau hɨm mai. Keimɨn
keweikɨn sip kewetiyem, hɨrak kar ke
hɨrak keweikɨn sip kewetewem. Keimɨn
keweikɨn sip keweto, hɨrak kar ke hɨrak
keweikɨn sip kewet God kerek keriuweta
hi han tɨ ik."

Hɨr mɨt 70 hɨr han yaaik pɨke nan

17 Maain mɨt 70 han yaaik pɨke nan
natɨp Mɨtɨk Iuwe, "Nɨpaa haiu matɨp
mekrehɨr ke ti herwe metike menmen
ham yapɨrwe hɨr nemtau hɨm maiu, haiu
minɨni."
18 *Jisas kewenhi ketpor, "Hi epei hɨr
Seten hɨrak kɨre nepni mewenɨn hɨrak
keke nepni ken tɨ kentar menmen yi
yɨrɨakem.
19 *Hi epei heweti menmen mai iuwe te
yi yinɨn Seten. Yi yayɨntɨrer manpen siurp
(o yenmik) yehes enum mamtike mis-
penepnam (o nɨkɨnpɨnepnam) te hɨram
mamiwep, yi ap yayi au.
20 *Yi ap han yaaik wɨsenuk eiyɨntar
herwe nemtau hɨm mi au. Yi han
yaaik wɨsenuk eiyu eiyɨntar niuk mi God
kewisɨm mau weiwɨk miutɨp mɨrak te yi
yɨre mɨt nɨrak."

Jisas han yaaik katɨp God hɨrak yaaik (Mt 11:25-27, 13:16-17)

21 *Me wɨ miutɨp keremem God Hɨmɨn
Yaaik kɨrɨak Jisas han yaaik. Jisas katɨp
kar ik: "Haai kai ti Mɨtɨk Iuwe ke wit
kit ketike tɨ ik. Hi hetput ti yaaik hentar
ti epei hɨsawɨn menmen mit me hɨr mɨt
iuwe kerek han kitet hɨr nertei menmen
werek werek, ti epei heteikɨn mɨt weinɨn

* **10:4** Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lu 9:3-5 * **10:7** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8** 1Ko 10:27 * **10:11** Ap 13:51, 18:6 * **10:12** Mt 10:15, 11:24; Jen 19:24-25 * **10:13** Mt 11:21-23 * **10:16** Mt 10:40; Lu 9:48; Jo 5:23 * **10:18** Jo 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19** Jen 3:15; Sam 91:13; Mk 16:18 * **10:20** Mt 7:22; Eks 32:32; Fl 4:3; Rev 3:5 * **10:21** 1Ko 1:26-28

em. Ti epei hɨrɨak menmen im hises han
kit kerekek.
22 *Ti Haai kai Iuwe God epei heweto
menmen mit yapɨrwe. Mɨtɨk keiyak ap
kertei hi Nɨkan kit hi han kai hɨrak kar
ke kit au. Ti God Haai kerekek herteiyek.
Mɨtɨk keiyak ap kertei ti Haai kai hɨrak
kɨre han kai han kit au. Hi Nɨkan
kit kiutɨp kerekek, hetike mɨt in en hi
eweputyapɨri."
23 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak keweikɨn
kɨr mɨt nɨrak disaipel ketpor main main
kar ik: "Yi han yaaik eiyu eiyɨntar men-
men hi hɨrɨakem yi yɨrem.
24 *Hi etpi nɨpaa enum eik mɨt profet
yapɨrwe kerek newepyapɨr hɨm me God,
hɨr netike mɨt kerek naanmɨpre mɨt ne wit
Isrel, hɨr hanhan nanɨr menmen yi epei
yɨr hi hɨrɨakem, te hɨr au. Hɨr hanhan
nanɨmtau menmen yi epei yemtewem hi
hetpim te hɨr au. Hɨr epei naa."

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk ke Sameria han tewenɨn kakɨkaap mɨtɨk kerek mɨt nepan nakɨp

25 *Wɨ ham mɨtɨk kerek kinɨn kertei hɨm
me Moses kewepyapɨrem hɨrak kekrit
kan katɨp kewises Jisas keriuwe hɨm me
Moses. Hɨrak kan katɨp Jisas kar ik:
"Mɨtɨk Iuwe. Hi erɨak mekam te hi ehu
etike God tipmain tipmain enum eik?"
26 Jisas ketpɨwek, "Hɨm me God Moses
kewisɨm mau tɨwei matɨp mekam? Ti etpo
mekam ti han kitetim."
27 *Hɨrak kewenhi ketpɨwek, "Ti han-
han Mɨtɨk Iuwe God kit wɨsenuk heriuwe
han kit, han ekitetik herkit hekrit. Ti
hanhan mɨt han o nit yinan har ke ti
hanhan hɨrekes."
28 *Jisas ketpɨwek, "Hɨram werek.
Ti erɨak menmen im te ti etike God
yaikiyakɨt yayu tipmain tipmain enum
eik."
29 Mɨtɨk yɨnk enuk kentar Jisas kenerek
te hɨrak kewen tapɨn te hɨrak kitehi Jisas
kar ik: "Keimɨn ti hatɨp hi han kitet hɨrak
kai yinak?"
30 Jisas kewenhi ketpɨwek, "Nɨpaa mɨtɨk
kiutɨp kɨnaaiwɨr wit Jerusalem kekiuwe
ken wit Jeriko. Mɨt enun nɨsawɨn nakɨp
nari menmen mɨrak, nɨnaiwɨrek kɨwaai
yayiwe maain hɨrak kaki, hɨr nɨrɨr.
31 Me wɨ im mɨtɨk pris kerek kewet God
menmen me mɨt, hɨrak kekiuwe yayiwe
eik, hɨrak kɨrek te kesipatek ken yayiwe
pɨnak ein kepno.
32 Maain kike, mɨtɨk ke weiwɨk me
Livai kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke
God, hɨrak kan kɨr mɨtɨk kɨwaai keriyen,
te hɨrak kesipatek ken yayiwe pɨnak ein
kepno.
33 "Maain mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe
ne Sameria kerek nɨnapen mɨt ne Isrel,
hɨrak kerekek kekiuwe yayiwe ken. Hɨrak
kɨr mɨtɨk kɨwaai, hɨrak hanhan keriuw-
erek.
34 Hɨrak ken kɨrek kewen tɨpar me nu
oliv metike wain hɨram mɨpre marasin
menterik. Te hɨrak kemsɨwek his hɨt. Epei
au, hɨrak kɨnanek ere kewisɨk kentar hos
pɨrak, hɨrak keiyɨk ken wɨnak kerek mɨt
nererik nɨwaai ek, hɨrak naanmɨprewek.
35 Teipmen, hɨrak keit pewek wik kewet
mɨtɨk ke wɨnak em, hɨrak ketpɨwek,
'Ti naanemprewek ere hɨrak pɨke yaaik.
Maain hi pɨke enen hi ewetit nan emrer
mit kerek ti ewɨrem eiyɨm ekepik heriuw-
erem.'
36 "Keimɨn ke mɨtɨkɨt wikak hɨrak kɨre
kɨrak yinak ke mɨtɨk ik kerek mɨt enun
nakɨp?"
37 Mɨtɨk Skraip kerek kewepyapɨr hɨm
me Moses hɨrak katɨp, "Hɨrak mɨtɨk kerek
kekepik kerekek." Jisas ketpɨwek, "Ti eno
erɨak menmen yaaim mamɨr im."

Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel nen nɨr Mata wetike Maria

38 Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel nepno,
hɨr nɨpiun wit hak mɨte piutɨp niuk mɨre
Mata wau en, te hɨre weriyei nen wɨnak
kɨre, nanɨt menmen nanɨm.
39 *Mata kikɨr pɨre Maria, hɨre wau
menep hɨt me Jisas wawɨmtau menmen
hɨrak ketpim. Hɨre ap wɨkaap Mata we-
mani menmen.
40 Mata han enuk wentar menmen
yapɨrwe hɨre waurɨakem me naanmamre
mɨt te hɨre wan watɨp Jisas war ik: "Mɨtɨk

* **10:22** Jo 3:35, 10:15 * **10:23** Mt 13:16-17 * **10:24** 1Pi 1:10 * **10:25** Mt 22:35-40; Mk 10:17; Lu 18:18 * **10:27** Diu 6:5; Lev 19:18 * **10:28** Lev 18:5; Ro 10:5; Ga 3:12 * **10:39** Jo 11:1, 12:2-3

Iuwe ti han kitet hɨram menmen weinɨm
kikɨr pai wɨnaiwɨra wemtau hɨm mit te
hi hɨrehes hɨrɨak menmen iuwe im e? Ti
etpɨwe hɨre eunen eukepa."
41 Jisas ketpɨwe, "Mata, tewisiye ewɨt! Ti
hanhan menmen yapɨrwe ti hɨrɨakem.
42 *Menmen miutɨp te ti ap etɨwem,
Maria epei weit menmen im yaaim, te ti ap
eriye te hɨre waunaiwɨrem au. Hɨre ewu
ewɨmtau hɨm hi hetpim."

11

Jisas keteikɨn mɨt nises menmen mɨrak hɨr enitehi God menmen emɨrkeik
(Mt 6:9-15, 7:7-11)

1 *Wɨ ham Jisas kitehi God menmen keit
wit hak. Hɨrak kitehi God menmen epei
au, mɨtɨk hak ke mɨt disaipel kerek nises
hɨm mɨrak nitɨwekhi, "Mɨtɨk Iuwe, eteik-
nai menmen me prea te haiu mamitehi
God menmen mamɨr ke Jon epei keteikɨn
mɨt kerek nises hɨm mɨrak."
2 Jisas ketpor kar ik: "Yi eiyitehi God
menmen emɨr im. Yi eitɨp,
'Haai, haiu hanhan niuk mit mɨre iuwe te
ti enip mɨt hɨr nanwenɨpi nuik mit.
Wɨ mamnen te ti naanmamre haiu
mɨt.
3 Ti petepin ewetei menmen emɨm har ke
nɨpaa ti eweteiyem hekrit hekrit.
4 Ti esak menmen enum haiu mɨrɨakem
ap han ekitetim emɨr ke haiu hɨras
matɨp menmen mɨt nerekyeiyem
hɨram menmen weinɨm, haiu han
ekitetim au emɨt!
Ti ap ewis menmen enum mamri han
kaiu.' "
5 Jisas katɨp mɨt nɨrak, "Mɨtɨk kiutɨp ke
yi mɨt ke nɨmɨn hɨrak kakno wɨnak ke
kɨrak yinak, hɨrak kakɨtpɨwek, 'Ti eweto
niu mei wikak.
6 Kai yinak hak keke yanɨmɨn kan kɨra,
te hi ap etenen menmen mei au, te hi
ewetɨwekem.'
7 Hɨrak keit nɨmɨn kakwenuthi kakɨtput,
'Hi epei heiyepet weipɨr, nɨkerek nai
nɨwaai netikewa, hi ap te akrit awetut
menmen taau.'
8 *Hi etpi hɨrak ap kakɨkrit kakwetut
menmen kentar mɨtɨk hɨrak kit yinak au,
te hɨrak kakɨkrit kakwetit menmen kentar
ti hitɨwekhi yapɨrwe me menmen.
9 Hi hetpi, yi eiyitehi God menmen te
hɨrak kakwetiyem. Yi yɨnyatɨn menmen
te yi yainapɨnem. Yi yeretɨt weipɨr te
hɨrak kɨkeiswi weipɨr kɨrak.
10 Hi hetpi menmen im hentar
keimɨn kitehi God menmen, hɨrak kak-
wetɨwekem. Keimɨn kɨnkatɨn men-
men kaknapɨnem. Keimɨn keretɨt God
kekeisɨwek weipɨr.
11 "Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kɨre haai te
nɨkan kit kitɨwekhi saauk te ti ewetɨwek
manpen siurp o mɨniuhan (neiyɨp han) te
hɨrak kakɨm a? Taau!
12 O hɨrak kituthi suware yɨnu,
te ti ewetɨwek mispenepnam (o
nɨkɨnpenepnam) a? Taau!
13 Te yi mɨt enun yi yertei yewet nɨkerek
ni menmen yaaim, te God Haai ki keit wit
kɨrak kakinɨn menmen yi yewet nɨkerek
em. Hɨrak kakwet Hɨmɨn kɨrak Yaaik
kakno mɨt kerek hɨr nitɨwekhi me hɨrak."

Mɨt natɨp Seten Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe
(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

14 Maain Jisas kepɨr herwe kekre mɨtɨk
kerek han enuk hɨm kɨtapu. Te hɨrak
kenip mɨtɨk hɨrak kau kekrerek hɨrak hɨm
kɨtapu. Herwe kɨnaiwɨrek, mɨtɨk enuk
hɨrak katɨp, te mɨt yapɨrwe han kekrit
neriuwe menmen im.
15 *Au, mɨt han natɨp, "Hɨrak kepɨr
herwe kentar Bielsebul hɨrak wɨsenuk
kinɨn herwe hɨrak kekepik kepɨrek."
16 *Mɨt han hanhan Jisas kakrɨak men-
men nɨpaa hɨr nɨrɨakem taau, kakteiknor
hɨrak mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kak-
nen kakɨkaap mɨt.
17 Au, Jisas kertei menmen hɨr han kite-
tim, te hɨrak ketpor kar ik: "Wit kiutɨpen
mɨt newi hɨr hɨras nenepan te mɨt ne wit
hak nanɨnɨp nani nanɨnepi. Iuwe mɨtɨk
ketike kike tenepakɨt te hɨrakɨt tatɨwaank
weiwɨk mɨrakɨt.
18 Yi yatɨp Seten Bielsebul kekepa hi
hepɨr herwe mɨrak te yi yatɨp hɨrak ketike
herwe mɨrak nenepan. Seten kɨrɨak men-
men im, karkeik te hɨrak kaku werek

* **10:42** Mt 6:33 * **11:1** Lu 5:33 * **11:8** Lu 18:5 * **11:15** Mt 9:34, 10:25 * **11:16** Mt 12:38

naanmɨpre menmen mɨrak werek werek
a? Taauye!
19 Hi hepɨr herwe hentar Bielsebul
kekepa, te keimɨn kɨkaap mɨt kerek nises
hɨm mi hɨr nepɨr herwe a? Mɨt nises
hɨm mi nanteikɨn yi ap yatɨp werek werek
nentar hi hepɨr herwe neriuwe niuk me
God.
20 *Te hi hepɨr herwe heriuwe menmen
iuwe me God. Menmen im hi hɨrɨakem
meteikni God epei kan menep kakinɨn
naanmamri yi mɨt.
21 Mɨtɨk iuwe keit yipo henmik
naanmɨpre wit kɨrak, menmen mɨrak
mepu werek.
22 *Te mɨtɨk hak hɨrak manpenuk kinɨn
mɨtɨk ik, hɨrak ketikerek tenepakɨt, hɨrak
kɨnaiwɨrek hɨrak kakri yipo henmik
mɨrak kerek mɨtɨk nɨpaa han kitet hɨram
mamkepik, hɨrak kakriyaam mamtike
menmen mɨrak yaaim mamno, hɨrak
kakɨnkerem kakwet nɨrak yinan em.
23 *Keimɨn hɨrak ap kekepa kari mɨt
nanisɨsa, hɨrak kar ke mɨtɨk kepan
kakɨwaank mɨt nai nisɨsa, hɨr nanwep
nanrɨr ein ein.

Herwe enuk pɨke kaknen kaku mɨtɨk han kɨrak
(Mt 12:43-45)

24 "Wɨ kerek herwe enuk kaknaaiwɨr
mɨtɨk, hɨrak kakno wit tenhaan weinɨk
kakɨnkatɨn nein te hɨrak kakwi, o au en,
hɨrak kaktɨp, 'Hi pɨke enen nai kerek
nɨpaa hi hewiyen.'
25 Hɨrak kaknen, hɨrak kakɨr han ke
mɨtɨk kɨpre wɨnak miyapɨr nɨripep men-
men nɨkɨn nakɨrke mekre wɨnak.
26 *Hɨrak kɨpɨrek, te hɨrak kakno
kakɨthis herwe ham hispɨnak wik (7)
hɨram enum minɨnek, te hɨram mamtik-
erek mamnen mamu mɨtɨk kerek ek.
Nɨpaa hɨrak mɨtɨk kɨre enuk te in ek au
mamɨwaankek."

Menmen mɨt enisesim te hɨr han yaaik enu

27 *Jisas katɨp menmen im epei au, mɨte
piutɨp pe mɨt yapɨrwe hɨre watɨp hɨm
iuwe war ik: "Peimɨn hɨre winit wewetut
nɨm hɨre han yaaik wepu."
28 *Te Jisas kewenhi katɨp, "O, hɨre han
yaaik. Te neimɨn nemtau hɨm me God
nisesik, hɨr han yaaik kɨr kakinɨn miye
pai."

Mɨt han hanhan nanɨr menmen yaaim Jisas kakrɨakem
(Mt 12:38-42; Mk 8:11-12)

29 *Mɨt yapɨrwe nan neweikɨn Jisas,
hɨrak wen katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr
nau tɨ in e, hɨr enun hɨr nitauhi hi arɨak
menmen yaaim eteiknor God han yaaik
keriuwa. Te hi eteiknor menmen yaaim
yapɨrwe au. Menmen miutɨp me mɨtɨk
Jona kerek nɨpaa God kekepik kepu kekre
tu ke saauk me wɨ wikak.
30 Nɨpaa Jona hɨrak kɨwaai kekre saauk
tu kɨrak me wɨ wikak, te God keteikɨn mɨt
ne Nineva menmen mɨrak iuwe keriuw-
erem. Mar im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi eteikɨn mɨt in menmen mar im
eteiknor menmen iuwe me God.
31 *Me wɨ God skelim mɨt, mɨte iuwe
naanmɨpre mɨt ne wit Siba, hɨre wautɨp
yi enun wentar nɨpaa hɨre weke yanɨmɨn
wan wemtau hɨm yaaim mɨtɨk iuwe King
Solomon ketpim. Hi hinɨn mɨtɨk iuwe
Solomon te yi ap yemtau hɨm mai au.
32 *Maain wɨ God skelim mɨt, mɨt enun
ne Nineva nantɨp yi enun yinɨni nentar
nɨpaa hɨr nemtau Jona kewepyapɨr hɨm
me God, hɨr neweikɨn sip newet menmen
enum. Hi hinɨn profet Jona, te yi ap
yeweikɨn sip yewet menmen enum, te yi
yises hɨm mai au.

Nanamɨr hɨrak kɨre si keteikni menmen
(Mt 5:15; 6:22-23)

33 *"Mɨtɨk hak ap keksiu si te kak-
wisɨk kaksawɨnek kaknɨk wɨnak, o kaknɨk
tɨkenup. Au, hɨrak ekɨrp yaain te mɨt
neimɨn nanɨnen nɨmɨn hɨr enɨr si mamɨr.
34 Nanamɨr kit hɨrak kɨre weipɨr.
Nanamɨr kit naanmɨpre menmen yaaim
te ti han kitet menmen yaaim, o au en, ti
nanamɨr kit naanmɨpre menmen enum
ti han ekitet menmen enum hemkre
menepam heriuwerem.

* **11:20** Eks 8:19 * **11:22** Kl 2:15 * **11:23** Lu 9:50 * **11:26** Jo 5:14 * **11:27** Lu 1:28, 42, 48 * **11:28** Lu 8:15, 21 * **11:29** Mt 16:4 * **11:31** 1Kin 10:1-10 * **11:32** Jna 3:5-10 * **11:33** Mk 4:21; Lu 8:16

35 Te yi naanempre hɨras te nanamɨr ki
hɨrak kɨre weipɨr hɨrak ap ekwis menmen
enum mamu mamɨkre han ki.
36 Mɨtɨk han kɨrak werek, hɨrak
han kitet menmen werek werek. Te
hɨrak kertei werek werek menmen God
kɨrɨakem keteiknɨwekem. Hɨrak kɨre
mɨtɨk han kɨrak kɨre si kɨr keteiknɨwek
menmen."

Jisas kene mɨt Farisi netike mɨt ne Skraip
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)

37 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au, te
mɨtɨk hak ke Farisi kitɨwekhi, "Ti enen
wɨnak etikewa ewɨm menmen." Hɨrak
ketpɨwek, hɨrak ketikerek tariyakɨt ten.
38 *Hɨrakɨt tariyakɨt ten, mɨtɨk ke Farisi
kehɨnhɨn kentar Jisas hɨrak ap kises hɨm
me maamrer nɨr, hɨrak ap kekemyet his
mɨrak te kakɨm menmen taau.
39 Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpɨwek, "Yi mɨt
ne Farisi yekemyet sar wenkepye mi au
werek, te yi ap yɨrɨak han ki keit nɨmɨn
yaaik au. Hɨrak enuk kises menmen enum
mɨre hemkre menepam me menmen o yi
yetike miyapɨr yɨrɨran.
40 Yi yetaritari mɨt! Hɨrak God kerek
kerekyi yɨnk ki hɨrak kɨrɨak han ki ketik-
erek.
41 Yi eiwet mɨt menmen mi yapɨrwe
mekre sar o wenkepye hɨram mamkepi te
menmen mekre han ki hɨram yaaim.
42 *Yi mɨt ne Farisi menmen enum
mamnen mamiwep mamɨntar yi yewet
God menmen meiyam kike me menmen
yapɨrwe yi yetɨwem yaaim te yi ap yɨrɨak
mɨt yapɨrwe menmen mɨpɨram au. Yi
ap han tewenɨn God werek werek au. Yi
eiyinɨn eirɨak mɨt yaaim mɨpɨram, yi han-
han God, menmen im metike menmen me
yi eiwet God menmen kike me menmen
yapɨrwe, hɨram yaaim iuwe. Te yi au
yɨnapen.
43 "Yi mɨt ne Farisi menmen enum
mamiwep mamɨntar yi hanhan yayu yeno
yaaim me mɨt iuwe yayɨt wɨnak kerek
mɨt nererik nekine hɨm me Moses. Yi
hanhan mɨt nanɨtpi nanwenɨpi niuk mi
nanɨt maket, wit kerek mɨt nererik ne-
siuwe menmen mɨr.
44 "Yi mɨt ne Farisi menmen enum
mamiwep mamɨntar yi enun yɨre hei ke
herwe kekrerek mɨt ap neriuwesɨsek au.
Menmen yaaim mɨt hɨr nɨri yi yɨrɨakem,
hɨram mɨsawɨn menmen enum mekre
han ki mɨre meri mɨwapɨn hei enuk keri-
uwe herwe enuk kɨnɨn kekrerek. Maain
mɨt han nises menmen yi yetporem hɨr
enrɨakem te hɨr nepɨtari hɨr nises men-
men enum mar ke yi mɨt yɨrɨakem."
45 Mɨtɨk ke mɨt Skraip katɨp Jisas
kitɨwekhi, "Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp menmen im
ti enai metikeri."
46 Jisas kewenhi ketpɨwek, "Yi mɨt
ne Skraip menmen enum mamiwep
mamɨntar yi yewis hɨm ham weinɨm
mamtike hɨm yaaim me God, te mɨt ap
nanisesim werek werek taau. Yi yenip
mɨt hɨr nanisesim te yi ap eiyisesim au."
47 "Menmen enum mamiwep mamɨntar
yi yeses herwe hei mɨkaap mɨt han
tewenɨn mɨt profet kerek nɨpaa maamrer
keriyen hɨr nanɨp.
48 Yi hɨras yeteikɨn yi yertei menmen
enum maamrer ni nɨpaa nɨrɨakem, yi han
yaaik yeriuwerem yentar yi naanmɨpre
herwe hei im e.
49 "God kertei menmen im te nɨpaa
hɨrak katɨp hɨm mar im: 'Hi tewen
ariuwet mɨt profet nantike mɨt aposel
nanɨno mɨt ne Isrel. Han hɨr nanrekyor
enum, mɨt han hɨr nanɨnɨp.'
50 Te God kaknep yi mɨt ne Isrel yau tɨ ik
kar ke hɨrak kaknenp maamrer ni kerek
nɨpaa hɨr nenep profet yapɨrwe naa me
nɨpaa enum eik ere in.
51 *Nɨpaa Ebel hɨrak profet kinɨn
kaa hemkre mɨrak mewen ere mɨtɨk
profet kɨkaru Sekaraia kaa kerp nɨmɨn
kɨnaan kerek mɨt newis menmen me God
mewik metike wɨnak iuwe ke God. God
kakrɨak mɨt ne Isrel nau in enum enum
kakɨnterim.
52 "Yi mɨt ne Skraip menmen enum
mamiwep. Yi yertei hɨm me God te yi
yeweikɨn hɨm mɨrak mɨre menmen ham.
Yi yɨnapen yises hɨm mɨrak werek werek
eiyɨntar yi hanhan mɨt nanɨnen nanitihi
markeik te hɨr enises God werek werek. Yi
enun yar ke mɨt yeiyepet weipɨr menmen

* **11:37** Lu 7:36, 14:1 * **11:38** Mt 15:2 * **11:42** Lev 27:30 * **11:51** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21

mau meit nɨmɨn. Maain mɨt nanɨnen
nanɨm menmen yi ap eiwisi nanɨno nɨmɨn
nanɨm menmen au. Hɨr nanu nanɨt."
53 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak ik
ken witeik, mɨt ne Farisi hɨr han enuk
nitɨwekhi menmen yapɨrwe
54 *nemeriyɨwek hɨrak kaktɨp menmen
enum te hɨr nansiuwek hɨm nankɨp.

12

Yi naanempre hɨras me hɨm mɨt enun nemipɨn hɨr netpim
(Mt 10:26-27)

1 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nerp menep
menep te hɨr nentɨreran, Jisas katɨp mɨt
disaipel nɨrak kinɨn kar ik: "Yi naanem-
pre hɨras te yi ap eiyises hɨm me mɨt ne
Farisi. Hɨram enum mɨre sak haak. Hi
atɨp hɨr mɨt enun nemipɨn, hɨr newɨrnak
nekteni te hɨr nises han kɨr.
2 *Menmen yapɨrwe kerek mɨsawɨn,
maain God kakwepyapɨrem te mɨt
nanɨrem nanɨrteiyem.
3 Maain hɨm kerek yi epei yetpim me
wɨtaan te God ke wepni kakwepyapɨrem
mɨt nanɨmtewem. Menmen kerek yi yatɨp
mɨt han em yi yɨsawɨn yekre wɨnak,
maain God kakwepyapɨrem kakɨt wit eik
te mɨt neit wit nanɨmtewem.

Jisas katɨp keimɨn kerek mɨt nanɨneinɨk
(Mt 10:28-31)

4 "Hi hetpi nai yinan, yi ap einapen mɨt
au emɨt! Hɨr nenep mɨtɨk yɨnk kerekek, te
maain hɨr ap te nanrɨak menmen meiyam
taau.
5 Hi hetpi eteikni keimɨn kerek yi
eineinɨk. Yi einapen God. Hɨrak kakiwep
epei au, hɨrak enuk manpenuk te kakwɨri
yaino si enum. Hi hetpi, yi eineinɨk.
6 Hore kike hispɨnak (5) mɨt newɨr
pewek wik nantɨwem. Hore kike mɨt
namɨp hɨram menmen weinɨm te God
epei kertei hɨram maa.
7 *God epei kertei menmen iuwe,
hɨrak kewenhis kertei paan marmenum
mɨwapɨn paan hesnu ki. Te yi ap einaain
menmen au. God katɨp yi hɨmɨn ki hɨrak
menmen iuwe kinɨn hore. Hore hɨram
menmen weinɨm ap hɨmɨn kewim au.
God hanhan hore, te hɨrak hanhani mɨt
wɨsenum naanmamri."

Hɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr nises Jisas
(Mt 10:19-20, 32-33, 12:32)

8 Jisas wen katɨp, "Hi etpi nai yinan,
mɨt niutɨp niutɨp neimɨn newepyapɨr
hɨras nisɨsa nerp ninaan me mɨt miyapɨr
yapɨrwe, te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
maain hi ewepyapɨr mɨt in me ninaan me
mɨt ensel ne God, hi atpor hɨr nɨkerek ne
God keriyen.
9 *Te neimɨn hɨr nepakɨn hɨr nisɨsa me
ninaan me mɨt, maain hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe apakɨni hɨr ne God nerp
ninaan me mɨt ensel ne God.
10 *"Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp natɨp
netawɨn hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi
asak menmen enum mɨr. Neimɨn kerek
natɨp neratawɨn God Hɨmɨn Yaaik, God
Haai ap te kakɨsak menmen mɨr taau.
Hɨram mamu mamɨt.
11 *"Mɨt maain nansiuwe hɨm nanɨntar
yi yises hɨm mai, hɨr nantorhis nanri
nanɨno wɨnak kerek mɨt nererik nekine
hɨm me Moses neitai, o yi yayɨrp ninaan
me mɨt iuwe gavman netike kaunsil, te yi
ap hanhan menmen te yi yayɨtpim te yi
eikaap hɨras au.
12 Yi hanhan em au eiyɨntar me wɨ
eim God Hɨmɨn Yaaik kakwis menmen
mamɨkre han ki te yi eiyɨtporem."

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk iuwe ap kises God au

13 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe nerp en
katɨp Jisas kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti atɨp
heiyiuwe kai te hɨrak ekweto menmen
mei me menmen haai kawɨr kaa kewisɨm
mɨwaairi, maain hawɨr ewɨnkerem ewe-
takɨt."
14 Jisas ketpɨwek, "Mɨtɨk keimɨn ke-
himɨtena te hi ehɨnke menmen mi a?"
15 *Hɨrak keweikɨn katɨp mɨt yapɨrwe,
"Naanempre hɨras te yi ap hemkre
menepepam me menmen yapɨrwe. Men-
men yapɨrwe mɨtɨk kentenenim ap te
mamkepik kaku au."

* **11:54** Lu 20:20 * **12:1** Mt 16:6 * **12:2** Mt 10:26; Lu 8:17 * **12:7** Lu 12:24, 21:8; Ap 27:34 * **12:9** Lu 9:26
* **12:10** Mk 3:28-29 * **12:11** Mk 13:11; Lu 21:12-15 * **12:15** 1Ti 6:9-10

16 Jisas ketpor hɨm tok piksa mar im:
"Mɨtɨk hak iuwe kamɨr ni hɨram matɨn
yapɨrwe.
17 Te hɨrak han kitet kar ik: 'Hi arɨak
mekam? Hi menmen yapɨrwe te hi
ewisɨm emwaai nein? Wɨnak au.'
18 Hɨrak katɨp, 'Hi are arɨak menmen
im. Hi ewep wɨnak ketike weisaak
me teket te hi ehime ham wɨsenum
minɨn im te hi ewis menmen mamwaai
weisaak mamtike menmen mewo meit ni
eim, hɨram mamno mamwaai mamɨkre
weisaak kerem em. Hi arɨak menmen im,
te
19 hi atɨp hɨrekes, Ti epu werek werek
menmen meiyam yapɨrwe mepeit me tito
yapɨrwe. Ti ehu ehɨm menmen ehɨm tɨpar
si enum ehu han yaaik.'
20 Au, God ketpɨwek kar ik: 'Ti etaritari
mɨtɨk! Wɨtaan ik ek ti hahi, hɨmɨn kit
kakno, te menmen mi yapɨrwe ti epei
hetɨwem hewisɨm mɨwaai meit, maain
keimɨn kaktɨwem a? Ti au!'
21 *Keimɨn keit menmen yapɨrwe
kakɨkaap hɨrekes, te hɨrak ap kises
menmen God hanhan hɨrak kakisesim,
hɨrak enuk kar ke mɨtɨk eik e."

Yi han kitet God kakɨkepi kerekek (Mt 6:25-34)

22 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel kar ik:
"Yi eiyises menmen God hanhan yi eiyis-
esim, te hi hetpi menmen im: yi ap han
ekitet karkeik eiyɨt pewek eiwɨrem eiyɨt
menmen yi yayɨm o menmen yi eimɨr
emu yɨnk ki au emɨt!
23 Hɨmɨn ki kepu werek, hɨrak kinɨn
menmen yi eiyɨm. Yink ki kaku werek
werek kakinɨn menmen yi yamɨr.
24 *Yi yayɨr hore tepre. Hɨram ap mamɨr
ni meket teket au. Hɨram mime wɨnak
te mewis menmen mekrerem au, te God
kewetɨr menmen. God han kitet yi iuwe
yinɨn hore, hɨram au menmen weinɨm.
25 Mɨtɨk keiyak hɨrak han kitet kakrɨak
menmen te hɨrak kaku wɨ meiyam o tito
yapɨrwe au.
26 Yi ap eɨrɨak menmen kike mar im au,
te yi yenmak han kitet menmen ham te yi
yayu werek werek a? Au emɨt!
27 "Yi yayɨr timen mɨwaai yayiwe.
Hɨram mewo, hɨram ap mesikek yɨwaap
mekerwo menmen au. Te hɨram yaaim
mɨr minɨn mɨtɨk iuwe King Solomon hɨrak
ketenen menmen yapɨrwe. Hɨrak nɨpaa
ap kamɨr menmen mau yɨnk kɨrak yaaim
minɨn timen im au. Te timen hɨram
menmen weinɨm.
28 God kerekek kɨrɨak menmen im
hɨram yaaim te hɨram petepin mepu
teipmen mami, te mɨt nantɨwem neiyɨm
nanwɨrem mamɨkre si. Timen im hɨram
menmen weinɨm, te God kakweti men-
men yi yaimɨr mamu yɨnk. Yi ap han kitet
God werek werek au.
29 Yi ap han kitet yapɨrwe yi yayɨt men-
men o tɨpar te yi yayɨm ere tu iuwe au
emɨt!
30 Mɨt nerer wit wit ap nises God hɨr han
kitet menmen mar im. God hɨrak Haai ki
kertei yi yayɨt menmen im te yi eiyu.
31 Te yi yinɨn eiyises menmen God han-
han yi eiyisesim, te hɨrak kakweti men-
men mamkepi yi yayu werek werek."

Yi hanhan yaiwis menmen yaaim mamu wit ke God (Mt 6:19-21)

32 *"Yi mɨt nai yɨre sipsip, yi ap einaain
menmen au eiyɨntar God Haai ki kakwisi
yi eiyinɨn naanmamre mɨt me menmen
mɨrak.
33 *Yi yesiuwe menmen yapɨrwe kerek
yi yetenenim yayɨt pewek mererim eiwet
mɨt weinɨn m. Mar im yi yaiwis menmen
yaaim mamkepi mamwaai wit ke God.
Hɨram mamu mamɨt te mɨt enun nekintɨp
menmen o wesiuk mamnen mamɨwaank
menmen mi mamɨt en au emɨt!
34 Menmen ti hanhanem, han kit ekite-
tim.

Mɨt naanempre menmen me mɨtɨk iuwe hɨr enmeriyɨwek

35 *"Yi eimɨr laplap tokim keremem, yi
eiyɨt waai eiyɨk eitepenem eiyɨksiu si, yi
eiyu eimerɨr menmen mamnen.
36 *Yi yayre mɨt nemerɨr mɨtɨk iuwe
kɨr kaknen kakɨke wit kerek mɨte wetike

* **12:21** Mt 6:19-20 * **12:24** Sam 147:9; Lu 12:7 * **12:32** Lu 22:29; Rev 1:6 * **12:33** Lu 18:22 * **12:35** Eks 12:11; Mt 25:1-13; 1Pi 1:13 * **12:36** Mk 13:33-36 * **12:37** Jo 13:4

mɨtɨk neitan neitai ein ek, hɨrak kaknen wit kɨrak te hɨr nanɨnkɨwek weipɨr wasenum kerek hɨrak kan keretɨtek.
37 *Te mɨtɨk iuwe kaknen kakri mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ap nɨwaai au, te mɨt keriyen hɨr han yaaik. Hi etpi te hɨrak kakmɨr laplap tokim mɨrak hɨrak kakɨtpor nanu yeno kerek naam menmen menterim, te hɨrak kaknen kakwetɨr menmen hɨr nanɨm kakɨr ke wok mɨtɨk kɨr.
38 Te hɨrak kaknen kakɨ wɨ nɨmɨn suware kenep enum, hɨrak kɨr mɨt nɨrɨak menmen mɨrak hɨr nepu, hɨr han yaaik nanu.
39 *"Yi eiyɨrtei menmen im e. Mɨtɨk ke wɨnak epei kertei wɨ kerek mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kaknen, te hɨrak ap kakwisɨk kakwep weipɨr kakno nɨmɨn kekin menmen mɨrak au.
40 Yi yɨre mɨtɨk eik e. Yi eimeriyo hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen me wɨ yi yepɨtari hi anen."

Jisas katɨp hɨm tok piska me mɨtɨk yaaik mɨtɨk enuk
(Mt 24:45-51)

41 Jisas katɨp epei au, Pita kitehi Jisas, "Ti hetpei keriyen hɨm im o haiu mɨt yapɨrwe?"
42 Te Jisas kewenhi katɨp, "Hi hetpi yi yapɨrwe. Yi han kitet keimɨn kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak yaaik kemtau hɨm kisesim? Hɨrak mɨtɨk kerek mɨtɨk iuwe kɨrak kakwisɨk kakinɨn naanmamre mɨt han kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk kiutɨp kerek ek, hɨrak kakinɨn kakwetɨr menmen yaaim nanɨm me wɨ hɨrak kewetɨrem.
43 Maain mɨtɨk iuwe kaknen kakɨr mɨtɨk kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak wen kɨrɨakem, te hɨrak han yaaik keriuwerek, te mɨtɨk kerekek han yaaik.
44 *Hi hetpi werek. Hɨrak kakwisɨk naanmamre menmen mɨrak yapɨrwe.
45 Mɨtɨk hak kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak kaktɨp, 'Mɨtɨk iuwe kai ap te kaknen waswas,' te hɨrak kaknep mɨt han kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kerek ek, kaknep miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kerekek, neiyewewan, kaam menmen metike tɨpar si enum.
46 Te mɨtɨk iuwe kerekek maain hɨrak kaknen me wɨ hɨrak ap kermeriyɨwek au. Hɨrak han kaa pɨke kaknen keremem. Hɨrak au ketari, te hɨrak kakrekyɨwek enum kakɨwaankek kaksiuwerek kakno kaktike mɨt han kerek nɨrɨak menmen mɨrak ap nises hɨm mɨrak werek werek au.
47 *"Mɨtɨk kerekek kemtau hɨm me mɨtɨk iuwe kɨrak, te hɨrak ap kises hɨm mɨrak, hɨrak mɨtɨk iuwe kɨrak kakɨkɨp wɨsenum kakriuwe nɨpɨn.
48 Te hɨrak keimɨn ap kertei werek werek menmen mɨtɨk iuwe kɨrak hanhan hɨrak kakrɨakem, hɨrak kɨrɨak menmen enum, te mɨtɨk kɨrak kakɨp kakriuwe nɨpɨn au kike. Mɨt kerek God kewetɨr menmen yapɨrwe, maain hɨr pɨke enwet God em. Mɨt neimɨn kerek neit menmen yapɨrwe me mɨt, maain hɨr pɨke enwetɨrem yapɨrwe."

Jisas kan kakɨnke mɨt miyapɨr nanwep pɨnan nanɨno in, nanwep pɨnan nanɨno ein
(Mt 10:34-36)

49 Jisas wen katɨp, "Hi han hewɨr si meit tɨ ik, te hi hanhan si emɨrhɨhe waswas,
50 *te hi ahinɨn ahɨwaank wɨsenum hahi. Han kai enuk heriuwe menmen mamrewaank ere hɨram epei au.
51 Yi han kitet hi epei han te hɨrɨak mɨt nankiyan nanu nanɨt a? Au, hi epei han te hi ewep mɨt miyapɨr han nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.
52 In ek ere maain mɨt ne wɨnak kiutɨp nar mɨt hispɨnak (5) hɨr nanɨnke. Mɨtɨkɨt wikak tatkite mɨtɨkɨt wiketeret nanɨnehan nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.
53 *Mɨt nanɨnkehan. Haai kaktike nɨkan kɨrak tatnehakɨt tatnepakɨt. Miye wautike nɨki pɨre nanɨnehan nanɨnepan. Mɨte wautike yani pɨre nanɨnehan nanɨnepan nanɨntar hɨm mai."

Mɨt nertei menmen me tɨ o nepni te hɨr nepɨtari menmen me God
(Mt 6:2-3; Mk 8:11-13)

54 Hɨrak katɨp disaipel nɨrak epei au, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe kar ik: "Yi epei yɨr napɨ meke wit kerek wepni kewen ken keremem, waswas yi yatɨp, 'Hawɨ kaknen.' Maain hɨrak kaknen.

* **12:39** Mt 24:43-44; 1Te 5:2 * **12:44** Mt 25:21, 23 * **12:47** Je 4:17 * **12:50** Mk 10:38-39; Mt 26:38; Jo 12:27
* **12:53** Mai 7:6

55 Yi yemtau nɨme wenituk meke wepni
kokai kan te yi yatɨp, ‘Wepni sisi iuwe
kaknen.’ Maain hɨrak kaknen.
56 Yi mɨt enun yemipɨn. Yi yertei men-
men me tɨ o nepni. Yi yenmak te yi yetari
menmen God in ek kɨrɨakem a?

Yi eitike mɨt kerek nansiuwi hɨm yi eikiyan eiyu
(Mt 5:25-26)

57 “Yi yenmak te yi ap han kitet menmen
yaaim te yi yɨrɨakem a?
58 Mɨtɨk hak kesiuwe hɨm kerwit (o ker-
wetit) te ti eno ehɨr mɨtɨk iuwe ke gavman.
Ti eno kot hitet yayiwe, ti etpɨwek te yi
eikiyakɨt eiyu, o au en, hɨrak kakɨrit eno
kot, maain mɨt nanwɨrit eno wɨnak enuk.
59 Hi etput, ti ehu ere ti ewɨr pewek
eiyɨm etnik.”

13

Mɨtɨk ap keweikɨn sip kewet menmen enum hɨrak kaki

1 Me wɨ im, mɨt han nepu en hɨr natɨp
Jisas nar ik: “Mɨt han ne Galili nen wɨnak
ke God nenep samiyak mɨr newepwarem
nanwet God em, te mɨtɨk iuwe gavman
Pailat kesiuwe mɨt nɨrak ne ami nen
nanɨp, hemkre mɨr meweiknenim metike
miyak mɨwaai kɨnaan.”
2 *Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Yi
han kitet mɨt hɨr naa nar ik, menmen
im meteiknai mɨt in ne Galili hɨr nɨrɨak
menmen enum minɨn mɨt han ne provins
Galili a? Taauye!
3 *Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip
eiwet menmen enum yi yayi yayɨr ke mɨt
ein ne provins Galili epei naa.
4 Yi yertei mɨt hiswiyen hispɨnak (15)
naa neit tɨpar me wit Siloam nentar wɨnak
nokik kewen kanɨp? Yi han kitet menmen
enum hɨr nɨrɨakem hɨram minɨn menmen
enum mɨt han ne wit Jerusalem nɨrɨakem
a? Taauye!
5 Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet
menmen enum yi yayi yayɨr ke mɨt in.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me nu ap kine nɨkim au

6 *Hɨrak wen ketpor hɨm tok piksa hɨrak
katɨp kar ik: “Nu hɨnaan kewo keit ni me
mɨtɨk hak. Hɨrak ketpaan ken kakɨr nɨkim
au, hɨrak kuwaau (o kiwaau).
7 *Hɨrak kuwaau (o kiwaau) au, hɨrak
katɨp mɨtɨk kerek naanmɨprɨwek ni mɨrak
kar ik: ‘Ahɨrem! Tito wikak hi han hen hɨr
nu hɨrak ap kine nɨkim au. Ti ekan nu eik
ek eknepɨn. Hi hɨnapen hɨrak kaku tɨ ik e
kari nan tɨ.’
8 *Te mɨtɨk naanmɨpre tɨ kerekek katɨp
mɨtɨk iuwe, ‘Ewisɨk akɨrek me tito im e, hi
awep wi aweiknɨwek awɨr waniu (o win)
mamwetɨwek.
9 Maain hɨram mamine nɨkim hɨram
yaaim, o au en, ti ekan eketik eknepɨn
ekɨkeipɨn.’ ”

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨte wɨnap hɨre sip kɨre kɨn

10 Me wɨ Sabat, Jisas keit wɨnak kerek
mɨt nererik nekine hɨm me Moses, hɨrak
kewepyapɨr hɨm me God.
11 Me wɨ im, mɨte hap wepu. Tɨpir
kaaup te hɨre wɨnap tito hiswiyen
hispɨnak wikak (18). Hɨre sip kɨre kɨn te
hɨre ap wekrit wen werek werek au.
12 Jisas kɨrep, te hɨrak kenɨnwe ketpɨwe
kar ik: “Mɨte hi hepɨr menmen enum
mewit mamno mamnopɨn mamkeipnut,
te ti ere yaaip.”
13 Hɨrak kewis his mɨrak menteriye,
hɨre wekrit wenhɨ hɨrehes wekrit werp,
hɨre wewenɨpi niuk me God.
14 *Mɨtɨk kinɨn naanmɨpre wɨnak ik e,
hɨrak han enuk kentar Jisas kɨkaap mɨte
me wɨ Sabat, te hɨrak katɨp kar ik: “Wɨ
hispɨnak kiutɨp (6) haiu mamrɨak men-
men. Yi einen in me wɨ eim te God
kakɨkepi te yi yayu werek. Me wɨ Sabat
emɨt!”
15 *Jisas pɨke ketpɨwek, “Yi mɨt enun
yewisesik. Yi mɨt niutɨp niutɨp me wɨ
Sabat yaino yaisiupan bulmakau o hos
yairiyaam mamno mamɨm tɨpar.
16 *Mɨte ip e kerek hɨre nepenye pe
Ebraham kerek Seten kerekyɨwe enum te
hɨre wɨnap tito hiswiyen hispɨnak wikak

* **13:2** Jo 9:2 * **13:3** Sam 7:12 * **13:6** Mt 21:19 * **13:7** Lu 3:9 * **13:8** 2Pi 3:9, 15 * **13:14** Lu 6:7; Jo 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14 * **13:15** Lu 14:5 * **13:16** Lu 19:9

(18). Hɨre winɨn sak mi te hi ekepye herekyɨwe yaaim me wɨ Sabat.”
17 Mɨt han kerek nɨpaa natɨp menmen enum, hɨr yɨnk enuk nekintɨp nentar hɨrak katɨp hɨm im. Te mɨt yapɨrwe han yaaik neriuwe menmen iuwe yaim hɨrak kɨrɨakem.

Hɨm me nu mastet nɨkim mɨram
(Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)

18 Jisas pɨke katɨp, “Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre mekam? Te hi enɨnem mamtike mekam mamɨram?
19 Hɨram mɨre nu mastet nɨkim mɨrak kike enum. Mɨtɨk hak ketɨwem kamɨr mau ni mɨrak. Maain hɨrak ken niu kɨre nu iuwe, hore hɨram meniuwe meke niu mewis yaank mewik.”
20 Jisas pɨke katɨp, “Hi enɨn menmen God kɨrɨakem mekre han kaiu hɨram mamtike mekam mamɨram?
21 Hɨram mɨre yis mɨte hap wewisɨm metike plaua, hɨre weweiknenim ere werek. Maain plaua mɨniu wɨsenum.”

Jisas katɨp ke weipɨr kike
(Mt 7:13-14, 21-23)

22 Jisas katɨp epei au, hɨrak ken wit iuwe wit kike kewepyapɨr hɨm me God te hɨrak kakpɨno Jerusalem.
23 Mɨtɨk hak ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, maain God kakɨthis mɨt niutɨp niutɨp keriyen nanu nantikerek o au?” Jisas katɨp mɨtɨk ik ketike mɨt yapɨrwe kar ik:
24 *“Yi naanmamre hɨras te yi eino eitet weipɨr kike ek. Hi hɨre weipɨr. Mɨt yapɨrwe hɨr hanhan nanɨno nantikerek nanɨno nɨmɨn ein te hɨr au.
25 *Maain mɨtɨk ke wɨnak kerek kakɨkrit kakiyepet weipɨr, te yi yayɨrp wit eik yairetɨt weipɨr yaitɨp, ‘Mɨtɨk Iuwe, ekaisiu weipɨr.’ Hɨrak kakɨtpi, ‘Hi ap ertei yi neimɨn.’
26 Te yi yaiyɨtpɨwek, ‘Haiu nɨpaa maam menmen maam tɨpar metikewit, te ti herp yayiwe kaiu eik ek ewepei hɨm.’
27 *Te hɨrak kaktɨp, ‘Hi hetpi, hi ap hertei yi neimɨn. Yi eiyɨnka eikeipno yi mɨt enun yɨrɨak menmen enum.’
28 *Te maain yi eiyɨr Ebraham, Aisak, Jekop netike mɨt profet nanu nantike God te yi au eiyɨt wit eik yaykɨt yainakɨn yehes.
29 *Mɨt nanɨnen nanke wepni kokai kan, han nanɨnen nanke wepni kewen ken o nanoke pɨnak nanoke pɨnak nanɨnen nanu yeno nanɨt wit ke God nanɨm menmen iuwe.
30 *Mɨt han kerek in ek hɨr mɨt weinɨn ek maain hɨr naninɨn mɨt iuwe han. In ek hɨr mɨt iuwe te maain hɨr nanre mɨt weinɨn.”

Jisas kɨkɨt Jerusalem kentar mɨt nises hɨm mɨrak au
(Mt 23:37-39)

31 Hɨrak wen ketpim, mɨt han ne Farisi hɨr nan netpɨwek, “Yi eino eikeipɨn! In ek mɨtɨk Herot hanhan kakitep!”
32 Jisas ketpor, “Yi eino eitɨp manpen mawenekɨn Herot petepin, teipmen, tepɨn hi epɨr herwe enum, hɨkaap mɨt nɨnaap hɨr pɨke nɨre yaain. Me wɨ wikak menmen mai epei au. Menmen mai epei au, hi ehu ehɨt. Herot kakiyep au ere hi hɨrɨak menmen epei au.
33 Te hi wen ano ehitet yayiwe petepin, teipmen, tepɨn. Hi profet ke God ap ahi ehɨt wit hak au. Wit Jerusalem kerekek.
34 “O mɨt miyapɨr ne Jerusalem! Nɨpaa God keriuwet mɨt profet hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak te yi yanɨp naa. Wɨ yapɨrwe hi hanhan hari yi mɨt yererik hi naanmɨpri har ke suware wari nɨkim mɨnɨk yapɨr mɨre, te yi au yɨnapen.
35 In ek God keweikɨn sip kewet wit ki, yi hɨras naanmɨprewem. Hi etpi werek, yi eira au ere yi yaitɨp, ‘God kɨrɨak yaaim kakɨkaap mɨtɨk hɨrak keriuwetek kaknen kakɨkrehɨr ke God.’ ”

14

Jisas kɨkaap mɨtɨk kɨnap yɨnk kɨnwo hɨrak kɨre yaaik

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken kaam menmen keit wɨnak ke mɨtɨk iuwe ke Farisi. Hɨr mɨt nau en naanmɨprewek te hɨrak kɨrɨak menmen.
2 Mɨtɨk hak his hɨt mɨrak mɨnwo hɨrak kerp menep kɨrapɨt Jisas.

* **13:24** Fl 3:12 * **13:25** Mt 25:10-12 * **13:27** Sam 6:8 * **13:28** Mt 8:11-12 * **13:29** Sam 107:3; Lu 14:15
* **13:30** Mt 19:30 * **14:1** Lu 11:37 * **14:3** Lu 6:9

3 *Jisas katɨp mɨt ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em hɨr netike mɨt ne
Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses,
hɨrak kitorhi kar ik: “Hɨm me Moses
mamwisai haiu mɨt mamkaap mɨt nɨnap
me wɨ Sabat o au?”
4 Hɨr ap newenhi au, wɨre wɨre neit, te
Jisas keit mɨtɨk kekepik ere werek, hɨrak
kesiuwerek ken.
5 *Hɨrak kesiuwerek ken, hɨrak
keweikɨn kitorhi kar ik: “Hos mi o
bulmakau mi mamɨnke mamɨkre hei me
wɨ Sabat, yi eiriyaak eiketik me wɨ Sabat
o au?”
6 *Hɨr ap newenɨwekhi netpɨwek men-
men au. Hɨr yɨnk enuk.

Mɨtɨk ap han ekitet hɨrekes mɨtɨk iuwe au emɨt

7 *Jisas epei kɨr mɨt yapɨrwe kerek
nanɨnen nanɨm menmen, hɨr nau yeno
yaaim me mɨt iuwe te hɨrak ketpor tok
piksa mar im.
8 *Hɨrak katɨp, “Wɨ kerek mɨtɨk hak
hɨrak kenɨni einen eiyɨm menmen me
nɨkan kɨrak kakɨt mɨte, yi ap eiyu yeno
yaaim me mɨt iuwe, te mɨtɨk iuwe akinɨnit
eknen.
9 Hɨrak eknen te mɨtɨk kerek nɨkan
kɨrak kakɨt mɨte, hɨrak kaknen kakɨtpi, ‘Yi
eiyɨnke eino ein, eiwis mɨtɨk iuwe ik hɨrak
ekwim.’ Hɨrak kɨrɨak menmen im te yi
yɨnk enuk eiyɨntar yi eiyu yeno weinɨm.
10 Im em emɨt! Mɨtɨk ketpi yi einen
eiyɨm menmen yi eiyu yeno weinɨm me
mɨt, te maain mɨtɨk nɨpaa ketput yi einen
eiyɨm, hɨrak kaktihis kakɨtpi kakɨr ik: ‘Nai
yinan, yi einen eiyu yeno me mɨt iuwe
newim,’ te mɨt en nɨpaa hɨrak netikewi
yayɨm menmen hɨr han kitet yi iuwe.
11 *Mɨtɨk kerek han kitet hɨrekes mɨtɨk
iuwe, God kakrɨakek hɨrak mɨtɨk weinɨk.”

Jisas katɨp mɨt nanɨne neimɨn nanɨnen nanɨm menmen

12 Nepei au, Jisas katɨp mɨtɨk kerek
nɨpaa ketpɨwek kaknen kakɨm, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Maain ti enɨne mɨt
nanɨnen nanɨm menmen iuwe, ti ap enɨne
paaprer o haairer o nɨkerek o kikrek o nit
yinan netenen menmen iuwe au emɨt! Ti
ap erɨakem ehisesim ehɨntar maain hɨr
pɨke nanwetut menmen mit mamrerim.
13 *Maain ti hemani menmen, ti enɨne
mɨt enun menmen auri o mɨt his hɨt
nanamɨr enum.
14 *Ti erɨak menmen mar im te God
maain kakrekyut yaaim kakɨntar mɨt in
enun te hɨr ap pɨke nanwetutem mam-
rerim. Maain God kakwetutem me wɨ
kerek maain hɨrak kakɨkɨan mɨt kerek
nɨre yaain hɨr pɨke nanɨkrit nanu nantik-
erek.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨt naam menmen iuwe
(Mt 22:1-10)

15 *Mɨtɨk kiutɨp kau kɨnaan kaam men-
men kemtau menmen Jisas katɨp, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Mɨt nau kɨnaan neit
wit ke God nanɨm menmen hɨr han yaaik
nanu.”
16 Jisas ketpɨwek, “Nɨpaa ein mɨtɨk
kemani menmen kenɨne mɨt yapɨrwe
nanɨnen.
17 Wɨ epei man te hɨrak kakwet mɨt
menmen. Hɨrak keriuwet mɨtɨk kɨrak
kaknɨnor kakɨtpor kar ik: ‘Hi epei emani
menmen te yi einen eiyɨm eitikewa.’
18 Hɨrak kitorhi, te hɨr yapɨrwe natɨp,
‘Haiu ap te mamno au.’ Mɨtɨk hak katɨp,
‘Hi epei hewɨr pewek heiyɨm hatɨn tɨ, te
hi eno ahɨrek te hi hanhan ti ap han enuk
heriuwe hi ap enen taau.’
19 Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei hewɨr pewek
etɨn bulmakau hiswiyen (10) me mamwen
tɨ te hi ano ahɨrem enɨnem te hi hanhan ti
ewisa hi ehu in ehɨm menmen mit au.’
20 *Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei heit mɨte te
hi ap anen au.’
21 “Te mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
mɨrak, hɨrak ken ketpɨwek. Epei
ketpɨwek, hɨrak han enuk ketpɨwek kar
ik: ‘Ti eno waswas erer yayiwe me wit
ehɨthis mɨt kerek his hɨt nanamɨr mɨre
enum, kerek nau yayiwe ek e.’
22 Maain mɨtɨk hɨrak epei kan ketpɨwek,
‘Mɨtɨk Iuwe, menmen ti etpewem hi
epei hɨrɨakem, te yeno ham wen mepeit
weinɨm.’
23 Mɨtɨk iuwe katɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen mɨrak kar ik: ‘Ti eno ehitet

* **14:5** Mt 12:11; Lu 13:15 * **14:6** Mt 22:46 * **14:7** Mt 23:6 * **14:8** Pro 25:6-7 * **14:11** Mt 23:12; Lu 18:14
* **14:13** Diu 14:29 * **14:14** Jo 5:29 * **14:15** Lu 13:29 * **14:20** 1Ko 7:33

yayiwe iuwe, ehitet ya ke yaank, ya meke
nɨmɨn te wɨnak kai eknempet ekriuwe mɨt
miyapɨr.
24 Hi etput werek. Ap nei kerek nɨpaa
hi henɨnor nanɨnen nanɨm menmen nan-
tikewa au.' "

Mɨtɨk ekinɨn han ekitet werek werek te hɨrak ekises Jisas
(Mt 10:37-38)

25 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nen nises Jisas
te hɨrak keweikɨn ketpor kar ik:
26 *"Mɨtɨk kerek kaknen kakisɨsa hɨrak
hanhan kinɨn kemtau hɨm me miye haai
nɨrak, mɨte o nɨkerek nɨrak, hɨrak ap
kakises hɨm mai taau.
27 *Mɨtɨk kerek kisɨsa te kɨnaain men-
men enum mamnen mamkɨp, hɨrak ap te
kakises hɨm mai werek werek au.
28 "Keimɨn ke yi mɨt hanhan kakime
wɨnak iuwe nokik, hɨrak wen eku han
ekitet hɨrak ketenen teket mei o niu
mei kakwet mɨt kerek nankepik nanime
wɨnak kɨrak ere nanɨnepik.
29 Hɨrak epei kekin hei kamɨr teinɨk
kewis tapɨn, te hɨrak ap kime wɨnak
kenterim wen au kentar hɨrak pewek
kike hɨram epei au mesi, te mɨt
kerek nanɨnen nanɨrek nanitetɨweknaan
nanɨniuwesɨsek.
30 Hɨr nantɨp nar ik: 'Mɨtɨk ik kakime
wɨnak te hɨrak ap kakimaak ere werek
au.'
31 "Mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt
yapɨrwe en kakno kaktike mɨt yapɨrwe
nɨrak 10,000 nanɨno nanɨnepan nantike
mɨtɨk iuwe hak ketike mɨt nɨrak yapɨrwe
nar 20,000. Hɨrak wen eku han ekitet
hɨrak manpenuk te kakɨrp kakinɨn mɨtɨk
hak ik kaktike mɨt nɨrak o taau.
32 Au en, mɨtɨk hak ek wen kepeit
yanɨmɨn, hɨrak kakriuwet mɨt nɨrak
nanɨno nanwenyipɨrek nanitɨwekhi me
mekam hɨr enrɨakem te hɨr enkiyan enu
enɨt.
33 Te keimɨn hɨrak ap ekinɨn han kitet
werek werek ekweikɨn sip ekwet menmen
mɨrak, hɨrak ap te kakises hɨm mai taau.

Sol tokim ap matɨn hɨm au, mɨt nanwɨrem
(Mt 5:13; Mk 9:50)

34 "Sol hɨram menmen yaaim, te hɨram
tokim ap matɨn hɨm mamɨrmeim te hɨram
pɨke emtɨn hɨm? Taauye!
35 Mɨt ap newɨrem te mamkaap tɨ au.
Hɨram mamɨwaank tɨ. Hɨr nanwɨrem
mamno mune me bulmakau mamkaap
menmen meit ni eim mamwo taau. Mɨt
nanwɨrem mamitet yayiwe weinɨk. Nɨkɨp
emnep eiyɨmtewem!"

15

Jisas katɨp hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr keit pɨn
(Mt 18:12-14)

1 Wɨ ham, mɨt enun kerek nari pewek
me takis, hɨr netike mɨt han enun nises
menmen enum, hɨr nan menep nanɨmtau
hɨm me Jisas.
2 *Mɨt han ne Farisi netike mɨt nertei
menmen me Moses newepyapɨr mɨt em,
natɨpan nene Jisas nar ik: "Hɨrak hanhan
kari mɨt enun kaam menmen ketikeri."
3 Te Jisas kewenhi ketpor tok piksa im e:

4 *"Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt kewis sipsip
yapɨrwe, hak kɨnaaiwɨr mɨtɨk ik kɨrɨr
keit yaank te hɨrak kaknaiwɨrem mamu
weinɨm, hɨrak kakɨnkakɨtnɨwek ere kerek
epei kɨrɨr ek hɨrak kaknapɨnek.
5 Hɨrak kaknapɨnek, hɨrak kektɨn hɨpi
han yaaik kakriuwerek.
6 Hɨrak kektɨn hɨpi kaknan ek kakɨr ik
kakiun wit, hɨrak kaknɨne nɨrak yinan
netike mɨt ne wit kɨrak kakɨtpor, 'Yi han
yaaik eitikewa. Hi epei hɨnapɨn sipsip
kerek nɨpaa kɨrɨr keit yaank eik.'
7 Hi hetpi mɨt ensel neit wit ke God
hɨr han yaaik kike keriyen neriuwe mɨt
yaain hɨr nau werek werek. Te hɨr han
yaaik wɨsenuk neriuwe mɨtɨk enuk kiutɨp
keweikɨn sip kewet menmen enum. Hɨr
han ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya keyaaik
iuwe nar ke mɨtɨk hɨrak han yaaik kentar
sipsip kɨrak hɨrak kɨnapɨnek."

Jisas katɨp tok piksa me pewek mɨnatɨn

8 "Mɨte peimɨn wetenen pewek
hiswiyen (10), te kiutɨp kɨnatɨn keit,
hɨre weksiu si wɨripep wɨnak ere hɨre
wɨnapɨnek.

* **14:26** Lu 18:29 * **14:27** Lu 9:23 * **15:2** Lu 5:30 * **15:4** Esi 34:11, 16; Lu 19:10

9 Hɨre epei wɨnapɨnek, hɨre wenɨne nɨre
yinan netike miyapɨr ne wit kɨre eik, hɨre
wetpor war ik: ‘Yi han yaaik eiyu eitikewa
eiyɨntar hi hɨnapɨn pewek kerek nɨpaa
kɨnatɨn.’
10 Hi hetpi mar im. Mɨt ensel ne God hɨr
han yaaik iuwe neriuwe mɨtɨk hak kiutɨp
keweikɨn sip kewet menmen enum.”

Hɨm me nɨkan pipɨak kɨnaaiwɨr haai kɨrak

11 Jisas wen ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak
kine nɨkerek hɨrakɨt wikereret.
12 Kike katɨp haai kɨrak, ‘Haai enkaau
menmen mei in ek maain ti hahi ti
ewetewem.’ Nepei au, haai kɨrak kenke
menmen mɨrak kewet nɨkerek tɨrak em.
13 *Maain wɨ ham, kike kesiuwe tɨ keit
pewek mererik keiyɨm kakno wit iuwe
yanɨmɨn ein. Hɨrak kenke menmen mɨrak
kewɨrem keiyɨm katɨn menmen enum.
14 Hɨrak kewɨr pewek keiyɨm katɨn men-
men enum ere pewek nan epei au mesi
hɨrak kau weinɨm. Hɨrak kau weinɨm,
hawɨ au te ni merer wit wit mewo au, maa
meit te mɨt menmen auri, hɨr nɨnpɨ maan.
15 Hɨrak nɨnpɨ maak te hɨrak ken kɨrɨak
menmen me mɨtɨk ke wit ik e, hɨrak ke-
siuwerek kakno naanmamre sak mɨrak.
16 *Hɨrak hanhan kakɨm nu weki nɨkim
mɨt newet sak em kentar hɨrak menmen
au ap mei mau te hɨrak kakɨm au.
17 “Hɨrak epei kertei hɨrak kau enum
enum hɨrak han kitet hɨrekes katɨp kar
ik: ‘Mɨt yapɨrwe nɨrɨak menmen me haai
kai, hɨr neit menmen werek te hi au nɨnpɨ
meiyo, hi hau in hahi hentar hi menmen
au.
18 *Hi pɨke eno ahɨr haai kai hi etpɨwek,
‘Haai, hi epei eweikɨn sip ewet God hi
herekyut enum.
19 Hi ap yaaik te hi hɨre nɨkan kit au. Ti
ewisa hi are mɨt nɨrɨak menmen mit.’
20 Hɨrak han kitet kar ik, te hɨrak kekrit
kakno kakɨr haai.
“Hɨrak kan kitet yanɨmɨn, haai kɨrak
kɨrek, hɨrak hanhanek kesiukɨn ken
keiyewewik, kemwek tekep kises men-
men me maamrer hɨrak keteiknɨwek
hɨrak han yaaik keriuwerek.
21 Nɨkan katɨp haai kar ik: ‘Haai ye!
Hi epei eweikɨn sip ewet God hi herekyut
menmen enum. Hi ap yaaik te ti enewa hi
nɨkan kit au.’
22 Te haai keremirɨwek hɨm katɨp
mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ketpor kar
ik: ‘Yi eino waswas eiyɨt laplap yaaim
emɨriyɨwekem eiyɨt pitau eiyɨnwɨkem
eiriuwetɨwek su emu hɨt.
23 Eiyɨt bulmakau kerek wa kewik eikɨp
eiyɨk te haiu emɨm han yaaik emu.
(Haai kɨrɨak menmen im keteikɨn nɨkan
kɨrak hɨrak wen hanhan hɨrak kɨre nɨkan
kɨrak.)
24 *Haiu mamrɨakem mamɨntar nɨkan
kai hɨrak kar ke mɨtɨk kaa. Te in ek haiu
mɨnapɨnek epei kekrit kau.’ Hɨr nɨrɨak
menmen han yaaik neriuwerem naam.
25 “In ek heiyiuwe kɨrak keit ni eim.
Hɨrak pɨke kaknen wɨnak eik hɨrak kem-
tau mɨt nɨrɨre nine henye.
26 Hɨrak kenɨne mɨtɨk ke mɨt nɨrɨak
menmen me haai kɨrak, hɨrak kitɨwekhi
kar ik: ‘Yi mɨt ein yi yɨrɨak mekam?’
27 Hɨrak kewenhi kar ik: ‘Nɨkik kit epei
kan te haai kit kenep bulmakau wa kewik
nɨak naak neiyɨk nɨrɨre nenar nɨkik kit
pɨke kan kepu werek, haai hɨrak han
yaaik.’
28 *Hɨrak kemtewek epei au, hɨrak kine
han enuk. Haai kɨrak ketpaan kan, hɨrak
ketpɨwek kari han kɨrak te hɨrak kɨnapen
kakno wɨnak nɨmɨn ein.
29 Hɨrak katɨp haai kɨrak, ‘Hi epei hɨrɨak
menmen mit tito yapɨrwe, ap wɨ miutɨp te
hi eweikɨn sip ewet hɨm mit au. Te ti ap
eweto sak meme kiutɨpen te hi etike nai
yinan mamkɨp mamɨk meiyɨk mamrɨre
au.
30 Te nɨkan kit enuk kerek nɨpaa
kewɨr pewek kerek nɨpaa ti ewetɨwekem,
hɨrak ketike miyapɨr enun nari mɨt his
newenɨnem neiyewewan, hɨrak epei kan
in, te ti enep bulmakau yaaik wa kewik
ekɨp ewetɨwekek.’
31 “Haai ketpɨwek, ‘Nɨkan kai, ti hekrit
hekrit epu etikewa. Menmen yapɨrwe mai
hɨram menmen mit.
32 Te haiu han yaaik emu emɨm men-
men emrɨre emɨntar nɨkik kit hɨrak kar ke

* **15:13** Pro 29:3 * **15:16** Pro 23:21 * **15:18** Sam 51:4; Jer 3:12-13 * **15:24** Ef 2:1, 5, 5:14 * **15:28** Lu 15:2

mɨtɨk epei kaa. Te in ek hɨrak pɨke kekrit kepu. Hɨrak kɨre sipsip kepɨr keit yaank, te in ek haiu mɨnapɨnek.' "

16

Mɨtɨk enuk naanmɨpre menmen me mɨtɨk hak kertei kɨrɨak menmen mamkaap hɨrekes

1 Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: "Mɨtɨk hak ketenen pewek menmen ham yapɨrwe, hɨrak kewis mɨtɨk hak naanmɨpre menmen mɨrak. Mɨt han nan netpɨwek, 'Mɨtɨk kerek naanmɨpre menmen mit hɨrak kewɨr pewek mit menep epei mamesi.'

2 Hɨrak kemtewek, hɨrak ketpɨwek kar ik: 'Hi epei hemtau ti hɨrɨak enum. Ti ewiso tɨwei eteikno menmen ti epei hɨrɨakem entar ti ap wen naanmɨpre menmen mai au.'

3 Te mɨtɨk kemtau menmen me mɨtɨk iuwe kerekek hɨrak han kitet hɨrekes katɨp kar ik: 'Mɨtɨk iuwe kai kakɨnka kakriuweta hi ano entar hi hɨrɨak enum heriuwe menmen mɨrak. Hi arɨak mekam? Hi ap manpenuk te hi ewep wi au. Hi yɨnk enuk ehu yayiwe ehitehi mɨt nanweto pewek au.

4 Hi epei han kitet arɨak menmen ham te mɨt hɨr anɨra entauhis ano wɨnak kɨr hɨr naanemprau. Te maain hi epei henke ekeipɨn menmen nɨpaa ein hi naanmɨprewem hi ehu werek.'

5 Te hɨrak kenɨne mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp nan kerek nɨpaa neit menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak weinɨm. Hɨr ap newetɨwek nan mererim wen au, te hɨrak katɨp mɨtɨk kerek kinɨn kan kar ik: 'Ti nɨpaa heit menmen marmenum me mɨtɨk iuwe kai?'

6 Hɨrak ketpɨwek kar ik: 'Hi nɨpaa heit dram me tɨpar mar 100.' Mɨtɨk naanmɨpre menmen ketpɨwek, 'Ehu in ehɨt tɨwei ik ti ewis nɨpaa ti heit 50 dram kerem em.'

7 Mɨtɨk hak kan hɨrak kitɨwekhi kar ik: 'Nɨpaa ti heit mekam?' Hɨrak ketpɨwek, 'Nɨpaa hi heit 100 bek rais kerem em.' Hɨrak ketpɨwek, 'Ti ehu in ehɨt tɨwei ik ewis menmen mɨre 80 bek rais kerem em.'

8 *"Maain mɨtɨk iuwe kɨrak kan katɨp mɨtɨk enuk kɨrak kerek naanmɨpre menmen, hɨrak ketpɨwek hɨrak mɨtɨk enuk weise tɨpar kertei menmen werek werek kari han ke mɨt te maain mɨt ein naanmamrɨwek." Jisas wen katɨp, "Mɨt ne tɨ ap nises God hɨr ninɨn mɨt nises hɨm me God me naanmɨpre menmen mɨr yapɨrwe.

9 *"Hi wen hetpi werek. Yi han kitet yayɨt menmen mi eikaap mɨt eiriuwerem te maain yi yayi yaino wit ke God hɨrak kakɨtpi yi yayu yaitikerek yayɨntar yi yɨrɨak menmen yaaim a? Taauye!

10 *"Mɨtɨk keimɨn hɨrak naanmɨpre menmen kike werek werek, te maain hɨrak naanmamre menmen wɨsenum werek werek. Te hɨrak mɨtɨk kerek kemipɨn me menmen kike, maain hɨrak kakmipɨn me menmen iuwe.

11 Yi ap naanmɨpre pewek werek werek me tɨ ik e, te keimɨn kakwisi yi naanmamre hɨm yaaim me God? Taauye!

12 Te yi ap naanmɨpre menmen me mɨt han werek werek, te God ap te kakweti menmen kerek yi yaitenenim taau!

13 *"Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak ap te kakrɨak menmen me mɨtɨkɨt wiketeres taau. Te hɨrak han tatwenɨn hak, hak au kakneinɨk. O hɨrak han kekrit keriuwe hak, han ap kekrit keriuwe hak. Yi han ki kakɨnke kakɨntar pewek ap te yi eiyises God werek werek taau."

Hɨm me Moses metike menmen me God (Mt 11:12-13)

14 *Mɨt ne Farisi hanhan pewek, hɨr nemtau menmen Jisas ketpim, te hɨr netpɨwek enum nanwesɨsek.

15 *Te Jisas ketpor, "Yi keriyen yɨrɨak menmen yari han ke mɨt yeriuwerem te hɨr han kitet yi yɨre yaain yinɨn mɨt han. Te God kertei han ki. Menmen mɨt han kitet hɨram yaaim, God han kitet hɨram enum weinɨm.

16 *"Hɨm me Moses metike hɨm me mɨt profet, hɨram mepu naanmɨpri ere wɨ Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak kan kewepyapɨr hɨm ham yaaim me God. Me wɨ eim ere in haiu mewepyapɨr hɨm im yaaim me God naanmamre mɨt.

* **16:8** Ef 5:8; 1Te 5:5 * **16:9** Mt 6:20; Lu 14:14 * **16:10** Lu 19:17-26 * **16:13** Mt 6:24 * **16:14** Mt 23:14
* **16:15** Mt 23:28; Lu 18:9-14; Pro 21:2 * **16:16** Mt 11:12-13 * **16:17** Mt 5:18

17 *“Maain nepni mamtike tɨ ik mamno
mamɨwaank mamɨt. Te hɨm ham kike me
hɨm yaaim yapɨrwe Moses nɨpaa kewisɨm
ap te mamɨt taau! Mamɨr keremem mamu
mamɨt.

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk kɨnaaiwɨr mɨte kakɨt mɨte hap
(Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

18 *“Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak kakɨt
hap, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kari mɨte
his kewenem. Keimɨn keit mɨte nɨpaa
wɨnaaiwɨr mɨtɨk kɨre, hɨrak kɨre mɨtɨk
enuk kari miyapɨr his kewenem.

Hɨm me mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe ketike Lasaras

19 “Nɨpaa mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe
kepu. Hɨrak kewɨr pewek yapɨrwe keit
klos yaaim iuwe. Hekrit hekrit hɨrak
kau werek, keriuwet klos yaaim, kaam
menmen yaaim.
20 Mɨtɨk enuk weinɨk niuk mɨrak
Lasaras kepu. Hɨrak mɨt nɨrak neriyaak
neiyɨk nan newisɨk kɨwaai ya weipɨr ke
nɨwa ke wɨnak eik.
21 *Hɨrak kemerɨr mɨt nanɨt menmen
mɨt newɨrem nɨpaa mau kɨnaan ke mɨtɨk
iuwe hɨram menke. Hɨrak kau en nepere
mepnen meswɨwek (o mesiuwewik) wikes
meriuwe nin mɨram.
22 “Maain mɨtɨk weinɨk ek kaa, mɨt
newisɨk kekre hei te ensel ne God nɨnan
hɨmɨn kɨrak ken kau ketike mɨtɨk Ebra-
ham teit wit kɨrak kewik. Mɨtɨk ketenen
menmen yapɨrwe kaa, te mɨt newisɨk
kekre hei.
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe
hɨrak kekre si enum, menmen merekyɨwek
han enuk yɨnk mɨrak mekek. Te hɨrak
kɨkɨamnaan kɨr Ebraham keit yanɨmɨn
kau niu ein ketike mɨtɨk Lasaras tekiyakɨt
tau.
24 Te hɨrak kɨnap kenɨne, ‘Maam Ebra-
ham, ti han ekiteta esiuwe Lasaras ekwis
tɨpar emɨntɨrau nin kai te nɨme wenɨna.
Hi au si teknɨna heit wit enuk ik e.’
25 “Te Ebraham katɨp, ‘Nɨkan, ti han
ekitet nɨpaa ti etenen menmen yapɨrwe
kerek nɨpaa ti hau tɨ eik, Lasaras hɨrak
kau enuk te wikes makɨp, hɨrak kaam
menmen enum. In ek hɨrak kau werek
werek te ti au enuk yɨnk kitewo.
26 Hi hanhan akepit te menmen
mewenɨna. Wi iuwe kau nɨmɨn nɨpaa
God kewisɨm kerekirai. Te neimɨn in
nanɨno ein taau. Mɨt ein ap te nanrekir
wi kerekek nanɨnen nanɨrei taau.’
27 “Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp,
‘Hi hituthi ti eriuwet Lasaras kakno wɨnak
kerek haai kai nɨpaa kewik.
28 Ti atɨp Lasaras hɨrak kakno kaktɨp
kikrek nai hispɨnak (5) hɨrak kak-
wepyapɨr ekɨtpor hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum te hɨr ap anɨnen entikewa
enu wit ik kerek hi yɨnk keiyewo heitai.’
29 “Te Ebraham katɨp, ‘Hɨr netenen hɨm
me Moses mau tɨwei metike hɨm mɨt pro-
fet newisɨm mau tɨwei. Ewisi hɨr enises
hɨm mɨr.’
30 Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp,
‘Au, hɨr ap nanisesim au. Haai Ebraham
mɨtɨk hak kerek nɨpaa kaa ti eriuwetek
ekno ekɨtpor, te hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum.’
31 *Ebraham ketpɨwek, ‘Hɨr ap
nanɨmtau hɨm me Moses ketike profet
au, te hɨr ap te nanɨmtau hɨm me keimɨn
kerek nɨpaa kaa hɨrak pɨke kekrit kakno
kakɨtpor taau.’ ”

17

Menmen enum mari han ke mɨtɨk kises hɨm me God
(Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel, “Men-
men enum me mamri han ke mɨt hɨr
nisesim mamriwaank, hɨram mamnen. Te
keimɨn kakrɨak menmen enum kakri han
ke mɨt, maain hɨrak God kakɨwaankek
kakɨr ke hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨram yaaim te mɨt nankaaip nan
keriyɨwek teruk, hɨr nanwɨrek hɨrak ka-
kno kakɨkre wan kaki kakɨt, te hɨrak
kakrɨak mɨtɨk kerek kises hɨm mai hɨrak
kakweikɨn sip kakises menmen enum.
Hɨrak kaku kakrɨak enum, maain hɨrak
kaknen kakɨr God hɨrak enuk wɨsenuk.
3 *“Yi naanempre hɨras hekrit hekrit
yi eiyises menmen yaaim keremem. Kit
yinak kerekyut enum ti enerek. Hɨrak
yɨnk enuk keriuwe menmen enum hɨrak

* **16:18** Mk 10:11-12; 1Ko 7:10-11 * **16:21** Mt 15:27 * **16:31** Jo 11:44-48 * **17:3** Mt 18:15

kerekyutem, hɨrak ketput, ‘Ti yaaik hi herekyut enum,’ te ti hetpɨwek hɨm yaaim mar im: ‘Hɨram menmen weinɨm.’
4 Hɨrak ke wɨ miutɨp hɨrak kerekyut enum me hispɨnak wik (7), te hɨrak yɨnk enuk keriuwerem, hɨrak pɨke kaknen kakɨtput, ‘Ti yaaik hi herekyut enum,’ te ti etpɨwek, ‘Hɨram menmen weinɨm.’ Hɨrak kɨrɨak karek karek ere hispɨnak wik (7), ti etpɨwek, ‘Hɨram menmen weinɨm,’ ti erɨweksak menmen enum.”

Jisas katɨp menmen me mɨt enises hɨm me God

5 *Mɨt aposel natɨp Jisas, “Ti ekepai te haiu emisesit emɨrp han tokik.”
6 *Jisas katɨp, “Yi eiyises God werek werek kike yi yɨre nu mastet nɨkim hɨram kike te maain hɨram mamwo ere wɨsenum. Yi eiyisesik eiyɨr ek te yi yaitɨp niuwaine ik e, hɨrekes kakɨket kakriuwe puk mɨrak, te hɨrak kakɨmtau hɨm mit kakno kakɨkɨr hɨrekes kakɨkre wan eik kakɨrp kakɨt.

Menmen mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak kakisesim

7 “Te keimɨn ke yi mɨt hɨrak ketenen mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak kɨre kewen tɨ me ni o naanmɨpre sipsip mɨrak. Maain hɨrak kaknaaiwɨr ni kaknen wɨnak ti etpɨwek, ‘Ti enen ehu yeno wasenum ehɨm menmen?’ Hɨrak taau!
8 Au, ti etpɨwek har ik: ‘Ti emɨr laplap tokim erekyo menmen mai mɨwaai eiyɨm emeriyo ere hi ehɨm menmen, ehɨm tɨpar. Te maain ti ehɨm menmen, ehɨm tɨpar mit.’
9 Hɨrak katɨp mɨtɨk kerekyɨwek menmen mɨrak, hɨrak yaaik kentar hɨrak kemtau hɨm mɨrak kerek hɨrak ketpɨwek em? Au, hɨram menmen weinɨm.
10 Yi yar ke mɨtɨk eik kɨrɨak menmen keremem. Yi epei yɨrɨak menmen God ketpiyem yɨrɨakem, yi han ekitetim emɨr im: ‘Haiu mɨt weinɨn keriyen, haiu epei mɨrɨak menmen keremem God ketpeiyem.’ ”

Jisas kɨkaap mɨt hiswiyen (10) kerek lepro mewi

11 *Jisas kepno Jerusalem kitet yayiwe kewep provins Galili ketike provins Sameria.
12 *Hɨrak kare kakno wit kike, mɨt hiswiyen (10) lepro mewi hɨr newenyipɨrek newisɨk yayiwe eik, hɨr nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek.
13 Hɨr nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek, hɨr nɨnap nenɨne Jisas netpɨwek, “Jisas Mɨtɨk Iuwe, ti han etwenɨnei.”
14 *Jisas kɨri ketpor, “Yi eino eiteikɨn mɨtɨk pris kerek kewet God menmen keit wɨnak kɨrak, yi eiteiknɨwek yɨnk ki.” Hɨrak ketpor, hɨr nepno, wasenum lepro epei mekeipnor men te yɨnk kɨr kɨre yaaik.
15 Hɨr nertei hɨr nɨre yaain, mɨtɨk kiutɨp ke mɨt en pɨke kan katɨp hɨm iuwe kewenɨpi niuk me God.
16 Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me Jisas ketpɨwek, “Ti yaaik.” Hɨrak mɨtɨk ke wit Sameria.
17 Epei au, Jisas katɨp, “Hi epei hɨkaap mɨt hiswiyen (10) lepro mewi. Mɨt hispɨnak tekyaait (9) neit nein a?
18 Kenmak te mɨtɨk ik ke wit hak hɨrak kerekek pɨke kan kewenɨpi niuk me God? Mɨt ne Isrel au nɨnapen a?”
19 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit eno. Ti epei hɨre yaaik hentar ti han kiteta.”

Jisas katɨp ke wɨ maain hɨrak pɨke kaknen
(Mt 24:23-28, 37-41)

20 *Mɨt han ne Farisi nitehi Jisas mewaai meruri wɨ mamnen te God kakinɨn naanmamre mɨt. Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: “Mɨt ap nanɨr menmen im me God mamnen au.
21 *Ap te mɨtɨk keiyak kaktɨp, ‘Eiyɨr menmen God kɨrɨakem keit in ek o meit ein e.’ Au, hɨram mau ke nɨmɨn ke yi mɨt, te yi ap eiyɨrem eiyɨr ke yi eiyɨr nu o menmen taau.”
22 Hɨrak katɨp mɨt ne Farisi epei au, hɨrak keweikɨn katɨp mɨt nɨrak disaipel keriyen kar ik: “Wɨ mamnen te yi hanhan hi hahu etikewi wɨ miutɨp kerekek mar ke in ek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hau hetikewi, te maain hi ehu etikewi au.

* **17:5** Mk 9:24 * **17:6** Mt 17:20, 21:21 * **17:11** Lu 9:51-52, 13:22 * **17:12** Lev 13:45-46 * **17:14** Lev 14:2-3; Lu 5:14 * **17:19** Lu 7:50 * **17:20** Jo 3:3, 18:36 * **17:21** Mk 13:21 * **17:23** Lu 21:8

23 *Mɨt han maain nanɨtpi nanɨr ik:
‘Eiyɨrek! Krais pɨke kan.’ o ‘Eiyɨrek in.’ Te
yi ap eiyɨtpaan eino eiyɨrek au emɨt! Hɨr
nemipɨn.
24 Mɨpre nepni mewenɨn iuwe mɨr
merer wit wit mau yaain, mamɨr im e te hi
mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe me wɨ hi pɨke
enen, mɨt yapɨrwe nanɨra hi hahu yaain.
25 *Te hi ehinɨn hahi, mɨt ne tɨ in ek
enweikɨn sip enweto.

26 *“Maain wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe pɨke anen, menmen mamu mamɨr
ke wɨ nɨpaa Noa kau tɨ.
27 *Mɨt yapɨrwe nɨpaam menmen
nɨpaam tɨpar si enum, haairer nesiuwe
nɨkerek hɨram (o hɨran) nɨr te mɨt netike
miyapɨr neitan, netenenan his ere wɨ Noa
ken kekre sip mɨrak, wan tɨpar kɨniu
kenep mɨt hɨr naa ere nenepik o nesi.
28 *Wɨ hi pɨke enen hɨram mamɨr ke wɨ
nɨpaa Lot kau tɨ. Mɨt ein naam menmen
metike tɨpar si enum, hɨr newɨr pewek
neiyɨm neit menmen o nesiuwe menmen
mɨr neit nan mererim, hɨr namɨr ni me
wɨnak, hɨr nime menmen.
29 Me wɨ Lot kɨnaaiwɨr wit Sodom, God
keriuwet si metike nan sisi mɨnɨn enum
menep mɨt menepi neit ein.
30 Me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
maain hi pɨke enen ewepyapɨr hɨrekes,
mɨt nanrɨak menmen hi epei hetpiyem.

31 *“Me wɨ eim, keimɨn kentɨr wɨnak
siup ap te kakɨkiuwe kaknen kakinɨn
kakɨt menmen mɨrak yaaim mekre wɨnak
kɨrak au. Hɨrak kakrɨr kerek ek. Mɨtɨk
kerek keit ni mɨrak, hɨrak kɨrem, hɨrak
ap te kaknen wɨnak kakɨt menmen ekɨt.
Hɨrak kakrɨr kerek ek.
32 *Yi han ekitet Lot mɨte pɨrak. Hɨre
weweikɨn werp wɨr wit Sodom te God
kaaup keweikniye hɨre weweikɨn wɨre
nan.
33 *Mɨtɨk keimɨn hanhan naanmamre
hɨrekes, hɨrak ap kises hɨm me God,
maain hɨrak kaku kaktike God au. Keimɨn
kerek ap hanhan naanmɨpre hɨrekes te
maain hɨrak kaki kakɨntar hɨrak kises hɨm
mai, God kaktɨwekhis kaku kaktikerek.
34 “Hi hetpi. Me wɨtaan keremem hi
pɨke enen, mɨtɨkɨt wiketeret tatwaai yeno
miutɨp, kiutɨp hi etɨwekhis kaknen kak-
tikewa, au kiutɨp kakwaai yeno kakwaai
kakɨt.
35 Miyapɨr wiketeri nehis newen niu.
Hap piutɨp hi etɨwehis wawu wautikewa.
Hap ep au, wawu wawɨt en. [
36 Mɨtɨkɨt wiketeret tatɨt ni eim. Mɨtɨk
hak hi etɨwekhis heiyɨk kaknen, hak au
kaku.]”
37 *Mɨt nɨrak disaipel nemtau menmen
im hɨrak ketpor, hɨr nitɨwekhi, “Mɨtɨk
Iuwe, menmen im mamɨt nein?” Jisas ket-
por tok piksa ik: “Herwe kaa kɨwaairi te
hore tepre mamno mamwik mamkinenik
mamɨk.”

18

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨte weiniye wetike mɨtɨk masistret

1 *Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm tok piksa
kakɨkepi hɨr enɨrtei te hɨr enitehi God
hekrit hekrit, hɨr ap enɨnapen.
2 Hɨrak katɨp kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk ma-
sistret kau wit hak kiutɨp, hɨrak ap kises
God, ap hanhan mɨt au.
3 Mɨte hap weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa
hɨre wau wit kiutɨp wetike masistret, hɨre
wen wan wɨr masistret ik wetpɨwek war
ik: ‘Mɨtɨk hak enuk kan kerekyo enum. Ti
ekepa.’
4 Nɨpaa enum eik masistret ap kekepye
ere maain hɨrak han kitet menmen im
hɨrak katɨp, ‘Hi ap hɨnapen God au, hi ap
hanhan mɨt.
5 *Hi akaap mɨte weiniye hentar hɨm
hɨre wetpewem te hɨre ewu werek o au en,
hɨre waunen hekrit hekrit te waurekya
han enuk eriuwerep.’ ”
6 Jisas wen katɨp, “Yi eiyɨmtau hɨm me
mɨtɨk masistret enuk ketpim, yi han ekite-
tim.
7 In ek yi han ekitet God kakɨkaap mɨt
nɨrak kakɨmtor hɨm mɨr kerek hɨr nɨnap
nanitɨwekhi ekɨkepi wɨtaan wanewik o
au? Te hɨrakkakɨkepi waswas o au?

* **17:25** Lu 9:22 * **17:26** Jen 6:5-12 * **17:27** Jen 7:6-23 * **17:28** Jen 18:20, 19:25 * **17:31** Mt 24:17-18 * **17:32** Jen 19:17, 26 * **17:33** Lu 9:24 * **17:37** Jop 39:30 * **18:1** Ro 12:12; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **18:5** Lu 11:7-8

8 Hi etpi, God kakɨkepi kakɨmtau hɨm
mi kakrɨakem wasenum. Te maain hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke enen tɨ,
mɨt hɨr han ekiteta nanitehi God menmen
nanmeriyo o au?”

Hɨm tok piksa me mɨtɨk ke Farisi ketike mɨtɨk enuk kari pewek me mɨt ne takis

9 Jisas hɨrak wen katɨp hɨm tok piksa im
e me mɨt kerek han kitet hɨras hɨr nɨrɨak
menmen yaaim, te nɨnaain han en nɨrɨak
menmen enum.
10 Hɨrak katɨp kar ik: “Mɨtɨkɨt wiketeret
tɨniu ten wɨnak iuwe ke God hɨrakɨt titehi
God menmen. Hak ke mɨt ne Farisi, hak
ke mɨt nari pewek me takis me mɨt.
11 *Mɨtɨk ke Farisi kerp hɨrekes kitehi
God kar ik: ‘God, hi han yaaik heriuwit
hentar hi ap enuk har ke mɨt han au. Hi ap
enuk o sampeine hari pewek me mɨt, hises
menmen enum o etike mɨte wɨrɨran au. Hi
ap har mɨtɨk ik enuk kerek kari pewek me
takis me mɨt au.
12 *Me wɨ wik me wik miutɨp miutɨp, hi
au hɨt nɨnpɨ hau te hi hituthi menmen. Hi
pewek mei man hi ewepim ewetut pɨnam
kike, hi ehɨt pɨnam kerek mepeit en.’
13 *Hɨrak katɨp kar ik, te mɨtɨk enuk
kari pewek me mɨt me takis, hɨrak keit
wɨnak ke God kerp yanɨmɨn, hɨrak ap
kɨkɨamnaan men niu wit ke God au. Hɨrak
yɨnk enuk kɨwaai his kewen han pank
kɨrak katɨp God, ‘Ti hanhan heriuwa. Hi
mɨtɨk enuk hɨrɨak menmen enum.’
14 *Jisas katɨp, “Hi hetpi, mɨtɨk ik ek
enuk kari pewek me mɨt, hɨrak kɨnaaiwɨr
wɨnak ke God hɨrak God katɨp hɨrak yaaik.
Te mɨtɨk hak eik au. Mɨtɨk kerek han
kitet hɨrak yaaik kinɨn mɨt han, God
kaktɨp hɨrak weinɨk. Te mɨtɨk kerek hɨrak
han kitet hɨrak weinɨk, God kakrekyɨwek
kaktɨp hɨrak yaaik iuwe.”

Jisas kewis his mentar nɨkerek kitehi God naanmamror
(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

15 Mɨt han neit nɨkerek kike nɨr neri nan
Jisas te hɨrak ekwis his emɨnteri ekitehi
God naanmamror. Te mɨt disaipel nɨr
miye haai nɨr hɨr natɨp neneri nar ik:
“Jisas epei kɨkaap mɨt yapɨrwe hɨr nɨnap.
Nɨkerek kike hɨr weinɨn. Yi einopɨn!”
16 Te Jisas kenɨne nɨkerek kike enɨnen
enɨrek, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak, “Yi
eiwisi hɨr enɨnen. Yi ap eiweni eiyɨntar
mɨt hɨr nanises hɨm me God hɨr han ekitet
God nanɨr ke nɨkerek han kitet hɨm me
miye haai netpim.
17 *Hi hetpi werek. Neimɨn ap nises hɨm
me God nanwisɨk naanmampri nanɨr ke
nɨkerek hɨr nises hɨm me miye haai nɨr,
hɨr ap nanɨt menmen God kakwetɨrem
taau.”

Hɨm me mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt ketenen menmen yapɨrwe
(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

18 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt iuwe ne Isrel
kan kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Yaaik kerek
ti hertei menmen ewepyapɨrem, hi erɨak
mekam te hi ehɨt hɨmɨn yaaik hi ehu etike
God tipmain tipmain enum eik?”
19 Jisas ketpɨwek kar ik: “Henmak te ti
etpo hi yaaik? Ti hertei ti atɨp hi hɨre
keimɨn te ti atɨp hi yaaik a? Mɨtɨk kiutɨp
kekre nɨmɨn ne yi mɨt miyapɨr hɨrak yaaik
au. God kiutɨp kerekek.
20 *Ti hertei hɨm lo Moses nɨpaa
kewisɨm. ‘Yi ap eitike miyapɨr kerek epei
neit mɨt yi ap eirɨran au emɨt! Yi ap einep
mɨt nani. Yi ap eisawɨn eiyɨt menmen me
mɨt han. Yi ap eimipɨn eiwenɨn hɨm mɨtɨk
hak. Yi eiyises miye haai ni eiyɨmtau hɨm
mɨr.’ ”
21 Mɨtɨk kerek ketenen menmen
yapɨrwe ketpɨwek, “Nɨpaa kerek hi hɨre
nɨkan kike ere in ek hi epei hises hɨm me
God Moses kewisɨm mau tɨwei.”
22 *Jisas kemtau menmen im, hɨrak
ketpɨwek, “Ti wen erɨak menmen ham
miutɨp ti ap hisesim. Ti etenen menmen
yapɨrwe. Ti eno esiuwe menmen mit
ehɨt pewek mamrerim ti ewet mɨt enun
weinɨn em. Epei au, ti enen eisɨsa. Ti
erɨakem te God kakwetut menmen yaaim
mɨrak kakɨt wit kɨrak.”
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe kem-
tau hɨm im, hɨrak han enuk kentar
hɨrak ketenen menmen yapɨrwe. Hɨrak
kɨnapen kakwet mɨt em.

* **18:11** Lu 16:15 * **18:12** Jen 14:20; Mt 23:23 * **18:13** Sam 51:1 * **18:14** Mt 23:12; Lu 14:11 * **18:17** Mt 18:3
* **18:18** Lu 10:25 * **18:20** Eks 20:12-16; Diu 5:16-20 * **18:22** Mt 6:20

24 Jisas kɨrek, hɨrak han enuk te hɨrak katɨp, “Amɨrkeik te mɨt netenen menmen
yapɨrwe hɨr enwis God kinɨni naanmamri
hɨr nises hɨm mɨrak. Taauye!
25 Miyak kamel (hɨrak kɨre hos) kakno
kakitet pewek kɨhi taau. Mɨtɨk kerek wen
ketenen menmen yapɨrwe kakno kakises
hɨm me God kakwis God kakinɨn naan-
mamrɨwek taauye!”
26 Te mɨt nemtau hɨm im, hɨr nitɨwekhi,
“Te keimɨn God kaktɨwekhis kaku kaktik-
erek kaku kakɨt? Taauye!”
27 *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen mɨt
ap nanrɨakem, hɨram menmen weinɨm
God hɨrak kakrɨakem.”
28 Te Pita katɨp, “Haiu epei mɨnaaiwɨr
wit kaiu, menmen maiu misesit.”
29 Jisas ketpor kar ik: “Hi hetpi im e.
Neimɨn nɨnaaiwɨr wit kɨr o nɨnaaiwɨr
miyapɨr nɨr o kikrek nɨr o miye haairer o
nɨkerek nɨr nentar hɨr nises hɨm me God,
30 hɨr nanɨt menmen yaaim yapɨrwe me
wɨ hɨr nau tɨ ik e. Maain God skelim
mɨt, hɨr nanu nanɨt nantikerek tipmain
tipmain enum eik.”

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki maain pɨke kakɨkrit
(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

31 *Jisas keithis mɨt disaipel nɨrak
hiswiyen wik (12) keri ken ketpor,
“Eiyɨmtau! Haiu mamno wit Jerusalem
menmen yapɨrwe mɨt profet nɨpaa
newisɨm mau tɨwei me hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hɨram mamnen.
32 *Te hɨr nanriuweta hi ano his me
mɨt enun ap ne Isrel hɨr nanrekyo enum,
nanitɨtonaan, nanɨtpo enum, nanɨnikɨn
tɨmank mamnewa.
33 Hɨr naniyep nanriuwe nɨpɨn, hi ano
te mɨt nanwenkeka hahu nu tentarakɨt hi
hahi. Me wɨ wikak hi pɨke akrit ehu.”
34 *Mɨt disaipel ap nertei menmen
werek werek au. Te menmen kerek hɨrak
ketpim au mɨsawɨn ap meke yaain au. Te
hɨr ap nertei menmen werek werek Jisas
ketpim au.

Jisas kɨkaap mɨtɨk nanamɨr toto
(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

35 Jisas kan menep wit Jeriko, mɨtɨk
kerekek nanamɨr toto kau menep yayiwe
kenɨne mɨt miyapɨr nanwetɨwek nan te
kakɨt menmen kakɨm.
36 Mɨtɨk nanamɨr toto kemtau mɨt
yapɨrwe nan nanɨno, hɨrak kitehi mɨt han
kar ik: “Mɨt nɨrɨak mekam?”
37 Hɨr netpɨwek, “Jisas ke wit Nasaret
kan kesipetit ken.”
38 *Hɨr netpɨwek te mɨtɨk nanamɨr toto
kɨnap katɨp, “Jisas Nepenyek ke Devit. Ti
han etwenɨna.”
39 Te mɨt kerek ninɨn ek nenerek
netpɨwek, “Ekintɨp wɨre wɨre!” Te
hɨrak pɨke kɨnap yapɨrwe kenɨne hisi-
uwe, “Nepenyek ke Devit, ti han ekepai
naanmɨprai, te ti han etwenɨna.”
40 Jisas kemtewek hɨrak kerp ketpor,
“Eiyɨthis mɨtɨk nanamɨr toto eiyɨk einen.”
Hɨr neiyɨk nan, hɨrak kan menep, Jisas
kitɨwekhi kar ik:
41 “Ti hanhan hi erekyut mekam?”
Mɨtɨk nanamɨr toto katɨp, “Mɨtɨk Iuwe, hi
hanhan nanamɨr kai pɨke eksiupan te hi
ahɨr menmen werek werek.”
42 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketpɨwek,
“Ti esiupan nanamɨr ehɨr menmen. Ti
han ekiteta te hi hekepit ti hɨre yaaik.”
43 Wasenum hɨrak kɨr menmen werek
werek kises Jisas kewenɨpi God. Mɨt
yapɨrwe nɨrek, hɨr newenɨpi God nentar
hɨr han yaaik neriuwerek.

19

Hɨm me Sakias

1-2 Jisas kepno kitet wit Jeriko kesipatek
kepno. Mɨtɨk iuwe niuk mɨrak Sakias
hɨrak kepu wit ik. Hɨrak kinɨn naanmɨpre
mɨt kerek hɨr nari pewek me mɨt ne takis
newet gavman em. Hɨrak ketenen men-
men yapɨrwe.
3 Mɨtɨk ik hɨrak kare kakɨr Jisas hɨrak
keimɨn. Hɨrak mɨtɨk kike yinak te ap kakɨr
Jisas kentar mɨt yapɨrwe nerp menep
menep nesonɨwek.
4 Te hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt yapɨrwe
ken kɨniu nu fik kau niu (hɨrak kɨre tapɨr
kup) hɨrak kakɨr Jisas kentar hɨrak kakno
kaksipaat nu ik e.

* **18:27** Mk 14:36 * **18:31** Lu 24:44 * **18:32** Lu 9:22, 44 * **18:34** Mk 9:32 * **18:38** Mt 15:22 * **18:42** Lu 7:50

5 Jisas kan kerp nu ik e kɨkɨamnaan kɨr
Sakias ketpɨwek kar ik: “Sakias, ekiuwe
wasenum enen. Hi etput, hi petepin atike-
wit wauno wɨnak kit ek.”
6 Sakias kekiuwe wasenum kan tɨ, hɨrak
han yaaik keriuwe Jisas kekre han kɨrak,
hɨrak keriyaak ken wɨnak kɨrak.
7 *Hɨr mɨt yapɨrwe nɨrek, hɨr natɨpan
nɨnan yipɨr newɨrek hɨr natɨp nar ik:
“Jisas kakno wɨnak ke mɨtɨk enuk kɨrɨak
menmen enum.”
8 *Maain keit wɨnak eik, Sakias kekrit
kerp katɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe emtau!
Hi ewet pewek o menmen mai pɨnam
mamno mɨt enun winen menmen auri. Te
hi nɨpaa emipɨn mɨt han ekinortɨp pewek
mɨr, hi pɨke ewetɨrem mamrer mɨr kerek
nɨpaa hi etɨwem miutɨp, hi ewetɨrem
tekyaait.”
9 *Jisas katɨp te mɨt nau en nemtewek.
Hɨrak katɨp kar ik: “Petepin mɨtɨk ik epei
keweikɨn sip kewet menmen enum. Hɨrak
hɨrekes nepenyek ke Ebraham kentar in
ek hɨrak kises God werek werek. Hɨrak
kises God werek werek kentar
10 *hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi han
te hi hɨnhatɨn mɨt hɨr newaank hɨras nar
mɨtɨk ik, te hi ekepi etorhis.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨt naanmɨpre pewek me mɨtɨk hak
(Mt 25:14-30)

11 Jisas katɨp hɨm tok piksa men mɨt
kerek nemtewek katɨp Sakias menmen.
Hɨrak katɨp hɨm im kentar in ek hɨrak
epei menep kakiun wit Jerusalem kaki. Te
hɨr mɨt han kitet natɨp epei menep te God
kaknen kakriuwe menmen mɨrak iuwe
yaaim kakinɨn naanmamre mɨt.
12 *Te Jisas katɨp kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk
hak iuwe kepu. Hɨrak kakno wit hak keit
yanɨmɨn te mɨt han nanwisɨk kakre iuwe
naanmamre mɨt neit ein. Maain hɨrak
pɨke kaknen wit kɨrak ik.
13 Menep hɨrak kakno, hɨrak kenɨne
mɨt hiswiyen (10) nekepik nɨrɨak menmen
mɨrak, hɨr nan. Hɨr nan, hɨrak kewtɨr
pewek mar 20 kina miutɨp miutɨp. Epei
au, hɨrak ketpor, ‘Eiyɨmtau menmen. Yi
yayɨt pewek im em, hɨram mamri meiyam
mamkiterem mamwaai ere iuwe, te hi
pɨke anen.’
14 *“In ek, mɨt han ne wit kɨrak, hɨr
nɨneinɨk te hɨr nesiuwe mɨt han nɨkaru
nen natɨp nar ik: ‘Haiu mɨnapen mɨtɨk ik
kakre iuwe naanmamrai.’
15 “Maain mɨtɨk iuwe epei naanmɨpre
mɨt pɨke kan, wasenum hɨrak kenɨne mɨt
kerek nɨrɨak menmen mɨrak em kerek
nɨpaa neit pewek, hɨrak keriyeiri hɨr
nan nerp ninaan mɨrak, hɨrak kitorhi me
pewek nɨpaa hɨrak kewetɨrem, te hɨr neit
pewek meiyam mamtikerem o au.
16 Mɨtɨk hak kiutɨp kinɨn kan katɨp,
‘Mɨtɨk iuwe, me pewek nɨpaa ti ewetewem
mar 20 kina, hɨram mari ham mɨre 200
kina.’
17 *Mɨtɨk iuwe ketpɨwek kar ik: ‘Ti
yaaik, ti mɨtɨk erekyau menmen mai
yaaim. Ti yaaik naanmɨprau menmen
kike mar im werek, te hi ewisit naan-
mamre wit iuwe mar hiswiyen (10) im e.’
18 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak kerek
kɨrɨak menmen mɨrak ek kan katɨp, ‘Mɨtɨk
iuwe, me pewek nɨpaa ti ewetewem mar
20 kina, hɨram mari ham mɨre 100 kina.’
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe king
katɨp me mɨtɨk ik kar ik: ‘Ti naanmamre
wit mar hispɨnak (5).’
20 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak kɨrɨak
menmen mɨrak kan katɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, im
em hɨram pewek mit nɨpaa ti ewetewem.
Hi hɨsawɨnem mekre wa hɨtɨn.
21 Hi hɨneinit hentar ti menmen kerek
mɨt han nimaam. Ti ewenkek menmen
kerek nɨpaa ti ap emɨr em au, mɨt han
namɨr.’
22 “Mɨtɨk iuwe king ketpɨwek, ‘Ti mɨtɨk
erɨak menmen mai, ti enuk! Hi pɨke ehɨt
hɨm mit ti etpim me hi, hi pɨke enit eri-
uwerem. Ti hertei hi mɨtɨk enuk atɨp hɨm
tokik tokik ari menmen ap mai ewenkek
menmen kerek hi ap epei hamɨr au mɨt
han.
23 Henmak te ti ap ewisa pewek mei
mekre benk? Te hi ehɨt meiyam kike
weinɨm mamtikerem wɨ kerek hi pɨke han
in a?’
24 Te mɨtɨk iuwe king katɨp mɨt kerek
nerp ein en, ‘Eiyɨt pewek emkeipnɨwek

* **19:7** Lu 5:30, 15:2 * **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7 * **19:9** Ap 16:31-34; Lu 13:16 * **19:10** Lu 15:4; Jo 3:17; 1Ti 1:15 * **19:12** Mk 13:34 * **19:14** Jo 1:11 * **19:17** Lu 16:10

eiwɨrem te yi eiwet mɨtɨk hak kerek ketenen 200 kina eiwetɨwekem.'
25 "Hɨr netpɨwek, 'Mɨtɨk iuwe mɨtɨk eik epei ketenen 200 kina, ekɨt.'
26 *"Mɨtɨk iuwe katɨp kar ik: 'Hi etpi mɨt kerek netenen menmen hɨram yapɨrwe, te maain hɨrak mɨtɨk iuwe kakwetɨr meiyaam. Te mɨt kerek ap netenen menmen yapɨrwe au, menmen kike kerek hɨr netenenim, mɨtɨk iuwe kaktɨwem mamkeipnor.
27 In ek mɨt nai nepan nɨnaain hi hɨre mɨtɨk iuwe naanmamror, yi eitorhis einen in yi einɨp te hi ahɨri.' "

Jisas ken Jerusalem kakre mɨtɨk iuwe naanmamre mɨt
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19)

28 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak kinɨn kɨniu kakno wit Jerusalem.
29 Hɨrak kan menep ke wit Betfasi ketike wit Betani keit mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak oliv. Epei au, Jisas keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wik tɨniu ten.
30 Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi eino wit eik yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak kɨre hos) mɨt nekeipɨk kerp kerek mɨt niutɨp niutɨp ap nɨpaa newik wen au. Yi eisiupanek eiriyaak eiyɨk einen in e.
31 Te mɨt han nanitihi, 'Yi yenmak te yi yesiupan ek,' te yi eiyɨtpor, 'Mɨtɨk iuwe hanhan kaktɨwek.' "
32 *Hɨrakɨt ten ten ere tɨnapɨn menmen mar ke Jisas nɨpaa ketpɨwekɨtem.
33 Tɨnapɨnek o, hɨrakɨt wen tesiupan hos, mɨt kerek naanmɨpre hos netpɨwekɨt, "Yi yenmak te yi yesiupanek?"
34 Hɨrakɨt tatɨp, "Mɨtɨk iuwe kawɨr kakwik."
35 Hɨr newenhi te hɨrakɨt tari hos eik teiyɨk ten Jisas, hɨr yapɨrwe newɨr saket (hɨram mɨre laplap) mentar hos sip kɨrak, te hɨr nekin Jisas newisɨk kewik.
36 *Jisas kewik kepno, hɨr mɨt nepno netikerek nenepep saket newisɨm minɨn mɨwaai yayiwe neteikɨn hɨr newenɨpiyek han yaaik neriuwerek.
37 Jisas kan menep wit Jerusalem kerek yayiwe kiun wank kekiuwe ken mɨniu Oliv ek, mɨt disaipel nɨrak yapɨrwe nererik menep menep hɨr han yaaik newenɨpi God nine henye newep hɨm iuwe nentar menmen yaaim hɨr epei nɨr Jisas kɨrɨakem.
38 *Hɨr natɨp nar ik:
"God naanmamre Mɨtɨk Iuwe kerek naanmamre haiu mɨt, hɨrak kakɨkrehɨr God. God hanhan keriuwai haiu mɨt. God hɨrak kakɨt niuk iuwe."
39 Te mɨt han ne Farisi kerek naanmɨpre hɨm me Moses nekre mɨt yapɨrwe en natɨp Jisas, "Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp mɨt disaipel nit wɨre wɨre nentar hɨr natɨp God keriuwetit te ti han tɨ ik. Hɨram enum."
40 Jisas kewenhi ketpor, "Hi etpi, hɨr nekintɨp wɨre wɨre, nan hɨremes kerek mɨwaai yayiwe mamnap mamtɨp mamwenɨpi niuk mai."

Jisas kɨkɨt Jerusalem kentar mɨt neweikɨn sip newetɨwek

41 *Jisas epei kan menep wit Jerusalem, hɨrak kɨrek, hɨrak kɨkɨt mɨt nau wit eik.
42 *Hɨrak katɨp, "Hi hanhan te yi mɨt petepin yertei menmen eitɨwem me yi eiyu werek werek, te in ek yi ap yerteiyem taau.
43 Maain wɨ mamnen te mɨt ni enun nepan nanɨnen nanweikni hɨr naniyepeti mɨt nanɨnke yinan hesini nanɨnke yinan hasini.
44 *Te hɨr nanɨnen naniwep yi mɨt miyapɨr nanɨwaank wit ki. Ap te nan mei miutɨp mamu kerek nɨpaa mepu ek taau. Menmen im mamnen mamɨntar yi ap yertei wɨ God kan te kakɨkepi."

Jisas ken wɨnak iuwe ke God kepɨr mɨt nesiuwe menmen neit ein
(Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22)

45 Maain wɨ ham Jisas ken wɨnak iuwe kerek mɨt nererik natɨp hɨm me God neitai en, hɨrak kene mɨt kerek nesiuwe menmen mɨre sipsip o hore menmen ham mɨt namɨp nanwet God em, hɨrak kepɨri nen.
46 *Hɨrak ketpor kar ik: "Hɨm nɨpaa God ketpim mɨt newisɨm mau tɨwei mar im: 'Wɨnak kai mɨt netpim hɨrak ke hɨr nanɨno nanitehi God menmen naneitak.'

* **19:26** Mt 13:12; Lu 8:18 * **19:32** Lu 22:13 * **19:36** 2Kin 9:13 * **19:38** Sam 118:26; Lu 2:14 * **19:41** Jo 11:35
* **19:42** Ais 6:9-10; Mt 13:14; Ro 11:8 * **19:44** Lu 1:68, 21:6 * **19:46** Ais 56:7; Jer 7:11

Te yi yeweikn+k k+re w+nak ke m+t enun nekint+p menmen newik."

47 *Epei au, hekrit hekrit Jisas kat+p m+t miyap+r h+m m+rak keit w+nak iuwe ke God kerek ek. Te m+t iuwe pris newet God menmen me m+t, h+r netike m+t ne Skraip kerek nat+p m+t miyap+r h+m me Moses, h+r netike m+t iuwe nin+n m+t, h+r nimen+p+n Jisas hanhan nank+p kaki.

48 *Te h+r ap n+r+akem au nentar h+r m+t yap+rwe nemtau h+m m+rak ap te nan+naaiw+r h+m meiyam miut+p au. H+r hanhan netikerek neit w+nak iuwe ke God eik.

20

Mit iuwe nitehi Jisas: Keim+n kewisit ti ewepyap+r h+m me God?
(Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

1 W+ ham, kerek Jisas kepeit w+nak iuwe ke God keit Jerusalem kerekek, h+rak kat+p m+t miyap+r h+m yaaim me God, m+t han pris iuwe kerek newet God menmen me m+t, h+r netike m+t ne Skraip kerek nat+p m+t miyap+r h+m me Moses, h+r netike m+t iuwe h+r naanm+pre m+t ne Isrel h+r nan.

2 H+r nan h+r nit+wekhi, "Ti etpai, keim+n kehim+tenit te ti han h+r+ak menmen im? Keim+n ketput h+ram yaaim te ti h+r+akem?"

3 Jisas kewenhi ketpor, "In ek hi hitihi yi eiy+tpewem.

4 *M+t+k Jon, God keriuwetek kan h+rak k+k+r m+t neriuwe t+par ketpor h+r enweik+n sip enwet menmen enum o Jon h+rekes han kitetim k+r+akem?"

5 *H+r nat+pan han kitetim mar im: "Haiu mamt+p me God, te h+rak kakt+p, 'H+ram meke God man te yi yenmak ap yises h+m me Jon?'

6 Te haiu mamt+p Jon h+rekes han kitetim k+r+akem, m+t yap+rwe in en nanw+r nan nanwep nan+ntar h+r han kitet Jon h+rak profet, God keriuwetek kan kewepyap+r h+m m+rak."

7 Te h+r newenhi nat+p Jisas nar ik: "Haiu ap mertei menmen Jon ketpim meke nein man?"

8 Te Jisas ketpor, "Mar keremem te hi ap hetpi keim+n keriuweta hi h+r+ak menmen."

Jisas kat+p h+m tok piksa me m+t enun naanm+pre ni me waai n+kim wain
(Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

9 *H+rak ketpor epei au, Jisas kat+p m+t h+m tok piksa im: "M+t+k kiut+p kam+r wain n+kim mau ni kewis m+t han naanm+prewem. Maain h+r nan+t ham, h+rak kak+t ham. Epei au, h+rak k+naaiw+r wit k+rak ken kak+t wit hak ere maain tito yap+rwe.

10 *Me w+ kerek h+r nan+t waai n+kim mew+nki kerem em, h+rak keriuwet m+t+k kerek k+r+ak menmen m+rak kakno kak+r m+t kerek naanm+prewem, h+r enwet+wek ham p+nam. Te m+t kerek naanm+pre ni keremem nak+p nenipek y+nk enuk nesiuwerek kan ap ketenen menmen mei au.

11 Maain h+rak p+ke keriuwet m+t+k hak ken te m+t naanm+pre ni keremem h+r nak+p nenipek y+nk enuk nesiuwerek p+ke kan ap ketenen menmen mei au.

12 H+rak p+ke kan ap ketenen menmen au, h+rak keriuwet wok m+t+k hak kepno, te m+t naanm+pre ni h+r nak+p kaa h+r new+rek kenp+n.

13 H+r new+rek kenp+n, m+t+k ke ni h+rekes kat+p, 'Hi ar+ak mekam te hi eh+t menmen mai p+nam? Hi hertei. Hi esiuwe n+kan kai n+paa hi hinaak kiut+p kerek ek. H+rak ekno te h+r han ekitetik enwet+wek menmen.'

14 H+rak keriuwetek ken ni eim, te m+t kerek naanm+prewem n+rek h+r nat+pan, 'Ik ek h+rak n+kan k+rak h+rekes kerek ek. Haiu emk+p te haiu mam+t ni me waai wain h+ram maiu.'

15 Te h+r nep+rek kaknop+n ni me waai n+kim kerem em, h+r nak+p. M+t+k h+rekes ke ni keremem ekr+ak mekam me m+t naanm+pre ni m+rak?

16 Hi hetpi h+rak eknen eknep m+t kerek naanm+pre ni eim, h+rak p+ke ekwet han em naanm+pre ni me waai keremem." M+t h+r nemtau h+m im h+r nat+p, "Taau! Em+t! M+t kerek naanm+pre ni ap te nanr+ak enum marim auye!"

* **19:47** Lu 21:37, 22:53; Jo 18:20 * **19:48** Mt 21:46; Mk 14:1-2; Lu 20:19 * **20:4** Mk 4:1-5 * **20:5** Mt 21:32
* **20:9** Ais 5:1 * **20:10** 2Kro 36:15-16 * **20:17** Sam 118:22

17 *Jisas kɨri ketpor kitorhi kar ik: “Men-
men im ap te mamnen taau, kenmak hɨm
me God mau tɨwei matɨp mar im:

‘Teinɨk kerek nɨpaa mɨt kerek nime wɨnak
ek nɨneinɨk nenkerek newisɨk
kɨwaai?’

18 *Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek
neweikɨn sip neweto hɨr nar ke mɨt
hɨr nerewo teinɨk ek hɨrak kakrenirɨr
kike kike nanriwaank. Teinɨk kakɨnke
kakɨntar neimɨn hɨrak kaksesi tɨkip tɨkip
mamre niutɨp. (Hi kerekek hɨre teinɨk
ik. Keimɨn ap kises hɨm mai kakɨwaank
hɨrekes.)”

19 *Mɨt hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm me
Moses netike mɨt iuwe pris kerek ninɨn
mɨt han, hɨr hanhan in ek nanɨthis
Jisas nankɨp nentar hɨrak katɨp mɨt
hɨm weinɨm tok piksa me hɨr mɨt iuwe
keriyen. Te hɨr nɨnapen mɨt miyapɨr
yapɨrwe nererik menep menep, te hɨr
netɨwekhis nanɨp au.

Mɨt nan nitehi Jisas menmen me nanwet gavman pewek me takis
(Mt 22:15-22; Mk 12:13-17)

20 *Te hɨr nemerɨr wɨ te nantɨwekhis.
Hɨr nehimɨtan mɨt enun nemipɨn hɨr
nɨre yaain te hɨr nanɨnen nanmipɨn Jisas
nanitɨwekhi menmen te hɨr nanwisɨk ka-
kno his me mɨtɨk iuwe Gavman ke Rom.

21 Hɨr nan natɨp Jisas, “Kaiu Iuwe, haiu
mertei menmen ti etpim ewepyapɨrem
hɨram yaaim. Haiu mertei ti ap hɨnaain
mɨt iuwe o mɨt neimɨn weinɨn. Hɨram
menmen weinɨm ti etpor hɨm yaaim me
God keremem.

22 *Ti etpei hɨram yaaim werek te haiu
emwet mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne Rom
netikewei pewek me takis o au?”

23 Te Jisas kertei kekre han kɨrak hɨr
nemipɨn te hɨrak ketpor, “Yi yenmak te yi
yitauhiyem a?

24 Yi eiteikno pewek kei kiutɨp.
Hɨmɨn metike niuk me keimɨn im em?”
Hɨr newenhi, “Mɨtɨk iuwe Sisa kerek
naanmɨpre mɨt ne Rom ek.”

25 Te Jisas katɨp, “Yi eiwet mɨtɨk iuwe
naanmɨpre mɨt ne Rom menmen lo met-
pim. Te yi eiwet God menmen hɨm me
Moses keremem metpim.”

26 Hɨr ap nemtau hɨm mei enum hɨrak
ketpim te hɨr nanriyaak me nanamɨr me
mɨt neiyɨk nanɨno au. Te hɨr nekintɨp
wɨre wɨre neit, hɨr han kekrit neriuwe
hɨm mɨrak.

Mɨt nitehi Jisas menmen me mɨt nani pɨke nanɨkrit
(Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

27 Mɨt han pris hɨr nises hɨm me
Sadyusi, hɨr nan Jisas. Hɨr keriyen han
kitet mɨt epei naa ap te pɨke nanɨkrit taau.
Hɨr nitɨwekhi nar ik:

28 *“Mɨtɨk Iuwe, mɨtɨk Moses kewisai
hɨm lo im em: ‘Mɨtɨk kaa kɨnaaiwɨr mɨte
pɨrak te nɨkerek au, mɨtɨk kerekek nɨkik o
heiyiuwe kɨrak ekɨt mɨte pɨrak weiniye
kerepep te hɨre pɨke ewine nɨkerek
enɨkrehɨr ke mɨtɨk nɨpaa kaa ek e.’

29 Nɨpaa mɨtɨk ketike kikrek nɨrak
hispɨnak kiutɨp (6) ne haai kiutɨp hɨr
nepu. Heiyiuwe kɨr keit mɨte. Maain
hɨrak kaa, te hɨrak ap epei kine nɨkerek
nei wen au.

30 Te nɨkik kɨrak kerek nɨmɨnek ek
ketɨwe te hɨrak kaa ap epei kine nɨkerek
au.

31 Nɨmnek ketɨwe te menmen mar im
me hɨrakɨt hispɨnak wik (7), hɨr naa te ap
hɨr nine nɨkerek nei au.

32-33 Hɨr naa, maain mɨte hɨre waa.
Maain wɨ God kakɨkɨan mɨt nanɨkrit, mɨte
ip e pe mɨtɨk keimɨn ke mɨt hispɨnak wik
(7)?”

34 Hɨr nitɨwekhi epei au, Jisas kewenhi
ketpor, “Mɨt miyapɨr in ek hɨr neitan.
Haairer ne miyapɨr nɨhan hɨram, hɨr ne-
siuwe nɨkerek nɨr nanɨno nanɨt pewek
nanmereyi.

35 Te mɨt netike miyapɨr kerek hɨr yaain
en nentar hɨr newis God naanmɨpri, hɨr
nani te maain God kakɨkɨan hɨr nanɨkrit
nanu te maain hɨr ap pɨke nanɨtan taau.

36 *Hɨr nanɨre mɨt ensel nentar hɨr ap te
nani au. Hɨr nanu nanre nɨkerek ne God
nanɨntar hɨr naa hɨr pɨke nanɨkrit.

37 *Mɨtɨk Moses katɨp keteiknai werek
werek kerek mɨt naa maain nanɨkrit
nanu. Hɨm me God mau tɨwei Moses

* **20:18** Ais 8:14-15 * **20:19** Lu 19:47-48 * **20:20** Lu 11:54 * **20:22** Ro 13:6-7 * **20:28** Diu 25:5 * **20:36** 1Jo 3:1-2 * **20:37** Eks 3:2-6

kewisɨm matɨp menmen me wɨ hɨrak kɨr si taak nu ap kaa au, hɨrak katɨp ke Mɨtɨk Iuwe, ‘Hɨrak God ke Ebraham, God ke mɨtɨk Aisak, mɨtɨk Jekop kerek nɨpaa enum eik nepu.’

38 *Menmen im meteiknai hɨrak God ke mɨt hɨr naa au. Hɨr nepu. Haiu mɨt in han kitet mɨt epei naa, te God katɨp au hɨr hɨmɨn kɨr kepu. Hɨr nɨnaaiwɨr yɨnk kɨr kaa kerekek te nanɨt yɨnk hak yaaik.”

39 Mɨt han ne Skraip kerek newepyapɨr hɨm me Moses newenhi natɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ti epei atɨp werek.”

40 Hɨr yɨnk enuk nɨnaain nanitehi Jisas menmen meiyam au.

Jisas kitehi Sadyusi hɨm me mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt
(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

41 Jisas ketpor, “Nenmak mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Moses natɨp Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek hɨrak nepenyek ke Devit kerekek a?

42 *Hɨrak nepenyek kɨrak kerekek au kentar Devit hɨrekes katɨp mau tɨwei Sam kar ik:
‘God hɨrak katɨp Mɨtɨk Iuwe kai:
Ti ehu etikewa har ke mɨt iuwe,
43 ere maain hi enep mɨt nit enun nepan epei au nesi.’
44 Devit kene nepenyek kɨrak “Mɨtɨk Iuwe kai.” Markeik te Mɨtɨk Iuwe God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt hɨrak kakre nepenyek ke Devit kerekek a?” Jisas katɨp menmen im keteikɨn mɨt hɨrak kɨre God.

Jisas katɨp mɨt naanmamre hɨras me menmen mɨt kerek newepyapɨr hɨm me Moses hɨr nisesim
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54)

45 Mɨt yapɨrwe nererik nemtewek, Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel menmen im:

46 “Yi naanmamre hɨras me mɨt iuwe newepyapɨr hɨm me Moses. Hɨr nanɨno ein ein neweikɨn laplap saket nokik kerek meteikɨn mɨt hɨr nises God, hɨr han yaaik nantɨpan neiyewowan nanɨrp wit maket kerek mɨt nererik nesiuwe menmen. Hɨr hanhan nanu yeno mɨt nehimɨtanem me mɨt iuwe neit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses, o wɨnak mɨt nererik naam menmen neriuwe mɨt han.

47 Hɨr hanhan nɨsawɨn nanri menmen, wɨnak o tɨ me miyapɨr mɨt nɨr epei naa nesiupani. Hɨr epei nari menmen, te hɨr nanɨno wɨnak ke God hɨr nemipɨn nitehi God menmen neteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr yaain. Maain God kakɨwaanki wɨsenum nanɨntar hɨr nemipɨn nɨrɨak enum.”

21

Mɨte weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewet God menmen
(Mk 12:41-44)

1 Jisas kerenaan kɨr mɨt netenen menmen yapɨrwe hɨr newɨr pewek yapɨrwe mekre tɨkenup mɨwaai wɨnak iuwe ke God.

2 Hɨr newɨrem, Jisas kau kɨr mɨte weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa hɨre wewɨr pewek kike wik mepno mekre tɨkenup kerekek.

3 *Hɨre wewɨrem epei au, Jisas katɨp, “Hi hetpi, mɨte weiniye ip e nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewɨr pewek mekre tɨkenup hɨram minɨn mɨt han.

4 Mɨt han en hɨr newis ham kerek epei nenkerem men, pɨnam au meit, te hɨr newet God em. Te hɨre wetenen pewek mei yapɨrwe au, te hɨre wewisɨm wenepim kerek hɨre wetenenim me weiyɨm wawɨm menmen.”

Jisas katɨp wɨnak iuwe ke God maain mɨt nanɨwaankek kakɨt
(Mt 24:1-2; Mk 13:1-2)

5 Mɨt han hɨr natɨp menmen me wɨnak iuwe ke God hɨrak yaaik nan yaaim mɨre teinɨk mɨt newen ninaan mewik, menmen ham yaaim mɨt newisɨm neiyɨm neses wɨnak neriuwerem. Te Jisas ketpor,

6 *“Hɨram menmen im yi yɨrem, maain wɨ mamnen te ap nan kei kiutɨp kaku taau, te menmen meiyam miutɨp miutɨp mamu mamɨntereram taau. Mɨt nanwɨrem mamno tɨ heriyai heriyai.”

Jisas katɨp menmen maain mamnen mamɨwaank mɨt
(Mt 24:3-14; Mk 13:3-13)

* **20:38** Ro 14:8-9 * **20:42** Sam 110:1 * **21:3** 2Ko 8:12 * **21:6** Lu 19:44

7 Hɨr mɨt en nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk
Iuwe, me wɨ mekam te menmen im
mamnen? Menmen mekam mamnen
mamteiknei wɨ epei menep te menmen im
mamnen?”
8 Jisas ketpor, “Yi naanmamre hɨras te
mɨt ap nanmitipɨn. Mɨt yapɨrwe nanɨnen
nanɨkrehɨr kai, hi Mɨtɨk God kehimɨtana
hi akaap mɨt. Hɨr niutɨp niutɨp nanɨnen
nantɨp, ‘Hi epei han,’ o ‘Wɨ epei man
menep te tɨ kakɨwaank kakɨt.’ Yi eiyɨmtau
hɨm im eiyisesim au emɨt!
9 Maain yi eiyɨmtau mɨt nanɨnepan
wɨsenum yi ap einapen eipɨrpɨr au emɨt!
Menmen ham yapɨrwe maminɨn mamnen
keremem te wɨ eik enum epei man menep
wen au.”
10 Jisas wen katɨp, “Mɨt ne wit hak iuwe
kiutɨp nantike mɨt han ne wit hak iuwe
nanɨnepan, gavman han nantike gavman
han nanɨnepan.
11 Menmen enum mamnen tɨ. Tɨ kak-
tanɨk kakrer wit wit, hawɨ au, te menmen
mamwo au. Mɨt miyapɨr nɨnpɨ mamɨn.
Menmen enum mamɨkrit mamnen te yi
yainap. Menmen enum mamtike menmen
ham iuwe me nepni mamɨr te yi yayɨrem.

12 *“Menmen im maain mamnen te im
minɨn mamnen. Mɨt hɨr nanwepiyapɨr
me menmen yi yɨrɨakem, nanrekyi enum
te nanɨswi yi yaino mɨt kerek naanmɨpre
wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses,
o mɨt iuwe, o gavman te hɨr nanriwaank
yaino wɨnak enuk yaiyɨntar yi yises hɨm
mai.
13 Im em hɨram wɨ yaaim te yi ei-
wepyapɨr hɨm yaaim me God.
14 Yi ap eiyinɨn han ekitet menmen yi
eitɨp mɨt iuwe em naanmampre hɨras au
emɨt! Yi ap eirɨakem eiyɨntar
15 *hi eweti hɨm mai yaaim yi yaiyɨrtei
menmen werek werek te mɨt kerek hɨr
nepan ni en ap te nanwepiyapɨr nanweni
hɨm me ninaan me gavman ke menmen yi
yetpim.

16 *“Mɨt enun nantike miye haai ni, o
kikrek ni, yenterer ni, o ni yinan, hɨr
nanriuweti yaino mɨt enun nepan, hɨr
naniwep yi mɨt neiyan.
17 Mɨt yapɨrwe nanɨneini nanɨntar yi
yises hɨm mai.
18 *Te God naanmamre hɨmɨn ki yi eiyu
werek werek.
19 *Yi han tokik eiyu eiyises hɨm mai te
mɨt naniwep yi yayi, maain hɨmɨn ki kaku
werek werek yi yayu yaitikewa.

Jisas katɨp maain mɨt nanɨwaank wit Jerusalem
(Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)

20 “Maain wɨ kerek yi eiyɨr mɨt ne
ami enun nepan nanɨnen nanweikɨn wit
Jerusalem, te yi eiyɨrtei wɨ epei man
menep te mɨt nanɨwaankek.
21 Te neimɨn nau provins Judia enrɨr
enɨno mɨniu (o neiyɨp) enu enɨt en.
Neimɨn kerek nau wit Jerusalem hɨr enɨno
enɨnopɨn. Neimɨn kerek nerer wit wit
kɨrapɨt menep Jerusalem ap pɨke enɨnen
wit kɨr iuwe ek enu enɨt en au emɨt!
22 *Wɨ im hɨram wɨ God kakrɨak
mɨt enum kakɨntar menmen enum hɨr
nɨrɨakem mar ke nɨpaa hɨm me God mau
tɨwei metpim mamnen.
23 *Maain me wɨ im hɨr miyapɨr nanine
nɨkerek hɨr han enuk, hɨr nantike miyapɨr
nɨnan nɨkerek kike newetɨr nɨm nanɨntar
hɨr ap nanrɨr waswas au. Menmen im
enum mamnen mamɨwaanki. Menmen
enum mamnen mɨt nanu tɨ ik e, God
kakrɨak mɨt ne Isrel enum enum.
24 *Mɨt han hɨr mɨt enun nanɨnɨp nan-
riuwe hɨne me his, hɨr nantorhis nanriyei
nanɨno nanrer wit wit nanrɨak menmen
me mɨt han. Te mɨt kerek hɨr ap ne
weiwɨk me Isrel au, nanu wit Jerusalem
naanmamrɨwek ere wɨ kerek God kewis
mɨt nanweikɨn sip nanwet menmen enum
hɨram epei au.

Maain Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak pɨke kaknen
(Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)

25 *“Maain menmen yapɨrwe mamu
nepni mamɨr im: Hɨram wepni, hɨr,
wenke mamweikɨnhis mamre menmen
ham, mɨt nanrer wit wit han toenuk

* **21:12** Mt 10:18-20; Lu 12:11-12 * **21:15** Ap 6:10 * **21:16** Mt 10:21-22 * **21:18** 1Sml 14:45; Lu 12:7 * **21:19** Hi 10:36 * **21:22** Diu 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23** 1Ko 7:26 * **21:24** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Ro 11:25; Rev 11:2 * **21:25** Sam 46:2-3, 65:7-8; Rev 6:12-13

nanɨnapen nanɨmtau wan sɨr mewenɨn wan kakniu.
26 Mɨt yapɨrwe nanɨr menmen im han kakitet menmen meiyam enum mamnen tɨ ik te hɨr han toenuk nanpɨrpɨr nanɨnkewɨn nanwaai nanɨnatɨn. Menmen iuwe mau nepni mamɨnke mamnaaiwɨr wit mɨr mamnen in, mamno ein.
27 *Te in ek yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi anen akre napɨ etike menmen mai iuwe mamtike menmen mai yaaim mamrehɨhe.
28 *Menmen im enum mamɨkrit mamnen, yi han ekitet hi Mɨtɨk Iuwe menep hi anen akepi etihis, te yi ap einaain au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiyɨt."

Menmen mamu nepni mamteikɨn Jisas menep te pɨke kaknen mamɨr ke nu fik keteiknai menmen
(Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

29 Hɨrak ketpor epei au, Jisas ketpor hɨm tok piksa ham im: "Yi han ekitet nu fik kerek hɨrak kɨre nu hamis ketike nu ham.
30 Wɨ yi eiyɨr nu heneik mɨram mamɨnsiunen, yi eitɨp, 'Wepni yaaik epei te kaknen.'
31 Mar im yi yayɨr menmen im me nepni o wan hɨram mamnen mamɨr ke hi epei hetpiyem, te yi eiyɨrtei God menep te kaknen naanmamre mɨt miyapɨr ne tɨ.
32 "Hi hetpi werek. Mɨt nau tɨ in ek ap nani ere wɨ mamnen te menmen yapɨrwe hi hetpim mar im hɨram mamɨkrit mamnen.
33 *Maain nepni mamtike tɨ ik mamɨwaank mamɨt te hɨm mai taau, mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨr naanmamre hɨras me wɨ God kaknen naanmamre mɨt

34-35 *"Yi naanmamre hɨras ap han ekitet yayɨm menmen yapɨrwe, tɨpar si enum, o menmen me tɨ, ni mi o sak o menmen im au emɨt! Hekrit hekrit yi han ekite eirɨak menmen im keremem te wɨ hi Krais pɨke enen, yi ap yemeriya werek werek au. Wɨ im mamnen mamwepyapɨr mɨt yapɨrwe nau tɨ nerer wit wit hɨr ap nises God nanɨr ke miyak ketari tɨrpe kakɨkɨp.
36 *Naanmamre hɨras eiyitehi God hekrit hekrit te yi eiyɨrp han tokik me menmen enum me wɨ enum mamnen te maain yi wen eiyises hɨm mai yi yaain te yi eiyu eitikewa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe."
37 *Me wepni, Jisas ken wɨnak iuwe ke God hɨrak kewepyapɨr hɨm mɨrak katɨp mɨt em. Me wɨtaan, hɨrak kɨniu mɨniu (o neiyɨp) Oliv ken kɨwaai ein.
38 Wanewik hekrit, hɨr mɨt miyapɨr nanpɨno wɨnak iuwe ke God nanɨmtau hɨm mɨrak.

22

Mɨtɨk Judas katɨp kakwet Mɨtɨk Iuwe Jisas kakwisɨk kakno his mɨr
(Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ epei man menep kerek mɨt ne Isrel han tewenɨn wɨ kerek nɨpaa God kari maamrer nɨr nɨnaaiwɨr wit Isip, hɨrak ken kenep mɨt newiyen. Wɨ im hɨr nekinaam Pasova, hɨr ap newis yis mekre bret au.
2 *Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Skraip kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God kerek Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨr han kitet mamɨrkeik te hɨr nanɨnep Jisas nanɨntar hɨr nɨnapen nanriyaak kakɨt wit yaain te mɨt kerek nises hɨm mɨrak hɨr nanɨnɨp.
3 *Te Seten kan kari han ke Judas kerek mɨt nenewek "Mɨtɨk ke wit Keriot," kerek hak kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12).
4 Seten kari han kɨrak te Judas ken katɨp mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe naanmɨpre polis ne wɨnak iuwe ke God, hɨrak ketpor ekɨrkeik te hɨrak ekwetɨr Jisas kakno his mɨr.
5 Hɨr nemtewem, te hɨr han yaaik natɨp nanwetɨwek pewek.
6 Judas kewenhi pewek te hɨrak han kitet ekɨrkeik te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakwet mɨt iuwe rek, te mɨt yapɨrwe nepu au hɨr nanɨtariyek.

* **21:27** Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7 * **21:28** Ro 13:11 * **21:33** Lu 16:17 * **21:34-35** Mt 24:48-50; Mk 4:19; Lu 17:27; 1Te 5:3 * **21:36** Mk 13:33; Rev 6:17 * **21:37** Lu 19:47 * **22:1** Eks 12:1-27 * **22:2** Lu 20:19 * **22:3** Jo 13:2, 27

Mɨtɨkɨt wiketeret te mɨt disaipel temani menmen tɨrɨakem me wɨ Pasova
(Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30)

7 *Wɨ epei man te mɨt ne Isrel nanɨm
bret yis mekrerem au. Me wɨ ik hɨr mɨt
enɨnep sipsip enɨr ke hɨm me Moses mau
tɨwei metpim, hɨr nanɨm me wɨ Pasova
han tewenɨn God kɨkaap maamrer nɨr
nɨpaa nɨnaaiwɨr Isip.
8 Me wɨ im Jisas keriuwet Pita ketike
Jon ten ketpɨwekɨt, "Yi eino eiraimani
menmen eirɨakem me wɨ Pasova te haiu
mamɨm."
9 Hɨrakɨt titɨwekhi, "Ti hanhan hawɨr
waumani menmen wawɨt nein?"
10 Jisas ketpɨwekɨt, "Eiyɨmtau. Yi eino
wit iuwe ek yi yayɨr mɨtɨk keremɨme
mɨn tɨpar mekrerem. Yi eisesik einɨk
eino wɨnak kerek hɨrak kaknɨk kakno
kakɨkrerek.
11 Te yi eitɨp mɨtɨk hɨrekes ke wɨnak kar
ik: 'Mɨtɨk iuwe kawɨr ketput, Ti eweto
haau meiyam em te hi etike mɨt disaipel
nai mamɨm menmen me Pasova mamwi.'
12 Hɨrak kakteikni haau yaaim mau niu
ein epei newis menmen mekrerem. Yi
eiyɨt menmen eiwisɨm emwaai haau im
e."
13 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrakɨt
ten tɨnapɨn menmen kerek epei Jisas
ketpɨwekɨt em, te hɨrakɨt tɨrɨak menmen
mɨwaai werek werek te hɨr nanɨm
menmen me Pasova.

Jisas kewet mɨt nɨrak disaipel Komunion hɨr naam, te hɨr han tewenɨnek
(Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

14 Hɨrakɨt temani menmen epei werek,
Jisas ketike mɨt aposel nɨrak nar hiswiyen
wik (12), hɨr nan nau neweikɨnan nanɨm
menmen.
15 Hɨr nau en, Jisas ketpor, "Hi hanhan
iuwe me hi hahɨm menmen im me Pasova
etikewi maminɨn te maain hi hahi.
16 *Hi hanhan ehɨm menmen im entar
hi etpi, hi ap te ehɨm menmen meiyam
mar im ere maain God kaknen naan-
mamri yi mɨt nai."
17 Jisas ketpor epei au, hɨrak kekin wa
hesnu keriuwe tɨpar wain, hɨrak kitehi
God ketpɨwek kar ik: "Ti yaaik." Epei
au, hɨrak katɨp, "Yi eiyɨt tɨpar mekre wa
hesnu ik ek, eiwenem emrer yi mɨt.
18 Hi hetpi ap te hi pɨke ehɨm tɨpar
wain im me wɨ im ere maain God kakinɨn
kaknen naanmamri yi mɨt."
19 *Epei au, hɨrak kekin bret kerek ek,
hɨrak kitehi God ketpɨwek, "Ti yaaik," te
hɨrak kewepik kewetɨrek katɨp, "Ik ek
hɨrak kɨre yɨnk kai. [Hi hahi te akepi. Yi
yaitɨwem yayɨm han etwenɨn menmen hi
arɨakem."
20 Hɨr naam epei au, mar keremem
hɨrak kewetɨr wa hesnu tɨpar wain mekr-
erem, hɨrak ketpor, "Mar im tɨpar wain
hi ewenem mekre wa hesnu ik e, hɨram
hemkre mai mamwen mamkepi yi mɨt
te God kakweti hɨm kontrak ham mɨrak
yaaim me yi eitikerek eikiyan eiyu han
kiutɨp.]
21 *Yi eiyɨmtau! Hɨrak mɨtɨk kerek
maain kakwepayapɨr epei kau ketikewai
kaam menmen.
22 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi hahi
ahɨr ke nɨpaa God epei katɨp, te mɨtɨk
kerek kakwepayapɨrek, hɨrak kakɨwaank
hɨrekes."
23 Hɨr nemtewek epei au, hɨr nekrit
nitehiyan ne hɨr hɨras keimɨnak maain
kakrɨak menmen im e.

Hɨr mɨt disaipel natɨp nenehan nare keimɨn hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn

24 *Maain mɨt disaipel natɨp nenehan
me hɨr keimɨn hɨrak kakinɨni ne hɨr hɨras.
25 *Hɨr nenehan menmen im te Jisas
ketpor, "Mɨt iuwe ne mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel, hɨr naanmɨpre mɨt en, hanhan mɨt
nenewor nɨr yinan.
26 *Te yi au. Keimɨn ke yi mɨt hɨrak
kakinɨn, hɨrak han ekitet hɨrak kɨre mɨtɨk
weinɨk, hɨrak han ekitet hɨrak kɨre mɨt
nitet yayiwe hɨrak kɨkaru.
27 *Yi han kitet keimɨn wɨsenuk kinɨn.
Mɨtɨk kau yeno kaam menmen o mɨtɨk
kerek kemani menmen kekinem kewet
mɨtɨk kau yeno em? Mɨtɨk kau yeno kerek
ek.
28 "Yi keriyen epei yetikewa me men-
men enum epei man merewaank.

* **22:7** Eks 12:1-27 * **22:13** Lu 19:32 * **22:16** Lu 13:29 * **22:19** Lu 24:30 * **22:21** Sam 41:9; Jo 13:21-22
* **22:24** Lu 9:46 * **22:25** Mt 20:25-27; Mk 10:42-45 * **22:26** Mt 23:11; Mk 9:35 * **22:27** Jo 13:12-15

29 *Te hi eweti menmen yi naanmamrewem yayɨr ke haai kai epei kewetewem hi naanmɨprewem.
30 *Te yi yayɨm menmen mamtike tɨpar yayu yeno mai yaitikewa. Yi yayu yeno me mɨt iuwe yi skelim mɨt ne weiwɨk hiswiyen wik (12) me Isrel."

Jisas katɨp Pita maain hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo 13:36-38)

31 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp Pita, "Saimon, Saimon, emtewek! Mɨtɨk enuk Seten, God epei ketpɨwek te hɨrak kakmitipɨn me menmen kakri han ke yi mɨt. Hɨrak kakrɨakem kakɨr ke mɨtɨk kerek keit rais nɨkim keses haas kewis nɨkim yaaim mamwaai in, kewɨr haas men ein.
32 Te hi epei hitehi God kakɨkepit ti Saimon te ti ehises hɨm yaaim ap te menmen mamɨwaankem. Maain te ti pɨke eweikɨn ehisɨsa, ti ekaap nit yinan in."
33 Pita katɨp keremirɨwek hɨm kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, hi ap hɨnaain te hawɨr wauno wɨnak enuk hi hahi etikewit."
34 Jisas ketpɨwek, "Pita, hi hetput. Suware ap te kaknep enum wen au ere ti epei atɨp wikak te ti ap erteiya au."

Jisas katɨp disaipel hɨr naanmamre hɨras enɨntar wɨ enum epei man

35 *Jisas katɨp Pita epei au, hɨrak katɨp disaipel nɨrak yapɨrwe kar ik: "Nɨpaa me wɨ hi heriuweti yi yen ap yeit tanɨk kike o tanɨk iuwe me nɨkɨn nakɨrke metike su, mɨt neweti menmen mei o au? Yi nɨnpɨ miwei o au?" Hɨr newenhi natɨp, "Haiu meit menmen werek."
36 *Jisas katɨp, "Te in ek, yi neimɨn yeit tanɨk kike o tanɨk iuwe au, yi eitɨwem. Yi neimɨn ap yeit hɨne me his au en, yi eisiuwe saket te yi eiyɨt kei ki.
37 *Hi hetpiyem entar yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen eiyɨr ke mɨtɨk ketenen hɨne keiyɨk kaknep mɨt enun nepan. Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt newisɨm hɨram matɨp me hi mar ik: 'Mɨt iuwe nanwisɨk kaki kaktike mɨt enun nɨrɨak enum.' Menmen mekre tɨwei nɨpaa mɨt newisɨm me hi, hɨram mamnen mamɨrek."
38 Hɨrak katɨp epei au, mɨt disaipel natɨp, "Mɨtɨk Iuwe, ehɨr im em. Haiu metenen hɨne me his wik." Hɨrak kewenhi katɨp, "Hɨram werek. Emɨt. Yi yepɨtari hɨm mai."

Jisas prea kitehi God menmen keit mɨniu o neiyɨp niuk mɨrak wit Oliv
(Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)

39 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken witeik kɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨrak ken mɨniu (o neiyɨp) Oliv kepɨr ke nɨpaa hɨrak kɨrɨakem. Mɨt disaipel nɨrak nisesik nen.
40 Hɨrak kan wit ik epei au, hɨrak ketpor, "Yi eiyitehi God te menmen enum Seten kakrekyorem hɨram ap te mamnen mamiwep taau."
41 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kɨnaiwɨri ken ere yanɨmɨn ein kɨre mɨt newɨr nan, hɨrak kewen ninɨp kau tɨ kitehi God menmen.
42 *Hɨrak katɨp, "Haai, ti han kit te ti ehɨt menmen im enum emkeipno. Ap han kai, au. Ti han kit ti erɨakem."
43 [Mɨtɨk ensel keke wit ke God kan kɨrek kekepik han tokik kepu.]
44 Jisas han toenuk keriuwe menmen te hɨrak kitehi God hisiuwe, siuwan mɨrak meweikɨnhis mɨre hemkre metnen men tɨ.
45 Hɨrak kitehi God epei au, hɨrak kekrit pɨke kakno kakɨr mɨt disaipel tɨrak. Au, hɨrakɨt tɨwaai tentar hɨrakɨt han enuk teriuwe menmen enum mamnen.
46 Hɨrak kitorhi ketpor, "Yenmak te yi yɨwaai a? Yi eiyɨkrit eiyitehi God ekɨkepi te Seten ap kakrekyi enum taau."

Mɨt nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen ketpor menmen im, mɨtɨk niuk mɨrak Judas kerek mɨtɨk kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12), hɨrak kinɨn mɨt yapɨrwe kan kerp ninaan me Jisas te keiyewewik kemɨwek tekep (kises menmen me maamrer nɨr.)
48 Te Jisas ketpɨwek, "Ti eriuwe menmen im me hawɨr weiyewewakɨt hɨram mɨre hawɨr hɨrekses te ti ewisa hi Mɨtɨk ke wit

* **22:29** Lu 12:32 * **22:30** Mt 19:28 * **22:35** Lu 9:3, 10:4 * **22:36** Lu 22:49 * **22:37** Ais 53:12; Lu 22:52
* **22:39** Lu 21:37; Jo 18:1 * **22:42** Mt 6:10

ke Mɨtɨk Iuwe hi eno his me mɨt enun nepan a?”

49 *Mɨt disaipel kerek nerp en netikerek nertei menmen mamnen hɨr nitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, haiu emnep mɨt mamriuwe hɨne me his maiu o au?”

50 Mɨtɨk disaipel kiutɨp kɨwaai hɨne ke his kenep mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe pris, hɨrak keremir nɨkɨp me his yaaim mewen meket.

51 Au, Jisas katɨp keremiror hɨm kar ik: “Epei au werek. Eiwisɨk.” Hɨrak keit nɨkɨp pɨke kemtɨn mau paan kɨrak epei werek te mɨtɨk kɨre yaaik.

52 *Jisas kerekyɨwekem mɨre yaaim, hɨrak kitehi mɨt iuwe pris netike mɨt naanmɨpre polis kerek naanmɨre wɨnak iuwe ke God, hɨr netike mɨt iuwe ne kaunsil, hɨr nan nantɨwekhis, hɨrak ketpor, “Yi yenmak te yi yan yetike hɨne me his o paap yoki te yi yan yetauhis yaire yi yayɨthis mɨtɨk enuk kerek kekintɨp menmen a?

53 *Hekrit hekrit hi epeu etikewi hi heit wɨnak ke God eik ek, te yi ap eitauhis eiwisa ekre wɨnak enuk ke gavman au. Te in ek hɨram wɨ mi te yi yairɨak menmen enum. Seten in ek kare kakinɨna.”

Pita kepakɨn Jisas katɨp kisesik au (Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27)

54 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen nekre wɨnak ke mɨtɨk iuwe hetpris. Pita kisesi wen keit yanɨmɨn.

55 Hɨr mɨt ne polis nɨman si nau menep ke wɨnak iuwe eik ek. Epei au, mɨt nererik nau si, Pita kan kau ketikeri.

56 *Hɨrak kau ketikeri, mɨte piutɨp wɨrek kau si em, hɨre wenemiyɨwek naan watɨp, “Hɨrak mɨtɨk ik ek ketike Jisas.”

57 Hɨrak keremirɨwe hɨm kepakɨnek katɨp, “Mɨte hi epɨtariyek.”

58 Maain kike, mɨtɨk hak kɨrek te hɨrak ketpɨwek, “Ti kiutɨp ke mɨt yi yisesik.” Te Pita keremirɨwek hɨm katɨp, “Mɨtɨk hi ap hisesik taau.”

59 Maain kike, mɨtɨk hak katɨp hɨm manp, “Hi atɨp werek! Mɨtɨk ik nɨpaa ketikerek kentar hɨrak katɨp kɨre mɨtɨk ke provins Galili, kar ke Jisas ketpim.”

60 Au, Pita keremirɨwek hɨm katɨp, “Mɨtɨk, hi epɨtari mekam ti etpewem.” Pita wen ketpim, suware kenep enum.

61 *Suware kenep enum, Jisas kerenaan kɨr Pita. Pita hɨrak keket han nɨpaa Jisas ketpɨwek me hɨm im, “Suware ap kaknep enum wen au, ti eraupakɨn wikak.”

62 Hɨrak han kitet menmen im te hɨrak ken wit eik kɨkɨt wɨsenum.

Mɨt nitetnaan Jisas nakɨp (Mt 26:67-68; Mk 14:65)

63-64 Mɨt kerek naanmɨre Jisas hɨr nitɨtɨweknaan nakɨp. Hɨr newenkɨkɨwek nanamɨr neriuwe laplap nitɨwekhi, “Keimɨn kitep a? Ti profet ti ewepyapɨrek.”

65 Hɨr netpɨwek hɨm enum me nɨrɨakek yɨnk enuk.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil (Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24)

66 Wanewik epei kan, mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨr netike mɨt iuwe naanmɨpre mɨt pris, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nererik nau wɨnak ke kaunsil te hɨr nari Jisas kan kerp nɨmɨn.

67 *Hɨrak kan kerp nɨmɨn, hɨr nitɨwekhi, “Ti hetpei ti Mɨtɨk kerek God kehimɨtenut kakɨrwetit ti enen tɨ ik o au?” Hɨrak ketpor, “Hi hetpi te yi ap yisɨsa hɨm mai taau.

68 Hi ehitihi menmen te yi ap yayɨtpowem taau.

69 *In ek ere maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe ehu etike God iuwe wawinɨn naanmamre mɨt.”

70 *Hɨr yapɨrwe nitɨwekhi, “Ti atɨp ti Nɨkan ke God a?” Hɨrak kewenhi katɨp, “Hi Nɨkan ke God hepɨr yi yetpim.”

71 Hɨr natɨpan, “Haiu ap mamri mɨt han te nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa hɨrak ketpim taau. Haiu epei memtau menmen enum hɨrak in ek ketpim.”

* **22:49** Lu 22:36 * **22:52** Lu 22:37 * **22:53** Jo 7:30, 8:20; Kl 1:13 * **22:54** Sam 31:11; Lu 22:33 * **22:56** Ap 4:13 * **22:61** Lu 22:34 * **22:67** Jo 10:24, 3:12, 8:45 * **22:69** Ap 7:56 * **22:70** Lu 4:3, 9

23

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38)

1 Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm me Jisas
epei au, mɨt yapɨrwe nekrit nari Jisas
neiyɨk nen mɨtɨk iuwe gavman Pailat.
2 *In ek hɨr newepyapɨrek natɨp, "Haiu
mɨnapen mɨtɨk ik ek hɨrak kariyeinaan
mɨt naiu ne Isrel, hɨrak ketpor ap emwetɨr
pewek me takis emno mɨt ne gavman
ke Rom, hɨrak katɨp hɨrak hɨrekes Krais,
hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt."
3 *Pailat kitɨwekhi, "Ti Mɨtɨk Iuwe king
hinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel a?" Jisas
kewenhi katɨp, "Ti hɨrekes hetpim me hi
kerekek."
4 Epei au, Pailat keweikɨn katɨp mɨt iuwe
pris netike mɨt yapɨrwe, "Hi ap hertei
menmen enum hɨrak kɨrɨakem te hi atɨp
hɨrak enuk. Au, hɨrak yaaik."
5 Te hɨr newep hɨm natɨp hɨm iuwe,
"Hɨrak hɨrekes kɨrɨak mɨt han kekrit
kekrit neriuwe hɨm hɨrak ketporem.
Hɨrak kinɨn kɨrɨakem keit provins Galili,
ken kerer wit wit ke provins Judia te in ek
hɨrak epei kan Jerusalem."

Hɨr newepyapɨr Jisas nerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Herot

6 Mɨtɨk Pailat kemtau hɨm mɨr im hɨrak
kitorhi, "Hɨrak mɨtɨk ik ek ke Galili a?"
Hɨr netpɨwek, "O, hɨrak hɨrekes ke Galili."
7 *Hɨrak kertei Jisas hɨrak ke mɨt kerek
Herot naanmɨpror neit provins Galili,
hɨrak keriuwetek ken kɨrek. Me wɨ im,
Herot kan kau wit Jerusalem me wɨ kike
keremem.
8 *Mɨtɨk Herot hɨrak han yaaik kakɨr
Jisas kentar hɨrak epei kemtau menmen
me Jisas. Te hɨrak nɨpaa kemeriyɨwek
kaktɨp kakɨrek. Hɨrak hanhan kakɨr Jisas
kakrɨak menmen mɨt nɨpaa nɨrem au
kakɨkaap mɨt kakriuwerem.
9 Te Herot kitehi Jisas yapɨrwe, te Jisas
ap kewenhi katɨp hɨm mei miutɨp au.
10 Te mɨt iuwe ne pris netike mɨt
newepyapɨr hɨm me Moses nekrit nerp
natɨp hɨm manp nesiuwe hɨm Jisas.
11 Hɨr nerp nesiuwe hɨm Jisas, mɨtɨk
Herot ketike mɨt nɨrak ne ami natɨp Jisas
enum, niteti̇weknaan nerekyɨwek enum.
Hɨr nemrɨwek laplap yaaim kerek mɨt
iuwe namɨr te hɨr pɨke neriuwetek ken
kakɨr mɨtɨk Pailat.
12 Me wɨ im keremem Herot ketike
Pailat tekiyakɨt tau tentar Pailat keriuwet
Jisas ken kɨrek. Hɨrakɨt nɨpaa tɨre mɨtɨkɨt
enukɨt tepan.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39–19:16)

13 Mɨtɨk Pailat kenɨne mɨt iuwe ne pris,
mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt yapɨrwe,
14 te hɨrak ketpor, "Yi epei yari mɨtɨk
ik ek yeiyɨk yan, yi yatɨp hɨrak kari han
ke mɨt In ek, hi epei hitɨwekhi me ninaan
me yi mɨt yapɨrwe, te hi ap hɨnapɨn hɨrak
kɨrɨak menmen enum kerek yi yetpewem
em au.
15 Herot kɨnapɨnek te hɨrak kɨrɨak enum
au. Te hɨrak kesiuwerek kan in. Mɨtɨk ik
ap kɨrɨak menmei enum te hɨrak kaki au.
16 Hi atɨp mɨt nai nantenenik nanwaai
nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek kakno."
17 (Me wɨ Pasova mɨtɨk Pailat kɨnaaiwɨr
mɨtɨk kiutɨp kerek nɨpaa kau kekre wɨnak
enuk ek, hɨrak kakno mɨt neitei en.)
18 Mɨt yapɨrwe nererik en natɨp, "Einep
Jisas. Enaaiwɨr mɨtɨk Barabas eknen ek-
tike haiu mɨt, har ke nɨpaa me wɨ Pasova
ti hɨnaaiwɨr mɨt han."
19 (Barabas nɨpaa hɨr newisɨk kekre
wɨnak enuk me menmen enum hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak ketike mɨt iuwe ne gav-
man nenepan te hɨrak kenep mɨtɨk kaa.)
20 Mɨtɨk Pailat hanhan kaknaaiwɨr Jisas
kakno, te hɨrak pɨke kenɨne mɨt yapɨrwe
ketpor kar nɨpaa hɨrak ketpim.
21 Te hɨr nɨnap natɨp, "Ewisɨk eku nu
tentarakɨt! Ewisɨk eku nu tentarakɨt!"
22 Mɨtɨk Pailat pɨke ketpor ere wikak
kar ik: "Te hɨrak kɨrɨak mekam enum
te hi akɨp a? Hi ap hɨnapɨn menmen
enum hɨrak kɨrɨakem te hi akɨp hɨrak eki!
Hi hanhan mɨt nai nantenenik nanwaai
nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek kakno!"

* **23:2** Lu 20:25 * **23:3** 1Ti 6:13 * **23:7** Lu 3:1 * **23:8** Lu 9:9

23 Te hɨr nɨnap nenke natɨp hɨm iuwe
te hɨrak akwenkek Jisas ekɨntar nu ten-
tarakɨt. Hɨr nɨnap narek ere Pailat kises
hɨm mɨr.
24 Te Pailat katɨp Jisas kaki kakre mɨt
hanhanek.
25 Hɨrak kɨnaaiwɨr mɨtɨk kerek hɨr
hanhanek, kerek nɨpaa kekre wɨnak
enuk kentar hɨrak ketike mɨt ne gavman
nenepan, hɨrak kenep mɨtɨk kaa. Te
hɨrak kesiuwe Jisas ken kaki kar ke mɨt
hanhanek.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt (Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27)

26 Mɨt ne ami ne Rom hɨr neithis Jisas
neiyɨk nen. Hɨr nepno, hɨr newenyipɨr
mɨtɨk niuk mɨrak Saimon, hɨrak ke wit
Sairini, kerek kan keke wit kɨrak yanɨmɨn.
Hɨr netɨwekhis newis nu kenterik hɨrak
kekerɨr nu keiyɨk kises Jisas.
27 Mɨt yapɨrwe nisesik netike miyapɨr
nei kerek nɨkɨtek netikeri nen.
28 Hɨr nɨkɨtek te Jisas keweikɨn ketpor,
"Miyapɨr ne Jerusalem. Yi ap eiyɨkta au
emɨt! Yi eikɨt hɨras eitike nɨkerek ni
eiyɨntar mɨt nanriwaank.
29 *Hi hatɨp hɨm im te wɨ maain mam-
nen te mɨt nantɨp,
'Hɨram yaaim me miyapɨr tenmɨn,
o miyapɨr kerek ap nine nɨkerek en,
o miyapɨr ap newet nɨkerek nɨm,
hɨr han yaaik enu.'
30 *Me wɨ eim mɨt nantɨp hɨr han-
han mɨniu (o neiyɨp) o wank kakwen
kakɨnteri.
31 *Hɨr mɨt ne Rom neiyep te hi hɨrɨak
menmen enum au, te maain hɨr nan-
rekyi mekam me menmen enum mɨt in
nɨrɨakem? Hɨr nanriwaank yayɨt."
32 Hɨr neithis mɨtɨkɨt hakɨt wik, hɨrakɨt
enukɨt tɨrɨak menmen enum tenep mɨt,
nanɨksɨp tatkite Jisas.
33 Hɨr epei nan menep wit kerek mɨt
nenewek "Paan Hesnu," hɨr newenkekik
kau nu tentarakɨt, te mɨtɨkɨt enukɨt raskel,
hak kau kenke ken his yaaim, hak kau
kenke ken his henkik.
34 *Jisas kau kentar nu tentarakɨt, hɨrak
katɨp, "Haai, ti han ekitet menmen im
au emɨt! Ehɨsak menmen enum hɨr
nerekyewem. Hɨr ap nertei hi keimɨn te
hɨr nerekyewem." Hɨr mɨt ne ami nenke
laplap newetan nentar hɨr neretɨt satu o
sak hemik.
35 *Mɨt yapɨrwe nerp en nɨpɨrek, te
mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel natɨp Jisas
enum hɨr natɨp, "Hɨrak kɨkaap mɨt
miyapɨr han te hɨrak Mɨtɨk God nɨpaa
kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt, emwisɨk
hɨrak ekɨkaap hɨrekes kakɨnke kakɨrp tɨ
te hɨrak kaki au."
36 *Te mɨt ne ami nan nɨrek netpɨwek
enum, te hɨr newen tɨpar wain enum
mɨnɨn hɨr newetɨwekem.
37 Hɨr newetɨwekem hɨr netpɨwek, "Ti
mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel te ti
ahɨkaap hɨrekes enke nu ik ehɨrp tɨ."
38 Hɨr netpim nentar mɨtɨk iuwe ke
gavman kewis hɨm im mau nu tentarakɨt
mau niu mentar paan ke Jisas. Hɨram
matɨp mar im: "HɨRAK MɨTɨK IUWE KING
NAANMɨPRE MɨT NE ISREL."
39 Mɨtɨk ke mɨtɨkɨt hakɨt kerek epei
newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas
Tatɨp enum kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe Krais, te
ti ekepawɨr wautikewit."
40 Te mɨtɨk hak ek kemtewek, hɨrak
katɨp kenerek, "Hawɨr menmen enum
wetikerek mɨpɨram, te ti enapen atɨp
enum te maain haiu mami God kakwep
wɨsenum a?
41 Menmen im enum mɨt nerekyawɨrem
me menmen enum hawɨr wɨrɨakem te
hawɨr wawi wawɨnterim, hɨram werek.
Mɨtɨk ik ek au, kaki weinɨm kakɨntar
hɨrak ap kɨrɨak menmen enum au, men-
men yaaim."
42 *Te hɨrak katɨp Jisas, "Ti han
etwenɨna Jisas, maain me wɨ ti naan-
mamre mɨt."
43 Jisas ketpɨwek, "Hi hetput im e. Pe-
tepin ti etikewa ehu wit yaaik kerek mɨt
yaain epei naa, hɨmɨn kɨr kewi."

Jisas epei kaa (Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30)

44 *In ek hɨrak wepni kau nɨmɨn iuwe,
te God kenip wepni kaa ap te kɨr au, te

* **23:29** Lu 21:23 * **23:30** Hos 10:8; Rev 6:16 * **23:31** 1Pi 4:17 * **23:34** Ais 53:12; Mt 5:44; Ap 7:60; Sam 22:18
* **23:35** Sam 22:7-8 * **23:36** Sam 69:21 * **23:42** Mt 16:28 * **23:44** Emo 8:9

wɨtaan mɨwapɨn tɨ ik merer wit wit ere
wepni kewen ken hɨnkewɨ ik e.
45 *Wepni wen ap kɨr te wit toto, laplap
kerek nɨpaa mɨt nɨmɨan mekre wɨnak
iuwe ke God ek mɨwapɨn haau hak holi tru
mɨt nehimɨtanek ke God, hɨram mewep
wiketerem. Mar im God keteikɨn mɨt Jisas
kaa kakɨnke weipɨr te mɨt hekrit hekrit
nanitehi God nanɨt ninaan mɨrak.
46 *Menmen im man epei au, Jisas kɨnap
kenɨne hɨm iuwe, “Haai, hi esiuwe hɨmɨn
kai kaknaiwɨr yɨnk kai te hi hahi.” Hɨrak
katɨp epei au, hɨrak kaa.
47 Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt han nar
100 ne ami, hɨrak kɨr menmen im Jisas
kɨrɨakem, hɨrak kewenɨpi God katɨp, “Hi
hertei hɨrak mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen
enum au.”
48 *Mɨt yapɨrwe kerek nererik nerp ein
e nɨr menmen im, hɨr pɨke nen nɨr ein
newen toni nɨkɨtek.
49 *Hɨr neimɨn kerek nertei Jisas werek
werek netike miyapɨr kerek nises Jisas
neit Galili, hɨr nerp yanɨmɨn nɨr menmen
me Jisas kaa.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kɨnɨk keit mɨniu (o neiyɨp)
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42)

50-51 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Josep, hɨrak
ke wit Arimatia kerek wit kiutɨp ke Isrel.
Hɨrak mɨtɨk yaaik katɨp menmen yaaim
werek werek, kemerɨr God kaknen naan-
mamre mɨt. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne
kaunsil te hɨrak ap han yaaik keriuweri
me menmen enum hɨr natɨp nanrɨak Jisas
em.
52 Hɨrak ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe Pailat
kitɨwekhi ekwetɨwek yɨnk ke Jisas kerek
epei kaa. Hɨrak kewenhi epei au,
53 te Josep kesiupan herwe yɨnk ke
Jisas kau nu tentarakɨt ken tɨ. Hɨrak
kewenkekik keriuwe laplap yaaim mewei-
wei, te hɨrak kɨnanek keiyɨk ken kewisɨk
kɨnɨk han nɨpaa mɨt nekinɨk kekre nan ke
mɨniu (o neiyɨp) kerek nɨpaa ap mɨt newis
nei nekrerek wen au.
54 Hɨram me wɨ Fraide kerek mɨt hɨr
nemani nekre menmen, te wɨ Sabat epei
mamɨkrit.
55 *Te miyapɨr kerek nɨpaa nises Jisas
neke Galili nan, hɨr netike Josep nen nɨr
hɨrak kewis Jisas yɨnk kɨrak kekre hei ke
mɨniu (o neiyɨp) markeik.
56 *Epei au, hɨr pɨke nen wit eik nɨrɨak
menmen mɨnɨn yaaim te neiyɨm nanɨnen
nanwisɨm mamu yɨnk kɨrak te hɨrak ap
kaknɨn waswas au. Epei au, hɨr nau neit
nar ke hɨm me Moses mau tɨwei metpim
ere wɨ Sabat hɨram epei au.

24

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10)

1 Wɨ Sande, wanewik kesiupan toto
eik, miyapɨr nen hei kerek han kewen
kɨnɨk nɨpaa mɨt newis Jisas kekrerek, hɨr
neit menmen yaaim mɨnɨn te nanwisɨm
mamu Jisas yɨnk kɨrak kerek nɨpaa hɨr
nɨrɨakem.
2 Hɨr nen nɨr nan kerek keiyepet hɨm
ke hei ek mɨt nepei nenkerek kenpɨn
kekeipɨn hɨm ke weipɨr ke hei.
3 Hɨr nɨnɨk nen nɨmɨn, te hɨr
nɨnetnɨwek ap nɨnapɨn yɨnk ke Jisas kekre
hei kɨwaai au.
4 *Hɨr nerp en han kitet me menmen im,
te wasenum mɨtɨkɨt wik teriuwet laplap
mɨre hike terp menep tetikeri.
5 *Hɨr miyapɨr nɨnapen wɨsenum te hɨr
nitehɨr newen ninɨp nau tɨ te mɨtɨkɨt
hɨrakɨt tetpor, “Yenmak te yi yan yɨnyatɨn
mɨtɨk pɨke kekrit kepu yeit wit ke mɨt hɨr
epei naa newisi neitai a?
6 Hɨrak ap keit in au. Hɨrak epei kekrit.
Yi han ekitet menmen nɨpaa hɨrak ket-
piyem me wɨ hɨrak wen kepu provins
Galili. Hɨrak katɨp kar ik:
7 *‘Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt
han nanwisa hi eno his me mɨt enun nises
menmen enum te hɨr nanwenkɨka hahu
nu tentarakɨt hi hahi. Te maain hi pɨke
ahɨkrit ehu are mɨtɨk me wɨ wikak.’ ”
8 Hɨrakɨt tatɨp epei au, miyapɨr han kitet
menmen me hɨm nɨpaa hɨrak ketpim,

* **23:45** Eks 26:31-33, 36:35 * **23:46** Sam 31:5; Ap 7:59 * **23:48** Lu 18:13 * **23:49** Sam 38:11, 88:8; Lu 8:2-3
* **23:50-51** Lu 2:25, 38 * **23:55** Lu 23:49 * **23:56** Eks 12:16, 20:10; Diu 5:14 * **24:4** Ap 1:10 * **24:5** Lu 2:9
* **24:7** Lu 9:22, 17:25 * **24:9-10** Lu 8:2-3

9-10 *te hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei pɨke nen. Mɨte kerep ep niuk mɨre Maria pe Magdala, Joana wetike Maria miye pe Jems, hɨr netike miyapɨr han natɨp hɨm im men mɨt aposel nar hiswiyen kiutɨp (11) netike mɨt han, hɨr netpor menmen hɨr epei nɨrem.

11 Te mɨt aposel natɨp nekre han kɨr menmen miyapɨr netpim hɨr nemipɨn, te hɨr ap nemtewem nisesim au.

12 Te mɨtɨk Pita kekrit kesiukɨn ken hei kerek nɨpaa mɨt newis Jisas keitai. Hɨrak ken en, hɨrak kitehɨr kɨr laplap weinɨm. Hɨrak ap kɨr menmeiyam au, te hɨrak pɨke ken wit eik han kitet menmen epei man.

Mɨtɨkɨt wiketeret tɨr Jisas teit yayiwe ken Emeas (Mk 16:12-13)

13 Me wɨ kerek Pita kɨr hei weinɨk keremem, mɨtɨkɨt wiketeret ten wit hak kiutɨp mɨt nenewek Emeas. Hɨrak yanɨmɨn kike kɨre 11 kilomita ke Jerusalem.

14 Te hɨrakɨt teke tɨ tatɨpakɨt me menmen epei man keremem.

15 *Hɨrakɨt wen tetpim han kitetim, Jisas hɨrekes kisesikɨt kan kewenyipɨret.

16 Hɨrakɨt tɨrek te hɨrakɨt ap terteiyek hɨrak keimɨn kentar hɨrak kenipɨwekɨt han kɨrakɨt ap terteiyek au.

17 Jisas ketpɨwekɨt, “Yi yewepnak yatɨp mekam yi yeke tɨ yepno?” Te hɨrakɨt terp teit tenep naan mekiuwe.

18 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kliopas kitɨwekhi, “Mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit han nererik neit Jerusalem me wɨ im. Te ti kiutɨp kerekek ap hertei menmen im nɨpaaseik epei man a?”

19 Jisas kitɨwekhi, “Mekam epei man?”

Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Menmen epei man mewaank Jisas ke wit Nasaret. Mɨtɨk ik hɨrak profet, hɨrak kɨrɨak menmen nɨpaa mɨt ap te nɨrɨakem. Hɨrak mɨtɨk yaaik kewepyapɨr hɨm yaaim, te God ketike mɨt han kitet hɨrak yaaik iuwe.

20 Mɨt naiu iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil newisɨk ken gavman te hɨr newenkekik kentar nu tentarakɨt hɨrak kaa.

21 *Te haiu hanhan hɨrak kiutɨp kerekek kakɨkepai haiu mɨt miyapɨr ne Isrel kaktaihis keriyen. In ek hɨram wɨ wikak menmen im nepei man. Menmen im epei man metike menmen ham im.

22 *Miyapɨr han naiu nerekyei haiu han kekrit. Wanewik hɨr nen nanɨr hei kerek mɨt newisɨk kɨwaairi en.

23 Te hɨr ap nɨnapɨn yɨnk kɨrak au. Hɨr pɨke nan natɨp hɨr nau nɨtyak nɨr mɨtɨkɨt ensel tetpor, ‘Hɨrak epei kekrit kɨre mɨtɨk.’

24 *Hɨr natɨp epei au, mɨt han ne haiu mɨt nen nɨr hei kerek mɨt newisɨk kekrerek mepɨr ke miyapɨr netpim te hɨr ap nɨnapɨnek au.”

25 *Te Jisas keneret ketpɨwekɨt, “Yi han auri. Yenmak te yi ap yises menmen yapɨrwe profet netpim a?

26 *Mekam? Yi ap yertei Krais kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt, hɨrak ekinɨn eki pɨke kakɨkrit te maain hɨrak kakɨt niuk iuwe me God a?”

27 *Te Jisas ketpɨwekɨtem werek werek menmen tɨwei me God metpim me hɨrekes. Hɨrak kekrit keit tɨwei Moses kewisɨm, hɨrak kewepwekɨtyapɨr hɨm ere hɨrak ketpor hɨm mɨt profet netpim newisɨm mau tɨwei me hɨrekes.

28 Hɨrakɨt tan menep ke wit kerek hɨrakɨt tatnori, te Jisas kemipɨn kare kakno yanɨmɨn.

29 Te hɨrakɨt tewenek kerp tetpɨwek, “Ehu etikewawɨr (o etikawɨr). Wepni epei kakwen kakno wɨtaan.” Te hɨrak ken kau ketikeret.

30 *Jisas kau ketikeret tatɨm menmen. Hɨrak kekin bret katɨp God hɨrak yaaik, te hɨrak kewepik kewetɨwekɨtek.

31 Hɨrak kɨkɨak han kɨrakɨt hɨrakɨt terteiyek, te hɨrak keweikɨn his kɨre nɨme keit, hɨrakɨt ap tɨrek au.

32 Hɨrakɨt tatɨpakɨt, “Han kawɨr kekrit kerek hɨrak ketpawɨr witet yayiwe ketpawɨr werek werek hɨm me God mau tɨwei.”

33 Hɨrakɨt tatɨpakɨt epei au, hɨrakɨt tekrit wasenum pɨke ten Jerusalem. Hɨrakɨt tɨr mɨt disaipel hiswiyen kiutɨp (11) nererik netike mɨt han.

---

* **24:15** Mt 18:20, 24:19; Mt 21:11 * **24:21** Lu 1:68, 2:38, 19:11; Ap 1:6 * **24:22** Lu 24:1-11 * **24:24** Jo 20:3-10 * **24:25** Lu 24:44 * **24:26** Lu 9:22; Ap 3:13, 17:3; Jo 13:31 * **24:27** Diu 18:15; Sam 22:1-21; Ais 53 * **24:30** Lu 22:19

34 *Te hɨr netpɨwekɨt nar ik: “Haiu
metpi werek. Mɨtɨk Iuwe pɨke kekrit kepu.
Saimon epei kɨrek kepu.”
35 Te mɨtɨkɨt wiketeret tetpor menmen
werek werek kerek epei man meit yayiwe
eik. Hɨrakɨt tetpor markeik hɨrakɨt tertei
Jisas kewep bret kewetɨwekɨtek.

Hɨr mɨt disaipel nɨr Jisas
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23; Ap 1:6-8)

36 *Hɨrakɨt wen tetpor hɨm im,
wasenum Jisas hɨrekes kerp ketikeri
ketpor, “Yi eiyu werek werek.”
37 *Te hɨr nɨnapen nepɨrpɨr nentar hɨr
han kitet hɨr nɨr herwe.
38 Te hɨrak ketpor, “Yenmak te yi han
toenuk a? Yenmak te yi han kiteta hi
herwe a?
39 Eiyɨr pap me hei mau his hɨt mai. Hi
hɨrekes kerek ek. Eirɨrauhis, te yi eiyɨrtei
hi hɨrekes. Herwe ap te naan o hemik
kewik kar ke epei yi yɨra auye!”
40 Jisas ketpor hɨm im epei au, hɨrak
keteiknor his hɨt mɨrak.
41 *Hɨr ap te nanisesim nentar hɨr han
yaaik wɨsenuk te hɨrak kitorhi, “Yi yeit
menmen mei te yi yeweto mei ehɨm o au?”
42 Hɨr newetɨwek saauk hak kiutɨp
kerek epei si taak.
43-44 *Hɨrak kekinɨk kaak, hɨr nɨrek.
Hɨrak kaak epei au, hɨrak ketpor, “Men-
men im nɨpaa hi epei hetpiyem kerek hi
wen hepu hetikewi hɨram im: ‘Menmen
yapɨrwe kerek nɨpaa Moses ketike mɨt
profet hɨr newisɨm mau tɨwei metike hɨm
mau tɨwei Sam hɨram mamnen.’ ”
45 Epei au, hɨrak kerekyor han kɨr
kewep te hɨr nanɨrtei hɨm me God mau
tɨwei werek werek.
46 *Te hɨrak ketpor, “Im em hɨram hɨm
nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei: ‘Mɨtɨk God
kehimɨtanek Mɨtɨk Iuwe Krais eki te pɨke
kakɨkrit me wɨ wikak.’
47 *Yi mɨt nai yeit wit Jerusalem yi yaino
yairer wit wit yaitɨp mɨt miyapɨr hɨm
yaaim te hɨr nanweikɨn sip nanwet men-
men enum God kakɨsak menmen enum
mɨr kakɨntar menmen hi hɨrɨakem.
48-49 **Yi epei yɨr menmen im te yi yai-
wepyapɨrem. Hi hɨrekes eriuweti men-
men nɨpaa Haai kai katɨp hɨrak kaksiuw-
erek kaknen, te yi wen eiyu wit iuwe ik
ek eimerɨr menmen iuwe me wit ke God
mamɨkiuwe mamnen mamwi.”

God kari Jisas kɨniu ken wit kɨrak
(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)

50 Jisas katɨp epei au, hɨrak keriyei nen
nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨr nen wit Be-
tani. In ek hɨrak kɨkɨam his mɨrak kitehi
God naanmamror.
51 Jisas wen kitehi God naanmamror,
hɨrak ken kɨnaiwɨri kɨniu ken wit ke God.
52 *Epei au, hɨr newenɨpiyek. Hɨr
wen newenɨpiyek hɨr pɨke nepno wit
Jerusalem han yaaik iuwe.
53 Hekrit hekrit hɨr nen wɨnak iuwe ke
God newenɨpiyek.

Mepɨr keremem

* **24:34** 1Ko 15:4-5 * **24:36** 1Ko 15:5 * **24:37** Mt 14:26 * **24:41** Jo 21:5 * **24:43-44** Lu 18:31, 24:27 * **24:46** Ais 53; Hos 6:2 * **24:47** 1Ti 3:16 * **24:48-49** Jo 15:27; Ap 1:8 * **24:48-49** Jo 14:16, 15:26, 16:7; Ap 1:4 * **24:52** Jo 14:28, 16:22

Hɨm Yaaim Me Krais Jon Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *1:19-34*
Jisas kehimɨtan mɨt disaipel nɨrak *1:35-51*
Jisas katɨp mɨt hɨm me God *2:1–12:50*
Jisas katɨp mɨt disaipel hɨm mɨrak *13:1–17:26*
Mɨt newenkek Jisas kaa *18:1–19:42*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *20:1-31*
Jisas ketike mɨt disaipel neit Galili *21:1-25*

Nipaa enum eik mɨtɨk kiutɨp kepu kakwetai hɨm yaaim

1 *Nɨpaa enum eik, God kɨrɨak tɨ wen au, mɨtɨk kiutɨp kepu kerek kakwetai hɨm yaaim. Hɨrak kau ketike God, hɨrakɨt tau niutɨp tɨpɨrakɨt.
2 Menmen mepu wen au, hɨrak kau ketike God.
3 *God katɨp mɨtɨk ik, te hɨrak kewis menmen yapɨrwe kerek mepu, hɨrak kɨrɨakem. Menmen meiyam miutɨp ap te hɨremes mekrit au. Hɨrak Haai ke hɨmɨn hak yaaik kɨkaap mɨt hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
4 *Hɨrak kɨkaap mɨt nertei God, hɨr nanu werek nanɨr ke si mɨr te mɨt hɨr nanɨr yayiwe.
5 *Hɨm me mɨtɨk ik hɨram mɨre si mɨrius ein ein. Menmen enum mɨre wɨtaan toto mekre han ke haiu mɨt ap te maminɨnem mamɨwaankem taau.
6 *God keriuwet mɨtɨk kakwepyapɨr menmen im, hɨrak itai kai niuk mɨrak Jon.
7 Hɨrak kan katɨp mɨt me mɨtɨk ik. Hɨrak yaaik kɨre si mɨr, te mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me Jon, hɨr nanises mɨtɨk ik.
8 *Hɨrak hɨrekes ap mɨtɨk ik au. Hɨrak kan katɨp mɨt hɨm me mɨtɨk ik yaaik kɨre si mɨr.
9 *Mɨtɨk ik hɨrak kɨre si, hɨrak kan tɨ. Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nepu te hɨr nertei God.
10 *Nɨpaa God kɨrɨak tɨ keriuwerek, te mɨtɨk ik kan kau tɨ. Mɨt nau tɨ nepɨtari mɨtɨk ik hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrɨak menmen im au.
11 Hɨrak kan tɨ kerek nɨpaa hɨrak kɨrɨakek, te mɨt nɨrak en ne weiwɨk me Isrel neweikɨn sip newetɨwek.
12 *Te mɨt han kerek nemtewek nisesik, hɨrak katɨp hɨram werek te hɨr nɨre nɨkerek ne God.
13 *Hɨr ap nɨre nɨkerek ne God nentar miye haai ninen au. Hɨr nɨkerek ne God nentar God kehimɨteni hɨr nɨrak.
14 *Mɨtɨk ik kan tɨ keit yɨnk kar ke haiu mɨt. Haiu mɨrek hɨrak Mɨtɨk Yaaik kɨre God, hɨrak kerekyei haiu mɨt menmen yaaim, hɨrak katɨp hɨm kemipɨn au. Hɨrak kɨrɨak menmen im yaaim kentar hɨrak Nɨkan kiutɨp kerekek God kɨrɨakek, te hɨrak mɨtɨk kar ek.
15 *Jon kewepyapɨrek katɨp mɨt kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk nɨpaa hi hetpiyek har ik: ‘Hɨrak kɨkaru kakwepyapɨr hɨm te hɨrak iuwe kinɨna kentar nɨpaa miye wina wen au, hɨrak kepu ketike God.’ ”
16 *Haiu mɨt meit menmen yaaim me God mentar mɨtɨk ik ketenen menmen mɨrak yapɨrwe kewetaiyem keteipim keteipim.
17 *Nɨpaa God kewet Moses hɨm lo mɨrak hɨrak kewetaiyem haiu emisesim o au en, haiu mami. Te Jisas Krais kerekek kerekyei yaaim kewetai hɨm mɨrak ham yaaim.
18 *Mɨtɨk kiutɨp keiyak ap kɨr God au. Mɨtɨk kiutɨp kerekek hɨrak hɨrekes kɨre God kau ketikerek menep, hɨrak epei kewepyapɨrek keteiknaiyek te haiu mertei God hɨrak kɨre mekak.

Jon Baptais
(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Lu 3:2-18)

19 Wɨ ham mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr neriuwet mɨt pris netike mɨt

* **1:1** Jo 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3** 1Ko 8:6; Kl 1:16-17; Hi 1:2 * **1:4** Jo 5:26 * **1:5** Jo 3:19 * **1:6** Mt 3:1; Lu 1:13-17, 76, 3:2 * **1:8** Jo 1:20 * **1:9** Jo 8:12; 1Jo 2:8 * **1:10** Jo 1:3, 17:25; Kl 1:16 * **1:12** Ga 3:26 * **1:13** Jo 3:3-6; Je 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14** Ga 4:4; Fl 2:7; Hi 2:14; Ais 60:1-2; Lu 9:32; Jo 2:11 * **1:15** Jo 1:27, 30; Mt 3:11 * **1:16** Kl 2:10 * **1:17** Eks 34:28; Ro 6:14, 10:4 * **1:18** Eks 33:20; Jo 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mt 11:27

han ne weiwɨk miutɨp me Livai kerek hɨr nɨkaap pris nɨrɨak menmen, hɨr nan nitehi Jon nar ik: “Ti hatɨp ti keimɨn?”

20 *Hɨrak kepakɨn au hɨrak kewepyapɨrem ketpor kar ik: “Hi ap Mɨtɨk God kehimɨtena hi akaap mɨt ne Isrel au.”

21 *Hɨr pɨke nitɨwekhi, “Ti ap Mɨtɨk God kehimɨtenut ti ekepai haiu mɨt ne Isrel au, te ti keimɨn? Ti mɨtɨk profet Ilaija o au?” Hɨrak ketpor: “Hi ap Ilaija au.” Hɨr nitɨwekhi neteipim: “Ti mɨtɨk profet haiu memeriyut ti enen o au?” Hɨrak katɨp: “Hi mɨtɨk profet ik au.”

22 Hɨr netpɨwek: “Te ti keimɨn? Mɨt kerek neriuwetai haiu man in hanhan nanɨrtei ti atɨp mɨt ti keimɨn. Te ti etpai.”

23 *Jon ketpor kar ik: “Hi mɨtɨk ik ek. Hi mɨtɨk herp wit tenhaan weinɨk mɨt ap newi hi hɨnap hatɨp, ‘Yi mɨt einetɨt yayiwe eirɨakem yaaim te Mɨtɨk Iuwe kakitetik kaknen.’ ” Nɨpaa profet Aisaia hɨrak kewis hɨm im mau tɨwei.

24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei hɨm me Moses hɨr nisesim, hɨr keriyen neriuwet mɨt in nan nitehi Jon menmen im.

25 *Te mɨt in hɨr nitehi Jon, “Ti ap Mɨtɨk God kehimɨtenut ti ekaap haiu mɨt ne Isrel, ti Ilaija au, ti mɨtɨk haiu memeriyut au, ti henmak te ti hɨkɨr mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar a?”

26 Itai kai Jon ketpor, “Hi hɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar weinɨm, te mɨtɨk kiutɨp kerp nɨmɨn ke yi mɨt yi yepɨtariyek.

27 *Hɨrak kisɨsa, te hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨna, hi hɨre mɨtɨk enuk weinɨk.”

28 *Menmen im man meit wit Betani meit menke men pɨnak ein ke mani Jodan kerek Jon kɨkɨri keitai en.

Jisas Nɨkan kɨre Sipsip ke God kaki kakɨsak menmen enum maiu

29 *Maain wɨ ham itai kai Jon kɨr Jisas kaknen kakɨrek hɨrak katɨp, “Eiyɨrek! Mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre Sipsip ke God. Hɨrak keriuwetek kan in kaki kakɨkrehɨr ke haiu mɨt te hɨrak kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem.

30 *Hɨrak mɨtɨk kerekek kerek nɨpaa hi etpiyek kerek maain kɨkaru kakisɨsa kaknen, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨna kentar nɨpaa hɨrak kinɨna kepu ketike God me wɨ miye ap wina wen au.

31 Nɨpaa hi ap hertei hɨrak kakre keimɨn, te hi hɨkɨr mɨt har ik ek te hi eteikɨn yi mɨt ne Isrel yi eiyɨrtei hɨrak keimɨn.”

32 *Jon katɨp hɨm im em me menmen hɨrak kɨrem. Hɨrak katɨp, “Hi hɨr God Hɨmɨn Yaaik kenke keke nepni kan kɨre hore tapɨ kan kenterik.

33 *Hi nɨpaa hepɨtari God kehimɨtanek hɨrak mɨtɨk kerek kakɨkepai, te God keriuweta hi akɨri eiriuwe tɨpar em, hɨrak ketpo, ‘Ti ahɨr God Hɨmɨn Yaaik kakɨnke kaknen kakɨkre mɨtɨk, mɨtɨk ik kerekek kakwet mɨt God Hɨmɨn Yaaik kaku kakreri.’

34 *Hi epei hɨrek, te hi etpi hɨrak Nɨkan ke God.”

Jisas keithis mɨtɨkɨt disaipel tekyaait (4)

35 Teipmen, itai kai Jon wen kepeit mani Jodan ketike mɨtɨkɨt disaipel wiketeret.

36 *Hɨrak kɨr Jisas kan ken te hɨrak katɨp, “Mɨtɨk ik hɨrak Sipsip ke God. Hɨrak keriuwetek kan kaki kakɨkaap haiu mɨt.”

37 Mɨtɨkɨt wik temtau Jon katɨp kar ik, te hɨrakɨt tises Jisas ten tetikerek.

38 Jisas keweikɨn kɨret tisesik, te hɨrak kitɨwekɨthi, “Yi yayɨr mekam?” Hɨrakɨt tetpɨwek, “Rabai, ti hau heit nein?” (Haiu meweikɨn hɨm Rabai hɨram matɨp Mɨtɨk Iuwe tisa.)

39 Hɨrak katɨp, “Einen eiyɨrem.” Te hɨrakɨt tetikerek tariyakɨt ten tɨr wit kerek hɨrak kewiyen, te hɨrakɨt ten en tetikerek ere wɨtaan (Hɨram epei hɨnkewɨ te hɨrakɨt tetpɨwek menmen im.)

40 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Endru hɨrak nɨkik ke Saimon Pita hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨtɨkɨt wiketeret hɨrak kemtau hɨm me Jon te hɨrak kises Jisas.

41 *Wasenum, mɨtɨk Endru kɨnaaiwɨr Jisas ken kɨnapɨn heiyiuwe kɨrak Saimon, hɨrak ketpɨwek, “Hawɨr epei wɨnapɨn

* **1:20** Jo 3:28 * **1:21** Mt 11:14; Diu 18:15, 18; Jo 6:14, 7:40; Ap 3:22 * **1:23** Ais 40:3 * **1:25** Mt 21:25; Jo 1:33 * **1:27** Jo 1:15; Ap 13:25 * **1:28** Mt 3:6; Jo 10:40 * **1:29** Jo 1:36; Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * **1:30** Jo 1:15 * **1:32** Mt 3:16 * **1:33** Lu 3:2-3 * **1:34** Mt 3:17, 17:5, 27:54 * **1:36** Jo 1:29 * **1:40** Mt 4:18-20 * **1:41** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jo 4:25

Mɨtɨk Iuwe Mesaia.” (Haiu meweikɨn hɨm Mesaia haiu matɨp Krais, Mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt.)

42 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Endru keithis Saimon keiyɨk ken kɨr Jisas. Jisas kɨrek, hɨrak ketpɨwek, “Ti Saimon nɨkan ke Jon. In ek hi eweikɨn niuk mit mamre Sifas.” (Haiu meweikɨn hɨm hɨram matɨp, “Pita” o “Nan”.)

Jisas kenɨne Filip ketike Nataniel hɨrakɨt tisesik

43 *Wɨ ham Jisas kekrit kakno provins Galili. Hɨrak han kitet kakno en te hɨrak kɨnapɨn mɨtɨk Filip ketpɨwek kar ik: “Ti enen eisɨsa!”

44 Filip hɨrak ke wit Betsaida, wit ke Endru ketike Pita.

45 *Te Filip kɨnapɨn Nataniel hɨrak ketpɨwek, “Haiu epei mɨnapɨn mɨtɨk kerek nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei mɨrak, hɨrak ketike mɨt profet newisɨm mau tɨwei. Haiu epei mɨnapɨnek, hɨrak Jisas, nɨkan ke Josep ke Nasaret.”

46 *Nataniel ketpɨwek, “Menmen mei miutɨp yaaim ap te mamɨke Nasaret mamnen auye!” Filip kewenhi ketpɨwek kar ik: “Ti eno ehɨrek.”

47 *Jisas kɨr Nataniel kan kakɨrek, hɨrak katɨp, “Eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk ke Isrel ap kemipɨn au.”

48 Nataniel ketpɨwek, “Ti harkeik te ti herteiya?” Jisas ketpɨwek, “Filip kenɨnut wen au, hi hɨrit kerek ti hau hɨnɨk nu fik ek.”

49 *Nataniel ketpɨwek kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe, ti Nɨkan ke God kerekek. Ti Mɨtɨk Iuwe ehinɨn naanmamrai haiu mɨt ne Isrel.”

50 Jisas ketpɨwek, “Hi hetput hi hɨrit hau hɨnɨk nu fik te me menmen in ti han kiteta hi Mɨtɨk Iuwe a? Hi hetput maain ti ehɨr menmen iuwe minɨn menmen im em.”

51 *Te Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi maain yayɨr wit ke God kakwep te yi eiyɨr mɨt ensel ne God nanɨniu nanɨkiuwe nanɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe.”

2

Mɨtɨk hak keit mɨte te Jisas keweikɨn tɨpar weinɨm hɨram mɨre wain

1 *Wɨ wikak epei men, mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan nanɨt wit Kena keit provins Galili. Jisas miye pɨrak hɨre wepeit en.

2 Te Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak natɨp nanɨno nanɨri nanɨtan.

3 *Maain hɨr naam tɨpar wain mɨr epei au, Jisas miye wetpɨwek war ik: “Hɨr naam tɨpar wain epei au mesi.”

4 *Jisas ketpɨwe, “Ti ap etpo menmen hi ehisesim. Hɨram ap menmen mit. Au, hɨram menmen mai. Wɨ ap man wen au te hi hewepyapɨr hɨrekes hi keimɨn.”

5 Te Jisas miye pɨrak watɨp mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt en, “Yi eirɨak menmen eiyises hɨm mɨrak kerek hɨrak ketpi ek.”

6 *Mɨt ne Isrel newis hɨm lo mau tɨwei matɨp hɨr nanɨnɨn nankemyet his te hɨr nanɨm menmen. Me menmen im hɨr newis mɨn iuwe mar hispɨnak kiutɨp (6) (hɨram mɨre heurek nun) hɨram mepu. Hɨram iuwe te mamtenen tɨpar yapɨrwe (Mar ke heurek hiswiyen hiswiyen hiswiyen (30).

7 Te Jisas katɨp mɨt en, “Yi eiwen tɨpar emɨkre mɨn.” Te hɨr newen tɨpar mekrerem ere mau hɨm.

8 Epei au, hɨrak ketpor, “Yi eiwen tɨpar mei eiyɨm eino eiwet mɨtɨk naanmɨpre menmen me neitan em.” Hɨrak katɨp epei au, hɨr neiyɨm nen newet mɨtɨk ek em.

9 Hɨr neiyɨm nen newetɨwekem, hɨrak kaam tɨpar mei kike kerek Jisas keweikɨnhis em mɨre tɨpar wain, hɨrak kepɨtari mɨt neit tɨpar wain im neit nein. (Te mɨt kerek nɨmɨan (o nɨmin) tɨpar im em hɨr nerteiyem.) Te hɨrak kenɨne mɨtɨk kerek keit mɨte ep hɨrak ketpɨwek kar ik:

10 “Mɨt yapɨrwe newet mɨt tɨpar wain yaaim, hɨr ninɨn nanɨm, te maain hɨr netaritari, hɨr newetɨr tɨpar yaaim kike. Te ti au! Ti etenen tɨpar wain yaaim ti ewet mɨt em emakaru.”

---

* **1:42** Mt 16:18; Mk 3:16 * **1:43** Mt 8:22; Mk 2:14 * **1:45** Diu 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * **1:46** Jo 7:41, 52 * **1:47** Sam 32:2 * **1:49** Mt 14:33, 16:16, 27:42; Mk 3:11; Jo 12:13 * **1:51** Jen 28:12 * **2:1** Jo 1:43 * **2:3** Jo 19:26 * **2:4** Jo 7:30, 8:20 * **2:6** Mk 7:3-4 * **2:11** Jo 1:14, 4:54, 11:40; Lu 9:32

11 *Menmen im hɨram menmen iuwe
Jisas kinɨn kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem
keit Kena hɨrak wit kike ke provins Galili.
Ik ek keteikɨn haiu mɨt disaipel nɨrak
menmen iuwe God kewetɨwekem, te haiu
han kitet hɨrak Mɨtɨk God keriuwetek kan
kakɨkepai haiu mɨt.
12 *Epei au, Jisas ketike miye pɨrak
kikrek tɨrak netike mɨt disaipel nɨrak nen
wit Kapaneam nau en wɨ ham.

Jisas kepir mɨt nesiuwe menmen neit pewek neit wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem
(Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46)

13 *Wɨ Pasova menep mamnen te mɨt ne
Isrel han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne
Isip, te maamrer nɨr au. Me wɨ im Jisas
ken wit iuwe Jerusalem.
14 Hɨrak ken kekre wɨnak iuwe ke God,
hɨrak kɨr mɨt kerek nesiuwe bulmakau
metike sipsip, hore nɨmanp nanɨt pewek
mamrerim. Hɨrak kɨr mɨt in netike mɨt
han nau yeno hɨr neit pewek me mɨt nerer
wit wit newetɨr pewek ham yaaim me
Isrel.
15 Hɨrak kɨr menmen im, Jisas keit waai
kɨrɨakek kɨre nɨpɨn kɨwaaiyek kenep sip-
sip bulmakau. Mɨt nau yeno netenen
pewek hɨrak kepɨri nen witeik. Hɨrak
kepɨri nen wit eik, hɨrak kenke kɨnaan keit
pewek mɨr kewɨrem mesikenɨk mɨwaai tɨ.
16 *Hɨrak katɨp mɨt kerek nesiuwe hore
kar ik: "Yi eikinɨm eiyɨm eino wit eik. Hi
hɨnapen yi yɨrɨak wɨnak ke Haai kai enuk
kɨre wɨnak maket mɨt neiyɨk neisuwe
menmen neitak."
17 *Haiu mɨt disaipel nɨrak han kitet hɨm
nɨpaa haiu mekinaam mau tɨwei me God
hɨram matɨp mar im: "Hi hanhan iuwe
me naanmamprut wɨnak kit kaku werek
werek."
18 *Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au,
hɨr mɨt iuwe ne kaunsil ke Isrel nan
netpɨwek, "Ti erɨak menmen iuwe man-
men emteikɨn God kewisit te ti han hepɨr
menmen im meit wɨnak iuwe kɨrak ik ek."
19 *Jisas ketpor kar ik: "Yi yaiwen wɨnak
ke God ik ek, te wi wikak hi pɨke eimaak."
20 Hɨr pɨke netpɨwek, "Me 46 tito mɨt
nime wɨnak iuwe ke God ik ek. Te ti hatɨp
ti pɨke eimaak me wɨ wikak keremem a?
Taauye!"
21 *Jisas ap katɨp me wɨnak ke God. Au,
hɨrak katɨp me yɨnk kɨrak.
22 *Te maain mɨt nenep Jisas kaki, God
kɨkɨak hɨrak kekrit kepu, haiu mɨt disaipel
nɨrak meket han hɨm nɨpaa hɨrak ketpim,
te haiu mises hɨm nɨpaa God kewisɨm mau
tɨwei. Hɨram metike hɨm me Jisas.

Jisas kertei han ke mit yapirwe

23 *Jisas wen kepu Jerusalem me wɨ
Pasova, wɨ kerek mɨt han tewenɨn God
kenep mɨt ne Isrel au, mɨt ne Isip keriyen.
Me wɨ im mɨt yapɨrwe nisesik nentar
menmen yaaim iuwe hɨr nɨrek hɨrak
kɨrɨakem.
24 Te Jisas ap kemtau hɨm hɨr
netpɨwekem kisesim au. Hɨrak ap
kewisi hɨr nehimɨtanek mɨtɨk iuwe king
kɨr naanmɨpri au, kentar hɨrak kertei
menmen mɨt ne tɨ hɨr hanhanem.
25 *Hɨrak epei kertei werek werek men-
men mekre han ke mɨt ne tɨ ap mɨtɨk hak
te kakinɨnek kertei han ke mɨt te hɨrak
ketpɨwekem au.

3

Jisas ketike Nikodimas tewepnak

1 *Mɨtɨk niuk mɨrak Nikodimas kepu.
Hɨrak mɨtɨk hak ke mit ne Farisi kerek hɨr
ninɨn nises hɨm me Moses. Hɨrak mɨtɨk
iuwe hak ke mɨt kerek ninɨn naanmɨpre
mɨt ne Isrel.
2 *Wɨtaan ham hɨrak kan kɨr Jisas
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk luwe, haiu mertei
God keriuwetit ti han tɨ heteiknai men-
men. God kekepit ti hɨrɨak menmen.
Mɨt neiyan ap te nanrɨak menmen iuwe
mamɨr ke tɨ hɨrɨakem taau!"
3 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi hetput hɨm
im em hɨram yaaim. Mɨtɨk ap kakweikɨn
yaaik kakɨr ke nɨkan miye winaak ek,
hɨrak ap te kaku kaktike God taau!"
4 Nikodimas kitɨwekhi kar ik: "Markeik
te mɨtɨk nepei enuk ke mɨtɨk hɨrak pɨke

* **2:12** Mt 4:13 * **2:13** Eks 12:1-17; Jo 6:4, 11:55 * **2:16** Lu 2:49 * **2:17** Sam 69:9 * **2:18** Mt 21:23 * **2:19** Mt 26:61, 27:40; Ap 6:14 * **2:21** 1Ko 6:19 * **2:22** Jo 12:16, 14:26 * **2:23** Jo 7:31 * **2:25** Mk 2:8 * **3:1** Jo 7:50, 19:39 * **3:2** Mt 22:16; Jo 9:16 * **3:3** Mt 18:3; 1Pi 1:23

kakre mɨtɨk pipɨak. Hɨrak pɨke kaku
kakɨkre tu ke miye pɨrak te hɨre pɨke
wawinaak?”
5 *Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik: “God
ap te kakinɨn naanmampre mɨt ere mɨt
han nankɨri nanriuwe tɨpar, God Hɨmɨn
Yaaik kakrɨak hɨmɨn kɨr hɨrak yaaik.
6 *Mɨtɨk kerek miye winaak, hɨrak kɨre
mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk God Hɨmɨn Yaaik
kakrɨakek hɨmɨn kɨrak hɨrak yaaik, hɨrak
kɨre God.
7 Ti ap han kekrit epɨpɨr entar hɨm im hi
hetputem me yi yapɨrwe God Hɨmɨn Yaaik
ekrekyi hɨmɨn ki hɨrak kakre yaaik.
8 *Nɨme mɨniu mepno in mepno ein.
Yi yemtau hɨram matɨp, te yi ap yertei
hɨram meke nein man, te mamno nein.
God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kɨre nɨme. Haiu
mepɨtari karkeik hɨrak kɨrɨak menmen
kɨkaap mɨt au.”
9 Nikodimas kitɨwekhi kar ik:
“Mamɨrkeik te menmen im em manmen?”
10 Jisas ketpɨwek, “Ti mɨtɨk iuwe tisa
ti hertei menmen yapɨrwe hinɨn mɨt ne
Isrel, te ti ap hertei menmen im au a?
Menmen mit!
11 *Hi hetput werek. Haiu matɨp men-
men haiu epei merteiyem, haiu matɨp
menmen haiu epei mɨrem. Te yi yeweikɨn
sip yewet menmen haiu metpiyem.
12 *Hi nepei hetpi menmen me tɨ im e te
yi ap han kiketim yisesim au. Te hi hetpi
me menmen me wit ke God, mamɨrkeik te
yi yayɨmtau menmen hi etpiyem me wit
ke God yi yayisesim a? Taauye!
13 *Mɨtɨk keiyak ap nɨpaa ken wit ke God
heven au. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe
kerekek, hi hɨnaaiwir wit kɨrak hekiuwe
han tɨ ik e.
14 *Nɨpaa Moses kɨkɨak manpen kau niu
keit wit weinɨk mɨt ap newi. Mar im, mɨt
nanwenkɨka hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe
nanwisa antar nu tentarakɨt.
15 *Te mɨt yapɨrwe kerek nises God, hɨr
nanu nantikerek tipmain tipmain enum
eik.
16 *“God hanhan mɨt ne tɨ ik iuwe te
hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak kiutɨp kerekek
kan tɨ ik. Te neimɨn kerek nanisesik, hɨr
ap nani au. Hɨr nanu nanɨt nantike God
tipmain tipmain enum eik.
17 *God ap kesiuwe hi Nɨkan kɨrak hi
han tɨ ik skelim mɨt au. Hi han hahi akaap
mɨt ne tɨ ik.
18 *Neimɨn nisɨsa hi Nɨkan ke God ap te
God skelim hɨr nanɨno si au. Te neimɨn
kerek ap nisɨsa hi Nɨkan ke God ehu, hɨrak
God epei skelim mɨt in nentar hɨr ap han
kitet he Nɨkan kiutɨp kerekek kɨrak ahɨsak
menmen enum hɨr nirɨakem.
19 *God skelim mɨt kakɨr ik. Hɨm mai
yaaim mɨre wepni kɨr, hi han tɨ ik heteikɨn
mɨt menmen me God. Te hɨr hanhan
menmen enum me tɨ hɨram mɨre wɨtaan
toto. Menmen yaaim em me God au. Hir
hanhan menmen enum me tɨ nentar hɨr
nɨrɨak menmen enum enum.
20 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen enum
hɨr nɨre mɨt enun nepan ne menmen
yaaim me God. Te hɨr ap nanɨnen nanises
hi Nɨkan ke God nanɨntar hɨr nɨnapen hi
ewepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem.
21 Te neimɨn hɨr hanhan nanrɨak men-
men yaaim, hɨr nanɨnen hi Nɨkan ke God
kerek hɨm mai yaaim hɨram mɨre wepni
te hɨr nanteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr nɨrɨak
menmen yaaim God katɨp hɨr enrɨakem.”

Jon kewepyapɨr Jisas hɨrak keimɨn

22 *Jisas katɨp Nikodimas epei au,
Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nɨnaaiwɨr
Jerusalem nen wit hak kike ke Judia.
Hɨrak kau en ketikeri wɨ ham, hɨr nɨkɨr
mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar.
23 Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar
menep tɨ niuk mɨrak Inon, hɨrak menep
wit Selim. Hɨrak kɨkɨr mɨt in kentar tɨpar
yapɨrwe meitai. Mɨt nen nanɨrek te hɨrak
kɨkɨri.
24 *(Mɨtɨk iuwe King Herot ap kewis Jon
kekre wɨnak enuk ke gavman wen au.)
25 Mɨt disaipel han ne Jon netike mɨtɨk
hak ke Isrel hɨr nenehan nentar menmen
me nɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar nises hɨm mɨt
ne Isrel nɨpaa nisesim.

* **3:5** Esi 36:25, 27; Ta 3:5 * **3:6** Sam 51:5; Jo 1:13 * **3:8** Ekl 11:5 * **3:11** Jo 3:32, 8:26 * **3:12** Lu 22:67 * **3:13** Pro 30:4; Ro 10:6 * **3:14** Nam 21:9; Jo 8:28, 12:32 * **3:15** Jo 20:31 * **3:16** Ro 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10; Jo 3:36, 10:28 * **3:17** Lu 19:10; Jo 5:22, 12:47; Ap 17:31 * **3:18** Jo 3:36, 5:24 * **3:19** Jo 1:5, 9, 8:12 * **3:20** Ef 5:11-13 * **3:22** Jo 4:1-2 * **3:24** Mt 4:12 * **3:26** Jo 1:26-34

26 *Te hɨr nen Jon nitɨwekhi nar ik:
"Mɨtɨk luwe, ti han kitet mɨtɨk kerek nɨpaa
ketikewit yeit mani Jodan yeit pɨnak eik,
kerek ti hatɨp hɨm mɨrak em? Hɨrak
epei kɨkɨr in ek, te mɨt yapɨrwe nanɨno
nanɨrek."
27 *Jon ketpor, "God keit wit kɨrak
Heven ap keriuwet mɨtɨk kiutɨp menmen
hɨrak ap kaktɨwem au.
28 *Yi hɨras yertei hɨm mai kerek nɨpaa
hi hetpim. Hi hatɨp har ik: 'Hi ap
Krais au. God keriuweta te hi hɨnɨn han
hewepyapɨrek.'
29 *Mɨtɨk kerek kakɨt mɨte hɨre mɨte
pɨrak. Jisas hɨrak kɨre mɨtɨk ik. Mɨt
nises hɨm mɨrak hɨr nɨre mɨte pɨrak.
Mɨtɨk kerek wariyakɨt kɨrak kemtewek
hɨrak kaknen ketpɨwek menmen, hɨrak
han yaaik kar ke in ek hi han yaaik iuwe.
Te hi ap yɨnk enuk hentar mɨt yapɨrwe
nisesik au. In ek hi han yaaik iuwe.
30 Hɨrak kakre Mɨtɨk luwe keit niuk
iuwe, te hi au hi hɨre mɨtɨk weinɨk."
31 *Jisas kerek keke wit ke God kan tɨ
ik hɨrak kinɨn mɨt. Keimɨn hɨrak ke tɨ
ik hɨrak mɨtɨk kerekek, hɨrak han kitet
menmen me tɨ ik. Hɨrak kerek ke wit ke
God hɨrak hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe.
32 *Hɨrak kewepyapɨr hɨm me menmen
hɨrak epei kɨrem, menmen hɨrak apei
kemtewem. Hɨrak kewepyapɨrem katɨp
mɨt em te mɨtɨk keiyak ap kemtewem
kisesim au.
33 Mɨtɨk kerek hɨrak kemtau kises him
mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt han God hɨrak
katɨp hɨm yaaim.
34 *Mɨtɨk kerek God keriuwetek hɨrak
kakwepyapɨr hɨm me God kentar hɨrak
kewetɨwek Hɨmɨn kɨrak Yaaik keneises
han kɨrak kekepik kɨrɨakem.
35 *God Haai hanhan Nɨkan kɨrak, te
hɨrak kewetɨwek menmen yapɨrwe meit
his mɨrak.
36 *Neimɨn nises nɨkan ke God nanɨt
hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain
enum eik. Neimɨn neweikɨn sip newet
hɨm me nɨkan ke God, hɨr ap te nanu nanɨt
au. God han enuk kakriuweri.

4

Jisas ketike mɨte pe Sameria hɨr newepnak

1 *Me wɨ im mɨt ne Farisi kerek ninɨn
nises hɨm me Moses nemtau hɨm ham mar
im: "Jisas keithis mɨt yapɨrwe te hɨrak
kɨkɨri ninɨn Jon."
2 Te Jisas hɨrekes ap kɨkɨr mɨt au. Hɨr
mɨt disaipel nɨrak keriyen nɨkɨri.
3 Jisas kertei menmen mɨt ne Farisi hɨr
nemtewem, te hɨrak kɨnaaiwɨr provins
Judia hɨrak pɨke kepno provins Galili.
4 *Te yayiwe hɨrak kitetik ek ken kerekir
provins Sameria.
5 *Te hɨrak ken wit hak iuwe ke Sameria
niuk mɨrak Saika. Wit ik hɨrak menep tɨ
me ni kerek nɨpaa enum eik Jekop epei
kewet nɨkan kɨrak Josep em.
6 Hei ke mɨt hɨr nanmɨan tɨpar keit
in kerek nɨpaa maam ke Isrel hɨrak
kekinɨk. Jisas hɨt mekek te hɨrak kau
menep hei kerekek. Wepni nepei kan kau
nɨmɨniuwe.
7 Jisas kau en, mɨte hap pe Sameria
wan waumɨan tɨpar. Te Jisas kitɨwehi, "Ti
eweto tɨpar mei ehɨm."
8 (Hɨr mɨt disaipel ne Jisas epei nen wit
eik nanwɨr pewek nanɨt menmen me hɨr
nanɨm.)
9 *Mɨte pe Sameria wewenhi watɨp, "Ti
mɨtɨk ke Isrel, hi mɨte pe Sameria. Ken-
mak te ti hitauhi tɨpar te ti ehɨm a?" (Mɨt
ne Isrel ap te nanɨt menmen me Sameria
mɨre tɨkenup wenkepye kerek naam men-
men nekrerem em au. Hɨr han kitet God
kaktɨp hɨr enun nanɨnterim.)
10 *Jisas ketpɨwe, "Ti ertei werek men-
men God kakweti yi mɨt em, ti hertei
hi keimɨn hi hituthi, 'Ti eweto tɨpar
mei ehɨm', te ti etpo, 'Ti eweto tɨpar
mei yaaim mamu mamɨt tipmain tipmain
enum eik.' "
11 Mɨte watɨp war ik, "Mɨtɨk Iuwe, ti ap
heit menmen me tɨpar. Hei ke tɨpar ik
hɨrak kesikekre. Te ti ehɨt tɨpar yaaim
mamkaap haiu mɨt mamu werek tipmain
tipmain enum eik ehɨt nein?

* **3:27** Jo 19:11, 1Ko 4:7, Hi 5:4 * **3:28** Jo 1:20, 23; Mt 11:10 * **3:29** Mt 9:15 * **3:31** Jo 8:23; 1Jo 4:5 * **3:32** Jo 3:11 * **3:34** Jo 1:32; Ap 10:38 * **3:35** Mt 11:27; Jo 5:20, 10:17 * **3:36** Jo 3:16-18; 1Jo 5:12; Lu 3:7 * **4:1** Jo 3:22, 26 * **4:4** Lu 9:52 * **4:5** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9** Esr 4:1-5, 9:1–10:44; Lu 9:52-53 * **4:10** Jo 4:26, 7:37-38; Rev 21:6

12 *Nɨpaa maam nɨpu kaiu Jekop
kewetei hei ik. Hɨrak nɨpaa ketike
nɨkerek, sipsip, bulmakau mɨrak, hɨr
naam tɨpar im em. Ti are iuwe hinɨn
maam kaiu Jekop?”
13 Jisas kewenhi katɨp, “Mɨt yapɨrwe
nanɨm tɨpar im em maain hɨr pɨke hɨm
niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) nanɨm
tɨpar meiyam.
14 *Te neimɨn nanɨm tɨpar kerek hi
ewetɨrem, maain hɨr ap te hɨr pɨke hɨm
niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) au.
Tɨpar kerek hi ewetɨrem hɨram mamre
tɨpar mamɨkre han kɨr mamu mamɨt
mamkaap mɨt nanu werek werek tipmain
tipmain enum eik.”
15 Hɨre pɨke witɨwekhi war ik: “Mɨtɨk
Iuwe, ti eweto tɨpar mei im em. Te hi ap
pɨke hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor
hɨm) au. Te maain hi ap pɨke anen in
amɨan tɨpar mei au.”
16 Jisas ketpɨwe, “Ti eno enɨne mɨtɨk kit
te ti pɨke enen in.”
17 Mɨte watɨp, “Hi ap heit mɨtɨk au.”
Jisas ketpɨwe, “Ti hatɨp ti mɨtɨk au. Ti atɨp
werek.
18 Nɨpaa ti heit mɨkaan nar hispɨnak (5).
In ek mɨtɨk ti hau hetikerek hɨrak ap mɨtɨk
kit. Ti epei hatɨp werek.”
19 *Hɨre wetpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, hi
hertei ti hɨre mɨtɨk profet.
20 *Maamrer nai ne Sameria nises God
newenɨpiyek neit mɨniu (o neiyɨp) ik ek.
Te haiu emwenɨpi God emeitak. Te yi mɨt
ne Isrel yatɨp wit iuwe Jerusalem hɨrak
yaaik kerekek. Wit hak au.”
21 Jisas ketpɨwe, “Mɨte, ti ehises hɨm
mai. Maain wɨ ham mamnen te yi mɨt ne
tɨ yaiwenɨpi niuk me Haai kai yayɨt mɨniu
(o neiyɨp) ik au, o yayɨt wit iuwe Jerusalem
au.”
22 *Jisas ketpɨwe, “Yi mɨt ne Same-
ria ap yertei werek keimɨn yi yisesik
yewenɨpiyek. Haiu mɨt ne Isrel mertei
werek keimɨn haiu misesik mewenɨpiyek.
Menmen God hɨrak kɨrɨakem keithis mɨt
miyapɨr hɨr nisesik, hɨrak kewetaiyem.
23 Wɨ epei mamnen menep te mɨt
kerek hɨr yaain nises God Haai, hɨr nan-
wenɨpiyek neriuwe han kɨr. Te mɨt nar
ik God Haai hanhan hɨr enisesik en-
wenɨpiyek.
24 *God hɨrak Hɨmɨn Yaaik kerekek.
Hɨr mɨt hɨr newenɨpi niuk mɨrak, hɨr
enises menmen yaaim enwenɨpiyek enri-
uwe hɨmɨn kɨr yaaik.”
25 *Te mɨte wetpɨwek, “Hi hertei maain
mɨtɨk Mesaia kerek God kehimɨtanek kak-
nen, hɨr mɨt nenewek Krais, maain hɨrak
kaknen hɨrak kakɨtpai menmen yapɨrwe.”
26 *Jisas ketpɨwe kar ik: “Hi kerekek hi
atɨp etikewit hi Krais.”
27 Hɨrak katɨp kar ek, hɨr mɨt disaipel
nɨrak hɨr nɨrek katɨp ketike mɨte hap, hɨr
han kitet yapɨrwe. Te in ek mɨtɨk keiyak
ap kitɨwehi kar ik: “Ti ehɨt mekam?” O
hɨr nitɨwekhi, “Kenmak te ti hatɨp hetik-
erep?”
28 Hɨre wɨnaaiwɨr heurek ke tɨpar mɨre,
hɨre pɨke wen wit iuwe eik, te hɨre wen
watɨp mɨt yapɨrwe.
29 Hɨre wetpor, “Yi einen eiyɨr mɨtɨk
ik. Hɨrak ketpo menmen yapɨrwe kerek
hi nɨpaa hɨrɨakem. Hɨrak mɨtɨk Mesaia
kerek God kehimɨtanek kakɨkaap haiu
mɨt?”
30 Hɨre wetpor, te hɨr nɨnaaiwɨr wit ek
nen nanɨr Jisas.
31 Mɨte wen wit kɨre eik, mɨt disaipel
natɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe, ti ehɨm men-
men.”
32 Te Jisas ketpor, “Hi menmen mai yi ap
yerteiyem hi hahɨm.”
33 Mɨt disaipel nɨrak hɨras natɨp nar ik:
“Mɨtɨk keiyak ketɨwek menmen keiyɨm
kan o?”
34 *Jisas ketpor, “Menmen mai mar im:
Hi hises hɨm me Haai hɨrak nɨpaa keri-
uweta te hi han. Hi arɨak wok mɨrak
enemtɨn hɨram mar ke menmen hi ahɨm.”
35 *Yi mɨt yatɨp yar ik: “Wenke tekyaait
(4) ere wɨ mamnen te haiu mamket men-
men mau ni. Hi hetpi. Yi eiwaainaan
heriyai heriyai eiyɨr ni werek werek.

* **4:12** Jo 8:53 * **4:14** Jo 6:35 * **4:19** Jo 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * **4:20** Diu 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22** 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * **4:24** 2Ko 3:17; Ro 12:1; Fl 3:3 * **4:25** Jo 1:41 * **4:26** Mk 14:61-62; Jo 9:37 * **4:34** Jo 6:38, 17:4 * **4:35** Lu 10:2

Teket epei me yaaim te yi eiketim mamnen.
36 Mɨtɨk hɨrak kerek epei keit menmen, hɨrak keit pewek hɨram mamu werek. Hɨram mar ke hɨrak kari han ke mɨt hɨr enises hɨm me God te hɨr enu enɨt tipmain tipmain enuk eik. Mɨtɨk kerek kamɨr ni hɨrak ketike mɨtɨk kerek keit menmen me ni hɨrakɨt han yaaik tekiyakɨt. Mɨt han natɨp mɨt hɨm me God netike mɨt hɨr nari han ke mɨt hɨr nises hɨm me God hɨr nɨre mɨtɨkɨt wik it.
37 Mar ek te hɨm im hɨram yaaim. 'Mɨtɨk kiutɨp kamɨr menmen, maain mɨtɨk hak kakɨketim.'
38 Nɨpaa hi eriuweti yi yen yari han ke mɨt hɨr nises hɨm me God yar ke mɨtɨk kakɨt menmen epei me yaaim meit ni eim. Nɨpaa yi ap yen yetpor menmen, te yi yɨkɨak han kɨr te hɨr nanises hɨm me God. Mɨt han keriyen nɨrɨak menmen im. Te in ek yi yɨkaap mɨt hɨr nanises hɨm me God."
39 Maain mɨt yapɨrwe ne wit kike Saika ke provins Sameria nises Jisas nentar hɨr nemtau hɨm me mɨte hɨre epei wetpor, "Hɨrak ketpo menmen yapɨrwe nɨpaa ein hi hɨrɨakem."
40 Te mɨt ne Sameria nan nɨr Jisas hɨr netpɨwek eku ektikeri. Te hɨrak kau ketikeri neit wit eik wɨ wik.
41 Mɨt han yapɨrwe hɨr nemtau hɨm mɨrak te hɨr nisesik.
42 *Te hɨr natɨp mɨte, "In ek haiu memtau hɨm mɨrak te haiu misesim. Haiu ap misesim mentar menmen nɨpaa ti etpaiyem au. Haiu hɨras memtewem te haiu han kitet hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God keriuwetek kaknen kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr ne tɨ."

Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe ke gavman

43 *Wɨ wik epei au, Jisas kɨnaaiwɨr wit ik hɨrak ken Galili.
44 *Jisas hɨrekes epei katɨp, "Mɨtɨk profet niuk mɨrak iuwe meit wit kɨrak au."
45 *Te wɨ Jisas epei ken kiun provins Galili, mɨt nau en netpɨwek, "Ti yaaik ti han." Hɨr netpɨwekem nentar hɨr hɨras nɨpaa nen nɨr menmen me wɨ Pasova neit Jerusalem me wɨ mɨt nererik han tewenɨn God nɨpaa kenep mɨt ne Isip hɨr naa. Te hɨr epei nɨr menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem keit ein.
46 *Epei au, Jisas pɨke ken wit Kena ke provins Galili, wit kerek nɨpaa hɨrak keweikɨn tɨpar weinɨm mɨre tɨpar wain. Mɨtɨk iuwe ke gavman keit Kapaneam kau in. Nɨkan kɨrak hɨrak kɨnap.
47 *Hɨrak kemtau Jisas epei kɨnaaiwɨr provins Judia kan Galili, te hɨrak ken kɨrek kitɨwekhi eknen ekɨkaap nɨkan kɨrak kɨnap. Nɨkan kɨrak epei menep kaki.
48 *Jisas ketpɨwek, "Yi ap yɨr menmen iuwe hi arɨakem, te yi ap eiyɨmtau hɨm mai eiyisesim au."
49 Mɨtɨk iuwe ke gavman ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, ti esiukɨn, o au en, nɨkan kai kaki."
50 *Jisas ketpɨwek, "Ti eno! Nɨkan kit kaku werek." Mɨtɨk ik kemtau hɨm me Jisas kisesim te hɨrak kɨnaiwɨrek ken.
51 Hɨrak kepno wɨnak kɨrak, mɨt kerek nerekyɨwek menmen hɨr nan newenek yayiwe hɨr netpɨwek, "Nɨkan kit epei kɨre yaaik."
52 Hɨrak kitorhi, "Kewaai meruri nɨkan kai hɨrak kɨre yaaik?" Hɨr netpɨwek, "Nepɨp wepni kau nɨmɨniuwe hɨrak yɨnk sisi epei au meit."
53 *Te haai kertei me nepɨp wepni kau nɨmɨniuwe, Jisas ketpɨwek nɨkan kaku werek. Te hɨrak ketike mɨte nɨkerek nɨrak hɨr nises hɨm me Jisas.
54 *Menmen im hɨram menmen yaaim wik hɨrak kɨrɨakem me wɨ hɨrak kɨnaaiwɨr Provins Judia ken kiun provins Galili.

5

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak kɨnap hɨrak kɨre yaaik keit wan werweik ke Betesda

1 Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe epei au, wɨ ham kerek mɨt ne Isrel nererik naam menmen epei man. Te Jisas pɨke ken Jerusalem.
2 Meit Jerusalem menep weipɨr iuwe ke sipsip, wanwerweik iuwe kɨwaairi. Mɨt

* **4:42** 1Jo 4:14 * **4:43** Jo 4:40 * **4:44** Mt 13:57 * **4:45** Jo 2:23 * **4:46** Jo 2:1-11 * **4:47** Mt 8:5-6 * **4:48** Jo 2:18; 1Ko 1:22 * **4:50** Mt 8:13; Mk 7:29 * **4:53** Ap 16:14-15, 31 * **4:54** Jo 2:11, 23

natɨp hɨm Hibru hɨr nenewek Betesda. Menep wan werweik kerekek mɨt newep weisaak hispɨnak (5) te mɨt nɨnapen wepni o hawɨ te hɨr nɨsawɨn newim.

3 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek hɨr nɨnap hɨr nɨwaairi. Hɨr mɨt han nanamɨr toto, mɨt han his hɨt mɨn enum, mɨt han his hɨt epei maa.

4 Wɨ ham mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kenke kan wan kerekek te hɨram tɨpar mɨtanɨk. Tɨpar mɨtanɨk nepei au, mɨtɨk kinɨn kakɨkwe kakno kakɨkre tɨpar, hɨrak kakre yaaik.

5 Mɨtɨk kiutɨp kau weisaak nɨpaa hɨrak kɨnap ere 38 tito.

6 Jisas kɨr mɨtɨk ik kɨpwaai en, hɨrak kertei hɨrak kɨnap kɨwaai wɨ yapɨrwe, te Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti hanhan ti pɨke are yaaik a?"

7 Mɨtɨk ik kerek kɨnap hɨrak ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, kerek tɨpar mɨrirɨr, hi ap mɨt nei nekina newisa hekre tɨpar au. Hi hɨrekes eno, mɨt han hɨr nɨnatɨn nan ninɨna."

8 *Jisas ketpɨwek, "Ti ekrit ehɨrp ehɨt yeno mit eiyɨm eno."

9 *Wasenum hɨrak mɨtɨk kɨnap ek hɨrak kɨre yaaik. Hɨrak keit yeno mɨrak keiyɨm ken.

Wɨ im hɨram wɨ Sabat.

10 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨr mɨtɨk ik kemerɨr yeno mɨrak te hɨr nenerek netpɨwek, "Petepin hɨram wɨ Sabat. Wɨ im em ti ap emerɨr yeno mit emɨt!"

11 Hɨrak kewenhi ketpor, "Hɨrak mɨtɨk kerekya hi hɨre yaaik ketpo, 'Ekin yeno mit eiyɨm ekrit eno.' "

12 Hɨr nitɨwekhi, "Keimɨn hɨrak ketput ti ekin yeno mit eiyɨm ekrit eno a?"

13 Mɨtɨk kerek Jisas kekepik ap kertei hɨrak keimɨn kentar Jisas kɨnaiwɨrek ken ek, mɨt yapɨrwe nererik neit wit eik e.

14 *Maain Jisas kɨnapɨnek keit wɨnak iuwe ke God hɨrak ketpɨwek, "Ti epei hɨre yaaik. Ti ap pɨke hanhan ehises menmen enum te menmen ham iuwe enum mamnen mamwit."

15 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk ik ken katɨp mɨt iuwe ne Isrel kar ik: "Mɨtɨk kerekek kerekya hi yaaik hɨrak Jisas."

16 *Hɨrak ketpor Jisas kekepik te mɨt iuwe ne Isrel hɨr ninɨn nɨrɨak Jisas enum nentar hɨrak kɨkaap mɨtɨk enuk kɨnap iuwe hɨrak kɨre yaaik me wɨ Sabat (kerek mɨt nɨrɨak menmen au. Hɨr nau weinɨm.)

17 *Hɨr natɨp Jisas enum nenerek, te hɨrak ketpor, "Hekrit hekrit Haai kai kɨrɨak menmen, te hi arɨakem har ke hɨrak kɨrɨakem."

18 *Hɨm im kerek Jisas ketpim mɨrɨak mɨt iuwe ne Isrel han enuk iuwe te hɨr hanhan nanɨnep Jisas kaki. Hɨr hanhan nankɨp kentar hɨrak kɨkaap mɨtɨk ke wɨ Sabat kerekek au. Hɨr han enuk nankɨp nanɨntar hɨrak katɨp God hɨrekes Haai kɨrak, te hɨrak kɨrɨak hɨrekes iuwe kɨre God Haai.

God kehimɨtan nɨkan kɨrak hɨrak iuwe kɨrɨak menmen mɨrak

19 *Mɨt iuwe ne Isrel nenerek, te Jisas ketpor, "Hi etpi hɨm yaaim! Hi Nɨkan ap te hi hɨrekes arɨak menmen mei weinɨm me han kai au. Hi hɨrɨak menmen mamɨr ke hi hɨr Haai kai kɨrɨakem. Haai kai kɨrɨak menmen, hi herteiyem te hi hɨrɨakem.

20 *Haai hɨrak hanhan keriuwa hi Nɨkan kɨrak, hɨrak keteikno menmen iuwe hɨrak kɨrɨakem. Maain hɨrak kakteikno menmen iuwe minɨn menmen hi epei hɨrɨakem te yi yapɨrwe han kakɨkrit kakriuwerem.

21 *Hɨram mar ke Haai kɨkɨan mɨt kerek epei naa ek te hɨr pɨke nekrit nau, te hi nɨkan kɨrak ehises han kai awis hɨmɨn yaaik kaku kakɨkre han ke mɨt kerek hi hanhan hewisɨk kakɨkre han kɨr.

22 *Haai kai hɨrekes ap skelim mɨt au. Hɨrak kewisa hi Nɨkan kɨrak hi ekrehɨr kɨrak hi skelim mɨt.

23 *Te mɨt yapɨrwe nanwenɨpi niuk me hi Nɨkan mamɨr ke hɨr newenɨpi niuk me Haai kai. Mɨt kerek ap newenɨpi niuk me hi Nɨkan, hɨr ap nanwenɨpi niuk me Haai kai kerek keriuweta hi han in.

24 *"Hi hetpi hɨm yaaim. Neimɨn nemtau hɨm mai hɨr nisesim, te hɨr nanises

* **5:8** Mt 9:6 * **5:9** Jo 9:14 * **5:10** Nia 13:19; Jer 17:21; Lu 13:14 * **5:14** Jo 8:11 * **5:16** Mt 12:14 * **5:17** Jo 9:4 * **5:18** Mt 26:4; Jo 7:1, 30, 10:30, 33 * **5:19** Jo 5:30, 8:28 * **5:20** Jo 3:35 * **5:21** Ro 4:17; Ef 2:5; Jo 11:25 * **5:22** Jo 3:17; 5:27; 9:39; Ap 10:42 * **5:23** Fl 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24** Jo 3:15-18, 8:51; 1Jo 3:14

hɨm me hɨrak kerek keriuweta hi han in, te hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Hi ap te skelim mɨt au. Hɨr nepei nɨnaaiwɨr menmen enum, hɨr neit hɨmɨn yaaik nanu werek.

25 *Hi hetpi hɨm yaaim. Wɨ kerek nɨpaa God kehimɨtanem hɨram epei man, te mɨt nɨpaa naa hɨr nanɨmtau hɨm me hi Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe God. Te neimɨn nanɨmtewem, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik nanu werek.

26 *God Haai hɨrak kaki au. Hɨrak Haai ke menmen mamkaap menmen yapɨrwe mamu mamɨt. Te hɨrak keweto hi Nɨkan kɨrak menmen te hi ap hahi au. Hi hetenen menmen im te hi akaap mɨt miyapɨr te hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.

27 *Hɨrak kewisa hi Iuwe hi skelim mɨt hentar hi Mɨtɨk ke wit kɨrak.

28 Yi ap han kekrit ke menmen im epei au emɨt. Wɨ mamnen te mɨt kerek nɨpaa naa mɨt newisi nekre hei nanɨmtau hɨm me hi Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe.

29 *Te hɨr nanɨnaaiwɨr hei, hɨr nanɨtpaan nanɨnen witik. Neimɨn kerek nɨpaa nɨrɨak menmen yaaim e, hɨr nanɨkrit nanu nanɨt. Te mɨt nipaa nɨrɨak enum, hɨr nanɨkrit nanɨno si enum.

Menmen mewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk God keriuwetek kan

30 *"Hi ap hɨrɨak menmen hises han kai au. Menmen hi hemtau God ketpewem te hi hisesim skelim mɨt ariuwerem. Hi skelim mɨt werek werek hentar hi ap hises han kai. Hi hises han ke God kerek keriuweta te hi han tɨ ik e.

31 *Te hi kerekek etpi menmen me hi hɨrekes yi han kitet hi hemipɨn.

32 *Mɨtɨk kiutɨp kepu kewepayapɨr hɨm mai. Hi hertei hɨm im hɨram matɨp mɨt me hi hɨram hɨm yaaim.

33 Yi nɨpaa yesiuwe mɨt hɨr nen nɨr Jon nitɨwekhi menmen, te hɨrak ketpi hɨm im me hi hɨram yaaim.

34 *Hi ap han kitet yapɨrwe me mɨtɨk hɨrak kewepyapɨr niuk mai au. Hi hetpiyem te yi eiyɨrteiyem eiyises hɨm mai te God kakɨkepi yi eiyu eitikerek eiyu werek werek.

35 Jon hɨrak kɨre si keteikni yayiwe, hɨrak keteikni menmen me God. Me wɨ hɨrak kepu yi hanhan yisesik.

36 *Menmen ham minɨn hɨm nɨpaa Jon ketpim me hi. Hɨram im. Menmen yaaim haai kai ketpo hi hɨrɨakem. Menmen ham nɨpaa hi hɨrɨakem, hɨram meteikɨn mɨt miyapɨr te hɨr nertei Haai kai God keriuweta te hi han in.

37 *Haai kerek keriuweta hi han in, hɨrak kewepayapɨr ketpi hi keimɨn. Te yi ap yemtau hɨm mɨrak au. Yi ap nɨpaa yɨr ninaan mɨrak au.

38 *Hɨm mɨrak ap mau mekre han ki. Yi ap yemtau hɨm me hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik.

39 *Yi han kitet hɨm me God mau tɨwei, yi yekinaam te yi han kitet hɨram mamkepi yi eiyu eitike God, God kakweti hɨmɨn yaaik te yi eiyu tipmain tipmain enum eik. Te hɨm im yi yekinaam hɨram matɨp me hi!

40 Te yi yɨnapen eiyɨmtau hɨm mai te hi akepi yi eiyɨt hɨmɨn yaaik te yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik.

41 Hi ap hanhan mɨt nanwenɨpi niuk mai nantɨp hi yaaik. Hɨram menmen weinɨm.

42 Te hi hertei yi mɨt yi yɨre mekak. Yi ap hanhan God yekre han ki au.

43 *Hi han hekrehɨr ke Haai kai, te yi ap yises hɨm mai au. Mɨt han ne tɨ hɨr nanɨnen netpi hɨr mɨt iuwe, yi yemtau hɨm mɨr yisesim. Te yi ap yemtau hɨm mai au!

44 *Yi mɨt hanhan yaiwenɨpiyan niuk mi, te yi yɨnapen Mɨtɨk Iuwe kiutɨp hɨrak God hɨrak kakwenɨpi niuk mi kakɨtpi yi yaain. Yi han kitet menmen im hɨram weinɨm. Yi ap hanhan hɨrak kaktɨp yi yaain, te yayɨrkeik te yi hanhan eiyises hɨm mai?

* **5:25** Mt 8:22; Ef 2:5-6 * **5:26** Jo 1:4 * **5:27** Jo 5:22 * **5:29** Dan 12:2; Mt 16:27; Jo 6:40; Ap 24:15 * **5:30** Jo 5:19, 6:38 * **5:31** Jo 8:13-14 * **5:32** Jo 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34** Jo 1:19-34, 3:27-30 * **5:36** Jo 3:2, 10:25, 38; 14:11 * **5:37** Mt 3:17; Jo 5:32, 8:18 * **5:38** Jo 6:29 * **5:39** Lu 24:27, 44; Ap 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43** Mt 24:5 * **5:44** Jo 12:43 * **5:45** Diu 31:26-27

45 *Yi ap han ekitet hi esiuwi hɨm hatɨp Haai kai me menmen yi yɨrɨakem. Au, hɨm kerek Moses kewisɨm mau tɨwei kerek yi yekinaam han kitet hɨram mamkepi te God kaktɨp yi yaain, hɨram mamsiuwi hɨm.
46 *Yi yises hɨm me Moses werek werek, te yi eiyises hɨm mai yentar hɨrak kewis hɨm me hi.
47 *Te yi ap yises hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei, te yi ap eiyises menmen hi hetpiyem au!"

6

Jisas kewet mɨt yapɨrwe nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17)

1 Jisas ketpor menmen im epei au, hɨrak ken kerekir wan iuwe ke Galili (kerek mɨt nenewek niuk ham Wan ke Taibirias).
2 Mɨt yapɨrwe nises Jisas nentar hɨr nɨpaa nɨr menmen iuwe hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt nɨnaap. Mar ik te hɨr nisesik.
3 Jisas ken kɨniu mɨniu wank ken kau ketike mɨt disaipel nɨrak.
4 *Wɨ Pasova man menep. Hɨram wɨ kerek mɨt ne Isrel nererik naam menmen han tewenɨn wɨ nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, kɨkaap mɨt ne Isrel.
5 Jisas kerenaan kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nɨrek. Te hɨrak katɨp Filip, "Haiu mamɨt niu o bret mamɨt nein te haiu mamwet mɨt miyapɨr em hɨr nanɨm?"
6 (Jisas katɨp mɨtɨk Filip hɨm im em te hɨrak kakri han kɨrak kakises mekam. Jisas epei kertei menmen hɨrekes kakrɨakem.)
7 Filip kewenhi ketpɨwek kar ik: "Haiu mewɨr 200 kina mamɨt niu o bret meriuwerem hɨram ap werek te mɨt in nanɨm kike kike au."
8 Disaipel ke Jisas niuk mɨrak Endru, hɨrak nɨkik ke Saimon Pita hɨrak katɨp Jisas kar ik:
9 "Mɨtɨk pipɨak ik e keit bret bali mar hispɨnak (5) metike saauk wik. Te hɨram ap iuwe me mɨt yapɨrwe nar ik."
10 Jisas ketpor, "Yi eiwen mɨt miyapɨr enu tɨ. Yenkis yapɨrwe meit in." Te mɨt 5,000 hɨr yapɨrwe keriyen nererik nau yenkis keremem nau tɨ.
11 Hɨr nau tɨ epei au, te Jisas keit bret keiyɨm kitehi God, te hɨrak kewenem keketim kewet mɨt nɨrak em hɨr newet mɨt miyapɨr em. Epei au, hɨrak keit saauk kewepim kewetɨrem kar ke nepei ein hɨrak kewetɨr bret bali, te hɨrak kewet mɨt menmen mar ke hɨr hanhanem.
12 Hɨr epei naam tu iuwe, Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: "Eikinen yinam yinam mɨt ap naam. Hi hɨnapen hɨr nanwɨsim mamu tɨ. Yi ap eiwis mei kike mamu au."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nekorɨrim (o nekurerim) ere epei au mesi, te hɨr nemi mekre tanɨk mar hiswiyen wik (12) meke bret hispɨnak (5) nɨpaa Jisas ketɨwem kewet mɨt em hɨr naam.
14 *Mɨt miyapɨr nɨr menmen yaaim Jisas kɨrɨakem te hɨr natɨp, "Hɨram hɨm yaaim. Mɨtɨk ik hɨrak profet ik ek kaknen tɨ."
15 *Jisas kertei hɨr hanhan nantenenik nanɨhimɨtanek hɨrak mɨtɨk iuwe king kɨr hɨrak kaku kakinɨn naanmɨpror. Te hɨrak kɨnaiwɨri hɨrak kerekek pɨke ken mɨniu (o neiyɨp) eik.

Jisas ken kitet wan keke niu
(Mt 14:22-23; Mk 6:45-52)

16 Me hɨnkewɨ disaipel ne Jisas hɨr nekiuwe nen wan eik.
17 Hɨr nehɨn nɨniu nekre bot newik nerekir wan nanɨno pɨnak ein. Hɨr nen Kapaneam. Nepei au wɨtaan, te Jisas ap kan kiunor wen au.
18 In ek nɨme iuwe mɨniu te wan kewenɨn iuwe.
19 Hɨr neit niu mɨrak neiyɨk nari wan ere 5 o 6 kilomita nau nɨmɨn, hɨr nɨr Jisas kitet wan kitet tɨpar keke niu ken menep bot. Hɨr nɨrek te hɨr nɨnaain.
20 Te Jisas ketpor, "Hi kerekek han. Yi ap einaain."
21 Hɨrak ketpor te hɨr han yaaik netɨwekhis kɨniu ketikeri nekre bot. Te wasenum bot kepno menep wit hɨr hanhan nanɨnori.

Hɨr mɨt miyapɨr nɨnatɨn Jisas

22 Hekrit eik, mɨt miyapɨr hɨr wen nepeit wan pɨnak eik, hɨr nertei nepɨp

* **5:46** Diu 18:15; Ap 3:22 * **5:47** Lu 16:31 * **6:4** Jo 2:13 * **6:14** Diu 18:15; Jo 5:46 * **6:15** Jo 18:36; Mt 14:23

bot ap keiyak kepu au. Kiutɨp kerekek
kepu, Jisas ap kau ketike disaipel au. Hɨr
disaipel keriyen nekre bot ik ek te hɨr nen.
23 *Te bot ham me Taibirias man menep
wit kerek Jisas kewetɨr bret hɨr naam
newi.
24 Mɨt yapɨrwe nɨr Jisas hɨrak ap ketike
mɨt disaipel ap nau, te hɨr nehɨn nekre bot
hak, hɨr nen Kapaneam nɨnetnɨwek.

Jisas hɨrak kɨre bret yaaik kɨkaap mɨt hɨr nanu werek

25 Maain mɨt nɨnapɨn Jisas keit wan
pɨnak ein epei au, hɨr netpɨwek, "Mɨtɨk
Iuwe, hewaai meruri te ti han in a?"
26 *Jisas kewenhi ketpor, "Hi hetpi
werek. Yi yɨnyetno yentar yi epei yaak
bret ere tu iuwe. Yi ap han kitet menmen
yaaim iuwe hi hɨrɨakem au.
27 *Yi ap hanhan yayɨt menmen me
yayɨm keremem hɨram mamɨwaank au
ekɨt! Yi hanhan eiyɨt menmen yaaim
hɨram mɨre menmen me yi eiyɨm, hɨram
mamkepi te yi yayɨt hɨmɨn yaaik ke kaku
kakɨt tipmain tipmain enum eik. Menmen
im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe awetiyem
hentar God Haai kɨrɨak menmen keteikɨn
mɨt hɨrak keriuweta hi hɨrɨak menmen
mɨrak."
28 Hɨrak ketpor hɨm im, te hɨr nitɨwekhi
natɨp nar ik: "Haiu emrɨak mekam te haiu
emrɨak menmen God han yaaik keriuw-
erem?"
29 *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen
yi yɨrɨakem God han yaaik keriuwerem
hɨram im. Yi eiyises hɨm me hi Mɨtɨk
kerek God keriuweta hi han tɨ ik."
30 *Hɨr newenhi natɨp, "Ti erɨak mekam
iuwe te haiu emɨrem te haiu emises hɨm
mit a?
31 *Maamrer naiu naam menmen niuk
mɨram mana neit wit weinɨk mɨt ap newi
en. Hɨm me God matɨp Moses kewetɨr
menmen meke wit ke God hɨr naam."
32 Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Moses
kewetɨr menmen au. Haai kai kewetɨrem.
Menmen me nɨpaa hɨram ap bret yaaim
mamkaap hɨmɨn ki au. In ek Haai kai
kerekek keweti menmen yaaim me wit
kɨrak, hɨram yaaim mɨre bret mamkaap
hɨmɨn ki kaku werek.
33 Bret God kewetiyek ek, hi Jisas kerek
heke wit ke Mɨtɨk Iuwe han hi bret ik. Hi
aweti hɨmɨn yaaik kaku kakɨkri tipmain
tipmain enuk eik."
34 *Hɨr nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk Iuwe,
ti ewetai bret kit eknen in ere tipmain
tipmain enum eik."
35 *Jisas ketpor, "Hi hɨrekes hɨre bret
hɨkaap mɨt nanu nanɨt hɨmɨn yaaik. Hɨr
neimɨn nanisɨsa te hɨr ap nɨnpɨ mamɨn.
Neimɨn hɨr nanisɨsa ap te hɨm niu enuk
(o mar kakwenkɨkor hɨm) hanhan nanɨm
tɨpar mei au. Neimɨn hɨr nanisɨsa ap te
hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm)
hanhan nanɨm tɨpar mei au.
36 *"Hi hetpi yi epei yɨra te yi ap yises
menmen hi etpiyem.
37 *Mɨt neimɨn kerek Haai kai God kewe-
tauri, hɨr nanɨnen nanisɨsa. Hi ap te
aweikɨn sip ewet neimɨn kerek nanɨnen
nanisɨsa au.
38 *Hi hɨnaaiwɨr wit ke God te hi hises
han kai au. Hi hises han ke hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik e.
39 *Hɨrak kerek keriuweta hi han tɨ ik
hɨrak hanhan menmen im. Hɨrak han-
han hi ap hɨnaaiwɨr mɨtɨk kiutɨp ke mɨt
yapɨrwe hɨrak epei keriuweti au. Hi akɨan
mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨkrit nanu me wɨ
maain God skelim mɨt.
40 *Menmen im Haai kai God hanhanem
hɨram im: Neimɨn nɨra hi Nɨkan kɨrak, hɨr
nisɨsa nanɨmtau hɨm mai, hɨr nanɨt hɨmɨn
yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik, te hi akɨan nanu nanɨt me wɨ maain
God skelim mɨt."
41 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Isrel
natɨpan nen Jisas nentar hɨrak katɨp hɨm
im: "Hi bret kerek heke wit ke God hi han
in."
42 *Te hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik hɨrak kerekek
nɨkan ke Josep. Haiu mertei miye haai
nɨrak. Kenmak te hɨrak katɨp hɨrak keke
wit ke God kan a?"
43 Jisas kewenhi ketpor, "Yi ap eitɨp
einehan me yi hɨras emɨt!

* **6:23** Jo 6:11 * **6:26** Jo 6:11-12 * **6:27** Jo 4:14; 6:48-58 * **6:29** 1Jo 3:23 * **6:30** Mt 16:1; Jo 2:18 * **6:31** Eks 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * **6:34** Jo 4:15 * **6:35** Jo 4:14, 6:48-58 * **6:36** Jo 20:29 * **6:37** Jo 17:6-8; Mt 11:28 * **6:38** Mt 26:39; Jo 4:34 * **6:39** Jo 10:28-29, 17:12 * **6:40** Jo 11:24 * **6:42** Mt 13:55 * **6:44** Jo 6:65

44 *Mɨtɨk kiutɨp ap te kakisɨsa ere God
Haai kerek keriuweta hi han hɨrak kakri
han kɨrak. Hi akɨak hɨrak kakɨt hɨmɨn
yaaik ke kaku kakɨt me wɨ maain God
skelim mɨt.
45 *Mɨt profet newis hɨm im mau tɨwei
hɨram matɨp mar im: 'Mɨt yapɨrwe te
God kakɨtpor menmen kakɨkepi werek
werek.' Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek
epei nemtau hɨm me Haai kai God te hɨr
nanisɨsa.
46 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap te
kɨr God Haai ek au. Hi Mɨtɨk kerek God
keriuweta hi han tɨ ik ek, hi kerekek epei
hɨrek.
47 *Hi hetpi werek. Hɨrak keimɨn kises
hɨm mai kakɨt hɨmɨn yaaik ke kaku kakɨt
tipmain tipmain emum eik.
48 *Hi hɨrekes kerekek hɨre bret, hi
akaap mɨt nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik.
49 Maamrer ni nɨpaa naam menmen
mana God kewetɨrem neit wit weinɨk mɨt
ap newi, te hɨr ap nepu au. Hɨr epei naa.
50 Hi Mɨtɨk kerek hɨnaaiwɨr wit ke God
han tɨ ik ek hi hɨre bret mɨkaap mɨt nanu.
Neimɨn nisɨsa hɨr nani au. Hɨr nanu
tipmain tipmain enum eik.
51 Hi hɨre bret akaap mɨt nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik. Hi heke wit
ke God han. Mɨt kerek nanɨm bret im
hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
Bret im hɨram yɨnk kai kerek hi hewet mɨt
ne tɨ hɨr nanɨm te hi akepi hɨr nanɨt hɨmɨn
yaaik."

52 Menmen im hɨrak ketpor menip mɨt
ne Isrel nenehan natɨpan hɨm me hɨr
hɨras, hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk ik kakɨrkeik
te hɨrak kakwetei naan me yɨnk kɨrak
haiu mamɨk a? Taauye!"

53 Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Yi ap
yayɨk yɨnk kai ke hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe, o yi ap yayɨm hemkre mai, te yi ap
yayɨt hɨmɨn yaaik kakɨkri.
54 Neimɨn nanɨk yɨnk kai o nanɨm
hemkre mai, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik. Te hi
akɨan hɨr mɨt kerek nɨpaa naa, hɨr pɨke
nanɨkrit nanu nanre mɨt me wɨ maain
God skelim mɨt.
55 Yɨnk kai hɨrak menmen yaaik kɨre
samiyak kakɨkepi. Hemkre mai hɨram
mɨre tɨpar yaaim mamkepi.
56 *Neimɨn naak yɨnk kai ketike hemkre
mai, hɨr nau netikewa nises hɨm mai, te hi
hau hekre han kɨr
57 God kerek hɨrak Haai ke menmen
yapɨrwe mepu, hɨrak keriuweta hi han,
hɨrak kenipa hi ahu tipmain tipmain
enum eik. Neimɨn nanɨk yɨnk kai hɨr
nanu nanɨt nanriuwerek.
58 Hi hɨrekes hi hɨre bret keke wit ke God
kan. Bret ik hɨrak ap kɨre menmen nɨpaa
maamrer ni nɨpaa naam au. Hɨr naam ere
hɨr ne mɨt te hɨr naa. Neimɨn nanɨk bret
ik hɨrak yaaik kakɨkepi te hɨr nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik."
59 Jisas katɨp mɨt menmen im keit wɨnak
kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses
neitai en neit wit Kapaneam.

Jisas katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt nanu tipmain tipmain enum eik

60 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nises hɨm
mɨrak nemtau menmen im epei au, hɨr
natɨp, "Hɨm im hɨram enum merekyei
han enuk. Neimɨn nanu nanɨmtau hɨm
mamɨr im a? Taauye!"
61 Jisas epei kertei kekre han kɨrak hɨr
mɨt disaipel nɨrak natɨpan menmen im
hɨrak ketpor kar ik: "Hɨm mai merekyi te
yi han enuk a?
62 *Maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi pɨke hɨniu eno wit kerek
nɨpaa hi hewik, te yi han enuk yeriuwa
wɨsenum a!
63 *Yi mɨt hɨras ap te eikaap hɨras te yi
yayu tipmain tipmain enum eik taau. God
Hɨmɨn Yaaik kerekek kakɨkepi. Hɨm im hi
epei hetpim em, hɨram mamkepi hɨmɨn ki
te yi yayu tipmain tipmain enum eik.
64 *Te mɨt han ne yi mɨt ap yisɨsa au."
(Jisas epei kertei wɨ kerek hɨrak kehimɨtan
mɨt disaipel nɨrak, keimɨn ap kakisesik
kakwepyapɨrek kakwet mɨt enun nepan
ek hɨr neiyɨk nanɨno nankɨp.)
65 *Jisas wen katɨp, "Nɨpaa hi hetpi ap
mɨtɨk keimɨn kisɨsa ere God Haai kakri
han kɨrak hɨrak kakisɨsa."

* **6:45** Ais 54:13 * **6:46** Jo 1:18 * **6:47** Jo 3:15-16 * **6:48** Jo 6:35, 58 * **6:56** Jo 15:4-5; 1Jo 3:24 * **6:62** Jo 3:13; Ap 1:9-11 * **6:63** 2Ko 3:6 * **6:64** Jo 13:11 * **6:65** Jo 6:44

66 Hɨrak katɨp epei au, mɨt yapɨrwe
nɨpaa nisesik neweikɨn sip newetɨwek.
67 Hɨr neweikɨn sip newetɨwek, hɨrak
katɨp mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik
(12) kitorhi kar ik: “Yi eiweikɨn sip eitikeri
einaiwɨra a?”
68 Saimon Pita kewenɨwekhi ketpɨwek
kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, haiu mamno keimɨn?
Ti kerekek hetpei hɨm mamkepei te haiu
mamu tipmain tipmain enum eik.
69 *In ek haiu hɨras keriyen merteiyit ti
keimɨn haiu misesit. Ti Mɨtɨk kerek God
kehimɨtenit ti akaap haiu mɨt.”
70 Jisas ketpor kar ik: “Hi hɨrekes
hehimɨtan yi mɨt yar hiswiyen wik (12), te
mɨtɨk hak kiutɨp ke yi mɨt hɨrak enuk kɨre
Seten.”
71 Hɨrak katɨp ke Judas nɨkan ke Saimon
ke wit Iskeriot. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke
mɨt hiswiyen wik (12), maain hɨrak kak-
wepyapɨr Jisas kakwet mɨt enun ek.

7

Jisas kikrek nɨrak ap han kitet hɨrak Krais

1 *Menmen im epei au, Jisas ken kerer
wit wit me provins Galili hɨrak kɨnapen
kakno kakrer wit wit me provins Judia
kentar mɨt iuwe nare nankɨp.
2 *Wɨ epei man menep te mɨt ne Is-
rel nanrerik nanɨm menmen nau nekre
weisaak mɨr, hɨr newet God menmen mei
me ni mɨr.
3 Jisas kikrek nɨrak nemipɨn netpɨwek,
“Ti enaaiwɨr wit ik e eno Judia, te mɨt
kerek nises hɨm mit enɨnen enɨr menmen
yaaim ti erɨakem.
4 Mɨtɨk kerek hanhan mɨt nanɨrteiyek
ap te kakrɨak menmen kaksawɨnem au.
Hɨrak kakrɨakem kakrer wit wit te mɨt
yapɨrwe enɨrem. Ti arɨak menmen im
yaaim, ti eno wit Jerusalem eteikɨn mɨt
iuwe rem.”
5 *(Kikrek nɨrak natɨp menmen im nen-
tar hɨr ap han kitet hɨrak Krais kerek God
kakriuwtek kaknen kakɨkaap mɨt au.)
6 *Te Jisas ketpor kar ik: “Wɨ mai ap
epei man te hi awepyapɨr hɨrekes hi Mɨtɨk
Iuwe kerek God keriuweta hi han tɨ ik.
Wɨ yi han kitetim yi yaino, te yi eino wit
Jerusalem eitike mɨt eiyɨm menmen.
7 *Mɨt ne tɨ ik ek hɨr ap han enuk
neriuwi au. Te hɨr han enuk neriuwa
nentar hi hewepyapɨr menmen enum hɨr
nɨrɨakem.
8 Yi eino eitikeri eiyɨm menmen. Hi
au, hi ehu in me wɨ ham hentar hi ap
ewepyapɨr hi Mɨtɨk God kehimɨtena wen
au.”
9 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen kepu
provins Galili.

Jisas ken kau ketike mɨt kerek nererik naam menmen nekre weisaak

10 Jisas kikrek nɨrak nen netike mɨt
han nererik naam menmen epei au, Jisas
kepno. Hɨrak ap ketike mɨt yapɨrwe nen
au. Hɨrak kerekek ken kau kɨre mɨtɨk
kɨsawɨn.
11 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨnatɨn Jisas neit
wit kerek hɨr nererik naam menmen
neitai ein. Hɨr nitehiyan, “Hɨrak keit
nein?”
12 Neit ein ek, mɨt yapɨrwe newepnak
natɨpan me Jisas. Mɨt han natɨp hɨrak
yaaik, mɨt han au natɨp hɨrak enuk kari
han ke mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm mɨrak.
13 *Ap mɨt nei natɨp nerp yaain men-
men me Jisas nentar hɨr nɨnapen mɨt
iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr
nanɨmtewem te hɨr neneri.
14 Wɨ wikak epei men kerek mɨt nererik
naam menmen, te Jisas ken wɨnak iuwe ke
God keit Jerusalem, hɨrak katɨp mɨt hɨm
mɨrak kerp yaain ketpor menmen.
15 *Mɨt iuwe ne Isrel nehɨnhɨn natɨp,
“Mɨtɨk ik weinɨk kertei menmen mau
tɨwei karkeik? Nɨpaa hɨrak ap ken skul te
mɨt iuwe tisa neteiknɨwek menmen au.”
16 *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen hi
etpiyem hɨram ap mai au. Hɨram hɨm me
hɨrak kerek keriuweta te hi han tɨ ik.
17 Neimɨn hɨr nises menmen God han-
han hɨr nisesim, hɨr nanɨrtei hɨm hi het-
piyem hɨram me God o hɨm hi hɨrekes han
kitetim etpiyem.

* **6:69** Mt 14:33, 16:16; Mk 1:24; Jo 1:49 * **7:1** Jo 5:18 * **7:2** Lev 23:34 * **7:5** Mt 13:55; Ap 1:14 * **7:6** Jo 2:4, 7:30 * **7:7** Jo 15:18 * **7:11** Jo 11:56 * **7:13** Jo 9:22, 12:42, 19:38, 20:19 * **7:15** Mt 13:54; Lu 2:47 * **7:16** Jo 12:49, 14:10 * **7:18** Jo 5:41, 8:50

18 *Keimɨn hɨrak katɨp mɨt menmen
hɨrak han kitetim hɨrak hanhan mɨt nan-
wenɨpi niuk mɨrak keremem. Keimɨn
hanhan kakwenɨpi niuk me mɨtɨk kerek
keriuwetek, hɨrak kakises menmen yaaim
kemipɨn au.
19 *Moses nɨpaa keweti hɨm mɨrak mau
tɨwei te keimɨn ke yi mɨt hɨrak kisesim
werek werek? Taauye! Te yi yenmak yi
yaiyep hi hahi yentar yi yatɨp hi ap hises
hɨm me Moses werek werek au a?"
20 *Mɨt en hɨr nitɨwekhi nar ik: "Neimɨn
hɨr hanhan nanitep te ti hahi a? Herwe
enuk kersɨsit te ti han ken sip te ti hatɨp
menmen mar im!"
21 *Jisas ketpor, "Hi hɨrɨak menmen
miutɨp yaaim me wɨ Sabat te yi han kekrit
han enuk yeriuwa.
22 *Nɨpaa Moses ketpi yi yerekir yɨnk
ke nɨkerek hɨrakɨt ti. (Nɨpaa maaamrer
ninɨn nɨrɨak menmen im. Moses au.) Yi
yerekir yɨnk ke nɨkerek hɨrakɨt ti me wɨ
Sabat te yi yises hɨm me Moses.
23 *Yi yɨrɨak menmen im me wɨ Sabat,
te yi yises hɨm me Moses werek werek. Te
yi yenmak yi han enuk yeriuwa yentar hi
hɨkaap mɨtɨk kɨnap hɨrak kɨre yaaik me
wɨ Sabat a?
24 *Yi ap han ekitet menmen hi etpiyem
eiyɨntar yi han kitet hi heremir hɨm yi
yisesim. Yi han ekitet menmen werek
werek te yi eiyɨrtei menmen hi hetpiyem
hɨram yaaim."

Mɨt han natɨp Jisas hɨrak mɨtɨk Krais

25 *Mɨt han nau Jerusalem natɨp, "Mɨt
iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr hanhan
nanɨnep mɨtɨk ik kaki.
26 Te yi eiyɨrek. Hɨrak katɨp mɨt men-
men mɨrak keit wit yaaik me ninaan mɨr,
te mɨtɨk hak ap kesiuwek hɨm au. Mɨt
iuwe han kitet mɨtɨk ik hɨrak Mitɨk Krais
kerek God keriuwetek kaknen kakɨkaap
haiu mɨt o au a?
27 *Karkeik te hɨrak Mɨtɨk God ke-
himɨtanek kaknen kakɨkepai a? Haiu
mertei mɨtɨk ik ek wit kɨrak. Maain wɨ
Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kak-
nen in, haiu mɨt ap te nanɨrtei hɨrak keke
nein kan au!"
28 *Jisas keit wɨnak ke God katɨp hɨm
iuwe kar ik: "Yi han kitet yi yertei hi
keimɨn, yi yertei wit hi hewik. Te yi
yepɨtari hi ap han weinɨm au. Mɨtɨk kerek
hɨrak keriuweta hi han ik, hɨrak kerekek
kepu, te yi au yepɨtariyek.
29 Hi hertei ek werek werek entar hi
nɨpaa hau hetikerek hɨrak keriuweta hi
han tɨ ik e."
30 *Hɨrak katɨp menmen im epei au,
mɨt iuwe hanhan nantɨwek his nanwisɨk
kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Hɨr ap
netɨwek his nentar wɨ kerek maain hɨrak
kaki hɨram ap epei man wen au.
31 *Mɨt yapɨrwe ne mɨt kerek nemtau
hɨm mɨrak hɨr nisesik. Hɨr natɨp nar
ik: "Maain Mɨtɨk Krais kerek God ke-
himɨtanek hɨrak kaknen ap te kakinɨn
menmen yaaim iuwe mɨtɨk ik kɨrɨakem
taauye! Mɨtɨk ik hɨrak Krais!"

Mɨt iuwe neriuwet mɨt polis nan nanɨthis Jisas nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk

32 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei hɨm
me Moses hɨr nisesim, hɨr nemtau mɨt
natɨpan nar ik me Jisas, te hɨr netike mɨt
iuwe pris neriuwet mɨt naanmɨpre wɨnak
ke God en hɨr nan nanɨt his Jisas.
33 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp, "Hi wen
hahu hatikewi wɨ ham, te maain hi pɨke
ano hahu atike hɨrak kerek nɨpaa keri-
uweta hi han tɨ ik e.
34 *Maain yi yayɨnyayɨtno te yi ap
yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te
yayisɨsa yainen taau."
35 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne Isrel
natɨpan nar ik: "Hɨrak kakno nein te haiu
ap mamnapɨnek a? Hɨrak kakno kakrer
wit wit me mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
kerek mɨt han nai ne Isrel newiyen te
hɨrak kaktɨp mɨt ne weiwɨk me Grik hɨm
me God a?
36 Kenmak te hɨrak katɨp menmen im:
'Maain yi yayɨnyaitno te yi ap yainepya

* **7:19** Ap 7:53; Ro 2:21-24 * **7:20** Jo 8:48, 52, 10:20 * **7:21** Jo 5:16 * **7:22** Lev 12:3, Jen 17:9-13 * **7:23** Jo 5:8-10, 16 * **7:24** Lev 19:15; Ais 11:3-4; Jo 8:15 * **7:25** Jo 5:18 * **7:27** Jo 7:41, 9:29 * **7:28** Mt 11:27; Jo 8:55 * **7:30** Jo 7:44, 8:20, 13:1 * **7:31** Jo 2:23, 8:30, 10:42, 11:45, 12:11, 42 * **7:33** Jo 13:33 * **7:34** Jo 8:21, 13:36, 17:24

au. Hi ano wit kerek yi ap te yaisɨsa yainen taau?' "

Jisas hɨrak kɨre tɨpar yaaim mamkaap mɨt nanu werek

37 *Me wɨ mɨkaru me mɨt hɨr nererik naam menmen, hɨram wɨ iuwe epei man, Jisas kekrit kerp katɨp keriuwe hɨm iuwe kar ik: "Keimɨn hɨm niu enuk (o mar kewenkɨkɨwek hɨm) kaknen kakɨra te kakɨm tɨpar mei."

38 *Menmen im hɨram mar ke hɨm me God metpim. Hɨram matɨp, "Keimɨn kisɨsa, te menmen yaaim mamu mamɨt maain mɨre hɨtɨk meke han kɨrak mamnen witeik."

39 *Jisas katɨp hɨm im me God Hɨmɨn Yaaik kerek neimɨn nisesik, te hɨr nantɨwek kaku kakɨkre han kɨr. Me wɨ im God Hɨmɨn Yaaik ap kan wen au kentar Jisas ap kaa pɨke kekrit ken wit ke God keit menmen iuwe wen au.

Mɨt newep hasini pɨnan pɨnan nentar hɨm me Jisas

40 *Mɨt yapɨrwe nererik menep menep nemtau Jisas, hɨr natɨp hɨm mar im: "Mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre mɨtɨk profet hɨrekes kinɨn kaknen me wɨ menep Mɨtɨk Krais kaknen."

41 *Mɨt han natɨp hɨrak kerekek Mɨtɨk God kehimɨtanek keriuwetek kaknen ek. Te mɨt han natɨp, "Mɨtɨk kerek God keriuwetek kaknen ap te mɨtɨk kei ke provins Galili taau!"

42 *Tɨwei me God matɨp, "Mɨtɨk God keriuwetek kaknen hɨrak nepenyek ke mɨtɨk Devit. Te mɨte wawinaak kakɨt Betlehem kerek wit nɨpaa Devit kewi en."

43 *Te hɨr mɨt yapɨrwe nererik newep nau nɨmɨn pɨnan en han kitet hɨm ham, pɨnan natɨp han kitet hɨm ham me Jisas.

44 *Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt han hanhan nantɨwekhis nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Te hɨr ap netɨwekhis nentar wɨ kerek maain kaki ap man wen au.

Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel ap nises Jisas au

45 Menmen im epei au, mɨt in naanmɨpre wɨnak ke God nɨnaaiwɨr Jisas pɨke nen natɨp mɨt iuwe pris ninɨn naanmɨpror, netike mɨt ne Farisi. Te hɨr netpor, "Yenmak te yi ap yetɨwekhis yeiyɨk yan in a?"

46 Te mɨt in ne wɨnak iuwe ke God netpor, "Mɨt nei ap nɨpaa natɨp nar ke mɨtɨk ik ek hɨrak katɨp."

47 Te mɨt ne Farisi neneri netpor nar ik: "Hɨrak kari han ki ketike mɨt miyapɨr en a?

48 Yi ap yɨr mɨtɨk kei kerek kinɨn naanmɨpri ek o haiu mɨt ne Farisi mises hɨm mɨrak au!

49 Mɨt yapɨrwe in en ap nertei hɨm lo me Moses nisesim werek nar ke haiu mɨt au. Te God kakriwaank kakɨt ninaan mɨrak me wɨ maain hɨrak skelim haiu mɨt ne tɨ."

50 Nikodimas kerek nɨpaa ke wɨtaan ken kɨr Jisas hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke hɨr mɨt ne Farisi hɨrak ketpor,

51 "Hɨm lo maiu hɨram matɨp haiu mɨt iuwe eminɨn mamɨntau hɨm mɨtɨk hɨrak ketpim, mamɨr menmen hɨrak kɨrɨakem, te maain haiu matɨp hɨrak yaaik o enuk. Haiu emɨmtau hɨm mɨrak werek, te haiu emɨrtei menmen hɨrak kɨrɨakem werek werek."

52-53 Te hɨr nenerek netpɨwek, "Ti enuk ke Galili har ke mɨt en a? Ehɨr tɨwei me God werek werek te ti ertei mɨtɨk profet kei ap te kaknen in hɨrak ke provins Galili auye!"

8

Hɨm me mɨte wari mɨtɨk his wewenem

1 [Hɨr natɨp epei au, hɨr mɨt yapɨrwe kerek nererik hɨr nen wit kɨr, te Jisas ken mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek wit Oliv.

2 Teipmen wen hekrit enum eik, Jisas ken wɨnak iuwe ke God. Te mɨt yapɨrwe nenerik neweiknɨwek nau tɨ te hɨrak ketpor hɨm.

3 Mɨt iuwe ninɨn nertei hɨm lo me Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne Farisi neit his mɨte kerek epei wetike mɨtɨk hak hɨr nɨrɨran hɨr neiyɨp nan. Hɨr netpɨwe werp nɨmɨn ke ninaan me mɨt.

* **7:37** Lev 23:36; Ais 55:1; Jo 4:10, 14 * **7:38** Ais 58:11; Sek 14:8 * **7:39** Jo 16:7, 20:22; Ap 2:4 * **7:40** Diu 18:15; Jo 6:14; Ap 3:22 * **7:41** Jo 4:29, 1:46, 7:52 * **7:42** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mt 2:5-6 * **7:43** Jo 9:16 * **7:44** Jo 7:30

4 Hɨr natɨp Jisas nar ik: “Mɨtɨk luwe, mɨte ip ep epei wari mɨtɨk hak his wewenem te mɨt han nɨri.
5 Hɨm lo Moses keweteiyem matɨp mɨte wɨrɨak menmen enum mar im haiu emwɨr nan mamip wawi. Te in ek ti atɨp mekam?”
6 Hɨr natɨp hɨm mar im me nanri han ke Jisas te hɨr nesiuwek hɨm nantɨwek his kakno wɨnak enuk. Te hɨr ap nanmitɨwekpɨn au. Hɨrak kertei, te hɨrak kitehɨr kenke his tɨwak kɨrak kewis hɨm mɨwaai tɨ.
7 Te hɨr au nerp nitɨwekhi menmen. Jisas kekrit kari hɨrekes werek te hɨrak ketpor, “Mɨtɨk keimɨn kiutɨp ke yi mɨt kerek ap kises menmen enum kɨrɨakem au, hɨrak ekinɨn ekwɨr nan ekip.”
8 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kitehɨr kewis hɨm meriuwe histuwak kɨrak mau tɨ.
9 Te hɨr nemtau hɨm Jisas ketpor kar ik, hɨr nenepep nɨre ne kiutɨp kiutɨp nen witeik. Mɨt iuwe niutɨp niutɨp ninɨn netpaan, hɨr mɨt han weinɨn nɨkaru ere hɨr nɨnaaiwɨr Jisas kiutɨp kepeit nɨmɨn ein ketike mɨte kerepep weperp.
10 Jisas kekrit kerp kari hɨrekes te hɨrak ketpɨwe, “Hɨr mɨt neit nein? Ap kei kiutɨp kerp in te hɨrak kaksɨwut hɨm me menmen enum ti hɨrɨakem?”
11 Mɨte wewenhi watɨp, “Mɨtɨk luwe hɨr epei nen. Ap kei kiutɨp kerp in au.”
Jisas ketpɨwe, “Hi ap te heswut hɨm me menmen im enum ti hɨrɨakem taau. Ti enaaiwɨr in eno, te ti ap pɨke erɨak menmen enum au emɨt!”]

Jisas kɨrak kɨre wepni kɨr ke tɨ ik ek

12 Jisas pɨke katɨp mɨt nisesik kar ik: “Hi hɨr hɨre wepni ke tɨ ik ek. Keimɨn kisɨsa kemtau hɨm mai, hɨrak ap kakises menmen enum mɨre wɨtaan toto taau. Hɨrak kakises menmen mai yaaim mɨr mɨre wepni te hɨrak kakɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt.”
13 Mɨt ne Farisi natɨp Jisas, “In ek ti etpim me ti hɨrekes. Menmen im ti etpim hɨram menmen weinɨm meteiknai ti keimɨn au.”
14 Jisas ketpor kar ik: “Au, menmen hi hɨrekes erɨakem hatɨp me hi hɨrekes hɨram yaaim werek hentar hi hertei hi eke nein han te hi ano nein. Te yi ap yertei hi heke nein han o hi pɨke ano nein.
15 Yi skelim hi te yises menmen enum me tɨ. Yi ap yertei werek menmen me hi hɨrɨakem te yi wen yeswo hɨm. Te hi ap skelim mɨtɨk kiutɨp kerekek kar ik au.
16 Te hi kitet mɨt nanɨrp ninaan mai me menmen hɨr nɨrɨakem hɨram te yaaim werek mentar hi ap hɨrekes kiutɨp skelim hɨr mɨt me menmen im. Haai kai God kerek keriuweta hi han in hɨrak kau ketikewa kekepa hawɨr wɨrɨak menmen im.
17 Hɨram hɨm lo mi matɨp mɨtɨkɨt wiketeret tatɨp menmen miutɨp hɨrap yaaim werek mentar hɨrakɨt tatɨp hɨm miutɨp mɨpɨram.
18 Hi hetpi me hi hɨrekes hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe. Haai kai kerek keriuweta hi han in hɨrak ketikewa hawɨr wewepyapɨr hi keimɨn.”
19 Hɨr mɨt en nitɨwekhi, “Haai kit keik?”
Jisas ketpor, “Yi ap yertei hi keimɨn te yi yepɨtari Haai kai. Yi yerteiya te yi yayɨrtei Haai kai.”
20 Jisas ketpor hɨm im keit wɨnak iuwe ke God, keit haau kerek mɨt newis pewek mekre bokis newet God em mɨwaai en. Te mɨt nei ap newɨrek kekre wɨnak enuk nentar wɨ mɨrak hɨrak kaki ap epei man wen au.

Yi ap te eitikewa yaino wit kerek hi anori en taau

21 Jisas pɨke ketpor keteipim, “Hi ano ehɨt en ehɨt (o ano auwesi ehɨt). Te yi maain yayɨnyaitno te yi yayi yeriuwe menmen enum yi yɨrɨakem. Te yi ap eino nein kerek hi ano en taau.”
22 Te mɨt iuwe ne Isrel natɨp, “Hɨrak katɨp kar ik, ‘Yi ap yaino wit kerek hi ano taau.’ Hɨm im hɨrak ketpim mɨre hɨrak kaknep hɨrekes kakɨt nein te haiu ap mamno mamtikerek?”
23 Jisas kewenhi ketpor, “Yi mɨt yi ne tɨ ik ek keriyen. Te hi au hi ke tɨ ik au. Hi ke wit kau niu.
24 Mar keremem te hi etpi yi yayi yeriuwe menmen enum mau mekre han ki. Yi ap yerteiya hi Mɨtɨk God keriuweta hi han tɨ ik e. Te yi yaino si yayɨntar menmen enum yi yɨrɨakem.”
25 Hɨr nitɨwekhi, “Ti keimɨn?”

Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hetpi hɨm menmen nɨpaa ein ek, wɨ kerek hi hinɨn hewepiyapɨr hɨm God ketpewem.
26 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem te hi etpiyem skelim yi mɨt ariuwerem ahɨr ke mɨtɨk masistret hɨrak kɨrɨakem. Te hi ap arɨakem in ek au. In ek hi etɨp yi mɨt ne tɨ hɨm me Mɨtɨk luwe kerek hɨrak keriuweta hi han in hɨrak yaaik hɨrak ketpewem te hi epei hemtewem. Hi arɨak menmen im keremem. Menmen ham au.”
27 Hɨr ap mertei menmen hɨrak ketporem me Haai kɨrak God ek au.
28 Te hɨrak ketpor, “Maain te yi eirɨak hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe yewerikɨka hahu nu tentarakɨt, te yi yaiyɨrtei hi keimɨn hi hɨrekes. Te maain yi eiyɨrtei hi ap hɨrɨak menmen me hi hɨrekes au. Hi hetpi menmen miutɨp kerek epei Haai kai ketpewem.
29 Hɨrak kerek keriuweta hi han ti ik hɨrak kepu ketikewa. Hɨrak ap kɨnaiwɨra hi kiutɨpen hepu. Au, hekrit hi hemtau menmen mɨrak hisesim te hɨrak han yaaik keriuwa.”
30 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me menmen Jisas ketpim, te hɨr nisesik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt nau werek, mɨt au nau enum

31 Jisas katɨp mɨt ne Isrel kerek nemtau hɨm mɨrak nisesik kar ik: “Yi yises hɨm mai hi epei hetpiyem yi yɨre mɨt disaipel nai.
32 Yi yayɨrtei hɨm yaaim werek, te hɨm yaaim im mamkepi yainepɨm yaikeipɨn menmen enum, yar ke mɨtɨk epei ketpaan kɨnaaiwɨr wɨnak enuk.”
33 Mɨt han en natɨp, “Haiu nepenyerer ne mɨtɨk Ebraham. Haiu ap nɨpaa mɨre mɨt nɨrɨak menmen weinɨm me mɨtɨk hak kerek naanmɨprai au. Ti henmak te ti atɨp hɨm im em, ‘Yi yayu yaaim werek yainopɨn yaikeipɨn menmen enum yar ke mɨtɨk epei ketpaan kɨnaaiwɨr wɨnak enuk a?”
34 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi mɨt yapɨrwe kerek yi yɨrɨak menmen enum yi yar ke mɨt nekre wɨnak enuk ke menmen enum yi yisesim hɨrak mewenkeki mari han ki yi ap te einaiwɨrem au.
35 Mɨt kerek nepu nekre wɨnak enuk ap te nanises han kɨr nanrɨak menmen au. Te mɨtɨk kerek kepu witeik hɨrak kepu kepeit en kises han kɨrak kɨrɨak menmen.
36 Te hi Nɨkan ke God hi herekyi yi eire yaain einopɨn eikeipɨn menmen enum, te yi eiyu werek werek.
37 Hi hertei yi nepenyerer ne Ebraham. Te yi yayiyep yayɨntar yi ap yemtau hɨm mai yisesi.
38 Hi hetpi menmen nɨpaa Haai kai epei keteiknewem, te yi yɨrɨak menmen kerek nɨpaa haai ki hɨrak ketpiyem.”

Jisas katɨp mɨt haai kɨr hɨrak Seten

39 Hɨr newehi netpɨwek, “Haai kaiu hɨrak Ebraham.” Jisas ketpor, “Yi nɨkerek ne Ebraham hɨras, te yi yairɨak menmen yaaim mamɨr ke hɨrak kɨrɨakem.
40 Te menmen hi epei hetpiyem hɨram hɨm yaaim werek hi hemtewem meke God man. Te yi wen hanhan yaitɨp yayiyep. Ebraham hɨrak kɨnapen menmen im.
41 Yi yɨrɨak menmen kerek haai ki kɨrɨakem.”

Hɨr nenerek natɨp, “Miyerer naiu ap nɨwaai netike mɨt han te hɨr ninaiu nar ke ti au. Haiu Haai kaiu kiutɨp God hɨrekes.”
42 Jisas ketpor, “God hɨrak Haai ki hɨrekes, te yi han tewenɨna. Hɨrak keriuweta hi heke wit kɨrak han te hi hau in ek. Hi ap hises han kai hɨnaaiwɨr wit te hi han tɨ ik auye! Haai kai keriuweta.
43 Yi yenmak te yi ap yertei menmen hi epei hetpiyem a? Yi yepɨtariyem yentar yi ap yau werek werek yemtau hɨm mai.
44 Yi nɨkerek ne haai ki Seten, te yi hanhan yayises menmen enum mɨrak. Nɨpaa enum eik wɨ kerek hɨrak kinɨn kau ek, hɨrak enuk kenepep mɨt naa. Hɨrak ap pɨke kɨre yaaik mei kike au, kentar hɨrak ap katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt au. Hɨrak enuk kemipɨn mɨt kari han kɨr mekrerek. Hekrit hekrit hɨrak enuk kemitetpɨn, hɨrak haai ke mɨt hɨr nemitetpɨn.
45 Hi hetpi hɨm yaaim ap hemipɨn au, te yi ap yisɨsa yentar menmen hi nepei hetpim me Seten.
46 Keimɨn kiutɨp ke yi ektɨp menmen hi epei hɨrɨakem hɨram enum? Hi hetpi hɨm yaaim te yi yenmak yi ap han kiteta?

47 Mɨt kerek hɨr nɨkerek ne God hɨr enɨmtau hɨm me God. Te yi ap nɨkerek ne God au yentar yi ap yemtau hɨm mɨrak."

Ebraham miye pɨrak winaak wen au, hi hinɨnek hepu

48 Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt han ne Isrel hɨr netpɨwek, "Nɨpaa haiu matɨp werek. Ti hɨrekes mɨtɨk enuk ke wit Sameria herwe kewit te ti han ken sip."

49 Jisas kewenhi ketpor kar ik: "Hi herwe ap mekra au. Hi hewenɨpi niuk me Haai kai keremem, te yi au yetpo enum ap yewenɨpi niuk mai au.

50 Hi ap hɨrɨak menmen te mɨt nantɨp hi yaaik iuwe au. Maain God kakteikɨn mɨt hi yaaik iuwe, hɨrak han ekitet menmen hi hɨrɨakem.

51 Hi hetpi werek. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr ap te nani au. Hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik."

52 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, "In ek haiu mertei herwe enum mersɨs han kit te ti han ken sip.

53 Mɨtɨk Ebraham ketike mɨt profet kerek newepyapɨr hɨm me God natɨp mɨt em, hɨr epei naa. Te ti hatɨp neimɨn nises hɨm mit te hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. Ti iuwe hinɨn Ebraham ketike mɨt profet a? Ti han kitet ti keimɨn a? Ti han kitet ti hɨre God a?"

54 Jisas katɨp kar ik: "Hi hɨrekes hewenɨpi niuk mai hɨram menmen weinɨm. Hi au Haai kai kerek yi yatɨp yi yisesik yewenɨpiyek hɨrak kewenɨpi niuk mai.

55 Yi yatɨp yi yerteiyek, te ti yisesik au. Hi herteiyek hisesik. Hi hatɨp hi hepɨtariyek, te hi mɨtɨk enuk hemipɨn har ke yi mɨt. Au, hi herteiyek, hi hises hɨm mɨrak.

56 Maam ki Ebraham hanhan kakɨr wɨ kerek hi anaaiwɨr wit ke Mɨtɨk luwe eweikɨn hɨre mɨtɨk anen hahu tɨ ik atike yi mɨt. Hɨrak epei kɨrek te hɨrak han yaaik."

57 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, "Ti ap epei enuk he mɨtɨk wen au, ti epei hɨr Ebraham a? Taauye!"

58 Jisas ketpor, "Hi hetpi werek Ebraham miye pɨrak winaak wen au, hi kerekek hepu."

59 Hɨrak katɨp epei au, mɨt neit nan nanwɨrem nankɨp. Au, Jisas kiune hɨrekes hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God ketpaan ken witeik.

9

Hɨm me mɨtɨk nanamɨr toto Jisas kekepik kɨre yaaik

1 Jisas keke tɨ kepno, hɨrak kɨr mɨtɨk hak kerek miye winaak hɨrak enuk nanamɨr toto.

2 Mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk luwe, neinɨn nɨrɨak enum te miye pɨrak winaak te hɨrak nanamɨr toto? Hɨrekes o miye haai nɨrak?"

3 Jisas ketpor kar ik: "Mɨtɨk ketike miye haai ap nɨrɨak enum au. Hɨrak nanamɨr toto kentar God kɨrɨak menmen yaaim kakriuwerek kakteikɨn mɨt em.

4 Haiu emrɨak menmen me God kerek keriuweta hi han. Haiu emrɨakem me wɨ hɨrak kɨmat haiu mamrɨakem. Haiu emrɨakem emɨntar maain wɨ mamnen te mɨt ap te nanrɨak menmen mar im au.

5 Hi wen hepu tɨ ik ek, hi hɨre si mɨr meteikɨn mɨt yapɨrwe yayiwe, hi heteiknor menmen me God."

6 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨrak kenikɨn tɨmank men tɨ keweiknɨm mɨre toni, hɨrak kewisɨm mau nanamɨr ke mɨtɨk eik.

7 Hɨrak kewisɨm epei au, hɨrak ketpɨwek, "Ti eno ekɨr ekre wan niuk mɨrak Siloam." (Haiu meweikɨn hɨm im haiu matɨp 'Mɨt neriuwetem men.') Jisas ketpɨwek epei au, hɨrak ken kekemyet ninaan te hɨrak pɨke kan kɨr ein ein werek werek.

8 Hɨrak epei kan, te mɨt nau menep nɨrapɨtek netike mɨt han nɨrek nɨpaa kau tɨ ek kitehi mɨt me pewek, hɨr natɨpan nar ik: "Mɨtɨk ik nɨpaa kau tɨ kitehi mɨt nanwetɨwek pewek. Mɨtɨk ik o au a?" Mɨt han en, hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik ninaan mɨrak mar ke mɨtɨk hak eik kau tɨ."

9 Mɨt han natɨp, "Mɨtɨk ik kerekek nɨpaa kau tɨ kitehi mɨt pewek." Au, mɨt han natɨp, "Hɨrekes au. Hɨrak ninaan mɨrak mɨre mɨtɨk kerek nɨpaa nanamɨr toto ek." Hɨrak ketpor, "Au, hi mɨtɨk hɨrekes kerek nɨpaa nanamɨr toto."

10 Hɨrak ketpor, te hɨr nitɨwekhi, “Ti harkeik te nanamɨr kit yaaik te ti hɨr ein ein a?”
11 Hɨrak ketpor kar ik, “Mɨtɨk ik hɨr nenewek Jisas kenikɨn tɨmank mau tɨ keweiknenim ere mɨre toni, te hɨrak kewisɨm mau nanamɨr kai te hɨrak ketpo kar ik: ‘Ti eno ekemyet ninaan emɨkre wan niuk mɨrak Siloam.’ Epei au, hi hen hekemyet ninaan mai te nanamɨr kai kɨre yaaik hi hɨr ein ein werek werek.”
12 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nitɨwekhi, “Hɨrak keit nein?” Hɨrak katɨp, “Hi hepɨtariyek.”

Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk me menmen Jisas kɨrɨakem

13 Hɨr mɨt neithis mɨtɨk ik kerek nɨpaa nanamɨr enuk toto ek hɨr neriyaak ketikeri nen nɨr mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses.
14 Wɨ kerek Jisas kewis toni kau mɨtɨk nanamɨr toto te hɨrak nanamɨr yaaik kesiupan kɨr ein ein werek werek, hɨrak kɨrɨak menmen im me wɨ Sabat kerek mɨt ap nɨrɨak menmen au.
15 Hɨrak ketikeri nen nɨr mɨt ne Farisi, hɨr nitɨwekhi pɨke kakɨtpor karkeik te hɨrak in ek kɨr ein ein. Hɨrak kewenhi katɨp, “Mɨtɨk hɨrak kewen toni kau nanamɨr kai, hi hekekyet te hi hɨr ein ein.”
16 Mɨt han ne Farisi natɨp, “God keriuwet mɨtɨk ik au kentar hɨrak kɨrɨak menmen me wɨ Sabat ap kises hɨm me Moses au.” Mɨt han natɨp, “Mamɨrkeik te mɨtɨk enuk kakrɨak menmen yaaim mamɨr im?” Hɨr mɨt newep nau nɨmɨn. Pɨnan natɨp Jisas enuk, han pɨnan natɨp hɨrak yaaik.
17 Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk neteipim nar ik: “Ti han kitet mekam me mɨtɨk kerekyut nanamɨr? Hɨrak yaaik?”

Hɨrak ketpor, “Hɨrak mɨtɨk profet kerekek.”
18 Mɨt iuwe ne Isrel nertei mɨtɨk ik au, te hɨr ap han kitet nɨpaa hɨrak nanamɨr enuk toto, te in ek hɨrak kɨr ein ein. Hɨr nemtau hɨm mɨrak au ere hɨr nɨtehi miye haai nɨrak.
19 Hɨr nitorhi nar ik: “Ik ek hɨrak nɨkan kit kerek nɨpaa yi yinaak ek, hɨrak nanamɨr toto? Karkeik te hɨrak kɨr ein ein?”
20 Miye haai nɨrak netpor, “Haiu mertei ik ek nɨkan kawɨr kerek hawɨr winaak hɨrak nanamɨr toto, hawɨr werteiyek.
21 Hawɨr wepɨtari hɨrak karkeik te hɨrak kɨpɨr ein ein. Yi eiyitɨwekhi. Hɨrak epei kɨre iuwe. Hɨrak kɨrekes kakɨtpiyem.”
22 Miye haai nɨrak natɨp nar ik nentar hɨr nɨnaain mɨt iuwe ne Isrel. Mɨt iuwe nɨpaa natɨp keimɨn katɨp Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais kerek kaknen kakɨkaap haiu mɨt, hɨr ap nanwenɨwekhi kaknen wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai au.
23 Miye haai nɨrak nertei menmen im te hɨr netpor, “Hɨrak epei iuwe, te yi eiyitɨwekhi em.”
24 Mɨt iuwe pɨke nari mɨtɨk kerek nɨpaa nanamɨr toto ek hɨrak kan te hɨr netpɨwek nar ik: “Ti ewenɨpi niuk me God, te ti atɨp werek. Haiu mertei mɨtɨk ik ap kises God werek werek o au. Ti ewepyapɨrek hɨrak enuk.”
25 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi hepɨtari mɨtɨk ik hɨrak yaaik o enuk. Menmen miutɨp hi hertei. Nɨpaa hi nanamɨr toto, te in ek hi hɨr ein ein werek werek.”
26 Hɨr pɨke nitɨwekhi, “Hɨrak kerekyut mekam? Hɨrak karkeik te hɨrak keniput nanamɨr kit kɨre yaaik?”
27 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi epei hetpiyem, te yi ap yisesim werek werek au. Yi yenmak te yi hanhan yayɨmtewem yaiteipim a? Yi hanhan yayisesik yi yayɨr disaipel nɨrak a?”
28 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han enuk netpɨwek enum nar ik: “Ti kerekek hises hɨm mɨrak. Haiu auye! Haiu mises hɨm me Moses!
29 Haiu mertei God katɨp Moses hɨm mɨrak, te mɨtɨk ik weinɨk haiu mepɨtari keimɨn keriuwetek kan.”
30 Mɨtɨk keneri ketpor kar ik: “Menmen im yaaim menipa hi heniuwesɨs. Yi yepɨtari keimɨn keriuwetek hɨrak kan, te hɨrak kekepa kɨrɨak nanamɨr kai kɨre yaaik.
31 Haiu mertei God hɨrak kemtau hɨm me mɨt enun hɨr nitɨwekhi menmen au. Hɨrak kemtau hɨm keremem me mɨt yaain hɨr nɨrɨak menmen God hanhan hɨr nisesi.

32 Nɨpaa God kewis tɨ ere in haiu ap
memtau mɨtɨk hak kɨkaap mɨt nanamɨr
enum toto, te hɨr nɨr ein ein werek werek
au.
33 God ap keriuwet mɨtɨk ik te hɨrak ap
kakrɨak menmen werek werek taauye!”
34 Hɨr mɨt nemtaantɨwo nenerek nar
ik: “Nɨpaa miye pit winit ti enuk mɨtɨk
weinɨk, te ti han kitet ti mɨtɨk iuwe hetpai
menmen me God a?” Hɨr netpɨwek epei
au, hɨr nepɨrek ken witeik.

Mɨt ap nises hɨm me Jisas hɨr nɨre mɨtɨk nanamɨr toto

35 Jisas kemtau hɨr epei nepɨrek ken
witeik, te hɨrak kɨnketnɨwek. Hɨrak
kɨnapɨnek epei au, hɨrak kitɨwekhi kar ik:
“Ti kerekek hises hɨm me mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk luwe o au?”
36 Mɨtɨk ik kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk
luwe, ti etpo hɨrak keimɨn te hi hises hɨm
mɨrak.”
37 Jisas ketpɨwek, “Ti epei hɨrek hɨrak
kerek in ek hɨrak ketput menmen.”
38 Hɨrak pɨke katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk
luwe, hi han kitet ti Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
luwe.” Te hɨrak kewen ninɨp kewenɨpi
niuk mɨrak.
39 Te Jisas katɨp, “Hi han tɨ ik te hi
hewepyapɨr neimɨn nises God, neimɨn hɨr
au. Hi han akaap mɨt netari hɨm me God
te hɨrak kakrekyor han kitet hɨr nanamɨr
toto te hɨr nanisesik nanɨrteiyek werek
werek. Hi han te neimɨn hɨr han kitet hɨr
epei nertei hɨm me Moses werek werek, hi
heteiknor hɨr ap nises God werek werek
au. Hɨr nɨre mɨt enun nanamɨr toto.”
40 Mɨt han ne Farisi nerp netikerek nem-
tau menmen hɨrak ketpim, hɨr netpɨwek
nar ik: “Ti ap han kitet haiu nanamɨr toto
metike mɨt yapɨrwe weinɨn au a?”
41 Jisas ketpor, “Yi yepɨtari hi keimɨn te
God ap han kitet menmen yi yerekyewem
hɨram enum iuwe au. Kike. Te in ek yi
yatɨp yi yertei menmen me God werek
werek, te menmen enum mekre han ki
hɨram emu emɨt!”

10

Hɨm me Jisas naanmɨpre sipsip

1 “Hi hetpi werek werek. Mɨtɨk kerek
ap kitet ya weipɨr kakno nɨwa ke sipsip
au, hɨrak kɨniu nɨwa keke han kerekir
ken nɨmɨn ein, hɨrak mɨtɨk enuk kekintɨp
menmen.
2 Te mɨtɨk kerek kitet ya weipɨr hɨrak
mɨtɨk ke naanmɨpre sipsip.
3 Mɨtɨk kerek kekiwo nɨwa kau ya
weipɨr kɨre mɨtɨk ik, hɨrak kewisɨk
ken nɨmɨn hɨrak kakno nɨmɨn te sipsip
mamɨmtau hɨm mɨrak, hɨrak kekine niuk
me sipsip miutɨp miutɨp, hɨrak keriyaam
keiyɨm kakno wit eik.
4 Hɨrak kari sipsip mɨrak hɨrak kinɨn
kakno. Sipsip hɨram misesik mentar hɨrak
kenɨnewem (o kenɨnorem), hɨram mem-
tau tonɨk mekre nɨkɨp te hɨram misesik.
5 Te mɨtɨk hak taau. Hɨram mɨneinɨk
mɨrɨr mentar hɨram ap memtau
tonɨk mekre nɨkɨp kɨre mɨtɨk kerek
naanmɨprewem (o naanmɨprorem) au.”
6 Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm im, te
hɨr ap nertei menmen werek werek hɨrak
ketporem me hɨrekes au.

Jisas katɨp hɨrekes kɨre mɨtɨk naanmɨpre sipsip

7 Mɨt netari menmen hɨrak ketpim te
Jisas pɨke katɨp kar ik: “Hi hetpi werek
werek hi hɨrekes hɨre weipɨr ke sipsip. Hi
hɨkaap mɨt hɨr nɨre sipsip hɨr nanises hɨm
me God.
8 Mɨt yapɨrwe nɨpaa ninɨn nan
naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr mɨt enun nɨre
mɨt nekintɨp menmen. Mɨt hɨr nɨre sipsip
ne God ap nises mɨt in au.
9 Hi hɨre ya weipɨr. Neimɨn nisɨsa
hɨr nɨre sipsip nanɨnen nɨmɨn nɨwa, te
hɨr nanu werek maain nanɨno witeik
nanɨnantɨn yenkis yaaim nanɨm.
10 Mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kak-
nen te kakɨt menmen kaknep sipsip
kakɨwaank menmen. Hi au hi han te hɨr
nani au. Hɨr nanu werek werek nanɨr ke
God hanhan hɨr nanwim.
11 “Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre sip-
sip hi hahi akaap sipsip nai te hɨr nanu
werek werek.
12 Mɨtɨk kerek naanmɨpre sipsip kakɨt
pewek mamrerim, hɨram ap sipsip mɨrak.
Hɨrak kɨr nepere iuwe ke yaank kaknen,
hɨrak kɨnaain kɨrɨr te nepere iuwe ke
yaank kemiyei sipsip ken kɨyaau kiutɨp
kakɨp, te hɨram ham mɨrɨr mewep ein
mewep ein.

13 Mɨtɨk kar ik kɨrɨr kentar hɨrak ap
hanhan sipsip au. Hɨrak naanmɨprewem
kakɨt pewek mamrerim keremem.
14 Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre sipsip.
Hi hertei werek werek mɨt neimɨn hɨr nɨre
sipsip nai, hɨr nerteiya nisɨsa.
15 Hi hetike Haai kai werteiyakɨt mar im.
Hi hertei mɨt nɨre sipsip nai, hɨr nerteiya.
Hi hetike sipsip nai hanhan meriuwehan
te hi hahi akepi.
16 Mɨt han nɨre sipsip nai, hɨr nepu, te
hɨr ap ne weiwɨk me mɨt nai ne Isrel au.
Hi tewen haryei nantike mɨt han in te
hɨr nemtau hɨm mai nanisɨsa. Maain hɨr
nanre weiwɨk miutɨp te hi kiutɨp naan-
mampror.
17 "Haai hɨrak hanhan keriuwa hentar
hi hanhan hahi akaap mɨt te hi pɨke akrit.
18 Mɨtɨk hak ap te kakiyep te hi hahi au.
Hi han kai kerekek. God ketpo menmen
im te hi arɨakem. Hɨrak katɨp werek te
hi hahi, maain hɨrak kakwisa hi pɨke akrit
hahu."
19 Mɨt iuwe ne Isrel en hɨr newepan nau
nɨmɨn pɨnan, han kitet menmen im, pɨnan
au han kitet menmen ham nentar hɨm
mɨrak.
20 Mɨt yapɨrwe natɨp, "Herwe kau kekr-
erek, te hɨrak han ken sip hɨrak ketaritari
katɨp menmen im em. Yi yenmak te yi
yerp in yemtau hɨm mɨrak a?"
21 Mɨt han natɨp hɨm mɨrak ap hɨm me
mɨtɨk kerek herwe kau kekre han kɨrak
au. Herwe ap te kɨrɨak mɨtɨk nanamɨr
toto enuk ek te hɨrak kɨre yaaik kɨr ein ein
werek werek au.

Mɨt iuwe ne Isrel neweikɨn sip newet Jisas

22 Jisas katɨp menmen im meit wit
Jerusalem me wɨ mɨt nererik han tewenɨn
nɨpaa mɨt nepɨr menmen enum mekre
wɨnak ke God, hɨr pɨke nɨkaisiu weipɨr, te
hɨr pɨke nanɨno nɨmɨn newenɨpi niuk me
God. Me wɨ im hɨram mɨre hawɨ hɨtan.
23 Jisas ken kitet wɨnak iuwe ke God keit
haau mɨt nenewem 'Hɨnp ke mɨtɨk iuwe
King Solomon.'
24 Hɨrak wen kepu en, mɨt iuwe ne Isrel
neweiknɨwek nitɨwekhi, "Wɨ marmenum
te ti heteiknai haiu mamɨrteiyek. Ti etpai
werek werek. Ti Mɨtɨk God kehimɨtanit ti
akepai haiu mɨt o au?"
25 Jisas ketpor, "Hi epei hetpi te yi ap
han kitet hɨm mai werek werek au. Men-
men yaaim hi hɨrɨakem heriuwe menmen
iuwe me Haai kai hɨram mewepayapɨr hi
keimɨn.
26 Yi ap yises hɨm mai yentar yi ap yɨre
sipsip nai au. Nɨpaa hi hetpiyem!
27 Sipsip nai hɨr nanɨmtau hɨm mai hi
herteiri niutɨp niutɨp hɨr nisɨsa.
28 Te hi ekepi te hɨr nanu nantikewa
tipmain tipmain enum eik, hɨr nani au.
Mɨtɨk hɨrak ap te kakri mɨt sipsip nai te
hɨr ap nanises hɨm mai nanɨwaank taau.
29 Haai kai kerek kewetau mɨt in hɨrak
kinɨn menmen yapɨrwe. Mɨtɨk hak ap
kakri mɨt nisesik te hɨr nanweikɨn sip
nanwetɨwek nanɨwaank taau.
30 Hi etike Haai kai hawɨr wekiyakɨt
wepu niutɨp."

31 Hɨrak katɨp menmen in epei au, mɨt
iuwe ne Isrel pɨke neit nan te hɨr nankɨp.
32 Jisas kitorhi, "Hi epei hɨrɨak menmen
yapɨrwe me ninaan mi hises menmen
Haai kai kehimɨtena hi hɨrɨakem. Me
mekam miutɨp te yi eiwɨr nan yayiyep a?"

33 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, "Haiu
mamitep me menmen yaaim ti hɨrɨakem
au. Haiu mamitep mamɨntar ti atɨp enum,
ti hɨre mɨtɨk kerekek, te ti hatɨp ti hɨrekes
hɨre God."
34 Jisas katɨp, "Hɨm me God mau tɨwei
hɨram matɨp mar im:
35 'Hi atɨp yi yɨre God.' Haiu mertei
hɨm me God mau tɨwei hɨram yaaim ap
mamweikɨn matɨp hɨm ham taau. God
katɨp mɨt kerek hɨrak kewetɨr hɨm mɨrak
hɨr nɨre God.
36 God Haai kehimɨtena hɨrak keriuweta
te hi han hau tɨ ik ek te yi yenmak yatɨp hi
hatɨp enum hentar hi etpi hi Nɨkan ke God
a?
37 "Hi ap hɨrɨak menmen Haai kai ke-
himɨtena, te yi ap eiyises hɨm mai au emɨt!

38 Te hi hɨrɨak menmen me Haai kai. Yi
yɨnapen han ekitet hɨm hi hetpiyem me
Haai kai keriuweta hi han tɨ ik yentar hi
mɨtɨk kerekek. Te yi han ekitet menmen
hi hɨrɨakem te yi yayɨrtei werek werek
han ekitet Haai kai God ketikewa hawɨr
wekiyakɨt wepu han kiutɨp."

39 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨr pɨke nantɨwekhis nanwisɨk kakɨkre winaɨk enuk, te hɨrak kɨnaiwɨri ken.
40 Hɨrak kɨnaiwɨri pɨke ken kerekir mani Jodan ken kiun wit kerek nɨpaa Jon kɨkɨr mɨt, hɨrak kewiyen.
41 Mɨt yapɨrwe hɨr nan natɨp, "Jon ap kɨrɨak menmen yaaim kɨkaap mɨt enun hɨr nɨre yaain kar ke mɨtɨk ik kɨrɨakem. Te menmen hɨrak ketpei me mɨtɨk ik ek hɨram yaaim werek."
42 Mɨt yapɨrwe nau en, hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap haiu mɨt.

11

Mɨtɨk Lasaras epei kaa

1 Mɨtɨk hak kiutɨp niuk mɨrak Lasaras, hɨrak kau wit Betani. Betani hɨrak wit kerek Maria wetike heiyiuwe pɨre Mata newi en.
2 (Nɨpaa mɨte Maria ip ep wewen tɨpar yaaim mɨnɨn yaaim mɨre natɨn kɨpna em mentar hɨt me Mɨtɨk luwe Jisas. Epei au hɨre pɨke wenke paan kɨre pɨke weiyɨk wesiunɨnɨwekem. Mɨte ip e hɨre yenten kɨre Lasaras. Hɨrak kɨnap.)
3 Hɨrak Lasaras kɨnap te Maria wetike Mata hɨr nesiuwe hɨm men Jisas netpɨwek, "Kit yinak Lasaras nepei kɨnap wɨsenum. Ti enen ekepik te hɨrak kakre yaaik."
4 Jisas kemtewem, hɨrak katɨp, "Lasaras kɨnap keremem ap te kaki herwe enuk kakno kakɨsine kakɨt au. Menmen im man te mɨt nanwenɨpi niuk me God, mɨt nanwenɨpi niuk mai hi Nɨkan ke God."
5 Jisas han tewenɨn Mata wetike kikɨre pɨre, netike yenten kɨr Lasaras.
6 Jisas kemtau hɨm me Lasaras kɨnap, te hɨrak wen kepu wit kerek hɨrak kepwi en ere wɨ wiketerem.
7 Epei au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak, "Haiu pɨke emno provins Judia."
8 Te mɨt disaipel newenek natɨp, "Mɨtɨk luwe, ti hanhan pɨke eno wit kerek nɨpaa ein mɨt nau en nanwɨr nan nanitep a? Ekɨt haiu emu in!"
9 Jisas katɨp kar ik: "Ap 12 aua me hekrit ere hɨnkewɨ a? Te mɨtɨk kakno kakitet yayiwe ap te kakrewo menmen kakɨnkewɨn kentar hɨrak wepni kɨr kan tɨ ik ek, hɨrak kɨr yayiwe hɨrak kitetik.
10 Te hɨrak kakno kakɨ wɨtaan, hɨrak kakrewo menmen te kakɨnkewɨn kentar ap wepni kɨr keteiknɨwek menmen werek werek."
11 Jisas katɨp hɨm im em epei au, hɨrak pɨke ketpor keteipim kar ik: "In ek Lasaras epei kɨwaai keit, te hi pɨke eno akotɨtek kakɨkrit kaku."
12 Mɨt disaipel netpɨwek nar ik: "Mɨtɨk luwe, hɨrak kɨwaai, te hɨrak maain pɨke kakre yaaik. Te haiu emu in a?"
13 Jisas ketpor me Lasaras hɨrak epei kaa, te hɨr han kitet hɨrak keptor hɨrak kɨwaai kerekek.
14 Mar keremem te Jisas ketpor werek werek kar ik: "Lasaras epei kaa.
15 Te hi han yaaik hi ap hau hetikerek kerek wɨ hɨrak kaa kentar maain hi hekepik yi eiyɨrtei God keriuweta hi han. In ek haiu emno emɨrek."
16 Mɨtɨk Tomas hɨr nekine niuk mɨrak ham nenewek Didimas, hɨrak katɨp mɨt disaipel han ne Jisas kar ik: "Tɨs, haiu emno emtike Mɨtɨk luwe te haiu mami mamtikerek."

Jisas kan kɨr Lasaras yentenrer nɨrak hɨr newepnak

17 Maain Jisas kan, mɨt netpɨwek nar ik: "Wɨ tekyaait Lasaras kaa, hɨr newisɨk kɨwaai kekre han kewen kɨnɨk."
18 Wit Betani ap yanɨmɨn ke wit iuwe Jerusalem. Au menep kɨre 3 kilomita.
19 Te mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel epei nan Betani nanɨr Mata wetike Maria, hɨr enwenor han kɨr yaaik nentar yenten kɨr Lasaras epei kaa.
20 Mata wemtau Jisas kaknen, hɨre wen te wawɨwenyipɨrek wawɨt yayiwe eik. Te Maria au wepu wɨnak eik.
21 Mata wan watɨp Jisas, "Mɨtɨk luwe, nɨpaa ti epei enen ehu in te yenten kai ap te kaki taau.
22 Te hi hertei God in ek kakwetit menmen kerek ti hitɨwekhiyem heriuwerem em."
23 Jisas jetpɨwe, "Yenten kit tewen kakɨkrit kaku kakre mɨtɨk."
24 Mata wewenhi watɨp, "Hi hertei maain hɨrak kakɨkrit me wɨ kerek God kehimɨtenem skelim mɨt."

25 Jisas ketpɨwe, “Hi Haai ke mɨt pɨke
nanɨkrit nanu. Hi Haai ke mɨt nanɨt hɨmɨn
yaaik. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr nani, te
maain hi pɨke akɨan nanu nanɨt.
26 Neimɨn kerek nau nisɨsa hɨr keriyen
nanɨt hɨmɨn yaaik nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik. Ti han kitet hɨm mai
hisesim o au?”
27 Mata wewenhi war ik: “O Mɨtɨk luwe,
hi hises hɨm mit. Hi hisesit hentar hi
hertei ti Nɨkan ke God, ti Mɨtɨk kerek God
kehimɨtenit ti han tɨ ik e.”

Jisas kɨkɨt kerwe kaa

28 Mata watɨp hɨm im epei au, hɨre pɨke
wen wenɨne kikɨr pɨre Maria. Hɨr wik
hasini hɨre wetpɨwe main main war ik:
“Mɨtɨk luwe epei kan kitauhi hi hetput ti
eno ehɨrek.” Hɨre wetpɨwe epei au, hɨre
wen wɨrɨak menmen.
29 Maria wemtau hɨm im em, hɨre we-
siukɨn wasenum wen wawɨr Jisas.
30 Jisas ap epei kan kiun wit ik wen au.
Hɨrak wen kepeit wit kerek Mata epei wen
wɨrek kewiyen.
31 Mɨt miyapɨr ne Isrel neit wɨnak kɨr
enwenɨn han kɨre hɨr nɨr Maria hɨre we-
siuknen wasenum wen, te hɨr nisesiye.
Hɨr natɨp, “Hɨre waunɨne herwe hei te
hɨre waukɨtek.”
32 Te Maria epei wan wiun wit kerek
Jisas kewiyen, hɨre wɨrek wenke wɨwaai
hɨt mɨrak wewenɨpiyek. Hɨre watɨp,
“Mɨtɨk luwe, nɨpaa ti epei enen in ne, te
yenten kai ap te kaki au.”
33 Jisas kɨrep wɨkɨt, te mɨt miyapɨr ne
Isrel kerek epei netikerep hanhan ek hɨr
nɨpkɨtek, hɨrak han enuk te hɨrak han
kɨrak kekrit.
34 Te hɨrak kitɨwehi kar ik: ‘Yi yewisɨk
kɨwaai nein?”
Hɨr natɨp, “Mɨtɨk luwe enen ehɨrek.”
35 Jisas han tewenɨnek kɨkɨtek.
36 Mɨt han en ne Isrel natɨp, “Eiyɨrek,
hɨrak hanhanek wɨsenuk.”
37 Te mɨt han natɨp, “Hɨrak nɨpaa kɨrɨak
mɨtɨk kerek nanamɨr toto hɨrak kɨr ein ein
ek a? Hɨrak ap te kakɨkaap Lasaras kaa au
a?”

Jisas kɨkɨak Lasaras kekrit kepu

38 Jisas han enuk han kekrit, te hɨrak ken
han kerek mɨt epei newisɨk kɨwaairi en.
Han ik kerekek nɨpaa hɨr nekinɨk kekre
nan hɨr newis nan keiyepet hɨm kɨrak.
39 Jisas katɨp, “Yi eiyɨnke nan ik
eknepɨn.”
Mata yenten kɨre kerek kaa ek, hɨre
watɨp, “Mɨtɨk luwe, hɨrak epei kaa ere
wɨ tekyaait epei men, te hɨrak epei kɨnɨn
enuk. Ti ap ekeisiuwek ekɨt!”
40 Jisas ketpɨwe, “Hi hetput ti ehises hɨm
mai te ti tewen hahɨr menmen iuwe me
God mamnen.”
41 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nenkre nan
ken pɨn, Jisas kɨkɨamnaan katɨp, “Haai
ti yaaik ti epei emtau menmen hi hi-
tuthiyem.
42 Hi hertei me wɨ yapɨrwe ti hemtau
hɨm mai, te hi hatɨp hɨm im em hentar mɨt
in en, te hɨr nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ
ik ek.”
43 Hɨrak kitehi God menmen im epei au,
hɨrak kenɨne hɨm iuwe kar ik: “Lasaras, ti
etpaan enen witeik.”
44 Te mɨtɨk kerek kaa ek hɨrak ketpaan
kan witeik. His hɨt mɨrak hɨr newenkekim
meriuwe laplap kerek nɨpaa hɨr neiyɨm
newisɨk ek, te laplap ham mewenkɨkɨwek
ninaan mɨrak. Jisas ketpor, “Yi eisiu-
penɨwek laplap einaiwɨrek ekno.”

*Mɨt iuwe ne Isrel nimenɨpɨnan natɨpan
nanɨnep Jisas kaki*
(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lu 22:1-2)

45 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel kerek
epei nan nɨr Maria, hɨr nɨr menmen Jisas
kɨrɨakem, te hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk
kerek God keriuwetek kan tɨ ik.
46 Au, mɨt han pɨke nen natɨp mɨt ne
Farisi me menmen Jisas epei kɨrɨakem.
47 Te mɨt ne Farisi netike mɨt iuwe ne
pris netike mɨt ne kaunsil hɨr nererik
natɨp nar ik: “Haiu emrɨak mekam?
Hɨrak epei kɨrɨak menmen iuwe mar im!
48 Te haiu mamwisɨk kakrɨak menmen
mampar im, te mɨt yapɨrwe nanisesik.
Mɨt nanisesik, te mɨt iuwe ne wit Rom
nansiuwe ami nanɨnen nanwen wɨnak
iuwe ke God hɨr nanɨwaankai haiu mɨt ne
Isrel!”
49 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kaiafas, kerek
me tito im hɨrak hetpris kinɨn pris
yapɨrwe, hɨrak ketpor, “Yi hɨras ap yertei
menmen mei kike taau!

50 Yi ap yertei werek hɨram yaaim te
mɨtɨk kiutɨp ik kaki, haiu mɨt yapɨrwe ne
weiwɨk me Isrel au."
51 Hɨrak ap katɨp im em me han kɨrak.
Au, hɨrak mɨtɨk het pris kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt en me tito im em, te hɨrak
katɨp hɨm kɨre profet kar ik ek: Jisas kaki
kakɨkaap mɨt ne Isrel keriyen.
52 Hɨr keriyen au, hɨrak kaki te kakri
mɨt miyapɨr nɨre nɨkerek yapɨrwe ne God
nau nerer wit wit nanɨnen nanɨre mɨt ne
weiwɨk miutɨp.
53 Me wɨ in ere maain, mɨt iuwe ne Isrel
nimenɨpɨn nanɨnep Jisas.
54 Mar keremem te Jisas ap ken kitet
yayiwe yaaik ke mɨt ne Judia. Hɨrak
kɨnaiwɨri hɨrak ken yaank weinɨk mɨt ap
newi en, ken wit hak niuk mɨrak Efraim.
In ek hɨrak kau ketike mɨt disaipel nɨrak.
55 Wɨ me mɨt ne Isrel nererik nanɨm
menmen han tewenɨn nɨpaa God kenep
mɨt ne Isip, hɨram epei man menep. Wɨ
me mɨt nererik nanɨm menmen wen au,
hɨr mɨt miyapɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr nɨniu
nen wit Jerusalem me nanwet pris men-
men te God kaktɨp hɨr yaain, nanɨr ke hɨm
me Moses ketpim.
56 Hɨr yapɨrwe nɨpiun wit Jerusalem, hɨr
nɨnatɨn Jisas. Hɨr neit wɨnak iuwe ke God
nɨmɨn ein, hɨr nitehiyan natɨpan, "Yi han
kitet mekam? Hawɨr han kitet hɨrak ap
te kaknen in kakɨm menmen kaktike mɨt
miyapɨr in taau."
57 Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Farisi epei
natɨp mɨt neimɨn nertei Jisas keit nein, te
hɨr enɨnen nanɨtpor te mɨt iuwe nanɨno
nantɨwek his nankɨp.

12

Maria wewen tɨpar mɨnɨn yaaim mentar hɨt me Jisas
(Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

1 Maain wɨ ham Jisas pɨke kan wit Be-
tani, wit kerek Lasaras kewiyen. Hɨrak
mɨtɨk kerek Jisas kɨkɨak te pɨke kekrit.
Me wɨ im, wɨ hispɨnak kiutɨp (6) wen
mepu ere mɨt nererik nanɨm menmen me
Pasova. Me wɨ im mɨt hɨr han tewenɨn
nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, te hɨr Isrel
au.
2 Mɨt en hɨr epei nemani menmen me
Jisas kakɨm neit wit kɨr eik. Mata wɨkaap
mɨt kerek newetɨr menmen. Mɨtɨk
Lasaras kau ketike Jisas tekiyakɨt taam
menmen.
3 Te mɨte niuk mɨre Maria, hɨre yenten
pe Lasaras wekin mɨn tɨpar me nu nad
mɨnɨn mekrerem me mɨt hɨr newɨr pewek
iuwe nantɨwem, hɨre wewenem mentar
Jisas hɨt mɨrak. Epei au, hɨre wesiunenim
meriuwe paan kɨre. Tɨpar yaaim mɨnɨn
mekre wɨnak au han iuwe kewen.
4 Mɨtɨk disaipel hak kiutɨp ke Jisas niuk
mɨrak Judas ke Iskeriot, kerek maain kak-
wepyapɨr Jisas kakno his me mɨt iuwe ne
Isrel, hɨrak katɨp,
5 "Nenmak te mɨt ap neit tɨpar yaaim
mɨnɨn im em nesiuwerem nanɨt pewek
mererim mar 300 kina te hɨr enwet mɨt
enun ap netenen menmen enwetɨrem?"
6 Hɨrak ap han tewenɨn mɨt enun ap
netenen menmen au. Hɨrak enuk kekintɨp
menmen. Hɨrak naanmɨpre tɨkenup
kerek Jisas ketike disaipel nɨrak newis
pewek mekrerek ek te hɨrak kekinenim
kɨsawɨnem.
7 Hɨrak katɨp kenerep, te Jisas ketpɨwek,
"Ewisiye ewɨrp! Hɨre wetenen menmen
im wɨrɨakem me maain hi hahi hɨr mɨt
nanwisa akre hei.
8 Mɨt enun netenen menmen au hɨr
nanu nantikewi hekrit, te hi au. Wɨ ham
hi anaiwɨri."

Hɨr mɨt iuwe pris natɨp nanɨnep Lasaras kaki

9 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nemtau Jisas keit
wit Betani, te hɨr nen en nanɨrek. Hɨr ap
nanɨr Jisas kiutɨp kerekek au. Hɨr nanɨr
Lasaras kerek Jisas kɨkɨak kaa ek pɨke
kekrit kau.
10 Te mɨt iuwe pris nimenɨpɨn nanɨnep
Lasaras ketike Jisas.
11 Mɨt yapɨrwe neweikɨn sip newet hɨm
me mɨt iuwe ne Isrel hɨr nises Jisas, nentar
menmen Jisas kɨrɨakem.

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40)

12 Maain wɨ ham hekrit, mɨt yapɨwe
kerek epei nan nererik nanɨm menmen
me wɨ Pasova kerek hɨr han tewenɨn God

kenep mɨt ne Isip, hɨr nemtau Jisas kaknen wit Jerusalem.
13 Te hɨr neit wapnake neiyɨm nen
newenyipɨrek neit yayiwe eik. Te hɨr
nɨnap natɨp,
"God ti yaaik. Haiu emwenɨpi niuk me
mɨtɨk ik kan kakɨkrehɨr ke ti Mɨtɨk
luwe God.
Ti akaap mɨtɨk ik naanmamre haiu mɨt
ne Isrel."
14 Jisas kɨnapɨn donki (hɨrak kɨre hos), te
hɨrak kewik kar ke hɨm me God mau tɨwei
metpim mar im:
15 "Yi mɨt yau wit Saion, yi ap einapen!
In ek Mɨtɨk luwe ki kaknen kakri kau
donki wen yaaik kɨpniu."
16 Mɨt disaipel nɨrak ap nertei nenmak
hɨr nɨrɨak menmen im ere maain Jisas
kaa pɨke kekrit ken wit ke God kakɨt niuk
iuwe. Maain hɨr han kitet menmen nɨpaa
tɨwei me God metpim, hɨr nertei nenmak
hɨr nerekyɨwek im em.
17 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nau netike
Jisas me wɨ kerek hɨrak kenɨne Lasaras
nɨpaa hɨrak kaa te hɨrak kekrit kekre
herwe hei kan. Mɨt in nɨr menmen im,
te hɨr nen newepyapɨr menmen hɨrak
kɨrɨakem.
18 Mar keremem te hɨr mɨt yapɨrwe nen
newenyipɨr Jisas. Hɨr nemtau Jisas kɨrɨak
menmen iuwe mar im.
19 Te hɨr mɨt ne Farisi nesiuwehan hɨm
natɨpan nar ik: "Yi eiyɨri! Menmen haiu
mɨrɨakem ap te mamwenek taau! Mɨt
yapɨrwe ne tɨ ik nisesik."

Mɨt han ne Grik hanhan nanɨr Jisas

20 Mɨt han ne weiwɨk me Grik nan
Jerusalem netike mɨt han ne Isrel, te hɨr
nererik naam menmen han tewenɨn wɨ
nɨpaa God hɨrak kenep mɨt ne Isip.
21 Hɨr nan nɨr mɨtɨk Filip (hɨrak ke wit
Betsaida keit provins Galili), te hɨr natɨp,
"Mɨtɨk iuwe haiu hanhan mamɨr Jisas
mamɨtpɨwek menmen."
22 Filip ken katɨp Endru, te hɨrakɨt
wiketeret ten tatɨp Jisas.
23 Jisas ketpɨwekɨt, "Wɨ apei menep man
te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe, God kakweto niuk mɨrak yaaim iuwe hi etɨwem.
24 Hi hetpi hɨm werek. Yehes kei kiutɨp
ke rais kɨnatɨn kɨwaai tɨ au, te yehes kiutɨp
kerekek kakpau. Yi eikɨr ekɨkre tɨ, te
kakine nɨkim yapɨrwe. Mar im hi hɨr mɨt
nanwisa akre hei. Maain hi akrit hi akaap
mɨt yapɨrwe nanises hɨm me God.
25 Neimɨn hanhan nanises han kɨr
nanɨwaank hɨras. Neimɨn ap nises han
kɨr nau tɨ ik ek, hɨr nises han ke God, te
maain han kɨr kaku werek werek tipmain
tipmain enum eik.
26 Mɨt neimɨn nanrɨak menmen mai hi
hɨrɨakem, te hɨr enisɨsa hɨr nani nanɨr
ke hi hahi. Wit kerek hi hewiyen te mɨt
nɨrɨak menmen mai hɨr nanwiyen. Te
Haai kai kakwis niuk mɨr iuwe kentar hɨr
nisɨsa.

Hɨr mɨt enwenɨpi niuk me hi Mɨtɨk ke wit ke God

27 In ek han kai kekrit kehɨnhɨn te hi
atɨp mekam? Te hi atɨp Haai hi anaaiwɨr
menmen im mamnen mamiyep? Au, mar
keremem te hi han hau tɨ ik e.
28 Haai, ti enip niuk me mɨt emre iuwe!"
Jisas katɨp kar ik te hɨm meke nepni man
matɨp mar ik: "Hi henip niuk mai mɨre
iuwe, te hi pɨke arɨakem mamre iuwe."
29 Te mɨt yapɨrwe nerp menep nemtau hɨm kerekek, te hɨr natɨp, "Nepni
mewenɨn." Mɨt han au, natɨp, "Mɨtɨp
ensel ke God ketpɨwek."
30 Jisas ketpor, "Hɨm em ap man me
menmen mai mamkepa au. Hɨram man
te mamɨkepi yi eiyɨrtei God keriuweta hi
han tɨ ik e.
31 In ek, wɨ epei man, te God skelim hɨr
mɨt nau tɨ ik ek me menmen enum nɨpaa
hɨr nɨrɨakem. In ek hɨrak kakinɨn Seten
kerek naanmɨpre menmen enum me tɨ.
32 Te maain mɨt nanwenkɨka hi ahu nu
tentarakɨt, te hi ari han ke mɨt yapɨrwe
nanisɨsa."
33 (Jisas katɨp hɨm im keteikɨn mɨt
karkeik te hɨrak kaki.)
34 Te mɨt yapɨrwe pɨke newenhi natɨp
nar ik: "Hɨr haiu misesim nɨpaa mɨt
newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨtɨk
kerek God kehimɨtanek kakɨkaap mɨt en
te hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik. Ti henmak te ti hatɨp mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk luwe mɨt han hɨr nanwenkekik
hɨrak kaki? Keimɨn hɨrak Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk luwe God a?"
35 Jisas kewenhi ketpor hɨm tok piksa
kar ik: "Wepni kakɨr kike kau nɨmɨn ke

yi mɨt. Yi eiyitet yayiwe me wɨ wepni (o yanm) kɨr, te yi eiyu werek, te wɨtaan ap mamsawɨn yayiwe. Maain hi anaiwɨri ano, yi eiyɨr mɨtɨk kerek ke wɨtaan kakno kepɨtari yayiwe hɨrak ken nein.
36 Yi eiyisɨsa hi hɨre wepni (o yanm) wɨ hi hepu in, te maain yi yɨre mɨt yi eiyises menmen yaaim."

Mɨt yapɨrwe ne Isrel ap nises hɨm me Jisas

Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak ken kɨsawɨn hɨrekes kenpɨn kekeipnor.
37 Hɨr mɨt nɨpaa nɨrek kɨrɨak menmen iuwe kɨkaap mɨt nɨnap hɨr nɨre yaain, te hɨr ap han kitet hɨrak Mesaia, mɨtɨk kerek God keriuwetek kan tɨ au.
38 Hɨr ap nisesik, te hɨm nɨpaa mɨtɨk profet Aisaia ketpim kewisɨm mau tɨwei mamnen mar im:
"Mɨtɨk luwe, neimɨn nises hɨm maiu? Mɨt auye!
Mɨtɨk luwe keteikɨn menmen mɨrak iuwe men neimɨn?
Mɨt yapɨrwe!"
39 Te mɨt ap nisesik nentar hɨm nɨpaa Aisaia pɨke kewisɨm mau tɨwei mar im:
40 "God hɨrak kesor nanamɨr (o naan) kɨr te hɨrak tokik kepu, hɨrak kenipi te hɨr han toenuk.
Te hɨr ap nɨr menmen werek werek au, hɨr ap nertei menmen werek werek.
Hɨr nertei menmen werek werek, te hɨr nanisesik te hɨrak kakɨkepi hɨr nɨre yaain, te hɨr au."
41 Mɨtɨk profet Aisaia katɨp menmen im kentar hɨrak kɨr Jisas keit niuk mɨrak iuwe te hɨrak kewepyapɨrek.
42 Me wɨ im, mɨt iuwe ne Isrel yapɨrwe hɨr nises Jisas. Hɨr nɨnapen mɨt ne Farisi, te hɨr ap newepyapɨr hɨr nises Jisas. Hɨr natɨp te mɨt ne Farisi nanɨpɨri nanɨnepɨn nankeipɨn wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai.
43 Hɨr hanhan iuwe mɨt nantɨp hɨr yaain, te hɨr hanhan kike God hɨrak kakɨtpor hɨr yaain. Hɨram menmen weinɨm.

Maain Jisas skelim mɨt nanit wit ke God kakriuwe hɨm nɨpaa hɨrak katɨp mɨt em

44 Jisas katɨp hɨm iuwe kar ik: "Neimɨn nisɨsap ap nisɨsa hi kiutɨp kerekek au. Hɨrak kises Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han tɨ ik e.
45 Neimɨn nɨra, te hɨram mamɨr ke hɨr nɨr Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han tɨ ik e.
46 Hi han tɨ ik ek, hi hɨre wepni kɨr. Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek nisɨsa, hɨr ap nanu enum nanɨr ke mɨtɨk ke wɨtaan kau auye!
47 Neimɨn nemtau hɨm mai te ap nisesim, hi ap skelim hɨr mɨt au. Hi ap han tɨ skelim mɨt nau tɨ ik ek au. Hi han te hi akepi.
48 Mɨtɨk keimɨn ke yi mɨt keweikɨn sip keweto ap kemtau hɨm mai, maain menmen mekam skelim mɨtɨk ik a? Me hɨm kerek nɨpaa hi hetpiyem, hɨram skelim mɨtɨk ik me wɨ kerek God skelim mɨt.
49 Menmen im hɨram werek mentar hi ap hises han kai hetpim au. Haai kerek keriuweta hi han ketpo hɨm te hi ewepyapɨrem.
50 Hi hertei hɨm hɨrak ketpim mamrɨak mɨt nanu werek tipmain tipmain enum eik. Menmen hi hetpiyem hɨram menmen Haai kai ketpewem."

13

Jisas kekemyetɨt hɨt me mɨt disaipel nɨrak

1 Wɨ me mɨt nererik nanɨm menmen me Pasova kerek hɨr han tewenɨn God kenep mɨt ne Isip teipmen mamnen. Jisas kertei wɨ mɨrak epei man te hɨrak kaki kaknaaiwɨr tɨ ik, te hɨrak pɨke kakno kakɨr God Haai. Hekrit hekrit hɨrak han tewenɨn mɨt nɨrak yaain nau tɨ ik ek. (Hɨrak han tewenɨni ere maain hɨrak kaki.) Te in ek hɨrak kakteiknor hɨrak han tewenɨni wɨsenum.
2 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen. Seten epei kakri han ke Judas, nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot, te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakwet mɨt enun ek.
3 Jisas kertei Haai kɨrak God epei kewetɨwek menmen iuwe werek, hɨrak kertei hɨrak kan keke wit ke God, te hɨrak pɨke kakno kakɨrek.
4 Te Jisas kekrit kekeipɨn yeno kerek hɨr naam menmen menterim em, kenemtɨn

laplap saket men, te hɨrak kakɨr laplap taul nokik mau mamɨn mɨrak.
5 Epei au, hɨrak kewen tɨpar mekre tɨkenup kekemyetɨt mɨt disaipel nɨrak hɨt hiyap mɨr. Hɨrak kesiunenim keriuwe taul kerek kakɨr kau mamɨn mɨrak em, kɨre mɨtɨk enuk weinɨk kɨrɨak menmen me mɨt iuwe nɨrak.
6 Jisas ken kakɨr Saimon Pita, te hɨrak Pita ketpɨwek, "Mɨtɨk luwe, ti henmak te ti hekemyetɨt hɨt mai?"
7 Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik: "In ek ti ap hertei menmen in ek hi hɨrɨakem. Te maain ti tewen erteiyem."
8 Pita katɨp Jisas, "Ti ap te ekemyetau hɨt mai taauye!"
Te Jisas pɨke ketpɨwek, "Hi ap akemyetut hɨt, te ti ap har ke mɨtɨk disaipel kai taau!"
9 Saimon Pita kewenhi katɨp kar ik: "Mɨtɨk luwe, ti ap ekemyet hɨt mai keremem au. Ti akemyetɨt his metike paan."
10 Jisas katɨp, "Keimɨn kisɨsa hɨrak kɨre mɨtɨk kerek epei kɨkɨr, hɨrak yaaik prar prar, te hɨrak ap pɨke kakɨkɨr hɨrekes. Au, me hɨt miutɨp keremem, hɨrak ekɨkɨrem. Yi yapɨrwe yi yaain yɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar neit. Kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre mɨtɨk hapɨk mewik."
11 Jisas epei kertei keimɨn kerek maain kakwepyapɨrek kakno his me mɨt enun, te hɨrak katɨp mɨt nɨrak, "Yi mɨt han ki kɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar. Te kiutip au han kɨrak enuk kɨre mɨtɨk ap kɨkɨr hapɨk mewik."
12 Jisas epei kekemyetɨt hɨt mɨr epei au, te hɨrak pɨke keriuwet saket mɨrak mɨre laplap, te hɨrak pɨke kau yeno. Hɨrak kau yeno, hɨrak kitorhi, "Yi yertei hi henmak te hi epei herekyiyem o au? Hi hetpi.
13 Yi yenewa hi Mɨtɨk luwe enuk hi ewepiyapɨr hɨm. Hɨram werek te yi yenewa mar im yentar hi hɨrekes luwe kerekek.
14 Hi Mɨtɨk luwe ki hewepiyapɨr hɨm, te hi hekemyeti hɨt. Yi yises menmen hi herekyiyem, yi eikemyetɨt hɨt me ni yinan, yar ke mɨtɨk enuk weinɨk kɨrak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak.
15 Hi epei ateikniyem te yi eiyisesim empar kerek hi epei herekyiyem.
16 Hi hetpi werek. Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak, hɨrak ap te kakinɨnek me menmen taau! Mɨtɨk kerek keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨrak iuwe kinɨnek.
17 In ek yi yertei menmen ti hetpiyem werek yi eiyisesim eirɨakem. Hɨram mamkepi te yi han yaaik eiyu.
18 "Hi ap hatɨp me yi yapɨrwe. Hi hertei neimɨn kerek hi nɨpaa hehimɨteni en. Te hɨm mau tɨwei me God em matɨp menmen mamnen mamɨr im:
'Mɨtɨk kere hi hewetɨwek menmen hɨrak kaam, hɨrak kerekyo enum.'
19 In ek hi hetpi menmen in. Maain menmen im mamnen mamiyep, te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ik kerek God keriuweta hi han akaap mɨt ne tɨ.
20 Hi hetpi hɨm werek! Keimɨn hɨrak kakɨthis mɨt naanmampror kerek hi heriuweti nanɨno ek, hɨrak kakɨr hɨrak kaktauhis. Keimɨn kaktauhis naanmɨprau, hɨrak kakɨr ke hɨrak kakɨthis Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han in."

Jisas katɨp Judas maain kakwepyapɨrek te mɨt enun nankɨp
(Mt 26:20-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23)

21 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak han enuk kekre han kɨrak, te hɨrak kewepyapɨr ketpor hɨm im. "Hi hetpi werek, Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt hɨrak maain kakwepayapɨr kakime yipɨr mɨt enun hɨr naniyep."
22 Te mɨt disaipel niutɨp niutɨp nɨwaainaan nɨran. Hɨr nepɨtari hɨrak katɨp mɨtɨk keimɨn.
23 Mɨtɨk disaipel kiutɨp hi John hɨrekes kerekek Jisas hanhana, hi hau hɨrapɨt Jisas menep.
24 Saimon Pita kitauhi keriuwe his katɨp, "Ti hitɨwekhi hɨrak katɨp ke keimɨn."
25 Pita kitauhi epei au, hi mɨtɨk disaipel ik ek henke hau hɨrapɨt Jisas hitɨwekhi, "Mɨtɨk luwe, keimɨn kakrɨak menmen im?"
26 Jisas ketpo kar ik: "Hi hatɨp bret ik ek kerek hi awisɨk ekre mɨn tɨpar mekrerek, te hi ewet mɨtɨk kere kakrɨak menmen im em." Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewet Judas nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot bret ik hɨrak kaak.

27 Judas keit bret ik kaak epei au, Seten
kan kari han kɨrak, te Jisas ketpɨwek kar
ik: “Ti eno waswas erɨak menmen ti han-
han erɨakem.”
28 Haiu mɨt kerek mekiyan maam
menmen em ap mertei mekam Jisas
ketpɨwekem.
29 Haiu mɨt disaipel mertei Judas kete-
nen pewek maiu mekre tanɨk, te haiu mɨt
han kaiu han kitet Jisas ketpɨwek kakno
kakwɨr pewek keiyɨm kakɨt menmen me
haiu mamɨm, o hɨrak ketpɨwek hɨrak ka-
kno kakwet mɨt kerek ap netenen men-
men kakwetɨr pewek mei.
30 Te Judas keit bret wasenum, hɨrak
ketpaan ken witeik. In ek hɨrak wɨtaan
toto.

Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm ham yaaim hɨr enisesim

31 Judas epei ken witeik, Jisas katɨp, “In
ek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe ahɨt
niuk iuwe me menmen hi arɨakem akaap
mɨt. Te in ek God kakɨt niuk iuwe kentar
menmen hi arɨakem.
32 God kakɨt niuk iuwe, te hɨrak kak-
teikɨn mɨt hi Mɨtɨk ke wit kɨrak kakteiknor
hi niuk mai iuwe. Hɨrak kakrɨakem
waswas.
33 Nɨkerek nai hi ap te hahu tɨ ik ek
atikewi wɨ yapɨrwe. Maain yi yayɨn
yayɨtno te hi hetpi hɨm im em. Hi epei
heptɨp mɨt iuwe ne Isrel em mar im: ‘Yi
ap te yaino wit kerek hi anori en.’
34 Hi etpi hɨm ham yaaim yi eiyisesim.
Yi han etwenɨnan eiyɨr ke han tewenɨni,
te yi han etwenɨnan emɨt ek keremem.
35 Yi han tewenɨnan, te hɨr mɨt nerer wit
wit nanri nantɨp yi disaipel ne hi Jisas.

Jisas katɨp Pita kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34)

36 Saimon Pita kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk
luwe ti eno nein?”
Jisas ketpɨwek, “Ti ap ehisɨsa eno wit
kerek hi anori en. Te maain ti ehisɨsa.”
37 Pita kitɨwekhi, “Mɨtɨk luwe ti henmak
te hi ap ehisesit in ek a? Hi epei hanhan
hahi akepit.”
38 Jisas kewenhi katɨp, “Ti werek te ti
hanhan hahi akepa a? Hi etput hɨm
werek. Suware ap te kaknep enum wen
au, te ti ehiune atɨp wikak ti herteiya au.”

14

Jisas hɨrak kɨre yayiwe te mɨt nanisesik hɨr nanɨno God Haai

1 Jisas wen katɨp kar ik: “Yi ap han enuk
te yi han ekitet menmen au emɨt! Yi yises
God, te in ek yi eiyisɨsa.
2 Wɨnak ke Haai kai haau yapɨrwe
mekrerek. Hi ehinɨn ano etnɨni wit kak-
merɨri. Hi etpiyem mentar menmen im
mepu. Au hi ap te etpiyem.
3 Maain hi epei hetnɨni wit epei au, te
hi pɨke anen atihis yainen, te yi eiyu wit
kerek hi hewiyen.
4 Yi yertei eiyises menmen te yi eino wit
kerek hi enori en.”
5 Mɨtɨk Tomas katɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe,
haiu ap mertei nein ti enori en. Emɨrkeik
te haiu emɨrkeik te haiu emɨrtei yayiwe
kakno keriyen a?”
6 Jisas ketpɨwek, “Hi hɨre yayiwe, te mɨt
nanɨr God. Hi Haai ke hɨm yaaim, hi Haai
ke menmen mamkaap mɨt nanɨt hɨmɨn
yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik. Neimɨn nanɨno Haai kai God ek, te hɨr
nanisɨsa nanre hɨr nitet yayiwe.
7 In ek yi epei yerteiya. Te yi yayɨrtei
Haai kai God. Te in ek ere maain yi
yerteiyek, yi nepei yɨrek.”
8 Mɨtɨk Filip katɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe, to
eteiknai God Haai, te haiu han yaaik emu.”
9 Jisas ketpɨwek, “Nɨpaa enum eik hi
epei hau hetikewi wɨ yapɨrwe, te in
ek Filip, yi wen au yepɨtari menmen?
Neimɨn epei nɨra, te hɨr epei nɨr Haai kai.
Ti henmak te ti hitauhi, ‘Eteiknai God Haai
hɨrak kɨre mekak a?’
10 Filip ti ap hertei Haai kai God
ketikewa hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp?
Menmen hi hetpiyem hɨrak ap hɨm mai
au. Haai kerek kau kekre han kai hɨrak
kerekek kises han kɨrak kɨrɨak menmen
mɨrak.
11 Yi eiyises hɨm hi etpiyem kerek hi etpi
hi hetike Haai kai God hawɨr wekiyakɨt
wau niutɨp. Te hɨm im au yi eiyɨr menmen
kerek hi hɨrɨakem hɨkaap mɨt nɨnap his
hɨt enum nɨre yaain, te yi eiyɨrtei hi etike
Haai kai hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp.
12 Hi hetpi hɨm werek. Mɨt neimɨn na-
nisɨsa, hɨr nanrɨak menmen iuwe mamɨr
ke hi hɨrɨakem. Menmen hɨr nanrɨakem

hɨram mamin+n menmen mai mam+ntar hi ano ah+r Haai kai ehu etikerek esiuwe God H+m+n Yaaik kaknen kak+kaap yi m+t.
13 Te hi eweti menmen kerek yi eiyitehi God em meriuwe niuk mai iuwe. Hi ewetiyem, te m+t nanwen+pi niuk me God Haai nan+ntar menmen hi arekyiyem.
14 Yi eiyitauhi menmen heriyai heriyai eiriuwe niuk mai iuwe, te hi ar+akem ewetiyem.

Jisas kat+p h+rak kaksiuwe H+m+n Yaaik ke God kaknen

15 "Yi hanhana, te yi eiyises h+m hi hetpiyem.
16 Hi tewen ehitehi Haai kai kakweti keiyak kaknen kak+kepi kaku kaktikewi tipmain tipmain enum eik.
17 H+rak God H+m+n Yaaik kakt+p m+t h+m yaaim kak+kre han k+r. H+rak ap kaku han ke m+t ne t+ kentar h+r ap n+rek nerteiyek. Te yi eiy+rteiyek eiy+ntar h+rak kaku kaktikewi kaku kak+kre han ki.
18 Maain w+ hi ano wit ke Haai kai, hi ap enaiw+ri te yi yayu wein+m eiy+r ke n+kan miye haai aurek. Au, hi p+ke anen.
19 W+ epei menep te m+t ne t+ ik ek ap te p+ke nan+ra au. Te yi eiy+ra. Maain yi yayi yi p+ke yaiy+krit yayu eiy+ntar hi hahi hi p+ke akrit ehu.
20 Maain hi p+ke ekrit ehu, yi eiy+rtei hi etike Haai kai God haw+r wekiyak+t wau niut+p. Yi eiy+rtei hi hetikewi haiu mekiyan mau niut+p.
21 M+t neim+n nertei h+m mai nisesim, h+r keriyen hanhana. Te Haai kai hanhani kentar h+r hanhana. Te hi hanhani heteiknor hekre han k+r hi hau hetikeri."
22 M+t+k Judas hak (ap m+t+k Judas ke wit Iskeriot au) h+rak kat+p, "M+t+k luwe, ah+rkeik te ti anen eteiknai h+rekes, te m+t yap+rwe ne t+ ik ek au a?"
23 Jisas ketp+wek, "M+t neim+n hanhan nanises h+m mai, te Haai kai hanhani. Te Haai kai ketikewa haw+r wawu waw+kre han k+r.
24 M+t neim+n ap hanhana ap nanises h+m mai au. H+m kerek hi epei etpiyem em ap mekre han kai man au. H+ram menmen me Haai kai kerek keriuweta te hi han t+ ik ek, h+ram man.
25 "Hi hepu hetikewi te hi epei hetpi h+m im em.
26 God H+m+n Yaaik kak+kepi, God Haai kaksiuwerek kaknen kak+ntera kakteikni menmen yap+rwe te kak+kepi han tewen+n h+m kerek n+paa hi epei hetpiyem.
27 "Hi are aneiw+ri te hi han yaaik kai kaku kak+kri. Hi han yaaik kai hi ewetiyem, h+ram mamre han yaaik ke m+t ne t+ ik ek net+wem au. Yi ap han kekrit einaain menmen mamnen au em+t!
28 Yi epei yemtau hi hetpi hi epei eneiw+ri ano. Te hi p+ke anen ari. Yi hanhana, te yi han yaaik hi p+ke ano ah+r Haai kai kentar h+rak iuwe kin+na kak+kepi iuwe te yi eir+ak menmen yap+rwe.
29 Hi epei hin+n hetpi menmen im em in ek me w+ menmen ap mamnen wen au. Te maain h+ram mamnen, yi eiy+rtei hi M+t+k kerek n+paa God h+rak keriuweta hi han t+ ik ek.
30 Hi ap hat+p hetikwei yap+rwe hentar m+t+k enuk Seten h+rak iuwe kin+n naanm+pre m+t miyap+r ne t+ ik e kaknen kaktauhis. H+rak ap kin+na au.
31 Te hi ewis+k h+rak kaktauhis, te m+t yap+rwe ne t+ ik ek, h+r en+rtei hi hanhan Haai kai God, hi h+r+ak menmen yap+rwe h+rak ketpo hi h+r+akem. Eiy+krit, emnaaiw+r wit ik haiu emno."

15

Hi h+re waai yaaim h+kaap m+t

1 Jisas kat+p, "Hi h+re waai yaaim. Haai kai God h+rak k+re m+t+k naanm+pre waai mekre ni.
2 M+t nis+sa h+r n+re nu heneik mari. Neim+n h+r ap nis+sa werek werek, h+r n+re nu heneik ap mari, te Haai kai kakremir. Nu heneik mari mine n+kim, Haai kai keremir yinam ere h+ram yaaim te tito ham h+ram mamri mamu menep menep.
3 Yi epei yaain yentar h+m mai hi hetpiyem h+ram mau mekre han ki.
4 Yi eiyis+sa, te hi ehu ekre han ki. Nu heneik ap mau waai, h+ram mamri mamine n+kim au. Yi m+t ap yis+sa, te yi ap y+r+ak menmen yaaim au.
5 "Hi h+re waai, yi y+re heneik mai. Neim+n h+r nis+sa, hi hahu akre han k+r, h+r nanr+ak menmen yaaim. Yi ap yis+sa, te yi y+r+ak menmen yaaim au.

6 Neimɨn ap nisɨsa, God keriuweti nen
nɨre mɨt neket heneik enum newɨrem
mɨwaai tɨ meweiwei meit. Maain hɨr
nanɨt heneik mar im nanwɨrem mamno
si, si tatɨm.
7 Yi yisɨsa, hɨm mai mau mekre han ki
merekyi yi yisesim, maain yi eiyitehi God
menmen yi hanhanem, te hɨram mamnen
mamɨr ke yi yitɨwekhiyem.
8 Yi yɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nan-
wenɨpi niuk me Haai kai, te yi yeteikɨn mɨt
yi mɨt disaipel nai yi yisɨsa.
9 Hi hanhan eriuwi har ke Haai hanhan
keriuwa. Yi yewisa hi wen naanempri
hanhan heriuwi.
10 Yi yises hɨm mai, te yi yewisa hi wen
naanmɨpri hanhan heriuwi har ke hi hises
hɨm me Haai kai, te hɨrak naanmɨprau
hanhan keriuwa.
11 “Hi epei etpi menmen im te menmen
menipa hi han yaaik mamu maɨkre han ki,
te yi han yaaik iuwe.
12 Hi hetpi hɨm im yi eiyisesim. Yi
hanhan yeriuwehan eiyɨr ke hi hanhan
heriuwi.
13 Mɨtɨk hak ap kɨrɨak menmen han
kakinɨn kakteikɨn mɨt hɨrak hanhan keri-
uwi wɨsenum, te hɨrak kaki te kakɨkepi.
14 Yi yises menmen hi epei etpiyem, yi
yɨre nai yinan.
15 In ek, hi ap atɨp yi yɨre mɨt nɨrɨak
menmen mai weinɨm au, hentar mɨt
nɨrak nar ik hɨr netari menmen mɨtɨk kɨr
kɨrɨakem. Au, hi atɨp yi nai yinan yentar
hi epei etpi menmen yapɨrwe Haai kai
ketpewem.
16 Yi ap yehimɨtena yi yisɨsa au. Hi
hehimɨteni yi yisɨsa, yi eirɨak menmen
yaaim, te menmen im mamu mamɨt.
Yi yɨrɨak menmen im, te Haai kakweti
menmen menmeiyam yi yitɨwekhiyem
kakɨntar yi yisɨsa.
17 Te hi etpi hɨm mai im: Yi hanhan mɨt
han.

Mɨt ne tɨ maain nanre mɨt enun nepan netike mɨt nises hɨm me Krais

18 “Mɨt ne tɨ hɨr nɨneini, te yi han ekitet
nɨpaa hɨr nɨneina.
19 Yi mɨt yi yises menmen me tɨ im e
te mɨt ne tɨ hanhan neriuwi nar ke hɨr
hanhan hɨras. Au, hi hehimɨteni yi yisɨsa,
te yi ap ne tɨ au, hɨr mɨt ne tɨ nɨneini.
20 Yi han ekitet menmen hi hetpiyem.
Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe
kɨrak ap kinɨnek au. Nɨpaa hɨr mɨt
nerekiyo menmen enum, te hɨr nanrekyi
menmen enum. Nɨpaa hɨr mɨt han nises
hɨm mai, te maain hɨr nanises hɨm mai.
21 Hɨr nanrekyi menmen im enum
nanɨntar yi yisɨsa. Hɨr ap nertei God kerek
keriuweta hi han, te hɨr nisesik au.
22 Hi ap han hetpor menmen, hɨrɨak
menmen yaaim te mɨt nanweikɨn sip nan-
wet God hɨram menmen enum kike. Au,
hi epei etpor menmen hɨrɨak menmen
yaaim, te in ek hɨr neweikɨn sip newet God
te hɨrak kaktɨp hɨr nɨrɨak menmen enum
iuwe hɨrak kakɨwaanki.
23 Neimɨn nɨneina ap nisɨsa, hɨr nɨnaain
Haai kai ap nisesik au.
24 Hi ap hɨrɨak menmen menmeiyam
kerek nɨpaa mɨt nɨrɨakem au, te hɨr
neweikɨn sip newet God, hɨr nɨrɨak men-
men enum kike. Te hɨr epei nɨr menmen
iuwe hi hɨrɨakem, hɨr neweikɨn sip newet
God hɨr nɨneina hetike Haai kai.
25 Menmen im hɨr nɨrɨakem epei man,
te hɨm mau tɨwei hɨr nisesim hɨram mam-
nen mamɨr ke hɨm nɨpaa mɨt netpim
hɨram mamnen. Hɨm im matɨp mar im:
‘Hɨr nɨneina nentar menmen au weinɨm
keremem.’
26 “Maain, hɨrak kerek kakɨkaap mɨt,
hɨrak kaknen. Hɨrak God Hɨmɨn Yaaik
katɨp hɨm yaaim, hɨrak keke wit ke God
kaknen. Hɨrak kaknaaiwɨr Haai, hi eri-
uwetek kaknen yi mɨt, hɨrak kakwepyapɨr
menmen mai kakɨtpiyem.
27 Yi yetikerek yi yaitɨp mɨt me men-
men mai yentar nɨpaa wɨ kerek hi hinɨn
ewepyapɨr hɨm mai, yi yetikewa haiu
mariyan.”

16

1 Jisas katɨp, “Hi epei hetpi hɨm im em te
yi ap einaaiwɨr hɨm mai yayises menmen
ham enum.
2 Te hɨr mɨt nanɨpɨri yi yainepɨn wɨnak
ke God kerek hɨr nererik nekine hɨm me
Moses nekrerem. Maain wɨ mamnen te
mɨt han kitet hɨr naniwep te hɨr nankaap
God.
3 Hɨr nanrekyi menmen enum mar im
nentar hɨr ap nertei hi hetike Haai kai
God, hɨr ap nisɨsawɨr au.

4 Hi epei hetpi hɨm im te maain wɨn
mamnen me hɨr nanrekyi menmen mar
im, yi han ekitet nɨpaa hi epei hetpiyem.

Menmen God Hɨmɨn Yaaik kakrɨakem

"Nɨpaa hi ap hetpi menmen in ek hi are
etpiyem hentar hi wen hepu hetikewi.
5 Te in ek hi han hahɨr Haai kai kerek
keriuweta hi han in. Te ap keimɨn ke yi
mɨt hanhan yitauhi, 'Ti eno nein.'
6 Te in ek hi epei hetpi, te yi epei han
enuk kekre han ki.
7 Te hi hetpi werek. Hɨrak yaaik
kakɨkepi te hi ano hahɨntar hi ap ano,
te Hɨmɨn Yaaik kerek kakɨkepi ek ap te
kaknen kaku kaktikewi taau. Hi ano, te hi
eriuwetek kaknen kaku kaktikewi.
8 Te maain hɨrak kaknen hɨrak kak-
teikɨn kaktɨp mɨt ne tɨ ik ek ap nanɨrtei
hɨr nises menmen enum, ap nertei mekam
yaaim, te God skelim.
9 Hɨrak kakteikɨn mɨt hɨr nɨrɨak enum
nentar hɨr ap nisɨsa.
10 Hɨrak kakteiknor mekam yaaim iuwe
kakɨntar hi ano ahɨr Haai kai hɨrak Hɨmɨn
yaaik kakɨkrehɨr kai. Te yi ap pɨke eiyɨra
au.
11 Hɨrak kakteikɨn mɨt God skelim
mɨt ne tɨ nises menmen enum kakɨntar
God epei skelim mɨtɨk Seten kerek kinɨn
naanmɨpre tɨ.
12 "Hi hɨm yapɨrwe mepu te hi ap et-
piyem hentar in ek yi ap yayɨrteiyem
werek au.
13 Maain God Hɨmɨn Yaaik kerek katɨp
hɨm yaaim kaknen, hɨrak kakteikni men-
men yapɨrwe yaaim. Hɨrak ap te kaktɨp
menmen me han kɨrak au. Nɨpaa hɨrak
kemtewem, te hɨrak kakɨtpiyem te maain
hɨram mamnen.
14 Hɨrak kakwenɨpi niuk mai ken-
tar menmen kerek hi hetpim, hɨrak
kaktɨwem kakɨtpiyem kekre han ki.
15 Menmen yapɨrwe me Haai kai God
hɨram mai. Mar keremem, te hi hatɨp
God Hɨmɨn Yaaik kakɨt hɨm mai te hɨrak
kakɨtpiyem kakɨkre han ki.

In ek yi han enuk eiyu, te maain yi han yaaik

16 "Maain kike yi ap yayɨra au. Maain
wɨ ham yi pɨke eiyɨra."
17 Mɨt han ne mɨt disaipel nɨrak nite-
hiyan nar ik: "Mekam im hɨrak ketpaiyem
katip, 'Maain yi ap yayɨra au, maain wɨ
ham yi pɨke eiyɨra.' Hɨm im metike hɨm
ham im e: 'Hi hentar hi eno ahɨr Haai.'
Kenmak te hɨrak ketpim?"
18 Hɨr natɨpan nar ik: "Mekam hɨm
hɨrak katɨp: 'Me wɨ kike?' Haiu mepɨtari
hɨm im!"
19 Jisas kertei hɨr hanhan nitɨwekhi me
menmen in te hɨrak ketpor, "Yi yitehiyan
menmen hi etpim me maain kike yi ap
yayɨra, maain wɨ ham yi pɨke eiyɨra a?
20 Hi etpi werek. Maain yi yaiyɨkta
wɨsenum han tatwenɨna, te mɨt ne tɨ hɨr
han yaaik iuwe. Yi han enuk eiyu te maain
yi han yaaik iuwe.
21 Mɨte sip newenep weteiknen weri-
uwe nɨkerek hɨre han enuk wenterim.
Maain hɨre wine nɨkerek hɨre ap han kitet
menmen im mewo au. Hɨre han yaaik
wentar hɨre wine nɨkerek.
22 In ek yi han enuk yentar hi hahi, te
maain hi pɨke ekrit ari, te yi han yaaik
eiyu. Mɨtɨk keiyak ap te kakri menmen im
yaaim mau mekre han ki au.
23 "Maain wɨ eim mamnen, te yi ap
eiyitauhi me menmen. Hi etpi werek, yi
eiyitehi Haai me menmen in ek, te hɨrak
kakwetiyem yeriuwe niuk mai iuwe.
24 Nɨpaa ere in yi ap yitehi God me men-
men yentar yi yeriuwe niuk mai iuwe. Yi
yitɨwekhi menmen yi yaitɨwem, te hɨrak
kakrekyi han yaaik iuwe.

Jisas epei kinɨn menmen enum me tɨ

25 "Hi epei hetpi hɨm mei mɨre tok piksa,
te maain wɨ mamnen te hi etpi eriuwe
menmen im au. Hi etpi eriuwe hɨm yaaim
me God Haai, te yi eiyɨrteiyem werek
werek.
26 Maain wɨ eim mamnen yi yitehi God
yeriuwe niuk mai iuwe. Hi ap hitɨwekhi
menmen me yi mɨt au
27 hentar Haai kai God hɨrekes hanhani
kakɨmtau menmen mi yi yitɨwekhiyem.
Hɨrak hanhani kentar yi hanhana, yi
yertei hi hɨnaaiwɨr Haai hi han tɨ ik.
28 Nɨpaa hi hɨnaaiwɨr Haai hi han tɨ ik
e. In ek, hi hɨnaaiwɨr tɨ ik pɨke ano ahɨr
Haai."
29 Mɨt disaipel nɨrak netpɨwek nar ik:
"In ek ti atɨp werek. Ti ap atɨp hɨm tok
piksa au.

30 In ek haiu mertei ti hertei menmen yapɨrwe, te haiu mituthi menmen ti hetpim hɨram yaaim au. Haiu mertei ti hɨnaaiwɨr God ti han tɨ eik mentar menmen im ti etpaiyem."
31 Jisas ketpor, "In ek yi han kitet yi yertei hi hɨnaaiwɨr God han in.
32 Te wɨ epei man te mɨt nanripɨr yi eirɨr eino ein ein, te hi kiutɨpen kerekek ehu. Hi kerekek ehu au. God kau ketikewa.
33 Hi epei etpi menmen im te yi yetikewa emkiyan han kiutɨp emu, te yi han yaaik eiyu. Mɨt ne tɨ nanrekyi menmen enum, te yi han tokik eiyu. Hi epei hinɨn menmen enum mɨt ne tɨ hɨr nisesim."

17

Jisas kitehi God kakɨkaap mɨt nɨrak nisesik

1 Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak kɨkɨamnaan katɨp kar ik: "Haai, wɨ epei man. Ti ewenɨpi niuk mai, hi Nɨkan kit heriuwe menmen ti herekyewem, te hi ewenɨpi niuk mit.
2 Ti epei heweto hɨm mit ti atɨp hɨram yaaim werek, te hi ewet mɨt miyapɨr ne tɨ hewetɨr hɨmɨn yaaik te hɨr nanu werek tipmain tipmain enum eik.
3 Mɨt nertei ti, ti God kiutɨp kerekek, ti etikewa hi Jisas Krais, Mɨtɨk kerek ti heriuweta hi han, hɨr enɨrteiyawɨr enisɨsawɨr. Neriuwe menmen im hɨr nisesim, hɨram mamkepi hɨr nanu werek tipmain tipmain enum eik.
4 Hi heteikɨn mɨt miyapɨr niuk mit iuwe heit tɨ ik e. Hi epei hɨrɨak menmen ti ehimɨtanem hi hɨrɨakem.
5 Haai, ti pɨke eweto niuk mai iuwe kerek nɨpaa tɨ kepu wen au, hi hetenenim hau hetikewit.
6 "Hi epei hewepyapɨr hatɨp mɨt kerek ti ewetori ne tɨ ik e, hetpor ti hɨre mekam. Hɨr mɨt nit te ti ewetori hɨr epei nises hɨm mi.
7 In ek hɨr nertei menmen yapɨrwe hi hɨrɨakem, nɨpaa ti ewetewem hi hɨrɨakem.
8 Hi epei hetpor hɨm nɨpaa ti etpewem, te hɨr nisesim. Hɨr nertei ti heriuweta hi heke wit kit hekuwe han in.
9 "Hi hituthi ti ekaap mɨt in. Hi ap hituthi ti ekaap mɨt nises menmen me tɨ au. Hi hituthi ti ekaap mɨt kerek ti ewetori hentar hɨr mɨt nit.
10 Menmen yapɨrwe hi hetenenim hɨram mit. Menmen yapɨrwe ti hetenenim hɨram mai. Mɨt nanɨrtei niuk mai iuwe nentar menmen mɨt nai in nɨrɨakem.
11 In ek, hi anen arit. Maain hi ap hahu tɨ ik, te hɨr nanu tɨ ik e. Haai Kai Yaaik, ti naanmampror eriuwe niuk mit iuwe, niuk im kerek nɨpaa ti ewetewem, te mɨt in nantikewit nankiyan han kiutɨp nar ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt han kiutɨp.
12 Wɨ kerek hi hau hetikeri hi naanempror heriuwe menmen iuwe mit. Hɨr yapɨrwe nepu werek te kiutɨpen au kerek hɨrak kakɨwaank hɨrekes, te hɨm mit kerek mɨt hɨr newisɨm mau tɨwei mamnen mamɨr ke nɨpaa mɨt newisɨm.
13 In ek hi enen arit. In ek hi hatɨp hɨm im hi hau tɨ te hɨr nemtau hɨm hi hetputem hɨr nanɨt han yaaik kai iuwe kaku kakɨkri.
14 Hi epei hetpor hɨm ti etpewem. Mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nɨneini nentar mɨt in hɨr ap nises menmen me tɨ nar ke hi ap hisesim.
15 Hi ap hituthi ti etorhis hɨr nɨnaaiwɨr tɨ ik ek au. Hi hituthi te ti naanempror, te mɨtɨk enuk Seten ap kakɨwaanki.
16 Hɨr ap nises menmen me tɨ mɨt nisesim nar ke hi ap hisesim au.
17 Ti ehimɨteni hɨr mɨt nit neriuwe hɨm yaaim mit hi etporem. Hɨm mit hɨram yaaim.
18 Hi heriuweti nen mɨt miyapɨr ne tɨ nɨrɨak menmen mai nɨre nɨpaa ti heriuweta hi hen mɨt miyapɨr ne tɨ hɨrɨak menmen mit.
19 Hi hehimɨtan hɨrekes hi ewetut yɨnk kai hi hahi, te hɨr mɨt ti ehimɨteni hɨr nisesit werek werek neriuwe hɨm yaaim mit hi etporem.
20 "Hi hituthi me mɨt in keriyen au. Hi hituthi ti akaap mɨt miyapɨr nanises hɨm mit nanɨntar hɨm hɨr mɨt in nanɨtporem te hɨr nanɨmtewem.
21 Haai, hi hanhan hɨr yapɨrwe nankiyan nanu han kiutɨp, nar ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt wau han kiutɨp. Hi hanhan hɨr han kiutɨp nanisɨsawɨr te mɨt miyapɨr nau tɨ nanɨrtei ti heriuweta hi han in.

22 Hi epei ewetɨr niuk mai iuwe kerek nɨpaa ti ewetewem, te hɨr enu han kiutɨp nanɨr ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt wau han kiutɨp.
23 Hi hahu ekre han kɨr har ke ti hau ekre han kai, te hɨr nekiyan nanu han kiutɨp te mɨt miyapɨr ne tɨ nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ ik. Ti hanhan heriuweri har ke ti hanhan heriuwa.
24 "Haai, ti epei heweto mɨt in hɨr nai. Hi hanhan hɨr nanɨnen nanu nantikewa nanu wit kerek maain hi hahu en, te hɨr nanɨrtei niuk mai iuwe. Niuk mai iuwe im me wɨ ti hɨrɨak tɨ wen au, ti hanhan heriuwa ti ewetewem.
25 Haai Kai Yaaik. Mɨt ne tɨ ap nerteiyit nisesit werek werek au. Hi kerekek. Mɨt in hɨr nertei ti heriuweta hi han.
26 Hi epei hetpor me ti, hi wen etporem te ti hanhani har ke ti hanhana, hi ehu ekre han kɨr."

18

Mɨt nan neithis Jisas neiyɨk nen (Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53)

1 Jisas kitehi God menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nerekir hɨtɨk Kidron. Ni miutɨpen mepu in te Jisas ketikeri nen nau en.
2 Mɨtɨk Judas hɨrak enuk kewepyapɨr Jisas kertei ni ik ek kentar nɨpaa me wɨ yapɨrwe Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nererik nau en.
3 Judas keit mɨt ne ami han netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God kerek mɨt iuwe pris netike mɨt han ne Farisi hɨr neriuweti nanɨno, hɨr yapɨrwe netike Judas nen ni im em. Hɨr netenen yipo henmik, hɨr nemsiu si nen.
4 Jisas kertei menmen yapɨrwe mɨt nanrekyɨwekem, te hɨrak kinɨn ken katɨp, "Yi yɨnyatɨn keimɨn?"
5 Hɨr netpɨwek, "Haiu man mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret mamtɨwekhis."
Hɨrak ketpor, "Hi hɨrekes Jisas."
6 Judas mɨtɨk enuk kewepyapɨr Jisas kerp ketikeri.
7 Jisas ketpor, "Hi hɨrekes Jisas," te mɨt en hɨr pɨke neriuwet nen nenke nɨwaai tɨ.
Hɨr nen nenke nɨwaai tɨ, Jisas kitorhi keteipim, "Yi yɨnyatɨn keimɨn?"
Hɨr netpɨwek neteipim, "Haiu man mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret mamtɨwekhis."
8 Jisas pɨke ketpor, "Hi epei hetpi hi hɨrekes Jisas. Yi epei yan yetauhis te yi eiwis mɨt nai in nanɨno."
9 Hɨrak katɨp menmen im, te hɨm nɨpaa hɨrak ketpim mamnen mamɨr em. Nɨpaa hɨrak katɨp, "Haai, mɨt kerek ti ewetauri, hi ap hɨnaaiwɨr keiyak au."
10 Saimon Pita ketenen hɨne ke his, hɨrak keketik kekre paus kɨrak kɨwaaiyek keremir nɨkɨp me mɨtɨk niuk mɨrak Malkas, kerek kɨrɨak menmen me mɨtɨk pris iuwe.
11 Jisas katɨp Pita kar ik: "Ti pɨke ewis hɨne ke his kakno paus kɨrak. Hi are ewis mɨt nanrekiyo menmen Haai kai kehimɨtan hɨr nanrekiyewem naniyep nanrewaank."

Mɨt nari Jisas nen nɨr mɨtɨk iuwe Anas

12 Mɨt ne ami netike mɨtɨk iuwe kɨr, hɨr netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God, hɨr neithis Jisas nesenkek his mɨrak,
13 hɨr neiyɨk ninɨn nen nɨr mɨtɨk Anas. Hɨrak kenɨne Kaiafas yenik kɨrak. Kaiafas me tito im hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe kinɨn pris han yapɨrwe.
14 Hɨrak Kaiafas kerekek nɨpaa katɨp mɨt ne Isrel hɨram yaaim te mɨtɨk kiutɨp kaki kakɨkrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi epɨtariyek

15 *Hɨr neit Jisas neiyɨk nen ein, Saimon Pita ketike hi disaipel hak wises Jisas. Mɨtɨk pris iuwe kinɨn pris han yapɨrwe hɨrak kertei mɨtɨk disaipel hak, te hɨrak ken kerp ke nɨmɨn ke nɨwa keweikɨn wɨnak.
16 Pita au hɨrak kerp menep ya weipɨr ke nɨwa keit witeik. Hi mɨtɨk disaipel kerek mɨtɨk iuwe pris kerteiyek, hi pɨke hen witeik hatɨp mɨte werp naanmɨpre ya weipɨr te hɨre weithis Pita weiyɨk wen nɨmɨn.
17 Mɨte kerek naanmɨpre weipɨr eik watɨp Pita, "Ti ik e mɨtɨk hises hɨm me Jisas o au?" Pita ketpɨwe, "Hi au."

* **18:15** Jo 20:3, 21:20; Mt 26:58

18 Nɨme menep mɨt nɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe pris, hɨr netike mɨt kerek
naanmɨpre wɨnak iuwe ke God te hɨr
nɨman si nerp neweiknɨwem nekinɨn
yɨnk kɨr. Pita ken kerp ketikeri kekinɨn
yɨnk kɨrak.

Mɨtɨk iuwe hetpris kitehi Jisas menmen
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71)

19 Mɨtɨk nɨpaa hɨrak hetpris kitehi Jisas
ke mɨt hɨr nisesik, kitɨwekhi me hɨm hɨrak
katɨp mɨt em.
20 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hekrit hekrit
hi hepu wit mɨt nererik, hi hatɨp mɨt
miyapɨr menmen. Hi heit wɨnak kerek
mɨt nererik nekine hɨm me Moses o hepu
wɨnak tempel ke God wit kerek mɨt ne
Isrel nererik, hi hewepyapɨr hɨm mai. Hi
ap hɨsawɨn hatɨp menmen meiyam au.
21 Te henmak te ti hitauhi menmen? Ti
hitehi mɨt kerek nemtau hɨm mai. Ti
hitorhi hi atɨp mekam. Hɨr nertei hɨm
mai."
22 *Jisas katɨp menmen im epei au, mɨtɨk
ke polis kerp menep kɨwaai his kakɨp
kesinɨwek kar ik: "Ti ap atɨp mɨtɨk pris
iuwe enum mar im au emɨt."
23 Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi atɨp enum ti
atɨp mɨt in hɨram mekam, o au en, hi atɨp
werek ti henmak te ti eiyep a?"
24 Hɨr nitehi Jisas epei au, hɨr nɨpaa
nesenkɨkɨwek his neriuwe waai hɨram
wen mepu, mɨt neriuwetek keriuwerem
ken kɨr mɨtɨk hak hɨrak pris iuwe niuk
mɨrak Kaiafas.

Pita pɨke kepakɨn Jisas katɨp hi hepɨtariyek
(Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62)

25 Pita wen keperp si kekinɨn yɨnk kɨrak,
te mɨt han netpɨwek nar ik: "Ti etike mɨt
han yises hɨm me Jisas o au?"

Pita kepakɨnek ketpor kar ik, "Hi au."

26 *Mɨtɨk kiutɨp kɨrɨak menmen me
mɨtɨk pris iuwe, hɨrak ke weiwɨk me mɨtɨk
kerek Pita keremir nɨkɨp mɨrak, hɨrak
kitɨwekhi kar ik: "Nɨpaa hi herp ni eim,
hi hɨrit ti herp hetikerek yeit ein o au?"
27 *Pita au kiune keteipim katɨp kar ik:
"Ti hɨra au." Hɨrak katɨp epei au, suware
katɨp.

Mɨt nesiuwe Jisas ken kɨr mɨtɨk ke gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5)

28 Hɨr mɨt neithis Jisas nɨnaaiwɨr wɨnak
ke Kaiafas, hɨr nesiuwerek ken wɨnak ke
mɨtɨk iuwe gavman. Hɨrak wanewik. Mɨt
iuwe ne Isrel hɨr nɨnapen nanɨno wɨnak
ke gavman nentar hɨr nanɨno nanɨkre
wɨnak ke mɨtɨk ap ke weiwɨk me Isrel,
hɨm me Moses matɨp hɨr enun ne ninaan
me God nar ke mɨtɨk hapɨk mewik. Te hɨr
ap nanɨm menmen me wɨ Pasova kerek
mɨt nererik han tewenɨn God kenep mɨt
ne Isip.
29 Hɨr nɨnapen nanɨno nɨmɨn, te mɨtɨk
gavman Pailat ken witeik kitorhi kar ik:
"Yi yesiuwe hɨm mɨtɨk ik yentar mekam
a?"
30 Hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨtɨk ik ap
kɨrɨak menmen enum au, haiu ap te
meriyaak man in au."
31 *Pailat ketpor kar ik: "Yi hɨras
yetɨwekhis yesiuwerek kakno kaunsil ni
te yi yesiuwek hɨm yises menmen mi
nɨpaa maamrer netpim yi yɨrɨakem me
mɨtɨk kɨrɨak enum."
Hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨt iuwe ne Rom
ap newisai haiu mamnep mɨt hɨr nani."
32 *(Menmen im epei man te hɨram
mises hɨm kerek nɨpaa Jisas katɨp
kakɨrkeik te hɨrak kaki.)
33 Pailat katɨp epei au, hɨrak pɨke ken
nɨmɨn wɨnak. Hɨrak kenɨne mɨt nanɨt
Jisas neiyɨk nanɨnen menep. Epei au,
hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe
King hinɨn naanmampre mɨt ne Isrel o
au?"
34 Jisas kitɨwekhi kar ik: "Ti hɨrekes han
kitetim o ti hemtau mɨt han netputem?"
35 *Pailat ketpɨwek kar ik: "Ti han kitet
hi mɨtɨk ke weiwɨk me Isrel a? Hi au. Mɨt
ne weiwɨk me Isrel netike mɨt iuwe pris
nɨr netuthis neriuwetit ti han in. Ti hɨrɨak
mekam?"
36 Jisas ketpɨwek, "Hi ap ehinɨn
naanempre mɨt ne tɨ in ek au. Hi

* **18:20** Mt 26:55; Jo 7:26 * **18:22** Ap 23:2; Jo 19:3 * **18:26** Jo 18:1, 10 * **18:27** Jo 13:38 * **18:31** Jo 19:6-7; Ap 18:15 * **18:32** Mt 20:19; Jo 3:14, 12:33 * **18:35** Jo 1:11

naanempre mɨt in, te mɨt kerek nisɨsa hɨr nankepa nantikeri nanɨnepan, te hɨr ap nantauhis. Au, hi ehu in ehinɨn naanmɨpre mɨt au."

37 *Hɨrak katɨp epei au, Pailat kitɨwekhi kar ik: "Ti mɨtɨk iuwe ehinɨn mɨt a?"
Jisas ketpɨwek, "Ti atɨp hi Mɨtɨk Iuwe. Miye pai wina hi herp tɨ te hi hɨrɨak menmen im miutɨp. Hi hatɨp mɨt hɨm yaaim. Neimɨn nises hɨm yaaim hɨr nanɨmtau hɨm mai."
38 Pailat kitɨwekhi, "Hɨm yaaim hɨram mekam?"

Pailat katɨp kewis mɨt nanwenkek Jisas kau nu tentakakɨt
(Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25)

Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pailat pɨke ken witeik katɨp mɨt ne Isrel kar ik: "Hi ap hertei menmen enum hɨrak kɨrɨakem, te hi akɨp kaki au.
39 Me tito miutɨp tito miutɨp hi hises menmen nɨpaa yi yɨrɨakem. Me wɨ Pasova hi esiupan mɨtɨk enuk kiutɨp kau kekre wɨnak enuk kaknen yi mɨt. Yi hanhan hi esiupan Mɨtɨk Iuwe ke Isrel ik e o au?"
40 Hɨr nɨnap netpɨwek nar ik: "Hɨrak au. Haiu hanhan ti esiupan Barabas." (Mɨtɨk Barabas hɨrak mɨtɨk enuk kenep mɨt naa hɨrak kekintɨp menmen.)

19

1 Hɨr mɨt en nɨnap natɨp menmen epei au, mɨtɨk Pailat keit Jisas ken nɨmɨn katɨp mɨt nɨrak ne ami hɨr nanwaai nɨpɨn nankɨp.
2 *Hɨr nakɨp epei au, hɨr neit waai nekepen nimaak kɨre teperiye nekiun kau paan kɨrak. Epei au, hɨr neit laplap mɨre yɨwir neriuwetɨwekem nar ke mɨt iuwe ne gavman neriuwetem, te hɨr nan nitɨtɨweknaan natɨp,
3 *"Haiu hanhan mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel kaku tipmain tipmain enum eik." Epei au, hɨr nɨwaai his nakɨp.
4 *Epei au, hɨrak Pailat pɨke ken witeik katɨp mɨt en kar ik: "Yi eiyɨmtau. Hi etɨwekhis eiyɨk enen witeik te yi yertei hi epɨtari menmen miutɨp hɨrak kɨrɨakem te hɨrak kaki kakɨnterim."
5 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketpaan kan witeik keriuwe waai nekepen kau paan kɨrak laplap mɨre yɨwir mau yɨnk kɨrak. Jisas kan witeik, Pailat katɨp, "Yi eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk ik e."
6 *Mɨt iuwe pris netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God nɨrek, hɨr nɨnap natɨp nar ik: "Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt. Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt." Hɨr nɨnap natɨp, te Pailat ketpor, "Yi yaitɨwekhis eiwenkekik eku nu tentakakɨt. Hi epɨtari menmen enum hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kaki kakɨnterim."
7 *Mɨt iuwe ne Isrel natɨp nar ik: "Hɨm lo mekre tɨwei haiu misesim hɨram matɨp hɨrak eki ekɨntar hɨrak katɨp hɨrak Nɨkan ke God."
8 Pailat hɨrak kemtau hɨm im, te hɨrak kɨnaain wɨsenum kentar Jisas katɨp hɨrak Nɨkan ke God.
9 *Hɨrak kari Jisas keiyɨk kan wɨnak iuwe eik kentar hɨrak han kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke God. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Ti ekine wit kit keik." Jisas au, kekintɨp keit.
10 Pailat ketpɨwek, "Ti henmak te ti etpo au? Ti epɨtari hi iuwe te hi esiupenit o hi ewenkekit ehu nu tentarakɨt a?"
11 *Jisas ketpɨwek, "Ti iuwe hinɨna hentar God kewisit ti hɨrɨakem. Mɨtɨk kerek keriuweta hi han hau his mit hɨrak kɨrɨak menmen enum wɨsenum. Ti au hɨrɨak enum kike."
12 *Pailat kemtau hɨm im hɨrak han kitet karkeik te hɨrak kaksiupan Jisas. Au, mɨt ne Isrel netpɨwek nar ik: "Ti esiupanek ti ap ekaap mɨtɨk iuwe Sisa keit Rom. Keimɨn katɨp hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt, hɨrak mɨtɨk enuk kepan ke Sisa."
13 Pailat kemtau hɨm im, hɨrak keithis Jisas keiyɨk ken witeik kau yeno ke mɨtɨk iuwe masistret keit wit niuk mɨrak "Ya nan" (Mɨt ne Isrel nekine wit ik "Gabata")
14 Wɨ im hɨram wɨ mɨt ne Isrel nemani menmen me wɨ Pasova kerek hɨr hantewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip te hɨr mɨt ne Isrel au. Wepni kau nɨmɨn

* **18:37** 1Ti 6:13; Jo 3:32-33, 8:47 * **19:2** Lu 23:11 * **19:3** Jo 18:22 * **19:4** Jo 18:38 * **19:6** Jo 18:31 * **19:7** Lev 24:16; Jo 5:18, 18:31 * **19:9** Mt 26:62-63, 27:12; Lu 23:9 * **19:11** Jo 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * **19:12** Lu 23:2; Ap 17:7

iuwe, te Pailat ketpor kar ik: “Yi eiyɨr mɨtɨk iuwe king ki ik e.”
15 Hɨr pɨke nɨnap netpɨwek, “Akɨp! Akɨp! Ti ewenkekik eku nu tentarakɨt.”
Pailat kitorhi, “Mekam? Yi hanhan hi ewenkek mɨtɨk iuwe king ki eku nu tentarakɨt a?”
Mɨt iuwe pris pɨke netpɨwek nar ik: “Sisa kerekek hɨrak mɨtɨk iuwe kaiu. Mɨt han au.”
16 Hɨr natɨp menmen im epei au, Pailat kewet mɨt nɨrak ek te hɨr netɨwekhis neriyaak nen newenkekik kaku nu tentarakɨt.

Mɨt hɨr newenkek Jisas kentar nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43)

17 Mɨt ne ami nɨrak hɨr netɨwekhis, hɨrak kekerɨr nu kɨrak hɨrak keiyɨk ken wit niuk mɨrak “Wit Herwe Paan” kerek mɨt ne Isrel nenewek “Wit Golgota.”
18 Hɨr newenkekik keit ein. Hɨr newenkek mɨtɨkɨt wiketeret tentar nu tentarakɨt tetikerek. Kiutɨp kau ken his yaaim kiutɨp kau ken his henkik, Jisas kekre nɨmɨn.
19 Pailat kewis hɨm mau menmen katɨp mɨt nɨrak hɨr newisɨk kentar nu tentarakɨt. Hɨm mɨrak matɨp mar im: “IK JISAS KE NASARET, MɨTɨK IUWE KE ISREL.”
20 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nekine menmen im nentar wit kerek Jisas mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak menep wit iuwe Jerusalem. Hɨm hɨr newisɨm mekre hɨm me mɨt ne Isrel, hɨm me mɨt Grik metike hɨm me mɨt ne Rom.
21 Mɨt iuwe pris ne Isrel nen natɨp pailat nar ik: “Ti ap ewis mɨtɨk iuwe king ke Isrel au. Ti ewis mɨtɨk ik katɨp hɨrekes mɨtɨk iuwe king ke Isrel.”
22 Pailat pɨke ketpor kar ik: “Menmen hi nepei ewisɨm emɨrem emu!”
23 Mɨtɨkɨt te ami tewenkekik epei au, hɨrakɨt tekyaait teit Jisas klos mɨrak tenkerem tewetakɨtem. Hɨr neit laplap saket nokim mɨrak kerek mɨre miutɨp hɨr mewim au.
24 *Te mɨtɨkɨt te ami tatɨp tar ik: “Haiu ap mamwepim au. Haiu emretɨt satu eiyɨk emwɨrem te haiu emɨrem emɨrtei keimɨn kaktɨwem, ti o hi.” Hɨrakɨt tɨrɨak menmen im, te hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt profet newisɨm hɨrak mamnen. Hɨm im matɨp mar ik:

“Hɨr mɨt nenke klos mai newetan. Hɨr
neretɨt Satu me laplap nokim mai.”
Te mɨtɨkɨt te ami tɨrɨak menmen im.

25 *Jisas miye pɨrak werp wetikewa hi Jon kerek Jisas hanhan keriuwa.
26 *Te hɨrak katɨp miye pɨrak, “Mɨte, nɨkan kit kerp in kereptit.”
27 Nepei au, hɨrak katɨp hi mɨtɨk disaipel kɨrak har ik: “Ip e hɨre miye pit.” Me wɨ ik Jisas ketpim ere maain, hɨre wen wau wetikewa wau weit wɨnak kai.

Jisas kaa
(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49)

28 *Jisas katɨp epei au, hɨrak kertei hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe epei au kerek nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei. Menmen miutɨp keremem mau tɨwei. Hɨrak hanhan hɨram mamnen mamɨr nɨpaa mɨt newisɨm, te hɨrak katɨp, “Hi hɨm niu enuk (o mar kewenkɨka hɨm) ehɨm tɨpar mei.”
29 *Mɨn kiutɨp kepu tɨpar si enum mekrerek. Mɨt en neit mosong nɨkɨam newenem mekre tɨpar nesenkekim mentar nu heneik ke nu hisop (hɨram mɨre mapɨk) hɨr neriuwetem men hɨm mɨrak.
30 Jisas kaam tɨpar si enum. Epei au, hɨrak katɨp kar ik: “Menmen God katɨp hi hɨrɨakem hɨram epei au.” Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kitehɨr kaa keriuwet hɨmɨn kɨrak ken.

Mɨtɨk ke ami kan kewɨr yipo keneper hɨrepit me Jisas

31 *Mɨt iuwe ne Isrel nen nitehi Pailet hɨrak kaksiuwe mɨt nɨrak nanwen hɨt nɨan ne mɨt nau nu tentarakɨt hɨr nani waswas nentar ik ek wɨ kerek mɨt nemani menmen me wɨ Sabat. Hɨr nɨnapen mɨt en wen nanu nanɨt nanɨntar nu tentarakɨt ne wɨ Sabat nentar Sabat im hɨram wɨ Pasova mekrit, hɨram wɨ yaaim holi iuwe.
32 Hɨr nitehi Pailat epei au, hɨrak keriuwet mɨt hɨr nen newen hɨt me mɨtɨk ke his yaaim, mɨtɨk ke his henkik kerek

* **19:24** Sam 22:18 * **19:25** Mt 27:55-56 * **19:26** Jo 13:23 * **19:28** Sam 22:15 * **19:29** Sam 69:21 * **19:31** Diu 21:22-23

hɨr newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas.
33 Hɨr nan nɨr Jisas hɨrak epei kaa, te hɨr ap newen hɨt mɨrak.
34 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne ami hɨrak kewɨr yipo kɨrak kakɨp keneper hɨrepit me Jisas te tɨpar metike hemkre mewen.
35 *(Hi mɨtɨk kerek hi hɨr menmen im hi hewisɨm mau tɨwei te yi eiyɨrtei Jisas hɨrak Nɨkan ke God. Menmen hi hewisɨm hɨram yaaim. Hi ap hemipɨn au. Hi atɨp werek.)
36 *Menmen epei man mɨre hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt profet newisɨm hɨram matɨp. Hɨm im matɨp mar im:

"Mɨt ap nanwen hemik mei mɨrak miutɨp au."

37 *Hɨm ham mau tɨwei matɨp mar im:

"Mɨt nanɨr mɨtɨk kerek nɨpaa hɨrnewɨr yipo nankɨp neneper hɨrepit."

Mɨtɨkɨt tewis Jisas herwe yɨnk mɨrak mekre han kewen kɨnɨk
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56)

38 *Mɨt nɨrɨak menmen im epei au, mɨtɨk Josep ke wit Arimatia kitehi Pailat hɨrak kakɨnke Jisas herwe yɨnk kɨrak keit nu tentarakɨt. Josep hɨrak kises hɨm me Jisas, te hɨrak kepakɨnem kentar hɨrak kɨnaain mɨt iuwe ne Isrel. Pailat kewenhi, te hɨrak ken keit yɨnk kɨrak keiyɨk ken.
39 *Mɨtɨk Nikodimas kerek nɨpaa ken kɨr Jisas ke wɨtaan ken ketike Josep, hɨrak keit 50 kilo me tɨpar me nu wik mɨnɨn yaaim.
40 Hɨrakɨt teit Jisas herwe yɨnk kɨrak, hɨr nesenkekik mekre laplap yaaim metike nu tɨpar. Mar im mɨt ne Isrel nemani herwe yɨnk ke mɨt, hɨr newisɨk kekre han.
41 Wit kerek mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt, ni mepu menep han kewen kɨnɨk kepu kerek herwe ap mei mɨwaai mekrerek ap nɨpaa ein au.
42 Te hɨrakɨt tewis Jisas herwe yɨnk kɨrak kekrerek tentar wɨ im hɨram wɨ kerek mɨt nemani menmen me wɨ Sabat. Wɨ ham mepeit te hɨrakɨt tɨntatɨn wit hak tewisɨk kekrerek au.

20

Jisas pɨke kekrit kepu
(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12)

1 Wɨ Sande hekrit enum hɨrkiwo, Maria pe Magdala hɨre wan han kerek mɨtɨkɨt tewis Jisas kekrerek. Hɨre wan wɨrek, hɨre wɨr nan kerek nɨpaa keiyepet hɨm ke han eik, mɨt nenkerek kenpɨn kekeipɨn hei eik.
2 *Hɨre wɨrek epei au, hɨre wɨrɨr wen wɨr Saimon Pita ketike hi mɨtɨk disaipel hak kerek Jisas hanhana. Hɨre wetpawɨr war ik: "Hɨr mɨt epei neit yɨnk ke Mɨtɨk Kaiu Iuwe kekre han eik, hɨr neiyɨk nen newisɨk kɨwaai nein te hawɨr miyapɨr ap wɨnapɨnek au."
3 Hɨre watɨp epei au, Pita ketikewa hawɨr wɨnaiwɨri wen han eik e.
4 Hawɨr wesiuknen te hi mɨtɨk hak eik hinɨn Pita hen hɨr han eik.
5 Hi hitehɨr herenaan hɨr laplap mɨwaai te hi ap hen nɨmɨn en au.
6 Saimon Pita kɨkaru kan kewenayipɨr. Hɨrak ken kekre han eik kɨr laplap yaaim mɨwaai en.
7 *Hɨrak kɨr laplap nɨpaa hɨrakɨt mɨtɨkɨt wik tewisɨm teiyɨm teweikɨn paan ke Jisas keriuwerem. Hɨram ap mɨwaai metike laplap ham au. Hɨram miutɨpen mɨwaai ham, hɨrak Jisas keweiknenim mɨwaai meit.
8 Pita ken nɨmɨn en epei au, hi mɨtɨk disaipel hak kerek hi hinɨn han hiun han kewen kɨnɨk eik, hi hisesik hɨr menmen te hi hertei Jisas pɨke kekrit.
9 *Nɨpaa ere wɨ im em, mɨt wen nepɨtari hɨm me God mekre tɨwei hɨram matɨp mar im: "Hɨrak pɨke kakɨkrit kaku kakɨt."
10 Hawɨr wɨrek epei au, hawɨr pɨke wen nawɨr en.

Jisas hɨrak kewepyapɨr Maria pe Magdala hɨrekes
(Mk 16:9-11)

11 Maria wan werp han werp witeik witehɨr wɨwaainaan wɨkɨtek. Hɨre wɨkɨtek, hɨre witehɨr werenaan.
12 Te hɨre wɨr mɨtɨkɨt ensel wik teriuwet laplap me hike tau yeno kerek nɨpaa Jisas herwe yɨnk kɨrak kɨwaairi, kiutɨp kau yeno paan, kiutɨp kau yeno me hɨt.

* **19:35** Jo 21:24 * **19:36** Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * **19:37** Sek 12:10; Rev 1:7 * **19:38** Jo 7:13, 12:42
* **19:39** Jo 3:1-2 * **20:2** Jo 13:23 * **20:7** Jo 11:44 * **20:9** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4

13 Hɨrakɨt titɨwehi tar ik: “Mɨte, ti hen-
mak te ti hɨkɨt?”
Hɨre wetpɨwekɨt, “Mɨt epei neit herwe
yɨnk ke Mɨtɨk Iuwe kai neiyɨk nen wit hak,
te hi hepɨtari hɨr newisɨk keit nein.”
14 *Hɨre watɨp epei au, hɨre weweikɨn
wɨr Jisas kerp menep te hɨre wepɨtari
hɨrak Jisas.
15 Jisas kitɨwehi kar ik: “Mɨte ti henmak
te ti hɨkɨt? Ti hɨnhatɨn keimɨn?”
Hɨre han kitet hɨrak mɨtɨk kerek
naanmɨpre ni, te hɨre wetpɨwek, “Mɨtɨk,
ti heit yɨnk kɨrak hewisɨk kɨwaai wit hak
ti etpau te hi ano etɨwek.”
16 Jisas ketpɨwe, “Maria.”
Hɨre weweikɨn wɨkɨamnaan wɨrek, te
hɨre wenke hɨm me Isrel wetpɨwek war ik:
“Rabonai.” Hɨram matɨp tisa.
17 *Jisas ketpɨwe kar ik: “Ti ap etenɨna
au emɨt. Hi ap han hɨr Haai kai wen au.
Ti eno atɨp nai yinan mɨt disaipel har ik:
‘Hi ano ahɨrek kerek hɨrak Haai kai, Haai
ki, God kai, God ki.’ ”
18 Hɨrak katɨp epei au, Maria pe Mag-
dala pɨke wen watɨp mɨt disaipel me men-
men hɨre watɨp, “Hi epei hɨr Mɨtɨk Iuwe.”
Te hɨre wetpor hɨm kerek hɨrak nepei
ketpɨwerem.

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Lu 24:36-49)

19 *Wɨtaan me wɨ Sande, haiu mɨt dis-
aipel haiu mererik meiyepet weipɨr, te mɨt
ap nɨrai mentar haiu mɨnaain mɨt iuwe ne
Isrel nantaihis naniwep. Haiu wen mepeit
en, Jisas kan koknɨnai kerp nɨmɨn ketpai,
“Yi han yaaik eiyu.”
20 *Hɨrak ketpai epei au, hɨrak keteiknai
his mɨrak nɨpaa mɨt nekenpet nil mekre
his mɨrak, keteiknai hɨrepit kerek mɨtɨk
ke ami kakɨp keneper keriuwe yipo. Haiu
mɨt disaipel mɨrem, haiu han yaaik iuwe
mentar haiu mertei Mɨtɨk kaiu Iuwe pɨke
kekrit.
21 *Jisas pɨke ketpai, “Yi han yaaik eiyu.
Hi heriuweti yi yepno yɨrɨak menmen mai
yar ke Haai kai keriuweta hi han tɨ ik e.”
22 Hɨrak ketpai epei au, hɨrak
ketenwɨwai ketpai kar ik: “Yi eiyɨt God
Hɨmɨn Yaaik.
23 *Yi yesiuwe menmen enum mau
mekre han ke mɨt ap han kitetim, hɨram
mamno, o au en, hɨram mamu han kɨr
mamu mamɨt.”

Jisas kewepyapɨr Tomas hɨrekes

24 *Wɨ kerek Jisas kan kewepyapɨr haiu
mɨt disaipel nɨrak hɨrekes, mɨtɨk kiutɨp
Tomas kepu ketikewai au. Niuk mɨrak
ham Didimas.
25 Maain, haiu mɨt disaipel haiu mɨrek
haiu metpɨwek mar ik: “Haiu epei mɨr
Mɨtɨk Iuwe Jisas.” Au, Tomas ketpai, “Hi
ap hɨr pap mekre his o heriuwet his mai
mamno mitet pap me hɨrepit mɨrak, hi ap
han kitet hɨrak kepu au.”
26 *Maain wɨ hispɨnak wikak (8) epei
au, haiu mererik meit nɨmɨn hɨr neiyepet
weipɨr, Tomas kau ketikewai. Haiu
meiyepet weipɨr te Jisas hɨrak kan
koknɨnai kerp nɨmɨn ke haiu mɨt miyapɨr
ketpai kar ik: “Yi han yaaik eiyu.”
27 Epei au, hɨrak katɨp Tomas kar ik:
“Ti ewis histuwak kit eknen in ehɨr his
mai. Epei au ti eriuwet his mamnen mitet
hɨrepit mai. Ti ap eweikɨn sip eweto au.
Ti eisɨsa!”
28 Tomas ketpɨwek kar ik: “Ti Mɨtɨk
Iuwe kai, ti God kai!”
29 *Jisas ketpɨwek, “Ti han kitet hi pɨke
hekrit hentar ti hɨra a? Neimɨn ap nɨra te
hɨr han kitet hi pɨke hekrit, hɨr ninɨnit.”

Jon katɨp kenmak hɨrak kewis tɨwei ik.

30 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim
ham kɨkaap mɨt han. Haiu mɨt disaipel
epei mɨrem te hi ap hewisɨm mekre tɨwei
ik.
31 *Menmen hi hewisɨm im hi hewisɨm,
te yi mɨt kerek yekine tɨwei ik, yi yertei
Jisas hɨrak mɨtɨk Krais kerek God keri-
uwetek kan tɨ ik kɨkaap haiu mɨt ne tɨ.
Hɨrak nɨkan ke God yi eiyisesik yi yayɨt
hɨmɨn yaaik eiyu eitikerek eiyɨntar hɨrak
Mɨtɨk Iuwe ik kerek nɨpaa God ketpaiyem.

* **20:14** Lu 24:16; Jo 21:4 * **20:17** Ro 8:29; Hi 2:11-12 * **20:19** Jo 19:38 * **20:20** Jo 19:34, 16:22; 1Jo 1:1 * **20:21** Jo 17:18 * **20:23** Mt 18:18 * **20:24** Jo 11:16, 14:5, 21:2 * **20:26** Jo 20:19-20 * **20:29** 1Pi 1:8 * **20:30** Jo 21:25 * **20:31** Jo 3:15; Ro 1:17; 1Jo 5:13

21

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel mar hispɨnak wik hɨrekes

1 *Maain wɨ ham Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes keit wan Taibirias. Hɨrak kɨrɨakem kar ik.
2 *Saimon Pita, Tomas (kerek niuk mɨrak ham Didimas), Nataniel ke wit Kena ke provins Galili, hawɨr nɨkerek hɨrakɨt wik te mɨtɨk Sebedi, haiu metike disaipel wik hakɨt te Jisas. Haiu mererik mau meit.
3 Haiu mererik mau meit, Saimon ketpai kar ik: "Hi are ano hahu bot ewɨr hepin ehɨt saauk mei." Hɨrak katɨp, te haiu metpɨwek, "Haiu mamno mamtikewit." Haiu men mau bot men mewɨr hepin wɨtaan ere wanewik, te haiu meit saauk mei miutɨp au.

4 *Wepni kewep kan, Jisas kerp tenhaan menep tɨpar, te haiu mɨt disaipel ap mertei hɨrak Jisas au. Haiu han kitet hɨrak mɨtɨk hak.
5 *Hɨrak ketpai kar ik: "Yi pipep, yi yeit menmen o au?" Haiu matɨp, "Ap saauk mei au."
6 *Hɨrak katɨp kar ik: "Yi eiwɨr hepin mi emno his yaaim mekre tɨpar te yi eiyɨt saauk mei." Hɨrak katɨp epei au, haiu mewɨr hepin mekre tɨpar, te haiu ap pɨke meriyaam meriuwe saauk yapɨrwe mɨwaai mekrerem.
7 *Hi mɨtɨk disaipel kerek Jisas hanhana hi hatɨp Pita, "Mɨtɨk Iuwe Jisas eik e." Pita kemtewek, te hɨrak keriuwet saket iuwe mɨwapɨn yɨnk kɨrak. (Hɨrak keriuwet saket kentar hɨrak kenke klos mɨrak te kakɨt saauk.) Hɨrak keriuwetem epei au, hɨrak kehɨn kamɨn tɨpar kari wan ken kiun Jisas.
8 Haiu mɨt disaipel han nau bot man tenhaan mari hepin saauk mekrerem mau niu. Haiu meit yanɨmɨn au. Haiu menep tenhaan mɨre 90 mita keriyen.
9 Haiu man merp tenhaan, haiu mɨr si mɨwaai meit ein, saauk mekre si metike bret mei.
10 Haiu epei man merp ein, te Jisas ketpai, "Yi eiyɨt saauk mei mekre hepin yi epei yetɨwem eiyɨm einen."
11 *Hɨrak katɨp, te Saimon Pita ken kerp kekre bot kari hepin keiyɨm kan tenhaan. Saauk iuwe mar 153 mɨwaai mekre hepin, te hɨram mewep saauk mɨrɨr au.
12 Epei au, Jisas ketpai kar ik: "Yi einen eiyɨm." Keiyak ke haiu mɨt en ap kitɨwekhi hɨrak keimɨn kentar haiu yapɨrwe mertei hɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas.
13 *Haiu merp, te Jisas kan keit bret keiyɨm kan kewetaiyem.
14 *In ek haiu mɨt haiu mɨr Jisas meteipim wikak me wɨ nɨpaa Jisas kaa pɨke kekrit kepu ere in.

Jisas kitehi Pita menmen

15 *Haiu mɨt maam menmen epei au, Jisas katɨp Saimon Pita, "Saimon ti nɨkan ke Jon, ti hinɨn mɨt in hanhana hi o au?" Pita ketpɨwek kar ik: "O Mɨtɨk Iuwe, ti hertei hi hanhan ti." Jisas ketpɨwek, "Te ti naanmampre mɨt nanisɨsa ti har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip mai."
16 *Jisas kitɨwekhi keteipim, "Saimon ti nɨkan ke Jon, ti hanhana hi o au?" Pita ketpɨwek keteipim, "O Mɨtɨk Iuwe, ti hertei hi hanhan ti." Jisas ketpɨwek, "Ti naanmamre mɨt nanisɨsa ti har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip mai."
17 *Jisas pɨke kitɨwekhi keteipim, "Pita, nɨkan ke Jon, ti hanhan hi o au?" Pita yɨnk enuk kentar Jisas pɨke kitɨwekhiyem wikak, te hɨrak pɨke ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti hertei menmen yapɨrwe. Ti hertei hi hanhan ti." Jisas ketpɨwek keteipim kar ik: "Ti naanmamre mɨt nanisɨsa ti har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip mai.
18 *"Hi hetput werek. Nɨpaa ti pipɨak ti heit tanɨk kit ti hises han kit hen in hen ein. Maain ti he mɨtɨk, ti eriuwet his mit, mɨtɨk hak kaksenkekim kakriuwe waai keiyɨk kakɨryit ti eno wit kerek ti hɨnapen enori."

* **21:1** Jo 6:1 * **21:2** Jo 1:45-51, 20:24 * **21:4** Jo 20:14 * **21:5** Lu 24:41 * **21:6** Lu 5:4-7 * **21:7** Jo 13:23; Mt 14:29 * **21:11** Lu 5:6 * **21:13** Jo 6:11 * **21:14** Jo 20:19, 26 * **21:15** Jo 1:42; Mt 26:33 * **21:16** Ap 20:28; 1Pi 5:2 * **21:17** Jo 13:38, 16:30 * **21:18** 2Pi 1:14; Mt 16:24-25; Mk 1:17; Jo 13:36

19 (Jisas katɨp menmen im kewepyapɨr
karkeik te maain Pita kaki kakwenɨpi niuk
me God.) Epei au, Jisas ketpɨwek kar ik.
“Ti ehisɨsa.”

Jisas katɨp ke hi mɨtɨk disaipel kerek hɨrak hanhana iuwe

20 *Pita keweikɨn kerenaan kɨra hi mɨtɨk
disaipel kiutɨp herp sip kɨrak kerek Jisas
hanhana. Hi mɨtɨk disaipel kerek nɨpaa
hepu yeno hetike Jisas wɨrapɨtakɨt hi
hitɨwekhi har ik: ‘Mɨtɨk Iuwe, keimɨn
kewepityapɨr ti eno mɨt enun?’
21 Pita kɨra hɨrak kitehi Jisas kar ik:
“Mɨtɨk Iuwe, mekam mamnen mɨtɨk ik?”
22 *Jisas ketpɨwek, “Hi hanhan hɨrak
kaku ere hi pɨke anen, hɨram menmen mit
au. Ti ehisɨsa.”
23 Te hɨm epei mekrit te mɨt nises hɨm
me Krais natɨp hi mɨtɨk disaipel ik ek hahi
au. Te Jisas ap katɨp hi ap hahi au. Hɨrak
katɨp, “Hi hanhan mɨtɨk ik kaku ere hi
pɨke anen, hɨram menmen mit au.”
24 *Hi kerekek hi disaipel hi atɨp me
menmen im, hi ewisɨm mau tɨwei. Yi
yertei menmen hi hetpim, hɨram hɨm
yaaim, hi ap emipɨn au.
25 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe ham.
Mɨt hɨr nanwisɨm mamu tɨwei ham, hi
han kitet tɨ im haiu mɨt mewim ap ketenen
tɨwei yapɨrwe mar im taau.

Mepɨr keremem

* **21:20** Jo 13:23-25 * **21:22** Mt 16:28 * **21:24** Jo 19:35 * **21:25** Jo 20:30

Menmen Mɨt Aposel Hɨr Nɨrɨakem

Menmen me tɨwei ik

Mɨt hɨr nau nemerɨr wɨ hɨr nantɨp mɨt hɨm me Jisas *1:1-26*
1. Jisas katɨp mɨt disaipel menmen *1:1-14*
2. Mɨtɨk kekrehɨr ke Judas *1:15-26*

Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Jerusalem *2:1–8:3*

Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Judea ketike Sameria *8:4–12:25*

Mɨtɨk Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas *13:1–28:31*
1. Namba wan taim Pol ken kerer wit wit *13:1–14:28*
2. Mɨt nererik natɨp neit Jerusalem *15:1-35*
3. Namba tu taim Pol ken kerer wit wit *15:36–18:22*
4. Namba tri taim Pol ken kerer wit wit *18:23–21:16*
5. Pol kekre winak enuk keit wit Jerusalem, Sisaria ketike wit *21:17–28:31*

Jisas katɨp kaksiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakɨkaap mɨt

1 *Kai yinak Tiofilas, nɨpaa hi Luk hewiswut tɨwei hak me menmen Jisas hɨrak kɨrɨakem metike hɨm hɨrak ketpim kewepyapɨr mɨt em,

2 *ere wɨ God ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. God ketɨwekhis wen au, Jisas hɨrak wen kepu tɨ, hɨrak katɨp mɨt nɨrak kerek nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr aposel hɨr nanwep yapɨr hɨm mɨrak. Hɨrak ketpor hɨm nɨpaa God Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketpɨwekem.

3 *Jisas hɨrak kaa pɨke kekrit nepei au, me wɨ 40 hɨrak keteiknor hɨrak hɨrekes kepu keriuwe menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes ketpor menmen me God kakinɨn mɨt naanempror.

4 *Hɨrak wen kepu ketikeri, hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap nanɨnaaiwɨr wit Jerusalem au. Hɨrak katɨp kar ik: "Yi eiyɨt in ere God Hɨmɨn kɨrak Yaaik kerek nɨpaa God Haai kai katɨp kakriuwetek hɨrak kaknen. Nɨpaa hi hetpiyem.

5 *Nɨpaa Jon kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar keremem. Te maain wɨ ham God kakweti yi mɨt Hɨmɨn kɨrak Yaaik kaknen kaku kakɨkre han ki, hɨrak kakɨkepi yi einaaiwɨr wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm me God."

6 *Mɨt aposel wen nererik nepu, hɨr nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk Iuwe me wɨ im te ti ehu wit Isrel ehinɨn naanmamprai haiu mɨt ne Isrel a?"

7 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Hɨram ap menmen mi te yi eiyɨrtei wɨ te menmen im mamnen au. God Haai hɨrekes kɨmat wɨ im kises han kɨrak. Te menmen im hi hetpiyem te yi eiyɨrteiyem.

8 *Maain God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakwi yi yayɨt menmen mɨrak iuwe mamkepi, yi yaino wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm mai. Im em epei au, yi yaino provins Judia. Im em epei au, yi yaino wit iuwe Sameria metike wit yapɨrwe, yi eiwepyapɨr hɨm mai."

Jisas kɨnaaiwɨr tɨ ken wit ke God (Mk 16:19-20; Lu 24:50-53)

9 *Hɨrak ketpor hɨm im epei au, hɨr wen nɨrek, hɨrak God keriyaak kɨnaaiwɨr tɨ ken niu, napɨ kɨwapɨnek hɨr nɨrek nepei au.

10 *Hɨr wen nereweknaan keit nepni, mɨtɨkɨt wik terp tekiteri klos mɨrakɨt hɨram mɨre hike.

11 *Hɨrakɨt tetpor tar ik: "Yi mɨt ne Galili yi yenmak yi yereweknaan keit nepni? Mɨtɨk eik Jisas hɨrekes yi yɨrek hɨrak kɨnaiwɨri ken wit ke God, maain hɨrak pɨke kaknen kakɨr ke in ek yi yɨrek hɨrak ken nepni."

Mɨt aposel nehimɨtan mɨtɨk hak kekrehɨr ke mɨtɨk Judas nɨpaa kaa

12 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨr aposel nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak

* **1:1** Lu 1:1-4 * **1:2** Mk 16:19; Lu 24:49-51 * **1:3** Lu 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4** Lu 24:49; Jo 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5** Mt 3:11 * **1:6** Lu 24:21 * **1:7** Mk 13:32 * **1:8** Mt 28:19; Lu 24:48; Ap 2:32, 3:15, 5:32; Ef 3:16 * **1:9** Jo 6:62 * **1:10** Lu 24:4 * **1:11** Mt 26:64; Lu 21:27; Rev 1:7 * **1:12** Lu 24:50-53

wit Oliv, hɨr nen wit Jerusalem. Hɨrak
ap yanɨmɨn au. Hɨrak menep kar ke mɨt
ne Juda me wɨ Sabat hɨr neke tɨ nanɨno.
Hɨrak kɨre 1 kilomita.
13-14 **Hɨr nɨpiun Jerusalem, hɨr nan
wɨnak kerek nɨpaa hɨr newik. Hɨr nɨnɨk
nen haau nɨmɨn ein mekre wɨnak kau niu.
Hɨr mɨt in: Pita, Jon, Jems, Andru, Filip,
Tomas, Batolomyu, Matyu, Jems hɨrak
mɨtɨk hak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, Saimon
kerek kises hɨm me mɨt Selot, hɨr netike
Judas nɨkan ke Jems, Maria, miye pe Jisas
wetike kikrek nɨrak, hɨr netike miyapɨr
han. Hɨr yapɨrwe nau haau ik e. Wɨ
yapɨrwe hɨr nererik neit in, hɨr nitehi God
menmen.
15 Maain wɨ ham mɨt 120 hɨr nises hɨm
me Krais, hɨr nererik nau haau iuwe, Pita
kekrit ketpor kar ik:
16 *"Nai yinan, nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik
kenip mɨtɨk iuwe King Devit hɨrak kewis
hɨm mau tɨwei me mɨtɨk Judas kerek
nɨpaa kewepyapɨr Jisas kerp nein te hɨr
mɨt enun netɨwekhis. Hɨm im nepei man
mar ke nɨpaa Devit kewisɨm hɨram mam-
nen.
17 Nɨpaa Judas hɨrak ketikewai. Jisas
kehimɨtanek kɨrɨak menmen ketikewai.
18 *(Mɨtɨk ik keit tɨ mei keriuwe pewek
hɨrak nɨpaa ketɨwem me menmen enum
hɨrak kɨrɨak Jisas em. Hɨrak keit tɨ, hɨrak
kerp kau niu kenkewɨn ken tɨ tu kewep
nɨnpɨ meket men witeik hɨrak kaa."
19 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem nemtau
Judas kaa karkeik te hɨr nekine tɨ ik mekre
hɨm mɨr hɨr natɨp Akeldama. Hɨm im
hɨram matɨp mar im: "Hemkre mekiuwe
tɨ.")
20 *"Hɨm mau tɨwei nɨpaa Devit
kewisɨm hɨram Sam. Hɨm im matɨp mar
im,
'Wɨnak kɨrak kaku weinɨk, mɨtɨk hak ap
kakwik ekɨt. Mɨtɨk hak kakɨkrehɨr
kɨrak kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak
kɨrɨakem.'
21-22 *"Sɨs, haiu mamɨhimɨtan mɨtɨk
hak kaktikewai mamwepyapɨr Mɨtɨk
Iuwe Jisas hɨrak pɨke kekrit. Haiu
mamɨhimɨtan mɨtɨk kerek kekitewai men
ein nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Jisas kekitewai haiu
men me wɨ Jon kewepyapɨr hɨm me God
hɨrak kɨkɨr mɨt ere God keithis Jisas keiyɨk
ken wit kɨrak."
23 Pita katɨp epei au, hɨr nehimɨtan
mɨtɨkɨt wik. Josep kerek mɨt hɨr nekinaak
Banabas o Jastas, hɨrak kekite Mataias.
Hɨrakɨt wik keretet.
24 *Hɨr nehimɨtan wik et, hɨr nitehi
Mɨtɨk Iuwe God nar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti epei
hertei han ke mɨt yapɨrwe te ti eteiknai
keimɨn ke mɨtɨkɨt wik it ti ehimɨtanek
25 hɨrak kakɨkrehɨr ke Judas. Judas
hɨrak keweikɨn sip kewet menmen im me
God hɨrak kaa epei ken wit kerek nɨpaa
ti God ehimɨtanek hɨrak kaknori. Hɨrak
kakɨkrehɨr kɨrak te hɨrak kakrɨak men-
men kakɨr ke haiu mɨt aposel."
26 Hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe God menmen
nepei au, hɨr nen vot keimɨn kakɨkrehɨr
ke Judas. Hɨr nen vot nepei au, hɨr
nehimɨtan Mataias hɨrak kakɨkrehɨr ke
Judas, hɨrak kaku kaktike mɨt aposel nar
ke hiswiyen kiutɨp (11).

2

God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre mɨt

1 *Mewaai meruri wɨ Pentikos epei man,
kerek mɨt nererik newet God menmen
ham me ni mɨr, mɨt kerek nises hɨm me
Krais hɨr nererik nau wɨnak kiutɨp.
2 Hɨr nererik nau wɨnak, wasenum
menmen mesikeyaanmi meke nepni man
mɨre yuwerep mɨniu ma mekre wɨnak,
hɨram mesikeyaanmi (o mesikewari)
wɨsenum meit wɨnak mɨt newik.
3 *Hɨram mesikeyaanmi wɨsenum meit
wɨnak eik, hɨr mɨt en nɨr menmen mɨre
si mekinen nin kike kike mau merer mɨt
hɨras yapɨrwe nau wɨnak.
4 *Hɨr yapɨrwe God Hɨmɨn Yaaik kewi
kinɨni naanmɨpror, hɨr natɨp hɨm ham
hɨm ham hɨr netariyem, kerek God Hɨmɨn
Yaaik kenipi niutɨp niutɨp hɨr netpim.
5 Me wɨ im mɨt ne weiwɨk miutɨp ne
Isrel hɨr nises hɨm me God nitɨwekhi
menmen, hɨr nau nerer wit wit, hɨr nan

* **1:13-14** Mt 10:2-4 * **1:13-14** Jo 7:5 * **1:16** Sam 41:9 * **1:18** Mt 27:3-10 * **1:20** Sam 69:25, 109:8 * **1:21-22** Jo 15:27 * **1:24** Jo 2:25 * **2:1** Lev 23:15-21; Diu 16:9-11 * **2:3** Mt 3:11 * **2:4** Ap 4:31, 10:44-46, 19:6; Mk 16:17

nau wit Jerusalem nanises menmen me wɨ
Pentikos.
6 Mɨt yapɨrwe in hɨr nemtau menmen
mesikeyaanmi (o mesikewari) meit wɨnak
ke aposel newik, te hɨr nesiuknen nan
nererik, hɨr han kɨr kekrit kekrit kentar
hɨr nemtau mɨt nises hɨm me Krais natɨp
hɨm mɨr.
7 *Hɨr nehɨnhɨn nemtau menmen im te
hɨr natɨpan nar ik: "Mɨt in hɨr natɨp hɨm
maiu te hɨr ne Galili keriyen,
8 te haiu markeik haiu niutɨp niutɨp
memtau hɨm maiu me nɨpaa ein miye haai
naiu netpim neit wit kaiu eik?
9 *Haiu mɨt yapɨrwe merer provins mar
im em. Haiu ne wit Patia, Midia, Ilam,
Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontas,
Esia,
10 Frisia, Pamfilia, wit iuwe Isip, wit me
Libia menep Sairini. Haiu mɨt han ne wit
iuwe Rom haiu mau in,
11 haiu mɨt han ne weiwɨk miutɨp me
Isrel, haiu mɨt han au weiwɨk miutɨp ham.
Haiu mɨt han ne wit Krit o Arebia, te
haiu mɨt yapɨrwe memtau menmen iuwe
God kɨrɨakem kerek mɨt in hɨr netpaiyem
neriuwe hɨm maiu."
12 Han kɨr katɨp te hɨr nitehiyan natip
nar ik: "Mekam im hɨram epei man?"
13 Au, mɨt han hɨr nitetnaan natip, "Mɨt
in naam tɨpar si enum wain keremem, te
hɨr netaritari."

Pita kewepyapɨr hɨm me God

14 Te Pita kekrit ketike mɨt aposel
hiswiyen kiutɨp (11) hɨrak katɨp hɨm iuwe
katɨp kar ik: "Yi mɨt ne Judia yetike mɨt
yi yau wit Jerusalem, yi nɨkɨp emnep
eiyɨmtau menmen im hi etpiyem me men-
men im epei man.
15 Yi han kitet mɨt in hɨr naam tɨpar si
enum hɨr netaritari. Hɨr au, hɨrak weni
hekrit wepni kewep kan kerekek. Wɨtaan
te mɨt hɨr naam tɨpar si enum netaritari.
16 Menmen im yi yemtewem hɨram
menmen nɨpaa profet Joel hɨrak ketpim
kar ik:
17 *'Hi God me wɨ kerek Mɨtɨk Iuwe Krais
epei kaknen kaku tɨ, hi hɨrekes
ariuwet Hɨmɨn kai Yaaik kaknen
mɨt yapɨrwe. Nɨkerek hɨrakɨt tetike
nɨkerek hɨram (o hɨran) ni hɨr nan-
wepyapɨr hɨm mai, yi mɨt pipep yi
wen yepu yɨtyaak, yi enun ye mɨt yi
eiwaai eiyɨtyak eiyɨr menmen mai.
18 Me wɨ ham im mɨt han nai o miyapɨr
han nai hɨr nɨrɨak menmen mai hi eri-
uwet Hɨmɨn kai Yaaik kaknen te hɨr nan-
wepyapɨr hɨm mai.
19 Me wɨ eim, hi arɨak menmen nɨpaa yi
yɨrem mau nepni o mau tɨ mar im
au. Hi arɨak si metike si tɨwekre
hemkre hɨram mamnen.
20 Wepni kakɨr au, wenke hɨrak kak-
weikɨnhis kakre yɨwir menep wɨ
yaaim Mɨtɨk Iuwe Krais pɨke kak-
nen tɨ ik.
21 *Te mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp kerek
nenɨne Mɨtɨk Iuwe nanitehi Krais
kakɨkepi, hɨrak kakɨkepi kaktorhis.'
Profet Joel katip hɨm im.
22 *"Yi mɨt ne Isrel yi eiyɨmtau hɨm
im me Jisas ke Nasaret. Yi yertei Jisas
kɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe, hɨrak
kɨkaap mɨt his hɨt enum keriuwe menmen
iuwe God kewetɨwekem. God keteikni
hɨrak keriuwet Jisas kan keriuwe men-
men hɨrak kewis Jisas kɨrɨakem, yi mɨt
epei yɨrem.
23 *Nɨpaa God kertei mekam mamnen te
hɨrak han kitet te kaksiuwe Jisas kakno his
me yi mɨt. Yi yeriyaak yeiyɨk yen yewis
mɨt enun newenkekik kau nu tentarakɨt
hɨrak kaa.
24 *Hɨrak kaa, te God kɨkɨak hɨrak kepu
kesiupanek kɨnaaiwɨr wit mɨt epei naa
hɨmɨn kɨr kewi. Hɨrak God kinɨn menmen
menip mɨt nani hɨr han enuk nentar Jisas
kaki kaku kakɨt taau. Au, God nɨpaa katɨp
kakɨkɨak Jisas kekre hei yɨnk kɨrak ap te
kakɨsine au.
25 *Hɨm me God nɨpaa Devit kewisɨm
mau tɨwei matɨp menmen im:
'Hekrit hekrit hi hɨpɨr Mɨtɨk Iuwe menep.
Hɨrak kau ketikewa te hi ap han
kɨrɨra keriuwe menmen au.
26 Hi han yaaik hentar menmen im. Men-
men hi hetpim meteikɨn mɨt hi han
yaaik. Hi hɨre mɨtɨk kerekek te hi
han tokik ehu ehɨntar

* **2:7** Ap 1:11 * **2:9** 2Ti 1:15 * **2:17** Joe 2:28-32 * **2:21** Ro 10:13 * **2:22** Jo 3:2 * **2:23** Ap 4:28; 1Pi 1:20
* **2:24** Ap 3:15 * **2:25** Sam 16:8-11 * **2:27** Ap 13:35

27 *ti God ap ewis hɨmɨn kai kaku wit
ke mɨt naa hɨmɨn kɨr kewi au. Ti
ap ewisa hi Mɨtɨk kerek nɨpaa ti
ehimɨtena hi hɨrɨak menmen mit, ti
ap ewisa hi hahi awaai akre herwe
hei te yɨnk kai kaknɨn taau.
28 Ti epei heteikno menmen hi tewen
arɨakem te hi ehu ehɨt. Ti ehu
etikewa te hi han yaaik wɨsenuk.'
Devit epei katɨp hɨm im:

29 *"Nai yinan hi hetpi menmen te yi eiyɨrteiyem me maam nɨpu kaiu Devit. Hɨrak kaa mɨt newisɨk kekre hei kɨwaai keit. Haiu mertei hei kɨrak wen kɨwaai ketike haiu mɨt, te hɨm nɨpaa Devit kewisɨm hɨrak katɨp ke hɨrekes au, mɨtɨk hak.

30 *Nɨpaa Devit wen kepu, hɨrak kɨre profet hɨrak kertei menmen maain God kakrɨakem kentar God ketpɨwekem. God katip hɨrak kaknip nepenyek kɨrak hak hɨrak mɨtɨk iuwe king kɨre Devit, hɨrak kakinɨn haiu mɨt naanmamprai.

31 *Devit hɨrak kertei menmen God kakrɨakem te hɨrak kewis hɨm mau tɨwei me Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais maain hɨrak kaki pɨke kakɨkrit. Hɨrak kewis hɨm hɨram matɨp:

'Hɨrak God ap kɨnaiwɨrek keit wit ke mɨt
hɨr naa hɨmɨn kɨr kewi, hɨrak yɨnk
kɨrak kakɨsine au.'

32 *God epei kɨkɨak Mɨtɨk ik Jisas pɨke kekrit kepu. Haiu mɨt in epei mɨrek.

33 *God kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kau, hɨrak kau ketike God kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe. God kewetɨwek Hɨmɨn Yaaik kar ke nɨpaa hɨrak ketpim, te in ek menmen yi yɨrem yemtewem hɨram God Hɨmɨn Yaaik hɨrak keriuwetek kan haiu mɨt, hɨrak kɨrɨakem.

34-35 *Devit hɨrekes ap ken wit ke God au, mɨtɨk hak. Devit kewis hɨm mau tɨwei hɨram matɨp:

'Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai
Krais "Ti ehu menep etikewa ehinɨn
naanmɨpre menmen ere hi enip mɨt
enun nepan nanises hɨm mit." '

36 *Pita wen katɨp kar ik: "Yi mɨt ne Isrel, yi eiyɨrtei menmen im werek werek. Mɨtɨk ik Jisas kerek yi yewenkekik kau nu tentarakɨt, God hɨrak kenipek hɨrak Mɨtɨk Iuwe hɨrak kehimɨtenek hɨrak Krais."

Mɨt miyapɨr hɨr neweikɨn han nises hɨm me Krais, hɨr Aposel nɨkɨri

37 *Mɨt epei nemtau menmen Pita ketpim, hɨm merekir han kɨr han enuk natɨp Pita kekite mɨt aposel han netpor nar ik: "Naiu yinan, te in ek haiu emrɨak mekam?"

38 *Pita kewenhi katɨp kar ik: "Yi yapɨrwe niutɨp niutɨp eiweikɨn sip eiwet menmen enum haiu mamɨkri yayɨkre tɨpar mamkine niuk me Jisas Krais te hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem te hɨrak kakweti God Hɨmɨn Yaaik.

39 *Nɨpaa God katɨp kaksiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen yi mɨt yaitike nɨkerek ni, mɨt yapɨrwe hɨr nau neit nerer wit wit kerek God kaknɨnor hɨr nanisesik."

40 *Pita ketpor hɨm ham yapɨrwe kari han kɨr keriuwerem, hɨrak katɨp kar ik: "Yi eikaap hɨras einepɨn eikeipɨn menmen enum mamnen mamnep mɨt enun in nɨpaa nenep Jisas."

41 *Mɨt yapɨrwe hɨr nemtau hɨm Pita ketporem te hɨr newisi nɨkɨri. Me wɨ im e God kari 3,000 mɨt hɨr netike mɨt aposel hɨr nises hɨm me Krais.

Menmen yaaim mɨt ne weiwɨk miutɨp me God nɨrɨakem

42 *Mɨt in han kɨr kekrit hɨr hanhan nemtau hɨm me mɨt aposel, hɨr netike mɨt nau han kiutɨp nɨkaapan, hɨr nekiyan naam menmen han tewenɨn menmen Jisas kɨrɨakem, hɨr nekiyan nitehi God me menmen.

43 *Mɨt aposel hɨr nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe nɨkaap mɨt nɨnap hɨr nɨre yaain te mɨt yapɨrwe hɨr han kekrit neriuwe menmen.

44 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm me Krais hɨr nekiyan nau neit, hɨr han kitet menmen

* **2:29** 1Kin 2:10; Ap 13:36 * **2:30** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4, 132:11 * **2:31** Sam 16:10 * **2:32** Ap 13:36 * **2:33** Mk 16:19; Ap 1:4, 7:55-56; 1Pi 3:22 * **2:34-35** Sam 110:1 * **2:36** Ap 5:30-31 * **2:37** Lu 3:10, 12; Ap 16:30 * **2:38** Lu 24:47; Ap 3:19 * **2:39** Ais 57:19 * **2:40** Diu 32:5; Fl 2:15 * **2:41** Ap 2:47, 4:4, 5:14 * **2:42** Ap 20:7 * **2:43** Ap 5:11-12, 6:8 * **2:44** Ap 4:32-35

yapɨrwe hɨr netenenim, hɨram me mɨt,
hɨras au.
45 Hɨr nesiuwe tɨ mɨr o menmen mɨr
nanɨt nan mererim. Hɨr neit pewek im
hɨr nenkerem newet mɨt neimɨn netenen
pewek au, hɨr neiyɨm nen nanɨt menmen.
46 *Hekrit hekrit hɨr nen nekiyan nau
niutɨp neit wɨnak iuwe ke God keit
Jerusalem, hɨr nekiyan nau naam men-
men nerer wɨnak mɨr han tewenɨn men-
men Jisas kɨrɨakem. Hɨr han yaaik naam
menmen mɨr.
47 *Hɨr newenɨpi niuk me God, hɨr mɨt
han yaaik neriuweri. Hekrit hekrit Mɨtɨk
Iuwe God kari han ke mɨt hɨr nisesik, te
hɨr nererik nekiyan nau neit neriuwe mɨt
kerek hɨr ninɨn nises God.

3

Mɨtɨk hak hɨt enum Pita kekite Jon tekepik hɨrak kɨre yaaik

1 *Wɨ ham hɨnkewɨ Pita ketike Jon
tariyakɨt ten wɨnak iuwe ke God. Hɨnkewɨ
in ek mɨt nererik nitehi God menmen.
2 *Mɨtɨk hak kerek hɨt enum nɨpaa miye
winaak ere in, hekrit hekrit mɨt nɨnanek
newisɨk kau menep ya weipɨr niuk mɨrak
"Yaaim" hɨram ya weipɨr ham me wɨnak
iuwe ke God, hɨrak kau en kitehi mɨt
miyapɨr kerek nanɨno nɨmɨn hɨrak ketpor
hɨr nanwetɨwek pewek mei me menmen.
3 Hɨrak kɨr Pita ketike Jon epei tatno
wɨnak nɨmɨn ein, hɨrak kitɨwekɨthi ke
pewek mei ke menmen.
4 *Hɨrakɨt tɨrapɨrɨwek, Pita ketpɨwek
kar ik: "Ti erawɨr."
5 Hɨrak mɨtɨk kɨkɨamnaan kɨret hɨrak
han kitet kar ik: "Hɨrakɨt tatweto men-
men."
6 *Pita ketpɨwek kar ik: "Hi hetenen
pewek mei au, te menmen hi hetenɨnem
hi ewetutem. Hi hetput ekrehɨr ke Jisas
Krais nɨpaa ke wit Nasaret, ti ekrit eke tɨ
eno."
7 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketenen
his yaaim mɨrak keriyaak kekrit kerp.
Wasenum hɨt metike hɨtpar mɨrak mɨre
yaaim.
8 *Hɨrak kehɨn kekrit kerp hɨrak keke tɨ
ketikeret ten wɨnak ke God. Hɨrak keke
tɨ, kehɨn kɨniu ketɨkɨr kewenɨpi niuk me
God.
9 Mɨt yapɨrwe en nɨrek keke tɨ kewenɨpi
niuk me God.
10 Hɨr nertei hɨrak mɨtɨk hɨt enum kerek
nɨpaa kau ya weipɨr niuk mɨrak "Yaaim"
ke wɨnak iuwe ke God, hɨrak hekrit hekrit
kitehi mɨt me menmen. Hɨr nerteiyek te
hɨr nehɨnhɨn han kitetim nar ik: "Mekam
epei man mekepik te hɨrak kɨre yaaik?"

Pita keit wɨnak iuwe ke God kewepyapɨr menmen God kɨrɨakem

11 Mɨtɨk ik nɨpaa hɨt enum kewen
Pita ketike Jon, mɨt yapɨrwe nitehiyan
menmen im nehɨnhɨn nepɨrpɨr nesiukɨn
nen wɨnak hɨnp niuk mɨrak "Hɨnp ke
Solomon."
12 Pita kɨr menmen ik hɨrak kewenhi
mɨt ketpor kar ik: "Yi mɨt ne Isrel. Yenmak
yi yehɨhɨn yentar menmen im? Yi yenmak
te yi yɨrapɨrawɨr han kitet hawɨr yaaikɨt
wɨrɨak menmen im meriuwe menmen
iuwe mawɨr te mɨtɨk ik nɨpaa hɨt enum
hɨrak kɨre yaaik?
13 *Hɨrak God ke maam nɨpu kaiu Ebra-
ham, Aisak, Jekop, hɨr netike maamrer
naiu nɨpaa hɨr nɨkaru nepu, hɨrak kenip
Mɨtɨk Jisas kerek kɨrɨak menmen mɨrak,
kenipek hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Yi epei yeri-
uwetek ken mɨtɨk iuwe gavman Pailat,
hɨrak kinɨn naanmɨprai haiu mɨt mau wit
Isrel, hɨrak hanhan kare kaksiupan Jisas
te yi yeweikɨn sip yewetɨwek yatɨp Jisas
hɨrak mɨtɨk enuk.
14 *Yi epei yeweikɨn sip yewet Mɨtɨk
Yaaik kerek God kehimɨntanek hɨrak kises
hɨm mɨrak. Yi au hanhan mɨtɨk iuwe
Pailat kaksiupan mɨtɨk enuk nɨpaa kenep
mɨtɨk kaa, hɨrak ken yi mɨt,
15 *te yi yenep mɨtɨk hɨrak keteikɨn mɨt
menmen mamkepi te hɨr nanu nantike
God. Au, yi yakɨp kaa te God kɨkɨak Jisas
pɨke kekrit kepu. Hawɨr epei wɨrek.
16 Hawɨr wises hɨm me Jisas te men-
men iuwe me Jisas kenip mɨtɨk ik, kerek
yi yerteiyek, hɨrak yaaik. Jisas hɨrak
kenip mɨtɨk ik yaaik kentar hɨrak kekepai

* **2:46** Lu 24:53 * **2:47** Ap 2:41, 6:7, 11:21, 24 * **3:1** Ap 10:3, 9, 30 * **3:2** Jo 9:1; Ap 14:8 * **3:4** Ap 14:9 * **3:6** Ap 3:16, 4:10, 16:18 * **3:8** Ap 14:10; Jo 5:14 * **3:13** Eks 3:6, 15; Mt 22:32; Ap 2:23, 7:32; Lu 23:13-25 * **3:14** Mk 15:6-15 * **3:15** Ap 1:8, 2:32, 4:10, 5:30

haiu misesik te menmen iuwe mɨrak man
mɨkaap mɨtɨk ik te yi epei yɨpɨrek, hɨt
mɨrak tokim meit.
17 *"In ek nawɨr yinan, hi hertei yi
yetike mɨt iuwe ninɨni naanmɨpri yɨrɨak
menmen im enum yenep Jisas yentar yi
yetari hɨrak keimɨn. Yi han kitet hɨrak
mɨtɨk kerekek.
18 *God nɨpaa enum eik kenip mɨt profet
hɨr newis hɨm mau tɨwei, hɨr newepyapɨr
Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨr mɨt han mɨt
nanɨwaankek. God kɨrɨak menmen im
epei man meriuwe menmen enum yi
nepei yɨrɨak Jisas em.
19 *"Yi eiweikɨn sip eiwet menmen
enum, yi eiyises God hɨrak kakɨsak men-
men enum yi yɨrɨakem.
20 Te Mɨtɨk Iuwe kakweti menmen
kaknip han ki kaku werek werek, hɨrak
kakriuwet Mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak
kaku kaktikewi. Mɨtɨk ik hɨrak Jisas.
21 Hɨrak eku ekɨt wit ke God ere
wɨ mamnen God kaknip menmen pɨke
mamre yaaim. Nɨpaa God katɨp mɨt profet
me menmen im te hɨr newisɨm mau tɨwei
newepyapɨrem.
22 *"Nɨpaa Moses hɨrak katɨp kar ik:
'God hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakɨt mɨtɨk kiutɨp
ke weiwɨk mi, hɨrak kakwisɨk kakre mɨtɨk
profet kaksiuwerek kakwepyapɨr men-
men me God kakɨr ke hɨrak keriuweta hi
han. Yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm hɨrak
ketpiyem.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak nisesim
au, hɨrak God kakpɨri ne weiwɨk me Isrel
kaknɨp nani.'
24 Nɨpaa mɨt profet yapɨrwe hɨr
newepyapɨr hɨm me God. Samyuel kekite
profet hɨr nɨkaru nekrehɨr ke Moses, hɨr
natɨp me wɨ im e.
25 *Hɨm God ketpim kewet mɨt profet
em, hɨr newepyapɨrem hɨram me yi mɨt
in. Yi eiyɨt menmen nɨpaa God katɨp
kakwet maamrer ni em. Nɨpaa hɨrak
katɨp Ebraham kar ik: 'Hi erɨak yaaim me
mɨt yapɨrwe nau tɨ heriuwe nepenyek kit.'
26 *Te God kehimɨtan mɨtɨk kɨrɨak men-
men mɨrak hɨrak kinɨn ken yi mɨt ne
weiwɨk me Isrel kerekyi yaaim kenip yi
mɨt niutɨp niutɨp yeweikɨn sip yewet men-
men enum."

4

Mɨt iuwe newis Pita kekite Jon tekre wɨnak enuk

1 *Pita kekite Jon wen terp en hɨrak
Pita wen katɨp mɨt menmen, te mɨt pris
kerek newet God menmen me mɨt, hɨr
netike mɨtɨk iuwe kepten ke polis kerek
naanmɨpre wɨnak ke God, hɨr netike mɨt
ne Sadyusi kerek han kitet mɨt naa hɨr
pɨke nankrit nanu au, hɨr nan nanɨthis
Pita ketike Jon.
2 *Hɨr nine han enuk neriuweret nen-
tar hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm tatɨp mɨt em,
hɨrakɨt tatɨp Jisas kaa hɨrak pɨke kekrit
kepu te mɨt hɨr nisesik hɨr nani, maain hɨr
pɨke nankrit nanu.
3 *Hɨr netɨwekɨthis ne hɨnkewɨ
newisɨkɨt tekre wɨnak enuk teit in ere
wanewik.
4 *Te mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me God
Pita ketpim, hɨr nisesim. In ek, mɨt neit
Jerusalem hɨr nises hɨm me God, hɨr nar
ke 5,000.

Mɨt iuwe kotim Pita kekite Jon teit wɨnak ke kaunsil

5 Wanewik, mɨt iuwe pris netike mɨt
iuwe ne kaunsil netike mɨt ninɨn nertei
hɨm lo me Moses, hɨr nererik neit
Jerusalem.
6 Hɨr netike Anas, kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt pris, hɨrak ketike Kaiafas,
Jon, Aleksanda tekite mɨt yapɨrwe ne
weiwɨk me mɨtɨk iuwe Anas, hɨr nan
nererik nau wɨnak iuwe eik.
7 *Hɨr nari Pita ketike Jon neiyɨt nan
newisɨkɨt terp nɨmɨn, hɨr nitɨwekɨthi nar
ik: "Keimɨn kekepi te yi epei yenip mɨtɨk
hɨt enum hɨrak kɨre yaaik? Yi yekine niuk
me keimɨn te yi yekepik?"
8 *God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han
ke Pita te hɨrak ketpor kar ik: "Yi mɨt iuwe
yinɨn naanmɨpre haiu mɨt ne Isrel yetike
yi mɨt iuwe ne Kaunsil,
9 yi yare yitawɨrhi me menmen yaaim
hawɨr wenip mɨtɨk ik hɨt mɨrak enum.

* **3:17** Lu 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18** Lu 24:27, 44, 46 * **3:19** Ap 2:38 * **3:22** Diu 18:15, 18-19; Ap 7:37 * **3:25** Jen 22:18; Ga 3:8 * **3:26** Ap 13:46 * **4:1** Lu 22:4, 52 * **4:2** Ap 23:8 * **4:3** Ap 5:18 * **4:4** Ap 2:41, 5:14 * **4:7** Mt 21:23 * **4:8** Mt 10:19-20; Ap 7:55

Yi hanhan yaiyɨrtei markeik te hawɨr wenipmɨtɨk ik kɨre yaaik.

10 *Hi hatɨp te yi mɨt in yetike mɨt yapɨrwe ne wit kaiu Isrel yi eiyɨrtei te mɨtɨk ik kerp ninaan mi hɨrak kɨre yaaik keriuwe menmen iuwe me Jisas Krais nɨpaa ke wit Nasaret kerek yi yewenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa, te God kɨkɨak pɨke kekrit kepu.

11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp tok piksa me Jisas mar im.

‘Hɨrak kɨre teinɨk yaaik, te yi mɨt yime wɨnak yi yɨneinɨk yi han kitet hɨrak enuk yi yepɨrek. Yi yepɨrek te God hanhanek kenipek hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk hɨrak ketenen wɨnak siup.’

12 *Hɨrak kerekek kakɨkaap mɨt ne tɨ. Neiyan taau. Haiu mɨt ne tɨ merer wit wit God ap kewetai niuk ham te haiu emisesik te hɨrak kaktaihis taau. Jisas Krais kerekek.”

13 Hɨr epei nemtau Pita ketike Jon hɨrakɨt tatɨp hɨm iuwe hɨrakɨt tɨnaain au, hɨr nertei hɨrakɨt ten skul au, hɨr han kekrit kekrit me menmen im. Hɨr nertei nɨpaa hɨrakɨt tau tekite Jisas.

14 Hɨr hanhan netpɨwekɨt menmen enum neneret te hɨr nɨr mɨtɨk kerp ketikeret hɨrak kɨre yaaik te hɨr nekintɨp nerp neit.

15 Hɨr nekintɨp nerp neit o, hɨr netpɨwekɨt tatno witeik tɨnaaiwɨr haau hɨr newim. Hɨrakɨt tatno. Nepei au, hɨr mɨt ne kaunsil hɨr natɨpan natɨp nar ik:

16 *“Haiu mamrɨak mɨtɨkɨt it mekam? Mɨt yapɨrwe nau wit Jerusalem epei nertei mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tɨrɨak menmen ik yaaik te haiu ap mepakɨnet taau.

17 *Haiu emɨtpɨwekɨt emneret hɨrakɨt ap tatwepyapɨr hɨm me Jisas tatɨp mɨt em te menmen im me Jisas mamno mɨt han au emɨt!”

18 Hɨr natɨpan epei au, hɨr nenɨnɨwekɨt neriyaakɨt tan, hɨr netpɨwekɨt hɨm manp te hɨrakɨt ap tatwepyapɨr tatɨp mɨt hɨm me Jisas.

19 Au, Pita ketike Jon tewenhi tetpor tar ik: “Yi han ekitet God hɨrak han kitet mekam yaaim hawɨr ewisesim. Hɨm mi o hɨm mɨrak.

20 Te hawɨr ewepyapɨr menmen hawɨr wɨrem, menmen hawɨr wemtau hɨrak ketpim. Hawɨr wekintɨp au.”

21 Mɨt ne kaunsil wen netpɨwekɨt hɨm manp neneret. Nepei au, hɨr neriuwetet ten wit eik. Hɨr ap nɨnapɨn menmen enum te hɨr naksɨp nentar mɨt yapɨrwe newenɨpi niuk me God me menmen hɨrakɨt tɨrɨakem.

22 Mɨtɨk kerek hɨrakɨt tekepik hɨrak kɨre yaaik, hɨrak kinɨn 40 tito kau tɨ.

Mɨt nises hɨm me Krais nitehi God kakɨkepi ap nɨnaain newepyapɨr hɨm mɨrak

23 Hɨr neriuwetet ten epei au, Pita ketike Jon pɨke ten nɨrakɨt yinan tetpor menmen mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne kaunsil netpim.

24 *Hɨr nemtewek epei au, mɨt hɨr nitehi God natɨp nar ik: “Mɨtɨk iuwe God ti epei hewis nepni mekite tɨ, wan eik, menmen yapɨrwe mewim.

25 *Nɨpaa Hɨmɨn kit Yaaik hɨrak kenip maam kaiu Devit kewis hɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar im:

‘Nenmak mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr han enuk wɨsenuk? Nenmak hɨr nimenɨpɨn natɨp weinɨm me nanɨnep Mɨtɨk Iuwe God.

26 Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt nerer wit wit hɨr neit yipo henmik nopen menmen mɨr hɨr nan nererik nanɨnep Mɨtɨk Iuwe God ketike Mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak Krais.’

27 *“Menmen epei man. Mɨtɨk iuwe gavman King Herot ketike mɨtɨk iuwe gavman Pailat hɨrakɨt tetike mɨt ne weiwɨk me Isrel mɨt han au, ne weiwɨk ham, hɨr yapɨrwe nimoryipɨr neit wit Jerusalem nenep mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen mit kerek nɨpaa ti ehimɨtanek hɨrak Krais.

28 *Hɨr nererik nɨrɨak menmen mar ke nɨpaa ti hanhan heriuwe menmen mit iuwe enipem hɨram mamnen.

* **4:10** Ap 3:6, 13-16 * **4:11** Sam 118:22; Mt 21:42; 1Pi 2:4, 7 * **4:12** Mt 1:21 * **4:16** Jo 11:47 * **4:17** Ap 5:28-29, 40 * **4:24** Eks 20:11; Nia 9:6; Sam 146:6 * **4:25** Sam 2:1-2 * **4:27** Mt 27:1-2; Lu 23:7-11; Ap 3:13 * **4:28** Ap 2:23 * **4:29** Ef 6:19

29 *Te in ek Mɨtɨk Iuwe God ti emtau
menmen enum hɨr netpaiyem me hɨr nan-
wep. Ti ekepai haiu ap mɨnaain te haiu
mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Jisas.
30 Ti eteikɨn mɨt iuwe enun ti enip mɨt
hɨr nɨnap o his hɨt enum ti enipi hɨr
enɨre yaain, ti ekepai haiu emnip men-
men yaaim emɨkrehɨr ke mɨtɨk Jisas hɨrak
kɨrɨak menmen mit."

31 *Hɨr nitehi God menmen epei au,
haau ke wɨnak hɨr nererik nau neit
nɨmɨn ein, hɨrak kɨtanɨk, God Hɨmɨn
Yaaik kan kau kekre han kɨr kekepi te hɨr
newepyapɨr hɨm yaaim me God hɨr ap
nɨnaain au.

Mɨt nises hɨm me God hɨr nekiyan nau han kiutɨp

32 *Mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm me God
nekiyan nau han kiutɨp. Mɨtɨk kiutɨp kari
pewek menmen au. Hɨr mɨt yapɨrwe han
kitet nare menmen me mɨt niutɨp niutɨp
hɨram menmen me haiu mɨt yapɨrwe.
33 *God kɨkaap mɨt aposel keriuwe men-
men mɨrak iuwe te hɨr natɨp werek werek
newepyapɨr hɨm me Jisas hɨrak kaa God
kɨkɨak pɨke kekrit kepu. Mɨt yapɨrwe han
kitet hɨr yaain iuwe.
34 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in yapɨrwe hɨrak
ap mɨtɨk ketenen menmen auri me men-
men yapɨrwe au. Neimɨn hɨr netenen
tɨ o wɨnak hɨr nesiuwerem nanɨt pewek
mererim te hɨr neit pewek neiyɨm nan
35 newet mɨt aposel em te hɨr nenkerem
newet mɨt miyapɨr netenen menmen au
hɨr newetɨr em te hɨr nau werek werek.
36 *Me wɨ im, mɨtɨk kiutɨp niuk mɨrak
Josep hɨrak ke weiwɨk me Livai, hɨrak
nɨpaa miye pɨrak winaak keit wit Saipras
kerek wan kimaak keketik, hɨrak kepu
ketike mɨt en. Aposel nekine niuk mɨrak
ham me hɨm Grik Banabas. Niuk im
hɨram matɨp mar im: "Mɨtɨk kɨkaap mɨt
nises hɨm me God."
37 Hɨrak kerekek kesiuwe tɨ mɨrak ham
keit pewek mererim keiyɨm kan kewet mɨt
aposel em.

5

Hɨm me Ananaias ketike mɨte pɨrak Sapaira

1 Banabas hɨrak kewet mɨt aposel
kewetɨr pewek kenemtɨn me tɨ mɨrak
te mɨtɨk hak au. Niuk mɨrak Ananaias.
Hɨrak mɨte pɨrak Sapaira. Hɨrak kesiuwe
tɨ mɨrak ham keit pewek mererim.
2 *Te hɨrak kenke meiyaam pɨnam
kɨsawɨnem, hɨrak kewet mɨt aposel pɨnam
hɨrak ketpor kar ik: "Pewek im hi
ewetiyem hɨram keremem. Hi ap etenen
meiyam au." Mɨte pɨrak epei wertei han
kɨrak hɨre watɨp: "Hɨram werek."
3 *Pita kitɨwekhi kar ik: "Ti henmak te
ti hewis Seten kari han kit te ti hewisɨs
God Hɨmɨn Yaaik ti epei henke ham pɨnam
hɨsawɨnem?
4 Nɨpaa ti etenen tɨ hɨram mit. Ti epei
hesiuwerem heit pewek mererim, hɨram
mit. Ti henmak te ti han kitet hɨrɨak
menmen enum mar im hɨsawɨn pewek
pɨnam. Ti ap hewisɨsai haiu mɨt keriyen
meriuwerem au. Ti hewises God ek."
5 *Ananaias kemtau hɨm im epei au,
hɨrak kenkewɨn kaa. Hɨrak kenkewɨn
kaa, mɨt kerek nemtau menmen im hɨr
nepɨrpɨr iuwe.
6 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, hɨr mɨt pipep neit
laplap neiyɨm nan nesenkekik keriuw-
erem hɨr neiyɨk nen newisɨk kekre hei.
7 Maain, mɨte pɨrak wetari menmen im
epei man, te hɨre wan in.
8 Pita kitɨwehi kar ik: "Ti hetike mɨtɨk
kit yi epei yeit nan im keremem me tɨ yi
yesiuwerem o?" Hɨre wewenhi watɨp war
ik: "Keremem."
9 *Pita ketpɨwe kar ik: "Ti hetike mɨtɨk
kit yi yenmak te yi han kitetan yi yewenɨn
hɨm God Hɨmɨn Yaaik te hɨrak kakyiwep
au? Mɨt kerek epei newis mɨtɨk kit kekre
hei, hɨr pɨke nanɨnen nantuthis nanrit
nanɨno."
10 Hɨrak katɨp epei au, mɨte ip e hɨre
wenkewɨn waa. Wenkewɨn waa, pipep
nan nɨmɨn in nɨrep hɨre waa, te hɨr
nɨnanep neiyɨp nen newisiye wɨwaai
menep hei ke mɨtɨk kɨre.

* **4:31** Ap 2:4 * **4:32** Ap 2:44 * **4:33** Ap 2:47 * **4:34** Ap 2:45 * **4:36** Ap 11:22-26, 13:2-3 * **5:2** Ap 4:34-35
* **5:3** Jo 13:2 * **5:5** Ap 2:43 * **5:9** 1Ko 10:9

11 Mɨt ne weiwɨk miutɨp me God kerek
nises hɨm me Krais neit Jerusalem netike
mɨt han kerek nemtau menmen im, hɨr
nepɨrpɨr wɨsenum.

Mɨt aposel nɨrɨak menmei menmei yaaim mirakel nɨkaap mɨt enun nɨnap o his hɨt enum

12 *Mɨt aposel nɨrɨak menmen yaaim
mirakel mekre nɨmɨn ke mɨt neiyɨm
nɨkaap mɨt neriuwerem. Mɨt yapɨrwe
kerek nises hɨm yaaim me Krais hɨr
nererik nau han kiutɨp neit wɨnak iuwe ke
God neit pɨnak niuk mɨrak "Hɨnp ke mɨtɨk
Solomon."
13 Mɨt kerek ap nises hɨm me Krais hɨr
nɨnapen netikeri nau nererik, te hɨr han
kiteti hɨr mɨt yaain.
14 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe neweikɨn sip
newet menmen enum nises God, hɨr
nererik netike mɨt miyapɨr nɨpaa nises
God.
15 Mɨt neit ein nɨr menmen yaaim aposel
nɨrɨakem, te hɨr neit mɨt nɨnap neri nen
newisi nɨwaai wit eik nentar yeno te
Pita keke tɨ kakno in o ein kakwis his
mamɨntar mɨt nɨnap o au en wepni kɨr
kenep hɨmɨn kɨrak kentar mɨt nɨnap te hɨr
nanre yaain.
16 *Mɨt yapɨrwe nerer wit wit menep
Jerusalem hɨr nɨnan mɨt nɨnap netike mɨt
herwe enum manɨp mekreri han kɨr ken
sip te hɨr neri nan te Pita kekepi hɨr
yapɨrwe niutɨp niutɨp nɨre yaain.

Ensel kɨkaap mɨt aposel nɨnaaiwɨr wɨnak enuk

17 *Mɨtɨk iuwe hetpris ketike mɨt han
kerek nɨrɨak menmen netikerek, hɨr
netike mɨt ne Sadyusi kerek han kitet
mɨt nani pɨke nanɨkrit au. Hɨr yapɨrwe
han mekpep neriuwe mɨt aposel nentar
menmen hɨr nɨrɨakem
18 te hɨr nen netorhis newisi nekre
wɨnak enuk me nanamɨr ke mɨt yapɨrwe.
19 *Hɨr newisi nekre wɨnak enuk nepu
nepeit, te Ensel ke God ke wɨtaan kan
kɨkaisiu weipɨr ke wɨnak enuk keriyei nen
wit eik ketpor kar ik:
20 "Yi eino eiyɨrp wɨnak iuwe ke God
eitɨp mɨt miyapɨr hɨm me hɨr enises men-
men ham yaaim hɨr nanu werek."
21 Hɨr nemtau hɨm mɨrak epei au,
wanewik mɨt aposel nen nekre wɨnak
iuwe ke God natɨp mɨt miyapɨr hɨm
yaaim. Me wɨ im, mɨtɨk iuwe hetpris
ketike mɨt kerek nɨrɨak menmen netik-
erek hɨr nenɨne mɨt iuwe ne Isrel netike
mɨt han ne Kaunsil hɨr nererik nau wɨnak
nemtau hɨm. Hɨr nau en, hɨr nesiuwe mɨt
nanɨno wɨnak enuk te nantihis nanɨnen.
22 Hɨr nen ein te hɨr ap nɨri nekre wɨnak
enuk au, te hɨr pɨke nan natɨp nar ik:
23 "Haiu men miun wɨnak enuk epei
au, haiu mɨr weipɨr nepei au nekepetek
kɨk (o pes enum keit), mɨt nerp weipɨr
naanmɨprewek te haiu mɨkaisiu weipɨr
mɨnmatɨn mɨt hɨr nepu au."
24 Kerek mɨtɨk kinɨn naanmɨpre mɨt
plisman ke wɨnak iuwe ke God hɨrak
ketike mɨt iuwe pris nemtau menmen im,
hɨr han kitet karkeik te hɨr netpaan nen
wit eik.
25 Hɨr wen han kitet menmen im mɨtɨk
hak kan katɨp kar ik: "Nɨkɨp emnep
eiyɨmtau menmen im. Mɨt kerek nɨpaa
yi yewisi nekre wɨnak enuk hɨr nau neit
wɨnak iuwe ke God newepyapɨr menmen
natɨp mɨt miyapɨr em."
26 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kinɨn
naanmɨpre plisman ketike mɨt plisman
nɨrak epei nen ein netorhis neri nan. Hɨr
nanɨp au nentar hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe
en nanwɨr nan nanɨnɨp.

Mɨt aposel hɨr ap nɨnaain newepyapɨr hɨm me God neit wɨnak ke kaunsil

27 Hɨr netorhis neri nan newisi nerp
nekre nɨmɨn, mɨt ne kaunsil neweiknor,
mɨtɨk iuwe pris kinɨn pris han, hɨrak
kitorhi kar ik:
28 *"Nɨpaa haiu metpi hɨm manp yi ap
yewepyapɨr hɨm me Jisas nepei ketpim te
yi epei yatɨp hɨm im merer wit wit ere mɨt
yapɨrwe ne Jerusalem epei nemtewem
nenepim. Yi hanhan yaitɨp haiu mɨt in
menep Jisas hɨrak kaa."

* **5:12** Ap 2:43, 14:3 * **5:14** Ap 2:41, 21:20 * **5:16** Ap 19:11-12 * **5:17** Ap 4:1-3, 6 * **5:19** Ap 12:7-10 * **5:26** Mt 14:5 * **5:28** Ap 4:18; Mt 27:25 * **5:29** Ap 4:19 * **5:30** Ap 3:15

29 *Pita ketike aposel han newenhi natɨp, “Haiu emises hɨm mi au, hɨm me God keremem.
30 *Yi epei yenep Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt te God ke maamrer naiu nɨpaa ein naa, hɨrak kɨkɨak Jisas hɨrak pɨke kekrit kepu.
31 *God kɨkɨak keriyaak kan ketikerek tau. Hɨrak kau menep his yaaim kerek mɨt iuwe newiyen. Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt hɨrak kakɨkaap mɨt ne Isrel te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem.
32 *Haiu mewepyapɨr menmen im. Hɨmɨn Yaaik kerek God kewet mɨt ek te hɨr nisesik, hɨrak kewepyapɨr menmen im.”

Mɨtɨk Gameliel katɨp kaunsil te hɨr ap nanɨnep mɨt aposel nani au emɨt

33 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm im nepei au, hɨr nine han enuk wɨsenuk hɨr han kitet nanɨnep aposel nanɨnɨp nanɨnepi.
34 *Au, mɨtɨk kiutɨp ke kaunsil niuk mɨrak Gameliel hɨrak mɨtɨk ke Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm lo me Moses, hɨr mɨt han kitet hɨrak iuwe, hɨrak kerp ninaan me kaunsil katɨp mɨt hɨr nansiuwe aposel nanɨno wit eik nanɨno nanɨkre haau ham.
35 Hɨr epei nen wit eik, hɨrak katɨp mɨt ne kaunsil kar ik: “Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel. Yi han ekitet werek werek menmen yi hanhan yairɨak mɨt in em.
36 *Nɨpaa mɨtɨk Tiudas kekrit katɨp hɨrak mɨtɨk iuwe, te mɨt 400 nererik nisesik. Au, mɨt nakɨp kaa te mɨt nɨpaa nisesik noknɨn nanɨno.
37 *Me wɨ nɨpaa mɨt newis niuk me mɨt yapɨrwe mekre tɨwei me gavman, mɨtɨk Judas ke wit iuwe Galili kari han ke mɨt hɨr nisesik te hɨr mɨt han nakɨp kaa, mɨt kerek nisesik hɨr noknɨn nanɨno.
38 Te in ek hi hetpi me menmen me mɨt in. Yi ap eirɨak enum me mɨt in au, eiwisi enɨt. Menmen im hɨr nisesim hɨram han ke mɨt keremem te hɨram mami mamɨt.
39 Au en, menmen im God hɨrekes kɨrɨakem, te yi ap eiyinɨn mɨt in me menmen au, eiyɨntar yi eiyɨrtei yi yetike God yenepan hɨrak kakɨkepi.” Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne kaunsil nises hɨm mɨrak.

Mɨt aposel hɨr han yaaik mɨt nerekyor enum nentar hɨr ne Krais

40 *Hɨr nesiuwe mɨt nen neithis aposel neri nan, hɨr natɨp plisman nanɨp neriuwe nɨpɨn. Hɨr nanɨp neriuwe nɨpɨn, hɨr neriuweti nen netpor hɨm manp te hɨr ap pɨke nantɨp mɨt hɨm kerek nɨpaa Jisas epei ketpim, au meit.
41 *Aposel nɨnaaiwɨr wɨnak ke kaunsil han yaaik nentar hɨr nertei God han kitet hɨr yaain te hɨr mɨt han nanɨp nentar hɨr nises hɨm me Jisas.
42 *Hekrit hekrit neit wɨnak iuwe ke God kekite wɨnak ke mɨt hɨr wen natɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Jisas kerek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap mɨt nantike God nanu.

6

Hɨr nehimɨtan mɨt hispɨnak wik (7) nɨkaap mɨt aposel

1 *Maain wɨ ham, mɨt nises hɨm me Krais hɨr nɨre yapɨrwe. Mɨt nises hɨm me Krais kerek natɨp hɨm Grik, hɨr nemtaantɨwo neriuwe mɨt nises hɨm me Krais hɨr natɨp hɨm Hibru. Mɨt natɨp hɨm Grik hɨr natɨp nar ik: “Mɨt ap newet miyapɨr han kerek mɨkaan nɨr naa epei nɨnaiwɨri, mɨt han ap nekepi newetɨr menmen nɨnpɨn werek au.”
2 Te mɨt aposel hiswiyen wik (12) nenɨne mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais netpor nar ik: “Haiu mɨt aposel emwet mɨt miyapɨr pewek me nɨnpɨn menmen meiyam te haiu ap mewepyapɨr hɨm me God au emɨt.
3 *Te naiu yinan yi yɨnyatɨn mɨt hispɨnak wik (7) hɨr mɨt yaain God Hɨmɨn Yaaik kau han kɨr hɨr nertei menmen werek werek haiu mehimɨteni hɨr naanmɨpre menmen im.
4 Hɨr enrɨak menmen im te haiu mehimɨtan hɨras haiu hekrit hekrit mitehi

* **5:31** Ap 2:33-34; Ef 1:20; Hi 2:10, 12:2 * **5:32** Ap 1:8 * **5:33** Ap 7:54 * **5:34** Ap 22:3 * **5:36** Ap 21:38 * **5:37** Lu 2:1-2 * **5:40** Ap 4:18 * **5:41** Mt 5:10-12; 1Pi 4:13 * **5:42** Ap 9:22, 17:3 * **6:1** Ap 4:35 * **6:3** 1Ti 3:7

God menmen, haiu matɨp mewepyapɨr hɨm me Krais.”

5 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han yaaik neriuwe hɨm me mɨt aposel te hɨr nehimɨtan mɨt hispɨnak wik (7). Hɨr nehimɨtan Stiven, hɨrak mɨtɨk kises hɨm me God iuwe, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak iuwe. Hɨr nehimɨtanek kekite Filip, Prokoras, Naikena, Taimon, Pamenas, hɨr netike Nikolas, kerek nɨpaa ke wit Antiok. Hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel te hɨrak nɨpaa keweikɨn sip kewet menmen enum kises hɨm me Moses.

6 *Hɨr neit mɨt in neriyei neri nen mɨt aposel. Hɨr nitehi God ke mɨt in, hɨr ner neit mɨt in neriyei neri nen mɨt aposel. Hɨr nitehi God ke mɨt in, hɨr newis his mau paan kɨr niutɨp niutɨp nehimɨteni nɨrɨak menmen hɨr nɨpaa netpim.

7 *Mɨt miyapɨr neiyan yapɨrwe neit Jerusalem nemtau hɨm me Krais, hɨr nisesim. Mɨt pris hɨr newet God menmen me mɨt, hɨr yapɨrwe nises hɨm yaaim me Krais.

Mɨt han ne Isrel neithis Stiven neriyaak neiyɨk nen kaunsil

8 *Hɨrak Stiven kerek kises hɨm me Krais, God kerekɨwek yaaim, kewetɨwek menmen iuwe mɨrak te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim mirakel kɨkaap mɨt kerek hɨr nɨnap o menmen yapɨrwe manɨp te hɨr nɨre yaain.

9 Te mɨt han netikerek nenehan. Mɨt in hɨr ne wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses nekrerek. Niuk me wɨnak ik hɨram Friman kentar mɨt nɨpaa nepu enum nɨrɨak menmen nanɨt pewek mererim au, te in ek hɨr nɨnaaiwɨr menmen im. Mɨt in hɨr ne wit Sairini, wit Aleksandria, Silisia ketike provins Esia, hɨr netike Stiven nenehan.

10 *Hɨr nenehan te God Hɨmɨn Yaaik kɨkaap Stiven hɨrak kertei menmen wɨsenum te mɨt en ap natɨp menmen ninɨnek taau.

11 *Hɨr han enuk newet mɨt han pewek te hɨr nan newepyapɨr Stiven natɨp nar ik: “Haiu memtewek hɨrak katɨp enum me Moses ketike God.”

12 Mar im hɨr nari han ke mɨt yapɨrwe hɨr han enuk hɨr netike mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr nan netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen wɨnak ke kaunsil.

13 *Hɨr neithis mɨt han nan nemitɨwekpɨn natɨp nar ik: “Hekrit hekrit mɨtɨk ik hɨrak katɨp enum me wɨnak iuwe ke God ik ketike hɨm lo me Moses.

14 Haiu memtau hɨrak katɨp Mɨtɨk Jisas ke Nasaret kakwen wɨnak iuwe ke God ik e kaknip haiu mɨt emises hɨm ham me hɨm nɨpaa Moses kewisɨm kewetaiyem.”

15 Mɨt yapɨrwe neit wɨnak ke kaunsil nɨrapɨre Stiven nɨr ninaan mɨrak hɨram mɨre ninaan ke mɨtɨk ensel ke wit ke God, hɨram merhɨhe.

7

Stiven katɨp mɨt ne kaunsil hɨm mɨrak

1 Mɨtɨk iuwe hetpris kinɨn mɨt pris han, hɨrak kitehi Stiven kar ik: “Menmen mɨt in netpaiyem nɨpaa ti hetpim o au?”

2 *Stiven kewenhi ketpor kar ik: “Nai yinan yetike haairer, yi eiyɨmtau hɨm mai. Nɨpaa enum eik Ebraham hɨrak maam nɨpu kaiu ken wit Heran wen au, hɨrak kepu wit Kaldia, God hɨrak yaaik kerhɨhe kewepyapɨr hɨrekes

3 katɨp Ebraham kar ik: ‘Ti enaaiwɨr wit kit ik e, haairer, paaprer nit, ti eno tɨ hak hi tewen ateiknutek.’

4 Hɨrak katɨp epei au, Ebraham kɨnaaiwɨr wit ke mɨt ne Kaldia ken kau wit Heran. Hɨrak kau en ere haai kɨrak epei kaa te maain God kesiuwerek ken wit kerek yi mɨt in yewi.

5 *Hɨrak kau en me wɨ eim, te God ap kewetɨwek tɨ kei kike kiutɨp au. God katɨp Ebraham hɨrak kakwetɨwek tɨ kaktike nepenyerer nɨrak hɨr nantɨwek. Wɨ God katɨp Ebraham hɨm im, Ebraham ap kine nɨkerek wen au.

6 *God katɨp Ebraham hɨm im, hɨrak katɨp kar ik: ‘Nɨkerek ni nanu tɨ hak ere 400 tito. Hɨr nanu enum mɨt nanrekyor enum, hɨr nanre mɨt enun nekre wɨnak enuk hɨr nanrɨak menmen nanɨt pewek mererim au.

* **6:5** Ap 8:5 * **6:6** Ap 13:3, 14:23 * **6:7** Ap 2:41, 16:5 * **6:8** Ap 2:43 * **6:10** Lu 21:15 * **6:11** Mt 26:59-61
* **6:13** Jer 26:11 * **7:2** Jen 11:31–12:7 * **7:5** Jen 15:18 * **7:6** Jen 15:13-14; Eks 12:40 * **7:7** Eks 3:12

7 *Maain hi anep mɨt kerek nanrɨak
nepenyerer ni enum, hi anɨp erekyor
enum te hi eriyei nepenyerer ni
nanɨnaaiwɨr wit enuk ek nanɨnen tɨ ik
nanises hɨm mai nanwenanɨpi.'
8 *Hɨrak katɨp epei au, God kewet
Ebraham hɨm hɨrak kakisesim me hɨrak
kerekir yɨnk kɨrak keteikɨn mɨt hɨrak kises
God hɨrakɨt tekiyakɨt tau teit. Maain
hɨrak kine nɨkan kɨrak Aisak. Hɨrak kepu
me wɨ hispɨnak wikak (8), haai kɨrak
kerekir yɨnk kirak. Maain hɨrak Aisak
kɨre iuwe, hɨrak kine Jekop, te hɨrak
kerekir yɨnk kɨrak. Maain Jekop kɨre iuwe
hɨrak kerekir yɨnk ke nɨkerek hiswiyen
wik nɨrak (12). Hɨr maamrer nɨpu naiu.

9 *"Maain hɨr nɨre iuwe hɨr han
menepep nɨkik kɨr Josep te hɨr nesiuw-
erek ken his me mɨt nanɨno Isip hɨr neit
pewek mererik. Josep kɨrɨak menmen keit
pewek mererim au, te God kau ketikerek
naanmɨprewek.
10 *God kekepik keriuwe menmen enum
yapɨrwe epei man mɨt nerekyɨwekem.
Wɨ kerek Fero mɨtɨk iuwe ke wit iuwe
Isip kari Josep kan kɨrek, God kekepik
hɨrak katɨp hɨm yaaim kertei menmen
werek werek. Fero epei kɨrek hɨrak
kehimɨtanek hɨrak kinɨn naanmɨpre wit
iuwe Isip ketike wɨnak yapɨrwe me mɨtɨk
iuwe Fero.

11 *"Maain wɨ man tɨ hawɨ au te ni mɨr
mewo au maa meit wit Isip kekite wit Ke-
nan. Menmen im mewaank mɨt yapɨrwe,
maamrer nɨpu naiu nɨnatɨn menmen au.
12 *Maain Jekop kemtau menmen meit
wit Isip, hɨrak keriuwet nɨkerek, hɨr
maamrer nɨpu naiu, hɨr ninɨn nen Isip
nanɨt menmen.
13 *Maain hɨr pɨke nen neteipim te
Josep kewepyapɨr hɨrekes ke heiyiuwerer
nɨrak kerek hɨr han kitet nɨpaa ein hɨrak
kaa. Marik Fero kertei Josep heiyiuwerer
nɨrak, haai kɨrak hɨr nepu.
14 *Josep katɨp heiyiuwerer nɨrak kar ik:
'Yi eitɨp haai kai hɨrak ketikewi, miyapɨr
ni nɨkerek ni yi einen eiyu wit Isip.' Mɨt
miyapɨr hɨr yapɨrwe nar ke 75 mɨt.
15 *Epei au, Jekop ketike nɨkerek nɨrak
nepenyerer nɨrak nekiuwe nen Isip nau
en ere hɨrak ketike nɨkerek nɨrak, kerek
maamrer nɨpu naiu, hɨr ne mɨt hɨr naa.
16 *Nepenyerer neit herwe yɨnk neiyɨk
nen wit Sikem hɨr newisɨm mekre han
kerek nɨpaa Ebraham kewɨr pewek ketnik
ke mɨt ne weiwɨk miutɨp me mɨtɨk Hemo.
17 *"Wɨ epei man menep kerek God
kakises hɨm nɨpaa hɨrak katɨp Ebraham
em me kakwetɨwek tɨ me wit Kenan, mɨt
haairer ne weiwɨk maiu hɨr nɨre yapɨrwe
neit wit Isip.
18 Hɨr nɨre yapɨrwe ere mɨtɨk Fero
hak kinɨn naanmɨpre Isip. Hɨrak ap
kises menmen nɨpaa Josep kɨrɨakem au
kɨneinɨm kentar nɨpaa enum eik Josep
kaa.
19 *Hɨrak kewises maamrer naiu, hɨrak
kewaanki. Hɨrak kenipor hɨr newɨr
nɨkerek hemkre tu nen wit eik te hɨr au
nani.
20 *Me wit im e, Moses miye pɨrak hɨre
winaak hɨrak yaaik wetpen. Miye haai
naanmɨprewek neit wɨnak ere wenke
wikak.
21 *Wenke wikak o, miye haai nɨrak
newisɨk keit wit eik nises hɨm me mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre Isip. Hɨrak kaa au. Nɨki
pe mɨtɨk iuwe Fero hɨre wɨrek weriyaak
wetɨwekhis naanmɨprewek hɨrak kɨre
nɨkan kɨre.
22 Mɨt ne Isip neteiknɨwek menmen
yapɨrwe hɨr nerteiyem te hɨrak kɨre mɨtɨk
iuwe katɨp hɨm yaaim kɨrɨak menmen
yaaim kertei menmen yapɨrwe.
23 "Maain Moses kepu 40 tito epei au,
hɨrak kare kakno kakɨr nɨrak yinan ne
weiwɨk miutɨp mɨrak me Isrel.
24 *Hɨrak ken en kɨr mɨtɨk ke Isip kɨrɨak
mɨtɨk ke Isrel menmen enum te hɨrak
Moses kekepik kenep ke Isip kakɨp kaa.
25 Hɨrak han kitet mɨt ne weiwɨk miutɨp
mɨrak nanɨrtei God kehimɨtanek te hɨrak
kakɨkepi hɨr nanɨnaaiwɨr Isip te hɨr au
netari.

* **7:8** Jen 17:9-14 * **7:9** Jen 37:11, 28, 39:1-3, 21-23 * **7:10** Jen 41:37-44; Sam 105:21 * **7:11** Jen 41:54 * **7:12** Jen 42:1-5 * **7:13** Jen 45:1-4, 16 * **7:14** Jen 45:9-11 * **7:15** Jen 46:1-7, 49:33 * **7:16** Jen 23:2-20, 33:19; Jos 24:32 * **7:17** Eks 1:7-8 * **7:19** Eks 1:10-22 * **7:20** Hi 11:23; Eks 2:2 * **7:21** Eks 2:3-10 * **7:24** Eks 2:11-15, 21-22

26 Wɨ ham hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik te
weiwɨk miutɨp mɨrak tenepakɨt te hɨrak
kereksir ketpɨwekɨt kar ik: ‘Emɨt! Yi
mɨtɨkɨt yi te maam kiutɨp. Yi ap te yi
yɨrɨakakɨt enum emɨt!’
27 Au, hɨrak kerek kɨrɨak keiyak enum
keriuwet Moses ken ketpɨwek kar ik: ‘Ti
enopɨn. Keimɨn kehimɨtenut ti mɨtɨk
iuwe naanmamprai erehirawɨr hawɨr
wenepakɨt me menmen?
28 Ti han kitet ti eiyep har ke nepɨp ti
enep kei ke Isip a?’
29 *Moses kemtau menmen mɨtɨk
ketpɨwekem, hɨrak han kitet mɨtɨk iuwe
kakɨmtau hɨrak kenep mɨtɨk ke Isip kaa
te hɨrak kɨnaain kɨnaaiwɨr Isip kɨrɨr ken
yanɨmɨn kɨpiun wit Midian kau en. Hɨrak
kau en o, hɨrak kine nɨkerek hɨrakɨt wik.
30 *Hɨrak kepu wit Midian kau en ere 40
tito. Wɨ ham, ensel ke God kɨsawɨn kekre
nu, hɨrak kenip si metnen mau nu keit wit
tenhaan weinɨk menep mɨniu (o neiyɨp)
Sainai. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes kekre
nu kerek Moses kɨrek si metnen mewik.
31 Moses kɨrek si metnen mewik, te
hɨrak kehɨnhɨn ken menep kakɨrek. Hɨrak
ken menep kakɨrek, hɨrak kemtau God
ketpɨwek.
32 Hɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Hi God ke
maamrer nɨpu nit. Hi God ke Ebra-
ham, Aisak, Jekop.’ Moses hɨrak kepɨrpɨr
kɨnapen kɨkɨamnaan kɨrek au.
33 Mɨtɨk Iuwe God ketpɨwek kar ik: ‘Ti
eket su mit. Tɨ ik ti herp en, hɨrak tɨ holi
hi hehimɨtanek hɨrak kai hentar hi hewik.
Hi hanhan ti han ekitɨta.
34 Hi epei hɨr menmen enum mɨt nɨrɨak
mɨt ne weiwɨk miutɨp mai neit Isip. Hi
hemtau hɨm mɨr hɨr natɨp nenepɨp te hi
han akepi. Ti enen in ewisa hi heriuwetit
ti eno Isip.’
35 “Moses hɨrak mɨtɨk kerek mɨt ne Is-
rel nɨpaa netpɨwek nar ik: ‘Keimɨn ke-
himɨtenut ti naanmamprai erehirai haiu
mɨt menehan menepan me menmen?
Taau!’ Hɨrak kerekek God keriuwetek ken
naanmɨpri, ensel ke God kekre nu sitaak
hɨrak kekepik.
36 *Hɨrak kekepik, hɨrak Moses keriyei
mɨt nɨnaaiwɨr Isip, hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim iuwe mirakel nɨpaa mɨt nɨrem au
keit wit Isip ketike Wan kɨre Yɨwir, ketike
wit tenhaan weinɨm ere 40 tito.
37 *Moses kerekek hɨrak katɨp mɨt ne
Isrel kar ik: ‘God hɨrak kakweti mɨtɨk
hɨrak profet kakɨr ke hi hɨrak keriuweta,
hɨrak ke yi mɨt te yi yayɨmtau hɨm mɨrak.’
38 *Moses nɨpaa kepu ketike mɨt ne Isrel
nererik nau wit tenhaan weinɨm, kerek
mɨt newi au. Hɨrak kepu ketike maam-
rer naiu netike ensel kerek ketpɨwek keit
miniu (o neiyɨp) niuk mɨrak Sainai. Hɨrak
keit hɨm me God hɨram mamkaap mɨt
nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik
hɨrak kewetaiyem.
39 *“Au, maamrer nai nɨneinɨk nises
hɨm mɨrak au. Hɨr neweikɨn sip
newetɨwek, nekre han kɨr hɨr hanhan
pɨke nanɨno Isip,
40 *te hɨr natɨp Eron nar ik: ‘Ti eime
menmen mɨre bulmakau hɨram mamɨr ke
God kaiu hɨram maminɨn mamno naan-
mamprai. Haiu mepɨtari Moses hɨrak
kerek keriyai meit Isip kerai kan, hɨrak
kepeit mɨniu (o neiyɨp) o hɨrak keit neiyɨn
o mekam makɨp. Ekɨt en ekɨt!’
41 Me wɨ im hɨr nime nu mɨre bulmakau,
hɨr nenep samiyak neit hemkre neiyɨm
nehɨnek, nemaniyek naam teipe menmei
menmei miunewek neiyɨm nɨrɨre.
42 *Hɨr nemaniyek nɨrɨre o, God
keweikɨn sip kewetɨr kewisi hɨr newenɨpi
hɨr mau nepni. Hɨm God hɨrak kewet mɨt
profet em hɨr newisɨm mau tɨwei matɨp
mar im:

‘Yi mɨt ne Isrel. Me 40 tito yi ap
yenep samiyak yeit hemkre yeiyɨm
yehɨnem au. Yi yewet tɨpir ham em.

43 Yi yɨnan weisaak me yɨnk me meme
me tɨpir Molok kerekek. Hi au. Yi
yɨnan menmen mɨre me tɨpir Refan
yi yɨrɨakem. Im em hɨram mɨre
ninaan mau teinɨk mi yi yimaam
yewenɨpi niuk mɨr. Hi au. Te maain
hi tewen eriuwet mɨt nepan ne wit

* **7:29** Eks 18:3-4 * **7:30** Eks 3:10 * **7:36** Eks 7:3, 14:21; Nam 14:33 * **7:37** Ap 3:22 * **7:38** Eks 19:3; Diu 5:5, 9:10; Ap 7:53 * **7:39** Nam 14:3 * **7:40** Eks 32:1-6, 23 * **7:42** Jer 19:13; Emo 5:25-27 * **7:44** Eks 25:40

Babilon hɨr nanɨnen nantihis nanri
nanɨno yi eisipat wit kɨr yi eino ein.’

44 *“Maamrer naiu neremɨme weisaak
kɨr neit wit tenhaan weinɨm mɨt ap newi.
Weisaak ik keteiknor hɨrak God kau ketik-
eri. Hɨr epei nimaak kar ke nɨpaa God
katɨp Moses keteiknɨwek han kɨrak hɨrak
kimaak.
45 *Maain nɨkerek nɨr neit weisaak kɨr
ke haairer te hɨr netike Josua neiyɨk nen,
hɨr nari tɨ ke mɨt ap ne weiwɨk me mɨt ne
Isrel. God kepɨr mɨt in nen naa te mɨt ne
Isrel nekrehɨr kɨr. Weisaak kɨr kepu keit
wit Isrel ere wɨ Devit naanmɨpre mɨt en.
46 *God hanhan Devit te Devit kitɨwekhi
kakime wɨnak ke God kerek maam nɨpu
kaiu Jekop kewenɨpiyek.
47 *Au, Solomon, Devit nɨkan kɨrak
hɨrak kime wɨnak eik e.
48 “God hɨrak mɨtɨk iuwe ap kepu wɨnak
mɨt nimaak. Au, mɨtɨk profet Aisaia kewis
menmen im:
49 *‘Mɨtɨk Iuwe God hɨrak katɨp kar ik:
“Nepni hɨram mɨre yeno kai hi hau
en, hi hinɨn naanmɨpre menmen,
tɨ hɨram mɨre tapɨn hi hewis hɨt
menterim. Te yi yayime wɨnak
karkeik te hi ehu en?
50 Hi ehu wit karkeik? Hi hɨrekes epei
hewis menmen yapɨrwe.” ’
51 *“Yi mɨt enun nɨkɨp paan tokini. Yi
yɨre mɨt enun ap yises hɨm God ketpiyem.
Yi yar ke maamrer ni. Yi yetikeri ap yises
hɨm me God Hɨmɨn Yaaik au.
52 *Yi eikine niuk me mitɨk profet
kiutɨpen ke mɨt profet yapɨrwe kerek
nɨpaa ein nepu te maamrer ni ap nerekyor
enum. Taauye! Hɨr nenep mɨt en
kerek nɨpaa newepyapɨr hɨm natɨp Mɨtɨk
Yaaik Krais God kehimɨtanek hɨrak kak-
nen kakɨkepai. Yi hɨras epei yenep mɨtɨk
ik.
53 *Yi keriyen yeit hɨm me God ensel
kewetiyem te yi ap yisesim au.”

Mɨt newɨr nan nenep Stiven hɨrak kaa

54 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm Stiven
epei ketpor, hɨram merekiror han hɨr
han enuk neriuwerek yehes matɨn
mekeipepam.
55 *Stiven kerek God Hɨmɨn Yaaik kau
kekre han kɨrak iuwe hɨrak kɨkɨamnaan
kɨr menmen iuwe me God, hɨrak kɨr Jisas
kerp God his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe
nerpai.
56 *Stiven kɨrek, hɨrak katɨp kar ik: “Yi
eiyɨmtau. Hi hɨr nepni mewep hi hɨr
wit ke God kau yaain. Mɨtɨk Jisas, hɨrak
Mɨtɨk ke wit ke God hɨrak kerp his yaaim
mɨrak.”
57 Hɨrak katɨp menmen im epei au,
hɨr mɨt yapɨrwe nɨnap nenepɨp nemesɨs
nɨkɨp nɨnapen nemtau hɨm im, hɨr nesiuk-
nen nererik neweiknɨwek netenenik
58 *neriyaak ken wit eik ere nɨnaaiwɨr
nɨwa ke wit Jerusalem, hɨr newɨr nan
nakɨp. Mɨt nɨpaa newepyapɨrek nenke
saket mɨr nokim newisɨm mɨwaai hɨt me
mɨtɨk pipɨak hak niuk mɨrak Sol, hɨrak
naanmɨpre saket mɨr te hɨr nenep Stiven.
59 *Hɨr wen newɨr nan nakɨp, hɨrak
Stiven kitehi God katɨp kar ik: “Mɨtɨk
Iuwe Jisas ti ehɨt hɨmɨn kai.”
60 *Hɨrak kitehɨr kewen ninɨp kɨnap
hɨm iuwe, “Mɨtɨk Iuwe ti ap han ekitet
menmen enum hɨr nerekyewem.” Hɨrak
katɨp menmen im epei au, hɨrak kaa.
Mɨtɨk Sol hɨrak han yaaik hɨr nakɨp kaa.

8

Sol kare kakɨwaank mɨt miyapɨr nises hɨm me Krais

1 *Me wɨ im mɨt neit Jerusalem newaank
mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais.
Mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm me Krais
nɨnaaiwɨr Jerusalem nɨrɨr nen nau nerer
wit wit neit provins Judia kekite provins
Sameria. Hɨr mɨt aposel au, hɨr wen nau
neit Jerusalem.
2 Mɨt han nises hɨm me God werek, hɨr
neit Stiven herwe yɨnk kɨrak nen newep
hei newisɨk, hɨr nɨkɨtek hɨm iuwe.
3 *Hɨr nɨkɨtek te Sol kare kakɨwaank mɨt
miyapɨr nises hɨm me Krais. Hɨrak ken

* **7:45** Jos 3:14-17, 18:1, 23:9 * **7:46** 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * **7:47** 1Kin 6:1, 14 * **7:49** Ais 66:1-2 * **7:51** Eks 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * **7:52** 2Kro 36:16; Mt 23:31 * **7:53** Ap 7:38; Ga 3:19; Hi 2:2 * **7:54** Ap 5:33 * **7:55** Mt 22:44; Ap 2:33-34, 5:31 * **7:56** Kl 3:1 * **7:58** Ap 22:20 * **7:59** Sam 31:5; Lu 23:46 * **7:60** Lu 23:34 * **8:1** Ap 7:58, 8:4, 11:19 * **8:3** Ap 9:1, 13, 22:4, 26:9-11

kerer wɨnak wɨnak kari mɨt miyapɨr ken kewisi nen nekre wɨnak enuk.

Mɨt newepyapɨr natɨp hɨm yaaim me Krais neit provins Sameria

4 Mɨt nises hɨm me Krais kerek nɨpaa nɨrɨr nɨnaaiwɨr Jerusalem nen ein ein natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais.

5 *Mɨtɨk niuk mɨrak Filip ken wit Sameria katɨp mɨt ne mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kan kɨkaap mɨt.

6 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han kiutɨp newis nɨkɨp nises menmen hɨrak ketpim nentar hɨr nɨr menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem keiyɨm kɨkaap mɨt.

7 *Hɨrak kepɨr herwe enum hɨram menepɨp menpɨn mekeipɨn mɨt, hɨrak kɨkaap mɨt hɨt maa o mɨt hɨt enum hɨr nɨre yaain,

8 te mɨt neit ein han yaaik nepu.

9 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon hɨrak kau wit Sameria. Nɨpaa ere wɨ Filip kan hɨrak ketenwo henpɨn, kewen hawɨ menmei menmei marim te mɨt miyapɨr neit Sameria hɨr han kɨr kekrit. Hɨrak kewenɨpi hɨrekes hɨrak iuwe.

10 Mɨt yapɨrwe neit Sameria, mɨt iuwe, mɨt weinɨn, hɨr nemtau hɨm mɨrak nisesik. Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak ketenen menmen me God iuwe hɨrak kɨre God."

11 Mɨt en hɨr nisesik iuwe nentar me wɨ yapɨrwe hɨrak kenipi hɨr han kɨr kekrit keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem.

12 Te maain Filip kan katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God kakinɨn naanmampre mɨt, ketpor hɨm me Jisas Krais, mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr neweikɨn sip newet Saimon, hɨr nises hɨm im te Filip kɨkɨri.

13 Saimon hɨrkes kises hɨm me Krais, Filip kɨkɨrek. Epei au, hɨrak kises Filip menep menep kɨre wariyakɨt kɨrak, hɨrak kɨr menmen yaaim iuwe hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt keriuwerem te hɨrak han kɨrak kekrit.

14 Mɨt aposel neit Jerusalem nemtau mɨt ne Sameria nises hɨm me God, hɨr neriuwet Pita kekite Jon hɨrakɨt ten Sameria.

15 Hɨrakɨt ten tiun Sameria, hɨrakɨt titehi God te God Hɨmɨn Yaaik kaku han ke mɨt in,

16 tentar God Hɨmɨn Yaaik ap kan kewi wen au. Filip kɨkɨri kekine niuk me Jisas kerekek.

17 *Pita ketike Jon tewis his mɨrakɨt mewi te God Hɨmɨn Yaaik kan kau han kɨr.

18 Saimon kɨr aposel tewis his mɨrakɨt mau mɨt God Hɨmɨn Yaaik kan kewi, te hɨrak katɨp kakwet Pita kekite Jon pewek

19 ketpɨwekɨt kar ik: "Yi yenipa hi hertei menmen im te hi ewis his mamu mɨt, God Hɨmɨn Yaaik kakwi."

20 Pita kewenhi kar ik: "Hi hanhan ti hetike pewek mit yaino si tatɨkneni yentar ti han kitet ewɨr pewek ehɨt menmen yaaim me God hɨrak kewet mɨt en em weinɨm.

21 *Menmen im hɨram menmen mit au, mentar God kɨr han kit hɨrak yaaik au.

22 Ti eweikɨn sip ewet menmen im me ti han kitetim, ehitehi God kakɨsak menmen enum ti han kitetim.

23 *Hi hertei ti han enuk hemkre menepam heriuwe menmen haiu mɨrɨakem. Menmen im enum mau mekre han kit metenɨnit mar ke waai mesenkek mɨtɨk hak his mɨrak keit wɨnak enuk."

24 Saimon katɨp Pita kekite Jon: "Yi eiyitehi God ke hi te menmen ti hetpim ap mamnen mamrewaank."

25 Pita ketike Jon tatɨp menmen hɨrakɨt terteiyem me Jisas Krais, hɨrakɨt tetpor hɨm me God. Epei au, hɨrakɨt pɨke tepno Jerusalem, hɨrakɨt ten tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God terer wit wit me provins Sameria ere hɨrakɨt tɨpiun wit Jerusalem.

Filip katɨp mɨtɨk ke Itiopia hɨm yaaim me Krais

26 Pita ketike Jon epei ten, ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kan katɨp Filip kar ik: "Ti hekrit ekiuwe eno ere ti epiun yayiwe kepno Jerusalem ere wit Gesa." Nɨpaa mɨt nises yayiwe ik te in ek au.

27-28 **Filip kemtewek epei au, hɨrak kekrit ken. Me wɨ im mɨtɨk hak hɨrak mɨtɨk iuwe ke wit Itiopia pɨke kakno wit kɨrak kitet yayiwe ik kepno. Mɨtɨk ik mɨtɨk iuwe naanmɨpre pewek me mɨte iuwe mɨt

* **8:5** Ap 6:5 * **8:7** Mt 10:1 * **8:17** Ap 19:6 * **8:21** Sam 78:37 * **8:23** Hi 12:15 * **8:27-28** Ais 56:3-7
* **8:27-28** Ap 9:22, 17:3

nekine niuk mɨre nenewe Kwin Kandesi, hɨre pe kantri Itiopia. Hɨrak ken wit Jerusalem kewenɨpi God te hɨrak pɨke kau karis kɨrak kepnen. Hɨrak kepnen hɨrak kekine tɨwei nɨpaa profet Aisaia kewisɨm.

29 God Hɨmɨn Yaaik katɨp Filip kar ik: "Ti eno menep karis im ti etikerek eino."

30 Hɨrak katɨp epei au, Filip kesiuknen ken menep kemtau mɨtɨk ek kekine hɨm mau tɨwei nɨpaa profet Aisaia kewisɨm. Filip kitɨwekhi kar ik: "Ti hertei hɨr o as me menmen ti ekinaam o au?"

31 *Mɨtɨk iuwe eik kewenhi kar ik: "Markeik te hi erteiyem? Mɨtɨk ketpo menmen te hi erteiyem. Ti enen etikewa ewu in ti ewepyapɨr menmen te hi erteiyem."

32 *Hɨm mɨtɨk hɨrak kekinaam hɨram mar im:

"Hɨrak kɨre sipsip mɨt neriyaak nakɨp hɨrak ketikeri nenepan au. Hɨrak kɨre sipsip mɨt nime tepnek mɨrak hɨrak katɨp hɨm enum au, hɨrak kekintɨp.

33 Hɨr nenipek yɨnk enuk, hɨr nanriyaak kakno kot mɨt nankepik au. Keimɨn kakwis niuk me nɨkerek nɨrak mamu tɨwei? Hɨrak mɨtɨk hak ap kakwisɨm kakɨntar hɨr nankɨp kaki, hɨrak ap kaku tɨ kakine nɨkerek au."

34 Mɨtɨk iuwe kitehi Filip kar ik: "Ti etpo profet katɨp keimɨn? Hɨrak hɨrekes o mɨtɨk hak?"

35 Filip ketpɨwek menmen, hɨrak katɨp me hɨm ek hɨrak kekinam te hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim me Jisas.

36 *Hɨrakɨt tepno yayiwe tɨpiun wit heipun mɨwaairi te mɨtɨk iuwe katɨp, "Ahɨrek! Tɨpar mei mɨwaai in. Ap menmen mei meiyepeta te ti ekɨra au."

37 [Filip kewenhi, "Hi ekrit te ti hises Jisas Krais heriuwe han kit." Hɨrak kar ik: "Hi han kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke God kerekek."]

38 Hɨrakɨt tatɨp epei au, mɨtɨk iuwe katɨp mɨtɨk naanmɨpre karis hɨram merp, te hɨrak ketike Filip tenke ten tɨpar, Filip kɨkɨrek.

39 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr tɨpar tɨniu ten, God Hɨmɨn Yaaik keithis Filip keriyaak ken te mɨtɨk iuwe kerenaan kɨnketnɨwek kɨrek au. Hɨrak pɨke kau karis kitet yayiwe han yaaik ken nɨrak en.

40 *Te God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kari Filip ken. Hɨrak keriyaak ken, te hɨrak kerenaan kɨr hɨrekes hɨrak keit wit Asdot. Hɨrak keke tɨ ken kerer wit wit kewepyapɨr hɨm yaaim me God ere hɨrak kɨpiun wit Sisaria.

9

Sol keweikɨn sip kewet menmen enum kises hɨm me Jisas

1 *Filip wen kɨrɨak menmen, mɨtɨk Sol wen katɨp enum kaknep mɨt miyapɨr nises hɨm me God. Hɨrak ken kɨr mɨtɨk iuwe pris kerek kinɨn naanmɨpre pris yapɨrwe,

2 hɨrak kitɨwekhi kakɨt tɨwei keiyɨm kakno wɨnak me mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr nau nererik nekine hɨm me Moses neit wit Damaskas. Tɨwei ik katɨp hɨram yaaim te Sol kɨr mɨt miyapɨr kerek nises hɨm nɨpaa Jisas ketpim, hɨrak kaktorhis kakriyei kakri kaknen wit Jerusalem.

3 Hɨrak keit tɨwei epei au, hɨrak ken wit Damaskas. Hɨrak kepno menep, si mewenɨn waswas moke nepni man mɨr meweiknɨwek.

4 Hɨrak kenkewɨn kɨwaai tɨ kemtau mɨtɨk keit ein katɨp kar ik: "Sol Sol ti henmak te ti erekyo enum?"

5 *Sol kitɨwekhi kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti keimɨn?" Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi Jisas kerek ti herkyo enum.

6 Ti ekrit eno wit Damaskas. Maain ti heit en, mɨtɨk hak kaknen kakɨtput menmen ti ehisesim."

7 Hɨr mɨt kerek netike Sol nitet yayiwe nen, hɨr nerp neit. Hɨr nemtau hɨm te hɨr ap nɨr mɨtɨk keimɨn katɨp.

8 Jisas ketpɨwek nepei au, Sol kekrit kesiupan nanamɨr te hɨrak ap kɨr menmen au. hɨrak nanamɨr toto, te mɨt netikerek netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen Damaskas.

9 Hɨr nɨpiun Damaskas, me wɨ wikak Sol epei kɨr menmen au, hɨrak ap kaam tɨpar o menmen au.

* **8:31** Jo 16:13 * **8:32** Ais 53:7-8 * **8:36** Ap 10:47 * **8:39** 1Kin 18:12 * **8:40** Ap 21:8 * **9:1** Ap 8:3 * **9:5** Ap 5:39

10 Mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me Jisas
kau wit Damaskas niuk mɨrak Ananaias.
Hɨrak kepu kɨtyak kɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas kan
ketpɨwek menmen kar ik: “Ananaias.”
Hɨrak kekɨke kar ik: “Mɨtɨk Iuwe hi hepu.”
11 *Mɨtɨk Iuwe ketpɨwek, “Ti ekrit eno
wit niuk mɨrak “Ya wit kɨpɨrak,” ti eno
wɨnak ke Judas ti eitɨwekhi ke mɨtɨk ke wit
Tasas niuk mɨrak Sol. Hɨrak prea kitauhi
menmen kepu ek.
12 Hɨrak epei kɨtyak kɨr mɨtɨk niuk
mɨrak Ananaias kan kewis his menterik te
hɨrak pɨke kakɨr ein ein.”
13 *Ananaias pɨke ketpim, “Mɨtɨk Iuwe,
mɨt yapɨrwe netpo me mɨtɨk ik e menmen
enum yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem me mɨt
nises hɨm mi neit Jerusalem.
14 *Hɨrak epei kan in ketenen tɨwei ke
mɨt iuwe pris, hɨr natɨp hɨram yaaim
te hɨrak kakɨthis mɨt miyapɨr neimɨn
newenɨpi niuk mit.”
15 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe Krais ketpɨwek
kar ik: “Ti eno kerekek hentar hi epei
ehimɨtanek kakwepyapɨr hɨm mai kaktɨp
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel em, hɨr netike
mɨt iuwe nɨr netike mɨt han ne weiwɨk me
Isrel.
16 *Hi hɨrekes tewen eteiknɨwek mekam
mamnen mamkɨp kakɨntar hɨrak kaktɨp
mɨt miyapɨr hɨm mai.”
17 Mɨtɨk Iuwe katɨp epei au, Ananaias
ken wɨnak ke Sol kewik, hɨrak kewis his
menterik ketpɨwek kar ik: “Kai yinak
Sol, Mɨtɨk Iuwe Jisas kerek keweputyapɨr
hɨrekes keit yayiwe te ti hɨrek, hɨrak
hɨrekes keriuweta hi han. Hɨrak keri-
uweta te hi ekepit ti pɨke ehɨr ein ein, God
Hɨmɨn Yaaik kaku kakɨkre han kit.”
18 Hɨrak katɨp epei au, menmen mɨre
saauk hɨar mekre nanamɨr kɨrak mɨnatɨn,
te Sol pɨke kɨr ein ein. Hɨrak kekrit ken,
Ananaias kɨkɨrek.
19 Epei au, hɨrak kaam menmen hɨrak
pɨke manpenuk keit.

Sol katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais keit Damaskas

20 Sol hɨrak kepu ketike mɨt han nises
hɨm me God neit Damaskas me wɨ ham.
Waswas hɨrak ken wɨnak ke mɨt ne
weiwɨk me Isrel hɨr nau nererik nekine
hɨm me Moses, hɨrak kewepyapɨr hɨm me
Jisas katɨp mɨt hɨrak Nɨkan ke God.
21 *Mɨt nemtau hɨm mɨrak hɨr han
kekrit natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik kerekek
hɨrak keit Jerusalem kenep mɨt kerek
nises hɨm me Jisas a? Hɨrak kan in te
kakɨthis mɨt kerek newenɨpi niuk mɨrak
kakriyei kakri kakno kakwet mɨt iuwe pris
en?”
22 *Sol keriuwe hɨm iuwe hɨrak ketpim
kari han ke mɨt yapɨrwe keteiknor Jisas
hɨrak Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God nɨpaa
kehimɨtanek te hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel
nau Damaskas hɨr ap nemɨnp hɨm mɨrak.
23 *Wɨ yapɨrwe epei men, mɨt han ne
weiwɨk me Isrel nau en nererik natɨpan
nimenɨpɨn Sol nankɨp te
24 mɨt han netpɨwek menmen hɨr
nanrɨakem. Wɨtaan wanewik hekrit
hekrit hɨr nerp ya weipɨr ke wit Damaskas
nekiwɨwek hɨr nankɨp.
25 *Au, wɨtaan hak mɨt kerek nises hɨm
mɨrak me Jisas hɨr netɨwekhis newisɨk
kekre wɨpo wɨsenuk hɨr nɨkaaip waai
nɨnaiwɨrek ken kekre hei ke han iuwe keit
wit eik keweikɨn wit Damaskas kekiuwe
kerp tɨ hɨrak kɨrɨr.

Sol keit wit Jerusalem

26 *Sol kɨnaaiwɨr Damaskas epei ken wit
Jerusalem, hɨrak kare kaku kaktike mɨt en
nises hɨm me Krais. Au, hɨr ap nemtau
hɨm mɨrak. Hɨr nɨneinɨk nentar hɨr han
kitet hɨrak ap kises hɨm me Krais. Hɨr
han kitet hɨrak kan kemipɨn kakwenaani
kakɨr neimɨn hɨr nises Krais hɨrak kakwisi
nanɨno wɨnak enuk.
27 *Hɨr nɨneinɨk te mɨtɨk Banabas
ketɨwekhis keriyaak keiyɨk ken mɨt aposel
ketpor Sol kitet yayiwe hɨrak kɨr Mɨtɨk
Iuwe Jisas, hɨrak ketpɨwek menmen.
Hɨrak wen ketpor Sol katɨp mɨt hɨm me
Krais ketpor hɨm manp keit wit Damaskas.
28 Hɨrak ketpor epei au, hɨr newis Sol
kau ketikeri te hɨrak ken kɨr ein ein keit
Jerusalem katɨp hɨm iuwe ketpor hɨm me
Jisas. Hɨrak ap kɨnapen au.

* **9:11** Ap 21:39 * **9:13** Ap 8:3 * **9:14** Ap 9:1-2, 21; 1Ko 1:2 * **9:15** Ap 25:13, 23, 27:24; Ro 1:5 * **9:16** 2Ko 11:23-28 * **9:21** Ap 8:3, 26:10 * **9:22** Ap 17:3, 18:5, 28 * **9:23** Ap 23:12 * **9:25** 2Ko 11:32-33 * **9:26** Ga 1:17-19 * **9:27** Ap 9:4, 20; 1Ko 9:1, 15:8

29 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel
kerek hɨr nertei hɨm Grik, hɨr natɨpan
nenehan me Jisas te hɨr nererik ni-
menɨpɨnek nankɨp.
30 *Wɨ kerek mɨt nises hɨm me Jisas
ein nemtewek, hɨr neithis Sol neriuwetek
kekiuwe ken wit Sisaria newisɨk kau sip
neriuwetek ken nɨrak en wit Tasas.
31 Me wɨ im mɨt ap nenep mɨt nises hɨm
yaaim me Jisas te hɨr mɨt yapɨrwe nau
neit provins Judia, Galili ketike Sameria
hɨr nau werek werek. God Hɨmɨn Yaaik
kekepi hɨr nɨnakɨn tokim hɨr nari mɨt han
nises hɨm me Jisas Krais hɨr han kitet
hɨrak yaaik.

Pita kɨkaap Inias hɨrak kɨre yaaik

32 Pita keke tɨ ken kerer wit wit. Wɨ ham
hɨrak ken kɨr mɨt nises hɨm me God neit
wit Lida.
33 Hɨrak ken kɨr mɨt neit wit Lida, hɨrak
kɨr mɨtɨk niuk mɨrak Inias. Mɨtɨk ik
kɨwaai yeno me tito hispɨnak wikak (8)
kentar his hɨt maa te hɨrak ap kekrit au.
34 Pita ketpɨwek kar ik: "Inias, Jisas
kenipit ti hɨre yaaik. Ekrit ewen laplap
ewisɨm emɨntar yeno." Hɨrak katɨp epei
au, mɨtɨk kekrit waswas.
35 Mɨt yapɨrwe nau wit Lida kekite wit
iuwe Seron nɨrek hɨrak kɨre yaaik te hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum nises
Mɨtɨk Iuwe Jisas.

Mɨte Dokas waa Pita pɨke kɨkɨa (o kekip) wekrit wepu

36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Tabita wepu
wit Jopa. Me hɨm Grik hɨr mɨt nenewe
Dokas. Hekrit hekrit hɨre wɨrɨak menmen
yaaim hɨre wɨkaap mɨt enun menmen
auri, hɨre wises hɨm me God.
37 Me wɨ Pita kepu wit Lida, mɨte ip
wɨnap hɨre waa. Mɨt miyapɨr han en nises
menmen me maamrer nɨr hɨr nɨkɨr yɨnk
kɨre newisiye wɨwaai wekre haau mau
wɨnak kau niu.
38 Wit Lida hɨrak menep kɨrapɨt wit
Jopa te mɨt nises hɨm me God neit ein
nemtau mɨt natɨp Pita kepu Lida, te hɨr
nesiuwe mɨtɨkɨt wik ten tetpɨwek tar ik:
"Ti etikawɨr euno wit kawɨr waswas."
39 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita kekrit
ketikeret ten. Hɨrakɨt ten tiun wɨnak
eik, hɨr neriyaak ken haau kau niu ein.
Miyapɨr yapɨrwe kerek mɨkaan nɨr epei
naa, hɨr nerp en nɨkɨtep. Hɨr nɨr Pita epei
kan, te hɨr nan neweiknɨwek neteiknɨwek
menmen nɨpaa me wɨ hɨre wepu Dokas
wekerwo laplap wewet mɨt miyapɨr em
neriuwetem.
40 *Pita keriuweti nen witeik, hɨrak
kitehɨr kewen ninɨp kitehi God me hɨre.
Epei au, hɨrak kerenaan katɨp herwe yɨnk
kɨre kar ik: "Tabita ti ekrit." Hɨrak katɨp
epei au, hɨre wesiupan naan. Hɨre we-
siupan naan wɨr Pita, te hɨre wekrit wau
yeno.
41 Hɨre wekrit wau yeno, Pita kɨkɨa hɨre
wekrit werp, hɨrak kenɨne miyapɨr mɨt
nɨr epei naa nɨpaa ein, hɨr netike mɨt han
en nises hɨm me God kewetɨr mɨte ip pɨke
wan.
42 Mɨt yapɨrwe neit Jopa nemtau hɨm
im te hɨr nises hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
43 *Pita kepu wɨ yapɨrwe kau wɨnak ke
Mɨtɨk itai kɨrak Saimon kerek kenip yɨnk
me samiyak yaaim me yerkesi.

10

Ensel ke God ken kɨr mɨtɨk Konilias ketpɨwek menmen

1 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Konilias kepu
wit Sisaria. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke Ami,
hɨrak kinɨn naanmɨpre 100 mɨt soldia ne
ami ne wit iuwe Itali keit yanɨmɨn.
2 Hɨrak mɨtɨk ik ketike mɨt nau wɨnak
kɨrak hɨr han kitet God hɨrak iuwe te hɨr
newenɨpiyek. Hekrit hekrit hɨrak kitehi
God menmen, hɨrak keit pewek kewet
mɨt ne Isrel kerek enun menmen auri
kewetɨrem.
3 *Wɨ ham menep hɨnkewɨ hɨrak kepu
kɨtyak kɨr ensel kerekek ke God kan
ketpɨwek kar ik: "Konilias."
4 Hɨrak Konilias kɨrapɨrwek kepɨrpɨr
kitɨwekhi, "Mekam mɨtɨk iuwe?"
Ensel ketpɨwek kar ik: "God han kitetit
ti hitɨwekhi hekrit hekrit ti ewet mɨt enun
si enuni pewek herekyor yaaim.
5 Te in ek ti esiuwe mɨt han nanɨno wit
Jopa hɨr nanɨnantɨn mɨtɨk kerekek niuk

* **9:30** Ap 11:25; Ga 1:21 * **9:40** Mk 5:40-41 * **9:43** Ap 10:6 * **10:1** Mt 8:5; Ap 27:1, 3 * **10:3** Ap 3:1

mɨrak Saimon. Niuk mɨrak ham hɨrak Pita.
6 *Hɨrak kau wɨnak ke itai kɨrak Saimon, kerek kenip yɨnk me samiyak, hɨrak wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep wan eik. Hɨrak kakɨtput menmen te yi eiyisesim.”
7 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak ken. Hɨrak ken, Konilias kenɨne mɨtɨkɨt wik tɨrɨak menmen mɨrak tekite mɨtɨk ke ami kiutɨpen. Mɨtɨk ke ami kewenɨpi niuk me God, hɨrak hekrit hekrit kau ketike Konilias naanmɨpre menmen mɨrak me ami.
8 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen hɨrak epei kɨrem. Hɨrak ketpɨwekɨtem epei au, hɨrak kesiuweret ten wit Jopa.

Pita kepu kɨtyak kɨr menmen

9 Hɨrak kesiuweret ten, wɨtaan hɨrakɨt tɨwaai ya ke nɨmɨn. Wanewik hɨrakɨt tekrit tepno menep wit Jopa. Menep me wepni nɨmɨn iuwe Pita kɨniu ken kau wɨnak siup kerek kɨpɨrak ken kitehi God menmen.
10 Hɨrak Pita kitehi God menmen, hɨrak nɨnpɨ maak hɨrak han kitet kakɨm menmen, hɨrak wen kemeriyor hɨr wen nɨam mɨwaai si. Hɨrak kepu en hɨrak kepu kɨtyak,
11 *kɨr nepni mewep menmen mɨre laplap mɨt nɨkaaip waai mewim men pɨnak men pɨnak, men yinak, men yinak, hɨram mekiuwe man menep tɨ.
12 Menmen yapɨrwe mau mekrerem. Samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike hore yapɨrwe.
13 Hɨrak kɨrem, hɨrak kemtau mɨtɨk ketpɨwek kar ik: “Pita ekrit emɨp ehɨm.”
14 *Au, Pita ketpɨwek kar ik: “Auye! Hi nɨpaa ere in ap haam menmen im hɨm me Moses mau tɨwei meriuwesɨsem mar ik: ‘Yi mɨt ne Isrel ap eiyɨm samiyak im au emɨt.’ ”
15 *Hɨrak mɨtɨk ketpɨwek kar ik: “Menmen God katɨp hɨram yaaim ti ap etɨp hɨram enum au emɨt.”
16 Menmen im man mar wikak. Epei au, menmen mɨre laplap pɨke mɨniu men nepni eim.
17 Hɨram mɨniu men nepni eim, Pita han kitet kar ik: “Menmen im meteikno mekam?” Pita han kitetim, mɨtɨkɨt kerek Konilias nɨpaa keriuwetet tɨpiun Jopa titehi mɨt ere tɨnapɨn wɨnak ke mɨtɨk Saimon, hɨrakɨt terp ya weipɨr ke nɨwa meweikɨn wɨnak eik e.
18 Hɨrakɨt tenɨne titehi tar ik: “Mɨtɨk kiutɨp niuk mɨrak Saimon Pita kau in o au?”
19 *Pita han kitet menmen hɨrak epei kɨrem, God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwek kar ik: “Nɨkɨp emnep emtewek! Mɨtɨkɨt wikak epei tan tɨntetnut,
20 te ti ekrit ekiuwe eno etikeret eino. Ti ap enapen han ekitet menmen au emɨt. Hi epei heriuwetet tan.”
21 Hɨrak katɨp epei au, Pita kekiuwe ken kɨr mɨtɨkɨt kerek Konilias keriuwetet tan in, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Hi mɨtɨk yi yɨnyetno. Yenmak te yi yan?”
22 *Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami keriuwetei haiu man in. Hɨrak mɨtɨk yaaik han kitet God iuwe hɨrak kisesik, mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr natɨp: ‘Hɨrak yaaik,’ mɨtɨk ik God kesiuwe ensel kɨrak ketpɨwek hɨrak kakriuwet mɨt han nanɨno nantuthis ti enen wɨnak kɨrak ti etpɨwek menmen.”
23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita keriyei keri kan wɨnak nɨmɨn en, hɨrakɨt tɨwaai en me wɨtaan. Wanewik hɨrak kekrit ketike mɨt han ne wit Jopa hɨr nises hɨm me God, hɨr netikeret nen.

Pita ken wɨnak ke Konilias

24 Hɨr netikeret nen ere wɨtaan, hɨr nɨwaai. Wanewik hɨr nekrit nen. Me wɨ im hɨr nɨpiun Sisaria kerek Konilias kemerɨr Pita. Hɨrak epei kari nei ne weiwɨk miutɨp mɨrak, netike nɨrak yinan han hɨr nau wɨnak.
25 Pita ketikeri nare nanɨno nɨmɨn en, Konilias kewenyipɨrek keit ya weipɨr ke wɨnak kenke kewen ninɨp kitehɨr menep hɨt mɨrak.
26 *Au, Pita kenipek hɨrak kekrit, ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit hentar hi ap God au. Hi mɨtɨk har ke ti kerekek.”

---

* **10:6** Ap 9:43 * **10:11** Ap 11:5-17 * **10:14** Lev 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15** Mk 7:15, 19 * **10:19** Ap 11:12, 13:2
* **10:22** Ap 10:1-2 * **10:23** Ap 10:45, 11:12 * **10:26** Ap 14:13-15; Rev 19:10

27 Pita ketike Konilias tewepnak ten
nɨmɨn en, Pita kɨr mɨt yapɨrwe nererik
nau en.
28 Hɨrak kɨr mɨt nau en, hɨrak ketpor kar
ik: “Yi mɨt hɨras yi yertei werek hɨm haiu
mɨt ne Isrel misesim hɨram meriuwesɨsai
mamu wɨnak ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
mamɨm menmen mamtikeri au emɨt. Te
God epei keteikno hi ap han ekitet mɨtɨk
hak enuk kentar hɨrak ap ke weiwɨk me
Isrel au.
29 Wɨ kerek yi yeriuwet mɨtɨkɨt tan
tetauhis, hi ap hatɨp au. Hi han kerekek.
In ek hi hitihi te yi yenmak yi yeriuwet
mɨtɨkɨt tan tetauhis te hi han in?”
30 *Konilias katɨp kar ik: “Mar ke pe-
tepin ti han in, nɨpaseik wɨ tekyaait (4) hi
heit wɨnak kai hi hitehi God menmen ere
menep hɨnkewɨ. Hi wen hepu in, hi hɨr
mɨtɨk kiutɨp keriuwet klos merhɨhe kerp
ninaan mai.
31 Hɨrak ketpo kar ik: ‘Konilias, God
kemtau hɨm mit ti hitɨwekhi menmen.
Hɨrak han kitet menmen yaaim ti hɨrɨak
mɨt enun si enuni em.
32 Ti eriuwet mɨt han nanɨno wit Jopa
nanɨnantɨn mɨtɨk niuk mɨrak Saimon Pita.
Hɨrak kau wɨnak ke mɨtɨk Saimon kerek
kenip yɨnk me samiyak yaaim meyerkesi,
hɨrak wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep
wan eik.’
33 Hi epei hemtewek, waswas hi heri-
uwet mɨtɨkɨt wik ten tɨntetnut tetuthis
terit tan. Ti mɨtɨk yaaik te ti etikeret
epei yan in. Tɨs, God kau ketikewai haiu
mererik te haiu mamɨmtau menmen God
ketput ti ewepyapɨrem etpaiyem.”

Pita katɨp hɨm me Krais keit wɨnak ke Konilias

34 *Konilias katɨp Pita epei au, Pita ket-
por kar ik: “Hi hetpi werek. In ek hi hertei
God hɨrak han kitet mɨt miyapɨr yapɨrwe
nɨpɨran kerekyor menmen miutɨp.
35 *Weiwɨk miutɨp keremem au. God
han yaaik keriuwe mɨt nerer wit wit kerek
newenɨpiyek nɨrɨak menmen yaaim nis-
esik.
36 *Yi yertei hɨm God kewet haiu mɨt
haiu nepenyerer ne Isrel kewetaiyem.
God kewepyapɨr hɨm yaaim katɨp haiu
mamtikerek emu han kiutɨp mamɨntar
Jisas Krais. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn
naanmɨpre mɨt yapɨrwe.
37 *Yi yertei nɨpaa Jon katɨp mɨt men-
men ketpor hɨr enweikɨn sip enwet men-
men enum, hɨrak kɨkɨri. Hɨrak kɨkɨri epei
au, Jisas kewepyapɨr hɨm me God mekrit
minɨn meit Galili men merer wit wit meit
Isrel.
38 *Yi yertei Jisas ke wit Nasaret. God
kehimɨtanek kewetɨwek Hɨmɨn Yaaik
kɨrak ken kewik kewetɨwek menmen
iuwe mɨrak kakɨkepik. Hɨrak ken kerer
wit wit kɨrɨak menmen yaaim me mɨt,
kɨkaap mɨt kerek Seten kewɨr menmen
mɨrak enum menteri, kekepi hɨr nɨre
yaain kentar God kau ketikerek kekepik.
39 Haiu mɨt aposel mewepyapɨr men-
men yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem kerer wit
wit ke Isrel, mekite wit iuwe Jerusalem.
Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre wit Isrel hɨr
netɨwekhis neiyɨk nen nakɨp newenkekik
kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.
40 *Au, me wɨ wikak hekrit enum
eik, God kɨkɨak hɨrak kekrit kepu hɨrak
kewepyapɨr hɨrekes.
41 *Mɨt yapɨrwe au. Haiu mɨt aposel
kerek nɨpaa God kehimɨtenai haiu
mewepyapɨr menmen mɨrak. Hɨrak
kekrit kepu haiu maam tɨpar menmen
metikerek.
42 *Hɨrak ketpai hɨm manp te haiu
mamno mamwepyapɨr hɨrak mɨtɨk God
kehimɨtanek hɨrak skelim mɨt nɨpaa naa,
mɨt wen nepu.
43 *Mɨt profet yapɨrwe nɨpaa newis
hɨm mekre tɨwei mewepyapɨr hɨm me
mɨtɨk ik. Hɨr natɨp mɨt miyapɨr kerek
nisesik, God kakɨsak menmen enum hɨr
nɨrɨakem kakɨntar menmen yaaim Jisas
kerekyaiyem.”

Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel God Hɨmɨn Yaaik kan kewi

44 *Pita wen ketpor hɨm mɨrak, God
Hɨmɨn Yaaik kan kau han ke mɨt miyapɨr
kerek nemtau hɨm Pita ketporem.

* **10:30** Ap 1:10, 3:1 * **10:34** 1Sml 16:7; Ro 2:11; Ga 2:6 * **10:35** Jo 9:31 * **10:36** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:4 * **10:37** Mt 4:12-17 * **10:38** Mt 3:16; Lu 4:17-20 * **10:40** 1Ko 15:4-7 * **10:41** Jo 14:19, 22-24, 15:27; Ap 1:8; Lu 24:42-43 * **10:42** Ap 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43** Ais 33:24, 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44** Ap 11:15, 15:8

45 Mɨt ne weiwɨk me Isrel, kerek nises hɨm me God nan netike Pita, hɨr nehɨnhɨn natɨp nar ik: “God epei kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kau haiu mɨt ketike mɨt in kerek ap ne weiwɨk me Isrel.”

46 *Hɨr natɨp menmen ik nentar hɨr epei nemtau mɨt in natɨp hɨm ham hɨr hɨras nepɨtariyem newenɨpi niuk me God hɨrak iuwe neriuwe hɨm im. Pita katɨp hɨm iuwe kar ik:

47 *“God Hɨmɨn Yaaik kan kau han ke mɨt in kar ke nɨpaa hɨrak kan kau haiu mɨt. Keimɨn kaktɨp te mɨt in ap haiu mamkɨri mamriuwe tɨpar au a? Auye!”

48 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketpor hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar nekine niuk me Jisas. Hɨr nɨkɨri epei au, hɨr mɨt en nitɨwekhi hɨrak kau ketikeri me wɨ ham.

11

Pita katɨp mɨt nises hɨm me God neit Jerusalem me menmen hɨrak kɨrɨakem

1 Mɨt aposel netike mɨt kerek nises hɨm me God neit provins Judia nemtau mɨt ap ne weiwɨk me Isrel epei nises hɨm yaaim me God.

2 Ewaai meruri Pita pɨke kan wit Jerusalem, mɨt kerek natɨp mɨt nises hɨm me God nerekir yɨnk kɨr hɨr nitɨwekhi nenerek

3 *natɨp nar ik: “Ti henmak te ti hau hetike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, yi yekiyan yaam menmen? Hɨram au emɨt.”

4 Au, Pita kewepyapɨr ketpor menmen yapɨrwe epei man kerek God kɨrɨak Konilias em.

5 *Hɨrak katɨp kar ik: “Hi hepu wit Jopa, hi hepu ein hi hitehi God menmen, au hi hɨtyak hɨr menmen mɨre laplap mekiuwe man, hɨr newɨr waai neriyaam nen yinak nen yinak, nen pɨnak nen pɨnak mekiuwe man merp menep hi herpai.

6 Te hi hɨr samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike hore mei me yaank mekrerem.

7 Hi hɨr samiyak mekrerem, hi hemtau mɨtɨk ketpo kar ik: ‘Pita ti ekrit enep mei ehɨm.’

8 Hi hewenhi har ik: ‘Mɨtɨk iuwe auye. Nɨpaa ere in hi ap haam menmen im kerek hɨm me Moses meriuwesɨsim mar im: Yi mɨt ne Isrel ap eiyɨm samiyak im.’

9 Mɨtɨk keit nepni pɨke ketpo kar ik: ‘Menmen God katɨp hɨram mɨre yaaim, ti ap etɨp hɨram enum au emɨt.’

10 Menmen man marim ere mar wikak, te hɨram pɨke mɨniu men nepni.

11 Hɨram pɨke men nepni, mɨtɨkɨt wikak kerek mɨtɨk ke Sisaria keriuwetet, hɨrakɨt ten terp wɨnak hi hewik.

12 God Hɨmɨn Yaaik ketpo hi ap han ekitet menmen au. Hi eno etikeret kerekek. Mɨtɨkɨt hispɨnak kiutɨp (6) terp in tetikewa hɨrakɨt tetikewa mariyan men wit Sisaria haiu men mekre wɨnak ke mɨtɨk Konilias. Haiu men wɨnak ke mɨtɨk Konilias,

13 hɨrak ketpai hɨrak kɨr ensel kerp wɨnak kɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Ti esiuwe mɨtɨk kakno wit Jopa kakɨnkatɨn mɨtɨk niuk mɨrak Saimon Pita.

14 *Hɨrak kaknen kaktɨp hɨm mamkaap ti etike mɨt miyapɨr nau wɨnak ki yi eiyises hɨm me God te maain God kaktihis.’

15 *Hi han kekrit hare etpor menmen, au God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kɨr kar nɨpaa kan kau haiu mɨt in.

16 *Hɨrak kan kewi, hi han kitet hɨm nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais katɨp. Hɨrak katɨp kar ik: ‘Jon kɨkɨr mɨt keriuwe tɨpar te hi tewen esiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen kaku yi mɨt.’

17 Haiu mertei nɨpaa haiu mises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrak kesiuwe Hɨmɨn kɨrak yaaik. In ek God epei kewet mɨt ap ne weiwɨk me Isrel menmen yaaik ik nɨpaa hɨrak kewetaiyem. Hi keimɨn te hi hatɨp God ekɨt? Taauye!”

18 *Mɨt en nemtau hɨm Pita ketpim, hɨr ap wen nenerek au. Hɨr newenɨpi niuk me God natɨp nar ik: “God epei kewis mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum te hɨr nanu nanɨt nantikerek nanɨr ke haiu mɨt in.”

Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit Antiok hɨr nɨrɨak menmen

* **10:46** Ap 2:4, 19:6 * **10:47** Ap 8:36 * **10:48** Ap 2:38 * **11:3** Ap 10:28; Ga 2:12 * **11:5** Ap 10:9-48 * **11:14** Ap 16:31 * **11:15** Ap 2:4 * **11:16** Ap 1:5 * **11:18** Ap 13:48, 14:27 * **11:19** Ap 8:1-4

19 *Me wɨ mɨt nenep mɨtɨk Stiven hɨrak
kaa, mɨt nanɨwaank mɨt miyapɨr kerek
nises hɨm me God. Au, hɨr nɨrɨr. Han
nɨrɨr nen menep, han au nen yanɨmɨn
ere hɨr niun wit Finisia, wit Saipras, wit
Antiok natɨp mɨt ne Isrel nau en keriyen
hɨm yaaim me Krais.
20 Mɨt han kerek nises hɨm me God hɨr
ne wit Saipras ketike provins Sairini, hɨr
nen wit Antiok newepyapɨr hɨm yaaim me
Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨr natɨp mɨt ne Isrel
netike mɨt ap nei ne Isrel netporem.
21 *Mɨtɨk Iuwe God kekepi te mɨt
yapɨrwe nemtau hɨm neweikɨn sip newet
menmen enum hɨr nises Mɨtɨk Iuwe Krais.
22 *Mɨt ne weiwɨk me God neit
Jerusalem nemtau hɨm me menmen im
epei man, te hɨr nesiuwe Banabas ken wit
Antiok kɨr menmen.
23 *Hɨrak ken kɨri, hɨrak kɨr God
kerekyor yaaim, hɨrak han yaaik keriuw-
eri hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr wen
enises Mɨtɨk Iuwe ekɨkre han kɨr iuwe.
24 *Banabas hɨrak mɨtɨk yaaik, God
Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak iuwe,
hɨrak kises God werek werek, te mɨt
yapɨrwe nises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.
25 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais te
Banabas ken wit Tasas kɨnkatɨn Sol.
26 *Hɨrak kɨnkatɨn Sol ere kɨnapɨnek
keriyaak pɨke keiyɨk ken wit Antiok, hɨrak
pɨke ken wit Antiok kau en tito kiutɨp,
hɨrakɨt tau en tekite mɨt ne weiwɨk me
God teteikɨn mɨt yapɨrwe menmen, tetpor
hɨm me God. Hɨr neit wit ik e, mɨt han
ninɨn nekine niuk me mɨt nises hɨm me
Krais, hɨr mɨt Kristen.
27 *Me wɨ im, mɨt han profet kerek
newepyapɨr hɨm me God, nɨnaaiwɨr wit
Jerusalem nekiuwe nen wit Antiok.
28 *Mɨt nan nererik nemtau hɨm me
God, mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in niuk mɨrak
Agabas hɨrak kekrit kerp nɨmɨn hɨr
mɨt nau nererik en, God Hɨmɨn Yaaik
ketpɨwek te hɨrak kewepyapɨr menmen
im: Maain wɨ mamnen te hawɨ ap kaknen
kakrer wit wit au, menmen mamu ni ap
mamwo au mami. (Menmen im epei man
me wɨ mɨtɨk iuwe gavman ke Rom Klodias
hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt.)
29 Mɨt nises hɨm me God en han
kitet hɨr niutɨp niutɨp nenke pewek mɨr
nanɨsiuwerem mamno wit Judia kerek
hawɨ ap kan keit ein menmen me ni ap
mewo au. Hɨram maa.
30 *Hɨr nenkerem nemaniyem, hɨr
newet Banabas ketike Sol pewek im
hɨrakɨt teiyɨm ten tewet mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre mɨt ne God neit Jerusalem,
tewetɨrem.

12

Mɨtɨk iuwe gavman King Herot kenep Jems kaa kewis Pita kekre wɨnak enuk

1 Me wɨ im mɨtɨk iuwe gavman King
Herot kinɨn naanmɨpre mɨt neit Isrel,
hɨrak kewaank mɨt han ne weiwɨk me
God.
2 Hɨrak keithis Jems, Jon nɨkik kɨrak,
katɨp mɨt ne ami nɨrak hɨr nerekir teruk
kɨrak kewen keket.
3 *Hɨrak kaa, hɨrak Herot kertei mɨt ne
Isrel han yaaik neriuwe menmen hɨrak
epei kɨrɨakem, hɨrak wen kɨrɨak men-
men enum. Hɨrak keithis Pita kewisɨk
kekre wɨnak enuk me wɨ mɨt nererik
han tewenɨn menmen, hɨr naam bret yis
mekrerem au.
4 Hɨrak kewis Pita kekre wɨnak enuk,
mɨt ne ami naanmɨprewek. Hɨr mɨt nar
16 hɨr nenkehan nɨre tekyaait tekyaait (4)
naanmɨpre Pita wɨtaan wanewik wɨtaan
wanewik. Herot han kitet wɨ mɨt nererik
han tewenɨn menmen hɨr naam men-
men epei au, hɨrak kaksiupanek kakno
witeik mɨt yapɨrwe nanɨrek hɨr nantɨp
nare nankɨp.
5 *Mɨt ne ami wen naanmɨpre Pita, te
mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me God
hɨr nitehi God iuwe te kakɨkepik.

Ensel keithis Pita keriyaak ken kɨnaaiwɨr wɨnak enuk

6 *Wɨtaan wɨ miutɨp mɨtɨk King Herot
kaknen kakɨthis Pita kakno wit mɨt
yapɨrwe nanɨrek nankɨp, me wɨtaan ik
Pita kɨwaai kekre mɨtɨkɨt wik te ami
ketɨn ke nɨmɨn, hɨr newis sen me ain wik

* **11:21** Ap 2:41 * **11:22** Ap 4:36 * **11:23** Ap 13:43, 14:22 * **11:24** Ap 2:41, 6:5 * **11:25** Ap 9:30 * **11:26** 1Pi 4:16 * **11:27** Ap 13:1, 15:32 * **11:28** Ap 21:10 * **11:30** Ap 12:25 * **12:3** Ap 4:3 * **12:5** Je 5:16 * **12:6** Ap 5:23

mewik, mari hispɨnam me ami ek, pɨnam
mari ami ek. Mɨt ami han naanmɨpre ya
weipɨr ke wɨnak enuk eik e.
7 Hɨr naanmɨpre ya weipɨr, ensel ke God
kerp en kɨre si merhɨhe meit haau ek.
Hɨrak mɨtɨk ensel kewis his mau yapɨr ke
Pita kekotɨtek ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit
waswas.” Hɨrak epei ketpim, sen menke
mɨnaaiwɨr his mɨrak.
8 Hɨram mɨnaaiwɨr his mɨrak, Ensel
pɨke ketpɨwek kar ik: “Ti enke klos mit
tokim eriuwet su mit.” Pita kɨrɨakem epei
au, ensel ketpɨwek kar ik: “Ti eriuwet
saket kit ti eisɨsa enen.”
9 Pita kisesik kɨnaaiwɨr wɨnak enuk ken
wit eik. Hɨrak kepɨtari menmen ensel
kɨrɨakem hɨram werek o au. Hɨrak han
kitet hɨrak kɨwaai kɨtyak.
10 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr weipɨr ke han
ke nɨmɨn. Epei au, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr
weipɨr ke han ke wit eik ere tiun weipɨr
wɨsenuk ke ain ke nɨwa kɨkaisiu ke wit
Jerusalem. Weipɨr eik au tokik keit
te hɨrekes kɨkaisiu, hɨrakɨt ten wit eik.
Hɨrakɨt tekiuwe ya, ensel keweikɨnhis
kɨre nɨme kɨnaiwɨrek,
11 Ensel kɨnaaiwɨr Pita, hɨrak kertei
mekam epei man te hɨrak katɨp kar ik:
“Hi hertei werek. God kesiuwe ensel
kɨrak ketauhis keriya hi hɨnaaiwɨr men-
men Herot ketike mɨt ne Isrel han kitet
nanrekyewem.”
12 *Hɨrak han kitet menmen im ere
werek, hɨrak ken wɨnak ke Maria, miye pe
mɨtɨk Jon Mak, mɨt yapɨrwe nererik neit
ein hɨr nitehi God me Pita.
13 Pita kan kerp weipɨr ke wɨnak keit
witeik keretɨt weipɨr keket teruk. Mɨte
niuk mɨre Roda hɨre wɨrɨak menmen weit
pewek im au, hɨre wan wawɨr keimɨn
keretɨt weipɨr keket teruk.
14 Hɨre wen menep witehi war ik: “Ti
keimɨn?” Hɨrak kekɨke tonɨk mekre nɨkɨp
mɨre hɨre wertei hɨrak Pita. Hɨre wertei
hɨrak Pita, hɨre han yaaik wesiuknen wen
ein wɨkaisiu weipɨr au, watɨp mɨt en war
ik: “Pita kerp witeik.”
15 *Hɨr newenuwehi nar ik: “Ti hetar-
itari.” Au, hɨre weptɨp yapɨrwe war ik:
“Hɨrak kerp witeik.” Hɨr natɨp nar ik:
“Au, hɨrak au, hɨmɨn kɨrak kerekek.”
16 Hɨr wen natɨpan, Pita wen keretɨt
weipɨr te hɨr nare nanɨno nanɨrek. Hɨr
nɨkaisiu weipɨr nɨrek hɨr nehɨnhɨn.
17 *Hɨr nehɨnhɨn nesike yaanmi, Pita
kɨkɨam his kesiyor hɨrak katɨp kar ik: “Yi
eikintɨp.” Epei au, hɨrak ketpor karkeik
Mɨtɨk Iuwe God ketɨwekhis keriyaak kan
kɨnaaipɨs wɨnak enuk ke gavman. Hɨrak
ketpor menmen im epei au, hɨrak ketpor
kar ik: “Yi eino eitɨp Jems ketike naiu
yinan han hɨm im hi epei hetpiyem.”
Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit
ik kɨrɨr ken wit hak kɨsawɨn kau en.
18 *Maain wanewik epei man, mɨt ne
ami neit wɨnak enuk hɨr nekrit han enuk
wɨsenuk hɨr natɨp nitehiyan nar ik: “Pita
ken neiyɨn?”
19 Mɨtɨk iuwe King Herot kesiuwe mɨt
ne ami han hɨr nɨnetnɨwek nɨetnɨwek au.
Hɨr nɨnetnɨwek au, Herot kitehi mɨt kerek
naanmɨpre Pita hɨr nepɨtari menmen te
hɨrak han enuk katɨp mɨt ne ami han nan-
torhis neriyei neri nanɨno nanɨnɨp nani.
Epei au, Herot kɨnaaiwɨr provins Judia
kekiuwe ken wit Sisaria.

Mɨtɨk iuwe King Herot kaki

20 *Mɨtɨk iuwe King Herot kepu wit Sis-
aria, hɨrak han enuk keriuwe mɨt ne wit
Taia ketike wit Saidon. Hɨr nerteiyek in ek
hɨrak kaknen te hɨr mɨt han nan nererik
nen nanɨr King Herot. Hɨr nɨpiun ein,
hɨr ninɨn natɨp mɨtɨk niuk mɨrak Blastas
kerek naanmɨpre menmen me wɨnak ke
King Herot, hɨr netpɨwek menmen hɨr
hanhan menmen me nɨpaa hɨr netike
King Herot han enuk neriuwehan hɨram
nepei werek emɨt. Hɨr netpɨwek epei au,
hɨr nen nɨr King Herot nitɨwekhi enkiyan
enu enɨt nentar hɨr neit menmen me wit
King Herot naanmɨprewem.
21 Me wɨ hɨrak nepei kɨmat, mɨtɨk iuwe
Herot keriuwet laplap me mɨtɨk iuwe
hɨrak keiyɨm kakɨr mɨt, hɨrak kan kau
yeno mɨrak me gavman katɨp mɨt hɨm
mɨrak.
22 Hɨrak katɨp epei au, mɨt hɨr nɨnap
natɨp nar ik: “Hɨrak katɨp kɨpre God
kerekek. Kɨre mɨtɨk au.

* **12:10** Ap 5:19 * **12:12** Ap 12:25, 15:37 * **12:15** Ap 26:24; Mt 18:10 * **12:17** Ap 13:16, 19:33, 21:40 * **12:18** Ap 5:22-24 * **12:20** 1Kin 5:11; Esi 27:17 * **12:23** Dan 5:20

23 *Wasenum hɨrak mɨtɨk ensel ke God
kenip Herot hɨrak kɨnap kentar hɨrak
ap keweni ketpor, “Hi God au, hi mɨtɨk
kerekek.” Henek mɨre pɨnike maak tu
kɨrak te hɨrak kaa.
24 *Te mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit
wit nemtau hɨm me God hɨr nisesim.
25 *Banabas ketike Sol hɨrakɨt tewet mɨt
neit wit Jerusalem pewek. Me wɨ im hawɨ
ap kan te menmen me ni mɨr ap mewo
au. Hɨrakɨt tewɨr pewek epei au, hɨrakɨt
teithis Jon Mak ketikeret pɨke tekiuwe ten
wit Antiok.

13

Mɨt ne God neit Antiok neriuwet Banabas ketike Sol tatwepyapɨr hɨm me God

1 *Mɨt han profet kerek newepyapɨr hɨm
me God, hɨr netike mɨt han tisa kerek
neteikɨn mɨt kerek nises hɨm me God
neteiknor menmen God hanhan hɨr enis-
esim, hɨr nepu netike mɨt kerek newenɨpi
niuk me God neit wit Antiok. Profet
netike tisa niuk mɨr im: Banabas, Simion,
kerek mɨt han nekine niuk mɨrak ham
‘Naisa’ o ‘Yɨnk nɨpɨak’, hɨrakɨt tekite Lu-
sias ke provins Sairini, maneyen kerek
nɨpaa hɨrak ketike mɨtɨk iuwe King Herot
kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrakɨt tekiyakɨt
tau wɨnak kiutɨp, hɨrak ketike mɨtɨk Sol.
2 *Me wɨ ham, hɨr mɨt in ap naam
menmen te hɨr nitehi God, God Hɨmɨn
Yaaik ketpor, “Yi yehimɨtan Banabas
ketike Sol, hɨrakɨt tɨrɨak menmen hi epei
hehimɨtenɨwekɨtem tatrɨakem.”
3 *Hɨrak ketpor epei au, hɨr wen nɨnpɨ
maan nepu, hɨr nitehi God. Hɨr nitehi
God, hɨr newis his menterikɨt hɨr neri-
uwetet ten.

Hɨrakɨt tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais teit Saipras

4 *God Hɨmɨn Yaaik keriuwetet ten wit
ke wan eik niuk mɨrak Selusia. Hɨrakɨt ten
wit Selusia, hɨrakɨt tau sip ten wit Saipras
kerek wan kimaak keketik.
5 *Hɨrakɨt tau sip ten wit iuwe Saipras,
hɨrakɨt ten wit Salamis ten wɨnak ke mɨt
ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses
en, hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm me God tatɨp
mɨt em. Hɨrakɨt nɨpaa teithis mɨtɨk Jon
Mak hɨrak kan kakɨkepikɨt.
6 Hɨrakɨt teke tɨ terekir wit Saipras ke
nɨmɨn ten ere tɨpiun wit pɨnak ein niuk
mɨrak Pefos. Hɨrakɨt ten en tɨr mɨtɨk
kertei ketenwo henpɨn ketike menmen
mar im, niuk mɨrak Ba-Jisas. Hɨrak
ke weiwɨk me Isrel, hɨrak katɨp hɨrak
kewepyapɨr hɨm God ketpɨwekem, te au,
hɨrak kemipɨn.
7 Hɨrak wariyakɨt ke Sesias Polas kerek
kinɨk naanmɨpre mɨt nau wit wan ki-
maak keketik, hɨrak mɨtɨk kertei menmen
werek werek. Mɨtɨk Sesias Polas kenɨne
Banabas ketike Sol tan tɨrek tentar hɨrak
hanhan kemtau hɨm me God.
8 *Hɨrak hanhan kemtau hɨm me God
te mɨtɨk Ba-Jisas kerek ketenwo henpɨn
menmei menmei niuk mɨrak me hɨm Grik
hɨram Elimas, hɨrak katɨp kekɨnɨwekɨt
hɨm mɨrakɨt. Hɨrak han kitet kakri
han ke mɨtɨk iuwe gavman Sesias Polas
te hɨrak ap kises hɨm me God hɨrakɨt
tewepyapɨrem.
9 Hɨrak wen kari han kɨrak te Sol kerek
mɨt nenewek niuk mɨrak me hɨm Grik hɨr
nekinaam Pol, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre
han kɨrak hɨrak kepɨr mɨtɨk ik,
10 ketpɨwek kar ik: “Ti nɨkan ke Seten,
ti hɨre mɨtɨk enuk ti hɨnapen hɨm yaaim.
Han kit kertei werek werek menmen
enum me memipɨn mekite menmei men-
mei enum te hekrit hekrit ti eweikɨn hɨm
yaaim me God mɨre hɨm enum memipɨn.
11 *In ek Mɨtɨk luwe God kakitep te
wɨ ham ti ap ehɨr menmen au. Ti
nanamɨr toto ere wɨ God kehimɨtanem
epei au mesi.” Hɨrak katɨp epei au,
wasenum menmen mɨre napɨ mesɨwek
nanamɨr, hɨrak keke tɨ kɨnkatɨn mɨtɨk hak
kaktɨwekhis kakteiknɨwek ya.
12 Mɨtɨk iuwe gavman Sesias Polas kɨr
menmen im, hɨrak kises hɨm me God.
Hɨrak han kekrit keriuwe hɨm hɨrakɨt
tetpɨwek ke Mɨtɨk luwe Krais.

Hɨrakɨt tatɨp mɨt hɨm me Krais teit wit Antiok ke provins Pisidia

13 *Pol ketike wariyakɨt tɨrak tɨnaaiwɨr
Pefos tau sip terekir wan ten wit Pega

* **12:24** Ais 55:11; Ap 6:7, 19:20 * **12:25** Ap 11:29-30, 12:12, 15:37 * **13:1** Ap 11:27 * **13:2** Ap 9:15; Ga 1:15-16
* **13:3** Ap 6:6 * **13:4** Ap 15:39 * **13:5** Ap 12:12, 13:13 * **13:8** 2Ti 3:8 * **13:11** Ap 9:8 * **13:13** Ap 12:12, 13:5, 15:38

ke provins Pamfilia. Me wɨ im Jon Mak
kɨnaiwɨret pɨke ken wit Jerusalem.
14 Hɨr nɨnaaiwɨr Pega neke tɨ nen wit
Antiok ke provins Pisidia hɨrakɨt tau en.
Hɨrakɨt tau en, me wɨ Sabat kerek mɨt
nererik nekine hɨm me Moses, hɨrakɨt ten
tau tetikeri neit wɨnak eik e.
15 *Hɨrakɨt tau tetikeri neit wɨnak eik,
hɨrakɨt temtau mɨt nekine hɨm Moses
kewisɨm mau tɨwei metike hɨm mɨt profet
nɨpaa newisɨm mau tɨwei. Hɨr mɨt iuwe
nekinaam epei au, hɨr neriuwet mɨtɨk kan
kitɨwekɨthi kar ik: "Taiu yinakɨt, hɨm
meiyam mepeit yi eiyɨpim eikaap mɨt eir-
iuwerem o au?"
16 *Hɨrakɨt tewenhi te Pol kekrit kɨkɨam
his mɨrak katɨp kar ik:

"Nai yinan yetike mɨt in ap ne weiwɨk
me Isrel yi yewenɨpi God. Yi yapɨrwe
nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm!

17 *Hɨrak God kerek haiu mɨt ne Is-
rel mewenɨpiyek, nɨpaa hɨrak kehimɨtan
maamrer naiu kerekyor hɨr nɨre yapɨrwe
me wɨ hɨr nau wit Isip nar ke mɨt
ne wit hak in ek hɨr nau netikewai.
Maain God epei keriyeiri (o keriyeiyi)
nen nɨnaaiwɨr Isip keriuwe menmen iuwe
hɨrak kɨrɨakem.
18 *Me 40 tito hɨrak naanmɨpror keit
yaank tenhaan weinɨm ap mɨt newi, te
hɨrak kɨnaain menmen hɨr nerekɨwekem.
19 *Epei au, hɨrak kenep mɨt miyapɨr ne
weiwɨk hispɨnak wik (7) neit wit Kenan
kanɨp kenepi kewet mɨt ne Isrel tɨ im kar
ke nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨm newim ere
450 tito.
20 *Me wɨ God kehimɨtan mɨt nɨre ma-
sistret, hɨr nɨkaap mɨt ne Isrel nepɨr mɨt
enun nepan nanɨno. God kehimɨtan mɨt
narik ere maain wɨ mɨtɨk Samyuel hɨrak
profet kɨkaru hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt.

21 *"Me wɨ im, mɨt ne Isrel nitehi
Samyuel kehimɨtan mɨtɨk hɨrak kakre
king hɨrak kakinɨni naanmampri, te God
kehimɨtan mɨtɨk Sol nɨkan ke mɨtɨk Kis
ke weiwɨk miutɨp me maam Bensamin.
Hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt ne 40 tito.

22 *Maain God kepɨrek kehimɨtan Devit
hɨrak kekrehɨr ke Sol. God katɨp ke Devit
kar ik: 'Hi hertei mɨtɨk ik Devit hɨrak
nɨkan ke Jesi, hɨrak mɨtɨk kar ke hi han-
hanek kakises menmen hi hanhan hɨrak
kakisesim.'
23 *Nɨpaa God katɨp hɨrak kakriuwet
mɨtɨk hak hɨrak kaknen kakɨkaap mɨt ne
Isrel kaktorhis nanu werek werek. Mɨtɨk
Jisas ke weiwɨk me maam kɨrak Devit, God
kehimɨtanek hɨrak Krais kɨkaap haiu mɨt
ne Isrel.

24 *"Jisas kewepyapɨr menmen iuwe
hɨrak kakrɨakem wen au, mɨtɨk Jon katɨp
mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel hɨr en-
weikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak
kakɨri.
25 *Hɨrak Jon kɨrɨak menmen mɨrak
kerek God kehimɨtanek kɨrɨakem. Hɨrak
kɨrɨakem menep epei au, hɨrak kitehi mɨt
kar ik: 'Yi han kitet hi keimɨn?' Hi ap
Mɨtɨk Krais te yi yemeriyɨwek kaknen.
Au, yi yemtewek. Hɨrak kakisɨsa kerekek
kaknen hɨrak Mɨtɨk luwe hi au hɨre mɨtɨk
enuk weinɨk."

26 Pol wen katɨp kar ik: "Nai yinan
nepenyerer ne Ebraham, yi yetike mɨt han
in kerek yewenɨpi God. God epei keriuwe-
tai mɨtɨk te kewepaiyapɨr hɨm yaaim me
hɨrak kakɨthis haiu mɨt.
27 *Mɨt nepu wit Jerusalem netike mɨt
iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr netariyek
hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak kan
kɨkaap haiu mɨt ne Isrel. Hɨr netari hɨm
nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei me
mɨtɨk ik, hɨram me wɨ Sabat yapɨrwe hɨr
nekinaam. Hɨr nesiuwerek ken wɨnak ke
kaunsil nesiuwe hɨm nises menmen nɨpaa
mɨt profet netpim mamnen.
28 *Hɨr ap nɨnapɨn menmen enum hɨrak
kɨrɨakem au, te hɨr wen neriuwetek ken
mɨtɨk iuwe gavman Pailat nitɨwekhi hɨrak
kaknep Jisas hɨrak kaki.
29 *Hɨr nerekyɨwek menmen yapɨrwe
hɨm me God mau tɨwei profet newisɨm
natɨp hɨram mamnen. Hɨr nerekyɨwekem
epei au, hɨrak kaa hɨr newenkekik kentar

* **13:15** Ap 15:21 * **13:16** Ap 12:17 * **13:17** Eks 1:7, 6:6, 12:51 * **13:18** Eks 16:35, Nam 14:34, Diu 1:31 * **13:19** Diu 7:1; Jos 14:1 * **13:20** Het 2:16; 1Sml 3:20 * **13:21** 1Sml 8:5, 19, 10:20-24 * **13:22** 1Sml 13:14, 16:13; Sam 89:20 * **13:23** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * **13:24** Mt 3:1-2 * **13:25** Jo 1:20, 27 * **13:27** Jo 16:3; Ap 3:17 * **13:28** Mt 27:22-23 * **13:29** Mt 27:59-60 * **13:30** Ap 2:24

nu tentarakɨt hɨrak kaa, hɨr newisɨk kekre hei ke han.
30 *Au, hɨrak God kɨkɨak hɨrak kepu.
31 *Me wɨ yapɨrwe hɨrak kewepyapɨr hɨrekes mɨt nɨpaa nɨnaaiwɨr wit Galili nen wit Jerusalem netikerek, hɨr nɨrek. In ek hɨr newepyapɨr menmen im natɨp mɨt ne Isrel em.
32-33 *"Im ek haiu man metpi hɨm yaaim me mɨtɨk Krais. Menmen nɨpaa God katɨp maamrer naiu ketporem, hɨrak in ek kerekyei haiu nepenyerer nɨr kerekyeiyem kentar hɨrak kɨkɨak Jisas kekrit kepu. Hɨm me menmen im mau tɨwei Sam nɨpaa mɨt newisɨm mar im. Hɨram matɨp:
'Ti nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai kit.'
34 *God katɨp hɨm im me maain hɨrak kakɨkɨak Jisas pɨke kakɨkrit kaku, kaki kaku kakɨt au. Hɨm mau tɨwei matɨp mar im:
'Maain hi erekyi yaaim entar hɨm nɨpaa hi atɨp Devit hi ewetɨwekem.'
35 *Devit kewis hɨm ham mar ik:
'Hi hertei werek ti God ap ewis ti ehimɨtanek kakɨkaap mɨt ye yɨnk kɨrak kaknɨn kakɨkre hei taau.'
36 *Devit hɨrak Mɨtɨk Krais God kehimɨtanek au. Hɨrak kɨrɨak menmen God hanhan hɨrak kisesim, hɨrak kepu me wɨ God kehimɨtanek, te hɨrak kaa. Hɨrak kaa, mɨt newisɨk kekre hei menep hei ke maamrer nɨrak, hɨrak kɨwaa en kesine keit.
37 Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap haiu mɨt ne Isrel hɨrak kɨwaai kesine au. God kɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kepu.
38 *Naiu yinan haiu metpi yi mɨt in yapɨrwe hɨm im mentar menmen hɨrak Jisas kɨrɨakem, hɨrak kasɨsak menmen enum yi yɨrɨakem.
39 *Nɨpaa hɨm me Moses yi yisesim hɨram ap werek mamɨsak menmen enum yi yɨrɨakem te God katɨp yi yaain au. In ek mɨt kerek nises hɨm me Jisas, hɨrak kasɨsak menmen enum mɨr te God katkɨp hɨr mɨt yaain.
40 Yi naanempre hɨras te menmen nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei hɨram ap manmen yi mɨt.
41 *Hɨram matɨp mar im:
'Yi mɨt yi yɨnan yipɨr yewɨrek yentar hɨm me God. Yi han kitet yapɨrwe yi yayi yayɨwaank hɨras me menmen hi hɨrɨakem me wɨ yi yepu tɨ, hɨram menmen mɨtɨk hak kewepyapɨrem ketpiyem te yi ap eiyisesim au.'
42 Pol katɨp epei au, hɨrak ketike Banabas tɨnaaiwɨr wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses eik, hɨrakɨt tepno, mɨt han netpɨwekɨt me wɨ Sabat ham hɨrakɨt pɨke tatnen tatwepyapɨr hɨ mei me menmen hɨrakɨt tetpim.
43 *Mɨt neit wɨnak ek nen witeik epei au, mɨt ne weiwɨk me Isrel netike han ap ne weiwɨk me Isrel au, hɨr nises hɨm me God, hɨr nises Pol ketike Banabas. Hɨrakɨt tetpor tekekyor han te hɨr enises menmen yaaim God kɨrɨak mɨt em.
44 Me wɨ ham Sabat epei man, mɨt ne wit nen nereik wɨnak kerek hɨr nekine hɨm me Moses nekrerek eik nenewo ere menep wit weinɨk te hɨr nanɨmtau hɨm me God.
45 *Me wɨ kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel nɨr mɨt yapɨrwe nererek en, hir yɨnk enuk neriuwerem te hɨr natɨp enum me Pol nemnɨnɨwek hɨm mɨrak.
46 *Hɨr nemnɨnɨwek hɨm mɨrak, Pol ketike Banabas tatɨp hɨm iuwe teneri tar ik: "Yi eiyɨmtewen. Hɨram yaaim te yi mɨt yinɨn yemtau hɨm me God. Au, yi yeweikɨn sip yewetɨwem, yi han kitet yi ap yaain te yi yises hɨm im mamkaap yi yayu yaitlike God, te hawɨr wauno wewepyapɨr hɨm me God mamno mɨt ap ne weiwɨk mi me Isrel.
47 *Mɨtɨk luwe God ketpawɨr keriuwe hɨm mɨrak katɨp kar ik:
'Hi ehimɨteni yi yire si meteikɨn mɨt ya ke wɨtaan te yi eiteikɨn mɨt han kerek ap ne weiwɨk me Isrel nerer wit wit eiteiknor hɨr nanises hɨm me God te hɨr nanu werek werek God kaktorhis.' "

* **13:31** Ap 1:3, 8 * **13:32-33** Sam 2:7 * **13:34** Ais 55:3 * **13:35** Sam 16:10 * **13:36** Ap 2:29 * **13:38** Ap 10:43 * **13:39** Ro 10:4 * **13:41** Hab 1:5 * **13:43** Ap 11:23; 14:22 * **13:45** Ap 14:2 * **13:46** Ap 3:26, 18:6; Lu 7:30 * **13:47** Ais 49:6 * **13:48** Ap 11:18

48 *Mɨt miyepɨr ap ne weiwɨk me Isrel
epei nemtau menmen im te hɨr han yaaik
wɨsenum hɨr natɨp, “Hɨm me God hɨram
yaaim wisenum.” Mit miyapɨr kerek God
nɨpaa kehimɨteni hɨr nanu nanɨt nantik-
erek tipmain tipmain enum eik hɨr nises
hɨm mɨrak.
49 Mɨt natɨp hɨm me Mɨtɨk luwe God
hɨram men merer wit wit me provins ein.
50 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel
nari han ke mɨt iuwe ninɨn naanmɨmpre
mɨt ne wit, hɨr netike miyapɨr iuwe
han hɨr nises hɨm me Moses, hɨr nɨrɨak
Pol ketike Banabas enum hɨr nepɨret
tɨnaaiwɨr provins kɨr.
51 *Hɨr nepɨret tɨnaaiwɨr provins kɨr te
hɨrakɨt tɨtanɨk toni waniu (o win) mau
laplap mɨrakɨt teteiknor hɨr mɨt enun
neweikɨn sip newet God. Epei au, hɨrakit
ten wit Aikoniam.
52 Mɨt kerek nises hɨm me God neit wit
Antiok hɨr han yaaik nepu, God Hɨmɨn
Yaaik kau kekreri keneisesi.

14

Pol ketike Banabas ten wit Aikoniam

1 Hɨrakɨt epei tan wit Aikoniam
hɨrakɨt tɨrɨak menmen mar nɨpaa hɨrakɨt
tɨrɨakem teit wit Antiok ke provins Pisidia.
Hɨrakɨt ten wɨnak ke mɨt ne Isrel nau
nererik nekine hɨm me Moses ein eik,
tatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais te mɨt
yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel netike mɨt
yapɨrwe ap ne weiwɨk me Isrel nises hɨm
mɨrakɨt.
2 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr
nɨnapen nises hɨm mɨrakɨt hɨr nari han ke
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel te hɨr nɨnapen
mɨt nanises hɨm yaaim me Krais.
3 *Hɨrakɨt aposel tepu en wɨ yapɨrwe,
hɨrakɨt ap tɨnapen au. Hɨrakɨt tatɨp mɨt
miyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais. Mɨtɨk
Iuwe kekepikɨt te hɨrakɨt tɨrɨak menmen
yaaim tɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o his
hɨt enum hɨr nɨre yaain. Mɨt en nertei
hɨm hɨrakɨt tetpim me Jisas Krais epei
kerekyei haiu mɨt haiu yaain, hɨm mɨrakɨt
hɨram yaaim mentar menmen yaaim hɨr
nɨr hɨrakɨt tɨrɨakem.
4 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit ik e, hɨr
newep nau nɨmɨn. Han pɨnan netike mɨt
ne weiwɨk me Isrel, han pɨnan netike
aposel.
5 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel netike
mɨt han au, hɨr netike mɨt iuwe nɨr han
kitet nanɨnep hɨrakɨt aposel neriuwe nan
te hɨrakɨt tati.
6 *Au, hɨrakɨt aposel temtewem, hɨrakɨt
tɨrɨr ten wit Listra ketike Debi, hɨram wit
me provins Likionia, hɨram metike wit
ham menep.
7 Hɨrakɨt tepeit en tetpor hɨm yaaim me
Krais.

Hɨrakɨt tepu Listra ketike Debi mɨt newir nan nenep Pol

8 *Mɨtɨk kiutɨp keit wit Listra hɨt mɨrak
enum me wɨ miye winaak ere in te hɨrak
kekrit keke tɨ au.
9 *Hɨrak kau tɨ kemtau Pol katɨp hɨm
me God. Pol kɨrapɨrwek kertei hɨrak kises
hɨm me Krais werek te hɨrak kakɨkepik.
10 Hɨrak katɨp mɨtɨk ik hɨm iuwe kar ik:
“Ti ehɨn ekrit ehɨrp eriuwe hɨt mit.” Hɨrak
ketpɨwek epei au, mɨtɨk kehɨn kekrit kerp
keke tɨ.
11 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨr menmen
im Pol kɨrɨakem, hɨr nɨnap natɨp neriuwe
hɨm mɨr Likionia, “God kenipet hɨrakɨt
teweikɨnhis tɨre haiu mɨt tekiuwe tan tɨ.”
12 Hɨr nekine Banabas hɨrak Sus. Hɨr
nekine Pol hɨrak Hemes nentar hɨrak
kerekek katɨp menmen kar ke hɨr han
kitet Hemes ketpim.
13 Wɨnak ke tɨpir Sus kau keit witeik
kɨrapɨt ke wit iuwe eik e. Mɨtɨk pris
kerek naanmɨpre wɨnak ik e keit bul-
makau metike timen keiyɨm kan kewisɨm
meit ya weipɨr ke nɨwa. Hɨrak ketike mɨt
en hanhan nenep bulmakau neit hemkre
neiyɨm nehɨn teinɨk newenɨpi aposel.
14 Ewaai meruri Pol ketike Banabas
tertei menmen mɨt nare nanrɨakem
hɨrakɨt tewepep klos mɨrakɨt teteikɨn mɨt
hɨr han enuk hɨrakɨt tesiuknen tewep mɨt
tetɨn ke nɨmɨn
15 *tɨnap tatɨp tar ik: “Yi mɨt yenmak
te yi yɨrɨak menmen im e? Hawɨr mɨtɨkɨt

* **13:50** Ap 17:4, 12 * **13:51** Mt 10:14; Ap 18:6 * **14:2** Ap 13:45 * **14:3** Mk 16:20; Ap 19:11 * **14:5** Ap 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6** Mt 10:23 * **14:8** Jo 9:1; Ap 3:2 * **14:9** Ap 3:4; Mt 9:28 * **14:11** Ap 28:6 * **14:15** Ap 10:26; Sam 146:6

keretet wɨre yi mɨt. Hawɨr epei wan wetpi hɨm yaaim me Krais, te yi eiweikɨn sip eiwet menmen im weinɨm yi eiyises God hɨrak kepu. Hɨrak kerekek kɨrɨak nepni, tɨ wan eik metike menmen yapɨrwe mewim.

16 *Nɨpaa hɨrak kewis mɨt nises han kɨr hɨr newenɨpi God weinɨm memipɨn,

17 *te hɨrak nɨpaa ere in keteikɨn mɨt hɨrak kepu keriuwe menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kesiuwi hawɨ keke nepni kan, kenip menmen mi yapɨrwe mewo yaaim meriuwe wɨ mɨram. Hɨrak keweti menmen yaaim te yi han yaaik yayu."

18 Hɨrakɨt tatɨp menmen im te menep hɨrakɨt ap teweni te hɨr nenep bulmakau neit hemkre neiyɨm nehɨnet newenɨpi niuk mɨrakɨt.

19 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau wit Antiok ke provins Pisidia hɨr netike han ne wit Aikoniam nan nari han ke mɨt yapɨrwe neriuwe hɨm mɨr, hɨr newɨr nan nenep Pol. Hɨr newɨr nan nenep Pol, hɨr han kitet hɨrak nepei kaa, te hɨr nari yɨnk kɨrak neiyɨk nan newɨrek ken kɨnaaiwɨr wit kɨr kɨwaai keit.

20 Hɨrak kɨwaai keit o, mɨt nises hɨm me Krais hɨr nan nererik nerp neweiknɨwek. Hɨr nerp neweiknɨwek, hɨrak Pol kekrit ketikeri pɨke nariyaan nen wit eik. Wanewik, Pol ketike Banabas tariyakɨt ten wit Debi. Hɨrakɨt pɨke ten wit Antiok ke provins Siria.

21 *Pol ketike Banabas tatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais teit wit Debi te hɨr mɨt yapɨrwe nemtau hɨm nisesim. Epei au, hɨrakɨt pɨke ten wit Listra ketike wit Aikoniam. Ten ein epei au, hɨrakɨt pɨke ten wit Antiok ke provins Pisidia.

22 *Hɨrakɨt tɨkaap mɨt kerek nises hɨm me God en te hɨr han tokik nepu, hɨr wen nises hɨm yaaim me Krais wɨsenum. Hɨrakɨt tetpor, "Haiu mɨt menmen enum yapɨrwe mamraiwaank in ek te maain haiu mamu han yaaik God kakinɨn naanmamprai."

23 *Ne mɨt nerer wit wit nises hɨm me God nererik newepnɨpi niuk mɨrak hɨrakɨt tehimɨtan mɨt iuwe hɨr ninɨn naanmɨpre mɨt en. Hɨrakɨt nɨnpɨ makɨt hɨrakɨt titehi Mɨtɨk Iuwe kerek hɨr nisesik, hɨrak kakɨkepikɨt.

Pol ketike Banabas pɨke ten Antiok ke provins Siria

24-25 Pol ketike Banabas teke tɨ ere ten tɨnaaiwɨr provins Pisidia hɨrakɨt ten tɨpiun provins Pamfilia. Hɨrakɨt ten wit Pega hɨrakɨt tatɨp mɨt ein hɨm yaaim me Krais. Epei au, Hɨrakɨt ten wit Atelia kerek keit wan eik. Epei au,

26 *hɨrakɨt tau sip pɨke ten wit Antiok hak wit kerek nɨpaa mɨt nehimɨtenikɨt nitehi God naanmamprɨwekɨt me menmen hɨrakɨt in ek epei tɨrɨakem.

27 *Hɨrakɨt tɨpiun Antiok epei au, hɨrakɨt tari mɨt ne weiwɨk me God en hɨr nererik, hɨrakɨt tetpor menmen yapɨrwe God kekepikɨt tɨrɨakem, hɨrak keteikɨn hɨrak hanhan mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nanisesik.

28 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrakɨt tau tetikeri me wɨ yapɨrwe.

15

Mɨt yapɨrwe nises God nererik neit Jerusalem newepnak netpep menmen

1 *Mɨt han ne provins Judia nen wit Antiok natɨp mɨt nises hɨm yaaim me Krais nar ik: "Yi ap yerekir yɨnk ki kar ke nɨpaa Moses ketpim te God ap kaktihis yi eitikerek eiyu au."

2 *Pol ketike Banabas hɨrakɨt tetike mɨt in hɨr newepnak natɨp menmen im yapɨrwe, hɨr nenehan. Hɨr nenehan te mɨt ne weiwɨk me God en han kitet nanriuwet Pol Banabas tekite mɨt han en ne Antiok te hɨr nanɨno wit Jerusalem nanɨr mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk miutɨp me God ein nanitorhi me menmen im.

3 Mɨt ne weiwɨk me God neit Antiok neriuweti nen. Hɨr nepno newep provins Finisia ketike Sameria, hɨr natɨp mɨt en, "Yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyises God." Mɨt

* **14:16** Ap 17:30 * **14:17** Sam 147:8; Jer 5:24 * **14:19** Ap 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * **14:21** Mt 28:19 * **14:22** Ap 11:23, 15:32, 18:23; Mt 7:14; 1Te 3:3 * **14:23** Ap 13:3 * **14:26** Ap 13:1-2, 15:40 * **14:27** Ap 11:18, 15:4, 12 * **15:1** Ga 5:2 * **15:2** Ap 11:30; Ga 2:1

en kerek nises hɨm me God nemtewem te
hɨr han yaaik neriuwerem.
4 *Hɨr nɨpiun Jerusalem epei au, mɨt
aposel, mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne
weiwɨk me God en netike mɨt en nises hɨm
me God nererik newenɨpi God, hɨr han
yaaik neriuwe mɨt han nan. Pol ketike
Banabas hɨrakɨt tetpor menmen yapɨrwe
God kekepikɨt tɨrɨakem.
5 Hɨrakɨt tetpor epei au, mɨt han ne
Farisi kerek in ek nises God hɨr ninɨn
nises hɨm lo me Moses hɨr nekrit natɨp
nar ik: "Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr
enrekir yɨnk kɨr hɨr enises hɨm nɨpaa
Moses ketpim."
6 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike mɨt
iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me
God en hɨr nau nererik newepnak natɨpan
menmen im.
7 *Hɨr newepnak natɨpan yapɨrwe epei
au, Pita kekrit katɨp, "Nai yinan, yi yertei
nɨpaa enum eik God ke haiu mɨt ke-
himɨtena hi hewepyapɨr hɨm yaaim me
Krais hetpim men mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel te hɨr nemtewem nisesim.
8 *God hɨrak kertei han ke mɨt keteiknai
hɨrak han yaaik te mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel hɨr nisesik. Haiu merteiyem
mentar hɨrak kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik
kewetɨrek kar ke nɨpaa hɨrak kewetaiyek.
9 *God kɨrɨak menmen miutɨp me haiu
mɨt metike hɨr mɨt ne weiwɨk ham. Hɨrak
kesak menmen enum hɨr nɨrɨakem men-
tar hɨr nises hɨm mɨrak.
10 *In ek yi yenmak te yi einip God han
enuk keriuwe menmen me hɨm me Moses
yi han kitet mɨt kerek nises God hɨr enis-
esim? Menmen im hɨram mɨre menmen
miyapɨr neremtɨt hɨram nɨmenum, hɨram
mamnip han kɨr enum me menmen enum
weinɨm. Nɨpaa maamrer nai netike haiu
mɨt in ek ap nises menmen me Moses
werek werek au.
11 *Au, haiu han kitet God kaktai-
his kakɨr ke hɨrak kakɨthis mɨt han en
kakɨntar Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhanai
kerekyai yaaim. Hɨm me Moses au."
12 *Pita katɨp epei au, Mɨt nekintɨp nau
neit nemtau Banabas ketike Pol hɨrakɨt
tetpor menmen yaaim me mɨt his hɨt
enum o menmen meiyam enum hɨr nɨre
yaain, God kekepikɨt te hɨrakɨt tɨrɨakem
me mɨt miyapɨr ne weiwɨk ap me Isrel.
13 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Jems katɨp hɨm
mɨrak kar ik: "Nai yinan, nɨkɨp emnep
eiyɨmtau menmen im!
14 *Saimon epei ketpai me wɨ God kinɨn
keteiknai hɨrak hanhan mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel hɨrak kari mɨt han ne mɨt han en
hɨr mɨt nɨrak.
15 Nɨpaa mɨt profet natɨp me menmen
im mar ke haiu metpim. Hɨm mau tɨwei
hɨr newisɨm matɨp mar im:
16 *'Maain hi Mɨtɨk Iuwe God hi pɨke anen
akaap mɨt ne weiwɨk me maam kɨr
Devit. Hɨr enun nɨre wɨnak epei
kewen te hi pɨke ekepi hɨr nanu
werek nar ke wɨnak hi pɨke eimaak
ekɨrp.
17 Hi hɨrɨak menmen im te mɨt ne weiwɨk
ham nerer wit wit nanisɨsa, mɨt
kerek hi hehimɨteni hɨr mɨt nai.'
18 Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God kewepyapɨr hɨm
im ketpim.
19 "Hi Jems hi han kitet te haiu ap
mamɨwaank mɨt han ne weiwɨk ham hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum nises
God.
20 *Haiu emwis tɨwei emsiuwerem
emno emɨtpor te hɨr ap nanɨm menmen
mɨt han newepwar newet tɨpir weinɨm
em mentar God keriuwesɨsem hɨram
enum. Im metike hɨr ap nariyanhis
newenɨnem, hɨr ap nanɨm samiyak mɨt
newers tɨmɨr namɨp neriuwe hemkre ap
mewen au hɨr ap nanɨm hemkre mei kike
au.
21 *Me wɨ Sabat yapɨrwe mɨt epei nekine
hɨm me Moses neit wɨnak kerek mɨt
nererik nekine hɨm mɨrak. Mɨt nerer
wit wit nekine hɨm mɨrak natɨp mɨt em.
Hɨram ap yaaim te mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel nau netike mɨt ne Isrel nekre wɨnak
mɨt nerer ein ein neit nenipi yɨnk enum
nentar hɨr ap nises menmen Moses nɨpaa
keriuwesɨsem."

Mɨt neit Jerusalem nesiuwe tɨwei ken mɨt ap ne Isrel

* **15:4** Ap 14:27 * **15:7** Ap 10:1-43 * **15:8** Ap 10:44, 11:15 * **15:9** Ap 10:34-35 * **15:10** Mt 11:30; Ga 3:10, 5:1 * **15:11** Ga 2:16; Ef 2:5-8 * **15:12** Ap 14:27; Ga 2:9 * **15:14** Ap 15:7-9 * **15:16** Emo 9:11-12 * **15:20** Eks 34:15-17; Jen 9:4; Lev 17:10-16 * **15:21** Ap 13:15

22 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne God
en, hɨr netike mɨt yapɨrwe nises God en
hɨr han kitet nehimɨtan mɨt han neriuweti
nanɨno Antiok nantike Pol, Banabas. Hɨr
nehimɨtan Judas, mɨt nekine niuk mɨrak
ham Basabas, hɨrak ketike Sailas. Mɨt
nises God in han kitet mɨtɨkɨt it hɨrakɨt
yaaikɨt.
23 Hɨr newis tɨwei newet mɨt em hɨram
matɨp mar im:

"Haiu mɨt Aposel metike mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God in, haiu
metike mɨt weinɨn ne weiwɨk mɨrak, haiu
yapɨrwe metpi yi yaain, yi mɨt yises God
yi ap ne weiwɨk me Isrel yau wit Antiok,
Siria, Silisia.
24 *Haiu memtau mɨt han ne haiu mɨt
nen wit ki nari han ki keriuwe hɨm hɨr
netpiyem te yi han enuk. Haiu ap metpor
hɨr nanɨno netpiyem au.
25 Haiu memtewem, te haiu mererik
matɨpan menmen im, haiu mehimɨtan
mɨtɨkɨt wik mamriuwetet tatno yi mɨt.
Hɨrakɨt tatno tatkite taiu yinakɨt yaaikɨt
Banabas ketike Pol.
26 Hɨr mɨt han natɨp nanɨksɨp nanɨntar
hɨrakɨt tises hɨm me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais, hɨrakɨt tatɨp mɨt em.
27 Haiu epei meriuweti Judas ketike
Sailas. Hɨrakɨt tatɨtpi tatriuwe hɨm
mɨrakɨt hɨm mepɨr menmen haiu
mewisɨm mau tɨwei ik e.

28 *God Hɨmɨn Yaaik ketike haiu mɨt
in haiu han kitetim matɨpan te haiu ap
metpi yi eiyises hɨm me Moses yapɨrwe
au. Eiyisesim mei kike keremem.
29 *Yi ap eiyɨm menmen mɨt newep-
warem newet tɨpir weinɨm em. Yi ap
eiyɨm hemkre au, o samiyak mɨt namɨp
newers tɨmɨr hemkre wen meriuwerem,
yi ap eiriyanhis eiwenɨnem au emɨt! Yi ap
eirɨak menmen im haiu mewisiyem te yi
eiyu werek werek mepɨr keremem."

30 Hɨr newis tɨwei epei au, hɨr neriuwet
mɨt nen Antiok. Hɨr nɨpiun Antiok, hɨr
nari mɨt kerek nises hɨm me Krais hɨr
nererik hɨr newetɨr tɨwei ik.
31 Hɨr neit tɨwei nekinaak. Hɨr nek-
inaak, hɨr han yaaik neriuwe hɨm mau
tɨwei.
32 *Judas ketike Sailas hɨrakɨt mɨtɨkɨt
profet, te hɨrakɨt tetpor yapɨrwe tekepi hɨr
han tokik nepu te hɨr nepu werek.
33 Hɨrakɨt tepu en wɨ ham teit wit An-
tiok. Epei au, mɨt nises God en neriuwetet
pɨke ten, hɨrakɨt tetpor tar ik: "God naan-
mampri." [
34 Sailas au, hɨrak hanhan kepu en.]
35 Pol ketike Banabas tepu Antiok me wɨ
ham. Hɨrakɨt tetikite mɨt han yapɨrwe hɨr
natɨp mɨt hɨm me God newepyapɨrem.

Pol ketike Banabas tɨnaaipɨsakɨt

36 Maain wɨ ham Pol katɨp Banabas
kar ik: "Hawɨr pɨke euno ewɨr nawɨr
yinan nises God nerer wit wit nɨpaa
hawɨr wewepyapɨr hɨm yaaim me Krais,
te hawɨr wawɨrtei hɨr nepu werek nisesim
o au."
37 *Banabas hanhan keithis Jon Mak
kaktikerek tariyakɨt tatno,
38 *te Pol kɨnaain ap kaktɨwekhis
tariyakɨt tatno kentar nɨpaa hɨrak ap kepu
ketikeret ere hɨrakɨt tɨrɨak menmen epei
au. Au, hɨrak kɨnaiwɨret keit provins
Pamfilia.
39 *Hɨrakɨt tenehakɨt tenehakɨt han
enuk wɨsenum tentar menmen im te
hɨrakɨt tɨnaipɨsakɨt ten. Banabas keithis
Jon Mak hɨrakɨt tariyakɨt tau sip ten wit
Saipras wan kimaak keketik.
40 *Pol keithis Sailas tariyakɨt ten. Mɨt
nises God en hɨr neriuwetet nitehi God
naanmamprewekɨt.
41 Hɨrakɨt teke tɨ ten provins Siria ketike
provins Silisia, hɨrakɨt tɨkaap mɨt ne
weiwɨk me God ein tekepi hɨr han tokik
enu enises God werek werek.

16

Mɨtɨk Timoti kepno ketike Pol Sailas

1 *Pol hɨrak ketike Sailas ten tiun wit
Debi ketike Listra. Mɨtɨk kises hɨm me God
hɨrak kepu en, niuk mɨrak Timoti. Miye
pɨrak hɨre wetikerek nises hɨm me God

* **15:24** Ap 15:1 * **15:28** Mt 23:4 * **15:29** Ap 15:20 * **15:32** Ap 11:27, 13:1, 14:22 * **15:37** Ap 12:12, 25
* **15:38** Ap 13:13; Kl 4:10 * **15:39** Ap 4:36, 13:4 * **15:40** Ap 14:26 * **16:1** Ap 14:6; 2Ti 1:5

miye pɨrak hɨre pe weiwɨk me Isrel te haai
kɨrak au, hɨrak ke weiwɨk me mɨt Grik.
2 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me God neit
wit Listra, wit Aikoniam hɨr natɨp nar ik:
"Timoti hɨrak mɨtɨk yaaik."
3 *Pol hanhan kaktɨwekhis te hɨrak
kerekir yɨnk kɨrak kaknip mɨt ne weiwɨk
me Isrel han yaaik. Hɨrak kɨrɨak menmen
im kentar mɨt nerer wit wit menep ne
weiwɨk me Isrel nertei Timoti haai kɨrak
hɨrak mɨtɨk ke Grik, hɨrak ap kerekir yɨnk
kɨrak au.
4 *Epei au, hɨrakɨt ten terer wit wit tatɨp
mɨt kerek nises hɨm me God, menmen mɨt
aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre
mɨt ne God neit Jerusalem hɨr natɨp mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel hɨr enisesim. Hɨrakɨt
tetpor hɨr enisesim,
5 *te mɨt ne weiwɨk me God neit ein hɨr
han tokik nepu nises God werek werek.
Mɨt han yapɨrwe hekrit hekrit neweikɨn
sip newet menmen enum nises hɨm me
God.

Pol kɨwaai kɨtyak kɨr mɨtɨk ke provins Masedonia

6 *Hɨrakɨt teke tɨ ten provins Frisia
ketike Galesia tentar God Hɨmɨn Yaaik
ap kewisɨkɨt tatno provins Esia tatɨp mɨt
miyapɨr hɨm me Krais.
7 Hɨrakɨt ten ere tiun hɨn ke provins
Misia, hɨrakɨt tare tatno provins Bitinia te
God Hɨmɨn Yaaik kerek Jisas kewet mɨt ek,
hɨrak ap kewisɨkɨt tatno au.
8 Hɨrak ap kewisɨkɨt tatno au, te hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr Bitinia tekiuwe Misia ere tiun
wit Troas.
9 Hɨrakɨt tɨpiun wit Troas, wɨtaan Pol
kepu kɨtyak kɨr mɨtɨk ke Masedonia kerp
kitɨwekhi kar ik: "Ti ehu sip enen wit kaiu
Masedonia ti ekepai."
10 Pol kɨr menmen im epei au, (hi Luk
hetikeret) haiu mewen menmen memi
mekre tanɨk kaiu haiu mare mamno
provins Masedonia mentar haiu epei
mertei God kenɨnai kehimɨtenai mamno
en mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me
Krais.

Mɨte Lidia wises hɨm me God

11 Haiu mau sip mɨnaaiwɨr wit Troas
merekir wan mesipat wit yapɨrwe men
ere mɨpiun wit Samotres. Haiu mɨpiun
wit Samotres, haiu mɨpiun wit Niapolis.
12 Haiu mɨpiun Niapolis epei au, haiu
mɨnaaiwɨr sip meke tɨ men wit Filipai
kerek nɨpaa mɨt ne wit iuwe Rom nan
newik nenipek kɨre wit iuwe kinɨn wit
ham me provins Masedonia. Haiu mepu
wit eik wɨ ham.
13 Me wɨ Sabat haiu mɨnaaiwɨr wit men
mani menep wit. Haiu han kitet mɨt
nehimɨtan wit menep tɨpar eik te hɨr
natɨp God menmen. Haiu mau en metike
miyapɨr keriyen nererik nau mani eik
haiu mewepnak.
14 Mɨte piutɨp pe miyapɨr kerek nererik
en nemtau hɨm maiu, hɨre niuk mɨre
Lidia. Hɨre wises God wewenɨpiyek. Hɨre
pe wit Taiataira, hɨre wesiuwe laplap mɨre
yɨwir wawɨt pewek mamrerim. Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak keweikɨn han kɨre te hɨre
wemtau hɨm Pol ketpim hɨre wisesim.
15 *Hɨre wetike mɨt miyapɨr neit wɨnak
kɨre hɨr nitehi haiu mɨt mɨkɨri neriuwe
tɨpar. Haiu mɨkɨri neriuwe tɨpar, hɨre
witaihi war ik: "Yi han kitet hi hises hɨm
yaaim me Krais te yi einen eiyu wɨnak
kai." Hɨre wari han kaiu te haiu men mau
en.

Pol ketike Sailas tekre wɨnak enuk teit wit Filipai

16 *Wɨ ham haiu mepno wit menep
mani te matɨp God menmen, mɨte piutɨp
kerek wɨrɨak menmen me mɨt han, hɨre
herwe enuk kau kekre han kɨre kekepye
wewepyapɨr menmen maain te mam-
nen. Mɨt kerek naanmɨprewe neit pewek
yapɨrwe nentar menmen im.
17 *Hɨre wises Pol ketikewai wɨnap
watɨp war ik: "Mɨt in hɨr nɨrɨak menmen
me Mɨtɨk Iuwe God. Hɨr newepyapɨr
netpai menmen haiu emisesim te God
kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem te
hɨrak kaktaihis."
18 Hɨre wɨrɨakem warek wɨ yapɨrwe
ere Pol han enuk keriuwerep keweikɨn
ketpɨwe kar ik: "Hi hetput hekrehɨr
ke Mɨtɨk Iuwe Jisas ti enke enopɨn

* **16:2** Fl 2:19-22 * **16:3** Ga 2:3-5 * **16:4** Ap 15:23-29 * **16:5** Ap 2:47 * **16:6** Ap 18:23 * **16:15** Ap 16:33, 18:8 * **16:16** Ap 19:24 * **16:17** Mk 1:24, 34

ekeipnɨwe.” Hɨrak katɨp epei au, herwe kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken waswas.

19 Maain mɨt kerek naanmɨprewe hɨr nertei herwe kenke kekeipnɨwe te hɨr ap nanɨt pewek mei au, hɨr neithis Pol ketike Sailas nerikɨt nen nɨr mɨt iuwe masistret neit wit nɨmɨnek me wit mɨt nesiuwe hɨm nererik neitai,

20 *hɨr nerikɨt nen mɨt iuwe masistret ne Rom natɨp nar ik: “Mɨtɨkɨt it hɨrakɨt te weiwɨk me Isrel, hɨrakɨt tɨrɨak enum me haiu mɨt mau wit ik e.

21 Hɨrakɨt tetpai menmen te hɨram ap mises menmen mɨt naiu iuwe ne Rom natɨp haiu emisesim au.” Haiu ap emises menmen mɨtɨkɨt it tetpaiyem au emɨt.

22 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe netikeri nesiuwe hɨm. Epei au, Mɨt iuwe masistret neriyɨwekɨt klos mɨrakɨt newepim natɨp mɨt nɨr nanɨnen nanwaai nɨpɨn nanɨksɨp.

23 Hɨr nenke nɨpɨn naksɨp yapɨrwe. Te hɨr newɨret tekre wɨnak enuk, hɨr natɨp mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk te hɨrak naanempre mɨtɨkɨt werek werek.

24 Hɨrak kemtau hɨm mɨr im epei au, hɨrak kewisɨkɨt tekre haau ke nɨmɨn kewis hɨt mɨrakɨt kemenkekim mitet hei me nu nɨmenum metenen hɨt me mɨt.

25 Me wɨ nɨmɨn Pol ketike Sailas hɨrakɨt titehi God menmen hɨrakɨt tine henye. Mɨt han nekre wɨnak enuk ek hɨr nemtau menmen hɨrakɨt tinaam tetpim.

26 Hɨrakɨt tɨrɨak menmen im, tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wɨnak enuk kɨrirɨr iuwe, waswas weipɨr yapɨrwe menke, sen hɨram menke mɨnatɨn men mekeipɨn mɨt yapɨrwe nekre wɨnak eik.

27 *Mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kekrit kerenaan kɨr weipɨr yapɨrwe menke, hɨrak han kitet mɨt neit nɨmɨn en nepei nɨrɨr nen witeik. Hɨrak keket hɨne kɨrak kare kakwɨrek kaknep hɨrekes kentar hɨrak kɨnaain mɨt iuwe nanɨr mɨt enun epei netpaan nɨrɨr nen te hɨr han enuk neriuwerek nankɨp.

28 Hɨrak kaknep hɨrekes, au, Pol kɨnap hɨm iuwe kesinɨwek ketpɨwek, “Au emɨt! Ti ap enep hɨrekes. Haiu mɨrɨr au haiu mepu in.”

29 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik kenɨne mɨtɨk hak kakɨt si keiyɨk kaknen. Hɨrak keit si keiyɨk kan, hɨrak kesiuknen ken nɨmɨn hɨrak kepɨrpɨr kitehɨr kewen ninɨp menep hɨt me Pol ketike Sailas.

30 *Te hɨrak pɨke kekrit kerp kerikɨt ken witeik kitɨwekɨthi kar ik: “Hi arɨak mekam te God kakɨsak menmen enum mai hɨrak kaktauhis?”

31 Hɨrakɨt tewenɨwekhi tetpɨwek tar ik: “Ti ehises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas te ti etike mɨte nɨkerek nit, God hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem.”

32 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrak ketɨwekɨthis ten hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais te hɨrak mɨtɨk ketike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak nemtau hɨm me God hɨrakɨt tetpim.

33 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨram wen wɨ nɨmɨn, mɨtɨk ik ketɨwekhis ken kɨkɨr sip kirakɨt ere werek. Hɨrak kɨkɨr sip kɨrakɨt, Pol ketike Sailas tɨkɨr mɨtɨk ketike mɨt miyapɨr nɨrak neriuwe tɨpar.

34 Hɨrakɨt tɨkɨri, hɨrak mɨtɨk eik ketɨwekɨthis keiyɨkɨt ken wɨnak kɨrak kewetɨwekɨt menmen taam. Hɨrak ketike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak hɨr han yaaik nentar hɨr in ek nises hɨm me God.

35 Wanewik, mɨt iuwe masistret ne Rom nau wit, hɨr nesiuwe mɨt plisman nen wɨnak enuk natɨp nar ik: “Yi eisiuwe mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tatno.”

36 Mɨt natɨp epei au, mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kan katɨp Pol kar ik: “Mɨt iuwe masistret nesiuwe hɨm natɨp yi yaino witeik, yi yaino God naanmampri me menmen.”

37 *Te Pol katɨp mɨt plisman kar ik: “Mɨt iuwe ap nɨnapɨn menmen enum hawɨr wɨrɨakem te hɨr newep neit witeik mɨt yapɨrwe nɨrei. Hawɨr wɨre mɨt nau wit Rom hɨr ap nerekyawɨr menmen em mar im au nentar mɨt iuwe neit wit Rom newis hɨm mau tɨwei neriuwesɨsem. In ek hɨr mɨt in nare nɨsawɨn menmen neriuwetawɨr a? Taau! Hɨr hɨras nanɨnen in nanriuwetawɨr euno witeik.”

38 Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt plisman pɨke nen natɨp mɨt iuwe hɨm mɨrak. Hɨr epei nemtau Pol ketike Sailas

* **16:20** Mk 13:9; Ap 17:6; Mt 5:11 * **16:22** 2Ko 11:25; Fl 1:30; 1Te 2:2 * **16:27** Ap 12:18-19 * **16:30** Ap 2:37
* **16:33** Ap 15:16 * **16:37** Ap 22:25

hɨrakɨt tɨre mɨt ne wit Rom hɨr nɨnaain
natɨp nar ik: “Haiu mɨrɨak menmen enum
ye.”
39 *Te hɨr nen nɨr Pol ketike Sailas, hɨr
natɨp nar ik: “Yi yaaikɨt, haiu mepɨtari yi
yɨre mɨt ne Rom.” Hɨr natɨp epei au, hɨr
neriyakɨt ten witeik nitɨwekɨthi te hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr wit kɨr.
40 Pol ketike Sailas hɨrakɨt tɨnaaiwɨr
wɨnak enuk ten wɨnak ke Lidia. Epei
au, hɨrakɨt tatɨp mɨt kerek nises hɨm me
God tetpor hɨm mamkepi hɨr han tokik
nanu. Hɨrakɨt tetpor hɨm ere werek,
hɨrakɨt teit menmen teiyɨm tatnaaiwɨr wit
Filipai tatno.

17

Mɨt ne wit Tesalonaika nare nanɨnep Pol ketike Sailas

1 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr Filipai, hɨrakɨt ten
tewep wit Amfipolis. Hɨrakɨt ten tewep
wit Amfipolis tesipatek, hɨrakɨt ten tewep
wit Apolonia ten ere tɨpiun wit Tesalon-
aika kerek wɨnak ke mɨt ne Isrel nererik
nekine hɨm me Moses neitai.
2 Pol keit in kɨrɨak menmen kar ke nɨpaa
hɨrak kɨrɨakem keit wit hak. Me wɨ Sabat
hɨrak ken wɨnak kɨr. Me wɨ Sabat wikak
hɨrak ketikeri newepnak natɨpan, hɨrak
keit hɨm me God mau tɨwei ketporem
keteiknorem kar ik:
3 *“Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais,
God hɨrak katɨp mɨtɨk ik kaki pɨke
kakɨkrit. Mɨtɨk ik Jisas hi ewepyapɨr
etpiyek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek
hɨrak Krais kerekek kakɨkaap haiu mɨt ne
tɨ.”
4 *Mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel
hɨr nemtau hɨm im hɨr nises Pol ketike
Sailas. Mɨt han ne Grik kerek newenɨpi
God, hɨr netike miyapɨr iuwe yapɨrwe ne
Tesalonaika hɨr nisesikɨt.
5 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel
neit wɨnak en hɨr ap nises hɨm im hɨr
yɨnk enuk nentar mɨt yapɨrwe nises hɨm
mɨrakɨt. Hɨr nen ya neithis mɨt enun
nau yain yain hɨr nesikeyaanmi nererik
nen nari han ke mɨt yapɨrwe ne wit. Hɨr
neweikɨn wɨnak ke mɨtɨk niuk mɨrak Je-
son nenke weipɨr nɨnatɨn Pol ketike Sailas
te hɨr neriyakɨt nesiuweret ten mɨt.
6 *Hɨr nɨnetnɨwekɨt nɨnetnɨwekɨt au,
hɨr nari mɨtɨk Jeson ketike mɨt han nises
Krais, neriyei nen mɨt iuwe masistret
nɨnap netpor nar ik: “Mɨt kerek nɨrɨak
enum nerer wit wit epei nan in nɨrɨak
enum.
7 *Mɨtɨk ik Jeson kewisi nan nau wɨnak
kɨrak. Hɨr neweikɨn sip newet hɨm me
mɨt iuwe neit Rom. Hɨr natɨp nar ik:
‘Mɨtɨk iuwe king hak kinɨn Sisa, hɨrak
niuk mɨrak Jisas.’ ”
8 Hɨr natɨp hɨm im, hɨr nɨkɨak han ke
mɨt yapɨrwe neit wit, hɨr netike mɨt iuwe
masistret.
9 Mɨt iuwe en nari pewek me mɨtɨk
Jeson ketike mɨt han nises Krais te hɨr ap
pɨke nanri han ke mɨt han neriuwe hɨm
me Krais. Hɨr nari pewek epei au, hɨr
nesiupani neriuweti nen witeik.

Pol ketike Sailas ten wit Beria

10 Nepei wɨtaan, mɨt in ne Tesalonaika
kerek nises hɨm me Krais hɨr neriuwet Pol
ketike Sailas ten wit Beria. Hɨrakɨt ten ein
epei au, hɨrakɨt ten wɨnak kerek mɨt ne
weiwɨk me Isrel nau nererik nekine hɨm
me Moses me wɨ Sabat.
11 *Mɨt en hɨr yaain ninɨn mɨt ne wɨt
Tesalonaika nentar hɨr nemtau hɨm Pol
ketpim, hɨr hanhanem. Hekrit hekrit hɨr
nekine hɨm me God mau tɨwei te hɨr han-
han nanɨrtei menmen Pol ketpim hɨram
yaaim mɨre hɨm nɨpaa God ketpim o au.
12 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me
Isrel nises hɨm me Krais. Miyapɨr han ne
Grik hɨr miyapɨr niuk mɨr iuwe, hɨr netike
mɨt ne Grik yapɨrwe nises hɨm me God.
13 *Maain mɨt ne weiwɨk me Isrel ne wit
Tesalonaika nemtau Pol wen kewepyapɨr
katɨp hɨm me God kar ke nɨpaa hɨrak
kɨrɨakem keit wit Beria, hɨr nan nɨkɨak
han ke mɨt en hɨr han kekrit enum.
14 Hɨr han kekrit enum te mɨt nises Krais
hɨr nɨnaain mɨt nanɨnep Pol kaki te hɨr
neriuwetek kakno wit yanɨmɨn ke wan
eik. Sailas ketike Timoti au, hɨrakɨt tepu
Beria.

* **16:39** Mt 8:34 * **17:1** 1Te 2:1-2 * **17:3** Lu 24:26; Ap 3:18, 9:22 * **17:4** Ap 13:50 * **17:5** 1Te 2:14 * **17:6** Ap 16:20 * **17:7** Lu 23:2; Jo 19:12 * **17:11** Jo 5:39 * **17:12** Ap 13:50 * **17:13** Ap 14:19

15 Mɨt kerek neriuwet Pol nen netikerek
ere hɨr nɨpiun wit Atens. Epei au, hɨr epei
nanɨno nɨr ein, Pol ketpor kar ik: “Yi eitɨp
Sailas ketike Timoti hɨrakɨt tatnen waswas
tatwenayipɨr tatɨt wit Atens.”

Pol kewepyapɨr hɨm me God keit wit Atens

16 Pol wen keit wit Atens kemerɨr Sailas
ketike Timoti, hɨrak han kekrit kentar
hɨrak kɨr mɨt natɨn ninaan mau teinɨk
yapɨrwe hɨram mepu wit kɨr eik e.
17 *Hɨram mepu wit kɨr eik, te hɨrak
ken wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Is-
rel hɨr netike mɨt ne Grik hɨr newenɨpi
God, hɨrak ketikerei newepnak natɨpan
me hɨm me Krais. Hɨrak kepno en, hɨrak
hekrit hekrit ken wit maket kerek mɨt ne-
siuwe menmen, hɨrak ketike mɨt miyapɨr
nau en newepnak natɨpan hɨm me Jisas
Krais.
18 Mɨt han natɨp mɨt hɨm me mɨtɨk Seno,
hɨr netike mɨt han Stoik kerek hɨr natɨp
mɨt hɨm me mɨtɨk Epikurian, hɨr netike
Pol newepnak natɨpan menmen. Hɨr mɨt
han natɨp nar ik: “Mɨtɨk enuk weise tɨpar
ik katɨp mekam?” Mɨt han natɨp nar ik:
“Hɨrak katɨp menmen me God ke mɨt ne
wit hak.” Hɨr natɨp menmen im nentar
Pol ketpor hɨm me Jisas Krais ketike hɨm
me mɨt epei naa pɨke nanɨkrit.
19 Te hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk
nen kaunsil ke wit Ariopagas keit Atens.
Hɨr netpɨwek nar ik: “Haiu hanhan
mamɨmtau hɨm ham mit ti hatɨp mɨt em.
20 Hɨm mei ti etpaiyem hɨram haiu
mepɨtariyem te ti etpaiyem te haiu mertei
werek werek.”
21 Mɨt nau wit Atens netike mɨt ne wit
ham hɨr nau en hekrit hekrit hɨr nau yain
yain natɨp hɨm hɨr hanhan nemtau hɨm
ham mɨt nisesim.
22 Hɨr nepei netpɨwek, Pol kekrit kerp
nɨmɨn ke mɨt ne kaunsil katɨp kar ik: “Yi
mɨt ne wit Atens. Hi hertei yi yewenɨpi
tɨpir yapɨrwe.
23 Hi heke tɨ herekir wit ki hi hɨr wit
wit yi yewenɨpi tɨpir, hi hɨr kɨnaan kiutɨp
yi yekine menmen im mewik: ‘Kɨnaan
im me tɨpir hak haiu mɨt mepɨtari niuk
mɨrak.’ Menmen yi mɨt in yepɨtari niuk
mɨrak yewenɨpiyek, hi etpi niuk mɨrak.
Niuk mɨrak God.
24 *“God hɨrak kewis tɨ ketike menmen
yapɨrwe mewik. Hɨrak kinɨn naanmɨpre
nepni metike tɨ te hɨrak ap kepu kekre
wɨnak mɨt nimɨwekek.
25 *Hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe, te
mɨt nankepik nanrɨak menmen taau.
Hɨrak hɨrekes kewetai haiu mɨt hɨmɨn
te haiu mepu, hɨrak kewetai menmen
yapɨrwe.
26 **Hɨrak kiutɨp hɨrak kinai haiu mɨt
yapɨrwe haiu merer wit wit mau tɨ. Nɨpaa
enum eik hɨrak kɨmat wɨ mɨt nau tɨ hɨrak
kehimɨtan wit kerek hɨr nanwik.
27 Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu
mɨt mɨnmetnɨwek ere mɨnapɨnek mis-
esik. God ap kerp yanɨmɨn ke haiu mɨt
niutɨp niutɨp au.
28 Hɨrak kekepai haiu mepu tɨ haiu
mamno in mamno ein. Hɨrak kɨre mɨt han
ni nertei iuwe hɨr nekine hɨm o hɨr nine
henye hɨr natɨp nar ik: ‘Haiu mɨt haiu
nɨkerek ne God.’
29 *Haiu nɨkerek nɨrak te haiu ap han
ekitet hɨrak kɨre gol o silva o nan mɨt
nɨrɨakem hɨram mar ke God au.
30 *Nɨpaa mɨt ap nertei God au, te hɨrak
ap katɨp enum me menmen hɨr nɨrɨakem
au. In ek God katɨp hɨm manp mɨt
yapɨrwe nau nerer wit wit nar ik: ‘Yi
eiweikɨn sip eiwet menmen enum.’
31 *God epei kɨmat wɨ hɨrak maain ske-
lim mɨt miyapɨr yapɨrwe werek werek
kakriuwe mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak
kakrɨak menmen im. God hɨrak epei
keteikɨn haiu mɨt yapɨrwe maain hɨrak
kakrɨak menmen im kentar hɨrak kɨkɨak
mɨtɨk ik nɨpaa kaa hɨrak kekrit kepu.”
32 Mɨt en hɨr nemtau Pol katɨp ke mɨtɨk
kaa Pɨke kekrit kepu, mɨt han natɨp nitet-
naan nenwesɨsek. Au, mɨt han netpɨwek
nar ik: “Maain haiu mamɨmtau ti etɨp
menmen im eteipim.”
33-34 Epei au, Pol kɨnaaiwɨr mɨt ken.
Mɨt han nen netikerek nises hɨm me
God. Mɨtɨk ke mɨt in nises hɨm me God
hɨrak mɨtɨk ke kaunsil Ariopagas niuk

* **17:17** Ap 18:19 * **17:24** 1Kin 8:27; Ap 7:48 * **17:25** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:26** Diu 32:8 * **17:26** Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * **17:29** Jen 1:27; Ais 40:18-20, 44:10-17; Ap 19:26 * **17:30** Ap 14:16 * **17:31** Sam 9:8, 96:13; Ap 10:42

mɨrak Daionisias. Mɨte piutɨp niuk mɨre Damaris hɨre wetike mɨt miyapɨr han nises hɨm me God.

18

Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨm yaaim me Krais

1 Pol katɨp hɨm me Krais keit Ariopagas epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit Atens ken wit Korin.
2 *Hɨrak ken wit Korin, hɨrak kɨr mɨtɨk hak niuk mɨrak Akwila kerek nɨpaa miye pɨrak winaak keit wit Pontas. Hɨrak ketike mɨte pɨrak Prisila in ek nɨnaaiwɨr wit iuwe Itali nan Korin nentar mɨtɨk iuwe Klodias kerek kinɨn naanmɨpre mɨt katɨp kar ik: "Mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel hɨr enɨnaaiwɨr wit Rom." Hɨrak Pol ken
3 *kau wɨnak kɨr kekepi nime wɨnak laplap kentar hɨrak nɨpaa (hɨrak ap kises hɨm me krais wen au) hɨrak kime menmen im keit pewek mererim, kar ke in hɨr nimaam.
4 Me wɨ Sabat yapɨrwe Pol ken wɨnak ke mɨt ne Isrel ein kerek hɨr nekine hɨm me Moses, hɨrak ketikeri newepnak natɨpan, hɨrak kare kakteiknor hɨm mɨrak yaaim me Krais te hɨr enisesim
5 *Me wɨ Sailas ketike Timoti tɨnaaiwɨr provins Masedonia tan wit Korin, Pol ap pɨke kime wɨnak ke laplap au. Hekrit hekrit hɨrak katɨp mɨt ne weiwɨk me Isrel nau en ketpor kar ik: "Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God nɨpaa kehimɨtanek kan kɨkaap mɨt ne Isrel."
6 *Hɨr au nemnɨnɨwek hɨm mɨrak netpɨwekɨt enum, te Pol kɨtanɨk laplap mɨrak keteiknor God ap kesak menmen enum mɨr au mepu, hɨrak ketpor, "Yi yayi te yi yayi. Hɨram menmen mai au, hɨram menmen mi. Me in ek hi eweikɨn sip eweti, hi eno mɨt ap ne weiwɨk me Isrel etpor hɨm yaaim me Krais."
7 Epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak ke mɨt en nererik nekine hɨm me Moses, hɨrak ketike Sailas, Timoti ten tau wɨnak ke mɨtɨk hak niuk mɨrak Tisias Jastas. Hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel te hɨrak kises hɨm me God. Wɨnak kɨrak kɨwaai kɨrapɨt wɨnak ke mɨt ne Isrel kerek hɨr nau nererik nekine hɨm me Moses en.
8 *Mɨtɨk niuk mɨrak Krispas hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt ne wɨnak kerek mɨt ne Isrel nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak ketike mɨte pɨrak nɨkerek nɨrak nises hɨm me mɨtɨk iuwe Krais. Mɨt yapɨrwe nau wit Korin nemtau hɨm me God te hɨr nisesim, Pol ketike Sailas tɨkɨri.
9 *Wɨtaan ham Pol kɨwaai kɨtyak, Mɨtɨk Iuwe God ketpɨwek kar ik: "Ti ap hɨnaain au. Ti wen etɨp mɨt hɨm mai.
10 *Hi hau hetikewit, mɨtɨk kiutɨp ap te kakitep au kakɨntar mɨt yapɨrwe neit wit ik e hɨr nises hɨm mai."
11 Epei au, Pol kepu wit eik me tito miutɨp wenke mar hispɨnak kiutɨp (6), hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God.
12 Me wɨ im mɨtɨk iuwe ke Rom kehimɨtan mɨtɨk Galio hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel, hɨrak kinɨn naanmɨpre provins Akaia. Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe gavman ke mɨt ne Grik, te hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel nau en nekiyan niutɨp neithis Pol neriyaak neiyɨk nen mɨtɨk iuwe Galio hɨr nesiuwe hɨm netpɨwek nar ik:
13 "Mitɨk ik kari han ke mɨt te hɨr ap nises hɨm me Moses hɨr ap newenɨpi God werek werek au."
14 Pol kare kaktɨp hɨm te mɨtɨk iuwe Galio katɨp mɨt en ketpor kar ik: "Yi mɨt ne Isrel. Mɨtɨk ik kɨrɨak menmen enum kekintɨp menmen o kenep mɨtɨk kaa te hi herp hemtau menmen yi yetpewem.
15 *Au, hɨram menmen me hɨm metike niuk mei me hɨm me Moses yi yisesim. Yi hɨras eiyitpim ere werek. Hi au hɨnapen emtau menmen weinɨm marim."
16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨt plisman nɨrak hɨr neri nen witeik.
17 Epei au, hɨr mɨt en neithis mɨtɨk iuwe hak kinɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Moses hɨr neriyaak nen nerp witeik nakɨp. Mɨtɨk Galio ap han kekrit ke menmen im au, hɨrak katɨp kar ik: "Menmen weinɨm."

Pol pɨke ken wit Antiok ke provins Siria

18 *Pol kepu wit Korin ketike mɨt nises hɨm me God me wɨ yapɨrwe. Epei au,

* **18:2** Ro 16:3 * **18:3** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5** Ap 17:14-15, 9:22 * **18:6** Ap 13:46, 51, 20:26; Lu 9:5 * **18:8** 1Ko 1:14 * **18:9** 1Ko 2:3 * **18:10** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jo 10:16 * **18:15** Ap 23:29, 25:18-19; Jo 18:31 * **18:18** Ap 21:24

hɨrak kau sip ketike Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila, hɨr nerekir wan nen provins Siria. Nɨpaa hɨr nau sip wen au, Pol katɨp God hɨm me kɨmat wɨ keriuwesɨs menmen. Wɨ epei au, hɨrak mɨtɨk kime Pol paan kɨrak keit wit Senkria (keteikɨn mɨt wɨ hɨrak keriuwesɨs menmen me hɨrekes hɨram epei au).

19 *Hɨr nɨpiun wit Efesas, Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila hɨr nau en. Pol ken wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr newepnak natɨpan me hɨm me Krais.

20 Hɨr nitɨwekhi kaku kaktikeri me wɨ yapɨrwe te hɨrak kewenhi au.

21 *Hɨrak ketpor kar ik: "God hanhan hi pɨke enen te hi enen eri." Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kerekek kau sip kɨnaaiwɨr wit Efesas.

22 Hɨrak kɨpiun wit Sisaria epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr sip ken wit eik keke tɨ ken wit Jerusalem en kɨr mɨt nises hɨm me God ein. Epei au, hɨrak pɨke ken wit Antiok.

Pol pɨke kepno ein ein kɨkaap mɨt kerek nises hɨm me Krais

23 Pol kepu wit Antiok wɨ ham, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt en ken provins Galesia ketike provins Frisia kerer wit kike kike em kɨkaap mɨt kerek nises hɨm me God han tokik nepu.

Apolos katɨp mɨt miyapɨr ne wit Efesas hɨm me Krais

24 Wɨ ham, mɨtɨk hak niuk mɨrak Apolos, hɨrak ke weiwɨk me Isrel, nɨpaa miye winaak keit wit Aleksandria, hɨrak kan kau wit Efesas. Hɨrak kertei katɨp hɨm yaaim, hɨrak kertei hɨm me God mau tɨwei werek werek.

25 *Mɨt nɨpaa neteiknɨwek menmen me Mɨtɨk Iuwe God te hɨrak han yaaik wɨsenum keriuwe hɨm me God katɨp mɨt menmen yapɨrwe Jisas epei kɨrɨakem. Te hɨrak kertei menmen me Jon kerek nɨpaa kɨkɨr mɨt keriuwe tɨpar weinɨm.

26 *Hɨrak kan wɨnak ke mɨt ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak katɨp hɨm iuwe ap kɨnaain mɨt au. Akwila ketike Prisila nemtau hɨrak katɨp epei au, hɨr neriyaak nen wɨnak kɨr netpɨwek nekepik kertei werek hɨm me Jisas epei kan tɨ kɨkaap haiu mɨt hɨrak kaa God pɨke kɨkɨak kekrit kepu.

27 *Hɨr netpɨwek menmen im epei au, Apolos han kitet kakno provins Akesia ke Grik te mɨt en nises hɨm me God nekine tɨwei natɨp mɨt nises God en hɨr naanmamrewek. Hɨrak ken en, hɨrak kɨkaap mɨt en kerek nises hɨm yaaim me Krais nentar God kerekyor yaaim.

28 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel newepnak natɨpan te hɨrak keriuwe hɨm iuwe mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt miyapɨr hɨm me mɨt en hɨram ap yaaim. Hɨrak keriuwe hɨm me God mau tɨwei, hɨrak katɨp mɨt keteiknor Mɨtɨk Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap mɨt.

19

Pol katɨp mɨt miyapɨr neit wit Efesas hɨm yaaim me Krais

1 *Mɨtɨk Apolos wen kepu wit Korin, Pol kepno ken kiun provins Galesia ketike Frisia ere kɨpiun wit Efesas. Kɨpiun Efesas, hɨrak kɨr mɨt han nises hɨm me Jisas.

2 *Te hɨrak kitorhi kar ik: "Nɨpaa yi yises hɨm me Jisas God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han ki o au?" Hɨr newenɨwekhi nar ik: "Haiu ap memtau God Hɨmɨn Yaaik kepu au."

3 Pol pɨke kitorhi, "Hɨr nɨkri nekine niuk me keimɨn?" Hɨr natɨp nar ik: "Hɨr nɨkrai nekine niuk me Jon."

4 *Pol katɨp kar ik: "Jon kɨkɨr mɨt kerek neweikɨn sip newet menmen enum, hɨrak katɨp mɨt ne weiwɨk miutɨp me Isrel hɨr enises hɨrak mɨtɨk kerek maain kaknen. Hɨrak niuk mɨrak Jisas, hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap haiu mɨt."

5 Hɨr nemtau menmen im, hɨr newis Pol kɨkɨri keriuwe tɨpar kekine niuk me Mɨtɨk Iuwe Jisas.

6 *Hɨrak kɨkɨri epei au, Pol kewis his menteri te God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre

* **18:19** Ap 17:17 * **18:21** Ro 1:10; 1Ko 4:19; Je 4:15 * **18:25** Ro 12:11; Ap 19:3 * **18:26** Ap 19:8 * **18:27** 2Ko 3:1; Kl 4:10 * **19:1** 1Ko 3:6 * **19:2** Ap 2:38, 8:16; Jo 7:39 * **19:4** Mt 3:1-2 * **19:6** Ap 8:17

han kɨr keneisesi hɨr natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au, hɨr natɨp hɨm me God.

7 Pol kɨrɨak menmen im me mɨt nar ke hiswiyen wik (12).

8 Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, Pol ken wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses. Hɨrak katɨp mɨt hɨm me God, hɨrak ap kɨnaain mɨt au. Hɨrak ketpor ere wenke wikak, hɨrak ketikeri newepnak natɨpan. Hɨrak kare kakri han kɨr te hɨr han kitet menmen hɨrak ketpor me God kinɨn naanmɨpre mɨt.

9 *Mɨt han au enun han tokik hɨr nɨnapen nanisesim, hɨr natɨp enum me menmen me God mɨt in nisesim me ninaan me hɨr mɨt yapɨrwe. Hɨr natɨp enum te Pol ketike mɨt hɨr nises hɨm mɨrak nɨnaaiwɨr mɨt en. Hekrit hekrit Pol ken wɨnak skul ke mɨtɨk Tirinas ketike mɨt hɨr newepnak natɨpan hɨm me God.

10 Hɨrak kɨrɨak menmen marim me tito wik, te mɨt yapɨrwe nau provins Esia, hɨr mɨt ne Isrel, hɨr mɨt han ne weiwɨk ham nemtau hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe Krais.

Hɨm me nɨkerek ne mɨtɨk Siva

11 *God kɨrɨak menmen yaaim keriuwe Pol kɨkaap mɨt keriuwerem.

12 *Mɨt han neit laplap hankisip o laplap iuwe mɨwaai yɨnk ke Pol hɨr neiyɨm nen mɨt nɨnap te mɨt han nɨnap hɨr nɨre yaain, mɨt han herwe mersɨsi hɨram metpaan menpɨn mekeipnor hɨr nɨre yaain.

13 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr nepno neprer wit wit nepɨr herwe enum mekre mɨt. Wɨ ham mɨt han in hɨr nanɨpɨr herwe nanriuwe niuk me Jisas. Hɨr natɨp herwe enuk nar ik: “Haiu metpi mekrehɨr ke Jisas kerek Pol katɨp mɨt en ek. Yi einopɨn ekeipɨn mɨtɨk ik.”

14 Hɨr nɨkerek hispɨnak wik (7) ne mɨtɨk iuwe pris niuk mɨrak Siva ke weiwɨk me Isrel, hɨr keriyen nɨrɨak menmen marim.

15 *Au, herwe enuk ketpor kar ik:, “Hi hertei Jisas, hi hertei Pol, te yi mɨt yi neimɨn a?”

16 Mɨtɨk kerek herwe enuk kersɨsek kekrit kanɨp wɨsenum kerekir yɨnk kɨr kewep klos mɨr te hɨrak kinɨni. Hɨr nɨrɨr nɨnaaiwɨr wɨnak hemkre merer yɨnk kɨr hɨr ne yɨnk weinɨk nɨrɨr.

17 *Mɨt han yapɨrwe ne Isrel, mɨt han ne weiwɨk ham, hɨr nau wit Efesas nemtau me menmen im te hɨr nepɨrpɨr newenɨpi niuk me Jisas.

18 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nises hɨm me God nan newepyapɨr menmen enum hɨr nepei nɨrɨakem.

19 Mɨt miyapɨr han, kerek netenwo henpɨn o marila menmei marim, hɨr neit tɨwei mɨr meteiknor menmen im hɨr neiyɨm nan newɨrem mekre si me ninaan me mɨt yapɨrwe. Mɨt han newenhis pewek me mɨt newɨrem neiyɨm neit tɨwei im hɨram mar 50,000 pewek silva.

20 *Marim hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais men merer wit wit te mɨt miyapɨr yapɨrwe nisesim.

Mɨt ne wit Efesas nesikeyaanmi nare nanɨnep Pol

21 *Menmen im epei man, God Hɨmɨn Yaaik kari han ke Pol te hɨrak han kitet kakno provins Masedonia kaktike Akaia. Te maain, hɨrak kakno wit Jerusalem. Pol katɨp kar ik: “Hi ano wit Jerusalem epei au, te hi eno wit Rom.”

22 *Pol keriuwet mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tekepik, hɨrakɨt tinɨn ten Masedonia, hɨrak wen kepu provins Esia.

23 *Me wɨ im, mɨt han neit wit Efesas han enuk nentar mɨt nises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.

24 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Demitrias hɨrak kime menmen keriuwe silva. Hɨrak kime wɨnak kike kike silva kɨre wɨnak iuwe ke tɨpir niuk mɨre Atemis mɨt nen newepnɨpi niuk mɨre nekrerek. Menmen hɨrak kimaam hɨrak ketike mɨt han nesiuwerem men mɨt hɨr neit pewek yapɨrwe mererim.

25 Te hɨrak kenɨne mɨt nime menmen me silva netike mɨt han hɨr nɨrɨak menmen mar ke hɨr nɨrɨakem hɨr nererik, hɨrak ketpor kar ik: “Yi mɨt yi yertei haiu meit pewek me menmen metike menmen meiyam meriuwe menmen im haiu mɨrɨakem.

* **19:9** 2Ko 6:14-18; 2Ti 1:15 * **19:11** Ap 14:3 * **19:12** Ap 5:15 * **19:13** Mk 9:38 * **19:15** Mk 1:24, 34 * **19:17** Ap 5:5, 11 * **19:20** Ap 12:24 * **19:21** Ap 23:11; Ro 1:13 * **19:22** Ro 16:23; 2Ti 4:20 * **19:23** 2Ko 1:8 * **19:24** Ap 16:16 * **19:26** Ap 17:29

26 *Yi epei yɨr menmen, yi yemtau menmen mɨtɨk ik Pol kɨrɨakem keit wit kaiu Efesas kerekek au. Ke provins Esia Pol kari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr neweikɨn sip newet menmen, hɨrak ketpor kar ik: 'Menmen mɨt nimaam mɨre teinɨk ninaan mewik hɨram ap mɨre God au. Hɨram memipɨn.'

27 Menmen im Pol ketpim maain hɨram mamnip mɨt hɨr han ekitet menmen haiu mɨt in mɨrɨakem hɨram enum. Im keremem au. Wɨnak yaaik ke teinɨk ninaan mewik iuwe me mɨte paiu Atemis maain mamre niuk weinɨm te mɨt nanisesye au. Mɨt yapɨrwe neit Esia netike mɨt nerer wit wit newenɨpi niuk mɨre."

28 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm mɨrak epei au, hɨr han enuk nenepɨp natɨp nar ik: "Atemis pe Efesas hɨre yaaip iuwe."

29 *Mɨt nerer wit wit ke wit iuwe Efesas nenepɨp natɨp. Mɨt han nen neithis Gaias ketike Aristakas hɨrakɨt te provins Masedonia kerek tekite Pol tepno ein ein, hɨr neriyakɨt neiyɨt nen wit kerek mɨt nau nererik nemtau menmen.

30 Pol hɨrekes hanhan kakno ein kaktɨp mɨt menmen te mɨt han en nises hɨm me God newenek.

31 *Mɨt han hɨr mɨt iuwe gavman ne provins Esia kerek nɨre nɨrak yinan o wariyakɨt nɨrak hɨr nesiuwe hɨm netpɨwek hɨrak ap kakno kaktɨp mɨt menmen au emɨt.

32 Mɨt han neit wit mɨt nererik newik hɨr natɨp hɨm ham, mɨt han natɨp hɨm ham nentar hɨr yapɨrwe nepɨtari nenmak te hɨr nererik nau en.

33 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel neriuwet mɨtɨk niuk mɨrak Aleksanda kerp kinɨn kentɨr kɨnaan te mɨt han en han kitet hɨrak kerekek kinɨn kɨrɨak menmen enum im. Hɨrak kɨkɨam his kesinor hɨr enkintɨp enɨmtau menmen hɨrak kakɨtpim.

34 Au, mɨt en nertei Aleksanda hɨrak ke Isrel, hɨr yapɨrwe natɨp nerekirɨwek hɨm natɨp nar ik: "Atemis pe Efesas hɨre yaaip iuwe." Hɨr nenepɨp narek ere 2 aua.

35 Maisiu kike, kuskus ke wit Efesas hɨrak kenip mɨt en nekintɨp nau neit hɨrak ketpor kar ik: "Yi mɨt ne Efesas. Mɨt yapɨrwe nertei wit kaiu ik e hɨrak wit naanmɨpre wɨnak iuwe ke teinɨk ninaan mewik me mɨte iuwe yaaip Atemis wetike nan mɨt newenɨpiyek nɨpaa kau nepni kenke kan.

36 Mɨtɨk kei ap kaktɨp menmen im hɨram memipɨn au, te yi mɨt eikintɨp yi ap yɨrɨak menmen enum waswas au emɨt.

37 Yi epei yeithis mɨtɨkɨt wik it te hɨrakɨt ap tekintɨp menmen meit wɨnak ke Atemis o netpɨwe enum au.

38 Mɨtɨk Demitrias ketike mɨt hɨr nɨrɨak menmen mɨrak nare nansiuwe hɨm mɨtɨk hɨr enɨno mɨt iuwe masistret hɨr nanmerɨr wɨ hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt. Hɨr nansiuwe hɨm ein,

39 o au en, yi hanhan eitɨp hɨm meiyam em, yi wen eimerɨr wɨ me haiu mɨt ne wit Efesas haiu mererik memtau hɨm me mɨt iuwe ne witeik.

40 Mɨt iuwe ne Rom hɨr nansiuwe hɨm nantɨp haiu mɨt mɨrɨak enum mesiuwe hɨm mesikeyaanmi. Haiu mɨt iuwe ap te metpor yi yenmak yi yɨrɨak menmen marim au."

41 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kesiuwe mɨt en hɨr nen wit kɨr eik.

20

Pol keke tɨ kepno provins Masedonia ketike Grik

1 Mɨt nererik nesikeyaanmi epei au, Pol kenɨne mɨt kerek nises hɨm me Jisas keyewewi ketpor hɨm mamkepi nanises hɨm me God werek werek. Te hɨrak kɨnaiwɨri kakno provins Masedonia.

2 Hɨrak ken kɨpiun provins Masedonia, hɨrak kerekir kau nɨmɨn ken kerer wit wit katɨp mɨt hɨm mɨrak yapɨrwe mamkepi nanises hɨm me God werek werek. Epei au, hɨrak ken provins Grik.

3 Hɨrak kepu en wenke wikak. Hɨrak kepu en wenke wikak, hɨrak kare kaku sip kakno Siria, hɨrak kemtau mɨt han hɨr nimenɨpɨn nankɨp, te hɨrak han kitet kakno kakitet provins Masedonia ere hɨrak kɨnaiwɨrek kɨpiun provins Siria.

4 *Sopata nɨkan ke Piras ke wit Beria, hɨrak ketike Aristakas, Sekandas hɨrakɨt te wit Tesalonaika, hɨrakɨt tekite Pol tariyakɨt ten. Mɨtɨk Gaias ke wit Debi,

* **19:29** Ap 20:4, 27:2; Kl 4:10; Fm 24 * **19:31** 2Ti 1:15 * **20:4** Ap 19:29, 21:29; Ef 6:21

Timoti, Tikikas ketike Trofimas te Esia, hɨrakɨt tetike Pol nariyan nen.
5 Hɨr mɨt ninɨn nen nemeriyei neit wit Troas.
6 Hɨr nemeriyei neit ein, haiu mau wit Filipai ere wɨ mɨt nererik ap newis yis mekre bret mɨr han tewenɨn menmen God kerekyorem hɨram epei au. Menmen im epei au, haiu mɨnaaiwɨr wit Filipai mau sip ere wɨ hispɨnak (5), haiu mɨpiun wit Troas. Haiu men mɨpiun wit Troas, haiu metike mɨt nemeriyei mau en ere wɨ hispɨnak wik (7).

Pol kɨkɨak Yutikas kerek hɨrak kaa keit wit Troas, hɨrak pɨke kekrit kepu

7 *Me wɨ Sabat me wɨtaan haiu mɨt yapɨrwe mererik maam menmen han tewenɨn menmen Jisas kɨrɨakem haiu mewenɨpi God. Pol katɨp mɨt en menmen. Hɨrak kare teipmen kakno te hɨrak ketpor hɨm ere wɨ nɨmɨn.
8 Mɨt epei neit si yapɨrwe newisɨm mekre haau mau niu meit wɨnak haiu mau mererik mekrerek.
9 Mɨtɨk pipɨak niuk mɨrak Yutikas kau windo me wɨnak. Pol wen katɨp katɨp, hɨrak kɨnapɨpɨ kɨwaai kɨnatɨn. Kɨwaai kɨnatɨn o, hɨrak kenke kau niu ken kiun tɨ. Mɨt nekiuwe nen nɨkɨak nɨrek nepei au kaa.
10 *Pol kekintɨp kekiuwe ken kɨrek, hɨrak kenke kenterik kesiuwewik. Epei au, hɨrak katɨp kar ik: “Yi ap han enuk au emɨt! Hɨrak kaa te in ek pɨke kekrit kaku.”
11 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketikeri pɨke nɨniu nen wɨnak hɨrak kewep niu o bret ketikeri nekiyan naam. Epei au, hɨrak ketikeri newepnak ere wanewik. Wanewik, Pol kɨnaiwɨri.
12 Pol kɨnaiwɨri, hɨr neithis pipɨak ik kerek nɨpaa kenkewɨn kaa Pol pɨke kɨkɨak, hɨr nen wɨnak mɨr hɨr han yaaik iuwe.

Pol kɨnaaiwɨr wit Troas kɨpiun wit Mailitas

13 Haiu minɨn men mau sip merekir wan ere mɨpiun wit Asos, kerek Pol katɨp kakwenyipɨr sip. Nɨpaa hɨrak ketpai menmen im kentar hɨrak kɨnapen sip, hɨrak hanhan keke tɨ kakno ein.
14 Hɨrak kewenaiyipɨr keit Asos epei au, haiu metɨwekhis men mau sip mɨnaaiwɨr wit Asos men ere miun Mitilini.
15 Haiu mɨpiun Mitilini epei au, haiu me wɨ ham wanewik men mesipat wit Kaios. Haiu wen men me wɨ ham hekrit haiu men mesipat wit Semos. Wit Semos epei au, wɨ ham haiu mɨpiun wit Mailitas. Sip mɨwaai meit ein.
16 Pol epei han kitet hɨrak kau sip ap kakno wit Efesas kentar hɨrak kɨnapen kaku provins Esia wɨ yapɨrwe. Hɨrak hanhan kakno waswas kakiun Jerusalem me wɨ Pentekos.

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt iuwe nises God neit wit Efesas

17 *Pol wen kepu sip keit Mailitas hɨrak keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt iuwe ne weiwɨk me God neit Efesas te hɨr enɨnen Mailitas enɨrek.
18 *Ewaai meruri hɨr mɨt ne Efesas epei nan, Pol ketpor kar ik: “Yi epei yertei me wɨ hi hinɨn han Esia hau hetikewi yi yertei menmen hi hisesim.
19 *Yi yertei me wɨ yapɨrwe mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr nimenɨpɨn natɨpan naniyep te hɨr nenip menmen im menip han kai kekrit hɨr newaank hɨras. Hi ap ewenɨpi niuk mai au. Hi hɨrɨak menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtenewem, wɨ ham hi hɨkɨt henterim.
20 Hi ap hepakɨn hɨm mamkepi me wɨ hi hewepyapɨr hɨm me God yi yau wɨnak ke mɨt kerek nekine hɨm me Moses yi yererik en o yau wɨnak mi miutɨp miutɨp.
21 Hi epei hetpi yi mɨt ne weiwɨk me Isrel netike yi mɨt ne weiwɨk ham, hi epei hetpi hɨm manp eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyises hɨm me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas.
22 *In ek hi hises hɨm God Hɨmɨn Yaaik ketpewem te hi eno wit Jerusalem. Hi hepɨtari menmen mɨt nanrekyewem nanɨt ein.

* **20:7** Ap 2:42, 46 * **20:10** 1Kin 17:21 * **20:17** Ap 18:21 * **20:18** Ap 18:19, 19:10 * **20:19** Ap 20:3 * **20:22** Ap 19:21 * **20:23** Ap 9:16, 21:4, 11 * **20:24** Ap 21:13; 2Ti 4:7

23 *Hi hertei kerekek God Hɨmɨn Yaaik
epei ketpo merer wit wit mɨt nanrekyo
enum nanwɨre akre wɨnak enuk.
24 *“Hi han kitet hi hahi te hi ehises men-
men nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Jisas kehimɨtena hi
ehisesim, hɨram menmen weinɨm. God
epei kɨrɨak mɨt menmen yaaim keriuwe
Jisas Krais te hɨrak kehimɨtena hi hetpor
hɨm yaaim me menmen im.
25 “Yi eiyɨmtewem. Nɨpaa hi hen yi mɨt
yapɨrwe hewepiyapɨr hɨm me God kinɨn
naanmɨpre haiu mɨt. In ek hi hertei maain
hi ap eri meiyam au.
26 *Te hi petepin hetpi hɨm manp, mɨtɨk
kiutɨp ke yi mɨt maain kakno si tatɨknenik
hɨram menmen mai au.
27 Hɨram menmen mai au mentar hi ap
heripakɨn hɨm mei me menmen me God
kakinɨn naanmamre haiu mɨt au.
28 *Yi naanempre hɨras yetike mɨt
kerek God Hɨmɨn Yaaik kehimɨteni yi
naanmɨpri. Yi yar ke mɨt naanmɨpre
sipsip yi naanempre mɨt ne weiwɨk me
God. Hɨrak kenip mɨt hɨr ne weiwɨk mɨrak
keriuwe hemkre me Nɨkan kɨrak Jisas wɨ
hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
29 *Hi hertei hi anaiwɨri epei au,
maain mɨt nanɨnen nɨmɨn ke yi mɨt
nanriwaank han ki nanriuwe menmen
enum hɨr nanɨtpiyem. Mɨt in hɨr nanre
nepere enum men nɨmɨn ke sak namɨp
newaankem, hɨr nanɨnen nanriwaank.
30 *Maain mɨt han ne yi mɨt hɨr nantɨp
hɨm memipɨn nanri han ke mɨt han ne
yi mɨt kerek yises hɨm me God te hɨr
enisesim.
31 *Yi naanmamre hɨras me menmen
im, yi han ekitet me tito wikak hi wɨtaan
wanewik hetpi hɨm manp me menmen
me God te yi eiyisesim, hi hɨkɨti hekepi
wɨsenum.
32 *“In ek hi hitehi God hɨrak naan-
mampri te hɨm me God hɨrak kakrekyi
yaaim hɨram mamkepi te yi eiyu werek
werek. Hɨrak kakweti menmen mɨrak
yaaim hɨrak maain kakwet mɨt nɨrak em.
33 *Hi ap hemkre menepam heit pewek
me yi mɨt o laplap mi au.
34 *Yi epei yertei hi hɨrɨak menmen heri-
uwe his mai hi ekerwo laplap me wɨnak
sel te hi heit pewek mererim. Hi hetike
mɨtɨkɨt wariyakɨt tai naanmɨprawɨr hɨras
me menmen. Yi au.
35 *Marim hi epei heteikni yi eirɨak men-
men iuwe te yi eikaap mɨt miyapɨr hɨr ap
manpenun neit nɨrɨak menmen au. Yi han
ekitet menmen nɨpaa Jisas ketpim. Hɨrak
katɨp kar ik: ‘Yi eiwet mɨt menmen hɨram
minɨn mɨt hɨr nanweti menmen, te yi han
yaaik eiyu.’ ”
36 *Pol ketpor epei au, hɨrak ketikeri
nitehɨr newen ninɨp nitehi God menmen.
37 Hɨr nitehi God menmen epei au, hɨr
nɨkɨtek neiyewewik netpɨwek, “Ti yaaik
eno e.”
38 *Pol ketpor kar ik: “Maain hi ap pɨke
eri meiyam au,” te mɨt en hɨr han toenuk
neriuwerek. Hɨr netpɨwek epei au, hɨr
neriuwetek kau sip ken.

21

Pol ketike wariyakɨt tɨrak tau sip tatno Jerusalem

1 Haiu metpor “Eiyu en,” te haiu mau
sip mɨnaiwɨri men. Haiu mɨnaiwɨri men,
haiu merekir wan metɨn ke nɨmɨn mesi-
pat wit Kos. Wɨ ham haiu mesipat wit
Ros. Haiu mesipat wit Ros, haiu men ere
mɨpiun wit Patara.
2 Haiu mɨpiun wit Patara, haiu menke
mɨnaaiwɨr sip im mɨnmatɨn sip ham
mamrei mamno Finisia te haiu man
mewim men.
3 Haiu men ere haiu mɨr Saipras te
haiu mesipatek men pɨnak ke his yaaim
wen mepno ere mɨpiun provins Siria.
Haiu menke mɨnaaiwɨr sip meit wit Taia,
wit kerek mɨt nau sip nanɨnke menmen
mekre sip.
4 *Haiu epei men mɨr mɨt han nises hɨm
me Mɨɨk Iuwe Krais te haiu mau metikeri
me wɨ hispɨnak wik (7). God Hɨmɨn Yaaik
kɨkɨak han ke mɨt en te hɨr natɨp Pol ap
kakno wit Jerusalem.

* **20:26** Ap 18:6 * **20:28** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29** Mt 7:15; Jo 10:12 * **20:30** 1Jo 2:19 * **20:31** Mk 13:37; Ap 19:8, 10; 1Te 2:11 * **20:32** Ap 26:18 * **20:33** 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * **20:34** Ap 18:3; 1Te 2:9 * **20:35** Mt 10:8 * **20:36** Ap 21:5 * **20:38** Ap 20:25 * **21:4** Ap 20:23 * **21:5** Ap 20:36

5 *Au, wɨ hispɨnak wik (7) haiu
mɨnaiwɨri men. Hɨr mɨt netike miyapɨr
nɨkerek nɨr neriuwetai ere haiu men
tenhaan ek. Haiu men tenhaan ek, haiu
mewen ninɨp mitehɨr haiu mitehi God
menmen.
6 Haiu meketanhis haiu metpor "Eiyu
en." Haiu metpor epei au, haiu men mau
sip, hɨr mɨt en pɨke nen witeik.

Agabas katɨp Pol menmen God Hɨmɨn Yaaik keteiknɨwekem keit wit Sisaria

7 Haiu mau sip pɨke men mɨnaaiwɨr wit
Taia men ere mɨpiun wit Tolemes. Haiu
mɨpiun Tolemes, haiu men mɨr mɨt en
nises hɨm me Krais haiu mau metikeri wɨ
miutɨp.
8 *Wanewik haiu mɨt metike Pol
mɨnaaiwɨr Tolemes men ere mɨpiun wit
Sisaria. Haiu mɨpiun Sisaria, ein ek haiu
men mau wɨnak ke Filip mɨtɨk kerek
katɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais.
Hɨrak kiutɨp ke mɨt hispɨnak wik (7) nɨpaa
mɨt nehimɨteni naanmɨpre menmen me
miyapɨr mɨkaan nɨr epei naa.
9 *Hɨrak kine nɨkerek hɨram (o hɨram)
tekyaait (4), hɨr neit mɨkaan wen au, hɨr
newepyapɨr menmen maain mamnen.
10 *Haiu mepu en wɨ ham, mɨtɨk profet
niuk mɨrak Agabas kɨnaaiwɨr provins Ju-
dia kan Sisaria.
11 *Hɨrak kan Sisaria, hɨrak keit waai
let ke Pol keiyɨk kesenkek hɨrekes his
hɨt mɨrak keriuwerem. Hɨrak kesenkek
his hɨt keriuwerem te hɨrak katɨp kar ik:
"God Hɨmɨn Yaaik katɨp kar ik: 'Mɨtɨk
ke let ik e maain kakno wit Jerusalem,
mɨt ne weiwɨk me Isrel nantɨwekhis
nansenkekik kar ik nanwet mɨt ne weiwɨk
ham ek.' "
12 *Hɨrak katɨp epei au, haiu metike mɨt
han en metpɨwek mewenek mar ik: "Ti ap
eno wit Jerusalem au ekɨt."
13 *Au Pol kewenhi kar ik: "Yi yenmak
yi yɨkɨt yari han kai? Hi han kitet hɨram
yaaim te hi ano wɨnak enuk kerekek au.
Hi han kitet hɨram yaaim te hi hatɨp mɨt
miyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas mɨt
han hɨr naniyep hi hahi, hɨram menmen
weinɨm."
14 Haiu metpɨwek metpɨwek au. Hɨrak
ketaihɨm kewɨrem, haiu mekintɨp merp
matɨp mar ik: "Han kit. Haiu han-
han menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais hɨram
mamnen."

Pol katɨp mɨt iuwe ne mɨt ne God neit Jerusalem hɨm mɨrak

15 Haiu mepu en wɨ ham. Epei au, haiu
memani menmen maiu, haiu mɨnaiwɨri
men wit Jerusalem.
16 Mɨt han nises hɨm me Krais nau
neit wit Sisaria nan netikewai, hɨr nen
newisai neit wɨnak ke mɨtɨk kerek haiu
mamu mamtikerek niuk mɨrak Neson,
hɨrak nɨpaa ke wit Saipras. Hɨrak kises
hɨm me Krais nɨpaa enum eik ere in.
17 Maain haiu mɨpiun wit Jerusalem,
mɨt en nises hɨm me Krais han yaaik hɨr
netaihis.
18 *Hɨr netaihis haiu mau wɨ ham, hɨrak
Pol ketikewai men mɨr Jems. Mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Krais
nererik newenɨpiyek, hɨr nau netikerek.
19 *Pol ketpor hɨr yaain, ketpor hɨr
yaain epei au, hɨrak ketpor menmen God
kekepik hɨrak kɨrɨakem ke mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel.

Pol kemtau hɨm me mɨt iuwe hɨrak ken wɨnak iuwe ke God

20 Pol ketpor epei au, hɨr newenɨpi niuk
me God. Epei au, hɨr natɨp Pol nar ik: "Ti
epei hertei mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr mɨt
yapɨrwe nises hɨm me Krais, hɨr wen nises
hɨm me Moses.
21 *Mɨt han epei nemipɨn netpor ti epei
atɨp mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau
nerer wit wit ke mɨt ne weiwɨk ham, hɨr
enweikɨn sip enwet hɨm me Moses, hɨr ap
enrekir yɨnk ke nɨkerek nɨr, hɨr ap enises
menmen haiu mɨt ne weiwɨk me Isrel in
misesim.
22 Maain mɨt in nanɨrtei ti hepu, te ti
erɨak mekam?
23 Haiu metpi menmen haiu han kitetim.
Mɨtɨkɨt tekyaait it et hɨrakɨt epei tatɨp God
tɨmat wɨ hɨrakɨt teriuwesɨs menmen.

* **21:8** Ap 6:5, 8:40 * **21:9** Ap 2:17 * **21:10** Ap 11:28 * **21:11** Jo 21:18; Ap 20:23, 21:33 * **21:12** Mt 16:22
* **21:13** Ap 20:24 * **21:18** Ap 15:2, 13; Ga 1:19 * **21:19** Ap 15:12 * **21:21** Ap 16:3; Ga 2:3 * **21:24** Nam 6:1-21; Ap 18:18

24 *Ti eno etikeret yi eirɨak menmen
hɨm me Moses matɨp te God kaktɨp
menmen im epei au, yi yaain. Ti
ewɨr pewek me mɨtɨkɨt it te mɨtɨk pris
kakrekyɨwekɨtem. Epei au te hɨr mɨt
enime paan kɨrakɨt. Ti erɨak menmen
mamɨr im te mɨt yapɨrwe enɨrtei hɨm hɨr
nemtewem hɨram weinɨm, ti wen hises
hɨm me Moses.
25 *Me mɨt nises hɨm me God hɨr ap ne
weiwɨk me Isrel, nɨpaa haiu epei mewisor
tɨwei metpor hɨr ap enises hɨm yapɨrwe
nɨpaa Moses kewisɨm. Ham im keremem.
Haiu han kitet hɨr ap nanɨm menmen mɨt
newepwar menmen newet tɨpir em, hɨr
ap nanɨm hemkre o miyak mɨt newers
tɨmɨr hemkre ap mewen au, hɨr ap netike
mɨt miyapɨr nanriyanhis newenɨnem au
emɨt."
26 *Hɨr natɨp epei au, Pol keithis mɨtɨkɨt
it wɨ ham hɨrak keriyakɨt ten tɨrɨak men-
men hɨm me Moses katɨp te God katɨp
hɨrakɨt tɨre yaaikɨt. Epei au, hɨrakɨt ten
wɨnak iuwe ke God tatɨp mɨt pris me wɨ
hɨrakɨt tɨmat ere hɨrakɨt tɨre yaaikɨt te
hɨrakɨt tatwet God menmen.

Mɨt ne Isrel neithis Pol kekre wɨnak iuwe ke God

27 Maain wɨ hispɨnak wik (7) menep
epei au, hɨram wɨ mɨtɨkɨt tɨmat menmen
hɨrakɨt tɨrakem hɨram epei au mesi, mɨt
han ne Isrel kerek nau provins Esia hɨr
nan nɨr Pol kekre wɨnak iuwe ke God. Hɨr
nɨkɨak han ke mɨt miyapɨr en neithis Pol
nɨnap natɨp nar ik:
28 *"Yi mɨt ne Isrel. Yi eikepai. Mɨtɨk
ik hɨrak mɨtɨk kerek kepno keprer wit wit
katɨp mɨt yapɨrwe hɨr mɨt ne weiwɨk me
Isrel netike hɨm me Moses, wɨnak iuwe
ke God hɨram menmen weinɨm. In ek
hɨrak epei keithis mɨtɨk ap ke Isrel keiyɨk
kan kekre haau mɨt narik ap te nanɨno
nɨmɨn ek au. Mɨt iuwe neriuwesɨsek, ne-
himɨtanek ne haiu mɨt ne Isrel keriyen."
29 *Hɨr natɨp menmen im nentar
hɨr epei nɨr mɨtɨk Trofimas kitet wit
Jerusalem ketike Pol te hɨr han kitet Pol
ketɨwekhis ten wɨnak ke God teit nɨmɨn.
Pol kɨrɨak menmen im au.
30 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem en ne-
sikeyaanmi (o nesikewari) nesiuknen nan
nererik neithis Pol neriyaak neiyɨk nen
witeik. Hɨr neriyaak neiyɨk nen witeik,
mɨt neiyepet weipɨr ke wɨnak ke God.

Mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom keithis Pol keriyaak keiyɨk ken wɨnak enuk

31 Mɨt yapɨrwe nererik hɨr wen nanɨnep
Pol kaki, mɨt han nen natɨp mɨtɨk iuwe
Ofisa ke ami ke Rom nar ik: "Mɨt yapɨrwe
neit Jerusalem hɨr nenepan."
32 Hɨrak kemtau menmen im epei au,
hɨrak keithis mɨt han ne ami ninɨn
naanmɨpre mɨt ne ami nar 100, hɨr netike
soldia ne ami yapɨrwe nesiuknen nekiuwe
nen nɨr mɨt en. Hɨr nekiuwe nen nɨr mɨt
en, hɨr nɨrek ketike mɨt ne ami yapɨrwe,
hɨr nenep Pol au. Hɨr nerp neit.
33 *Mɨtɨk iuwe ke ami kan Pol
ketɨwekhis katɨp mɨt nɨrak hɨr nesenkekik
neriuwe sen ain wik. Epei au, hɨrak
kitorhi kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak keimɨn?
Hɨrak kɨrɨak mekam?"
34 Mɨt han natɨp hɨm ham, mɨt han
natɨp hɨm ham te hɨrak ap kertei menmen
werek kentar mɨt nesikeyaanmi yapɨrwe
te hɨrak katɨp mɨt nɨrak hɨr nɨnanek
neiyɨk nanɨno wɨnak ke ami kɨr.
35 Hɨr neiyɨk nen ere nɨpiun lata me
wɨnak, mɨt ne ami nɨnanek nau niu
nentar mɨt nesikeyaanmi (o nesikewari)
yapɨrwe nanri Pol kaknen te hɨr nankɨp.
36 *Hɨr nisesik nɨnap natɨp nar ik: "Yi
eikɨp kaki."

Pol katɨp mɨt kenmak hɨrak kɨrɨak menmen

37 Hɨr neit Pol nanrik nanɨno nɨmɨn ein,
Pol katɨp mɨtɨk iuwe ke ami keriuwe hɨm
Grik ketpɨwek kar ik: "Hi hanhan hetput
menmen hɨram werek?" Mɨtɨk iuwe eik
ketpɨwek kar ik: "Ti harkeik te ti hertei
hɨm Grik?
38 *Hi han kitet ti mɨtɨk ke Isip kerek
nɨpaa ein kari han ke 4,000 mɨt te hɨr
netike gavman ne Rom nare nanɨnepan
hɨr neit hɨne me his, yipo henmik nɨrɨr
nen wit tenhaan weinɨm."
39 Pol kewenhi kar ik: "Hi au. Hi mɨtɨk
ke weiwɨk me Isrel, miye wina weit wit

* **21:25** Ap 15:28-29 * **21:26** 1Ko 9:20 * **21:28** Ap 6:13; Esi 44:7 * **21:29** Ap 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33** Ap 20:23, 21:11 * **21:36** Lu 23:18; Ap 22:22 * **21:38** Ap 5:36-37

Tasas ke provins Silisia, hi mɨtɨk ke wit niuk mɨrak iuwe. Ti ewisa hi etɨp mɨt menmen mai o au?”

40 Hɨrak kewenhi te Pol kerp kentɨr leta kɨkɨamhis keweni ketpor kar ik: “Eikintɨp.” Hɨr nekintɨp, te hɨrak ketpor keriuwe hɨm me mɨt ne Isrel.

22

1 Hɨrak ketpor kar ik: “Nai yinan mɨt iuwe, mɨt nai ne watiu, yi eiyɨmtau hɨm hi hetpiyem te yi ap aitɨp hi hahi.”

2 Hɨr nemtau Pol ketpor keriuwe hɨm mɨr Hibru, hɨr nekintɨp wɨre wɨre te Pol wen ketpor kar ik:

3 *“Hi hetpi werek. Hi ke weiwɨk me Isrel, miye pai wina weit wit Tasas ke provins Silisia te hi han hau in ere hi iuwe. Mɨtɨk iuwe niuk mɨrak Gameliel keteikno menmen markeik te hi hises hɨm me Moses kerek nɨpaa maamrer nai nisesim. Hi hises menmen im hises God iuwe har ke yi mɨt in yi yisesim.

4 *Hi hewaank mɨt enipi hɨr naa nentar hɨr nises hɨm me Krais. Hi esenkek his hɨt me mɨt miyapɨr hatɨp mɨt plisman hɨr newɨri nekre wɨnak enuk.

5 Mɨtɨk iuwe pris kinɨn naanmɨpre mɨt pris han hɨrak ketike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr nanwepyapɨr hi hatɨp werek. Nɨpaa hɨr neweto tɨwei hɨr newisɨk ken mɨt han ne weiwɨk maiu neit Damaskas te hi epei hen en ehɨthis mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais, hi hesenkeki heriyei heri hen Jerusalem te mɨt iuwe en nanɨp.

Pol katɨp mɨt karkeik hɨrak kises hɨm me Krais

6 “Hi wen hepno menep Damaskas wepni kau nɨmɨniuwe, wasenum si meke nepni man mɨr mewenkɨka.

7 Hi henkewɨn hɨwaai tɨ hi hemtau hɨm ke mɨtɨk ketpo, ‘Sol, Sol ti henmak te ti herewaank?’

8 Hi pɨke hitɨwekhi, ‘Mɨtɨk Iuwe ti keimɨn?’ Hɨrak kar ik: ‘Hi Jisas ke Nasaret kerek ti herewaank.’

9 Mɨt nan netikewa nɨr si te ap nemtau hɨm ke mɨtɨk werek werek au.

10 “Hi hitɨwekhi har ik: ‘Mɨtɨk Iuwe ti hanhan hi erɨak mekam?’ Hɨrak kar ik: ‘Ti ekrit eno wit Damaskas. Ti ehɨt ein te mɨtɨk kaknen kakɨtput menmen God kakɨhimɨtanem ti erɨakem.’

11 Hi ap hɨr ein ein hentar si epei mɨr iuwe hi nanamɨr toto te mɨt nan netikewa netauhis neriya haiu mariyan men Damaskas.

12 “Mɨtɨk hak kau en niuk mɨrak Ananaias. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises hɨm me Moses te mɨt yapɨrwe ne weiwɨk maiu ein hɨr han kitet natɨp hɨrak yaaik.

13 Mɨtɨk ik kan kerp kerepta ketpo kar ik: ‘Kai yinak Sol, ti pɨke ehɨr ein ein.’ Hɨrak katɨp epei au, wasawas hi hɨr ein ein te hi hɨrek.

14 Hɨrak ketpo kar ik: ‘Mɨtɨk Iuwe God ke maamrer naiu hɨrak kehimɨtenut te ti ertei menmen hɨrak hanhan kakrɨakem, kehimɨtenut ti hɨr Mɨtɨk Yaaik kerek kɨrɨak menmen me God, ti epei hemtau hɨrak ketput keriuwe hɨm mɨrak.

15 Maain ti eno etɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe ewepyapɨr menmen ti epei hemtewem epei hɨrem.

16 *In ek ti ap ehu au emɨt! Ti ekrit te hi ekɨrit. Ti enɨne Mɨtɨk Iuwe God ehitɨwekhi te hɨrak kakɨsak menmen enum ti hɨrɨakem.’

God kehimɨtan Pol kaktɨp mɨt ap ne Isrel hɨm yaaim me Krais mamno mɨt ap ne Isrel

17 “Hɨrak ketpo epei au, hi pɨke hen wit Jerusalem. Hi heit wɨnak iuwe ke God in hi hitehi God menmen. Hi hitehi God menmen, hi hepu hi hɨr menmen mar ke hi hɨtyak,

18 *Mɨtɨk Iuwe Krais ketpo kar ik: ‘Ti ekrit waswas enaaiwɨr wit Jerusalem entar mɨt miyapɨr in ap enɨmtau hɨm ti etporem me hi.’

19 *Hi pɨke hetpɨwek har ik: ‘Mɨtɨk Iuwe, hɨr epei nertei hi epei hen herer wit wit wɨnak mɨt nererik nekine hɨm me Moses nekrerem, hi hen en heithis mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm mit, hi hanɨp.

20 *Nɨpaa mɨt nenep mɨtɨk kewepyapɨr hɨm mit niuk mɨrak Stiven hi herp menep atɨp hɨram yaaim te hɨr nakɨp kaa. Hi hetenen laplap saket me mɨt hɨr newɨr

* **22:3** Ap 5:34; Ro 10:2 * **22:4** Ap 8:3, 22:19 * **22:16** Ap 2:21; Ro 10:13 * **22:18** Ap 9:29-30 * **22:19** Ap 8:3, 26:9-11 * **22:20** Ap 7:58, 8:1 * **22:21** Ap 9:15, 13:2

nan nakɨp. Hi etpor menmen mit hɨr enɨmtewem.’
21 *Au, Krais pɨke ketpo kar ik: ‘Hɨram
menmen weinɨm. Hɨr ap te nanɨmtau hɨm
mit au. Ti eno entar hi eriuwetit ti eno
yanɨmɨn ewepyapɨr hɨm mai mamno mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel.’ ”

Mɨtɨk iuwe ke ami naanmɨpre Pol

22 *Mɨt yapɨrwe ein nemtau Pol
ere hɨrak katɨp menmen me hɨrak
kewepyapɨr hɨm me mɨtɨk iuwe katɨp mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel ketporem. Hɨrak
ketpor menmen im, hɨr han enuk nɨnap
hɨm iuwe nar ik: “Yi eikɨp eki. Yi ap
eiwisɨk kaku tɨ au ekɨt!”
23 Hɨr nɨnap newep laplap mɨr neteikɨn
hɨr han enuk wɨsenuk newɨr toni waniu
(o win) men niu.
24 Hɨr newɨr toni waniu (o win) men
niu, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami katɨp mɨt
nɨrak neithis Pol neriyaak neiyɨk nanɨno
nɨmɨn, hɨr nankɨp nanriuwe nɨpɨn ere
hɨrak kakwepyapɨri nenmak te mɨt ne
Isrel en nɨnap nesiuwe hɨm marim.
25 *Hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen
nesenkɨkwek his mɨrak te hɨr nankɨp.
Hɨr nesenkek his mɨrak nankɨp, Pol katɨp
mɨtɨk kerek naanmɨpre 100 mɨt ne ami
kitɨwekhi kar ik: “Hɨm mɨt iuwe ne
Rom hɨr newisɨm matɨp hɨram yaaim te
mɨt nanɨnep mɨtɨk kerek keit tɨwei yaan
mewik kar ke mɨt ne wit Rom, te hɨr
newisɨk ken wɨnak ke masistret wen au,
hɨrak ap katɨp hɨrak enuk au?”
26 Mɨtɨk ik kemtau hɨm im Pol
ketpɨwekem epei au, hɨrak ken kɨr mɨtɨk
iuwe kɨrak hɨrak ofisa ke ami ketpɨwek
kar ik: “Ti hɨrɨak menmen enum. Mɨtɨk
eik e hɨrak ketenen tɨwei yaan mewik kɨre
mɨtɨk ke Rom.”
27 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe ofisa
ke ami kan kɨr Pol kitɨwekhi kar ik: “Ti
etpo ti hetenen tɨwei namba mewik kar
ke mɨt ne Rom o au?” Pol kar ik:, “O, hi
hetenen tɨwei har ke mɨt ne Rom.”
28 Mɨtɨk iuwe ofisa eik ketpɨwek, “Hi
epei hewɨr pewek yapɨrwe te hi heit tɨwei
yaan mewik hɨram matɨp hi hɨre mɨtɨk
ke Rom.” Pol kar ik: “Miye wina te hi
hɨre mɨtɨk ke Rom hentar miye haai hɨr
netenen tɨwei namba mewik hɨr nɨre mɨt
ne Rom.”
29 *Wasenum mɨt kerek nankɨp
nanitɨwekhi menmen hɨr nɨrɨr noknɨnan
nenpɨn nekeipnɨwek. Mɨtɨk iuwe ofisa eik
kɨnaain kentar hɨrak kertei Pol ketenen
tɨwei kar ke mɨtɨk ke Rom, hɨrak kesak
hɨm lo me Rom hɨrak epei kesenkekik
keriuwe sen. Mɨt iuwe ne Rom neriuwesɨs
mɨt nanrɨak menmen im me mɨt ne Rom.
30 Mɨtɨk iuwe ofisa hanhan kertei werek
menmen mɨt ne Isrel hɨr nesiuwe hɨm Pol,
te wɨ ham hɨrak katɨp mɨt nɨrak nenke
sen me Pol, hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken katɨp
mɨt iuwe pris netike mɨt han en ne kaunsil
nanrerik nanu. Epei au, hɨrak keithis Pol
keiyɨk ken kewisɨk kerp ninaan me mɨt ne
kaunsil ketpor menmen.

23

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt ne kaunsil

1 *Pol kerp kɨrapɨt mɨt ne kaunsil ketpor
kar ik: “Nai yinan. Hi hertei hekre han kai
menmen me God hi hɨrɨakem hi hisesim
nɨpaa ere in hɨram yaaim.”
2 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
pris kinɨn nanmɨpre pris han niuk mɨrak
Ananaias katɨp mɨt nerp menep Pol
nɨwaai his nesiuwek hɨm nentar hɨrak
katɨp enum.
3 *Pol ketpɨwek kar ik: “Maain God
kakitep ti hɨre nu mɨt newis pen kolta
mewik te hɨram nepei mesine meit nɨmɨn.
Ti hau en skelim hi heriuwe hɨm lo me
Moses, te ti au heweikɨn sip hewet hɨm me
Moses ti hetɨp mɨt naniyep.”
4 Mɨt kerek nerp menep Pol netpɨwek
nar ik: “Ti atɨp enum me mɨtɨk pris iuwe
ke God.”
5 *Pol katɨp kar ik: “Hi hertei hɨrak
mɨtɨk iuwe pris te hi ap hetpɨwek har ek
au. Hɨm me God matɨp mar im: “Yi mɨt ap
eitɨp enum me mɨt hɨr ninɨn naanmɨpri.”
6 *Pol epei kertei mɨt han ne kaunsil
hɨr nises hɨm me mɨt Sadyusi, mɨt han
au hɨr nises hɨm me Farisi. Hɨrak kertei
menmen im te hɨrak katɨp kar ik: “Nai
yinan. Hi mɨtɨk ke Farisi, hi nɨkan ke

* **22:22** Ap 21:36 * **22:25** Ap 16:37 * **22:29** Ap 16:38 * **23:1** Ap 24:16 * **23:2** Jo 18:22-23 * **23:3** Mt 23:27
* **23:5** Eks 22:28 * **23:6** Ap 4:2, 24:15, 21, 26:5

mɨtɨk ke Farisi. Petepin mɨt neriya hi herp ninaan me kaunsil hentar hi han kitet mɨt epei naa maain nanɨkrit nanu nanɨt.”

7 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Farisi netike mɨt ne Sadysi nenehan nenterim te hɨr newep nau nɨmɨn pɨnan hasini pɨnan hasini.

8 *(Mɨt ne Sadyusi han kitet mɨt naa hɨr nɨwaai hei, maain pɨke nanɨkrit nanu au, herwe o ensel hɨram mepu au nemipɨn. Mɨt ne Farisi han kitet mɨt nanɨkrit, ensel netike herwe hɨr nepu. Nemipɨn au.)

9 *Hɨr mɨt wen natɨpan nenehan ere wɨsenum, mɨt ne Farisi han kerek newepyapɨr hɨm me Moses hɨr nerp natɨp nesiuwe hɨm nar ik: “Haiu han kitet mɨtɨk ik hɨrak yaaik. Haiu han kitet herwe o ensel epei kan ketpɨwek menmen.”

10 Hɨr nenehan ere wɨsenum te mɨtɨk iuwe ofisa ke ami han kitet hɨr nanri Pol kaktɨn yinak yinak te hɨrak keriuwet mɨt nɨrak newep mɨt nen netɨwekhis neiyɨk nanɨno wɨnak ke gavman kɨrak.

11 *Wɨtaan, Mɨtɨk Iuwe Krais kan kerp menep Pol ketpɨwek kar ik: “Ti han tokik ehu. Ti epei hewepyapɨr hɨm mai heit Jerusalem, te ti eno wit Rom erɨakem empar kerekek.”

Mɨt nimenɨpɨn natɨpan nanɨnep Pol

12-13 Wanewik, mɨt han ne weiwɨk me Isrel nererik nimeyipɨran natɨpan nanɨnep Pol. Mɨt in nererik nɨrɨak menmen im hɨr ninɨn 40 mɨt. Hɨr mɨt nesiyehan menmen o tɨpar ere hɨr nanɨnep Pol neiyɨk nanwen han te hɨr nanɨm.

14 Epei au, hɨr nen nɨr pris iuwe netike mɨt iuwe ne kaunsil netpor nar ik: “Haiu epei mesinehan menmen o tɨpar ap mamɨm ere haiu mamnep Pol.

15 *Te yi eitike mɨt ne kaunsil eiriuwet mɨtɨk kaktɨp mɨtɨk iuwe ofisa ke ami ke Rom kakɨthis Pol keiyɨk kaknen in. Yi eimitɨwekpɨn yi eiyɨtpɨwek yi hanhan yayɨmtau hɨm meiyam me Pol. Au, haiu epei memeriyɨwek mamkɨp hɨrak wen kaknen in.”

16 Pol nɨkan suware kɨrak epei kemtau menmen me mɨt hɨr nimenɨpɨn nanɨnep Pol te hɨrak ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe ofisa ke ami katɨp Pol em.

17 Hɨrak ketpɨwek epei au, Pol kenɨne mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre 100 mɨt soldia ne ami, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ehɨt pipɨak ik eiyɨk eno mɨtɨk iuwe ofisa kit. Hɨrak kakɨtpɨwek menmen.”

18 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk keiyɨk ken mɨtɨk iuwe kɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk kekre wɨnak enuk Pol kenɨnau kitauhi hi heit pipɨak ik e eiyɨk enen ekrit ekɨntar hɨrak kakɨtput menmen.”

19 Hɨrak ketɨwekhis keiyɨk ken haau weinɨm, hɨrakɨt tekiyakɨt tau, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti are etpo mekam?”

20 Hɨrak pipɨak ketpɨwek kewenɨwekhi kar ik: “Mɨt iuwe ne kaunsil natɨp hɨrak werek te hɨr nanituthi teipmen ti ehɨthis Pol eiyɨk eno wɨnak ke kaunsil, hɨr nemipɨn natɨp hɨr hanhan nemtau hɨm meiyam me Pol.

21 Ti ap emtau hɨm mɨr entar mɨt ninɨn 40 mɨt nesiyehan menmen o tɨpar ap nanɨm ere hɨr nankɨp kaki. Hɨr nemerɨr ere ti etpor te ti eiyɨk enen.”

22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami ketpɨwek kar ik: “Ti ap etɨp mɨtɨk hak ti epei han hetpo menmen im.” Hɨrak ketpɨwek epei au, hɨrak keriuwetek ken.

Mɨtɨk iuwe ofisa keriuwet Pol ken mɨtɨk iuwe gavman Filiks

23 Hɨrak keriuwetek ken, hɨrak kenɨne mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt kepten tinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eiyɨt 200 mɨt soldia neke tɨ hɨr netike 200 mɨt nemerɨr yipo hɨr netike 70 mɨt ne ami nau hos, hɨr nanɨt menmen nanɨmaniyem, hɨr nanɨno nanɨthis Pol neiyɨk nanɨno. Me wɨtaan hɨr nanɨthis pol kaktike menmen neiyɨm nanɨno wit Sisaria.

24 Yi eiri hos keiyak te Pol kakwik, yi naanmampɨrɨwek eiyɨk (o eirik) eino ere eipiun mɨtɨk iuwe gavman Filiks.”

25 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrak ken kewis tɨwei mar im:

* **23:8** Mt 22:23 * **23:9** Ap 25:25 * **23:11** Ap 18:9, 19:21, 27:24, 28:16, 23 * **23:15** Ap 25:3 * **23:27** Ap 21:30-33, 22:25-27

26 “Hi Klodias Lisias hi hewis tɨwei ik
ken ti Filiks ti mɨtɨk iuwe ke gavman hinɨn
naanmɨmpre mɨt. Ti yaaik.
27 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel neiyewo
mɨtɨk ik nare nankɨp. Hi hemtau hɨrak
kɨre mɨtɨk ke Rom te hi hetike mɨt ne ami
nai men mekepik meriyaak meiyɨk men.
28 *Hi hanhan hertei werek nenmak te
hɨr nesiuwe hɨm te hi heiyɨk hen wɨnak
ke kaunsil kɨr.
29 *Hi han wɨnak ke kaunsil kɨr, hi
hemtau hɨrak ap kɨrɨak menmen mei te
hɨr nankɨp kaki o nanwisɨk kekre wɨnak
enuk. Menmen hɨr nesiuwek hɨm nesiuw-
erem hɨram menmen me hɨm lo me Moses
hɨr nisesim.
30 *Mɨtɨk hak kan ketpo mɨt han ne
weiwɨk me Isrel nimenɨpɨn natɨpan te
hi han kitet hi esiuwerek aknen ekrit.
Hi epei hatɨp mɨt kerek nesiuwek hɨm
menmen hɨr nanɨno nanɨrp ninaan mit
nanriuwe hɨm.”
31 Hɨrak kewis tɨwei epei au, mɨt ne ami
nises hɨm mɨrak. Hɨr neithis Pol neiyɨk ne
wɨtaan nen ere nɨpiun wit Antipatris.
32 Wanewik, mɨt ne ami kerek neke tɨ
hɨr pɨke nan wɨnak ke mɨtɨk iuwe ofisa
ke ami, hɨr newis mɨt nau hos neithis Pol
neiyɨk nanɨno Sisaria.
33 Hɨr neiyɨk nen Sisaria newet mɨtɨk
iuwe ke gavman tɨwei, hɨr neithis Pol ken
his mɨrak.
34 Mɨtɨk iuwe ke gavman kekine tɨwei
kitehi Pol kar ik: “Ti ke provins ke
nein?” Pol ketpɨwek “Hi provins kai
Silisia.” Hɨrak kemtau hɨrak ke provins
Silisia, hɨrak ketpɨwek kar ik:
35 “Maain mɨt nesiuwe hɨm nanɨnen, te
hi emtau hɨm mit entar hi naanmɨmpre
mɨt ne Silisia ere in.” Hɨrak katɨp epei
au, hɨrak katɨp mɨt hɨr naanempre Pol
newisɨk kekre wɨnak iuwe nɨpaa mɨtɨk
iuwe Herot kewik hɨrak wɨnak enuk ke
gavman.

24

Mɨt iuwe ne Isrel nesiuwe hɨm Pol

1 Wɨ hispɨnak (5) epei man men, mɨtɨk
iuwe hetpris ke Isrel Ananaias, hɨrak
ketike mɨt iuwe ne kaunsil en hɨr netike
mɨtɨk niuk mɨrak Tetalas kerek kertei lo
me mɨt ne Rom hɨrak kɨkaap mɨt ne Isrel
hɨr nisesim te hɨr nesiuwe hɨm mɨt neit
ninaan me mɨt iuwe masistret hɨr nan
Sisaria. Hɨr nan Sisaria, hɨr nen nɨr mɨtɨk
iuwe ke gavman Filiks te hɨr nesiuwe hɨm
Pol.
2 Mɨtɨk iuwe kari Pol hɨrak kan te mɨtɨk
iuwe kenɨne Tetalas. Hɨrak kenɨne Teta-
las, hɨrak kesiuwe hɨm Pol kar ik: “Ti
mɨtɨk iuwe ke gavman. Ti nɨpaa ere in ti
naanmɨprai werek te haiu mekiyan mau
meit. Ti hekepai ti henip yaaim mekrehɨr
menmen nɨpaa haiu misesim enum merer
wit wit.
3 Haiu mɨt merer wit wit han yaaik
meriuwerem te haiu matɨp ti yaaik.
4 Hi hɨnapen erwit iuwe, te hi hituthi
ti han tewenɨnai emtau hɨm menmen
meiyam yinam haiu mamɨtputem.
5 *Haiu mertei mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk enuk
kari han ke mɨt ne weiwɨk me Isrel nau
nerer wit wit te hɨr nenehan nenepan.
Hɨrak mɨtɨk iuwe kei ke mɨt kerek nises
hɨm me Jisas nɨpaa ke Nasaret.
6 *Hɨrak kari mɨtɨk ap ke weiwɨk me
Isrel ketikerek ten wɨnak ke God iuwe keit
Jerusalem, te hɨrak ap kises hɨm me mɨt
neriuwesɨs menmen im. Haiu metɨwekhis
han kitet mewepyapɨrek kakises lo maiu.
[
7 Au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami Lisias keit
mɨt ne ami nɨrak hɨrak kewep koknɨnai
wɨsenum keithis mɨtɨk ik kerik ken.
8 Epei au, Lisias katɨp neimɨn hɨr nan-
siuwek hɨm hɨr anɨnen in enɨrit.] Ti itehi
mɨtɨk ik ti hɨrekes ertei menmen yapɨrwe
haiu mesiuwek hɨm.”
9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt yapɨrwe ne
weiwɨk me Isrel neit ein nekepik natɨp nar
ik: “Hɨrak katɨp werek, hɨrak ap kemipɨn
au.”

Pol katɨp mɨtɨk iuwe Filiks hɨm mɨrak

10 Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk iuwe kehis
kenɨne Pol kaknen kaktɨp. Pol kan kerp
katɨp kar ik: “Hi hertei me tito yapɨrwe
ti naanmɨprai heriuwe menmen yapɨrwe
te hi han yaaik etput menmen eteiknut hi
hɨrɨak mekam.

* **23:28** Ap 22:30 * **23:29** Ap 18:14-15 * **23:30** Ap 24:5-8 * **24:5** Ap 17:6 * **24:6** Ap 21:28-30 * **24:11** Ap 21:17

11 *Ti itehi mɨt in ti hertei menmen hi
hetpiyem. Me wɨ hiswiyen wik (12) hi han
wit Jerusalem ewenɨpi God.
12 Mɨt ne Isrel ap nɨra hi hetike mɨt han
mewepnak matɨpan meit wɨnak ke God
ein, hi ap hari han ke mɨt te hɨr han kekrit
heit wɨnak ke God o heit witeik.
13 Hɨr ap neit mɨtɨk kiutɨp kɨra hi hɨrɨak
menmen marim hɨr nesiuwau hɨm.
14 *"Hi etput menmen im. Hi ewenɨpi
niuk me Mɨtɨk Iuwe hɨrak God ke maam-
rer naiu, te hi hises hɨm me menmen me
Jisas kerek mɨt natɨp hɨram enum. Hi
wen hises menmen yapɨrwe mɨtɨk Moses
ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei.
15 Hi hises menmen har ke mɨt in me
hɨm me God, maain mɨt yaain nantike mɨt
enun pɨke nankrit nanu nanɨt.
16 *Hekrit hekrit hi hare hɨrɨak menmen
te God ketike mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨra
natɨp hi yaaik.
17 *"Hi heit wit ham me tito meiyam epei
au, hi heit wit Jerusalem ewet mɨt nai ne
weiwɨk me Isrel pewek mei, hi are ano
ewet God menmen.
18 *Hi wen heit wɨnak iuwe ke God ein
hi hɨrɨak menmen im me hɨm me Moses
matɨp hi hɨrɨakem te God kaktɨp hi pɨke
yaaik, mɨt han nɨra. Mɨt nau netikewa au,
haiu ap mewepnak matɨpan au.
19 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr ne
provins Esia hɨr nepu wɨnak ke God nɨra
netauhis neriya. Mɨt en hɨr hɨras enɨnen
in nantɨp menmen mei meit ninaan mit te
hɨr nansiuwau hɨm,
20 o au en, ti atɨp mɨt in hɨr natɨp
newepyapɨr menmen hɨr nɨr hi hɨrɨakem
enum me wɨ hi herp ninaan me kaunsil.
Menmen au,
21 *o hɨm miutɨp im. Nɨpaa hi herp
ninaan mɨr hi hɨnap hatɨp har ik: 'Mɨt
neriya heit wɨnak ke kaunsil ik nentar
hi han kitet mɨt epei naa pɨke nanɨkrit
nanu.' "
22 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Filiks kerek
kertei werek menmen me hɨm me Mɨtɨk
Iuwe Krais, hɨrak ketpor kar ik: "Yi
yemerɨr mɨtɨk iuwe ofisa ke ami kaknen
te hi han kakitet menmen hi ehisesim."
23 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp
mɨtɨk kepten ke ami kinɨn naanmɨpre 100
mɨt, hɨrak naanmɨpre Pol te ap keriuwesɨs
nɨrak yinan nanɨnen nanwetɨwek men-
men.

Filiks kewis Pol kekre wɨnak enuk me tito wik

24 Maain wɨ ham Filiks keit mɨte pɨrak
Drusila kerek pe weiwɨk me Isrel. Hɨrak
kesiuwe mɨtɨk keit Pol keiyɨk kan, hɨrak
ketikerep nemtau Pol katɨp me mɨt enises
hɨm me Krais Jisas.
25 *Pol wen ketpor menmen me mekam
yaaim, menmen me mɨtɨk kewen han
kɨrak ke menmen yapɨrwe, katɨp menmen
me wɨ maain God skelim mɨt te Filiks
kepɨrpɨr kɨnaain ketpɨwek kar ik: "Epei
werek. Ti pɨke eno. Maain han kai hi
enɨnut ti etpo menmen."
26 Hɨrak wen han kitet Pol kakwetɨwek
pewek hɨrak kaksiupanek kakwisɨk kakno
witeik. Hɨrak han kitet marik te wɨ ham
wɨ ham hɨrak keit Pol ketikerek tewepnak.
27 *Pol kepu en ere tito wik epei au.
Tito wik epei au, Posias Festas kekrehɨr
ke mɨtɨk iuwe gavman Filiks. Hɨrak Filiks
hanhan kenip mɨt iuwe ne Isrel han yaaik
neriuwerek te hɨrak wen kewis Pol kekre
wɨnak enuk kepu kepeit.

25

Pol katɨp kar ik: "Mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mai"

1 Mɨtɨk iuwe Festas epei kan
naanmɨmpre provins ke Judia wɨ wikak
keremem,
2 *hɨrak kɨnaaiwɨr wit Sisaria ken
Jerusalem, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe
ne kaunsil nesiuwe hɨm Pol. Hɨr nitehi
Festas
3 *hɨrak kakrekiyor menmen yaaim
kakri Pol keiyɨk kaknen Jerusalem
kakɨntar hɨr epei nimenɨpɨn nanɨnep Pol
nanwisɨk yayiwe yinak.
4 Festas ketpor, "Mɨtɨk Pol kepu kekre
wɨnak enuk keit Sisaria. Hi hɨrekes
menep te hi pɨke eno.

* **24:14** Ap 24:5 * **24:16** Ap 23:1 * **24:17** Ro 15:25-26; Ga 2:10 * **24:18** Ap 21:26-27 * **24:21** Ap 23:6 * **24:22** Ap 23:26 * **24:23** Ap 27:3, 28:16, 30 * **24:25** Jo 16:8 * **24:27** Ap 25:9 * **25:2** Ap 24:1, 25:15 * **25:3** Ap 23:15

5 Yi eitɨp mɨt ni iuwe nanɨno nantikewa
haiu mamno wit Sisaria. Mɨtɨk ik kɨrɨak
menmen enum te hɨr nansiuwek hɨm.”
6 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen
kepu ein ere wɨ hispɨnak wikak (8) o
wɨ hiswiyen (10) epei au, hɨrak pɨke ken
Sisaria. Hɨrak pɨke ken Sisaria wɨ ham
hɨrak kau wɨnak ke gavman kerek mɨt
nesiuwe hɨm neitai en, hɨrak katɨp Pol
eknen.
7 *Pol epei kan, te mɨt ne Isrel kerek
neke Jerusalem nan, hɨr nerp nesiuwe
hɨm te hɨr ap neteikɨn werek werek Pol
kɨrɨak menmen enum im au. Hɨr nesiuwe
hɨm weinɨm.
8 Pol kɨkaap hɨrekes katɨp, “Hi ap hɨrɨak
menmen enum herekir hɨm me mɨt ne
Isrel o wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem
o ke mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom au.”
9 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Festas hanhan
kɨrɨak mɨt ne Isrel han yaaik neriuwerek
te hɨrak katɨp Pol kar ik: “Hɨrak werek te
ti etikewa euno wit Jerusalem te hi emtau
mɨt nesiuwut hɨm ein o au?”
10 Pol pɨke ketpɨwek, “Hi herp wɨnak
ke gavman ke Rom, mɨt hɨr nemtau mɨt
nesiuwe hɨm menmen. In ek kerekek ti
emtau hɨm te ti etɨp menmen. Hi ap hɨrɨak
mɨt ne Isrel menmen enum au. Yi yetike
mɨt in ne Isrel yerteiyem.
11 Hi hɨrɨak menmen enum te hi hahi
ehɨnterim, hɨram menmen weinɨm. Hi
hahi kerekek, o au en, mɨt hɨr nesiuwe
hɨm weinɨm me menmen hi hɨrɨakem,
mɨtɨk ap kakriyaa kakriuweta te hi eno
his mɨr hɨr naniyep hi hahi. Hi atɨp mɨtɨk
iuwe Sisa ke Rom ekɨmtau hɨm mai.”
12 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Festas
ketike mɨt nɨrak kerek nekepik neriuwe
hɨm mɨt iuwe ne Rom netpim, hɨr newep-
nak. Hɨr newepnak netpim nepei au,
hɨrak katɨp Pol, “Nɨpaa ti hitehi mɨtɨk
iuwe ke Rom kakɨmtau hɨm mit, te in ek
haiu matɨp ti eno Rom ehɨrek.”

Festas kitehi mɨtɨk iuwe Agripa ke Pol

13 Maain wenke ham, mɨtɨk iuwe gav-
man Agripa ketike yenten pɨrak Benaisi
nan wit Sisaria nanɨr Festas nanɨtpɨwek
hɨr han yaaik hɨrak kan kau en.
14 *Hɨr nepu en wɨ meiyam, Festas katɨp
Agripa menmen me Pol. Hɨrak ketpɨwek
kar ik: “Mɨtɨk kiutɨp keit in kerek nɨpaa
hɨrak mɨtɨk Filiks kewisɨk kekre wɨnak
enuk.
15 **Hi hen wit Jerusalem, mɨt iuwe
pris ne Isrel netike mɨt iuwe ne kaunsil
nesiuwek hɨm nitauhi te hi atɨp hɨrak
kaki.
16 Te hi hetpor gavman me Rom ap
neriuwet mɨtɨk kakno his ke mɨt nankɨp
ere mɨt ninɨn nansiuwe hɨm nanɨt ninaan
me mɨtɨk hɨrak kakɨkaap hɨrekes kaktɨp
hɨm.
17 “Hɨr epei nan in hi ap hemerɨr wɨ
yapɨrwe au. Wɨ ham epei au, hi hen
wɨnak ke gavman hemtau hɨm mɨr, hi
hatɨp mɨt nai neithis Pol hɨrak kan.
18 *Mɨt kerek hanhan nesiuwe hɨm hɨr
nekrit te hɨr ap nesiuwe hɨm me menmen
enum mar ke hi han kitet nansiuwerem
au.
19 Hɨr netikerek natɨpan nenehan me
menmen me hɨm lo me Moses kerek hɨr
nisesim, hɨram metike hɨm me mɨtɨk niuk
mɨrak Jisas nɨpaa kaa. Au, Pol katɨp hɨrak
kekrit kepu.
20 *Hi ap han kitet werek werek te
hi hises menmen im te hi hitehi Pol
hɨrak werek kakno wit Jerusalem haiu
mamɨmtau hɨm mɨt nesiuwerem mamɨt
en.
21 Au, Pol katɨp hɨrak hanhan mɨtɨk
iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm
mɨrak, hɨrak kaku wɨnak enuk te haiu
naanmɨprewek. Hɨrak katɨp epei au, hi
hatɨp mɨt naiu hɨr naanemprewek ere hi
esiuwerek kakno mɨtɨk iuwe keit Rom.”
22 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Agripa
katɨp Festas, “Hi hɨrekes emtau hɨm
mɨrak.” Festas kewenhi kar ik: “Teipmen,
ti emtau hɨm mɨrak.”
23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, wanewik mɨtɨk
Agripa ketike Benasi hɨr neses nan, mɨt
yapɨrwe newenɨpi niuk neriuwe menmen
hɨr nerekiyorem. Hɨr nan netike mɨt
iuwe ne ami, mɨt iuwe ne wit, hɨr nan
nau wɨnak kerek mɨt nererik nemtau hɨm.
Epei au, Festas katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨno

* **25:7** Ap 24:5-6, 13 * **25:9** Ap 24:27 * **25:14** Ap 24:27 * **25:15** Jo 5:28-29 * **25:15** Ap 25:1-2 * **25:18** Ap 18:15 * **25:20** Ap 25:9-12 * **25:23** Mt 10:18; Mk 13:9 * **25:24** Ap 22:22, 25:2, 7

nanɨthis Pol neiyɨk nanɨnen. Hɨr neiyɨk nan epei au,

24 *Festas katɨp kar ik: “Mɨtɨk iuwe gavman Agripa ti hetike mɨt yapɨrwe yan yayu in yetikewa. Yi yɨr mɨtɨk ik kerek mɨt yapɨrwe ne Isrel neit in netike mɨt ne Judia neit Jerusalem, hɨr nesiuwek hɨm. Hɨr nɨnap natɨp nar ik: ‘Haiu mɨnapen hɨrak kaku. Yi eikɨp kaki.’

25 Hi hemtau hɨm mɨr te hi ap hemtau menmen hɨrak kɨrɨakem te hɨrak kaki kakɨnterim au. Hɨrak kitehi mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mɨrak hi han kitet hi esiuwerek kakno.

26 In ek hi ap ertei hɨm enum me mɨtɨk ik hi ewis tɨwei mamno mɨtɨk iuwe ke Rom te hi hetɨwekhis kan kerp ninaan me ti mɨtɨk Agripa ti hetike yi mɨt yapɨrwe te yi eiyɨmtau hɨm mɨrak yi eikepaa te hi ewis menmen tɨwei esiuwerem mamno.

27 Menmen im hi han kitet hɨra enum. Hi esiuwe mɨtɨk ke wɨnak enuk kakno mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom te hi ap ewis menmen enum hɨrak kɨrɨakem mau tɨwei hi ewisim hɨram enum.”

26

Pol katɨp Agripa hɨm mɨrak

1 Mɨtɨk Festas katɨp epei au, mɨtɨk Agripa katɨp Pol kar ik: “Hi hetput ti hatɨp ekaap hɨrekes.” Pol kɨkɨam his katɨp mɨt kar ik:

2 “Mɨtɨk iuwe Agripa. Hi han yaaik hentar petepin hi herp ninaan mit hatɨp hɨm ekaap hɨrekes me menmen mɨt ne Isrel nesiuwau hɨm.

3 Hi han yaaik iuwe hentar ti hertei werek werek menmen haiu mɨt ne Isrel misesim. Ti hertei markeik te haiu mɨt han kitet hɨm ham, mɨt han au, han kitet hɨm ham, te hi hituthi ti ap han ekiteta waswas au. Ti emtau hɨm mai.

4 “Mɨt yapɨrwe ne Isrel nertei menmen yapɨrwe hi hɨrɨakem nɨpaa hi kike ere in, me wɨ hi hepu wit kerek miye wina weitai metike wɨ hi hepu Jerusalem.

5 *Nɨpaa ein hɨr nerteiya te hɨr han kɨr hɨr netputem. Hɨr nertei nɨpaa hi hises menmen me Farisi, menmen im hɨram minɨn menmen ham haiu mɨt mɨrɨakem haiu misesim mewenɨpi niuk me God meriuwerem.

6 *In ek hi herp in mɨt nesiuwau hɨm nentar hi han kitet God kakɨkaap haiu mɨt kakɨr nɨpaa hɨrak katɨp maamrer naiu em.

7 Mɨt ne weiwɨk hiswiyen wik (12) me Isrel hɨr wɨtaan wanewik newenɨpi niuk me God nemerɨr mɨtɨk kaknen kakɨkaap haiu mɨt kakɨr nɨpaa God ketpim. Mɨtɨk iuwe Agripa, mɨt ne Isrel nesiuwau hɨm nentar hi hises hɨm me mɨtɨk kerek kakɨkaap haiu mɨt ne Isrel.

8 Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel, yi yenmak te yi ap han ekitet God kɨkɨan mɨt nɨpaa naa?

9 *“Nɨpaa hi han kitet hi hises menmen yaaim hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te hi hewaank menmen me Jisas ke Nasaret kerek mɨt nisesik.

10 Hi hɨrɨak menmen im heit Jerusalem. Mɨt iuwe pris newenhi te hi eno ewis mɨt yapɨrwe nekre wɨnak enuk. Maain mɨt ne kaunsil natɨp hɨr nani, hi hewenhi hatɨp hɨram yaaim te hɨr nani.

11 Wɨ yapɨrwe hi hɨrɨak mɨt enum nanɨp nekre wɨnak ke mɨt ne Isrel hɨr nererik nekine hɨm me Moses neitai. Hi are enipi hɨr enweikɨn sip enwet hɨm me Krais. Hi han enuk wɨsenuk heriuwerei te hi hen wit yanɨmɨn enɨp.

Pol katɨp Jisas kari han kɨrak hɨrak kisesik

12 “Me menmen im hi hen wit Damaskas. Hi hetenen tɨwei me mɨt iuwe pris natɨp hɨram yaaim te hi eno ein ari mɨt nises hɨm me Krais.

13 Hi hitet yayiwe hepno hepno ere wepni kan kau nɨmɨniuwe hi hɨr menmen mɨre si iuwe minɨn wepni hɨram meke nepni man mɨr meweiknɨna hetike mɨt kerek nan netikewa.

14 Haiu yapɨrwe menke mɨwaai tɨ, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk ketpo keriuwe hɨm me mɨt ne Isrel netpim, hɨrak katɨp kar ik: ‘Sol, Sol henmak te ti herewaank? Ti hɨre bulmakau kewɨr hɨt kenep paap tɨknuk ke mɨtɨk kɨrak ti hewaank hɨrekes.’

15 Hi hitɨwekhi, ‘Mɨtɨk Iuwe ti keimɨn?’ Hɨrak Mɨtɨk Iuwe katɨp kar ik: ‘Hi Jisas kerek ti herewaank.

* **26:5** Fl 3:5-6 * **26:6** Ap 23:6, 28:20 * **26:9** Ap 8:3

16 Te ti ekrit ehɨrp. Hi hewepyapɨr
hɨrekes ti hɨra hentar hi hehimɨtenut ti
erɨak menmen mai. Ti eno etɨp mɨt han
menmen ti epei hɨrem hi heteiknutem, im
metike menmen maain hi eteiknutem.
17 Hi naanmamprut te mɨt ne Isrel nan-
tike mɨt han ne weiwɨk ham hɨr ap te
nanitep. Hi eriuwetit ti eno mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel.
18 *Ti etpor hɨm mai hɨr nanisesim nar
ke mɨt nɨnapɨpɨ hɨr nesiupan nanamɨr.
Ti eweikɨn han kɨr hɨr ap nises menmen
enum mɨr toto au. Hɨr nanises men-
men yaaim me God mɨre wepni kɨr. Hɨr
nanɨnaaiwɨr Seten hɨr nanises God te hɨr
enisɨsa hi ahɨsak menmen enum mɨr hɨr
nɨrɨakem te God kaknipi hɨr nanu nɨmɨn
ke mɨt God kehimɨteni hɨr nɨrak.'

Pol katɨp Agripa menmen hɨrak kɨrɨakem.

19 "Mɨtɨk iuwe Agripa, hi epei hɨr men-
men im meke wit ke God man te hi ap
eweikɨn sip ewet hɨm im.
20 *Au, hi hinɨn hewepyapɨr menmen im
heit wit Damaskas ketike wit Jerusalem.
Epei au, hi hen herer wit wit kerek mɨt
ne Isrel newi, wit im metike wit mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel newim. Hi hatɨp mɨt hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum enises
God, hɨr enrɨak menmen yaaim neteikɨn
mɨt hɨr epei neweikɨn sip newet menmen
enum.
21 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel nitauhi hi
heit wɨnak iuwe ke God hɨr naniyep nen-
tar hi hɨrɨak menmen im.
22 *Te God epei kekepa nɨpaa ere petepin
in ek, te hi herp in hatɨp hɨm yaaim
mamno mɨt yapɨrwe, hɨr niuk mɨr iuwe,
hɨr mɨt au weinɨn. Menmen hi hetpim
hɨram menmen keremem nɨpaa mɨt pro-
fet netike mɨtɨk Moses katɨp hɨram man-
nen.
23 *Hɨr natɨp mɨtɨk God kehimɨtanek
kaknen kakɨkaap haiu mɨt, hɨrak kaki
maain God kakɨkaak hɨrak kakɨkrit
kakinɨn mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel,
mɨt au ne weiwɨk ham, God kaktorhis hɨr
nanu werek werek. Hɨm yaaim im hɨram
mɨre si mamkaap mɨt nanɨr ein werek
werek, hɨram mamkaap mɨt nertei werek
menmen yaaim God kɨrɨakem."

Pol katɨp kari han ke Agripa te hɨrak kakises hɨm me God

24 Pol wen katɨp menmen im, mɨtɨk
Festas kɨnap ketpɨwek kar ik: "Pol ti
hetaritari! Menmen yapɨrwe ti hen skul
herteiyem hɨram menipit ti enuk han ken
sip."
25 Pol ketpɨwek, "Mɨtɨk iuwe, hi ap het-
aritari au. Menmen hi hetpim hɨram hɨm
yaaim me mɨtɨk kertei werek kerekek.
26 *Mɨtɨk iuwe Agripa, hi ap hɨnaain het-
put menmen im hentar ti hertei menmen
im. Ti hertei menmen im hentar menmen
im epei man meit wit kike au, man meit
wit iuwe mɨt yapɨrwe nɨrem.
27 Mɨtɨk iuwe Agripa ti hises hɨm me mɨt
profet? Hi epei hertei ti hisesim herteiyem
mekre han."
28 Mɨtɨk Agripa keremirɨwek hɨm
ketpɨwek kar ik: "Me wɨ im ti han kitet
ti ari han kai te hi ehises hɨm me Jisas
Krais?"
29 Pol ketpɨwek, "Me wɨ in ek o maain,
hi hitehi God te ti hetike mɨt yapɨrwe nau
in nemtau hɨm mai yi eiyises hɨm yaaim
me Krais te yi eiyɨr ke hi te hi ap hanhan
sen mewi mɨpre hɨram mɨwaai his mai."
30 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe Agripa
ketike mɨtɨk gavman Festas, ketike Benasi
wetike mɨt yapɨrwe nɨr nekrit nanɨno
witeik.
31 *Hɨr nekrit nanɨno witeik, hɨrakɨt
tatɨpakɨt tar ik: "Mɨtɨk ik ap kɨrɨak men-
men enum te hɨrak kaku wɨnak enuk o
kaki au."
32 *Agripa katɨp Festas kar ik: "Mɨtɨk ik
ap kitehi mɨtɨk iuwe Sisa kakɨmtau hɨm
mɨrak te ti esupanek kakno."

27

Mɨt neithis Pol neiyɨk nan newisɨk kau sip kakno wit iuwe Rom

1 *Me wɨ hɨr mɨt iuwe ne gavman han
kitet natɨpan haiu mamu sip manno Itali,
hɨr neithis Pol ketike mɨt han nekre wɨnak
enuk hɨr newet mɨtɨk kepten niuk mɨrak

* **26:18** Ais 35:5, 42:7, 16; Ef 2:2; Kl 1:13; Ap 20:32 * **26:20** Mt 3:8 * **26:21** Ap 21:30-31 * **26:22** Lu 24:44-47
* **26:23** 1Ko 15:20 * **26:26** Jo 18:20 * **26:31** Ap 23:29; 25:25 * **26:32** Ap 25:11 * **27:1** Ap 25:12

Julias newetɨwek enun in. Julias hɨrak
kepten naanmɨmpre 100 mɨt ne ami hɨr
soldia kerek mɨt nenewor "Mɨt ne mɨtɨk
iuwe Sisa ke Rom."
2 *Haiu mɨt men mau sip me wit Adramitiam, menep te hɨram mɨnaaiwɨr Sisaria
mamno mamrer wit wit me wan me
provins Esia. Haiu mau en epei au, hɨram
merekir wan men. Mɨtɨk niuk mɨrak
Aristakas ke wit Tesalonaika ke provins
Masedonia hɨrak ketikewai mau sip men.
3 *Wɨ ham haiu mɨpiun wit Saidon.
Julias hɨrak kɨrɨak Pol yaaik kewisɨk ken
kakɨr nɨrak yinan te hɨr enwetɨwek menmen mei te hɨrak kau sip werek werek
kakno.
4 Haiu mɨnaaiwɨr Saidon men Saipras.
Nɨme mɨniu man mewep te haiu merekir
wan men yinak in me Saipras kerek nɨme
ap mɨniu meitai au.
5 Haiu merekir wan meperp provins Silisia ketike Pamfilia ere mɨpiun wit Maira
keit provins Lisia.
6 Haiu meit ein, mɨtɨk kerek naanmɨpre
100 mɨt ne ami kɨnkatɨn sip ham ere kɨr
miutɨp me wit Aleksandria mamno Itali.
Hɨrak kɨr sip epei au, hɨrak kewisai haiu
mewim.
7 Haiu mewim, sip merekir wan men
main main me wɨ ham mentar nɨme
mɨniu iuwe meiyepetai te haiu mɨrak
menmen iuwe mesipat wit Naidas. Nɨme
meiyepetai te haiu mamno ein au, te haiu
meweikɨn mekiuwe wit Krit kerek wan
kimaak keketik kau nɨmɨn. Haiu mekiuwe pɨnak nɨme ap mɨniu meitai mesipat
Salmoni.
8 Haiu men mesiurɨr menep tenhaan
haiu mɨrɨak menmen iuwe mɨpiun wit
niuk mɨrak "Wan yaaik sip mamno pasis"
hɨrak menep wit niuk mɨrak Lasia.
9 Haiu mepu wit eik wɨ yapɨrwe ere wɨ
kerek mɨt ne Isrel nɨnapen menmen han
tewenɨn God kakɨsak menmen enum hɨr
nɨrɨakem, hɨram epei man men. Hɨram
wɨ me hauwɨ hɨtan te wan sɨr mewenɨn
iuwe, te Pol katɨp mɨt kar ik:
10 *"Yi mɨt, hi hertei haiu mamnaaiwɨr
wit ik mamno mamrekir wan hɨram ap
yaaim. Au, enum. Maain sip metike
menmen mekrerek, wan kakɨwaankem.
Eim keremem au. Haiu mɨt han mami."
11 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
naanmɨmpre 100 mɨt ne ami ap kises hɨm
mɨrak au. Hɨrak kemtau hɨm me mɨtɨk
kerek naanmɨmpre mɨt bos kru nɨrɨak
menmen nau sip, hɨrak ketike mɨtɨk kerek
ketenen stia ke sip keweiknenik te sip
mamno.
12 Wit ik hɨrak ap wit yaaik te sip mamu
in me hawɨ hɨtan, te mɨt yapɨrwe nau
sip hanhan nɨnaaiwɨr wit nanɨno nerekir
wan ere hɨr nɨpiun Finiks. Hɨrak wit keit
Krit hɨrak yaaik ke sip mamu en mɨsawɨn
te ap mɨniu au. Hɨr hanhan nanu en ere
hawɨ hɨtan epei au.

Nɨme mɨniu wan kewenɨn wɨsenuk

13 Maain nɨme wenituk mɨniu te mɨt
han kitet hɨr nanises menmen nɨpaa hɨr
natɨpanem. Hɨr nesiupan waai neriyaak
kan sip hɨr nɨnaaiwɨr wit hɨr nesiurɨr
menep tenhaan, nitet Krit.
14 Haiu mepno kike, nɨme mɨniu mɨre
yuwerep meke wit Krit man.
15 Nɨme mɨniu mɨre yuwerep man kerek
mɨt nenewem "No ista" hɨram menep sip
te mɨtɨk ap keweikɨn stia ke sip werek
werek au. Hɨram mewep nɨme ke nɨmɨn
mamno au, te haiu mewisɨm meit nɨme
mɨniu meriuwetem men.
16 Haiu men ere mesipat wit Koda
kerek wan kimaak keketik kau nɨmɨn.
Haiu mesipat Koda ke his enkik, hɨrak
keiyepet nɨme kike te haiu mari bot kike
kisɨsai meriyaak meriyaak ere haiu meit
bot eik mewisɨk kɨwaai kentar sip, haiu
mesenkekik meriuwe waai hɨrak kau keit.
17 Hɨrak kau keit, hɨr neit waai neiyɨm
nemenkek sip te ap mamwep au. Hɨr
nɨnaain sip mamno mamtɨn tenhaan me
wan meperp wit iuwe Afrika mamwep te
hɨr nesiupan laplap sel me sip newisɨm
mɨwaai. Epei au, hɨr newis nɨme yuwerep
meriuwetem men.
18 Yuwerep kɨniu wan wen kewenɨn te
wanewik hɨr nenke menmen mekre sip
newɨrem mekre wan.
19 Wɨ ham epei man, hɨr hɨras neit
menmen yapɨrwe me sip hɨr nenkerem
newɨrem mekre wan.

* **27:2** Ap 19:29 * **27:3** Ap 24:23 * **27:10** Ap 27:22

20 Me wɨ yapɨrwe haiu ap mɨr wepni o
hɨr, te nɨme wen mɨniu wɨsenum. Haiu
han kitet maain haiu mami.

21 Mɨt nau sip ap naam menmen me wɨ
yapɨrwe nentar yuwerep, Pol kerp nɨmɨn
ke mɨt ketpor kar ik: "Yi mɨt, nɨpaa hi
hetpi yi ap einaaiwɨr wit Krit te sip ap
mamriwaank au. Te yi ap yemtau hɨm
mai.
22 *In ek hi etpi yi han tokik eiyu. Haiu
mɨt ap mami au. Sip keremem mamɨnke
mamɨkre wan.
23 Hi hertei menmen im hentar nepɨp
wɨtaan God kerek hi hisesik ewenɨpi niuk
mɨrak hɨrak keriuwet ensel mɨtɨk hak kan
kerp menep ketikewa ketpo kar ik:

24 *'Pol ti ap hɨnaain au. Ti ehɨrp ninaan
me mɨtɨk iuwe Sisa. God kentar hɨrak
yaaik, hɨrak kakwis mɨt yapɨrwe nau sip
netikewit hɨr ap nani au.'

25 Yi mɨt ap yɨnaain au. Hi hises hɨm me
God, hi hertei menmen mamnen mamɨr
ke nɨpaa hɨrak ketpewem.

26 *Nɨme mamriuwetai haiu mamno sip
mamtɨn tenhaan emɨt wit kerek wan ki-
maak keketik kau nɨmɨn."

27 Wɨ hiswiyen tekyaait (14) epei men,
hawɨ yuwerep mɨniu man meit wan
eik niuk mɨrak Edria. Me wɨ nɨmɨn
hɨram nɨme meriuwet sip mepno, mɨt
naanmɨpre sip han kitet haiu epei man
menep tɨ.
28 Hɨr han kitet haiu epei man menep
tɨ, te hɨr newɨr waai nesenkek nan mewik
mekre tɨpar nɨnɨn mak kɨram, hɨram
matɨp 40 mita kesikekre. Maain hɨr pɨke
newɨrem hɨram matɨp 30 mita kesikere.
29 Hɨr nɨnaain sip kerek haiu mewim
mamno mamnep nan iuwe me tenhaan te
hɨr neiyɨk nan iuwe tekyaait (4), hɨr ne-
senkek waai mewim, hɨr newɨrem mekre
wan mɨkaap sip mamno main main. Epei
au, hɨr hanhan wanewik o eksiupan
waswas.
30 Mɨt naanmɨpre sip hanhan nɨnaaiwɨr
sip te hɨr neit bot kike nesiuwerek kepno
kentar tɨpar hɨr newisesik natɨp hɨr
nanwɨr waai kakri paan me sip mete-
nenim.

31 *Au, Pol katɨp mɨtɨk kepten
naanmɨpre 100 mɨt ne ami, hɨrak ketike
mɨt nɨrak kar ik: "Mɨt in naanmɨpre sip
hɨr nɨrɨr nanɨno, yi yapɨrwe yayi."
32 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne ami
nerekir waai metenen bot kike te hɨrak
kenterer tɨpar ken.
33 Menep kaksiupan hɨrkiwo (o hɨr kaa),
Pol kitehi mɨt nanɨm menmen ketpor kar
ik: "Yi epei yemerɨr hawɨ yuwerep kaktɨn
kakɨt me wɨ hiswiyen tekyaait (14), yi ap
yaam menmen au.
34 *Hi hitihi hɨm manp yi eiyɨm menmen
te hɨram mamkepi yi manpenun eiyu te
yayi au. Yi eiyu werek werek."
35 *Pol katɨp menmen im epei au, hɨrak
keit bret kitehi God hɨrak katɨp God hɨrak
han yaaik keriuwerem kerp ninaan me
mɨt. Epei au, hɨrak kaam.
36 Hɨrak kɨpaam, hɨr mɨt en han tokik
nau hɨr neit menmen meiyam naam.
37-38 Haiu mɨt mar 276 haiu mepu sip im
e. Haiu mɨt maam ere werek, mɨt newɨr
wit (hɨram mɨre rais), hɨr newɨrem men
mekre wan te hɨr nɨkaap sip ap nɨmenum
au.

Sip mewep meit tenhaan

39 Nepei wanewik, mɨt naanmɨpre sip
nɨr tɨ te hɨr nepɨtari hɨr neit neiyɨn. Hɨr
nɨr wan mɨre tenhaan yaaim mekrerem,
te hɨr han kitet nanɨno ein neriuwet sip
mamtɨn mamɨt tenhaan.
40 Hɨr nɨrem epei au, hɨr neremir waai
nan mewim, hɨram menke mekre wan,
hɨr nesiupan waai metenen stia. Epei
au, hɨr nɨkɨam laplap sel meit paan ke
sip te nɨme mamɨnpep meiyɨm mamno
tenhaan.
41 Au, sip men menep tenhaan, hɨram
mɨnatɨn meit. Sip paan kɨram mɨnatɨn
meit ap mepno au, te wan sɨr mewenɨn
menep sip mɨkaru mewepim.
42 Mɨt ne ami nimenɨpɨn nanɨnep mɨt
enun ne wɨnak enuk hɨr hɨras nɨpaa ner-
iyei neri nanɨno Rom te hɨr ap nanri wan
nanɨno tenhaan meit tɨ nɨrɨr nanɨno.
43 Au, mɨtɨk kepten iuwe naanmɨpre 100
soldia ke ami hɨrak hanhan kɨkaap Pol te
hɨrak keweni nɨrɨak menmen im. Hɨrak

* **27:22** Ap 27:10, 31 * **27:24** Ap 23:11 * **27:26** Ap 28:1 * **27:31** Ap 27:22 * **27:34** Mt 10:30 * **27:35** Mt 15:36; 1Ti 4:4-5

katɨp mɨt kerek nertei nari tɨpar hɨr nehɨn nɨripe tɨpar nerwak nanɨno tenhaan eik.
44 *Mɨt han au, hɨr netenen nu o menmen ham me sip mewep hɨr nenterim nanɨno tenhaan. Marim haiu yapɨrwe men mɨpiun tenhaan ke pɨn eik.

28

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Molta

1 Haiu mɨpiun tenhaan ke pɨn eik, mɨt han nan netpai tɨ ik kerek wan kimaak keketik kau nɨmɨn niuk mɨrak Molta.
2 *Mɨt ne wit in nerekyai yaaim. Hawɨ epei kan, nɨme mewep te hɨr nɨmansi neriyei man menep mau si mewim.
3 Pol keit haak mei kakwisɨm mamwaai si, manpen asp (hɨrak kɨre manpen siurp) kerek kɨsawɨn kɨnɨk haak hɨrak ketpaan ken kentar haak mɨwaai si hɨram sisi. Hɨrak ketpaan ken kenep Pol kau his mɨrak kemenkekik kau keit.
4 Mɨt ne wit in nɨr manpen siurp (o yenmik) kemenkekhis me Pol hɨr natɨpan nar ik: "Nɨpaa mɨtɨk ik kenep mɨtɨk kaa, te tɨpir kaiu ap kakwisɨk kaku au. Hɨrak kinɨn wan te in ek kaki."
5 *Au, Pol kemiyepep his manpen (o yenmik) kenke kekre si hɨrak ap kɨnap au.
6 *Mɨt netpepik nare te his mɨrak mɨniu o hɨrak kenkewɨn kaki. Hɨr netpepik netpepik, hɨr ap nɨr menmen mar ik nɨpaa au, hɨr neweikɨn han kɨr natɨp nar ik: "Au, mɨtɨk ik hɨrak kɨre God."
7 Tɨ menep wit kerek manpen kenep Pol hɨram tɨ me mɨtɨk iuwe naanmɨpre wit wan kimaak keketik kau nɨmɨn ik e niuk mɨrak Pablias. Mɨtɨk ik kan ketaihis keriyei ken wɨnak kɨrak, te hɨrak naanmɨrei werek werek ere wɨ wikak.
8 Haiu mepu en, Pablias haai kɨrak kɨnap yɨnk sisi kesiuwe mune kɨwaai yeno. Pol ken haau kɨrak kitehi God ek. Kitehi God ek, hɨrak kewis his meterik hɨrak kekepik kɨre yaaik.
9 Hɨrak kɨrɨak menmen im, hɨr mɨt yapɨrwe ne wit wan kimaak keketik hɨr nɨnap, hɨr nan te Pol kɨrɨaki yaain.
10 Pol kɨrɨaki nɨre yaain, hɨr newetei menmen yaaim yapɨrwe. Maain haiu mau sip mɨnaiwɨri hɨr newis menmen yapɨrwe te haiu mamɨm me wɨ haiu mau sip mampɨno.

Haiu mepno ere mɨpiun Rom

11 Wenke wikak epei au, haiu mɨnaaiwɨr wit Molta haiu mau sip me Aleksandria niuk mɨram "Tɨpir wik." Hɨr newis ninaan me tɨpir mɨt nenewem "Tɨpir wik" nentar ninaan me nɨkerek hɨrakɨt wik te tɨpir niuk mɨrak Sus tau sip paan kɨram. Sip im nɨpaa hawɨ hɨtan, hɨram mepu wit Molta.
12 Haiu mɨnaaiwɨr Molta epei au, haiu merekir wan men ere mɨpiun wit Sairakyus. Haiu mɨpiun wit Sairakyus, haiu mepu en wɨ wikak.
13 Haiu mɨnaaiwɨr sairakyus mepno ere mɨpiun wit Risiam. Wɨ ham miutɨp nɨme mɨniu mar ke wenituk te haiu men me wɨ wik haiu mɨpiun wit Pyutiolai.
14 Haiu mepu wit Pyutiolai, haiu mɨr mɨt han kerek nises hɨm me Krais. Hɨr netaihis haiu mamu mamkiteri ere wɨ hispɨnak wik (7). Marim haiu mɨpiun Rom.
15 Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit wit iuwe Rom hɨr nemtau haiu mamnen, te hɨr nen ere nɨpiun wit ke maket ke Apias ketike wit niuk mɨrak "Wɨnak Pasenda Wikak," hɨr newenaiyipɨr. Hɨr newenaiyipɨr epei au, Pol han yaaik kitehi God ketpɨwek hɨrak yaaik.
16 *Me wɨ kerek haiu mɨpiun wit Rom, mɨt ne gavman newis Pol hɨrekes kau wɨnak hak kiutɨp, mɨtɨk ke ami kiutɨp naanmɨprewek.

Pol kewepyapɨr hɨm me Krais keit wit Rom

17 *Pol kau wɨnak eik ere wɨ wikak, hɨrak kesiuwe mɨtɨk kitehi mɨt iuwe ne weiwɨk me Isrel nau en, hɨr enɨnen enrerik enɨmtau hɨm me Pol. Hɨr nererik epei au, Pol ketpor kar ik: "Nai yinan, hi ap hɨrɨak menmen enum me mɨt ne weiwɨk maiu o hi eweikɨn sip ewet menmen nɨpaa maamrer nai nisesim neweteiyem au, te mɨt ne Jerusalem hɨr netauhis weinɨm newisa hekre wɨnak enuk neriuweta hen mɨt iuwe ne Rom.

* **27:44** Ap 27:22-25 * **28:2** 2Ko 11:27 * **28:5** Mk 16:18 * **28:6** Ap 14:11 * **28:16** Ap 24:23 * **28:17** Ap 25:8

18 *Hɨr mɨt ne gavman ne Rom nitauhi
me menmen im hɨr nare nesiupena nen-
tar hɨr nertei hi ap hɨrɨak menmen enum
te hi hahi.
19 *Au, mɨt iuwe ne Isrel nɨnapen hɨr
nansiupena te hi hatɨp 'Mɨtɨk iuwe Sisa
ekɨmtau hɨm mai.' Hɨr neriuweta hi han
te hi ap esiuwe hɨm mei me menmen
enum hɨr nɨrɨakem au.
20 *Hi hentar menmen im hi hitihi yi
mɨt yi einen te hi hetpi menmen. Sen im
mau his mai mentar hi hises hɨm me hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kerek mɨt ne Isrel yapɨrwe
nemeriyɨwek kaknen kakɨkaap haiu mɨt."

21 Pol katɨp epei au, hɨr netpɨwek nar ik:
"Haiu ap meit tɨwei meke wit Judia mɨt
nesiuwerem me ti au. Naiu yinan han ap
neke Judia nan in netpai me menmen im,
te hɨr natɨp ti hɨrɨak enum au.
22 *Haiu hanhan mamɨmtau menmen ti
han kitetim mentar haiu mertei mɨt nerer
wit wit natɨp enum me mɨt nises hɨm im ti
hisesim."

23 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨmat wɨ
nanɨnen nanɨmtau hɨm me Pol. Wɨ hɨr
nɨmat nanɨmtau menmen, mɨt yapɨrwe
nan wɨnak ke Pol kepwik. Wepni ere
wɨtaan Pol ketpor hɨm kewepyapɨr hɨm
me God kakinɨn naanmampre mɨt. Hɨrak
kare kakri han kɨr keteiknor Jisas hɨrak
Mɨtɨk Krais kerek God keriuwetek kan
kɨkaap haiu mɨt hɨrak ketpor hɨm nɨpaa
Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau
tɨwei.
24 Mɨt han nises hɨm mɨrak, mɨt han au
hɨr nɨnaain.
25 Hɨr nɨnaaiwɨr wɨnak ke Pol hɨr natɨp
namɨnanem neriuwe hɨm me Pol. Hɨr
natɨp namɨnanem nentar hɨm Pol ket-
porem mɨkaru. Hɨrak katɨp kar ik: "God
Hɨmɨn Yaaik katɨp werek wɨ nɨpaa hɨrak
katɨp profet Aisaia hɨm mɨrak hɨrak katɨp
maamrer ni em. Nɨpaa hɨrak katɨp:

26 *"Ti eno etɨp mɨt in ne weiwɨk me Isrel
menmen im: Maain yi yayɨmtewem
yayɨmtewem te yi ap yayɨrteiyem
au. Yi eiyɨrem eiyɨrem te yi ap
eiyɨrem werek au.
27 Han ke mɨt in epei ken sip, hɨr
nemesɨs nɨkɨp ap nemtau hɨm hɨr
ap nɨr menmen werek werek au,
hɨr nɨnapɨpɨ. Hɨr nɨrɨak menmen
im au, te hɨr enɨr menmen neriuwe
nanamɨr, hɨr enɨmtewem enriuwe
nɨkɨp mɨr, hɨr han kɨr enɨrtei men-
men werek werek te hɨr enweikɨn
sip enisɨsa te hi God hi ekepi.' "
28 *Pol katɨp hɨm ham mar ik: "Hi
hetpi te yi yertei werek. Hɨm yaaim me
God kakɨkaap haiu mɨt hɨram epei man
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨr keriyen
nanɨmtewem nanisesim." [
29 Pol katɨp menmen im epei au, hɨr
mɨt ne weiwɨk me Isrel nɨnaaiwɨr wɨnak
kɨrak hɨr natɨpan nenehan wɨsenum me
menmen hɨrak ketpim.]
30 *Pol kewɨr pewek katɨn wɨnak ik
hɨrak kewik ere tito wik, hɨrak keithis mɨt
kerek nan nɨrek,
31 *hɨrak ketpor hɨm kewepyapɨr men-
men me God kakinɨn mɨt kewepyapɨr
me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Hɨrak ap
kɨnaain au, hɨrak katɨp mɨt yapɨrwe, mɨt
ap netpɨwek nar ik: "Ti ap atɨp im au
emɨt."

Mepɨr keremem

* **28:18** Ap 26:31 * **28:19** Ap 25:11 * **28:20** Ap 24:15 * **28:22** Ap 24:14 * **28:26** Ais 6:9-10; Mt 13:14-15
* **28:28** Sam 67:2; Lu 3:6; Ap 13:46, 18:6 * **28:30** Ap 28:16 * **28:31** Ap 28:23

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Rom

Menmen me tɨwei ik

Mɨt yapɨrwe hɨr enun nerp ninaan me God *1:1-17*
Menmen God kɨrɨakem mamkepai te kaktaihis *1:18–3:20*
Haiu meit hɨmɨn yaaik ke Krais *5:1–8:39*
Menmen God kɨrɨak mɨt ne Isrel em *9:1–11:36*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *12:1–15:13*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *15:14-33*
Pol katɨp mɨt ne Rom hɨm gude mɨkaru *16:1-27*

Hɨm me menmen God kehimɨtan Aposel Pol hɨrak kɨrɨakem

1 *Hi Pol hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt ne wit Rom. Hi hɨre wok mɨtɨk ke Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hɨrak keriuweta hi hises menmen im keremem. Hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God man haiu mɨt.

2 *Nɨpaa enum eik God katɨp hɨrak kaksiuwe menmen mɨrak yaaim im mamnen. Hɨrak kewepyapɨrem katɨp mɨt profet em te hɨr newisɨm mau tɨwei.

3 *Hɨm yaaim im hɨram matɨp me God Nɨkan kɨrak Jisas Krais Mɨtɨk kaiu Iuwe. Haiu mertei hɨrak kɨre mɨtɨk kentar miye pɨrak hɨre winaak hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe ke weiwɨk me Juda niuk mɨrak Devit.

4 *God keteiknai Jisas hɨrak ap kɨre mɨtɨk kerekek au. Hɨmɨn kɨrak yaaik kɨre God. Hɨrak keteiknai Jisas hɨrak Nɨkan kɨrak keriuwe menmen iuwe hɨrak kerekyɨwekem mar im. Hɨrak kɨkɨak Jisas kekre nɨmɨn ke mɨt nɨpaa naa hɨrak pɨke kekrit kepu.

5 *God han tewenɨna kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hentar menmen Jisas Krais kɨrɨakem. Te hɨrak keriuweta hi eno erer wit wit akaap Krais etɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr enɨmtewem te hɨr enisesim.

6 God kehimɨteni yi mɨt miyapɨr ne wit Rom yetike mɨt miyapɨr ne wit ham yi yapɨrwe yi ne Jisas Krais.

7 *Te hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr yeit wit Rom, kerek God hanhan keriuwi kehimɨteni yi mɨt miyapɨr nɨrak. Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi menmen yaaim te yi eiyu werek.

Pol hanhan kakno kakɨr mɨt miyapɨr ne Rom

8 *Hi ehinɨn etpi menmen im. Hi atɨp God eriuwe niuk me Jisas Krais hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nemtau yi yises hɨm me Krais.

9-10 **God kerek hi hɨrɨak menmen mɨrak heriuwe han kai iuwe te hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me Nɨkan kɨrak, hɨrak hɨrekes kertei hekrit hekrit hi hitɨwekhi me yi mɨt en. Hi hitehi God te hɨrak in ek kakɨkepa kakwisa hi anen ari yi mɨt.

11 Hi hanhan anen ari yi mɨt hi eweti menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem te hɨram mamkepi yi mɨt miyapɨr han tokik eiyu eiyɨt.

12 Menmen hi hetpiyem hɨram mar im. Hi akepi ariuwe menmen hi arekyiyem, yi eikepa eiriuwe menmen yi eirekyiyem te haiu emkaapan emriuwerem.

13 *Nai yinan hi hanhan yi eiyɨrtei me wɨ yapɨrwe hi han kitet anen ari. Au, nɨpaa ere in menmen mewena te hi ap anen ari yi mɨt au. Hi han kitet hi hari mɨt miyapɨr han ne yi mɨt en yi eiyises hɨm me God. Hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais te mɨt han nanisesim hɨram mar ke mɨtɨk hɨrak kamɨr ni, maain menmen mamwo yapɨrwe. Mar im hi hanhan yi eiyisesim eiyɨr ke mɨt han hɨr ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nisesim.

14 God hɨrak kehimɨtena hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak. Hi eno mɨt hɨr nau werek nanɨr ke Grik. Hi eno mɨt han au nau wit enuk yaank. Hi eno mɨt hɨr nen skul nertei menmen iuwe, netike mɨt han au hɨr nau weinɨm netaritari menmen im.

* **1:1** Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15 * **1:2** Ro 15:25-26; Ta 1:2 * **1:3** Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8 * **1:4** Ap 13:33 * **1:5** Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9 * **1:7** 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2 * **1:8** 1Te 1:8 * **1:9-10** Ef 1:16; Fl 1:18; 1Te 2:5, 10 * **1:9-10** Ap 19:21; Ro 15:23, 32 * **1:13** Ap 19:21; Jo 15:16

15 Mar keremem te hi hanhan anen yi mɨt miyapɨr ne Rom etpi hɨm yaaim me Krais.

Hɨm yaaim me Krais hɨram Iuwe

16 *Hi ap yɨnk enuk heriuwe hɨm yaaim me Krais au. Hɨram menmen iuwe me God mamkaap mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mɨrak nisesim, hɨram mamkepi God kaktorhis. Hɨram minɨn men mɨt ne Isrel, maain hɨram men mɨt hɨr ap ne weiwɨk mɨr au.
17 *Hɨm yaaim me Krais meteiknai menmen yaaim God kerekyeiyem kekepai haiu mamre yaain te haiu mamtikerek mamu han kiutɨp. Hɨram menmen im. Mɨt nemtau hɨm mɨrak, hɨr nanisesim te hɨram mamɨkrit menmen me God mamkepi, hɨram mamno ere mamɨsi. Hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt kerek God katɨp hɨr yaain nentar hɨr nemtau hɨm nisesim, hɨr nantikerek nanu nanɨt."

Hɨm me mɨt hɨr neweikɨn sip newet God.

18 *God kerek kau wit kɨrak hɨrak keteiknai hɨrak han enuk keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek neweikɨn sip newet menmen mɨrak, hɨr nɨrɨak enum, hɨr nepakɨn hɨm yaaim neriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem.
19 *God epei kakɨwaank mɨt kakɨntar menmen mɨt nanɨrteiyem me God hɨrak nɨpaa ein keteiknorem.
20 *Nɨpaa wɨ kerek God kewis nepni metike tɨ mɨt miyapɨr hɨr nɨr menmen hɨrak kɨrɨakem. Mar keremem te hɨr nɨrem hɨr nertei menmen me God. Hɨr ap te nanɨr God kaku nanamɨr kɨr au. Hɨr nertei God hɨrak kɨre mekak, hɨr nertei hɨrak wɨsenuk manpenuk kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik, te hɨr ap nantɨp God hɨr nepɨtariyek te hɨr ap newenɨpi niuk mɨrak au.
21 *Hɨr ap te nantɨp God hɨr nepɨtariyek nanɨntar nɨpaa hɨr nertei God hɨrak keimɨn te hɨr nɨnapen newenɨpi niuk mɨrak, hɨr ap netpɨwek hɨrak yaaik au. Hɨr han kitet menmen enum te han kɨr enuk ketari menmen yaaim mɨre mɨt ne wɨtaan nen yaank ap nemsiu si au hɨr nɨnatɨn yayiwe.
22 *Hɨr han kitet hɨr nertei menmen yapɨrwe te hɨr nar ke mɨt enun han ken sip.
23 *Hɨr nar ke mɨt enun han ken sip nentar hɨr epei neweikɨn sip newet God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik, hɨr ap newenɨpi niuk mɨrak au. Hɨr neweikɨn newenɨpi niuk me tɨpir kerek mɨt natɨn ninaan mau teinɨk. Hɨr nime nu mɨre mɨt kerek nani ek, o hore, samiyak o kɨrin, manpen, pewen, menmen ham.

Menmen enum mɨt hɨr nɨrɨakem

24 *Hɨr nɨrɨak menmen enum mar im, te God kɨnaiwɨri te hɨr nau enum nɨrɨak menmen enum mar im: Hɨr nɨrɨakan menmen enum neriuwe yɨnk kɨr, hɨr nises menmen han kɨr hanhanem.
25 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God, hɨr nises hɨm enum memitetpɨn. Hɨr newenɨpi niuk me menmen God kɨrɨakem. Hɨr ap newenɨpi niuk me God kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe. Hɨrak kerekek hɨrak yaaik, haiu mamwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik.
26 Hɨr neweikɨn sip newet God te hɨrak kɨnaiwɨri hɨr nises menmen enum hɨr hanhanem. Miyapɨr hɨr ap nɨwaai netike mɨt nɨr au. Hɨr niyawan nɨwaai netike miyapɨr han.
27 *Mɨt hɨr nɨrɨak menmen nar ke miyapɨr nɨrɨakem. Hɨr ap netike miyapɨr nɨr niyawan nɨwaai au. Hɨr han kɨr kekrit kɨre si, hɨr hanhan netike mɨt han hɨr niyawan nɨwaai. Hɨr niyawan nɨwaai nɨrɨakan enum te God kerekyor enum me menmen enum hɨr nɨrɨakem.
28 Mɨt miyapɨr hɨr nɨnapen han kakitet God ketike menmen mɨrak te hɨrak kɨnaiwɨri te han kɨr kises menmen enum te hɨr nɨrɨak menmen yaaim au.
29 Te hɨr nɨrɨak menmen enum heriyai heriyai. Hɨr hemkre menepam me menmen, hɨr han kitet menmen enum me mɨt han, hɨr yɨnk enuk neriuwe mɨt han ninɨni, hɨr mɨt han nenep mɨt han hɨr naa,

* **1:16** Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko 1:18, 24; Ap 13:46 * **1:17** Ro 3:21-22; Hab 2:4 * **1:18** Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12 * **1:19** Ap 14:15-17, 17:24-28 * **1:20** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi 11:3 * **1:21** Ef 4:17-18 * **1:22** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23** Diu 4:15-19; Sam 106:20 * **1:24** Ap 14:16 * **1:25** Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5 * **1:27** Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9

hɨr nari han ke mɨt hɨr nenke hasini, hɨr
nemitetpɨnan me menmen, hɨr han kitet
menmen enum me mɨt han, hɨr natɨpan
nisesan me menmen.
30 Hɨr newisesik newenɨn hɨm me mɨt
han hɨr nɨnapen God, hɨr nene mɨt
miyapɨr han newɨr paan newepik, hɨr nar
ke mɨt enun paan tokik natɨp hɨr nɨre mɨt
iuwe ninɨn mɨt han. Hɨr han kitet nanrɨak
menmen enum nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem au.
Hɨr ap nises hɨm me miye haai nɨr au.
31 Hɨr nɨre mɨt enun han ken sip ap han
kitet menmen enum maain mamnen, hɨr
mɨt ap nises hɨm mɨr hɨr netpim, hɨr ap
hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han o han
tewenɨni au.
32 Hɨr nertei God epei katɨp mɨt miyapɨr
kerek nɨrɨak menmen enum mar im
maain hɨr nani, te hɨr wen nɨrɨakem. Hɨr
wen nɨrɨakem keremem au. Hɨr nari han
ke mɨt miyapɨr han te hɨr nɨrɨakem mar
ke hɨr nɨrɨakem, hɨr netpi hɨr yaain.

2

God skelim mɨt werek werek kakises menmen yaaim

1 *Yi mɨt keriyen ne Isrel kerek yi ye-
siuwe hɨm yene mɨt kerek ap ne Isrel
yentar menmen enum hɨr nɨrɨakem. Yi
ap eitɨp God yi yaain me menmen yi
yɨrɨakem au. Yi yene mɨt yentar menmen
enum hɨr nɨrɨakem.
2 Haiu mɨt ne Isrel haiu mertei God ap
han ekitet mɨt miyapɨr hɨr neimɨn au.
Hɨrak han ekitet skelim mɨt miyapɨr hɨr
neimɨn nɨpɨran me menmen enum hɨr
nɨrɨakem keremem.
3 Yi yesiuwe hɨm yene mɨt yentar men-
men enum hɨr nɨrɨakem, te yi yises men-
men enum mar ke hɨr nɨrɨakem, maain
God skelim mɨt en me menmen mɨr enum.
Te yi han kitet hɨrak kakɨtpi yi yaain a?
Taauye! God skelim yi mɨt eitikeri!
4 *Yi yɨnan yipɨr yewɨrek yentar
God hɨrak hanhan keriuwi ap kakiwep
waswas au a? Yi yepɨtari God hɨrak ap
kakiwep waswas te yi eiweikɨn sip eiwet
menmen enum a?
5 Yi yewenɨn han ki ap yeweikɨn sip
yewet menmen enum au. Te maain
wɨ kerek God skelim haiu mɨt me men-
men, hɨrak kakises menmen mɨrak yaaim,
hɨrak kakrekyi enum yapɨrwe. Menmen
enum yi yɨrɨakem maain hɨram mamɨr ke
mɨtɨk kewepep haak kemi ere mau niu,
hɨram mamɨnke mamkɨp mamɨwaankek.
6 *God tewen kakrɨak mɨt menmen
yaaim o menmen enum kakɨntar menmen
nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
7 Mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit nɨrɨak
menmen yaaim, hɨr hanhan God hɨrak
kakwetɨr hɨmɨn yaaik kaktɨp hɨr mɨt
miyapɨr yaain niuk mɨr iuwe kakɨkepi
hɨr nantikerek nanu nanɨt tipmain tip-
main enum eik. Te maain God kakwetɨr
menmen im kakɨkepi hɨr nantikerek nanu
nanɨt.
8 *Te mɨt miyapɨr han au. Hɨr neweikɨn
sip newet menmen yaaim hɨr nises han
kɨr enuk nɨrɨak menmen enum, maain
God han enuk kakriuweri hɨrak kaknɨp
kakɨwaanki.
9 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak men-
men enum maain God kakɨwaanki hɨr
yɨnk kɨr kaknen han kɨr enuk. God
kakinɨn kakɨwaank mɨt miyapɨr han ne
weiwɨk me Isrel kerek nɨrɨak enum.
Maain hɨrak kakɨwaank mɨt miyapɨr han
ne weiwɨk ham nerer wit wit kerek nɨrɨak
enum.
10 Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak men-
men yaaim, maain God kakwetɨr menmen
mɨrak yaaim, hɨr nanre mɨt miyapɨr iuwe,
hɨr nanu werek. God kakinɨn kakrɨak
mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel em,
maain hɨrak kakrɨak yi mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham em.
11 *God ap han kitet mɨt hɨr niuk mɨr
iuwe o hɨr au enun weinɨn au. Hɨrak han
kiteti hɨr nɨpɨran.
12 Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel
hɨr nepɨtari hɨm me God nɨpaa Moses
kewisɨm mau tɨwei. Hɨr nɨrɨak enum
te God hɨrak kakɨwaanki kakɨnterim
weinɨm. Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God au. Hɨr nertei hɨm me God nɨpaa
Moses kewisɨm te hɨr nɨrɨak enum, maain
God kakɨt hɨm im hɨrak kakno mɨt ne
Isrel skelim mɨt miyapɨr kakriuwerem
kakɨwaanki.

* **2:1** Mt 7:1-2; Jo 8:7 * **2:4** Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15 * **2:6** Mt 16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10 * **2:8** 2Te 1:8 * **2:9** Ro 1:16
* **2:11** Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13** Mt 7:21; 1Jo 3:7

13 *Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm me God keremem, hɨrak ap te kaktɨp hɨr yaain au. Mɨt miyapɨr kerek nemtewem hɨr nisesim, hɨr keriyen God kaktɨp hɨr yaain.

14 *Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel ap nertei hɨm me God Moses kewisɨm. Wɨ kerek hɨr nises han kɨr nɨrɨak menmen yaaim mar ke hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram metpim, te menmen im meteiknai hɨr nertei menmen yaaim metike menmen enum.

15 Menmen hɨr nɨrɨakem hɨram meteiknai hɨm nɨpaa God ketpim hɨram mau mekre han kɨr. Wɨ ham han kɨr enuk keriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem. Wɨ ham han kɨr au yaaik keriuwe menmen yaaim hɨr nɨrɨakem.

16 *Maain wɨ mamnen te God kaktɨp Jisas Krais hɨrak kakwepyapɨr menmen mau mekre han ke haiu mɨt yapɨrwe, hɨrak kakrekyei yaaim o enum kakɨnterim. Menmen im mamnen mamɨr ke hi hetpiyem heriuwe hɨm yaaim me God.

Yi mɨt miyapɨr ne Isrel han ekitet hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram mamkepi te yi eiyu werek.

17 *Mɨt miyapɨr yi yatɨp yar ik: "Haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel." Yi han kitet yi yetike God yi yekiyan yau yentar hɨrak keweti hɨm mɨrak a? Yi yatɨp yewenɨpi niuk mi yar ik: "Haiu mit miyapɨr ne God."

18 Yi yertei menmen hɨrak hanhan yi eiyisesim. Yi yertei hanhan menmen yaaim te yi yisesim. Menmen enum au. Yi hanhan eiyises menmen yaaim eiyɨntar nɨpaa yi wen nɨkerek kike ere in haairer hɨr nepei netpi hɨm me God.

19 *Yi han kitet yi yertei hɨm me God werek te yi eiteikɨn mɨt nepɨtari menmen mɨrak te hɨr nanisesik werek werek a? Yi yɨre si merhɨhe yi eiteikɨn mɨt kerek ap nertei God hɨr nɨre mɨt ne wɨtaan nanɨno, yi eiteiknor yayiwe yaaik te hɨr enisesik a?

20 *Yi han kitet yi werek te yi eiteikɨn mɨt kerek hɨr han kitet menmen enum, yi eiteiknor menmen me God a? O yi eiteikɨn mɨt kerek nepɨtari menmen me God hɨr nɨre nɨkerek, yi eiteiknor werek menmen me God yentar yi han kitet hɨm me Moses meteikni menmen yapɨrwe God kerteiyem a?

21 *Yi yeteikɨn mɨt han menmen me God, yi yenmak te yi ap yeteikɨn hɨras menmen a? Yi yatɨp mɨt an yar ik: "Yi ap eikintɨp menmen me mɨtɨk hak." Te yi eikintɨp menmen me mɨt han o au a?

22 Yi yatɨp, "Yi mɨt ap eiri miyapɨr ne mɨt han eitikeri eiriyanhis eiwenɨnem au emɨt." Te yi hɨras yi yɨrɨakem o au a? Yi yɨnapen mɨt kerek newenɨpi niuk me tɨpir, te yi ap eikintɨp menmen hɨr newisɨm mau kɨnaan newepwar tɨpir em.

23 Mɨt han nɨnan yipɨr newɨrek nene God nentar menmen yi mɨt yɨrɨakem. Yi yewenɨpi niuk mi yatɨp God keweti hɨm mɨrak, te yi ap yisesim au. Yi yeweikɨn sip yewetewem.

24 *Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim mentar hɨm mau tɨwei nɨpaa Aisaia kewisɨm hɨram matɨp mar im: "Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel natɨp enum me niuk me God nentar yi mɨt ne Isrel."

Yi yerekir yɨnk te yi han kitet hɨrak kakɨkepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyen

25 *Yi yises hɨm me Moses, mɨt nerekir yɨnk ki, hɨrak yaaik kakɨkepi. Te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm mɨrak, hɨram mar ke nɨpaa mɨt ap nerekir yɨnk ki.

26 *Mɨt kerek ap nerekir yɨnk kɨr hɨr nises hɨm me God werek werek, God han kitet hɨr yaain nar ke mɨt hɨr nepei nerekir yɨnk kɨr.

27 Te maain hɨm me God kerek mɨt ap nerekir yɨnk kɨr hɨr nisesim, hɨram mamteikɨn yi mɨt yi enun. Hɨram mamteikɨn yi mɨt enun yentar yi yerekir yɨnk ki, yi yetenen hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei, te yi ap yisesim au. Hɨr netenen hɨm me God Moses kewisɨm au, te hɨr nises menmen yaaim.

* **2:14** Ap 10:35 * **2:16** 2Ti 2:8 * **2:17** Je 2:19 * **2:19** Mt 15:14; Lu 18:9 * **2:20** 2Ti 3:5, 15 * **2:21** Sam 50:16-21; Mt 23:3-4 * **2:24** Ais 52:5; Esi 36:20 * **2:25** Jer 4:4, 9:25 * **2:26** Ga 5:6 * **2:28** Jo 7:24, 8:39

28 *Yi ap mɨt ne Isrel keriyen yentar miyerer ni nini yi ne weiwɨk me Isrel o yentar yi yerekir yɨnk ki au.

29 *Mɨt miyapɨr hɨr ne weiwɨk me Isrel nentar hɨr nises God nekre han kɨr. Menmen im hɨram mar ke God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kehimɨtenor han kɨr hɨrak ke God. Menmen im ap mises menmen Moses nɨpaa kewisɨm mau tɨwei. Mɨt han ap nanwenɨpi niuk me mɨt nar ik, te God hanhan kakriuweri iuwe.

3

Menmen enum ap te maminɨn menmen yaaim

1 Yi han kitet mekam? Mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr ninɨn mɨt han ne weiwɨk ham o au? Menmen hɨr nisesim nerekir yɨnk kɨr hɨram yaaim mamkepi o au?

2 *Hɨram yaaim mamkepi yapɨrwe mar im. God kinɨn kewet mɨt ne Isrel hɨm mɨrak te hɨr nanɨrtei menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim.

3 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr ap nises hɨm mɨrak, te yi ap han ekitet God ap kakises hɨm mɨrak kakɨntar mɨt han neweikɨn sip newetɨwek, au emɨt.

4 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanweikɨn sip nanwet hɨm yaaim, God kerekek au. Hekrit hekrit hɨrak kakises hɨm yaaim hɨrak ketpim. Hɨm me God mau tɨwei Sam matɨp mar im:

"Hekrit hekrit ti ehinɨn mɨt kerek hɨr neswut hɨm.
Hɨr nanɨrtei ti atɨp hɨm yaaim keremem."

5 Mɨt han nantɨp, "Menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem hɨram yaaim. Hɨram yaaim mamkaap God kakteikɨn menmen hɨrak kɨrɨakem hɨram yaaim keremem." Hɨram yaaim te haiu matɨp God enuk kakɨntar hɨrak kakwep haiu mɨt mamɨntar menmen enum haiu mɨrɨakem a? (Hi hises menmen me mɨt ne tɨ hɨr han kitetim)

6 Au, hɨram hɨm enum. God ap yaaik te hɨrak ap te kakrɨak menmen yaaim o enum me haiu mɨt miyapɨr mau tɨ ik au emɨt!

7 Menmen enum hi hɨrɨakem mamteikɨn mɨt God katɨp hɨm yaaim keremem, hɨrak kakɨt niuk iuwe menterim, te kenmak hɨrak kaktɨp hi mɨtɨk enuk kerekek, hɨrak kakrekyo enum a?

8 *Haiu ap te mamtɨp haiu mamrɨak menmen enum te hɨram mamwepyapɨr menmen yaaim au emɨt! Mɨt han hɨr nesiuwai hɨm natɨp, "Yi mɨt Kristen kerek yises hɨm me God yi yatɨp enum yar ek." Hɨram yaaim te maain mɨt hɨr natɨp enum mar im me haiu mɨt, God kaknɨp.

God hɨrak katɨp haiu mɨt yapɨrwe enun

9 *Te haiu han ekitet mekam? Haiu mɨt ne Isrel haiu minɨn mɨt han ne weiwɨk ham a? Au, hi nepei hetpi haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk ne Isrel o mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, menmen mekre han kaiu merekyei haiu yapɨrwe mamrɨak menmen enum.

10 *Hɨm im hɨram yaaim mentar mɨt newis hɨm me God mau tɨwei Sam matɨp mar im:

"Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne haiu mɨt yapɨrwe ap te God kaktɨp hɨrak yaaik au. Haiu yapɨrwe mɨt enun.

11 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne mɨt yapɨrwe hɨrak kertei menmen hɨram yaaim au. Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe ap te hanhan God kau kekre han kɨrak au.

12 Hɨr mɨt yapɨrwe nepei neweikɨn sip newet God, hɨr mɨt enun. Ap kei kiutɨp kɨrɨak menmen yaaim au.

13 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr hɨram enum mar ke herwe hei mɨt nekeisiuwek. Hɨr nemitetpɨn neriuwerek. Menmen enum hɨr netpim hɨram mewaank mɨt mar ke nap mekre yehes me manpen siurp kenep mɨt hɨr nani.

14 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr man hɨram enum mar ke saukei wapɨk mau hɨm ke mɨtɨk.

15 *Hɨr waswas nenep mɨt hɨr nani.

---

* **2:29** Diu 30:6; Kl 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * **3:2** Sam 147:19-20; Ro 9:4 * **3:3** Ro 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 * **3:4** Sam 51:4 * **3:8** Ro 6:1, 15 * **3:9** Ro 1:18–2:24, 3:23 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20 * **3:13** Sam 5:9, 140:3 * **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Pro 1:16; Ais 59:7-8

16 Wit kerek hɨr nen newi, hɨr newaank
menmen metike mɨt te hɨr han
enuk.
17 Hɨr ap nɨkaap mɨt miyapɨr nekiyan nau
neit au.
18 *Hɨr ap han kitet newenɨpi niuk me God
hɨrak iuwe au."
19 Haiu mertei hɨm me God yapɨrwe
mɨt newisɨm mau tɨwei, hɨram me mɨt ne
weiwɨk me Isrel, te mɨt ne Isrel netike mɨt
nerer wit wit ap te nantɨp God hɨr yaain
au. God han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem
hɨrak skelim hɨr mɨt miyapɨr keriuwerem
keremem.
20 *God ap kaktɨp mɨtɨk kiutɨp kekre
nɨmɨn ke haiu mɨt yapɨrwe hɨrak yaaik
kentar hɨrak kises hɨm nɨpaa Moses
kewisɨm mau tɨwei au. Hɨm im hɨram
meteiknai haiu mɨt enun haiu mɨrɨak
menmen enum keremem.

Mɨt kerek nises hɨm me Krais, God kaktɨp hɨr mɨt yaain

21 *In ek God nepei kewepyapɨr men-
men hɨrak kɨrɨakem te hɨrak katɨp mɨt
kerek nisesik, hɨr nɨre yaain. Menmen
im hɨram ap menmen me hɨm me Moses
au, te nɨpaa enum eik hɨm Moses ketike
mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei hɨram
matɨp menmen im me God mamnen.
22 *Menmen me God mamnen hɨram
im: God kaktɨp mɨt miyapɨr hɨr yaain
nanɨntar hɨr nises hɨm me Jisas Krais.
God kaktɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek hɨr
nises hɨm me Jisas Krais hɨr yaain. Hɨrak
ap han kitet hɨr mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
Isrel o ne weiwɨk ham au. Hɨram menmen
weinɨm.
23 *Hɨram menmen weinɨm mentar mɨt
miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit hɨr epei
nɨrɨak enum, te God ap kakwenɨpiri
kakɨtpi hɨr yaain au.
24 *Te God kewetai haiu mɨt men-
men mɨrak yaaim weinɨm mar im: God
kerekyei haiu mɨt menmen yaaim hɨrak
katɨp haiu yaain mentar menmen Krais
Jisas kerekyeiyem me wɨ hɨrak kaa te
kakɨkepei kaktaihis.
25 *God kehimɨtan Krais keriuwetek
hɨrak kan kaa kɨre sipsip mɨt nakɨp ne-
siyek newet God ek. Hɨrak kaa hemkre
mɨrak mewen, te hɨram mamɨsak men-
men enum maiu me wɨ haiu mamises hɨm
mɨrak. God kɨrɨak menmen im kakteiknai
haiu mɨt hɨrak yaaik. Nɨpaa mɨt hɨr nɨrɨak
enum, te God hanhan keriuweri, hɨrak ap
kanɨp au, kentar hɨrak kaksiuwe Jisas kaki
kakɨsak menmen enum mɨr.
26 In ek hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan
kaa keteiknai hɨrak yaaik, hɨrak kesak
menmen enum em haiu mɨt kerek mises
hɨm me Jisas, hɨrak katɨp haiu yaain.
27 *Te haiu mamwenɨpi niuk maiu hɨras
a? Taauye! Haiu ap mamwenɨpi niuk mai
mamɨntar haiu mɨrɨak menmen yaaim
hɨm me Moses mau tɨwei matɨp haiu emis-
esim au. Haiu yaain mentar haiu mises
hɨm me Jisas Krais. Hɨrak kesak menmen
enum maiu te haiu ap mamwenɨpi niuk
mai au emɨt.
28 *Te haiu mertei menmen im. God
katɨp mɨt hɨr yaain nentar hɨr nɨrɨak
menmen hɨm kerek Moses kewisɨm mau
tɨwei matɨp hɨr enisesim au. God katɨp hɨr
yaain nentar hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr
nisesim.
29-30 **Yi han kitet God hɨrak ke haiu
mɨt ne Isrel keriyen te mɨt ne weiwɨk ham
au a? Taauye! Hɨrak God ke haiu mɨt
yapɨrwe kentar hɨrak kaktɨp mɨt kerek
nerekir yɨnk o mɨt ap nerekir yɨnk kɨr, hɨr
nɨre yaain nentar hɨr nemtau hɨm mɨrak
hɨr nisesim.
31 *Haiu mɨrɨak menmen me hɨm kerek
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram weinɨm
meriuwe menmen in ek haiu misesim me
Krais a? Taauye! Haiu meteikɨn mɨt
hɨm me Moses hɨram yaaim mekepai haiu
emises hɨm me God.

4

God katɨp Ebraham hɨrak yaaik

1 Ebraham hɨrak mɨtɨk kar ke haiu
mɨt. Hɨrak maam nɨpu ke haiu mɨt
ne weiwɨk me Isrel. Te haiu mamtɨp
hɨrak keit mekam keriuwe menmen hɨrak
kɨrɨakem?

* **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7 * **3:21** Ap 10:43 * **3:22** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:23** Ro 3:9, 5:12 * **3:24** Ef 2:8; Ro 5:1 * **3:25** Ef 1:7 * **3:27** 1Ko 1:31 * **3:28** Ga 2:16 * **3:29-30** Ro 10:12 * **3:29-30** Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * **3:31** Mt 5:17; Ro 8:4 * **4:2-3** Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23

2-3 *God hɨrak katɨp Ebraham hɨrak
yaaik kentar hɨrak kɨrɨak menmen yaaim,
te Ebraham kakwenɨpi hɨrekes keriuwe
niuk mɨrak. Te God kɨr Ebraham hɨrak
ap kewenɨpi hɨrekes keriuwe niuk mɨrak
kentar hɨm me God mau tɨwei matɨp,
“Ebraham han kitet God kakises hɨm
nɨpaa hɨrak ketpɨwekem te God katɨp
hɨrak yaaik. God ap katɨp Ebraham hɨrak
yaaik kentar menmen hɨrak kɨrɨakem
au!”
4 *Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak,
maain hɨrak kakɨt pewek mamrerim.
Mɨtɨk ap kakwetɨwekem weinɨm au.
Hɨrak kɨrɨak menmen hɨrak kaktɨwem.
5 Mɨt kerek nemtau hɨm me God kerek
kesak menmen enum me haiu mɨt, hɨr
nisesim weinɨm te God kaktɨp mɨt nar
ik hɨr yaain. Mɨt kerek hɨr han kitet
menmen hɨr nɨrɨakem te hɨr nanrɨak God
kaktɨp hɨr yaain, mɨt nar ik God kaktɨp hɨr
au enun.
6 Nɨpaa Devit kewis hɨm mau tɨwei
hɨram matɨp me mɨt in ek hɨr han yaaik
nentar God katɨp hɨr yaain. Hɨrak katɨp
hɨr yaain nentar hɨr nɨrɨak menmen te
hɨr nanrɨak God kaktɨp hɨr yaain au. Hɨr
han kitet hɨrak kakises menmen hɨrak
ketporem keremem.
7 *Hɨm Devit kewisɨm mau tɨwei Sam
matɨp mar im:

“Mɨt kerek God epei kesak menmen enum
mɨr nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨr han
yaaik nanu.

8 Mɨt kerek Mɨtɨk Iuwe God ap han kitet
menmen enum hɨr nɨrɨakem, hɨrak
kakneri kakɨwaanki kakɨnterim au,
hɨr han yaaik nanu.”

9 *Menmen yaaim im mɨrɨak mɨt hɨr
han yaaik, hɨram menmen me haiu mɨt ne
Isrel keriyen o hɨram me mɨt yapɨrwe a?
Haiu nepei matɨp Ebraham han kitet God
kakises hɨm hɨrak nɨpaa ketpɨwekem, te
God katɨp Ebraham hɨrak mɨtɨk yaaik.
10 Kewaai meruri God katɨp Ebraham
hɨrak yaaik? Hɨrak kerekir yɨnk kɨrak o
wen au a? Wen au ye!
11 *Maain hɨrak kerekir yɨnk kɨrak hɨrak
keteikɨn mɨt God nepei katɨp hɨrak yaaik
kentar hɨrak kises hɨm mɨrak. Te in ek
hɨrak maam nɨpu ke mɨt yapɨrwe kerek ap
nerekir yɨnk kɨr te God kaktɨp hɨr yaain
nentar hɨr nises hɨm mɨrak.
12 *Hɨrak maam nɨpu ke mɨt in netike
haiu mɨt han kerek merekir yɨnk kaiu.
Hɨrak maam nɨpu kaiu kentar haiu
merekir yɨnk kaiu au. Hɨrak maam nɨpu
ke haiu mɨt yapɨrwe kentar haiu mises
hɨm me God mar ke nɨpaa hɨrak kisesim.
Hɨrak kerekir yɨnk kɨrak wen au, hɨrak
han kitet God kakises hɨm nɨpaa hɨrak
ketpɨwekem te God katɨp hɨrak yaaik.

Mɨt kerek nises hɨm me God nanɨt menmen nɨpaa hɨrak ketpim

13 *Nɨpaa God katɨp Ebraham hɨrak
kakrekyɨwek menmen kaktike haiu
nepenyerer nɨrak, maain haiu naan-
mamre mɨt miyapɨr nanrer wit wit nanu
tɨ. Hɨrak ap katɨp Ebraham menmen
kentar Ebraham hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim kari han ke God keriuwerem au.
Hɨrak ketpɨwekem kentar hɨrak kemtau
hɨm me God hɨrak kisesim.
14 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen nanrɨak
God kaktɨp hɨr yaain, te hɨr nanɨt men-
men nɨpaa God ketpim. Te haiu mɨt kerek
mises hɨm mɨrak weinɨm haiu mises men-
men enum weinɨm ap te mamɨt menmen
mɨrak au. Hɨm im hɨram yaaim te hɨm me
God haiu misesim hɨram weinɨm, te men-
men nɨpaa God katɨp kakwet Ebraham em
hɨram menmen enum weinɨm. Hɨm im au
memitetpɨn!
15 *Haiu mertei hɨm me Moses kakrɨak
God hɨrak kakɨwaank mɨt miyapɨr kerek
neremir hɨm mɨrak hɨrak kewisɨm mau
tɨwei mentar hɨr nertei menmen hɨrak
hanhan hɨr nanisesim. Hɨm me Moses
hɨram nepei au mesi te haiu ap mamtɨp
mɨt neremir hɨm mɨrak mau tɨwei au.
Hɨm ap mepu te hɨr neremir au.
16 *Menmen God ketpim hɨrak kakwet
haiu mɨt em haiu yapɨrwe mamtɨwem
mamɨntar haiu han kitet hɨrak kakises
menmen nɨpaa hɨrak ketpim. God kak-
weteiyem weinɨm te hɨrak kakrekyei
menmen yaaim. Hɨrak kakwetai haiu

* **4:4** Ro 11:6 * **4:7** Sam 32:1-2 * **4:9** Jen 15:6; Je 2:23 * **4:11** Jen 17:10-11 * **4:12** Mt 3:9 * **4:13** Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29 * **4:14** Ga 3:18 * **4:15** Ro 3:20, 5:13, 7:8 * **4:16** Ga 3:7

nepenyerer yapɨrwe ne Ebraham kakwetaiyem. Hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Moses kakwetɨrem keremem au. Hɨrak kakwetai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe rem kerek mises hɨm me God mar ke nɨpaa maam nɨpu kaiu Ebraham hɨrak kisesim. Maain God kakwetai menmen nɨpaa hɨrak ketpim.

17 *Ebraham hɨrak maam ke haiu mɨt yapɨrwe kentar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: "Hi God hi herekyit ti maam ke mɨt miyapɨr maain hɨr nanu nanrer wit wit." God han kitet Ebraham hɨrak kɨre maam ke haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek mises hɨm me God. Hɨrak kises hɨm me God kerek hɨrak kɨkɨan mɨt kerek epei naa, hɨr nekrit nau, hɨrak katɨp hɨm weinɨm me menmen nɨpaa mepu au, hɨram minɨn mekrit mau.

18 *Ebraham han kitet God kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim te hɨrak ap kertei karkeik te hɨrak kakrɨakem au. Hɨrak han kitet kar ik, te God kewisɨk hɨrak maam nɨpu ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nau nerer wit wit. God katɨp Ebraham hɨm mar ik: "Ebraham nepenyerer nit maain hɨr nantɨn nanre yapɨrwe."

19 *Me wɨ im Ebraham hɨrak menep 100 tito, te hɨrak han kitet yɨnk kɨrak hɨrak kar ke mɨtɨk epei kaa au. Mɨte pɨrak hɨre we mɨte ap te wawine nɨkerek au, te menmen im ap mari han kɨrak te hɨrak katɨp God hɨrak ap te kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim au.

20 Hɨrak ap han kitet God ap kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim au. Hɨrak kises hɨm me God kekre han kɨrak iuwe, hɨrak kewenɨpi niuk me God te maain hɨrak kakɨkepik hɨrak kakine nɨkan.

21 Ebraham hɨrak han kitet God hɨrak manp enuk kakises hɨm me nɨkan nɨpaa hɨrak ketpim.

22 *Ebraham han kitet menmen mar im te God katɨp hɨrak mɨtɨk yaaik.

23 Hɨm me God kerek matɨp mar ik: "God katɨp hɨrak mɨtɨk yaaik," hɨram ap matɨp me Ebraham kiutɨp kerekek au.

24 *Hɨram matɨp me Ebraham ketike haiu mɨt miyapɨr kerek maain God hɨrak kaktɨp haiu yaain mentar haiu mises God kerek hɨrak kɨkɨak Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kau.

25 *God keriuwetek hɨrak kan tɨ kaa te kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨak em. God pɨke kɨkɨak hɨrak kekrit kau, te God kaktɨp haiu mɨt miyapɨr yaain mamɨntar haiu misesik.

5

God katɨp haiu mɨt miyapɨr haiu yaain

1 *Te in ek God katɨp haiu mɨt miyapɨr yaain mentar haiu misesik. Haiu metikerek mekiyan mau mentar menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem.

2 *Haiu mises hɨm me Krais te hɨrak kerekek kekepai haiu metike God haiu mekiyan mau, God kerekyei menmen yaaim. In ek haiu han yaaik memerɨr menmen yaaim me God haiu mertei maain hɨrak kakwetaiyem.

3 *Haiu han yaaik meriuwe menmen im keremem au. Haiu han yaaik me menmen enum mamnen mamraiwaank. Haiu han yaaik meriuwerem mentar haiu mertei hɨram mamkepai haiu han tokik emu emises hɨm me God werek werek.

4 Haiu han tokik emu me menmen enum mamraiwank, te God kaktɨp haiu minɨn menmen enum. God kaktɨp haiu minɨn menmen enum te haiu emisesik emɨmerɨr te maain haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim hɨrak kakwetaiyem.

5 *Haiu emisesik emerɨr ke maain hɨrak kakwetai menmen mɨrak, haiu ap yɨnk enuk mamɨntar haiu han kitet hɨrak ap kises menmen nɨpaa hɨrak ketpaiyem au. Haiu ap yɨnk enuk mamriuwerek mamɨntar God keteiknai hɨrak han tewenɨnai hɨrak keriuwet God Hɨmɨn Yaaik kan kakre han kaiu, te haiu mertei maain hɨrak kakwetai menmen.

6 Krais hɨrak kan tɨ hɨrak kaa me haiu mɨt miyapɨr kerek enun neweikɨn sip newet God. Me wɨ im haiu enun ap mɨkaap hɨras haiu mɨre yaain, te God kises han kɨrak kɨmat wɨ kerek hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan tɨ kaa kakɨkepai.

* **4:17** Jen 17:5; Ais 48:13 * **4:18** Hi 11:1; Jen 15:5 * **4:19** Jen 17:17 * **4:22** Jen 15:6 * **4:24** Ro 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25** Ais 53:4-5 * **5:1** Ro 3:24, 28, 4:24 * **5:2** Ef 2:18, 3:12 * **5:3** Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:5** Sam 22:5, 25:20; Hi 6:18-19

7 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke mɨt
yapɨrwe ap te hanhan kakɨkaap mɨtɨk
kerek kises menmen yaaim kakɨkrehɨr
kɨrak kaki. Te mɨtɨk kiutɨp hanhan keri-
uwe mɨtɨk hak yaaik kɨkaap mɨt han hɨrak
kakɨkepik kaki kakɨkrehɨr kɨrak.
8 *Te God au. Hɨrak keteiknai haiu mɨt
enun hɨrak hanhan keriuwai. Me wɨ haiu
mɨt miyapɨr haiu wen enun, haiu mɨrɨak
enum, God keriuwet Krais hɨrak kan kaa
kekrehɨr kaiu kekepai.
9 *Krais nepei kaa hemkre mɨrak
mewen hɨrak kekrehɨr kaiu te God katɨp
haiu mɨt miyapɨr haiu yaain. Te in ek
haiu mertei hɨrak manpenuk te hɨrak
kakɨkepai naanmamprai me menmen
enum me God maain mamnen mamnep
mɨt miyapɨr enun en.
10 *Nɨpaa haiu mar ke mɨt miyapɨr enun
ap nises God au, Nɨkan kɨrak Krais kaa,
hɨrak kenipai haiu metike God mekiyan
mau. In ek, haiu metike God mekiyan
mau, haiu mertei maain God kaktaihis
haiu mamu mamtikerek mamɨntar Krais
hɨrak pɨke kekrit kau kekepai.
11 God ap kaktaihis weinɨm keremem
au. Haiu han yaaik mau meriuwerek
hɨrak God kaiu yaaik mentar menmen
Jisas Krais kaiu Iuwe hɨrak kɨrɨakem.
Nɨpaa hɨrak kerekek kenipai haiu metike
God mekiyan mau.

Hɨm me Adam ketike Krais

12 *Haiu mertei menmen im man. Mɨtɨk
kiutɨp hɨrak kɨrɨak menmen enum te
hɨrak kaa. Hɨrak kaa te haiu mɨt miyapɨr
yapɨrwe haiu mami mamɨntar haiu mis-
esik haiu mɨrɨak enum.
13 *Nɨpaa God katɨp Moses hɨm lo mɨrak
hɨrak kewisɨm mau tɨwei wen au, men-
men enum epei man mau tɨ mari han
ke mɨt hɨr nɨrɨak enum. God ap han
kitet menmen enum kene mɨt kenterim
au. Hɨrak ap katɨp Moses menmen me
hɨm mɨrak mɨt miyapɨr enisesim wen au.
14 *God ap kene mɨt kanɨp kentar men-
men enum mɨr, te hɨr mɨt yapɨrwe, nɨpaa
me wɨ Adam kau tɨ ere wɨ God katɨp Moses
hɨm lo mɨrak, hɨr yapɨrwe nɨre ne mɨt hɨr
naa. Adam ketike mɨt miyapɨr han kerek
ap neremir hɨm me God nar ke Adam
hɨrak kɨrɨakem, hɨr yapɨrwe naa. Adam
kerekek hɨrak kɨre mɨtɨk maain kaknen.
15 Menmen enum Adam kɨrɨakem
metike menmen yaaim God kerekyeiyem
weinɨm, hɨram mɨpɨram au. Haiu mertei
mɨt miyapɨr yapɨrwe nani nanɨntar
menmen enum Adam kɨrɨakem. Te haiu
mertei God hanhan keriuwai haiu mɨt
miyapɨr, hɨrak kerekyei menmen yaaim
weinɨm kentar menmen mɨtɨk kiutɨp
Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. Menmen
yaaim im hɨram minɨn menmen enum
Adam kɨrɨakem, hɨram men mɨkaap mɨt
miyapɨr yapɨrwe kerek nisesim.
16 Menmen God kɨrɨakem hɨram ap mar
ke menmen enum Adam kɨrɨakem au.
Mɨtɨk kiutɨp hɨrak keremir hɨm me God, te
God kenerek katɨp hɨrak mɨtɨk enuk kaki.
Maain, mɨt miyapɨr han hɨr nɨrɨak men-
men enum yapɨrwe, te God kerekyei men-
men yaaim hɨrak kesak menmen enum
maiu katɨp haiu yaain.
17 Haiu mertei mɨtɨk kiutɨp keremir
hɨm me God hɨrak kɨrɨak enum te
haiu mɨt yapɨrwe mami. Te menmen
Mɨtɨk Jisas Krais kiutɨp kerekek hɨrak
kerekyeiyem, hɨram minɨn menmen ham
enum me mɨtɨk hak eik. Haiu mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek meit menmen im weinɨm
me God, kerek hanhan keriuwai kaktɨp
haiu yaain mentar menmen Mɨtɨk Krais
kerekyeiyem, hɨrak kaknipai haiu mamɨt
hɨmɨn yaaik te Krais kekepai haiu emises
God werek werek.
18 *Te menmen miutɨp mɨtɨk hak
kɨrɨakem enum hɨrak kenip God katɨp
haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe enun haiu
mami. Mar im, menmen miutɨp yaaim
mɨtɨk hak kɨrɨakem, hɨram menip God
katɨp haiu yapɨrwe haiu yaain, haiu mami
au. Haiu mamtikerek mamu mamɨt.
19 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe God ketpor hɨr
enun nentar mɨtɨk kiutɨp keweikɨn sip
kewet hɨm me God. Mar im mɨt miyapɨr
yapɨrwe God kakɨtpor hɨr yaain nanɨntar
mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me God hɨrak kaa
kesak menmen enum maiu.

* **5:8** Jo 3:16; 1Jo 4:10 * **5:9** Ro 1:18, 2:5, 8 * **5:10** Ro 8:7-8 * **5:12** Jen 2:17, 3:6, 16; Ro 6:23 * **5:13** Ro 4:15
* **5:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **5:18** 1Ko 15:22 * **5:19** Ais 53:11 * **5:20** Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19

20 *God katɨp Moses hɨm lo mɨrak
hɨrak kewisɨm mau tɨwei te hɨram menip
mɨt miyapɨr hɨr nertei werek werek
menmen God hanhan hɨr nanisesim, te
hɨr nɨneinɨm hɨr nɨrɨak menmen enum
yapɨrwe. Maain mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨak
menmen enum yapɨrwe, menmen yaaim
God kɨrɨakem kentar hɨrak hanhan keri-
uwai, hɨram minɨn menmen enum me
haiu mɨt miyapɨr.
21 *Haiu mɨt miyapɨr mami mamɨntar
menmen enum (sin) kerek mau tɨ ik hɨram
minɨnai. Te menmen yaaim God kɨrɨakem
kaktɨp haiu yaain mamɨnterim, hɨram
maminɨn menmen enum mau tɨ naan-
mamrai haiu mɨt miyapɨr mamnipai haiu
mamɨt hɨmɨn yaaik mamɨntar menmen
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem.

6

Haiu maa metike Krais

1 *Te haiu han kitet mekam? Haiu
wen mamrɨak menmen enum te God han-
han kakriuwai wɨsenum kakɨsak men-
men maiu enum a? Taauye!
2 *Haiu epei meweikɨn sip mewet men-
men enum haiu mɨre mɨt naa, haiu ap te
emises menmen meiyam enum au emɨt!
3 *Hi han kitet yi epei yertei menmen
im. Nɨpaa mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar haiu
mɨt miyapɨr metike Krais Jisas mau han
kiutɨp, hɨram mar ke haiu metike Krais
haiu maa.
4 *Mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar hɨram mar
ke haiu metike Krais maa. God hɨrak
yaaik hɨrak manp enuk, te hɨrak kɨkɨak
Jisas Krais kekre nɨmɨn ne mɨt epei naa,
hɨrak pɨke kekrit kau. Mar im haiu mɨt
miyapɨr haiu mɨre mɨt pɨke nekrit nau,
haiu mamises menmen yaaim keremem.

Maain haiu mamtike Krais mamu haiu mamɨt hɨmɨn yaaik

5 *Hɨram mar im. Nɨpaa haiu metike
Krais mau niutɨp, haiu maa metikerek.
Te maain haiu mamtikerek mamu niutɨp
haiu pɨke mamɨkrit mamu mamɨr ke in ek
hɨrak epei kekrit kau.
6 *Haiu mertei menmen im. Men-
men nɨpaa haiu misesim mekre han
kaiu, hɨram maa metike Krais mau nu
tentarakɨt. Hɨram maa mau nu ten-
tarakɨt te in ek God kakɨwaank menmen
enum mekre han kaiu kariyei haiu mɨrɨak
enum, te haiu ap emises menmen enum
han kai han kitetim mar ke mɨt enises
menmen mɨt nɨr iuwe nanɨtporem au
emɨt!
7 Yi yaa yetike Krais te menmen enum
ap mamri han ki yi eirɨak menmen enum
au eiyɨntar yi yertei mɨt kerek hɨr epei
naa, menmen enum ap te mamri han kɨr
au.
8 Haiu nepei maa metike Krais, haiu
mertei te maain haiu mamtikerek mamu
mamɨt.
9 Haiu mamtikerek mamu mamɨt
mamɨntar haiu mertei Krais nɨpaa kaa
te God kɨkɨak hɨrak kekrit kau. Hɨrak ap
te pɨke kaki meiyam taau. Ap menmen
mepu mamrɨakek (o mamrikek) hɨrak
pɨke kaki taau!
10 *Hɨrak nepei kaa, menmen enum
mari han ke haiu mɨt ap te mamri han
kɨrak taau! Hɨrak ap te pɨke kaki kak-
teipim au. In ek hɨrak kau te hɨrak ketike
God tau niutɨp.
11 *Mar im yi mɨt miyapɨr yi han ekitet
yi nepei yaa, te menmen enum ap pɨke
mamri han ki au. Yi pɨke yekrit yetike God
yau niutɨp yentar yi ne Krais.
12 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ
pɨke maminɨn yɨnk ki kerek maain yi yayi
hɨrak kakɨsine au emɨt! Yi ap eiwisɨm
hɨram mamri han ki te yi eiyises menmen
enum me han ki hɨrak hanhanem.
13 *Yi ap eiwis his hɨt nanamɨr hɨm
nɨkɨp hɨram mamri (o mamɨryi) han ki te
yi eirɨak menmen enum me tɨ au emɨt! Au,
yi eiwet God em emtike han ki, yi eiwisɨk
hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen yaaim.
Yi yar ke mɨt naa, te God kekekyi yi yekrit
yau, te yi eiwetɨwek menmen mi yapɨrwe.
14 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ
pɨke maminɨni au emɨt eiyɨntar hɨm lo
ap naanmɨpri yi yisesim te God kaktɨp
yi yaain au. Yi nepei yenpɨn yekeipɨn

* **5:21** Ro 6:23 * **6:1** Ro 3:5-8 * **6:2** 1Pi 4:1 * **6:3** Ga 3:27 * **6:4** Kl 2:12 * **6:5** Fl 3:10-11 * **6:6** Ga 5:24
* **6:10** Hi 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11** 2Ko 5:15; Ga 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12** Jen 4:7 * **6:13** Ro 4:15 * **6:14** 1Ko 15:21-22, 45

menmen im. Yi yises menmen yaaim God nepei kerekyiyem weinɨm, te menmen enum ap te maminɨni au.

Haiu emises menmen yaaim emrɨakem

15 *Yi han kitet mekam? Haiu wen mamrɨak menmen enum me tɨ mamɨntar haiu menpɨn mekeipɨn hɨm lo me nɨpaa, in ek haiu mises menmen yaaim God nepei kerekyeiyem weinɨm keremem a? Taauye!

16 *Yi nepei yertei yi hɨras eiwis mɨtɨk hɨrak naanmamri yi eirɨak menmen mɨrak, yi eire mɨt nɨrak. Yi eiwis menmen enum me tɨ mamri han ki yi eiyisesim, hɨram mamrekyi maain yi yayi. Yi eiwis menmen yaaim God kerekyeiyem hɨram mamri han ki yi eiyisesim, te yi eitike God eikiyan eiyu, hɨrak kaktɨp yi yaain.

17 Nɨpaa yi yewis menmen enum me tɨ mari han ki yi yisesim yɨrɨak menmen enum. Te maain yi yemtau hɨm yaaim mɨt hɨr netpiyem, te yi yisesim iuwe yeriuwe han ki. Haiu emtɨp God hɨrak yaaik ekɨntar menmen hɨrak kerekyiyem.

18 *God hɨrak epei keriyei (o keryiyi) yi mɨt yi yeweikɨn sip yewet menmen enum me tɨ kerek nɨpaa mari han ki yi yisesim. Te in ek, yi yewis menmen yaaim me God mamri han ki yi eiyisesim.

19 Hi hetpi heriuwe hɨm im me wok mɨt hentar han ki hɨrak ap kertei menmen me God werek werek. Nɨpaa yi yewis his hɨt mi hɨram mises menmen enum me tɨ mar im: Yi mɨt yetike miyapɨr yairiyan-his yewenɨnem o menmen ham enum, te hɨram mɨre mɨtɨk kekre wɨnak enuk hɨrak kɨrɨak menmen me mɨtɨk naanmɨprɨwek ap keit pewek mererim au. Mar ke nɨpaa yi yɨrɨak menmen enum em, in ek yi eiwis his hɨt mi o han ki hɨram emises menmen yaaim, hɨram mamɨr ke yi eirɨak menmen yaaim me mɨtɨk yaaik naanmɨpri me menmen.

20 Nɨpaa yi yises menmen enum hɨram mari han ki minɨni, yi ap yises menmen yaaim me God hɨram naanmɨpri au.

21 *Nɨpaa yi yeit mekam yaaim me menmen enum im a? Taauye! In ek yi yɨnk enuk yentar yi yɨrɨakem. Menmen enum em hɨram menipi yi yayi.

22 Te in ek God keriyei yi mɨt yi yɨnaaiwɨr menmen enum im hɨram mari han ki yi yɨrɨak enum. In ek yi yɨre mɨt ne God yi yɨrɨak menmen me God te yi yayɨt menmen yaaim mamkepi yi eiyises menmen yaaim te maain yi eiyu eitike God tipmain tipmain enum eik.

23 *Yi eiwis menmen enum mamri han ki yi eiyisesim te maain yi eiyɨt menmen im: Hɨram mamnipi yi yayi! Te menmen yaaim God kakwetaiyem weinɨm, hɨram menmen im: Haiu mamtike God haiu mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik mamɨntar haiu mɨt miyapɨr ne Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais!

7

Tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte hɨr neitan

1 Nai yinan, yi yertei menmen hi tewen etpiyem yentar yi yertei menmen yapɨrwe me hɨm me gavman. Wɨ kerek mɨt nau tɨ, hɨm im me gavman naanmɨpror ere hɨr nani, te hɨm au meit.

2 Mɨte piutɨp wetike mɨtɨk kɨre hɨr neitan, hɨm me gavman matɨp mɨtɨk wen kepu hɨmɨn keriuwerek, mɨte wawu wautikerek. Maain hɨrak kaki, hɨm me gavman ap te mamwenep au. Hɨre wauno wawɨt mɨtɨk hak.

3 Mɨtɨk kɨre wen kepu, hɨre wauno wawu wautike mɨtɨk hak, hɨm me gavman matɨp hɨre enu wekitet naan. Mɨtɨk kɨre kaki, hɨre wauno wawɨt mɨtɨk hak, hɨm me gavman matɨp hɨre enu au. Hɨram mewisiye hɨre wawises han kɨre.

4 *Nai yinan, hi hehimɨteni heriuwe hɨm im me mɨtɨk hak. Yi yaa me hɨm lo yentar yi yetike Krais yi yau han kiutɨp. Yi yɨre pɨnak ke yɨnk kɨrak. Hɨrak epei kaa, te hɨram mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi yetike mɨtɨk hak yi yau niutɨp yar ke mɨte mɨtɨk kɨre epei kaa, hɨre wen weit mɨtɨk hak. Mɨtɨk hak kerek yi yetikerek yau niutɨp, hɨrak Krais kerek nɨpaa kaa. Hɨrak nɨpaa kaa, te God pɨke kɨkɨak kekre nɨmɨn

* **6:15** Ro 6:1 * **6:16** Jo 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18** Jo 8:32 * **6:21** Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9 * **6:23** Ro 5:12, 15 * **7:4** Ro 6:2, 11; Ga 2:19

ke mɨt epei naa hɨrak kekrit kau. Te haiu
mɨt emrɨak menmen yaaim me God.
5 *Nɨpaa wɨ haiu mises han kaiu,
hɨm lo hɨram menipai haiu hanhan
emises menmen enum. Menmen haiu
mɨrɨakem hɨram menmen enum menipai
haiu mami.
6 *In ek hɨm lo hɨram ap naanmamrai
me menmen mentar haiu mɨre mɨt epei
naa. In ek menmen haiu mɨrɨakem God
Hɨmɨn Yaaik kekepai haiu emisesim. Men-
men me lo nɨpaa haiu misesim, te God
kaktɨp haiu yaain hɨram nepei au meit.

Menmen enum me tɨ meraiwaank

7 *Haiu mamtɨp mekam? Haiu mamtɨp
hɨm me God mau tɨwei hɨram enum a?
Taauye! Hɨm me God ap meteikno men-
men enum, hi ap hertei hɨram enum
au. Hɨm me God ap metpo, "Ti ap
hemkre menepam hanhan menmen me
mɨtɨk hak," te hi hepɨtari menmen im
hɨram enum. Te hɨram nepei meteikno
hɨram enum te hi yɨnk enuk heriuwerem.
8 *Menmen enum me tɨ man mekekyo
han kai te hi hanhan menmen enum
yapɨrwe mentar hɨm me God matɨp hɨram
menmen enum emɨt. Hɨm me God ap
mepu metpo menmen hɨram enum, te hi
ap hanhan heriuwerem au, menmen me
tɨ hɨram mau meit mar ke mɨtɨk kaa. Hi
hepɨtari hɨram menmen enum.
9 *Nɨpaa hi hepu te hi hetari menmen
me hɨm me God. Maain hɨm me God epei
man te hi hemtewem, menmen enum me
tɨ mekekyo han kai hi hemkre menepam
hanhan menmen enum yapɨrwe, te hi
hertei hi hɨrɨak enum, maain hi hahi.
10 *Hi hertei hɨm kerek God kewe-
taiyem, hɨrak hanhan hɨram mamkepai
haiu mamu werek, te hɨram menipa hi
hertei hi enuk maain hi hahi.
11 *Menmen enum me tɨ man menepya
mewisesik meriuwe hɨm me God Moses
kewisɨm mau tɨwei te hi hɨrɨak enum,
maain hi hahi.
12 *Hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei,
hɨram meke God man metike hɨm matɨp
haiu ap hemkre emnepam hanhan men-
men au emɨt! Hɨm im hɨram yaaim, hɨram
meteiknai menmen God hanhan haiu mɨt
miyapɨr emisesim, hɨram yaaim mekepai
haiu mamu werek.
13 Hi atɨp mekam? Menmen hɨram
yaaim menipa hi hahi a? Taauye! Men-
men enum me tɨ menipa hi hahi. Hɨram
menipa hi hahi heriuwe hɨm yaaim me
God. Te hɨm me God im hɨram meteikno
menmen me tɨ hɨram menmen enum
enum.

Menmen me tɨ merekir han kaiu haiu misesim

14 *Haiu mertei God kɨkaap hɨm mɨrak
te hi mɨtɨk enuk kerekek menmen enum
me tɨ merekir han kai te hi hisesim.
15 *Hi hepɨtari henmak te hi hɨrɨak
menmen. Menmen hi hanhan eisesim, hi
hɨrɨakem au. Hi hɨrɨak menmen enum hi
hɨneinɨm.
16 Hewaai meruri hi hɨrɨak menmen
enum hi hɨneinɨm, hɨram meteikno hɨm
me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
yaaim.
17 Te in ek hi hertei hi hɨrekes ap hɨrɨak
menmen enum im au. Menmen enum me
tɨ mekre han kai menipa hi hɨrɨak enum.
18 *Hi hertei han kai ap kerekya hi
hɨrekes hɨrɨak menmen yaaim au. Hi han-
han arɨak menmen yaaim te hi hɨrɨakem
taau!
19 Hi ap hɨrɨak menmen hi hanhan his-
esim au. Hi hɨrɨak menmen hi hɨneinɨm.
20 Hi hɨrɨak menmen hi hɨneinɨm,
hɨram meteikno hi hertei hi hɨrekes ap
hɨrɨak menmen enum im au. Menmen me
tɨ mekre han kai menipa hi hɨrɨak enum.
21 Te hi hertei menmen im mepu. Hi
hanhan hɨrɨak menmen yaaim, te men-
men enum keremem hɨram mau mekre
han kai.
22 Hi hekre han kai hatɨp hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram yaaim.
23 *Te hi hɨr menmen ham mekre yɨnk
kai hɨram mɨrɨak menmen ham. Hɨram
hɨm ham enum im hɨram metike men-
men han kai katɨp hɨram yaaim hɨram
menepam. Menmen im minɨna menipa hi
hanhan hises menmen enum me tɨ.

* **7:5** Ro 6:21 * **7:6** Ro 8:2, 6:4 * **7:7** Eks 20:17; Diu 5:21 * **7:8** Ro 4:15 * **7:9** Je 1:15 * **7:10** Lev 18:5; Ro 10:5 * **7:11** Je 3:13; Hi 3:13 * **7:12** 1Ti 1:8 * **7:14** Sam 51:5; Jo 3:6 * **7:15** Ga 5:17 * **7:18** Jen 6:5, 8:21 * **7:23** Ga 5:17; Je 4:1; 1Pi 2:11

24 Hi mɨtɨk enuk han enuk. Keimɨn
kakɨkepa te hi ehinɨn menmen enum
menipa hi hanhan ehises menmen enum
me tɨ mekre han kai?
25 *Hi han yaaik hentar God kakɨkepa
hi ehinɨn menmen enum mekre han kai
hentar menmen Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas
Krais hɨrak kɨrɨakem. In ek hi hepu har ik.
Hi heriuwe han kai hi hanhan hises hɨm
me God, te menmen enum mekre han kai
menipa hi hanhan eises menmen enum
me tɨ.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kaiu

1 Te in ek God ap kakwep haiu mɨt
miyapɨr kerek haiu ne Jisas Krais kakɨntar
menmen enum haiu mɨrɨakem au.
2 *God ap kakwep kakɨntar menmen im:
God Hɨmɨn Yaaik kerek kewetai hɨmɨn
yaaik hɨrak kenipai haiu ne Krais haiu
mekiyan mau niutɨp keriyei haiu man
mɨnaaiwɨr menmen enum me tɨ merekyei
haiu mɨrɨak enum te haiu mami.
3 *Han kaiu enuk ke nɨpaa, hɨrak kewen
hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei
hɨram merekyei haiu mamre mɨt yaain
au. Te menmen hɨm me Moses ap
merekyei haiu mɨt em au, God hɨrekes
kɨrɨakem. Hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak
kerekek hɨrak kine yɨnk kɨrak kar haiu
mɨt enun ne tɨ ik ek, hɨrak kan kaa
kewaank menmen enum mari han kaiu
menipai haiu mɨrɨak enum, te hɨram epei
au mesi.
4 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu mɨt
miyapɨr kerek ap mises han kaiu enuk
au, haiu emises han ke God Hɨmɨn Yaaik,
haiu emises menmen werek werek hɨm
me Moses metpai haiu emisesim (te God
kaktɨp haiu yaain).
5 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nises han kɨr
enuk, hɨr hanhan menmen enum mekre
han kɨr kerekek. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr
nises han ke God Hɨmɨn Yaaik, hɨr hanhan
menmen yaaim hɨrak ketporem.
6 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan nanises
menmen enum mekre han kɨr, maain hɨr
nani. Mɨt miyapɨr han au, hɨr nanises
menmen God Hɨmɨn Yaaik ketporem, hɨr
nantike God nankiyan nanu nanɨt te hɨr
nanu werek.
7 *Mɨt miyapɨr kerek nises menmen
enum mekre han kɨr, God katɨp hɨr enun
kentar menmen enum mekre han ke mɨt
metike menmen yaaim me God hɨram
menepam. Hɨram ap mises hɨm kerek God
ketpaiyem au, hɨram mɨneinɨm.
8 Te mɨt miyapɨr kerek nises menmen
enum mekre han kɨr, hɨr ap nanises men-
men yaaim God hanhan hɨr nanisesim.

9 *Yi mɨt miyapɨr ap yises menmen
enum mekre han ki au. God Hɨmɨn
Yaaik kau kekre han ki yi yayises menmen
yaaim hɨrak ketpiyem. Mɨt kerek God
Hɨmɨn Yaaik kerek Krais keriuwetek kan
ap kau kekre han kɨr au, hɨr ap ne Krais
au.
10 *Maain haiu mɨt miyapɨr mami
mamɨntar menmen enum mekre han
kaiu. Te God Hɨmɨn Yaaik kerek Krais
keriuwetek kan, hɨrak kau kekre han kaiu,
hɨmɨn kaiu kaku kaktike God tipmain tip-
main enum eik kakɨntar God katɨp haiu
yaain.
11 God kerek nɨpaa kɨkɨak Krais Jisas
kekre nɨmɨn ke mɨt epei naa, hɨrak
kekrit kau, maain hɨrak kakɨkekyi yi mɨt
miyapɨr maain yayi. God Hɨmɨn Yaaik
kerek nɨpaa God keriuwetek kan kɨkɨak
Jisas kerek nepei kaa, hɨrak kau kekre
han ki te maain God Haai kakriuwetek
kakɨkekyi yi mɨt miyapɨr.

Hɨmɨn Yaaik God keriuwetek kan hɨrak kenipai haiu nɨkerek nɨrak

12 Tɨs, nai yinan, haiu emises menmen
God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpaiyem. Haiu
ap emises menmen enum mekre han kaiu
hɨram menipai haiu hanhanem.
13 *Yi yises menmen enum mekre han
ki maain yi yayi, te God Hɨmɨn Yaaik
kakɨkepi yi eiyɨwaank menmen enum
mekre han hɨram ap mamnipi yi hanhan
eiyisesim te yi eitike God eiyu.

* **7:25** 1Ko 15:57 * **8:2** Ro 7:23-24 * **8:3** Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15 * **8:4** Ga 5:16, 25 * **8:6** Ro 6:21
* **8:7** Mt 12:34; Jo 8:43, 12:39; Je 4:4 * **8:9** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10** Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6 * **8:13** Ga 6:8; Kl 3:5

14 Mɨt miyapɨr kerek newis God Hɨmɨn
Yaaik naanmɨpror me menmen hɨr
nɨrɨakem, hɨr nɨre nɨkerek ne God.
15 *Hɨmɨn Yaaik kerek God keriuwetek
kan kau kekre han kaiu ap kenipai haiu
ap pɨke mɨnaain maain God kakwep au.
Hɨrak kenipai haiu mɨre nɨkerek ne God
hɨrak kekepai keriuwe menmen mɨrak
iuwe te haiu niutɨp niutɨp matɨp God, "Ti
Haai kai."
16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes ketpai
hɨmɨn kaiu haiu mɨre nɨkerek ne God.
17 *In ek, haiu mɨre nɨkerek nɨrak,
te haiu mamɨt menmen God kakwe-
taiyem. Haiu mamtike Krais mamɨt men-
men yaaim mamɨntar haiu mertei men-
men enum mamnen mamraiwaank mar
ke nɨpaa menmen enum man mewaank
Krais, haiu mamɨt menmen yaaim me God
mar ke Krais epei ketɨwem, te haiu mamu
mamre iuwe mamtikerek.

*Maain haiu mɨt miyapɨr mamɨt men-
men yaaim haiu mamu mamre iuwe*

18 *Menmen yaaim me Krais maain
hɨram mamnen kerek God kak-
wepyapɨrem kakwetaiyem hɨram mamre
menmen iuwe, te hi han kitet in ek
menmen enum hɨram mamraiwaank
hɨram mɨre menmen weinɨm.
19 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem
hɨram han kɨr kekrit kekrit nemerɨr wɨ
God hɨrak kakteiknor haiu nɨkerek nɨrak.
20 *Menmen kerek God kɨrɨakem hɨram
mau enum mentar God kewaankem.
Hɨrak ap hanhan keriuwe menmen im te
God kɨrɨakem. Te menmen im mepu.
21 *Maain God pɨke kaknip menmen
hɨram mamnaaiwɨr menmen enum
menipem hɨram mau enum, te hɨram
mamweikɨn yaaim mamu werek mamɨr
ke haiu nɨkerek ne God haiu mamu
mamre iuwe mamɨt menmen yaaim me
God.
22 Haiu mertei menmen yapɨrwe God
kɨrɨakem hɨram mepu enum mar ke
miyapɨr hɨr neteiknen nanine nɨkerek.
Nɨpaa ere in hɨram han enuk mepu
memerɨr God pɨke kakrɨak menmen
yapɨrwe hɨram mamre yaaim.
23 *Te hɨram keremem au. Haiu mɨt
miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekre
han kaiu, hɨrak kɨre menmen yaaim
minɨn me menmen yapɨrwe maain God
kakwetaiyem, haiu metikerem mepu han
enuk memerɨr wɨ kerek God kaknipai
haiu mɨre nɨkerek nɨrak. Me wɨ im hɨrak
kaknipai yɨnk kaiu hɨrak yaaik pɨke kaki
taau!
24 *God epei kekepai kaktaihis kentar
haiu memtau hɨm hɨrak ketpim haiu
misesim, haiu memerɨr hɨrak kakwe-
taiyem. Haiu memerɨr hɨrak kakwe-
taiyem mamɨntar menmen haiu memerɨr
mamtɨwem hɨram epei man, te haiu wen
memeriuwem meiyam au. Haiu metɨwem
epei au.
25 Te haiu ap metɨwem wen au. Haiu
wen memerɨr menmen haiu han kitet
hɨram mamnen, haiu mamɨnkɨkɨwem
mamɨnkɨkɨwem ere hɨram mamnen.
26 Mar im God Hɨmɨn Yaaik kekepai haiu
mɨt miyapɨr kentar haiu ap mertei han
ke God werek werek au. Haiu ap mertei
mitehi God menmen werek werek au. God
Hɨmɨn Yaaik hɨrekes kekrehɨr kaiu kitehi
God Haai menmen keriuwe hɨm haiu mɨt
ap metpim au, haiu mɨrɨakem mɨre mɨtɨk
ketnen park o han toenuk.
27 *God Haai kerek kertei han ke mɨt
yapɨrwe, kewenhi menmen God Hɨmɨn
Yaaik hanhanem kentar hɨrakɨt tau han
kiutɨp te hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kekrehɨr
ke haiu mɨt ne God hɨrak kitehi God Haai
me menmen hɨram mises han ke Haai
keremem.
28 *Haiu mertei menmen yapɨrwe God
kɨrɨakem hɨram mɨkaap haiu mɨt miyapɨr
kerek haiu hanhan meriuwe God kerek
hɨrak kehimɨtenai haiu emises menmen
hɨrak hanhan em.
29 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem
hɨram mɨkaap haiu mɨt miyapɨr mentar
haiu mɨt kerek God nɨpaa kehimɨtenai
haiu mamisesik. Hɨrak kehimɨntenai haiu
mamɨr ke Nɨkan kɨrak Jisas Krais te hɨrak
kakre iuwe mɨtɨk kakɨkre nɨmɨn ke haiu
mɨt miyapɨr haiu mamre kikrek nɨrak.
30 Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak nɨpaa
kehimɨtenai maain haiu mamisesik, hɨrak

* **8:15** 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36 * **8:16** 2Ko 1:22 * **8:17** Ga 4:7; Rev 21:7 * **8:18** Ro 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19** Kl 3:4 * **8:20** Jen 3:17-19 * **8:21** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23** 2Ko 5:2-4; Ga 5:5 * **8:24** 2Ko 5:7 * **8:27** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28** Ef 1:11 * **8:29** Kl 1:18; Hi 1:6

kari han kaiu haiu mamisesik. Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak kari han kaiu, haiu mamisesik hɨrak ketpai hɨrak kesak menmen enum maiu haiu yaain. Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak ketpai haiu yaain, hɨrak kewetai menmen mɨrak yaaim.

Menmen Jisas Krais kɨrɨakem hɨram meteiknai God han han iuwe keriuwe haiu mɨt miyapɨr

31 *Hi han kitet menmen im God hɨrak hanhan keriuwai kekepai mentar menmen hi nepei hetpiyem, neimɨn hɨr naninɨnai a? Taauye!

32 *God hɨrak ap kepakɨn Nɨkan kɨrak au, hɨrak keriuwetek kan kaa kekepai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe. Te hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe weinɨm mamkepai mar ke hɨrak kewetai Nɨkan kɨrak weinɨk.

33 *Neimɨn hɨr nansiuwe hɨm nantɨp haiu mɨt miyapɨr kerek God kehimɨtenai haiu nɨrak, haiu enun a? Taauye! God hɨrekes epei katɨp haiu mɨt yaain.

34 *Neimɨn hɨr nantɨp haiu emnen emno si a? Krais Jisas au! Hɨrak kaa te God kɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kau his yaaim me God kerek mɨt iuwe nanwik, hɨrak kitehi God Haai ke haiu mɨt!

35 Krais hɨrak han tewenɨnai te mekam mamnen nɨmɨn mamremir menmen mɨrak ap te mamu mamtikewai mamkepai a? Mewaai meruri menmen enum mamnen mamraiwaank, o menmen menipai haiu han enuk, o mɨt hɨr nenoyiyai nanwep, hɨram menmen mamremir menmen mɨrak ap te mamu mamɨkrai mamkepai au a? Mewaai meruri haiu nɨnpɨ mewei o haiu ap metenen klos o pewek mei, o menmen enum mamraiwaank, o mɨt nanwep haiu mami, hɨram mamremir menmen me Krais ap te mamɨkrai mamkepai au a? Taauye!

36 *Hɨm me God mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:

"Mɨt nanoyiyai haiu mɨt hɨr nanwep me wɨtaan wanewik, hɨr nerekyei haiu mɨre sipsip kerek mɨt neriyei nanɨno nanwep. Mɨt nerekyeiyem nentar haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm mit em."

37 *Au, menmen im hɨram weinɨm. Krais hɨrak hanhan keriuwai te haiu maminɨn menmen enum im. Haiu mamu werek me menmen enum mamraiwaank.

38 Haiu maminɨn menmen enum im mamraiwaank mamɨntar hi hertei hɨrak han tewenɨnai te menmen ap mamnen nɨmɨn mamremir menmen mɨrak hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au. Haiu wen mepu o maain haiu mami hɨram menmen weinɨm. Ensel o tɨpir o herwe o menmen iuwe meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain hɨram mamnen, hɨram ap te mamremir menmen me Krais hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au!

39 God Haai han tewenɨnai haiu mɨt miyapɨr kentar haiu ne Jisas Krais Mɨtɨk kaiu Iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau mɨnɨk tɨ o menmen mei miutɨp nɨpaa God kɨrɨakem ap te mamremir menmen mɨrak hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au.

9

Pol han tewenɨn mɨt miyapɨr ne Isrel

1 Hi hatɨp werek hentar hi hises hɨm me Krais. Hi ap hewisesik au. Han kai keit nɨmɨn kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerek, hɨrak ketpo hi hatɨp werek me menmen im.

2 Hi han enuk, hekrit hekirt hi han tewenɨn mɨt miyapɨr.

3 *Hi hanhan God kakweikɨn sip kakweto kakɨpɨra hi enaaiwɨr Krais hi ekrehɨr ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel, haiu ne maam nɨpu kiutɨp, te hɨr nanises hɨm me Krais.

4 *Haiu mɨt miyapɨr ne Isrel, God kehimɨtenai haiu nɨrak, hɨrak kenipai haiu nɨkerek nɨrak, haiu nepei mɨr menmen mɨrak yaaim merhɨhe. Hɨrak ketpai hɨm mɨrak hɨrak kakisesim, hɨrak kewetai hɨm mɨrak ham haiu emisesim. Haiu emɨrtei mewenɨpi niuk me God werek werek, God katɨp hɨrak kakɨkepai kaktaihis.

* **8:31** Sam 118:6 * **8:32** Jo 3:16 * **8:33** Ais 50:8 * **8:34** Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1 * **8:36** Sam 44:22; 2Ko 4:11 * **8:37** Jo 16:33 * **9:3** Eks 32:32 * **9:4** Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2 * **9:5** Mt 1:1-16; Jo 1:1; Ro 1:25

5 *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu
iuwe Ebraham, Aisak, Jekop. Krais
hɨrak kɨre mɨtɨk ke tɨ hɨrak nepenyek ke
maamrer it. Hɨrak kerekek hɨrak God
hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe haiu
emwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain
enum eik. Keremem.

God kehimɨtan mɨt miyapɨr nɨrak

6 *Hi ap hatɨp menmen nɨpaa God ket-
pim in ek hɨrak ap kisesim au. Mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp me
Isrel, God hɨrak ap kehimɨteni yapɨrwe
hɨr nɨrak au.
7 *Hɨr nepenyerer yapɨrwe ne Ebraham
hɨr ap nɨkerek ne God nar ke maam kɨr
nentar hɨr ap nises hɨm me God. God katɨp
Ebraham kar ik: "Nepenyerer ne Aisak
keriyen, hɨr nepenyerer nit. Hi hetput hɨr
nanɨt menmen mei. Nepenyerer han en
au."
8 *Nɨkerek kerek Ebraham kinen
weinɨn, hɨr ap nɨkerek ne God au.
Nɨkerek Ebraham kinen kentar God hɨrak
ketpɨwekem kekepik kakini, hɨr keriyen
nɨre nɨkerek ne God.
9 *God katɨp Ebraham hɨm mar im:
"Maain wɨ kerek hi hɨmat hi pɨke anen
hi akaap Sera hɨre wawɨtu hɨre wawine
nɨkan."
10 *Menmen im keremem meteikni
nepenyerer ne Ebraham hɨr yapɨrwe ap
nɨkerek ne God keriyen au. Nɨkerek
hɨrakɨt te Rebeka hɨrakɨt te haai kiutɨp,
hɨrak maam nɨpu kaiu Aisak.
11-12 *Rebeka ap wine nɨkerek hɨrakɨt
tei tɨre wen au, God kehimɨtan Jekop
hɨrak kɨre nɨkan kɨrak, te Iso au. Hɨrakɨt
ap tɨrɨak menmen yaaim o enum wen
au, God kehimɨtanek te hɨrak kakteiknai
hɨrak kises han kɨrak kehimɨtan mɨt hɨr
nɨkerek nɨrak. Menmen hɨr nɨrɨakem ap
mamri han kɨrak au. God katɨp Rebeka
kar ik: "Maain Iso nɨkan iuwe mɨtɨk hɨrak
kakises hɨm me nɨkik kɨrak Jekop."
13 *Hɨm me God mau tɨwei Malakai
kewisɨm hɨram matɨp mar im: "Hi han-
han iuwe heriuwe Jekop hi hehimɨtanek
hɨrak nɨkan kai. Hi hanhan kike heriuwe
Iso, hi hepɨrek hɨrak ken."
14 Te haiu mamtɨp mekam? God hɨrak
kises menmen hɨram ap yaaim a? Taauye!
15 *God katɨp Moses kar ik: "Hi han
tewenɨn mɨt miyapɨr kerek hi hanhan
akepi. Hi hises han kai hi akaap mɨt
miyapɨr."
16 *Te haiu ap mamtɨp God hɨrak han-
han keriuwe mɨt miyapɨr kentar menmen
hɨr hanhanem o menmen hɨr nɨrɨakem
au. God kises han kɨrak kehimɨteni hɨr
nɨrak kerekek.
17 *Haiu mekine hɨm me God Moses
kewisɨm mau tɨwei, God katɨp mɨtɨk iuwe
Fero ke Isip menmen kar ik: "Hi hewisit
ti hɨre mɨtɨk iuwe ke Isip te menmen im
hi herekyutem, mɨt miyapɨr nanɨrtei hi
manp enuk iuwe hɨr mɨt miyapɨr nerer
wit wit nanwenɨpi niuk mai."
18 *God hɨrak han tewenɨn mɨt miyapɨr
kerek hɨrak hanhan kekepi, te hɨrak kises
han kɨrak kenip mɨt miyapɨr han hɨr nan-
wenɨn han kɨr ke menmen.

God kewaank mɨt han, hɨrak kɨkaap mɨt han

19 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt
ketpo kar ik: "Menmen ti hetpaiyem
hɨram werek, God kenmak te hɨrak kaktɨp
haiu mɨt enun a? Keimɨn kakwenɨn God
me menmen hɨrak hanhan kakrɨakem a?
Taauye!"
20 *Kai yinak, ti han kitet ti iuwe te ti
pɨke atɨp God me menmen hɨrak kɨrɨakem
a? Hause kerek mɨte hɨre wewisɨm me
haak hɨram ap mamtɨp mamɨr ik: "Ti
henmak ti ap hewena hi hɨre kurpe a?"
21 *Mɨte kerek weit hause hɨre wawises
han kɨre waunip menmen weriuwerem.
Hɨre weit hause weremir, meiyam hɨre
wewenem mɨre kurpe, meiyam au hɨre
wewisɨm mɨre hause me wewis haak o
heurek hɨre weneipetem mekrerem.
22 Menmen God kɨrɨakem hɨram mar
im. Hɨr mɨt enun nɨre tɨkenup o
hause hɨram mewep, te God hanhan
kakteikɨn menmen mɨrak iuwe hɨrak

* **9:6** Nam 23:19; Ro 2:28 * **9:7** Jen 21:12 * **9:8** Ga 4:23 * **9:9** Jen 18:14 * **9:10** Jen 25:21 * **9:11-12** Jen 25:23 * **9:13** Mal 1:2-3 * **9:15** Eks 33:19 * **9:16** Ef 2:8 * **9:17** Eks 9:16 * **9:18** Eks 4:21, 9:12, 14:4 * **9:20** Ais 29:16, 45:9 * **9:21** Jer 18:6

kakɨwaank mɨt enun nar ik. Hɨrak hanhan kakɨwaank mɨt nar ik kerek hɨrak ap kɨrɨakem waswas au.
23 *Te hɨrak hanhan kakteiknai menmen yaaim mɨrak iuwe, hɨrak nepei kewetai pɨnam, haiu mɨt han haiu mɨre hause kurpe te hɨrak hanhan keriuwai. Nɨpaa hɨrak kenipai han kai te maain haiu mamre yaain mamɨt pɨnam me menmen yaaim mɨrak.
24 Hɨrak kehimɨtan haiu mɨt miyapɨr han ne Isrel keriyen haiu mamɨt menmen im yaaim au. Haiu mamtike mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, haiu yapɨrwe mamɨt menmen mɨrak yaaim.
25 *Mau tɨwei Hosia kewis God katɨp kar ik:
"Mɨt miyapɨr kerek ap ne weiwɨk mai, hi hehimɨteni hɨr mɨt miyapɨr nai.
Hɨr ne weiwɨk nɨpaa hi ap hanhan heriuweri, te in ek hi hanhan heriuweri.
26 *Maain wit kerek nɨpaa mɨt han natɨp hɨr ap mɨt miyapɨr ne God, te hɨr mɨt han nanɨtpor nanɨr ik, 'Yi hɨras yi nɨkerek ne God kerek hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik.' "
27 *Mɨtɨk profet Aisaia kewis hɨm me God katɨp ke Isrel kar ik:
"Maain mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nanine nɨkerek nantɨn yapɨrwe nanre tenhaan ke mani, te God kakɨkaap mɨt neiyan kike nɨmɨn ne hɨr mɨt yapɨrwe kaktohis.
God ap te kakmerɨr wɨ yapɨrwe te mɨt miyapɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum.
28 Au, hɨrak keremir wɨ yinam te hɨrak skelim mɨt kakɨntar menmen enum hɨr nɨrɨakem."
29 *Nɨpaa Aisaia katɨp me menmen im. Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei mɨrak. Hɨram matɨp mar im:
"God hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre mɨt ne ami neit wit kɨrak hɨrak ap kewis nepenyerer nai ne weiwɨk me Isrel hɨr nepu, te haiu weiwɨk maiu nepei au mesi mɨre mɨt miyapɨr nɨpaa nau neit wit Sodom ketike wit Gomora."

Hɨm yaaim me God mamkaap mɨt ne Isrel netike mɨt ne weiwɨk ham

30 *Haiu mamtɨp mekam a? Haiu mamtɨp menmen im. Mɨt miyapɨr kerek ap ne weiwɨk me Isrel hɨr ap hanhan nanrɨak God hɨrak katɨp hɨr yaain. Te hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim te God katɨp hɨr yaain.
31 *Te mɨt miyapɨr ne Isrel kerek God kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, hɨr au. Hɨr hanhan nanises hɨm lo me Moses, te God kaktɨp hɨr yaain. Te God au, hɨrak keweikɨn sip kewetɨr.
32 *Kenmak te God katɨp hɨr enun hɨrak keweikɨn sip kewetɨr? Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨr ap nises hɨm mɨrak weinɨm au. Hɨr han kitet hɨr enrɨak menmen yaaim te God kaktɨp hɨr yaain. Hɨr han enuk neriuwe Krais hɨr ap nisesik au. Hɨr nɨre mɨt kerek Aisaia ketpim kewis hɨm mau tɨwei mɨrak, hɨr nerewo nan nanɨnkewɨn.
33 *Aisaia kewis hɨm mar im:
"Yi eiyɨmtau. Hi God ewis mɨtɨk keit wit Saion hɨrak kakre nan tokik. Hɨrak kakɨwaank mɨt miyapɨr kakɨntar menmen hɨr nɨnapen nanisesim nanɨr ke mɨt hɨr nerewo nan nenkewɨn. Te mɨt kerek hɨr nanɨmtau hɨm mɨrak nanisesim, hɨr ap te han enuk nanriuwerek au, hɨrak kakɨkepi."

10

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises God werek werek au

1 Yi nai yinan, hi hanhan wɨsenum mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk mai Isrel hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum te God kakɨkepi kaktorhis. Hi hitehi God me menmen im.
2 *Hi hertei te hi hewepyapɨri hetpi hɨr hanhan wɨsenum nises God te hɨr ap nertei werek werek menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim.
3 *Hɨr nertei menmen God kɨrɨakem, te hɨrak katɨp haiu mɨt haiu yaain. Hɨr nertei menmen im me God hɨr nises han kɨr nekrehɨr ke menmen God kɨrɨakem.

* **9:23** Ef 1:3-12; Ro 8:29 * **9:25** Hos 2:23 * **9:26** Hos 1:10 * **9:27** Ais 10:22-23 * **9:29** Ais 1:9 * **9:30** Ro 10:20 * **9:31** Ro 10:2-3 * **9:32** Ais 8:14 * **9:33** Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11 * **10:2** Ap 22:3 * **10:3** Ro 9:31-32

Te hɨr ap hanhan nanises menmen God kɨrɨakem te hɨrak kaktɨp hɨr yaain au.

4 *Krais hɨrak kekrehɨr ke hɨm nɨpaa God kewet Moses em, hɨram nepei au mesi. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nanises hɨm me Krais, God kaktɨp hɨr mɨt miyapɨr yaain.

God hɨrak hanhan pɨke kakɨthis mɨt miyapɨr yapɨrwe

5 *Moses katɨp menmen im me hɨm kerek God kewetɨwekem hɨrak kewisɨm mau tɨwei. Hɨrak katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr kerek hɨr nanises hɨm im werek werek, maain hɨr nanu natike God."

6 *Te hɨm me God matɨp menmen im me mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me Krais te God kaktɨp hɨr yaain. Hɨram matɨp mar im: "Yi ap han ekitetim emɨr im: 'Neimɨn hɨr nanɨno wit ke God hɨr nanɨthis Krais neiyɨk nanɨnen tɨ?' "

7 O yi ap eitɨp eiyɨr ik: "Neimɨn hɨr nanɨno wit kerek mɨt naa hɨmɨn kɨr kɨwaairi hɨr nanɨt Krais neiyɨk nanɨnen tɨ ik?"

8 Hɨm me God matɨp mar im: "Hɨm me God hɨram mau menep mamkepi. Hɨram mau mekre hɨm mi, mau mekre han ki mentar yi yerteiyem." Hɨm im hɨram hɨm yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim.

9 Haiu matɨp mɨt miyapɨr menmen mar im: "Yi eitɨp eiriuwe hɨm ki yi eitɨp, 'Jisas hɨrak Mɨtɨk Kaiu Iuwe naanemprai,' yi han kitet eikre han ki God nepei kɨkɨak Jisas kerek kɨwaai kekre nɨmɨn ke mɨt nepei naa, hɨrak pɨke kekrit kau, te God kaktihis."

10 Haiu han kitet menmen me Krais mekre han kaiu, haiu matɨp meriuwe hɨm maiu haiu misesik, te God katɨp haiu mɨt yaain, hɨrak kaktaihis.

11 *Hɨm im yaaim mentar Profet Aisaia kewis hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp mar im:

"Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr nises hɨm me Krais, hɨr ap han enuk nanriuwerek au, hɨrak kakɨkepi."

12 *Hɨm im matɨp me mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel, mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham nerer wit wit. God ap han kitet me weiwɨk me mɨt au. God hɨrak ke haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe, te hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm mɨrak, hɨrak kakɨkepi iuwe.

13 *Hɨrak kakɨkepi iuwe kakɨntar hɨm me God profet Joel kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:

"Mɨt miyapɨr kerek hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe, hɨrak kakɨkepi kaktorhis."

14-15 *Hɨr ap nises hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanitɨwekhi hɨrak kakɨkepi kaktorhis a? Hɨr ap nemtau hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨrtei hɨrak kakɨkepi a? Mɨt ap netpor hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨmtau hɨm mɨrak a? God ap te kaksiuwe mɨt nanɨno nanɨtpor hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨmtewem a? Taauye! Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt kerek hɨr nanɨnen nanɨtpai hɨm yaaim me Krais, hɨr nɨrɨak menmen yaaim."

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises hɨm yaaim me Krais

16 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel ap nises hɨm yaaim im me Krais au. Mɨtɨk profet Aisaia kewis hɨm mau tɨwei matɨp mar im:

"Mɨtɨk Iuwe, mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr nemtau hɨm maiu hɨr nisesim. Mɨt miyapɨr yapɨrwe han en au."

17 *Te mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me Krais nentar hɨr nemtewem. Hɨr nemtewem nentar mɨt epei nen netporem.

18 *Hi hitihi menmen im. Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nepei nemtau hɨm yaaim me Krais im o au a? Hɨr epei nemtewem ye! Hɨm me God mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:

"Hɨm kerek mɨt hɨr netpim men merer wit wit kerek mɨt newi."

19 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr netari hɨm im a? Auye! Moses kinɨn kewis hɨm me God mau tɨwei me menmen im hɨram matɨp mar im:

* **10:4** Mt 5:17; Jo 3:18 * **10:5** Ro 7:10; Ga 3:12 * **10:6** Diu 30:12-14 * **10:11** Ro 9:33 * **10:12** Ap 15:9 * **10:13** Joe 2:32 * **10:14-15** Ais 52:7 * **10:16** Ais 53:1; Jo 12:38 * **10:17** Jo 17:20 * **10:18** Sam 19:4 * **10:19** Diu 32:21

"Maain hi God hi ehɨt mɨt miyapɨr hɨr ne weiwɨk ham weinɨm hɨr netari menmen mai au, hi anipi yi yɨnk enuk han enuk eiriuweri yi hemkre menepam eiriuwe menmen hi erekyorem."

20 *Profet Aisaia hɨrak kɨnapen kewepyapɨr hɨm me God au. Hɨrak katɨp kar ik:

"Hi God hewis mɨt kerek nɨpaa hɨr ap hanhan nisɨsa, in ek hɨr nerteiya te hɨr nises hɨm mai. Hi hewepyapɨr hɨrekes herp yaain te mɨt kerek nɨpaa ap nitehi mɨt han me hi, in ek hɨr nises hɨm mai."

21 *Aisaia katɨp hɨm im me mɨt miyapɨr ne Isrel. Hɨrak katɨp kar ik:

"Hekrit hekrit me wɨ yapɨrwe hi God hewis his mai enɨnor hɨr nanisɨsa, te hɨr au, neweikɨn sip neweto, hɨr nena netpo enum."

11

God hɨrak hanhan keriuwe mɨt miyapɨr han ne Isrel

1 *Hi ehitihi menmen. Yi han kitet God nepei keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr nɨrak ne Isrel a? Taau! Hi hɨrekes hi mɨtɨk ke Isrel, hi nepenyek ke Ebraham, hi ke weiwɨk me Bensamin. Te menmen im meteikni God ap keweikɨn sip kewetai mɨt ne Isrel au.

2 God ap keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr nɨrak kerek nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak. Yi yertei hɨm mau tɨwei me God hɨram matɨp me Profet Ilaija hɨrak kesiuwe hɨm men Isrel hɨrak katɨp God kar ik:

3 *"Mɨtɨk Iuwe, mɨt ne Isrel hɨr nenep mɨt profet nit, hɨr nari kɨnaan newenem me mɨt hɨr newepwar menmen newetutem. Hɨr mɨt enun nenep mɨt profet naa nenepi. Hi kerekek hi hepu hɨr nɨnetnau naniyep."

4 *God hɨrak ketpɨwek mekam a? Hɨrak katɨp kar ik: "Hi ap heweikɨn sip hewet mɨt miyapɨr nar ke 7,000 hɨr wen nises hɨm mai hɨr ap newen ninɨp nanwenɨpi niuk me tɨpir Bal au."

5 *Mar ke nɨpaa God naanmɨpre mɨt kerek hɨr nisesik te in ek hɨrak kehimɨtan mɨt miyapɨr ne Isrel han hɨr nisesik nentar hɨrak hanhan keriuweri.

6 *God kises han kɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak kentar hɨrak hanhan keriuweri weinɨm ap menmen hɨr nɨrɨakem o nisesim au. Hɨrak kehimɨteni kentar hɨr nɨrɨak menmen yaaim te God ap hanhan keriuweri weinɨm au.

7 *Hi hatɨp menmen im. Menmen Isrel hɨr hanhan nantɨwem neriuwe hɨm hɨr nisesim, hɨr ap netɨwem au. Te mɨt kerek God hanhan keriuweri kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, hɨr keriyen netɨwem. Mɨt han au, God kewenɨn han kɨr hɨr nisesik au.

8 *Hɨm me God mau tɨwei mɨtɨk profet Aisaia kewisɨm hɨram matɨp mar im:

"God kewenɨn han kɨr te menmen hɨr nɨrem, hɨr ap nisesim.
Menmen hɨr nemtewem, hɨr ap nisesim.
Hɨr nepu nepɨr kerekek nɨpaa ere in."

9 *Hɨm me God mau tɨwei Devit kewisɨm hɨram matɨp mar im:

"Hi hanhan God hɨrak kakwis menmen kerek hɨr nɨam nanɨm hɨram mamriwaank mamɨr ke tɨrpe menep samiyak, o mamɨr ke nan kɨwaai yayiwe mɨtɨk kakrewekɨk hɨrak kakɨnkewɨn.

10 Hi hanhan nanamɨr kɨr toto te hɨr ap nɨr ein ein au.
Hɨr han kɨr enuk me menmen enum mamnen mamnɨp mamɨwaanki nanɨr ke mɨte sip kɨn hɨre weremtɨt menmen wauno yanɨmɨn."

God kɨkaap mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel kaktorhis

11 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr newaank hɨras keriyen nar ke mɨt nentɨrer nan nenkewɨn nani me wɨ hɨr neweikɨn sip newet hɨm me Krais a? Taauye! Hɨr neweikɨn sip newet hɨm me Krais te God kakɨkaap mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, hɨrak kaktorhis. Hɨrak kaknip mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr han enuk nanriuweri nanɨntar menmen yaaim God kerekyorem.

* **10:20** Ais 65:1 * **10:21** Ais 65:2 * **11:1** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5 * **11:3** 1Kin 19:10, 14 * **11:4** 1Kin 19:18 * **11:5** Ro 9:27 * **11:6** Ga 3:18 * **11:7** Ro 9:31 * **11:8** Diu 29:4; Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23, 35:8 * **11:11** Ap 13:46; Ro 10:19

12 Menmen enum mɨt miyapɨr ne Isrel
hɨr nɨrɨakem menip God hɨrak kɨkaap mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk ham kewetɨr men-
men mɨrak yaaim. Hɨr ne Isrel neweikɨn
sip newet menmen yaaim me God te
God kewet mɨt miyapɨr han em. Maain,
mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanweikɨn
sip nanises hɨm me Krais menmen im
mamkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit
wit mamkepi wɨsenum.

13 In ek hi hetpi yi mɨt miyapɨr ap ne
Isrel. Hi aposel kerek God keriuweta hi
han yi mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel,
te hi han yaaik hi hetpi yi mɨt hɨm mɨrak.

14 Te hi mɨtɨk kiutɨp ke Isrel hi hari han
ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel hi enipi
hɨr han enuk hemkre menepam neriuwe
menmen yaaim God kewet mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham em. Te hɨr hanhan enises
hɨm me Krais te God kakɨkepi kaktorhis.

15 God nepei kewis yi mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham ap ne Isrel yi yetikerek
yekiyan yau yentar hɨrak nepei keweikɨn
sip kewet mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel.
Maain hɨrak pɨke kaktorhis hɨr nantik-
erek nankiyan nanu, yi han kitet mekam
mamnen? Menmen im. Hɨr nanu werek
nanɨr ke mɨt nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit.

16 Mɨt hɨr nehimɨtan nu nekɨnpɨ hɨram
me God, te nu heneik, tɨwei o nɨkim mɨrak,
hɨram me God. Ebraham ketike mɨt profet
hɨr yaain hɨr nɨkerek ne God. Te maain
nepenyerer nɨr hɨr nanɨre nɨkerek ne
God.

17 God nepei keremir heneik enum
me mapɨk. Menmen im meteiknai God
keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr han ne
weiwɨk me Isrel. Te hɨrak ketihis yi
mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, yi
yɨre mapɨk me yaank heneik mɨram,
hɨrak keremir kemtɨn mau mapɨk me wit
mekrehɨr ke mapɨk heneik nepei maa.
Yi yepu yari wɨ mɨram te yi eiyu werek
werek.

18 Te yi ap einan yipɨr eiwɨrek me mɨt
miyapɨr ne Isrel God kepɨri kar ke mɨt hɨr
newen nu heneik newɨrem au emɨt! Yi ap
han ekitet yi iuwe au. Yi yɨre nu heneik
keriyen. Nu heneik ap te naanmɨpre
nekɨnpɨ au. Hɨram nekɨnpɨ em hɨram
naanmɨpre nu heneik. Hɨrak au, hɨr mɨt
ne Isrel hɨr nɨre nu nekɨnpɨ, yi mɨt ne
weiwɨk ham yi yɨre nu heneik.

19 Yi eitɨp eiyɨr ik: "God kepɨr mɨt
miyapɨr enun ne Isrel kɨre mɨt newen
nu heneik newɨrem, kewisai haiu mɨt
miyapɨr ne weiwɨk ham haiu mekrehɨr
kɨr te haiu yaain."

20 Hɨm im hɨram yaaim te yi naanempre
hɨras me menmen im. God kepɨri nentar
hɨr ap nises hɨm mɨrak te yi yekrehɨr kɨr
yi yau yentar yi yises hɨm mɨrak. Te yi ap
han kitet yi yaain au. Yi naanempre hɨras
werek werek me menmen yi yisesim te yi
ap einaiwɨrem au.

21 God ap hanhan keriuwe mɨt miyapɨr
ne Isrel hɨr neweikɨn sip newetɨwek. Au,
hɨrak kepɨri. Hɨr nɨre mapɨk heneik me
wit, te yi au, yi yar ke mapɨk heneik ke
yaank. Te yi ap eiyisesik, yi han kitet hɨrak
ap kakɨpɨri kakriwaank a? Taauye! Hɨrak
kakɨpɨri kakriwaank ye!

22 In ek haiu mertei God wɨ ham
hɨrak hanhan keriuwe mɨt, wɨ ham au
kakɨwaanki. Hɨrak kewaank mɨt miyapɨr
kerek ap nisesik, te yi kerek yi yisesik
hɨrak hanhan keriuwi. Yi wen yisesik,
hɨrak hanhan kakriuwi, o au en, hɨrak
kakɨpɨri kakɨr ke mɨt hɨr newen nu heneik
epei maa hɨr newɨrem.

23 Mɨt ne Isrel nanweikɨn sip han ekitet
hɨm yaaim me Krais, hɨr nanises God,
hɨrak pɨke kaktorhis nantikerek nankiyan
nanu nanɨr ke mɨt neremir nu heneik,
hɨr pɨke nekinɨm nanwisɨm mamu heneik
nɨpaa hɨr neremir, hɨram mamwo.

24 God kertei kɨrɨak menmen im kentar
menmen hi hetpiyem im. Yi mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel yi yɨre mapɨk heneik
mɨram me yaank te God nepei kewisi yi
yekiyan yau yetikerek yɨre mapɨk hen eik
me yaank, hɨram mau mapɨk me witeik,
hɨram mewo. Mɨt ne Isrel hɨr nɨre mapɨk
heneik hɨremes me wit te hɨram men-
men weinɨm God kaktorhis hɨr nantik-
erek nankiyan nanu nanɨr ke mɨt pɨke
newis mapɨk heneik nɨpaa hɨr neremir,
hɨram pɨke mamwo.

God hanhan keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe

* **11:25** Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16

25 *Nai yinan, hi hanhan yi yertei werek
werek hɨm nɨpaa mɨt ap nerteiyem. Hi
hanhan yi yerteiyem te yi ap han ekitet yi
yertei menmen yapɨrwe. God nepei kenip
mɨt miyapɨr han ne Isrel hɨr newenɨn han
kɨr ere maain mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham
kerek God kehimɨteni hɨr nanises hɨm
mɨrak hɨr nanɨnen nanisesik.
26 *Maain wɨ im nepei au mesi, mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanises God
hɨrak kakɨkepi kaktorhis. Hɨm me God
mau tɨwei matɨp me menmen im hɨram
matɨp:

"Mɨtɨk kerek kakɨkaap mɨt hɨrak mɨtɨk ke
wit Saion, hɨrak kakɨpɨr menmen
enum mekre han ke nepenyerer ne
maam nɨpu ke Jekop.

27 *Wɨ kerek hi ahɨsak menmen enum mɨr,
hi hises hɨm nɨpaa hi hetpim."

28 Mɨt ne Isrel hɨr neweikɨn sip newet
hɨm yaaim me Krais, te God han enuk
keriuweri, hɨrak kɨkaap yi mɨt miyapɨr
ne weiwɨk ham. Te God kehimɨtan mɨt
ne Isrel hɨr mɨt miyapɨr nɨrak hɨrak han-
han keriuweri kentar nɨpaa hɨrak katɨp
maamrer taiu Ebraham, Aisak, Jekop,
hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Hi naanmamre
nepenyerer ni erekyor yaaim."
29 Maain God pɨke kakrekyor yaaim
kakɨntar hɨrak ap te kakweikɨn han kɨrak
me mɨt miyapɨr ne Isrel kerek hɨrak
kehimɨteni hɨr nɨrak. Hɨrak kakɨkepi.

30 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham,
yi yeweikɨn sip yewet hɨm me God, te in
ek God hanhan kariuwi kekepi kentar mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr neweikɨn sip newet
hɨm mɨrak.
31 God hanhan keriuwi kekepi kentar
hɨr mɨt miyapɨr ne Isrel neweikɨn sip
newet hɨm me God. Te in ek hɨrak God
pɨke hanhan kakriuweri kakɨkepi.

32 *God nepei kenipai haiu mɨt yapɨrwe
haiu meweikɨn sip mewet menmen hɨrak
ketpaiyem. Haiu meweikɨn sip mewet
menmen hɨrak ketpaiyem, te maain hɨrak
hanhan kakriuwai haiu mɨt miyapɨr
yapɨrwe, hɨrak kakrekyai menmen yaaim
kakɨkepai.

Haiu mamwenɨpi niuk me God

33 *God kaiu hɨrak yaaik iuwe. Men-
men hɨrak han kitetim, menmen hɨrak
kerteiyem, hɨram yapɨrwe mɨre tenhaan
me wan, hɨram iuwe mesikenɨk. Haiu
ap te mamɨrtei kenmak hɨrak kɨrɨak men-
men o markeik hɨrak kɨrɨak menmen me
haiu mɨt. Hɨrak kɨrɨakem keremem.
34 *ɨram mɨre hɨm me God mau tɨwei
metpim. Hɨram matɨp mar im:

"Keimɨn hɨrak kertei menmen Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak han kitetim o
keimɨn hɨrak kertei iuwe te hɨrak
ekɨtpɨwek hɨrak kakrɨak menmen
im o menmen eim?

35 *Taauye! Keimɨn hɨrak nepei kewet God
menmen te hɨrak kakwetɨwekem
mamɨkrehɨr kɨrak a?

36 *Taauye! Menmen yapɨrwe mepu,
hɨrak God kerekek kɨrɨakem.
Hɨrak wen naanmɨre menmen
yapɨrwe, hɨram mau mamkepik.
Haiu emwenɨpi niuk mɨrak in
ere tipmain tipmain enum eik.
Keremem."

12

Haiu mamwet God yɨnk kaiu ketike han kaiu mamɨr ke mɨt newepwar menmen newet God em

1 *Nai yinan, hi hetpi hɨm manp mar
im. God nepei hanhan keriuwe haiu mɨt,
hɨrak kerekyei menmen yaaim kekepai
keriuwerem. Te yi eiwet God yɨnk ki
ketike han ki eiyɨr ke mɨt hɨr newepwar
menmen newet God em. Yi eiwet God yɨnk
ki ketike han ki, yi eiyisesik eirɨak men-
men mɨrak. Te hɨrak han yaaik kakriuwi.
Mar im yi yewenɨpi God werek werek
yekre han ki.
2 *Yi ap eiyises menmen eiyɨr ke mɨt
miyapɨr ne tɨ hɨr nisesim au emɨt! Yi eiwis
God hɨrak kakweikɨn han ki te yi eire mɨt
hɨr han kɨr hanhan nanises God werek
werek. Te yi eiyɨrtei menmen God hanhan
yi eiyisesim. Hɨram yaaim mamnip God
han yaaik, hɨram mamkepi werek werek.

* **11:26** Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7 * **11:27** Ais 27:9; Jer 31:33-34 * **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35** Jop 41:11 * **11:36** 1Ko 8:6 * **12:1** Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5; Jo 4:24 * **12:2** Ef 4:23, 5:10, 17

Haiu mamwis menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem hɨram mamkepai haiu mamrɨak menmen

3 *Hi hetpi menmen im hentar God hanhan keriuwa hi hɨrɨak menmen mɨrak. Yi ap han ekitet yi yɨre mɨt miyapɨr iuwe yinɨn mɨt miyapɨr han au emɨt! Yar ke yi yises God yeit menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetiyem mamkepi yi yɨrɨak menmen hɨrak kehimɨteniyem, te yi han kitet yi yaain o au.

4 *Hɨm im yaaim mentar haiu yɨnk kaiu kiutɨp te pɨnam mɨram yapɨrwe. Ham pɨnam hɨram mɨrɨak menmen ham, pɨnam mɨrɨak menmen ham.

5 *Mar im haiu mɨt miyapɨr haiu yapɨrwe te haiu mɨre yɨnk kiutɨp mentar haiu mises hɨm me Krais, te haiu yapɨrwe niutɨp niutɨp mamkaapan.

6 *Menmen God kerekyeiyem keweteiyem hɨram ap mɨpɨram au. God nepei kewetei haiu mɨt han menmen mɨrak te haiu mewepyapɨr hɨm hɨrak ketpeiyem, te haiu emwepyapɨrem mar ke haiu mises God memtau hɨm mɨrak.

7 Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu emkaap mɨt, te haiu emkepi. Hɨrak kehimɨtenai haiu mɨt han haiu mamtɨp mɨt menmen, te haiu emɨtporem.

8 *Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu matɨp mɨt hɨm haiu mamkepi mamkɨak han kɨr kakriuwerem, te haiu mamɨtpim mamkepi. Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu emwet mɨt han menmen pɨnam me menmen maiu kerek haiu metenenim, te haiu emwetɨrem. Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu naanmamre mɨt miyapɨr han, te haiu emisesim emrɨakem werek werek. Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu mɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o miyapɨr mɨkan nɨr epei naa, te haiu emkepi werek werek.

Menmen yi yisesim te yi hanhan yeriuwehan

9 *Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan yeriuwe mɨt. Menmen yaaim yi hanhanem. Menmen enum au, yi eineinɨm.

10 *Yi hanhan yeriuwe ni yinan ne Krais yar ke yi hanhan yeriuwe ni ne wɨnak ki. Yi han ekitet mɨt han hɨr ninɨni te yi eiwenɨpi niuk mɨr hɨr yaain.

11 *Yi ap eiyu yain yain au emɨt. Yi eirɨak menmen yaaim me Mɨtɨk Iuwe God yeriuwe han ki iuwe.

12 *Yi han yaaik eiyu eimerɨr Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak pɨke kaknen. Menmen enum mamnen mamiwep, te yi han tokik eiyu. Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen.

13 *Mɨt miyapɨr han nises hɨm me God, hɨr netenen menmen auri, te yi eikepi naanempror eiriuwe menmen mi. Yi naanempre mɨt miyapɨr han ne wit hak nanɨnen nanri.

14 *Mɨt kerek hɨr neriwaank yi ap eiyitehi God hɨrak kakrekyor enum au emɨt! Yi eiyitɨwekhi hɨrak ekɨkepi hɨr nanisesik.

15 *Mɨt miyapɨr hɨr han yaaik, yi han yaaik eitikeri. Hɨr han enuk me menmen, te yi han etwenɨni.

16 *Yi han kiutɨp eikiyan eiyu. Yi ap han ekitet yi iuwe au emɨt. Yi eitike mɨt miyapɨr weinɨn yi eiriyan eino in eino ein. Yi ap han ekitet yi yertei iuwe yinɨn mɨt han.

17 *Mɨt kerek nerekyi enum, yi ap eirekyor menmen enum eiyɨr ke hɨr nerekyiyem au emɨt! Yi eirɨak menmen mɨt miyapɨr han nertei hɨram yaaim.

18 *Yi ap einehan einepan au emɨt. Yi hanhan eitike mɨt miyapɨr yapɨrwe eikiyan eiyu.

19 *Nai yinan, yi ap eirɨak mɨt menmen enum eiyɨr ke hɨr nerekyiyem au emɨt. Yi eiwis God maain hɨrak kakrɨak mɨt menmen kerek han enuk kakriuweri. Yi eiwisɨk hɨrak kakrɨakem kakɨntar hɨrak katɨp hɨm mɨt newisɨm mau tɨwei mar im:

* **12:3** 1Ko 12:11; Ef 4:7 * **12:4** 1Ko 12:12 * **12:5** 1Ko 12:27; Ef 4:25 * **12:6** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8** 2Ko 9:7 * **12:9** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * **12:10** 2Pi 1:7; Fl 2:3 * **12:11** Ap 18:25; Rev 3:15 * **12:12** 1Te 5:17 * **12:13** Hi 13:2 * **12:14** Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15** Sam 35:13 * **12:16** Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21 * **12:17** 1Te 5:15 * **12:18** Mk 9:50; Hi 12:14 * **12:19** Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4; 2Te 1:6-7; Hi 10:30 * **12:20** Pro 25:21-22; Mt 5:44

"Maain hi God hɨrekes ahɨwanki arekyor enum."
20 *Te yi ap eirekyor menmen enum au emɨt. Mɨt kerek hɨr nerekyi enum, hɨr nɨnpɨ maan yi eiwetɨr menmen hɨr nanɨm, o hɨr hɨm niu enuk (o mar kewenkɨkor hɨm) yi eiwetɨr tɨpar mei hɨr enɨm. Yi eirɨak menmen mar im yi eirekyor hɨr yɨnk enuk neriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨram mar ke yi yewen si yeunek mentar paan kɨr,
21 te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki maminɨni au emɨt. Yi eiyinɨn menmen enum eiriuwe menmen yaaim yi yɨrɨakem.

13

Haiu emises hɨm me gavman

1 *Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp nanɨmtau hɨm me mɨt iuwe ne gavman hɨr enisesim. God kehimɨtan gavman hɨr naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit wit. God kewis mɨt ne gavman in ek hɨr nau tɨ naanmɨprai.
2 Mɨt kerek hɨr ap nises hɨm me gavman hɨr netpor, hɨr neweikɨn sip newet menmen God kewisɨm. Hɨr neweikɨn sip newet gavman, te maain gavman hɨr nanɨnɨp nanɨnterim.
3 *Mɨt ne gavman hɨr ap nepu nenip mɨt yaain hɨr nɨneini au. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak enum keremem. Yi yɨnapen gavman hɨr han yaaik nanriuwi te yi ap eirɨak menmen enum au. Yi eirɨak menmen yaaim keremem te hɨr nantɨp yi yaain.
4 Hɨr nɨre mɨt ne God nekrehɨr kɨrak naanmamri te yi eiyu werek werek. Yi eirɨak enum yi eineini eiyɨntar hɨr ap neit niuk iuwe weinɨm au. Hɨr netɨwem neiyɨm nanriwaank nanriuwe menmen mɨr. Hɨr nekrehɨr ke God hɨr nanɨnep mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen enum.
5 Te yi eiyɨmtau hɨm me gavman eiyisesim. Yi ap eiyisesim eiyɨntar yi yɨneini hɨr naniwep keremem au. Yi eiyisesim eiyɨntar yi yekre han ki yertei hɨram yaaim.
6 Yi eiwɨr pewek me takis eiyɨntar hɨr mɨt ne gavman hɨr nekrehɨr ke God, hekrit hɨr naanmɨpri te yi eiyu werek werek.
7 *Te yi eiwet mɨt ne gavman menmen yapɨrwe hɨr nitihiyem. Yi eiwet mɨt ne gavman pewek me takis hɨr nitihiyem. Yi eiwet mɨt ne gavman pewek me takis me tɨ hɨr nitihiyem. Yi eiwenɨpi niuk me mɨt ne gavman hɨr iuwe. Yi han ekitet mɨt ne gavman hɨr iuwe yi eirekyor menmen yaaim.

Mɨt miyapɨr kerek hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han hɨr nises hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei

8 *Yi eiwet mɨt menmen emrer mɨr me menmen kerek nɨpaa yi yetɨwem. Menmen miutɨp mamu te yi eiwet mɨt em. Hɨram menmen im. Yi hanhan yeriuwehan. Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan neriuwehan, hɨr nises hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei.
9 *Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar im: "Yi mɨt eitike miyapɨr yi ap eirihis mɨt miyapɨr epei neit mɨkan eiwenɨnem au emɨt! Yi ap einep mɨt han hɨr nani. Yi ap eikintɨp menmen me mɨt han. Yi ap hemkre menepam menmen me mɨt han." Hɨm meiyam mepu hɨram mises hɨm im miutɨp Moses kewisɨm. Hɨram matɨp, "Yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eiyɨr ke yi hanhan eiriuwe hɨras."
10 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han ap te nanrekyor enum taau. Te hɨr hanhan neriuwe mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me God werek werek Moses kewisɨm mau tɨwei.

Haiu emises menmen yaaim

11 *Yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eiyɨntar yi yertei in ek yi ap eire mɨt ne wɨtaan nɨwaai au. Yi eiyɨkrit eiyises God yi eirɨakan werek werek eiyɨr ke mɨt kerek ne wɨtaan nɨwaai. Hɨr nekrit nentar nɨpaa haiu minɨn mises hɨm me God, wɨ hɨrak pɨke kaknen kakɨkepai kaktaihis hɨram wen yanɨmɨn. Te in ek wɨ epei man menep.
12 *Hɨram mɨre wɨtaan nepei au, wanewik mamnen te haiu emweikɨn sip

* **13:1** Ta 3:1; Pro 8:15; Jo 19:11 * **13:3** 1Pi 2:13-14, 3:1, 3 * **13:7** Mt 22:21 * **13:8** Mt 22:39-40; Je 2:8 * **13:9** Eks 20:13-17; Lev 19:18 * **13:10** 1Ko 13:4-7 * **13:11** Ef 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12** Ef 5:11, 6:11

emwet menmen enum me tɨ im hɨram mɨre menmen me wɨtaan. Haiu emises menmen me God hɨram mɨre nopen o yipo henmik haiu metɨwem me wepni hɨram mekepai haiu maminɨn menmen enum mamri han kaiu.

13 *Haiu emises menmen yaaim mamrɨak menmen yaaim mɨre mɨt ne wepni nɨrɨakem. Haiu ap emises menmen enum me wɨtaan mɨt nɨrɨakem mar im. Hɨr naam tɨpar si enum naam menmen yapɨrwe ere hɨr netaritari, hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr hemkre menepam me menmen yapɨrwe, hɨr nenehan nentar menmen im.

14 *Te yi au. Yi eiyitehi Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais hɨrak kakɨkepi naanmampri yar ke yi yeriuwet klos mau yɨnk ki. Yi ap han ekitet eiyises menmen enum, menmen han ki hanhanem au emɨt!

14

Haiu ap han mamɨnpep mamɨntar menmen me naiu yinan ne Krais hɨr nɨrɨakem

1 *Yi eiwis mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God te hɨr ap nertei menmen werek werek wen au, yi eiwisi hɨr nanɨnen nanu nantikewi eiwenɨpi niuk me God. Te yi ap eitikeri einehan me menmen hɨr han kitet nanisesim au emɨt!

2 *Mɨt han nises God werek werek, hɨr nanɨm menmen yapɨrwe. Te mɨt han hɨr nises God hɨr ap nertei menmen mɨrak werek werek. Hɨr nɨnapen samiyak hɨr naam teket weisan keremem. Hɨr han kitet hɨr nanɨm sak te God han enuk kakriuweri.

3 *Yi mɨt miyapɨr kerek yaam menmen yapɨrwe yi ap einan yipɨr eiwɨrek ke mɨt kerek nɨnapen samiyak hɨr naam, teket weisan keremem au.

4 *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim menmen mɨt han hɨr nɨre wok mɨt ne Krais hɨr nɨrɨakem a? Mɨtɨk Iuwe Krais kerekek hɨrak han ekitet menmen mɨt nɨrak hɨr nɨrɨakem, hɨram yaaim o enum. Hi han kitet hɨrak kaktɨp hɨram yaaim mamɨntar hɨrak kakɨkepi nanises menmen yaaim.

5 *Mɨt han hɨr han kitet wɨ ham hɨram minɨn wɨ ham. Mɨt han au, hɨr han kitet wɨ yapɨrwe hɨram mɨpɨram. Yi mɨt niutɨp niutɨp yi han ekitet werek menmen yi eiyisesim.

6 Mɨt neimɨn hɨr han kitet wɨ ham hɨram, hɨr nises menmen im newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem. Mɨt miyapɨr kerek hɨr naam samiyak hɨr newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem nentar hɨr natɨp God hɨrak yaaik me menmen hɨrak kewetɨrem. Mɨt miyapɨr kerek naam teket weisan weinɨm, hɨr newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨr natɨp God hɨrak yaaik me menmen hɨrak kewetɨrem.

7 Haiu mɨt ap mepu mises han kaiu, haiu ap mami mamises han kaiu au.

8 *Haiu mamu me menmen haiu mɨrɨakem, te haiu mamwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mami te menmen haiu mɨrɨakem hɨram mamwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mamu o haiu mami, haiu mɨt miyapɨr mamises han kɨrak mamɨntar haiu ne Krais.

9 Haiu mɨt miyapɨr ne Krais mentar Krais kaa, te hɨrak kakɨr ke Mɨtɨk Iuwe ke mɨt miyapɨr nepei naa netike haiu mɨt miyapɨr kerek wen mepu.

10 *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi yenmak te yi einan yipɨr eiwɨrek eiyɨntar ni yinan a? Maain haiu yapɨrwe mamɨrp mamrapɨt God, hɨrak skelim haiu mɨt me menmen haiu epei mɨrɨakem.

11 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:

"Hi hepu, te hi Mɨtɨk Iuwe God hetpi werek. Mɨt, miyapɨr, tɨpir, hɨr nanɨrp nanerepta nanwen ninɨp nanitehɨr nantɨp nanɨr ik: 'Ti hɨrekes kerekek ti God.' "

12 *Tɨs, haiu yapɨrwe mamtɨp God menmak haiu mises menmen haiu mɨrɨakem me wɨ haiu mau tɨ, te haiu naanempre hɨras. Te haiu skelim naiu yinan me menmen enum hɨr nɨrɨakem em epei au emɨt!

Haiu ap mamrɨak menmen meiyɨm mamɨwaank naiu yinan mamriuwerem

* **13:13** Lu 21:34; Ef 5:18 * **13:14** Ga 3:27 * **14:1** Ro 15:7 * **14:2** Jen 1:29, 9:3 * **14:3** Kl 2:16 * **14:4** Mt 7:1; Je 4:11-12 * **14:5** Ga 4:10 * **14:8** Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10 * **14:10** Mt 25:31-32; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **14:11** Ais 45:23; Fl 2:10-11 * **14:12** Ga 6:5

13 Te haiu skelim naiu yinan nepei
au emɨt! Yi han ekitet menmen im.
Yi ap eirɨak menmen nanɨnip ni yinan
hɨr nanrɨak menmen enum. Menmen
im hɨram mamɨr ke mɨtɨk kerewo nan
kenkewɨn.
14 *Hi hises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, te
hi hertei menmen yapɨrwe hɨram yaaim.
Mɨtɨk hak han kitet menmen hɨram enum
te hɨrak ap kakisesim o kakɨm au emɨt.
15 *Samiyak o menmen yi yayɨm hɨram
mamɨwaank ni yinan han kɨr, te yi ap
hanhan yeriuweri au. Yi ap eiwis men-
men yi yayɨm mamnip mɨt miyapɨr kerek
Krais kaa kakɨkepi, hɨram mamɨwaank
menmen mɨr me Krais hɨr nisesim.
16 *Yi ap eiwis menmen yaaim yi yisesim
hɨram mamnip mɨt han hɨr nantɨp hɨram
menmen enum.
17 God naanmɨprai haiu misesik hɨram
ap menmen me tɨpar haiu mamɨm metike
menmen au. Hɨram menmen me God
Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem haiu misesim, te
haiu metike God mekiyan mau haiu han
yaaik mamu.
18 Mɨt miyapɨr kerek nertei menmen
me menmen mɨt nanɨm hɨram menmen
weinɨm, hɨr nises menmen Krais han-
hanem, te God han yaaik kakriuweri, mɨt
miyapɨr han nantɨp, "Hɨr yaain."
19 *Te haiu hanhan emises menmen
mamnip haiu mɨt yapɨrwe emkiyan emu
han kiutɨp haiu emkaapan.
20 Yi ap eiyɨwaank menmen God
kɨrɨakem kekre han ke mɨt miyapɨr han
yentar yi yenehan yentar menmen me yi
yayɨm. Menmen yapɨrwe hɨram yaaim,
te yi yayɨm menmen hɨram mamnip ni
yinan hɨr nanises menmen enum, te
menmen yi yaam hɨram menmen enum.
21 *Samiyak o tɨpar si enum yi yaam
o menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem hɨram
menip ni yinan hɨr nises menmen enum,
te yi ap yayɨm o eirɨakem meiyam nepei
werek emɨt!
22 Menmen yi han kitetim me naan o
tɨpar si enum hɨram yaaim te yi yayɨm,
yi ap eiwepyapɨrem eiri han ke mɨt han
eiriuwerem au emɨt! Hɨram menmen me
yi mɨt yetike God. Mɨt kerek han kɨr ap
katɨp menmen hɨr nisesim nanɨm hɨram
enum me menmen hɨr han kitet hɨram
yaaim, hɨr han yaaik nanu.
23 *Te mɨt kerek han kɨr katɨp menmen
im hɨram menmen enum, te hɨr nanɨm,
hɨr nɨrɨak menmen enum. Han kɨr nepei
ketpor hɨram enum te hɨr ap nisesik au.
Hɨr nɨkɨamnaan naam. Menmen mɨt han
kitet hɨram enum te nanisesim, menmen
mar im hɨr nisesim God katɨp hɨram
enum.

15

Haiu emises han ke Krais

1 Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me
God werek werek, haiu ap emises han
kaiu mamɨm menmen o mamrɨak men-
men menip naiu yinan ne krais ap nises
God werek werek hɨr han enuk neriuw-
erem au emɨt!
2 *Haiu emwen han kaiu emkepi me
menmen hɨr han kitet hɨram enum te hɨr
enises God werek werek.
3 *Krais hɨrak hɨrekes ap kises han kɨrak
me menmen au. Hɨrak kises hɨm me
God te menmen enum man mewaankek.
Hɨm me God mau tɨwei Sam hɨram matɨp
me menmen mar im: "Hi Mɨtɨk Iuwe hi
hekrehɨr ke ti God hi heriuwe menmen
enum mɨt enun netpim me ti hɨram man
meiyep."
4 *Hɨm me God yapɨrwe mɨt nɨpaa ein
newisɨm mau tɨwei hɨram mamkepai haiu
han tokik emu me menmen enum mam-
nen mamraiwaank, haiu mamerɨr wɨ haiu
mamɨt menmen God kakwetaiyem.
5 Hi hanhan God kerek kekepai haiu han
tokik mamu haiu mamrɨrɨwek kaktaihis,
hɨrak kakɨkepi yi eiyises menmen Krais
Jisas kɨrɨakem yi eikiyan eiyu.
6 Te yi yapɨrwe eire han kiutɨp yi ei-
wenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk
kaiu Iuwe Jisas Krais.

Krais kɨkaap mɨt miyapɨr ne Isrel netike mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham

7 *Te yi mɨt miyapɨr en yi eiyɨthis ni
yinan eitikeri han kiutɨp eiyu eiyɨr ke

* **14:14** Ap 10:15; Ta 1:15 * **14:15** 1Ko 8:11-13 * **14:16** Ta 2:5 * **14:19** Ro 12:18, 15:2 * **14:21** 1Ko 8:13
* **14:23** Ta 1:15 * **15:2** Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33 * **15:3** Sam 69:9 * **15:4** Ro 4:23-24; 1Ko 10:11 * **15:7**
Ro 14:1 * **15:8** Mt 15:24 * **15:8** Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49

Krais ketihis yi mɨt miyapɨr te mɨt nau tɨ
nanwenɨpi niuk me God nanɨnterim.
8 **Yi eiyɨthis ni yinan eitikeri eikiyan
eiyu eiyɨntar hi hetpi menmen im me
Krais. Hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk kɨkaap
mɨt ne Isrel kerek nerekir yɨnk kɨr,
hɨrak keteiknor God katɨp hɨm yaaim
hɨrak kakises menmen nɨpaa katɨp maam
nɨpurer tɨrak Ebraham Aisak Jekop hɨrak
ketporem. Hɨrak ken kɨrɨak menmen im
keremem au.
9 Krais kan te mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham nanwenɨpi niuk me God me menmen
im. God hɨrak hanhan keriuwe haiu mɨt
yapɨrwe. Hɨm me God mau tɨwei Sam
kerek Devit kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"Hentar menmen im hi hau nɨmɨn ke mɨt
miyapɨr ne weiwɨk ham, hi awenɨpi
niuk mit, hi hinut henye."
10 *Hɨram hɨm ham Moses kewisɨm hɨram
matɨp mar im:
"Yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel eitike mɨt
miyapɨr ne Isrel, yi han yaaik eiyu."
11 *Hɨm ham matɨp mar im:
"Yi mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel,
yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe
God. Yi yapɨrwe yi eiwenɨpiyek
wɨsenum."
12 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei
matɨp mar im:
"Maain nepenyek hak ke maam Jesi (hɨrak
haai ke Devit) hɨrak kaknen kakɨr
ke nu hɨr mɨt nɨkan, hɨrak pɨke
kensunen. Hɨrak kaknen mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel hɨrak naan-
mamror hɨr nanmeriyɨwek hɨrak
kakɨkepi hɨr nanɨre yaain."
13 Hi hanhan God kerek kenipai haiu
mameriyɨwek hɨrak kakɨkepai kaktaihis,
hɨrak kaknip yi han yaaik wɨsenum yi han
ki kaku werek yi yisesik werek werek.
Te God Hɨmɨn Yaaik kakriuwe menmen
mɨrak iuwe kaknipi yi eimeriyɨwek ere
God kakweti menmen yaaim mɨrak.

Pol hɨrak han yaaik keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Nai yinan, hi hɨrekes hertei hekre han
kai yi hɨras yi yaain, yi yɨrɨak menmen
yaaim. Yi yertei hɨm me God werek werek
yi yertei yatɨp mɨt han ne yi hɨras en
yeteiknor menmen mɨrak.
15-16 *Te hi nepei hewisi menmen ham
hetpi hɨm manp heriuwerem. Hi ap
hɨnapen hetpiyem au. Hi hanhan hetpi
menmen me hi hekekyi han ki hentar
God hɨrak hanhan keriuwa kehimɨtena hi
hɨre mɨtɨk aposel ke Jisas Krais, hi hɨrɨak
menmen hɨkaap mɨt miyapɨr ap ne Isrel
neriuwerem. Hi hɨrɨak menmen har ke
mɨtɨk pris hɨrak kɨrɨakem. Hi hatɨp mɨt
miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel hɨm me
God, te God Hɨmɨn Yaaik kaknipi hɨr yaain
nanɨr ke menmen mɨt pris newepwarem
newet God em, hɨrak kehimɨtenor hɨr ne
God Haai, hɨrak han yaaik kakriuweri.
17 Hi han yaaik heriuwe menmen hi
hɨrɨakem me God hentar hi ke Krais Jisas.
18 *Hi ap hatɨp me menmen ham au.
Hi hatɨp me menmen Krais kekepa hi
hɨrɨakem te mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk
me Isrel, hɨr nemtau hɨm me God hɨr
nisesim. Hɨrak kekepa keriuwe hɨm hi
hetpim, metike menmen hɨrak kekepa hi
hɨrɨakem mar im.
19 God Hɨmɨn Yaaik kekepa hi hɨrɨak
menmen yaaim hɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap
o his hɨt mɨr enum. Te hi herp Jerusalem,
hi hen yanɨmɨn ere hi hɨpiun provins
Ilirikam, hi hewepyapɨr hɨm yaaim me
Krais, hi atɨp mɨt em.
20 *Me menmen im hi hɨrɨakem, hi han-
han wɨsenuk hi hewepyapɨr hɨm yaaim
me Krais hetpim heit wit kerek mɨt ap
nemtau hɨm me Krais wen au. Te hi
ap hɨrɨak menmen heit wit kerek mɨt
han nepei netpor hɨm. Hi hɨnapen arɨak
menmen im. Hɨram mar ke hi hime wɨnak
kentar teinɨk mɨtɨk hak epei hekin hei
yem hamɨr.
21 *Au, hi hanhan hises hɨm me God mau
tɨwei nɨpaa Asaia kewisɨm mar im:
"Mɨt miyapɨr kerek mɨt han ap nan net-
por menmen me Mɨtɨk Iuwe, hɨr
nanɨrek. Hɨr mɨt miyapɨr kerek
nɨpaa ap nemtau menmen mɨrak,
hɨr nanɨrteiyem."

Pol hanhan kakɨr mɨt ne Rom te hɨrak

* **15:10** Diu 32:43 * **15:11** Sam 117:1 * **15:12** Ais 11:10; Rev 5:5 * **15:15-16** Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17 * **15:18** 2Ko 3:5 * **15:20** 2Ko 10:15-16 * **15:21** Ais 52:15

kakno wit Spen

22 *Nɨpaa ere in, hi ap han hɨri hentar
menmen hi nepei hetpiyem.
23 Te in ek hi hɨrɨak menmen meit wit
im nepei au. Me tito yapɨrwe hi hanhan
anen ari.
24 *Te hi han kitet hi ari hi ehu me wɨ
meiyam atikewi. Hi ehu etikewi epei au,
yi eikepa eiriuweta hi ano ein.

25 *In ek kerekek hi ano wit Jerusalem,
te hi akaap mɨt miyapɨr ne God en.
26 *Hi eno Jerusalem hentar mɨt miyapɨr
ne Masedonia netike mɨt miyapɨr ne
provins Akaia han kitet nanɨsiuwe pewek
mamno mamkaap mɨt miyapɨr ne God
neit en, hɨr enun ap netenen menmen mei
au.
27 *Hɨr hanhan nanriuwet menmen
im mamkepi nanriuwerem. Hɨr enkepi
nanwetɨr menmen mamɨkrehɨr mɨram
mentar menmen im. Nɨpaa hɨr mɨt
ne Jerusalem hɨr newetɨr menmen mɨr
yaaim me God, te in ek hɨr nanwetɨr
mei mamɨkrehɨr mɨram nankepi nan-
wetɨr pewek mei.

28 Te hi hanhan ahinɨn arɨak menmen
im. Hi hewetɨr pewek im kerek mɨt
miyapɨr hɨr netɨwem nesiuwerem man.
Epei au, te hi anen ari yi yeit yayiwe ke
wit Spen.
29 *Maain wɨ hi anen ari, hi hertei Krais
kaku kakɨkre han kai iuwe te hi akepi
ariuwe menmen im hɨrak hanhan kak-
wetiyem.

30 *Nai yinan, hi hitihi hɨm manp hentar
yi han kitet menmen me Jisas Krais metike
menmen me hanhan meriuwehan God
Hɨmɨn Yaaik kewisɨm mekre han kaiu, yi
yetikewa haiu mamitehi God iuwe me hi.
31 Yi eitɨwekhi hɨrak naanmamrau me
mɨt neit provins Judia hɨr ap nises hɨm
me God ap te hɨr naniyep. Yi eiyitehi
God hɨrak kaknip hɨr mɨt miyapɨr nɨrak
neit wit Jerusalem hɨr han yaaik nanriuwe
pewek hi ewetɨrem.
32 God hanhan hi anen ari, te hi han
yaaik ehu etikewi me wɨ mei kike.

33 Hi hanhan God kerek kenipai han
kaiu kau werek, hɨrak kaku kaktikewi.
Keremem.

16

Pol kesiuwe hɨm gude katɨp mɨt miyapɨr hɨr yaain

1 Hi hanhan hetpi me mɨte paiu yina
piutɨp niuk mɨre Fibi. Hɨre mɨte kerek
wises hɨm me God hɨre wɨkaap mɨt
miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God neit wit
Senkria.
2 Hi hetpi me mɨte ip e te yi yaitɨwehis
yayɨr ke mɨt miyapɨr ne God enisesim.
Yi eirekyɨwerem eiyɨr ke God hanhan
yi eirɨakem. Yi eikepiye eiriuwe men-
men hɨre hanhan wautɨwem wawɨntar
hɨre nepei wekepa hi hetike mɨt miyapɨr
yapɨrwe.
3 *Yi yaitɨp Prisila wetike mɨtɨk kɨre
Akwila hi hetpor hɨr yaain. Hɨr nɨrɨak
menmen me Jisas Krais netikewa.
4 Nɨpaa hɨr menep nani te hɨr nekepa.
Hi kerekek han yaaik heriuweri au. Mɨt
miyapɨr yapɨrwe ap ne weiwɨk me Isrel
kerek nises hɨm me God nerer wit wit hɨr
han yaaik neriuweri.
5 *Yi yaitɨp mɨt miyapɨr kerek nererik
neit wɨnak kɨr newenɨpi niuk me God
neitai, yi yayɨtpor hi hatɨp hɨr yaain.
Yi yaitɨp kai yinak yaaik Epinitas hɨrak
yaaik. Hɨrak mɨtɨk kinɨn mɨt miyapɨr ne
Esia, hɨrak kinɨn kises hɨm me Krais.
6 Yi yaitɨp Maria hi hetpɨwe hɨre yaaip.
Hɨre wɨrɨak menmen yapɨrwe wekepi
weriuwerem.
7 Yi yaitɨp Andronaikas ketike Junias
hi hetpɨwekɨt hɨrakɨt yaaikɨt. Hɨrakɨt
te weiwɨk mai hɨrakɨt nɨpaa tetikewa
men wɨnak enuk. Hɨrakɨt mɨtɨkɨt aposel
niuk mɨrakɨt hɨram iuwe mɨt yapɨrwe
nerteiret. Nɨpaa hi hises hɨm me Krais
wen au, hɨrakɨt nepei tisesim.
8 Yi yaitɨp Amplietas hi hetpɨwek hɨrak
yaaik. Hi hanhan heriuwerek, hɨrak kai
yinak ke Krais.
9 Yi yaitɨp Eban hi hetpɨwek hɨrak yaaik.
Hɨrak kɨrɨak menmen me Krais ketikewai.

* **15:22** Ro 1:10-13 * **15:24** 1Ko 16:6 * **15:25** Ap 19:21, 24:17 * **15:26** 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12 * **15:27** Ro 9:4; 1Ko 9:11 * **15:29** Ro 1:11 * **15:30** 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1 * **16:3** Ap 18:2, 18, 26 * **16:5** 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15

Yi yaitɨp Stekis hi hetpɨwek hɨrak yaaik, hɨrak kai yinak yaaik.

10 Yi yaitɨp Apelis hi hetpɨwek hɨrak yaaik. Hi hemtau mɨt natɨp mɨt enun nerekyɨwek enum te hɨrak kises Krais werek werek. Yi yaitɨp mɨt miyapɨr neit wɨnak ke Aristobyulas hi hetpor hɨr yaain.

11 Yi yaitɨp Herodion kerek kai ke weiwɨk miutɨp, hi hetpɨwek hɨrak yaaik. Yi yaitɨp mɨt miyapɨr neit wɨnak ke mɨtɨk Nasisas kerek nises hɨm me Krais, hi hetpor hɨr yaain.

12 Yi yaitɨp Traifina wetike Traifosa hi hetpor hɨr yaain. Miyapɨr wik in hɨr nɨrɨak menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi yaitɨp mɨte Pesis hi hetpɨwe hɨre yaaip. Hɨre pai yaaip wɨrɨak menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe Krais.

13 *Yi yaitɨp Rufas kerek mɨtɨk yaaik kises Mɨtɨk Iuwe Krais werek werek, hɨrak ketike miye pɨrak, kerek hɨre wɨre miye pai, hi hetpor hɨr yaain.

14 Yi yaitɨp Asinkritas, Fligon, Hemis, Patrobas, Hemas netike mɨt han nises hɨm me Krais nau netikeri, hi hetpor hɨr yaain.

15 Yi yaitɨp Filologas, Julia, Nerias ketike yenten pɨrak, Olimpas, hɨr netike mɨt miyapɨr han hɨr nises God hɨr nau netikeri, hi hetpor hɨr yaain.

16 *Yi mɨt en yi yises menmen yi yɨrɨakem, yi eiktaanhis yaitɨp yi hɨras yi yaain. Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Krais in hɨr nesiuwe hɨm netpi yi yaain.

Yi einepɨn eikeipɨn mɨt kerek nanri han ke mɨt hɨr nenke hasini han nen pɨnak han nen pɨnak

17 *Nai yinan, hi hetpi yi naanmamre hɨras me mɨt kerek hɨr nanri han ke mɨt te hɨr nenke hasini han nen pɨnak, han nen pɨnak, hɨr neweikɨn sip newet hɨm me God nɨpaa mɨt hɨr netpiyem. Hɨr newaank mɨt nises hɨm me God neriuwe hɨm ham. Yi einepɨn eikeipnor.

18 *Mɨt nar ik hɨr ap nɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Au, hɨr nises menmen me han kɨr. Hɨr newises mɨt miyapɨr kerek ap han kitet hɨr netpor enum, hɨr nemitorpɨn nimornɨpɨn neriuwe hɨm mɨr yaaim weinɨm.

19 *Yi yises hɨm me God werek werek te mɨt nerer wit wit nemtewem. Menmen im menipa hi han yaaik heriuwi. Hi hanhan yi yertei werek menmen hɨram yaaim, te menmen enum mamri han ki yi eiyisesim au.

20 *God kerek hɨrak kenipai han kaiu kau werek menep te kakinɨn Seten te yi eiyinɨn menmen mɨrak. Hi hanhan Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas hɨrak kakrekyi yaaim kaku kaktikewi.

Mɨt han nesiuwe hɨm natɨp gude me mɨt ne Rom

21 *Timoti kerek kɨrɨak menmen ketikewa hɨrak ketpi yi yaain. Lusias, Jeson, Sosipata, hɨr ne weiwɨk mai, hɨr netpi yi yaain.

22 Hi Tetias, hi hemtau hɨm me Pol ketpewem hi hewisɨm mau tɨwei im, hi hɨrekes hetpi yi yaain yentar yi yises Mɨtɨk Iuwe.

23 *Mɨt miyapɨr nises hɨm me God nererik neit wɨnak ke mɨtɨk Gaias newenɨpi niuk me God. Hɨrak kerek naanmɨmprau hi Pol me menmen te hɨrak kerekek ketpi yi yaain. Erastas, hɨrak kuskus ke wit iuwe ik ketike kaiu yinak Kwotas, hɨrakɨt tetpi yi yaain.

24 (Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais kakrekyi menmen yaaim.)

Yi eiwenɨpi niuk me God

25 *Haiu mamwenɨpi niuk me God. Hɨrak kakɨkepi yi eiyises hɨm mɨrak werek werek han tokik eiyu. Hɨm im yaaim me Jisas Krais kerek hi hatɨp mɨt em, hɨram nɨpaa God kɨsawɨnem.

26 *Te in ek hɨrak kewepyapɨrem keteiknaiyem meriuwe hɨm mɨt profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei. God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik nepei katɨp hɨm manp te haiu mɨt mewepyapɨrem mamtɨp mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham nerer wit wit hɨm mɨrak, te hɨr nanɨmtewem nanisesim.

* **16:13** Mk 15:21 * **16:16** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10 * **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15 * **16:21** Ap 16:1-2, 19:22, 20:4 * **16:23** 1Ko 1:14 * **16:25** Ef 1:9, 3:5, 9; Kl 1:26 * **16:26** Ro 1:5 * **16:27** 1Ti 1:17; Ju 25

27 *Hi hanhan haiu mamwenɨpi niuk
me God hɨrak kerekek kertei menmen
yapɨrwe. Haiu mamwenɨpi niuk mɨrak
tipmain tipmain enum eik mamɨntar
menmen Jisas Krais kerekyaiyem.

Mepɨr keremem

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt ne wit Korin *1:1-9*
Hɨm me mɨt hɨr nenke hasini *1:10–4:21*
Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨran nisesan *5:1-13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *6:1–7:40*
Hɨm me mɨt ne tɨ netike mɨt ne weiwɨk me God *8:1–11:1*
Hɨm me menmen mɨt nɨrɨakem newenɨpi niuk eme God neit sios *11:2–14:40*
Hɨm me God kɨkɨak Jisas ketike haiu mɨt ehaiu kikrek nɨrak *15:1-58*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nanɨsiuwem mamno emɨt ne Judia *16:1-4*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *16:5-12*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨrakru, hɨm gude *16:13-24*

1 Hi Pol hi mɨtɨk aposel ke Jisas Krais. Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel te hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi Pol hetike kaiu yinak Sostenis,

2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yi yau wit Korin. God kerekyi yi mɨt miyapɨr yaain yentar yi mɨt miyapɨr ne Krais Jisas keriyen. Yi yɨre mɨt miyapɨr ne God yentar God kehimɨteni yi nɨrak. Mɨt miyapɨr nerer wit wit kerek newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨr yaain. Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨr, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu.

3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrakɨt tatrekyi menmen yaaim, yi yayu werek werek.

Pol katɨp God kɨrak yaaik kentar hɨrak kɨkaap mɨt ne Korin nises hɨm mɨrak

4 Hekrit hekrit hi han kitet yi mɨt yɨrɨak menmen yaaim te hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar menmen im. Hɨrak epei kerekyi menmen yaaim mentar yi mɨt miyapɨr ne Krais Jisas.

5 God epei keweti menmen mɨrak yapɨrwe. Yi yetɨwem nɨpaa Krais kewetiyem, te yi yertei hɨm me God werek, yi yetpim yewepyapɨrem.

6 Yi yeit menmen im yentar nɨpaa haiu man mewepiyapɨr hɨm me Krais, yi yemtewem te yi yisesim werek.

7 *Yi yisesim werek werek te God ap kaksawɨn menmen yaaim ham au. Hɨrak kewetiyem te yi yises han kɨrak werek werek, yi yemerɨr wɨ kerek Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.

8 *Hɨrak God wen kakɨkepi ere maain wɨ Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes te God ap kaktɨp yi enun au yi yaain.

9 *God kehimɨtenai haiu mɨt metike Nɨkan kɨrak Jisas Krais hɨrak Mɨtɨk kaiu Iuwe haiu mau han kiutɨp. God Iuwe ik hɨrak yaaik ap te kakmipɨn au. Hɨrak kakises hɨm mɨrak kakɨkepi te yi eiyu werek werek maain me wɨ eim.

Pol keneri hɨr nenke hasini

10 *Nai yinan, hi etpi hɨm manp hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yaaim me God yi yɨrɨakem. Yi ap te yayɨnke hasini au emɨt. Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem.

11 Nai yinan, hi hetpi menmen im hentar mɨt han nau neit wɨnak ke mɨte Klowi hɨr nan in netpo wɨ ham wɨ ham yi epei yenehan yentar menmen.

12 *Hi hemtau mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, "Haiu mises hɨm me Pol." Mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, "Haiu mises hɨm me Apolos." Mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, "Haiu mises hɨm me Sifas." Mit han yi yatɨp, "Haiu mises hɨm me Krais."

13 Menmen yi yɨrɨakem hɨram meteikin Mɨtɨk Krais hɨrak kenke pɨnak pɨnak (o wik wik) a? Mekam, mɨt nɨpaa hɨr epei newenkɨka hi Pol hentar nu tentarakɨt hi haa me yi mɨt a? Nɨpaa mɨt nɨkri neriuwe

* **1:2** 1Ko 6:11; Ap 9:14 * **1:3** Ro 1:7 * **1:7** Lu 17:30; 2Te 1:7; Ta 2:13 * **1:8** Fl 1:6; 1Te 3:13, 5:23 * **1:9** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10** Fl 2:2 * **1:12** 1Ko 3:4; Ap 18:24-28; Jo 1:42

tɨpar hɨr nekine niuk mai hi Pol te yi yɨre mɨt nai a? Taauye! Yi ne Krais Jisas.

14 *Hi ap hɨkɨr mɨt yapɨrwe ne yi mɨt au.
Hi hɨkɨr Gaias ketike Krispas keretet. Hi
han yaaik hi ap hɨkɨri yi mɨt yapɨrwe.

15 Te yi ap eitɨp haiu mɨt mises hɨm me
Pol me wɨ hɨrak kɨkrai keriwe tɨpar.

16 *O, hi han kaa. Hi epei hɨkɨr mɨtɨk
Stefanas ketike mɨt na neit wɨnak kɨrak.
Hi han kaa te hi hɨkɨr neiyan o au. Hi han
kitetim au.

17 *Krais hɨrak ap keriuweta hi han te
hi hɨkɨr mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar au.
Hɨrak keriuweta hi han te hi hewepyapɨr
hɨm mɨrak yaaim. Hi ap hetpi hɨm har ke
mɨt hɨr nertei iuwe hɨr netpim te hi hari
han ki heriuwerem te yi eiyisesim au. Hi
hɨnapen henip menmen Krais kɨrɨakem
kentar nu tentarakɨt hɨram mɨre menmen
weinɨm te hɨram ap mamkepi au.

Menmen Krais kɨrɨakem kentar nu tentarakɨt keteiknai God hɨrak Iuwe

18 *Hɨr mɨt miyapɨr kerek nanɨno
nanɨkre si tatɨkneni hɨr natɨp hɨm me
Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt
hɨram menmen weinɨm. Te haiu mɨt
miyapɨr kerek God kekepai ketaihis, haiu
matɨp hɨm me Krais hɨrak kaa kentar
nu tentarakɨt, hɨram menmen iuwe God
kɨrɨakem.

19 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim
mentar nɨpaa mɨtɨk profet kewis hɨm me
God mau tɨwei metpim mar im:

"Hi tewen ahɨwaank han ke mɨt kerek
hɨr newenɨpi hɨras hɨr natɨp, 'Haiu
mertei menmen yapɨrwe.' Hi
ahɨwaank han ke mɨt han kerek hɨr
natip, 'Haiu hɨras mertei menmen
yaaim.' "

20 *Te mɨt kerek natɨp haiu mertei men-
men yapɨrwe hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt
enun weinɨn keriyen. Mɨt kerek nertei
hɨm lo hɨr newisɨm mau tɨwei ham hɨr
ap nɨre God au. Hɨr mɨt enun weinɨn
keriyen. Mɨt nau tɨ in ek kerek netike
mɨt han hɨr netpepan menmen hɨr ap nɨre
God au. Hɨr mɨt enun weinɨn keriyen.
Hɨr yapɨrwe hɨr mɨt enun weinɨn nentar
God epei keteiknai menmen mɨt nau tɨ hɨr
nɨrɨakem nises han kɨr God katɨp hɨram
menmen enum weinɨm.

21 *God hɨrak kertei menmen iuwe han
kitet hɨrak kaknip mɨt nau tɨ hɨr ap
nanɨrteiyek nanriuwe han kɨr weinɨn
taau. Hɨrak hanhan kakɨkaap mɨt miyapɨr
han hɨr nanɨrteiyek werek nanriuwe hɨm
yaaim im mɨt han ne tɨ natɨp hɨram enum
weinɨm, haiu mewepyapɨrem.

22 *Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr natip, "Haiu
memtau hɨm mi haiu mamisesim te yi
eiyinɨn eiteiknai menmen yaaim te haiu
mamɨrtei God keriuweti yi yan yetpai hɨm
im." Mɨt han ne weiwɨk me Grik hɨr
natɨp, "Haiu mɨt keriyen haiu hanhan te
yi eiwepyapɨr menmen yapɨrwe te haiu
emises hɨm mi."

23 *Te haiu mɨt aposel au. Haiu
mewepyapɨr hɨm me Krais kerek mɨt
newenkekik kau nu tentarakɨt. Te hɨm
maiu im menip mɨt ne Isrel han enuk,
hɨram menip mɨt ne Grik hɨr natɨp hɨm im
hɨram enum weinɨm.

24 *Hɨr natɨp hɨm im hɨram weinɨm
te haiu mɨt ne Isrel metike mɨt ne Grik
kerek God kari han kaiu, haiu mises hɨm
mɨrak, haiu matɨp Krais keriuwe menmen
hɨrak kɨrɨakem hɨrak keteikɨn mɨt men-
men iuwe me God, hɨrak keteiknor hɨrak
kinɨn kertei menmen yapɨrwe.

25 *Mɨt han hɨr natɨp hɨr nertei menmen
iuwe te hɨr natɨp menmen God kerteiyem
hɨram weinɨm. Au, God kinɨn kertei men-
men yapɨrwe. Mɨt han hɨr natɨp nɨre mɨt
iuwe te hɨr natɨp God hɨrak kɨre menmen
weinɨm. Au God hɨrak wɨsenuk kɨrɨak
menmen minɨn menmen yapɨrwe.

26 *Nai yinan, yi han ekitet yi yɨre
mekam me wɨ nɨpaa God kari han ki yi
yisesik. Yi mɨt han yapɨrwe yi yɨre mɨt
iuwe o yi yertei menmen mɨt nau tɨ hɨr
natɨp hɨram yaaim?

27 Au, yi niutɨp niutɨp keriyen. God
kehimɨtenai haiu nɨrak kerek mɨt ne tɨ hɨr
natɨp haiu enun weinɨn. God kehimɨtenai
haiu mɨt weinɨn te haiu mamrɨak mɨt ne
tɨ kerek han kitet hɨr nertei iuwe hɨr yɨnk

* **1:14** Ap 18:8; Ro 16:23 * **1:16** 1Ko 16:15 * **1:17** Mt 28:19; Jo 4:2 * **1:18** 2Ko 4:3; Ro 1:16 * **1:19** Ais 29:14 * **1:20** Ais 19:12, 33:18, 44:25; Jop 12:17 * **1:21** Mt 11:25 * **1:22** Mt 12:38; Ap 17:18, 32 * **1:23** Ro 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24** Kl 2:3 * **1:25** 2Ko 13:4 * **1:26** Mt 11:25; Jo 7:48; Je 2:1-5

enuk. God kɨrɨak menmen im te haiu mɨt weinɨn mamrɨak mɨt ne tɨ hɨr mɨt niuk iuwe hɨr yɨnk enuk. God ap kehimɨteni hɨr nɨrak.
28 God kari han ke mɨt miyapɨr hɨr ap ne weiwɨk iuwe hɨr nisesik. Mɨt nau tɨ hɨr nɨnan yipɨr newɨrek natɨp hɨr mɨt enun weinɨn, te God kekepi keriuwe menmen hɨrak kerekyorem hɨr nɨrɨak mɨt kerek han kitet hɨr ne weiwɨk iuwe, hɨr yɨnk enuk God ap kehimɨteni hɨr nɨrak au.
29 *God kɨrɨak menmen im te maain ap te mɨtɨk kei kiutɨp kakɨrp ninaan me God hɨrak kaktɨp mɨtɨk iuwe taau.
30 *Haiu mɨt naiu ne Krais Jisas mentar menmen God kerekyeiyem. God kehimɨtanek hɨrak keteiknai God kinɨn kertei menmen yapɨrwe. Hɨrak kerekek kekepai te God katɨp haiu mɨt yaain. God kehimɨtanek hɨrak kerekyei haiu mɨre mɨt yaain, hɨrak kesiupenai me menmen enum kekepai kaktaihis mamno wit ke God.
31 *God hɨrak nepei kɨrɨak menmen mar im te hɨm mekre tɨwei me God mɨt profet newisɨm hɨram mamnen. Menmen im matɨp, "Mɨt kerek hɨr hanhan nanwenɨpi niuk mɨr, hɨr au nanwenɨpi niuk me God me menmen hɨrak kerekyeiyem."

2

Pol katɨp hɨm me Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt

1 *Nai yinan, nɨpaa hi han hɨri yi mɨt miyapɨr, hi hetpi God hɨm mɨrak yaaim, hi ap atɨp heriuwe hɨm me mɨt iuwe nertei menmen iuwe me tɨ au.
2 *Hi hekre han kai hi han kitet hi ap te etpi menmen ham au. Hi etpi hɨm me Jisas Krais kerekek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kekepai haiu mɨt.
3 *Wɨ nɨpaa hi hau hetikewi hi ap hetpi har ke mɨtɨk iuwe au. Hi hɨnaain hewaank hɨm me God te hi hepɨrpɨr.
4 *Hi hetpi hewepiyapɨr hɨm mai, hi ap te hetpi heriuwe hɨm yaaim me mɨt iuwe nertei menmen te hi hari han ki keriuwerem au. God Hɨmɨn Yaaik kɨrak keteikni hɨm hi hetpiyem hɨram yaaim. Hɨrak kɨrɨakem keriuwe menmen iuwe hɨrak kekepa hi hɨrɨakem me yi mɨt miyapɨr.
5 Hɨrak kɨrɨak menmen im te yi yertei hɨram ap hɨm weinɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr iuwe keriyen au. Hɨram menmen iuwe me God te yi yisesim.

God Hɨmɨm Yaaik kekepai haiu mertei menmen mɨrak

6 *Me wɨ hi hetike mɨt aposel han haiu mau nɨmɨn ke mɨt, hɨr nertei menmen me God werek werek, haiu matɨp hɨm yaaim mɨre mɨt iuwe. Hɨm mai hɨram ap hɨm me mɨt iuwe nau tɨ ik hɨr naanmɨprai haiu mɨt au. Hɨr nantike hɨm mɨr maain nanɨwaank nanɨt.
7 *Te menmen hi hetpiyem, hɨram menmen nɨpaa God kɨsawɨnem. Nɨpaa hɨrak ap kɨrɨak tɨ ketike nepni wen au, hɨrak han kitet kakɨkepai haiu mɨt haiu mamu mamtikerek mamɨt menmen mɨrak yaaim, te hi hetpim.
8 *Ap te mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt iuwe hɨr nau tɨ naanmɨprai haiu mɨt, hɨr nertei menmen im me God au. Hɨr nerteiyem te nɨpaa hɨr ap te nanɨt Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas ke wit ke God, hɨr nanwenkekik kaku nu tentarakɨt hɨrak kaki taau.
9 *Te in ek haiu mertei hɨm nɨpaa ein mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei me God hɨram yaaim. Hɨram matɨp,

"God epei kɨrɨak menmen yaaim me mɨt miyapɨr kerek hanhan God hɨr nanisesik.
Menmen im mɨt miyapɨr ap nɨrem, hɨr ap nemtewem, hɨr ap han kitet hɨram mepu au."

10 *God epei keteiknai menmen im hɨrak kɨrɨakem keriuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik. God Hɨmɨn Yaaik kɨr menmen yapɨrwe. Hɨrak kertei menmen mau mekre han ke God Haai.
11 *Mɨtɨk keimɨn kertei menmen mɨtɨk hak han kitetim a? Au, mɨtɨk hɨrekes hɨmɨn kɨrak kerteiyem kerekek. Mar im, mɨt hɨr ap nertei menmen mekre han ke God au. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kerteiyem kewepaiyapɨrem.

* **1:29** Ro 3:27; Ef 2:9 * **1:30** Jer 23:5-6; Jo 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31** Jer 9:24; 2Ko 10:17 * **2:1** 1Ko 1:17 * **2:2** Ga 6:14 * **2:3** Ap 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4** 1Te 1:5 * **2:6** Ef 4:13; Fl 3:15 * **2:7** Ro 16:25; Kl 1:26 * **2:8** Lu 23:34; Je 2:1 * **2:9** Ais 64:4 * **2:10** Mt 13:11 * **2:11** Pro 20:27 * **2:12** Jo 16:13-14

12 *God ap kewetai haiu mɨt hɨmɨn ke
kertei menmen me tɨ keremem au. Hɨrak
kewetai Hɨmɨn kɨrak kau ketikerek te
haiu mamɨrtei menmen yaaim God epei
kerekyeiyem weinɨm.
13 *Haiu matɨp menmen im God
kɨrɨakem te haiu ap matɨp meriuwe hɨm
mɨt ne tɨ nepei netpaiyem haiu misesim
au. Haiu matɨp meriuwe hɨm God Hɨmɨn
Yaaik ketpaiyem. Haiu mewepyapɨrem
matɨp mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kewi
haiu metporem.
14 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik
ap te kau kekre han kɨr, hɨr hekrit hekrit
neweikɨn sip newet God hɨm mɨrak nen-
tar hɨr nepei natɨp hɨram enum weinɨm.
Hɨr ap nemtau hɨm mɨrak han kitetim
nentar God Hɨmɨn Yaaik ap kewi kekepi
hɨr nerteiyem au.
15 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik
kau kekre han kɨr, hɨr nemtau han kitet
menmen yapɨrwe me God. Te mɨt han
kerek God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han
kɨr hɨr ap nertei werek han ke mɨt kerek
God Hɨmɨn Yaaik kau kekreri taau. Te hɨr
nepɨtari menmen me God.
16 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim
mentar nɨpaa mɨt profet hɨr newisɨm mau
tɨwei me God hɨram matɨp,
"Mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap kertei
menmen God han kitetim au.
Hɨrak ap te kaktɨp God menmen
kakɨkepik kakriuwerem taau."
Hɨm im hɨram yaaim, te haiu mɨt
nɨrak han kitet me menmen im
me God mar ke Krais hɨrekes han
kitetim.

3

Pol kene mɨt miyapɨr neit Korin kentar hɨr nenke hasini

1 *Nai yinan, nɨpaa hi hau hetikewi hi ap
hetpi heriuwe hɨm hi atɨp mɨt kerek God
Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr au. Yi yɨre
nɨkerek ne God te hi hetpi heriuwe hɨm
hi atɨp mɨt ap God Hɨmɨn Yaaik kau kekre
han kɨr hentar yi yɨre nɨkerek me men-
men Krais keteikɨn mɨt em hɨr enisesim.
2 *Menmen hi nepei hetpiyem hɨram
mɨre nɨm. Hɨm mai hɨram ap mɨre men-
men mɨt miyapɨr iuwe nanɨm mentar han
ki ap kitet hɨm yaaim im werek werek au.
Nɨpaa ere in yi yarek yarek.
3 *Yi ap han kitet hɨm yaaim im werek
werek wen au yentar yi yises han ki ke
nɨpaa ein. Hi hertei menmen im hentar
yi yetike ni yinan yi hemkre menepam
menmen yenehan yenterim. Te hi hertei
yi wen yises han ki ke nɨpaa yar ke mɨt
enun God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han
kɨr au.
4 *Hi hetpi menmen im hentar yi mɨt
yenke hasini. Mɨt han pɨnan ne yi mɨt yi
yatɨp, "Haiu mises hɨm me Pol." Mɨt han
en natɨp, "Haiu mises hɨm me Apolos."
Menmen im meteikno yi yises han ki ke
nɨpaa ein yar ke mɨt God Hɨmɨn Yaaik kau
kekreri au.
5 Yi yenmak yi yenke hasini me hi hetike
Apolos a? Yi han kitet Apolos hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kɨre Krais a? Yi han kitet hi Pol hi
Mɨtɨk Iuwe hɨpre Krais a? Au! Hawɨr
mɨtɨkɨt weinɨkɨt hawɨr wɨrɨak menmen
war ke God kehimɨtenai haiu mɨt niutɨp
niutɨp mɨrɨakem. Hawɨr wɨrɨak menmen
me God, God kekepi yi yises hɨm mɨrak
keremem.
6 *Hi hinɨn han hewepyapɨr hɨm yaaim
me God har ke mɨtɨk kamɨr rais yehes
mau ni. Maain Apolos kan kisɨsa ketpi
hɨm meiyam me God. Menmen hɨrak
kɨrɨakem hɨram mar ke mɨtɨk hɨrak keit
tɨpar keiyɨm ken kewenem kempep. Mar
im God hɨrak kenipem mewo, te hɨrak
kɨkaap hɨm mɨrak men mekre han ki.
7 Mɨt kerek ninɨn nan netpi me God
hɨr nar ke mɨt namɨr rais yehes, hɨr
mɨt weinɨn keriyen. Mɨt kerek nɨkaru
nan netpi hɨm ham yaaim hɨr nar ke
mɨt newen tɨpar nempep, hɨr mɨt weinɨn
keriyen. God kerekek hɨrak Iuwe kentar
hɨrak kenipem hɨram mau mekre han ki
mamkepi yi yisesim werek werek.
8 Mɨt kerek ninɨn newepyapɨr hɨm me
God hɨr nar ke mɨt namɨr rais yehes. Mɨt
han nɨkaru newepyapɨr hɨm me God nar
ke mɨt newen tɨpar nempep. Menmen

* **2:13** 1Ko 2:4 * **2:14** Jo 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * **2:15** 1Jo 2:20 * **2:16** Ais 40:13; Ro 11:34 * **3:1** Jo 6:12
* **3:2** Hi 5:12-13; 1Pi 2:2 * **3:3** 1Ko 1:10-11, 11:18 * **3:4** 1Ko 1:12 * **3:6** Ap 18:4, 11, 19:1

hɨr nɨrɨakem hɨram mɨpɨram. Maain God kakwet mɨt menmen miutɨp miutɨp mamrer menmen yaaim hɨr mɨrɨakem.

9 *Hawɨr wetike God haiu mɨrɨak menmen miutɨp. Yi mɨt yi yɨre ni God kamɨr rais yehes mekrerem o yi yɨre wɨnak hɨrak kimaak. Te yi ap ne Apolos o hi Pol au. Yi ne God keriyen.

Mɨtɨk kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨre hɨrak kime wɨnak

10 *Hi hɨre mɨtɨk hi hertei werek hime wɨnak mei yapɨrwe. Wɨ nɨpaa hi han yi mɨt, God kekepa hi hewepyapɨr hɨm mɨrak. Menmen hi hɨrɨakem mekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨram mar ke hi hemiun teinɨk me wɨnak. Mɨt han nepnen netpi hɨm ham yaaim me God hɨr nɨrɨak menmen mar ke mɨt nime wɨnak kentar teinɨk hi epei hekin hei yem hamɨr. Yi mɨt yi naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem mises menmen hi epei hetpiyem.

11 *Hi hewepyapɨr hɨm me Jisas krais men yi mɨt, yi yisesik te hɨrak kerek kekepi yisesik iuwe yar ke teinɨk mɨkaap wɨnak mɨnanek hɨrak kerp.

12 Hi hetpi yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me God. Mɨt han ne yi mɨt yi yɨrɨak menmen yaaim. Menmen im hɨram mar ke yi yime wɨnak yaaik yesɨsɨwem yeriuwe menmen yaaim gol, silva o nan yaaim. Mɨt han ne yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me God te yi ap yɨrɨakem werek werek yi yar ke mɨt nime wɨnak enum yeriuwe menmen enum mɨre nu yipep mamɨp o hɨnaan tɨwei o nepipe maa.

13 *Maain wɨ God skelim haiu mɨt miyapɨr, menmen yi yɨrɨakem me God hɨram mamwepyapɨr hɨremes hɨram yaaim o au enum mar ke nepipe maa. Me wɨ im si mamnen si mamɨtnen mamɨm menmen mamteikɨn menmen mar im: Mɨt hɨr nɨrɨak menmen yaaim me God hɨram mamu mamɨt. Si ap te mamɨm au.

14 Menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God hɨram yaaim si ap te mamɨm au. Maain God kakwetɨr menmen yaaim mamrerim.

15 Te menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God hɨram enum si tatɨm tatnepim, God ap te kakwetɨr menmen mamrerim taau. Hɨr nani au, God kakɨkepi kaktorhis nanu nantikerek kakɨr ke mɨtɨk si taak wɨnak kɨrak hɨrak kesiuknen ken nɨmɨn kekotɨt mɨte nɨkerek keriyei keri ketpaan ken witeik.

Haiu mɨt miyapɨr ne God haiu mɨre wɨnak yaaik God kau kekrerek

16 *Yi mɨt miyapɨr yi han kaa yi yɨre wɨnak yaaik ke God a? God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han ki.

17 Mɨt kerek hɨr nanɨwaank wɨnak eik ke God, maain God hɨrak kakɨwaank mɨt in kentar wɨnak kɨrak hɨrak yaaik. Yi hɨras yi yɨre wɨnak kɨrak keriyen. Te yi naanempre han ki te yi yɨrɨak enum au, yi eiyɨnke hasini au. Yi eikiyan eiyu niutɨp.

Haiu ap mamwenɨpi niuk me mɨtɨk hak au.

18 Yi ap eiwises hɨras me menmen yi han kitetim hɨram yaaim. Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt han kitet hɨrak mɨtɨk iuwe, hɨrak kertei iuwe, hɨrak ekweikɨn sip ekwet menmen im me tɨ. Hɨrak kakrɨak menmen im te mɨt ne tɨ nantɨp hɨrak mɨtɨk enuk ketaritari han ken sip. Hɨrak kɨrɨak menmen im te God kaktɨp mɨtɨk ik hɨrak yaaik hɨrak iuwe.

19 *Hɨrak ekrɨak menmen im ekɨntar menmen mɨt ap nises God hɨr han kɨtet hɨram menmen iuwe, God katɨp hɨram menmen enum weinɨm. Hɨm me God mekre tɨwei nɨpaa mɨtɨk Jop hɨrak kewisɨm hɨram matɨp God kewaank mɨt kerek hɨr han kitet hɨr iuwe, hɨrak kewaanki keriuwe menmen hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨrak kerekyorem kar ke mɨtɨk kenep sak kekre hei hɨrak kɨwapɨnem keriuwe haak heneik o nu tɨwei.

20 *Mɨtɨk hak kewis hɨm mau tɨwei me God mɨt nekinaak Sam, hɨrak kewis hɨm mei matɨp: “Menmen mɨt ne tɨ kerek ap nises God hɨr han kitet hɨram iuwe, God katɨp hɨram menmen enum weinɨm.”

21 Te yi ap eiwenɨpi niuk me haiu mɨt me menmen yaaim me God haiu meteikniyem. Yi eiwenɨpi God

* **3:9** Mt 13:3-9; Ef 2:20-22 * **3:10** 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * **3:11** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13** 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10
* **3:16** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * **3:19** Jop 5:13 * **3:20** Sam 94:11

kerekek me menmen yapɨrwe hɨrak
kakɨhimɨtanem mamkaap yi mɨt.
22 Hi Pol, hɨrak Apolos, hɨrak Sifas haiu
metike menmen yapɨrwe mau tɨ o nepni,
menmen mamkepi yi yepu, o wit yaaik
yaino ein wɨ yi yayi, menmen in ek mepu,
menmen te maain mamu, hɨram men-
men yapɨrwe God kehimɨtanem hɨram
mamkepi.
23 Yi yɨre mɨt ne Krais Jisas. Krais
Jisas keke wit ke God kan yi mɨt kɨrɨak
menmen mɨrak, te God kakweti menmen
im menterik.

4

Mɨtɨk Iuwe God skelim mɨt nɨrak nerekyɨwek wok mɨrak

1 *Yi mɨt han ekitet me haiu mɨt
mewepyapɨr hɨm me God mar ik. Haiu
mɨrɨak menmen me Krais, haiu naanem-
pre menmen yaaim God han kitetim te
haiu mewet mɨt em.
2 *Yi yapɨrwe yertei menmen im
mɨt nɨprɨakem. Mɨtɨk Iuwe kɨnkatɨn
mɨt kerek hɨrak kertei hɨr naanmamre
menmen mɨrak werek werek, hɨrak
kehimɨteni hɨr nanrɨakem.
3 Mar im hi hekre han kai ap han kitet
yi mɨt ne weiwɨk me God o mɨt han ap
nises hɨm me God yi han ekiteta skelim
hi me hi naanmɨpre hɨm me God werek
werek o au. Hɨram menmen weinɨm. Hi
hɨre mɨtɨk kerekek, te hi ap skelim hɨrekes
taau.
4 *Hi hepɨtari nɨpaa hi han hatɨp mɨt
hɨm me God, hi herekyi yaaim o hi han
kaa hetpi menmen. Menmen im mekre
han ki o mekre han kai hɨram ap meteikɨn
mɨt hi herekyi menmen yaaim keremem
au. Hi han kitet hi hɨrɨak menmen yaaim
te Mɨtɨk Iuwe God kerekek han ekitet o
skelim menmen hi hɨrɨakem.
5 *Te yi ap skelim mɨt miyapɨr me men-
men hɨr nɨrɨak God em au emɨt! Yi
yemerɨr ere maain Mɨtɨk Iuwe pɨke kak-
nen. Me wɨ im, hɨrak kakwepyapɨr men-
men hɨram mɨsawɨn mekre han ke mɨt,
menmen hɨr hanhanem mekre han kɨr
hɨr nanrɨakem. Te God kakwetɨr men-
men yaaim o menmen enum hɨr nɨrɨakem
mamrerim.

Mɨt ne wit Korin hɨr newenɨpi niuk mɨr han kitet hɨr mɨt iuwe

6 *Nai yinan, hi epei hatɨp hɨm im me
hi hetike Apolos te yi yertei werek werek
menmen hawɨr wɨrɨakem weteikniyem.
Hɨram menmen im: Yi ap eiweikɨn sip
eiwet hɨm me God. Yi ap han ekitet mɨt
han hɨr iuwe, yi ap einan yipɨr eiwɨrek
han ekitet mɨt han en hɨr enun weinɨn.
7 *Yi ap eirɨak menmen im au emɨt!
Keimɨn kerekyi yi yinɨn mɨt han a?
Taau! God kerekek epei keweti men-
men yapɨrwe yi yisesim yetenenim, te
yi yenmak yi yatɨp yi hɨras yɨrɨak men-
men yaaim yeriuwe menmen mi iuwe a?
Hɨram enum emɨt!
8 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Korin han
kitet yi epei yeit menmen me God werek
werek. Yi han kitet yi epei yeit menmen
God kewet mɨt em te yi yɨre mɨt iuwe yinɨn
mɨt han, te haiu mɨt aposel au a? Taau!
Yi ap iuwe au, te hi hanhan yi eire mɨt
iuwe te yi eikepai haiu mɨt emtikewi te
haiu yapɨrwe mamre mɨt iuwe.
9 *Hi han kitet God hɨrak kehimɨtenei
haiu mɨt aposel haiu emrɨak menmen
mɨrak te mɨt han kitet haiu mɨkaru. Haiu
mɨre mɨt kerek mɨt ne gavman hɨr newisai
mekre wɨnak enuk netpai nar ik: "Yi yɨre
mɨt enun haiu mamiwep yi yayi." Haiu
mɨt aposel mɨre mɨt kerek mɨt miyapɨr
nau tɨ hɨr netike mɨt ensel neit wit ke
God hɨr nerp nɨrapɨrei, haiu mar ke mɨt
mɨrɨak menmen me God, mɨt newep yɨnk
kewewei.
10 *Mɨt han ne tɨ hɨr natɨp menmen me
haiu mɨt aposel mar im: "Yi mɨt enun
yi yetari menmen, yi keriyen yewepyapɨr
hɨm me Krais." Hɨr netpai hɨm mar im, te
yi han kitet yi hɨras yi yaain yi ne Krais."
Hɨr netpai im, te yi han kitet yi hɨras yi
yaain yentar yi ne Krais. Mɨt han ne tɨ hɨr
natɨp haiu aposel haiu mɨt enun weinɨn.
Hɨr netpai hɨm mar im, te yi han kitet
God katɨp yi mɨt iuwe. Mɨt han ne tɨ hɨr

* **4:1** Ta 1:7 * **4:2** Lu 12:42 * **4:4** Sam 143:2 * **4:5** 1Ko 3:8 * **4:6** Ro 12:3 * **4:7** Ro 12:6 * **4:8** Rev 3:17, 21 * **4:9** Ro 8:36; Hi 10:33 * **4:10** 1Ko 3:18 * **4:11** 2Ko 11:23-27

nɨneinai nɨnan yipɨr newɨrek, te yi han kitet hɨr newenɨpi niuk mi a? taauye!

11 *Nɨpaa ere in haiu mɨt aposel mɨrɨak menmen me God haiu mepu enum. Haiu nɨnpɨ mewei ap maam tɨpar o menmen werek werek au. Haiu ap mamɨr laplap o klos mei yaaim au. Mɨt ne tɨ hɨr neit nɨpɨn newep neriuwerem nentar haiu mewepyapɨr hɨm me God. Haiu wit aurei mentar haiu men in men ein mewepyapɨr hɨm me God.

12 *Haiu mɨrɨak wok meriuwe his maiu te haiu naanmɨpre hɨras me menmen. Wɨ kerek mɨt miyapɨr nereitauwɨn, haiu ap metpor enum au. Haiu metpor menmen yaaim. Wɨ hɨr nerekyei enum, haiu mewisi hɨr nerekyeiyem ap merekyor enum au.

13 *Wɨ kerek mɨt nenei neswei hɨm, haiu metpor hɨm main main mamkepi hɨr nanises hɨm me God. Mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han kitet hiu mɨt aposel haiu enun mar ke menmen enum heriyai mɨt newɨrem men teipe wenut eim. Nɨpaa ere in hɨr han kitetei mar im.

Pol kitehi mɨt miyapɨr ne Korin hɨr nanises menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Hi ap hewis tɨwei im eiyɨm hetpi yi yɨrɨak enum keremem te hi henipi yi yɨnk enuk au. Hi hewisɨm te hi hewɨrnak hekteni henteri yi yɨre nɨkerek nai hi hanhan heriuwi.

15 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen nanɨtpi hɨm me Jisas Krais, hɨr ap nanre haairer ni au. Hi kiutɨp hɨre haai ki kerekek hentar yi yinɨn yises hɨm me God me wɨ nɨpaa hi hinɨn han hetpi hɨm yaaim me Jisas krais.

16 *Te hi hetpi hɨm manp, yi eiyises menmen hi hɨrɨakem.

17 *Hi hɨre haai ki hi han kiteti, te hi heriuwet Timoti hɨrak ken yi mɨt te hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen hi epei hetpiyem. Timoti hɨrak kɨre nɨkan kai hi hanhan heriuwerek hentar hi hari han kɨrak hekepik hɨrak kises hɨm me God werek. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises hɨm mɨrak. Hɨrak pɨke kaktɨp kakɨkekyi han ki me menmen hi hisesim me wɨ kerek hi hɨrɨak menmen me God. Hi ewepyapɨr menmen im merer wit wit atɨp mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hi hetporem.

18 Mɨt han ne yi mɨt hɨr han kitet hɨr mɨt iuwe te hɨr natɨp hi ap hanhani pɨke anen ari yi mɨt au. Te hɨr nari han ki neriuwe hɨm im, te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm mai.

19 *Te hi hetpi. Mɨtɨk Iuwe God hanhan te hi anen ari yi mɨt, te menep hi anen. Hi anen te hi ap hemtau hɨm me mɨt in hɨr han kitet hɨr mɨt iuwe. Hi anen ari hɨr nɨrɨak menmen God hɨrak kekepi keriuwe menmen mɨrak o au.

20 *Haiu mertei menmen God kerekyei haiu mɨt mɨrɨakem hɨram ap me hɨm enum weinɨm weise tɨpar o mewisesik au. Hɨram menmen iuwe me God kerekek mekepai. Mar im haiu mamɨrtei hɨr nekepi o hɨr mɨt enun weise tɨpar.

21 Yi han han mekam? Yi hanhan wɨ kerek hi anen hi eiwep erekeyi enum eiyɨntar yi ap eiyises hɨm mai, o au en, yi hanhan hi anen arekeyi menmen yaaim hanhani eiyɨntar yi epei yemtau hɨm mai yi yisesim. Yi han ekitet menmen yi yɨrɨakem, yi eiweikɨn sip eiwetɨwem te maain hi anen hi han yaaik eriuwerem.

5

Hɨm me mɨtɨk keit mɨte pe haai kɨrak keit wit Korin

1 *Hi hemtau mɨt han nan in hɨr netpi nisesi nanre yi mɨt ne God ein yi yɨrɨak enum. Hɨr nɨr mɨte piutɨp pe mɨtɨk hak hɨre wɨrɨak enum wepu wetike mɨtɨk hak. Hɨr wik nɨrɨak menmen enum kerek mɨt ap nises hɨm me God hɨr nɨnapen nanisesim. Mɨtɨk iuwe kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt epei keit mɨte ip pe haai kɨrak, hɨrak kɨwaai ketikerep hɨr neitan.

2 Te yi yenmak yi han kitet God kaktɨp yi yaain a? Taauye! Yi yɨnk enuk eiriuwe menmen im yi han ekitetik yi eikɨtek, yi eiyɨpɨr mɨtɨk ik kerek kɨrɨak menmen enum hɨrak eknopɨn eikeipni.

3 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi han kiteti. Hi epei han kitet mekam hi arɨakem. Hi ekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hi hetpi menmen hi arɨak mɨtɨk ik

* **4:12** Ap 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mt 5:44 * **4:13** Kra 3:45 * **4:15** Ga 4:19 * **4:16** 1Ko 11:1; Fl 3:17; 1Te 1:6 * **4:17** Ap 19:22 * **4:19** Ap 18:21 * **4:20** 1Ko 2:4 * **5:1** Lev 18:7-8; Diu 22:30, 27:20 * **5:3** Kl 2:5

em, kerek kɨrɨak menmen im enum. Hi hetpi har ke hi hetikewi haiu mepu.

4 *Hi han kitet menmen im. Maain yi eirerik eiyu wit kiutɨp eiwenɨpi niuk me God, hi han kiteti wɨ yi eirerik eirɨak menmen im. Hɨram mamɨr ke hi hahu etikewi te menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas mamu mamtikewai.

5 *Hi hetpi me wɨ im, yi eiyɨpɨr mɨtɨk ik eknopɨn ekɨkeipni, hɨrak kɨre hɨrak kakno his me Seten hɨrak kakɨwaank yɨnk kɨrak te God kakɨkaap hɨmɨn kɨrak kaktɨwekhis me wɨ Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kaknen.

Mɨt ne Korin nanɨpɨr mɨtɨk enuk kɨrɨak enum kaknopɨn

6 *Hɨram enum te hi han kitet yi yaain te yi han yaaik yewis menmen im enum mekre nɨmɨn ke yi mɨt. Yi han kitet menmen im. Sak haak kerek ke wapɨk (o kewekwaai) hɨram menmen kike, te hɨram mamɨwaank sak naan mɨrak mɨt ap te nanɨm taau. Hɨr nanwɨrem mamno mamɨkre hei mamɨt. Yi eiwis menmen enum mar ke mɨtɨk ik kɨrɨakem, maain mɨt han nanisesim nanɨwaank hɨras nanɨt.

7 *Au emit! Yi eiyipɨr menmen enum im mekre nɨmɨn ke yi mɨt emno. Hɨram enum mamɨwaank hɨmɨn ki mamɨr ke sak haak kerek ke wapɨk (o kewekwaai) kewep keneises sak naan. Yi eiyipɨr menmen enum im emno te yi eire sak naan yaaim. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi mɨt yaain. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar Krais hɨrak kewepwar hɨrekes kewis mɨt hɨr newenkekik kau nu tentarakɨt kaa kɨre sipsip kau kɨnaan te hɨrak kakɨsak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem.

8 *Te haiu emweikɨn sip emwet menmen enum haiu mɨrɨakem hɨram emno. Haiu menmen im hɨram emno te hɨram mar ke menmen mɨt ne Juda nɨrɨakem. Nɨpaa hɨr newɨr yis men witeik ap newisɨm mekre bret mɨr. Menmen im mehimɨteni hɨr neweikɨn sip newet menmen enum me wɨ Pasova. Haiu mamrɨak menmen im mamweikɨn sip emwet menmen enum te haiu mɨt yaain, haiu ap mamtɨp weise tɨpar au. Hɨm yaaim keremem.

9 *Nɨpaa hi hewisi tɨwei ham hi hetpi yi ap eiyises mɨt kerek hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem au emɨt.

10 Hi ap hetpi einopɨn eikeipɨn mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr ap nises God. Hɨr nɨrɨak menmen mar im: Hɨr nariyanhis newenɨnem o hɨr hemkre menepam me menmen, hɨr nekintɨp menmen me mɨt han, hɨr newenɨpi niuk me tɨpir. Au, mɨt miyapɨr narik nepu nerer wit wit te yi ap yainaiwɨri ere maain yi yayi yainaaiwɨr tɨ ik.

11 *Mɨt in taau. Hi nɨpaa hewisi tɨwei hi hetpi menmen im. Yi ap eiyises mɨt kerek natɨp, “Haiu mises hɨm me Krais,” te yi yɨri hɨr nɨrɨak menmen enum mar im. Hɨr netike miyapɨr nɨrɨran o nariyanhis newenɨnem, hɨr hemkre menepam neriuwe menmen, hɨr wɨ ham nitehi tɨpir mamkepi te hɨr newenɨpi niuk mɨr, hɨr natɨp enum nesiuwe hɨm mɨt han, hɨr naam tɨpar si enum ere hɨr netaritari menmen, hɨr nekintɨp menmen me mɨt han. Hi hetpi yi ap eiwepnak eiyɨm menmen eitike mɨt nar ik mei kike au emɨt!

12-13 **Mekam? Haiu mɨt han ekitet menmen mɨt han hɨr ap ne weiwɨk me God nɨrɨakem a? Taauye! Hɨram menmen me God kerekek. Haiu au. Haiu han ekitet menmen mɨt miyapɨr kerek ne weiwɨk me God neit wit kaiu nɨrɨakem keriyen. Hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp menmen hi epei hetpiyem. Hɨram im: “Yi eiyɨpɨr mɨtɨk enuk kekre nɨmɨn ke yi mɨt eknopɨn ekɨkeipni.”

6

Mɨt kerek nises hɨm me God ap nanri nɨr yinan nanɨno kot au emɨt

1 Me wɨ kerek mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak han enuk kakri kɨrak yinak tatno kot, yi yenmak yi yewisɨk hɨrak ken kesiuwe hɨm kɨrak yinak kenerek keit ninaan me mɨt ne gavman ap nises hɨm me God a? Au emɨt! Hɨrak ekinɨn ekno mɨt kerek yises hɨm

* **5:4** Mt 16:19; 2Ko 13:10 * **5:5** 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * **5:6** Ga 5:9 * **5:7** Eks 12:21; 13:7; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * **5:8** Eks 12:16-20; Diu 16:3 * **5:9** Mt 18:17; 2Te 3:14 * **5:11** 2Te 3:6; Ta 3:10; 2Jo 10 * **5:12-13** Mk 4:11 * **5:12-13** Diu 13:5, 17:7, 22:24

me God yi eiyɨmtau hɨm mɨrak te yi han
ekitetim ere werek te hɨrakɨt etkiyakɨt etu.
2 *Yi han ekitet menmen im. Haiu mɨt
miyapɨr ne God, hɨrak kekepai haiu iuwe
te maain haiu han ekitet (o skelim) hɨr
mɨt miyapɨr kerek ninɨn naanmɨpre mɨt
miyapɨr nau tɨ ik. Maain yi skelim mɨt
miyapɨr nau tɨ ik, te in ek yi yertei werek
yi skelim menmen kike im mekre nɨmɨn
ke yi mɨt.
3 Yi han ekitet menmen im. Maain haiu
skelim mɨt ensel te ik ek haiu han ekitet
haiu yaain te haiu skelim menmen mekre
nɨmɨn ke haiu mɨt hɨras.
4 Mɨtɨk hak han enuk keriuwe kɨrak yi-
nak, yi yenmak te yi eiwisɨkɨt tatno tatɨrp
ninaan me mɨt yi yertei hɨr enun ap ne
weiwɨk me God tesɨwor hɨm a? Au emɨt.
5 Hi hewis hɨm tokim mekre tɨwei ik
ken yi mɨt miyapɨr te yi yɨnk enuk yeri-
uwerem. Mekam! Ap te mɨtɨk kei
kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak ap te
han ekitet menmen yaaim werek werek
kakɨkepi yi eikiyan eiyu eiyɨt au a?
6 Mar im au. Mɨt han nekre nɨmɨn ke
yi mɨt hɨr han enuk nari nɨr yinan nises
hɨm me God hɨr neri nen nanɨrp ninaan
me mɨt ap nises God au neswor hɨm, te hɨr
nankepi nankiyan nanɨt.
7 *Menmen im yi yɨrɨakem hɨram
minɨni meriwaank han ki. Yi yetike ni
yinan yesiuwehan hɨm, te yi ap eikiyan
eiyu han kiutɨp au. Ni yinan hɨr nerekyi
enu te yi eino kot au emɨt. Me wɨ ni yinan
hɨr nekintɨp menmen mi, yi ap eino kot
au emɨt!
8 Te yi ap yɨrɨak menmen im au. Yi
yerekyor enum yesɨwor hɨm. Yi yɨrɨak
menmen ham enum im yi yekintɨp men-
men me ni yinan kerek hɨr netikewi yi
yises hɨm me God.
9 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt
miyapɨr kerek enun ap te nanɨno wit
kerek God naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain
taau. Yi ap han ekitet mɨt enun nanɨno
nanu nantike God au a? Yi han ekitet
hɨr enun nanɨno wit kɨrak te yi yemipɨn
hɨras me menmen im. Mɨt kerek netike
miyapɨr nɨrɨran, o newenɨpi niuk me tɨpir,
o nɨwaai netike miyapɨr ne mɨt han, o mɨt
kerek nɨwaai netike mɨt han hɨr nɨrɨak
enum ap te nanu nanɨt wit kerek God
naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain taau!
10 Mɨt miyapɨr kerek han kitet nankintɨp
menmen me mɨt han o hemkre menepam
menmen mɨr o hekrit hekrit naam tɨpar
si enum ere hɨr netaritari menmen, o hɨr
natɨp enum nesiuwe mɨt han hɨm weinɨm
o hɨr nari menmen me mɨt miyapɨr han,
hɨr mɨt nar ik ap te nanɨno nanu wit
kerek God naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain
en taau!
11 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt nɨpaa
yi yɨprɨak menmen enum mar im te God
Hɨmɨn Yaaik kesak menmen enum mekre
han ki, kehimɨteni yi mɨt nɨrak, hɨrak
katɨp yi yaain yentar yi yises hɨm me
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, yi nɨrak.

Yi yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe yɨnk ki te mɨt nanwenɨpi niuk me God nenterim

12 *Yi yatɨp menmen yapɨrwe kerek God
ap katɨp haiu mɨt ap mamrɨakem au,
hɨram yaaim, te hi hatɨp menmen ham
im ap te mamkepai haiu mamu werek
au. Yi yatɨp menmen im hɨram yaaim
haiu mɨrɨakem. Te hi hetpi hi ap te
arɨak menmen ham im au emɨt hentar hi
hɨnapen menmen im hɨram mamri han
kai te hi hanhanem wɨsenum han kai
kakɨnke kakɨnterim.
13 *Yi yatɨp God kɨrɨak menmen te haiu
mamɨm. God kewetai tu te haiu emɨm
menmen keremem. Te yi ap han ekitet
menmen o tu ki hɨram iuwe au. Hɨram
menmen weinɨm! Maain God kaknip
menmen metike yɨnk kaiu hɨram mamu
mamɨt. God kɨrɨak yɨnk kaiu te haiu
mamtike mɨt miyapɨr han ap emrɨakan
menmen enum au emɨt. Haiu emrɨak
menmen me Mɨtɨk Iuwe emwenɨpi niuk
mɨrak emriuwe menmen haiu mɨrɨakem
meriuwe yɨnk kaiu. Mɨtɨk Iuwe Krais,
hɨrak hanhan kakɨkepai kaku kakɨkre han
kaiu.
14 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kaa te God pɨke
kɨkɨak. Maain haiu mami, God pɨke
kakɨkekyei haiu mɨt yɨnk kaiu keriuwe
menmen mɨrak iuwe.

* **6:2** Rev 3:21 * **6:7** Mt 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9 * **6:9** Ga 5:19-21; Ef 5:5; Rev 22:15 * **6:11** Ta 3:3-7 * **6:12** 1Ko 10:23 * **6:13** 1Te 4:3-5 * **6:14** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15** Ro 12:5; Ef 5:30

15 *Yi han ekitet menmen im. Yɨnk kaiu
hɨrak pɨnak pɨnak ke yɨnk ke Krais. Yi han
kitet hɨrak yaaik te haiu meit yɨnk kaiu
hɨrak ke Krais, haiu mamno mamɨt mɨte
enu rumaa haiu mamɨtan a? Taauye!
16 *Yi han ekitet menmen im. Mɨtɨk
hɨrak keit mɨte enu wori mɨt his
wewenem hɨrak ketikerep hɨr nɨre yɨnk
kiutɨp. Kekre tɨwei mɨt newisɨm God katɨp
me mɨt hɨr netike miyapɨr hɨr neitan.
Hɨrak katɨp, "Hɨr wik nɨre yɨnk kiutɨp."
17 *Te mɨt miyapɨr kerek nises Mɨtɨk
Iuwe Krais, hɨr han kɨr kiutɨp ketikerek.
18 Yi einopɨn eikeipɨn menmen enum
mɨt netike miyapɨr hɨr nɨrɨakem, hɨr
nariyanhis keriyen newenem nɨwaai
yeno miutɨp. Menmen enum ham
mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨakem, hɨram ap
mamɨwaank yɨnk kɨr au. Te mɨt
miyapɨr kerek nariyanhis newenɨnem,
hɨr nanɨwaank hɨras.
19 *Yi han ekitet yɨnk ki hɨrak kɨre
wɨnak God kehimɨtanek hɨrak kɨrak
yaaik, Hɨmɨn kɨrak Yaaik kerek hɨrak
keweteiyek, hɨrak kau kekrerek. Yɨnk ki
hɨrak ap ke yi mɨt keriyen au.
20 *Hɨrak yɨnk ke God kentar hɨrak epei
kesiuwe Nɨkan kɨrak kaa kentar nu ten-
tarakɨt kekepai haiu mɨt kaktaihis. Te
haiu emwenɨpi God emriuwe menmen
haiu mɨrɨakem emɨntar menmen im iuwe
hɨrak kerekyaiyem kekepai keriuwerem.

7

Hɨm me mɨt nantike miyapɨr nanɨtano

1 In ek hi hewisi hɨm me menmen nɨpaa
yi yewis tɨwei yi yitauhiyem. Yi yatɨp
hɨram yaaim mɨt ap neit miyapɨr o au?
2 Te hi hanhan yi mɨt niutɨp niutɨp yeit
miyapɨr ni nereri, yi miyapɨr niutɨp eiyɨt
mɨkan ni nereri. Hi etpi menmen im hen-
tar mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nisesan
nɨrɨran, te hi hɨnapen yi han ekitet eirɨak
menmen hɨr nisesim au emɨt!
3 Mɨtɨk keit mɨte pɨrak hɨrak ekwisiye
hɨr enyawan enwaai yeno miutɨp. Mɨte
nepei weit mɨtɨk kɨre hɨre euwisɨk hɨr
enyawan enwaai yeno miutɨp.
4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨte
hɨre ap naanmɨpre yɨnk kɨre weinɨk au.
Mɨtɨk kɨre naanmɨprewek. Mɨtɨk hɨrak ap
naanmɨpre yɨnk kɨrak weinɨk au. Mɨte
pɨrak kerepep naanmɨprewek.
5 Mɨtɨk o mɨte hɨr ap nɨrɨran nanyawan
nanwaai yeno miutɨp au emɨt! Hɨram
yaaim hɨr ap nanyawan me wɨ mei kike
au hɨr natɨpan nar ik: "Hawɨr ap wiyawan
me wɨ meiyam kike au te hawɨr witehi
God me menmen." Maain hɨr nitehi God
me menmen im epei au, hɨr hanhan pɨke
enyawan te Seten ap kakri han kɨr te hɨr
nanɨno nanriyanhis nanwenɨnem nantike
mɨt miyapɨr han.
6 Hɨm im hi hetpiyem, hi ap hetpi God
katɨp yi mɨt niutɨp niutɨp eitike miyapɨr
eiyɨtan au. Hi hetpi han ki yi eiyisesim.
7 *Hi hanhan mɨt miyapɨr hɨr nanu
weinɨm nanɨr ke hi hau weinɨm im, te God
epei kerekyei haiu mɨt han in han ein. God
kɨrɨak me han hɨr hanhan nanɨt miyapɨr.
God kerekyei haiu mɨt han au haiu mamu
weinɨn.
8 Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek ap neitan
au, o miyapɨr kerek mɨkan nɨr epei naa.
Hɨram yaaim te yi yayu weinɨm yayɨr ke
hi hepu weinɨm im.
9 *Yi ap te yewenɨn han ki yi hanhan
eiwaai eitike mɨt o miyapɨr han, hɨram
yaaim te yi yayɨtan. Hɨram enum te yi
yayu weinɨm te yi hanhan eiwaai eitike
mɨt miyapɨr han. Eim em au enum emɨt!
10 *Hi hetpi yi mɨt miyapɨr kerek epei
yeitan hi hetpi hɨm iuwe yi miyapɨr ap
einaaipɨs mɨkan ni. Hi kerekek hetpi hɨm
im au. Mɨtɨk Iuwe ketpo te hi hetpiyem.
11 Miyapɨr kerek nɨnaipɨs mɨkan nɨr hɨr
ap te nanɨt mɨt han au emɨt, o au en hɨr
pɨke enɨno enɨt mɨkan nɨr keriyen. Yi mɨt
ap te yainaaiwɨr miyapɨr ni.
12 Hi hɨrekes hetpi yi mɨt miyapɨr han-
han menmen im. Mɨtɨk Iuwe Krais ket-
pewem au. Hi hɨrekes han kitetim. Mɨtɨk
kerek kises hɨm me God hɨrak epei keit
mɨte kerek ap wises hɨm me God, hɨre
hanhanek hɨre wen wau wetikerek, hɨrak

* **6:16** Jen 2:24; Mt 19:5 * **6:17** Jo 17:21-23; Ro 8:9-11; Ga 2:20 * **6:19** 1Ko 3:16 * **6:20** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Fl 1:20 * **7:7** Mt 19:12 * **7:9** 1Ti 5:14 * **7:10** Mt 5:32, 19:9

ap te kakneiniye kaknaiwɨrep taau. Au, hɨrak ekwisiye hɨre ewu eutikerek.

13 Mɨte kerek wises hɨm me God epei weit mɨtɨk kerek ap kises hɨm me God, hɨrak hanhan wen kau ketikerep, hɨre ap waunaiwɨrek au emɨt!

14 Hɨre ap wauneinɨk waunaiwɨrek wawɨntar God epei katɨp mɨtɨk ik ap kises hɨm me Krais, hɨrak kehimɨtanek kentar mɨte pɨrak hɨre wises hɨm me Krais werek werek. Mɨtɨk ap kaknaain mɨte pɨrak kaknaiwɨrep kakɨntar God katɨp mɨte hap hɨre ap wises hɨm me Krais, hɨrak kehimɨtanep wentar mɨtɨk kɨre hɨrak kises hɨm me Krais werek werek. Hɨm im hɨram yaaim te nɨkerek ni God katɨp hɨr yaain. Hɨm im hɨram enum memipɨn hi hetpiyem te God kaktɨp nɨkerek ni hɨr enun nɨre nɨkerek ne mɨt miyapɨr ap nises hɨm me Krais. Te hɨm im hɨram yaaim, God katɨp hɨr yaain.

15 *Mɨt o miyapɨr ap nises hɨm me Krais, hɨr hanhan nanɨnaaiwɨr mɨt o miyapɨr nɨr kerek nises hɨm me Krais, hɨr ap te nenipi hɨr nanu nantikeri au emɨt! Yi eiwisi hɨr nanɨnaiwɨi. Mɨte kerek wises hɨm me Krais, mɨtɨk kɨre kɨnapen kaku kaktikerep, hɨre ap te wauri han ke mɨtɨk kɨre kaku kaktikerep au emɨt! Mɨtɨk kerek kises hɨm me Krais mɨte pɨrak wɨnapen wawu wautikerek ap te kakri han kɨre te hɨre wawu wautikerek au emɨt. God kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak te haiu emises menmen yaaim emtike mɨt miyapɨr han emkiyan emu emɨt.

16 *Mɨte hap hɨre wepɨtari menmen im. Hɨre wautike mɨtɨk kɨre ap kises hɨm me Krais hɨr wen nekiyan nau hɨre wauri han kɨrak werek te hɨrak kakises hɨm me Krais o au. Mɨtɨk hak hɨrak kepɨtari menmen im. Hɨrak kaktike mɨte pɨrak kerek ap wises hɨm me Krais, hɨr wen nankiyan nanu, hɨrak kakri han kɨre te hɨre wawises hɨm me Krais o au. Te yi han ekitet werek werek menmen God hanhan yi eiyisesim eirɨakem.

Haiu emu emises menmen haiu mɨrɨakem me wɨ nɨpaa God kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak

17 *Hi hetpi hɨm miutɨp im. Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp eiyu eiyises menmen kerek Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtaniyem. Yi eiyisesik eiyu eiyɨr ke nɨpaa wɨ hɨrak kari han ki yi yisesik. Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek nerer wit wit hɨr nises God hi hetpor har ik.

18 Mɨt kerek nɨpaa God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt han epei nerekir yɨnk kɨr, hɨr ap te nanɨsak menmen im meteikɨn mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel au emɨt. Mar im mɨt kerek nɨpaa God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt ap nerekir yɨnk kɨr, hɨr ap hanhan nanwis mɨt nanrekir yɨnk kɨr te hɨr nanre mɨt ne weiwɨk me Isrel au emɨt.

19 *Menmen im me mɨt hɨr nerekir yɨnk ki, hɨram menmen weinɨm. Mɨt hɨr ap nerekir yɨnk ki hɨram menmen weinɨn. Hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi yaain au. Menmen iuwe hɨram menmen im: Yi eiyu eiyises hɨm kerek God ketpi yi eiyisesim.

20 Mɨt hɨr enu enɨr ke nɨpaa wɨ God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak.

21 Yi ap hanhan eiriuwe menmen im: Nɨpaa God kari han ki yi yɨrɨak menmen me mɨtɨk hak yi yeit pewek mererim au, yi yɨre slev, hɨram menmen weinɨm. Yi han enuk yeriuwe menmen im au. Te maain hɨr nanwisi yi yainaiwɨri yi yayu weinɨm, yi eino han yaaik eiyu eiriuwerem.

22 *Mɨtɨk kerek hɨrak slev kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kerek naanmɨprɨwek hɨrak ap kakɨt pewek mererim au, me wɨ God kari han kɨrak hɨrak kises hɨm me Krais, hɨrak kɨre mɨtɨk yaaik keit pewek me Mɨtɨk Iuwe God. Mɨtɨk kerek kepu yaaik ap mɨtɨk hak naanmɨprewek, me wɨ God kari han kɨrak hɨrak kises hɨm me Krais, hɨrak kɨre mɨtɨk ke Mɨtɨk Iuwe God, hɨrak kakrɨak menmen mɨrak weinɨm.

23 Jisas kaa hemkre mewen. Me menmen im God epei kewɨr menmen wɨsenum te pɨke ketihis yi mɨt. Te yi ap eiwis mɨt hɨr nanmitipɨn nanriuwe hɨm mɨr nanri han ki te yi eiyises han kɨr au emɨt!

24 Tɨs, nai yinan haiu wen mamtike God mamu han kiutɨp, haiu wen mepu mar ke

* **7:15** Ro 14:19 * **7:16** 1Pi 3:1 * **7:17** 1Ko 7:20, 24 * **7:19** Ro 2:25; Ga 5:6, 6:15 * **7:22** Fm 16; Ef 6:6; 1Pi 2:16

haiu mepu me wɨ nɨpaa God kari han kaiu
haiu misesik.

Hɨm me miyapɨr hɨr ap neit mɨkan hɨr netike miyapɨr mɨkan nɨr epei naa

25 *In ek hi ewisi hɨm me miyapɨr hɨr ap
neit mɨkan. Hi ewisiyem entar yi nɨpaa
yitauhiyem. Mɨtɨk Iuwe Krais ketpo hɨm
hi etpiyem au, te hi hetpi han kai me
menmen im. God epei hanhana kerekyo
yaaim kekepa hi han kitet menmen werek
werek. Te yi eiyises hɨm mai hɨram yaaim.
26 Hi han kitet menmen im. Hɨram
yaaim te mɨt miyapɨr nanu weinɨm
nanɨntar hɨm im em mɨt enun ne tɨ
nerekyei menmen enum.
27 Yi mɨt miyapɨr kerek epei yeitan, yi ap
eipɨr mɨkan o miyapɨr ni nɨpaa yi yetor. Yi
mɨt yau weinɨm o yi miyapɨr yau weinɨm,
yi ap yaitike mɨt o miyapɨr han yi ap
yaiyɨtan au emɨt!
28 *Yi mɨt o miyapɨr yi yeitan, yi yɨrɨak
menmen enum au. Te hi hetpi men-
men im hentar mɨt nerekyi enum hɨram
mamɨwaank yi mɨt miyapɨr kerek epei
yeitan. Hi han han menmen enum im
mamnen mamiwep au, te yi yayu weinɨm.
29 *Nai yinan, hɨr o as me hɨm im hi
hewisiyem hɨram mar im. Wɨ kerek God
kehimɨtenai haiu mɨt mamu tɨ ik hɨram
menep epei au. Yi han ekitet menmen im,
yi eirɨak menmen me God iuwe. In ere
maain mɨt epei neit miyapɨr kerek nɨrɨak
menmen me God nanrɨakem wɨsenum
nanɨr ke mɨt kerek ap neit miyapɨr.
30 Mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me
God, hɨr nɨkɨt me menmen, hɨr enweikɨn
enre mɨt miyapɨr kerek ap nɨkɨt men-
men. Mɨt miyapɨr kerek hɨr han yaaik
enweikɨn enre mɨt miyapɨr han enuk. Mɨt
miyapɨr kerek netenen menmen yapɨrwe
enweikɨn enɨr ke mɨt miyapɨr ap netenen
menmen.
31 *Mɨt miyapɨr kerek neit menmen me
tɨ ik hɨr ap hanhan iuwe neriuwerem
nentar menmen me tɨ ik maain hɨram
mamɨwaank mamɨt.
32 Hi hanhan yi han kitet mar im: Yi ap
han ekitet menmen me tɨ yapɨrwe te yi
han kaa menmen me God au emɨt! Mɨt
kerek ap neit miyapɨr hɨr hanhan nanrɨak
menmen me God keremem. Hɨr hanhan
nanrɨak God han yaaik kakriuweri.
33 Mɨt kerek hɨr neit miyapɨr, hɨr han
kitet menmen me tɨ hɨr nanrɨak miyapɨr
nɨr han yaaik nanriuwerem.
34 Mɨt nar ik hɨr han kitet menmen wik.
Hɨr hanhan nanrɨak miyapɨr han yaaik
nanriuweri. Miyapɨr ap neit mɨkan o
miyapɨr nɨhan hɨr hanhan nanrɨak men-
men me Mɨtɨk Iuwe. Hɨr hanhan yɨnk
kɨr ketike hɨmɨn kɨr hɨrak yaaik kakrɨak
menmen me God keremem. Te miyapɨr
kerek epei neit mɨt hɨr hanhan nanrɨak
mɨt nɨr han yaaik nanriuweri. Te hɨr
hanhan neriuwe menmen me tɨ ik.
35 Hi ap hetpi menmen im te hi heremir
menmen yi yɨrɨakem au. Hi hetpiyem
hɨram mamkepi yi eirɨak menmen yaaim
eiyisesim werek werek, te menmen me tɨ
ap te mamri han ki iuwe me wɨ yi yɨrɨak
Mɨtɨk Iuwe menmen mɨrak.
36 Mɨtɨk kerek ketike mɨte hɨr ne-
himɨteni nanɨtan, hɨrak yɨnk enuk kentar
hɨrak hanhan kakwaai kaktikerep, hɨrak
kaktɨwe hɨr nanɨtan. Hɨr ap nanrɨak
menmen enum nanɨntar hɨr nanɨtan au.
Hɨram yaaim.
37 Mɨtɨk kiutɨp kerek mɨtɨk hak ap kari
han kɨrak te hɨrak hɨrekes kewenɨn han
kɨrak ke menmen im, hɨrak han kitet
ap hanhan kakwaai kaktike mɨte, hɨrak
kɨnapen kaktike mɨte hɨr nanɨtan, hɨram
yaaim.
38 Tɨs, mɨt kerek neit miyapɨr hɨr neitan,
hɨr nɨrɨak menmen yaaim. Te mɨt kerek
newenɨn han kɨr ap nanɨt miyapɨr, hɨr
ninɨni nɨrɨak yaaim iuwe.
39 *Miyapɨr netike mɨt nɨr hɨr nekiyan
nau neit me wɨ mɨt hɨr nau tɨ ik. Maain
mɨtɨk ke mɨte hɨrak kaki, hɨram werek te
hɨre pɨke wawɨt mɨtɨk hak. Hɨre wawɨt
mɨtɨk hak kerek kises hɨm me Mɨtɨk Iuwe
Krais ek. Mɨtɨk keiyak taau.
40 Te hi han kitet menmen im. Mɨte
mɨtɨk kɨre epei kaa, hɨre wawu weiniye
hɨre han yaaik wawu. God Hɨmɨn Yaaik
kɨrak hɨrak ketpo menmen im.

8

Hɨm me menmen mɨt newepwarem

* **7:25** 1Ti 1:12-13 * **7:28** Lu 21:23 * **7:29** Ro 13:11 * **7:31** 1Jo 2:17 * **7:39** Ro 7:2-3

newet tɨpir em

1 *In ek hi ewisi hɨm me menmen kerek mɨt ne tɨ ap nises God newepwarem newet tɨpir em. Hi hewisiyem hentar yi nɨpaa yitauhiyem. Hi hertei yi yatɨp menmen im: "Haiu mertei menmen yapɨrwe." Hi hatɨp hɨm im: Menmen haiu merteiyem weinɨm hɨram merekyei haiu menke perkenum o paan tokik, te haiu han tewenɨnan hɨram mamkepai te haiu yaain emɨr ke Krais.

2 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han kitet hɨr nertei menmen iuwe, te God kaktɨp hɨr enun ap han kitet menmen o nertei menmen mɨrak werek werek wen au.

3 *Te mɨt miyapɨr hɨr han tewenɨn God hɨrak kaktɨp hɨrak kakɨrtei hɨr mɨt miyapɨr nɨrak.

4 *Te hi hetpi hɨm im me menmen haiu mamɨm kerek nɨpaa mɨt hɨr newepwarem newet tɨpir em. Haiu mertei hɨm im yi yetpim hɨram yaaim. Haiu mertei nu mɨt nimaam newis ninaan mau teinɨk newisɨm merp hankiu eik, hɨram mekrehɨr ke tɨpir, te hɨram mɨre God taau. God kiutɨp kerekek hɨrak kepu.

5 Menmen yapɨrwe mau nepni metike tɨ te mɨt ap nises hɨm me God hɨr natɨp menmen im hɨram mɨre God. God yapɨrwe netike mɨt iuwe yapɨrwe nar ek hɨr nepu, te haiu mɨt mertei menmen im.

6 *God kiutɨp kerekek hɨrak Haai kaiu hɨrak kepu. Hɨrak as o hɨr ke menmen yapɨrwe, haiu mau tɨ te emisesik. Mɨtɨk Iuwe kiutɨp kerekek kepu. Hɨrak niuk mɨrak Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe meit nepni, menmen mau tɨ. Hɨrak kerekyei haiu meit Hɨmɨn Yaaik kɨrak hɨrak kekepai haiu mepu.

7 Te mɨt han kerek nises hɨm me God hɨr nepɨtari ninaan mau teinɨk hɨram weinɨm. Hɨr han kitet hɨram mepu me wɨ hɨr naam menmen kerek nɨpaa mɨt nen newepwarem newet tɨpir em, hɨr han kitet hɨr naam hɨram mar ke hɨr hɨras newepwarem newet tɨpir em. Te hɨr han kitet God kaktɨp hɨr nɨrɨak enum.

8 *God ap han kitet haiu mamɨm menmen hɨr mɨt newepwarem newet tɨpir em o haiu ap mamɨm. Au hɨram menmen weinɨm. Menmen haiu mamɨm ap te mamrɨak God han kitet haiu mɨt miyapɨr enun au. Menmen haiu ap mamɨm ap te mamrɨak God han kitet haiu mɨt miyapɨr yaain au. Menmen haiu mamɨm hɨram menmen weinɨm.

9 *Hɨram menmen weinɨm te yi naanmamre hɨras me menmen yi yayɨm te yi ap einip mɨt kerek ap nises hɨm me Krais werek werek wen au, hɨr nanɨwaank hɨras. Hɨr nanɨr menmen yi yaam te hɨr yɨnk enuk. Mar im yi yayɨwaank menmen me Krais hɨr nisesim nanɨnterim.

10 Hi hetpi menmen im hentar maain mɨtɨk hak hɨrak kaknen kakrit ti hau hankiu haam menmen kerek mɨt han epei newepwarem newet tɨpir em, hɨrak ap kertei ti han kitet menmen im hɨram weinɨm. Hɨrak han kitet ninaan mau teinɨk hɨram tɨpir. Hɨrak kakrit ti haam menmen te hɨrak han kitet hɨram werek hɨrak kakɨm. Te hɨrak kakɨwaank hɨm me Krais hɨrak kisesim.

11 *Ti haam menmen im hentar ti hertei ninaan mau teinɨk hɨram menmen weinɨm. Te mɨtɨk hak ap kerteiyem au, hɨrak kakɨm menmen hɨrak kakɨwaank menmen me Krais hɨrak kisesim kakɨntar menmen me Krais hɨrak kisesim kakɨntar menmen im hɨrak kaam.

12 Mar im yi epei yɨrɨak Krais menmen enum yentar yi yɨrɨak han ke ni yinan hɨr han kɨr kakɨwaank me menmen yaaim me Krais hɨr nisesim nentar menmen im yi yaam.

13 *Tɨs, hi han kitet menmen kerek hi haam hɨram mamrɨak kai yinak hɨrak kakɨwaank han kɨrak ke menmen yaaim me Krais hɨrak kisesim, hi maain ap te hahɨm menmen im meiyam taau. Hi hɨnapen arɨak kai yinak kakɨwaank han kɨrak kakɨnterim.

9

Pol han yaaik hɨrak nɨpaa ap kari pewek mei me mɨt ne Korin me menmen hɨrak kerekyorem

1 *Hɨm meiyam ap te mamwena me menmen hi hɨrɨakem me God taau. Hi

* **8:1** Ap 15:29 * **8:2** Ga 6:3 * **8:3** Ga 4:9 * **8:4** 1Ko 10:19; Ga 4:8; Diu 4:35, 39, 6:4 * **8:6** Mal 2:10; 1Ko 12:5-6; Ef 4:5-6; Jo 1:3 * **8:8** Ro 14:17 * **8:9** Ro 14:13-15; Ga 5:13 * **8:11** Ro 14:15, 20 * **8:13** Ro 14:21 * **9:1** Ap 22:17-18, 26:16; 1Ko 15:8

mɨtɨk aposel kerekek, hi epei hɨr Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas Krais. Yi mɨt yises hɨm
me Krais yentar menmen me Mɨtɨk Iuwe
Krais hi herekyiyem.
2 *Mɨt han hɨr ap han kitet hi aposel
hɨram menmen weinɨm. Yi mɨt ne Korin
han kitet hi aposel hentar menmen hi
hɨrɨakem meteikniyem. Yi hɨras yertei
hɨm me Krais te menmen im meteikni
Mɨtɨk Iuwe kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk
aposel kɨrak.
3 Mɨt kerek hɨr natɨp hi Pol hi ap hɨre
aposel hi hewenɨnor hɨm, hi hetpor hɨm
kerek hi epei hewisiyem.
4 *Hi han kai hi ehɨt menmen me yi
mɨt miyapɨr te hi ahɨm me menmen hi
herekyiyem entar hi aposel. Menmen im
enum a?
5 *Hi ap heit mɨte au, te hi hanhan hahɨt
pei hɨre wises hɨm me Krais hɨre wau-
tikewa waunen wauri a? Mɨtɨk Pita ketike
aposel han netike Jisas Krais kikrek nɨrak
hɨr nɨrɨakem mar im, te hɨram yaaim hi
hises han kai hi arɨakem. Hɨram yaaim
werek te hi hitihi yi naanemprawɨr me
menmen wɨ hawɨr waunen wauri o au a?
Hɨram yaaim ye!
6 Mekam! Yi han kitet hi hetike Ban-
abas hawɨr wik keretet waurɨak menmen
naanempre hɨrekses me menmen hawɨr
wawɨm me wɨ hawɨr wetpi hɨm yaaim me
Krais, te aposel han en au a? Taau!
7 Mɨt kerek hɨr nɨre soldia ne ami hɨr
ap naanmɨre hɨras me menmen au. Mɨtɨk
iuwe kɨr kewetɨrem. Mɨt ap namɨr ni
te mɨt han nanɨtpor nanɨrik, "Yi eimɨr
menmen me ni te yi ap te yayɨm men-
men taau." Auye! Mɨt kerek namɨr ni
hɨr hɨras nanɨm menmen. Mɨt han au.
Mɨt naanmɨpre sipsip hɨr nanɨm nɨm me
sipsip. Ap te mɨt han nanɨnen nanɨtpor au
emɨt. Hɨr ap te nanises menmen mar im
au. Te hi hetpi. Hɨram yaaim hawɨr wik
witihi te yi naanemprawɨr me menmen
me wɨ hawɨr wau wetikewi waukepi.
8 Menmen im hɨr netpiyem hɨram hɨm
mɨt keriyen nertei hɨram yaaim au. Hɨm
me God mau tɨwei nɨpaa mɨt newisɨm
hɨram matɨp mar im.
9 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau tɨwei
hɨram matɨp: "Yi ap yaiyepet hɨm ke bul-
makau kerek kentɨrer rais haas kewenem
te hɨrak ap kakɨm ham pɨnam au emɨt!"
God ap han kitet bulmakau keremem me
wɨ hɨrak katɨp Moses im.
10 *Au, hɨrak katɨp hɨm im mamkepai
haiu mɨt mamtike bulmakau. Moses
kewis hɨm im te haiu mɨt yapɨrwe
mamɨrtei menmen im: Mɨtɨk kerek kewen
tɨ kakmɨr menmen ketike mɨtɨk kerek
kewen rais haas, hɨrakɨt wik tatɨt pewek
mamrer menmen me hɨrakɨt tatrɨakem.
11 *Menmen im hɨram ap enum te mɨt
kerek namɨr ni o mɨt hɨr newen rais, hɨr
nanɨm meiyam pɨnam. Mar im hɨram
ap enum te hawɨr wawitihi yi eiwetawɨr
menmen mamkaap yɨnk kawɨr yentar
hawɨr epei wetpi hɨm yaaim me Krais
mamkaap hɨmɨn ki.
12 *Hɨram yaaim mɨt han kerek
nekepi neriuwe menmen nanɨt menmen
naanempre yɨnk kɨr keriuwerem, te
hɨram yaaim iuwe hawɨr ewɨt menmen.
Hawɨr mɨtɨkɨt iuwe winɨni!
Te nɨpaa ere in hawɨr wik ap weit men-
men me yi mɨt au. Hawɨr wau enum nɨnpɨ
mewewɨr te hawɨr ap wari han ki enum
te yi yɨnapen yemtau hɨm yaaim me Jisas
Krais au.
13 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt pris ne
Isrel kerek nɨrɨak menmen neit wɨnak ke
God mɨt newisi hɨr naam menmen pɨnam
mɨt newisɨm mekre wɨnak eik nanwet
God em. Mɨt pris kerek neit menmen me
mɨt newisɨm mau kɨnaan newepwar God
em, hɨr naam ham pɨnam.
14 *Mar im, Mɨtɨk Iuwe God katɨp mɨt
kerek newepyapɨr hɨm yaaim me Krais,
hɨr nanɨt menmen me mɨt hɨr nemtau
hɨm yaaim im te hɨr naanempre yɨnk kɨr
ekrerim.
15 *Hɨrak yaaik hi aposel hitihi me men-
men, te nɨpaa hi ap hitihi me menmen au.
In ek hi ap hewisi tɨwei ik te hi itihi yi
naanmamrau me menmen taau. Hi nɨnpɨ
meiyo wɨsenum ere hi hahi te hi hɨnapen
ehɨt menmen me his me mɨtɨk kiutɨp. Hi
etɨwem, te hi ap atɨp hi hewepyapɨr hɨm

* **9:2** 2Ko 3:2-3 * **9:4** Lu 10:8; 1Ko 9:13-14 * **9:5** Jo 1:42 * **9:9** Diu 25:4; 1Ti 5:18 * **9:10** 2Ti 2:6 * **9:11** Ro 15:27 * **9:12** Ap 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7 * **9:13** Nam 18:8, 31; Diu 18:1-3 * **9:14** Mt 10:10; Lu 10:7; Ga 6:6 * **9:15** Ap 18:3

me God ap heit pewek mererim au.

16 *Hi ap han yaaik heriuwe hɨrekes hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais keremem au. Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtena hi hewepyapɨrem. Hi ap hewepyapɨrem te han kai enuk keriuwe hɨrekes, hi heweikɨn sip ewet menmen Mɨtɨk Iuwe ketpewem hi hɨrɨakem.

17 *Hi hɨrekes han kitet hi ano ewepyapɨr hɨm yaaim me Krais te hi ehɨt pewek o menmen yaaim emrerim. Te hi hɨrekes ap han kekrit te hi hɨrɨak menmen im au. Hi kerekek hises menmen nɨpaa God kehimɨtena hi arɨakem te hi ap ehɨt pewek o menmen emrerim au emɨt! Hi hɨrɨakem weinɨm.

18 Hi heit mekam yaaim me hi hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais a? Hi heit menmen im. Wɨ kerek hi hen ein hen ein hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais, hi han yaaik hatɨp mɨt miyapɨr em weinɨm. Hi ap hari menmen mɨr mererim au, mar ke hɨm me God hɨram matɨp hi han kai ehisesim.

Pol Katɨp hɨrak kɨre wok mɨtɨk ke mɨt miyapɨr yapɨrwe

19 *Hi hepu weinɨm mɨt han ap ninɨna naanmamrau au. Hi naanempre hɨrekes me menmen. Te hi heweikɨn hɨre wok mɨtɨk ke mɨt yapɨrwe te hi hari han kɨr yapɨrwe te hɨr nanises hɨm yaaim me Krais.

20 *Wɨ kerek hi hau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne Juda, hi hies hɨm lo me Moses te hi ari han ke mɨt en, hɨr nanises hɨm me Krais. Hi han kitet hɨm me Moses mau tɨwei hɨram weinɨm ap te mamri han kai. Te wɨ hi hau hetike mɨt ne Juda, hi hisesim te hi ari han kɨr hɨr ap enises hɨm me Moses meiyam au. Hi ehises hɨm yaaim me Krais keremem.

21 *Hi ap heweikɨn sip hewet hɨm nɨpaa God kewet Moses em au. Hi hises hɨm me Krais kerekek. Te wɨ kerek hi hau hetike mɨt miyapɨr neiyan ap nises hɨm me Moses, hi ap hises hɨm me Moses au. Hi hɨrɨak menmen im te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm yaaim me Krais.

22 *Wɨ kerek hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt miyapɨr hɨr ap nises God werek werek, hi ap hɨrɨak menmen mamnipi hɨr han enuk neriuwa. Au, hi hises menmen hɨr han kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm me Krais werek werek. Me wɨ yapɨrwe hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe nerer wit wit, hi hises menmen hɨr han kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm me Krais.

23 Menmen im yapɨrwe hi hɨrɨakem, hi hɨrɨakem mamkaap mɨt miyapɨr nises hɨm yaaim me Krais te hi atikeri haiu mamɨt menmen yaaim God kakwetaiyem.

Haiu emises God emɨr ke mɨt nesiuknen resis hɨr nanɨt menmen

24 *Yi han kitet menmen im. Mɨt yapɨrwe nesiuknen te mɨtɨk kiutip kerekek kinɨni hɨrak kakɨt menmen. Mar im yi yises hɨm me Krais werek werek yar ke mɨtɨk kiutɨp hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt han, te yi yayɨt menmen yaaim God kakwetiyem.

25 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nansiukɨn nanɨt menmen, hɨr nesiuknen yapɨrwe hekrit hekrit te yɨnk kɨr hɨrak manpenuk. Hɨr nɨrɨak menmen im te hɨr naninɨn mɨt han nanɨt menmen kerek mɨt iuwe nanwet mɨtɨk kerek kinɨni hɨr nanwetɨwekem. Haiu mamrɨak menmen iuwe emises hɨm me God te haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim. Menmen God kakweteiyem hɨram ap te mamɨwaank mamɨr ke menmen me tɨ mɨt nesiuknen hɨr netɨwem au.

26 Te hi hɨre mɨtɨk kesiuknen in kesiuknen ein au. Hi hɨre mɨtɨk kesiuknen kakinɨn kakiun mak. Hi har ke mɨtɨk kerek kewɨr his weinɨm kenep nɨme au. Hi har ke mɨtɨk kerek kewɨr his kenep mɨtɨk kepan kɨrak ek hɨrak kinɨnek. Mar im hi hɨrɨak menmen me God werek werek, hi naanempre hɨrekes me menmen hi hisesim.

27 *Hi hɨre mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen ere yɨnk kɨrak hemkre hemkre weinɨk siuwan makɨp wɨsenum. Hi hewenɨn han kai ke menmen enum hi hanhanem, te maain wɨ hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God epei au, hɨrak Mɨtɨk Iuwe ap kakɨtpo

* **9:16** Jer 10:9 * **9:17** 1Ko 4:1 * **9:19** Mt 20:26-27 * **9:20** Ap 21:20-26 * **9:21** Ga 2:3 * **9:22** 2Ko 11:29; Ro 11:14 * **9:24** Fl 3:14; 2Ti 4:7-8 * **9:25** 2Ti 2:4-5; Je 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27** Ro 8:13, 13:14

hi au enuk ap eh+t menmen yaaim m+rak taau.

10

Yi naanmamre h+ras te yi ap eir+ak menmen enum

1 *Nai yinan hi hanhan yi eiy+rtei markeik God k+kaap maamrer naiu. W+ n+paa maamrer naiu nises Moses neit yaank tenhaan wein+k enuk menmen auri, God keriuwet nap+ kau nepni naanm+pror keteiknor yayiwe. Me w+ im h+rak k+kaap m+t miyap+r yap+rwe h+r nen nerekir wan m+t nenewek niuk m+rak Wan Nin+k, h+r ap kei kiut+p kaa au.

2 Menmen maamrer naiu n+r+akem nap+ kau nepni k+wap+n y+nk k+r, h+r nerekir wan m+t nenewek Wan Nin+k, h+ram merekyor h+r m+t miyap+r ne Moses, h+r nisesik nar ke in m+t newis m+t han n+k+ri neriuwe t+par neteik+n h+r ne M+t+k Iuwe Krais h+rak naanm+pror.

3 *H+r yap+rwe naam menmen h+r nenewem "mana" kerek God kewet+rem meke wit k+rak man, h+ram mekepi manpenun.

4 *H+r yap+rwe naam t+par miut+p kerek God H+m+n Yaaik kewet+rem meke nan man, h+ram mekepi manpenun. H+r naam t+par meke nan man, kerek God H+m+n Yaaik kewet+rem, h+rak kau ketikeri neit wit kerek m+t ap nei newi au. Nan ik h+rak H+m+n ke Krais, h+rak k+kaap h+m+n k+r, kar ke t+par meke nan h+r naam m+kaap y+nk k+r.

5 *God k+kaap h+r m+t yap+rwe te h+rak han yaaik keriuwe menmen m+t han niut+p niut+p keriyen nekre n+m+n ke h+r m+t h+r yap+rwe n+r+akem a? Taauye! God kan+p kenepi te herwe y+nk k+r k+waai kerer wit wit me wit m+t ap newi.

6 *God k+r+ak menmen im epei man meteiknai haiu ap hanhan emr+ak menmen enum em+r ke h+r n+r+akem.

7 *Haiu ap emwen+pi niuk me t+pir mam+r ke m+t han nekre n+m+n ke h+r maamrer naiu en h+r n+r+akem. H+m me God mau t+wei Moses kewis+m h+ram mat+p mar im: "M+t miyap+r en nau yeno naam menmen. H+r naam menmen epei au, h+r nekrit n+r+re n+r+ak t+pir h+r nisesik h+rak han yaaik keriuweri."

8 *Haiu m+t miyap+r ap emr+akan emisesan em+r ke n+paa m+t miyap+r han nekre n+m+n ke h+r m+t h+r n+r+akem. God han enuk keriuweri h+rak kan+p te m+t miyap+r han nar ke 23,000 m+t h+r naa ne w+ miut+p.

9 *Haiu ap te mamri han ke M+t+k Iuwe God ere h+rak han enuk keriuwai mam+r ke m+t miyap+r han nekre n+m+n ke h+r m+t en h+r n+r+akem. God han enuk keriuweri te h+rak keriuwet manpen (o yenmik) kan+p h+r naa.

10 *Haiu ap te mamne God mam+r ke m+t miyap+r han nekre n+m+n ke h+r m+t en h+r n+r+akem. H+r nenerek me menmen te God keriuwet m+t+k ensel h+rak kan kan+p h+r naa.

11 *N+paa menmen im yap+rwe epei man menep maamrer naiu mekepi h+r nertei God han enuk keriuwe menmen h+r nisesim. Maain m+t newis+m mau t+wei mamkepai haiu m+t miyap+r in. H+ram meteiknai haiu m+t miyap+r kerek mau t+ me w+ im menep Krais p+ke kaknen, haiu naanempre h+ras te haiu ap mamises menmen enum kerek n+paa h+r maamrer naiu h+r n+r+akem.

12 Te yi m+t miyap+r kerek han kitet yi yin+n maamrer ni yi yises h+m me Krais werek werek, yi naanmamre h+ras te menmen ap mamri han ki yi yair+ak menmen enum.

13 *Menmen yap+rwe epei man mari han ki te yi yayises menmen enum, yi ap han ekitet h+ram man mari han ke yi m+t keriyen au. H+ram epei man mari han ke m+t miyap+r yap+rwe nerer wit wit. God h+rak yaaik kak+kepi ap kakwis menmen enum mamnen mamri han ki mamin+ni au. Menmen enum mamnen han ki te h+rak kak+kepi te yi eiyin+nem eiyu.

Haiu ap emises h+m me God mamtike h+m me t+pir au em+t-God kerekek

* **10:1** Eks 13:21-22, 14:22-29 * **10:3** Eks 16:35 * **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 * **10:5** Nam 14:26-30; Hi 3:17; Ju 5 * **10:6** 1Ko 10:11; Nam 11:4, 34 * **10:7** Eks 32:6 * **10:8** Nam 25:1-9 * **10:9** Nam 21:5-6 * **10:10** Nam 16:41-49; Hi 3:11, 17 * **10:11** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * **10:13** 1Ko 1:9 * **10:14** 1Jo 5:21

14 *Nai yinan yaain, yi eiweikɨn sip eiwet tɨpir te yi ap eiwenɨpi niuk mɨr au emɨt eiyɨntar God kakɨkepi naanmampri.
15 Hi hetpi hɨm im men yi mɨt miyapɨr kerek yi yertei menmen im werek werek. Yi han ekitet menmen kerek hi hetpiyem.
16 *Wɨ kerek haiu mitehi God me tɨpar me komunion mekre kap haiu mamɨm, haiu meteikɨn haiu metike Krais mau han kiutɨp me hemkre mɨrak nɨpaa mewen. Niu o bret kerek haiu mewenem mamɨm meteikɨn haiu metike Krais mau han kiutɨp me yɨnk kɨrak wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
17 *Haiu mɨt haiu mɨre yapɨrwe, te haiu maam niu o bret miutɨp. Haiu maam niu o bret miutɨp te hɨram meteikɨn haiu yapɨrwe mɨre yɨnk kiutɨp ke Krais.

18 *Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel. Mɨt miyapɨr kerek naam menmen kerek mɨt pris nesenkekim newisɨm mentar kɨnaan namɨp, hɨram meteikɨn hɨr netike God nau han kiutɨp me kɨnaan im.
19 *Mekam? Menmen im yi han kitet hi atɨp menmen mɨt ne tɨ newepwarem newet tɨpir rem hɨram menmen iuwe a? Taauye!
20 *Menmen mɨt ap nises God hɨr newepwarem newisɨm mau kɨnaan, hɨr newet tɨpir. God au. Te hi hɨnapen yi yaam menmen mɨt newepwarem newet tɨpir rem au emɨt! Yi yɨrɨak menmen im meteikɨn yi yetike herwe yi yau han kiutɨp.
21 *Yi ap yayɨm tɨpar mamɨkre kap mehimɨtan Krais hemkre mɨrak mewen mamtike tɨpir mamɨkre kap kerek mɨt newepwarem newet tɨpir rem. Yi ap yayɨm niu o bret kerek mehimɨtan yɨnk ke Krais wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt mamtike samiyak mɨt namɨp nesiyem newet tɨpir rem. Menmen im hɨram enum emɨt!
22 *Yi eirɨak menmen im te yi eirɨak Mɨtɨk Iuwe God han enuk kakɨrwi kakiwep. Hɨrak Iuwe haiu au enun weinɨn. Hɨrak kakiwep ap te yi eiyinɨnek taau.

Haiu emwenɨpi niuk me God emriuwe menmen haiu mɨrɨakem

23 *Yi yatɨp yarik, "Menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨram yaaim." Te hi hetpi menmen yapɨrwe im ap te mamkepai haiu mises God werek werek au. Hɨram ap mamkepei han kaiu hɨrak kaku tokik kakises God werek werek au. Hɨm keremem mamkepai, te yi han ekitet werek werek menmen yi eiyisesim.
24 *Yi ap han ekitet menmen mi keremem te yi eiyu werek. Au, yi han ekitet menmen mi metike menmen me mɨt han yi eikepi naanmamror hɨr enu werek.
25 *Yi ap einapen eino eiyɨt samiyak kerek mau maket. Yi ap eiyitorhiyem nɨpaa mɨt newepwarem o au, te han ki ap yɨnk enuk kakriuwerem.
26 *Nɨpaa mɨt newis hɨm mau tɨwei me God hɨram mau Sam, hɨram matɨp mar im: "Tɨ im hɨram me God metike menmen yapɨrwe mewim." Te haiu mamɨm menmen yapɨrwe God kɨrɨakem.
27 *Mɨt han kerek ap nises hɨm me God hɨr nanitihi yi einen wɨnak kɨr eitikeri yayɨm menmen, yi ap han ekitet eiyitorhi me menmen hɨr newetiyem mɨt newepwarem newet tɨpir rem au emɨt! Yi eikintɨp eiyɨm te han ki kaku werek me menmen im.
28 *Te yi eiyu eitike mɨtɨk hak hɨrak ketpi kar ik: "Nɨpaa mɨt newepwar menmen im newet tɨpir rem, yi ap eiyɨm menmen im emɨt, te yi eikaap han ke mɨtɨk kerek ketpiyem.
29 Hi hatɨp me han kɨrak kerekek. Han ki au. Han kɨrak ap kertei menmen me Krais werek werek au. Yi ap eiyɨm menmen hɨrak ketpiyem. Yi han kitet yar ik: "Haiu menmak haiu ap te mamɨm menmen mamɨntar mɨtɨk ap kises hɨm me Krais werek werek a?
30 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar menmen im hi ahɨm te nenmak mɨt hɨr nantɨp hi enuk me menmen hi haam a?"
31 *Te hi hetpi menmen im. Menmen yi eiyɨm, tɨpar samiyak o menmen ham o

* **10:16** Mt 26:26-28 * **10:17** Ro 12:5; Ef 4:16 * **10:18** Lev 7:6 * **10:19** 1Ko 8:4 * **10:20** Diu 32:17; Rev 9:20 * **10:21** 2Ko 6:15-16 * **10:22** Diu 32:21 * **10:23** 1Ko 6:12 * **10:24** Ro 15:2 * **10:25** 1Ko 8:1-13 * **10:26** Sam 24:1 * **10:27** Lu 10:8 * **10:28** 1Ko 8:7 * **10:30** 1Ti 4:4 * **10:31** Kl 3:17

menmen yi yɨrɨakem, yi yɨrɨakem te mɨt miyapɨr nanwenɨpi God nanɨnterim.

32 *Yi mɨt miyapɨr ap yairɨak menmen mamnip mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel o ne weiwɨk me Grik o mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me God hɨr han enuk neriuweri au emɨt!

33 *Hi hɨrekes hɨrɨak menmen im yaaim hi hetpiyem. Hi hɨrɨak menmen mamkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe han kɨr. Hi ap hɨrɨak menmen han kitet hɨram mamkaap han kai kerekek taau. Hi hɨrɨak menmen mamkaap han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe te God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem kaktorhis.

11

1 *Yi mɨt miyapɨr eiyises menmen hi hɨrɨakem har ke hi hises menmen Krais kɨrɨakem.

Hɨm me miyapɨr nanwapɨn menmen mamu paan kɨr nanɨt wɨnak ke God

2 Hi hatɨp yi yaain yentar hekrit hekrit yi han kitet menmen yapɨrwe hi hetpiyem yi yisesim.

3 *Te hi hanhan yi yertei menmen im. Mɨtɨk ke mɨte hɨrak naanmɨprewe, Krais hɨrak naanmɨpre mɨtɨk, God naanmɨpre Krais.

4 Mɨt kerek nɨwapɨn menmen mau paan kɨr hɨr newepyapɨr hɨm me God o nitehi God menmen, tapɨn metɨtor paan kɨr.

5 Miyapɨr kerek ap nemiun menmen mamu paan kɨr hɨr natɨp miyapɨr han hɨm me God o hɨr nitehi God menmen, hɨr tapɨn metɨtor mar ke mɨte hɨre nɨmk mau paan hɨr nimɨwerek.

6 Miyapɨr nɨnapen nanmiun menmen mamwapɨn paan kɨr, hɨr mɨt enimɨwe paan kɨre nanteiknɨwe hɨre wɨrɨak menmen enum. Hekrit hekrit miyapɨr enmiun menmen mamwapɨn paan kɨr te hɨr ap tapɨn metɨtor paan.

7 *Mɨt ap nanwapɨn menmen mau paan kɨr nanwepyapɨr hɨm me God o nitehi God menmen nentar haiu mɨt mehimɨtan God hɨrak kɨre mekak naanmɨpre menmen yapɨrwe. Te miyapɨr hɨr au. Hɨr nehimɨtanei haiu mɨt haiu niuk maiu iuwe.

8 *God ap kɨrɨak yɨnk ke mɨtɨk Adam ke yɨnk ke mɨte Iv au. God kɨrɨak yɨnk ke mɨte Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk Adam.

9 *God ap kɨrɨak mɨtɨk Adam te kakɨkaap mɨte Iv au. God kɨrɨak mɨte Iv waukaap mɨtɨk kɨre Adam.

10 Te, hɨram yaaim te miyapɨr nanmiun menmen mamu paan kɨr. Menmen im mamteikɨn mɨt hɨr ninɨn miyapɨr naanempror me wɨ hɨr nau wɨnak ke God newenɨpi niuk me God hɨr enrɨak menmen im nanɨntar mɨt ensel kerek hɨr nɨsawɨn nɨri, hɨr han yaaik natɨp menmen im hɨram yaaim.

11 Miyapɨr nanɨmtau hɨm me mɨt nɨr te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu ne Mɨtɨk Iuwe Krais, haiu mɨre niutɨp te haiu emkaapan mamu werek werek.

12 Haiu emkaapan mamu werek werek mamɨntar nɨpaa God kɨnɨn kɨrɨak mɨte Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk Adam. Nɨpaa ein ere in miyerer nine nɨkerek hɨram hɨrakɨt. Menmen im meteiknai haiu mɨt miyapɨr emkaapan. Menmen yapɨrwe me tɨ metike haiu mɨt God kɨrɨakem, te hɨrak Haai ke menmen yapɨrwe.

13 Yi hɨras han kitet menmen im. Miyapɨr hɨr nitehi God menmen, hɨr ap nemiun menmen mau paan kɨr, hɨram yaaim o au enum a? Hɨram enum ye!

14 Haiu mɨt miyapɨr in mertei menmen im. Mɨtɨk paan kɨrak nokik kar ke miyapɨr hɨrak tapɨn metɨtɨwek kenterim.

15 Te miyapɨr ap tapɨn metɨtor au. Paan kɨr nokik kentar God epei kewetɨr paan te hɨrak kakwapɨn paan hesnu kɨr.

16 Mɨt han hɨr hanhan nantikewai mamɨtpepan me menmen im, hi hetpor hɨm mar im. Haiu mɨt aposel ap mamwis mɨt miyapɨr hɨr enises menmen ham au. Mɨt miyapɨr nerer wit wit ne weiwɨk me God hɨr ap enises menmen ham au. Menmen hi epei hetpim keremem.

Mɨt miyapɨr ne wit Korin hɨr newaank hɨras me menmen me Komunion

17 Hi ap ewenɨpi niuk me yi mɨt me menmen im hi in ek etpiyem hentar menmen

* **10:32** Ro 14:13 * **10:33** 1Ko 9:20-22 * **11:1** 1Ko 4:16 * **11:3** Jen 3:16; Ef 5:23; 1Ko 3:23 * **11:7** Jen 1:26-27; Je 3:9 * **11:8** Je 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:9** Jen 2:18

enum yi yɨrɨakem hɨram minɨn menmen yaaim yi yɨrɨakem me wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk me God.

18 *Menmen hi hinɨn hetpiyem hɨram im. Hi nepei hemtau mɨt han natɨp yi mɨt miyapɨr en yi ap yekiyan yau niutɨp au. Yi yenke hasini me wɨ yi yewenɨpi niuk me God. Hi hemtewem te hi han kitet hɨm pɨnam hɨr netpewem hɨram yaaim.

19 *Menmen im me yi mɨt eiyɨnke hasini hɨram mamnen te mamteikɨn mɨt miyapɨr han neimɨn ne yi mɨt hɨr nises God werek werek a? Taauye!

20 Te menmen yi yaam wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk me God yeriuwerem, yi ap yaam menmen han tewenɨn menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kɨrɨakem taau.

21 Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp ap te yi yemerɨran au. Yi yinɨn yeit menmen yi yayɨm te maain mɨt han nɨkaru nan, hɨr nɨnpɨ maan. Yi mɨt han yinɨn yaam menmen yi yenepim ere tu iuwe, yi yaam tɨpar si enum ere yetaritari yeit.

22 *Yi ap yayu wɨnak ki te yi yinɨn yayɨm menmen au a? Yi wɨnak ki keperp yi yayɨm yayɨt ein te yi au! Yi yan wit kerek yi yererik yi han kitet mɨt miyapɨr han ne Krais hɨr weinɨn te yi yaam menmen yeunɨm yerekyi (o yeriki) hɨr mɨt ap netenen menmen hɨr yɨnk enuk neriuwerem. Yi han kitet hi etpi mekam me menmen im a? Yi han kitet hi ewenɨpi niuk mi me menmen im a? Taau!

Mɨtɨk Iuwe Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak Komunion
(Mt 26:26-29; Mk 14:22-25; Lu 20:14-20)

23 Hi ap hetpi yi yaain hentar nɨpaa hi hemtau hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais, te hi epei hetpiyem hɨram hɨm im: Mɨtɨk Iuwe Jisas keit niu o bret ketenenim ke wɨtaan kerek mɨtɨk Judas kewepyapɨrek kesiuwerek ken his me mɨt enun.

24 Hɨrak keit niu o bret, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak epei kewetɨwekem, te hɨrak kewepim kewet mɨt nɨrak em ketpor kar ik: "Menmen im mehimɨtan yɨnk kai hi hahi akepi yi mɨt. Maain yi wen eirɨakem eiyɨm menmen im eiyɨr ke hi hɨrɨakem ehɨm han ekitet menmen in ek hi arekyiyem.

25 *Mar ke hɨrak kewetɨr niu o bret epei au, hɨra keit tɨpar wain mekre kap hɨrak ketpor kar ik: "Tɨpar wain im mekre kap hɨram mehimɨtan hɨm ham yaaim me God kewetiyem mamkepi hi anipem hɨram mamɨkrit emriuwe hemkre mai mamwen. Yi yayɨm eirɨak menmen im han ekitet menmen hi arekyiyem."

26 Te maain wɨ kerek yi yayɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap yayɨr ke hɨrak kɨrɨakem, yi yehimɨtan Krais kaa kakɨkepai haiu mɨt ere hɨrak pɨke kaknen.

Mɨt kerek newaank Komunion, hɨr nɨrɨak menmen enum

27 *Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt kerek hɨr naak bret o naam tɨpar mekre kap kerek mehimɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kɨrɨakem, te hɨr ap han ekitet menmen im werek werek, God katɨp hɨr nɨrɨak enum nenip hemkre metike yɨnk ke Krais hɨram mɨre menmen (enum) weinɨm.

28 *Te mɨt miyapɨr eninɨn han ekitet menmen im werek werek mekre han kɨr enɨpɨr menmen enum te maain hɨr nanɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap nehimɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe kɨrɨakem.

29 Hɨr naninɨn nanrɨak menmen im nanɨntar mɨt miyapɨr kerek ap han kitet menmen mekre han kɨr werek werek, hɨr han kitet menmen Mɨtɨk Iuwe kɨrɨakem hɨram weinɨm, hɨr nanɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap te God han enuk kakriuweri kaknɨp.

30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne yi mɨt yi yɨnap ap manpenun au, mɨt han ne yi mɨt epei naa nentar hɨr netikewi yaam niu metike tɨpar mekre kap te yi ap yinɨn han kitet menmen werek werek au.

31 Haiu eminɨn han kitet menmen werek werek te maain mamɨm menmen me niu o bret metike tɨpar mekre kap, God ap han enuk kakriuweri kakiwep taau.

32 *God han kitet menmen haiu mɨrɨakem, hɨrak kakwep haiu mɨt mamɨr ke haai kenep nɨkan kekepik kakɨmtau hɨm mɨrak kakriuwerem. Hɨrak kɨrɨak menmen im te maain haiu mamɨpɨr

* **11:18** 1Ko 1:10-12, 3:3 * **11:19** Diu 13:3; 1Jo 2:19 * **11:22** Je 2:5-6 * **11:25** Eks 24:6-8; Sek 9:11; Hi 8:8-13 * **11:27** Hi 10:29 * **11:28** Mt 26:22; 2Ko 13:5 * **11:32** Hi 12:5-6

menmen enum mekre han kaiu ap te
mami mamtike mɨt miyapɨr kerek nises
menmen me tɨ.
33 Te nai yinan, yi yererik yayɨm men-
men yi eimerɨr mɨt han naninɨn nanɨnen
te yi yayɨm menmen miutɨp han kakitet
menmen Mɨtɨk Iuwe kerekyaiyem.
34 Mɨt han ne yi mɨt kerek yi nɨnpɨ
miwei, yi yayinɨn yayɨm menmen yayɨt
wɨnak ki. Te maain yi eitike mɨt han einen
eiyu eirerik eiyɨm menmen te God ap han
enuk kakiwep me menmen yi yɨrɨakem.
Maain hi anen ari, te hɨm nɨpaa yi yi-
tauhiyem, hi hetpiyem me menmen im.

12

Hɨm me menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik kewetai haiu mɨt em

1 Nai yinan, hi hanhan yi eiyɨrtei werek
werek menmen God Hɨmɨn Yaaik kewe-
taiyem (kerek nɨpaa yi yewis tɨwei yi-
tauhiyem.)
2 *Yi yertei nɨpaa yi ap yises hɨm me
Krais wen au, Seten kari han ki te yi yises
han ki, yi yen yewenɨpi niuk me tɨpir
kerek mɨt newis ninaan mau teinɨk. Te
hɨram ap mamɨtpi hɨm taau.
3 *Nɨpaa Seten kari han ki te in ek
hi hanhan yi eiyɨrtei menmen im werek
werek. Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn
Yaaik kari han kɨr te hɨr newepyapɨr hɨm
ham natɨp nar ke profet, hɨr ap te nantɨp
Jisas hɨrak enuk. Mɨt miyapɨr kerek God
Hɨmɨn Yaaik ap kakri han kɨr, hɨr ap
te nanwepyapɨr hɨm mɨrak nantɨp Jisas
hɨrak Mɨtɨk Iuwe au.
4 *God ketenen menmen ham mɨrak
yapɨrwe me haiu mɨt, te God Hɨmɨn Yaaik
kiutɨp kerekek hɨrak kakweteiyem.
5 *Haiu mɨrɨak menmen ham yapɨrwe
me God, te hɨrak God kiutɨpen kerekek.
Han en au.
6 Haiu mɨt mɨrɨak menmen ham me God
meriuwe menmen mɨrak iuwe, te God
kerekek hɨrak kari han ke mɨt keriuw-
erem.
7 *God Hɨmɨn Yaaik kewetai mɨt niutɨp
niutɨp menmen mɨrak haiu mɨrem hɨram
ham ham. Te haiu emakaap mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek nises God emriuwerem.
8 God kewet mɨt han menmen ham, mɨt
han menmen meiyam. God Hɨmɨn Yaaik
kari han ke Mɨt han te hɨr natɨp hɨm
yaaim me God hɨrak kewepyapɨrem. God
Hɨmɨn Yaaik kerekek kari han ke mɨt han
keteiknor menmen God kakrɨakem te hɨr
newepyapɨrem natɨp mɨt em.
9 God Hɨmɨn Yaaik kerekek hɨrak kari
han ke mɨt han te hɨr nisesik nanrɨak
menmen me God yaaim. God Hɨmɨn Yaaik
kari han ke mɨt han kekepi te hɨr nankaap
mɨt miyapɨr nɨnap te hɨr nɨre yaain.
10 *Hɨrak kewet mɨt han menmen iuwe
mɨrak te hɨr nɨrɨak menmen im: Mɨt
han newepyapɨr menmen maain God
kakrɨakem hɨr natɨp mɨt em. Mɨt han
nertei menmen meke God man, o au en,
menmen meke Seten enum man te hɨr
han kitetim natɨp mɨt em. Mɨt han natɨp
hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au. Mɨt
han neweikɨn hɨm im newepyapɨr as o hɨr
mɨram natɨp mɨt em.
11 *God Hɨmɨn Yaaik kiutɨp kerekek
kewetai haiu mɨt em. Hɨrak kises han
kɨrak kewen menmen yaaim im kewet
haiu mɨt em.

Haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨre pɨnak ke yɨnk kiutɨp me Krais

12 *Haiu mertei yɨnk ke haiu mɨt hɨrak
kiutɨp te hɨrak pɨnak pɨnak. Haiu mɨt
miyapɨr ne Krais haiu mɨre yɨnk. Haiu
yapɨrwe te haiu mau mɨre yɨnk kiutɨp.
13 *Haiu mɨt han nɨmɨn ke haiu mɨt haiu
ne Isrel. Yi mɨt han au yi ne Grik. Yi
mɨt han yi yɨrɨak menmen me mɨt kerek
naanmɨpri yi yeit pewek mererim au, te
haiu mɨt han haiu mɨrɨak menmen im
ap mɨt han iuwe naanmɨprai au. Haiu
yapɨrwe mau niutɨp nɨpaa wɨ God Hɨmɨn
Yaaik kan kau kekre han kaiu kerekyei
haiu mɨt niutɨp. God keriuwet Hɨmɨn
Yaaik kiutɨp kan te hɨrak kaku kakɨkre
han kaiu haiu mamre niutɨp kerekek.
14 Haiu mertei yɨnk kaiu hɨrak ap pɨnak
kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre yapɨrwe.
15 Hɨt miutɨp me mɨtɨk hak hɨram matɨp
mar ik: “Hi ap pɨnak ke yɨnk ke mɨtɨk ik

* **12:2** Hab 2:18-19 * **12:3** 1Jo 4:2-3 * **12:4** Ro 12:6; Ef 4:4 * **12:5** Ef 4:11 * **12:7** 1Ko 14:26 * **12:10** Ap 2:4; 1Ko 14:5 * **12:11** Ro 12:3; 1Ko 7:7 * **12:12** Ro 12:4-5; 1Ko 10:17 * **12:13** Ga 3:28

hentar hi ap his mɨrak au." Hɨt mɨrak matɨp mar im hɨram menmen weinɨm. Hɨrak wen pɨnak ke yɨnk ke mɨtɨk ik.
16 Nɨkɨp miutɨp me mɨtɨk hak hɨram matɨp mar ik: "Hi ap pɨnak ke yɨnk ke mɨtɨk ik hentar hi ap nanamɨr kɨrak au." Nɨkɨp mɨrak matɨp mar im hɨram menmen weinɨm mentar hɨram wen pɨnak ke mɨtɨk ik.
17 Hi hetpi, yɨnk kaiu kɨre nanamɨr kerekek mamɨrkeik te haiu mamɨmtau menmen? Yɨnk kaiu kɨre nɨkɨp keremem, mamɨrkeik te haiu mamnɨm menmen a? Taauye!
18 God ap kɨrɨak yɨnk kaiu men niutɨp. Au, hɨrak kenip pɨnam maiu yapɨrwe kewisɨm kises han kɨrak.
19 Yɨnk kaiu ken niutɨp keremem, haiu yɨnk kaiu ap kaku werek werek au. Pɨnak kiutɨp kerekek.
20 Yɨnk kaiu hɨrak ap ken niutɨp au. Pɨnam pɨnam yapɨrwe, te yɨnk kaiu hɨrak kɨre kiutɨp.
21 Tɨs, mɨtɨk nanamɨr kɨrak ap te kaktɨp his mɨrak kakɨr ik: "Ti menmen miutɨp hi ap hanhan heriuwit au, hi hau werek." Paan ap kaktɨp hɨt kakɨr ik: "Ti menmen mamritwaank hi ap hanhan heriuwit au, hi hahu werek." Hɨram ap mamtɨp mamɨr im au.
22 Han ketike hɨriu hɨram mɨre weiwei, te hɨram ap mau werek werek au haiu mami.
23 Menmen ham me yɨnk kaiu haiu han kitet hɨram enum, haiu naanemprewem mɨsawɨnem meriuwe klos.
24 Menmen ham me yɨnk kaiu ap te haiu mamsawɨnem au. God kɨrɨak menmen te menmen ham me yɨnk kaiu haiu han kitet hɨram enum haiu mesɨsɨwem meriuwe menmen yaaim te hɨram minɨn menmen ham me yɨnk kaiu.
25 God kɨrɨak menmen im te yɨnk kaiu hɨrak ap kewep pɨnak pɨnak au. Hɨrak hanhan keriuwe hɨrekes.
26 Henik kɨnakɨn his o hɨt maiu hɨram mewewei, te yɨnk kaiu ap kaku werek werek au. Mar im mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke haiu mɨt menmen mewaankek, haiu nɨrak yinan han etwenɨnek. O mɨtɨk ik kɨrɨak menmen yaaim keit niuk iuwe, haiu nɨrak yinan haiu metikerek haiu han yaaik mamu.
27 *Yi yetikewei haiu mɨt haiu mɨre yɨnk ke Krais. Haiu mɨt niutɨp niutɨp haiu mɨre pɨnak pɨnak ke yɨnk kɨrak.
28 *God epei kehimɨtenai haiu mɨt han ne mɨt miyapɨr nɨrak haiu mar ik. Hɨrak kehimɨtenei haiu mɨt iuwe minɨn haiu mɨre aposel. Hɨrak kehimɨtan mɨt han iuwe nisɨsei hɨr nɨre mɨt profet hɨr natɨp mɨt hɨm me Krais. Epei au, hɨrak God kehimɨtan mɨt han iuwe hɨr nises profet, hɨr nɨre tisa, hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm ham me God te hɨr nanu nanises God werek werek. Hɨrak kehimɨteni epei au, hɨrak kehimɨtan mɨt han hɨr nɨrɨak menmen mirakel keteikɨn mɨt menmen iuwe God kɨrɨakem, mɨt han hɨr nɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap his hɨt enum te hɨr nɨre yaain. Mɨt han nankaap mɨt miyapɨr neiyan, mɨt han hɨr naanmɨpre mɨt miyapɨr me menmen. Mɨt han hɨr natɨp neriuwe hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au.
29-30 Mɨt yapɨrwe kerek God kehimɨteni hɨr ap nɨre aposel au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap nɨre profet au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap tisa. Mɨt yapɨrwe ap nɨrɨak mirakel meteikɨn mɨt menmen iuwe me God au. Mɨt yapɨrwe ap nɨkaap mɨt miyapɨr nɨnaap hɨr nɨre yaain. Mɨt yapɨrwe hɨr ap natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr ap nerteiyem au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap neweikɨn hɨm nɨpaa hɨr ap nerteiyem au. Au, God kewet mɨt menmen ham ham hɨr nisesim nanrɨakem nankaapan nanriuwerem.
31 *Hi hetpi yi eiyitehi God yi hanhan menmen iuwe me menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetai haiu mɨt em hɨram yaaim minɨn. Te in ek hi hetpi me menmen yaaim yi eiyisesim hɨram minɨn menmen God Hɨmɨn Yaaik kakweteiyem.

13

Hɨm me haiu mɨt miyapɨr hanhan meriuwehan

1 Haiu mɨt mertei hɨm me mɨt nerer wit wit o haiu mertei hɨm me mɨt ensel haiu metpim, te haiu ap hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han mamrekyor yaaim, haiu enun weinɨn mar ke mɨtɨk hɨrak

* **12:27** Ro 12:5; Ef 5:30 * **12:28** Ef 4:11-12 * **12:31** 1Ko 14:1

kɨrɨak tukɨn te ap kertei weiwɨk mɨrak werek werek au. Haiu mamɨr ke mɨtɨk kau wɨnak kɨrɨak wekɨnp weinɨk ap kine henye keriuwerem au.

2 *Haiu mɨt mertei menmen me God te haiu mertei menmen nɨpaa God kɨsawɨnem ap keteikɨn mɨt em, te haiu mewepyapɨrem matɨp mɨt em, o haiu mertei menmen iuwe me God hɨrak kakɨkepai haiu matɨp mɨniu (o neiyɨp) hɨrak ekɨnke te hɨrak kakises hɨm mai kakɨnke, te haiu ap hanhan mɨt miyapɨr han, haiu enun weinɨn.

3 *Haiu mamwet mɨt miyapɨr enun ap netenen menmen auri, haiu mamwetɨr menmen maiu yapɨrwe te hɨr nanu werek, o haiu mewepyapɨr hɨm yaaim me Krais mɨt enun nanriyei mamɨkre si tatwei haiu mami haiu mewisi hɨr nanrekyeiyem, haiu ap te hanhan mɨt miyapɨr han mamrekyor yaaim, menmen im yaaim haiu mɨrɨakem ap mamkepei te God kaktɨp haiu yaain taau!

4 Haiu hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han, haiu mɨt yaain mamɨr ik. Haiu ap te mamine han enuk waswas au. Haiu mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim mamrekyor yaaim. Haiu ap yɨnk enuk hemkre menepam meriuwe mɨt miyapɨr han. Haiu ap mamwenɨpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap mɨt paan tokik au.

5 *Haiu ap mamrɨak mɨt miyapɨr hɨr yɨnk enuk nanriuwe menmen haiu mamrɨakem au emɨt. Haiu ap mamri pewek o menmen ham mamtɨwem yeunɨm o haiu meit menmen meit yaank haiu ap te mamɨm yeunɨm au emɨt. Haiu ap emɨhɨak (o emɨhiyɨk) waswas au emɨt! Haiu ap han ekitet menmen enum mɨt nerekyeiyem au emɨt. Haiu emɨt hɨram menmen weinɨm.

6 *Haiu ap han yaaik me wɨ menmen enum mewaank mɨt han au emɨt. Haiu han yaaik meriuwe menmen yaaim keremem.

7 *Haiu mekintɨp ap mamtɨp emriuwe menmen enum yapɨrwe mamnen. Hekrit hekrit haiu han ekitet menmen yaaim me mɨt miyapɨr han. Haiu mamu han ekitet God kakrekyei menmen yaaim kakɨkepei, haiu emnakɨn tokim emu emriuwe menmen enum yapɨrwe mamnen.

8 Menmen me haiu hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han mamu mamɨt tɨpmain tipmain enum eik. Te maain wɨ ham mamnen te haiu ap mamwepyapɨr hɨm God ketpeiyem haiu mamtɨp mɨt em. Maain haiu ap te mamtɨp hɨm nɨpaa haiu ap merteiyem. Menmen in ek haiu merteiyem, hɨram mamno mamɨt.

9 Hɨm im hɨram yaaim mentar in ek haiu mertei hɨm pɨnam me God keremem, te haiu matɨp mɨt em. Haiu ap mertei meiyam au.

10 Maain wɨ kerek God kaknen kakwepyapɨr menmen yapɨrwe, menmen in ek haiu merteiyem hɨram mamno mamɨt. Maain menmen meiyam yaaim mamɨkrehɨr me menmen im e.

11 Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek kike, haiu han kitet menmen mar ke nɨkerek han kitetim, haiu matɨp mar ke nɨkerek netpim, haiu mertei menmen mar ke nɨkerek. Te in ek haiu mɨt iuwe. Haiu meweikɨn sip mewet menmen me nɨkerek hɨr nɨrɨakem, haiu mises menmen me mɨt iuwe hɨr nisesim.

12 *In ek haiu mertei menmen me God kike mar ke mɨt miyapɨr nanɨr hɨmɨn kɨr kekre glas enum tokim hapɨk mewim. Maain haiu mamno mamɨr God ninaan mɨrak, te haiu mamɨrtei menmen God han kitet hɨram iuwe mamɨr ke in ek God kertei haiu mɨt niutɨp niutɨp werek werek.

13 *Te, yi han ekitet menmen im. Menmen im iuwe wikak mamu mamɨt. Haiu han kitet menmen God ketpaiyem. Haiu hanhan hɨrak kakrekyei menmen yaaim. Haiu hanhan mamriuwe mɨt miyapɨr han. Menmen miutɨp me menmen iuwe wikak im hɨram minɨn. Hɨram im: Haiu hanhan mɨt miyapɨr han.

14

Menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem hɨram minɨn menmen ham

1 *Yi mɨt miyapɨr en yi eiyinɨn hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han. Menmen im hɨram minɨn: Yi wen hanhan God kakweti

* **13:2** Mt 17:20 * **13:3** Mt 6:2 * **13:5** Fl 2:4 * **13:6** Ro 12:9 * **13:7** Ro 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 * **13:12** 2Ko 5:7; Je 1:23 * **13:13** 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * **14:1** 1Ko 12:31, 14:39

menmen ham yaaim me God Hɨmɨn Yaaik.
Yi hanhan iuwe te God kakweti menmen
te yi eitɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim.
2 Mɨt nanpɨtɨp hɨm kerek God Hɨmɨn
Yaaik kewetɨrem, te mɨt netariyem, hɨr ap
nantɨp mɨt neriuwerem au. Hɨr nantɨp
God kerekek nanɨntar hɨr mɨt han ap
nanɨrtei menmen hɨr nanɨtpim. God
Hɨmɨn Yaaik kekepi te hɨr natɨp menmen
me God nɨpaa hɨrak kɨsawɨnem.
3 Hɨram yaaim te mɨt kerek natɨp mɨt
hɨm me God, hɨr natɨp mɨt en. God au.
Hɨr netpor nankepi nanises hɨm me God
nanrekyor hɨr han yaaik nanu.
4 Mɨt kerek nantɨp hɨm ham kerek God
Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, hɨr nantɨp men-
men nankaap hɨras keriyen. Te neimɨn
hɨr nantɨp mɨt miyapɨr hɨm me God eim,
hɨr nankaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God nanriuwerem.
5 *Hi hanhan yi yapɨrwe yaitɨp hɨm
ham mɨt nepɨtariyem kerek God Hɨmɨn
Yaaik kewet haiu mɨt em. Te hi hanhan
wɨsenum te yi eiyɨtpor hɨm me God. Mɨt
kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me God, hɨm
mɨr minɨn hɨm me mɨt kerek natɨp hɨm
ham me God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, te
hɨr mɨt han ap nanu nanweikɨn hɨm nan-
wepyapɨr menmen hɨr netpim. Mɨt han
hɨr nanu nanweikɨn hɨm nanwepyapɨr
menmen im te mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God nanɨrteiyem werek werek. Im yaaim
mɨre mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me
God nɨkaap mɨt miyapɨr neriuwerem.
6 Nai yinan, maain hi anen ari te hi
etpi hɨm ariuwe hɨm ham God Hɨmɨn
Yaaik kewetewem yi yepɨtariyem, hi ap
akepi ere hi eweikɨn hɨm awepyapɨrem
hetpiyem. Hi etpi hɨm me God me hɨm
yi yetpim, yi eiyɨrteiyem werek werek,
o hi etpi menmen maain mamnen, men-
men im yi eiyɨmtewem hɨram mamkepi
yayises God werek werek.

Haiu emtɨp hɨm me God mamriuwe hɨm haiu yapɨrwe merteiyem

7 Menmen mɨre tukɨn o wekɨnp hɨram
han kewim au. Hɨram mɨre mɨtɨk katɨp
keriuwe hɨm ham. Mɨt ap nɨrɨak tukɨn
o wekɨnp nine henye mei werek au, mɨt
nepɨtari menmen hɨram tukɨn o wekɨnp
metpim.
8 Mɨt ap nɨrɨam tukɨn werek werek
au, nanɨrkeik te mɨt hɨr nanɨrtei nanɨno
nanɨnepan a? Taauye!
9 Menmen yi mɨt yɨrɨakem hɨram mepɨr
keremem. Yi eitɨp mɨt eiriuwe hɨm ham
God Hɨmɨn Yaaik kewetiyem, hɨr mɨt
nemtewem hɨr nepɨtariyem. Yi yayɨtpor
menmen, te hɨm epei au men.
10 Mɨt nerer wit wit natɨp hɨm ham hɨm
ham. Hɨr ap natɨp hɨm weinɨm au. Hɨr
netike mɨt newepnak neriuwerem.
11 Hi ap hertei menmen werek werek
kerek mɨtɨk hak ketpewem, te hɨrak han
kitet hi mɨtɨk ke wit hak, hi han kitet hɨrak
ke wit hak, hawɨr ap wewepnak au.
12 Te hi hetpi menmen im. Yi hanhan
yayɨt menmen ham ham kerek God Hɨmɨn
Yaaik kakwetiyem. Te yi eiyinɨn hanhan
eiyɨt menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik
kakwtai haiu mɨt em hɨram mamkaap
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God te hɨr
nanisesik werek werek.
13 Te mɨtɨk kerek katɨp keriuwe hɨm
ham me God Hɨmɨn Yaaik kewetɨwekem,
hɨrak ap kerteiyem, hɨrak ekitehi God
ekɨkepik hɨrak ekɨrtei hɨm hɨrak epei ket-
pim te hɨrak kakwepyapɨrem katɨp mɨt
em. Hɨrak kakrɨak menmen im kakɨntar
hɨm im hi hetpiyem.
14 Hi hitehi God hi ewenɨpi niuk mɨrak
heriuwe hɨm ham hi hepɨtariyem kerek
God kewetewem, hɨmɨn kai ketike God
tewepnak, te han kai au kau weinɨk.
15 *Te hi arɨak menmen im. Hi ehitehi
God eriuwe hɨmɨn kai ketike han kai,
hi tewen aine henye ariuwe hɨmɨn kai
kaktike han kai.
16 Yi eiyitehi God yi eiwenɨpi niuk mɨrak
eiriuwe hɨm ham mɨt ap nerteiyem au,
nanɨrkeik te hɨr nanɨrtei hɨm yi yetpim
a? Hɨram yaaim te hɨr nantikewi nanwen-
hiyem a? Taauye!
17 Yi epei yatɨp God hɨm yaaim yewenɨpi
niuk mɨrak te yi ap yɨkaap mɨt kerek
nemtau hɨm mi yeriuwerem au.
18 Hi Pol hi hetenen menmen God Hɨmɨn
Yaaik kewetewem. Hi han yaaik heriuwe
God hentar hi hinɨni hi atɨp God menmen

* **14:5** Nam 11:29 * **14:15** Ef 5:19

heriuwe hɨm ham hi ap herteiyem kerek
nɨpaa hɨrak kewetewem.
19 Te wɨ kerek hi hau hetike mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God, haiu mererik
mewenɨpi niuk mɨrak, hi hinɨn hanhan
atɨp mɨt menmen kike ariuwe hɨm haiu
yapɨrwe merteiyem te hɨram mamkepi
hɨr nanu werek. Hi hɨnapen etpor
menmen yapɨrwe ariuwe hɨm ham hɨr
nepɨtariyem au emɨt! Hɨram ap mamkepi
au.
20 *Nai yinan, yi ap eire nɨkerek eiriuwe
menmen yi han kitetim au emɨt. Yi eire
mɨt iuwe. Me menmen enum mɨt nisesim
yi eiweikɨn sip eiwetɨwem eitariyem eiyɨr
ke nɨkerek kike miyerer nɨnani. Te men-
men yaaim yi han ekitetim werek werek
eiyɨr ke mɨt miyapɨr iuwe.
21 *Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa pro-
fet Aisaia kewisɨm hɨram matɨp me mɨt
miyapɨr natɨp hɨm ham mɨt netariyem
mar im:
"Mɨt ne wit netike mɨt han ap ne wit hɨr
nantɨp mɨt in
nanriuwe hɨm ham hi God awetɨrem.
Hɨr nanwepyapɨr hɨm mai nantɨp mɨt em
te hɨr ap nanisesim au."
22 Te hɨm ham im kerek God Hɨmɨn
Yaaik keweteiyem, hɨram mamkaap mɨt
ap nises hɨm me God te hɨr hanhan
nanɨmtewem. Mɨt epei nises hɨm me God
hɨram mamkepi au. Hɨm me God ham mɨt
natɨp mɨt han em hɨram mamkaap han ke
mɨt ap nisesik au. Hɨram mamkaap han
ke mɨt kerek nisesik keriyen.
23 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nanrerik nantɨp nanriuwe hɨm ham hɨr
nepɨtariyem kerek God Hɨmɨn Yaaik
kewetɨrem, maain mɨt kerek ap nises hɨm
me God o mɨt ap nertei menmen im, hɨr
nanɨnen nanɨmtau menmen yi eiyɨtpim,
hɨr nepɨtari menmen yi yetpim te hɨr han
kitet yi enun yɨre mɨt han kɨr enuk.
24 *Te mɨt miyapɨr nererik natɨp mɨt hɨm
me God, maain mɨt kerek ap nises hɨm
me God o mɨt ap nertei menmen im hɨr
nanɨnen nɨmɨn nanu nanɨmtau menmen
yi yetpim, hɨr nanɨrtei hɨm im te menmen
im mamrekir han kɨr te hɨr nanɨrtei hɨr
hɨras mɨt enun.
25 *Hɨm me God im mamket menmen
enum mekre han kɨr hɨr han kitetim te
hɨr newen ninɨp nanwenɨpi niuk me God
nantɨp nar ik: "In ek hi hertei God kau
kekre nɨmɨn ke yi mɨt."

Yi eiwenɨpi niuk me God yi eiyises menmen yaaim

26 *Nai yinan hi hetpi yi eirɨak mekam
a? Wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk
me God yi eiyises menmen werek werek.
Mɨtɨk hak kine henye, mɨtɨk hak ketpi
hɨm, mɨtɨk hak kewepiyapɨr hɨm ham
God epei ketpɨwekem, mɨtɨk hak katɨp
hɨm ham hɨrak nɨpaa ap kerteiyem au.
Mɨtɨk hak keweikɨn hɨm im ketpi men-
men me mɨtɨk hak epei ketpim em e. Yi
niutɨp niutɨp eirɨak menmen im yapɨrwe
te hɨram mamkaap han ke mɨt miyapɨr te
yi eiyises hɨm me God werek werek.
27 Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt hɨr
nepu hɨr nantɨp hɨm ham kerek mɨt
nepɨtariyem, yi eiwis wik o wikak nanɨtpi
hɨm im keremem. Hɨr ap nantɨp hɨm
nanre yapɨrwe au emɨt! Mɨtɨk hak kaktɨp
hɨm mɨrak, mɨtɨk keiyak kakwepyapɨr
menmen hɨrak ketpim. Epei au, mɨtɨk hak
kakɨtpi kakriuwe hɨm mɨrak ham.
28 Mɨt han ap nepu kerek nanwepyapɨr
hɨm kerek mɨt han netpim, hɨr ap te
nantɨp hɨm im mekre nɨmɨn ke yi mɨt
miyapɨr kerek yererik yewenɨpi niuk me
God au emɨt! Hɨr keriyen nantɨke God
nantɨp nanɨkre han kɨr.
29 *Yi eiwis mɨtɨkɨt wik o wikak kerek
hɨrakɨt tɨre profet hɨrakɨt tatwepyapɨr
hɨm God ketpɨwekɨtem. Hɨrakɨt
tatwepiyapɨr hɨm me God, te yi mɨt han yi
han ekitet hɨm im hɨrakɨt tewepyapɨrem
hɨram yaaim o au enum.
30 Mɨtɨk hak kau yeno kekre nɨmɨn ke yi
mɨt, God ketpɨwek menmen, hɨrak ap ek-
merɨr mɨtɨk hak ketpim au, hɨrak ekɨkrit
ekno ekɨkrehɨr kɨrak ekɨtpim.
31 Mar im yi eiwepyapɨr hɨm me God
eitɨp mɨt em eire kiutɨp kiutɨp te yi mɨt
miyapɨr yapɨrwe yau en yi eiyɨmtewem

* **14:20** Ef 4:14; Fl 3:15 * **14:21** Ais 28:11-12 * **14:23** Ap 2:13 * **14:24** Jo 16:8 * **14:25** Ais 45:14; Sek 8:23; Jo 4:19 * **14:26** 1Ko 12:8-10; Ef 4:12 * **14:29** Ap 17:11; 1Te 5:21

werek werek, hɨram mamkepi han ki te yi eiyu werek.

32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨre profet hɨr newepyapɨr hɨm God ketporem, hɨr naanmɨpre han kɨr me menmen. Han ap naanmamror au. Hɨr mɨt keriyen, te hɨr naanempre han kɨr me menmen God ketporem.

33 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar God hɨrak ap kaknip han ke mɨt nererik nemtau hɨm mɨrak te hɨr han kakitet menmen heriyai heriyai nanɨtpim au. Hɨrak kaknipai haiu mɨt mamu han kiutɨp mamises hɨm mɨrak.

Wɨ kerek yi mɨt miyapɨr ne God yererik yewenɨpi niuk me God yi eirɨak menmen mar im.

34 *Yi yairerik yaiwenɨpi niuk me God, miyapɨr ap te nantɨp menmen au, emɨt! Hɨr nankintɨp nanu nanises hɨm me mɨt nɨr nanɨr ke hɨm me God mau tɨwei metpim.

35 Miyapɨr hanhan nanɨrtei hɨm me menmen werek werek kerek mɨt netpim, hɨr ap nanitehi mɨt in me menmen neit wit kerek hɨr newenɨpi God au emɨt! Menmen im enum. Maain hɨr nanu wɨnak kɨr, hɨr nanitehi mɨkan nɨr me menmen hɨr nanɨtporem werek werek.

36 Yenmak yi eirɨak menmen im mar ke hi hetpiyem a? Yi han kitet God hɨm mɨrak hɨram mekrit meke wit Korin man a? O au en, yi han kitet hɨm me God man yi mɨt miyapɨr keriyen te yi eiyises han ki me menmen yapɨrwe a? Taau! Yi ap yertei menmen yapɨrwe me God te yi eiyɨmtau menmen hi hetpi yi eiyisesim.

37 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨr han kitet God epei kewetɨr menmen mɨrak iuwe o hɨr nɨre profet newepyapɨr menmen God ketporem, hɨr nanwenhi menmen hi ewisiyem hɨram menmen Mɨtɨk Iuwe Krais katɨp haiu emisesim.

38 Mɨt kerek ap han kitet menmen hi ewisiyem hɨram hɨm me God, haiu ap han kitet hɨr nɨre mɨt profet newepyapɨr natɨp menmen God ketporem. Au, hɨr mɨt enun netari menmen.

39 Te nai yinan, yi hanhan iuwe te yi eire profet te yi eiwepyapɨr eitɨp hɨm God ketpiyem yi eitɨp mɨt em. Te yi eirɨak menmen mar im keremem au. Yi ap eiwen mɨt kerek nanɨtpi hɨm ham yi yepɨtariyem au emɨt!

40 *Te menmen yi yɨrɨakem me wɨ yi yererik yɨrɨakem, yi yises menmen yaaim yi yɨrɨakem.

15

Krais nɨpaa kaa, God pɨke kɨkɨak kekrit kau

1 Nai yinan, in ek hi hanhan ekekyi han ki me hɨm yaaim me Krais nɨpaa hi hetpiyem kerek yi yemtewem yi yisesim werek werek.

2 Hɨm hi nepei netpiyem yi yisesim werek werek mar ke nɨpaa hi hewepyapɨr hetpiyem, hɨram mamkepi yi yayises God werek werek yi ap yayɨwaank, o au en, taau!

3 *Hi hetpi hɨm im hɨram menmen iuwe minɨn kerek nɨpaa God ketpewem hi hemtewem. Hɨm mɨram im: Mɨtɨk Krais kaa te kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem, kar ke hɨm me God mau tɨwei nɨpaa metpim hɨrak kaknen kaki.

4 *Hɨrak kaa epei au, mɨt han newisɨk kekre hei ke han hɨrak kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) Hɨrak kɨwaai kekrerek me wɨ wikak epei au, God kɨkɨak kekrit kau kar ke hɨm me God mau tɨwei metpim.

5 *God kɨkɨak kekrit kau epei au, hɨrak kewepyapɨr hɨrekes te Sifas (Pita) kinɨn kɨrek. Hɨrak kɨrek epei au, mɨt han disaipel hɨr nɨrek.

6 Hɨr nɨrek epei au, mɨt miyapɨr nar 500 hɨr nɨrek. Mɨt miyapɨr in nɨpaa ere in hɨr nisesik. Mɨt yapɨrwe wen nau tɨ, te mɨt han niutɨp niutɨp epei naa.

7 *Hɨr nɨrek epei au, hɨrak Jems kɨrek. Hɨrak kɨrek, te mɨt aposel yapɨrwe hɨr nɨrek.

8 *Maain hi hɨrekes hɨkaru, hɨrak kan te hi hɨrek. Hi hɨre mɨtɨk enuk hi hɨrek.

9 *Hi hɨre mɨtɨk enuk weinɨk hekre nɨmɨn ke mɨt aposel, hi hɨre hɨkaru. God

* **14:34** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Ta 2:5 * **14:37** 1Jo 4:6 * **14:40** Kl 2:5 * **15:3** Ais 53:8-9 * **15:4** Mt 12:40; Ap 2:24-32 * **15:5** Lu 24:34; Mt 28:16-17 * **15:7** Lu 24:50 * **15:8** Ap 9:3-6; 1Ko 9:1 * **15:9** Ef 3:8; 1Ti 1:15; Ap 8:3

kehimɨtena hi hɨre aposel te hi ap yaaik au! Nɨpaa hi hewaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais.
10 *In ek hi hɨre mɨtɨk yi yɨra te yi yerteiya hentar menmen yaaim God kerekyewem kekepa keriuwerem. Hɨrak ap kerekyewem weinɨm au. Mɨt aposel hɨr nɨrɨak menmen yaaim te hi hinɨni heriuwe menmen hi hɨrɨakem me God. Te hi hɨrekes ap hɨrɨak menmen im au. God kekepa te hi hɨrɨak menmen hɨram mɨre yaaim.
11 Mɨt han aposel hɨr netpi hɨm me God o hi hetpi hɨm me God hɨram weinɨm. Menmen iuwe hɨram mar im: Haiu aposel metpi hɨm me Krais mɨpɨram, te yi epei yisesim.

Haiu mɨt yapɨrwe mami te maain God pɨke kakɨkekyei haiu mit

12 Haiu matɨp mɨt hɨm me Krais kaa te God pɨke kɨkɨak kekrit kau. Te yi mɨt han niutɨp niutɨp yekre nɨmɨn ke yi mɨt yapɨrwe, yi yenmak te yi yatɨp mɨt kerek nɨpaa hɨr naa, maain hɨr ap pɨke nanɨkrit au?
13 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au, te hɨram mar ke God ap kɨkɨak Krais hɨrak kekrit kepu au.
14 God ap kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kau au, te haiu mɨt metpi hɨm enum weinɨm te yi yises hɨm weinɨm.
15 *Yi yises hɨm weinɨm te haiu mɨt enun memitipɨn metpi menmen me God haiu merekyi enum matɨp hɨrak epei kɨkɨak Krais kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kau. God ap kɨkɨak Krais te maain hɨrak ap te kakɨkaan mɨt kerek epei naa.
16 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au. Te God ap kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kepu auye!
17 God ap kɨkɨak Krais te yi yises hɨm mɨrak weinɨm. God ap kesak menmen enum mi yi yɨre mɨt miyapɨr yaain au. Yi enun.
18 God ap kesak menmen enun haiu mɨt mɨrɨakem, te mɨt kerek nɨpaa nises hɨm me Krais kerek menmen enum mau han kɨr, hɨr nantike God nanu nanɨt au.
19 Haiu mɨre mɨt kerek nises hɨm me Krais me wɨ haiu mau tɨ in hɨrak kekepai, te maain haiu mami God ap kakɨkepai pɨke kakɨkekyei haiu mamɨkrit, te mɨt nau tɨ in han kitet haiu enun metaritari hɨr han etwenɨnei wɨsenum.
20 *Te hɨm im hi nepei hetpim hɨram au. God epei kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kepu. Hɨrak kekrit kinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe naa kerek maain God pɨke kakɨkɨan.
21 *Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim hentar menmen im. Mɨtɨk kiutɨp Adam kɨrɨak menmen enum kenip haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu mami. Mar keremem te mɨtɨk kiutɨp Krais hɨrak kaknipai haiu mɨt kerek mami haiu pɨke mamɨkrit kakɨntar hɨrak pɨke kekrit kau.
22 Haiu mɨt yapɨrwe mami mentar haiu nepenyerer ne Adam. Mar keremem te haiu mɨt kerek haiu ne Krais, maain haiu mami te God kakɨkekyei haiu mɨt.
23 *Haiu yapɨrwe mami, maain haiu pɨke mamɨkrit mamu me wɨ God kemeteiyem. Krais hɨrak kinɨn kekrit kau. Maain wɨ kerek hɨrak pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, God kakɨkɨan mɨt kerek epei nisesik hɨr mɨt nɨrak.
24 Me wɨ im menmen yapɨrwe maain tewen mami mamɨt. Wɨ kerek Krais kakinɨn kakɨwaank menmen me gavman metike menmen me mɨt iuwe, netike menmen mɨr iuwe, hɨrak kakwis God kakinɨn menmen yapɨrwe.
25 *Krais hɨrak kakinɨn naanmamre menmen yapɨrwe ere God kakinɨn mɨt enun nepan nɨrak.
26 *Hɨrak kakinɨn menmen enum yapɨrwe, maain menmen kerek menip haiu mɨt metike menmen yapɨrwe mami, God kakɨwaankem hɨram mamɨt, te haiu mamu mamɨt.
27 *Hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp mar im: "God kinɨn menmen yapɨrwe hɨram mamises han ke Krais." Hɨm im kerek matɨp "Menmen yapɨrwe" hɨram ap matɨp me God hɨrekes au. Hɨrak kakinɨn menmen yapɨrwe kerek in ek mamises han ke Krais.

* **15:10** 2Ko 6:1, 11:5, 23 * **15:15** Ap 1:22, 4:33, 5:32 * **15:20** Kl 1:18 * **15:21** Ro 5:12, 18 * **15:23** 1Te 4:16; Rev 20:5 * **15:25** Mt 22:44 * **15:26** Rev 20:14, 21:4 * **15:27** Sam 8:6

28 Maain God kakinɨn menmen yapɨrwe
mamises han ke Krais, te Krais hɨrak
Nɨkan ke God, hɨrak kakwis God hɨrekes
kakinɨnek kakɨntar nɨpaa God kekekpik
kinɨn menmen yapɨrwe. Hɨrak kises han
ke God epei au, te God hɨrekes kakinɨn
haiu mɨt yapɨrwe.

29 Hɨm im hi hetpiyem me maain God
kakɨkɨan mɨt miyapɨr kerek epei naa,
hɨram enum hi emitipɨn heriuwerem, mɨt
nenmak te hɨr newis mɨt han hɨr nɨkɨri
neriuwe tɨpar mamkaap mɨt miyapɨr hɨr
epei naa a? Hɨr han kitet menmen enum
hɨr nɨrɨakem.

30 *Hɨm im hɨram enum me nemitetpɨn
keremem, menmak te haiu mɨt in hekrit
hekrit mamwis menmen enum mamnen
menep te mamraiwaank a? Au! Haiu
emweikɨn sip emwet hɨm me God im
emrɨr.

31 *Nai yinan, hi hetpi hekrit hekrit hi
hɨrɨak menmen me God te menep hi hahi.
Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim mar
ke hɨm hi hetpiyem in ek. Hi han yaaik
heriuwi hentar yi ne Krais Jisas kaiu Iuwe.

32 *God ap kakɨkoya te hi hɨrɨak men-
men im weinɨm. Nɨpaa hi heit wit Efesas
hi etike mɨt hɨr enun nɨre sak mɨt hɨr
nakɨp henmik ketuk, haiu menehan te
menep hɨr naniyep hi hahi. God ap te
kakɨkekyei haiu mɨt te hɨm im nɨpaa mɨt
netpim haiu emisesim hɨram mɨre yaaim.
Hɨram matɨp, "In ek haiu mamɨm men-
men metike tɨpar si enum ere haiu han
yaaik iuwe mamɨntar maain haiu mami."

33 Yi ap eiwis mɨt han nanmitipɨn nanri-
uwe menmen hɨr netpiyem. Yi eitike mɨt
enun eikiyan eiwepnak, hɨr nanɨwaank
han ki me menmen yi yisesim me God pɨke
kakɨkekyei haiu mɨt.

34 *Yi han ekitet menmen werek werek
eiweikɨn sip eiwet menmen enum. Mɨt
han en yi mɨt ap yertei God yisesik au. Hi
hetpi hɨm im hɨram merekyi yɨnk enuk te
yi eiweikɨn sip pɨke eiyises hɨm yaaim.

Maain God kakɨkɨak yɨnk kaiu hɨrak kakweikɨn kakre yaaik

35 Mɨt han nitauhi menmen im:
"Mamerkeik te God kakɨkɨan mɨt nɨpaa
naa? Hɨrak kɨkɨan mɨt epei au, hɨrak
kakwetɨr yɨnk kakre mekam?"

36 *Mɨt nanitauhiyem te hi etpor ahɨr ik:
Ti mɨtɨk enuk hepɨtari menmen im. Yehes
me rais ti emɨr emɨt ni ap te mamwo ere
haas mɨram mamɨsine te hɨram mamwo.

37 Yehes me rais kerek yi yamɨr mekre
tɨ hɨram yehes weinɨm me rais o menmen
ham, te hɨram ap haas metɨke nɨkim kere-
mem maain mamwo au.

38 *God kewet rais yehes hɨram
mewo mɨre menmen ham hɨrak hanhan
kenipem. Menmen yapɨrwe ap mewo
mɨpɨram au. God kehimɨtanem hɨram
mamwo mamre menmen ham.

39 Yɨnk yapɨrwe hɨram ap mɨram au.
Yɨnk ke mɨt miyapɨr hɨrak hak. Yɨnk ke
samiyak hɨrak hak. Yɨnk ke hore hɨrak
hak, yɨnk ke saauk hɨrak hak.

40 Menmen yapɨrwe mau nepni, men-
men ham mau tɨ. Menmen mau nepni
hɨram yaaim te hɨram meweikɨn me men-
men ham yaaim mau tɨ.

41 Wepni hɨrak kɨr kɨpre hak, wenke
hɨrak kɨpɨr kɨpre hak, hɨr me wɨtaan
hɨram mɨpɨr ham. Nɨmɨn ke hɨr yapɨrwe,
ham mɨr iuwe, ham au mɨr kike.

42 Yɨnk kaiu maain God kakɨkɨak hɨrak
kakɨr ke menmen hi nepei etpiyem. Yɨnk
kaiu hɨrak kɨre yehes. Yɨnk kaiu maain
hɨr nanwisɨk kakɨkre hei, hɨrak kaknɨn
kakɨsine kakɨt. Te yɨnk kaiu kerek God
kakɨkɨak, hɨrak ap te kakɨsine kakɨt au.

43 *Yɨnk kerek maain mɨt nanwisɨk
kakɨkre hei hɨrak menmen enuk weinɨk
kerekek. Te yɨnk maain kerek God
kakɨkɨak hɨrak kakre yaaik. In ek yɨnk
hɨrak kaknap te hɨrak ap mampenuk.
Maain hɨrak kakre manpenuk wɨsenuk.

44 Yɨnk kaiu kerek maain mɨt nanwisɨk
kakɨkre hei, hɨrak menmen me tɨ kerekek.

Maain yɨnk kaiu God kakɨkɨak, hɨrak
kakweikɨn kakre hak yaaik kerek
kakɨkaap hɨmɨn kaiu kaku werek
kakɨkrerek. Yɨnk ke hɨrak kepu, te
haiu mertei maain haiu mamɨt yɨnk hak
kakɨkaap hɨmɨn kaiu hɨrak kaku.

* **15:30** Ro 8:36 * **15:31** 2Ko 4:10-11 * **15:32** Ais 22:13; Lu 12:19-20 * **15:34** Ro 13:11; Ef 5:14; Ap 26:8; 1Ko 6:5 * **15:36** Jo 12:24 * **15:38** Jen 1:11 * **15:43** Fl 3:20-21 * **15:45** Jen 2:7; Jo 6:63; 2Ko 3:6, 17

45 *Hɨm mau tɨwei me God mɨt newisɨm
hɨram matɨp mar im. Hɨram matɨp me
Adam, “God kɨrɨakek hɨrak kepu.” Te
Krais hɨrak kɨre Adam, hɨrak kɨkaru kan
kewet haiu mɨt Hɨmɨn kɨrak, haiu mamu
mamtikerek.
46 Haiu eminɨn emu tɨ ik emriuwe yɨnk
kerek God naanmɨprewek au. Yɨnk ke tɨ
kerekek. Maain God kakweikɨn yɨnk kaiu
te God Hɨmɨn Yaaik hɨrak naanmamrai
yɨnk kaiu.
47 *God kɨrɨak mɨtɨk Adam kinɨn kau
tɨ hɨrak yɨnk kɨrak ke tɨ. Te Mɨtɨk Krais
kerek kɨkaru kan, hɨrak keke wit ke God
kan.
48 Hɨr mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nepenyerer
ne mɨtɨk Adam kerek nɨpaa God kɨrɨakek
ke tɨ te hɨr nar ke hɨrak kerekek. Maain
hɨr mɨt miyapɨr kerek nanu wit ke God,
hɨr nanweikɨn nanɨr ke Mɨtɨk Krais hɨrak
nɨpaa keke wit ke God kan hɨr nanɨr ke
nepenyerer nɨrak.
49 Yɨnk kaiu ik hɨrak kar ke mɨtɨk Adam
kerek nɨpaa God kɨrɨakek ke tɨ, te maain
yɨnk kaiu kakweikɨn kakɨr ke Krais kerek
nɨpaa keke wit ke God kan.

50 *Nai yinan hi hetpi menmen im. Yɨnk
kaiu God kɨrɨakek ke tɨ ap te kaku kakɨt
wit kɨrak au. Menmen kerek maain
kakɨsine ap te kakno wit kerek menmen
ap mamɨsine au.
51 *Yi eiyɨmtau hɨm im hi hetpiyem me
menmen nɨpaa mɨt hɨr nerteiyem au. Mɨt
han nekre nɨmɨn ke haiu mɨt kerek mises
hɨm me Krais mau tɨ, hɨr ap te nani taau.
Te God kakweikɨn yɨnk kɨr waswas.
52 *Wɨ mɨtɨk ensel kaktenwo taur kɨrak
kehimɨtan wɨ me tɨ nepei mesi, God
kakweikɨn yɨnk kɨr waswas kakɨr ke
mɨtɨk nanamɨr hei mewen. Mɨtɨk ensel
kaktenwo taur kɨrak epei au, God pɨke
kakɨkɨan mɨt kerek nɨpaa naa, hɨrak kak-
weikɨn yɨnk kaiu, te haiu ap pɨke mami
taau.
53 *Hɨrak kakweikɨn yɨnk kaiu kakɨntar
yɨnk kaiu maain kerek haiu mamnap
mami hɨrak ekweikɨn ekre yɨnk ap te haiu
mamnap o mami.
54 *Maain God kakweikɨn yɨnk kaiu
kerek kaknipai haiu mamnapo mami,
hɨrak kakweikɨn kakre yɨnk yaaik ap te
kaknipai haiu mamnap o mami au. Te
hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei
mamnen. Hɨram matɨp mar im:
“God epei kinɨn menmen enum menip
haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe haiu mami.
55 *In ek menmen enum hɨram meni-
pai haiu mɨt miyapɨr mamɨwaank,
hɨram epei au enum mɨre hen-
mik kewen. Menmen enum hɨram
menipai haiu mami hɨram epei au
mesi.”
56 *Menmen enum mekre han kaiu
mamnipai haiu mami. Hɨm me God
mau tɨwei nɨpaa Moses kewisɨm hɨram
mɨkɨam menmen enum mekre han kaiu,
menipai haiu mɨrɨak menmen enum te
haiu mami.
57 Tɨs, haiu emtɨp God hɨrak yaaik ken-
tar hɨrak keriuwet Jisas Krais kaiu Iuwe
hɨrak kinɨn menmen enum mekre han
kaiu menipai haiu mami. Te haiu ap mami
mamɨt au, haiu pɨke mamɨkrit mamu.
58 *Te nai yinan yaain yi han tokik eiyu
ap eiwis hɨm ham enum memipɨn mamri
han ki. Yi ap einapen eirɨak menmen me
Mɨtɨk Iuwe Krais hekrit hekrit au emɨt
eiyɨntar yi yertei menmen yi yɨrɨak Mɨtɨk
Iuwe em, hɨram ap weinɨm au.

16

Hɨm me pewek mɨt ne Korin nantɨwem nanwet mɨt miyapɨr han em

1 *In ek hi ewisi hɨm me pewek kerek
yi hɨras yewisɨm mɨwaai niutɨp. Te yi
eiwet mɨt miyapɨr han kerek hɨr nises
God neit provins Judia yi eiwetɨrem. Hi
ewisiyem entar yi epei yitauhiyem. Yi
yises menmen hi epei atɨp mɨt nises hɨm
me God neit provins Galesia em.
2 Me wɨ Sande miutɨp miutɨp yi mɨt
miyapɨr yapɨrwe niutɨp niutɨp eiremɨr
pewek pɨnam me menmen God kekepi yi
epei yetɨwem me menmen yi yɨrɨakem. Yi
eiremir pewek im eiwisɨm emwaai niutɨp
te maain wɨ kerek hi anen etɨwem, yi ap

* **15:47** Jen 2:7 * **15:50** 1Ko 6:13 * **15:51** 1Te 4:15-17 * **15:52** Mt 24:31 * **15:53** 2Ko 5:4 * **15:54** Ais 25:8
* **15:55** Hos 13:14 * **15:56** Ro 6:14, 7:13 * **15:58** 2Kro 15:7; Rev 14:13 * **16:1** Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Ga 2:10

eino ein eino ein eiriyam me mɨt miyapɨr en au emɨt! Hɨram menmen yi epei yewisɨm hɨram emwaai emɨmeriyo.

3 Maain hi anen hi awis tɨwei keiyak kakɨkaap mɨt ne Jerusalem hɨr nanɨrtei yi neimɨn, hi awet mɨt kerek yi yehimɨteni hɨr nantɨwek kaktike pewek mi, hi ariuweti hɨr neiyɨm enɨno wit Jerusalem.

4 Maain hi anen hi han kitet hɨram yaaim te hi ano Jerusalem hɨr nantikewa haiu emriyan emno.

Pol hanhan kaknen kakɨr mɨt miyapɨr ne wit Korin

5 *Hi ehinɨn ano provins Masedonia. Hi hen en apei au, te hi pɨke anen ari yi mɨt miyapɨr en.

6 *Hi anen ehu etikewi wɨ mei yapɨrwe au en, hi ehu wɨ ere hawɨ hɨtan epei au. Hawɨ hɨtan epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano wit keiyak hi hanhan anori.

7 *In ek hi hɨnapen anen ari me wɨ hi ano wit hak menep entar hi ehu etikewi wɨ mei kike au emɨt. Maain mɨtɨk Iuwe Krais kakwisa hi anen ehu etikewi wɨ mei yapɨrwe.

8 Te in ek hi ahu in heit wit Efesas ere maain wɨ haiu mɨt ne Isrel menewem Pentikos hɨram mamnen.

9 *Hi wen ahu in entar Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim epei man mamwisai haiu mamtɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr nanisesim. Te mɨt enun han nɨnapen hɨm me God hɨr nau in nanraiwaank menmen haiu matɨp mɨt miyapɨr em.

10 *Maain Timoti hɨrak kaknen yi naanemprewek werek werek, te hɨrak ap kakneini au. Hɨrak eku werek ektikewi. Hi hetpi hɨm im hentar Timoti ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe hɨram mɨpɨram.

11 *Yi ap eineinɨk einan yipɨr eiwɨrek yi han kitet hɨrak mɨtɨk weinɨk au emɨt! Yi eikepik te hɨrak pɨke kaknen eku werek werek ekɨntar hi etike naiu yinan han in haiu mameriyɨwek hɨrak kaknen.

12 *In ek hi etpi me Apolos. Hi epei hetpɨwek hɨm iuwe hɨrak ektike naiu yinan han in hɨr nanriyan nanɨno nanri. Te hɨrak au kɨnapen. Hɨrak katɨp kar ik: "Hi ap te in ek ano au. Maain God kakwisa hi anen, te hi anen ahɨri." Te hi hetpi, maain hɨrak kaknen.

Hɨm ham pɨnam hɨram mɨkaru

13 *Yi naanempre hɨras te yi eiyises hɨm me God werek werek. Yi eire mɨt iuwe han tokik (o einakɨn tokim) eiyu me menmen enum mamnen mamriwaank.

14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem eiyɨntar yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eikepi eiriuwerem.

15 *Nai yinan, yi yertei menmen im. Mɨtɨk Stefanas ketike mɨte nɨkerek nɨrak hɨr nemtau hɨm me God hɨr ninɨn nisesim nekre nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr yapɨrwe nau neit provins Akaia. Hɨr epei nises han kɨr nen nɨkaap mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God. Te hi hitihi hɨm iuwe yi mɨt mɨyapɨr en.

16 *Yi eiyɨmtau hɨm mɨr metike hɨm me mɨt hɨr nekepi nɨrɨak menmen iuwe mar em.

17 Hi han yaaik hentar Stefanas, Fotyunetas, tetike Akaikas epei tan tɨra. Hɨrakɨt tan tekepa teriuwe menmen yi ap yekepa yeriuwerem yentar hi ap hau hetikewi.

18 *Hi han kitet hɨrakɨt terekyi yi han yaaik yar ke hɨrakɨt epei terekya hi han yaaik. Yi han ekitet mɨtɨkɨt tar ik hɨrakɨt mɨtɨkɨt iuwe.

19 *Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God neit provins Esia hɨr nesiuwe hɨm netpi, "Yi yaain." Akwila ketike mɨte pɨrak Prisila hɨr netike mɨt miyapɨr han kerek nises hɨm me God nererik neit wɨnak kɨr in, hɨr yapɨrwe nesiuwi hɨm netpi, "Yi yaain."

20 *Naiu yinan yapɨrwe in hɨr nesiuwi hɨm netpi, "Yi yaain." Wɨ kerek yi yererik yi eitɨpan yi eiyewewan eiyɨr ke mɨt yaain ne God nɨrɨakem.

* **16:5** Ap 19:21 * **16:6** Ro 15:24; Ta 3:12 * **16:7** Ap 18:21 * **16:9** Ap 19:8-10; 2Ko 1:12; Kl 4:3; Rev 3:8 * **16:10** 1Ko 4:17 * **16:11** 1Ti 4:12 * **16:12** 1Ko 1:12, 3:6 * **16:13** Sam 31:24; Ef 6:10 * **16:15** Ro 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16** 1Te 5:12 * **16:18** Fl 2:29 * **16:19** Ap 18:2, 18, 26; Ro 16:3-5 * **16:20** Ro 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21** Kl 4:18; 2Te 3:17 * **16:22** Ga 1:8-9

21 *In ek hi Pol hɨrekes hewis hɨm mai
yinam im mau tɨwei men yi mɨt miyapɨr
hi hetpi, “Yi yaain.”
22 *Mɨt miyapɨr han en kerek hɨr
ap hanhan neriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais
hɨr nemipɨn hɨr han kitet maain hɨrak
kakɨwaanki. Mɨtɨk Iuwe kaiu Yaaik Krais,
ti enen.
23-24 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Krais
kakrekyi menmen yaaim. Hi hanhan yi
mɨt miyapɨr yapɨrwe en hentar haiu ne
Krais Jisas.

Mepɨr keremem

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik ekentar hɨrak kekepik *1:1-11*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak ekatɨp mɨt ne Korin em *1:12–7:16*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nansiuwerem emamno mɨt ne Judia *8:1–9:15*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *10:1–13:10*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨkaru *13:11-14*

1 *Hi Pol hi hɨre mɨtɨk aposel ke Krais
Jisas hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Nɨpaa God han-
han kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel hi hɨrɨak
menmen mɨrak. Hi hetike kaiu yinak Tim-
oti hawɨr wik wewis tɨwei ik wesiuwerek
kaknen yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
yi yau wit Korin ke provins Akaia, yi yetike
mɨt miyapɨr ne God yerer wit wit yeit
provins eik e.
2 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi menmen
yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak kekepik

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God, hɨrak
Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Haiu
mertei hɨrak Haai ke han tewenɨnai, hɨrak
Haai ke kekepai.
4 Hɨrak kakɨkepai han kaiu me menmen
enum mamnen te haiu han etwenɨn mɨt
miyapɨr han haiu emkepi me menmen
enum mamnen. Haiu emkepi emriuwe
menmen God nepei kekepai keriuwerem.
5 *Hɨm im yaaim. Menmen enum
yapɨrwe mamnen mamraiwaank mamɨr
ke nɨpaa menmen mewaank Krais. Mar
ke menmen enum meraiwaank, te Krais
kakɨkepai me menmen te haiu han yaaik
mamu.
6 *Mɨt nɨrɨak hi hetike Timoti enum
neraw ɨrwaank nentar hawɨr wetpi hɨm
yaaim me God, hɨram mekepi yi han yaaik
eiyu yi yertei God kakɨkepi maain kak-
nen kaktihis. Mɨt nerekyawɨr enum, te
God kekepawɨr. Menmen im mamkepi
yi han yaaik eiyu eiyɨntar maain men-
men enum mamnen mamriwaank yi
yertei God kakɨkepi kakɨr ke hɨrak nepei
kekepawɨr.
7 Hawɨr wertei werek werek me yi
mɨt. Menmen enum mamriwaank mamɨr
ke menmen enum meraw ɨrwaank, hawɨr
wertei God kakɨkepi yi han yaaik eiyu
eiyɨr ke God kekepawɨr han yaaik wepu.
8 *Nawɨr yinan, hawɨr hanhan yi yertei
werek werek menmen enum nepei man
mewepɨr weit provins Esia. Menmen
enum epei man hɨram mewewɨr han
kawɨr te hawɨr han kitet hawɨr wawi.
9 Hawɨr han kitet hawɨr wawi wawɨr ke
mɨtɨk kerek mɨtɨk masistret hɨrak nepei
katɨp hawɨr wawi. Menmen im nepei
man mekepawɨr wertei hawɨr hɨrekses
ap wawinɨn menmen im au. Hɨram
mekepawɨr te hawɨr wertei God kerek
hɨrak kɨkɨan mɨt nɨpaa naa hɨr pɨke
nekrit, hɨrak kerekek kakɨkepawɨr.
10 *Hɨrak nepei kekepawɨr me menmen
enum te hawɨr wawi au. Maain hɨrak pɨke
kakɨkepawɨr. Hawɨr han kitet hɨrak in
ere maain hɨrak kakɨkepawɨr naanmam-
rawɨr.
11 Yi mɨt eikepawɨr eiriuwe menmen yi
eiyitehi God em kakɨkepawɨr. Yi yɨrɨakem
te maain mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨmtau
God kemtau hɨm hɨr nitɨwekhi me hawɨr
hɨrak kakɨkepawɨr, hɨr nanwenɨpi niuk
mɨrak nantɨp hɨrak yaaik.

Pol keweikɨn han kɨrak te hɨrak ap kan wit Korin au

12 *Haiu han yaaik meriuwe men-
men im. Han kaiu kitet menmen haiu
mɨrɨakem haiu mises menmen yaaim God
kewetaiyem haiu ap mari han ke mɨt
miyapɨr meriuwerem au. Menmen me tɨ
mɨt nerteiyem ap mekepai haiu mɨrɨakem
au. God kerekek kekepai haiu mɨrɨakem.
Haiu mises menmen im mekre nɨmɨn
ne mɨt miyapɨr ne tɨ, te haiu misesim
wɨsenum mekre nɨmɨn ne yi mɨt miyapɨr.
Te haiu han yaaik meriuwe menmen im.

* **1:1** 1Ko 1:1 * **1:2** 1Ko 1:3 * **1:3** Ef 1:3; 1Pi 1:3; Ro 15:5 * **1:5** Sam 34:19, 94:19 * **1:6** 2Ko 4:15 * **1:8** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10** 2Ti 4:18 * **1:12** Hi 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17

13-14 *Hɨm hi hewisiyem mau tɨwei ik,
as o hɨr hɨram ap mɨsawɨn mɨre hɨm tok
piksa au. Menmen yi yekinaam hɨram
keremem hi hetpiyem. Hi hanhan yi
eiyɨrtei werek werek menmen in ek yi
yerteiyem kike kike me haiu mɨt. Te
maain wɨ kerek Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kak-
nen kaktaihis, haiu han yaaik mamriuwi
yentar yi yayu yaitike Krais, yi han yaaik
eiriuwe haiu mɨt aposel eiyɨntar haiu
metpi hɨm yaaim mekepi meriuwerem.
15 Hi han kitet yi han kiteta hi hɨre
aposel yaaik te hi hanhan hahinɨn anen
ari, te hi akepi yi han yaaik eiyu mei wik.
16 *Hi nɨpaa han kitet hi ahinɨn anen ari
yi yeit wit Korin me wɨ hi ano provins hak
Masedonia. Au, hi anaiwɨri hahɨt wit ki hi
in ek han hau provins Masedonia. Maain
hi anaaiwɨr Masedonia hi pɨke ano ari yi
mɨt yeit wit Korin, te yi eikepa eiriuweta hi
ano provins hak Judia, te hi ari mei wik.
17 Te yi han kitet wɨ kerek hi hewis tɨwei
hatɨp hi hanhan hahinɨn anen ari me wɨ
hi ano provins hak Masedonia, hi ap han
kitet menmen werek au. Te hi heweikɨn
han kai a? Yi han kitet hi hɨre mɨtɨk enuk
ke tɨ, hi hatɨp 'O, hi enen,' te hi hepakɨnem
mekre han kai hi au hɨnapen a? Taauye!
18 Mar ke hɨm me God hɨram yaaim, hi
ap hetpi hɨm 'O, hi anen,' te hi hepakɨnem
mekre han kai hi au hɨnapen. Taauye!
19 *Nɨpaa hi, Silvenes, Timoti, haiu mau
metikewi haiu metpi hɨm me Nɨkan ke
God Jisas Krais. Yi yertei Krais hɨrak ap
katɨp menmen hɨrak kakisesim te maain
kakweikɨn sip kewet hɨm nɨpaa hɨrak ket-
pim au. Hɨrak kakisesim keremem.
20 *Menmen yapɨrwe God katɨp
hɨrak kakrɨakem, Jisas hɨrak kakisesim
kakrekyiyem. Wɨ haiu mamwenɨpi niuk
me God mentar menmen im yaaim, haiu
matɨp Mɨtɨk Krais hɨrak yaaik kakises
menmen hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.
21 *God Haai kerekek hɨrak kekepai haiu
mɨt haiu metike Krais mau niutɨp.
22 *God hɨrekes kehimɨtenai haiu nɨrak,
hɨrak kewis Hɨmɨn kɨrak Yaaik kekre han
kaiu, hɨrak kɨre menmen kike keteik-
nai menmen hɨrak kakwetai menmen
yapɨrwe.

Pol ap ken kɨri waswas au

23 *Hi hewisɨsiyek me menmen im te
God kertei han kai kakwepyapɨrem. Te hi
hetpi werek hi ap hewisesik me menmen
au. Hi ap hinɨn han hɨri yi mɨt ne wit
Korin me wɨ hi hen provins Masedonia
hentar hi hɨnapen heni yi mɨt arekyi yi
han enuk.
24 *Haiu ap metpi haiu minɨn naanmɨpri
me menmen me God yi yisesim au. Haiu
mertei yi yises God werek werek haiu
mɨrɨak menmen metikewi mamkepi yi
han yaaik eiyu.

2

1 *Te hi epei han kai kitet hatɨp har ik.
Hi ap anen ari yi mɨt etpi menmen me han
enuk heriuwerem.
2 Hi anen etpi menmen te yi han enuk,
te neimɨn nankepa hi han yaaik ehu a?
Taauye! Yi mɨt kerek hi anipi yi han enuk
keriyen.
3 Hi hɨnapen anen ari yi mɨt miyapɨr en
yi yenipa hi han enuk au. Hi hanhan yi
eikepa hi han yaaik etikewi, te hi hinɨn
hewisi tɨwei men yi mɨt, hi hetpi menmen
hi han enuk heriuwerem. Hi hertei wɨ
kerek hi han yaaik heriuwe menmen, te yi
yapɨrwe han yaaik yetikewa me menmen.
4 *Wɨ hi hewis tɨwei ken yi mɨt miyapɨr
en, hi hewisɨk hɨrak au kerekyo han kai
au toenuk te hi hɨkɨt. Hi hɨnapen henipi
han enuk heriuwe hɨm hi hewisiyem au.
Hi epei hanhan yi eiyɨrtei hi han tewenɨni
wɨsenum keremem.

Pol katɨp hɨr mɨt ne Korin pɨke nanɨthis mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak enum

5 *Mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen enum
hɨrak ap kenipa han enuk au. Hɨrak
kenipi keriyen yi han enuk. Hi hɨnapen
hemipɨn hatɨp hɨrak kenipi yi yapɨrwe
han enuk au. Yi mɨt han keriyen.

* **1:13-14** 2Ko 5:12; Fl 2:16 * **1:16** 1Ko 16:5-6 * **1:19** Ap 18:5 * **1:20** Rev 3:14 * **1:21** 1Jo 2:27 * **1:22** Ef 1:13-14; 2Ko 5:5; Ro 8:16-17 * **1:23** Ro 1:9; 2Ko 11:31 * **1:24** 1Pi 5:3 * **2:1** 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * **2:4** Ap 20:31 * **2:5** 1Ko 5:1

6 Menmen yi mɨt yapɨrwe yerekyɨwekem
me menmen enum hɨrak kɨrɨakem hɨram
werek.
7 Te in ek yi mɨt miyapɨr yi ap han ekitet
menmen hɨrak kɨrɨakem, nepei werek
emɨt yi einaipɨsem. Yi eiyɨtpɨwek hɨm
yaaim em eiyɨm eirekyɨwek han yaaik te
menmen im ap mamrekyɨwek han kɨrak
mamɨwaankek.
8 Te hi hitihi hɨm iuwe te yi eiteiknɨwek
yi wen han tewenɨnek.
9 *Nɨpaa hi hews tɨwei ken yi mɨt te hi
hanhan hertei yi yaain yises menmen hi
hetpiyem werek werek o au me yi yepɨr
mɨtɨk eik kɨrɨak menmen enum kakno.
10 Yi mɨt miyapɨr yi ap han ekitet men-
men enum hɨrak mɨtɨk hak kerekyiyem.
Yi han tɨwaaiyem, te hi han tɨwaaiyem
emɨt. Menmen enum hɨram mepu, te hi
han tɨwaaiyem emit, te hi hɨrɨak menmen
im atɨp Krais em, te hɨram mamkepi yi
yertei hi han tɨwaaiyem emɨt.
11 *Hi hɨrɨak menmen im hentar hi
hɨnapen Seten kakinɨnai kewisɨsai me
mɨtɨk kerek haiu nepei menerek mepɨrek.
Haiu nepei mertei menmen enum Seten
han kitet kakrekyaiyem.

Pol hanhan keriuwe Taitas keit wit Troas

12 *Nɨpaa hi hɨniu hen wit Troas
hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais, Mɨtɨk
Iuwe God kinɨn ken kekekyor han te hɨr
hanhan nanɨmtau hɨm hi hetporem.
13 *Te hi han kai ap kepu werek werek
au hentar hi hemerɨr kaiu yinak Taitas
te hɨrak ap kan kɨra au. Hɨrak ap kan
kɨra au, te hi hanhanek hi hɨnaaiwɨr wit
Troas hi hen provins Masedonia hɨrek
hɨrak ketpo me yi mɨt en.

God kɨkaap mɨt aposel hɨr ninɨn Seten

14 Te in ek hi hitehi God hatɨp hɨrak
yaaik. Hɨrak kekepai keriuwe menmen
iuwe me Krais te haiu minɨn menmen me
tɨ. God ketaihis kesiuwai haiu men wit
heriyai heriyai haiu matɨp mɨt hɨm yaaim
me Krais. Hɨm im hɨram yaaim mar ke
mɨt hɨr nemiwo (o nemiyin) tɨpar mekre
heurek, maain hɨr newepim hɨram mɨnɨn
meprer wit wit heriyai heriyai.
15-16 **Haiu mɨt aposel haiu mɨre men-
men mɨnɨn yaaim me Krais hɨrak kewep-
warem kewet God em. Haiu mɨre men-
men minɨn yaaim men nɨmɨn ke mɨt
miyapɨr kerek God kaktorhis. Me mɨt
miyapɨr kerek God kaktorhis, menmen
haiu misesim hɨram mɨre menmen mɨnɨn
yaaim mamkepi hɨr nanu werek werek.
Me mɨt kerek God ap kaktorhis nanɨno si,
menmen haiu misesim hɨram mɨre men-
men mɨnɨn enum menipi hɨr nani. Mɨt
neimɨn hɨr nanɨrtei menmen im werek
werek a? Taauye!
17 *Yi yertei haiu mɨt ap mɨrak menmen
mar ke mɨt yapɨrwe hɨr nɨrɨakem. Hɨr
nepno heriyai heriyai natɨp mɨt hɨm me
God hanhan nanɨt pewek mererim kere-
mem. Te hɨr ap nankaap mɨt miyapɨr au.
Te haiu mɨt aposel au. Haiu mɨt han kaiu
yaaik haiu matɨp mɨt hɨm yaaim me Krais
mentar God kehimɨntenai haiu mɨrɨakem.
Haiu metike Krais mau han kiutɨp, God
kɨrai haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.

3

Haiu mɨrɨak menmen matɨp mɨt hɨm lo ham yaaim me God

1 *Menmen hawɨr wewisiyem menipi
yi han kitet hawɨr wewenɨpi niuk mawɨr
iuwe te yi yatɨp hawɨr yaaikɨt a? O au
en, yi han kitet hawɨr war ke mɨt han hɨr
neweti tɨwei mɨt han ne wit hak newisiyek
netpi hɨr mɨt yaain a? O au en, yi han kitet
hawɨr hanhan yi yewisawɨr tɨwei te hawɨr
wauno wit hak wewet mɨt han ek, te hɨr
nertei hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt a? Taauye!
Hawɨr wɨnapen tɨwei au!
2 *Yi mɨt miyapɨr keriyen yi yɨre tɨwei
hawɨr wetenenik kekre han kawɨr, yi
yewenɨpi niuk mawɨr yeriuwe menmen
yi yɨrɨakem te mɨt miyapɨr han hɨr nɨrem
nerteiyem.
3 *Menmen yi yɨrɨakem meteikɨn mɨt
miyapɨr han yi yɨre tɨwei Krais hɨrak
kewisɨk kesiuwerek me his me haiu mɨt
aposel. Tɨwei ik Krais ap kewisɨk keriuwe

* **2:9** 2Ko 7:15, 10:6 * **2:11** Lu 23:31 * **2:12** Ap 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13** Ap 20:1 * **2:15-16** 1Ko 1:18 * **2:15-16** Lu 2:34; 2Ko 3:5-6 * **2:17** 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * **3:1** 2Ko 5:12; Ap 18:27; Ro 16:1 * **3:2** 1Ko 9:2 * **3:3** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27

si yeunek mau nan mar ke nɨpaa Moses
kewis hɨm me God mau nan au. Hɨrak
kewisɨk keriuwe God Hɨmɨn Yaaik kɨrak
kerek kepu tipmain tipmain enum eik,
hɨrak kesiuwerek ken kekre han ki kewis
hɨm mɨrak mekre han ki.

4 Hawɨr watɨp hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt
wentar hawɨr wertei God kehimɨtenawɨr
wɨrɨak menmen im. Krais kekepawɨr keri-
uwe menmen mɨrak iuwe kerek God Haai
kewetɨwekem, te hawɨr wawises menmen
hawɨr wetpiyem.

5 *Hawɨr ap iuwe te hawɨr watɨp hawɨr
wɨrɨak menmen im wises han kawɨr
weinɨk au. God kerekek kekepawɨr
kewetawɨr menmen mɨrak iuwe te hawɨr
wɨrɨakem.

6 *God kerekek kekepawɨr te hawɨr
watɨp mɨt menmen me hɨm ham yaaim
mɨrak. Hɨm ham yaaim me God hɨram
ap hɨm lo mau tɨwei mɨt enisesim au.
Hɨram hɨm yaaim matɨp mɨt God Hɨmɨn
Yaaik kɨrak kakɨkepi kaktorhis hɨr nanu
werek. Hɨm lo mau tɨwei matɨp mɨt ap
nanisesim werek werek te hɨr nani. Hɨm
ham yaaim me God Hɨmɨn kɨrak Yaaik
hɨram mamkaap haiu mɨt te haiu mamu
werek werek.

7 *God kewepyaan hɨm lo, hɨrak kewet
Moses em mau nan. Me wɨ hɨrak
kɨrɨakem, menmen me God iuwe merhɨhe
mɨrius ninaan me Moses. Maain hɨram
pɨke mamre kike kike ere mamɨt, te
mɨt miyapɨr ne Isrel ap nanɨrek pɨke te
naanmewɨriyapi me wɨ menmen me God
merhɨhe mɨrius ninaan mɨrak. Menmen
me hɨm lo kerek menip haiu mɨt haiu
mami, hɨram man metike menmen iuwe
me God merhɨhe.

8 *Te haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me
God Hɨmɨn kɨrak Yaaik, menmen im
mɨrak menipai haiu han yaaik mepɨrpɨr
wɨsenum minɨn menmen me nɨpaa me
hɨm lo me Moses.

9 *Hɨm lo kerek hɨram menip haiu
mɨt mami, hɨram man metike menmen
iuwe me God merhɨhe menip mɨt nɨnaain
nepɨrpɨr, te hɨm kerek mekepai te God
kaktɨp haiu mɨt haiu yaain, hɨram minɨn
hɨm me nɨpaa God kewet Moses em, te
haiu han yaaik mepɨrpɨr iuwe.

10 *Menmen me God iuwe merhɨhe
mɨrius ninaan me Moses mar ke nɨpaa
ein hɨram men mɨre kike kike ere mepeit.
Mar im hɨm yaaim nɨpaa God kewet
Moses em hɨram epei men kike kike men-
tar hɨm ham yaaim me Krais me in ek God
kewetaiyem hɨram mekrehɨr mɨram.

11 Hɨm lo me nɨpaa ein man metike
menmen iuwe me God merhɨhe, te hɨram
pɨke mɨre kike kike ere meit, hɨram in
ek nepei au mesi. Te hɨm in ek God
kewetaiyem mamkepai haiu mɨre yaain te
God kaktaihis, hɨram minɨn hɨm me nɨpaa
mentar hɨram ap te mamɨsi au. Hɨram
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

12 Haiu mertei hɨm ham yaaim hɨram
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik,
haiu mamɨmerɨr menmen mɨrak merhɨhe
iuwe mamnen te haiu ap mepakɨn hɨm
mei au. Haiu mewepyapɨrem te mɨt
miyapɨr nerteiyem.

13 *Haiu ap mɨrɨak menmen Moses
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kewis laplap
pɨnam mɨwapɨn ninaan mɨrak te mɨt
miyapɨr ne Isrel ap te nanɨr menmen
yaaim me God merhɨhe mɨrius ninaan
mɨrak men kike kike ere meit.

14 *Moses kewis laplap pɨnam mɨwapɨn
ninaan mɨrak keremem au. Mɨt miyapɨr
ne Isrel han kɨr ap nertei menmen me
God werek werek au, hɨram mɨre laplap
pɨnam mɨwapɨn han kɨr. In ek, mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr nererik nekine hɨm
me Moses, hɨr han kɨr ap nertei men-
men me Krais werek werek au. Hɨram
mar ke laplap pɨnam wen mɨwapɨn han
kɨr. Mɨt hɨr nemtau hɨm me Krais hɨr
nisesim, hɨram mar ke God keit laplap
pɨnam mɨwapɨn han kɨr, hɨrak kenemtɨn
kewɨrem men.

15 Nɨpaa ere in, mɨt nekine hɨm me
Moses, menmen mɨre laplap pɨnam
mɨwapɨn han kɨr mentar hɨr ap nises hɨm
me Krais.

16 *Me wɨ kerek mɨt o miyapɨr neweikɨn
han kɨr nises Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨram
mar ke God keit laplap pɨnam mɨwapɨn
han kɨr hɨrak kenemtɨn kewɨrem men te

* **3:5** 2Ko 2:16 * **3:6** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jo 6:63; Ro 7:6 * **3:7** Eks 34:30 * **3:8** Ga 3:2, 5 * **3:9** Diu 27:26; Ro 1:17, 3:21 * **3:10** Eks 34:29 * **3:13** Eks 34:33-35 * **3:14** Ro 11:25 * **3:16** Ro 11:23, 26

hɨr nertei menmen mɨrak werek werek. Hɨram mar ke nɨpaa Moses ken kekre wɨnak ke God, hɨrak kenemtɨn laplap pɨnam keweikɨn ketike Mɨtɨk Iuwe tewepnak.
17 *Mɨtɨk Iuwe keit hɨm im hɨrak God Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak kepu kekre han ke mɨt, hɨr ap te nanises menmen hɨm me Moses ketpor te hɨr han kitet God katɨp hɨr yaain. Au, hɨram ap mamkepai te God kaktɨp haiu yaain au.
18 *Haiu mɨt ap menmen mɨwapɨn han kaiu au, te menmen yaaim me Mɨtɨk Iuwe hɨram mau mekre han kaiu. God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu keweiknai han kaiu haiu pɨke meweikɨn mar ke hɨrak. Mɨt miyapɨr nanɨrtei God keweiknai han kaiu, haiu mamɨr ke hɨrak te haiu mamwenɨpi niuk mɨrak mamɨnterim.

4

Haiu mɨt aposel mewepyapɨr hɨm yaaim hɨram mɨre si

1 *God kerekek hɨrak han tewenɨnai kehimɨtenai haiu mɨrɨak menmen mɨrak matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak, te menmen enum man merekyei han kaiu haiu ap mɨnaain misesim iuwe au.
2 *Haiu meweikɨn sip mewet menmen enum mɨsawɨn mɨt nanwepyapɨrem haiu yɨnk enuk meriuwerem au emɨt. Haiu ap mewises mɨt hɨm me God haiu meweikɨn hɨm mɨrak matɨp mɨt hɨr enisesim. Au, haiu merp ninaan me God, God hɨrak kɨrai haiu metpor hɨm mɨrak haiu matɨp hɨm yaaim, te mɨt kerek nerteiyei han kaiu, hɨr nertei hɨm im hɨram yaaim.
3 *Hɨm yaaim haiu matɨp mɨt em, mɨt ap nerteiyem werek werek, hɨr keriyen nanɨno si hɨr ap nerteiyem. Hɨr ap nises hɨm yaaim nentar tɨpir enuk ke tɨ ik Seten hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nisesim au.
4 *Hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nertei werek hɨm yaaim me Krais. Hɨm yaaim im hɨram matɨp me menmen yaaim me Krais kerek keteiknai God kɨre mekak kar ke hɨrak kɨpre God.
5 *Haiu ap metpi hɨm me haiu hɨras te yi eitɨp haiu mɨt yaain. Au, haiu metpi hɨm im. Jisas Krais hɨrekes Mɨtɨk Iuwe kaiu, te haiu mɨt haiu mar ke wok mɨt mekepi yi eiyɨrteiyek werek werek.
6 *Haiu mɨrɨak menmen im mentar God kerek nɨpaa katɨp kar ik: "Me wit toto lait hɨremes mamɨr," hɨrak kerekek kekepai haiu mertei mekre han kaiu menmen mɨrak yaaim merhɨhe nepei au man mau Krais.
7 *God kewis menmen mɨrak iuwe hɨram man mekre han ke haiu mɨt ne tɨ au haiu weinɨn. Hɨrak kewisɨm mekre han kaiu kakteikɨn mɨt miyapɨr ne tɨ menmen yaaim haiu mɨrɨakem ap meke han kaiu man. Au, hɨram meke God man mekre han kaiu mekepai.
8 *Merer wit wit menmen enum man mewep te hɨram ap meraiwaank au. Haiu ap mertei menmak menmen enum man mewep te haiu ap mɨnaaiwɨr menmen haiu mɨrɨakem.
9 Mɨt enun noyiyai nanrekyei enum, te God ap kɨnaiwɨrai au. Mɨt hɨr newep haiu menke te haiu ap maa au.
10 *Mɨt hɨr newep neriuwe nɨpɨn menmen ham yapɨrwe te hekrit hekrit sak mau yɨnk kaiu mar ke nɨpaa mɨt enun nenep Jisas sak mau yɨnk kɨrak. Sak mau yɨnk kaiu te mɨt nanɨrem hɨr nanɨrtei Jisas Krais kepu ketikewei kakɨkepei te mɨt nanwep haiu mami au, haiu pɨke mamu werek.
11 *Me wɨ haiu mepu tɨ im, mɨt hɨr noyiyai nanrekyei enum, haiu mami mentar haiu mises hɨm me Jisas haiu matɨp mɨt em. Mɨt hɨr newep menep haiu mami, te mɨt nanɨr yɨnk kaiu kerek maain kaki, hɨr nertei Jisas Krais kepu kekepai haiu mami au, haiu pɨke mamu werek.
12 Mɨt newep menep haiu mami te menmen im haiu mɨrɨakem hɨram mekepi hɨmɨn ki te yi yayu werek werek.
13 *Hɨm me God kerek mɨtɨk Devit kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im: "Hi hatɨp mɨt menmen hentar hi han kitet God naanmamprau kakɨkepa."

* **3:17** Jo 8:32, 36; Ro 8:2; Ga 5:1 * **3:18** Eks 16:7; 24:17 * **4:1** 2Ko 3:6 * **4:2** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * **4:3** 1Ko 1:18
* **4:4** Ef 2:2; Kl 1:15; Hi 1:3 * **4:5** 2Ko 1:24 * **4:6** Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7** 2Ko 5:1 * **4:8** 2Ko 1:8, 7:5
* **4:10** 1Ko 15:31 * **4:11** Ro 8:36 * **4:13** Sam 116:10

Haiu mɨt in keriyen haiu han kitet God
kakɨkepai kaktaihis kar ke nɨpaa hɨrak
kɨkaap mɨtɨk hak Devit. Te in ek haiu
matɨp mɨt hɨm mɨrak.
14 *Haiu matɨp mɨt menmen mentar
haiu mertei God kerek nɨpaa kɨkɨak
Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨrak kaktaihis haiu
mamtikewi haiu mamɨrp ninaan mɨrak.
15 *Menmen yapɨrwe enum man menep
haiu mɨt aposel, mentar haiu metpi hɨm
yaaim mekepi meriuwerem. Maain hɨm
yaaim me menmen God kerekyaiyem
mamno mamrer wit wit, mɨt nanisesim,
hɨr nantɨp God hɨrak yaaik, hɨr nanwenɨpi
niuk mɨrak me menmen im yapɨrwe hɨrak
kɨrɨakem.

Menmen enum im hɨram mɨre menmen weinɨm mentar haiu mamɨt menmen yaaim

16 *Haiu ap han enuk mɨnaaiwɨr men-
men im God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem
mentar haiu mertei God kakɨkekyei haiu
mɨt, haiu yapɨrwe mamwenɨpi niuk
mɨrak. Maain yɨnk kaiu hɨrak kaki, te
hekrit hekrit God kɨkaap hɨmɨn kaiu hɨrak
kau werek werek.
17 *Menmen im enum hɨram merai-
waank hɨram mar ke menmen kike kere-
mem, te hɨram mekepai haiu mamɨt
menmen yaaim me God wɨsenum hɨram
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.
18 *Tɨs, haiu ap te han ekitet menmen
yapɨrwe haiu mɨrem meriuwe nanamɨr
kaiu au. Im em hɨram mamu me mɨ
mei kike te maain hɨram mamɨwaank
mamɨt. Haiu han ekitet mamɨmerɨr men-
men haiu ap mɨrem wen au, te maain
God kakwetaiyem. Menmen in ek haiu
ap mɨrem, hɨram mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik.

5

Menmen mɨt aposel hɨr nisesim hɨram mɨkaap han ke mɨt yapɨrwe

1 *Haiu mertei maain yɨnk kaiu ke tɨ
ik hɨrak kaki kakɨsine kakɨt. Haiu mami
hɨram mar ke mɨtɨk kau weisaak hɨrak
ketpaan ken kewepik hɨrak kɨnaiwɨrek
ken wit hak kekin hei weisaak hak. Haiu
mami haiu mertei maain God kakrekyei
yɨnk hak yaaik kakɨt wit kɨrak kaku kakɨt
tipmain tipmain enum eik. Menmen im
hɨram mar ke wɨnak yaaik God kimaak
keit wit kɨrak haiu mamwim.
2 *Hɨm im yaaim. In ek haiu mau yɨnk
kaiu ke tɨ ik, haiu han kitet menmen enum
mewep te haiu hanhan mamɨt yɨnk hak
yaaik God kakwetaiyem kakɨt wit kɨrak.
Hɨrak hɨmɨn kaiu kakɨkrerem te haiu
mamu werek werek mamɨr ke mɨtɨk kau
kekre wɨnak keit tɨ ik hɨrak kekepik kau
werek werek.
3 Maain haiu mami haiu mamɨt yɨnk
hak yaaik God kakwetaiyek, haiu ap te
mamu hɨmɨn weinɨk au.
4 *In ek haiu mau yɨnk kaiu ke tɨ ik, haiu
mepu han kitet menmen yapɨrwe mewep
mewetai han enuk. Haiu ap hanhan mami
mamnaaiwɨr yɨnk kaiu ke tɨ ik au. Haiu
hanhan mamɨt yɨnk hak yaaik God kak-
weteiyek, hɨrak kakɨkrehɨr ke yɨnk kaiu
ik. Te haiu hanhan yɨnk kaiu ik hɨrak ap
kaki au. Haiu hanhan hɨrak kakweikɨn
kakre yɨnk hak yaaik kaku kakɨt kaktike
God.
5 *God hɨrekes kerekek hɨrak kenipai
han kaiu te haiu mamɨt menmen yaaim
mɨrak im. Hɨrak nepei kewetai God
Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu keteiknai
maain hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe
hɨrak kerekyeiyem.
6 *Haiu mertei God kakwetai menmen
yapɨrwe hɨrak kerekyeiyem, te hekrit
hekrit haiu han tokik mau meit. Haiu
mertei wɨ kerek haiu mau tɨ mekre yɨnk
kaiu ik, te haiu ap mau metike God meit
wit kɨrak.
7 *Haiu ap mɨr menmen im God
kerekyeiyem, te haiu mertei haiu
mamtɨwem mentar God ap kewisesik au.
Hɨrak katɨp werek werek kerekek.
8 *Hi hatɨp werek. Haiu ap mɨnaain te
haiu mami au. Haiu hanhan mamnaaiwɨr
yɨnk kaiu ke tɨ te haiu mamu mamtike
Mɨtɨk Iuwe God mamɨt wit kɨrak. Hɨram
minɨn yɨnk kaiu kau keit tɨ ik e.
9 *Haiu mau yɨnk kaiu me tɨ im e, o haiu
mamɨt yɨnk hak yaaik kakɨt wit kɨrak,

* **4:14** 1Ko 6:14 * **4:15** 2Ko 1:3-6 * **4:16** Ef 3:16 * **4:17** Ro 8:17-18 * **4:18** Kl 1:16; Hi 11:1-3 * **5:1** 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * **5:2** Ro 8:23 * **5:4** 1Ko 15:53-54 * **5:5** Ro 8:16, 23; 2Ko 1:22 * **5:6** Hi 11:13-16 * **5:7** 1Ko 13:12 * **5:8** Fl 1:23 * **5:9** Kl 1:10; 1Te 4:1

hɨram menmen weinɨm. Haiu eminɨn han ekitet emrɨak menmen God hanhan haiu emisesim emrɨakem.

10 *Hi hetpi menmen im hentar haiu mertei maain haiu yapɨrwe mamɨrp ninaan me Krais hɨrak han kakitet menmen enum haiu mɨrɨakem mekre yɨnk kaiu ke tɨ ik ek haiu mɨrɨakem. Hɨrak han kitet o skelim menmen haiu mɨrɨakem hɨrak kakrekyai menmen yaaim o enum mamrerim.

Mɨt aposel nɨkaap mɨt miyapɨr netike God nekiyan nau neit

11 *Wɨ kerek haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God haiu mɨrɨak menmen mari han kɨr te hɨr nanisesim nentar haiu mertei maain Mɨtɨk Iuwe Krais skelim menmen haiu aposel mɨrɨakem. God kertei han kaiu te hi hanhan yi yertei yekre han ki hi hises menmen yaaim hekepi heriuwerem yar ke God kertei.

12 *Haiu ap pɨke mari han ki te yi yatɨp hɨm yaaim au. Haiu hanhan metpi hɨm im te yi eiyɨrtei haiu menmak te haiu yaain. Te maain yi eitɨp mɨt han kerek han kitet menmen me niuk iuwe o klos yaaim hɨram minɨn menmen mekre han ke mɨtɨk, yi yayɨtpor menmen im hɨram yaaim au, hɨram enum.

13 Haiu mɨt haiu han kaiu ken sip mar ke mɨt netpim, te haiu han ken sip kentar haiu hanhan mɨrɨak menmen mamkepi.

14 Krais hɨrak hanhan haiu mɨt, te menmen im mari han kaiu haiu mɨrɨak menmen mɨrak mɨkaap mɨt miyapɨr meriuwerem. Haiu mɨrɨak menmen im mentar haiu mertei hɨrak kiutɨpen kaa kekrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe, te hɨram mar ke haiu mɨt yapɨrwe maa metikerek.

15 *Hɨrak kaa kekrehɨr kaiu, te haiu mɨt keriyen haiu mepu tɨ ik, haiu ap emises han kaiu mamrɨak menmen au emɨt. Haiu emises han ke mɨtɨk kiutɨpen ik kerek nɨpaa kaa, God kɨkɨak pɨke kekrit kau kekepai haiu mɨt.

16-17 *Nɨpaa haiu mɨt ne tɨ mɨrɨak menmen enum haiu han kitet me Krais mar im: Hɨrak mɨtɨk kerekek. Wɨ kerek mɨt miyapɨr nanises hɨm me Krais nantikerek nanu niutɨp, hɨr neweikɨn nanɨr ke mɨt miyapɨr yaain. Menmen enum me nɨpaa hɨram epei au mesi meit. Menmen yapɨrwe yaaim mamɨkrit mamɨkrehɨr ke menmen enum me nɨpaa ein. Te in ere maain haiu mɨt ap te han ekitet mɨt hɨr yaain o enun nentar hɨr niuk mɨr iuwe o hɨr netenen menmen yapɨrwe au emɨt! Menmen im hɨram menmen enum me tɨ. Haiu han ekitet mɨt hɨr yaain nentar hɨr ne Krais keriyen.

18 *Menmen im me haiu meweikɨn mɨre mɨt miyapɨr yaain, God kerekek kɨrɨakem. Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt. Te God keriuwe menmen im Krais kerekyeiyem, hɨrak kekepai haiu mɨt kerek nɨpaa haiu enun nepan metike God. In ek haiu metikerek mekiyan mau meit.

19 *Menmen haiu metpiyem hɨram mar im. God kekepai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe mau tɨ meriuwe menmen Krais hɨrak kɨrɨakem. Te in ek God kehimɨtenai haiu nɨrak yaain. Hɨrak ap han kitet menmen enum haiu mɨrɨakem au. Hɨrak kesakem. In ek hɨrak kewetai haiu mɨt aposel hɨm mɨrak me hɨrak hanhan haiu mɨt ne tɨ haiu mamtikerek mamkiyan mamu mamɨt.

20 God kehimɨtenei haiu mekrehɨr ke Krais te menmen haiu metpiyem hɨram mar ke God hɨrekes kau ketikewi ketpi. Haiu mɨkaap Krais haiu metpi hɨm iuwe: “Yi eiwis God hɨrak kakɨkepi te yi eitikerek eikiyan eiyu werek werek.”

21 *Krais kerekek hɨrak ap menmen enum mamu han kɨrak au. Te God kekepai haiu mɨt hɨrak keit menmen enum yapɨrwe haiu mɨrɨakem kewisɨm mentar Krais hɨrak kekrehɨr kaiu kaa. Hɨrak kekrehɨr kaiu kaa te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu mamises hɨm mɨrak, God kaktɨp haiu yaain.

6

Menmen enum mewaank mɨt aposel kerek natɨp mɨt hɨm me God

* **5:10** Ekl 12:14; Ro 2:16, 14:10 * **5:11** 2Ko 4:2 * **5:12** 2Ko 3:1, 1:14 * **5:15** 1Ti 2:6; Ro 14:7-8 * **5:16-17** Ro 8:1, 10; Ga 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * **5:18** Ro 5:10 * **5:19** Ro 3:24-25; Kl 1:19-20 * **5:21** Jo 8:46; Hi 4:15; Ga 3:13; 1Ko 1:30; Fl 3:9 * **6:1** 2Ko 5:20

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr wetike God
wɨrɨak menmen miutɨp. Te hawɨr wetpi
hɨm manp, yi nepei yewis menmen yaaim
God kerekyiem hɨram mekre han ki te yi
ap eiwenem ap mamkepi au emɨt!
2 *Yi ap eirɨak menmen im au emɨt! Hɨm
me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp
mar im:
"Me wɨ hi God hanhan ekepi yi yitauhi
menmen hi
hemtewem hekepi heriuwerem. Me wɨ
hi hɨmat hi atihis yi mɨt miyapɨr
yau tɨ, hi hekepi." Yi nɨkɨp em-
nep eiyɨmtau! In ek God han-
han kakrekyi yaaim. In ek hɨrak
kakɨkepi kaktihis.
3 Haiu mɨt mɨnapen mɨt han hɨr han
kitet menmen haiu mɨrɨakem me God
hɨram enum, te ap mɨrɨak menmen
miutɨp mamri han kɨr enuk te hɨr nantɨp
haiu enun au. Haiu mamrɨak menmen
enum hɨram mamɨr haiu mamwis nan
mamwaai yayiwe te mɨtɨk kakitet yayiwe
kaknen kakrewo nan im kakɨnkewɨn.
Te haiu au mɨnapen hɨr han kitet haiu
mɨrɨak enum au.
4 *Au, me menmen yapɨrwe haiu
mɨrɨakem, haiu meteikɨn mɨt haiu mɨre
wok mɨt ne God. Haiu meteiknor menmen
mar im: Haiu han tokik mepu me
menmen enum man mewep, me menmen
enum merekyei enum metike menmen
enum man meraiwaank.
5 *Mɨt hɨr nɨwaai nɨpɨn newep, hɨr
newisei mekre wɨnak enuk ke gavman,
mɨt enun hɨr nererik neweiknei nenepɨp
nanwep. Haiu mɨrɨak menmen iuwe ere
haiu meweiwei. Wɨ ham haiu ap mɨwaai
werek werek au, wɨ ham haiu mɨt nɨnpɨ
mewei. Menmen im enum yapɨrwe man
haiu mɨt mentar haiu mewepyapɨr hɨm
mɨrak.
6 *Haiu mɨrɨak menmen yaaim kere-
mem, haiu mertei menmen yaaim me
God. Haiu ap han enuk meriuwe men-
men waswas au, haiu han yaaik keriyen
mɨkaap mɨt. Menmen im haiu mɨrɨakem
meteikɨn mɨt haiu wok mɨt ne God. Men-
men iuwe me God Hɨmɨn Yaaik kau kekre
han kaiu, haiu han tewenɨn mɨt miyapɨr
han.
7 *Haiu mewepyapɨr hɨm yaaim, God
kekepai haiu mɨrɨak menmen mɨrak.
Haiu mises menmen yaaim hɨram meke-
pai menip hɨm enum mɨt nesweiyem
hɨram mami mar ke nopen kekepai
kɨsawɨn yɨnk kaiu. Hɨm yaaim me
God haiu matɨp mɨt em hɨram mekepai
merekir han ke mɨt mar ke hɨne yipo
henmik mɨkaap mɨt nenep mɨt enun
nepan nɨr neriuwerem.
8 Mɨt han hɨr natɨp haiu mɨt yaain
mɨrɨak menmen yaaim. Mɨt han au
hɨr natɨp haiu enun hɨr netpepai nisɨsai
haiu enun. Hɨr han kitet haiu mɨt enun
memipɨn te haiu au. Menmen im hɨram
menmen weinɨm. Haiu mises menmen
haiu mɨrɨakem. Haiu matɨp hɨm yaaim
keremem.
9 *Haiu ap metenen tɨwei matɨp mɨt me
haiu hɨras haiu neimɨn. Te mɨt yapɨrwe
nerteiyai haiu mɨt aposel keriyen. Mɨt
han kitet menep haiu mami, te haiu wen
au mepu. God kewis mɨt newep te hɨrak
naanmɨprai haiu ap mami au.
10 *Menmen enum mari han kaiu mam-
rekyei han enuk te haiu au hekrit hekrit
han yaaik mepu. Haiu mɨre mɨt enun
ap metenen menmen aurei. Te haiu
mɨkaap mɨt hɨr netenen menmen me God
yapɨrwe. Haiu mɨre mɨt metenen men-
men me tɨ au, te haiu metenen menmen
yaaim ap te mɨt nanɨriyaam mamno taau!
11 Yi mɨt miyapɨr ne wit Korin. Hawɨr
nepei wetpi wewepiyapɨr han kawɨr
wepakɨn menmen au. Hawɨr han
tewenɨni wɨsenum.
12 Hawɨr hɨrekses ap wewenɨn han
kawɨr au. Hawɨr han tewenɨni wɨsenum.
Te yi mɨt au, yi hɨras yewenɨn han ki ap
han tewenɨnawɨr au.
13 *In ek, hi hetpi har ke haai katɨp
nɨkerek nɨrak, hi hetpi har ik: "Yi han
tewenɨnawɨr yayɨr ke hawɨr epei han
tewenɨni yi mɨt miyapɨr."

Haiu mɨt yaain ne God ap mamtike mɨt enun mamu niutɨp

* **6:2** Ais 49:8; Lu 4:19-21 * **6:4** 2Ko 4:2 * **6:5** 2Ko 11:23-27 * **6:6** 1Ti 4:12 * **6:7** 1Ko 2:4 * **6:9** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10** 2Ko 7:4; Fl 2:17; Kl 1:24 * **6:13** 1Ko 4:14 * **6:14** Ef 5:7, 11

14 *Yi mɨt miyapɨr kerek yises hɨm me
God yi yetike mɨt miyapɨr han ap nises
hɨm me God, yi ap yaikiyan yairɨak men-
men o eiyisesim au emɨt! Menmen yaaim,
menmen enum ap te mamkiyam mamu
werek werek taau. Mamɨrkeik te wɨtaan
wanewik mamkiyan mamu wɨ miutɨp a?
Taauye!
15 Yi han kitet Krais ketike Seten
tekiyakɨt a? Taauye! Mamɨrkeik te mɨtɨk
kises hɨm me God kaktike mɨtɨk ap kises
hɨm me God han kitet tɨpɨrakɨt a? Taauye!
16 *Mamɨrkeik te mɨt nanwenɨpi God
kaktike teinɨk mɨt newis ninaan mewim
mekre pak? Taauye! God han enuk kak-
wep haiu mɨt! Haiu mɨt miyapɨr keriyen
haiu mar ke wɨnak ke God kerek kepu
kepeit. God hɨrekes katɨp kar ik:
"Hi ano mɨt miyapɨr ehu ekreri. Hi hɨre
God kɨr, te hɨr nanɨr ke mɨt miyapɨr
nai."
17 *Te God katɨp,
"Yi einaaiwɨr menmen enum mɨt miyapɨr
enun nisesim, yi eiweikɨn sip ei-
wetɨwem. Yi einopɨn menmen
hɨram enum ap eisesim au, te hi
atihis.
18 *Yi yisesim te hi hɨre haai ki, yi eire
nɨkerek hɨrakɨt o nɨkerek hɨram (o
hɨran) nai." God kerek hɨrak kɨrɨak
menmen yapɨrwe me tɨ metike
nepni, hɨrak katɨp kar ik.

7

1 Naiu yinan yaain, God nepei ket-
pai hɨm yaaim im, te haiu emɨpɨr
emnopɨn emkeipɨn menmen yapɨrwe
haiu mɨrɨakem menipai han kaiu ketike
yɨnk kaiu enuk. Haiu mɨnapen mamrɨak
menmen mamnip God yɨnk enuk kakri-
uwai te hɨrak kehimɨtenai haiu nɨrak
yaain.

Mɨt ne Korin neweikɨn han te Pol han yaaik keriuweri

2 *Yi mɨt miyapɨr yi han etwenɨnai.
Haiu ap mɨrɨak menmen enum me mɨtɨk
kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu ap mewaank
mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu ap me-
wisesiyek me menmen mari menmen me
mɨtɨk kiutɨp au, mar ke mɨt han ein net-
piyem me haiu mɨt.
3 *Hi ap hetpi hɨm im heni heswi hɨm
wɨsenum hentar yi han kitet hi herekyi
enum au. Hi heni kike keremem hentar
nɨpaa hi hetpi te hi hetpi heteipim, haiu
mɨt in han tewenɨni wɨsenum. Haiu han
tewenɨni wɨsenum te yi yayi, haiu han-
han mami mamtikewi, o au en, yi yayu,
haiu hanhan mamu mamtikewi. Te haiu
markeik mɨrɨak menmen enum im mɨt
han netpiyem me haiu mɨt a? Taauye!
4 Hi ap hɨsawɨn menmen mekre han kai
au. Hi hewepiyapɨrem hetpim. Hi han
yaaik wɨsenum heriuwe yi mɨt miyapɨr
en. Menmen enum man mewep haiu mɨt,
hi wen han kitet menmen yi mɨt yɨrɨakem
te hi han kewei hi han yaaik heriuwi.
5 *Haiu nepei man provins Masedonia,
haiu wen ap mepu werek werek au. Men-
men enum nepei man mewep. Haiu
metike mɨt han haiu menehan me men-
men, haiu mɨnaain te menmen yapɨrwe
haiu merekyiyem mekre han ki mɨt han
enun nanriwaankem.
6 *Te God kerek kerekyai han ke haiu
mɨt me menmen hɨram meraiwaank han
kaiu, hɨrak kenipawɨr han yaaik keriuwe
mɨtɨk Taitas kerek kan kɨrawɨr.
7 Hɨrak keriuwet mɨtɨk Taitas kan
kɨrawɨr kerekyawɨr han yaaik keriuwe
menmen im keremem au. Hɨrak ketpawɨr
hɨrak nepei ken kɨri te yi yerekyɨwek han
kɨrak yaaik yeriuwe menmen yaaim yi
yisesim yɨrɨakem. Hɨrak kan ketpawɨr
yi hanhan yaira, yi yɨnk enuk yeriuwe
menmen yi yɨrɨakem yi han tewenɨna, yi
yekrehɨr kai yatɨp mɨt han hɨr natɨp hi
enuk yi yetpor hi yaaik. Yi yɨrɨak menmen
im yenipa hi han yaaik heriuwi.
8 *Tɨwei kerek nɨpaa hi hewisiyek hɨrak
kenipi yi yɨnk enuk yeriuwerek, hi ap han
enuk heriuwe hɨrekes me hi hewisiyek au.
Hi hɨnapen hewisi tɨwei hentar hi hertei
hɨrak kaknipi yi yɨnk enuk me wɨ meiyam.
9 Te in ek hi han yaaik hi hewisiyek.
Hi ap han yaaik yi yɨnk enuk yeriuwe
menmen hi hewisiyem au. Hi han yaaik
yi yɨnk enuk yi yeweikɨn han pɨke yises

* **6:16** 1Ko 3:16; Lev 26:12; Esi 37:27 * **6:17** Ais 52:11; Esi 20:34; Rev 18:4 * **6:18** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * **7:2** Ap 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3** 2Ko 6:11-12 * **7:5** 2Ko 2:13 * **7:6** 2Ko 1:3-4 * **7:8** 2Ko 2:4

menmen yaaim. God keit menmen im hi hewisiyem hɨrak keiyɨm keweikni han ki te hawɨr ap weriwaank au.

10 *God keit menmen im menipi yi yɨnk enuk hɨrak keiyɨm keweikni han ki te hɨrak kekepi kaktihis kakɨriuwerem. Menmen im hɨram yaaim te haiu ap han enuk meriuwerem au. Menmen menip mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han enuk hɨram ap mekepi nanweikɨn han nanises menmen yaaim au. Hɨram mewetɨr han enuk neriuwe hɨras keriyen. Menmen im ap mamkepi hɨr nanu werek werek au. Hɨram mamnipi maain hɨr nani.

11 Yi han ekitet menmen im werek werek. God kerekyi menmen yaaim keriuwe hɨm im hɨram menipi yi yɨnk enuk yeriuwerem. Hɨram mekekyi han ki yi hanhan einaiwɨrem eiweikɨn sip eiwet menmen enum hi hewisiyem nɨpaa ein mau tɨwei hak. Hɨram mekekyi han yi yene mɨtɨk hak kerek kɨrɨak menmen enum. Yi yeperper menmen enum im nepei man, yi hanhan hi anen akepi ariuwerem. Yi hanhan eikaap mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen enum. Menmen yapɨrwe yi yisesim yɨrɨakem me hɨm hi hewisiyem, hɨram meteikɨn yi yetike mɨtɨk ik enuk yi ap yau han kiutɨp me menmen hɨrak kɨrɨakem. Au, yi han enuk yeriuwerek yi yepɨrek ken.

12 Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak menmen enum te hi hewisi tɨwei au. Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa mɨtɨk hak kerekyɨwek enum te hi hewisi tɨwei au. God kertei han kai hi hewisi tɨwei ik ek kakɨkepi kakteikni te yi yertei werek werek yi hɨras keriyen hanhanai haiu mɨt aposel in.

13 Menmen yi nepei yɨrɨakem hɨram menipai han kewei mau meit keriyen au.

Menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨkaap Taitas han kewei kau keit, te haiu metikerek haiu han yaaik wɨsenuk.

14 Nɨpaa hi hewenɨpi niuk mi hatɨp Taitas yi yaain, te menmen yi yisesim yɨrɨakem ap menipa hi yɨnk enuk hi hetpɨwekem au. Menmen yapɨrwe hi hetpɨwekem me yi mɨt miyapɨr en hɨram yaaim, mar ke hɨm nɨpaa haiu metpiyem hɨram yaaim.

15 *Taitas hɨrak ken kɨri, yi yɨnaain yeperper yi naanmɨprewek, yi yapɨrwe yises menmen hɨrak ketpiyem. Hɨrak han kitet menmen im te hɨrak han tewenɨni wɨsenum.

16 In ek hi hertei yi eiyises menmen yapɨrwe hi hetpiyem, te hi han yaaik wɨsenuk.

8

Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enkaap nɨr yinan

1 *Naiu yinan, haiu hanhan metpi hɨm te yi eiyɨrtei werek werek menmen yaaim God kɨrɨak mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak em neit Masedonia.

2 Menmen enum nepei man manɨp mari han kɨr. Hɨr mɨt enun netenen menmen au, te hɨr han yaaik wɨsenuk nentar hɨr nertei God kesak menmen enum mɨr. Hɨr han yaaik te hɨr newis pewek mɨr men niutɨp nanwet mɨt han em.

3 Hi hertei werek te hi hetpi hɨr nises han kɨr kerekek newis pewek im. Hɨr newis pewek pɨnam hɨr netenen pɨnam, hɨr hanhan nanwetɨr meiyam te hɨr newisɨm ere mɨr mesi hɨr netenen kike. Haiu ap mari han kɨr hɨr nɨrɨakem au, hɨr hɨras keriyen.

4 *Hɨr nitaihi hɨm manp te haiu emwisi hɨr nanwɨr pewek nantike mɨt han ne weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit, hɨr nansiuwe pewek meiyam im mamno mamkaap mɨt han ne weiwɨk me God kerek ap netenen menmen au.

5 Hɨr ninɨn menmen haiu han kitet hɨr nanrɨakem. Hɨr ninɨn neweikɨn han kɨr ken God. Nepei au, hɨr nemerɨr God ketpor menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim neriuwe hɨm haiu metporem.

6 Haiu han kitet menmen im mɨt ne Masedonia hɨr nɨrɨakem, haiu matɨp Taitas hɨm manp te hɨrak kakno kakɨkepi yi mɨt eirɨak menmen im me pewek kerek yi eikaap mɨt eiriuwerem. Nɨpaa Taitas kekekyi han ki te yi eirɨakem, te hi hanhan pɨke eriuwetek hɨrak kakno yi mɨt kakɨkepi yi eirɨakem ere werek.

* **7:10** Mt 27:3-5; Hi 12:16-17 * **7:15** 2Ko 2:9 * **8:1** Ro 15:26 * **8:4** 2Ko 9:1-2 * **8:7** 1Ko 1:5, 16:1-2

7 *Me menmen yapɨrwe, yi mɨt yinɨn
yɨrɨak menmen yaaim. Yi mɨt yises God
werek werek, te yi yatɨp mɨt han hɨm
mɨrak yeriuwerem. Yi mɨt yertei hɨm me
God werek werek te yi yɨkaap mɨt miyapɨr
yeriuwerem. Yi han tewenɨnai wɨsenum,
te haiu hanhan yi eiyinɨn mɨt miyapɨr han
yi eiwis pewek emno niutɨp emkaap mɨt
miyapɨr eiriuwerem.
8 Hi ap hewisi hɨm lo yi eiyisesim au
emɨt! Hi nepei heteikni mɨt miyapɨr han
hɨr hanhan nanwɨr pewek nankaap mɨt
miyapɨr han nanriuwerem. Hi hekekyi
han ki heriuwe hɨm hi hetpiyem me mɨt
miyapɨr, te hi hertei yi han tewenɨn mɨt
miyapɨr han werek werek yi eikepi o au.
9 *Hi hanhan ekekyi han ki hentar yi
nepei yertei menmen yaaim Mɨtɨk Iuwe
kaiu Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak
ketenen menmen yapɨrwe ketike God te
hɨrak keweikɨn sip kewet menmen im,
hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk enuk weinɨk.
Hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk enuk weinɨk
kenteri yi mɨt, te hɨrak kakɨkepi yi eiyɨt
menmen yaaim em me God yapɨrwe. Te
yi eiyises menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem
yi eikaap mɨt miyapɨr han.
10 Hi hetpi han kai me menmen im. Tito
me nɨpaa ein, yi yinɨn yari pewek yewisɨm
men miutɨp. Yi yinɨn mɨt han yi hanhan
yewisɨm men niutɨp waswas.
11 Te in ek yi eiri pewek meiyam eiwɨsim
mamno niutɨp ere werek. Yi nɨpaa han-
han yinɨn yɨrɨak menmen im, te in ek
yi yɨrɨakem yeriuwe pewek mei yi yete-
nenim.
12 *Mɨt hɨr hanhan nanwet mɨt miyapɨr
ne God menmen, God han yaaik keriuwe
mɨt nar ik. God han kitet menmen mɨt
hɨr netenenim, te hɨrak han kitet menmen
mɨt nɨrɨakem neriuwerem. Hɨrak ap han-
han pewek mɨt ap netenenim hanhan mɨt
nanwet mɨt han em au. Hɨr mɨr.
13-14 *Hi ap hatɨp yi eiwet mɨt han neit
Jerusalem pewek mi einemtɨn, te hɨr nanu
werek, yi au yau weinɨm pewek auri. Au,
hi hanhan yi eiwetɨr meiyam eiyɨntar in
ek yi yetenen pewek mei yapɨrwe, hɨr
au pewek mɨr kike keremem. Maain,
hɨr nantenen menmen yapɨrwe, te yi au
menmen kike, maain hɨr nanɨswi pewek
meiyam nankepi nanriuwerem. Mar im yi
yapɨrwe eiyu werek werek eiyɨran.
15 *Hɨm em God kewet Moses em
kewisɨm mau tɨwei matɨp mar ik: Mɨt
kerek nen neit menmen mana yapɨrwe,
ap mei mau au. Hɨr naam nenepim. Mɨt
kerek nen neit menmen mana kike, hɨr
nɨnpɨ maan au, hɨr naam ere werek.” Te
yi eikaap mɨt han kerek hɨr pewek auri, te
hɨr nanu werek.

Wok mɨt hɨr nanɨnen wit Korin nankepi

16 Hi hatɨp God hɨrak yaaik. Hɨrak
kɨkɨak han ke Taitas hɨrak hanhan pɨke
kakɨkaap yi mɨt kar ke hawɨr hanhan
waukepi.
17 Hawɨr witɨwekhi hɨrak kaknen kakri,
te hɨrak kewenhi. Te hawɨr ap wari han
kɨrak au. Hɨrekes kises han kɨrak hɨrak
hanhan kaknen kakri.
18 Haiu mamriuwet kaiu yinak kaknen
kaktike Taitas. Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God nerer wit wit menep in, hɨr newenɨpi
niuk mɨrak nentar hɨrak yaaik katɨp mɨt
hɨm me God.
19 Hɨr newenɨpi niuk mɨrak kerekek
au. Hɨr nehimɨtanek hɨrak kakno kaktike-
wai mamriyan haiu mamrɨak menmen im
mamɨt pewek kerek mɨt miyapɨr newisɨm
men niutɨp nanwet mɨt enun netenen
menmen au, nanwetɨrem. Haiu mamrɨak
menmen im te mɨt hɨr nanwenɨpi niuk
me God mamriuwerem, hɨr nanɨrtei haiu
hanhan mamkaap mɨt nanrɨakem.
20 Haiu mɨnapen mamkɨak han ke mɨt
miyapɨr, te hɨr nantɨp enum nantɨp haiu
ap mamwet mɨt enun pewek auri pewek
im yapɨrwe kerek mɨt miyapɨr newisɨm
men niutɨp. Te haiu nepei mari kaiu yi-
nak ik kaktikewai mamno heriyai heriyai
naanmamre menmen haiu mɨrɨakem.
21 Haiu han kitet emrɨak menmen yaaim
me ninaan me Mɨtɨk Iuwe God kerekek
au. Haiu hanhan mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr
nanɨrtei haiu mɨrɨak menmen yaaim.
22 Te haiu mamriuwet kaiu yinak yaaik
ik kaknen kaktike mɨtɨkɨt wik. Haiu
nepei han kitet menmen yapɨrwe hɨrak
kɨrɨakem haiu mertei hɨrak kɨrɨakem

* **8:9** Mt 8:20; Fl 2:6-7 * **8:12** Mk 12:43 * **8:13-14** 2Ko 9:12 * **8:15** Eks 16:18

werek werek. In ek, hɨrak kertei yi yises menmen yaaim me menmen yi yɨrɨakem, te hɨrak hanhan wɨsenum kaknen kakrɨak menmen im.
23 Mɨt han nanitihi me Taitas hɨrak keimɨn, yi eiyɨtpor hɨrak wariyakɨt kai ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen miutɨp wekepi weriuwerem. Me mɨtɨkɨt wik kerek tatkiterek tatnen yi mɨt, yi eitɨp mɨt han hɨrakɨt taiu yinakɨt yaaikɨt kerek mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God (o sios) menep in hɨr nehimɨtanɨwekɨt tatnen. Mɨtɨkɨt hɨrakɨt tɨrɨak menmen me God tɨkaap mɨt miyapɨr teriuwerem tatɨp mɨt miyapɨr niuk me Krais teriuwe menmen hɨrakɨt tɨrɨakem.
24 *Te yi eiteiknor yi han etwenɨnet yi naanmamprɨwekɨt. Yi eirɨak menmen im te mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God heriyai heriyai nanɨrtei yi yaain yar ke nɨpaa hi hetporem me yi mɨt miyapɨr en.

9

Hɨm me pewek mamno mamkaap mɨt miyapɨr neit provins Judia

1 *Yi nepei yertei me pewek haiu mamtɨwem mamsiuwerem mano mamkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God neit provins Judia. Te hi ap hewisi tɨwei nokik hetpiyem au. Kike kerekek.
2 Hi hertei yi hanhan yaikaap mɨt miyapɨr ein, te hi hewenɨpi niuk mi hatɨp mɨt miyapɨr ne God neit provins Masedonia hetpor har ik: “Naiu yinan neit provins Akaia, tito nɨpaa ein hɨr nepei nankaap mɨt miyapɨr neit Judia.” Hɨr nertei yi nepei yaikaap mɨt miyapɨr en, te menmen im yi yɨrɨakem hɨram mekekkyr han kɨr te hɨr nanrɨakem.
3 Hi hɨnapen hɨm yaaim hi nepei hatɨp mɨt ne yi mɨt em hɨram mɨre hɨm weinɨm au. Te hi heriuwet kaiu yinak Taitas ketike mɨtɨkɨt wik it tatinɨn tatnen yi mɨt tatkepi yi yaiwis pewek mamno niutɨp werek werek.
4 Haiu han kitet yi eiwis pewek werek werek te hi han kitet maain hi etike mɨt han ne provins Masedonia haiu mamnen mamri, yi ap yewis pewek werek werek au, yi yɨnk enuk. Hi yɨnk enuk hentar hi hetpor yi nepei yaiwis pewek mamno niutɨp. Hi yɨnk enuk, te yi yɨnk enuk.
5 Hi han kitet menmen im te hi hitehi taiu yinakɨt it hɨrakɨt tatinɨn tatnen tatkepi yi eiwis pewek mamno niutɨp werek werek. Maain hi anen etike mɨt ne provins Masedonia, menmen mamwaai werek werek. Mar im hɨr nanɨrtei yi nepei yises han ki yewis pewek im, te haiu ap mari han ki meriuwerem au.
6 *Yi han ekitet menmen im. Yi eiwet mɨt menmen kike te maain yi eiyɨt menmen kike me God. Hɨram mar ke mɨtɨk kakmɨr ni. Hɨrak kakmɨr ni kike, hɨrak kakɨt menmen kike. Hɨrak kakmɨr ni iuwe, hɨrak kakɨt menmen yapɨrwe.
7 *Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp yi eiyinɨn han ekitet werek werek menmen me pewek yi eiwet mɨt em, te maain yi yairɨakem. Yi ap eirɨak menmen me pewek eiwisɨm eiyɨntar mɨt han nari han ki yi yɨnk enuk au emɨt! Yi eirɨak menmen im te maain yi han tewenɨn pewek mi epei yewetɨrem. Menmen im au emɨt! God hanhan yi eiwis pewek emno niutɨp eiyɨntar yi hanhan eikaap mɨt eiriuwerem.
8 God nepei Iuwe te hɨrak kakweti menmen yaaim heriyai heriyai maminɨn menmen yi yetɨwem. Hekrit hekrit hɨrak naanmɨri menmen te yi yetɨnen menmen naanempre hɨras eiriuwerem, meiyam mamu te yi eikaap mɨt miyapɨr han eiriuwerem.
9 *Hɨm me God mɨt newisɨm mekre tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:

“Mɨtɨk kerek kises hɨm me God hɨrak
kɨkaap mɨt enun menmen auri.
Menmen yaaim hɨrak kerekyorem hɨr han
kitetim tipmain tipmain enum eik.”

10 *Hɨm im yaaim mentar God kerek kewet mɨt wit (o rais) yehes hɨr nanmɨr te hɨr nanɨt menmen meriuwerem, hɨrak kakweti menmen marim, hɨrak kaknipem yapɨrwe te yi eikaap mɨt miyapɨr han eiriuwerem yapɨrwe enum yapɨrwe.
11 *God kakweti menmen yapɨrwe heriyai heriyai te yi eikaap mɨt miyapɨr han ne God eiriuwerem yapɨrwe. Te

* **8:24** 2Ko 7:13-14 * **9:1** 2Ko 8:1-7 * **9:6** Pro 11:24; 22:9 * **9:7** Ro 12:8 * **9:9** Sam 112:9 * **9:10** Ais 55:10; Hos 10:12 * **9:11** 2Ko 1:11, 4:15

maain haiu mamnen mamɨt pewek yi yewisɨm men niutɨp, haiu meiyɨm mamno mamwet mɨt han em, hɨr nanwenɨpi niuk me God me menmen yi yerekyorem.

12 *Menmen im yaaim yi eirɨakem hɨram mamkaap mɨt miyapɨr ne God kerek ap netenen menmen au hɨram mamkepi keremem au. Hɨram mamnipi hɨr han yaaik nanwenɨpi niuk me God nanriuwerem.

13 Menmen im yaaim yi yairɨak ni yinan em hɨram mamteiknor yi yises hɨm me God werek werek yi yewepyapɨr hɨm me Krais. Hɨr nanɨr pewek yi yaitɨwem mamtike mɨt han en, hɨr nanwenɨpi niuk me God nanriuwerem.

14 Te maain hɨr hanhan nanri hɨr nantike God hɨrak kakɨkepi naanmamri kakɨntar hɨrak kerekyi han te yi yɨrɨak menmen im yekepi yeriuwerem.

15 Haiu emtɨp God hɨrak yaaik kentar menmen yaaim hɨrak kewetaiyem. Menmen im haiu ap te mamtɨp hɨram yaaim markeik? Au, hɨrak yaaik wetpen enuk kepeit kentar presen ik hɨrak Jisas Krais God Nɨkan kɨrak kerekek hɨrak kewetaiyek.

10

Pol kewenɨn hɨm enum me mɨt hɨr natɨp aposel hɨr enun

1 *Hi Pol hɨrekes hi hanhan hekekyi han ki yi han kitet menmen Krais kɨrɨakem. Hɨrak kewenɨn han kɨrak me menmen, hɨrak kɨrɨak menmen han yaaik ketike mɨt. Mɨt han nekre nɨmɨn ne yi mɨt hɨr natɨp me hi nar ik. Hɨr natɨp, "Wɨ kerek hɨrak kau ketikewai, hɨrak kewenɨn han kɨrak katɨp hɨm yaaik ketikewai, te maain hɨrak keit wit hak, hɨrak kewisai tɨwei kenai ketpai hɨm manp me menmen." Te in ek hi hitihi hɨm manp.

2 *Maain wɨ hi anen ari, yi ap yenipa me menmen im te hi ani har ke hi ane mɨt han en natɨp haiu mɨt in mises menmen enum me tɨ mɨrɨak menmen mɨkaap mɨt meriuwerem.

3 Haiu ap mises menmen me tɨ mɨrak menmen au. Haiu mau tɨ mɨrɨak menmen te haiu ap mɨrɨak menmen me God meriuwe menmen mɨt ne tɨ hɨr nisesim au.

4 *Menmen yapɨrwe haiu metenenim mɨrɨak menmen me God meriuwerem, hɨram ap menmen me tɨ au. Haiu metenen menmen iuwe me God hɨram mekepai haiu maminɨn menmen enum me Seten mewenɨn han ke mɨt ap nises hɨm me God. (Menmen iuwe me God hɨram mar ke nopen ketike hɨne, yipo henmik kerek mɨt hɨr netenenim nen newen paaik nen netike mɨt nenepan.)

5 Menmen iuwe me God haiu metenenim hɨram minɨn hɨm enum me tɨ mɨt hɨr nisesim, o menmen hɨr han kitetim minɨn mewenɨn han kɨr te hɨr ap nertei God au. Meriuwe menmen iuwe me God haiu metenenim, haiu mari menmen yapɨrwe mekre han ke mɨt hɨram mamises hɨm me Krais.

6 *Haiu memerɨr yi mɨt miyapɨr en, yi eiweikɨn han eiyises hɨm me God werek werek. Yi eiyises God werek werek nepei au, haiu mamrɨak menmen enum me mɨt hɨr nɨnapen nanɨmtau hɨm me God haiu mamrekyor enum emrerim.

7 Yi mɨt han kitet yar ik: "Karkeik te Pol hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek kewepyapɨr hɨm mɨrak hɨrak ap kertei katɨp hɨm iuwe?" Mɨt han nau nekri yi mɨt en, kerek natɨp Krais kehimɨtenor hɨr natɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨr han ekitet menmen im. Mar ke hɨr ne Krais, haiu mɨt in haiu ne Krais.

8 *Mɨtɨk Iuwe Krais kewisai haiu mekrehɨr kɨrak, haiu mɨrɨak menmen im mamkepi yi eiyisesik werek werek, haiu ap te mamriwaank au. Te hi hewenɨpi niuk me haiu hɨras me menmen haiu mɨrɨakem, hi ap yɨnk enuk au. Hi han yaaik.

9 Hi hɨnapen yi han kitet hi hanhan hewisi tɨwei ik henipi yi yɨneina weinɨn au emɨt!

10 Hi hɨnapen yi han kitet menmen marim me hi hentar hi hertei mɨt han en hɨr natɨp me hi nar ik: "Pol kewisai hɨm iuwe mau tɨwei hɨrak kesiuwaiyek kari han kaiu keriuwerek, te hɨrak kerp kekrai ketɨn ke nɨmɨn, hɨrak kɨneinai ketpai hɨm manp au. Hɨm mɨrak hɨram menmen

* **9:12** 2Ko 8:14 * **10:1** 1Ko 2:3 * **10:2** 1Ko 4:21 * **10:4** Ef 6:13-17 * **10:6** 2Ko 2:9 * **10:8** 2Ko 12:6, 13:10 * **10:11** 2Ko 13:2, 10

weinɨm.”
11 *Mɨt han en natɨp nar ik hɨr han
ekitet hɨm me hi hetpiyem. Menmen haiu
mewisiyem mau tɨwei ik metpiyem meri-
uwerek me wɨ haiu mepu yanɨmɨn, hɨram
hɨm keremem haiu mamnen mamri haiu
mamrɨakem.
12 *Haiu mɨnapen han kitet haiu mar ke
mɨt en o haiu mehimɨtenai haiu mɨre mɨt
en kerek newenɨpi niuk mɨr natɨp mɨt han
em. Mɨt narik hɨr hɨras nehimɨtan men-
men hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨr nɨr
menmen hɨr hɨras niutɨp niutɨp nɨrɨakem
te hɨr han kitet hɨr yaain. Mɨt nar ik hɨr
enun netaritari.
13 *Te haiu mɨt ap mamwenɨpi niuk
maiu mar ke hɨr mɨt en nɨrɨakem au. Haiu
mamwenɨpi niuk maiu me menmen God
kehimɨtenai haiu mɨrɨakem. Menmen
hɨrak kehɨmitenai haiu mɨrɨakem, hɨram
nepei man miuni yi mɨt.
14 Haiu ap minɨn menmen God ke-
himɨtenai haiu mɨrɨakem au. Haiu minɨn
man metpi hɨm yaaim me Krais, te in
ek haiu mewenɨpi niuk mai haiu minɨn
naanmɨpri.
15 *Haiu ap minɨn menmen God
kehimɨtenai haiu mɨrɨakem, te haiu
mamwenɨpi niuk maiu me menmen mɨt
han hɨr nepei nɨrɨakem au. Haiu han
kitet menmen mar ik. Haiu han kitet yi
yayises hɨm me God wɨsenum te yi eikepai
haiu emrɨak menmen wɨsenum kerek God
kehimɨtenai haiu emrɨakem.
16 *Yi yairɨak menmen mamɨr im
te haiu mamnaiwɨri mamno mamtɨp
mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais
mamɨt wit ham yanɨmɨn mɨt newi.
Te haiu ap mamnaaiwɨr menmen God
kehimɨtenaiyem haiu mamrɨakem au.
Haiu ap mamwepyapɨr hɨm me God
meit wit hak kerek mɨtɨk hak kinɨn
kan nepei kɨrɨakem, te haiu mamri
menmen mɨrak haiu mamwenɨpi niuk
maiu mamriuwerem au.
17 *Hɨm em God Jeremaia kewisɨm mau
tɨwei, hɨram matɨp mar im:
“Mɨt kerek hɨr hanhan nanwenɨpi hɨras
me menmen, hɨr nanwenɨpi Mɨtɨk
Iuwe God kerek ek me menmen im.
Hɨr hɨras au emɨt!”
18 *Hɨm im yaaim, te haiu mertei mɨt
kerek newenɨpi niuk mɨr me hɨras
keriyen, God ap kaktɨp hɨr mɨt iuwe au.
Hɨram menmen weinɨm. God hɨrekes
kakwenɨpi niuk me mɨt, hɨr keriyen nɨuk
mɨr iuwe. Te haiu mɨt aposel ap te
nanwenɨpi niuk maiu haiu iuwe au.

11

Pol kewepyapɨr menmen enum mɨt enun kerek natɨp hɨr hɨras aposel hɨr nɨrɨakem

1 Hi hanhan yi eiwisa hi hatɨp hɨm
kemipɨn kike hewenɨpi niuk mai. Hi
hertei yi yɨnapen te yi eiwisa.
2 *God hɨrak hanhan kakɨhimɨtan mɨt
miyapɨr hɨr nɨrak, te mar im hi Pol hi
han kiteti yi mɨt miyapɨr en. Hi nepei
hehimɨteni yi eiyɨt mɨtɨk kiutɨp yi eitik-
erek eiyu niutɨp, niuk me mɨtɨk ik hɨrak
Krais. Hi hanhan ariuweti yi eino Krais
eiyɨr ke mɨte nɨhan yaaip ap wɨwaai
wetike mɨtɨk wen au.
3 *In ek, hi han kitet me manpen nɨpaa
hɨrak enuk kewisesik kari han ke mɨte Ip.
Hi hɨnapen hɨm enum me mɨt natɨp hɨr
aposel hɨram mamri han ki mamriwaank,
te yi ap eiyises Krais werek werek han
ekitetik kerekek.
4 *Hi hɨnaain hentar menmen im. Mɨtɨk
hak kaknen kakɨtpi hɨm ham me Jisas
ham em, hɨm im hɨram ap hɨm haiu met-
piyem me Jisas au. Mar im yi eiyɨt hɨmɨn
hak, ap God Hɨmɨn Yaaik kerek nɨpaa yi
yetɨwek kekre han ki au. Yi yemtau hɨm
ham yi yisesim, hɨram ap hɨm nɨpaa yi
yemtewem yisesim au. Mɨtɨk kar ik hɨrak
kaknen kaku nɨmɨn ke yi mɨt, yi han yaaik
eiwisɨk kakrɨakem keremem.
5 *Mɨt in yi han kitet hɨr aposel yaain
kerek netpi me hi ap aposel hɨr nemitipɨn.
Hɨr nemitipɨn nentar hi han kitet hi yaaik
hinɨn mɨt aposel ni ein kerek netpi hɨr
yaain iuwe. Hɨr nesiuwau hɨm natɨp yi
mɨt hi mɨtɨk enuk weinɨk.
6 *Hi ap atɨp hɨm mei yaaim, te hi
hari han ke mɨt heriuwerem har ke hɨr

* **10:12** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13** Ro 12:3 * **10:15** Ro 15:20 * **10:16** Ap 19:21 * **10:17** 1Ko 1:31 * **10:18** 1Ko 4:4-5 * **11:2** Ef 5:26-27 * **11:3** Jen 3:4, 13 * **11:4** Ga 1:8-9 * **11:5** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Ga 2:6 * **11:6** 1Ko 2:1, 13; Ef 3:4

mɨt aposel han en nɨrɨakem au. Hɨr natɨp werek werek me menmen im, te hi hertei menmen yapɨrwe me God werek werek. Hɨr au. Nɨpaa haiu men haiu meteikni haiu mertei iuwe menmen me God iuwe meriuwe menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem yi yɨrem.

7 *Yi han kitet hi herekyi menmen enum a? Yi han kitet hi mɨtɨk enuk weinɨk hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, te hi ap hari pewek mi mererim a? Hi naanmɨre hɨrekes. Hi ap hises menmen har ke aposel han nɨrɨakem nari pewek mi mererim te yi han kitet hi herekyi enum a?

8 *Hi hau hetikewi hɨrɨak menmen, mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nerer wit wit ne provins Masedonia neweto pewek. Mar im hi hari menmen mɨr weinɨm.

9 *Nɨpaa hi hau hetikewi hɨrɨak menmen, wɨ kerek menmen mai hɨram epei au mesi, hi ap hitihi ari han ki me menmen o pewek au. Nai yinan neit provins Masedonia nan neweto menmen yapɨrwe hi hanhan em. Me menmen yapɨrwe nɨpaa ere in hi ap hitihiyem enipi yi han enuk yeriuwerem au. Maain hi arɨakem mamɨr ek.

10 *Hɨm yaaim me Krais mau mekre han kaiu, te hi hetpi werek. Ap mɨtɨk kei kiutɨp hɨrak kakweikɨn han kai hi hewenɨpi niuk me hi hɨrekes me menmen me pewek hi hisesim hɨrɨakem heit provins ki Akaia.

11 Hi henmak te hi hatɨp har ik a? Yi han kitet hi ap hanhan heriuwi a? Taauye! God kertei han kai hi hanhani.

12 Hi tewen ehises menmen im nɨpaa hi hɨrɨakem te hi ewepyapɨr mɨt aposel enun kerek natɨp hɨr nɨrɨak menmen yaaim nar ke haiu mɨt aposel haiu mɨrɨakem. Hɨr newenɨpi niuk mɨr hɨras nerp ninaan me mɨt natɨp hɨr nɨrɨak menmen haiu mɨrɨakem te hi hanhan menmen hi hisesim mamwepyapɨr hɨr enun newisesik, hɨr hɨm mɨr weinɨm.

13 *Hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr mɨt enun newisesik. Hɨr newisesik me menmen hɨr nɨrɨakem hɨr nɨsawɨn han kɨr hɨr nari han ke mɨt miyapɨr te hɨr nɨri hɨr natɨp, "Hɨr mɨt yaain aposel ne Krais."

14 Yi han kekrit eiriuwerem au emɨt! Hɨram menmen weinɨm. Haiu mertei Seten hɨrekes kɨsawɨn han kɨrak kari han ke mɨt hɨr han kitet hɨrak ensel yaaik ke God.

15 Haiu mertei Seten kɨrɨak menmen im te haiu ap han kekrit me mɨt kerek nises menmen mɨrak. Hɨr nises Seten hɨr nɨsawɨn han kɨr nari han ke mɨt te hɨr natɨp hɨr mɨt yaain nɨrɨak menmen yaaim. Hɨram menmen weinɨm. Maain God kakrekyor enum me menmen enum hɨr nɨrɨakem.

Wɨ Pol kɨrɨak menmen me God menmen enum yapɨrwe mewaankek

16 *Hi pɨke hetpi heteipim. Hi hɨnapen yi han kitet hi mɨtɨk enuk hetaritari. Yi han kitet hi mɨtɨk enuk hetaritari yi eiwisa hi hewenɨpi niuk mai kike me menmen.

17 Hi ap hatɨp har ke mɨtɨk kises Krais ketpim, te hi tewen hetpi hɨm im e. Hi hatɨp har ke mɨt aposel in hɨr nenwenɨpi niuk mɨr te hi hatɨp hɨm manp hewenɨpi niuk mai.

18 Mɨt yapɨrwe aposel en hɨr newenɨpi niuk mɨr me menmen hɨr nɨrɨakem neit tɨ ik te hi ehises menmen hɨr nɨrɨakem hi awenɨpi niuk mai.

19 Yi mɨt yi han kitet yi yertei menmen yapɨrwe te yi han yaaik yemtau hɨm enum mɨt enun netaritari netpiyem a?

20 Yi yewis mɨt aposel en nemipɨn kerek hɨr nari han ki yi yises hɨm mɨr yar ke mɨt nekre wɨnak enuk nises hɨm me gavman. Yi yewisi neit menmen mi yapɨrwe nepei au mesi, nari han ki me hɨm mɨr hɨr netpi newisesiyek, hɨr newenɨpi niuk mɨr ninɨn naanmɨpri, hɨr newɨr his nenep ninaan mi.

21 Yi yewisi hɨr nerekyi menmen enum mar im te hi yɨnk enuk hetpi menmen im. Nɨpaa haiu man mau metikewi haiu mɨnaain mɨrɨak menmen mar hɨr nɨrɨakem me yi mɨt. Mɨt hanhan nanwenɨpi niuk mɨr me menmen hɨr nɨrɨakem, hi ewenɨpi niuk mai etikeri. In ek, hi tewen atɨp har ke mɨtɨk enuk ketaritari ap kises God hi hewenɨpi niuk mai.

* **11:7** 1Ko 9:12, 18 * **11:8** Fl 4:15-18 * **11:9** 2Ko 12:13 * **11:10** 1Ko 9:15 * **11:13** 2Ko 2:17; Fl 3:2 * **11:16** 2Ko 12:6 * **11:22** Fl 3:5

22 *Hɨr mɨt aposel nemipɨn natɨp hɨr mɨt
Hibru ne weiwɨk me Isrel a? Hi mɨtɨk
Hibru ke weiwɨk me Isrel har ke hɨr mɨt
en. Hɨr natɨp hɨr nepenyerer ne maam
nɨpu Ebraham a? Hi nepenyek ke maam
nɨpu Ebraham har ke hɨr mɨt en.
23 *Hɨr natɨp hɨr wok mɨt ne Krais a?
In ek hi pɨke hatɨp har ke mɨtɨk enuk
ketaritari ap kises Krais werek werek. Hi
hɨrɨak menmen me Krais hi hinɨni heri-
uwerem. Hi hɨrɨak menmen hi hinɨni, te
menmen im hi are etpiyem mamteikni hi
hɨrɨak menmen iuwe me Krais te mɨt han
nerekyo enum. Hi nepei hen hekre wɨnak
enuk ke gavman hi hinɨni hen yapɨrwe
hentar hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God.
Mɨt neiyep neriuwe waai yapɨrwe te hi
hinɨni hentar hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me
God. Menep hi hahi yapɨrwe te yi han kitet
mɨt aposel en nemipɨn hɨr ninɨna a?
24 *Hi wen heteikni hi hinɨni. Mɨt
iuwe ne gavman ne Isrel hɨr netauhis nar
hɨspɨnak (5) hɨr nɨwaai nɨpɨn neiyep mar
39 nentar hi hatɨp mɨt hɨm me Krais.
25 *Mɨt iuwe ne gavman ne Rom hɨr ne-
tauhis mar wikak hɨr nɨwaai nɨpɨn neiyep
neriuwerek nentar hi hatɨp mɨt hɨm me
Krais. Wɨ ham mɨt netauhis newɨr nan
neiyep menep hi hahi henterim. Nɨpaa
hi hau sip mar wikak, hɨram men wan
ke nɨmɨn mewep haiu meniuwe menterer
tɨpar. Nɨpaa me wɨ im hi heniuwe hen-
terer wan he hɨnkewɨ ere wanewik ere
pɨke hɨnkewɨ.
26 *Wɨ yapɨrwe hi hitet yayiwe hen ein
ein, mani mɨniu menep hɨram mamiyep
hi hahi, mɨt enun nekintɨp menmen hɨr
nɨsawɨn newenanaan naniyep nankintɨp
menmen mai. Mɨt ne weiwɨk mai me Isrel
hɨr hanhan naniyep hi hahi, mɨt han ap ne
weiwɨk me Isrel hɨr hanhan naniyep. Hi
heit wit, mɨt, hanhan naniyep hi hahi. Hi
heit yaank weinɨk menmen eim sk miyak
hɨram menep mamiyep. Hi heit wan ke
nɨmɨn menep wan kisɨsau yipɨr hi hahi.
Mɨt han nemipɨn hɨr natɨp hɨr nai yinan
ne Krais menep hɨr nerewaank menmen
hi hɨrɨakem.
27 *Hi hɨrɨak menmen iuwe ere his hɨt
nanamɨr meiyewo. Wɨtaan yapɨrwe, hi ap
hɨwaai au, hi hepu hitehi God menmen.
Wɨ ham hi nɨnpɨ meiyo hentar hi ap
heit menmen mei au, o tɨpar mei te hi
ahɨm au. Wɨ yapɨrwe hi ap heit menmen
werek te hi ahɨm, hi nɨme meiyap iuwe hi
heperper, hi ap hetenen klos te hi hɨwapɨn
yɨnk kai heriuwerem werek werek au.
28 *Menmen im keremem meteikni hi
hɨrɨak menmen iuwe me God hinɨn mɨt
aposel nemipɨn au. Hekrit hekrit hi han
kitet mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me
God nerer wit wit hɨr nepu werek werek
o au.
29 *Nai yinan ne Krais, hɨr nɨrɨak men-
men enum, te hi herteiyem hi hanhani.
Wɨ ham mɨtɨk hak kari han ke mɨtɨk hak,
te hɨrak kɨrɨak menmen enum, hi han
enuk heriuwe mɨtɨk kerek kari han kɨrak.
30 *Hi ewenɨpi niuk mai me menmen
te hi awenɨpi niuk mai me menmen
mamteikɨn mɨt hi ap hepu werek werek
au, menmen enum yapɨrwe merewaank.
31 *God kerek hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais, hɨrak niuk mɨrak iuwe mamu
tipmain tipmain enum eik, hɨrak kertei hi
ap hewisesik au. Hi hɨrɨak menmen mɨrak
iuwe.
32 *Nɨpaa wɨ hi hepu wit Damaskas,
mɨtɨk gavman ke mɨtɨk iuwe King Aretas,
hɨrak kɨnat mɨt hɨr nanɨno naanmamre
ya weipɨr ke nɨwa meweikɨn wit kɨr hɨr
nemeriyau hi anen, te hɨr nantauhis nan-
wisa ekre wɨnak enuk.
33 Hɨr nantauhis nanwisa ekre wɨnak
enuk, te nai han yinan ne Krais hɨr newisa
hekre wapnake o basket iuwe, hɨr nen
nɨwa kewekɨn wit, hɨr nɨnaaiwɨr waai hi
hekiuwe ere hiun tɨ heik kesikekre enuk
te hi hetpaan hɨnaaiwɨrek hi hɨrɨr hen.

12

Pol kɨtyak kɨr menmen God keteiknɨwekem

1 Hi wen awenɨpi niuk mai. Hi hertei
menmen im ap mekepai God kaktɨp haiu
yaain, te hi wen hetpi menmen hi hɨtyak
hɨrem metike menmen mɨsawɨn Mɨtɨk
Iuwe Krais kewepayapɨrem.

* **11:23** Ap 16:23; 1Ko 15:10 * **11:24** Diu 25:3 * **11:25** Ap 16:22, 14:19 * **11:26** Ap 9:23, 14:5 * **11:27** 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * **11:28** Ap 20:18-21, 31 * **11:29** 1Ko 9:22 * **11:30** 2Ko 12:5 * **11:31** 2Ko 1:23 * **11:32** Ap 9:23-25

2 Nɨpaa ein 14 tito God ketauhis hi ke
Krais, hɨrak keriya hi hen hetikerek wen
wit kɨrak Heven. Hi hepɨtari hi yɨnk kai
ken o hɨmɨn kerekek hɨrak kɨnaawɨr yɨnk
kai ken. God kerekek hɨrak kertei.
3 Hi hetpi heteipim. Hi hepɨtari hi yɨnk
kai ken o hɨmɨn kerekek ken. God kerekek
hɨrak kertei.
4 Hi heit wit ke God, hi hemtau menmen
hi ap te hetpiyem heriuwe hɨm mai. God
ap kewisa hi hewepyapɨrem hatɨp mɨt em.
5 *Menmen im hi hɨrem hɨram menmen
yaaim te hi awenɨpi niuk mai menterim.
Te hi au hɨnapen. Hi hanhan awenɨpi
niuk mai me menmen meteikɨn hi ap hepu
werek werek au, menmen enum yapɨrwe
merewaank, te hi mɨtɨk enuk weinɨk, God
kerekek hɨrak Iuwe.
6 *Hi hanhan awenɨpi niuk mai hentar
menmen hi hɨrem hi ap mɨtɨk enuk het-
aritari au. Hi hɨrem. Hi ap hewisesik
au. Te hi hɨnapen hewenɨpi niuk mai te yi
mɨt ap han ekitet hi mɨtɨk iuwe henterim.
Au, hi hanhan yi han ekitet menmen hi
hɨrɨakem, menmen hi hetpiyem, te yi
yerteiya hi mɨtɨk yaaik o au.

Pol katɨp me menmen mewaank yɨnk kɨrak

7 *Menmen im yapɨrwe God keteiknewem
meit wit kɨrak, hɨram menmen yaaim
iuwe. God hɨrak kɨnapen hi ewenɨpi niuk
mai menterim, te hɨrak kewis Seten hɨrak
kesiuwe menmen man mekre yɨnk kai
menipa hi hɨnap, te hi ap hanhan ewenɨpi
niuk mai.
8 Hi hitehi God wikak te hɨrak kakɨkepa
kakpɨr menmen enum im mekre yɨnk kai
hɨram mamnopɨn.
9 *Hi hitɨwekhiyem wikak hɨrak ketpo
wikak kar ik: "Au hi ahɨpɨrem hɨram
emnopɨn au. Hi ahu atikewit te hɨram
werek. Mɨt kerek hɨr ap manpenun neit,
menmen mai iuwe mekepi meteikɨn mɨt
em." Te in ek, hi ap han enuk heriuwerem
au. Hi han yaaik hewenɨpi niuk mai me
menmen yapɨrwe enum merewaank, te
menmen iuwe me Krais mamu mamɨkra.
10 Hi hertei menmen im hi hɨrɨakem
hɨram mamwenɨpi niuk me Krais, te hi
ap han enuk hi ap manpenuk, o mɨt hɨr
nerekyo enum o hɨr nerewaank, o men-
men enum man meiyep te hi hau werek
werek au, hɨram menmen weinɨm. Hi ap
han enuk hentar hi hertei wɨ menmen im
mamnen mamnipa hi ap manpenuk, Krais
kakɨkepa hi ehɨt menmen mɨrak iuwe hi
ahu werek werek.

Pol hanhan kɨkaap mɨt ne Korin nanises hɨm me God werek werek

11 *Hi nepei hatɨp hɨre mɨtɨk enuk ketar-
itari hi hewenɨpi niuk mai. Hi hɨnapen
te yi yenipa hi hɨrɨakem hentar yi ap
yewenɨpi niuk mai yatɨp mɨt han hi mɨtɨk
yaaik aposel au. Hi hɨre mɨtɨk weinɨk te
mɨt aposel han kerek yi yatɨp hɨr yaain,
hɨr ap ninɨna me menmen miutɨp au.
12 *Menmen hɨram meteikni hi hɨre
mɨtɨk yaaik aposel, hi henip han kai
tokik me menmen enum man meiyep,
hi hɨrɨakem nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr
en. Menmen hi hɨrɨakem heteikniyem
hɨram mar im. Hi hɨrɨak menmen heriyai
heriyai meteikni menmen God kɨrɨakem
te mɨt hɨr nɨrem hɨr han kekrit kekrit
neriuwerem nɨr menmen iuwe me God.
13 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me
God nerer wit wit hɨr nepei neit menmen
mekam hi ap hewetiyem a? Menmen
im miutɨp. Hi ap hitihi yi naanemprau
me menmen o wɨnak au. Yi han kitet
menmen im hɨram enum te yi ap han kitet
menmen enum im hi nepei herekyiyem
hentar hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hekepi
heriuwerem.
14 *In ek hi hanhan anen ari meiyam
wikak, te hi ap ari menmen me yi mɨt
eikepa eiriuwerem au. Hi hɨnapen
menmen mi au. Hi hanhan yi mɨt
miyapɨr keriyen eiyises Krais werek
werek kerekek. Nɨkerek hɨr ap neit men-
men naanmɨre miye haai neriuwerek au.
Miye haai hɨr neit menmen naanmɨpre
nɨkerek neriuwerem. Hi hɨre haai ki me
menmen me Krais, yi yɨre nɨkerek nai te
hi ap ehɨt menmen mi au emɨt!
15 *Hi han yaaik wɨsenuk hi hewɨr men-
men mai yapɨrwe, hi hɨrɨak menmen iuwe
ere hi hahi, te hi akaap yi mɨt miyapɨr

* **12:5** 2Ko 11:30 * **12:6** 2Ko 10:8, 11:16 * **12:7** Jop 2:6 * **12:9** Fl 4:11-13 * **12:11** 2Ko 11:5 * **12:12** Ro 15:19 * **12:13** 2Ko 11:9 * **12:14** 2Ko 13:1 * **12:15** Fl 2:17

hɨmɨn ki. Hi hanhan iuwe akepi, te maain
yi hanhana kike emrerim a?
16 Mɨt han ne yi mɨt hɨr natɨp nar ik:
“O, hɨram hɨm yaaim. Hɨrak ap kari
menmen maiu haiu merteiyek au. Te Pol
hɨrak mɨtɨk enuk kewisesik kari han kaiu
kinɨnai keriuwe hɨm mɨrak kar ke mɨtɨk
kari han ke miyak keriuwe menmen mau
tɨrpe.”
17 Yi eiyɨtpo hi hɨrɨakem harkeik a?
Hi hewisesiyek hari menmen mi heriuwe
mɨtɨkɨt hi heriuwetet tan tɨri a? Taauye!
18 *Hi hitehi Taitas hɨm manp te hɨrak
kaknen kakri. Hi heriuwetek hɨrak kak-
nen kaktike kaiu yinak hak ik. Taitas
hɨrak kewisesik kari menmen mi o au
a? Au. Hɨrak ketikewa hawɨr ap wises
menmen mɨpɨram au a? Yi han ekitet
menmen im werek werek!
19 Hi han kitet yi yekine tɨwei im yi han
kitet haiu mewisi tɨwei im mamri han ki,
te yi han kitet haiu yain a? Auye! Naiu
yinan yaain, haiu mɨt ne Krais, God kɨrai
haiu metpi menmen im. Haiu mewisi
hɨm mekre tɨwei im keremem, hɨram
mamkepi yi eiyises hɨm me God werek
werek.
20 *Haiu mewisi tɨwei im mentar men-
men im. Hi han kitet yapɨrwe me menmen
im. Hi hɨnapen maain hi anen ari yi mɨt
ap yises menmen mar ke hi hanhan yi
yisesim, te yi einapen menmen maain hi
ehisesim akepi ariuwerem. Hi han kitet
hi anen ari yi yainehan me menmen, yi
hemkre menepam me menmen, yi han
enuk me menmen, yi yenke yewep pɨnan
nen in nen ein, yi eisiuwe ni yinan hɨm
enum, yi eiyɨtpepan yayisesan me men-
men, yi paan tokik, yi ap yekiyan yau
han kiutɨp au, yi yises menmen heriyai
heriyai.
21 *Hi han kitet maain hi anen ari, God
hɨrak kaknipa hi yɨnk enuk ahɨrp nɨnaan
mi, hi han tewenɨn mɨt kerek hi apɨri
enɨnopɨn enkeipɨn mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God en. Hi apɨri entar hɨr
nɨrɨak menmen enum hɨr ap neweikɨn sip
newet menmen enum mar im. Hɨr nises
menmen enum, hɨr netike miyapɨr hɨr
nariyanhis newenɨnem, hɨr han kɨr kekrit
kekrit me menmen enum heriyai heriyai.
Te hi hɨnapen ahɨr mɨt miyapɨr nar ik.

13

Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨr naanempre menmen hɨr nisesim

1 *In ek hi anen ari meiyam wikak. Mɨt
han ne yi mɨt hɨr hanhan nansiuwe nɨr
yinan hɨm enum, yi eiyises menmen hɨm
me God ketpim me menmen im. Mɨtɨkɨt
wik o wikak hɨrakɨt tatwenhi me menmen
im mɨt hɨr nanwepyapɨrem.
2 Hi hanhan hatɨp yi mɨt miyapɨr nɨpaa
yi yɨrɨak menmen enum yetike yi mɨt han
en. Nɨpaa hi hepu hetikewi meiyam wik,
hi hetpi hɨm manp me menmen. In ek
hi wen hepu yanɨmɨn hi hetpi heteipim.
Maain hi pɨke anen ari, hi ap ewis mɨtɨk
kei kiutɨp hɨrak kau weinɨm kerek nɨpaa
hɨrak kɨrɨak menmen enum ap keweikɨn
sip kewetɨwem au. Hi arekyi enum entar
yi hanhan hi ateikni menmen iuwe me
Krais mewa.
3 Maain hi anen, yi eiyɨrtei werek werek
hi hekrehɨr ke Krais. Hi skelim yi mɨt me
menmen yi yɨrɨakem. Menmen me Krais
hɨram ap menmen kike te yi eiyinɨnem.
Au, hɨram menmen iuwe mamriwaank
me menmen enum yi yisesim.
4 *Nɨpaa Krais hɨrak keweikɨn kar ke
haiu mɨt, te mɨt netɨwekhis newenkekik
kau nu tentarakɨt hɨrak kaa. Te in ek God
kewetɨwek menmen mɨrak iuwe mɨkɨak
hɨrak pɨke kekrit kepu. Haiu metike
Krais haiu mau niutɨp haiu ap mɨt iuwe
au. Te God kakɨkepai kakriuwe menmen
mɨrak iuwe, te maain haiu mamnen, haiu
mamwepyapɨr menmen im iuwe nɨmɨn
ke yi mɨt en me wɨ haiu skelim yi mɨt me
menmen.
5 *Yi han ekitet hɨras te yi eiyɨrtei werek
werek yi yises hɨm yaaim me Krais mekre
han ki o au. Yi han ekitet hɨras. Yi ap
yertei Krais Jisas hɨrak au kekre han ki a?
Yi yisesik werek werek hɨrak kau kekre
han ki, o au en, taau!
6 Hi han kitet yi yertei Krais Jisas kau
kekre han kaiu. Haiu ap mɨt enun mewis-
esik au.

* **12:18** 2Ko 8:6, 16-18 * **12:20** 2Ko 2:1-4 * **12:21** 2Ko 13:2 * **13:1** 2Ko 12:14; Mt 18:16; 1Ti 5:19 * **13:4** Fl 2:7-8 * **13:5** 1Ko 11:28

7 Haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi yi
ap eirɨak menmen enum eiyisesim au
emɨt! Haiu ap mitɨwekhi me menmen
im te mɨt nanɨr menmen iuwe me God
haiu mamrekyiyem mamriwaank mamri-
uwerem, te mɨt nanɨrtei God kehimɨtenei
haiu mɨt aposel. Menmen im au, hɨr
han ekitet haiu mɨt enun weinɨn, hɨram
menmen weinɨm. Haiu hanhan yi eirɨak
menmen yaaim eiyises keremem.
8 *Yi yertei haiu mɨt ap mamrɨak
menmen mamremir hɨm yaaim au.
Haiu emrɨak menmen keremem hɨram
mamkaap hɨm yaaim.
9 Yi yises hɨm me Krais werek werek,
haiu han yaaik ap mamteikɨn mɨt men-
men maiu iuwe me God mamɨwaank
menmen enum mɨt nisesim. Te hɨr han
kitet haiu mɨt enun weinɨn, hɨram werek.
Hekrit hekrit haiu mitehi God kakɨkepi te
yi eiyises hɨm mɨrak werek werek.
10 *God keweto menmen mɨrak iuwe hi
skelim mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
neriuwerem, te hi hɨnapen hariwaank yi
mɨt miyapɨr en ariuwerem au emɨt! Te
yi eiyinɨn eiyises hɨm mai werek werek
mau tɨwei ik me wɨ hi wen heit yanɨmɨn.
Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, te
maain hi anen ari hi ap ariwaank ariuwe
menmen mai iuwe me God au. Hi akepi yi
eiyu werek eiriuwerem keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

11 *Naiu yinan, in ek haiu meremir hɨm
metpi yi yaain. Yi eiweikɨn sip eiwet
menmen enum eiyises menmen yaaim
keremem. Yi eiyɨmtau hɨm hi hetpiyem
mau tɨwei ik yi eiyisesim. Yi eikepan yi
eiyu han kiutɨp yi eikiyan eiyu eiyɨt, te
God kerek hɨrak han tewenɨnai kekepai
haiu mamu werek werek, hɨrak kaku kak-
tikewi.
12 *Yi mɨt miyapɨr ne God en, yi eiketan-
his eitike ni yinan eiyɨtpor hɨr yaain.
13 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me
God in hɨr netpi yi yaain.
14 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais
hɨrak kakrekyi menmen yaaim, God hɨrak
han tewenɨni, God Hɨmɨn Yaaik hɨrak
kaktikewi kaku kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

* **13:8** 1Ko 13:6 * **13:10** 2Ko 2:3, 10:8 * **13:11** Ro 15:33 * **13:12** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Galesia

Menmen me tɨwei ik

Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak *1:1-10*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *1:12–2:21*
Hɨm me menmen yaaim God kerekyeiyem *3:1–4:31*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim enentar hɨr epei nɨnaaiwɨr menmen enum *5:1–6:10*
Pol katɨp mɨt ne Galesia hɨm mɨkaru *6:11-18*

1 *Hi aposel Pol. Mɨt hɨr netpo neriuweta hi hatɨp mɨt hɨm me God au. God ap katɨp mɨtɨk hak hɨrak kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim. Jisas Krais kerekek ketike God Haai kerek nɨpaa hɨrak kɨkɨak Jisas nɨpaa kaa ek, hɨrakɨt keretet tehimɨtena hi hɨre aposel hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God.

2 Hi Pol hetike mɨt nai in kerek haiu mɨrɨak menmen miutɨp, haiu matɨp yi mɨt ne weiwɨk me God yerer wit wit yau provins Galesia, yi yaain. Hi Pol hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt en.

3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrakɨt hanhan teriuwi yi eiyu werek werek.

4 *Krais hɨrak kises han ke God hɨrak Haai kaiu, hɨrak kaa kesak menmen enum maiu kekepai keriyei haiu mɨnaaiwɨr menmen enum mau tɨ mari han kaiu me wɨ in ek.

5 Hi hanhan haiu mɨt emwenɨpi niuk mɨrak iuwe tipmain tipmain enum eik.

Hɨm yaaim miutɨp mepu keremem

6 Hi han kekrit iuwe hentar yi yɨnaaiwɨr God nɨpaa kari han ki keriuwe menmen yaaim Krais kerekyiyem weinɨm nɨpaa wɨ hɨrak kaa. In ek yi yɨnaaiwɨr hɨm mɨrak yaaim waswas, yi yises hɨm ham yi han kitet hɨram yaaim mamkepi yi yises God.

7 *Te hɨm ham yaaim mepu mamkepi mar im au. Hɨm miutɨp kerek nɨpaa hi hetpiyem hɨram keremem mamkepi yi eiyises God werek werek. Hi atɨp menmen im hentar mɨt han enun nari han ki, hɨr hanhan nanweikɨn hɨm yaaim me Krais mamno hɨm ham ham enum memipɨn.

8 *Te haiu hɨras o mɨtɨk ensel ke wit ke God kaknen, haiu mamɨtpi hɨm ham me hɨm nɨpaa haiu metpiyem, neimɨn nanrɨak menmen im hi hanhan God kakrekyor enum kakɨwaanki nanɨkre si.

9 Haiu epei metpiyem, te in ek haiu pɨke metpiyem meteipim. Mɨt kerek epei nan netpi hɨm ham me hɨm nɨpaa yi yemtewem yisesim, hi hanhan God kakrekyor enum kakɨwaanki nanɨkre si.

10 *Yi han kitet hi hewis menmen im hetpim, te mɨt hɨr han yaaik nanriuwa a? Taauye! Hi hɨrɨak menmen te God han yaaik kakɨriuwa kerekek. Hi hɨrɨak menmen im enip mɨt hɨr han yaaik nanɨriuwa, te hi ap hɨrɨak menmen me Krais au. Hi hɨrɨakem me mɨt keriyen.

Pol keteikɨn mɨt God kerekek kehimɨtanek hɨrak kɨre aposel

11 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyɨrtei werek werek hɨm yaaim me Krais hi nɨpaa hetpiyem mɨt ap neket han em netpim au.

12 *Mɨtɨk hak ap ketpo hɨm im keteiknewem au. Jisas Krais kerekek ketpewem keteiknewem.

13 *Hɨm im yaaim mentar yi epei yemtau menmen enum hi hɨrɨakem nɨpaa hi hises menmen mɨt ne Isrel hɨr nisesim. Hi epei hɨrɨak enum iuwe me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, hi hanhan anɨp nani.

14 *Hi epei hinɨn nai ne watiu miutɨp ne mɨt naiu ne hɨm haiu mɨt ne Isrel misesim. Hi hinɨni hentar hi nepei hises menmen wɨsenum me menmen maamrer naiu nɨrɨakem han kitet God han yaaik keriuwerem.

15 *Te nɨpaa hi hekre tu ke miye pai, God hɨrak han kitet hɨram yaaim te hɨrak kehimɨtena hi kɨrak. Maain hɨrak kerekyo

* **1:1** Ga 1:11-12 * **1:3** Ro 1:7; Fl 1:2 * **1:4** Ga 2:20; 1Ti 2:6; Ta 2:14; 1Jo 5:19 * **1:7** Ap 15:1, 24 * **1:8** 1Ko 16:22 * **1:10** 1Te 2:4 * **1:11** Mt 16:17 * **1:12** Ga 1:1 * **1:13** Ap 8:3 * **1:14** Ap 22:3 * **1:15** Ais 49:1; Jer 1:5; Ro 1:1 * **1:16** Ap 9:3-6; Ga 2:7

yaaim ketpo menmen te hi hɨrɨak menmen mɨrak.
16 *Hɨrak ketpo menmen te hi hɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak keteikno Nɨkan kɨrak hɨrak keimɨn, te hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais. Hɨm im men mɨt ap ne weiwɨk me Isrel au. Me wɨ God kerekyewem, hi ap atɨp mɨt han hitorhi hɨram yaaim hi hɨre aposel o au.
17 Hi ap hitet yayiwe hɨniu hen wit Jerusalem hɨr mɨt aposel ein kerek nɨpaa God kehimɨtenor ninɨn natɨp mɨt hɨm mɨrak, hi hitorhi me menmen au. Wasenum, hi hen wit Arebia kerek wit enuk mɨt niutɨp niutɨp newiyen. Te maain, hi pɨke han wit Damaskas.
18 *Maan, tito wikak epei men, hi han hitet yayiwe hɨniu hen hiun wit Jerusalem, hi hen hɨr Pita. Hi etikerek wau en wewepnak me wɨ hiswiyen hispɨnak (15) keremem.
19 *Hi ap hɨr mɨt aposel han au, Jems hɨrak nɨkik ke Mɨtɨk Iuwe Krais, hi hɨrek kiutɨpen kerekek.
20 Menmen hi hewisiyem hɨram hɨm yaaim. God kertei hi emitipɨn au.
21 *Hi han hiun Jerusalem epei au, hi hen tɨ ke provins Siria ketike provins Silisia.
22 Te in ek, mɨt ne weiwɨk me God neit Judia hɨr ap nɨra hɨr au netari ninaan mai au. Hɨr nemtau mɨt han netpor hɨm weinɨm keremem me hi mar im:
23 "Mɨtɨk kerek hɨrak kewep haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp me God, hɨrak in ek katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais kerek hɨrak nɨpaa hanhan kakɨwaaankem."
24 Hɨr nemtau hɨm me menmen God kerekyewem, te hɨr newenɨpi niuk mɨrak.

2

Pol ketike mɨt han aposel nɨrɨak menmen miutɨp

1 *Maain, tito hiswiyen tekyaait (14) nepei man men, hi Pol hetike mɨtɨk Banabas hawɨr pɨke witet yayiwe wɨniu wen wit Jerusalem. Hi heithis mɨtɨk Taitas hɨrak kan ketikewawɨr.
2 Hi hen ein hentar God keteikno hɨrak hanhan hi ano. Hi hen hatɨp mɨt ein hɨm yaaim hi hatɨp mɨt em herer wit wit hatɨp mɨt ap ne weiwɨk me Isrel em, te hi ap atɨp mɨt yapɨrwe rem au. Hi atɨp mɨt iuwe ne weiwɨk miutɨp me God ein keriyen. Hi hanhan hɨr enwenhi hɨm yaaim hi hatɨp mɨt em. Hi hɨnaain te menmen nɨpaa hi hɨrɨakem, o in ek hi hɨrɨakem hɨram mɨre menmen weinɨm hentar hɨr ap newenauhi hɨm hi hetpim.
3 *Taitas wariyakɨt kai, hɨrak ke Grik, hɨrak ap ke Isrel au, te hɨr mɨt iuwe ein ap natɨp hɨr enrekir yɨnk kɨrak te hɨrak kakre mɨt ne Isrel hɨr nantikerek nanu niutɨp au.
4 *Haiu mɨt matɨp me menmen im mentar mɨt han hɨr nemipɨn nare hɨr naiu yinan, te hɨr ap nises hɨm me Krais werek au. Hɨr hanhan nerekir Taitas yɨnk kɨrak. Mɨt in hɨr epei nan nau nɨmɨn ke haiu mɨt haiu mepɨtari menmen hɨr nisesim. Hɨr nɨre mɨt enun newenainaan me menmen yaaim haiu misesim. Haiu mɨnaaiwɨr hɨm lo me Moses me nɨpaa ein mɨt ne Isrel nisesim mentar haiu metike Krais Jisas mau niutɨp. Te mɨt han in hanhan neriyei haiu emises hɨm lo me Moses me nɨpaa ein, te haiu pɨke mamu enum mamises hɨm me nɨpaa ein mamre mɨt nau nekre wɨnak enuk ke gavman.
5 Haiu ap mises han kɨr mei kike au, te haiu naanempri hɨm yaaim me Krais werek werek, te yi ap eiyises hɨm ham enum mei mɨr mamtikerem au.
6 *Mɨt ein hɨr mɨt niuk mɨr iuwe ninɨn mɨt han. (Hi han kitet hɨr iuwe hɨram menmen weinɨm hentar God hɨrak han kitet haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran.) Hɨr mɨt niuk mɨr iuwe en, hɨr ap netpo hɨm meiyam hɨr mɨt enisesim me hɨm hi hatɨp mɨt em au.
7 *Hɨr nertei God keweto hɨm yaaim kehimɨtena keriuweta hi hatɨp mɨt ap ne Isrel hɨm mɨrak, har ke God kehimɨtan Pita hɨrak katɨp mɨt ne Isrel hɨm yaaim me Krais.
8 Nɨpaa God kɨkaap Pita hɨrak kewepyapɨr hɨm yaaim mɨrak men mɨt ne Isrel. Mar im, hɨr nertei God kekepa

* **1:18** Ap 9:26 * **1:19** Mt 13:55 * **1:21** Ap 9:30 * **2:1** Ap 15:2 * **2:3** Ap 16:3 * **2:4** Ap 15:1, 24; Ga 1:7, 5:1, 13 * **2:6** Ap 10:34 * **2:7** Ap 22:21

kehimɨtena hi hatɨp mɨt ap ne Isrel hɨm
mɨrak yaaim.
9 Hɨr epei nertei menmen yaaim God
kerekyewem kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm
mɨrak yaaim, mɨt iuwe ne weiwɨk miutɨp
me God neit wit Jerusalem, Jems, Sifas,
tetike Jon hɨrakɨt teketawɨrhis teteik-
nawɨr hɨram yaaim te hawɨr wen wit
kerek mɨt ap ne Isrel newiyen, hawɨr
wetpor hɨm me God, hɨr nanɨno wit kerek
mɨt ne Isrel newiyen hɨr netpor hɨm me
God.
10 *Hɨr netpawɨr hɨm miutɨp im kere-
mem. Hɨr hanhan haiu mɨt mamɨt pewek
mamsiuwerem mamno mɨt enun netenen
menmen au hɨr nau neit Judia. Menmen
im hi hanhanem, te hi hɨrɨakem.

Pol kene Pita kentar menmen hɨrak kɨrɨakem

11 Hi hetike Pita hawɨr watɨp mɨt hɨm
me God miutɨp keremem, te maain wɨ
Pita kan wit Antiok kɨr mɨt en, hi henerek
herp ninaan mɨrak hentar hɨrak kɨrɨak
menmen miutɨp enum.
12 *Hi henerek hentar menmen miutɨp
im. Nɨpaa mɨtɨk Jems keriuwet mɨt han
nen wit Antiok. Pita kɨpaam menmen
ere in ketike mɨt ap ne weiwɨk me Is-
rel. Maain mɨt kerek Jems keriuweti nan
nɨpiun Antiok, Pita kɨnaaiwɨr mɨt ap ne
Isrel ap kaam menmen ketikeri kentar
hɨrak kɨnaain mɨt in ne Jerusalem. Hɨr
wen nises hɨm me Moses kerek nɨpaa
matɨp mɨt kerek nises hɨm me God hɨr
enrekir yɨnk kɨr, te Pita han kitet hɨr
nanɨnerek nanɨntar hɨrak ap kises hɨm
me Moses au.
13 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel nepu in,
hɨr nɨpaam menmen ere in netike mɨt ap
ne Isrel, hɨr nɨrɨak enum nɨnaaiwɨr mɨt
en netike Pita. Banabas hɨrak kɨrek, te
hɨrak kises enum, hɨrak ap kaam menmen
ketikeri au. Hɨrak kɨnaiwɨri.
14 Hi hertei hɨr ap nises hɨm yaaim me
God werek werek au, te hi hatɨp Sifas
me ninaan me mɨt miyapɨr yapɨrwe, hi
hetpɨwek har ik: "Ti mɨtɨk ke weiwɨk me
Isrel, te ti ap hises menmen mɨt ne Isrel
au. Ti hises menmen har ke mɨt ap ne Isrel
hɨr nisesim. Ti henmak te in ek heriuwe
menmen ti hisesim hɨnaaiwɨr mɨt ap ne
Isrel, ti hari han kɨr te hɨr enises menmen
mɨt ne Isrel nɨrɨakem a? Nɨpaa ein ti
hɨrekes ap hisesim au. Ti hɨnaain mɨt ne
Jems epei nan keriyen."

Neimɨn nises hɨm me Jisas kerekek God kaktɨp hɨr yaain kaktorhis

15 Haiu mɨt kerek miyerer ninai, haiu
mɨt ne Isrel. Haiu ap mar ke mɨt nerer
wit wit ap ne weiwɨk me Isrel kerek haiu
matɨp hɨr ap nises hɨm me Moses.
16 *Haiu mertei God katɨp mɨt han hɨr
yaain kaktorhis nentar hɨr nises hɨm lo
me Moses au. Hɨrak kaktɨp hɨr yaain
kaktorhis kakɨntar hɨr nises Jisas Krais.
Haiu mɨt mises Jisas Krais kerekek, te God
han kitet haiu yaain kaktaihis. Haiu mises
menmen hɨm lo me Moses metpaiyem, te
haiu mɨre yaain taau. God ap katɨp mɨtɨk
kiutɨp yaaik kaktɨwekhis kakɨntar hɨrak
kɨrɨak menmen hɨm lo me Moses metpim
auye!
17 Haiu hanhan God kaktɨp haiu yaain
kaktaihis kakɨntar haiu mises Krais
kerekek. Te God au katɨp haiu emises
hɨm me Moses te hɨrak kaktaihis, haiu
mɨrɨak menmen enum. Haiu emweikɨn
sip emwet hɨm me Moses, te haiu mamises
hɨm me Krais, te menmen im meteikɨn
Krais hɨrak kenipai haiu mɨrak enum.
Hɨm im hɨram yaaim a? Taauye! Krais
ap kenipai haiu mɨrɨak enum au. Hɨrak
kerekek kekepai haiu mises hɨm me God
werek werek hɨrak kaktaihis.
18 *Hi nɨpaa eweikɨn sip ewet hɨm lo
Moses nɨpaa kewisɨm, te in ek hi pɨke
ehisesim, hi heteikɨn mɨt hɨm me Moses
hɨram wen mamkepa God kaktauhis, te hi
hɨrɨak enum.
19 *Nɨpaa hi hises hɨm me God nɨpaa
Moses kewet haiu mɨt em, hi hertei hi
enuk God kakrewaank te hi hahi. Te Krais
hɨrak kekrehɨr kai, God kewaankek hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt. Hɨram mar ke
hi haa hetikerek, te hɨm lo me Moses ap
naanmɨprau au. Te in ek hi hises han kai,
te hi hises God.

* **2:10** Ap 11:29-30 * **2:12** Ap 11:3 * **2:16** Ap 15:10-11; Ro 2:20-28, 4:5; 11:6; Ga 3:11 * **2:18** Ro 4:14, 11:6
* **2:19** Ro 7:6 * **2:20** Jo 13:1; Ga 1:4

20 *Te in ek hɨram mar ke hi ap hepu
au, hi haa. Te Krais hɨrak kekrehɨr kai
kekepa hi hepu. In ek hi hepu, te menmen
hi hɨrɨakem hi han kitet God Nɨkan kɨrak
Jisas kerek nɨpaa han tewenɨna kaa, hɨrak
kakɨkepa hi etike God hawɨr waukiyakɨt
wawu han kiutɨp.
21 Hi ap heweikɨn sip ewet hɨm yaaim
me Krais henip menmen yaaim God
kerekyaiyem hɨram weinɨm au. God
kaktɨp mɨt hɨr yaain nentar hɨr nises hɨm
mɨrak nɨpaa Moses kewet haiu mɨt em, te
nɨpaa Krais ap kan au. Hɨm me Moses
mekepai te God kaktɨp haiu yaain taau.
Krais kaa weinɨm au. Hɨrak kerekek
kɨrɨak God katɨp haiu mɨt haiu yaain.
Hɨm nɨpaa kerek Moses kewisɨm hɨram
taauye!

3

Mekam mekepi yi yau werek werek-
Hɨm me Moses o Hɨm me Krais

1 Yi yetaritari mɨt ne Galesia! Yi yenmak
te yi yewis mɨt han nari han ki te yi ap
yises hɨm yaaim me Krais a? Haiu epei
metpiyem werek werek hɨram mar ke yi
epei yɨrek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
2 Hi hare ehitihi menmen ham miutɨp.
Yi epei yeit God Hɨmɨn Yaaik kan kekre
han ki yentar yi yises hɨm nɨpaa Moses
kewet mɨt em o yentar yi yemtau hɨm
yaaim me Krais nɨpaa yi yisesim a? Hɨm
yaaim me Krais keremem!
3 Yarkeik te yi yetaritari! God Hɨmɨn
Yaaik kekepi kari han ki te yi yinɨn yises
hɨm yaaim me Krais, te in ek yi han kitet yi
wen eiyises menmen mɨrak werek werek
eiriuwe menmen mi manpenuk enuk a?
Taauye!
4 Menmen yaaim iuwe God kerekyiyem
kekre han ki hɨram weinɨm a? Au, hɨram
menmen iuwe.
5 Kenmak te hɨrak God kerek keweti
Hɨmɨn Yaaik kɨrak, hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim mɨrak mirakel me his me yi mɨt?
Hɨrak kɨrɨakem kentar yi yises hɨm nɨpaa
Moses kewet mɨt em o yi yises hɨm yaaim
me Krais nɨpaa yi yemtewem a? Me Krais
keremem!
6 *Haiu mertei menmen im mentar hɨm
me God nɨpaa mɨt profet newisɨm hɨram
matɨp Ebraham kemtau hɨm me God
ketpɨwekem hɨrak katɨp, "Hɨm me God
hɨram yaaim. Maain hɨrak kakrɨakem."
Ebraham han kitet kar ik te God katɨp
hɨrak yaaik.
7 Yi eiyɨrtei im e. Mɨt kerek hɨr han kitet
God kakises menmen hɨrak ketpim, hɨr
keriyen hɨr hɨras nepenyerer ne Ebraham
nentar hɨr han kitet God nar ke nɨpaa
Ebraham han kitetik.
8 *God nɨpaa enum eik kertei hɨrak han
kitet mɨt ap ne Isrel hɨr yaain nanɨntar
maain hɨr han kakitet hɨrak kakises hɨm
mɨrak. Te hɨrak kinɨn katɨp Ebraham
hɨm yaaim mɨrak maain mamnen hɨrak
ketpɨwek hɨm mar im: "Maain hi arɨak
yaaim me mɨt niutɨp niutɨp nerer wit wit
henterit." Ebraham han kitet menmen im
God ketpɨwekem, hɨrak kakrekyorem, te
God katɨp hɨrak yaaik.
9 *Te neimɨn han kitet God kakrɨak men-
men hɨrak ketpim, te hɨrak kaktɨp hɨr
yaain nanɨr ke nɨpaa hɨrak katɨp Ebraham
hɨrak yaaik.
10 *Te mɨt kerek wen nises hɨm nɨpaa
Moses kewet mɨt em, God han enuk keri-
uweri kakɨwaanki kakɨntar hɨm yaaim
mɨrak mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt
kerek nises hɨm me God nɨpaa Moses
kewisɨm mau tɨwei, hɨr enises hɨm mɨrak
enepim, o au en, God kakɨwaanki."
11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp: "Mɨt
kerek hɨr han kitet God kakrɨak menmen
hɨrak ketpim, hɨrak kaktɨp hɨr yaain, hɨr
nantike God nanu werek werek." In ek,
haiu mertei God ap katɨp mɨtɨk hak kiutɨp
hɨrak yaaik kentar hɨrak kises hɨm nɨpaa
hɨrak kewet Moses em au.
12 *Menmen me mɨt nises hɨm me
Moses, hɨram ap mar ke mɨt han kitet God
kakrɨak menmen hɨrak nepei ketpim. Au,
hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨt kerek nises hɨm me God Moses kewet
mɨt em, hɨr enisesim enepim te hɨr nanu
werek nanɨnterim."
13 *Krais hɨrak kekrehɨr kaiu, mɨt
newaankek hɨrak kaa te hɨrak kekepai

* **3:6** Jen 15:6; Ro 4:3 * **3:8** Jen 12:3; Ap 3:25 * **3:9** Ro 4:16 * **3:10** Diu 27:26 * **3:11** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:12** Ro 10:5 * **3:13** Ro 8:3; 2Ko 5:21; Ga 4:5; Diu 21:23

haiu mɨnaaiwɨr menmen enum hɨm me Moses matɨp mamwep. Hɨm me God mau tɨwei matɨp, “Mɨtɨk kerek mɨt natɨp hɨrak kaki hɨr nanwenkekik kaku nu, menmen im meteiknai haiu mɨt God kehimɨtanek hɨrak kakɨwaankek kakɨt.”

14 Te God kenip mɨt hɨr newaank Krais te menmen yaaim God nɨpaa katɨp Ebraham em Jisas Krais kekepim hɨram mamnen mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨrak Krais kɨrɨakem mar em, te haiu mɨt haiu mamɨt Hɨmɨn Yaaik kɨrak nɨpaa hɨrak katɨp kaksiuwerek kaknen, mentar haiu han kitet God kakrɨak menmen hɨrak nɨpaa katɨp hɨrak kakisesim.

Hɨm Moses kewetaiyem ap mekrehɨr hɨm nɨpaa God kewet Ebraham em au

15 Nai yinan, hi eteikni menmen im hi hetpiyem meriuwe menmen mɨt nɨrɨakem. Mɨtɨkɨt wik tatɨpakɨt menmen hɨrakɨt tatisesim, hɨrakɨt tatwisɨm mamu tɨwei me gavman. Ap te mɨtɨk keiyak kaknen kakwis hɨm ham ke hɨm im kaktɨp enum hɨrakɨt tewisɨm mau tɨwei au. Hɨram mamu mamɨt mamɨr ke nɨpaa hɨrakɨt tewisɨm.

16 *Mar im God katɨp hɨm yaaim men Ebraham ketike nepenyek kɨrak. Hɨm me God mau tɨwei ap matɨp “nepenyerer nɨrak yapɨrwe” au. Hɨram matɨp “nepenyek kerekek,” te hɨrak nepenyek kɨrak kiutɨp kerekek hɨrak Krais.

17 *Menmen hi hetpi, han kai kar ik. Nɨpaa God katɨp Ebraham hɨm yaaim, God hɨrekes kakisesim. Hɨr mɨt newen tito tito neneiwewim ere God kewet Moses hɨm ham hɨram mɨkaru man mar ke 430 tito. Hɨm im ap mekrehɨr minɨn hɨm nɨpaa God katɨp Ebraham em, te hɨram weinɨm au. Hɨram wen mepu.

18 Haiu mamɨt menmen yaaim em God nɨpaa katɨp kakwet Ebraham em mamɨntar haiu mises hɨm me God hɨrak nɨpaa katɨp Moses em, te hɨm yaaim God katɨp Ebraham em hɨram enum memipɨn weinɨm. Au, hɨram mamkepai haiu mamɨt menmen au. Haiu mamɨt menmen yaaim mamɨntar hɨm God katɨp Ebraham em. Me Moses taau!

19 *Hɨm im yaaim kenmak te God katɨp Moses hɨm a? God katɨp haiu mɨt hɨm im, te hɨram meteiknai menmen haiu mɨrɨakem hɨram enum. Hɨm me Moses mau tɨwei naanmɨpre haiu mɨt ere nepenyek ke Ebraham kaknen kerek nɨpaa God katɨp hɨm yaaim me hɨrak. Mɨt ensel God kewetɨr hɨm, hɨr natɨp Moses em. Moses hɨrak kerp nɨmɨn ke mɨt netike God katɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr newenhi nanisesim.

20 Te God hɨrekes katɨp Ebraham hɨm yaaim. Mɨtɨk hak ap kerp nɨmɨn ketpɨwek hɨm au. Te God hɨrekes katɨp Ebraham menmen hɨrak kakrekyɨwekem. Mɨtɨk ap kerp nɨmɨn kenip Ebraham kewenhi kakises menmen au. God katɨp hɨrak kakrekyɨwekem weinɨm. Hɨm im God katɨp Ebraham em hɨram minɨn hɨm God katɨp Moses em mentar menmen im. (Mɨt ne Isrel ap nanises hɨm nɨpaa hɨr newenhi nanisesim, God ap te kakwetɨr menmen. Te hɨrak kakwet Ebraham menmen mɨrak weinɨm.)

Hɨm me Moses naanmɨprai metaihis haiu mamno mamises Jisas

21 *Mekam? Hɨm Moses kewet mɨt em hɨram meremir hɨm yaaim God kewet Ebraham em? Taau! Hɨm lo ham nɨpaa mepu hɨram werek te mamkaap mɨt hɨr nantike God nankiyan nanu han kiutɨp, te God kaktɨp hɨr yaain nentar hɨr nises hɨm im em. Te hɨram mepu au.

22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp, “Mɨt yapɨrwe kerek hɨr nɨrɨak enum hɨr nanɨwaank nanɨt.” Hɨram mamtɨp mar im te mɨt kerek hɨr nanises Jisas Krais, God kaktɨp hɨr yaain nanɨntar hɨr han kitet hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.

23 *Nɨpaa hɨm me Krais man wen au, hɨm me Moses kewet mɨt em naanmɨprai haiu emisesim ere God kakwepyapɨr menmen yaaim me Krais haiu emisesim.

24 *Te hɨm Moses kewet mɨt em hɨram meteiknai haiu enun, hɨram menipai haiu hanhan mɨrɨr mamno haiu mamisesik, te God kaktɨp haiu yaain ap mamraiwaank mamɨntar haiu han kitet hɨrak

* **3:16** Jen 12:7; Ap 7:5 * **3:17** Eks 12:40 * **3:19** Ro 5:20; Ap 7:38 * **3:21** Ro 8:2-4 * **3:22** Ro 3:9-19, 11:32 * **3:23** Ga 4:3 * **3:24** Ro 10:4

kakises menmen nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.
25 In ek, hɨm yaaim me Krais epei man, te hɨm me Moses kerek nɨpaa mepu mekepai, in ek hɨram nepei au meit.

Hɨm hɨram menipai mɨre nɨkerek ne God

26 *Yi yapɨrwe yi nɨkerek ne God yentar yi han kitet hɨrak kakises menmen nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakisesim. Yi yetike Krais yi yau han kiutɨp yi nɨkerek ne God yentar nɨpaa yi mɨt miyapɨr
27 *kerek mɨt han nɨkri neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk me Krais, yi yaain yɨre Krais. Te God han kiteti yar ke hɨrak han kitet Krais.
28 *Haiu mepu mar ik, te in ek mɨt hɨr ap nenke hasini pɨnan ne weiwɨk me Isrel o mɨt ap ne Isrel, o mɨt hɨr nɨrɨak wok ne mɨt hɨr naanmɨpri, o mɨt hɨr nɨrɨak wok nanɨt pewek mererim. Au, God han kitet menmen im hɨram weinɨm. Haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran mentar haiu ne Krais Jisas.
29 *Yi ne Krais, te yi nepenyerer ne Ebraham. Te maain yi eiyɨt menmen yaaim nɨpaa God katɨp kakwet Ebraham em.

4

Krais kekepai haiu wok mɨt haiu mamre nɨkerek ne God

1 Hɨm mai hɨram im. Nɨkan ke mɨtɨk hak hɨrak kakɨt menmen me haai ɨrak naanmamprewem, te hɨrak wen kike, hɨrak kaktɨwem au. Hɨrak kɨre mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe naanmɨrewek o haai kɨrak weinɨm.
2 Hɨrak wen kike hɨrak ekises hɨm me mɨt hɨr naanmɨprewek ketike menmen mɨrak ere wɨ haai kɨmat hɨrak kaktɨwem.
3 *Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek ein e. Haiu mises hɨm me God nɨpaa ensel newet haiu mɨt em, hɨr ninɨn naanmɨprai nar ke mɨt naanmɨre mɨt nekre wɨnak enuk.
4 *Te maain wɨ epei man nɨpaa God kehimɨtanem, te hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak kan tɨ keweikɨn kɨre mɨtɨk. Mɨte hap hɨre winaak hɨrak kɨre nɨkan kiutɨp ke Isrel, te hɨrak ekises hɨm nɨpaa Moses katɨp mɨt ne Isrel em.
5 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te hɨrak kakɨkepai kaktaihis haiu mɨt kerek mises hɨm me Moses, te haiu mamnaaiwɨr hɨm im naanmɨprai haiu mamre nɨkerek iuwe ne God, haiu mamɨt menmen hɨrak nɨpaa ketpai kakwetaiyem.
6 *Yi nɨkerek nɨrak iuwe, te God keriuwet God Hɨmɨn Yaaik kerek kau kekre han ke nɨkan kɨrak Jisas, hɨrak kan kekre han ki. God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu han yaaik matɨp God hɨm iuwe mar ik: "Ti Haai kaiu! Ti Haai kaiu!"
7 *Tɨs, in ek yi ap yɨre mɨt enun nepu nekre wɨnak enuk au. Yi nɨkerek iuwe ne God keriyen. Yi yises Krais, te yi nɨkerek iuwe ne God, te yi eiyɨt menmen yapɨrwe God kehimɨtenaiyem haiu nɨkerek nɨrak.

Pol han kitet mɨt ne provins Galesia

8 *Nɨpaa yi ap yertei God, yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Yi yises hɨm me tɨpir o menmen hɨram ap te mamweikɨn mamre God taau.
9 Te in ek yi yertei God. Yi hɨras yerteiyek au. Hɨrak kehimɨteni yi nɨrak. Te yi yenmak yi hanhan pɨke eiyises hɨm weinɨm hɨram mar ke menmen weinɨm me tɨpir nɨpaa yi yisesim a?
10 *Yi yises menmen im, yi han kitet God katɨp yi yaain yayɨntar menmen yi yɨrɨakem hɨram mises menmen me wɨ o wenke o tito nɨpaa Moses katɨp yi mɨt yi eiyisesim einapen menmen me wɨ im.
11 Hi han kitet yi mɨt, hi hɨnaain menmen hi herekyiyem hɨram mamre weinɨm mentar in ek hɨm im yi yisesim, hɨram hɨm weinɨm mar ke hɨm weinɨm nɨpaa yi yisesim.
12 Nai yinan, hi hetpi hɨm manp. Hi hanhan yi eiweikɨn sip eiwet hɨm me Moses eiyɨr ke hi. Hi epei heweikɨn sip hewetɨwem, te hi har ke yi mɨt kerek nɨpaa hɨm me Moses ap minɨn naanmɨpri au. Nɨpaa yi ap yerekyo enum au, te in ek hi hertei yi ap eirekyo enum.
13 *Yi yertei nɨpaa hi hinɨn han hɨri hentar hi hɨnap, te hi heweikɨn han kai ap

* **3:26** Jo 1:12 * **3:27** Ro 6:3, 13:14 * **3:28** Ro 10:12; 1Ko 12:13 * **3:29** Ro 4:13 * **4:3** Ga 3:23; Kl 2:20 * **4:4** Ef 1:10; Jo 1:14; Ro 1:3 * **4:5** Ga 3:13 * **4:6** Ro 8:15-16 * **4:7** Ro 8:17; Ga 3:29 * **4:8** 1Ko 8:4-6 * **4:10** Ro 14:5; Kl 2:16 * **4:13** 1Ko 2:3

hen wit hak au. Hi han hetpi hɨm yaaim me Krais.

14 Menmen enum meiyep hi hɨnap hɨram enum me han ki, te yi ap yɨneina yeweikɨn sip yeweto au. Yi yetauhis yi yatɨp yar ik: "Ti yaaik har ke mɨtɨk ensel ke God." Yi yetauhis yar ke Krais Jisas kaknen yi eitɨwekhis.

15 Nɨpaa yi han yaaik hi han hɨri hekepi. In ek yi han kiteta mekam a? Hi etpi menmen im me yi mɨt. Nɨpaa hi hepu hetikewi yi hanhan yeriuwa iuwe, te yi han kitet yar ik: "Haiu emketet nanamɨr kaiu emwet Pol em emkepik kɨr ein ein werek werek, te haiu emketim."

16 *Nɨpaa yi hanhana iuwe yar ek, te in ek hi hɨre mɨtɨk kepan ke yi mɨt hentar hi hetpi hɨm yaaim a? Taauye!

17 Mɨt han ein kerek hanhan yi yerekir yɨnk ki hɨr newenɨnɨpi hanhani me menmen yaaim au. Hɨr hanhan nanri han ki, te yi ap han kiteta au. Hɨr hanhan yi hanhani yaitɨp hɨr yaain yar ke hɨr natɨp hɨr hanhani.

18 Te yi eiyisesi yi yetike mɨt han hanhanan me menmen yaaim, hɨram werek. Hɨram yaaim te hi hepu o au, yi eirɨakem.

19 Nai yinan yaain, hi pɨke hɨre mɨte weteiknen wawine nɨkan hak. Hi pɨke han enuk har ke nɨpaa hi han enuk hemerɨr yi mɨt ere yi yises Krais werek werek. In ek hi pɨke han enuk hemeryi yi mɨt pɨke eiyises Krais werek werek, yi eitikerek eiyu han kiutɨp.

20 Hi hanhan hi hahu etikewi, te hi ap hetpi hɨm manp heriuwe tɨwei im keremem. Au, hi hanhan hahɨrp ninaan mi hertei han ki, te hi etpi hɨm hɨram mamkepi. Au, hi hepu yanɨmɨn, te hi hepɨtari hi heni o hi hetpi hɨm yaaim.

Hɨm tok piksa me Sera wetike Hega

21 Yi mɨt kerek yi hanhan eiyises hɨm lo me Moses eiyɨrteiyem werek werek, hi hetpi hɨm me hɨm lo mɨrak.

22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp Ebraham kine nɨkerek hɨrakɨt wik. Hega kerek hɨre wɨrɨak menmen me Sera, hɨre wine nɨkan kiutɨp, Sera hɨre wine nɨkan hak kiutɨp kɨkaru, te hɨre winɨn mɨte pe Ebraham. Hega wɨkaru.

23 *Nɨkan kɨrak kerek mɨte Hega winaak, hɨre winaak wentar Ebraham keriya kɨwaai ketikerep kerepep, te hɨre wetu. Te nɨkan kɨrak kerek Sera winaak, hɨre winaak wentar God katɨp hɨm yaaim hɨrak kekepiye te maain Ebraham kɨwaai ketikerep hɨre wetu.

24-25 *Hɨm im hɨram mɨre piksa meteiknai menmen. Miyapɨr wik hɨr nehimɨtan hɨm wik nɨpaa God kewetei haiu mɨt em. Hega hɨre wehimɨtan hɨm nɨpaa God kewet Moses em keit mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak Sainai. Niuk ik Hega hɨram mehimɨtan mɨniu (o neiyɨp) Sainai meit wit Arebia. Wit Jerusalem ke mɨt ne Isrel ketike mɨt miyapɨr nau nekrerek hɨr nar ke mɨte ip Hega. Hega wine nɨkan, te hɨrak ekrɨak menmen ekɨr ke miye pɨrak wɨrɨakem. Hɨrak ekrɨak menmen me mɨt te hɨrak ap kakɨt pewek emrerim au. Te mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Moses hɨrak kehimɨteni, hɨr nises hɨm me Moses, hɨr han kitet God katɨp hɨr yaain. Te hɨm ap mamkepi hɨr nɨre yaain au. Hɨram mamɨwaanki.

26 *Sera hɨre wɨre hɨm ham God kewet Ebraham em. Hɨre wehimɨtan wit Jerusalem ke wit ke God. Hɨre wepu werek war ke mɨte ap wau wekre wɨnak enuk, te hɨre enu tenmɨn (o rumaa). Wit Jerusalem keit wit ke God ap kises hɨm me Moses au. Hɨrak kɨnaaiwɨr menmen im. Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm yaaim me Krais, hɨre miye paiu, haiu mɨre nɨkerek nɨre.

27 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp Jerusalem keit wit ke God maain kaknen kakinɨn wit Jerusalem in ek kau tɨ. Haiu mertei hɨm im yaaim mentar hɨm me God Aisaia kewisɨm hɨram matɨp hɨm tok piksa mehimɨtan wit wik tɨre miyapɨr wik. Hɨram matɨp mar im:

"Ti mɨte tenmɨn (o rumaa) ap nɨpaa ti hine nɨkerek, ti han yaaik ehu. Ti enepɨp esikeyaanmi han yaaik, ti mɨte ap nɨpaa ti epɨtu te ti eteiknen. Hɨre kerek wepu war ke mɨte ap

* **4:16** Emo 5:10 * **4:22** Jen 16:15, 21:2 * **4:23** Ro 9:7-9 * **4:24-25** Ro 8:15; Ga 5:1 * **4:26** Hi 12:22; Rev 3:12, 21:2, 10 * **4:27** Ais 54:1

weit mɨtɨk au, hɨre wawine nɨkerek
yapɨrwe naninɨn nɨkerek ne mɨte
wepu war ke mɨte kerek hɨre weit
mɨtɨk ek wine nɨkerek yapɨrwe."

28 *Nai yinan, yi yertei Aisak hɨrak nɨkan ke Ebraham kentar hɨm God ketpɨwekem. Mar im haiu mɨre nɨkerek ne Ebraham mentar hɨm nɨpaa God ketpɨwekem.

29 Nɨpaa nɨkan mɨte Hega winaak wentar mɨtɨk kɨre kɨwaai ketikerep weinɨm, hɨrak kɨrɨak enum me nɨkan hak God kɨkaap mɨte tenmɨn (o rumaa) Sera te hɨre winaak. In ek mɨt nises hɨm me Moses nerekyei haiu mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kekrai, hɨr nerekyei enum, nar ke nɨpaa nɨkan eik enuk kɨrɨak enum me nɨkan yaaik ek.

30 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp mekam? Hɨram matɨp,

"Eiyɨpɨr mɨte wɨrɨak menmen me mɨte
hap weinɨm hɨre wetike nɨkan kɨre
enuk. Nɨkan kɨre ap kakɨt menmen
me haai kɨrak ketike nɨkan nɨpaa
God kɨkaap mɨte enun tenmɨn (o ru-
maa) hɨre winaak." Te yi eiweikɨn
sip eiwet hɨm enum mɨt in enun
netpiyem me yi eirekir yɨnk ki. Hɨm
im mewaank han ki enuk mar ke
mɨt hɨr nepu wɨnak enuk.

31 *Te nai yinan, haiu ap mɨre nɨkerek ne mɨte wɨrɨak menmen me mɨte hap weit pewek weriuwerem weinɨm au. Te haiu ap emises hɨm me nɨpaa mɨt ne Isrel nisesim. Au, haiu mɨre nɨkerek ne mɨte enu tenmɨn (o rumaa) kerek God kekepye, hɨre wine nɨkan, kentar haiu han kitet God kakises hɨm mɨrak kekepai kaktaihis kar ke nɨpaa hɨrak ketpim.

5

Krais keriyei haiu menpɨn mekeipɨn hɨm lo me Moses, haiu ap pɨke emi

1 *Krais epei keriyei haiu mɨt haiu mɨnaaiwɨr hɨm me nɨpaa ein mar ke mɨt netpan nɨnaaiwɨr wɨnak enuk, te haiu emu werek emises hɨm me Krais. Te yi einakɨn tokim ap eiwis mɨt neriyei yi pɨke eiyisesim hɨm me nɨpaa eiyɨr ke mɨt pɨke nanɨno nanɨkre wɨnak enuk ek au emɨt!

2 Nɨkɨp emnep eiyɨmtewem. Hi Pol hetpi menmen im. Yi mɨt kerek eiwis mɨt han nanrekir yɨnk ki, te God kaktɨp yi yaain, menmen Krais kerekyiyem kakɨkepi kaktihis, hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi yaain au.

3 Hi etpi hɨm manp eteipim. Mɨt kerek hɨr newis mɨt nerekir yɨnk kɨr, te God kaktɨp hɨr yaain, hɨr enises hɨm ham yapɨrwe me Moses keremem, kerek nɨpaa hɨrak katɨp mɨt ne Isrel em.

4 Yi mɨt kerek yi yises hɨm me Moses, te yi hanhan God kaktɨp yi mɨt yaain, yi epei yeweikɨn sip yewet Krais. Yi yeweikɨn sip yewet menmen yaaim God kerekyiyem weinɨm. Te in ek hɨrak ap kakɨkepi kakrekyi yaaim kakɨkepi au.

5 Haiu mɨt in meriuwe menmen iuwe me God Hɨmɨn Yaaik kekepai, haiu han kitet hɨrak kakises hɨm yaaim mɨrak, te haiu memerɨrɨwek hɨrak kaktɨp haiu mɨt haiu yaain hɨrak kaktaihis.

6 *Haiu mɨt metike Jisas Krais haiu niutɨp, te haiu merekir yɨnk kaiu o au, hɨram menmen weinɨm ap te mamkepai God kaktɨp haiu yaain au. Menmen im keremem hɨram iuwe. Haiu han tewenɨnan mɨrɨak menmen yaaim mentar haiu han kitet menmen werek werek me God haiu misesim.

7 Nɨpaa yi yises hɨm yaaim me God werek werek, te in ek neimɨn neiyepet han ki, te yi ap yises hɨm yaaim mɨrak werek werek au a?

8 *God kerek kehimɨteni te yi yisesik, hɨrak ap kari han ki te yi ap yises hɨm im yaaim au.

9 *Haak ke sak neniuk, hɨrak menmen kike, te yi yenkerek werek werek au, hɨrak kewep keneises sak naan, mɨt ap te nanɨk taau. Menmen enum yi yisesim me yi yerekir yɨnk ki, hɨram kike, te maain hɨram mamɨwaank menmen yaaim in ek yi yisesim.

10 *Hi hertei Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi, te yi ap han kitet hɨm ham me hɨm nɨpaa hi etpiyem au. Te mɨt kerek hɨr nari

* **4:28** Ro 9:7; Ga 3:29 * **4:30** Jen 21:10; Jo 8:35 * **4:31** Ga 3:29 * **5:1** Jo 8:32, 36; Ga 2:4, 5:13; Ap 15:10 * **5:6** 1Ko 7:19; Ga 6:15 * **5:8** Ga 1:6 * **5:9** 1Ko 5:6 * **5:10** Ga 1:7; 2Ko 11:15

han ki God kakrekyor enum mamrer me
menmen enum hɨr epei nerekyiyem.

11 *Nai yinan, hi wen hatɨp mɨt heriyai
heriyai hɨr enrekir yɨnk kɨr enises hɨm
yaaim me Krais, nenmak te mɨt kerek
nises hɨm me Moses hɨr wen nerekyo
enum a? Hi wen hatɨp mɨt enrekir yɨnk
kɨr te hɨm me Jisas hɨrak kaa kentar nu
tentarakɨt hɨram ap te mamrɨak mɨt in
han kɨr kekrit enum neriuwa au a?
12 Hi hanhan hɨr mɨt kerek hɨr nari
han ki hɨr nanrekir yɨnk kɨr te mɨt nanri-
uwesɨsi hɨr ap nanu nantikewi nanri han
ki neriuwe hɨm mɨr, te yi yisesim au.

13 *Nai yinan, God kehimɨteni yi apei
yɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa yi han
ki hɨrak kisesim, hɨram mar ke mɨtɨk
kau wɨnak enuk, te yi yau werek werek.
God keriyei (o keryiyi) yi epei yɨnaaiwɨr
menmen im, te yi ap eiwis han ki ekitet
menmen enum me tɨ menterim au emɨt!
Hɨrak keryiyi yɨnaaiwɨr menmen enum te
yi eikepan eiyises menmen yaaim yentar
yi han tewenɨnan.

14 *Hɨm yapɨrwe nɨpaa God katɨp Moses
em, hɨram mɨre hɨm miutɨp im mau mekr-
erem hɨrak ketpim. Hɨram matɨp mar
im: "Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr
nau menep yar ke yi han tewenɨn hɨras."
Yi eirɨak menmen mar im, te yi eiyises
menmen iuwe hɨm mɨrak metpim.
15 Yi hemkre menepam me menmen
yi yenehan yenepan yentar menmen, te
yi naanempre hɨras te yi ap eiyɨwaank
hɨras eitike menmen yaaim me Krais yi
yisesim. Mɨt kerek nenehan nenepan
me menmen, hɨr enun nar ke miyaak
me yaank menepam meketet patɨn maam
naan me han em.

God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨak menmen yaaim, han kaiu kɨrɨak menmen enum

16 *Hi hetpi hɨm im. Yi eiwis God Hɨmɨn
Yaaik kakɨkepi yi yayises hɨm yaaim me
Krais, te yi ap eiyises menmen enum han
ki hanhanem.
17 *Hi hetpi hɨm im hentar menmen
enum me tɨ han ke mɨt hanhanem, hɨram
ap mɨre menmen God Hɨmɨn Yaaik han-
hanem. Menmen God Hɨmɨn Yaaik han-
hanem ap mɨre menmen enum me tɨ han
ke mɨt hanhanem. Te hɨram mɨre mɨt
enun nepan mari han ki heriyai heriyai.
Hɨram mari han ki heriyai heriyai, te yi ap
eiyises menmen werek werek yi hanhan
eirɨakem.
18 *Yi eiwis God Hɨmɨn Yaaik naanempri
kakri han ki ketpi menmen yaaim yi eiyis-
esim, te yi ap eiyises hɨm me Moses te God
kaktɨp yi yaain.
19 *Menmen han ke mɨt kɨrɨakem
haiu merteiyem, hɨram im: Mɨt miyapɨr
nariyanhis newenɨnem, hɨr hanhan me
menmen enum im em, hɨr nɨrɨak mɨt
miyapɨr yɨnk enuk neriuweri.
20 Hɨr nises tɨpir newenɨpi niuk mɨr, o
hɨr nɨrɨak nasi, o han enuk neriuwehan,
o hɨr nenehan me menmen, o hɨr hemkre
menepam neriuwe menmen, han kekrit te
mɨt natɨp enum, mɨt neit menmen yeunɨm
nanwet mɨt han em au. Mɨt nenke hasini
nises menmen ham menmen ham.
21 Hɨr han kitet menmen enum me mɨt
han o hɨr nenep mɨt nani, o hɨr naam tɨpar
si enum ere hɨr netaritari, o hɨr nanɨno
nanrer wit wit nanine henye me menmen
enum, o menmen menmeiyam enum mar
im. Nɨpaa hi epei etpi, te in ek hi etpi
eteipim. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen
mar im, hɨr ap nanu nantike God nanɨt
menmen yaaim nɨpaa God ketpim kakwet
mɨt em au.
22 *Te menmen God Hɨmɨn Yaaik
kɨkaap mɨt enisesim, hɨram im: Mɨt
han tewenɨna God ketike mɨt, hɨr han
yaaik nanu, han kɨr kau werek werek,
hɨr ap han enuk waswas au, hɨr nɨrɨak
mɨt menmen yaaim, hɨr nɨkaap mɨt han
weinɨm, hɨr nises hɨm nɨpaa hɨr natɨp mɨt
hɨr nanisesim.
23 *Hɨr hanhan neriuwe mɨt han, hɨr
newenɨn han kɨr me menmen. Menmen
mar im mɨt nisesim, hɨm lo ap matɨp
hɨram enum au. Hɨram matɨp hɨram
yaaim.
24 *Mɨt hɨr ne Krais Jisas, hɨr nar ke
mɨt naa netike Krais nau nu tentarakɨt, te
menmen enum me tɨ nɨpaa hɨr nisesim

* **5:11** 1Ko 1:23 * **5:13** 1Pi 2:16 * **5:14** Lev 19:18; Mt 5:43; Ro 13:9 * **5:16** Ro 8:4 * **5:17** Ro 7:15-23; 1Pi 2:11
* **5:18** Ro 6:14, 8:14 * **5:19** 1Ko 6:9-10 * **5:22** Ef 5:9 * **5:23** 1Ti 1:9 * **5:24** Ro 6:6; Kl 3:5; 1Pi 2:11

nɨrɨakem, hɨram ap mau mamɨkre han kɨr au. Hɨram menmen enum han ke mɨt nɨrɨakem o menmen enum han kɨr hanhan neriuwerem, te in ek hɨr nepɨrem mamno hɨram mami mamɨt.

25 *God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu metike God Haai kaiu haiu mau niutɨp haiu mepu mar ek. Te haiu emwisɨk hɨrak naanemprai han kaiu me menmen yapɨrwe.

26 *Haiu ap mewenɨpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap emkɨakan han emket han em me menmen au, haiu ap hemkre menepam me menmen maiu haiu mɨrɨakem o menmen meiyam au emɨt!

6

Yi eikaap ni yinan me menmen yapɨrwe

1 *Nai yinan yi eiyɨr mɨtɨk hak kɨrɨak menmen enum, yi mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik naanmɨpre han ki yi hanhan eiriuwerek eikepik pɨke ekises menmen yaaim mar ke nɨpaa hɨrak kisesim. Te yi naanempre hɨras eiwenɨn han ki me wɨ yi han kitet yi yises God werek werek, te menmen enum mamnen mamri han ki, te yi yairɨak menmen enum ye.

2 *Yi eikapan me menmen mamnen mamrekyi han ki enuk, te mar im yi eiyises hɨm me Krais nɨpaa hɨrak ketpim me yi han tewenɨnan eikapan.

3 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt kerek han kitet hɨr iuwe ninɨn mɨt han ap te nankepi, hɨr newises hɨras natɨp nare hɨr iuwe. Te hɨr au, hɨr mɨt weinɨn.

4 *Yi mɨt niutɨp niutɨp han ekitet menmen yi hɨras yɨrɨakem. Hɨram yaaim te yi hɨras han yaaik eiriuwerem. Yi ap han ekitet menmen mɨt han nɨrɨakem, te yi eiyinɨni o au. Menmen im emɨt!

5 *Yi ap eirɨak menmen im eiyɨntar yi yises menmen enum mɨtɨk hak kɨrɨakem, te maain yi niutɨp niutɨp God kakitihi yenmak yi yɨrɨak menmen yi yɨrɨakem, hɨrak han ekitet menmen miutɨp miutɨp.

6 *Hɨr mɨt kerek mɨtɨk hak kan ketpor keteiknor hɨm yaaim me God, hɨr enɨnkɨwek menmen ham me menmen yaaim mɨr hɨr naanemprewek nanriuwerem.

7 Yi ap eimitetpɨn hɨras. Yi ap eimipɨn God me menmen au emɨt! Menmen mɨt nɨrɨakem nisesim, maain hɨr enɨt menmen yaaim o enum mamrerim me wɨ God han kakitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem. Hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr ni. Hɨrak kamɨr menmen yaaim, maain hɨrak kakɨt menmen yaaim. Hɨrak kamɨr menmen enum mɨre napɨk tomɨk o menmeiyam, maain hɨrak kakɨt menmen enum mar im keremem.

8 *Mɨt han nɨrɨak menmen nises han kɨr enuk, te maain han kɨr kakɨwaank kakɨt. Menmen im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr napɨk tomɨk mau ni mɨrak. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen nises God Hɨmɨn Yaaik, maain hɨrak kakɨkepi nanu nanɨt nantike God tipmain tipmain enum eik. Menmen im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr menmen yaaim mau ni, maain hɨrak kakɨt menmen yaaim.

9 *Menmen yaaim yi yɨrɨakem yisesim, te yi ap einapen eiyisesim eiyɨntar yi yɨrɨakem hekrit hekrit au. Maain ere wɨ God kɨmat haiu mamɨt menmen yaaim, te haiu ap mamnapen mamrɨak menmen yaaim em.

10 Tɨs, hekrit hekrit haiu mau tɨ ik e, haiu emrɨak mɨt menmen yaaim, te naiu yinan kerek nises hɨm yaaim me Krais, haiu emrekyor menmen yaaim iuwe.

Pol han yaaik keriuwe Jisas nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt

11 Yi eiyɨr yaan mai iuwe hi hɨrekes ewisiyem heriuwe his mai, te yi eiyɨrtei hi Pol hɨrekes hewisi tɨwei ik e.

12 *Mɨt kerek hɨr hanhan mɨt han nanwenɨpi niuk mɨr natɨp hɨr yaain nises God werek werek, hɨr netpi yi eirekir yɨnk ki. Te hɨr nɨrɨakem nentar hɨr nɨnapen mɨt ne Isrel nanɨnɨp nanrekyor enum nanɨntar hɨr natɨp hɨm yaaim me Jisas Krais kerek nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt, te God kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis.

13 Mɨt kerek hɨr nerekir yɨnk kɨr ap nises hɨm me Moses yapɨrwe au. Hɨr nises

* **5:25** Ro 8:4 * **5:26** Fl 2:3 * **6:1** Mt 18:15; Je 5:19 * **6:2** Ro 15:1 * **6:4** 1Ko 11:28; 2Ko 13:5 * **6:5** Ro 14:12 * **6:6** 1Ko 9:11, 14 * **6:8** Jo 3:6, 6:63; Ro 8:13 * **6:9** 2Te 3:13 * **6:12** Ga 5:11; Fl 3:18

menmen miutɨp im keremem. Hɨr han-
han nerekir yɨnk ki nentar hɨr nanɨt niuk
iuwe me mɨt ne Isrel, hɨr nanwenɨpiri
nanɨnterim.
14 *Te hi kerekek hi han kitet hi ewenɨpi
Jisas kerek nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt.
Hi heriuwe menmen im me Krais, hi har
ke mɨtɨk kaa, menmen enum me tɨ ap te
mamri han kai. Hi han kitet menmen me
tɨ mɨt nisesim hɨram mar ke menmen epei
maa au meit, te hi ap hanhan heriuwerem
meiyam taau.
15 *Mɨt hɨr nerekir yɨnk ki o au, hɨram
menmen weinɨm. Hɨram ap mamkaap
mɨt te God katɨp hɨr yaain au. Hɨrak God
kerekek kenip mɨt hɨr neweikɨn nɨre mɨt
han yaain. Menmen im hɨram menmen
iuwe.
16 Hi hanhan yi mɨt kerek yi yises hɨm hi
epei hetpiyem, yi yetike mɨt nerer wit wit
neit Isrel hɨr nises hɨm yaaim me Krais. Hi
hanhan God hanhani kakrekyor yaaim, te
hɨr nanu werek werek.
17 *In ere maain, hi hɨnapen mɨtɨk hak
kiutɨp kaktɨp God kehimɨtena hi ap aposel
au, hentar mɨt neiyep yapɨrwe hentar hi
hɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais, te
sak yapɨrwe mau yɨnk kai meteikɨn mɨt hi
mɨtɨk ke Jisas Krais kerekek.
18 Nai yinan, hi hanhan kaiu Iuwe Jisas
Krais han yaaik kɨrak, hɨrak kaku kak-
tikewi kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

* **6:14** 1Ko 1:31, 2:2 * **6:15** Ga 5:6; 2Ko 5:17 * **6:17** 2Ko 4:10

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Efesas

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm gude *1:1-2*
Hɨm me Krais ketike mɨt nɨrak ne sios *1:3–3:21*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1–6:20*
Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm mɨkaru *6:21-24*

1 *Hi Pol nɨpaa God hanhana hɨrak kehimɨtena hi aposel ke Krais Jisas hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne God yi yau yeit wit Efesas, yi yises hɨm me Krais Jisas.

2 *Hi hanhan God hɨrak Haai kaiu, hɨrak ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

God hɨrak kewetai menmen yaaim mentar Krais Jisas

3 *Haiu emwenpɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Hɨrak kerekyei yaaim kentar haiu mɨt ne Krais, te God hɨrak kewetai menmen mɨrak yapɨrwe me wit kɨrak.

4 *Nɨpaa hɨrak ap kewis tɨ ketike nepni wen au, hɨrak kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak mentar haiu ne Krais, te God hɨrak kerekyei haiu emu han yaaik prar prar, te menmen enum mau han kaiu au.

5 *God nɨpaa hanhan haiu mɨt te hɨrak han kitet kakrekyei haiu nɨkerek nɨrak mentar Jisas Krais.

6 *Te haiu emwenɨpi niuk mɨrak mamɨntar hɨrak kerekyei haiu yaain iuwe keriuwe Hɨmɨn Yaaik ke Krais kerek God hanhanek.

7 *Krais nɨpaa kaa, hemkre mɨrak mewen, te hɨrak kaktaihis me menmen enum God kakrɨak mɨt em. Hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem. Krais hɨrak kerekyeiyem kentar hɨrak hanhan haiu mɨt wɨsenum.

8-9 *God kertei menmen wɨsenum te hɨrak kises menmen nɨpaa hɨrak han kitet hɨrak kakrɨakem, te hɨrak kewepaiyapɨr menmen hɨrak hanhan kaknipem kakriuwe Krais.

10 *Menmen God han kitetim hɨram mar im: Maain wɨ hɨrak han kitet hɨram yaaim hɨrak kakri menmen yapɨrwe me tɨ metike menmen me wit kɨrak hɨram mamnen mamɨt niutɨp, te Krais kakinɨn kaku naanmampre menmen yapɨrwe.

11 *Menmen yapɨrwe mamnen mamɨr ke God han kitet hɨram mamnen. God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak meriuwe Krais mentar menmen hɨrak nɨpaa enum eik hɨrak han kitet kakrɨakem.

12 God kɨrɨak menmen im te haiu mɨt kerek minɨn mises hɨm me Krais, haiu emwenɨpi niuk mɨrak iuwe.

13 *Yi yɨre haiu mɨt me wɨ nɨpaa yi yemtau hɨm me God pɨke kaktihis, yi yises hɨm me Krais. Yi yisesik epei au, God kehimɨteni yi nɨrak yeriuwe God Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak keriuwetek kan kau kekre yi mɨt kar ke nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kaksiuwerek.

14 *God keteiknai maain haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim hɨrak ketpim me mɨt hɨr nisesik. Hɨrak keteiknaiyem keriuwe Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek hɨrak kewetaiyek. Menmen im meteiknai God kaktaihis haiu mamu mamtikerek. God kakɨt niuk iuwe kakɨntar menmen im hɨrak nepei kɨrɨakem.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei menmen werek werek

15 *Hi kerekek hentar hi hemtau yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, yi han tewenɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe ne God,

16 *hekrit hekrit hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar yi mɨt miyapɨr. Hi han kitet yi mɨt,

17 *te hi hitehi God hɨrak God ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨrak Haai kaiu, haiu mewenɨpi niuk mɨrak, hi hitɨwekhi hɨrak kakɨkepi yi han kitet menmen mɨrak werek werek, te yi eiyɨrtei hɨm mɨrak werek werek, te yi eiyɨrtei God hɨrekes werek werek.

---

* **1:1** Ro 1:1, 7; 1Ko 1:1; Kl 1:1; Ap 18:19-21; 19:1 * **1:2** 2Ko 1:2; Kl 1:2 * **1:3** Ef 2:6 * **1:4** Jo 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Ef 5:27; Kl 1:22 * **1:5** Jo 1:12 * **1:6** Mt 3:17; Kl 1:13 * **1:7** Ef 2:7; Kl 1:14, 20 * **1:8-9** Ro 16:25 * **1:10** Ga 4:4; Kl 1:16, 20 * **1:11** Ro 8:28-29 * **1:13** Kl 1:4-6; Ef 4:30 * **1:14** 2Ko 1:22 * **1:15** Kl 1:4 * **1:16** Kl 1:3; 1Te 1:2 * **1:17** Kl 1:9

18 *Hi hanhan hɨrak God kakɨkepi, te yi
eiyɨrtei eiyɨkre han ki hɨram mekam men-
men hɨrak kenɨni yi yaitɨwem, yi eiyɨrtei
menmen kerek nɨpaa hɨrak katɨp kakwe-
taiyem, hɨram menmen yaaim iuwe.
19 *Hi hanhan hɨrak kakteikni yi eiyɨrtei
menmen mɨrak iuwe mamkaap haiu mɨt
haiu kerek mises hɨm mɨrak. Men-
men mɨrak hɨram iuwe, te haiu ap
mamɨnkerem au. Menmen im maamkaap
haiu mɨt mamɨr ke
20 *hɨram mɨkaap Krais wɨ nɨpaa hɨrak
kaa, te God kɨkɨak kekrit keriuwerem,
hɨrak kewisɨk kau ketikerek keit wit kɨrak
naanmɨpre menmen.
21 *In ek Krais kau en kinɨn menmen
yapɨrwe meit wit ke God, o tɨ ik e.
Hɨrak kinɨn tɨpir, herwe, gavman, men-
men yapɨrwe mepu in metike menmen
meiyam maain mamkaru mamnen.
22 *God epei kewis menmen yapɨrwe
mamises hɨm me Krais, hɨrak God ke-
himɨtanek hɨrak kinɨn naanmɨpre men-
men yapɨrwe me mɨt ne weiwɨk mɨrak.
Hɨrak kɨre paan,
23 *haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
haiu mɨre yɨnk kɨrak, haiu mekepik hɨrak
kepu kɨre Mɨtɨk Iuwe, hɨrak hɨrekes kau
kerer menmen yapɨrwe.

2

God kenip haiu mɨt kerek nɨpaa haiu mɨre mɨt naa in ek haiu mepu metike Krais

1 *Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yɨre mɨt epei
naa yentar yi yeweikɨn sip yewet God, yi
yɨrɨak enum.
2 *Me wɨ eim yi yises menmen enum me
tɨ. Nɨpaa yi yises menmen enum me mɨtɨk
iuwe Seten kerek kinɨn naanmɨpre tɨpir,
teket maam, herwe, menmen enum. In
ek, hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt kari han
ke mɨt kerek nɨpaa hɨr neweikɨn sip newet
God.
3 *Nɨpaa haiu mɨt haiu mar ke mɨt
enun en. Haiu mises menmen haiu han-
hanem. Haiu mɨrɨak menmen enum han
kaiu hanhan haiu mɨrɨakem, te maain
God kakrekyei enum kakraiwaank kakɨr
ke mɨt han en.
4-5 *Menmen enum nɨpaa haiu
mɨrɨakem hɨram meraiwaank te haiu
mami. Te God hɨrak han tewenɨnai
wɨsenum keriuwe menmen mɨrak, te
hɨrak kenipai haiu mamu mamtike Krais.
God pɨke ketihis kentar hɨrak hanhani.
6 *Hɨrak God kekekyei haiu mɨt metike
Krais, haiu mepu en metikerek, haiu
maminɨn naanmamre menmen.
7 *God kɨrɨak menmen im kentar wɨ
im ere maain hɨrak kakteikɨn menmen
yapɨrwe han kewim markeim hɨrak han
tewenɨn haiu mɨt keriuwe menmen Jisas
Krais kerekyeiyem.
8 *Yi epei yises hɨm me Krais, te God
hanhani hɨrak kaktihis. Yi ap yɨkaap hɨras
au. God kerekek kerekyiyem weinɨm.
9 *Yi ap yɨrɨak menmen yaaim, te God
ketihis au, te mɨtɨk kiutɨp ap kakwenɨpi
hɨrekes kaktɨp hɨrak iuwe taau! God
kerekek!
10 *God kenipai (o kerekyei) haiu mɨt
haiu mɨre mɨt nɨrak mentar haiu mises
hɨm me Krais Jisas. Nɨpaa God kehimɨtan
menmen yaaim, te hɨrak kenipai haiu
emisesim mamrɨak menmen yaaim kere-
mem.

Krais kari weiwɨk wik men mɨre miutɨp

11 *Yi han ekitet nɨpaa ein mɨt ne Isrel
nerekir yɨnk kɨr neteikɨn mɨt hɨr nises
God. Hɨr newis niuk mi yi mɨt enun ap
yerekir yɨnk ki te yi ap yises God au. Nɨpaa
yi yɨre mɨt ne weiwɨk ham.
12 *Nɨpaa yi yetari Krais, yi ap ne weiwɨk
me mɨt ne Isrel au. Nɨpaa God kewet mɨt
han hɨm mɨrak hɨr netikerek nekiyan nau
neit, te yi au. Yi ap yau tɨ ik yemerɨr
menmen yaaim mamnen au. Te God ap
kaku kaktikewi taau!
13 *Te in ek yi kerek nɨpaa yi yetari
menmen im hi epei hetpiyem, yi yɨre mɨt
hɨr nepeit yanɨmɨn. In ek Krais keriuwe
hemkre mɨrak mewen hɨrak kaa, hɨrak

* **1:18** Ef 4:4; Kl 1:12 * **1:19** Kl 1:11 * **1:20** 2Ko 13:4; Kl 2:12; Hi 1:3 * **1:21** Kl 1:16, 2:10 * **1:22** Sam 8:6; Mt 28:18; Ef 4:15 * **1:23** Ro 12:5; Kl 1:18; Ef 4:10 * **2:1** Kl 1:21, 2:13 * **2:2** Kl 3:7; Ta 3:3; Jo 12:31; Ef 5:6, 6:12 * **2:3** Kl 3:6 * **2:4-5** Lu 15:24, 32; Ro 6:13; Ef 2:1; Ap 15:11 * **2:6** Kl 2:12 * **2:7** Ef 1:7 * **2:8** Jo 4:10; Hi 6:4 * **2:9** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * **2:10** Ta 2:14 * **2:11** Ef 5:8 * **2:12** Kl 1:21; Ro 9:4; 1Te 4:13 * **2:13** Kl 1:20

keithis yi mɨt miyapɨr, te in ek yi nepei
yises hɨm me God.
14 *Krais hɨrekes kerekyei haiu mɨt
miyapɨr mekiyan mau meit. Nɨpaa mɨt ne
weiwɨk me Isrel hɨr enun nepan neriuwe
mɨt ne weiwɨk ham nerer wit wit. Te in ek
Krais kaa keriuwe yɨnk kɨrak, hɨrak keni-
pai mɨt miyapɨr merer wit wit haiu mau
niutɨp. Hɨrak keremir menmen mɨwaai
nɨmɨn me haiu mɨt kerek nɨpaa menipai
haiu wik mar ke mɨtɨk kewen nɨwa keit ni.
Hɨrak kenipek kɨre ni miutɨp.
15 *Nɨpaa Krais hɨrak kaa kenip hɨm
Moses kewisɨm mau tɨwei kerek mɨt ne
Isrel nisesim, hɨram menmen weinɨm, te
hɨrak kaknip mɨt ne weiwɨk wik hɨr nanre
yɨnk kiutɨp hɨr nekiyan nau neit.
16 *Krais kaa kentar nu tentarakɨt, te
hɨrak keremir menmen menipai haiu
mɨre wik hɨram maa. Hɨrak keriyei haiu
mɨre mɨt miyapɨr ne weiwɨk niutɨp, haiu
mekiyan mau meit mises God.
17 *Krais hɨrak kan tɨ kewepyapɨr
hɨm yaaim katɨp haiu mɨt mamtike God
mamkiyan mamu mamɨt. Hɨm im epei
man yi mɨt yi yɨre mɨt hɨr nerp yanɨmɨn,
yi ap yises God au. Hɨm im yi yetike mɨt
hɨr nises God hɨr nɨre mɨt nau menep
netike God.
18 *Haiu weiwɨk wik haiu meriuwe God
Hɨmɨn Yaaik haiu niutɨp hɨrak keriyei
haiu men God Haai mentar menmen Krais
kerekyeiyem.

Haiu mɨt mises God haiu mɨre wɨnak kɨrak

19 *Te in ek yi ap yɨre mɨt hɨr ap wit mei
mɨr au. Yi yɨre weiwɨk miutɨp yetike mɨt
miyapɨr nises God. Yi nɨkerek ne God.
20 *Yi yɨre wɨnak God kimaak. Haiu
mɨt aposel metike mɨt profet kerek
mewepyapɨr hɨm kerek God ketpaiyem,
haiu mɨre teinɨk kerek mɨt nekin hei em
me wɨnak. Jisas Krais hɨrekes kɨre teinɨk
mɨtɨk iuwe kerp nɨmɨn kɨnan wɨnak siup.
21 *Hɨrak kerekek ketenen nu me wɨnak
siup hɨram tokim mau meit. Hɨrak kenip
wɨnak ik kakre iuwe, hɨrak kakre wɨnak
yaaik Mɨtɨk Iuwe Krais kaku kakɨkrerek.
22 *Yi mɨt miyapɨr ne Krais, te God
kɨrɨak yi mɨt en, yi yetike mɨt han nises
hɨm mɨrak, yi yapɨrwe yar ke wɨnak ke
God kewik keriuwe God Hɨmɨn Yaaik.

3

Menmen Pol kɨrɨakem me mɨt ap ne wewɨk me Isrel

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gav-
man hentar hi hatɨp yi mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel hɨm yaaim me Krais, hi hitehi God
ke yi mɨt miyapɨr.
2 *Hi han kitet yi epei yemtau God
hanhana kehimɨtena hi hɨrɨak menmen
mɨrak ekepi yi mɨt miyapɨr.
3 *God kewepyapɨr menmen nɨpaa
hɨrak kepakɨnem, hɨrak keteiknewem, te
hi herteiyem. Nɨpaa hi hewisiyem mau
tɨwei.
4 Yi eikinaam, te yi eiyɨrtei hi hertei
werek werek menmen me Krais nɨpaa
God kɨsawɨnem meit.
5 Mɨt nɨpaa nepɨtariyem, te in ek God
kewepyapɨrem keteikɨn haiu mɨt kerek
hɨrak kehimɨtenai haiu profet metike
aposel nɨrak hɨrak keteiknaiyem keriuwe
God Hɨmɨn Yaaik.
6 *Hɨm hɨrak kewepyapɨrem hɨram
im: Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, God
kenipi hɨr netike mɨt ne weiwɨk me Isrel,
hɨr yapɨrwe nanɨt menmen miutɨp, hɨr
nɨre yɨnk kiutɨp ke menmen God katɨp
kakwetaiyem kakɨntar menmen Krais
kerekyeiyem.
7 *Me hɨm yaaim im God kenipa hi
mɨtɨk ke hi hatɨp mɨt han em. Hɨrak
hanhana kekepa keriuwe menmen mɨrak
manpenuk, te hi hɨrɨak menmen hɨrak
ketpewem.
8 *God hanhana kehimɨtena hi kerek hi
hɨkaru ke mɨt yapɨrwe nises God, hɨrak
kehimɨtena hi hatɨp yi mɨt ap ne weiwɨk
me mɨt ne Isrel hi hetpi hɨm yaaim me
Krais. Hɨm yaaim me menmen yapɨrwe

* **2:14** Ais 9:6; Kl 2:14; 1Ko 12:13 * **2:15** 2Ko 5:17 * **2:16** Kl 1:20, 22 * **2:17** Sek 9:10; Ais 57:19 * **2:18** Ef 3:12 * **2:19** Ef 3:6; Hi 12:22-23 * **2:20** Mt 16:18; 1Ko 3:11 * **2:21** Ef 4:15-16; Kl 2:19; 1Ko 3:16 * **2:22** 1Pi 2:5
* **3:1** Ef 4:1; Fl 1:7, 13; Fm 1:1, 9 * **3:2** Kl 1:25 * **3:3** Ef 1:9-10; Kl 1:26 * **3:6** Ef 2:13, 16-19 * **3:7** Kl 1:23, 25
* **3:8** 1Ko 15:9-10; Ga 1:16; Ef 1:7 * **3:9** Ro 16:25; Kl 1:26

Krais kerekyeiyem, mɨt hɨr ap nanɨrtei hɨr
o as mɨram o iuwe mɨram marmeim te
mamɨsi taau!
9 *Hɨrak kehimɨtena hi akaap mɨt
yapɨrwe hɨr nanɨrtei karkeik te God
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak kepakɨnem.
God nɨpaa kɨrɨak menmen yapɨrwe
kehanem nɨpaa enum eik ere in.
10 *Hɨrak kehanem te in ek hɨrak kak-
teikɨn tɨpir, herwe, tekek maam, Seten o
ensel nɨrak yaain neit wit kɨrak, hɨrak
kakteinor hɨrak God hɨrekes kertei men-
men yapɨrwe werek werek keriuwe men-
men yaaim mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak
hɨr nɨrɨakem.
11 God kɨrɨak menmen im kises han
kɨrak nɨpaa hɨrak han kitet kakrɨakem
keriuwe menmen Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais kɨrɨakem me wɨ hɨrak kaa.
12 *Haiu mises hɨm me Krais Jisas, te
haiu ap mɨnaain God au. Haiu mertei haiu
mamno mamitɨwekhi me menmen, hɨrak
ap te kakweikɨn sip kakwetai.
13 *Hi etpi te yi ap han ekɨperper
eiyɨntar menmen enum man merewaank
mentar hi ekaap yi mɨt au emɨt! Yi han
yaaik eiyu eiyɨntar yi yayɨt niuk iuwe
yeriuwe menmen merewaank me yi mɨt.

Pol hanhan mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei Jisas Krais hanhani

14 Hi han kitet menmen iuwe God
kɨrɨakem, te hi hɨnapɨpɨ hewen ninɨp
hitehi God Haai menmen.
15 God hɨrak kewet mɨt ensel neit wit
kɨrak o haiu mɨt meit tɨ kewetai niuk
mɨrak.
16 *Hi hitehi God te hɨrak kaksiuwe
Hɨmɨn Yaaik keriuwe menmen mɨrak
iuwe manp enum hɨrak kakno kakɨkre
han ki, te yi han tokik eiyu eiyɨt.
17 *Te yi yises hɨm me Krais werek
werek, te hɨrak kaku kakɨt kakɨkre han
ki. Hi hitehi God hɨrak han tewenɨni te
menmen mɨrak iuwe, hɨram mamkepi yi
hanhan eiriuwehan. Te yi eiyu han tokik
eiyɨr ke nu nekenpɨ mekre tɨ metenen nu o
teinɨk mɨtɨk kekre hei ketenen wɨnak siup,
te hɨrak tokik kerp.
18 *Menmen im maamkaap yi mɨt
miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han ne God
nerer wit wit, te yi eiyɨrtei markeik
te Krais hanhani. Hɨram iuwe minɨn
nepni, hɨram mamno mamre nokim,
hɨram mamno kesiyen. Hɨrak hanhanai
wɨsenum.
19 *Hi hanhan yi eiyɨrtei haiu mɨt ap te
mamɨrtei werek werek marmeim te Jisas
hanhanai. Hi hanhan menmen yaaim
mau mekre God hɨram mamnen yi mɨt, te
yi han ki eku ekriuwerem.
20 *Hi hanhan hɨrak God kerek kɨrɨak
menmen iuwe kekre han kaiu minɨn men-
men haiu mitɨwekhiyem o han kitetim
keriuwe menmen iuwe hɨrak kewisɨm
mekre haiu mɨt.
21 Hi hanhan haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe
ne weiwɨk me God haiu emwenɨpi
niuk mɨrak mentar menmen Jisas Krais
kɨrɨakem. Haiu emwenɨpi niuk mɨrak
ere tipmain tipmain enum eik. Mepɨr
keremem.

4

Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God haiu mɨre yɨnk ke Krais

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gav-
man hentar hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe Krais. Hi etpi hɨm manp te yi eiyises
hɨm me God werek werek kerek nɨpaa
God kehimɨteni yi eiyisesim.
2 *Yi ap eire iuwe au. Yi yemtau hɨm me
mɨt han yi eiyisesim, yi yewenɨn han ki me
menmen mɨt nerekyiyem, yi ap han enuk
waswas me menmen ni yinan nerekyiyem
au.
3 *God Hɨmɨn Yaaik kenip yi mɨt yi yau
han kiutɨp te yi wen han ekɨkrit eiyu han
kiutɨp. Menmen im haiu mɨrɨakem hɨram
mar ke waai mesenkek menmen hɨram
menipai haiu mɨre niutɨp.
4 *Haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu yɨnk
kiutɨp ke Krais, God Hɨmɨn Yaaik kau
kekrai. Hɨram im em miutɨp mɨre men-
men miutɨp yi wen yemeriyɨwem God
kakwetiyem yentar nɨpaa God kehimɨteni
yi yisesik.

* **3:10** Ro 11:33; 1Pi 1:12 * **3:12** Jo 14:6; Ro 5:2; Hi 4:16 * **3:13** Kl 1:24 * **3:16** Kl 1:11 * **3:17** Jo 14:23; Kl 1:23, 2:7 * **3:18** Kl 2:2 * **3:19** Kl 2:10 * **3:20** Kl 1:29 * **4:1** Ef 3:1; Kl 1:10 * **4:2** Kl 3:12-13 * **4:3** Kl 3:14-15 * **4:4** Ro 12:5; Ef 2:16, 18 * **4:5** Jo 10:16

5 *Mɨtɨk Iuwe Krais kiutɨp kerekek kepu.
Haiu mɨt mises menmen mɨrak miutɨp.
Wɨ nɨpaa mɨt nɨkrai neriuwe tɨpar hɨr
nekine niuk miutɨp nektenai.
6 *God kiutɨp kerekek kepu, hɨrak Haai
ke haiu mɨt, hɨrak kinɨn naanmɨprai haiu
mɨt yapɨrwe, hɨrak kɨrɨak menmen ken
nɨmɨn ke haiu mɨt, hɨrak kepu kekre haiu
mɨt.
7 *Krais epei kewetai menmen yaaim
mamkaap haiu mɨt ne weiwɨk me God.
God epei kewet haiu mɨt niutɨp niutɨp me
menmen mɨrak yaaim iuwe.
8 *Hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau
tɨwei matɨp me menmen im. Hɨram matɨp
mar im:
"Me wɨ Krais epei ken wit ke God, hɨrak
keithis mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
nɨpaa hɨr nau netike Seten hɨr nar
ke mɨt enun nau wɨnak enuk ke
gavman.
Krais ketorhis keriyei keri ken kewet haiu
mɨt menmen yaaim mɨrak."
9 *Kenmak hɨm matɨp: "Hɨrak ken wit ke
God kau niu ein?" Hɨram metpim mentar
hɨrak kinɨn kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe
kan kau kekre nɨmɨn ke tɨ nɨmɨn ke wit
kerek mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewi.
10 Hɨrak kerek kekiuwe kan tɨ, hɨrak
kerekek pɨke ken kau niu ein kinɨn nepni
ken wit ke God, te hɨrak hɨmɨn kɨrak kau
kerer wit wit.
11 *Hɨrak kerekek "kewet mɨt menmen
mɨrak," hɨrak kehimɨtan mɨt han hɨr
nɨre aposel, hɨr natɨp mɨt menmen Krais
kɨrɨakem. Mɨt han hɨrak kehimɨteni
hɨr nɨre profet, hɨr newepyapɨr hɨm me
God. Mɨt han hɨrak kehimɨteni hɨr nɨre
evanselis, hɨr natɨp mɨt hɨm me God nari
han kɨr te hɨr enisesim. Mɨt han hɨrak ke-
himɨteni hɨr nɨre pasto o tisa, hɨr naanem-
pre mɨt miyapɨr hɨr nekepi hɨr nises hɨm
me God.
12 *Krais kewet haiu mɨt menmen im, te
hɨram mamkaap haiu mɨt miyapɨr haiu
mamrɨak menmen mɨrak te haiu mɨt ne
weiwɨk me God, haiu mamre yɨnk ke
Krais, haiu mamre mɨt iuwe me menmen
me God.
13 *Menmen im mamno ere haiu mɨt mau
han kiutɨp me menmen me God haiu mis-
esim, haiu mau han kiutɨp me menmen
haiu merteiyem me Krais, te haiu mamre
mɨt iuwe yaain mamɨr ke Krais.
14 *Haiu mar im, te haiu in ere maain
ap mamre nɨkerek netari menmen. Haiu
ap mises hɨm enum me memitetpɨn. Mɨt
nisesim hɨr nar ke kanu kenterer wan eik,
hɨrak kɨniu kewɨrek kepno in kepno ein.
Mɨt kerek nises hɨm enum me mɨt kerek
hɨr nari han ke mɨt neriuwe hɨm hɨr hɨras
han kitetim netpim.
15 *Au, haiu hanhan hɨras matɨp hɨm
yaaim me God emisesim, te haiu mepno
ere haiu mɨre mɨt iuwe haiu mar ke Krais.
16 *Krais hɨrak kɨre paan hɨrak kinɨn
naanmɨpre haiu mɨt haiu mɨre yɨnk kɨrak,
te haiu mɨrɨak menmen mɨre hɨrak ke-
himɨtan haiu niutɨp niutɨp mamrɨakem.
Haiu mɨt haiu mɨre his, hit nekeni, naan,
te haiu mamkaapan, te haiu mamu yɨnk
kiutɨp. Haiu mamrɨak menmen mar im,
te haiu mamre iuwe haiu han tewenɨnan.

Mɨt nises God hɨr enweikɨn sip enwet menmen me nɨpaa

17 *In ek hi hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Krais
Jisas hi hetpi hɨm manp. Yi in ere maain
ap te yi eiyises menmen mɨt ap ne weiwɨk
me God hɨr nɨrɨakem au emɨt. Hɨr han
kitet menmen hɨram enum weinɨm.
18 *Han kɨr hɨrak kɨre mɨtɨk ke wɨtaan
ken ap ketenen si au. Hɨr nɨrɨak menmen
enum nises menmen God kɨneinɨm nentar
hɨr netari menmen me God, nekre han kɨr
hɨr nɨneinɨm.
19 *Te hɨr ap yɨnk enuk au. Hɨr hanhan
iuwe te hɨr nanises menmen enum me
nariyanhis newenɨnem, han kɨr kekrit te
hɨr nɨrɨak menmen enum enum nisesim
wɨsenum.
20 Yi mɨt miyapɨr ap yemtau haiu met-
piyem yi yises hɨm me Krais mar im
taauye!
21 Hi hertei yi epei yemtau hɨm me Krais,
hɨr mɨt nan netpi hɨm yaaim mɨrak.
22 *Hɨr netpi hɨm mar im: "Yi nɨpaa
yi yises han ki enum. Hɨram menmen
enum me memitetpɨn, hemkre menepam

* **4:6** 1Ko 12:6 * **4:7** Ro 12:3, 6 * **4:8** Sam 68:18; Kl 2:15 * **4:9** Jo 3:13 * **4:11** 1Ko 12:28 * **4:12** 2Ti 3:17 * **4:13** Kl 1:28 * **4:14** 1Ko 14:20 * **4:15** Ef 1:22, 5:23; Kl 1:18 * **4:16** Kl 2:19 * **4:17** 1Pi 1:14; Ro 1:21 * **4:18** Ef 2:12 * **4:19** Kl 3:5 * **4:22** Ro 8:13; Kl 3:9

me menmen, te hɨram mewaank hɨremes meriuwerem." Hɨr mɨt natɨp menmen im yi eiweikɨn sip eiwetɨwem einopɨn eikeipnɨwem.

23 *Yi yɨrɨak menmen im, te God eknip han ki hɨrak yaaik ekriuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik.

24 *God kɨrɨak han ki hɨrak yaaik. Hɨrak kenip han ki kakɨr ke han kɨrak, te han ki ekises menmen yaaim ekrɨak God kaktike mɨt em.

25 *Te yi mɨt miyapɨr yapɨrwe niutɨp niutɨp einopɨn eikeipɨn menmen enum me memitetpɨn, eiwenɨn hɨm menmen, eiyɨr ke mɨtɨk kenemtɨn laplap kerek hapɨk mewim kewɨrem men pɨn. Yi niutɨp niutɨp eitɨp hɨm yaaim keremem eiriuwe ni yinan eiyɨntar haiu mɨt yapɨrwe haiu niutɨp niutɨp pɨnan me yɨnk kiutɨp ke Krais.

26 *Wɨ yi han enuk eiriuwe menmen enum, yi naanempre hɨras eiwenɨn han ki te yi ap eirɨak menmen enum eiyɨnterim. Yi ap han enuk han ekitet menmen im yapɨrwe au emɨt. Wɨ miutɨp kerekek.

27 Te haiu ap emwis Seten kakri han kaiu haiu mamrɨak enum.

28 *Mɨt miyapɨr kerek nɨpaa ere in nekintɨp menmen hɨr pɨke nanrɨakem meiyam au emɨt! Hɨram epei au! In ek hɨr enrɨak menmen yaaim enriuwe his mɨr, te hɨr nantenen menmen yapɨrwe te nanwet mɨt enun netenen menmen auri nankepi nanriuwerem.

29 *Yi ap eitɨp hɨm enum emɨke hɨm ki au. Yi eitɨp hɨm yaaim hɨram mamkaap mɨt han hɨr nanɨmtau hɨm mi, te hɨr enu werek werek.

30 *Yi ap einip God Hɨmɨn Yaaik han enuk ekriuwe menmen yi yɨrɨakem kentar hɨrak kerekek kehimɨteni, te maain God kaktihis yi yayu eitikerek.

31 *Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum me yi yine han enuk hekrit hekrit, yemtaantɨwo, o yi yanuni yeriuwe menmen. Yi ap eitɨp yehɨak yene mɨt, o yesiuwe hɨm, te yi hanhan eirɨak mɨt menmen enum eiriuwerem au emɨt.

32 *Te yi eirɨakan yaaim, han etwenɨnan, yi eiyɨsak menmen enum mɨt han nerekyiyem, yi eitɨp hɨram menmen weinɨm. Yi eirɨakem eiyɨr ke God. Hɨrak kesak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem mentar menmen Krais kɨrɨakem, te hɨrak katɨp hɨram menmen weinɨm.

5

Haiu mɨt miyapɨr emises menmen yaaim

1 *God epei hanhani kesak menmen enum yi yɨrɨakem, te yi eiyisesik eiyɨr ke nɨkerek nɨrak hɨr nisesik.

2 *Yi han etwenɨnan eiyɨr ke Krais nɨpaa han tewenɨnai hɨrak kaa te kekepai. Hɨrak kaa, te menmen im hɨrak kɨrɨakem hɨram mɨre menmen mɨt newepwarem hɨram mɨnɨn yaaim mɨt newet God em.

3 *Yi mɨt miyapɨr ne God, te yi ap yimenɨpɨn yatɨpan me menmen enum me yisesan yɨrɨran, o menmen enum me yɨnk enuk o menmen me hemkre menepam au emɨt!

4 *Yi ap eitɨpan me menmen enum menip mɨt yɨnk enuk neriuwerem, o hɨm weinɨm weinɨm, o hɨm hɨr han enuk neriuwerem au emɨt. Yi eitɨpan eiwenɨpi niuk me God keremem.

5 *Yi epei yertei werek werek menmen im. Mɨt kerek hɨr enun nariyanhis newenɨnem o mɨt enun nises menmen enum, o mɨt enun hemkre menepam neriuwe menmen hɨram enum mar ke mɨt newepwar menmen newet tɨpir em. Yi yertei mɨt nar in en, hɨr ap te nanɨno nanu nantike God ketike Jisas Krais taau!

6 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanmitipɨn nanriuwe hɨm weinɨm hɨr natɨp menmen im enum hi epei hetpiyem hɨram yaaim au emɨt. Hɨr nemipɨn, te God kaknep mɨt kerek hɨr nises menmen enum hi epei hetpiyem.

7 Yi ap eiyisesi eiyɨr ke menmen enum hɨr nɨrɨakem eiyɨntar God kaknɨp.

* **4:23** Ro 12:2 * **4:24** Jen 1:26; Kl 3:10 * **4:25** Kl 3:8-9; Sek 8:16 * **4:26** Sam 4:4; Je 1:19-20 * **4:28** 1Te 4:11 * **4:29** Ef 5:4; Kl 3:8, 4:6 * **4:30** Ais 63:10; 1Te 5:19; Ef 1:13-14 * **4:31** Kl 3:8 * **4:32** Mt 6:14, 18:22-35; Kl 3:12-13 * **5:1** Mt 5:48 * **5:2** Ro 14:15; Ga 2:20; Hi 10:10; Eks 29:18 * **5:3** Kl 3:5 * **5:4** Ef 4:29 * **5:5** 1Ko 6:9-10; Kl 3:5 * **5:6** Kl 2:4, 8; Ro 1:18 * **5:8** Ef 2:11, 13; Kl 1:13; 1Pi 2:9; Jo 12:36

8 *Nɨpaa yi yar ke mɨt ne wɨtaan yeke
tɨ yen, te in ek yi kerek yi mɨt miyapɨr ne
Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi yar ke mɨt miyapɨr
neke tɨ ne wepni (o yanm), te yi eiyises
menmen yaaim keremem.
9 Menmen yaaim mɨt nisesim, hɨram
mɨre wepni (o yanm) kɨr, hɨram meteikɨn
mekam yaaim, mekam hɨram mises hɨm
me God, mekam hɨram hɨm yaaim.
10 *Yi han ekitet mekam yi eiyisesim
hɨram mamrɨak Mɨtɨk Iuwe God han
yaaik.
11 *Yi ap eiyises menmen enum mɨre
wɨtaan toto mɨt enun nɨrɨakem. Au, yi
eiwepyapɨr mɨt in em, yi eiyɨtpor menmen
hɨr nisesim hɨram enum.
12 Menmen enum mɨt nɨrɨakem
nepakɨnem, hi yɨnk enuk te hi ap etpiyem
au emɨt!
13 *Yi yewepyapɨr menmen yapɨrwe mɨt
enun nɨrɨakem, hɨr nanɨrtei hɨram yaaim
o enum. Im em hɨram mɨre wepni (o
yanm) kɨr te mɨt nanɨr menmen. Yi
yewepyapɨr menmen enum, hɨram au
mami. Im em hɨram mɨre mɨtɨk kɨman
si kekre wɨnak, menmen me toto hɨram
mami, si mɨr mepu keremem.
14 *Mar keremem te hɨm me God mau
tɨwei matɨp mar im:
"Ti mɨtɨk kerek ti haa hɨwaai, ti pɨke ekrit,
te Krais kaknen kaku han kit. Hɨrak
kɨre wepni (o yanm) kɨr kenep ein
ein."
15 Te yi naanempre hɨras me menmen
yi yɨrɨakem. Yi ap eirɨak menmen mɨre
mɨt hɨr nepɨtari menmen. Au, yi eirɨakem
emɨr ke mɨt hɨr nertei menmen yapɨrwe.
16 *Wɨ im hɨram enum, mɨt hɨr nɨrɨak
enum, te yi naanempre wɨ miutɨp miutɨp
te yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God te mɨt
nanɨrteiyek.
17 *Te yi ap eiyises menmen enum au
emɨt! Yi eiyises menmen Mɨtɨk Iuwe God
hanhan yi eiyisesim.
18 *Yi ap eiyɨm tɨpar si enum te yi
yetaritari eirɨak menmen enum. Au, yi
eiwis God Hɨmɨn Yaaik eku ekɨkre han
ki akinɨni naanmamri me menmen yi
yairɨakem.
19 *Yi yetike ni yinan yi eitɨpan hɨm
me God, yi eiyine henye me God. Yi
eiyine henye, yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk
Iuwe God eiriuwe hɨm mi, yi eirɨam tukɨn,
wekɨnp, heurek, menmeiyam te yi han
yaaik iuwe eiriuwerem.
20 *Menmen yapɨrwe kerek mamnen,
hekrit hekrit yi eiwenɨpi niuk me God
Haai kaiu mentar Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais kerek nɨpaa kekepai keriyei haiu
men God.

Pol katɨp hɨm men mɨt miyapɨr hɨr neitan

21 *Yi eiyɨmtewan hɨm me ni yinan
yi eiyisesim eiyɨntar yi yises Krais, yi
yewenɨpi niuk mɨrak.
22 *Yi miyapɨr yeit mɨkan ni, yi yemtau
hɨm me mɨkan ni yar ke yi yemtau hɨm me
Mɨtɨk Iuwe Krais.
23 *Yi yɨrɨak menmen im eiyɨntar mɨkan
ni hɨr ninɨni naanempri nar ke Krais hɨrak
kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr hɨr nisesik.
Hɨrak kaa, te pɨke kakɨthis haiu mɨt, hɨrak
kɨre paan, haiu au haiu mɨre yɨnk.
24 Yi miyapɨr yayɨmtau hɨm me mɨkan
ni yayisesim me menmen yapɨrwe yar ke
haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God haiu
memtau hɨm me Krais haiu misesim.
25 *Yi mɨt epei yeit miyapɨr yi hanhani
yar ke Krais hanhan haiu mɨt ne weiwɨk
me God. Hɨrak kaa te kakɨkepai kaktaihis,
26 *te hɨrak kenip haiu mɨt haiu yaain
mentar haiu mises hɨm mɨrak, te mɨt han
nɨkɨrai neriuwe tɨpar.
27 *Hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kenip haiu
mɨt ne weiwɨk miutɨp me God han kaiu
hɨrak yaaik iuwe kɨre mɨt ap wikes o
warep mewi au. Haiu yaain mar ke mɨte
yaaip wetpen enu, Krais kaktaihis.
28 Kar ke Krais hanhan haiu mɨt miyapɨr,
te yi mɨt hanhan miyapɨr ni. Yi hanhani
yar ke yi hanhan yɨnk ki. Mɨt kerek
hanhan miyapɨr nɨr hɨram mar ke hɨr
hanhan hɨras.

* **5:10** Ro 12:2 * **5:11** 2Jo 10-11 * **5:13** Jo 3:20-21 * **5:14** Ais 26:19, 60:1; Ro 13:11 * **5:16** Kl 4:5 * **5:17** Ro 12:2; Kl 1:9 * **5:18** Lu 21:34 * **5:19** Kl 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20** Kl 3:17 * **5:21** 1Pi 5:5 * **5:22** Jen 3:16; Kl 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23** 1Ko 11:3; Ef 1:22 * **5:25** Kl 3:19; 1Pi 3:7; Ga 1:4 * **5:26** Ta 3:5; Hi 10:10 * **5:27** 2Ko 11:2; Kl 1:22

29 Mɨtɨk kei kiutɨp ap kɨnaain yɨnk kɨrak
kakɨwaankek au. Hɨrak naanmɨprewek
kakwetɨwek menmen, te hɨrak kaku
werek werek kar ke Krais naanmɨpre haiu
mɨt ne weiwɨk me God.
30 *Hɨrak naanmɨprai haiu mɨt kentar
haiu mɨre yɨnk kɨrak.
31 *Krais ketike haiu mɨt ne weiwɨk me
God, haiu mau yɨnk kiutɨp, mentar hɨm
me God mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨtɨk keimɨn kakɨt mɨte, hɨrak kak-
naaiwɨr miye haai, hɨrak kaktike
mɨte pɨrak nanu niutɨp, hɨr nɨre
yɨnk kiutɨp."
32 *Hɨm im yaaim, hi han kitet hɨram
matɨp me Krais ketike haiu mɨt ne weiwɨk
miutɨp me God.
33 Te hɨram wen matɨp yi mɨt niutɨp niutɨp
hanhan miyapɨr ni yar ke yi hanhan hɨras.
Miyapɨr yi eiwenɨpi niuk me mɨkan ni.

6

Pol katɨp hɨm me miye haai netike nɨkerek nɨr

1 *Yi nɨkerek yi eiyɨmtau hɨm me miye
haai ni yentar God kehimɨteni hɨr ninɨni
naanmɨpri. Im em hɨram yaaim.
2 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:
"Yi eiyɨmtau hɨm me miye haai ni eiyɨntar
hɨram keremem me hɨm me God minɨn
matɨp menmen yaaim God kakrɨak haiu
mɨt em."
3 Hɨram matɨp mar im: "Yi eiyisesim, yi
eiyu werek werek eiyu tɨ tito yapɨrwe."
4 *Yi miye haai, yi ap eine nɨkerek ni
eiyɨtpor enum enum yari han kɨr ere hɨr
nine han enuk nemtaantɨwo neriuwi au
emɨt! Au, yi eineri eiteiknor menmen God
hanhan yi yapɨrwe yi eirɨakem.

Pol katɨp hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe kerek ninɨni naanmɨpri

5 *Yi wok mɨt kerek yi yɨrɨak menmen
me mɨt iuwe ni, yi eiyises hɨm me mɨt hɨr
ninɨni naanmɨpri yeit tɨ ik. Yi naanempre
hɨras te yi yerekyor yaaim yar ke yi yɨrɨak
menmen me Krais.
6 Yi ap eirɨak menmen yaaim te mɨt
nantɨpare yi yaain keriyen au emɨt!
Hekrit hekrit yi eirɨak menmen eiyɨr ke
mɨt hɨr nises Krais enrɨakem, yi eiyises
menmen God hanhan yi eirɨakem eiriuwe
han ki.
7 Yi han yaaik eirɨak menmen eiyɨntar
yi yɨrɨak menmen me mɨt keriyen au. Yi
yɨrɨak menmen me God.
8 *Yi yertei neimɨn hɨr wok mɨt hɨr
nɨrɨak menmen me mɨt han, o neimɨn
hɨr mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt han,
hɨr yapɨrwe nanrɨak yaaim, te hɨr nanɨt
menmen mɨpɨram me his me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
9 *Yi mɨt iuwe kerek yinɨn naanmɨpre
mɨt weinɨn, yi eirɨak menmen yaaim me
mɨt ni. Yi ap eiyɨtpor enum eineri, te hɨr
enɨneini enisesi au emɨt! Mɨtɨk Iuwe Krais
kepeit wit ke God, hɨrak kinɨni yetike mɨt
ni naanmɨpri. Maain wɨ God hɨrak skelim
mɨt, hɨrak ap han kitet ke mɨtɨk hɨrak
iuwe o hɨrak weinɨk au. Hɨrak han kitet
menmen mɨt nɨrɨakem mɨpɨram.

Mɨt nises hɨm me God hɨr nar ke mɨt ne ami hɨr netike Seten nenepan

10 *Hi etpi hɨm im mɨkaru. Yi eiyu
han tokik eiyɨriuwe menmen iuwe
manpenum ke Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak
keweteiyem.
11 *Yi eiwapɨn han ki eiriuwe menmen
iuwe God keweteiyem, hɨram mar ke
nopen kɨwapɨn yɨnk ki, te yi han tokik
eiyu eiriuwe menmen enum me memipɨn
Seten kakri han ki kakriuwerem.
12 *Haiu ap menepan metike mɨt au.
Haiu menepan metike tɨpir enum mau
nepni, Seten, tɨpir, herwe, teket maam,
manmɨn o menmei ham hɨram minɨn
naanmɨpre menmen enum me tɨ.
13 Te yi eiyɨt menmen me God mamkepi
hɨram mar ke nopen, yipo henmik men-
meiyam. Te maain wɨ enum mamnen yi
eitike Seten yi einepan, yi yenepan epei
au, yi wen eiyɨrp eiyu werek werek.

* **5:30** 1Ko 6:15; Ef 1:22-23 * **5:31** Jen 2:24; Mt 19:5 * **5:32** Rev 19:7 * **6:1** Kl 3:20 * **6:2** Eks 20:12; Mt 15:4 * **6:4** Kl 3:21; Diu 6:7, 20-25; Sam 78:4; Pro 22:6 * **6:5** Kl 3:22-23; Ta 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8** 2Ko 5:10; Kl 3:24-25 * **6:9** Kl 4:1; Ro 2:11 * **6:10** 1Ko 16:13 * **6:11** Ro 13:12; 2Ko 10:4; Ef 4:14 * **6:12** Jo 14:30; 1Pi 5:8-9 * **6:14** Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8

14 *Yi eiyu eiyɨt menmen mamkepi. Yi
eiriuwet hɨm yaaim mamu mamɨkre han
ki eiyɨr ke mɨt ne ami newis waai mau tu
kɨr. Yi yɨrɨak menmen yaaim hɨram mar
ke yi eiremɨnk tanɨk mau han pank.

15 *Yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God
hɨrak hanhan kaktike mɨt nankiyan nanu
nanɨt, hɨram mar ke yurik mɨt nemtɨn
mau nopen hɨram mɨwapɨn hɨt mi te mɨt
hɨr nɨr hɨt mi newɨr yipo nanmɨp au hɨr
nanɨmtenim.

16 Yi eirɨak menmen im hi epei hetpim,
yi wen han ekitet Jisas Krais eiyisesik,
te hɨram mar ke nopen hɨrak keseuni
menmen enum tɨkaap, tɨnau, henmik o
yipo te hɨram mamiwep yi mɨt au. Yi han
ekitetik eiyisesik. Menmen im mamkepi te
Seten kakwɨr menmen enum mɨrak mɨre
si mamnep han ki kariuwerem au. Hɨram
mamtɨnpɨn mamno mami mamɨt.

17 *God keriuwet Jisas kaa, te kakɨthis
haiu mɨt. Yi han ekitet menmen im, te
hɨram mamkepi mamre wa hesnu mɨt
nemiun mau paan. Yi eiyises hɨm me God
hɨram mamɨr ke hɨne me his God Hɨmɨn
Yaaik keweteiyem.

18 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kakɨkepi te
hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen, yi
eiwenɨpi niuk mɨrak. Hekrit hekrit yi
naanmamre hɨras, yi ap eiyu yain yain
au emɨt! Yi eiyitehi God kakɨkaap mɨt
miyapɨr nɨrak.

19 *Yi eiyitehi God ke hi, te hɨrak kak-
weto hɨm, hi ap yɨnk enuk au, hi ehɨrp
hatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais nɨpaa God
kepakɨnem.

20 *Hi mɨtɨk hatɨp mɨt hɨm yaaim. Te
hi hepu wɨnak enuk ke gavman henterim.
Yi eiyitehi God kakɨkepa hi ap hɨnaain
hatɨp mɨt hɨm mɨrak au. Hi tewen ehɨtpor
menmen har ke nɨpaa hi hɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm mɨkaru

21 *Tikikas, kaiu yinak yaaik kaknen
kakɨtpi menmen yapɨrwe nepei man hi.
Hɨrak mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen me
Mɨtɨk Iuwe Krais.

22 Hi heriuwetek kaknen yi mɨt kakɨtpi
menmen, te yi eiyɨrtei haiu mepu werek
werek, te yi han yaaik eiyu.

23 Hi hanhan God Haai ketike Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais hanhani tatrekyi yi eiyu
werek werek yi eiyisesik.

24 *Hi hanhan God kakrɨak menmen
yaaim me mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han-
han Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨr nis-
esik nemtau hɨm mɨrak werek werek.

Mepɨr keremem

* **6:15** Ais 40:9; Nea 1:15; Ro 10:15 * **6:17** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hi 4:12 * **6:18** Lu 18:1; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **6:19** Ap 4:29; Kl 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20** 2Ko 5:20; Fm 9 * **6:21** Ap 20:4; Kl 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24** 1Pi 1:8

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Wit Filipai

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt me wit Filipai *1:1-11*
Menmen epei man mewaank Pol *1:12-26*
Menmen mɨt nanisesim nentar hɨr ne Krais *1:27–2:18*
Pol kewepyapɨr menmen Timoti ketike Epafrodaitas tɨrɨakem *2:19-30*
Pol katɨp mɨt hɨr naanmɨpre hɨras me mɨt enun netike menmen enum *3:1–4:9*
Hɨm me Pol ketike nɨrak yinan neit wit Filipai *4:10-20*
Pol katɨp mɨt ne Filipai hɨm mɨkaru *4:21-23*

Tɨwei Pol kewisɨk ken mɨt ne Filipai

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr wɨrɨak menmen iuwe me Jisas Krais kerekek. Hawɨr wesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt kerek yinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yetike yi mɨt yekepi yeit wit Filipai, yi yetike mɨt yapɨrwe ein kerek yi yises hɨm me Krais Jisas.

2 *Hawɨr hanhan God Haai kaiu ketike Nɨkan kɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt yapɨrwe nankine tɨwei ik

3 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar hi han kitet hɨrak kerekyi yi yaain te yi mɨt epei yɨrɨak menmen yaaim.

4 Wɨ ham hi hitehi God menmen hi han yaaik hitɨwekhi me yi mɨt yapɨrwe

5 hentar yi yekepa haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, nɨpaa yi yinɨn yemtewem ere in.

6 *Hi hertei menmen im werek werek. God kerekek nɨpaa kerekyi yi yisesik hɨrak kakɨkepi yi yeipisesik werek werek ere maain wɨ Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.

7 Hi hanhan yi mɨt yekre han kai. Im yaaim mentar God epei kɨrɨak yaaim kɨkaap haiu mɨt nɨpaa wɨ hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman o wɨ hi hepu witeik, hi hewepyapɨr hɨm me God hi hari han ke mɨt te hɨr nisesik heriuwe menmen hi hɨrɨakem.

8 *God hɨrak kertei hi hanhan iuwe me yi mɨt yapɨrwe har ke Jisas Krais hanhan yi mɨt.

9 Hi hitehi God te yi mɨt han tewenɨnan wɨsenum, yi eiyɨrtei menmen me God werek werek, yi eiyɨrtei mekam yaaim mekam au enum,

10 *te yi eiyises menmen yaaim iuwe te menmen enum ap mamu mamɨkre han ki au me wɨ Krais pɨke kaknen.

11 *Te in ek Jisas Krais kakrekyi han ki yaaik kau hɨm keriuwe menmen yaaim, yi eirɨak menmen yaaim te God kakɨt niuk iuwe kakɨnterim.

Pol kepu wɨnak enuk, menmen im mɨkaap hɨm me God mamno heriyai heriyai

12 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyɨrtei menmen im epei man merewaank hɨram man mewaank hɨm me God au.

13 *Hɨram men mɨkaap mɨt ne ami ne gavman netike mɨt nau menep menep hɨr nertei hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman ik e hentar hi hises hɨm me Krais.

14 Nai yinan in yapɨrwe hɨr ap nɨnaain te hɨr natɨp mɨt hɨm me God wɨsenum nentar hɨr nɨra hi hepu wɨnak enuk ke gavman ik ek. Hɨr han kitet Mɨtɨk Iuwe Krais kakɨkepi.

15 Mɨt han natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan nanri mɨt nanises hɨm mɨr te hɨr nanwenɨpi niuk mɨr. Mɨt han newepyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr yaain hɨr hanhan nɨrɨakem nankepa.

16 Mɨt han yaain hɨr nɨrɨakem nentar hɨr hanhan neriuwa. Hɨr nertei God kehimɨtena hi naanmɨpre hɨm mɨrak hewepyapɨrem heit in.

17 Mɨt han newepyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan neriuwa au. Hɨr han kitet hɨr nenipau hi yɨnk enuk han enuk

* **1:1** Ap 16:12-40 * **1:2** Ro 1:7; Ga 1:3; Fl 3 * **1:3** Ro 1:8; 1Ko 1:4 * **1:6** 1Ko 1:8; Fl 2:13 * **1:8** Ro 1:9; 2Ko 1:23 * **1:10** Hi 5:14; Fl 2:16; 1Te 5:23 * **1:11** Jo 15:8 * **1:12** 2Ti 2:9 * **1:13** Ap 28:30; Ef 3:1

hentar hi hepu wɨnak enuk ik ek hɨr nari
mɨt yapɨrwe hɨr nanisesi, te hi au.
18 Hɨram emɨrem! Hi han yaaik heriuw-
erem hentar mɨt hɨr newepyapɨr hɨm me
Krais me han kɨr yaaik o han kɨr enuk. Hi
han yaaik ehu entar hi hertei.

Hi hepu tɨ ik, hi hewenɨpi niuk me Krais

19 *God hɨmɨn yaaik kerek Krais epei
keriuwetek kan kakɨkepa kakwisa hi eno
witeik entar yi yitehi God kakɨkepa.
20 *Hi han kitet hi ap epakɨn hɨm me God
te hi yɨnk enuk eriuwe hɨrekes hentarim
te hi han tokik ehu hatɨp mɨt hɨm mɨrak
har ke nɨpaa ein ere in hi hewepyapɨrem.
Hi ehu o maain mɨt ne ami naniyep hi
hahi, hi hanhan mɨt nantɨp Krais hɨrak
yaaik nanɨntar menmen hi hɨrɨakem.
21 *Hi ehu te hi ehises Krais. Hi au hahi
te hi ehɨt menmen yaaim im e: Hi ehu
etikerek.
22 *Hi hahi o ehu, te maain menmen hi
hɨrɨakem mamkaap mɨt nanises Krais. Hi
hepɨtari mekam minɨn. Hi hahi o hi ehu.
23 *Hi han kai kekrit kekrit. Hi hanhan
te hi hahi te hi ehu etike Krais. Hɨram
yaaim iuwe.
24-25 Au, hi amɨ ehu te hi ekepi. Hɨram
minɨn. Hi han kitet hi hahi au ehu te hi
ekepi yi eiyises hɨm me God werek werek
yi han yaaik eiyu eiyɨntar hi wen hepu.
26 Maain hi enen ehu etikewi yi han
yaaik yeriuwa wɨsenum te yi eiwenɨpi
niuk me Krais.

Mɨt ne Filipai netike Pol hɨr nekiyan nanises hɨm me Krais

27 *Mekam mamnen yi han kitet men-
men im. Yi eirɨak menmen yaaim mar
ke mɨt hɨr nises hɨm me God te maain hi
ari o au, hi tewen ehɨmtau hɨm yaaim mɨt
nanɨtpim me yi mɨt, yi eikiyan eiyu han
kiutɨp.
28 Yi ap einaain eiriuwe mɨt enun
nerekyi enum au emɨt! Yi eiyɨrp eitɨp
mɨt hɨm yaaim me God keremem, te
menmen im meteiknor maain God hɨrak
kakɨwaanki, te meteikni yi au maain God
kaktihis yi eiyu werek werek.
29 God kewisi yi yises hɨm me Krais
weinɨm keremem au. God kewis mɨt enun
hɨr nerekyi enum nentar yi yisesik.
30 *Yi yetikewa haiu mekiyan mɨt hɨr
nanwep nanraiwaank nar ke nɨpaa ere in
yi yertei hɨr neiyep nerewaank.

2

Haiu mewenɨn han kaiu han ekitet mɨt hɨr nises hɨm me God

1 Yi han ki kepu tokik kentar yi yises hɨm
me Krais. Yi han yaaik yepu yentar Krais
hɨrak han tewenɨni. Yi yetike God Hɨmɨn
Yaaik yi yau han kiutɨp, yi han ekitet mɨt
yi han etwenɨni.
2 Menmen im epei mau han ki te yi
einipa te hi han yaaik iuwe. Yi eikiyan
eiyu han ekitet menmen miutɨp, yi han
tewenɨn mɨt netike God. Yi eiyu han
kiutɨp kerekek.
3 *Yi ap han ekitetan me yi hɨras keriyen
au. Yi han ekitet mɨt han menmen hɨr han
kitetim.
4 *Yi ap eirɨak menmen te mɨt nantɨp
nanwenɨpi yi iuwe au emɨt! Yi eiwenɨn
han ki yi han ekitet mɨt hɨr ninɨni hɨr
yaain.

Krais kɨnaaiwɨr menmen mɨrak yaaim kekepai te God kewenɨpiyek hɨrak Iuwe

5 Yi han ekitet menmen yar ke Krais
nɨpaa hɨrak han kitetim. Hɨram im:
6 *Hɨrak kertei hɨrak kɨpre God te hɨrak
ap hanhan kaku kakɨr ke hɨrak. Au,
7 *hɨrak keweikɨn sip kewetɨwem hɨrak
hɨrekes keweikɨnhis kɨre mɨtɨk weinɨk
Maria winaak, hɨrak kepɨr ke haiu mɨt.
8 *Hɨrak keweikɨnhis kar ke mɨtɨk
weinɨk, hɨrak kewenɨn han kɨrak kises
hɨm me God. God katɨp hɨrak eki ekɨkaap
haiu mɨt, te hɨrak kises hɨm mɨrak hɨrak
yɨnk kekek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
9 *Hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kɨre
mɨtɨk enuk, te God katɨp hɨrak enuk
au. Hɨrak kewenɨpiyek katɨp hɨrak yaaik
wɨsenuk.
10 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn menmen
yapɨrwe. Hɨrak yaaik wɨsenuk te neimɨn

* **1:19** 2Ko 1:11 * **1:20** 1Pi 4:16 * **1:21** Ga 2:20 * **1:22** Ro 1:13 * **1:23** 2Ko 5:8 * **1:27** Ef 4:1; 1Te 2:12; Fl 4:3 * **1:30** Ap 16:19-40; Fl 1:13 * **2:3** Ga 5:26; Ro 12:10 * **2:4** 1Ko 10:24, 33 * **2:6** Jo 1:1-2, 17:5 * **2:7** 2Ko 8:9; Jo 1:14; Ro 8:3 * **2:8** Jo 10:17; Hi 5:8, 12:2 * **2:9** Ap 2:33; Ef 1:20-21; Hi 1:3-4 * **2:10** Ro 14:11

neit wit ke God o nepu tɨ in o mɨt epei naa
nɨwaai tɨ o tɨpir, hɨr nanɨmtau God kekine
niuk me Jisas, hɨr yapɨrwe nanɨneinɨk
nanwen ninɨp nantɨp nanɨr ik:
11 *"Hɨrak Yaaik au Iuwe," hɨr nan-
wenɨpi God Haai hɨrak iuwe kakɨntar
menmen im me Krais.

Haiu mamre si mamteikɨn mɨt yayiwe ke wɨtaan, haiu emteiknor yayiwe ke God

12 *Nai yinan nɨpaa hi hepu hetikewi
yi yemtau hɨm mai yi yisesim. In ek hi
hepu hetikewi au hi heit yanɨmɨn. Yi
eiyisɨsa eiyɨr ke nɨpaa ein yi yisɨsa te in
ek yi eiyises hɨm mai wɨsenum. Yi eiyises
menmen nɨpaa God kerekyiyem te maain
hɨrak kaktihis. Yi einaain eipɨrpɨr te yi ap
einipek yɨnk enuk ekɨriuwi.
13 *Yi eirɨakem eiyɨntar God hekrit
hekrit kɨrɨak han ki te yi hanhan eiyises
menmen hɨrak hanhan yi eiyisesim.
14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem yi ap
yenehan yenepan yeriuwerem au emɨt! Yi
eirɨakem keremem.
15 *Yi eirɨakem mamɨr im te yi ap eirɨak
menmen enum au yi eiyu yaain. Yi yaire
nɨkerek ne God yi yaain yar ke si me
wɨtaan mɨr, yi yau nɨmɨn ke mɨt hɨr nɨrɨak
enum enum,
16 *yi eiyɨtpor hɨm yaaim me God
mamkaap mɨt hɨr nanu werek. Yi eirɨak
menmen im te maain Jisas pɨke kaknen
hi han yaaik entar hi hertei menmen hi
herekyiyem hɨram weinɨm au.
17 *Yi yises hɨm me God hɨram mar ke
yi yewepwar yewis menmen mau kɨnan
yewet God em. Maain hɨr mɨt naniyep
hi hahi hemkre mamwen hɨram mɨre mɨt
neit tɨpar naam nerpaasem neiyɨm nenke
menmen. Hemkre mai mamwen hɨram
mamkepi yi eiyises God werek werek, te
hi han yaaik wɨsenuk.
18 *Menmen im mamnen te yi han yaaik
eitikewa eiyɨr ke hi han yaaik.

Pol ketpor ke Timoti

19 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas kakwisa
hi eriuwet Timoti kaknen kakɨr yi mɨt te
maain Timoti pɨke kaknen kakɨtpo hi ertei
yi yepu werek yises God, te hi han yaaik
eriuwi.
20 Hi ap mɨtɨk kei yaaik kɨpɨr ke Timoti.
Hɨrak kɨpra te hɨrak hanhan kakɨkaap
yi mɨt eiyu werek werek. Hɨrak kiutɨp
kerekek.
21 *Mɨt han hɨr enun han kitet hɨras.
Hɨr nɨnapen naanmɨpre menmen me Jisas
Krais mɨt nisesim.
22 Te yi yertei Timoti au. Hɨrak mɨtɨk
yaaik han kitet hɨrekes au han kitet yi mɨt.
Hɨrak kekepa hawɨr wewepyapɨr hɨm me
God kepɨr ke nɨkan kɨkaap haai kɨrak.
23 Maain hi ertei mekam mamnen hɨr
nerekyewem te hi hare esiuwe Timoti
kaknen yi mɨt.
24 Hi han kitet Mɨtɨk Iuwe God kakɨkepa
hi eno witeik waswas te hi hetike Timoti
hawɨr waunen wauri.

Pol katɨp hɨm me Epafrodaitas

25 *Hi han kitet hi eriuwet Epafro-
daitas kaknen yi mɨt hɨrak kai yinak
ki yinak, hɨrak ketikewa hawɨr wɨrɨak
menmen miutɨp me God war ke mɨt ne
ami nɨrɨakem. Nɨpaa yi yeriuwetek kan
kekepa me menmen.
26 Hɨrak hanhan kakɨr yi mɨt kentar yi
yemtau hɨrak kɨnap te hɨrak kɨnapen yi
hanhanek hɨrak kɨnap.
27 Nɨpaa menep hɨrak kaa te God han
tewenɨnek kekepik hɨrak kaa au kepu.
Hɨrak han tewenɨnek kerekek au. Hɨrak
han tewenɨna ap kenipek kaa te menmen
im ap merewaank han kai, hi wen hau
hekre wɨnak enuk.
28 Te hi heriuwetek waswas kakno kakri
yi mɨt te yi eiyɨrek yi han yaaik eiriuw-
erek. Yi han yaaik eiyu te hi han yaaik
eriuwi.
29 *Hɨrak kakiun wit yi yayɨrek yi han
yaaik eiriuwe Mɨtɨk Iuwe hɨrak kewisɨk
ap kaa au. Mɨtɨk kar mɨtɨk ik ek yi han
ekitet hɨrak iuwe eiyɨntar
30 hɨrak ap hanhan hɨrak hɨrekes kaku
au. Hɨrak han kitet menmen me Krais,
hɨrak menep kaki, hɨrak kekrehɨr ki hɨrak
kekepa wɨsenum te hɨrak kɨnap.

---

* **2:11** Ro 10:9 * **2:12** Sam 2:11; 1Pi 1:17 * **2:13** Jo 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * **2:15** Dan 12:3; Mt 5:14, 10:16; Ap 2:40 * **2:16** Fl 1:10; 1Te 2:19; Ais 49:4; Ga 2:2 * **2:17** Ro 15:16; 2Ti 4:6 * **2:18** Fl 3:1, 4:4 * **2:21** 2Ti 4:10 * **2:25** Fl 4:18 * **2:29** 1Ko 16:16, 18; 1Ti 5:17

3

Keimɨn kises hɨm me Jisas Krais hɨrak mɨtɨk yaaik

1 *Nai yinan hɨm im mɨkaru hi hetpiyem. Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mɨtɨk Iuwe. Menmen nɨpaa hi hewisiyem, in ek hi hewisiyem heteipim. Hi ap hɨnapen hewisɨm heteipim. Hi hewisɨm mamkepi te yi eiyu werek werek.

2 *Yi naanmamre hɨras me mɨt ein hɨr enun nɨre nepere me yaank, hɨr nanri han ki te yi eiyises menmen me nɨpaa ein me Moses. Yi naanmamre hɨras me mɨt in hɨr natɨp yi eirekir yɨnk ki.

3 *Haiu mɨt in haiu keriyen mɨre mɨt God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak mentar haiu mewenɨpi God meriuwe Hɨmɨn Yaaik kɨrak, haiu matɨp Krais Jisas hɨrak Yaaik haiu misesik. Haiu ap han kitet haiu merekir yɨnk kaiu hɨrak kakɨkepai haiu mamɨt hɨmɨn yaaik haiu mamu mamtike God taau.

4 *Hi hanhan te hi hises menmen me mɨt hɨr nerekir yɨnk hi hisesim te hi au hɨnapen. Mɨt han hɨr han kitet hɨr nerekir yɨnk te menmen im mamkepi hɨr nanu werek, hi hertei nɨpaa hi hinɨni me menmen im.

5 *Nɨpaa hi hemkretuk hi hepu wɨ hispɨnak wikak (8), mɨt nerekir yɨnk kai. Miye wina hi mɨtɨk ke Isrel ke weiwɨk me maam kai Bensamin. Hi Hibru hi ke weiwɨk me Ebraham kerekek. Hi epei hises hɨm me God werek werek hentar hi hises hɨm me mɨt ne Farisi.

6 *Hi han kitet hi hɨrɨak menmen iuwe me God te hi hewaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais hɨr ne weiwɨk me God. Mɨt kerek hɨr ninɨna natɨp hi hises hɨm me Moses werek o au, hɨr natɨp hi yaaik, menmen enum au.

7 *Nɨpaa hi han kitet hɨram menmen iuwe te in ek hi han kitet hɨram menmen weinɨm te hi hises Jisas Krais hɨrak kakɨkepa hahu werek werek.

8 Hi han kitet menmen im nɨpaa hi hisesim hɨram weinɨm keremem au. Menmen yapɨrwe hi han kitetim hɨram weinɨm mentar hi hertei hi hises Krais te menmen mɨrak minɨn menmen yapɨrwe me nɨpaa mamkaap mɨt nanu nantike God. Hi epei heweikɨn sip ewet menmen yapɨrwe marim hi han kitet hɨram mɨre menmen enum meit teipe wenut eim te hi ehises Krais werek werek.

9 *In ek hi ap hɨrɨak menmen iuwe hises menmen me hɨm me Moses werek werek te God katɨp hi mɨtɨk yaaik au. God katɨp hi yaaik hentar hi hemtau hɨm me Krais hi mɨtɨk ke weiwɨk mɨrak. God kewetai menmen yaaim mekre han kaiu kentar haiu mises hɨm me Krais keremem.

10 *Hi hanhan menmen im. Hi hanhan hertei Jisas Krais werek werek ketike menmen iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak ketɨwem wɨ hɨrak kɨnaaiwɨr herwe hei hɨrak kekrit kepu. Hi hanhan menmen nɨpaa menep Krais hɨram mamiyep mamkaap han kai kaki ke menmen enum me tɨ kakɨr ke wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.

11 *Hi hɨrɨak menmen im te maain, hi hahi, hɨrak kakɨkoya hi pɨke ekrit ehu ekiterek.

Pol hanhan hɨrak kakre mɨtɨk yaaik kakɨr ke Jisas

12 *Hi ap hatɨp hi epei hises menmen im me Krais werek werek o hi epei mɨtɨk yaaik. Au, hi wen hisesim te hi har ke Krais hentar hɨrak epei kehimɨtena hi mɨtɨk kɨrak.

13-14 *Nai yinan hi ap han kitet hi epei yaaik hepɨr ke hɨrak. Au, hi hɨrɨak menmen im: Hi heweikɨn sip ewet menmen me nɨpaa ein, h hɨre mɨtɨk kesiuknen resis kakɨt menmen, hi hises menmen me God iuwe te maain hi ehɨt menmen hɨrak kehimɨtan haiu mɨt em. Hɨram menmen im em: God kenɨnau keriuwe menmen Krais Jisas epei kɨrɨakem te hi ano ehu etikerek.

15 *Haiu mɨt haiu mɨre iuwe me menmen me God haiu mau han kiutɨp me hɨm hi epei etpiyem. Yi mɨt han ne yi mɨt ein yi han kitet menmen ham te God kakteikni hɨram enum yi ap eiyisesim au.

* **3:1** Fl 4:4 * **3:2** Sam 22:16, 20; Rev 22:15 * **3:3** Ro 2:29 * **3:4** 2Ko 11:18, 21 * **3:5** Lu 1:59; Ro 11:1; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * **3:6** Ap 8:3 * **3:7** Mt 13:44, 46 * **3:9** Ro 3:21-22 * **3:10** Ro 6:3-5, 8:17; Ga 6:17 * **3:11** Ap 4:2; Rev 20:5-6 * **3:12** 1Ti 6:12, 19; Ap 9:5-6 * **3:13-14** 1Ko 9:24 * **3:15** 1Ko 2:6 * **3:16** Ga 6:16

16 *Yi ap han ekitet menmen im yapɨrwe emɨt! Menmen me God nɨpaa haiu misesim, yi yetikewai haiu wen mamisesim wɨsenum te haiu mamre yaain mamɨr ke Krais.
17 *Nai yinan yi wen eiyises menmen hi hɨrɨakem. Yi eiyɨhimɨtan mɨt hɨr nises menmen nɨpaa yi yɨr haiu mɨt in haiu misesim meteikniyem, te yi yises menmen mɨr.
18 *Nɨpaa wɨ yapɨrwe hi hetpi te in ek hi menep hi hɨkɨt hi hetpiyem heteipim. Mɨt han nare nises Krais te hɨr neriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem neteiknai hɨr nisesik au, hɨr nemipɨn. Hɨr nɨre mɨt enun nepan ne Krais.
19 *Mɨt narik nanɨwaank hɨras hɨr nanɨno si takɨkneni nanɨntar hɨr nises han ke yɨnk kɨr keremem, God au. Hɨr han yaaik newepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem menip mɨt hɨr yɨnk enuk neriuwerem. Hɨr han kitet menmen me tɨ keremem. Yi ap eiyises menmen mɨr au emɨt!
20 *Haiu mɨt ne tɨ ik e au, haiu mɨt ne wit ke God, haiu memerɨr Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak kaknaaiwɨr wit ke God kaknen kaktaihis.
21 *Hɨrak kaknen kaktaihis, hɨrak kakɨkrehɨr yɨnk kaiu maain kaki, hɨrak kaknipek kakweikɨnhis kakre yɨnk kɨrak yaaik iuwe kakriuwe menmen iuwe mɨrak hɨram werek te maminɨn menmen yapɨrwe te hɨrak naanmamprewem.

4

Yi mɨt han yaaik eiyu yi han kiutɨp eiyu han ekitet menmen yaaim

1 *Te nai yinan yi han tokik eiyu eiyɨntar menmen hi epei hetpiyem. Hi han tewenɨni hi hanhan pɨke enen eri, hi han yaaik heriuwi hi ewenɨpi yi mɨt. Mɨt han nanɨr menmen yi yɨrɨakem, hɨr natɨp hɨram menmen yaaim hi heteikniyem.
2 Yuodia hi hetput hɨm manp. Sintiki hi hetput hɨm manp. Yi miyapɨr wik yi eikiyan eiyu han kiutɨp eiyises Mɨtɨk Iuwe Krais.
3 *Hi hituthi ti mɨtɨk yaaik kerek nɨpaa hetikewa wɨrɨak menmen miutɨp, ti akaap miyapɨr wik en enu han kiutɨp nentar hɨr nekiyan nekepa natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr netike Klemen. Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt ein yi yetikeri yekepa te God hɨrak kertei niuk mi mekre han kɨrak yi nɨkerek nɨrak.
4 *Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais. Hi hetpiyem heteipim: Yi han yaaik eiyu.
5 *Yi eiwis mɨt yapɨrwe hɨr enɨrtei yi mɨt ap yises han ki ke menmen yapɨrwe au. Yi yemtau hɨm me mɨt han yentar Mɨtɨk Iuwe Krais kau menep, hɨrak kau ketikewi.
6 *Yi ap yɨnaain han kitet menmen yapɨrwe au emɨt! Yi han yaaik eiriuwe God yi eiyitɨwekhi me menmen yi yɨnaain han kitetim,
7 *te God kakɨkepi kakriuwe menmen mɨrak haiu ap merteiyem hɨrak naanmampri kaknipi yi mɨt yi han yaaik eiyu yi han ekitet menmen werek werek eiyɨntar menmen Krais epei kɨrɨakem.
8 *Hɨm im mɨkaru hi ehɨtpiyem. Yi han ekitet yapɨrwe menmen hɨram ap me memipɨn au hɨram yaaim, menmen mɨt han kitet hɨram yaaim. Yi han ekitet menmen hɨram menip God ketike mɨt hɨr han yaaik, hɨram yaaim te hɨr mɨt hanhan nanisesim. Mekam hɨram yaaim mɨre menmen im yi han kitetim keremem.
9 *Menmen hi epei hetpiyem yi yɨra hi hisesim, yi eiyisesim te God kerek hɨrak kaknipi yi han yaaik eiyu, hɨrak kaku kaktikewi kakɨkre han ki.

Pol han yaaik keriuwe mɨt ne Filipai kentar hɨr newetɨwek menmen mekepik

10 Hi han yaaik iuwe heriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais hentar nɨpaa yi han tewenɨna yekepa. Nepei ein ere in yi han tewenɨna te yi ap yekepa au. In ek yi yekepa yeweto menmen.

* **3:17** 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * **3:18** 1Ko 1:23; Ga 6:12 * **3:19** Ro 16:18, 8:5-6 * **3:20** Ef 2:6, 19 * **3:21** Ro 8:29; 1Ko 15:28, 43-53 * **4:1** 1Te 2:19-20 * **4:3** Sam 69:28; Lu 10:20; Rev 20:12 * **4:4** Fl 3:1 * **4:5** Hi 10:25, 37; Je 5:8-9 * **4:6** Mt 6:25-34; 1Pi 5:7; Kl 4:2 * **4:7** Ais 26:3; Jo 14:27; Kl 3:15 * **4:8** Ro 12:17 * **4:9** Ro 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * **4:11** 1Ti 6:6

11 *Hi ap hetpiyem hentar hi ap hetenen menmen au. Hi epei hertei mekam mamnen hi ap hanhan menmen emɨt. Hi ehu han yaaik heriuwerem.
12 Hi hertei hepu har ke mɨtɨk ketenen menmen aurek, hi hepu har ke mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe. Hi epei hertei werek te wɨ mekam o wit mekam hi hau en, hi nɨnpɨ meiyo o hi tu iuwe, hi han yaaik ehu.
13 *Hi werek te hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hi epei hetpiyem heriuwe menmen iuwe Krais kewetewem kewisɨm mekre han kai.
14 Yi yerekyo yaaim yi yekepa yeweto menmen yaaim me wɨ menmen enum epei man mewa.
15 *Nɨpaa me wɨ hi hɨnaaiwɨr provins Masedonia hewepyapɨr hɨm me God yi mɨt ne wit Filipai keriyen yi yeweto menmen yi yɨre mɨt nɨrak yinan newetɨwek menmen, hɨrak kewetɨr menmen. Mɨt nerer wit wit nekepa au. Yi keriyen.
16 Nɨpaa hi hepeit wit Tesalonaika yi yekepa yeriuwet menmen yi pɨke yeriuwetem yeteipim yekepa.
17 Hi ap hanhan menmen me yi mɨt yeriuwetewem au. Hi hanhan God kakweti menmen yaaim mentar menmen yi yerekyewem.
18 *Hi epei heit menmen yapɨrwe minɨn menmen hi hanhanem. Epafrodaitas ketenɨnem yi yeriuwetek hɨrak kan kewetewem. Menmen im yi yewetewem hɨram yaaim menip God hɨrak han yaaik keriuwi.
19 God kerek epei keriuwet Jisas hɨrak kan kekepai haiu mɨt, hɨrak ketenen menmen yapɨrwe, hɨrak kakwetai menmen haiu metenenim au hɨrak naanmamprai te haiu mamu werek werek.
20 Hi hanhan God kerek hɨrak Haai kaiu, mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak, hɨrak yaaik tipmain enum eik.

Pol katɨp hɨm kike mɨkaru

21 Hi hetike nai yinan in haiu matɨp yi naiu yinan en yises Krais Jisas niutɨp niutɨp haiu metpi yi yaain.
22 *Mɨt yapɨrwe in nises Krais Jisas hɨr netpi yi yaain. Mɨt han nises Krais kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe Sisa, hɨr netpi hɨm iuwe nar ik: “Yi yaain.”
23 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais kerek kakrekyi yi eikiyan eiyu werek werek, hɨrak kaku kakɨkre han ki kaku kakɨt.

Mepɨr keremem

* **4:13** 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * **4:15** 2Ko 11:9 * **4:18** Fl 2:25; Esi 20:41; Ef 5:2 * **4:22** Fl 1:13

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Kolosi

Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik kentar mɨt ne Kolosi *1:1-14*
Krais hɨrak kɨre mekak te hɨrak kɨrɨak mekam *1:15–2:19*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *2:20–4:6*
Pol katɨp mɨt ne Kolosi hɨm gude mɨkaru *4:7-18*

1 *Hi Pol hi hɨre aposel ke Krais Jisas. Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel, te hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi hetike kaiu yinak Timoti

2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God yeit wit Kolosi. Yi nawɨr yinan yaain, yi yises Krais werek werek. Hi hanhan God Haai kakrekyi menmen yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr ne Kolosi nises hɨm me Krais

3 *Hekrit hekrit hawɨr witehi God hawɨr watɨp God hɨrak yaaik kentar yi mɨt yisesik. God kerekek hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.

4 *Hawɨr han yaaik weriuwe God watɨp hɨrak yaaik wentar hawɨr wemtau mɨt natɨp yi yemtau hɨm me Krais Jisas yi yisesim werek werek. Te yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr han kerek hɨr nises hɨm me God, yi yekepi.

5-6 *Yi yemtau hɨm me Krais yi yisesim werek werek, yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr han yentar nɨpaa wɨ yi yinɨn yemtau hɨm me God, hɨram hɨm yaaim metpi me menmen God kakrekyiyem yi yisesim. Yi yisesim yemerɨr menmen God kakwetiyem mamɨt wit kɨrak. Hɨm im yaaim me God wen mepno meprer wit wit mɨrɨak mɨt miyapɨr hɨr nemtewem hɨr nɨre yaain. Hɨram mepno mekepi mar ke nɨpaa hɨm im minɨn men yi mɨt miyapɨr. Nɨpaa yi yinɨn yemtau menmen yaaim God epei kerekyei haiu mɨt em, te in ek yi yertei hɨram hɨm yaaim. Yi yerteiyem yentar

7 *Ipafras epei ken ketpiyem, te yi yerteiyem. Hɨrak mɨtɨk kaiu yaaik kɨrɨak menmen me Krais. Hɨrak ketikewawɨr haiu mɨrɨak menmen miutɨp, hɨrak kekepawɨr katɨp mɨt hɨm me Krais.

8 Hɨrak kan ketpawɨr God Hɨmɨn Yaaik kekepi yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God

Pol kitehi God hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr neit Kolosi

9 *Me wɨ hawɨr winɨn wemtau yi yises hɨm mɨrak, hawɨr witehi God me yi mɨt miyapɨr yentar menmen hawɨr epei wemtau yi yisesim. Hawɨr witehi God hɨrak kakɨkepi yi mɨt miyapɨr te yi eiyɨrtei menmen werek hɨrak hanhan yi yayisesim. God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi yi mɨt miyapɨr han ki te yi ap yepɨtari me menmen mɨrak werek werek au.

10 *Yi eiyɨrtei menmen mɨrak werek werek, te yi yayises menmen God hɨrak hanhan yi yayisesim, te hɨrak han yaaik kakriuweri. Yi yairɨak menmen yaaim heriyai heriyai, han ki kakɨrtei menmen me God iuwe.

11 *God hɨrak Iuwe te kakrɨak menmen yapɨrwe. Hawɨr witɨwekhi hɨrak kakweti pɨnam miutɨp me menmen mɨrak iuwe hɨram mamkepi yi mɨt miyapɨr, te yi han tokik eiyu me menmen enum yapɨrwe mamnen.

12 *Yi han yaaik eiyu eitɨp Haai kaiu God hɨrak yaaik. Hɨrak kerekek kerekyi mɨt miyapɨr yi yɨre yaain, te yi yayɨt menmen hɨrak kehimɨteni kakwetiyem. Hɨrak kakweti yi mɨt yaitike haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe rem mamɨt wit kɨrak yaaik menmen enum mekrerem au.

13 *Haiu mamtɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak kekepai haiu mɨnaaiwɨr menmen enum hɨram mɨre wɨtaan toto hɨram minɨn han kaiu, hɨrak keriyei haiu men mises Nɨkan kɨrak kerek hɨrak God hanhan keriuwerek iuwe, hɨrak Nɨkan naanmɨprai.

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** Ef 1:16; 1Te 1:2 * **1:4** 1Pi 1:4; Ef 1:13, 15 * **1:5-6** Ro 1:13; 1Ti 3:16 * **1:7** Kl 4:12; Fm 23 * **1:9** Ef 1:9, 16-17; Fl 1:9 * **1:10** Fl 1:27; Ef 2:10 * **1:11** Ef 1:19, 3:16 * **1:12** Ef 1:11, 18 * **1:13** Lu 22:53; Ef 2:2 * **1:14** Ef 1:6-7

14 *Nɨkan ke God kerekek hɨrak kekepai
kaktaihis keriuwe hemkre mɨrak nɨpaa
mewen, te hɨrak kesak menmen enum
mekre han kaiu keriuwerem.

Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨrɨak menmen kekepai

15 *Krais hɨrak kɨre God kerek haiu
mɨt miyapɨr ap te mamɨrek taau. Hɨrak
kerekek Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe God
kɨrɨakem.
16 *Hɨrak Krais kinɨn menmen yapɨrwe
kentar hɨrak hɨrekes kɨrɨak menmen mau
nepni, menmen mau tɨ. Hɨrak kɨrɨak men-
men haiu mɨrem metike menmen haiu
ap te mamɨrem au. Im hɨram mɨt ensel
o tɨpir o menmeiyam. God hɨrak kenip
Krais hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe, te
menmen yapɨrwe kerek mau tɨ o mau
nepni, hɨram me Krais.
17 *Nɨpaa menmen ap mepu wen au,
hɨrak Krais kepu. Te hɨrak naanmɨre men-
men yapɨrwe hɨram mepu werek werek
menterik.
18 *Hɨrak kɨre paan ke haiu mɨt miyapɨr
kerek mises hɨm me God, haiu mɨre yɨnk
kɨrak. Hɨrak kerekek hɨrak haai ke men-
men God kɨrɨakem me haiu mɨt miyapɨr
haiu mises hɨm mɨrak. God hɨrak kɨkɨak
Krais kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kinɨn
kau te hɨrak kakinɨn naanmampre men-
men yapɨrwe.
19 *Hɨm im yaaim mentar God hanhan
menmen yapɨrwe me Hɨmɨn Kɨrak kaku
kakɨkre Nɨkan kɨrak hɨmɨn kɨrak.
20 *God hanhan menmen yapɨrwe
hɨram mɨre enun nepan, hɨram meweikɨn
mamtikerek mamu han kiutɨp, menmen
mau tɨ, menmen mau nepni. Hɨrak
kɨrɨakem kinɨn menmen enum keriuwe
hemkre me Krais hɨram mewen mentar
nu tentarakɨt.
21 *Nɨpaa yi mɨt yɨnapen God, te yi ap
yisesik au. Yi yɨrɨak menmen enum. Yi
yɨre mɨt enun nepan ne God.
22 *Te Krais epei kaa kau nu tentarakɨt.
Mar im God in ek hɨrak kerekyei haiu mɨt
metikerek mau han kiutɨp. Krais kerekyei
haiu mɨt em keriuwe yɨnk kɨrak me wɨ
nɨpaa hɨrak kaa, te hɨrak kerekyei haiu
mɨt yaain haiu merp ninaan me God, God
han kitet han kaiu hɨrak yaaik ap menmen
enum mewik au. Mɨt ap te nansiuwe hɨm
mei enum au.
23 *Yi wen han tokik eiyu eiyises hɨm
yaaim me Krais kerek kaa kekepai haiu
mɨt, yi ap eiwis menmen enum mamri
han ki yi eiweikɨn sip eiwet menmen God
katɨp kakwetaiyem, te yi eire mɨt yaain.
Hɨm im yi yisesim hɨram hɨm yaaim nɨpaa
haiu mɨt metpiyem. Hi pol hi hɨre mɨtɨk
God kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak
hi hen hatɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer
wit wit hɨm yaaim yi yisesim.

Pol kɨkaap mɨt miyapɨr ne Kolosi

24 *Hi han yaaik mɨt newaank yɨnk kai,
te hi ekepi heriuwerem, mar ke in ek hɨr
nerewaank. Hi hekrehɨr ke Krais, mɨt
nerewaank, te hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak
mamno heriyai heriyai mamkaap yi mɨt
miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God, yi yɨre
yɨnk ke Krais.
25 *Nɨpaa God kehimɨtena hi hatɨp mɨt
hɨm mɨrak yaaim, te hi hekepi yi mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God, har ke wok
mɨt nɨkaap mɨt han.
26 *Nɨpaa God kepakɨn hɨm im me wɨ
yapɨrwe ap kewepyapɨrem au. Te in
ek hɨrak kewepyapɨrem katɨp haiu mɨt
miyapɨr kerek haiu misesik hɨrak ket-
paiyem.
27 *Hɨrak hanhan kakteiknai haiu mɨt
miyapɨr nɨrak, haiu mamɨrtei hɨm mɨrak
im hɨram yaaim iuwe mamkaap mɨt ne
Isrel nantike mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk
me Isrel. Hɨm im hɨram matɨp mar ik:
Krais kau ketikewi yi eimeriyɨwek hɨrak
kakweti menmen yaaim me God.
28 *Te haiu mɨt aposel mepno mɨt
miyapɨr nerer wit wit han kitet werek
werek hɨm haiu metpor me Krais. Haiu
metpor hɨm manp hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum me tɨpir, haiu meteiknor

* **1:15** Jo 1:18; 2Ko 4:4; Hi 1:3 * **1:16** Jo 1:3, 10 * **1:17** Jo 1:1, 8:58 * **1:18** Ef 1:22-23; Ap 26:23; Rev 1:5 * **1:19** Jo 1:16; Kl 2:9 * **1:20** Ef 1:7, 10; 2:13, 16; 1Jo 2:2; Ro 5:1 * **1:21** Ro 5:10; Ef 2:12, 4:18 * **1:22** Ef 2:14-16, 5:27 * **1:23** Ef 3:17; Hi 3:14; Mk 16:15; 1Ti 3:16 * **1:24** Ef 3:13 * **1:25** Ef 3:2, 7-8 * **1:26** Ro 16:25-26; Ef 3:3-5, 9-10 * **1:27** Ef 1:18; 1Ti 1:1 * **1:28** Ef 4:13

hɨm yaaim me Krais. Haiu mɨrɨak menmen im, te haiu mamnip mɨt miyapɨr hɨr nanises hɨm me Krais werek werek.
29 *Hi hɨrɨak menmen im wɨsenum, te hɨr nanises hɨm me Krais werek werek. Krais hɨrak kari han kai wɨsenum te hi hɨrɨak menmen im.

2

Mɨt ne Kolosi enweikɨn sip enwet hɨm enum me nemipɨn

1 Hi hanhan yi eiyɨrtei menmen im. Hi han kiteti yapɨrwe. Hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hɨkaap yi mɨt miyapɨr yeriuwerem yeit wit Kolosi yetike mɨt miyapɨr han neit wit Leodisia, hɨr netike mɨt miyapɨr nau provins menep kerek nɨpaa hɨr nɨra ninaan mai au.
2 *Hi hɨrɨak menmen im, te han ki hɨrak kaku werek yi hanhan yeriuwehan, yi han ekitet menmen werek, te yi eiyises God werek werek. Hi hanhan yi eiyɨrtei menmen nɨpaa God kɨsawɨnek. Krais hɨrak hɨrekes kɨre menmen nɨpaa God kɨsawɨnek.
3 *Hɨrak kerekek kekre han kɨrak kertei menmen yapɨrwe hɨram mamkepai, te haiu mertei menmen me God werek werek, te haiu emises han kɨrak me menmen hɨrak hanhan haiu emisesim.
4 *Hi hetpi menmen im me Krais, te mɨt han ap nanri han ki nanriuwe hɨm mɨr ham me nemitetpɨn.
5 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi hekre han kai hi han kitet har ke hi hau hetikewi. Hi han kitet har ke hi hau hetikewi, te hi han yaaik hɨr menmen yi yɨrɨakem yɨpɨran yises han kiutɨp, hɨram yaaim yi yises hɨm me Krais werek werek.

Haiu emtike Krais emu han kiutɨp te haiu ap mamises menmen enum memitetpɨn

6 Yar ke nɨpaa yi yemtau hɨm me Krais yi yisesik, te in ek yi eitikerek eiyu han kiutɨp.
7 *Yi eitikerek eiyu han kiutɨp eiyɨr ke nu nekenpɨ ken tɨ kari tɨpar mamkaap nu kaku. Yi han ki eiyu tokik eiyisesik werek werek eiyɨr ke teinɨk mɨtɨk ketenen wɨnak. Yi wen eiyises hɨm yaaim me Krais nɨpaa haiu metpiyem, yi han yaaik eiriuwe God eiyu eiyɨntar menmen hɨrak kerekyiyem.
8 *Yi naanempre hɨras. Yi ap eiwis mɨt han hɨr nanɨnen nanɨtpi hɨm weinɨ keremem mɨt han kitetim nanri han ki hɨr nanɨr ke tɨrpe kari han ke sak, hɨr nanmitipɨn nanriuwerem au emɨt! Mɨt nar ik natɨp me menmen me maamrer o menmen enum me tɨpir me tɨ o me nepni. Hɨr ap natɨp menmen me Krais au.
9 *Yi ap eiyises hɨm mɨr enum eiyɨntar Krais hɨrak kɨre God, menmen mɨrak yapɨrwe mau han ke Krais hɨrekes. Menmen im meteiknai God hɨrak kɨre mekak.
10 *Yi yeit menmen im yapɨrwe me God yentar yi yetike Krais yau han kiutɨp. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt ensel o tɨpir o herwe metike menmen yapɨrwe.
11 *Mɨt nerekir yɨnk ki au, hɨram menmen weinɨm. Yi yetike Krais yau niutɨp, yi yeweikɨn sip yewet menmen enum yi yisesik, hɨram mar ke hɨrak kerekir yɨnk ki.
12 *Nɨpaa wɨ kerek mɨt nɨkɨri neriuwe tɨpar, menmen im hɨram mar ke yi yetike Krais yaa hɨr mɨt newisi. Hɨr pɨke nekekyi yekre tɨpar yerp, hɨram mar ke God kerek nɨpaa kɨkɨak Krais keriuwe menmen mɨrak iuwe, hɨrak kɨkɨan yi mɨt yetikeret yentar yi han kitet hɨrak kɨrɨakem.
13 *Nɨpaa yi ap yises hɨm lo me God yɨrɨak menmen enum yi yises han ki, te menmen im merekyi yi yɨre mɨt enun hɨr epei naa me menmen me God. Te God epei kɨkɨan yi mɨt yi yekrit yetike Krais yau yentar hɨrak epei kesak menmen enum mekre han ki.
14 *God epei kesak menmen enum mekre han kaiu. Mau tɨwei nɨpaa Moses kewisɨm, hɨram matɨp haiu mɨt enun, te haiu mami. Hɨrak God epei keit hɨm im matɨp haiu enun, hɨram maa wɨ nɨpaa mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt hɨrak

* **1:29** Ef 3:7, 20; Fl 4:13 * **2:2** Ef 3:4, 18; Kl 1:26 * **2:3** Ais 45:3; 1Ko 1:24, 30; Ef 3:19 * **2:4** Ro 16:18; Ef 5:6; Kl 2:8 * **2:5** 1Ko 5:3 * **2:7** Ef 3:17, 2:20-22 * **2:8** Kl 2:4 * **2:9** Jo 1:14, 16 * **2:10** Ef 1:21-22 * **2:11** Ro 2:29 * **2:12** Ro 6:4; Ef 1:19-20; Kl 3:1 * **2:13** Ef 2:1, 4-5 * **2:14** Ef 2:14-16; 1Pi 2:24

kaa. Hɨm im hɨram maa metikerek.
15 *God hɨrak kinɨn herwe o tɨpir,
menmen iuwe keriuwe menmen Krais
hɨrak kɨrɨakem kau nu tentarakɨt. Hɨrak
kinɨnem keteikɨn mɨt miyapɨr hɨrak Iuwe,
hɨram au menmen weinɨm.

Haiu maa metike Krais

16 *Hɨm mau tɨwei matɨp haiu mɨt enun
te haiu mami, hɨram epei au mesi. Te yi
ap eiyɨmtau hɨm me mɨt han hɨr neni me
menmen o tɨpar yi yayɨm o me wɨ holide
yi ap eiyisesim eiwenɨpi God eiriuwerem
o wɨ me wenke kaa keit pɨke kewep kan te
yi eiwenɨpi God me wɨ im, o me wɨ Sabat
o menmen mar im au emɨt!
17 *Menmen im hɨram mɨre piksa kere-
mem kerek nɨpaa meteikɨn maamrer naiu
menmen maain Krais hɨrak kakrɨakem.
In ek Krais epei kan kɨrɨakem, te menmen
me nɨpaa ein hɨram weinɨm mamɨt.
18 Yi ap te eiyɨmtau hɨm me mɨt han
nanrekyi enum nantɨp yi ap ne weiwɨk me
God yentar yi ap yewenɨpi niuk me mɨt
ensel. Menmen im au emɨt! Hɨr natɨp hɨr
nepei nɨtyak menmen im me ensel te hɨr
nertei haiu mɨt yapɨrwe emwenɨpi niuk
mɨr. Hɨr natɨp hɨr enun weinɨn newenɨpi
ensel, hɨr natɨp hɨr iuwe, te hɨr mɨt enun
paan tokik nises han kɨr weinɨm.
19 *Mɨt nar ik hɨr ap netike Krais nau
niutɨp au nentar Krais hɨrak kɨre paan
naanmɨpre haiu mɨt kerek haiu mɨre
yɨnk, haiu mau niutɨp. Paan hɨrak kɨkaap
yɨnk ketike hemik, nekeni, naan, hɨram
mɨniuham hɨram mamre iuwe mamɨntar
God kewetai menmen mɨrak iuwe.
20 *Yi mɨt miyapɨr yi yaa yetike Krais, te
hɨrak kekepi yi yɨnaaiwɨr menmen enum
me tɨ. Te yi ap eiyises menmen mɨt ne tɨ
hɨr han kitet hɨr nanisesim, te God kaktɨp
yi yaain. Te yi yenmak te yi wen yises
menmen mɨt ne tɨ hɨr nisesim a? Yi
yenmak te yi yises hɨm lo me mɨt hɨram
matɨp mar ik:
21 **"Yi ap eitenen menmen ham ham,
o yi ap eiyɨnte nin menmen im eiyɨm, o yi
ap eitɨwem eiyɨm einewem au emɨt!"
22 **Hɨm im mɨt keriyen hɨr netpim.
Hɨram ap meke God man au. Hɨr
mɨt keriyen newetaiyem, te haiu ap
mamɨsinehanem au emɨt! Haiu emɨm
keremem.
23 Hɨm im hɨram mari han kaiu haiu
han kitet hɨram yaaim mamkepai haiu
mewenɨpi niuk me ensel, haiu mewenɨn
han kaiu me menmen haiu mewet yɨnk
kaiu em, haiu mewaank yɨnk kaiu. Te
menmen im ap mamkepai haiu mɨt te
haiu maminɨn menmen enum mekre han
kaiu taau!

3

God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yetike Krais yi yau

1 *Nɨpaa God kɨkɨak Krais kerek
kekrehɨr ke haiu mɨt hɨrak kaa. Menmen
im hɨram mar ke God kɨkɨan yi mɨt
miyapɨr yi yetike Krais yau niutɨp. Te yi
hanhan eiyises menmen me wit ke God
kerek Krais kau menep his yaaim me God
kerek mɨt iuwe newi, hɨrak naanmɨpre
menmen.
2 *Yi han ekitet me menmen mepu wit
kɨrak, ap menmen mau tɨ ik au emɨt!
3 *Yi han ekitet me menmen mepu wit
kɨrak Heven eiyɨntar yi epei yaa me men-
men enum me nɨpaa yi yisesim. Te God
kɨkan yi mɨt miyapɨr yetike Krais, yi yɨre
niutɨp, God naanmɨpre menmen im.
4 *Krais hɨrak kenipai haiu metikerek
haiu mau niutɨp. Maain hɨrak pɨke kak-
nen kakwepyapɨr hɨrekes, haiu mamtik-
erek mamu mamɨt menmen yaaim me
God.

Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi eiyises menmen yaaim

5 *Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi yewenɨn
han ki me menmen enum yi hanhanem,
hɨram enum me tɨ ik e. Hi hetpi me
menmen mar im. Menmen me yi mɨt
yetike miyapɨr yi yariyanhis yewenɨnem,
o mɨt netike mɨt han neyawan, o yi han-
han yeriuwe menmen enum o yi hemkre
menepam me menmen, hɨram menmen

* **2:15** Kl 1:13 * **2:16** Ro 14:1-12 * **2:17** Hi 8:5, 10:1 * **2:19** Ef 2:21, 4:15-16 * **2:20** Ga 4:3-5, 9 * **2:21** 1Ti 4:3 * **2:21** Ef 6:4 * **2:22** Ais 29:13; Mt 15:9 * **2:22** Ef 6:5-8 * **3:1** Kl 2:12; Mk 12:36, 16:19; Ef 1:20 * **3:2** Mt 6:33 * **3:3** Ro 6:2; 2Ko 5:14 * **3:4** Fl 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:5** Ro 6:6, 11, 8:13; Ef 4:19, 5:3-5

enum mar ke yi yeweikɨn sip yewet God.
Hɨram mekrehɨr ke God.
6 *Maain God kakɨwaank mɨt miyapɨr
kerek ap nises hɨm mɨrak kakɨntar hɨr
nɨrɨak menmen enum hi epei hetpiyem im
e.
7 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yises han ki
enuk kar ik te yi yɨrɨak menmen enum
yar ke mɨt miyapɨr kerek maain God
kakɨwaanki.
8 *Te in ek yi eiweikɨn sip eiwet men-
men yapɨrwe mar im. Yi ap han enuk
eiriuwehan au, yi ap einehan eiwepnakan
au, yi ap einehan eitike miye haai o mɨt
han yi eitɨpan enum enum me yi yewɨr
paan yewepik o yenke yehes yeriyaak, o
menmen enum mar im au emɨt!
9-10 **Yi ap eiwisesanek me menmen yi
yetpim au emɨt, eiyɨntar yi epei yeweikɨn
sip yewet menmen enum me nɨpaa yi
yɨrɨakem wɨ kerek yi ap yises God au. In
ek, yi yɨre mɨt han yaain. God kerekyi
yi mɨt han yeweikɨn yɨre yaain. Hekrit
hekrit hɨrak keweikɨn han ki yi yɨre mɨt
yaain, yi yayu yayɨr ke God, te yi yerteiyek
werek werek.
11 *Me menmen yaaim im God
kerekyeiyem hɨram menmen weinɨm, te
mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel kerek nerekir
yɨnk kɨr, o mɨt ne Grik hɨr ap nerekir yɨnk
kɨr, o mɨt hɨr nen skul o au, o mɨt hɨr
netenen pewek mei yapɨrwe, o hɨr mɨt ap
netenen menmen auri. Hɨram menmen
weinɨm. Menmen hɨram iuwe hɨram
menmen im. Krais kerekek hɨrak Iuwe,
hɨrak kau kekre han ke yi mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek yi yises hɨm mɨrak.

Yi mɨt miyapɨr yi eiyises menmen yaaim me hanhan yeriuwehan

12 *God epei kehimɨteni yi mɨt miyapɨr
nɨrak, hɨrak hanhan keriuweri iuwe. Te
yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han yi
eirekyor menmen yaaim. Yi ap han kitet
yi yɨre mɨt iuwe au. Yi yɨrɨak mɨt menmen
yaaim eitpor hɨm main main. Yi eiwis mɨt
han hɨr nanises han kɨr me menmen te yi
eiwenɨn han ki ap han enuk eiriuweri.
13 *Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt
hɨrak mɨtɨk hak kerekyɨwek enum ap
kertei hɨram enum, mɨtɨk hak eik katɨp,
"Hɨram menmen weinɨm. Maain hɨrak
kakɨrtei." Krais epei kesak menmen
enum haiu mɨrɨakem, katɨp hɨram nepei
au, te haiu emises menmen mɨrak
hɨrak kɨrɨakem. Menmen mɨt han
nerekyeiyem, haiu mamɨsak menmen
enum hɨr nerekyeiyem haiu ap han
kitetim au. Haiu mamtɨp hɨram nepei au
mesi.
14 *Menmen ham im hɨram minɨn. Yi
hanhan yeriuwehan. Menmen im hɨram
mɨre let mɨtɨk kakɨr kau tu keiyɨk kɨwarm
laplap mɨrak hitokim (o tokim). Menmen
me yi hanhan yeriuwehan hɨram mɨre
let, hɨram mamkaap mɨt miyapɨr nau han
kiutɨp werek werek.
15 *Krais epei kenipai haiu mekiyan
mau meit, te haiu emwis menmen im.
Hɨram naanmamrai me menmen yapɨrwe
haiu mɨrɨakem. Nɨpaa God kari han ki
yi yayu yaire yɨnk miutɨp, yi yayɨt men-
men me Krais hɨram mamkaap han ki
kaku werek werek. Te yi han yaaik eiyu
eiyɨnterim.
16 *Hɨm me Krais hɨram mamu
mamɨkre han ki iuwe hɨram naanmamri,
te hɨram mamkepi yi mɨt me wɨ yi
yaikapan yeriuwe menmen me God yi
yaitɨp mɨt han em werek werek, o yi
eiwɨrnak eiyɨkteni me menmen. Yi han
yaaik yeriuwe God eitpɨwek hɨrak yaaik,
te yi eiyine henye me tɨwei Sam, o yi eiyine
henye ham eiyɨt wɨnak ke God, yi eiyine
henye te hɨram mamkaap han ki kaku
tokik.
17 *Menmen ham yapɨrwe yi yɨrɨakem
o yi yetpim, yi yekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe
Jisas yi yɨrɨakem. Yi eitɨp God hɨrak
yaaik eiyɨntar menmen yaaim Krais hɨrak
kerekyiyem.

Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr neitan, hɨm me nɨkerek nɨr

18 *Yi miyapɨr kerek epei yeit mɨkaan ni,
yi eiyɨmtau hɨm mɨr. Menmen im hɨram

* **3:6** Ef 5:6 * **3:8** Ef 4:25-31, 5:4 * **3:9-10** Ef 4:22, 25 * **3:9-10** Ef 4:24 * **3:11** Ga 3:28 * **3:12** 1Pi 2:9; Ef 4:2, 32 * **3:13** Ef 4:32, 5:2 * **3:14** Ro 13:8-10; 1Ko 13:13; Ef 4:3 * **3:15** Ef 4:4; Fl 4:7; 1Ko 12:13, 27 * **3:16** Ef 5:19 * **3:17** 1Ko 10:31; Ef 5:20 * **3:18** Ef 5:22 * **3:19** Ef 5:25

yaaim mentar yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.
19 *Yi mɨkaan nɨr, yi hanhan eiriuwe miyapɨr ni. Yi ap eirekyor enum eiyɨtpor menmen hɨm tokik tokik eiriuwerem au emɨt!
20 *Nɨkerek yi eiyises hɨm me miye haai ni eiyɨntar menmen im hɨram menip Mɨtɨk Iuwe God hɨrak han yaaik keriuwi.
21 Yi haairer yi ap eine nɨkerek ni eiyɨtpor enum enum eiri han kɨr ere hɨr nine han enuk nemtaantɨwo nau neit au emɨt!

Hɨm me mɨt iuwe netike wok mɨt nɨr

22 Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt iuwe, yi yɨrɨak menmen yaaim keremem wɨ kerek hɨr nerp menep naanmɨpri yi yɨrɨakem, te hɨr nantɨp yi yaain au emɨt! Hekrit hekrit yi eirɨakem yaaim eiyɨntar yi yɨrɨakem me mɨt kerek naanmɨpri keriyen au. Yi yɨrɨakem eiyɨntar yi yɨnapen einip Mɨtɨk Iuwe God hɨrak yɨnk enuk kakriuwi.
23 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem, yi hanhan yɨrɨakem. Menmen yi yɨrɨakem, hɨram ap me mɨt keriyen au. Hɨram me God.
24 Yi eirɨak menmen yaaim eiyɨntar yi yertei maain God kakweti menmen. Yi eiyɨt menmen kerek hɨrak ketenenim. Yi han ekitet menmen im. Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak kinɨn naanmɨpri yi yɨrɨak menmen mɨrak keremem.
25 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak enum, maain God kakrekyor menmen enum kakɨnterim. Hɨrak han kitet haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran.

4

1 *Yi mɨt iuwe, yi yɨrɨak menmen yaaim me mɨt kerek nerekyi menmen eiyɨntar yi yertei Mɨtɨk Iuwe ki Krais, hɨrak naanmɨpri hɨrak kepu wit kɨrak hɨrak kɨri.

Hɨm me mɨt nitehi God menmen, hɨr nɨrɨak menmen yaaim

2 *Hekrit hekrit yi wen eiyitehi God menmen. Yi yɨrɨakem yi han ekitet menmen werek werek yi yaitɨp God hɨrak yaaik.
3 *Yewaai meruri yi yitehi God me menmen, yi eiyitɨwekhi me haiu mɨt in. Yi eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨkepai kakwisai haiu mamwepyapɨr hɨm me Krais nɨpaa God kɨsawɨnem. Hi heit wɨnak enuk ke gavman hentar hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak.
4 *Yi eiyitehi God hɨrak kakɨkepa hi tewen hatɨp mɨt hɨm me God werek werek har ke nɨpaa God kehimɨtena hi hatɨp mɨt em.
5 *Yi ap eiwis wɨ miutɨp mamno te yi ap eirɨak menmen yaaim. Haiu ap te mamu tɨ ik me wɨ yapɨrwe au, te yi han ekitet werek menmen yi eirɨakem mau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr hɨr ap nises hɨm me God.
6 *Menmen yapɨrwe yi yayɨtpim hɨram yaaim mamkaap mɨt mamɨr ke menmen sol mewim yi yaam, te menmen mɨt hɨr nanitihi yi mɨt em, yi eiyɨrtei werek me menmen eiwenhi eiyɨtpor menmen.

Pol keriuwet Tikikas ketike Onisimas tatnen Kolosi

7 *Hi eriuwet Tikikas kaknen yi mɨt kakɨtpi yi mɨt me menmen hi hɨrɨakem. Hɨrak kaiu yaaik, te hi hanhan heriuwerek. Hɨrak mɨtɨk yaaik kekepa keriuwe menmen, hɨrak ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais.
8 *Hi eriuwetek kaknen yi mɨt te hɨrak kakɨtpi menmen im. Hɨrak kakɨtpi menmen me haiu mɨt, te hɨrak kakrekyi yi han yaaik eiyu.
9 *Hi heriuwet Onisimas ketikerek ten yi mɨt en. Onisimas hɨrak kaiu yinak yaaik, hɨrak mɨtɨk ke yi mɨt en. Maain hɨrakɨt tatiun ein epei au, hɨrakɨt tatɨtpi menmen yapɨrwe epei man haiu mɨt in.

Pol kesiuwe hɨm yaaim men mɨt ne Kolosi

10 *Aristakas, kerek ketikewa hawɨr wekre wɨnak enuk ke gavman, hɨrak ketike Mak hɨrakɨt tesiuwe hɨm tetpi yi yaain. Yi yertei Mak hɨrak wekne ke

* **3:20** Ef 6:1 * **3:25** Ro 2:11 * **4:1** Lev 25:43, 53; Ef 6:9 * **4:2** Ef 6:18; Fl 4:6 * **4:3** Ro 15:30; Ef 6:19; 1Ko 16:9 * **4:4** Ef 6:20 * **4:5** Ef 5:15-16; 1Te 4:11-12 * **4:6** Ef 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7** Ef 6:21 * **4:8** Ef 6:22 * **4:9** Fm 10-12 * **4:10** Ap 12:12, 13:13, 19:29; Fm 24

Banabas, nɨpaa hi hetpi hɨrak kaknen yi
naanmamrɨwek.
11 Josua kerek niuk mɨrak ham Jastas,
hɨrak kesiuwe hɨm ketpi yi yaain. Mɨtɨkɨt
wikak it hɨrakɨt keretet, te weiwɨk me Isrel
hɨrakɨt tises hɨm me Krais, hɨrakɨt tekepa
haiu mɨrɨak menmen me God hɨrakɨt
tenipa hi han yaaik.
12 *Epafras keswi hɨm ketpi yi yaain.
Hɨrak mɨtɨk ke wit ki Kolosi, hɨrak kɨrɨak
menmen me Krais Jisas. Hekrit hekrit
hɨrak kitehi God iuwe me yi mɨt, te yi
han tokik eiyu me menmen me God, te yi
eiyɨrtei werek werek menmen God han-
han yi eiyisesim.
13 Hi hertei menmen im, te hi hetpiyem.
Hɨrak kitehi God yapɨrwe me yi mɨt yetike
mɨt han ne wit Leodisia netike mɨt ne wit
Hirapolis.
14 *Luk hɨrak dokta kaiu yaaik, hɨrak
ketike Dimas hɨrakɨt teswi hɨm tetpi yi
yaain.
15 Yi eikrehɨr kai yi eisiuwe hɨm eitɨp
mɨt naiu yinan neit wit Leodisia hɨr
yaain. Hɨr netike mɨte Nimpa wetike mɨt
miyapɨr han hɨr nererik neit wɨnak kɨre
hɨr newenɨpi niuk me God.
16 Yi nepei yekine tɨwei ik epei au, yi
eisiuwerek ekno mɨt miyapɨr ne God neit
Leodisia te hɨr nanrerik nanɨt wɨnak ke
God ein nankinaak. Hɨr nanɨswi tɨwei kɨr
hi hewisiyek, te yi eikinaak yayɨt wit ki.
17 *Yi eitɨp Akipas hɨrak kakrɨak men-
men Mɨtɨk Iuwe God kehimɨtanɨwekem
ere epei au mamɨsi.
18 *Hi Pol heriuwe his mai hi hewisi
hɨm mai kike im pɨnam hetpi yi yaain.
Yi ap han kaa hi hepu hekre wɨnak enuk
ke gavman. Hi hanhan God kakrekyi
menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **4:12** Kl 1:7 * **4:14** 2Ti 4:10-11; Fm 24 * **4:17** Fm 2 * **4:18** 1Ko 16:21

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1*
Pol kewepyapɨr menmen mau han kɨrak *1:2–3:13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1-12*
Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas pɨke kaknen *4:13–5:11*
Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika menmen hɨr enisesim *5:12-22*
Pol katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:23-28*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Haiu hanhan God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol han yaaik mɨt ne Tesalonaika nises God werek werek

2 *Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek mentar yi mɨt.

3 *Hekrit hekrit haiu metpɨwek hɨrak yaaik kentar menmen yaaim yi yɨrɨakem yentar yi yises hɨm mɨrak, yi han tewenɨnek, yi yɨrɨak menmen iuwe, yi han tokik yepu yemerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen.

4 Naiu yinan, God hanhani, te haiu mɨt mertei hɨrak kehimɨteni yi nɨrak.

5 *Haiu mertei menmen im mentar yi ap yemtau hɨm me Krais haiu metpiyem weinɨm au. God Hɨmɨn Yaaik kerekir han ki keriuwe hɨm mɨrak te yi yertei hɨm mɨrak yaaim. Yi yertei menmen nɨpaa haiu mɨrɨakem mamkepi yi eiyu werek.

6 *Yi yeit hɨm me God yisesim te mɨt neriwaank. Te yi ap han enuk au. God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ki te yi han yaaik yepu. Yi epei yɨrɨak menmen yi yɨr haiumɨt mɨrɨakem metike menmen Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨriakem.

7 *Mar im yi yeteikɨn mɨt ne provins Masedonia ketike provins Akaia kerek nises hɨm me God, yi yeteiknor menmen yaaim maain hɨr enisesim.

8 *Hɨm me God kerek yi yatɨp mɨt em hɨram men heriyai heriyai mar ke mɨt hɨr newɨr tukɨn kerer wit wit. Hɨm men provins Masedonia ketike provins Akaia keremem au. Hɨm epei men merer wit wit te mɨt nemtau yi yises hɨm me God. Te haiu ap metporem au. Hɨr hɨras nemtewem.

9 *Mɨt nerer wit wit hɨr hɨras natɨp me menmen mekrit nɨmɨn ke yi mɨt nɨpaa haiu mepu metikewi, yi yeweikɨn sip yewet tɨpir, yi yises God kiutɨpen kerekek kepu tipmain tipmain enum eik. Ninaan me tɨpir kerek mɨt natɨn mai teinɨk hɨram menmen weinɨm.

10 *Hɨr natɨp yi yemerɨr Nɨkan kɨrak kaknen kaknaaiwɨr wit Heven, hɨrak niuk mɨrak Jisas kerek nɨpaa kaa keit. Te God kɨkɨak hɨrak kepu kekepai naanmɨprai mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum God kakrɨak mɨt em kakɨntar hɨr nɨrɨak menmen enum.

2

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Tesalonaika

1 *Nai yinan, yi hɨras yertei nɨpaa haiu man metpi hɨm me God, hɨram ap man weinɨm au.

2 *Yi yertei nɨpaa haiu mepu wit Filipai mɨt newep nerekyei enum nereiwaank. Te God kekepai haiu ap mɨnaain mɨt enun nepan naiu en. Au, haiu man metpi hɨm yaaim me God.

3 Haiu metpi menmen im, haiu memitipɨn au. Haiu metpi hɨm metari au. Haiu metpi hɨm werek werek. Haiu han kitet haiu metpiyem te haiu mamri menmen mi au, o haiu mises menmen enum, o haiu memitipɨn meriuwerem au.

4 *Nɨpaa God skelim han kaiu epei au, hɨrak katɨp hɨram werek te haiu matɨp

* **1:1** Ap 17:1-10; 2Te 1:1 * **1:2** Fl 1:3-4; Kl 1:3; 2Te 1:11 * **1:3** 1Ko 13:13; Kl 1:4-6 * **1:5** 1Ko 2:4-5; 4:20 * **1:6** 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Ap 17:5-9 * **1:7** 1Pi 5:3 * **1:8** Ro 1:8 * **1:9** Ap 14:15 * **1:10** Ta 2:13; Ap 17:31; 1Te 5:9 * **2:1** 1Te 1:5, 9 * **2:2** Ap 16:19-24, 17:1-9 * **2:4** 1Ti 1:11; Ga 1:10; Jer 11:20

mɨt hɨm mɨrak. God kertei han kaiu te
haiu matɨp mɨt hɨm mɨrak haiu mɨrɨak
God han yaaik meriuwai kerekek. Mɨt au.
5 *Yi yertei nɨpaa me wɨ haiu mepu
metikewi, hekrit hekrit haiu metpi hɨm
haiu ap mari han ki ke menmen miutɨp
au. Haiu ap mɨrɨak menmen im me God
memitipɨn te haiu mamri menmen mi au.
God kertei haiu matɨp werek.
6 *Haiu ap mɨrɨak menmen im te haiu
mamɨt niuk iuwe me yi mɨt o mɨt han
au. Krais keriuwetai haiu mɨt haiu aposel
nɨrak, te haiu hanhan mitihi yi yaitɨp
haiu mɨt iuwe, hɨram yaaim. Te haiu au
mɨnapen.
7 Nɨpaa haiu mepu metikewi haiu
naanmɨpri mar ke mɨte hɨre naanmɨpre
nɨkerek nɨre. Haiu mitihi me menmen au.
8 Haiu hanhani haiu meweti hɨm me
God keremem au. Nɨpaa haiu hanhan
mamkepi iuwe, te haiu han yaaik mami
mamkepi te yi eiyises God werek werek.
9 *Nai yinan, yi epei yertei haiu metpi
hɨm me God keremem. Haiu mɨrɨak
menmen iuwe wanewik wɨtaan me wɨ
yapɨrwe te haiu mamri menmen mi
mamɨm au.
10 Yi yetike God yi yertei menmen haiu
mɨrɨakem me yi mɨt kerek yises hɨm
me God. Haiu mɨrɨak menmen yaaim
kerek God han yaaik keriuwerem kere-
mem. Menmen enum au.
11 *Haiu mɨre haai katɨp nɨkerek nɨrak
menmen, haiu metpi hɨm manp, haiu
mekepi yi han yaaik yepu, haiu metpi hɨm
iuwe,
12 *te hekrit hekrit yi eiyises God werek
werek. Hɨrak kehimɨteni yi yayu yaitik-
erek hɨrak naanmamri yi yayɨt menmen
yaaim mɨrak.

Mɨt ne Tesalonaika han tokik nepu me menmen enum mewaanki

13 *Hekrit hekrit haiu mitehi God
metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek me
menmen ham im. Nɨpaa haiu metpi hɨm
me God, yi han kitet hɨram hɨm me mɨt
keremem au. Yi han kitet hɨram hɨm me
God. Hɨm im hɨram mɨrɨak menmen iuwe
mekre han ki te yi yises hɨm mɨrak.
14 *Yi mɨt yi epei yar ke mɨt ne weiwɨk
me God neit provins Judia kerek nises
Jisas Krais. Ni yinan ein hɨr mɨt ne weiwɨk
mɨr Isrel hɨr nerekyor enum nar ke mɨt ne
weiwɨk mi in hɨr nerekyi enum yentar yi
yises hɨm me Krais.
15 *Nɨpaa maamrer ne mɨt ne Isrel
nenep mɨt profet kerek newepyapɨr hɨm
me God natɨp mɨt em. Te in ek hɨr epei
nenep Mɨtɨk Iuwe Jisas. Hɨr in ek nerekyei
menmen enum hɨr nɨrɨak God han enuk
keriuweri. Hɨr nɨrɨak mɨt yapɨrwe enum
nentar menmen im.
16 *Hɨr newenai haiu matɨp mɨt nerer
wit wit nɨrapɨt tɨ me Isrel hɨm me Krais,
te hɨr neweikɨn sip newet menmen enum
God kakɨkepi. Nɨpaa ere in hɨr mɨt enun
nɨrɨak enum im. Te menmen iuwe enum
God kakrɨakem epei mamnen.

Pol hanhan pɨke kaknen kakɨr mɨt ne Tesalonaika

17 *Nai yinan, mɨt ne Isrel nepɨrai haiu
men mɨnaiwɨri me wɨ mei kike. Au, han
kaiu wen kau ketikewi. Haiu mar ke
nɨkerek nau weinɨn miye haai au. Haiu
hanhan mamɨr ninaan mi, haiu han kitet
mamɨrkeik te haiu mamnen mamri.
18 Hi Pol hɨrekes hi hanhan anen ari yi
yapɨrwe. Taau, hekrit hekrit Seten hɨrak
kerekir yayiwe kaiu.
19 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas pɨke
kaknen kaktaihis, haiu mamtikerek
mamu. Maain me wɨ im haiu mamtɨp
mekam? Kenmak te haiu han yaaik
mamu? Haiu han yaaik menteri yi mɨt
keriyen.
20 Yi mɨt hɨras keriyen, yi yɨre niuk maiu
iuwe. Yi yɨrɨak han kaiu yaaik iuwe.

3

Pol keriuwet Timoti kaknen kakɨkepi han tokik nanu

1 *Te haiu ap wen memerɨr wɨ meiyam
au. Haiu han kitet hɨrak yaaik te hawɨr
wiketeret wau wit Atens,

* **2:5** Ap 20:33; 2Pi 2:3; Ro 1:9; 1Te 2:10 * **2:6** Jo 5:41, 44 * **2:9** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **2:11** Ap 20:31 * **2:12** Fl 1:27; 1Pi 5:10 * **2:13** 1Te 1:2; 2Te 2:13; Ga 1:11-12 * **2:14** Ap 17:5 * **2:15** Ap 2:23, 7:52 * **2:16** Mt 23:32-33 * **2:17** 1Te 3:10 * **2:19** Fl 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * **3:1** Ap 17:15 * **3:2** Ap 16:1-3

2 *haw‡r weriuwet Timoti kan k‡ri.
H‡rak kaiu yinak ketikaw‡r m‡r‡ak men-
men me God, h‡rak kat‡p m‡t h‡m yaaim
me Krais. Haw‡r wauriuwetek kaknen
kak‡kepi yi han tokik eiyu eiyises menmen
me God.
3 *Te yi m‡t eiweik‡n sip eiwet h‡m me
God eiy‡ntar menmen enum im au. Yi
h‡ras yertei God kehim‡teni me menmen
enum im.
4 *N‡paa haiu mepu metikewi, haiu
metpi h‡r m‡t nanrekyei enum nan‡ntar
haiu mises h‡m me Krais. Menmen im
epei man mar ke n‡paa haiu metpiyem.
5 *Te hi ap wen hemer‡r w‡ meiyam au.
Hi heriuwet Timoti h‡rak ken kak‡rtei yi
wen yises h‡m me God werek werek o au.
Hi h‡naain Seten kakri han ki, te menmen
haiu m‡r‡akem h‡ram mamre wein‡m.

Timoti p‡ke kan Pol ketp‡wek m‡t ne Tesalonaika nises God werek

6 *In ek Timoti kinaiw‡ri h‡rak epei kan
in ketpaw‡r h‡m yaaim im. H‡rak kat‡p yi
wen yises h‡m me God, yi hanhan m‡t han.
Yi wen hanhanai haiu m‡t in, yi hanhan
yairai yay‡r ke haiu hanhan mamri.
7 *Haiu mepu han yaaik mentar yi m‡t
wen yises h‡m me God. M‡t nerekyei men-
men enum, haiu ap han enuk au. Menmen
haiu memtewem me yi m‡t mekepai haiu
han yaaik mepu.
8 Yi wen eiyises h‡m me God eiyu han
tokik, te haiu mamu werek werek.
9 Haiu mat‡p God mekam te haiu
meteikn‡wek haiu han yaaik w‡senuk
meriuwerek mentar h‡rak k‡kaap yi m‡t?
Taauye!
10 Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu
mamri mamkepi werek iuwe yay‡t men-
men me God.

Pol kitehi God kak‡kepi nan‡no nan‡r m‡t ne Tesalonaika

11 *Haiu hanhan God Haai kaiu kaktike
M‡t‡k Iuwe kaiu Jisas h‡rekses tatkepai
haiu mamno mamri.
12 Haiu hanhan M‡t‡k Iuwe kaknipi yi
han tewen‡n ni yinan w‡senum ere yi
hanhan m‡t yap‡rwe yay‡r ke haiu m‡t
hanhani.
13 *Haiu hanhan God kakr‡ak menmen
im, h‡rak kaknip han ki tokik. Te maain
M‡t‡k Iuwe kaiu Jisas p‡ke kaknen kak-
tike m‡t n‡rak yaain h‡rak kehim‡teni h‡r
n‡rak, yi eiyu werek werek han ki yaaik
prar prar yay‡t ninaan me God Haai kaiu.

4

Menmen God hanhan haiu mamr‡akem

1 *Naiu yinan in ek hi hewisi h‡m ham.
N‡paa haiu metpi meteikni markeik te yi
eiyises God te yi eireky‡wek han yaaik
keriuwi. Haiu mertei yi y‡r‡akem, te haiu
mekreh‡r ke Jisas, haiu metpi h‡m manp
te yi eir‡akem w‡senum.
2 Yi yertei h‡m n‡paa haiu metpiyem
mekreh‡r ke Jisas.
3 *Menmen im God hanhan yi eiyisesim.
Yi eiyu han yaaik prar prar, yi yisesan
y‡r‡ran au em‡t!
4-5 **Yi m‡t yap‡rwe niut‡p niut‡p yi wen
eiy‡rtei eiy‡t m‡yap‡r ni h‡ras yay‡r ke
m‡t ap nertei God h‡r nis‡san n‡r‡ran. Te
yi eiyisesim au em‡t! Yi yay‡t miyap‡r
eiyises menmen yaaim God han yaaik
kak‡riuwerem.
6 *Yi ap eir‡ak ni yinan menmen enum
eiri miyap‡r n‡r eiriyanhis eiwen‡nem au
em‡t. Yi ap eir‡ak menmen enum mar
im mentar n‡paa haiu metpi M‡t‡k Iuwe
kaknep m‡t nar ik.
7 *N‡paa God kehim‡tenai haiu m‡r‡ran
o m‡r‡ak menmen enum au. H‡rak ke-
him‡tenei haiu mamises menmen yaaim,
te haiu mamu han yaaik prar prar.
8 *Keim‡n keweik‡n sip kewet h‡m im
h‡rak keweik‡n sip kewet m‡t keriyen
au. H‡rak keweik‡n sip kewet God kerek
kewetai H‡m‡n k‡rak Yaaik te haiu emu
han yaaik prar prar.
9 *Hi ap ewisi h‡m mei mamno yi m‡t
me yi hanhan yeriuwe ni yinan au. Yi
epei yertei yisesim. God epei keteikni yi
hanhan yeriuwe ni yinan.

* **3:3** Ef 3:13; 2Ti 3:12 * **3:4** Ap 14:22 * **3:5** Fl 2:16 * **3:6** Ap 18:5 * **3:7** 2Te 1:4 * **3:11** 2Te 2:16 * **3:13** Fl 1:10; 2Te 1:7, 10 * **4:1** 2Te 3:6 * **4:3** 1Te 5:23; Hi 10:10; 1Pi 1:16 * **4:4-5** 1Ko 6:13, 15 * **4:4-5** Sam 79:6 * **4:6** Sam 94:1 * **4:7** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8** Lu 10:16; Esi 36:27, 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9** Jo 13:34 * **4:10** 2Te 3:4

10 *Yi wen hanhan ni yinan nerer wit wit
neit provins Masedonia, te haiu metpi hɨm
manp yi naiu yinan, yi hanhani yapɨrwe.
11 *Yi hanhan eiyu werek werek, yi
eiyises menmen mi keremem. Yi eiyu yain
yain au emɨt! Yi eirɨak menmen mi mar ke
nɨpaa haiu metpi,
12 *te mɨt kerek ap nises God hɨr han
kitet yi yaain. Yi eirɨakem te ni yinan ap
te naanmamri me menmen yi yayɨm au
emɨt!

Maain Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen kakɨkɨan mɨt epei naa

13 *Nai yinan, haiu mɨnapen yi mɨt
yepɨtari me ni yinan hɨr epei naa. Haiu
mɨnapen yi han enuk me hɨr mɨt kerek
epei naa yar ke mɨt hɨr ap nises God
hɨr han enuk au. Hɨr ap han kitet God
kakɨkɨan mɨt epei naa.
14 *Haiu ap hanhan yi han enuk eiyɨntar
menmen im. Haiu han kitet Jisas epei kaa
pɨke kekrit, te nɨpaa mɨt nises hɨm mɨrak,
hɨr naa, maain God kakɨkɨan mɨt in hɨr
nantikerek pɨke nanɨnen.
15 *Haiu matɨp mɨt menmen Mɨtɨk Iuwe
ketpeiyem. Maain hɨrak pɨke kaknen, mɨt
kerek nises hɨm mɨrak hɨr wen nepu, hɨr
ap naninɨn mɨt nɨpaa naa au.
16 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaktɨp hɨm manp,
mɨtɨk ensel hak iuwe ke God kaknap
kaknɨne, hɨram heurek me God mamtɨp.
Me wɨ im, Mɨtɨk Iuwe Krais kakɨkiuwe wit
ke God kaknen, mɨt nises Krais hɨr apei
naa, hɨr naninɨn nanɨkrit nanu.
17 *Epei au, mɨt kerek wen nepu nises
Krais hɨr nanɨniu nanɨno nantikeri nan-
rerik naniun Mɨtɨk Iuwe nanɨt nepni (o
nepneyi). Te haiu yapɨrwe mamu mamtik-
erek tipmain tipmain enum eik.
18 Te yi mɨt eirɨak mɨt han yaaik eiriuwe
hɨm im yaaim.

5

Haiu naanmamre hɨras mamɨmerɨr Jisas pɨke kaknen

1 *Naiu yinan, haiu ap te mamwisi me
wɨ o tito Mɨtɨk Iuwe kaknen au.
2 *Yi mɨt hɨras yertei werek me wɨ Mɨtɨk
Iuwe kaknen hɨrak kakɨr ke mɨtɨk enuk
kekintɨp menmen kepakɨnem ke wɨtaan.
3 *Me wɨ mɨt natɨp hɨr nepu werek
werek menmen enum au, te menmen
mamnɨp mamɨwaanki mamɨr ke mɨte
waswas hɨre wauteiknen wawine nɨkan.
Hɨr nanrɨr nankeipɨn menmen im au
nanɨr ke mɨte weteiknen hɨre ap wawine
nɨkan au.
4 Te yi naiu yinan, yi ap yar ke mɨt
ap nises God te wɨ mɨrak eim mamiwep
mamɨr ke mɨtɨk enuk kekintɨp menmen
kaknep mɨt au.
5 *Yi mɨt yapɨrwe yar ke nɨkerek ne God,
yi yises hɨm mɨrak. Yi mɨt ne Seten au. Yi
ap yises hɨm mɨrak.
6 Te haiu mepu mar ke mɨt han ap nises
hɨm me God au. Haiu mepu werek werek
naanmɨpre hɨras mises hɨm me God.
7 Mɨt hɨr ap nises God hɨr nar ke mɨt
nɨwaai ne wɨtaan, hɨr nɨre mɨt ne wɨtaan
naam tɨpar si enum netaritari menmen.
8 *Te haiu au. Haiu mɨt mises God, haiu
emu emɨr ke mɨt nau wepni (o yanm) te
haiu emu emɨr ke hɨrak. Haiu emises
hɨm me God, haiu hanhan meriuwe mɨt.
Menmen im mamkepai mamɨr ke mɨt
neremɨme nopen mɨwapɨn yɨnk kɨr. Haiu
emu emɨmerɨr God maain kaknen kak-
taihis kakɨkepai ere werek. Menmen im
me haiu emɨmerɨr God hɨram mamkepai
mamɨr ke hat o wa hesnu mɨwapɨn paan
ke mɨt, te hɨr netike mɨt han nanɨnepan.
9 *God epei kehimɨtenai hɨrak han enuk
keriuwai te hɨrak kakraiwaank au. Hɨrak
kehimɨtenai maain hɨrak kaknen kaktai-
his kakɨkepai kakriuwe Mɨtɨk Iuwe kaiu
Jisas Krais.
10 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai, te haiu
mepu, o haiu epei maa, maain haiu mamu
mamtikerek.
11 *Te yi yaitɨp hɨras hɨm manp eikaap
hɨras mamɨr ke in ek yi epei yɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm ham yinam

* **4:11** Ef 4:28; 2Te 3:8, 12 * **4:12** 1Ko 5:12-13; Kl 4:5 * **4:13** Ef 2:12 * **4:14** Ro 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 * **4:15** 1Ko 15:51 * **4:16** 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * **4:17** Jo 12:26 * **5:1** Mt 24:36 * **5:2** Mt 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * **5:3** Esi 13:10; Mt 24:39; Lu 21:34-35; Jo 16:21-22 * **5:5** Ro 13:12; Ef 5:9 * **5:8** Ef 6:14, 17 * **5:9** 1Te 1:10; 2Te 2:14 * **5:10** Ro 14:8-9; 1Te 4:14 * **5:11** Ju 20

12 *Nai yinan, haiu metpi hɨm iuwe. Yi
eiyɨmtau hɨm yaikaap mɨt kerek Mɨtɨk
Iuwe kehimɨteni hɨr nɨrɨak menmen
nekepi. Hɨr naanmɨpri netpi menmen me
God.
13 Yi han kitet mɨt in hɨr yaain, yi han-
hani yentar menmen hɨr nɨrɨakem. Yi
eitike ni yinan yi eikiyan eiyu eiyɨt.

14 *Nai yinan, haiu metpi hɨm iuwe, yi
eitɨp mɨt nau yain yain nɨrɨak enum, yi
eitpor hɨm manp te hɨr nanrɨakem epei au
emɨt! Yi eikaap mɨt hɨr nɨnaain menmen
te hɨr han yaaik nanu. Mɨt kerek hɨr han
enuk, yi eiwetɨr hɨpɨn. Yi ap han enuk
eiriuwe mɨt au. Yi eitpor hɨm yaaim main
main.
15 *Yi naanempre hɨras te yi niutɨp
niutɨp ap eirɨak mɨt menmen enum emrer
me menmen enum hɨr nerekyiyem. Au, Yi
eiyises menmen yaaim eirɨakem me mɨt
nar ik, me yi mɨt hɨras yetike mɨt yapɨrwe
nerer wit wit.
16-17 **Hekrit hekrit yi han yaaik eiyu.
Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen.
18 *Yi eitɨp God hɨrak yaaik me menmen
yapɨrwe mamnen. Yi eirɨak menmen mar
im eiwis Krais Jisas kakɨkepi yi eirɨakem,
te God han yaaik kakirwi.

19 *Yi ap eiwenɨn menmen God Hɨmɨn
Yaaik hanhan kakrɨakem au emɨt!
20 *Yi ap yɨnan yipɨr yewɨrek eiwet mɨt
kerek newepyapɨr hɨm God Hɨmɨn Yaaik
ketporem au emɨt!
21 *Yi eiyinɨn han ekitet menmen mɨt
netpiyem hɨram me God o au. Menmen
mɨt netpiyem yi eitenen menmen yaaim.
22 *Te yi einaain menmen yapɨrwe
hɨram enum.
23 *Hi hanhan God hɨrekes kerekek
hɨrak Haai ke han yaaik hɨrak kakɨkepi yi
eiyisesik, te yi han ki, hɨmɨn ki, yɨnk ki
hɨram mamu werek werek ere Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais hɨrak pɨke kaknen.
24 *God kerek nɨpaa kehimɨteni yi nɨrak,
hɨrak ap kakweikɨn han au. Hɨrak
kakɨkepi te yi eire yaain.

25-26 **Naiu yinan, yi eiyitehi God hɨrak
kakɨkepai. Yi eiyɨwo ni yinan ein eiyɨtpor
hɨr yaain.
27 Hi hetpi hɨm manp hekrehɨr ke Mɨtɨk
Iuwe, yi eikine tɨwei ik ekno ninaan me ni
yinan yapɨrwe ein.
28 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais
han yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **5:12** 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * **5:14** 2Te 3:6, 11, 15 * **5:15** Pro 20:22; Ro 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16-17** Fl 4:4 * **5:16-17** Lu 18:1; Kl 4:2 * **5:18** Ef 5:20 * **5:19** Ef 4:30 * **5:20** 1Ko 14:1, 39 * **5:21** 1Jo 4:1 * **5:22** Jop 1:1, 8, 2:3 * **5:23** Ro 15:33; 2Te 3:16 * **5:24** 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * **5:25-26** Kl 4:3; 2Te 3:1 * **5:25-26** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1-2*
Maain God kakɨkepai hɨrak skelim mɨt kerek nerekyei menmen enum *1:3-10*
Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika *1:11-12*
Hɨm me mɨtɨk enuk kekrehɨr ke God *2:1-12*
God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak *2:13-17*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr enisesim *3:1-15*
Po katɨp mɨt ne Tesalonaika hɨm mɨkaru *3:16-18*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɨwei im men yi mɨt ne weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

2 *Haiu hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik

3 *Naiu yinan, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek mentar yi mɨt in. Menmen im yaaim mentar yi mɨt yises God wɨsenum, yi niutɨp niutɨp hanhanan wɨsenum.

4 *Te haiu hɨras mewenɨpi niuk mi haiu mewepyapɨrem men mɨt ne weiwɨk me God nerer wit wit. Haiu metpor menmen mɨt nerekyiyem enum. Menmen merekyi han enuk au. Yi yises God, te yi eiyu werek werek.

Maain God han kitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem

5 *Yi yau werek werek me menmen mɨt nerekyi enum meteiknai menmen im. God kewis mɨt hɨr ninɨni naanmɨpri hɨr nerekyi enum nentar yi yɨrɨak menmen mɨrak. Maain hɨrak kakteikɨn mɨt yapɨrwe werek werek hɨr enun, hɨrak kakre yaaik, te yi eiyu eitikerek hɨrak naanmɨpri.

6 *Maain God kakrɨak menmen yaaim. Hɨrak kakɨwaank mɨt nɨpaa nerekyi enum nentar in ek hɨr neriwaank.

7 *Maain God han kitet werek, te menmen enum mamrekyi yetikewai han enuk, hɨram mamnaaiwɨrai haiu mamu werek werek. Menmen im yapɨrwe mamnaiwɨrai me maain Mɨtɨk Iuwe Jisas kaktike mɨt nɨrak ensel nanɨnaiwɨr wit ke God, hɨr nanɨnen nanwepaypɨr hɨras nanɨkre si merhɨhe.

8 *Hɨrak kakrɨak enum kakɨwaank mɨt kerek nɨnapen nanɨrtei God, o mɨt han kerek nɨnapen nises menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais ketpeiyem.

9 *Mɨt nar ik hɨr nanɨt menmen enum mar im. Mɨtɨk Iuwe kakɨpɨri nanɨno nanɨnaaiwɨr ninaan mɨrak metike menmen mɨrak iuwe merhɨhe, hɨr nanɨwaank nanɨt tipmain tipmain enum eik.

10 *Maain menmen im mamnen me wɨ eim Krais hɨrak kaknen, te hɨrak kakɨt niuk iuwe me mɨt kerek nisesik. Hɨr nantike haiu mɨt haiu emwenɨpi niuk mɨrak. Te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu misesik, haiu yapɨrwe han yaaik mamriuwerek. Yi mɨ yi eitikeri eirɨak menmen im me wɨ eim eiyɨntar haiu merp nɨmɨn ne yi mɨt haiu metpi hɨm me God, te yi yises hɨm im yaaim.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika han tokik nanu

11 *Haiu han kitet menmen im te hekrit hekrit haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi kakrekyi yi yaain te yi eirɨak menmen yaaim hɨrak kehimɨteni yi eirɨakem. Haiu hanhan hɨrak kakɨkepi yi eiyises menmen yapɨrwe yi hanhan eirɨakem meriuwe menmen mɨrak iuwe hɨrak kewetiyem.

12 *Mar im mɨt hɨr nantɨp Mɨtɨk Iuwe Jisas hɨrak yaaik kakɨntar menmen yaaim hɨrak kerekyiyem kekre han ki, hɨrak kaktɨp yi yaain kakɨnterim. Menmen im mamnen mamɨntar God kaiu kaktike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhanai tatkepai.

* **1:1** 1Te 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * **1:4** 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * **1:5** Fl 1:28 * **1:6** Ro 12:19; Rev 18:6-7 * **1:7** Mt 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * **1:8** Sam 79:6; Ais 66:15; Jer 10:25; Ro 2:8; 1Pi 4:17 * **1:9** Ais 2:10, 19, 21 * **1:10** Kl 3:4; 1Te 3:13 * **1:11** Kl 1:9; 1Te 1:2-3 * **1:12** Ais 24:15; Mal 1:11

2

Hɨm me mɨtɨk enuk kakɨkrehɨr ke God

1 *Naiu yinan, in ek haiu hanhan metpi me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais pɨke kaknen, hɨrak kaktaihis kakɨriyei haiu mamno mamtikerek mamkiyan mamu.

2 Haiu mitihi yi ap yɨnaain yekre han ki waswas yentar yi yemtau Mɨtɨk Iuwe epei kan. Mɨtɨk hak ketpiyem, o mɨtɨk hak kewepyapɨr menmen hɨrak han kitet God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwekem, o mɨtɨk kewis tɨwei kekinaam katɨp haiu mewisiyem. Menmen im au emɨt.

3 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanwisesiyek nanriuwe hɨm o tɨwei o menmen meiyam mɨt natɨp haiu metpiyem au emɨt! Mɨtɨk Iuwe ap kaknen ere mɨt nerer wit wit hɨr nanin̈ɨn nanweikɨn sip nanwet God em, mɨtɨk enuk kises menmen enum keremem hɨrak kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, hɨrak kakɨwaank kakɨkre si enum.

4 *Hɨrak kakwis hɨrekes kakɨkrehɨr ke God kaktike menmen memipɨn kerek mɨt newenɨpiyem. Hɨrak kaku kakɨkre wɨnak iuwe ke God hɨrak kaktɨp mɨt hɨrekes God. Menmen im epei au, hɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas kaknen.

5 Yi ap han ekitetim au a? Nɨpaa hi hepu hetikewi hi hetpiyem.

6 In ek yi yertei menmen mewenek te hɨrak ap kinɨn kewepyapɨr hɨrekes au, ere wɨ God kehimɨtanek.

7 Menmen enum mɨtɨk enuk kakrɨakem epei man kike, te maain iuwe, te hɨrak hɨrekes kaknen au ere menmen mewenek hɨrekes kaknaiwɨrek kakno.

8 *Epei au, hɨrak mɨtɨk enuk kises menmen enum kakwepyapɨr hɨrekes. Mɨtɨk Iuwe kakɨkɨp kakriuwe nap me hɨm mɨrak, hɨrak Jisas kaknen kakwepyapɨr hɨrekes kaknip mɨtɨk enuk ik hɨrak weinɨk kerekek.

9 *Hɨrak mɨtɨk enuk kises menmen enum kaknen kakriuwe hɨm me Seten, hɨrak kakrɨak menmen yaaim mirakel kakmipɨn mɨt ap nises hɨm me God. Hɨrak kakrɨak menmen mamnip mɨt nanpɨrpɨr nanɨrem.

10 Hɨrak kakmipɨn mɨt kakriuwe menmen enum iuwe me Seten. Nɨpaa mɨt in hɨr ap nises God au. Maain hɨr nanwɨwaank nanɨt. Hɨrak kemitorpɨn enum enum kakɨntar hɨr nɨnapen nanises hɨm yaaim hanhan neriuwerem, te hɨram mamkepi hɨr nanu werek werek.

11 *Te God kaksiuwe menmen mamitorpɨn, hɨrak kaknipi nanises menmen memipɨn,

12 te mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp nanɨt menmen enum me God nanɨntar hɨr hanhan menmen enum, nɨnapen nanises hɨm mɨrak.

God kehimɨteni yi nɨkerek nɨrak

13 *Naiu yinan kerek God hanhani, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu matɨp hɨrak yaaik kentar yi mɨt. Hɨrak kinɨn kehimɨteni yi nɨrak, hɨrak kekepi yi yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe menmen iuwe me God Hɨmɨn Yaaik, te yi yises hɨm mɨrak.

14 God kehimɨteni me menmen im meriuwe hɨm mɨrak yaaim yi yisesim nɨpaa me wɨ haiu metpiyem. Te yi yayɨt menmen yaaim iuwe me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

15 Naiu yinan, yi han tokik eiyu eiyises hɨm nɨpaa haiu metpiyem meriuwe hɨm mai metike tɨwei haiu mewisiyek.

16 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrekes ketike Haai kaiu God kerek nɨpaa hɨrakɨt hanhanai hɨrakɨt tekepai tewetai nemɨnk (o hɨpɨn). Te haiu han yaaik emɨmeriyɨwek kaknen kaktaihis,

17 *hɨrak ektenyi han ki te yi eiyu tokik hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen yaaim miutɨp miutɨp, yi eitɨp menmen yaaim.

3

Yi eitehi God hɨrak kakɨkaap haiu mɨt

1 *In ek naiu yinan, yi eiyitehi God ke haiu mɨt, te hɨm me Mɨtɨk Iuwe wen emno waswas emrer wit wit te mɨt nanɨmtewem nanisesim nar ke nɨpaa yi mɨt yisesim.

2 Yi eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨriyei haiu mamnaaiwɨr mɨt enun nepan nɨrɨak

* **2:1** 1Te 4:13-17 * **2:3** 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jo 17:12 * **2:4** Dan 11:36; Esi 28:2 * **2:8** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * **2:9** Mt 24:24; Rev 13:11-13 * **2:11** 2Ti 4:4 * **2:13** 2Te 1:3; Jo 15:16; Ef 1:4; 1Te 4:7, 5:9 * **2:17** 1Te 3:13 * **3:1** 1Te 5:25

enum, yentar mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp ap nises God.

3 *Te Mɨtɨk Iuwe hɨrak yaaik kakises hɨm mɨrak. Yi yertei hɨrak kakɨkepi yi han tokik eiyu hɨrak naanmɨpri ke Seten.

4 *Mɨtɨk Iuwe kakrekyei han kaiu tokik me yi mɨt, yi wen yɨrɨak menmen haiu nepei metpiyem, te maain yi wen eirɨakem.

5 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kakri han ki te yi eiyɨrtei God hanhan yi mɨt, yi han ekitet nɨpaa menmen enum enum man Krais hɨrak han tokik kepu, te yi eirɨak menmen mar im.

Yi mɨt eiyu yain yain au emɨt

6 *In ek naiu yinan, haiu metpi hɨm manp mekrehɨr me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Keimɨn ke yi mɨt kerek hɨrak kau yain yain ap kises hɨm nɨpaa haiu mewetiyem, yi einepɨn eikeipnɨwek.

7 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi hɨras yertei menmen yi eirɨakem te yi eirɨak menmen eiyɨr ke haiu nɨpaa mɨrɨakem. Nɨpaa haiu mau metikewi, haiu mau yain yain au.

8 *Haiu ap maam menmen me yi mɨt weinɨm au. Wɨtaan wanewik haiu mɨrɨak menmen iuwe, te haiu ap mari menmen mi mamɨm au. Kenmak haiu mɨrɨak menmen im?

9 *Haiu mɨrɨak menmen im mentar haiu ap te mamitihi menmen weinɨm a? Taauye! Haiu mɨrɨak menmen im mentar haiu hanhan meteikni menmen yi eirɨakem te yi eiyisɨsai.

10 *Nɨpaa haiu mau metikewi, haiu metpi hɨm manp mar im: "Keimɨn ap kɨrɨak menmen au, yi ap eiwetɨwek menmen hɨrak kakɨm au."

11 *Haiu metpiyem mentar haiu memtau mɨt han ne yi mɨt hɨr nau yain yain nari hɨm me mɨt han natɨp mɨt han em natɨpan nisesan.

12 *In ek haiu matɨp mɨt nar ik hɨm manp metpor mekrehɨr ke Jisas Krais, hɨr han ekɨwei nanrɨak menmen nanɨt menmen me hɨras nanɨm. Mɨt han au.

13 *Yi naiu yinan han yi ap han enuk eiriuwe menmen yaaim yi yɨrɨakem au emɨt! Yi wen yairɨakem.

14 *Neimɨn nɨnapen nanises menmen haiu metpiyem mekre tɨwei ik e, yi eiyɨhimɨteni einaiwɨri, te hɨr yɨnk enuk.

15 *Yi han kitet hɨr nɨre mɨt ni enun nepan au. Yi eiyɨtpor eiyɨr ke ni yinan keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

16 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe hɨrekes, hɨrak haai ke kakrɨak mɨt nanu werek werek, te hekrit hekrit menmen yaaim o enum mamnen, hɨrak kakrekyi yi eiyu werek werek. Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi yi niutɨp niutɨp yi eiyu werek.

17 *Hi Pol hɨrekes ewis hɨm hetpi "gude" mau tɨwei heriuwe his mai. Hi heriuwe menmen im heteikni hi hewis tɨwei ik e. Mar keremem hi hewisɨm mau tɨwei yapɨrwe hi hewis mɨt ek.

18 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais han yaaik kɨrak kaku kaktikewi niutɨp niutɨp.

Mepɨr Keremem

* **3:3** 1Te 5:24 * **3:4** 2Ko 7:16; Ga 5:10; 1Te 4:10 * **3:6** Mt 18:17; Ro 16:17 * **3:7** Fl 3:17; 1Te 1:6 * **3:8** 1Te 2:9 * **3:9** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * **3:10** 1Te 4:11 * **3:11** 1Ti 5:13 * **3:12** 1Te 4:11 * **3:13** Ga 6:9 * **3:14** 1Ko 5:9, 11 * **3:15** 1Te 5:14 * **3:16** 1Te 5:23 * **3:17** 1Ko 16:21

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti-1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*
Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God netike mɨt iuwe nɨr naanmɨpri *1:3–3:16*
Pol katɨp Timoti menmen me wok hɨrak kakisesim *4:1–6:21*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. Nɨpaa God kerek ketaihis naanmɨprai ketike Krais Jisas kerek haiu wen memeriyɨwek kaknen kaktaihis, hɨrakɨt epei tehimɨtena hi aposel hɨrakɨt teriuweta hi ano hatɨp mɨt hɨm mɨrak.

2 *Hi Pol hi hesiuwe tɨwei ik ken ti Timoti, ti hɨre nɨkan kai kerekek ke menmen me God. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu han yaaik kɨrakɨt tatu tatikewit, hɨrakɨt hanhanit tatrekyut yaaim te ti ehu werek werek.

Ti eremir hɨm enum me memipɨn

3 Hi hanhan ti ehu wit Efesas har ke nɨpaa hi epei ano provins Masedonia hi hetputem. Mɨt han en hɨr natɨp mɨt hɨm enum me memipɨn, te hi hanhan ti etpor hɨm manp hɨr ap natɨp mɨt miyapɨr en hɨm ham me nɨpaa haiu ap metporem au emɨt!

4 *Hɨr ap han ekitet wit tɨpir o tɨpitɨm mei yapɨrwe me nɨpaa maamrer nɨr ne Isrel nekrit neke nein nan au emɨt! Menmen im me memipɨn mɨkaap mɨt hɨr nɨrɨak menmen me God nisesim au. Hɨr newepnak netpim weinɨm weinɨm te hɨr nenehan neriuwerem newaank han kɨr keriuwerem.

5 *Hi hetput hɨm manp me menmen im hentar hi hanhan mɨt ein hɨr hanhan God ketike mɨt. Hi hanhan hɨr han yaaik prar prar nepu. Hɨr nepu nar ek, te hɨr nanɨrtei hɨr hanhan enises God. Te hɨr ap nemipɨn natɨp haiu emises God au. Hɨr nanrɨak im, te hɨr hanhan God ketike mɨt.

6 Mɨt han hɨr neweikɨn sip newet hɨm im hi hetputem, hɨr nises hɨm weinɨm nar ke mɨt nitet yayiwe hak nɨpiun wit hɨr netariyem.

7 *Mɨt in nare nanteikɨn mɨt han hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei, te hɨr natɨp, "Hɨm maiu hɨram yaaim." Te hɨr ap nertei hɨm me Moses werek werek. Hɨr ap nertei hɨm im hɨram matɨp me mekam au!

8 *Haiu mertei mɨt nanises hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei werek werek, hɨram yaaim meteikɨn mɨt menmen enum hɨr nɨrɨakem.

9 God kewet Moses hɨm mɨrak, te haiu mertei hɨm lo hɨram ap me mɨt yaain au. Hɨram me mɨt kerek nɨnaain hɨm mɨrak, neweikɨn sip newetɨwek kerekek. Mɨt in hɨr han kitet menmen enum, hɨr paan tokik ap nemtau hɨm me mɨt hɨr ninɨn naanmɨpri au. Hɨr han menepep God netpepik nisesik, hɨr newaank menmen mɨrak, hɨr nenepan netike miye haai. Hɨr nenep mɨt nani.

10 *Hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr netike mɨt han niyewowan, hɨr netenen mɨt neriuweti nen, te hɨr nanɨt pewek mamreri. Hɨr newen hɨm nenepakmenek, hɨr niune nerp neit. Menmen im metike menmen meiyam enum ap mises Hɨm yaaim me God.

11 *Hɨm im yaaim kerek God kewetewem, hi hatɨp mɨt miyapɨr em. Hɨram meteiknai mamɨrkeik God hɨrak yaaik kɨre si, hɨrak hanhan haiu mamtikerek mamu werek werek mamɨr ke hɨrak kepu.

Pol han yaaik God hanhanek

12 *Hi han yaaik heriuwe Mɨtɨk Iuwe kaiu Krais Jisas kentar hɨrak kekepa kenipa hi manpenuk, hɨrak han kitet hi yaaik te hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi han yaaik hentar hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak.

13 *Nɨpaa hi eweikɨn sip hewet Jisas hi hatɨp enum me Krais, hi hanhan hɨrɨak enum hi hewaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak. Te Krais hanhana keweikɨn

* **1:1** Kl 1:27 * **1:2** Ap 16:1-3; Ta 1:4 * **1:4** 1Ti 4:7; Ta 1:14 * **1:5** Ro 13:10 * **1:7** 1Ti 6:4, 20; Ta 1:10 * **1:8** Ro 7:12, 16 * **1:10** Ta 1:9 * **1:11** 1Ti 6:15 * **1:12** Ap 9:15; Ga 1:15-16 * **1:13** 1Ko 15:9-10; Ga 1:13

han kai te hi hisesik hentar hi hetari menmen mɨrak, hi han kitet hi hɨrɨak menmen yaaim hɨkaap God.

14 Mɨtɨk Iuwe hanhana wɨsenum, te hi eisesik hanhanek. Hɨrak kekepai haiu yapɨrwe meriuwerem mentar haiu mɨt nɨrak.

15 *Hɨm im hɨram yaaim, hɨram werek te mɨt hɨr enisesim wɨsenum. Nɨpaa Jisas kan tɨ, miye pɨrak winaak hɨrak kɨre haiu mɨt, hɨrak kerp tɨ kɨkaap haiu mɨt miyapɨr enun. Hi han kitet hi kiutɨpen hɨrɨak enum hinɨn mɨt han hentar hi ewaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak.

16 Hi hɨrɨak enum hinɨn mɨt, te Krais Jisas hanhana kentar hɨrak kakteikɨn mɨt karkeik hɨrak hanhan mɨt wɨsenum kemeriyor te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum. Hɨrak kerekyewem te maain mɨt han nemtau hi enuk, te hɨr han kitet nar ik: "Krais hɨrak werek kakɨkepa kar ke hɨrak kɨkaap Pol." Hɨr enises hɨm mɨrak te hɨr enu tipmain tipmain enum eik.

17 *Haiu mɨt emwenɨpi niuk iuwe mɨrak tipmain tipmain enum eik kentar menmen hɨrak kerekyeiyem. Nɨpaa ere in ere maain, hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt yapɨrwe. Hɨrak God kiutɨp kerekek kepu. Keiyak au. Mɨt nɨrek neriuwe nanamɨr au, te hɨrak kakpau tipmain tipmain enum eik. God hɨrak yaaik wetpen!

Timoti hɨrak kakises hɨm yaaim kakinɨn mɨt enun nepan kakriuwerem

18 *Nɨkan kai Timoti, hi han kitet hɨm nɨpaa God kewet mɨt em me ti, hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt em. Hi hetput hɨm im. Ti han ekitet hɨm hɨr nɨpaa netputem, ti ewisɨm mamkepit ti hepu han tokik.

19 *Ti atɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, ti ehinɨn mɨt enun hɨr nepan ne Krais. Ti hɨrɨak menmen im, ti ehises God, ti han yaaik prar prar ehu. Mɨt han hɨr neweikɨn sip newet menmen hɨr nertei hɨram yaaim, te hɨr newaank hɨras me menmen yaaim me God nar ke tukɨn kɨwaai wit haiu mɨrɨak ere hɨrak kewep.

20 *Haimenias ketike Aleksanda wiketeret hɨrakɨt tɨrɨak menmen enum mar im. Hi epei hitehi Krais hɨrak kewis Seten kaksɨp, te hɨrakɨt etɨrtei ap tatɨp enum me God au emɨt!

2

Menmen mɨt enisesim enitehi God em

1 *Menmen im minɨn hi hanhan hetputem te ti etɨp mɨt ein hɨm manp em hɨram im. Hɨr enitehi God me mɨt yapɨrwe nerer wit wit hɨrak kakɨkepi, hɨr natɨp God hɨrak yaaik kenteri.

2 Hɨr enitehi God hɨrak kakɨkaap mɨtɨk iuwe king ketike mɨt yapɨrwe kerek ninɨn naanmɨpre haiu mɨt te hɨr nanwis haiu mɨt mamu werek werek haiu emises menmen yaaim emwenɨpi God emriuwerem.

3 Mɨt hɨr enitɨwekhi nanɨr ek hɨram yaaim te mɨt nantɨp haiu yaain. Menmen im mamrɨak God kaiu hɨrak han yaaik.

4 *Haiuemitehi God me mɨt yapɨrwe mentar hɨrak hanhan hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum nanises hɨm yaaim nanɨr hɨrak hanhan haiu emisesim.

5 *God kiutɨp kepu kerekek. Mɨtɨk kekrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe kerp nɨmɨn kewenɨn God ketikewai yapɨrwe me menmen enum haiu mɨrɨakem. Hɨrak niuk mɨrak Krais Jisas.

6 *Nɨpaa God kɨmat wɨ miutɨpen te Jisas kaa te hɨrak kakɨkepai me menmen enum haiu mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp mɨrɨakem, hɨrak kaktaihis. Hɨrak keteikɨn mɨt yapɨrwe hɨrak wen hanhan mɨt hɨr enweikɨn sip nanwet menmen enum, hɨr nanisesik hɨrak kaktorhis.

7 *Mar keremem te God kehimɨtena hi aposel hɨrak keriuweta hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Hi hemipɨn au. Hɨrak keriuweta hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak yaaim men mɨt ne weiwɨk me Isrel au. Hɨrak keriuweta hi hen mɨt heriyai heriyai ap ne weiwɨk ham te hɨr enɨrteiyek enisesik werek.

8 Hi hanhan mɨt nerer wit wit hɨr nanitehi God. Hi hanhan mɨt nar ik hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen me han enuk o hɨr nenehan me menmen, hɨr han

* **1:15** Lu 15:2, 19:10 * **1:17** Ro 16:27 * **1:18** 1Ti 4:14, 6:12; Ju 3 * **1:19** 1Ti 3:9 * **1:20** 2Ti 2:17-18, 4:14-15; 1Ko 5:5 * **2:1** Ef 6:18; Fl 4:6 * **2:4** Esi 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9 * **2:5** Ro 3:29-30; Hi 12:24 * **2:6** Ga 1:4 * **2:7** Ap 9:15; Ga 2:7-8; 2Ti 1:11

yaaik prar prar nepu hɨr nɨkɨam his mɨr nitehi God menmen.

Hɨm me miyapɨr hɨr enisesim

9 *Wɨ miyapɨr nererik neit wɨnak ke God, hɨr ap hanhan neremɨnk wɨpe yehes nises menmen yaaim yapɨrwe mau paan kɨr o neriuwet klos yaaim te hɨr nari han ke mɨt miyapɨr au emɨt! Hɨr nanriuwet menmen yaaim keremem miyapɨr yaain neriuwetem. Te hɨr neses hɨras mar im. Hɨr enrɨak yaaim enkaap mɨt miyapɨr han.

10 *Im em hɨram yaaim mar ke menmen yaaim hɨr neriuwetem mau his, o teruk o nɨkɨp mɨr.

11 Hɨr miyapɨr hɨras nankintɨp wɨre wɨre enu enɨt enɨmtau hɨm me mɨt hɨr netporem me hɨm me God hɨr enisesim werek werek.

12 *Hi ap ewis miyapɨr nerp natɨp mɨt hɨm me God neit wɨnak ke God naanmɨpror au emɨt! Hɨr enkintɨp enu nentar menmen im.

13 *Mɨt ninɨn naanmɨpre miyapɨr nentar nɨpaa God kinɨn kewis Adam. Mɨte niuk mɨre Iv hɨre wɨkaru.

14 *Seten hɨrak kemipɨn Adam au. Iv kerepep. Hɨre winɨn wɨrɨak menmen enum, hɨre weremir hɨm me God.

15 Te hɨr wen nises hɨm me God, hanhan God ketike mɨt han, hɨr han yaaik prar prar nepu. Hɨr naanmamre hɨras te hɨr ap nanrɨak menmen enum au, te God kakɨkepi hɨr nanu werek nantikerek nanɨntar hɨr nepu witeik nanine nɨkerek nanteiknor hɨm mɨrak.

3

Hɨm me mɨt kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

1 *Hɨm im yaaim. Mɨtɨk hak kerek hanhan kinɨn naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, menmen im hɨrak hanhanem hɨram yaaim.

2 *Mɨtɨk kar ik kɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nansiuwe hɨm enum au. Hɨrak ketenen mɨte piutɨp kerepep. Hɨrak naanmamre hɨrekes ke menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kakwen han kɨrak me menmen yapɨrwe te hɨrak kakɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk iuwe kakrɨakem, te mɨt nantɨp hɨrak yaaik te naanmɨpri. Hɨrak han yaaik kakwet mɨt ne wit hak menmen mamɨt wɨnak kɨrak. Hɨrak ekɨrtei hɨm me God te hɨrak kaktɨp mɨt miyapɨr han em werek werek.

3 Hɨrak ap kaam tɨpar si enum ere ketaritari au emɨt. Hɨrak ap ketike mɨt nenehan nenepan me menmen au. Hɨrak ketikeri enu enɨt werek werek. Hɨrak ap hanhan pewek te han kɨrak kenke kenterim.

4 Hɨrak naanempre mɨte wetike nɨkerek nɨrak werek werek, hɨr nanises hɨm mɨrak, te han kɨr katɨp kar ik: "Hɨrak iuwe hɨrak yaaik te naanmɨprai me menmen yapɨrwe."

5 Mɨtɨk ap naanmɨpre mɨte wetike nɨkerek werek werek au, kakɨrkeik te hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God werek a? Taauye!

6 Hɨrak mɨtɨk kises hɨm me God nɨpaa ein ere in au, hɨrak ap naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God. Mɨtɨk kar ik hɨrak han ekitet hɨrekes iuwe kentar mɨt hɨr nisesik, te hɨrak han kitet werek werek au. God kakɨwaankek kakɨntar hɨrak han kitet hɨrak iuwe kakɨr nɨpaa Seten epei kɨrɨakem, te God kepɨrek kewaankek.

7 *Mɨt nerer wit wit han ekitet hɨrak yaaik. Au, te hɨr netpɨwek hɨrak enuk hɨrak yɨnk enuk kakises menmen enum, hɨrak seten kakɨwaankek kakɨr saauk mɨt ne wit nenke hepin nekinenim.

Hɨm me mɨt hɨr nanrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

8 Mɨt han kerek nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enpar ke mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr in. Hɨr mɨt yaain enrɨak menmen yaaim te hɨr nantɨp hɨr iuwe. Hɨr ap nantɨp nanwenɨn hɨm au. Hɨm miutɨp keremem. Hɨr naam tɨpar si enum yapɨrwe au emɨt! Hɨr ap enrɨak menmen me God, te hɨr nanri pewek yapɨrwe me mɨt kerek nises hɨm mɨrak au emɨt!

9 Hɨr han ekitet hɨm yaaim God epei kewepyapɨrem kewetaiyem hɨram werek

* **2:9** 1Pi 3:3-5 * **2:10** 1Ti 5:10 * **2:12** 1Ko 14:34 * **2:13** Jen 2:7, 22; 1Ko 11:8-9 * **2:14** Jen 3:6, 13; 2Ko 11:3
* **3:1** Ap 20:28 * **3:2** Ta 1:6-9 * **3:7** 2Ko 8:21

te hɨr enisesim werek werek mekre han kɨr.
10 Yi yinɨn han ekitet menmen hɨr
epei nɨrɨakem hɨram menmen mɨt kerek
ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God hɨr enrɨakem o au. Hɨr
nɨrɨak menmen yaaim, hɨr enrɨak men-
men mɨkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God.
11 *Miyapɨr nɨr hɨr enrɨak menmen
werek, te mɨt hɨr nantɨp hɨr iuwe nar ke
mɨkan nɨr. Hɨr ap nantɨpan nanisɨsan
enum me mɨt miyapɨr han au emɨt! Hɨr
nanɨm tɨpar si enum ere netaritari au
emɨt! Me menmen yapɨrwe me God, hɨr
enrɨakem werek werek.
12 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr
ne weiwɨk miutɨp me God hɨr enɨt
miyapɨr niutɨp keriyen, hɨr ninɨn naan-
mamre mɨyapɨr nɨr nantike nɨkerek nɨr
werek werek, te hɨr enises hɨm mɨr. Hɨr
naanmɨpror nantike mɨt miyapɨr nɨrɨak
menmen mekre wɨnak kɨr.
13 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen yaaim
yaaim me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God,
mɨt han nantɨp hɨr yaain, te hɨr natɨp hɨm
yaaim me Krais Jisas wɨsenum.

Hɨr o as bilong menmen God kɨrɨakem

14 Hi hanhan anen ari waswas. Hi hewis
tɨwei im, te menmen
15 *metenɨna kike, ti tewen ertei hinɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr nises hɨm me
God. Hɨrak God kepu kɨrɨak menmen, mɨt
hɨr ne weiwɨk miutɨp mɨrak. Hɨr netenen
hɨm mɨrak naanmɨprewem nar ke teinɨk
mɨnan wɨnak.
16 *Haiu matɨp hɨm iuwe me hɨm mɨrak
mar im. Hɨm hɨrak God kewepyapɨrem
kewetaiyem me Krais haiu misesim hɨram
iuwe, te mɨt ap nantɨp hɨram enum
memipɨn au. Hɨram matɨp mar im:

"God keriuwetek kan keweikɨn his kɨre
mɨtɨk, te hɨrak kakteiknaiyek.

God hɨrak keteɨkɨn mɨt Krais hɨrak Nɨkan
kɨrak, wɨ nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik
kɨkɨak kekrit kau.

Hɨrak keteikɨn mɨt ensel hɨrekes.
Mɨt hɨr nisesik newepyapɨrek nerer wit
wit. Mɨt nerer wit wit nemtewek
nisesik.

God kitɨwekhi keiyɨn ken wit kɨrak,
hɨrak kepu ein naanmɨpre menmen
yapɨrwe."

4

Mɨt enun newenɨn hɨm neteikɨn mɨt menmen enum

1 *God Hɨmɨn Yaaik katɨp kar ik: Maain
mɨt han nanweikɨn sip nanwet hɨm me
God, hɨr nanɨmtau hɨm me tɨpir o herwe
enum kerek hanhan nanweikɨn han ke
mɨt hɨr nanɨnaaiwɨr hɨm me God.
2 Mɨt enun nemipɨn hɨr nantɨp mɨt
miyapɨr hɨm enum mar im. Hekrit hekrit
mɨt in newenɨn hɨm ere han kɨr kakmi-
torpɨn katɨp hɨr nemitetpɨn mɨt miyapɨr
han, hɨram menmen weinɨm.
3 *Mɨt nar ik natɨp mɨt miyapɨr hɨram
enum te hɨr nanɨtan, o hɨr nanɨm men-
men ham meiyam. Te haiu mɨt kerek
mises hɨm me God haiu mertei hɨm mɨrak
werek werek, haiu mertei God kɨrɨak
menmen im te haiu minɨn mitehi God
haiu metpɨwek hɨrak yaaik, haiu mamɨm.
4 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem
hɨram yaaim. Hɨram enum au. Yi yitehi
God yi yaitɨp yi han yaaik yeriuwerek, te
yi yayɨm.
5 Hɨm me God metike hɨm yi
yewenɨpiyek yeriuwerem hɨram mɨrɨak
menmen hɨram yaaim te yi yayɨm.

Timoti kakrɨak menmen yaaim me Krais

6 Ti atɨp nit yinan ein hɨm im, te ti
mɨtɨk yaaik hɨrɨak menmen me Krais Jisas
werek werek. Hɨm yaaim me God ti
hewetewem, ti eisesim. Hɨram mamkepit
ti erɨak menmen mɨrak mar ke menmen
mamkaap yɨnk kit.
7 *Ti eweikɨn sip ewet hɨm me wit tɨpir
o tɨpitɨm weinɨm kerek mɨt miyapɨr enun
ne mɨt hɨr netpim nisesim. Hɨram yaaim
te mɨt kerek nises God hɨr han kitetim au
emɨt! Ti naanmampre hɨrekes te han kit
hɨrak kakises hɨm me God kerekek.

* **3:11** Ta 2:3 * **3:15** Ef 2:19-22 * **3:16** Jo 1:14; Mk 16:19 * **4:1** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Ju 18 * **4:3** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:4** Jen 1:31; Ap 10:15 * **4:7** 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * **4:8** 1Ti 6:6

8 *Ti esiuknen einɨnem, hɨram
mamkepit kike, te ti yɨnk kit kaku werek.
Ti yaaik erɨakem, te ti ehinɨn eiyises hɨm
me God mekre han kit. Menmen im
mamkaap hɨmɨn kit wɨsenum me petepin
in ek, hɨram mamakekpik maain ti etike
God yi eiyu eiyɨt.
9 *Hɨm im hi hetputem hɨram yaaim mɨt
nanɨmtewem nanisesim.
10 *God kepu haiu memeriyɨwek kaknen
kakɨthis haiu mɨt miyapɨr kerek mem-
tau hɨm mɨrak misesik. Hɨrak hanhan
kakɨkepei haiu mɨt yapɨre, maain hɨrak
kaktaihis, haiu mɨt miyapɨr meperkɨkem
mamisesim han ekitetim.
11 Ti atɨp mɨt miyapɨr ein hɨm manp me
menmen im ti eteiknorem te hɨr enisesim.
12 *Ti ap ewis mɨt hɨr nanɨnan yipɨr
nanwɨrek nanɨntar ti pipɨak au. Ti
ehinɨn mɨt eteiknor menmen yaaim, te hɨr
enisɨsutem. Ti atɨp hɨm yaaim, eises men-
men yaaim, hanhan heriuwe mɨt, ehises
hɨm me God, han yaaɨk prar prar ehu, te
hɨr nanises hɨm mit.
13 Ti wen emeriyo hi anen, ti ekine hɨm
mau tɨwei me God etpim hɨm iuwe eteikɨn
mɨt miyapɨr menmen mɨrak werek werek.
14 *Ti naanempre hɨrekes te ti erɨak
menmen nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik
kewepyapɨrem kewetitem. Hɨrak
kewetitem me wɨ mɨt profet natɨp God
kewetitem, te mɨt iuwe kerek naanmɨpre
mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr
newis his mentar paan kit, te ti hetɨwem.
15 *Ti ehises menmen im ti han ekite-
tim iuwe te maain mɨt nanɨr menmen ti
erɨakem, hɨr han kɨr katɨp ti epei hɨrɨak
menmen in ek, ti hɨrɨak menmen yaaim
iuwe.
16 Ti naanmɨpre menmen mit ti hɨrekes
erɨakem metike menmen ti eteikɨn mɨt
em. Ti eises hɨm im hi hetputem, ti ekaap
hɨrekes hetike mɨt kerek nemtau hɨm mit.
Te yi eiyises hɨm me God werek werek,
maain yi eiyu eitikerek.

5

Hɨm mamkaap Timoti kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr

1 *Ti ap ene ne mɨt au emɨt! Ti etpor
main main ekepi har ke ti hɨkaap haai
kit. Ti atɨp ekaap pipep yapɨrwe har ke ti
ekaap kikrek nit.
2 Ti ekaap miyapɨr enun ne mɨt ehɨr ke ti
hɨkaap miye pit. Ti hɨkaap miyapɨr nɨhan
har ke ti ekaap yenten pit. Te ti han yaaik
prar prar ehu. Ti ap han ekitet ari nɨhan
au emɨt!

Hɨm me miyapɨr mɨkan nɨr epei naa

3 Mɨtɨk ke mɨte kerek wises God, hɨrak
kaa, te hɨre wepu weiniye, ap mɨtɨk
kei naanmɨprewe au, mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God nankepiye naanmam-
prewe werek werek.
4 Au ek, nɨkerek o nepenyerer nepu, hɨr
naninɨn nanɨrtei hɨras naanempre miye
haai o maamrer nɨr, hɨr naanempror em-
rer menmen nɨpaa miye, haai o maamrer
nerekyorem. Hɨr enrɨakem te God han
yaaik ekriuweri.
5 *Mɨtɨk ke mɨte hɨre wises God hɨrak
epei kaa, hɨre wepu weiniye, mɨt ap
naanmɨprewe au, hɨre wises God hekrit
hekrit, hɨre witɨwekhi hɨrak kakɨkepiye
me menmen.
6 Te mɨte hap kerek mɨtɨk kɨre epei kaa
hɨre wepu weiniye, hɨre waurɨak enum
wises han kɨre, te hɨre wises menmen
yapɨrwe me tɨ, hɨre war ke mɨte epei waa
wentar hɨre weweikɨn sip wewet God.
7 Ti etɨp miyapɨr etpor hɨm manp hɨr
enises hɨm im hi epei hetputem, te mɨt han
ap nanɨtpor me menmen enum me wɨ hɨr
naanmɨpror me menmen.
8 Neimɨn hɨr ap naanmamre mɨt nɨr ne
weiwɨk miutɨp, o neimɨn hɨr ap naanem-
pre miye haai nɨr, hɨr enun. Menmen
enum im hɨr nɨrɨakem hɨram enum minɨn
menmen mɨt enun ap ne weiwɨk me God
hɨr nɨrɨakem.
9 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, hɨr
enwis niuk mɨr emu tɨwei me miyapɨr nar
ik hɨr naanempror. Neimɨn nepu weinɨm,
hɨr ne miyapɨr, hɨr naninɨn 60 tito, nɨpaa
hɨr neit mɨt niutɨp niutɨp keriyen.
10 *Mɨt miyapɨr hɨr entɨp hɨr epei nɨrɨak
menmen yaaim mar im: Hɨr nine nɨkerek
naanmɨpror werek werek, hɨr newet mɨt

* **4:9** 1Ti 1:15 * **4:10** 1Ti 2:3-4 * **4:12** Ta 2:15 * **4:14** 2Ti 1:6; Ap 6:6, 8:17 * **4:15** 1Ti 5:22 * **5:1** Lev 19:32
* **5:5** Lu 2:37, 18:7 * **5:10** Hi 13:2

miyapɨr ne wit hak menmen, hɨr nekemyet hɨt me mɨt miyapɨr nises hɨm me God neteiknor hɨr han yaaik nankepi. Mɨt miyapɨr nɨpaa menmen mewaanki, hɨr nɨpaa nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe nekepi. Neimɨn nɨrɨak menmen mar im, te hɨr mɨt miyapɨr naanmamror.

11 Hɨr ap enwis niuk mau tɨwei hekrit hekrit naanempre miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek kerek mɨt nɨr epei naa au, hɨr nepu weinɨn au emɨt! Maain hɨr han kɨr kakɨkrit, hɨr han yaaik nɨrɨak menmen me Krais au. Hɨr hanhan nanɨno nanɨt mɨt han.

12 Te hɨr nanwen hɨm nɨpaa hɨr netpim me hɨr nanu weinɨm nanrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God keriyen. Hɨr nɨrɨak menmen im, te mɨt nantɨp hɨr nɨrɨak enum.

13 *Miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek mɨt nɨr epei naa, hɨr nɨrɨak menmen mar eim metike menmen im. Hɨr nanu yain yain nanrer wɨnak me miyapɨr han, hɨr nanɨmtau hɨm natɨpan nisesan me mɨt miyapɨr han, hɨr nanɨno nantɨp menmen ap yaaim, te hɨr nantɨp menmen haiu mɨnaain hɨr netpim.

14 *Te hi hanhan heriuwe miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek kerek mɨt nɨr epei naa, hɨr enɨt mɨt han, nanine nɨkerek, naanempre menmen mɨr me wit, te hɨr ap enwis mɨt miyapɨr enun nanipei enum au, haiu emu werek werek, te haiu ap yɨnk enuk au.

15 Miyapɨr han epei neweikɨn sip newet menmen yaaim, hɨr nises menmen enum me Seten.

16 Mɨt miyapɨr nises hɨm me God, mɨtɨk kei kɨr kaa, mɨte pɨrak wepu weiniye, hɨr hɨras naanemprewe, te mɨt ne weiwɨk me God au. Hɨr nankaap miyapɨr enun ne mɨt weinɨn keriyen, nanwetɨr menmen naanmamror.

Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr han

17 *Hɨram yaaim te hɨr mɨt kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God ein, hɨr mɨt miyapɨr mɨt ein nanrekyor yaaim. Hɨram yaaim te hɨr enwet mɨt iuwe in pewek me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamre wɨ miutɨpen. Hɨram yaaim iuwe te mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God netike mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr enwetɨr pewek me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamrer wɨ miutɨpen mar ke mɨt han ein.

18 *Menmen im hɨram yaaim mentar tɨwei me God matɨp mar im: “Bulmakau kentɨrer rais haas keremsuwo, ti ap ehɨt waai eiyepet hɨm mɨram au.” Hɨram wen matɨp, “Keimɨn kɨrɨak menmen, hɨrak kakɨt pewek mamrerim.” Mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr mɨt ne weiwɨk me God naanmamror nanwetɨr pewek me menmen.

19 *Ti ap emtau hɨm me mɨtɨk kiutɨp hɨrak katɨp kesiuwe hɨm me mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein au emɨt! Mɨtɨkɨt wik o wikak tatnen tatsiuwe hɨm mɨtɨk, te ti emtau menmen hɨrakɨt tatputem.

20 *Hɨrak kɨrɨak menmen enum, ti enerek etpɨwek me ninaan me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein, te hɨr enɨnaain hɨr ap enises menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

21 Me ninaan me God, Jisas Krais ketike mɨt nɨrak ensel, hi hetput hɨm manp. Ti ehises hɨm im hi nepei hetputem. Ti erɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, te ti erɨakem empɨram empɨram.

22 Ti ap ewis his mentar mɨtɨk waswas te ti ehimɨtanek hɨrak naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God neit wit hak au emɨt! Maain hɨrak kakrɨak menmen enum, menmen enum mɨrak mamwit, te ti naanmamre hɨrekes keimɨn ti ewis his menterik ehimɨtanek hɨrak kinɨn naanmamre ɨt ne weiwɨk me God.

23 Ti ap ehɨm tɨpar weinɨm au emɨt! Ti hɨnap yapɨrwe, te ti ehɨm tɨpar wain meiyam emnep menmen mekre tu kit.

24 Menmen enum mɨt han nɨrɨakem, mɨt yapɨrwe hɨr nerteiyem, te haiu han kitetim haiu mertei hɨr mɨt enun. Mɨt han nɨrɨak menmen enum nɨsawɨnem au meit, haiu mepɨtariyem. Te God han

* **5:13** 2Te 3:11 * **5:14** 1Ko 7:9 * **5:17** 1Ko 16:18 * **5:18** Diu 25:4; 1Ko 9:9; Mt 10:10 * **5:19** 2Ko 13:1 * **5:20** Ga 2:14; Ef 5:11

kitetim maain hɨrak kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.
25 Mar im, menmen yaaim mɨt han nɨrɨakem, mɨt yapɨrwe nerteiyem hɨr han kitetim. Te menmen yaaim mɨt nɨrɨakem te mɨt nerteiyem au, God han kitetim te maain hɨrak kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.

6

Hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe

1 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe hɨr han ekitet mɨt iuwe nɨr hɨr yaain, te hɨr mɨt iuwe ap nantɨp enum me niuk me God kaktike menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nɨrɨakem.
2 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe hɨr nises hɨm me Krais, hɨr ap nanɨnan yipɨr nanwɨrek han kakitet nanɨr ik: "Hɨrak kai yinak kerekek, te hi eweikɨn sip ewet hɨm mɨrak ehises han kai kerekek." Menmen im au emɨt! Hɨr han ekitet menmen yaaim enrɨak menmen yaaim iuwe nankaap mɨt iuwe nɨr nentar mɨt iuwe nɨr nises hɨm me Krais, hɨr hanhani nanrekyor yaaim.

Menmen yaaim yi eiyisesim te yi eiyu werek werek

Hekrit hekrit ti eteikɨn mɨt menmen im ti etporem te hɨr enisesim.
3 *Jisas Krais ketpai hɨm yaaim hɨrak kekepai haiu mises God. Mɨtɨk hak hɨrak ap kises hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨrak katɨp mɨt hɨm ham,
4 hɨrak mɨtɨk enuk paan tokim kertei menmen me God werek werek au. Hɨrak hanhan ketike mɨt han hɨr natɨpan nanɨnehan nanɨntar hɨm weinɨm. Hɨm im mamrɨak mɨt hɨr han kekrit han enuk neriuwehan, hɨr nenehan me menmen, hɨr natɨpan enum nesiuwehan hɨm enum, hɨr han kitet enum me nɨr yinan.
5 *Mɨt nar ik nɨpaa nises God, te in ek hɨr neweikɨn sip newet God, te hɨm mɨrak mau mekre han kɨr au. Hɨr newaank hɨras han kɨr enuk netari hɨm mɨrak. Hɨr han kitet hɨr natɨp mɨt hɨm me God hɨram mamkepi, hɨr nanɨt pewek yapɨrwe, te hɨr nanu werek werek. Te hɨr au.
6 *Mɨt han yaaik nanu nanriuwe menmen hɨr nɨpaa ere in netenenim, hɨr nanises hɨm me God, te menmen im mamkepi hɨr nanu werek werek.
7 *Nɨpaa miyerer naiu ninai, haiu me his mepnen. Maain haiu mami, haiu mamɨhis mamno. Pewek hɨram ap te mamɨrkeik mamkepai te God kaktɨp haiu yaain te haiu mamu werek werek a? Taauye!
8 *Haiu metenen menmen mamɨm mamtike menmen haiu mamriuwetem naanmamre yɨnk kaiu, hɨram werek.
9 *Te mɨt kerek hanhan nanɨt pewek yapɨrwe, hɨr nɨre sak ketut hapɨk me menmen mɨnɨn hɨrak kakno kakɨm au. Hɨrak ketari hɨrak kenke kaa kekre hei. Mɨt kerek hanhan pewek yapɨrwe, hɨr nɨre sak. Han kɨr kakɨnke kakɨntar menmen yapɨrwe te hɨr nanises menmen enum, hɨr nanɨwaank hɨras.
10 Mɨt han kɨr kenke kentar pewek, hɨram hɨr o as me menmen enum yapɨrwe. Mɨt han hɨr han kɨr kenke kentar pewek, te hɨram menipi hɨr neweikɨn sip newet God. Maain hɨr han tewenɨn hɨras me menmen enum hɨr nɨrɨakem.

Ti naanempre menmen God kewisim mekre han kit

11 Te ti mɨtɨk ke God, ti enepɨn menmen im enum. Ti eweikɨn sip ewetɨwem. Ti erɨak menmen yaaim ehises menmen God hanhan haiu mamisesim, ehises hɨm mɨrak, ti hanhan mɨt, ti han tokik ehu me mɨt hɨr nerekyut menmen enum, ti ap han enuk heriuwe mɨt erekyor enum au emɨt!
12 Ti ehises menmen God emɨkre han kit iuwe enum emɨr ke mɨt hɨr hanhan nesiuknen waswas nanɨt menmen. Ti hɨrɨak menmen mar im, hɨram mamkepit te ti ehises menmen mɨrak werek werek ere maain ti etike God yi eiyu werek werek. Nɨpaa God kehimɨtenut me menmen im, ti nepei atɨp mɨt yapɨrwe etpor har ik: "Hi amɨ ehises hɨm yaaim me God."
13 Hi hetput me ninaan me God kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe mamu mamɨt, hɨrak ketike Jisas Krais kerek nɨpaa katɨp hɨm yaaim me God kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Pontias Pailat,

* **6:1** Ef 6:5; Ta 2:9-10 * **6:2** Fm 16 * **6:3** 2Ti 1:13; Ga 1:6-9 * **6:5** 2Ti 3:8, 4:4; Ta 1:14 * **6:6** 1Ti 4:8; Fl 4:11-12; Hi 13:5 * **6:7** Jop 1:21; Ekl 5:15 * **6:8** Pro 30:8 * **6:9** Pro 23:4, 28:22

14 me ninaan me God ketike Krais
Jisas hi hetput, ti naanempre hɨrekes
ehises hɨm nɨpaa hi hetputem, te mɨt
han ap nantɨp enum me menmen im
au. Ti naanempre menmen im ere Mɨtɨk
luwe kaiu Jisas Krais kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes me wɨ God kaktɨp hɨrak werek te
hɨrak kakriuwet Krais pɨke kaknen.
15 Krais pɨke kaknen me wɨ kerek God
kɨmat hɨrak kaknen, God ik hɨrak yaaik
kerekek hɨrak Mɨtɨk luwe kinɨn mɨt iuwe
yapɨrwe, hɨrak hɨrekes kerekek hɨrak
iuwe.
16 Hɨrak kerekek kaki au hɨrak kaku
tipmain tipmain enum eik. Hɨrak kau
kekre si iuwe merhɨhe wɨsenum minɨn
wepni ap te mɨt nanɨno menep nanɨrek
taau! Nɨpaa ere in mɨtɨk kiutɨp ap kɨrek,
ap te haiu mɨt ne tɨ nanɨrek taau. Haiu mɨt
emwenɨpi niuk mɨrak hɨrak iuwe, hɨrak
kakinɨn naanmamre menmen yapɨrwe
tipmain tipmain enum eik. Keremem.

Hɨm me mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

17 Ti atɨp mɨt kerek netenen pewek
yapɨrwe, hɨr ap han kitet hɨras hɨr yaain
ninɨn mɨt han ein, au emɨt! Hɨr ap
han ektɨp menmen mɨr yapɨrwe mamkepi
taau. Hɨram mamɨwaank waswas. God
kerek kewetai menmen yapɨrwe mam-
rekyei han yaaik, hɨrak kerekek kakɨkepi.
Pewek taau!
18 Ti etpor pewek mamkepi te hɨr nanu
werek au. Menmen yaaim hɨr nɨrɨak mɨt
em hɨram mamkaap hɨras hɨr nanu werek
werek. Te hɨr enrɨak yaaim enkaap mɨt
enwetɨr menmen mɨr yapɨrwe.
19 Hɨr nanrɨak menmen im nanɨr ke
hɨr nemi menmen me maain mamkepi.
Hɨram yaaim mar ke teinɨk kɨkaap wɨnak
keperp, hɨram mamkepi nanu werek
werek nantike God tipmain tipmain enum
eik. Hɨr nanrɨak menmen mar im in ek,
hɨr enu werek werek nanɨr maain hɨr
nantike God nanu. Menmen im keremem
mamkepi hɨr nanu werek werek. Pewek
taauye!

Ti naanempre menmen mit werek werek

20 *Timoti, ti naanempre hɨm yaaim
me God werek werek nɨpaa mɨt han net-
putem, te ti atɨp mɨt han em. Ti eweikɨn
sip ewet hɨm enum weinɨm ap mises hɨm
me Krais. Ti eweikɨn sip ewet hɨm enum
me meremir hɨm yaaim haiu misesim.
Mɨt nemipɨn natɨp nar ik: “Yi eiyises
hɨm maiu yaaim, te yi eiyɨrtei wɨsenum.”
Menmen im au emɨt!
21 *Mɨt han hɨr nises hɨm mar im, te hɨr
nɨnaaiwɨr hɨm yaaim me Krais newaank
hɨras.
Hi hanhan God kakrekyi menmen
yaaim.

Mepɨr keremem

* **6:20** 2Ti 1:14; 1Ti 4:7 * **6:21** 2Ti 2:18

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre ehan kɨrak katɨp Timoti em *1:3–2:13*
Pol katɨp Timoti menmen me ewok hɨrak kakisesim *2:14–4:5*
Pol katɨp Timoti menmen mau emarkeik me hɨrkes *4:6-18*
Pol katɨp Timoti hɨm mɨkaru *4:19-22*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. God kehimɨtena hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak hentar nɨpaa hɨrak katɨp mɨt kerek nises hɨm me Krais Jisas, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik nanu werek werek.
2 *Timoti, ti nɨkan kai yaaik ke menmen me God, hi heswut tɨwei ik e. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu hɨrakɨt han tewenɨnit tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Haiu ap yink enuk mentar hɨm yaaim me God au emɨt

3 *Maamrer nai hɨr epei nises hɨm me God, hɨr nekepa te hi hises hɨm mɨrak har ke hɨr nisesim. Hi hertei hekre han kai hi hisesim werek werek. Wɨtaan wanewik hi hitehi God menmen, hi han kitetit te hi hatɨp God hɨrak yaaik kenterit.
4 Hi han kitet nɨpaa hawɨr wɨnaipɨsakɨt, ti hɨkɨta. Hekrit hekrit hi hanhan arit te hi han yaaik ehu.
5 *Hi han kitet menmen me God ti hisesim, ti ap hemipɨn au. Ti hisesim werek werek. Nɨpaa maam pit niuk mɨre Lois wetike miye pit Yunis hɨr ninɨn nises God werek werek, te in ek hi hertei werek ti hisesik har ke nɨpaa hɨr nisesik.
6 *Te in ek hi eketut han em te ti naanmɨpre menmen yaaim nɨpaa God kewetutem wɨ kerek hi hewis his mentar paan kit hitehi God me ti. Ti erɨakem iuwe ehɨr ke mɨtɨk ketenwo si yeunek merhɨhe, ti ekaap mɨt eriuwerem
7 *hentar ti hertei God ap kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik hɨrak kenipai haiu mɨnaain au. God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu mamu han tokik, haiu hanhan mɨt, hɨrak kekepai haiu mamwen han kai me menmen haiu mamisesim.
8 *Te ti ap yɨnk enuk hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk kaiu Iuwe au emɨt! Ti yɨnk enuk heriuwa hi hekre wɨnak enuk ke gavman hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak au emɨt! Mɨt nanrekyut enum hentar ti hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨrak kakɨkepit te ti han tokik ehu etikewa me menmen im.
9 *God kekepai ketaihis kenɨnai haiu mamre nɨkerek nɨrak. Hɨrak kehimɨtenai kentar haiu yaain au. Haiu enun. Hɨrak kehimɨtenai kentar han kɨrak kerekek hɨrak han tewenɨnai. Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak han tewenɨnai katɨp maain hɨrak kaksiuwe Krais Jisas kaknen kakɨkepai.
10 *Te in ek, hɨrak epei keteiknai hɨrak han tewenɨnai. Hɨrak keriuwet Jisas Krais hɨrak epei kan kaktaihis naanmamrai. Hɨrak keremir menmen menip haiu mɨt haiu mami, hɨrak keteiknai keriuwe hɨm mɨrak yaaim mar kerekek haiu mamɨt hɨmɨn yaaik haiu mamu werek werek tipmain tipmain enum eik.
11 *Me hɨm mɨrak yaaim keremem, hɨrak kehimɨtena hi aposel kɨrak, hi hewep hɨm mɨt miyapɨr hetpor hɨm mɨrak.
12 Mɨt nerewaank nenterim, te hi yɨnk enuk au. Hi hertei keimɨn hi eisesik, hi hertei hɨrak naanmɨpre menmen hɨrak kehimɨtenewem hi hɨrɨakem ere wɨ maain hɨrak kaknen skelim mɨt han kitet menmen hɨr nɨrɨakem.
13 *Te ti ehises hɨm yaaim ti hemtewem hi nɨpaa hetputem. Hɨm im hɨram mɨre piksa meteiknut menmen yaaim. Ti wen eises Krais Jisas ti hanhanek ketike mɨt har ke haiu mɨt yapɨrwe ne Krais Jisas mɨrɨakem.
14 *Ti naanempre werek werek hɨm yaaim me Krais God Hɨmɨn Yaaik kerek kau kekre han kaiu hɨrak epei kewetutem.

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** 1Ti 1:2 * **1:3** Fl 3:5; Ap 23:1, 24:16 * **1:5** Ap 16:1 * **1:6** 1Ti 4:14 * **1:7** Ro 8:15 * **1:8** Ro 1:16 * **1:9** Ef 1:8-9; Ta 3:5 * **1:10** 1Ko 15:55-57; Hi 2:14 * **1:11** 1Ti 2:7 * **1:13** 1Ti 4:6, 6:3; Ta 1:9, 2:1 * **1:14** 1Ti 6:20 * **1:15** 2Ti 4:16

15 *Ti hertei werek werek hɨrak Fiselas, Hemosenis tetike mɨt han yapɨrwe ne provins Esia hɨr yɨnk enuk neriuwa nɨneina nɨnaipɨsa me wɨ mɨt newisa hi hen hekre wɨnak enuk ke gavman.
16 Hi hanhan God kakrɨak mɨtɨk Onesiforas ketike mɨt nɨrak menmen yaaim. Me wɨ yapɨrwe hɨrak kekepa kenipa han yaaik. Hɨrak yɨnk enuk kentar hi ekre wɨnak enuk au.
17 Hɨrak kɨpiun wit iuwe Rom, hɨrak kɨnketnau kɨnketnau ere hɨrak kenepya.
18 *Ti hertei werek menmen yapɨrwe Onesiforas kerekyewem kekepa keriuwerem keit wit Efesas. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe hanhanek kakrekyɨwek yaaim me wɨ maain hɨrak skelim haiu mɨt han kakitet menmen haiu mɨrɨakem.

2

Ti hɨrɨak menmen me Krais har ke mɨtɨk ke ami yaaik

1 Te ti nɨkan kai ke menmen me God, ti hepu han tokik heriuwe menmen mamkepai kerek God keweteiyem kentar haiu ne Krais Jisas.
2 Hɨm mei yapɨrwe ti epei hemtau hi hetpim mɨt yapɨrwe nemtewem, ti atɨp mɨt han yaain em, te maain hɨr nantɨp mɨt miyapɨr han em.
3 *Mɨt hɨr neriwaank me menmen, ti wen han yaaik ehu ehises hɨm me Jisas Krais werek werek ehɨr ke mɨtɨk ke ami kises hɨm me mɨtɨk iuwe kɨrak.
4 Mɨtɨk ke ami ap kɨrɨak menmen me mɨt han au. Mɨtɨk kɨrak iuwe kerekek. Hɨrak hanhan kaknip mɨtɨk iuwe kɨrak han yaaik kakriuwerek kerekek.
5 *Mɨtɨk kesiuknen ketike mɨt han, te hɨrak ekises hɨm werek werek au, hɨrak kakinɨn mɨt, hɨrak ap kakɨt menmen au. Hɨrak kakɨmtau hɨm kakisesim, te hɨrak kakɨt menmen.
6 *Mɨtɨk kaan ni mɨrak kamɨr menmen iuwe, maain hɨrak kakinɨn kakɨt menmen epei me yaaim, mɨt han nanisesik.
7 Ti han kitet menmen wikak im hi hetputem. Hɨram mɨre piksa meteiknut menmen. Mɨtɨk Iuwe kakɨkepit te ti hertei menmen im werek werek.
8 *Hekrit hekrit ti han ekitet Jisas Krais. Hɨrak kɨre mɨtɨk, hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe Devit ke Juda. Hɨrak Jisas hɨrak kɨre God, hɨrak kaa pɨke kekrit kepu kepeit kar ke hi hatɨp mɨt em meriuwe hɨm mai yaaim.
9 *Mɨt nerewaank hi hepu hekre wɨnak enuk har ke mɨtɨk kɨrɨak enum hentar hi hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais. Te mɨt ap newenɨn hɨm me God au. Hɨram mepno ein ein.
10 *Hɨram mepno ein ein te hi han yaaik hepu hetike menmen im enum hentar hi hertei menmen hi hɨrɨakem hɨram mamkaap mɨt kerek God kehimɨtenor hɨr mɨt ne Krais Jisas, hɨrak kakɨkepi kaktorhis hɨr nantikerek nanu werek werek tipmain tipmain enum eik.
11 *Haiu mertei hɨm im hɨram matɨp werek. Hɨram matɨp mar im:

"Haiu mami mamtike Krais Jisas, te haiu mamtikerek mamu.
12 *Haiu mamu han tokik me menmen enum mɨt nerekyeiyem, te maain haiu mamu mamtikerek naanmamre mit.

Haiu mepakɨnek te hɨrak kakraipakɨn.
13 *Haiu mare mamisesik, te maain au haiu mɨnapen, hɨrak wen kakises hɨm mɨrak. Hɨrak kakweikɨn his taau."

Mɨtɨk kime menmen werek werek kar ik, God kaktɨp hɨrak yaaik

14 *Hekrit hekrit ti ekɨak han ke mɨt miyapɨr nit en me hɨm hi hetputem. Ti etporem hɨm manp God kakɨrem, ti etpor hɨr ap enɨnehan me hɨm ham hɨm ham au emɨt! Menmen im mamkaap mɨt kerek nemtewem au. Hɨram mamriwaank.
15 *Ti hɨrekes erɨak menmen yaaim enip God han yaaik ehɨr ke mɨtɨk kɨrɨak menmen yaaim, hɨrak yɨnk enuk au. Ti hewepyapɨr hɨm me God eteikɨn mɨt em werek werek.

* **1:18** Ju 21 * **2:3** 2Ti 1:8; 4:5 * **2:5** 2Ti 4:8 * **2:6** 1Ko 9:7, 10 * **2:8** 1Ko 15:4, 20; Ro 1:3 * **2:9** Ef 3:1; Fl 1:12-14 * **2:10** Ef 3:13; Kl 1:24 * **2:11** 2Ko 4:11 * **2:12** Mt 10:33 * **2:13** Ro 3:3-4; Nam 23:19; Ta 1:2 * **2:14** 1Ti 6:4; Ta 3:9 * **2:15** 1Ti 4:6; Ta 2:7-8 * **2:16** 1Ti 4:7 * **2:17** 1Ti 1:20

16 *Ti enapen hɨm enum weinɨm hentar
hɨm mar im mamri mɨt han kɨr te hɨr
nanises menmen enum yapɨrwe.
17 *Hɨm im enum mar wikes teknei
mɨwapɨn yɨnk ke mɨt. Hɨm me mɨtɨkɨt wik
it Haimenias ketike Failitas hɨram enum
mar ke wikes teknei.
18 Hɨrakɨt tɨnaipɨs hɨm yaaim me God,
hɨrakɨt tatɨp God epei keithis mɨt kɨkɨan.
Te hɨrakɨt teweikɨn han ke mɨt han te hɨr
ap nises hɨm yaaim au. Hɨr nises hɨm
enum mar hi epei hetpim.
19 *Mɨt nises hɨm me God, hɨr nɨre
teinɨk God kamɨr mau wɨnak, hɨr ap te
nanises hɨm enum nanɨwaank hɨras au.
Me mɨt in God katɨp hɨm im: "Mɨtɨk Iuwe
kertei neimɨn hɨr nɨkerek nɨrak, neimɨn
au. Neimɨn natɨp Mɨtɨk Iuwe naanmɨpror,
hɨr enɨnepɨn enkeipɨn menmen enum."
20 *Mekre wɨnak iuwe yaaik sar metike
mɨn yapɨrwe mepeit. Mɨn ham mɨre gol,
mɨn ham mɨre silva, mɨn ham mɨre toni
weinɨm. Mɨn yaaim mɨt newis menmen
mekrerem newet mɨt em hɨr nanɨm. Mɨn
enum me toni weinɨm o sar, hɨr newis
menmen enum me teipe wenut mekr-
erem.
21 *Keimɨn kenpɨn kekeipɨn hɨm enum
hɨrak kakɨr ke mɨn yaaik kerp kemerɨr
Mɨtɨk Iuwe kakrɨak menmen yaaim ekri-
uwerek.
22 *Ti erɨr enepɨn ekeipɨn menmen mɨt
pipep hanhanem. Menmen im au emɨt!
Ti etike mɨt yaain han kɨr yaaik prar
prar, hɨr nitehi God menmen, yi eiyises
menmen yaaim me God, yi eiyises hɨm
mɨrak, hanhan mɨt, yi han yaaik eiriuwe
mɨt yi eikiyan eiyu eiyɨt.
23 *Ti enaaiwɨr hɨm enum kerek mɨt
netari menmen me God hɨr nituthiyem au
emɨt! Ti hertei yi yatɨpan me hɨm mar im
enum yi einehan me menmen im.
24 *Mɨtɨk kerek kime menmen me Mɨtɨk
Iuwe, hɨrak ketike mɨt han nanɨnehan
au emɨt! Hɨrak eku han yaaik ekriuwe
mɨt yapɨrwe kakteiknor menmen me God
hɨrak han ekɨwei ekwaai,
25 *kerek keteikɨn mɨt enun menmen
mɨr enum hɨr nisesim. Ti arɨakem haiu
mepɨtari God kakɨkepi te hɨr nanweikɨn
sip me menmen enum nanɨrtei hɨm yaaim
nanisesim o au.
26 Nɨpaa Seten keweikɨn han ke mɨt
kar ke hɨrak ketorhis nekre hepin mɨrak,
hɨrak kenipi nises han kɨrak. Te hɨr
nanɨrtei hɨm yaaim hɨr nanrɨr nanɨnepɨn
nankeipɨn hepin me Seten nanɨr ke saauk
mɨrɨr mekeipɨn hepin me mɨt.

3

Wɨ menep Krais Jisas pɨke kaknen, mɨt nanrɨak menmen enum yapɨrwe

1 *Ti han ekitet menmen im. Maain wɨ
menep Krais Jisas pɨke kaknen, menmen
enum iuwe mamɨkrit mamnen.
2 *Mɨt hanhan hɨras keriyen, hɨr paan
tokik, hɨr han kitet hɨr hɨras iuwe, hɨr
nantɨp mɨt enum, hɨr nanises hɨm me
miye haai au, hɨr han yaaik neriuwe
menmen mɨt nanrekyorem nankepi ner-
iuwerem au, hɨr nantɨp hɨram menmen
weinɨm. Hɨr nanɨnapen menmen yaaim.
3 Hɨr hanhan mɨt au, hɨr nanɨnapen te
nanu nanɨt, hɨr nansiuwe hɨm enum, hɨr
nanwenɨn han kɨr me menmen enum au,
hɨr mɨt enun nepan nanɨnaain menmen
yaaim.
4 Hɨr nanises hɨm mɨr hɨras au, hɨr
han kakitet enum enum, hɨr han kitet
hɨr nertei menmen yapɨrwe, hɨr hanhan
menmen me Seten mamrekyor han kɨr
yaaik. God au.
5 *Hɨr nemipɨn nanises menmen me
God, te mɨt nanɨrem, te menmen iuwe me
God mau mekre han kɨr au. Ti eweikɨn sip
ewet mɨt nar ik.
6 *Mɨt han nar ik hɨr nen natɨp hɨm
yaaim meit wɨnak me mɨt hɨr nemipɨn
miyapɨr enun netari hɨr yɨnk enuk neri-
uwe menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨr han
kɨr kakrit hɨr nanises hɨm heriyai heriyai.
7 *Hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe, te
hɨr nertei hɨm me God werek werek au.
8 *Nɨpaa Janis ketike Jambris hɨrakɨt
teit hɨm me maam nɨpu kaiu Moses hɨm
tewɨrem. Mar im mɨt in hɨr nemɨnpep

* **2:19** Nam 16:5, 26; Jo 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * **2:20** 1Ko 3:12 * **2:21** 2Ti 3:17 * **2:22** 1Ti 6:11 * **2:23** 1Ti 4:7 * **2:24** 1Ti 3:3; Ta 1:7 * **2:25** 1Ti 2:4 * **3:1** 1Ti 4:1 * **3:2** Ro 1:29-31 * **3:5** Mt 7:15, 21; Ro 2:19-20; Ta 1:16 * **3:6** Ta 1:11 * **3:7** 2Ti 2:25 * **3:8** Eks 7:11, 22; 1Ti 6:5

hɨm yaaim me God weinɨm. Te hɨr mɨt
han kɨr enuk, hɨr netari hɨm yaaim me
God au.
9 Hɨr hɨm mɨr mamɨkrit iuwe au. Mɨt
yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨr enum
memipɨn mar ke nɨpaa mɨt nertei me
menmen enum Janis ketike Jambris
hɨrakɨt tɨrɨakem.

Ti ewis hɨm me God mekre han kit ti ehisesim

10 Au, ti etikewa hawɨr wariyakɨt, te ti
hertei hɨm mai, ti hertei menmen hekrit
hekrit hi hɨrɨakem. Ti hertei han kai hi
hises God werek werek, hi han kekrit han
enuk heriuwe mɨt waswas au, hi hanhani.
Hi hepu han tokik me menmen enum mɨt
nerekyewem.
11 *Ti hertei mɨt nesiuwe hɨm neiyep te
hɨr nerewaank iuwe. Ti hertei menmen
mɨt nerekyewem meit wit Antiok, Aiko-
niam, Listra, mɨt en neiyep nerewaank
enum. Hi haa au, God kekepa hi wen
hepu.
12 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nises
Krais Jisas werek werek, mɨt nanɨnɨp nan-
siuwe hɨm nanriwaank.
13 Te mɨt enun netike mɨt han enun
newisesik, maain hɨr nanrɨak enum
iuwe, Seten hɨrekes kamitorpɨn, hɨr
nanmitetpɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe.
14 *Te ti wen ehises hɨm yaaim nɨpaa mɨt
netputem ti hisesim hentar ti hertei werek
mɨt kerek hɨr netputem hɨr yaain.
15 *Nɨpaa ti kike miye pit wetike maam
pit hɨr netput hɨm yaaim me God. In ek
haiu mɨt metputem ti hisesim. Hɨm im
hɨram yaaim mamteiknut menmen yaaim
ti ehisesim me Krais Jisas te maain God
kakɨkepit kaktuthis ti nɨkan kɨrak.
16 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kewep han
ke mɨt, hɨr newis hɨm mɨrak mau tɨwei.
Hɨm im yaaim mamteikɨn haiu mɨt men-
men, mamwepyapɨr menmen enum haiu
mɨrɨakem, mamkepai haiu mamweikɨn
han kaiu, mamteiknai menmen yaaim
haiu emisesim te han kaiu yaaik prar prar.
17 *Hɨram mamkepai haiu mɨt ne God
haiu yaain te haiu mamrɨak menmen
yaaim yapɨrwe mɨrak.

4

Ti atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God

1-2 **Hi hetput hɨm manp, God Haai
ketike Jisas Krais, hɨrakɨt tɨrawɨr teit ni-
naan mɨrakɨt. Hi hetput hentar Jisas Krais
pɨke kaknen te maain hɨrak skelim mɨt
nepu nantike mɨt kerek epei naa. Hi
hetput te ti atɨp mɨt miyapɨr hɨm me God,
ti eteikɨn mɨt hɨr nises menmen enum,
ti eneri, ekekyor han kɨr te hɨr enises
menmen yaaim. Ti eteiknorem werek
werek han enuk eriuweri au emɨt!
3 *Ti erɨak menmen im hentar maain
mɨt miyapɨr hɨr nanɨnapen nanɨmtau hɨm
yaaim me God au. Hɨr hanhan nanɨmtau
hɨm enum me memipɨn mamnip han kɨr
yaaik. Te hɨr nanri mɨt yapɨrwe nani-
torhi te hɨr nanɨtpor hɨm, hɨr hanhan
nanɨmtewem.
4 *Hɨr nanweikɨn sip nanwet hɨm yaaim
em, hɨr nanises hɨm weinɨm me mɨt.
5 Hekrit hekrit te ti naanmamre hɨrekes,
ehɨrp han tokik me menmen enum enum
mamnen, ti atɨp mɨt hɨm yaaim me Krais
Jisas te hɨr nanɨmtewem. Ti erɨakem
iuwe, te ti ere mɨtɨk ke God yaaik.

Wok me Pol hɨram menep epei au

6 *Ti ehises menmen hi hetputem, te hi
au. Wɨ epei mamnen te mɨt naniyep te hi
hahi.
7 *Hi epei hɨrɨak menmen God nɨpaa
kehimɨtena hi hɨrɨakem. Hi hɨre mɨtɨk
kesiuknen resis ken kɨpiun mak. Menmen
hi hɨrɨakem hɨram epei au.
8 *Te menmen yaaim me hɨmɨn kai
memeriyo mɨwaai meit wit ke God.
Maain God hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik
skelim mɨt, hɨrak kakwetewem. Te hi
kiutɨpen au. Hɨrak kakwet mɨt han
kerek nanmeriyɨwek hɨr hanhan hɨrak
kakwepyapɨr hɨrekes kakɨt tɨ ik, hɨr
nantikewa haiu mamɨt menmen yaaim
hɨrak kakwetaiyem.

* **3:11** Ap 13:50, 14:5, 19; Sam 34:19 * **3:12** Mt 16:24; Jo 15:20; Ap 14:22 * **3:14** 2Ti 2:2 * **3:15** Jo 5:39 * **3:16** Ro 15:4; 2Pi 1:21 * **3:17** 2Ti 2:21 * **4:1-2** Ap 10:42; Ro 14:9-10 * **4:1-2** Ap 20:20, 31 * **4:3** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 * **4:4** 1Ti 4:7 * **4:6** Fl 2:17 * **4:7** 1Ti 6:12 * **4:8** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9** 2Ti 1:4

Hɨm meiyam kike

9 *Ti ap era era ehɨt yayiwe au emɨt! Ti
enen waswas hentar
10 *Dimas epei kɨnaipɨsa ken wit Tesa-
lonaika, hɨrak hanhan keriuwe menmen
enum mɨt hanhan em. Kresens epei ken
wit Galesia, Taitas ken wit Dalmesia.
11 *Luk kiutɨpen kerekek kau ketikewa.
Ti ehɨthis Jon Mak hɨrak kaktikewit yi
einen in kakɨntar hɨrak yaaik kakɨkepa.
12 *Hi heriuwet Tikikas hɨrak epei ken
wit Efesas.
13 *Wɨ kerek ti enen, ti ehɨt saket kai
nokik kerek nɨpaa hi enemtɨn ewisɨm
mɨwaai meit wɨnak ke Kapas keit wit
Troas. Te ti etɨwem mamtike tɨwei mei.
Tɨwei mit nɨpaa mɨt nɨrɨakem me miyak
patɨn, ti etɨwem eiyɨm enen hi hanhanem
iuwe.
14 *Aleksanda, mɨtɨk kime bras ain,
hɨrak kerekyo menmen enum enum.
Mɨtɨk Iuwe kakrekyɨwek enum mamrer
menmen me hɨrak epei kerekyewem.
15 Ti naanempre hɨrekes me hɨrak hen-
tar hɨrak katɨp enum enum me hɨm yaaim
me Krais haiu matɨp mɨt em.
16 *Wɨ hi hinɨn hen kot ke gavman
hatɨp hɨm naanempre hɨrekes, mɨt han
nekepa au, hɨr nɨnaipɨsa. Hi hanhan
Mɨtɨk Iuwe ap han kitet menmen im enum
hɨr nɨrɨakem keremem.
17 *Te Mɨtɨk Iuwe kekepa kerekyo hi han
tokik hau. Mar im hi hatɨp mɨt hɨm me
God te mɨt yapɨrwe neit kot nemtewem.
Te Mɨtɨk Iuwe kekepa, mɨt ap neiyep hi
haa au. Hi hepu werek.
18 Maain Mɨtɨk Iuwe kakɨkepa me men-
men enum enum kakɨriya kakwisa hahɨt
wit kɨrak naanmamprau. Haiu emwenɨpi
niuk mɨrak hɨrak iuwe tipmain tipmain
enum eik. Keremem.
19 *Ti atɨp Prisila wetike Akwila hɨr
netike mɨt miyapɨr nɨkerek ne mɨtɨk One-
siforas, ti etpor hɨr yaain.
20 *Irastas wen kepu wit Korin. Hi
hinaipɨs Trofimas hɨrak kɨnap keit wit
Mailitas.
21 Te ti enen wasenum. Maain hawɨ
hɨtan nɨme yuwerep mamnen.
Yubyulas, Pyudens, Lainas tetike mɨte
Klodia natɨp ti yaaik, hɨr netike nit yinan
yapɨrwe in.
22 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaku kakɨkre
han kit. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe han yaaik
kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **4:10** Kl 4:14; Ta 1:4 * **4:11** Kl 4:14; Ap 15:37-39 * **4:12** Ef 6:21-22 * **4:13** Ap 20:6 * **4:14** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6 * **4:16** 2Ti 1:15 * **4:17** Ap 23:11, 27:23; Dan 6:22 * **4:19** Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20** Ap 19:22, 20:4

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨtɨk Taitas

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Taitas hɨm gude *1:1-4*
Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre emɨt ne sios *1:5-16*
Menmen mɨt miyapɨr ne sios nanisesim *2:1–3:11*
Pol katɨp Taitas hɨm mɨkaru *3:12-15*

1 Hi Pol hi hɨrɨak menmen me God,
Jisas Krais kehimɨtena hi aposel kɨrak.
Hɨrak keriuweta hi hepno ekaap mɨt God
kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, te hɨr enises hɨm
mɨrak werek. Hi etpor hɨm yaaim, te hɨr
enɨrtei enises menmen me God.
2 Hi ekaap mɨt hɨr nanises hɨm me God
nanmeriyɨwek hɨrak kaknen kaktorhis, te
hɨr nantikerek nanu nanɨt tipmain tip-
main enum eik. God hɨrak kemipɨn au.
Nɨpaa enum eik hɨrak kɨrɨak tɨ wen au,
hɨrak katɨp hɨrak hanhan mɨt nantikerek
nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
3 *Hɨrak ketpim epei au, maain
wɨ ham hɨrak kehimɨtanem, hɨrak
kewepyapɨrem. Hɨrak kewepyapɨrem
keriuwe hɨm hɨrak kewetewem, te hi atɨp
mɨt em. God katɨp hɨrak kaktaihis haiu
mɨt keriyen, te hɨrak keweto hɨm im hi
atɨp mɨt em.
4 *Taitas, hi Pol hewisut tɨwei ik kan.
Ti nɨkan kai ke menmen me God haiu
yapɨrwe misesim. Hi hanhan God Haai
ketike Krais Jisas kerek kekepai kaktaihis,
hɨrakɨt tatrekyut yaaim, te ti ehu werek
werek.

Hɨm me mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God

5 Hi hɨnaiwɨrit ti hepu wit Krit, te ti erɨak
menmen ere werek nɨpaa hi hɨrɨakem.
Ti ehimɨtan mɨt iuwe naanempre mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God nerer wit wit
mar ke nɨpaa hi hetputem.
6 *Mɨt iuwe nɨpaa ere in hɨr nɨrɨak
menmen enum au, hɨr naanmamre mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God keriyen.
Hɨr neit miyapɨr niutɨp niutɨp keriyen.
Nɨkerek nɨr enises hɨm me Krais, te hɨr
mɨt han ap nansiuwe hɨm nantɨp nɨkerek
nɨr nɨrɨak enum nises han kɨr weinɨm ap
nemtau hɨm me miye haai au emɨt!
7 *Mɨtɨk iuwe naanmɨpre menmen me
God, te hɨrak nɨpaa ere in kɨrɨak menmen
yaaim. Hɨrak mɨtɨk enuk paan tokik au
emɨt! Hɨrak ap han enuk waswas keriuwe
menmen au emɨt! Hɨrak kaam tɨpar si
enum ere ketaritari au emɨt! Hɨrak ketike
mɨt han nenehan nenepan me menmen
au emɨt! Hɨrak hanhan kakɨt pewek te
han kenke kenterim au emɨt!
8 Au, hɨrak ekɨkaap mɨt han nan neke
wit hak, hɨrak hanhan ekises menmen
yaaim. Hɨrak naanempre hɨrekes ekrɨak
menmen yaaim ekises hɨm me God. Hɨrak
ekwenɨn han kɨrak te hɨrak eku werek.
9 *Hɨrak ekises hɨm yaaim nɨpaa haiu
metporem, te hɨrak kaktɨp mɨt kakɨkepi
kakriuwe hɨm im yaaim, hɨrak kakri han
ke mɨt ap nises hɨm yaaim, te hɨr nanɨrtei
menmen enum hɨr nisesim.

Mɨt enun ne wit Krit natɨp hɨm weinɨm nemipɨn

10 *Hɨrak ekrɨak menmen im ekɨntar
mɨt yapɨrwe ein ne weiwɨk me God hɨr
nɨnapen nemtau hɨm me Krais. Hɨr natɨp
me menmen weinɨm nemitetpɨn mɨt neri-
uwerem. Mɨt yapɨrwe nar ik hɨr nises hɨm
me mɨt kerek natɨp nar ik: "Yi eirekir yɨnk
ki, te yi yises hɨm me God werek werek."
11 *Hɨr mɨt nar ik nemitetpɨn mɨt ner-
iuwe hɨm mɨr im enum. Hɨr nari han
ke mɨt miyapɨr nɨkerek nɨr niutɨp niutɨp
nerer wit wit neriwaank. Hɨr netpor
hɨm enum hɨr enisesim kerek haiu mɨt in
haiu ap te mamrɨakem taau. Te hɨr enɨt
pewek keremem me mɨt han. Te ti ewenɨn
menmen mɨt nar ik hɨr nɨrɨakem natɨp
mɨt em.
12 Nɨpaa mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne Krit hɨr
han kitet hɨrak profet yaaik hɨrak katɨp
kar ik: "Hekrit hekrit haiu mɨt ne wit Krit
haiu memipɨn, han kaiu enuk haiu mɨrɨak
enum mar ke samiyak enuk, haiu mau
yain yain maam menmen weinɨm."

* **1:3** Ef 1:9-10; Ta 2:10, 3:4; 1Ti 1:1, 11 * **1:4** 2Ko 8:23; Ga 2:3; 2Ti 1:2; 4:10; Ro 1:7 * **1:6** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * **1:7** 1Ko 4:1 * **1:9** 2Ti 4:3; Ta 2:1 * **1:10** 1Ti 4:7 * **1:11** Jo 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6 * **1:13-14** 2Ti 4:2 * **1:13-14** 1Ti 4:7

13-14 **Hɨm im hɨrak ketpim hɨram yaaim. Ti ene mɨt in ne weiwɨk me God wɨsenum, te hɨr ap enises hɨm me weiwɨk me maamrer ne mɨt ne Isrel au emɨt! Hɨr ap enises hɨm weinɨm me mɨt nises hɨm lo me nɨpaa te hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God em au emɨt! Hɨr mɨt ne weiwɨk me God hɨr enises hɨm mɨrak werek werek keremem.

15 *Mɨt han, han kɨr yaaik prar prar, hɨr han kitet menmen yapɨrwe yaaim te hɨr ap nɨneinɨm au. Te mɨt han kerek han kɨr enuk, hɨr han kitet hɨm me Krais werek werek au, hɨr natɨp menmen yapɨrwe hɨram enum hɨr nɨneinɨm. Menmen mewaank han kɨr te hɨr netari menmen enum hɨr nɨrɨakem nisesim.

16 *Hɨr natɨp hɨr netike God nau han kiutɨp, te menmen hɨr nɨrɨakem nisesim meteiknai hɨr nemipɨn. Hɨr netike God nau han kiutɨp taauye! Hɨr nises hɨm me Krais au. Hɨr mɨt enun paan tokik, hɨr ap nanrɨak menmen mei yaaim miutɨp taauye!

2

Hɨm ti atɨp mɨt miyapɨr iuwe em

1 *Te ti etɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim hɨram mises hɨm me God.

2 Ti atɨp mɨt enun ne mɨt te hɨr ap naam tɨpar wain ere hɨr netaritari au emɨt! Hɨr naanmampre hɨras enrɨak menmen yaaim, te mɨt han natɨp hɨr yaain. Hɨr enwenɨn han kɨr me menmen hɨr nisesim. Hɨr enises hɨm me Krais werek werek. Hɨr han tewenɨn mɨt. Mɨt nerekyor enum te hɨr han tokik enu.

3 *Ti atɨp miyapɨr epei enun ne mɨt te hɨr naanempre hɨras me menmen yapɨrwe hɨr nɨrɨakem, enɨr ke miyapɨr nises hɨm me God hɨr enrɨakem. Hɨr ap nantɨpan nanisesan au emɨt! Hɨr ap hanhan nanɨm tɨpar wain yapɨrwe au. Hɨr natɨp miyapɨr han menmen yaaim me God neteiknorem narkeik hɨr nanisesim.

4 Hɨr entɨp miyapɨr nɨhan menmen enkepi te hɨr han etwenɨn mɨt nɨr niutɨp niutɨp netike nɨkerek nɨr.

5 *Hɨr natɨp miyapɨr nɨhan menmen, te hɨr naanmamre hɨras te hɨr nanrɨak mɨt miyapɨr menmen yaaim. Hɨr ap han ekitet nantike mɨt nanriyanhis nanwenɨnem au emɨt! Hɨr naanmamre menmen me wɨnak, enrɨak menmen yaaim enɨmtau hɨm me mɨt nɨr niutɨp niutɨp keriyen, te mɨt han ap nantɨp enum me hɨm me Krais keremem au.

Hɨm me mɨt pipep

6 Ti atɨp mɨt pipep hɨm manp te hɨr naanempre hɨras nanwenɨn han kɨr me menmen hɨr han kitetim te hɨr enrɨak menmen yaaim keremem.

7 *Menmen yapɨrwe ti hɨrɨakem, hɨram mɨre piksa meteiknor menmen hɨr enisesim. Wɨ ti etpor menmen, ti ap ari hɨm weinɨm etporem metike hɨm yaaim mit au emɨt, te hɨr nanɨrtei ti mɨtɨk yaaik.

8 *Ti atɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt keremem, te mɨt han ap te nantɨp enum me hɨm mit. Ti erɨak menmen mar im, te mɨt enun nepan ne hɨm me Krais hɨr yɨnk enuk nentar hɨr ap natɨp hɨm enum em menmen yaaim haiu mɨt mɨrɨakem au.

Hɨm me wok mɨt

9 *Ti atɨp mɨt kerek nɨrɨak wok me mɨt han, te hɨr enises hɨm me mɨt nɨr iuwe te hɨr han yaaik neriuweri me menmen yapɨrwe hɨr nɨrɨakem. Hɨr ap enɨtpor hɨm enum au emɨt!

10 *Hɨr ap enkintɨp menmen me mɨt nɨr iuwe enɨpakɨnem au emɨt! Hɨr naanmamre menmen me mɨt nɨr iuwe enises hɨm, te mɨt nɨr iuwe enɨrtei mɨt in nɨrɨak menmen yaaim. Mar im mɨt nɨr iuwe hɨr han kitet hɨm me God kaiu kakɨkepai hɨram yaaim.

11 Hi hatɨp menmen im hentar God epei keteiknai hɨrak hanhan kakɨkepai haiu mɨt yapɨrwe kaktaihis, te hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan tɨ.

12 *Menmen im meteiknai haiu emweikɨn sip emwet menmen enum me tɨ. Haiu ap emises hɨras te haiu emrɨak menmen yaaim emises God emɨr ke mɨt nises hɨm me God hɨr enrɨakem. Haiu

* **1:15** Mt 15:11; Ro 14:20 * **1:16** 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4 * **2:1** Ta 1:9 * **2:3** 1Ti 3:11 * **2:5** Ef 5:22 * **2:7** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8** 1Pi 2:15 * **2:9** 1Ti 6:1; 1Pi 2:18 * **2:10** Ta 1:3 * **2:12** 1Jo 2:16; Ef 1:4 * **2:13** 1Ko 1:7; Fl 3:20

emrɨak menmen emɨr im me wɨ haiu mepu tɨ im e.

13 *Haiu emrɨak menmen im me wɨ haiu memerɨr wɨ yaaim God kaiu Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes kakteikɨn mɨt menmen mɨrak iuwe.

14 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai kaktaihis, te haiu emnaaiwɨr menmen enum, haiu emises hɨm me God. Hɨrak kerekyei haiu mepu han yaaik prar prar, haiu mɨt nɨrak keriyen. Haiu hanhan wɨsenum mamrekyɨwek menmen yaaim.

15 *Ti wen etpor hɨm im hɨm manp enum. Mɨt hɨr nɨnapen nanises hɨm im, ti etpor hɨm manp hekrehɨr ke Jisas te hɨr enisesim. Te ti ap ewis mɨt hɨr nɨnan yipɨr nanwɨrek neweikɨn sip newetutem.

3

Haiu mɨt emises menmen yaaim

1 *Hekrit hekrit ti erɨak han ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God te hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt ne gavman netike mɨt kerek naanmɨpre mɨt nerer wit wit, hɨr enises hɨm mɨr, enrɨak menmen yaaim enkepi.

2 *Hɨr ap nantɨp enum nansiuwe hɨm mɨt han au. Hɨr netikeri nenehan au. Hɨr enkiyan enu enkaap mɨt nanɨrak mɨt yapɨrwe menmen yaaim.

3 *Nɨpaa ein haiu hɨras metari menmen me God haiu ap misesim au. Seten kemitaipɨn kari han kaiu, te haiu hemkre menepam me menmen haiu mɨrɨak enum, haiu mewenɨn han kaiu me menmen au, haiu mɨrɨak menmen mises han kaiu keremem. Haiu mises menmen enum mepu weinɨm mɨrɨak han kaiu yaaik. Haiu yɨnk enuk meriuwe mɨt netenen menmen yaaim, o menmen me mɨt han, haiu mɨneini, hɨr nɨneinai haiu enun nepan keriyen.

4 *Te God kerek maain kaktaihis, hɨrak keteiknai haiu mɨt hɨrak yaaik hɨrak han tewenɨnai.

5 *Te hɨrak keriuwet Jisas kan kekepai. Hɨrak kekepai kentar menmen yaaim haiu mɨrɨakem au. Hɨrak kekepai kentar hɨrak hanhanai. Wɨ nɨpaa mɨt hɨr nɨkrai neriuwe tɨpar, God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu han yaaik prar prar mepu, hɨrak kenipai keweikɨnhis hɨmɨn kaiu te haiu mises menmen yaaim.

6 *God Haai kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kekepai iuwe kentar menmen Jisas Krais kerek kekepai kaktaihis hɨrak kɨrɨakem.

7 *Hɨrak keriuwetek te hɨrak han yaaik kakɨkepai kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem hɨrak katɨp haiu yaain, kehimɨtenai haiu emɨnkerek maain haiu emtikerek emu tipmain tipmain enum eik.

8 Menmen hi etputem hɨram hɨm yaaim. Hi hanhan te ti etpor hɨm im hɨm manp, te hɨr mɨt kerek nises hɨm me God naanmampre hɨras nanrɨak menmen yaaim. Menmen mar im hɨram yaaim mamkaap mɨt.

9 *Ti etike mɨt han yi ap eitɨpan einehan me hɨm enum weinɨm au emɨt! Ti ap eises hɨm me wit tɨpir o menmen nɨpaa mɨt maamrer nɨrɨakem emɨt! Ti etikeri yi einehan me hɨm lo Moses kewet mɨt ne Isrel em au emɨt! Menmen mar im mamkaap mɨt au. Hɨram mamɨwaanki.

10 *Mɨtɨk hak kari han ke mɨt han ne weiwɨk me God hɨr nisesik, te ti enerek miutɨp o wik. Epei au, hɨrak wen ap kakɨmtau hɨm mit, yi mɨt yapɨrwe eiweikɨn sip eiwetɨwek.

11 *Mɨtɨk kar ik han kitet menmen enum, kɨrɨak menmen enum. Menmen enum hɨrak kɨrɨakem mewepyapɨr hɨrak enuk.

Pol kewis hɨm ham yinam

12 *Maain te hi esiuwe mɨtɨk Atemas o Tikikas hɨrak kiutɨp kaknen kakiun ein, ti enen waswas, te hawɨr ewɨwen yipɨrakɨt ewɨt wit Nikapolis. Hi amɨ ahu in ere hawɨ hɨtan epei au.

13 *Ti ekaap mɨtɨk Sinas kerek kertei menmen me lo me mɨt ne wit Rom. Ti ekepik ketike mɨtɨk Apolos. Ti ekepikɨt,

* **2:14** Ga 1:4; Sam 130:8; Eks 19:5; Diu 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9; Ef 2:10 * **2:15** 1Ti 4:12 * **3:1** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2** Fl 4:5 * **3:3** 1Ko 6:11; Ef 2:2, 5:8 * **3:4** Ta 1:3 * **3:5** 2Ti 1:9; Ef 5:26; Jo 3:5 * **3:6** Ap 2:17-18 * **3:7** Ro 3:24 * **3:9** 2Ti 2:14, 16, 23 * **3:10** Mt 18:15-17; 2Jo 10 * **3:11** 1Ti 6:3-5 * **3:12** Ef 6:21-22 * **3:13** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6, 16:12

te hɨrakɨt tetenen menmen me hɨr neiyɨm nanɨno.
14 *Mɨt miyapɨr naiu enɨrtei enrɨak yaaim enkaap mɨt miyapɨr hɨr han enuk me menmen enum man mewaanki. Haiu emrɨak menmen im emkepi te hɨr enu enɨr ke nu hɨr mɨt ap nɨman au, hɨram mamri yapɨrwe. Mar im hɨr ap nanu weinɨm au, hɨr enises menmen me God werek werek.
15 Mɨt miyapɨr kerek netikewa haiu mau in, hɨr nesiuwe hɨm natɨp ti yaaik. Ti atɨp mɨt miyapɨr ein haiu matɨp hɨr yaain. Hi hanhan God han yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **3:14** Ef 4:28; Ta 2:14; Mt 7:19

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Failimon

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨtɨk Failimon hɨm gude *1:1-3*
Pol kewenɨpi niuk me Failimon *1:4-7*
Pol kitehi Failimon hɨrak naanmampre Onisimas *1:18-22*
Pol katɨp Failimon hɨm mɨkaru *1:23-25*

1 *Hi Pol hi hepu hekre wɨnak enuk
ke gavman hentar hɨm me Jisas Krais hi
atɨp mɨt em. Hi hetike kaiu yinak Timoti,
hawɨr wik wewis tɨwei ik wesiuwerek ken
ti Failimon. Ti kawɨr yaaik, haiu mɨrɨak
menmen miutɨp.
2 *Hawɨr ap weswut ti kiutɨpen tɨwei
ik au. Hawɨr wesiuwerek kakno mɨt ne
weiwɨk me God kerek nau nererik neit
wɨnak kit eik, hɨr netike Apia yenten
pawɨr wetike Akipas. Hɨrak kɨrɨak men-
men kar ke hawɨr wɨrɨakem.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak
kaku kaktikewi, yi eiyu werek werek.

Failimon kises hɨm me Mɨtɨk Iuwe

4 *Hekrit hekrit hi hitehi God, hi
hetpɨwek hɨrak yaaik hentar
5 hi hemtau ti ehises Mɨtɨk Iuwe, ti
hanhanek hɨrak ketike mɨt hɨr nises hɨm
mɨrak.
6 *Hi hitehi God te hawɨr wetikewi
wewepnak me menmen me God, hɨrak
kakɨkepit te ti ertei iuwe menmen
yapɨrwe me God haiu metɨwem hɨram
mamkepai wɨsenum, haiu emises hɨm me
Krais werek werek.
7 *Kai yinak yaaik, hi han yaaik wɨsenuk
hau werek werek hentar ti hanhan mɨt
ne weiwɨk me God ein, ti ekepi hɨr han
tokik nepu hɨr nau werek werek neriuwe
menmen me God.

Failimon pɨke kakɨthis Onisimas hɨrak kɨre kɨrak yinak

8-10 **Hi han kitet menmen im ti hɨrɨak
mɨt em hɨram menmen yaaim. Hi amɨ
hituthi ti erɨak menmen yaaim me nɨkan
kai Onisimas. Hi hɨre haai kɨrak hentar
hi heit wɨnak enuk ke gavman, hi hekepik
hɨrak kises hɨm me God. Hɨram werek te
hi etput hɨm iuwe menmen im hekrehɨr
ke Krais hentar hɨrak kehimɨtena hi mɨtɨk
iuwe, te ti ehisesim. Au, hi hɨnapen etput
hɨm iuwe au emɨt! Hawɨr hanhanakɨt, te
hi hɨnapen. Hi Pol hi enuk epei he mɨtɨk
hi heit wɨnak enuk ke gavman hentar
hɨm me Jisas Krais hi atɨp mɨt em. Hi
hare hituthi ti arɨak yaaim me nɨkan kai
Onisimas.
11 Ti hertei niuk mɨrak matɨp mar im:
"Hɨrak kɨkaap mɨt," te nɨpaa hɨrak kɨrɨak
menmen hɨrak ap kekepit au. In ek hɨrak
kises hɨm me God te hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim kekepawɨr. Hɨrak kekepit, kekepa.
12 In ek hi epei esiuwerek kan kɨrit. Hi
han in han kitetik.
13 *Hi hanhan eriuwerek, te hɨrak kak-
tikewa kaku in kakɨkepa kerek hi wen
hepu wɨnak enuk ke gavman hentar hɨm
me God. Te hi hepu in ti ekepa. Au, ti
hepeit ein, te hi hanhan hɨrak kekrehɨr kit
kekepa.
14 *Hi epei hesiuwerek ken ein. Hɨrak
ap kau ketikewa au. Hi ap etenenik ere hi
heswut tɨwei eituthi ti ewenhi hɨrak kaku
in, te hi esiuwerek ken ein. Hi hɨnapen ti
yɨnk enuk hentar hi etenen mɨtɨk kit ere
ti ewenhi, te hi epei hesiuwerek ken. Hi
hanhan ti erɨak menmen ti ehises han kit
ek.
15 Hi han kai katɨp kar ik: "God kewisɨk
hɨrak kɨnaiwɨrit kɨrɨr ken keit ein wɨ ham
kentar maain hɨrak ap pɨke kaknen
16 *kakɨr ke mɨtɨk kit kɨrɨak wok mit
taau! Hɨrak kakre kit yinak yaaik kaku
kaktikewit. Hi hanhanek iuwe. Ti au
ti tewen han tewenɨnek wɨsenuk hentar
hɨrak kit yinak yaaik ke menmen me Jisas,
hɨrak mɨtɨk kit kɨrɨak menmen mit.
17 Te ti han ektɨp hi wariyakɨt kit, te
han kit ektɨp mɨtɨk hak eik ekpɨre hɨrak
wariyakɨt kit ekpar kerek hi wariyakɨt kit.
Hɨrak Onisimas kaknen, ti etɨwekhis.
18 Hɨrak kerekyut menmen enum
kekintɨp menmen kɨsawɨnem, te ti ehi-
tauhi me menmen hɨrak kekintɨpem.

* **1:1** Ef 3:1 * **1:2** Kl 4:17; 2Ti 2:3 * **1:3** Ga 1:3 * **1:4** Ro 1:8-9 * **1:6** Fl 1:9; Kl 1:9 * **1:7** 2Ko 7:4 * **1:8-10** Fl 1 * **1:8-10** Kl 4:9; 1Ko 4:15 * **1:13** Fl 2:30 * **1:14** 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 * **1:16** 1Ti 6:2 * **1:19** 1Ko 16:21; Ga 6:11

19 *Hi Pol hi hewis hɨm im me his
mai hɨrekes, te hi hɨrekes pɨke ewetitem.
Nɨpaa hi ekepit, te ti eweikɨn han hises
hɨm me God, te ti eweto menmen me im
em au.
20 Te kai yinak, ti erekyo menmen yaaim
im. Ti naanmɨpre Onisimas kar ke ti
naanmɨmprau. Ti erɨak menmen im men-
tar hawɨr wises Mɨtɨk Iuwe, te hi han
yaaik eriuwit.
21 Hi ewisut tɨwei ik ke han kai katɨp ti
ehises menmen hi hetputem. Au, hi hertei
ti ehinɨn menmen im hi hituthiyem.
22 *Maain Onisimas kaknen kakiun ein,
ti etɨwek his ti wen naanmamrɨwek yaaik
ti erekyɨwek haau mai mamɨntar hi han-
han God kakɨmtau menmen yi yitɨwekhi
ke hi, te hɨrak kaksiupena hi anaaiwɨr
wɨnak enuk ke gavman, hi anen ari.

Mɨt hɨr natɨp gude men mɨtɨk Failimon

23 *Hi hetike Epafras wau wekre wɨnak
enuk ke gavman wentar hɨm me Jisas
Krais. Hɨrak kesiuwe hɨm ketput ti yaaik.
24 *Mak, Aristakas, Dimas tetike Luk
hɨr netikewawɨr haiu mɨrɨak menmen me
God. Hɨr nesiuwe hɨm natɨp ti yaaik.
25 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han
yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **1:22** Fl 1:25, 2:24 * **1:23** Kl 1:7 * **1:24** Kl 4:10, 14; 2Ti 4:10-11

Tɨwei Mɨtɨk Kewisɨk Ken Mɨt Ne Isrel - Hibru

Menmen me tɨwei ik

Krais keteiknai God hɨrak kɨre mekak *1:1-3*
Krais Iuwe kinɨn mɨt ensel *1:4–2:18*
Krais Iuwe kinɨn Moses ketike Josua *3:1–4:13*
Krais Iuwe kinɨn mɨt pris *4:14–7:28*
Hɨm me Krais hɨram minɨn hɨm enɨpaa God kewet Moses em *8:1–9:28*
Hemkre me Jisas minɨn hemkre me bulmakau, ehɨram mesak menmen enum maiu *10:1-39*
Haiu mɨt han ekitet Jisas haiu emnakɨn tokim eemisesim *11:1–12:29*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God ehɨr nanisesim *13:1-19*
Hɨm mɨkaru *13:20-25*

God Nɨkan kɨrak kekrehɨr ke Haai kɨrak ketpai hɨm mɨrak

1 Nɨpaa enum eik me wɨ ham yapɨrwe, God katɨp mɨt profet hɨm mɨrak kenipi hɨr nɨtyak. Nepei au, hɨrak keriuweti nan natɨp maamrer hɨm mɨrak.

2 *Te in ek, wɨ kerek tɨ nepei au mamɨsi, God kewepaiyapɨr hɨm mɨrak keriuwe menmen Nɨkan kɨrak ketpim. God epei kehimɨtanek hɨrak kakwetɨwek menmen mɨrak yapɨrwe. Nɨpaa God katɨp Nɨkan kɨrak te hɨrak kises hɨm mɨrak hɨrak Nɨkan kɨrɨak menmen yapɨrwe mau tɨ mau nepni, mar ke Haai kɨrak hanhanem.

3 *Nɨkan kɨrak Jisas keteiknai menmen iuwe me God merhɨhe mɨre tɨpar meteiknai hɨmɨn kaiu kentar han kɨrak kerekek kɨre God. Hɨrak hɨm mɨrak iuwe menip menmen yapɨrwe hɨram mises han kɨrak te hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe mau merer wit wit. Hɨrak hɨrekes kaa kentar nu tentarakɨt kesak menmen enum mekre han ke haiu mɨt. Epei au, hɨrak ken kau wit kerek God Mɨtɨk Iuwe kewiyen, hɨrak kau menep his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe hɨr newi.

Nɨkan ke God kinɨn mɨt ensel

4 *Jisas kau menep his yaaim me God kerek mɨt iuwe newi. Mar im God epei keteiknai hɨrak kɨrɨakek hɨrak kinɨn mɨt ensel kar ke niuk kerek God kewetɨwekem hɨram minɨn niuk me mɨt ensel.

5 *Niuk mɨrak iuwe minɨn niuk me mɨt ensel mentar nɨpaa God ap katɨp mɨt nɨrak ensel kar ik:
"Petepin hi hehimɨtenit ti are nɨkan kai."
God keteipim pɨke ketpim kar ik:
"Maain hi ahu are Haai kɨrak, hɨrak kaku kakre Nɨkan kai." God ap katɨp me mɨt ensel nɨrak au. Hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak Jisas kerekek.

6 *Kerek wɨ nɨpaa God kakriuwet Nɨkan kɨrak iuwe mɨtɨk kaknen tɨ ik, hɨrak keteipim pɨke ketpim kar ik:
"Yi mɨt ensel nai yi eiwenɨpi niuk mɨrak."

7 *Hɨrak katɨp me mɨt ensel kar ik:
"Hi herekyor hɨr nɨrɨak menmen mai waswas nar ke nɨme, hɨr nanɨwaank menmen ap mises han kai au nar ke si merhɨhe."

8 *Te hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak kar ik:
"Ti are hi God ti Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Ti tewen naanmamre menmen mit ti hɨrɨakem yaaim yaaim.

9 Ti hanhan heriuwe menmen yaaim, ti au han enuk heriuwe menmen enum, te ti Mɨtɨk Iuwe, hi God kit hi ehimɨtanit ti iuwe ti han yaaik ehinɨn mɨt yapɨrwe."

10 *God pɨke katɨp keteipim kar ik:
"Ti Mɨtɨk Iuwe nɨpaa enum eik ti hɨrɨak tɨ metike nepni meriuwe his mit.

11 Maain tɨ ik ketike nepni hɨram mamɨwaank mamɨt te ti au. Ti ehu ehɨt tipmain tipmain enum eik. Mar ke mɨt neriuwet laplap ere enum hɨr newɨrem, maain tɨ ketike nepni hɨram mamweikɨn his mamɨrem.

12 *Mar ke mɨt nenep laplap enum tokim newɨrem hɨr neit ham yaaim neriuwetem, te ti ehɨt tɨ ketike nepni enum ti ewɨrem emɨt, ti enip

* **1:2** Sam 2:8; Mt 21:38; Jo 1:3; Kl 1:16 * **1:3** 2Ko 4:4; Ap 2:33-34; Kl 1:15; Hi 8:1 * **1:4** Fl 2:9 * **1:5** Ap 13:33; Hi 5:5; 2Sml 7:14; Sam 2:7 * **1:6** Ro 8:29; Sam 97:7 * **1:7** Sam 104:4 * **1:8** Sam 45:6-7 * **1:10** Sam 102:25-27 * **1:12** Sam 22:22

meiyam yaaim emɨkrehɨr mɨram. Ti hɨrekes au, ti ehu apar ke in ek ti hɨrekes hepu. Ti ap te eweikɨnhis are menmen enum tokim au. Ti ehu tipmain tipmain enum eik."

13 *Nɨpaa God katɨp kar ik:

"Ti ehu menep etikewa eno menep his mai yaaim kerek mɨt iuwe newi, ti ehu ere hi enep mɨt enun nepan ni enɨp enepi."

God hɨrak ap katɨp hɨm im men mɨt ensel au. Hɨrak katɨp Nɨkan kɨrak em keremem.

14 *Te mɨt ensel hɨr nɨre mekam? Hɨr nɨre hɨmɨn hɨr nɨrɨak menmen God ketpor, hɨrak keriuweti nanɨno nanrɨakem nankaap mɨt miyapɨr kerek hɨrak hanhan kaktorhis nanu nantikerek.

2

God hɨrak kakɨkepai kaktaihis-Menmen im hɨram iuwe

1 Nɨkan ke God Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe, te haiu emises wɨsenum menmen kerek nɨpaa haiu memtewem te haiu ap emnaaiwɨr hɨm im emweikɨn sip emwetɨwem au emɨt!

2 *Nɨpaa God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨm mɨrak. Hɨr netɨwem netpim newepyapɨr mɨt em. Menmen nepei man mar ke nɨpaa hɨr netpim. Mɨt kerek neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God, hɨr nises menmen enum God kakrekyor enum mamaɨr ke hɨr nɨrɨak menmen enum.

3 *Te haiu emweikɨn sip emwet hɨm iuwe me God kakɨkepai kaktaihis, te haiu ap te mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum God kakrɨak mɨt enum em taau. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrekes kinɨn kewepyapɨr God kaktaihis. Nepei au, mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim, hɨr netpai nar ik: "Hɨm im ap me memitetpɨn au. Hɨram hɨm yaaim."

4 *God hɨrekes keteikɨn hɨm mɨr hɨram yaaim keriuwe menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt keriuwerem. Hɨrak kɨrɨak menmen im metike hɨrak keriwet God hɨmɨn yaaik hɨrak kises han kɨrak kan kewet mɨt menmen mɨrak yaaim.

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk hɨrak kekepai kaktaihis

5 Haiu matɨp me tɨ ham maain God kakrɨakem mamnen mɨt kerek nisesik hɨr nanwik. God ap kehimɨtan mɨt ensel hɨr naanmɨprewem.

6 *Au, hɨm me God kerek mɨtɨk hak kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:

"God haiu mɨt mɨre mekam te ti han tewenɨnai naanemprai? Haiu au enun weinɨn.

7 Me wɨ yinam te ti herekyei haiu enun te mɨt ensel hɨr ninɨnai hɨr iuwe. Ti ewetai menmen mɨt iuwe netɨwem te haiu niuk maiu iuwe.

8 *Ti ehimɨtenai haiu maminɨn naanmamre menmen mit yapɨrwe."

Hɨm hɨram mɨtɨk ik epei kewisɨm matɨp haiu mɨt maminɨn naanmamre menmen yapɨrwe. Menmen miutɨp ap te maminɨnai taau. Te in ek haiu ap minɨn naanmɨpre menmen wen au.

9 *Te in ek haiu mertei menmen me Mɨtɨk Jisas. Nɨpaa me wɨ yinam Jisas kau tɨ ik God kɨrɨak Jisas au mɨtɨk weinɨk, te mɨt ensel hɨr iuwe ninɨnek. In ek God kɨrɨakek hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe keit menmen mɨrak iuwe kentar Jisas kaa kekrehɨr kaiu te God kakrɨak haiu mɨt menmen yaaim kakriuwe menmen im Jisas kɨrɨakem.

10 *Hɨram yaaim te hɨrak God kerek haai ke menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe hɨrak kenip Jisas hɨrak mɨtɨk yaaik wɨsenuk keriuwe menmen enum makɨp. Marim God kɨrɨak Jisas yaaik te hɨrak kakɨriyei haiu mɨt haiu mamre nɨkerek ne God haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim.

11 *Jisas kesak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem te haiu mɨre yaain. Hɨrak ketikewai haai kiutɨp, te hɨrak ap yɨnk enuk katɨp haiu "kikrek nɨrak."

12 Hɨrak katɨp kar ik:

"God hi tewen awepyapɨr niuk mit atɨp kikrek nai yem. Me nɨmɨn ke mɨt

* **1:13** Sam 110:1 * **1:14** Sam 34:7, 91:11 * **2:2** Ga 3:19 * **2:3** Hi 10:29, 12:25 * **2:4** Mk 16:20; 1Ko 12:4, 11 * **2:6** Sam 8:4-6 * **2:8** 1Ko 15:27 * **2:9** Fl 2:8-9 * **2:10** Ro 11:36 * **2:11** Mt 25:40; Mk 3:35; Jo 20:17 * **2:13** Ais 8:17-18

yapɨrwe nererik nises hɨm mit hi
eine henye awenɨpi niuk mit.”
13 *Te hɨrak wen katɨp kar ik:
“Hi han ekitet hɨm me God hi ehisesim.”
Hɨrak pɨke katɨp kar ik:
“Hi hepu in etike kikrek yapɨrwe God epei
kewetori.”

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk te hɨrak kekepai haiu mɨt

14 *Haiu mɨt miyapɨr Jisas katɨp haiu
kikrek nɨrak haiu mɨre yɨnk, hemkre o
hemik, te hɨrak hɨrekes keweikɨnhis kɨre
haiu mɨt te hɨrak kaa kewaank Seten
kerek kɨrɨak haiu mɨt haiu mami.
15 Hɨrak kɨrɨakem te haiu mɨt yapɨrwe
nɨpaa haiu mɨnaain te mami mamno
mamɨr God, maain haiu ap te mamnapɨn
mei taau.
16 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen kɨkaap mɨt
ensel au. Hɨrak kɨrɨakem kekepai haiu
mɨt nepenyerer ne Ebraham.
17 *Te hɨrak Jisas keweikɨnhis kar ke
haiu mɨt kikrek nɨrak hɨrak kɨre mɨtɨk
kerekek. Hɨrak keweikɨnhis kɨre mɨtɨk
te hɨrak kɨrɨak menmen me God kɨre
mɨtɨk iuwe pris kerek hanhan keriuwe
mɨt hɨrak kɨrɨakem werek werek. Hɨrak
kɨrɨak menmen yaaim keiyɨm kesak men-
men enum me haiu mɨt yapɨrwe.
18 *Hɨrak yaaik te hɨrak kakɨkaap
mɨt wen nanises God werek werek wɨ
menmen enum mamnen mamɨwaanki.
Hɨrak kakɨkaap mɨt kakɨntar nɨpaa
menmen enum man mewaankek te hɨrak
ap keweikɨn sip kewet God au.

3

Jisas wɨsenuk kinɨn mɨtɨk Moses

1 *Nai yinan kerek God keit wit kɨrak
kehimɨteni te yi yisesik yayɨt menmen
mɨrak, yi han ekitet Jisas werek werek.
Hɨrak hɨrekes God keriuwetek kɨre Aposel
hɨrak kan kewepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak
kɨrɨak menmen mɨre mɨtɨk Hetpris, haiu
mɨt misesik matɨp mɨt han ek.
2 *God kehimɨtanek hɨrak kɨrɨak men-
men mɨrak te hɨrak kɨrɨakem kisesim
werek werek, kar ke nɨpaa mɨtɨk Moses
kɨrɨakem kisesim kau nɨmɨn ke mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God.
3 Mɨtɨk Iuwe ik Jisas God kewisɨk hɨrak
keit niuk mɨrak wɨsenum kinɨn niuk me
Moses kɨre mɨtɨk kime wɨnak yaaik keit
niuk mɨrak iuwe. Wɨnak au, hɨrak kepu
weinɨm.
4 Wɨnak yapɨrwe ap te mamime
hɨremes taau. Mɨt keriyen nimaam, te
God kinɨn kentar hɨrak kɨrɨak menmen
yapɨrwe.
5 *Moses kɨrɨak menmen me God nɨmɨn
ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak. Hɨrak
kɨre wok mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk
iuwe kɨrak. Hɨrak kewepyapɨr men-
men God katɨp maain hɨrak hɨrekes
kakrɨakem.
6 *Krais hɨrak au. Hɨrak Nɨkan ke God
kerekek, hɨrak kɨrɨak menmen me God
werek werek. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God. Haiu mamu mamre mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God te haiu wen han tokik emu
emɨmerɨr Mɨtɨk Iuwe kanen kaktaihis o
au en, taau.

Mɨt ap nises hɨm me God ap te nanu werek werek taau

7 *Haiu emɨmtau hɨm kerek God Hɨmɨn
Yaaik ketpaiyem emɨntar haiu ne weiwɨk
miutɨp mɨrak. Hɨrak katɨp kar ik:
“Petepin kerek yi yemtau God ketpi men-
men,
8 *yi ap paan tokik (o eiyɨnke perkenum)
eiweikɨn sip eiwetɨwem au emɨt! Yi ap
eiyises menmen me nɨpaa maamrer naiu
nɨrɨakem neweikɨn sip newet God me wɨ
hɨr nepu wit tenhaan weinɨk mɨt ap newi.
Hɨr han enuk nari han kɨrak nenipɨwek
han enuk keriuweri.”
9 God katɨp kar ik:
“Maamrer ni neit wit ik hɨr nari han
kai enuk te hɨr nɨr menmen hi
hɨrɨakem me 40 tito, te hɨr au, hɨr
neweikɨn sip neweto.
10 Hɨr nenipa hi han enuk heriuweri te hi
hatɨp har ik:
‘Hɨr hekrit hekrit hɨr nises menmen ham
enum mekre han kɨr. Hɨr au,
hɨr nepɨtari menmen hi hetpim hɨr
nɨnapen nisesim.’

* **2:14** Jo 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16** Ais 41:8-9 * **2:17** Fl 2:7; Hi 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * **2:18** Hi 4:15 * **3:1** Hi 4:14, 6:20, 7:26, 8:1, 9:11 * **3:2** Nam 12:7 * **3:5** Nam 12:7 * **3:6** Kl 1:23; Hi 3:14 * **3:7** Sam 95:7-11 * **3:8** Eks 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11** Nam 14:21-23

11 *Hi han enuk heriuweri te hi hatɨp hɨm
iuwe har ik:
‘Hi ap ewisi hɨr nanɨnen nanu wit kerek
hi ehimɨtenor hɨr nanɨno nani, ap
nanɨno ein ein au.’ ”

Haiu ap emweikɨn sip emwet hɨm me God emɨr ke nɨpaa hɨr mɨt ne Isrel nɨrɨakem emɨt

12 Nai yinan, yi naanmamre hɨras te yi
mɨt ap te eirɨak han ki enuk yi eiweikɨn sip
eiwet God kerek kakpau kakpeit nɨpaa ere
in te maain hɨrak kaku tipmain tipmain
enum eik.
13 Wɨ yapɨrwe God katɨp hɨram mɨre
“petepin” yi hekrit hekrit einakɨnan hi-
tokim eikapan han tokik eiyu te yi ap eiwis
menmen enum mamri han ki memitipɨn
te yi eiweikɨn sip eiwet God au emɨt!
14 *Yi eikapan eiyɨntar nɨpaa haiu mɨt
memtau hɨm me Krais. Haiu emisesim
ere maain haiu mami te haiu mamtikerek
mamu han kiutɨp haiu mɨt mamɨt men-
men mamtikerek.
15 *Haiu mertei hɨm im wen mepu
hɨram matɨp mar im:
“In ek yi yemtau hɨm me God kakɨtpiyem
yi ap einakɨn tokim eiweikɨn sip
eiwet hɨm mɨrak mar ke nɨpaa
maamrer ni nɨrɨakem.”
16 *Neimɨn nemtau hɨm God ketpim te hɨr
ap nisesim au, neweikɨn sip newetɨwem?
Mɨt miyapɨr kerek Moses keriyei keri ken
nɨnaaiwɨr wit Isip.
17 *God hɨrak han enuk keriuwe neimɨn
me 40 tito a? Hɨrak han enuk keriuwe mɨt
miyapɨr nɨrɨak menmen enum te hɨr naa
neit wit tenhaan weinɨk mɨt ap nei newi.
18 *Nɨpaa God katɨp hɨm iuwe kar ik: “Hɨr
ap nanɨnen nanu wit Keinen kerek hi
hehimɨtanek hɨr nanwiyen ap nanɨno ein
ein au,” hɨrak katɨp karik hɨrak katɨp me
neimɨn a? Hɨrak katɨp me mɨt ne Isrel
kerek neweikɨn sip newetɨwek.
19 Te haiu mertei hɨr ap nen nau wit kerek
hɨrak epei kehimɨteni hɨr nanwiyen nen-
tar hɨr ap nises hɨm mɨrak werek werek
au.

4

Haiu naanmamre hɨras te haiu emu emtike God

1 Haiu mɨt miyapɨr naanmamre hɨras
emɨntar hɨm nɨpaa God ketpim me mɨt
nanɨnen nanu wit kerek hɨrak kehimɨteni
nanwiyen hɨr nanu yaaim nantikerek
nanu nanɨt. Hɨm yaaim im hɨram mepu.
Yi naanmamre hɨras te God kakɨtpi ap
te yi yaino yayɨt menmen kerek hɨrak
kehimɨteni yi yaitɨwem.
2 Haiu memtau hɨm yaaim me God mar
ke nɨpaa hɨr mɨt maamrer nemtewem.
Te menmen hɨr nemtewem ap mekepi
mentar wɨ hɨr nemtɨwem hɨr neweikɨn
sip newetewem.
3 *Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm
me God, haiu epei mamno wit kerek God
kehimɨtenai haiu mamwi en mamu yaain
mamtikerek mamu mamɨt. Nɨpaa God
katɨp ke wit ik hɨrak katɨp kar ik: “Hi han
enuk te hi epei hatɨp hɨm iuwe har ik:
‘Mɨt miyapɨr kerek ap nisɨsa, hɨr ap te
nanɨno wit kerek hi ehimɨteni nanu
nantikewa taau.’ ”
God nɨpaa kɨrɨak tɨ metike nepni. Me
wɨ eim ere in hɨrak kau kemerɨr mɨt hɨr
nanisesik nanɨno nanu nantikerek nanu
nanɨt.
4 *Me tɨwei miutɨp nɨpaa mɨt newis
hɨm me God mekrerem, hɨram matɨp
me wɨ hispɨnak wik (7) mar im: “Wɨ
hispɨnak kiutɨp (6) nepei au, teipmen me
wɨ hispɨnak wik (7) God kau weinɨm ap
pɨke kɨrɨak menmen ham au.”
5 *Me tɨwei im hɨrak pɨke katɨp kar ik:
“Mɨt han en ap te nanɨno wit kerek hi
hehimɨteni nanwiyen taau.”
6 Hɨm im hɨram wen mepu, te haiu
mertei mɨt han nanɨno wit kerek God
kehimɨteni nanu nantikerek. Nɨpaa mɨt
miyapɨr nemtau hɨm yaaim me God te
hɨr ap nen wit God kahimɨteni nentar hɨr
neweikɨn sip newet hɨm mɨrak.
7 *Mar ek te God kɨmat wɨ ham te
mɨt nanɨno wit kɨrak nanu nantikerek.
Hɨrak katɨp me wɨ im hɨram mɨre pe-
tepin. Maain tito yapɨrwe epei men me
mɨt en neweikɨn sip newet God hɨrak pɨke

* **3:14** Hi 3:6 * **3:15** Sam 95:7-8; Hi 3:7-8 * **3:16** Nam 14:1-35 * **3:17** 1Ko 10:10 * **3:18** Hi 3:11 * **4:3** Sam 95:11; Hi 3:11 * **4:4** Jen 2:2 * **4:5** Sam 95:11 * **4:7** Sam 95:7-8

kewepyapɨr hɨm im keriuwe menmen Devit ketpim. Hɨrak katɨp,

"Petepin yi yemtau God ketpi menmen yi
ap paan tokik (o yenkeperkenum)
yeweikɨn sip yewet hɨm me God."

8 *Wit Keinan hɨrak wit God kehimɨtan Josua keriyei mɨt keri ken te hɨr nantike God nanu nanɨt te hɨrak ap pɨke katɨp keteipim me wɨ ham maain hɨram mamnen te haiu mamno wit kɨrak mamu mamtikerek.
9 Mentar menmen im haiu mertei wɨ ham mepu memerɨr haiu mɨt ne weiwɨk me God haiu mamu yain yain mamɨr ke nɨpaa God kɨrɨak menmen nepei au, me wɨ hispɨnak wik (7) hɨrak kau yain yain keit.
10 *Neimɨn hɨr nanɨno nanu nantike God nanu werek werek, hɨr nanɨnaaiwɨr menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem te hɨr han kitet God katɨp hɨr yaain. Au hɨr enises hɨm me Krais. Menmen im hɨr nɨrɨakem hɨram mar ke hɨr nau yain yain nar ke nɨpaa God kɨnaaiwɨr menmen hɨrak kɨrɨakem hɨrak kau yain yain.
11 Te haiu yapɨrwe naanempre hɨras werek werek te haiu mamno wit ke God haiu mamu yain yain mamtikerek mamu mamɨt. Haiu mɨt ap te emweikɨn sip emwet God mamɨr ke nɨpaa maamrer hɨr nɨrɨakem.

12 *Haiu naanempre hɨras me menmen im mentar hɨm me God hɨram weinɨm au. Hɨram mepu mɨrɨak menmen. Hɨram minɨn hɨne ke his tɨknuk enuk, hɨram mepno nɨmɨn han ketike hɨmɨn ke haiu mɨt, hɨram mewepyapɨr menmen mau mekrerem kerek haiu mɨt hanhanem o han kitetim, hɨram meteiknai menmen im hɨram yaaim o au enum.

13 Ap te menmen miutɨp nɨpaa God kɨrɨrakem hɨram mɨsawɨn te God ap kerteiyem au. Hɨrak kertei menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨrak kɨrem. Maain hɨrak skelim haiu mɨt me menmen haiu mɨrɨakem.

Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris kaiu

14 *Haiu mɨtɨk kaiu iuwe hetpris ken kau ketike God teit wit kɨrak. Mɨtɨk ik hɨrak Jisas kerekek, hɨrak Nɨkan ke God. Te haiu han ekitet menmen wɨsenum me Jisas kerek haiu mewepyapɨrem.

15 *Haiu mɨt ap te han tokik mamu maminɨn menmen yapɨrwe mamnen mamri han kaiu haiu mamrɨak enum au. Hɨram maminɨnai mamri han kaiu te hetpris kaiu hɨrak kɨre mɨtɨk han tewenɨnai keriuwe menmen enum haiu ap te maminɨnem taau. Hɨrak han tewenɨnai kentar nɨpaa menmen mari han kɨrak kar ke menmen mari han kaiu te hɨrak ap kisesim kɨrɨak menmen enum au.

16 *Te haiu ap emnaain au. Haiu emitehi God hɨrekes emriuwe hɨm maiu mamno nɨkɨp mɨrak te hɨrak kakɨsak menmen enum maiu hɨrak kakɨkepai me menmen enum mamri han kaiu te haiu eminɨnem.

5

Jisas kɨre Hetpris hɨrak kakɨsak menmen enum maiu kaktaihis

1 Yi yertei mɨt keriyen haiu mari mɨtɨk hak kau nɨmɨn ke haiu mɨt haiu mehimɨtanek hɨrak kekrehɨr kaiu kitehi God ke haiu mɨt kewetɨwek menmen maiu, hɨrak kewepwar menmen kewet God em me menmen enum haiu mɨrɨakem.

2 *Mɨtɨk hetpris ik hɨrak han tewenɨn mɨt kerek netaritari nɨrɨak menmen enum hɨr ap nises God werek werek au. Hɨrak han tewenɨni kentar wɨ ham menmen enum mari han kɨrak hɨrak kɨrɨak menmen enum kepɨr ke haiu mɨt.

3 *Hɨrak ap kewepwar God kewetɨwek menmen me haiu mɨt keriyen au. Hɨrak kewepwarem kewetɨwek menmen mɨrak metike menmen me haiu mɨt kentar wɨ ham hetpris hɨrekes menmen enum mari han kɨrak hɨrak kɨrɨak menmen enum te God kakɨsak menmen mɨrak enum kaktikewai.

4 *Mɨtɨk kerek hetpris, niuk mɨrak iuwe, te mɨtɨk ap kehimɨtan hɨrekes kakre hetpris au. God kerekek kehimɨtanek kɨrɨak menmen im kar ke nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨtɨk Eron kɨre hetpris.

* **4:8** Diu 31:7; Jos 22:4 * **4:10** Jen 2:2 * **4:12** 1Pi 1:23; Ef 6:17; Rev 1:16, 19:5; Jo 12:48 * **4:14** Hi 3:1, 10:23
* **4:15** Hi 2:17 * **4:16** Hi 10:19 * **5:2** Hi 4:15 * **5:3** Lev 9:7, 16:6 * **5:4** Eks 28:1 * **5:5** Hi 1:5; Sam 2:7

5 *Mar im Krais ap kehimɨtan hɨrekes kɨre mɨtɨk iuwe hetpris au. God ketpɨwek kar ik:
“Ti Nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai kit.”
6 *Me hɨm mau tɨwei ham God katɨp kar ik:
“Ti are mɨtɨk iuwe pris niuk mɨrak Melkisedek.”
7 *Nɨpaa wɨ Jisas kau tɨ kɨre mɨtɨk, hɨrak kitehi God keriuwe hɨm iuwe wan tɨpar metpenɨn moke nanamɨr kɨrak. God kemtau menmen hɨrak kitɨwekhiyem, hɨrak kekepik. Hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu kentar hɨrak kewen han kɨrak kises han ke God.
8 *Jisas hɨrak Nɨkan ke God te hɨrak menmen enum makɨp hɨrak yɨnk kɨrak kekek (o meiyeworek) iuwe. Menmen im makɨp hɨrak yɨnk kɨrak kekek iuwe, hɨram mekepik te hɨrak kises han ke God werek werek.
9 Hɨrak kises han ke God werek werek te hɨram meteikɨn mɨt menmen enum ap mau mekre han kɨrak au. Hɨrak yaaik te hɨrak kenip God hɨrak kakɨkaap mɨt kerek nises hɨm mɨrak te hɨrak kaktorhis nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
10 *God kehimɨtanek hɨrak kɨre mɨtɨk hetpris kar ke nɨpaa mɨtɨk Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris kentar menmen Jisas kɨrɨakem kakɨsak menmen enum maiu.

Yi eiyu eiyɨr ke mɨt iuwe eiyises hɨm me God

11 Me menmen me Krais ketike Melkisedek hi hare atpi menmen yapɨrwe te hi ap heteikni yem hetpiyem werek werek au. Yi han enuk yetaritari yau.
12 *In ek hɨram wɨ me yi mɨt yi yepu yɨre tisa me hɨm me God yentar nɨpaa enum eik yi yemtau hɨm me God yisesim. Te yi ap eire tisa au. Yi ap yertei werek hɨm nɨpaa yi yemtewem te mɨtɨk hak pɨke eknen ekteikniyem te yi eiyɨrteiyem werek werek. Yi yɨre mɨt iuwe yaam nɨnpɨn heriyai heriyai au. Yi yɨre nɨkerek kike yaam nɨm, yi ap te yises hɨm me God werek werek wen au.
13 Haiu mertei mɨt miyapɨr kerek pɨke nemtau hɨm me God nɨpaa hɨr ninɨn nemtewem, hɨr netari nɨre nɨkerek wen kike naam nɨm me miyerer nɨr. Hɨr netaritari hɨm yaaim me God hɨr ap nertei mekam yaaim mekam au enum.
14 *Mɨt iuwe nertei naam menmen heriyai heriyai hɨr nertei menmen ham yaaim menmen ham au enum. Marim mɨt nises hɨm yapɨrwe me God werek werek hɨr nertei mekam yaaim mekam ham au enum.

6

Haiu mɨt naanempre hɨras emises hɨm me God werek werek

1 *Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm me Krais nɨpaa haiu minɨn memtewem emɨt! Haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek. Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm nɨpaa haiu memtewem marim: Haiu emweikɨn sip emwet menmen enum menipai haiu mami haiu emises hɨm me God,
2 o hɨm mɨt netpaiyem me mɨt nankɨr mɨt han neriuwe tɨpar o hɨm me mɨt hɨr newis his mɨr emɨntar paan ke mɨt nehimɨteni nanrɨak menmen me God, o hɨm me haiu mami maain God pɨke kakɨkekyai haiu mɨt yapɨrwe kakɨnkai pɨnan mamno wit kɨrak pɨnan mamno wit enuk si tatɨn tatɨkneni.
3 God hanhan ekɨkepai te haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek.
4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt han kerek nɨpaa nertei hɨm me God nisesim werek, hɨr neit menmen yaaim God keriuwetem meke wit kɨrak man. God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre han kɨr. Hɨr nanweikɨn sip nanwet God mamɨrkeik te haiu pɨke mamɨtpor mamri han kɨr te hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum pɨke nanisesik?
5 *Hɨr epei nertei hɨm me God kerek hɨr nisesim em hɨram yaaim. Hɨr epei nɨr menmen iuwe me God kerek epei man mau nɨmɨn ke haiu mɨt me wɨ im.

* **5:6** Sam 110:4; Hi 6:20, 7:1, 17 * **5:7** Mt 26:39-46 * **5:8** Fl 2:6-8 * **5:10** Sam 110:4 * **5:12** 1Ko 3:1-3 * **5:14** Ro 16:19; Fl 1:10 * **6:1** Hi 9:14 * **6:5** 1Pi 2:3 * **6:6** Mt 12:31; Hi 10:26-27; 1Jo 5:16

6 *Hɨr mɨt nanweikɨn sip nanwet
hɨm yaaim me God mamɨrkeik te haiu
mamkepi hɨr pɨke enisesim? Taauye! Hɨr
ap pɨke enisesim au nanɨntar hɨram mɨre
hɨr pɨke nenep Jisas newenkekik kau nu
tentarakɨt te mɨt han ne tɨ nɨr menmen im
hɨr natɨp enum me Krais.
7 Mɨt kerek nemtau hɨm me God hɨr nɨre
tɨ kerek hawɨ kamɨp hɨrak yaaik kɨre tɨpar
te hɨrak kaknip menmen kerek mɨt namɨr
em hɨram mamwo yaaim, God han yaaik
keriuwerem.
8 *Mɨt kerek nɨpaa nises God te in ek
neweikɨn sip newetɨwek hɨr nar ke tɨ
enuk waai enum mɨre tɨk tɨk yenkis enum
mewim. Hɨrak tɨ enuk weinɨk. God han
enuk kakriuweri kaktɨp hɨr enun nar ke tɨ
enum, hɨrak kakwɨri nanɨno si tatɨkneni.
9 Nai yinan hi hetpi hɨm im me mɨt enun
neweikɨn sip newet God te hi han ekitet
yi mɨt miyapɨr eirɨak menmen marim au.
Yi eirɨak menmen yaaim eisesim te God
kakɨkepi kaktihis.
10 *God hɨrak ap enuk te hɨrak ap han
ekitet menmen yi yisesim au. Hɨrak kertei
menmen yi epei yɨrɨakem, yi yeteikɨn yi
hanhan yeriuwerek yi yɨkaap mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm mɨrak, yi yekepi nɨpaa ere
in yentar yi yises hɨm mɨrak. Hɨrak han
kakitetim.
11 *Hi hanhan yi mɨt miyapɨr niutɨp
niutɨp yi wen eiyises menmen me God
wɨsenum eimeriyɨwek te maain wɨ Jisas
pɨke kaknen hɨrak kaktihis. Yi yɨrɨak
menmen marim ere wɨ yi yayu tɨ hɨram
epei au.
12 Hi hɨnapen yi yayu yain yain me men-
men me God au emɨt! Yi eiyises menmen
iuwe yayɨr ke mɨt kerek han kitet hɨm
me God hɨr nemeriyɨwek pɨke kaknen te
hɨr nanɨt menmen yaaim nɨpaa God katɨp
kakwet haiu mɨt em.

Haiu han ekitet menmen wɨsenum

13 Nɨpaa wɨ God katɨp Ebraham hɨm
mɨrak, hɨrak ketpɨwek hɨm manp hɨrak
kakises menmen hɨrak epei ketpim. Hɨrak
ketpɨwek hɨm manp keriuwe niuk mɨrak
hɨrekes kentar hɨrak Mɨtɨk Iuwe God,
mɨtɨk keiyak ap te iuwe kakinɨnek taau.
14 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ebraham,
maain hi herekyut menmen yaaim hi ewe-
tut nepenyerer nei yapɨrwe."
15 Epei au, Ebraham kau kemerɨr men-
men God ketpɨwekem hɨram mamnen.
Hɨrak kemeriyɨwem ere hɨrak ketɨwem.
16 *Menmen mɨtɨk katɨp hɨrak
kakisesim hɨram mar im. Hɨrak katɨp
keriuwe niuk me mɨtɨk hak iuwe hɨrak
kinɨnek te mɨt nemtewek hɨr nekiyan nau
neit natɨp nar ik: "Hɨram werek hɨrak
kakises hɨm mɨrak."
17 God hanhan keteiknai haiu mɨt kerek
mamɨt menmen nɨpaa hɨrak katɨp kakwe-
taiyem, hɨrak keteiknai hɨrak kakises hɨm
mɨrak te hɨrak katɨp hɨm iuwe keriuwe
niuk mɨrak.
18 *Menmen im wik me God matɨp hɨm
iuwe, hɨram matɨp meriuwe niuk mɨrak
hɨram meteiknai hɨram ap te mamweikɨn
au, te God ap kemitaipɨn keriuwerem au.
Hɨram mekepai merekyei haiu han yaaik
tokik emu ere maain haiu mamɨt menmen
God katɨp kakwetaiyem.
19 *Haiu mertei maain Krais kakɨkepai
kaktaihis te menmen im mekepai haiu
han tokik mepu mar ke nu nekenik mete-
nen nu hɨrak kerp. Menmen im haiu
misesim hɨram mamkepai mamɨr ke waai
o anka kewik ketenen sip kekre wan.
Menmen haiu misesim hɨram mar ke hɨne
ken keremir laplap mɨwapɨn haau me
God kewiyen te haiu metikerek mau han
kiutɨp.
20 *Jisas hɨrak kinɨn ken wit ke God.
Hɨrak epei ken kau kekre haau me God
kewi hɨrak kekrehɨr kaiu kekepai. Hɨrak
mɨtɨk iuwe kaku kakɨt kakre hetpris tip-
main tipmain kakɨr ke mɨtɨk iuwe pris
Melkisedek kaku.

7

Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris

1 *Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris
kar ke Melkisedek kentar menmen im.
Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris ke

* **6:8** Jen 3:17-18 * **6:10** Hi 10:32-34 * **6:11** Hi 3:14 * **6:14** Jen 22:16-17 * **6:16** Eks 22:10-11 * **6:18** Nam 23:19; 1Sml 15:29 * **6:19** Lev 16:2-3, 12, 15 * **6:20** Hi 5:6 * **7:1** Jen 14:17-20

God kerek kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe. Wɨ nɨpaa Ebraham ketike mɨt nɨrak nenep mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt ne wit hispɨnak (5) hɨr nanɨp nenepi. Epei au, hɨr wen nepnen wit kɨr, mɨtɨk Melkisedek kewen yipɨrek ketike mɨt nɨrak, hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim kar ik: 'God kerekyi menmen yaaim naanmamri."

2 Ebraham kenke menmen yapɨrwe hɨrak ketike mɨt nɨrak netɨwem me mɨt hɨr nanɨp nenepi, hɨrak kewepim mar hiswiyen (10), hɨrak kewetɨwek pɨnam miutɨp, Ebraham ketenɨnem mar hispɨnak tekyaait (9). (Haiu meweikɨn niuk me Melkisedek mamre hɨm maiu hɨram matɨp "Mɨtɨk Iuwe kises menmen yaaim." Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre mɨt ne wit Selem. Niuk im Selem hɨram matɨp "Wit mɨt nekiyan newik." Te niuk mɨrak ham matɨp hɨrak "Mɨtɨk iuwe king kenip mɨt nekiyan enu enɨt.")

3 *Nɨpaa mɨt ap newis tɨwei netpai miye haai nɨrak o maamrer nɨrak hɨr neimɨn au. Hɨr ap netpai mɨte winaak o au. Hɨr ap netpai hɨrak kaa o au te haiu han kitet hɨrak kɨre Nɨkan ke God kentar hɨrak wen kau keit. Hɨrak kau kɨre mɨtɨk iuwe pris kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik.

4 Yi mɨt yi yertei hɨrak mɨtɨk iuwe. Ebraham han kitet Melkisedek hɨrak iuwe kinɨnek te hɨrak kenke menmen mɨrak hɨrak ketɨwem me wɨ kerek hɨrak kenep mɨt, hɨrak kewetɨwek pɨnam miutɨp, hɨrak ketenen pɨnam mar hispɨnak tekyaait (9).

5 *Mɨt han kerek hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Livai hɨr nɨrɨak menmen me mɨt pris. Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp hɨr hekrit hekrit nanri pɨnam miutɨp me menmen hiswiyen (10) mɨt ne Isrel nantenenim me ni mɨr o menmen mɨt han nanwetɨrem. Hɨr mɨt yapɨrwe ne Isrel hɨr nepenyerer ne Ebraham te mɨt pris nari menmen me paaprer nɨr. Menmen im hɨram yaaim.

6 Te Melkisedek hɨrak ap ke weiwɨk me Livai te kenmak hɨrak kari menmen miutɨp me Ebraham a? Hɨrak ap ke weiwɨk mɨr te hɨrak kari menmen miutɨp me menmen mar hiswiyen (10) Ebraham ketenenim keriyaam me mɨt nepei naa. Hɨrak keriyaam kentar hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn Ebraham. Hɨrak keit menmen pɨnam nepei au, hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim kar ik: "God kakrekyi menmen yaaim." Haiu mertei Ebraham hɨrak iuwe kentar nɨpaa God ketpɨwek hɨm yaaim kakisesim kakrekyɨwekem.

7 Haiu mertei mɨtɨk kerek katɨp mɨtɨk hak hɨm yaaim kar ik: "God kakrekyut yaaim," mɨtɨk ik katɨp menmen im hɨrak kinɨn mɨtɨk kemtau hɨm mɨrak kentar hɨrak kekrehɨr ke God hɨrak ketpɨwek menmen yaaim.

8 Mɨt pris kerek nari menmen miutɨp me menmen mar hiswiyen (10) mɨt ne Isrel netenenim, maain mɨt han ne mɨt hɨr nani, te Melkisedek kerek kari menmen miutɨp me Ebraham, hɨm me God mau tɨwei matɨp hɨrak ap te kaki au. Hɨrak kaku kakɨt.

9 Livai maam nɨpu kɨrak Ebraham kewet Melkisedek menmen miutɨp me menmen hiswiyen hɨrak ketenenim. Te hɨram yaaim haiu matɨp nɨpaa mɨtɨk Livai kewet mɨtɨk Melkisedek menmen. Markeik te Livai kewet Melkisedek menmen em? Miye winaak wen au me wɨ Ebraham kepnen wit.

10 Melkisedek hɨrak kewen yipɨr Ebraham keit yayiwe, te Ebraham kewetɨwek menmen. Ebraham hɨrak maam nɨpu ke Livai te hɨram mar ke hɨrak kewet Melkisedek menmen kekrehɨr ke Livai. Te haiu mertei Melkisedek mɨtɨk iuwe kinɨn Livai.

Menmen me pris Melkisedek pɨke mekrit te menmen me Livai epei au mesi meit.

11 Nɨpaa God katɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr newisɨm mekre tɨwei. Hɨm im matɨp maain God kakɨkrehɨr ke menmen me mɨt pris ne weiwɨk me Eron. Menmen im meteiknai menmen mɨt pris in hɨr nɨrɨakem hɨram ap te mamɨsak menmen enum mɨt nɨrɨakem au. Te God kewis mɨtɨk pris hak kɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk pris Melkisedek nɨpaa kɨrɨakem. Hɨrak ap kises menmen mar ke mɨt pris ne weiwɨk me Eron hɨr nɨrɨakem au.

* **7:3** Sam 110:4; Hi 5:5-6, 7:15-17 * **7:5** Nam 18:21

Hɨm kerek God katɨp Moses em mɨt pris
ne weiwɨk me Eron, hɨr nepenyerer ne
maam nɨpu kɨr Livai, hɨr neit hɨm im me
God hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt miyapɨr
ne Isrel em. Hɨr yapɨrwe nisesim.
12 Te in ek mɨtɨk hak iuwe kekrehɨr ke
mɨt pris me weiwɨk me Eron. Hɨm me
Moses mɨt pris natɨp mɨt em hɨram ap
mamu weinɨm au. Hɨram mamɨsi te hɨm
ham me God mamɨkrehɨr mɨram.
13 Mɨtɨk ik kerek hɨm me God mau tɨwei
metpim, hɨrak ap ke weiwɨk me mɨt pris
ne Levi au. Hɨrak ke weiwɨk ham. Mɨt
ne weiwɨk mɨrak nɨpaa enum eik ere
in hɨr ap nɨre pris nen newis menmen
newepwarem newet God em au.
14 *Haiu mɨt yapɨrwe mertei Mɨtɨk kaiu
Iuwe Jisas miye pɨrak winaak hɨrak ke
weiwɨk me Juda. Hɨm me Moses mau
tɨwei ap matɨp mɨt ne weiwɨk im hɨr nɨre
pris au. Nepenyerer ne Livai keriyen. Te
Mɨtɨk kaiu Iuwe hɨrak kɨre pris kekrehɨr
ke mɨt pris ne weiwɨk me Livai te menmen
mɨr hɨram nepei au mesi.

Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Pris hekrit hekrit kar ke Melkisedek

15 In ek haiu mertei werek werek God
kekrehɨr ke pris ne nɨpaa ein netike hɨm
hɨr nisesim me wit kerek hɨrak kehimɨtan
Mɨtɨk Iuwe hak Krais hɨrak hetpris kises
menmen ham kar ke nɨpaa Melkisedek
hɨrak kisesim.
16 Hɨrak kɨre hetpris kentar God ap han
kitet hɨm nɨpaa hɨrak katɨp Moses em
matɨp mɨt pris hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Livai keriyen. Hɨrak han kitet hɨrak mɨtɨk
iuwe ap te kaki au, te hɨrak kehimɨtanek
hɨrak mɨtɨk hetpris.
17 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im: "Ti ehu ehɨt
tipmain tipmain enum eik. Hi ahimɨtenit
ti are Mɨtɨk Iuwe Hetpris hises menmen
har ke Melkisedek kisesim."
18 God nepei kesak hɨm mɨrak nɨpaa
hɨrak katɨp Moses em mɨt nisesim kentar
menmen me hɨm im mɨt nisesim ap meke-
pai menipai haiu mɨt yaain te haiu mamu
mamtike God taau!
19 *Hɨm me Moses mɨt nisesim ap
te mamnip menmen ham miutɨp nɨpaa
enum hɨram mamre yaaim au. In ek God
kewetai hɨm yaaim me Krais hɨram minɨn
hɨm me Moses nɨpaa ein te haiu mertei
haiu emisesim hɨram mamkepai haiu
mamtike God mamkiyan mamu mamɨt.
20 Haiu mertei wɨ God kehimɨtan Jisas
hɨrak kɨre hetpris, hɨrak katɨp hɨm iuwe
hɨrak hɨrekes kakises menmen im, hɨrak
ketpim. Nɨpaa mɨt hɨr nɨre pris, God ap
ketpor hɨm iuwe kar ke hɨrak katɨp Krais
em, te hɨr nɨre pris au.
21 *Te Jisas hɨrak kɨre hetpris wɨ kerek
God katɨp hɨm iuwe kehimɨtanek katɨp
kar ik:
"Hi God hi Mɨtɨk Iuwe hi hetput heriuwe
hɨm mai iuwe hi ap te aweikɨn han
kai atɨp menmei ham au. Ti ehu
ehɨt har ke pris tipmain tipmain
enum eik."
22 *Haiu mertei hɨm im God ketpim me
Jisas hɨram yaaim iuwe, hɨram minɨn hɨm
me nɨpaa ein God kewet Moses em te mɨt
miyapɨr newenhi nisesim.
23 Menmen im hɨram ham. Nɨpaa pris
hɨr yapɨrwe nentar hɨr naa, mɨt han
nekrehɨr kɨr nar kerekek kerekek me tito
yapɨrwe. Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr mɨt ein ap
kaku tipmain tipmain enum eik au.
24 Jisas kerekek hɨrak kaku kakɨt tip-
main tipmain enum eik, te hɨrak hɨrekes
kɨrɨak menmen mɨt pris nɨrɨakem. Mɨtɨk
hak ap te kakɨkrehɨr kɨrak taau kakɨntar
hɨrak ap pɨke kaki au.
25 *Te Jisas Krais hɨrak kakɨkaap werek
werek haiu mɨt miyapɨr kerek mises God
mentar haiu mises hɨm me Krais. Hɨrak
kakɨkepai kakɨntar hɨrak kaki au. Hɨrak
kaku tipmain tipmain enum eik, hɨrak kau
ketike God kitɨwekhi me haiu mɨt.

Jisas kɨre Hetpris kinɨn hetpris ne nɨpaa, hɨrak kakɨkepai haiu mɨt

26 *Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Hetpris
yaaik te kakɨkepai. Hɨrak mɨtɨk yaaik,
han kɨrak yaaik prar enuk keit, menmen
enum ap mau mekre han kɨrak au. Hɨrak
kɨnaaiwɨr haiu mɨt enun mau tɨ hɨrak God

* **7:14** Jen 49:10; Ais 11:1; Mt 2:6; Rev 5:5 * **7:17** Sam 110:4; Hi 5:6 * **7:19** Hi 9:9 * **7:21** Sam 110:4; Hi 5:6
* **7:22** Hi 8:6, 12:24 * **7:25** Ro 8:34; 1Jo 2:1 * **7:26** Hi 3:1

kenipek kau ketikerek hɨrak niuk mɨrak wɨsenum.
27 *Hɨrak ap kar ke hetpris ne nɨpaa
ein au. Menmen hɨr newepwarem newet
God em hɨram ap yaaim te mamɨsak o
mamwapɨn menmen enum me mɨt tip-
main tipmain enum eik au. Te hekrit
hekrit hɨr nɨrɨakem. Hɨr ninɨn newepwar
menmen me menmen enum hɨr hɨras
nɨrɨakem nepei au, hɨr newepwar men-
men newet God em me menmen enum mɨt
han nɨrɨakem. Te Jisas ap kar ke mɨt en au.
Hɨrak kɨrɨak im miutɨp me wɨ nɨpaa hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt, hɨrak kewep-
war hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak hɨrak
yaaik te kakɨsak menmen enum haiu mɨt
miyapɨr mɨrɨakem. Te hɨrak ap kaknipem
kakteipim au. Kiutɨpen kerekek.
28 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses em
mɨt miyapɨr enisesim hɨram mehimɨtan
mɨt nɨre hetpris, te mɨt in hɨr yaain au,
God katɨp hɨr mɨt enun mau mekre han
kɨr. Te keriuwe hɨm ham God ketpim
hɨram mɨkaru man, hɨrak katɨp hɨm iuwe
kehimɨtan Nɨkan kɨrak Jisas hɨrak kɨre
hetpris. Hɨrak kerekek ap kɨre mɨt hetpris
han kerek nɨrɨak enum au. Hɨrak nɨpaa
ein ere in tipmain tipmain enum eik hɨrak
yaaik kerekek.

8

Jisas kɨrɨak menmen kɨre hetpris keit wɨnak yaaik keit wit ke God

1 *Menmen hi hetpiyem hɨram im. Het-
pris kaiu karik hɨrak kepu kar ke hi nepei
hetpiyem. Hɨrak kau ketike Mɨtɨk Iuwe
God tau wit kɨrak kau niu. Hɨrak kau ken
menep his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe
naanmɨpre menmen yapɨrwe newiyen.
2 Hɨrak kewiyen kɨrɨak menmen hetpris
kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem kekre wɨnak
God hɨrekes kimaak. Wɨnak kerek nɨpaa
God katɨp Moses kimaak, hɨrak hɨmɨn ke
wɨnak ik God hɨrekes kimaak keit wit
kɨrak. Mɨt au.
3 Hɨm nɨpaa God kewet Moses em mɨt
miyapɨr enisesim, hɨram mehimɨtan mɨt
hetpris hɨr newepwar menmen newet
God em, hɨr nenep samiyak newet God
em. Mɨtɨk kaiu Iuwe Hetpris ekwepwar
menmen ekwet God em kar ke mɨt in
netenen menmen newet God em. Hɨrak
ketenen menmen au, hɨrak ap kɨre hetpris
auye.
4 Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas hɨrak kau tɨ ik
hɨrak ap kakre pris au ekɨntar mɨt nau
nɨre pris newepwar menmen newet God
em hɨr nises hɨm nɨpaa God kewet Moses
em te mɨt enisesim. Te hɨr nanwis Jisas
kakrɨakem taau.
5 *Menmen im hɨr nɨrɨakem nar ke pris
netike wɨnak ik kerek hɨr nɨrɨak men-
men mekrerem, hɨram hɨmɨn keremem.
Hɨram hɨmɨn mises menmen mau wit ke
God. Menmen im hɨram mises menmen
meit wit ke God, te wɨ nɨpaa Moses kakime
wɨnak ke God, God ketpɨwek hɨm iuwe kar
ik:
"Ti ehises menmen im werek mamɨr ke
nɨpaa ti heit mɨniu (o neiyɨp) eik hi
heteiknutem."
6 *In ek Krais hɨrak kɨrɨak menmen me
hetpris hɨram yaaim minɨn menmen mɨt
han pris nɨpaa nɨrɨakem. Hɨrak kinɨni kar
ke hɨm ham God katɨp Jisas em kewet haiu
mɨt em hɨram yaaim minɨn hɨm me nɨpaa
maamrer naiu nisesim. Hɨram minɨn
hɨm nɨpaa mentar hɨm ham im mamkepai
werek werek. Hɨm me nɨpaa au, mɨkaap
maamrer kike keremem.

Hɨm ham yaaim minɨn hɨm me nɨpaa ein

7 Hɨm me nɨpaa ein God hɨrak kewet
Moses em hɨrak ketpim hɨram yaaim
mekepai werek werek, kenmak te hɨrak
pɨke ketpai hɨm ham? Hɨrak ketpai
hɨm ham haiu emisesim kentar hɨm me
nɨpaa ap werek werek mamkaap haiu mɨt
miyapɨr haiu mamre yaain, au haiu mɨre
enun.
8 *God katɨp hɨm me nɨpaa ap yaaim
mɨrɨak mɨt miyapɨr yaain au. Haiu mertei
hɨm im yaaim mentar God katɨp kar ik:
"Hi Mɨtɨk Iuwe atɨp yi eiyɨmtewem.
Maain wɨ ham mamnen te hi atɨp
mɨt ne Isrel netike mɨt ne Juda
hɨm mai ham yaaim hɨr nanwenhi
nanisesim.
9 Hɨm mai ham yaaim mɨt nanisesim ap
mamre hɨm nɨpaa hi atɨp maamrer ni yem
au, me wɨ hi hanhan heriuweri heriyei

* **7:27** Hi 5:3 * **7:28** Hi 5:1-2 * **8:1** Hi 1:3, 3:1, 10:12, 12:2 * **8:5** Kl 2:17; Hi 9:23; Eks 25:40 * **8:6** 2Ko 3:6; Hi 7:22, 9:15 * **8:8** Jer 31:31-34

nɨnaaiwɨr Isip. Hi ap aweti hɨm mar
ke nɨpaa ein hi hewetɨrem hentar hɨr ap
nisesim werek werek au. Te hi eweikɨnsip
hewet maamrer ni nenterim.
10 *Maain wɨ hɨm me nɨpaa ein hɨram
epei au, hi Mɨtɨk Iuwe God hi etpi yi
mɨt ne Isrel hi aweti hɨm mai ham
yaaim yi eiwenhi eisesim marim.
Hi ewisɨm mamu mamɨkre han ki te
mɨt ap nanɨtpi nanri han ki yi eiyis-
esim. Au, yi hɨras hanhan eiyisesim
weinɨm. Hi are God ki yi eire mɨt
miyapɨr nai.
11 Maain mɨt niutɨp niutɨp ap nantɨp
heiyiuwerer nɨr o kikrek nɨr o nɨr
yinan nar ik: 'Yi eiyɨrtei men-
men me Mɨtɨk Iuwe God.' Hɨr
ap te nanɨtporem au nanɨntar mɨt
yapɨrwe niutɨp niutɨp neimɨn iuwe
o neimɨn mɨt weinɨn, hɨr yapɨrwe
nanɨrteiya werek werek.
12 *Hi tewen han tewenɨni ahɨsak men-
men enum mei mekre han kɨr hi
ap pɨke han kakitetim han enuk
ariuwerem au."
13 Hɨm me nɨpaa ein God kewet Moses
em hɨrak ketpim hɨram enum tokim men-
tar in ek God ketpai hɨrak pɨke kakwetai
hɨm ham yaaim haiu emisesim hɨram
mamɨkrehɨr mɨram ham. Haiu mertei
hɨm hɨram enum tokim maain kike hɨram
mamno mamɨt mamre laplap enum tokim
mɨt newɨrem meit.

9

Hetpris ke nɨpaa ein kewet God menmen

1 *Haiu wen han ekitet menmen me
wɨ nɨpaa God kinɨn kewet maamrer nai
ne Isrel kontrak ke hɨm mɨrak hɨr enis-
esim. Hɨrak katɨp hɨm manp me menmen
markeik te hɨr enisesim enwenɨnpi niuk
mɨrak. Hɨrak katɨp hɨm ham me wɨnak
mɨt nimaak te newenɨpi niuk mɨrak nekr-
erek.
2 *Hɨr newɨr sel hɨram mɨwapɨn wɨnak
ik. Haau wik meit nɨmɨn. Haau kerek mau
menep ya weipɨr hɨr nenewem 'Haau mɨt
nehimɨtanem me God.' Menmen metenen
si heurekan metike kɨnaan niu mei kerek
mɨt newepwarem newet God em, hɨram
mɨwaai mekre haau im.
3 *Hɨr nɨmɨan laplap meiyam mau
weipɨr mɨwapɨn haau ham mau mɨkaru.
Hɨr nenewem 'haau me God kewi.' Hɨr
neriuwesɨsem te mɨt ap nanɨnori au emɨt!
4 *Menmen ham im mau mekre haau
im e. Hɨr newen gol sisi meweikɨn mɨre
tɨpar mentar kɨnaan kerek hɨr nesi men-
men mɨre semi yairep hɨram menterim.
Kɨnaan im mepu metike bokis hɨr newen
gol menterik hɨr nenewek "bokis ke kon-
trak" nentar nan hɨm me God mewim
hɨram mɨwaai mekrerek. Mɨt nime mɨn
kiutɨp kɨre gol hɨr newisɨk kekrerek. Mɨt
nɨpaa newis menmen ham mana kerek
nɨpaa God kewet mɨt ne Isrel em neit wit
weinɨk mɨt auri, hɨr newisɨm mekrerek.
Menmen im mau mekre bokis metike
nu paap ke Eron kerek nepei kaa nɨpaa
God kenip tɨwei hɨram mewo miyakɨrem.
Im metike nan wik nɨpaa God kewis
hɨm mɨrak mewim kewet Moses em mɨt
enisesim, menmen im yapɨrwe mɨpwaai
mepɨkre bokis ik e.
5 *Hɨmɨn me mɨtɨkɨt ensel wik hakɨt
niuk mɨrakɨt Serapim kerek mɨt newis
gol mɨwapɨnem hɨram merp mentɨr bokis
mau niu naanmɨpre kɨnaan kerek God ke-
sak menmen enum me haiu mɨt kentarim.
Hɨmɨn wik me ensel mehimɨtan menmen
iuwe me God merhɨhe mau mekre haau
im e. In ek hi hɨnapen etpi menmen
yapɨrwe miutɨp miutɨp hɨr nɨrɨakem ner-
iuwerem au. Yi epei yerteiyem werek
werek.
6 *Hɨr nemani menmen im werek werek
hi nepei hetpiyem, mɨt pris hekrit hekrit
hɨr nen haau iuwe me God menep ya
weipɨr, hɨr newepwar menmen newet
God em.
7 *Te mɨtɨk iuwe hetpris kiutɨp kerekek
hɨrak ken haau kike kerek mɨkaru mɨrapɨt
me haau iuwe, wɨ miutɨp me tito miutɨp.
Hɨrak ken kekre haau im ketenen hemkre
me samiyak hɨrak kewepwarem te hɨrak
kakwet God em hɨrak kakɨsak menmen
enum hɨrak ketike mɨt ne Isrel netaritari
nɨrɨakem.
8 *Hɨm me God nɨpaa hɨrak kewet Moses

* **8:10** Hi 10:16 * **8:12** Hi 10:17 * **9:1** Eks 26:1-30 * **9:2** Eks 25:23-40 * **9:3** Eks 26:31-33 * **9:4** Eks 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nam 17:8-11; Diu 10:3-5 * **9:5** Eks 25:18-22 * **9:6** Nam 18:2-6 * **9:7** Eks 30:10; Lev 16:2-34 * **9:8** Hi 10:19-20

em hɨram ap mewis mɨt hɨr nanɨno haau
kike kerek mɨt nehimɨtan God kewi au.
Marim God Hɨmɨn Yaaik keteiknai wɨ
kerek mɨt wen nises hɨm me Moses, hɨr
netike God ap nekiyan nau neit au.
9 *Hɨm im me Moses meriuwesɨs mɨt
nanɨno nanɨkre haau kike hɨram mɨre
hɨmɨn meteiknai wɨ im menmen yapɨrwe
mɨt pris newepwarem newet God em
hɨram ap mamnip han ke haiu mɨt enun
kakre yaaik.
10 *Hɨm mɨrak im hɨram naanmɨprai
me menmen haiu mamɨm o tɨpar haiu
mamɨm o mamɨrkeik haiu mamkɨr te God
katɨp haiu mɨt yaain. Menmen im hɨram
hɨm me naanmɨprai ere wɨ God pɨke
kaknip menmen yapɨrwe hɨram yaaim.

Jisas Krais kewepwar hemkre mɨrak kewet God em

11 *Te Krais epei kan kɨre Hetpris kaiu
kewetai menmen mɨrak yaaim epei man.
Hɨrak kɨrɨak menmen mar ke pris hɨrak
ken kekre wɨnak ke God keit wit kɨrak,
hɨrak yaaik kinɨn wɨnak ke God kau tɨ
me nɨpaa ein. Hɨrak kinɨn wɨnak kau tɨ
kentar ɨt ap nimaak, hɨrak ap menmen me
tɨ au. Hɨrak kɨrɨak menmen me wit ke
God.
12 Me wɨ nɨpaa kerek Krais kaa ken
kekre haau kerek God hɨrekes kewi, hɨrak
ap keit hemkre me samiyak kewepwarem
kewet God em kɨre pris nɨrɨakem au.
Hɨrak keit hemkre mɨrak epei mewen
keiyɨm ken haau kerek God kewi kewep-
warem kewet God em. Hɨrak ken kekr-
erek kewen hemkre miutɨpen mekrerek,
hɨram yaaim te hɨrak ap pɨke kaknipem
au. Hɨram yaaim te hɨrak kekepai kak-
taihis haiu mamtikerek mamu tipmain
tipmain enum eik.
13 *Markeik te hemkre me meme o
bulmakau mamkaap haiu mɨt? Hɨram
mamkepai mamɨr im. Mɨt han hɨr nete-
nen menmen God katɨp: "Yi mɨt ap yete-
nen menmen im," te maain God kaktɨp
hɨr yɨnk kɨr enuk kakɨnterim. Yɨnk kɨr
enuk ere mɨt pris hɨr enin ɨn enɨt hemkre
me meme metike hemkre me bulmakau,
im metike si waniu (o win) me yɨnk me
bulmakau nɨkik hɨr neiyɨm nen newɨrem
mentar yɨnk ke mɨt in. Epei au, hɨm me
God matɨp hɨr pɨke yaain nentar menmen
im mesak menmen enum mau yɨnk kɨr.
14 *Hemkre me meme metike bulmakau
mesak menmen mau yɨnk kaiu keremem
te Krais hɨrak iuwe kinɨn meme metike
bulmakau, hemkre mɨrak yaaim minɨn
hemkre mɨram, hɨram mesak menmen
enum mekre han kaiu. God Hɨmɨn Yaaik
kekepik hɨrak kerek yaaik kɨrɨak men-
men enum au te hɨrak kewepwar hemkre
mɨrak kewet God em. Te hemkre mɨrak
yaaim mamkaap haiu mɨt hɨram mesak
menmen enum mekre han kaiu, te haiu
emises God werek werek kerek kaku kakɨt
tipmain tipmain enum eik.

Hemkre me Jisas mɨkaap hɨm ham yaaim God kewetaiyem

15 *Jisas kɨkaap hɨm ham yaaim mɨt
enisesim hɨram mɨkaru man mentar
nɨpaa hɨrak kaa kesak menmen enum
haiu mɨt kerek mises hɨm ham me nɨpaa
enum haiu mɨrɨakem. Jisas kau nɨmɨn
ke haiu mɨt metike God kɨkaap hɨm ham
yaaim mɨt enisesim hɨram mɨkaru man te
haiu mɨt kerek God kehimɨteni haiu mɨt
nɨrak haiu mamtikerek mamu tipmain
tipmain enum eik mamɨt menmen yaaim
mɨrak mamɨr ke nɨpaa God ketpim hɨm
iuwe. Jisas kaa te haiu mamɨt menmen
yaaim im.
16 Haiu mertei mɨtɨk hak kertei maain
hɨrak kaki, hɨrak kewis menmen mau
tɨwei matɨp markeik te hɨrak kakɨnke
tɨ metike menmen yapɨrwe hɨrak
naanmɨprewem kakwet nɨkerek nɨrak
em. Menmen im hɨrak kewisɨm mau tɨwei
hɨram niuk mɨrak "Tɨwei me han." Maain
kerekek wɨ haai kaki, nɨkerek nɨrak nanɨt
menmen mamɨr ke nɨpaa hɨrak kewisɨm
mau tɨwei.
17 Haai wen kepu, te tɨwei kerek hɨrak
kewisɨm em hɨram wen mepu weinɨm. Te
maain hɨrak kaki, tɨwei hɨram mehimɨtan
menmen me nɨkerek hɨr nantɨwem.
18 Marim nɨpaa mɨt nenep samiyak
hɨram maa hemkre mɨram mewen hɨram
menip hɨm im mekrit mau meit. Haiu
matɨp hɨm im hɨram ap mekepai werek

* **9:9** Hi 10:1-2 * **9:10** Lev 11:2, 25, 15:18; Nam 19:11-13 * **9:11** Hi 3:1, 10:1 * **9:13** Lev 16:3, 14-16; Nam 19:9, 17-19; Hi 10:4 * **9:14** 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hi 6:1 * **9:15** 1Ti 2:5; Hi 8:6

au kerek God kinɨn katɨp Moses em hɨrak
hanhan mɨt enisesim te mɨt wen nenep
menmen maa te hɨm im mekrit mau meit.
19 *Wɨ nɨpaa Moses kenip hɨm im
mekrit mau meit hɨrak kinɨn katɨp mɨt
ne Isrel hɨm yapɨrwe God ketpɨwekem
hɨrak kewisɨm mau tɨwei te mɨt miyapɨr
nanisesim. Hɨrak ketpor epei au, Moses
keit hemkre me bulmakau nɨkim metike
meme kerek hɨr epei namɨp hemkre
mɨram mewen, hɨrak keit tɨpar metik-
erem, hɨrak kesi tepnek me sipsip mɨre
yɨwir metike timen niuk mɨram Hisop,
keiyɨm ken kemtɨt mau hemkre hɨrak
kewisɨm mentar tɨwei hɨm me God kewet
Moses em mau mekrerem, kewisɨm
mentar im metike yɨnk ke mɨt miyapɨr
yapɨrwe.
20 *Hɨrak wen kewisɨm mentar tɨwei
metike mɨt miyapɨr, hɨrak ketpor kar ik:
"Samiyak menmen nepei maa hemkre
mɨram mewen hɨram meteikni yi epei
yewenhi yatɨp yi eiyises hɨm me God
nɨpaa hɨrak katɨp yi eiyisesim."
21 *Marim hɨrak keit hemkre im metike
tɨpar kewisɨm mentar wɨnak ke God
ketike menmen yapɨrwe mekrerek kerek
mɨt nererik newenepi God neriuwerem.
22 *Tɨs, hɨm Moses kewisɨm mekre tɨwei
hɨram matɨp menep menmen yapɨrwe
nɨpaa hɨram ap yaaim mɨt newenɨpi God
neriuwerem hemkre hɨram mɨrɨakem
hɨram mɨre yaaim. Haiu mertei mɨt
newen hemkre me menmen keremem te
God kakɨsak menmen enum maiu mekre
han kaiu, o au en, taau.

Krais kewepwar hemkre mɨrak kakɨsak menmen enum me haiu mɨt

23 *Menmen weinɨm im mau tɨ hɨram
mar ke hɨmɨn me menmen iuwe meit wit
ke God, Moses kewen hemkre menterim
te hɨram mɨre yaaim. Te menmen
mau wit ke God hɨram iuwe te hemkre
im menipem yaaim au. Hemkre ham
maminɨnem mamnip menmen iuwe mau
wit ke God hɨram yaaim te haiu mɨt
mamtike God mamkiyan mamu mamɨt.
24 *Krais nepei kenipem hɨram yaaim
kentar hɨrak ap ken kekre wɨnak kerek
mɨt nimaak kau tɨ nehimɨtanek me God
au. Hɨrak ken wit ke God kerek in ek hɨrak
kau keit menep ninaan me God kitɨwekhi
me haiu mɨt miyapɨr.
25 Krais ken kekre haau me God kewi
kewepwar hemkre mɨrak miutɨpen kere-
mem. Hɨrak ap kewepwarem yapɨrwe kar
ke nɨpaa mɨtɨk pris kɨrɨakem au. Me wɨ
miutɨp miutɨp me tito yapɨrwe hɨrak pris
ken haau kerek mɨt nehimɨtanek me God
kau kekererem hɨrak kewepwar hemkre
me samiyak mei kewet God em. Te Krais
au, miutɨpen keremem.
26 Hɨrak ap ken haau me God kewi
yapɨrwe kar ke mɨtɨk iuwe pris kɨrɨakem
au. Hɨrak ken kewepwar hɨrekes yapɨrwe
te hɨrak kaki kakɨntar nu tentarakɨt
yapɨrwe me wɨ nɨpaa God kɨrɨak tɨ ketike
nepni ere in. Au, in ek hɨrak kan kau
tɨ kaa miutɨpen kerekek hɨram werek.
Me wɨ menep menmen me nɨpaa hɨram
epei au mamɨsi, hɨrak kan kakɨsak men-
men enum mau mekre han kaiu keri-
uwe hemkre mɨrak mewen hɨrak kewep-
warem kewet God em miutɨpen keremem.
27 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nani te maain
hɨr nanɨr God, hɨrak skelim menmen mɨt
miyapɨr in nɨrɨakem.
28 *Marim Krais kaa miutɨp kewep-
war hɨrekes kewet God hemkre mɨrak
te kakɨsak menmen enum me maiu au.
Hɨrak pɨke kaknen kakɨthis haiu mɨt
miyapɨr kerek misesik memeriyɨwek kak-
nen.

10

Menmen mɨt nɨpaa newepwarem hɨram ap te mamɨsak menmen enum maiu

1 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses em
hɨram mɨre hɨmɨn weinɨm me menmen
yaaim maain mamnen, te hɨram ap men-
men im yaaim hɨremes au. Me tito
tito mɨt iuwe hetpris newepwar hemkre
me bulmakau o meme newet God em.
Hɨr nɨrɨakem mar kerememk keremem.
Markeik te hɨm me Moses mamrɨak mɨt
kerek nises God hɨr yaain neriuwe men-
men im mɨtɨk pris kewepwarem kewet
God em? Taau! Hɨram hɨmɨn weinɨm me
menmen yaaim keremem.

* **9:19** Eks 24:3, 6-8; Lev 14:4, 6 * **9:20** Eks 24:8 * **9:21** Lev 8:15, 19 * **9:22** Lev 17:11; Ef 1:7 * **9:23** Hi 8:5, 10:1 * **9:24** 1Jo 2:1 * **9:27** Jen 3:19 * **9:28** Hi 10:10; Ais 53:12; 1Pi 2:24; Fl 3:20; 2Ti 4:8 * **10:1** Hi 8:5

2 Menmen mɨt newepwarem newet
God em hɨram yaaim te mamɨsak men-
men enum mɨt kerek nises hɨm me God
hɨr nɨrɨakem te hɨr ap pɨke nanɨnen
nanrɨakem meiyam taau nentar hɨr ap
menmen enum mau mekre han kɨr au.
3 Au, mɨt nɨrɨakem nar keremem me
tito tito yapɨrwe hɨram menip mɨt han
tewenɨn menmen enum hɨr nɨrɨakem.
4 *Hɨr nɨrɨakem nentar God kertei
hemkre me bulmakau o meme hɨram ap
te mamsɨsak menmen enum maiu mekre
han ke haiu mɨt au.
5 *God kertei menmen im, te wɨ nɨpaa
kerek Krais epei kaknen tɨ kaku kaktike-
wai, hɨrak katɨp God kar ik:

"Ti hɨnapen mɨt newepwar bulmakau o
meme sipsip hɨr nanwetutem au. Ti
epei eraumani yɨnk kai hi ahu ekr-
erem awepwar hɨrekes ewetutem.
6 Ti ap han yaaik heriuwe samiyak
mɨt nɨmansiyem mau nan mɨre kɨnaan
menmen mɨt newepwarem newetitem te
hɨram mamɨsak menmen enum mɨr au.
7 Te hi Krais hetput har ik: 'Ti God ti hɨra
hi hepu, hi arɨak menmen ti hanhan hi
arɨakem, mar ke nɨpaa mɨt newisɨm me hi
mau tɨwei ke Moses ketpim.' "

8 Hɨrak Krais kinɨn katɨp kar ik: "Ti
hɨnapen mɨt newepwar menmen nan-
wetitem au. Ti ap hanhanem te hɨr
nɨmansi samiyak mau nan mɨre kɨnaan o
menmen hɨr newetitem te mamɨsak men-
men enum mau han kɨr au." Krais katɨp
menmen im te hɨm me Moses kewisɨm
mau tɨwei hɨram matɨp mɨt enisesim.
9 Hɨrak katɨp menmen eim epei au,
maain hɨrak katɨp hɨm kar ik: "God ti
hɨra hi hepu. Hi arɨak menmen ti han-
hanem." Hɨm im metpai Krais kenip
menmen tokim me nɨpaa ein me mɨt hɨr
newepwar menmen newet God em, hɨram
nepei au mesi, hɨrak kekrehɨr mɨram
kewepwar hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak.
10 *Jisas Krais kises menmen God han-
han hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kaa miutɨp
kerekek kewepwar yɨnk kɨrak kewet God
ek te hɨrak kesak menmen mekre han kaiu
te haiu mɨt kerek misesik haiu yaain. Haiu
mewenɨpi niuk me God werek werek.

*Menmen Krais kɨrɨakem mesak men-
men enum mekre han kaiu*

11 *Hekrit hekrit mɨt yapɨrwe nɨre pris
hɨr nerp nɨrɨak menmen newepwarem
newet God em. Hɨr nɨrɨakem marem
marem te menmen im ap te mamɨsak
menmen enum haiu mɨt haiu mɨrɨakem
taau.
12 *Te Krais hɨrak kɨrɨakem miutɨp
kesak menmen enum maiu. Epei au,
hɨrak ken kau menep his yaaim me God
kentar hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨre God hɨrak
naanmɨpre menmen. Menmen miutɨp
Krais kɨrɨakem hɨram mamu mamɨt
mamkepai haiu mɨt mamɨsak menmen
enum mekre han kaiu tipmain tipmain
enum eik.
13 *Hɨrak wen kau ketikerek ke-
meriyɨwek ere wɨ God kaknep mɨt enun
nepan kaknɨp kaknepi.
14 Haiu mertei Krais keriuwe menmen
miutɨp hɨrak kɨrɨakem wɨ kerek hɨrak
kaa kewepwar yɨnk kɨrak kewet God ek,
hɨrak kɨrɨak mɨt miyapɨr kerek God kesak
menmen enum mɨr, hɨr nɨre yaain nanu
tipmain tipmain enum eik.
15-16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kewetai
hɨm mɨrak metike hɨm Krais epei ketpim
God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kinɨn katɨp kar ik:
"Me wɨ maain mamnen hi awet mɨt hɨm
mai im hɨr nanwenhi nanisesim. Hi
ewisɨm mekre han kɨr te hɨr han
ekitetim."
17 Nepei au, hɨrak katɨp hɨm ham mar
im:
"Hi ap pɨke han ekitet menmen enum mau
mekre han ke mɨt o menmen hɨr
nɨrɨakem te hi han enuk heriuweri
au."
18 God epei kesak menmen enum mai te
mɨt ap te nanwepwar menmen nanwet
God em nanteipim au. Hɨram epei au mesi
meit.

*Haiu emises hɨm me God te haiu emu
emtikerek han kiutɨp*

19 *Te nai yinan, haiu yaain te mamno
mamɨkre haau me God hɨrekes kewi
mentar Jisas kaa kentar nu tentarakɨt

* **10:4** Hi 9:13 * **10:5** Sam 40:6-8 * **10:10** Hi 9:12, 28 * **10:11** Eks 29:38 * **10:12** Hi 1:3 * **10:13** Sam 110:1
* **10:15-16** Jer 31:33-34; Hi 8:10, 12 * **10:19** Hi 4:16 * **10:20** Mt 27:51; Hi 9:8

hemkre mɨrak mewen mesak menmen
enum maiu.
20 *Hɨrak kaa te menmen im hɨram mɨre
hɨrak kinɨn ken kewep yayiwe keremir o
kewep laplap me nɨmɨn hɨram meiyepetai
haiu mɨt mamno nɨmɨn kerek God kewi.
Hɨram mar ke hɨrak kewep yayiwe ik keri-
uwe yɨnk kɨrak te haiu emisesik mentar
nɨpaa hɨrak kaa pɨke kekrit kau keit.
21 Haiu Mɨtɨk kaiu Iuwe Hetpris hɨrak
kepu naanmɨpre menmen meit wit ke God
metike haiu mɨt kerek mises hɨm me God
haiu nɨkerek nɨrak.
22 *Krais kɨrɨak menmen im te haiu
emnaiwɨr menmen enum me memitaipɨn
mekre han kaiu emɨt, haiu emises God
haiu mamtikerek emu han kiutɨp.
23 *Haiu emises menmen werek werek
kerek haiu matɨp haiu han kitetim. Haiu
ap emweikɨn sip emwet hɨm im emɨntar
haiu mertei hɨm nɨpaa God ketpim maain
hɨrak kakisesim kakrɨakem.
24 Haiu han ekitet markeik te haiu
emri han ke naiu yinan te haiu yapɨrwe
han etwenɨnan haiu mamrɨakan menmen
yaaim.
25 *Yi ap einapen yaino eitike ni yinan
yererik yewenɨpi niuk me God yar ke
mɨt han nɨnapen nɨrɨakem au emɨt! Yi
eiri han ki eikiyan wɨsenum te yi eirerik
eiwenɨpi niuk me God eiyɨntar wɨ menep
te mamnen Krais pɨke kaknen kakteipim.

Haiu ap emweikɨn sip emwet God Nɨkan kɨrak Jisas

26 *Haiu mɨt epei mertei hɨm me Jisas
kaa te kakɨsak menmen enum mekre han
kaiu haiu misesim werek werek te maain
haiu emweikɨn sip emwet hɨm im au emɨt!
Haiu mamrɨak enum, menmen ham ap
mepu te mɨt pɨke nanwepwarem hɨram
mamɨsak menmen enum maiu te haiu
mamre yaain taau.
27 *Haiu emweikɨn sip emwet hɨm
mɨrak au emɨt! Maain haiu mamnaain
God skelim haiu mɨt, kakwɨrai mamno si
kerek God kɨman me kakwɨr mɨt nɨrak
enun nepan nanɨno nanɨkrerem si tatɨn.
28 *Haiu mertei mɨtɨkɨt wik o wikak
tewepyapɨr mɨtɨk kiutɨp keweikɨn sip
kewet hɨm me Moses, te mɨt iuwe ne Isrel
nantɨwekhis hɨr ap han tewenɨnek au, hɨr
nankɨp kaki.
29 *Te yi han ekitet God kakɨwaank
mɨtɨk kerek keweikɨn sip kewet menmen
Jisas kɨrɨakem kakɨwaankek kike kere-
mem a? Auye! Hɨrak kakɨwaankek
wɨsenum kentar hɨrak kɨnaain Nɨkan ke
God hɨrak katɨp menmen hɨrak kɨrɨakem
me wɨ kerek hɨrak kaa hemkre mɨrak
mewen hɨram menmen weinɨm. Men-
men im God kewetaiyem hɨram hɨm
haiu mamwenhi mamisesim te hɨrak
kakrekyei haiu mamre yaain. Te God
kakɨwaank mɨtɨk ik enuk kentar hɨrak
keweikɨn sip kewet Nɨkan ke God. Men-
men im hɨram mar ke hɨrak kɨnan yipɨr
kewɨrek hɨrak keweikɨn sip kewet God
Hɨmɨn Yaaik kerek hanhan keriuwai haiu
mɨt kerekyei menmen yaaim.
30 *Hi hatɨp menmen im hentar haiu
mertei God ap kemipɨn me wɨ hɨrak katɨp
kar ik: “Menmen enum mɨt nɨrɨakem,
maain hi ewaniupaan mɨr eriuwerem.”
Hɨrak wen katɨp hɨm ham kar ik: “Hi
Mɨtɨk Iuwe God hi skelim mɨt nai me
menmen hɨr nɨrɨakem.”
31 God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain
enum eik skelim mɨt me menmen enum
hɨr nɨrɨakem. Menmen im hɨrak men-
men menipi han yaaik au. Hɨram men-
men enum menipi hɨr han enuk nɨnaain
wɨsenum.

Yi han tokik eiyises hɨm me God werek werek

32 Yi pɨke han ekitet menmen nepei man
me wɨ nɨpaa yi yinɨn yemtau hɨm me
Krais yi yisesim. Yi yisesim epei au, men-
men enum man mamriwaank te menmen
enum im ap te maminɨn han ki au. Yi han
tokik eiyu eiyɨt.
33 *Wɨ ham mɨt netpi enum hɨr nerekyi
enum nerp ninaan me mɨt miyapɨr
yapɨrwe te hɨr nanɨnwesɨsi. Wɨ ham yi yɨr
mɨt enun nɨrɨak mɨt han yaain menmen
enum yi eiyɨrp eitikeri eikepi hɨr han tokik
nanu.
34 *Yi hanhan eiriuwe mɨt yaain mɨt
enun newisi nekre wɨnak enuk. Yi ap

* **10:22** Lev 8:30; Esi 36:25; Ef 5:26 * **10:23** Hi 4:14 * **10:25** Hi 3:13 * **10:26** Hi 6:4-8 * **10:27** Ais 26:11
* **10:28** Diu 17:6, 19:15 * **10:29** Eks 24:8; Hi 13:20 * **10:30** Ro 12:19; Diu 32:36; Sam 135:14 * **10:33** 1Ko 4:9
* **10:34** Mt 6:20, 19:21, 29

han enuk eiriuwe mɨt kerek nen nari menmen mi neiyɨm nen au. Yi han yaaik yewisi nari menmen mi yapɨrwe yentar yi epei yertei God nepei kewisi menmen ham yaaim minɨn menmen mɨt neriyaam, hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

35 Nɨpaa ere in yi han tokik yepu te in ek yi ap einapen menmen enum mamnen mamriwaank au emɨt eiyɨntar yi yertei maain God kakweti mɨt miyapɨr kerek yisesik werek werek kakweti menmen mɨrak yaaim.

36 *Yi wen han tokik eiyu eiyises hɨm me God te maain yi eirɨak menmen God hanhan yi yɨrɨakem, yi eiyɨt menmen yaaim nɨpaa hɨrak katɨp kakwet mɨt miyapɨr kerek hɨr nisesik kakwetɨrem.

37 *Yi han tokik eiyu eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei matɨp me Krais mar im:

"Maain kike hɨrak kerekek kaknen. Hɨrak ap kakmerɨr wɨ yapɨrwe au.

38 *Te nai yinan hɨr han ekiteta nanises hɨm mai hɨr nantikewa nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik, te mɨt kerek nanweikɨn sip nanweto, hi han enuk ariuweri."

39 Haiu mɨt au, haiu ap ne mɨt kerek neweikɨn sip enwet God te hɨrak kakraiwaank au. Yi yetikewa haiu ne mɨt kerek nises hɨm me God te hɨrak kakɨkepai kaktaihis.

11

Markeik te haiu han ekitet menmen werek werek

1 *Haiu han ekitet menmen God katɨp hɨram mamnen haiu mertei maain hɨram mamnen te haiu mameriyɨwem mamnen. Menmen im haiu ap mɨrem wen au te haiu mertei hɨram mepu mentar God katɨp hɨram mepu.

2 Nɨpaa mɨt maamrer han hɨr han kitet God werek te hɨrak han yaaik keriuweri.

3 *Haiu mɨt i han ekitet hɨm me God hɨram yaaim te haiu mertei God kɨrɨak tɨ metike nepni keriuwe hɨm mɨrak weinɨm. Te menmen haiu mɨrem God kɨrɨakem keriuwe menmen haiu ap te mamɨrem taau.

Hɨm me mɨtɨkɨt Ebel, Inok tetike Noa

4 *Mɨtɨk niuk mɨrak Ebel hɨrak kises hɨm me God te menmen hɨrak kewepwarem kewet God em. God katɨp menmen mɨrak kerek kewetɨwekem hɨram yaaim te God ketpɨwek hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak kisesik werek werek. Nɨpaa Ebel hɨrak kaa hɨrak wen han kitet God werek werek te hɨm mɨrak mau tɨwei me menmen nɨpaa hɨrak kɨrɨakem hɨram meteiknai menmen menip God han yaaik keriuwai.

5 *Inok ap kaa kentar hɨrak han kitet God werek werek te God ketɨwekhis kau ketikerek. Mɨt han nɨnetnɨwek nɨnetnɨwek ap nɨnapɨnek au nentar God epei ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. Hɨm me God mau tɨwei matɨp God ketɨwekhis wen au, menmen Inok kɨrɨakem hɨram menip God han yaaik keriuwerek.

6 Mɨt miyapɨr kerek ap han kitet God, menmen yapɨrwe hɨr nanrɨakem ap te nanɨnip God han yaaik kakriuweri taau. Hɨr ap te nanɨnip God han yaaik kakriuweri nanɨntar mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan nises God hɨr naninɨn han ekises God hɨrak kepu, maain hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan nisesik kakwetɨr menmen yaaim.

7 *Wɨ nɨpaa God katɨp Noa me menmen enum hawɨ yuwerep hɨram mamnen, te Noa kɨr menmen im wen au. Hɨrak han kitet menmen God ketpim hɨram mamnen te hɨrak kime sip. Maain hɨrak kimaam werek hawɨ yuwerep epei man, hɨrak ketike mɨte pɨrak nɨkerek nɨrak nen nau nekrerem, te hɨr ap naa au. Hɨrak keteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr enun kentar hɨrak kises hɨm God nɨpaa ketpɨwekem te hɨr au. Te hɨrak God katɨp Noa hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak kises hɨm mɨrak.

Ebraham kises hɨm me God

8 *Ebraham kemtau hɨm kerek God ketpɨwekem te hɨrak han kitet hɨm mɨrak hɨram yaaim. Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit kɨrak ken wit hak kerek God ketpɨwek

* **10:36** Lu 21:19; Hi 6:12 * **10:37** Hab 2:3-4 * **10:38** Ro 1:17; Ga 3:11 * **11:1** Ro 4:18; 2Ko 5:7 * **11:3** Jen 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * **11:4** Jen 4:3-10 * **11:5** Jen 5:24 * **11:7** Jen 6:13-22, 7:1; 1Pi 3:20; Ro 3:22, 4:13 * **11:8** Jen 12:1-5; Ap 7:2-4

hɨrak kakwetɨwekek. God ap keteiknɨwek
tɨ ik te hɨrak kepɨtari hɨrak kakno neiyɨn
kakɨt mekam au.
9 *Ebraham kises hɨm me God te hɨrak
ken kau wit kerek God katɨp hɨrak kak-
wetɨwekek. Hɨrak kau kekre wɨnak sel
kɨre weisaak kar ke mɨtɨk hɨrak ap tɨ kɨrak
au. Aisak ketike nɨkan kɨrak Jekop hɨrakɨt
tetike Ebraham tatɨt menmen God epei
ketpɨwekɨt kakwetɨwekɨtem te hɨrakɨt tau
wɨnak sel tar ke Ebraham kewik.
10 Ebraham kau wɨnak sel keremem
kentar hɨrak kemerɨr God kakriyaak
kaktɨwekhis keiyɨk kakno wit kerek
God hɨrekes kimaak hɨrak kaku kakɨt
kakwetɨwek wɨnak yaaik.

11 *Sera hɨre han kitet hɨm me God
te hɨrak kenipep hɨre werek te wepɨtu.
Hɨre epei enu we mɨte. Hɨrak kɨrɨakem
kentar hɨre han kitet hɨrak kakises hɨm
nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak kakwetɨr
nepenyerer nei yapɨrwe.
12 *Mɨtɨk ik hɨrak epei ke mɨtɨk ap te
kakine nɨkerek au, te God kenipek hɨrak
kine nɨkan. Maain nepenyerer nɨrak hɨr
yapɨrwe nar ke tenhaan kau wan eik, o hɨr
mau nepni. Mɨt ap te nanwenhisi au.

13 *Mɨt in hɨr yapɨrwe hɨr naa te hɨr han
kitet God kakises menmen nɨpaa hɨrak
ketpim. Hɨr neit menmen God ketporem
au, te hɨrak keteiknor menmen hɨrak
kakrɨakem mamnen hɨr han yaaik neri-
uwerem nertei hɨrak kakisesim. Hɨr natɨp
nar ik: "Tɨ mɨt newi hɨram tɨ im ap maiu
au. Haiu mau in mar ke mɨt nau tɨ ke mɨt
han."
14 Mɨt kerek natɨp nar ik hɨr neteiknai te
hɨr nanɨr tɨ mɨr ham yaaim hɨr nanwim
nanu nanɨt.
15 Hɨr ap pɨke hanhan nanu wit kerek
nɨpaa hɨr nɨnaiwɨrek au nentar hɨr han-
hanek te hɨr pɨke nen newi.

16 *Au, hɨr hanhan nanɨr wit hak yaaik
hɨr nanɨno nanwi. Wit ik ek hɨrak wit ke
God. God ap yɨnk enuk hɨr nenewek God
kɨr kentar hɨr han kitetik werek werek.
Hɨrak epei kerekyor wit hak yaaik te hɨr
nanɨnen nanwi hɨrak keteiknai hɨrak ap
yɨnk enuk ke mɨt nenewek hɨrak God kɨr.
17 *Wɨ nɨpaa God katɨp Ebraham
kɨnɨnek, Ebraham kemtau hɨm mɨrak
hɨrak keit nɨkan kɨrak Aisak kewisɨk
kentar nan mɨre kɨnaan hɨrak kakɨkɨp
kakwepwarek kakwet God ek. Hɨrak kare
kaknep nɨkan kɨrak kiutɨp kerek God
nɨpaa ketpɨwek kakwetɨwekek.
18 Nɨpaa God ketpɨwek kar ik: "Aisak
kerek kakine nɨkerek te hɨr keriyen nanre
nepenyerer ne weiwɨk miutɨp mit, te
nepenyerer han ne nɨkerek nit han au.
Aisak kerekek."
19 *Te Ebraham han kitet kaknep nɨkan
kɨrak kaki te God tewen kakɨkɨak kerek
kaki. Hɨrak kar ke hɨrak pɨke ketɨwekhis
kentar God keit sipsip neniuk hɨrak
kewisɨk kekrehɨr ke Aisak. Te Aisak ap
kaa au. Sipsip kerekek hɨrak kaa.

Hɨm me Aisak, Jekop tetike Josep

20 *Aisak han kitet God kakises hɨm
nɨpaa hɨrak ketpim te hɨrak katɨp hɨm
yaaim men Jekop ketike Iso me menmen
yaaim mamnen.
21 *Karik Jekop menep hɨrak kaki hɨrak
katɨp hɨm yaaim men nɨkerek hɨrakɨt wik
te Josep me menmen yaaim mamnen ken-
tar hɨrak kises hɨm me God hɨrak han kitet
God kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim.
Jekop ketpor hɨm yaaim epei au, hɨrak
kises paap kɨrak keiyɨk kɨre hɨrekes kerp
hɨrak kewenɨpi niuk me God.
22 *Josep kises hɨm me God han kitet God
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim, te
wɨ menep hɨrak kaki, hɨrak katɨp heiyi-
uwerer nɨrak kar ik: "Maain God kakɨthis
nepenyer naiu nanɨnaaiwɨr wit ik Isip, hɨr
enɨt herwe yɨnk kai enwisɨk ekɨkre hei me
wit kerek hɨr nanwiyen."

Hɨm me menmen Moses kɨrɨakem

23 *Moses miye haai nɨrak hɨr han kitet
God kakɨkepi te miye winaak epei au, hɨr
nɨrek hɨrak nɨkan kɨr yaaik au wetpen
enuk keit. Hɨr hɨras ap nakɨp nar ke nɨpaa
mɨtɨk iuwe Fero katɨp hɨr enɨnep nɨkerek

* **11:9** Jen 26:3, 35:12, 17 * **11:11** Jen 18:11-14, 21:2 * **11:12** Ro 4:19; Jen 15:5, 22:17; Diu 10:22 * **11:13** Jen 23:4; 1Kro 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * **11:16** Eks 3:6, 15; Mk 12:26 * **11:17** Jen 11:1-14; Je 2:21-22; Ro 9:7 * **11:19** Ro 4:17 * **11:20** Jen 27:27-29, 39-40 * **11:21** Jen 48:15-16 * **11:22** Jen 50:24-25; Eks 13:19 * **11:23** Eks 1:22, 2:2 * **11:24** Eks 2:10-12

hɨrakɨt tɨrek au. Hɨr nɨsawɨnek ere wenke wikak.
24 *Moses han kitet God kakɨkepik kakri mɨt miyapɨr nɨrak ne Isrel nanɨnaaiwɨr Isip te maain hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe hɨrak kɨnapen mɨt hɨr ap enɨnewek hɨrak mɨtɨk iuwe ke Isip hɨrak nɨkan ke Fero nɨki pɨrak kerek nɨpaa ere in naanmɨprewek au.
25 Hɨrak hanhan kaku kaktike mɨt ne Isrel God nɨpaa kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, me wɨ mɨt ne Isip newaanki nerekyor enum. Hɨrak kɨnapen keweikɨn sip kewet God te hɨrak han yaaik kaku kakre mɨtɨk iuwe ke Isip. Menmen im enum mɨt miyapɨr nisesim hɨram ap te mamrekyor hɨr han yaaik nanu me wɨ yapɨrwe taau. Me wɨ mei kike keremem.
26 *Hɨrak han kitet maain Krais kaknen kakwet mɨt nɨrak menmen, te hɨrak kertei hɨrak kaku kaktike mɨt ne Isrel, mɨt ne Isip netpɨwek enum. Hɨrak han kitet menmen im hɨram minɨn menmen iuwe hɨrak ketɨwem kentar hɨrak iuwe nɨkan hak ke Fero. Hɨrak han kitet maain Krais kaknen kakwetɨwek menmen yaaim minɨn menmen meit Isip.
27 *Moses han kitet God kakinɨn Fero te hɨrak kɨnaaiwɨr Isip, hɨrak ap kɨnaain mɨtɨk iuwe Fero kerek hɨrak han enuk keriuwerek au. Hɨrak ap pɨke keweikɨn ken kau Isip au kentar hɨrak kertei God, kerek haiu mɨt ap mɨrek au, hɨrak kau ketikerek kekepik.
28 *Moses han kitet God ap kaknep nɨkerek hɨrakɨt te mɨt kerek newis hemkre mau weipɨr ke wɨnak te hɨrak kɨrɨak menmen me pasova kinɨn. Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr enwis hemkre emu weipɨr te Ensel ke God kerek kaknep mɨt, hɨrak kaknep nɨkerek hɨrakɨt tɨr iuwe et.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nises God werek werek

29 *Mɨt yapɨrwe ne Isrel nises hɨm me God te hɨr nerekir wan niuk mɨrak Wan Ninɨk, hɨrak kewep pɨnak pɨnak te hɨr nitet ke nɨmɨn nen pɨnak ein nɨre mɨt nitet yayiwe tɨpar ap mei mɨwaairi au. Maain mɨt ne Isip hɨr nare nanises mɨt miyapɨr ne Isrel nanɨnɨp te tɨpar pɨke kewen kan kanɨp kenepi.
30 *Mɨt miyapɨr ne Isrel han kitet God kakɨkepi hɨr nanɨnep mɨt miyapɨr ne wit Jeriko te hɨr nen neweikɨn wit kɨr me wɨ hispɨnak wik. Epei au, God kekepi te nɨwa kerek kɨsawɨn wit Jeriko keweiknɨwek kewen te hɨr nen nɨmɨn ein nenep mɨt nanɨp nenepi.
31 *Mɨte Rehap nɨpaa hɨre mɨte enu wari mɨt his wenenɨnem, hɨre han kitet God kakɨkaap mɨt ne Isrel kakinɨn mɨt kerek ap nises God nau wit Jeriko wit kɨre, te hɨre wɨkaap mɨtɨkɨt te Isrel kerek hɨrakɨt tan tɨsawɨn temiyenwonaan tɨr wit. Te maain mɨt ne Isrel nen nenep mɨt ein kerek ap nises God, hɨr ap naaup au. Hɨre wau weit.
32 Hi ap etpi hɨm ham au. Hi etpi hɨm me Gidion, Berek, Samson, Jepta, Devit, Samyuel hɨrakɨt tetike mɨt profet yapɨrwe te hɨm mai mamnen nokim enum nokim.
33 *Mɨt in nentar hɨr nises hɨm me God hɨr netike mɨt nerer wit wit nenepan te hɨr ninɨni nanɨp nenepi. Hɨr nɨrɨak menmen yaaim te hɨr neit menmen nɨpaa God ketpim. Hɨr nemesɨs hɨm me pusi ke yaank laion hɨrak iuwe kar ke sak te hɨram ap manɨp au.
34 *Mɨt en hɨr ninɨn si iuwe me mɨt enun nanɨp neriuwerem te hɨram maa. Hɨr mɨt han nan menep nanɨnɨp te hɨr nɨrɨr te hɨr nanɨp taau. Hɨr mɨt iuwe au hɨr nɨre mɨt weinɨn te God kekepi hɨr nɨre mɨt iuwe manpenun. Mɨt nerer wit wit nan netikeri nenepan te hɨr nenep mɨt en hɨr pɨke nɨrɨr.
35 *Miyapɨr han pɨke neithis mɨt nɨr netike nɨkerek nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit nau. Mɨt han nekre wɨnak enuk nɨnapen neweikɨn sip newet God te mɨt hɨr nesiupani taau. Hɨr mɨt han nisesik te mɨt han nanɨp nerekyor enum enum hɨr naa, hɨr newis mɨt nanɨp te maain God kakɨkɨan hɨr nanɨkrit nantikerek nanu nanɨt.
36 *Mɨt enun hɨr nitetnaan mɨt han yaain hɨr nɨwaai nɨpɨn nanɨp, mɨt han hɨr

* **11:26** Hi 10:34-35 * **11:27** Eks 12:51, 14:13-14; Ro 1:20; 1Ti 1:17; Hi 11:1 * **11:28** Eks 12:21-30 * **11:29** Eks 14:21-31 * **11:30** Jos 6:12-21 * **11:31** Jos 2:1-21, 6:21-25; Je 2:25 * **11:33** Dan 6:22 * **11:34** Dan 3:23-27 * **11:35** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * **11:36** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15, 38:6

nesenkekhis hɨt mɨr newisi nekre wɨnak enuk.
37 *Mɨt han enun hɨr newɨr nan nanɨp, hɨr neit so neiyɨm nerenirɨr yinan yinan, hɨr neit hɨne me his neiyɨm nenep mɨt han neriuwerem hɨr naa. Hɨr mɨt miyapɨr han yaain namɨr yɨnk me sipsip o meme neiyɨm nen in nen ein, hɨr ap netenen nan au, mɨt newaanki nerekyor enum hɨr nepu enum.
38 Hɨr mɨt miyapɨr nen ein nen ein nitet yaank weinɨk, mɨniu (o neiyɨp) weinɨm, hɨr nɨrɨr nen nau nɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) nekre han o nekre hei iuwe me tɨ. Hɨr mɨt yaain te mɨt han nau tɨ hɨr ap yaain te hɨr nanu nanɨkreri nɨmɨn au.
39 Mɨt miyapɨr in hɨr nises hɨm me God te God katɨp hɨr yaain niuk mɨr iuwe. Te mɨt in ap neit menmen God nɨpaa ketpim kakwetai haiu mɨt em wen au.
40 God kewetɨrem wen au kentar hɨrak keraimani menmen hak kinɨn menmen nɨpaa hɨr nisesim. Hɨrak han kitet kakrekyei mamtikeri haiu mɨt yaain mentar menmen Krais kɨrɨakem.

12

Haiu emises hɨm me God emrɨak menmen nɨpaa Jisas kɨrɨakem

1 *Mɨt in kerek hi nepei hetpiyem hɨr nɨpaa nises hɨm me God werek werek hɨr yapɨrwe nerp wit ke God nɨrai nɨre mɨt nerp nɨr nɨkerek hɨr nesiuken neit skul. Te haiu mɨt emweikɨn sip emwet menmen yapɨrwe mamraiwaank o menmen enum kerek haiu hanhan emisesim emrɨakem te hɨram emɨt. Haiu emnaiwɨrem mar ke mɨtɨk kesiuknen kewenwo laplap hɨrak kenepim kewɨrem te hɨrak kesiuken waswas. Haiu emnaiwɨrem emɨt te haiu emises menmen werek werek God kehimɨtenai haiu emisesim.
2 *Haiu han ekitet Jisas kerek hɨrak kinɨn mɨt han hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kises God werek werek te hɨrak kekepai haiu mamisesik werek werek. Hɨrak kerekek han kitet hɨrak yɨnk enuk kaa kentar nu tentarakɨt hɨram menmen weinɨm kentar hɨrak kertei maain hɨrak kakinɨn menmen enum kakɨkepai kakriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem hɨrak yaaik kaku. Nepei au, hɨrak ken kau menep his yaaim me God kɨre Mɨtɨk Iuwe ketikerek naanmɨpre menmen yapɨrwe.

God kewis menmen enum mamnen mamraiwaank te haiu mamisesik werek werek

3 Yi han ekitet menmen enum mɨt enun nerekyɨwekem te hɨrak kau han tokik kises menmen God kehimɨtenɨwek kakisesim. Te yi ap han enuk waswas yeriuwe menmen enum miwep te yi yeweikɨn sip yewet menmen yaaim me God.
4 Wɨ Seten kakri han ki o mɨt nanrekyi enum te yi eiweikɨn sip eiwet Krais, yi ap eirɨak menmen iuwe wen au te yi yainɨn menmen enum ere hemkre mi mamwen te yi yayi yayɨr ke Krais kɨrɨakem.
5 *Yi han kaa menmen God ketpiyem mamkepi yi eiyu han yaaik a? Nɨpaa hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp yi yar ke nɨkerek nɨrak mar im:
"Nɨkerek nai, wɨ kerek God kesiuwe menmen miwep kar ke haai kenep nɨkan kɨrak, yi ap han kitet menmen enum hɨremes man miwep au. Yi ap han enuk yeriuwerem han kitet God kɨneini au, wɨ kerek hɨrak kesiuwe menmen enum mamnen mamiwep.
6 *Yi ap han ekitet eiyɨrik eiyɨntar mɨt miyapɨr kerek God hɨrak hanhan keriuweri hɨrak kewis menmen manɨp kakɨkepi hɨr enises menmen yaaim. Mɨt miyapɨr kerek hɨrak katɨp kar ik: 'Yi nɨkerek nai,' hɨrak kewis menmen mamnɨp mamkepi hɨr nanises menmen yaaim."
7 *Te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum mamnen mamiwep. Yi han ekitet menmen im hɨram mɨre menmen haai hɨrak kɨrɨak nɨkerek nɨrak em, te hɨr enises hɨm mɨrak werek werek. Menmen im enum mamiwep, hɨram meteikni God hɨrak han kitet yi nɨkerek nɨrak hɨrak kakɨkepi yi yaain. Nɨpaa yi yertei mɨtɨk hak ap kenep nɨkan kɨrak o au a? Taau. Mɨt yapɨrwe nenep nɨkerek nɨr.
8 Haai ki God hɨrak ap te kakrekyi menmen mi enum, menmen im hɨram

* **11:37** 2Kro 24:21 * **12:1** Ro 7:21; 1Ko 9:24-25; Hi 10:36 * **12:2** Hi 1:3 * **12:5** Pro 3:11-12 * **12:6** Rev 3:19
* **12:7** Diu 8:5; 2Sml 7:14

meteikni yi ap nɨkerek yaain au. Yi yɨre
nɨkerek ne weiwɨk ham.
9 Nɨpaa haiu yapɨrwe haairer naiu hɨr
nerekyei menmen enum maiu te haiu
mɨneini han kitet hɨr iuwe. Te God
hɨrak kinɨn haairer naiu, hɨrak Haai ke
hɨmɨn kaiu te haiu emisesik emwisɨk
hɨrak kerekyei menmen enum maiu te
haiu mamtikerek mamu mamɨt.
10 Haairer naiu hɨr nises han kɨr nerekyei
menmen enum maiu me wɨ ham haiu wen
kike. God hɨrak au. Hɨrak kerekyei men-
men maiu enum kekepai te haiu yaain
mamɨr ke hɨrak.
11 *Wɨ God o mɨt nerekyai menmen maiu
enum, haiu han kitet hɨram menmen
enum te hɨram ap menipai han yaaik
meriuwerem au. Maain haiu mɨt kerek
God kerekyei menmen mar im, hɨram
menipai haiu mamre mɨt yaain mamrɨak
menmen yaaim haiu mamu werek werek.

Haiu naanempre hɨras te haiu ap emweikɨn sip emwet God

12 *Yi mɨt han yi yɨnapen yises hɨm me
Jisas Krais yar ke mɨt kerek nen yanɨmɨn
hɨr his hɨt maa. Yi ap eiyu han tewenɨn
hɨras me menmen epei man miwep au
emɨt! Yi pɨke hanhan eiyises hɨm me Jisas
werek werek.
13 *Yi eiyises God werek werek hɨram
mamɨr ke mɨt nɨpaa hɨt par mewers,
hɨr nitet yayiwe yaaik kɨpɨrak te hɨt mɨr
mamre yaaim. Mɨt han narik kerek
neweikɨn sip nanwet Krais hɨr nɨri yi pɨke
yises God werek werek te hɨr pɨke hanhan
nanisesik werek werek.
14 *Yi mɨt miyapɨr yetike mɨt miyapɨr
han yapɨrwe yi eikiyan eiyu. Yi eiyises
menmen yaaim God hanhan yi eiyisesim
eiyɨntar yi ap eiyises menmen yaaim im
te yi ap yayu yaitike Mɨtɨk Iuwe God au.
15 *Yi naanmamre hɨras werek werek.
Hɨram ap yaaim te yi ap yayɨt menmen
yaaim yapɨrwe God kakrekyiyem kak-
wetiyem au. Mɨtɨk hak hɨrak kar ik hɨrak
kɨre hepnek ke tɨ enum mewo mɨsawɨn
mekre nɨmɨn ke yenkis te maain mɨt nerp
nentɨram nɨk mɨram meketet mau hɨt
mɨr. Mɨtɨk kar ik hɨrak kakrɨak menmen
enum kakri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe
kakriwaank kakriuwerem.
16 *Yi naanmamre hɨras te yi mɨt o
miyapɨr han ap te eiriyanhis eiwenɨnem,
o han kitet menmen me God hɨram men-
men weinɨm mar ke nɨpaa mɨtɨk Iso
kɨrɨakem. Hɨrak han kitet hɨm God katɨp
maam kɨrak Ebraham hɨram menmen
weinɨm. Te hɨrak kewis nɨkik kɨrak
kakɨt menmen mɨrak yaaim maain haai
kakwetɨwekem metike hɨm yaaim God
ketpim me menmen mamnen. Hɨrak
kewisɨk kakɨt menmen im kentar hɨrak
nɨnpɨmaak nɨkik kɨrak kewetɨwek men-
men mei kike hɨrak kaam.
17 *Yi yertei maain hɨrak hanhan pɨke
kakɨt menmen mɨrak te God kenip Jekop
kekrehɨr kɨrak hɨrak kepɨrek ketpɨwek
kar ik: "Ti taau." Iso kɨkɨt kitɨwekhi
yapɨrwe te God kenipek ap te keweikɨn
han mewek au.

Haiu meit hɨm yaaim me God haiu mamno wit Saion

18 *Nɨpaa wɨ yi yinɨn yises hɨm me God
yi ap yɨr menmen yemtewem yar ke mɨt
nɨpaa ne Isrel nɨrem nemtewem. Hɨr nan
mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak Sainai, hɨram
si iuwe merhɨhe mau paan mɨrak, hɨr
nɨr napɨ toto enum mɨwapɨn wit mar ke
wɨtaan toto, yuwerep man,
19 *hɨr nemtau mɨtɨk hak keit mɨniu (o
neiyɨp) ketenwo taur. Epei au, hɨr nemtau
Mɨtɨk Iuwe keit ein katɨp hɨm iuwe enum.
Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nemtau hɨm
enum me Mɨtɨk Iuwe eik katɨp keit mɨniu
(o neiyɨp), hɨr nepɨrpɨr nitehi Moses natɨp
nar ik: "Haiu mɨnapen mamtau hɨm men-
men meiyam im au emɨt!"
20 *Hɨr nɨnapen nemtau hɨm meiyam
God ketporem nentar hɨrak katɨp kar ik:
"Keimɨn mɨtɨk o mɨte, nɨkerek o samiyak
hɨr nanɨnen nanɨrp nanitet mɨniu (o
neiyɨp), mɨt han nanɨt nan nanwɨrem
neiyɨm nanɨnep mɨtɨk kaki o samiyak
mami."

* **12:11** Je 3:17-18 * **12:12** Ais 35:3 * **12:13** Pro 4:26 * **12:14** Sam 34:14; Ro 12:18 * **12:15** Ap 8:23 * **12:16** Jen 25:33-34 * **12:17** Jen 27:30-40 * **12:18** Eks 19:16-20; Diu 4:11-12 * **12:19** Eks 20:18-21; Diu 5:22-27 * **12:20** Eks 19:12-13 * **12:21** Diu 9:19

21 *Mɨt en nɨr menmen im te hɨr nɨnaain
nepɨrpɨr. Moses hɨrekes katɨp kar ik: “Hi
hepɨrpɨr wɨsenum hentar hi hɨnaain.”
22 *Te yi mɨt kerek yi yises hɨm me God
in, yi ap yan mɨniu (o neiyɨp) mar im au.
Yi hɨmɨn ki epei kan mɨniu niuk mɨrak
Saion kerek wit iuwe ke God kewi. God
hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik. Yi hɨmɨn ki epei kan wit Jerusalem,
hɨrak keit wit ke God kerek mɨt ensel
yapɨrwe hɨr han yaaik nererik nau en.
23 *Yi hɨmɨn ki epei kan ketike nɨkerek
yapɨrwe ne God kerek nanɨt menmen
yaaim mɨrak yi yererik han yaaik yepu.
God kewis niuk mi metike niuk mɨr mau
tɨwei mɨrak hɨrak kertei yi neimɨn yi mɨt
miyapɨr nɨrak. Yi hɨmɨn ki epei kan kɨr
God kerek hɨrak naanmɨpre mɨt yapɨrwe,
hɨrak maain skelim haiu mɨt metike mɨt
kerek nɨpaa God katɨp hɨr mɨt yaain hɨr
netikerek nau wit kɨrak.
24 *Yi hɨmɨn ki epei kan kau ketike
Jisas kerek kerp nɨmɨn ke God ketike haiu
mɨt, hɨrak ketpai hɨm ham yaaim haiu
mewenhi mamisesim hɨrak kekepai haiu
metike God haiu mau han kiutɨp. Hɨrak
nɨpaa kaa hemkre mɨrak mewen. Men-
men im hɨram meteiknai menmen nɨpaa
mɨtɨk pris kɨrɨakem. Hɨrak keit menmen
mɨre mapɨk kemtɨt mekre hemkre me bul-
makau o meme kɨwaaiyem mentar yɨnk
ke mɨt ein te God katɨp hɨr yɨnk kɨr yaaik.
Mar im hemkre me Jisas mesak menmen
enum mekre han kaiu te hɨrak kɨre yaaik.
Hemkre mɨrak ap mar ke hemkre me
Ebel nɨpaa hɨrak kaa au. Hɨram yaaim
minɨn em. God kɨr hemkre me Ebel hɨram
menipek han enuk kɨrɨak mɨtɨk Ken men-
men enum. Hemkre me Jisas au. God
kɨrem te hɨram menipek hɨrak hanhan
keriuwai haiu mɨt, hɨrak kesak menmen
enum mekre han kaiu.

Haiu naanempre hɨras te haiu emises God werek werek

25 *Yi naanempre hɨras te yi ap eiweikɨn
sip eiwet hɨm Krais ketpiyem au emɨt!
Nɨpaa God kerp mɨniu (o neiyɨp) Sainai
katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak. Mɨt han en
neweikɨn sip newetɨwekem hɨr ap te nɨrɨr
natɨnpɨn ne menmen enum God kereky-
orem au. Haiu mamnopɨn mamkeipɨn
menmen enum mamwep mamɨrkeik te
haiu emweikɨn sip emwet hɨm me hɨrak
mɨtɨk kerek kekiuwe wit ke God ketpai
menmen? Taau.
26 *Nɨpaa God keit mɨniu (o neiyɨp)
Sainai hɨrak katɨp keriuwe hɨm mɨrak tɨ
kɨtanɨk te in ek hɨrak katɨp hɨm iuwe kar
ik: “Hi tewen pɨke etanɨk tɨ eteipim. Tɨ
weinɨk kerekek au. Hi tewen etanɨk tɨ
ketike nepni hɨram mamɨwaank.”
27 Hɨm im hɨram matɨp “meteipim,” te
hɨram meteiknai menmen im: Nɨpaa God
kɨrɨak tɨ te maain hɨrak kaktanɨk menmen
im te hɨram yapɨrwe hɨrak kakɨwaankem
mamɨt. Menmen ap me tɨ ap mamtanɨk,
God kakɨwaankem au. Hɨram mamu
mamɨt.
28 Haiu han yaaik emu emɨntar men-
men im God kakwetaiyem kakɨt wit kerek
hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe, wit
kerek mɨtɨk hak ap te kaktanɨkem au. Te
haiu mamwenɨpi God niuk mɨrak Iuwe
mamrɨak menmen yaaim hɨrak hanhan
haiu mɨrɨakem.
29 *Haiu emrɨak menmen mar im
mamɨntar God kaiu hɨrak kɨre si tatɨm
menmen te God kakɨwaank menmen
yapɨrwe kerek hɨrak ap han yaaik
keriuwerem au.

13

Haiu han tewenɨn naiu yinan

1 *Te yi wen han tewenɨn ni yinan ne
Krais.
2 *Yi han ekitet eikaap mɨt han ne wit
hak nan eiyintar nɨpaa mɨt han nɨrɨakem
marim. Hɨr nepɨtari mɨtɨkɨt et hɨr
nekepikɨt hɨrakɨt mɨtɨkɨt et hɨr nekepikɨt
hɨrakɨt mɨtɨkɨt ensel te wit ke God, te yi
yepɨtari hɨr nanɨnen nanu wɨnak ki.
3 *Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr
kerek nau nekre wɨnak enuk ke gavman
nar ke yi yekrehɨr kɨr. Yi han etwenɨn
eikaap mɨt miyapɨr hɨr mɨt han enun
newaanki nar ke yi yekrehɨr kɨr.

* **12:22** Ga 4:26; Rev 5:11 * **12:23** Lu 10:20 * **12:24** Hi 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Jen 4:10 * **12:25** Hi 2:1-3, 10:28-29
* **12:26** Eks 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29** Diu 4:24, 9:3; Ais 33:14 * **13:1** Jo 13:34 * **13:2** Ro 12:13; 1Pi 4:9;
Jen 18:1-8, 19:1-3 * **13:3** Mt 25:36; Hi 10:34 * **13:4** Ga 5:19, 21; Ef 5:5

4 *Yi han ekitet menmen me yi yayɨtan
hɨram menmen yaaim. Yi mɨt miyapɨr
ap eiri mɨt miyapɨr han his eiwenɨnem
au emɨt eiyɨntar God skelim mɨt miyapɨr
kerek nɨrɨak enum mar im.
5 *Yi ap hemkre mamnepam eiriuwe
pewek mei yi eitɨwem yapɨrwe au emɨt!
Yi han yaaik eiyu eiriwe menmen yi
yetenɨnem eiyɨntar hɨm me God mau
tɨwei matɨp mar im:
"Hi God ap hɨnaipɨsi au, hi ap eweikɨn sip
ewetiyem au. Hi ekepi naanmamri
me menmen."
6 *God katɨp menmen im haiu mertei
hɨrak kau ketikewai, te haiu yapɨrwe
niutɨp niutɨp matɨp mar im:
"Mɨtɨk Iuwe God kekepa te hi ap
anapen menmen enum mɨt hɨr
nanrekyewem au."

Haiu emises menmen mamɨr ke nɨpaa mɨt naiu iuwe nɨrɨakem

7 *Yi han ekitet mɨt nɨpaa hɨr ninɨn
naanmɨpri netpi hɨm yaaim me God. Yi
han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem markeik
te hɨr nises hɨm me God hɨr naa te yi
yayises menmen mamɨr ke hɨr nɨrɨakem.
8 Yi yises hɨm me Krais nɨpaa yi
yemtewem yentar Jisas Krais hɨrak nɨpaa
ere in ere maain hɨrak ap te kakweikɨn
kakre menmen ham. Hɨrak kaku kakɨt
hɨrak ap te kakɨtpai hɨm ham au. Hɨram
mamu mamɨt.
9 *Yi ap eiwis mɨt han nanri han ki eiri-
uwe hɨm ham hɨm ham mɨr kerek nɨpaa yi
ap yemtewem te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm
yaaim me God au emɨt! Menmen yaaim
God kerekyiyem hɨram mamkepai han
kaiu te haiu emisesik werek werek. Hɨm
ham mɨt netpiyem neriuwesɨs menmen te
yi ap eiyɨm emɨt, hɨram menmen weinɨm.
Hɨram ap mamkaap mɨt miyapɨr kerek
nisesim te hɨr nanises God werek werek
au.

Menmen yaaim yi eirɨakem te God han yaaik kakriuwerem

10 Mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr
nenep samiyak newisɨm mentar kɨnaan
me nan mɨt nenewek alta. Maain hɨr
naam menmen im te hɨram mamkepi
hɨr nanu werek. Jisas Krais kewepwar
hɨrekes hɨrak kaa kewet God yɨnk kɨrak
te hɨrak kekepai haiu mɨt miyapɨr kerek
mises hɨm mɨrak. Te mɨt in kerek wen
nises hɨm me Moses, hɨr ap yaain te hɨrak
kakɨkepi taau.
11 *Hɨr ap yaain te hɨrak kakɨkepi kentar
hɨrak ap kɨre samiyak mɨt newepwarem
newet God em te maain hɨr nanɨm au.
Hɨrak kɨre menmen mɨtɨk iuwe hetpris
keit hemkre me samiyak ham hɨr mɨt
pris han epei namɨp hɨrak keiyɨm ken
kekre haau hɨr nehimɨtanem me God
te hɨrak kewisɨm mau kɨnaan te hɨram
mamwapɨn menmen enum mɨt nɨrɨakem.
Nepei au, hɨrak keit samiyak yɨnk kewet
hɨr mɨt pris han em hɨr neiyɨm nanɨno
nanɨsiyem nanɨt pɨn eik. Menmen Jisas
kɨrɨakem hɨram marim.
12 *Hɨrak kaa keit pɨn eik mɨt ne Isrel ap
newis hemkre mɨrak mewen te mamɨsak
menmen enum me haiu mɨt yapɨrwe
mɨrɨakem te haiu mamre yaain. Hɨrak
kaa keit pɨn eik kentar hɨrak kekrehɨr ke
samiyak hɨrak kewepwar hɨrekes kewet
God yɨnk kɨrak.
13 *Haiu emweikɨn sip emwet mɨt kerek
nises hɨm me Moses haiu emises hɨm me
Krais mentar mɨt kerek nises hɨm mɨrak
neweikɨn sip newet Krais hɨr nepɨrek ken
hɨr nakɨp kaa. Mɨt nanrekyei enum mar
ke nɨpaa hɨr nɨrɨak Krais em nanɨntar
haiu misesik te haiu han ekitet hɨram
menmen weinɨm.
14 *Haiu emweikɨn sip emwet men-
men mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr
nɨrɨakem. Haiu emnaiwɨrem emɨntar
haiu mɨt ap wit kiutɨpen kaku kakɨt te
haiu mamu mameitai tipmain tipmain
enum eik au. Haiu mamerɨr wit yaaik
kaiu maain God kakimaak haiu mamwik.
15 *Te haiu hekrit hekrit han yaaik
emu emwenɨpi niuk me God emɨntar
menmen Krais kɨrɨakem, menmen im
haiu mɨrɨakem meriuwe hɨm maiu haiu
mewepyapɨr niuk mɨrak matɨp mɨt han
em, hɨram mɨre samiyak yaaim haiu
mewepwarem mewet God em.

* **13:5** 1Ti 6:8; Diu 31:6, 8; Jos 1:5 * **13:6** Sam 118:6 * **13:7** 1Ko 4:16; Hi 6:12 * **13:9** Ef 4:14; Ro 14:17 * **13:11** Lev 16:27 * **13:12** Mt 21:39; Jo 19:17 * **13:13** Hi 11:26, 12:2; Mt 7:13-14 * **13:14** Hi 11:10, 16, 12:22 * **13:15** 2Kro 29:31; Sam 50:14, 23; Hos 14:2 * **13:16** Fl 4:18

16 *Hekrit hekrit yi han ekitet skelim menmen mi yaaim eikaapan eiriuwerem. Menmen im yi yɨrɨakem hɨram yaaim mɨre samiyak mɨt newepwarem newet God em, hɨram menipek han yaaik keriuweri.
17 *Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt ni naanmɨpri yi eiyisesim. Hɨr naanmɨpri nankepi nar ke mɨt kerek maain God kakɨri kakitorhi me hɨr naanmɨpri hɨmɨn ki werek werek, o au en, te hɨr nenmak hɨr ap naanmɨpri. Yi eiyises hɨm mɨr te hɨr han yaaik nanrɨak menmen, o au en, yi eiweikɨn sip eiwetɨr, hɨr han enuk nanrɨak menmen mɨr hɨr ap te nankepi yi mɨt eiyises Krais werek werek au.

Yi eiyitehi God kakɨkepai haiu mɨt

18 *Yi wen eiyitehi God ekɨkepai emɨntar haiu mertei mekre han kaiu haiu ap yɨnk enuk meriuwe menmen haiu mɨrɨakem. Hekrit hekrit haiu mare mamrɨak menmen yaaim keremem.
19 Hi hitehi yi mɨt hɨm iuwe te yi eiyitehi God ekɨkepa te hi pɨke anen eri waswas.
20 *God kerek hɨrak kenipai haiu mɨt mekiyan mau meit, hɨrak kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kau, hɨrak kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨprai haiu mɨt kar ke mɨtɨk naanmɨre sipsip. God kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨprai kentar nɨpaa hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen. Hemkre mɨrak mewen menip hɨm me God yaaim kerek nɨpaa hɨrak katɨp haiu mamwenhi mamisesim. Hɨm im mamu mamɨt mamɨrek tipmain tipmain enum eik. Hɨrak ap te kakweikɨn han kɨrak au. God hɨrak yaaik kɨrɨak menmen mar im te hɨrak werek kakɨkepi.
21 Hi hanhan God kakweti menmen yaaim kakɨkepi te yi eiyises menmen hɨrak hanhan yi eiyisesim. Hi hanhan menmen im mentar menmen Jisas Krais kɨrɨakem te God kakrɨak menmen, hɨrak hanhan kakɨrɨakem mamɨkre han kaiu. Haiu hanhan Krais kakɨt niuk iuwe te mɨt nanwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik.

Mɨtɨk katɨp hɨm ham yinam

22 Hi hitihi hɨm iuwe te yi eiyɨmtau hɨm mai kike im hi nepei hewisɨm hɨram mamkepi yi einakɨn tokim eiyu. Hi ap ewis tɨwei nokik au. Tɨwei ik hɨrak yinak.
23 Hi hanhan yi yertei kaiu yinak yaaik Timoti, mɨt enun nesiupanek hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak kɨr enuk ke gavman ken witeik. Hɨrak kaknen wit kai ik waswas te wɨ hi anen ari hi atɨwekhis hawɨr waunen wauri.
24 Yi eitɨp mɨt ni ein hɨr naanmɨpri hɨr netike mɨt miyapɨr yapɨrwe nises hɨm me God en, yi eiyɨtpor hɨr yaain. Mɨt ni yinan in ne Itali kerek nises hɨm me God netpi, yi yaain.
25 Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **13:17** Esi 3:17; 1Te 5:12 * **13:18** Ap 24:16; 2Ko 1:12 * **13:20** Sek 9:11; Ais 55:3; Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

Tɨwei Jems Kewisɨk

Menmen me tɨwei ik

Jems katɨp mɨt gude *1:1*
Neimɨn ap nertei menmen me God, ehɨr nanitɨwekhiyem *1:2-8*
Hɨm me mɨt netenen menmen yapɨrwe, enetike mɨt han menmen auri *1:9-11*
Hɨm me menmen mamri han kaiu emamitaipɨn haiu maminɨnem *1:12-18*
Hɨm haiu memtewem haiu emisesim *1:19-27*
Haiu han ekitet mɨt yapɨrwe hɨr nɨpɨran *2:1-13*
Hɨm me mɨt ap nɨrɨak menmen yaaim, ehɨr ap nises God werek werek *2:14-26*
Haiu mɨt naanempre menmen haiu metpim *3:1-18*
Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God enetike menmen enum me tɨ *4:1–5:6*
Jems katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:7-20*

1 *Hi Jems hi hɨrɨak menmen me God
ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hi wok mɨtɨk
kɨrakɨt. Hi hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt ne
weiwɨk me Isrel yises God yi yewep yerer
wit wit.

Menmen mari han kaiu mekepai haiu emises God werek werek

2 *Nai yinan, me wɨ menmen enum me
tɨ mamnen mamri han ki, yi ap han enuk
au.
3 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar yi yertei
menmen yi yisesim mamkepi yi eiyinɨn
menmen enum im me tɨ te yi han tokik
eiyu yi eiyises God werek werek.
4 Yi han tokik eiyu keriyen au. Yi eiwis
menmen im mekre han ki mamkepi te yi
eiyu werek eiyɨr ke mɨt iuwe yi eiyises
menmen yapɨrwe me God werek werek.

Mɨt ap nertei menmen werek werek hɨr enitehi God kakɨkepi

5 *Neimɨn ne yi mɨt yi ap yertei werek
werek mekam yaaim, mekam enum, yi
eiyitehi God kakɨkepi kakɨnterim te hɨrak
kakɨkepi yi eiyɨrteiyem werek werek. Yi
eiyitehi God kakɨkepi eiyɨntar menmen
im. God kepwetai haiu mɨt menmen
mɨrak yapɨrwe weinɨm hɨrak ap kenai
kakɨntar haiu emitɨwekhi kakɨkepai au.
Hɨrak han yaaik.
6 *Mɨt nitehi God me menmen, hɨr han
ekitet God kakɨkepi kakrekyorem. Hɨr
han ekitet God kakɨkepi au, hɨr nɨre
wan sɨr nɨme metɨtɨwem mekrit mewen
heriyai heriyai, hɨr ap nertei God kakɨkepi
me menmen o au.
7 Mɨt narik hɨr ap han ekitet hɨrak God
kakɨkepi kakrekyor menmen au
8 kakɨntar hɨr han kitet menmen miutɨp
miutɨp werek werek wen au.

Hɨm me mɨt netenen menmen, mɨt au nau weinɨn

9 *Neimɨn ne naiu yinan netenen men-
men au, hɨr han yaaik enu enɨntar God
kakɨkepi kaktorhis nanɨno wit kɨrak.
10 *Neimɨn ne naiu yinan netenen men-
men yapɨrwe, maain hɨrak God kewis
menmen enum mewaankem, hɨr han
yaaik enu enɨntar menmen mɨr iuwe
au. Hɨr han yaaik enɨntar God kakɨkepi
kaktorhɨs hɨr keriyen nanɨno wit kɨrak.
Maain hɨr nanɨnaaiwɨr menmen mɨr hɨr
nani nanɨr ke timen mamu wɨ mei kike
hɨram mami.
11 Timen mewep, mesiupan, wepni kan
tɨpar men hɨram meweiwei maa meket.
Mar im me wɨ mɨt netenen menmen
yapɨrwe nɨrɨak menmen nisesim, hɨr nɨre
timen hɨr nani. Te haiu ap han ekitet
menmen haiu metenenim mamkepai haiu
mamu werek. Au, God kerekek.

Yi naanempre hɨras me menmen enum mamri han ki

12 *Neimɨn hɨr nanu han tokik ke men-
men enum mamnen mamɨwaanki, hɨr
han yaaik enɨntar hɨr nanin ɨn menmen
enum te God kakrekyor han kɨr kɨre
hɨrekes nantikerek nanu. Nɨpaa God
katɨp neimɨn han tewenɨna, hɨr nan-
tikewa nanu tipmain tipmain enum eik.
13 Me wɨ ham menmen mamri han ke
mɨtɨk te hɨrak kɨrɨak enum, hɨrak ap
kaktɨp, "God kari han kai hi hɨrɨak enum."
Menmen im au emɨt! God ap te kakri han

* **1:1** Ga 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2** Ro 5:3-5 * **1:3** 1Pi 1:7 * **1:5** Pro 2:3-6 * **1:6** Mk 11:24 * **1:9** Je 2:5
* **1:10** Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * **1:12** 2Ti 4:8

ke mɨt hɨr nanrɨak enum au. Menmen ap te mari God han kɨrak hɨrak kɨrɨak enum taau.
14 *Menmen enum mɨt niutɨp niutɨp hanhanem, hɨram mari han kɨr hɨr nɨrɨak enum mar ke mɨt nemtɨn menmen mau tɨrpe mari miyak man mekrerem.
15 Menmen im enum hɨram mɨre nu hapɨn nɨkim mɨkɨn men tɨ. Maain hɨram mewo ere iuwe hɨram menep mɨt mewaanki. Mɨt hɨr hanhan menmen enum hɨr nɨrɨakem hɨram mɨre hapɨn nɨkim matɨn yapɨrwe. Menmen enum mekre han kɨr mamno ere iuwe mamnipi nani nanɨno si.
16 Nai yinan yaain, yi ap eiwis menmen enum im mamitipɨn yi han kitet hɨram me God au.
17 *Menmen yaaim yapɨrwe hɨrak God kerekek kesiuwerem haiu mɨt metɨwem. God hɨrak kɨrɨak wepni, wenke, hɨr. Hɨram men mɨrɨak hɨmɨn mɨre yinam, nokim o mamre wɨtaan te God keweikɨn kar ek au. Hɨrak kepu kɨpɨrak kerekek kɨrɨak yaaim keremem, enum au.
18 *Hɨrak kises han kɨrak hɨrak kerekyei haiu nɨkerek nɨrak mentar hɨm yaaim mɨrak hɨrak epei kewepaiyapɨrem haiu memtewem. Haiu mɨre hɨnaan nɨkim ham minɨn mekiute, maain ham mamkaru. Haiu mɨt in minɨn mises God me mɨt nerer wit wit, maain hɨr mɨt han enisesim.

Menmen yaai yi eiyɨmtewem yi eiyisesim

19 *Nai yinan yaain, yi eiyɨrtei menmen im. Yi mɨt niutɨp niutɨp nɨkɨp emnep waswas yi eiyɨmtau menmen. Te maain yi eiyɨtpim te yi ap han enuk eiriuwe mɨt yi eineri waswas au emɨt!
20 Menmen mar im ap te mamkaap mɨt nanises menmen yaaim God hanhan haiu emisesim emteikɨn mɨt han em au.
21 *Te yi einaaiwɨr menmen enum mau han ki mamrekyi yi eiyises menmen enum. Yi hanhan eiyises hɨm yaaim nɨpaa God kewisɨm mekre han ki. Te hɨram mamkaap hɨmɨn ki kaktike God yi eiyu werek werek.
22 *Yi ap eimipɨn hɨras! Yi han kitet yi eiyɨmtau hɨm me God te ap eiyisesim au, hɨram mamkepi. Taauye! Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak yayisesim te hɨram mamkepi.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm me God keremem te hɨr ap nisesim au, hɨr nɨre mɨtɨk kɨr hɨmɨn kɨrak kekre tɨpar.
24 Hɨrak ken, waswas hɨrak han kaa menmen enum mau ninaan mɨrak. Marim mɨt kerek nemtau hɨm me God keremem ap nisesim au, te hɨr nar ke mɨtɨk eik. Hɨr ap newis hɨm me God mamkepi hɨr nɨnaaiwɨr menmen enum te hɨr nanises menmen yaaim.
25 *Mɨt kerek nekine hɨm yaaim me God mɨt newisɨm mau tɨwei hɨr nar ke mɨtɨk kɨr ninaan mɨrak mekre tɨpar, hɨram mamkepi nanɨnaaiwɨr menmen enum. Hɨr han kitetim ap han kaa rem au, hɨr nisesim te God kakrekyor menmen yaaim.
26 *Mɨt kerek han kitet hɨr yaain nises God werek werek, te hɨr natɨp enum, hɨr nemipɨn hɨras nises God werek werek au. Hɨr nisesik weinɨk.
27 God Haai han kitet menmen im maminɨn mamkaap mɨt te hɨr nanisesik werek werek. Hɨram menmen im: Mɨt hɨr naanempre miyapɨr o nɨkerek kerek mɨt nɨr hɨr epei naa nɨnaiwɨri. Menmen im metike hɨr nɨnaaiwɨr menmen enum mɨt ne tɨ nisesim, te hɨram mamɨwaank han kɨr mar ke heinut mewen menmen te mɨt nanɨm au hɨram mewaankem.

2

Haiu hanhan mɨt miyapɨr yapɨrwe mɨpɨran

1 *Nai yinan, yi eipises Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak Yaaik Iuwe, te yi ap eɨrɨak mɨt han menmen yaaim enɨntar hɨr netenen menmen mei yapɨrwe, mɨt han netenen menmen yapɨrwe au, yi eirekyor enum. Menmen im au emɨt! Yi eirekyor menmen yaaim mɨpɨram.
2 Mɨtɨk hak niuk iuwe hɨrak keremɨnk sak nɨkɨn, o hore haam, hɨrak kaknen kaktike mɨtɨk hak enuk ketenen menmen au, hɨrakɨt tatnen wɨnak ke God yi yewik,

* **1:14** Ro 7:7-10 * **1:17** Mt 7:11 * **1:18** Jo 1:13 * **1:19** Ekl 7:9 * **1:21** Kl 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22** Mt 7:26; Ro 2:13 * **1:25** Ro 8:2; Je 2:12; Jo 13:17 * **1:26** Sam 34:13, 141:3 * **2:1** Ap 10:34; Je 2:9

3 te yi eitɨp hɨrak yaaik niuk mɨrak iuwe
hɨrak eknen eku yeno eku niu, te yi eitɨp
hɨrak enuk weinɨk hɨrak eku tɨ weinɨk,
4 yi yɨrɨak enum. Yi enun yenke yi hɨras
yises han ki enum.
5 *Nai yinan yaain, yi eiyɨmtau menmen
im. God hɨrak kehimɨtan mɨt ap netenen
menmen yapɨrwe au te hɨr enisesik ente-
nen menmen yapɨrwe mɨrak. Hɨrak epei
katɨp neimɨn han tewenɨnek hɨrak kak-
torhɨs hɨr nantikerek nanu werek werek.
6 Te yi yɨrɨak mɨt netenen menmen au
hɨr yɨnk enuk nentar yi yerekyor enum.
Neimɨn hɨr neriwaank nari yi mɨt eino mɨt
iuwe ne gavman nemtau mɨt hɨr nesiuwe
hɨm nerekyi enum a? Hɨr mɨt netenen
menmen yapɨrwe keriyen!
7 Hɨr mɨt in keriyen natɨp enum me
niuk me Krais nɨpaa mɨt nɨkri nekine niuk
mɨrak. Te yi yenmak yɨrɨak mɨt netenen
menmen yapɨrwe yerekyor yaaim a? Au
emɨt!
8 *Yi eiyises hɨm nɨpaa God kewisɨm kar
ik: "Yi han tewenɨn mɨt nar ke yi han
tewenɨn hɨras," te yi yɨrɨak yaaim.
9 *Au, yi yewep mɨt yi hanhan neiyan,
neiyan au, te yi yɨrɨak enum. Hɨm yaaim
me God meteikɨn yi enun yewenɨn hɨm
mɨrak.
10 *Mɨt kerek newenɨn hɨm mei me God
miutɨp, hɨr nar ke mɨt newenɨn hɨm mɨrak
yapɨrwe. God skelim mɨt in kakɨnterim
hɨrak kaknɨp.
11 *Hɨrak God katɨp hɨm im, "Yi mɨt
yetike miyapɨr ap eiyiryanhis eiwenɨnem
au emɨt!" Hɨrak kerekek katɨp hɨm ham
mar im: "Yi mɨt ap einep mɨt han nani
au emɨt!" Yi yetike miyapɨr ap eiriyanhis
eiwenɨnem au, te yi yɨre yenep mɨtɨk kaki,
te yi epei yewenɨn hɨm me God. Te hɨrak
skelim yi mɨt kakiwep kakɨnterim.
12 *Te yi eitɨp yaaim eirɨak menmen
yaaim eiyɨntar maain God han kakitet o
skelim yi mɨt kakriuwe hɨm nɨpaa hɨrak
kewet haiu mɨt em te haiu emnaaiwɨr
menmen enum.
13 *Neimɨn nises hɨm me God hɨr ap han
tewenɨn mɨt han nerekyor yaaim au, te
maain God skelim yi mɨt hɨrak ap hanhan
kakriuwi yi mɨt au. Neimɨn hɨr han
tewenɨn mɨt nanrekyor yaaim, maain me
wɨ God skelim mɨt, hɨr nanu werek.

Mɨtɨk katɨp hɨrak kises hɨm me God te ap kɨkaap mɨt han, hɨrak ap kisesik taau

14 *Nai yinan, mɨtɨk katɨp kar ik:
"Hi hises hɨm me God," te menmen
hɨrak kɨrɨakem keteiknaiyem au, im em
mamkepik mamɨrkeik? Menmen im hɨrak
kisesim hɨram ap mamkepik te hɨrak kak-
tike God tatu taau!
15-16 *Mɨt o miyapɨr hɨr nises God te
hɨr netenen menmen yapɨrwe mamkepi
hɨr nanu werek au, mɨtɨk kiutɨp kekre
nɨmɨn ke yi mɨt ketenen menmen yapɨrwe
hɨrak kakɨtpor kakɨr ik, "Yi eiyu werek
werek eiyɨneitɨn klos, o menmen te yi
eiyu werek," hɨrak ap kakɨkepi kakwetɨr
menmen au, menmen hɨrak kare kisesim
ap mamkepik taau!
17 Te menmen me God mɨt hɨr nisesim
hɨram mar im. Mɨtɨk kare kises hɨm
mɨrak, hɨrak ap kɨrɨak menmen kɨkaap
mɨt miyapɨr han, menmen me God hɨrak
kisesim hɨram weinɨm.
18 *Mɨtɨk hak hɨrak kaktɨp, "Mɨtɨk hak
kises hɨm me God, te hak eik hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim te God kaktɨp hɨrakɨt
wik yaaikɨt." Mɨtɨk ap kɨrɨak menmen
yaaim au te hɨrak keteikno hɨrak kises
God akɨrkeik? Taauye! Hi eteiknɨwek hi
hises God werek werek heriuwe menmen
yaaim hi hɨrɨakem.
19 *Yi mɨt kerek yi yatɨp yi han kitet God
hɨrak kiutɨpen kepu, yi han kitet werek.
Te hɨram menmen weinɨm. Herwe hɨram
mertei God kerekek kepu hɨram mepɨrpɨr.
Te yi han ekitet hɨram mamkepi hɨram
mamisesik a? Taauye!
20 Yi yetaritari mɨt! Hi tewen eteikni
yi yatɨp yi yises hɨm me God te yi yɨrɨak
menmen yaaim au, hɨram mamkepi eiyu
eitike God taau! Yi han ekitet menmen im.
21 *Nɨpaa maam kaiu Ebraham keit
nɨkan kɨrak Aisak, hɨrak keiyɨk ken
kewisɨk kentar kɨnaan me nan te hɨrak

* **2:5** 1Ko 1:26-28 * **2:8** Mt 19:19; Ga 5:14 * **2:9** Diu 1:17 * **2:10** Mt 5:19 * **2:11** Eks 20:13-14; Ro 13:9
* **2:12** Ga 6:2; Je 1:25; 1Pi 2:16 * **2:13** Mt 5:7, 18:32-35 * **2:14** Mt 7:21 * **2:15-16** 1Jo 3:17 * **2:18** Ga 5:6
* **2:19** Mt 8:29 * **2:21** Jen 22:9-12

kakɨkɨp si tatɨk hɨrak kakwepwarek kakwet God ek. Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim im keteikɨn hɨrak hanhan kakises hɨm me God. Te God katɨp hɨrak yaaik kisesik werek werek.

22 *Yi yertei? Menmen hɨrak kisesim mekepik te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim. Menmen hɨrak kɨrɨakem meteikɨn hɨrak kises God werek werek.

23 *Hɨm nɨpaa God ketpim hɨram epei man. Hɨram matɨp, "Mɨtɨk Ebraham hɨrak kemtau hɨm mɨrak kisesim te God katɨp hɨrak yaaik kisesik werek werek. Te God katɨp hɨrak Ebraham hɨrak kɨrak yinak kenterim."

24 Tɨs, yi eiyɨrtei God hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak yaaik kisesik werek werek kentar hɨrak kisesik kɨrɨak menmen yaaim. Hɨrak katɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak kisesik weinɨk taau!

25 *Nɨpaa wɨ ham mɨte Rehep hɨre wari mɨtɨkɨt wik Josua hɨrak keriuwetet ten, hɨre naanmɨprewekɨt weriuwetet teke yayiwe hak pɨke ten. Hɨre wɨrɨak yaaim te God katɨp hɨre yaaip wisesik werek werek.

26 Mɨtɨk hɨrak kises God, hɨrak kɨrɨak menmen yaaim au, menmen hɨrak kisesim hɨram weinɨm. Hɨram mɨre mɨtɨk hak hɨrak kaa, hɨmɨn epei ken kɨnaaiwɨr yɨnk kɨrak kerekek, hɨrak kɨpwaai.

3

Haiu mɨt naanempre hɨras me menmen haiu metpim

1 *Nai yinan, yi yapɨrwe ap eire mɨt hɨr ninɨn newepyapɨr hɨm me God eiyɨntar yi yertei maain God hɨrak skelim haiu mɨt haiu minɨn mewepyapɨr hɨm mɨrak te hɨrak kaknɨnai iuwe, mɨt han kerek hɨr weinɨn en, au kaknɨni kike.

2 Haiu mɨt yapɨrwe ap han kitet menmen werek werek au, haiu mɨrɨak menmen enum yapɨrwe. Mɨtɨk kerek hɨrak ap katɨp enum au, hɨrak mɨtɨk yaaik hɨrak kertei kewen han kɨrak naanempre hɨrekes werek werek.

3 Haiu mewis waai mari hos hɨm kɨram te hɨram mises han kaiu. Haiu mari waai ken pɨnak eik, hos hɨram meweikɨn hɨremes misesim.

4 Yi han ekitet sip me wan eik. Hɨram wɨsenum nɨme metɨtɨwem memɨnp meiyɨm men te mɨt neweikɨn paan mɨram neriuwe paap mau nɨmɨn hɨram mamises han kɨr. Hɨr nɨrɨakem nar ke nu mekiuwe mani mɨt neweikɨn paan mɨram mamno nein mɨt hanhani.

5 Te nin kerekek hɨrak kike kɨre waai ke hos o paap kike kau sip. Nin kekre hɨm hɨrak menmen kike te hɨrak kekrit menmen iuwe kinɨn yɨnk kaiu.

Si yeunek kike hɨrak si tatɨk yaank iuwe.

6 *Nin hɨrak enuk kɨre si yeunek. Hɨrak kau nɨmɨn kekre paan kaiu hɨrak kises menmen enum me tɨ kerekyei haiu mɨt enun. Hɨrak kɨre si tatɨm menmen yapɨrwe, nin hɨrak kises menmen enum em Seten hɨrak kɨkɨam kewaank menmen yapɨrwe me mɨt.

7-8 *Mɨt epei nehis newenɨn miyak o hore, manpen metike menmen mekre wan. Te mɨt hɨr ap naanempre nin kɨr kaktɨp menmen enum taau. Nin hɨrak ap kau keit au. Hɨrak kɨre miyak enuk ke niu keriyaam ken in ken ein. Hɨrak enuk kɨre manpen yehes enum, hɨrak kewaank hɨmɨn ke haiu mɨt.

9 *Haiu mɨt meriuwe nin kaiu mewenɨpi God te meriuwe nin kiutɨpen kerekek haiu matɨp hɨm enum me mɨt kerek nɨpaa God hɨrak kerekyei mɨt yapɨrwe haiu mɨre hɨrekes.

10 Me hɨm kiutɨp kerekek haiu mɨt matɨp hɨm yaaim, hɨm enum. Nai yinan, menmen haiu mɨrɨakem mar im au enum emɨt!

11 Hɨram tɨpar mɨnɨn metike tɨpar yaaim mɨniu mehɨnhɨn mamɨke hei kiutɨpen mamɨrkeik? Taauye!

12 Nu hamis ap kakri kaku hɨnaan taau! Hɨnaan ap kakri kaku hamis taau. Mar im tɨpar yaaim mɨniu mehɨnhɨn mamɨke hei me tɨpar mɨnɨn taau! Te haiu mɨt ap mamtɨp hɨm yaaim hɨm enum au emɨt! Hɨm yaaim keremem meke hɨm maiu mamnen.

God kekepai haiu mertei menmen mɨrak

* **2:22** Hi 11:17-18 * **2:23** Jen 15:6; Ro 4:3, 9, 22; 2Kro 20:7; Ais 41:8 * **2:25** Jos 2:4, 15, 6:25; Hi 11:31 * **3:1** Lu 12:47 * **3:6** Mt 12:36-37, 15:11, 18-19 * **3:7-8** Ro 3:13 * **3:9** 1Ko 11:7

yaaim

13 Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kinɨn
kertei menmen yaaim menmen enum?
Mɨtɨk kar ik hɨrak ekteiknai menmen
hɨrak kerteiyem ekriuwe menmen hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak ap kises menmen
hanhan hɨrekes au. Hɨrak kises menmen
me han tewenɨn mɨt, im metike menmen
me han kitet God.
14 Yi hemkre menepam yentar menmen
me mɨt han o yi han enuk yeriuwe mɨt
han, yi han kitet yi yaain yi yinɨn mɨt han,
te yi ap han kitet God kaktɨp yi yaain yi
yertei menmen werek werek au. Yi han
kitet menmen mar im te yi yemipɨn. Hɨm
me God katɨp yi enun.
15 *Menmen im hɨram ap me God au.
Hɨram me mɨt ne tɨ keremem. Seten hɨrak
kinɨn kɨrɨakem te hɨr mɨt ne tɨ hɨr nisesik
nɨrɨakem.
16 Yi hemkre menepam yentar menmen
me mɨt han o yi han enuk yeriuwe mɨt
han, yi han kitet yi yaain yi yinɨn mɨt
han, te yi hɨras yenehan yi eirɨak menmen
enum yapɨrwe.
17 Te mɨt hɨr nises han kɨr yaaik God
hɨrak kewetɨrem, hɨr ninɨn nɨrɨak men-
men yaaim mɨre mani nemnok enuk.
Namɨn au. Hɨr ninɨn nɨrɨak im metike
menmen im. Hɨr nankiyan nanu nanɨt,
hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt han neweiknor
han, hɨr han tewenɨn mɨt nankepi, hɨr
nanrɨak menmen yaaim keremem. Hɨr
nanrɨak mɨt yapɨrwe menmen yaaim
mɨpɨram, hɨr ap mɨt ne hɨm pɨnak hɨm
pɨnak au.
18 *Mɨt kerek hɨr nankaapan nankiyan
nanu nanɨt keriyen hɨr te nanɨr ke mɨt
hɨr namɨr nu yehes. Neimɨn nanrɨak
menmen im hɨr nenip mɨt hɨr hanhan
nises menmen yaaim mɨr. Menmen im
hɨram mɨre nu yehes mewo.

4

Mɨt nises menmen enum me tɨ ik hɨr nɨre nepan ne God

1 *Mekam hɨram hɨr o as me men-
men hɨram mekekyi han ki menipi yi
yatɨp enum yi yenehan yenepan a? Han
ki kekrit kises han kɨrak te yi yenehan
yenepan.
2 Yi hanhan menmen yi eitɨwem au,
te yi hanhan einep mɨt te yi eitɨwem.
Yi hemkre menepam eiriuwe menmen
eitɨwem taau, te yi yetpim yenehan
yenepan. Yi ap te eiyɨt menmen eiyɨntar
yi ap eiyitehi God em.
3 Maain yi eiyitehi God menmen, yi
ap eitɨwem au eiyɨntar han ki enuk. Yi
hanhan yayɨt menmen te yi eiyises han ki
yi eirɨak enum eiriuwerem.
4 *Yi mɨt miyapɨr enun yi yeweikɨn sip
yewet God. Menmen im hɨram mar ke
mɨte wɨnaaiwɨr mɨtɨk kɨre, hɨre wetike
mɨtɨk hak nariyanhis newenɨnem. Yi
hanhan menmen enum me tɨ ik e, yi yɨre
mɨt nepan ne God. Yi eiyɨrtei menmen im
o au a? Neimɨn hɨr hanhan menmen me
tɨ hɨr nɨre mɨt nepan ne God.
5 *Yi han kitet hɨm me God mɨt newisɨm
mau tɨwei hɨram matɨp weinɨm marim?
Hɨram matɨp, "Hɨmɨn kaiu God kewisɨk
kekre yɨnk kaiu hɨrak hemkre menepam
hanhan menmen wɨsenum."
6 *Te God hɨrak iuwe kakɨkepai
maminɨn menmen im mekre han kaiu.
Hɨm mɨrak mau tɨwei matɨp mar ik: "God
hɨrak keweikɨn sip kewet mɨt kerek han
kitet hɨr iuwe ninɨn mɨt, te hɨrak kakɨkaap
mɨt hɨr ap hanhan hɨras, hɨr natɨp, 'Hi
mɨtɨk weinɨk God kerekek hɨrak Iuwe.' "
7 *Te yi mɨt ap hanhan hɨras yi eiyises
God. Seten kakri han ki yi eiyu han tokik
eiweikɨn sip eiwet menmen enum te hɨrak
kaknaiwɨri kakno.
8 *Yi hanhan God yi yisesik te hɨrak
kaknen menep naanmampri. Yi mɨt enun
yi yatɨp hɨm pɨnak hɨm pɨnak yi eiweikɨn
sip eiwet menmen enum yi han yaaik
eiyu eiyɨr ke mɨt nankemyet his prar prar
mamɨt.
9 Yi mɨt yi eiyɨnwesɨs au. Yi eikɨt. Yi
ap te han yaaik eiyu au. Yi yɨnk enuk
kerekek, han etwenɨn menmen enum yi
yɨrɨakem.
10 *Yi mɨt yɨnk enuk te yi yewepyapɨr yi
enun me ninaan me God hɨrak kakrekyi

* **3:15** Je 1:5, 17 * **3:18** Mt 5:9; Ais 32:17; Hi 12:11 * **4:1** Ro 7:23; 1Pi 2:11 * **4:4** Ro 8:7; 1Jo 2:15 * **4:5** Eks 20:3, 5 * **4:6** Pro 3:34; Mt 23:12; 1Pi 5:5 * **4:7** Ef 6:12; 1Pi 5:8-9 * **4:8** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * **4:10** Jop 5:11; 1Pi 5:6

yaaim yi eiyu werek werek.

Haiu ap emkan naiu yinan

11 Nai yinan, yi ap eitɨpan enum eiyisesan au emɨt! Keɨmɨn katɨp enum kesiuwe hɨm kɨrak yinak, hɨrak keweikɨn sip kewet hɨm iuwe me God. Menmen im hɨrak kɨrɨakem hɨram mar ke hɨrak katɨp hɨm mɨrak minɨn hɨm lo me God te hɨrak kekrehɨr ke God. Ti keimɨn ti hɨrɨak menmen mar im ti ap hises hɨm me God au, ti atɨp hɨm mit minɨn mɨrak.

12 *God kerekek hɨrak kewis hɨm iuwe mau tɨwei. Hɨrak kerekek kaksiuwe hɨm mamno haiu mɨt, hɨrak kakɨkepai o au en, hɨrak kakwep mami mamno si. Ti han kitet ti God te ti hesiuwe hɨm mamno kit yinak a? Taauye! Ti mɨtɨk weinɨk kerekek.

Yi han ekitet menmen God hanhan yi eirɨakem

13 *Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtewek. Yi mɨt kerek yi yatɨp, "Petepin o teipmen haiu mamno in o mamno ein mamu tito miutɨpen mamɨsiuwe menmen iuwe mamɨt pewek mamrerim."

14 *Yi yatɨp yar ke mɨt hɨr nertei mekam maain mamnen te yi yepɨtari teipmen mekam mamnen taau! Yi yepu yɨre napɨ. Hɨrak kɨwapɨn tɨ kike, maain kakwen kakno. Yi yayu kike, maain yi yayi yaire napɨ ik ek.

15 *Yi ap eitɨp emɨr em au. Yi eitɨp emɨr im. Yi eitɨp, "God hɨrak hanhan haiu mamu mamɨt, haiu mamrɨak im o em."

16 Te yi mɨt wen yatɨp han kitet yi hɨras epei yɨrɨak menmen, God kakɨkepi au. Yi yatɨp han kitet marim, hɨram enum. Yi ap yewis God ketpi menmen yi eiyisesim au.

17 *Tɨs, mɨt kerek hɨr nertei mekam yaaim, hɨr ap nisesim au, hɨr nɨrɨak enum.

5

Hɨrak Jems kene mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

1 *Yi mɨt kerek yetenen menmen yapɨrwe, nɨkɨp emnep eiyɨmtau. Yi einepɨp eikɨt me menmen enum mamnen mamriwaank.

2 *Menmen mi, yurik henye mi hɨram mɨnɨn heinut mewenem, mesik yipep meremirɨr miyak patɨn.

3 Tekei, suwau mi nɨ menterim te hɨram mamwep. Nɨ mentar pewek wɨnak meteikni yi ap yɨkaap mɨt yewetɨrem au. Yi yɨsawɨnem mekre wɨnak. Menmen im maain hɨra mamɨwaank hɨmɨn ki mamre si tatɨk yɨnk ki. Yi epei yetenen wɨnak pewek menmen yapɨrwe yaaim yɨsawɨnem meit me wɨ menep Jisas hɨrak pɨke kaknen. Menmen im hɨram ap yaaim au.

4 *Yi eiyɨmtau! Mɨt hɨr nɨrɨak ni namɨr menmen mewim, te yi yetenen pewek mɨr yi yɨsawɨnem yemipɨn yewetɨrem au. Menmen enum im metike hɨm me mɨt hɨr neket menmen mi mau ni, hɨr natɨp me menmen enum yi yɨrɨakem, hɨram epei men nɨkɨp me God hɨrak iuwe hɨrak kemtewem.

5 *Yi epei yau werek werek in ek yaam menmen yapɨrwe, yi yises han ki ke menmen yapɨrwe. Menmen im enum yi yisesim, hɨram mar ke mɨt newet sak menmen maam maam ere iuwe, maain hɨr nanmɨp. Mar im wɨ epei man menep te God kaksiuwe menmen enum mamiwep yi yayi yaiyɨr ke mɨt hɨr nenep sak hɨram mami. God kakrɨak menmen im kakɨntar menmen enum yi yisesim.

6 Yi epei yewepyapɨr mɨt yaain yanɨp naa, te hɨr ap nɨkaap hɨras nar ik hɨr natɨn mesik nerp.

Yi eiyu han tokik eimerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas kaknen

7 *Nai yinan, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me wɨ yi yemerɨr Mɨtɨk Iuwe kaknen. Yi han ekitet im e. Mɨtɨk kamɨr ni, hɨrak kemeriyɨwem hɨram mamri mamine nɨkim. Hɨrak han tokik kau kemeriyɨwem ere maain wepni yaaik ketike hawɨ hɨtan epei man, hɨram mamri.

8 *Yi eire mɨtɨk kamɨr ni, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me wɨ yi eimerɨr Mɨtɨk Iuwe eiyɨntar hɨrak menep pɨke kaknen.

* **4:12** Ro 2:1, 14:4 * **4:13** Lu 12:18-20 * **4:14** Pro 27:1; Sam 39:5, 11 * **4:15** Ap 18:21 * **4:17** Lu 12:47 * **5:1** Lu 6:24 * **5:2** Mt 6:19 * **5:4** Diu 24:14-15; Mal 3:5 * **5:5** Lu 16:25; Jer 12:3, 25:34 * **5:7** Lu 21:19; Diu 11:14; Jer 5:24; Joe 2:23 * **5:8** Ro 13:11-12; Hi 10:25; 1Pi 4:7

9 *Nai yinan, yi ap einehan eitɨpan
enum emɨt eiyɨntar God kerek kertei men-
men yapɨrwe kɨri, menep hɨrak pɨke kak-
nen.
10 Nai yinan yi han ekitet mɨt profet
nɨpaa God keriuweti newepyapɨr natɨp
hɨm mɨrak. Hɨr mɨt nerekyor enum te hɨr
han tokik natɨn mesik nerp. Haiu emises
menmen hɨr nɨrɨakem.
11 *Haiu matɨp hɨr mɨt hɨr yaain nentar
hɨr han tokik nau neit. Yi nepei yertei
mɨtɨk Jop hɨrak nɨpaa han tokik kau keit
kises God ke menmen enum epei man
mewaankek te God hɨrak kereky ɨwek
yaaim kentar God hanhan haiu mɨt
yapɨrwe te hɨrak han tewenɨnai. Te
haiu han tokik emu me menmen enum
mamnen mamwep.

Haiu ap mamtɨp mɨt hɨm "Tru Antap"

12 *Nai yinan, menmen im hɨram minɨn
te hi hetpiyem mar im, yi yɨrɨak menmen
me mɨt yi ap eitɨp "Tru Antap" au emɨt!
Yi eitɨp, "O, hi hɨrɨakem," hɨram werek o
yi eitɨp, "Au, hi hɨnapen," hɨram werek.
Hɨm ham emɨt te yi ap eirɨak God han
enuk kakɨrwi. Mɨtɨk yaaik kitehi God
menmen hɨrak kakɨmtewem.

Mɨtɨk yaaik kitehi God menmen, hɨrak kakɨmtewem kakɨkepik

13 *Neimɨn ne yi mɨt menmen enum
mewaanki, yi eiyitehi God em. Neimɨn ne
yi mɨt yi han yaaik, yi eiyine henye me
eiwenɨpi God eiriuwerem.
14 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnap, yi einɨne
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre menmen me
God te hɨr nanɨnen nanitehi God ke yi mɨt
hɨr nanwen hiwer mamɨnteri nankine
niuk me Mɨtɨk Iuwe.
15 *Hɨr nitehi God me yi mɨt, hɨr
han kitet hɨrak kakɨkepi, te Mɨtɨk Iuwe
kakɨkepi kakɨkekyi yi yayɨkrit manpe-
nun yayu. Yi yɨrɨak menmen enum te
God kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem
mamno.
16 Te yi mɨt eiwepyapɨran menmen
enum yi yɨrɨakem, yi eiyitehiyan God te
hɨrak kakɨkepi te yi eiyɨkrit eiyu. Mɨtɨk
kises God werek werek, hɨrak kitehi
God menmen, hɨrak God kakɨmtewem
kakɨkepik me menmen.
17 *Ilaisa hɨrak nɨpaa hɨrak mɨtɨk kepɨr
ke haiu mɨt, hɨrak kitehi God iuwe te hawɨ
ap kaknen au. Hawɨ ap kan me tito wikak
im metike wenke hɨspɨnak kiutɨp (6).
18 *Epei au, hɨrak pɨke kitehi God te
hɨrak kesiuwe hawɨ kan tɨ ik kewet
tɨpar menmen te hɨram mewo. Te haiu
mɨt emitehi God menmen iuwe hɨrak
kakɨmtewem kakɨkepai kakɨr ek.

Keimɨn kɨnaaiwɨr God kises han kɨrak, haiu pɨke emtɨwekhis pɨke kaknen kakises God

19 *Nai yinan, keimɨn ke yi mɨt hɨrak
kaknaiwɨr hɨm yaaim me God, mɨtɨk hak
kaktɨwekhis eknen,
20 *hɨrak han ekitet menmen im.
Keimɨn hɨrak kakɨthis mɨtɨk hɨrak
kɨnaaiwɨr hɨm yaaim me God hɨrak
kaknen, hɨrak kakɨkaap hɨmɨn kɨrak ap
te kaki, hɨrak kakrɨak God hɨrak kakɨsaak
menmen enum nɨpaa mɨtɨk kɨnaiwɨrek
hɨrak kɨrɨakem.

Mepɨr keremem

* **5:9** Mt 24:33 * **5:11** Eks 34:6; Sam 103:8, 111:4 * **5:12** Mt 5:34-37 * **5:13** Kl 3:16 * **5:14** Mk 6:13 * **5:15** Mk 16:18 * **5:17** 1Kin 17:1; Lu 4:25 * **5:18** 1Kin 18:42-45 * **5:19** Ga 6:1 * **5:20** Sam 51:13; Pro 10:12; 1Pi 4:8

Tɨwei Pita Kewisɨk - 1
Menmen me tɨwei ik

Pɨta katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
Hɨm me God Haai kaktaihis mamno wit kɨrak *1:3-12*
Pita katɨp mɨt hɨr ap nanwis menmen enum emamɨwaank menmen yaaim in ek hɨr nisesim *1:13–2:10*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God nanisesim eme wɨ menmen enum mamnen mamɨwaanki *2:11–4:19*
Hɨm me menmen mɨt ne sios hɨr nanisesim *5:1-11*
Pita katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:12-14*

1 *Hi Pita nɨpaa Jisas Krais keriuweta hi hen hewepyapɨr hɨm mɨrak, hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt. Nɨpaa mɨt han nepɨri yi yɨnaaiwɨr Jerusalem yi yen yau provins Pontas, provins Galesia, provins Kapadosia, provins Esia metike provins Bitinia. Yi yar ke mɨtɨk keke wit hak kan ketikewi kaku kike, maain hɨrak pɨke kakno wit kɨrak eik. Mar im yi yau tɨ in me wɨ kike te maain yi yayi yi yaino yayu wit ki yaaik eik God kewik.

2 *God Haai kehimɨteni yi mɨt nɨrak yentar hɨrak nɨpaa kerteiri han kitet kerekyi han ki yaaik prar prar yɨre tɨpar nemnok. Hɨrak kɨrɨak menmen im keriuwe God Hɨmɨn Yaaik te yi yises hɨm me Jisas Krais, hemkre mɨrak merekyi yi yaain. Hi hanhan God han yaaik kɨrak kaku kaktikewi te yi eiyu werek werek. Hi hanhan menmen im yaaim mamu mamtikewi wɨsenum.

Maain haiu mamu mamtike God haiu mamɨt menmen yaaim

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Haiu emwenɨpiyek mamɨntar hɨrak han tewenɨnai wɨsenum kerekyei haiu han kaiu yaaik keriuwe Jisas Krais nɨpaa hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu.

4 *Te in ek haiu memerɨr menmen mamkaap hɨmɨn kaiu God kakwetaiyem. Hɨrak naanmɨpraiyem meit wit kɨrak, menmen mamɨwaankem au. Hɨram yaaim prar prar, hɨram mamu werek werek tipmain tipmain enum eik.

5 *Menmen im hɨram me yi mɨt kerek yi han kitet God naanmɨpri kentar hɨrak wɨsenuk ere yi yayɨt menmen God kemerɨr kakwepyapɨrem me wɨ maain Jisas pɨke kaknen tɨ.

6 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar menmen im God kakrekyiyem te in ek me wɨ kike yi han enuk kike yeriuwe menmen ham enum mamnen mamriwaank.

7 *Menmen im mamnen te God kakɨr han ki kakɨrtei yi yisesik yeriuwe han ki karkeik. Mɨt hɨr newɨr gol mekre si ere meweikɨn mɨre tɨpar, hɨr neit menmen enum mewim mamno te gol keremem mepu. Mar im God kewis menmen enum mamnen mamriwaank te hɨram mampar menmen enum mekre han kaiu mamno ere menmen yaaim mekre han kaiu, haiu mamises God werek werek. Menmen yaaim mekre han ki minɨn gol. Maain gol mamɨwaank mamɨt te menmen mekre han ki au. Maain Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, yi eiyɨt niuk iuwe, God kaktɨp yi yaain, hɨrak kakweti menmen mɨrak yaaim iuwe.

8 *Yi ap yɨr Jisas Krais wen au, te yi han tewenɨnek. In ek yi ap yɨrek wen au, te yi yisesik yepu han yaaik wɨsenuk. Yi han yaaik wɨsenuk

9 *hɨm ap te mamwepyapɨr werek werek menmen mekre han ki. Yi han yaaik eiyɨntar menmen im: Yi yises God te hɨrak kaktihis, maain yi eiyu eitikerek.

10 *Me menmen im nɨpaa mɨt profet hɨr han kitet yapɨrwe nanɨrtei menmen werek werek hɨr newepyapɨrem me menmen im God kakrekyiyem kakwetiyem.

11 *Hɨmɨn Yaaik ke Krais kekreri kewepyapɨr menmen enum mamɨwaank Krais te maain hɨrak kakɨt niuk iuwe. Hɨr profet han kitetim nitehiyan nar ik: “Maain wɨ mamɨrkeim hɨrak kaknen? Mekam mamnen me wɨ im?”

---

* **1:1** Je 1:1 * **1:2** Ro 8:29; 2Te 2:13; Hi 12:24 * **1:3** 2Ko 1:3 * **1:4** Kl 1:12 * **1:5** Jo 10:28, 17:11 * **1:6** 1Pi 5:10; Je 1:2 * **1:7** Jop 23:10; Pro 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Je 1:3 * **1:8** Jo 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9** Ro 6:22 * **1:10** Mt 13:16-17 * **1:11** Sam 22; Ais 53; Lu 24:26-27 * **1:12** Ef 3:10

12 *Nɨpaa God epei keteiknor menmen
hɨr newepyapɨrem hɨram ap mamkepi au.
Hɨm im maain mamkaap yi mɨt keriyen
me menmen im mɨt kerek newepyapɨr
hɨm yaaim me God hɨr netpiyem. In ek
God Haai kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik kan
kɨkaap mɨt in te hɨr netpi hɨm im yaaim.
Mɨt ensel hɨr mɨt God keriuweti nɨrɨak
menmen mɨrak. Nɨpaa hɨr hanhan nertei
menmen im me Krais, te hɨr au. God
ketpor au hɨrak kepakɨnem.

Yi mɨt eirɨak menmen yaaim eiyu han yaaik prar prar

13 Te yi han ekitet eiyu naanempre hɨras.
Yi han ekitet iuwe menmen yaaim God
kakwetiyem wɨ maain Jisas Krais pɨke
kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.
14 *Yi yises God yɨre nɨkerek yaain nises
hɨm me miye haai. In ek yi ap han ekitet
menmen enum mar ke nɨpaa yi yetari God
yi hanhan yɨrɨakem au. Em emɨt!
15 Te yi yɨre God hɨrak kari han ki yi eiyɨt
menmen mɨrak yaaim. Hɨrak kepu han
yaaik prar prar te yi yaipau han yaaik prar
prar me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem.
16 *Yi eirɨakem eiyɨntar God kewis hɨm
mau tɨwei matɨp mar im: "Yi han yaaik
prar prar eiyu eiyɨntar hi God hi han yaaik
prar prar."

God ketaihis keriuwe menmen iuwe

17 *Hɨrak God skelim haiu mɨt yapɨrwe
mɨpɨran me menmen haiu mamrɨakem.
Te yi mɨt kerek yi yenewek "Haai," yi
yetikerek yewepnak, yi naanempre hɨras
me menmen yi yɨrɨakem. Me wɨ kike
yi yau tɨ ik e, yi ap einip God han enuk
kakɨrwi.
18 *Yi eirɨak menmen im hi hetpiyem
eiyɨntar yi yertei God epei ketihis me
menmen enum weinɨm nɨpaa yi yisesim,
yi yetenenim me nɨpaa maamrer ein
nɨrɨakem neteikniyem. God ap kaktihis
keriuwe wɨnak pewek hɨram mamɨwaank
au.
19 *Hɨrak ketihis keriuwe hemkre yaaim
me Krais. Krais hɨrak kɨre miyak sipsip
wikes teknei makɨp au, yɨnk hɨrak yaaik
prar prar keit kar ke hɨm me God Moses
kewisɨm hɨram metpim.
20 *Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak
kehimɨtan Krais kaknen te hɨrak kemerɨr
ere wɨ mɨkaru im e, hɨrak kakwepyapɨr
hɨrekes kakɨkepi.
21 *Te yi yises God yentar Krais. Hɨrak
kaa te God kɨkɨak kekrit kepu, hɨrak
kewisɨwek niuk iuwe te yi yisesik yemerɨr
hɨrak maain kaktihis yi yayu yaitikerek.

Yi han tewenɨn ni yinan

22 *Yi epei yɨrɨak han ki yaaik prar prar
yeriuwe hɨm yaaim me God yi yisesim, te
yi yemipɨn ni yinan au. Yi han tewenɨni.
Yi han etwenɨnan iuwe eiriuwe han ki
yaaik prar prar.
23 *God kerekyi yi yaain yeriuwe hɨm
mɨrak mamu tipmain tipmain enum eik
yi yisesim. Hɨm mɨrak mamɨwaank au,
te yi hɨmɨn ki ap mamɨwaank au. Yi yɨre
nɨkerek ne Mɨtɨk Iuwe ap te kaki au.
24 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me God
mau tɨwei matɨp:
"Mɨt yapɨrwe hɨr nɨre yenkis, niuk iuwe
mɨr hɨram mɨre timen. Maain mar
ke yenkis meweiwei mami, timen
mamnep mamno tɨ mamɨsine
mamɨt, te niuk iuwe me mɨt ne tɨ
au mamɨt.
25 Te hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe hɨram
mamu tipmain tipmain enum eik." Hɨm
im hɨram hɨm keremem nɨpaa haiu epei
metpiyem.

2

Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk kɨnan wɨnak

1 *Yi eiyɨpɨr menmen enum mekre han
ki, hɨm me memipɨn, eitɨp hɨm weise
tɨpar, hemkre menepam me menmen, ye-
siuwe hɨm an. Menmen mar im emɨt!
2 *Yi yɨre nɨkerek hemkre tuk hanhan
nɨm, yi hanhan hɨm yaaim me God te yi
eire iuwe eiyɨrtei menmen me God werek
werek. Yi hanhan hɨm yaaim eiyisesim,

* **1:14** Ro 12:2; Ef 2:3, 4:17-18 * **1:16** Lev 11:44-45; Mt 5:48 * **1:17** Mt 6:9; Ro 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18** 1Ko 6:20 * **1:19** Ap 20:28; Hi 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20** Ap 2:23; Ef 1:4 * **1:21** Jo 14:6; Ro 4:24, 5:1-2, 10:9 * **1:22** Jo 13:34; Ro 12:10 * **1:23** Jo 1:13; Hi 4:12 * **1:24** Ais 40:6-8; Je 1:10-11 * **2:1** Ef 4:22; Je 1:21 * **2:2** Mt 18:3; 1Ko 3:2

3 *eiyɨntar yi epei yertei Mɨtɨk Iuwe
hɨrak yaaik nepei kekepi kesak menmen
enum yi yɨrɨakem.

4 *Yi eiyises Jisas menep menep. Hɨrak
kɨre teinɨk yaaik mɨt ne tɨ nɨnapen
nepɨrek, te God han kitet hɨrak yaaik ke-
himɨtanek kime wɨnak keriuwerek. Hɨrak
kesak menmen enum haiu mɨrɨakem,
hɨram mɨre hɨrak kime wɨnak ke God.
5 *Yi mɨt yi yɨre teinɨk yaaik te God
kaktihis kakrekyi yi yɨre wɨnak kɨrak, yi
yen niutɨp yɨre weiwɨk miutɨp mɨrak. Yi
eire mɨt pris. Nɨpaa hɨr nenep samiyak
newisɨm mentar nan nesiyem newep-
warem newet God em. Mar im men-
men yaaim yapɨrwe yi yɨrɨakem hɨram
me God yi eiwet God hɨras yetike men-
men yaaim yi eirɨakem te God hanhanem
kakɨntar menmen yaaim Jisas Krais epei
kerekyiyem hɨrak kesak menmen enum
mi.
6 *Hɨm me God mau mekre tɨwei matɨp
mar im:

"Yi eiyɨmtewem. Hi ehimɨtan teinɨk
mɨtɨk hewisɨk keit wit Saion kerp
nɨmɨn kɨnan wɨnak. Neimɨn nanis-
esik hɨr ap yɨnk enuk nanriuwerek
au." Krais hɨrak teinɨk mɨtɨk kɨnan
wɨnak, hɨrak kakɨkepi kaktorhɨs.

7 *Yi mɨt kerek yi yises Krais, yi han kitet
hɨrak yaaik iuwe. Te neimɨn au, hɨm me
God matɨp mar im:

"Hɨrak kɨre teinɨk mɨt newep wɨnak
hɨr natɨp hɨrak enuk." Au, God
katɨp hɨrak yaaik iuwe." (Hɨrak
kɨre teinɨk mɨtɨk kerp nɨmɨn kɨnan
wɨnak siup.)

8 *Mɨt kerek hɨr ap nisesik au neweikɨn
sip newetɨwek, Krais hɨrak kɨre nan kenip
mɨt nar ek nankenpetɨp mɨnwik te hɨr
nanɨnkewɨn nanɨwaank hɨras. Hɨm me
God mau tɨwei matɨp me menmen im.
Hɨram matɨp mar ik:

"Ik ek hɨrak nan te mɨt nankenpetɨp
mamɨnwik nanɨnkewɨn."

Haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

9 *Te yi yar ik au. Yi ne weiwɨk miutɨp
nɨpaa God kehimɨteni, yi yɨre mɨt pris
nɨrak kerek newenɨpi niuk mɨrak iuwe. Yi
yɨre mɨt miyapɨr yɨrɨak menmen me God
keremem. Yi yɨre mɨt miyapɨr nɨrak te
yi eiwepyapɨr menmen yaaim iuwe hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak kerekyi te yi yeweikɨn sip
me menmen enum mɨre wɨtaan toto, yi
yises hɨm mɨrak yaaim hɨram mɨre wepni
kɨr.
10 *Yi nɨpaa mɨt weinɨn te in ek yi ne
weiwɨk me God. Yi nɨpaa God ap kekepi
au, te in ek hɨrak kekepi wɨsenum.

Haiu emu emɨre mɨt miyapɨr ne God emrɨak menmen mɨrak

11 *Nai yinan yaain, yi ne tɨ ik au. Yi yau
in me wɨ kike keremem. Te hi etpi hɨm
manp, yi einaaiwɨr menmen enum mekre
han ki au emɨt! Menmen im hekrit hekrit
mari han ki te yi yisesim yɨrɨak enum.
12 *Yi yau yetike mɨt han hɨr ap nises
God au. Te yi eiyises menmen yaaim
yapɨrwe yi eirɨakem keremem. Te mɨt
enun hɨr nansiuwe hɨm nantɨp yi enun,
maain wɨ God pɨke kaknen skelim mɨt, hɨr
nanwenɨpi niuk mɨrak nanɨntar menmen
yaaim yi yɨrɨakem.
13 *Yi eiyises hɨm me mɨt iuwe hɨr
naanmɨpri eiyɨntar yi yises Mɨtɨk Iuwe
God. Yi eiyises mɨtɨk iuwe ke gavman o
14 mɨtɨk hɨrak keriuweti nanɨnen naan-
mamri. Hɨr nenep mɨt nɨrɨak enum te hɨr
newenɨpi mɨt hɨr nɨrɨak yaaim.
15 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar God
hanhan yi yairɨak mɨt enun hɨm enum
mɨr mami mamriuwe menmen yaaim yi
yɨrɨakem.
16 *Yi mɨt yepu yar ke mɨt nɨnaaiwɨr
wɨnak enuk menmen enum me tɨ mete-
neni au. Te yi ap yairɨak enum eiyɨntar
yi yepu yar ik au emɨt! Yi yɨre mɨt ne
God yi yɨrɨak menmen mɨrak te yi eirɨak
menmen yaaim keremem. Menmen enum
au emɨt!

* **2:3** Sam 34:8 * **2:4** Sam 118:22; Mt 21:42; Ais 28:16 * **2:5** Ef 2:21-22; Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Ro 12:1 * **2:6** Ais 28:16; Ro 9:33; Ef 2:20 * **2:7** Mt 21:42 * **2:8** Ais 8:14; Ro 9:33 * **2:9** Ais 43:20-21, 9:2; 1Pi 2:5; Ta 2:14; Ap 26:18; Ef 5:8 * **2:10** Ro 9:25; Hos 2:23 * **2:11** Sam 39:12; Ga 5:17, 24; Je 4:1 * **2:12** Mt 5:16; Lu 19:44 * **2:13** Ro 13:1-7; Ta 3:1 * **2:15** 1Pi 3:16 * **2:16** Ga 5:13 * **2:17** Ro 12:10; Pro 24:21; Mt 22:21

17 *Yi eiwenɨpi niuk me mɨt yapɨrwe, yi
han etenɨn ni yinan, yi einaain einip God
yɨnk enuk ekɨrwi, yi eiwenɨpi niuk me
mɨtɨk iuwe ke gavman kerek naanmɨpri
me menmen.

Haiu emises Krais me menmen hɨrak kɨrɨakem

18 *Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt
uwe ni, yi eiyɨmtau hɨm mɨr yi eiyisesim
te yi ap einipi hɨr yɨnk enuk han enuk
enriuwi. Mɨt han hɨr hanhani o hɨr han
au enun naniwep, yi eirɨakem eiyɨr ik.
19 Mɨtɨk hak iuwe kakiwep kakɨntar yi
yises hɨm me God, yi ap pɨke eikɨp em-
rerim au emɨt! Yi eirɨak menmen im hi
hetpiyem te God han yaaik kakɨrwi.
20 *Yi eirɨak enum te mɨt iuwe hɨr
naniyep te yi einɨp emrerim au, hɨram
menmen weinɨm. Te yi eirɨak menmen
yaaim, mɨt iuwe hɨr naniwep yi einɨp em-
rerim au, God kakrekyi yaaim eiyɨnterim.
21 *God hɨrak kehimɨteni te yi eiyises
menmen hi hetpiyem. Yi eiyisesim
eiyɨntar nɨpaa Krais kaa kenteri, te hɨrak
kɨre hɨmɨn yaaik yi eiyisesim eiyɨr ke
mɨtɨk kitet sak hɨmɨn.
22 *Krais kɨrɨak enum au, hɨrak ap
kewenɨn hɨm katɨp menmen enum au.
23 *Me wɨ nɨpaa mɨt hɨr netpɨwek
enum me nerekyɨwek yɨnk enuk, hɨrak
ap keneri keriuwe hɨm enum au. Mɨt hɨr
nakɨp, hɨrak ap keneri kanɨp au. Hɨrak
katɨp au. Hɨrak katɨn mesik kerp keit.
Hɨrak han kitet God hɨrak maain skelim
mɨt werek kaknɨp nanrerik.
24 *Hɨrak hɨrekes kaa kentar nu ten-
tarakɨt ke menmen enum haiu mɨrɨakem
te haiu mɨt mamnaaiwɨr menmen me
tɨ enum te hɨram ap mamri han kaiu.
Hɨram mar ke mɨtɨk kaki, hɨmɨn kɨrak
kaknaaiwɨr yɨnk kɨrak te hɨrak ap pɨke
kakrɨak menmen meiyam au. Te haiu
mamu mamises menmen yaaim me God.
Hɨrak kaa te kakɨkepai haiu mamu werek.
25 *Yi nɨpaa yɨre miyak sipsip yɨnaaiwɨr
yayiwe yeit yaank yi yetaritari te in ek
yi epei yan yises Krais, hɨrak naanmɨpri
hɨmɨn ki kar ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip.

3

Mɨt netike miyapɨr neitan, hɨr enises menmen im

1 *Yi miyapɨr yi eiyises hɨm me mɨkan
ni te hɨr han en ap nises hɨm me God, te
yi eiri han kɨr eiriuwe menmen yaaim yi
yɨrɨakem te hɨr enisesik. Yi ap eitɨp hɨm
au.
2 Hɨr enɨr yi miyapɨr yɨrɨak yaaim yem-
tau hɨm mɨr te hɨr enweikɨn han enises
hɨm me God.
3 *Yi ap eises hɨras eiriuwe wɨpe yehes,
wɨnak, pewek pitau keremem te mɨt natɨp
yi yaain, au emɨt!
4 Menmen mekre han ki me yi yau
werek werek yemtau hɨm, hɨram mɨre
wɨpe yehes o pitau mau yɨnk. Menmen
mekre han mamɨwaank mamɨr ke wɨpe
yehes o pitau au. Te God hanhan menmen
yaaim marim mekre han ki.
5 Marim, nɨpaa ein miyapɨr yaain hɨr
nemerɨr menmen nɨpaa God ketpim kak-
wetɨrem. Hɨr neses hɨras nar ik. Hɨr
nemtau hɨm me mɨkan nɨr hɨr nisesim.
6 *Sera hɨre wɨrɨak menmen mar ik.
Hɨre wemtau hɨm me Ebraham mɨtɨk kɨre,
hɨre wisesim, hɨre watɨp, "Ti mɨtɨk kai
iuwe." Maain yi eirɨak yaaim eiyises God,
yi einaain au, te yi miyapɨr keriyen yi eire
nɨkerek ne Sera.
7 *Mar im, yi mɨt epei yeit miyapɨr yi yau
yetikeri yertei hɨr ap manpenun nar ke yi
te yi naanmɨpror werek werek yentar yi
yetikeri yayɨt menmen yaaim maain God
kakweteiyem. Yi eirɨak yaaim mar im te
menmen enum ap meiyepet menmen yi
yitehi God em kakwetiyem.

Yi mɨt miyapɨr eikiyan eiyu eiyises menmen yaaim im

8 Hi hetpi hɨm kike keremem me men-
men im. Yi yapɨrwe eiyu han kiutɨp
hanhanan. Yi han etwenɨnan, eirɨakan
yaaim, yi han ekitet yi yɨpɨran.
9 *Mɨt hɨr nerekyi enum, yi ap pɨke
eirekyor enum emrerim au emɨt! Hɨr
netpi enum newen henye, yi ap pɨke
eirekyorem emrerim au emɨt! Yi eiyitehi

* **2:18** Ef 6:5 * **2:20** 1Pi 3:14, 17, 4:14 * **2:21** Mt 16:24; Jo 13:15 * **2:22** Ais 53:9; Jo 8:46 * **2:23** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24** Hi 9:28; Ro 6:2, 11; Ais 53:5 * **2:25** Ais 53:6; Esi 34:5-6; Mt 9:36; Jo 10:14 * **3:1** Ta 2:5; Mt 5:16; Ef 5:22 * **3:3** 1Ti 2:9 * **3:6** Jen 18:12 * **3:7** Ef 5:25 * **3:9** Mt 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23

God hɨrak kakrekyor yaaim eiyɨntar God
epei kehimɨteni yi eiyɨt menmen yaaim
mɨrak.
10 *Yi eirɨakem eiyɨntar hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨt kerek hɨr hanhan nanu tɨ ik
werek werek me tɨto yapɨrwe,
hɨr enɨnaaiwɨr menmen enum me
netpim newenɨn hɨm.
11 Hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum,
hɨr enrɨak menmen yaaim. Hɨr hanhan
nantike mɨt enkiyan enu enɨt.
12 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar
God hɨrak kɨr mɨt hɨr han kɨr yaaik,
hɨrak hekrit hekrit kemtau menmen
hɨr nitɨwekhiyem hɨrak kakɨkepi. Te
hɨrak keweikɨn sip kewet mɨt enun nises
menmen enum, hɨrak kakrekyor enum
mamrerim."

Mɨt neraiwaank nentar menmen yaaim haiu misesim

13 Yi hanhan eirɨak menmen yaaim yi
han kitet mɨt hɨr nanrekyi menmen enum
a? Taau!
14 *Yi eirɨak menmen yaaim te mɨt
nerekyi enum, yi han yaaik eiyu. Yi ap
einapen mɨt han ekitetim au.
15 Yi hanhan Krais hɨrak ekinɨn eku
han ki, hɨrak iuwe. Hekrit hekrit yi han
etwenɨn mɨt kerek hɨr nitihi yi yenmak yi
yises menmen me God mekre han ki, te
yi eitporem han emɨkpep au. Yi einaain
eirɨak God yɨnk enuk ekɨrwi.
16 *Han ki hɨrak yaaik keriuwe menmen
yi yɨrɨakem te maain mɨt hɨr neswi hɨm
me menmen yaaim yi yɨrɨakem yentar yi
yises Krais, hɨr yɨnk enuk me menmen
enum hɨr netpiyem.
17 *Mɨt hɨr nerekyi enum me menmen
enum yi yɨrɨakem, hɨram enum emɨt! Te
God hɨrak kewis mɨt hɨr nerekyi enum me
menmen yaaim yi yɨrɨakem, hɨram werek
yi eiwisi nanrekyiyem.

Krais kaa kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem

18 *Menmen im hɨram werek mentar
nɨpaa Krais kɨrɨak yaaim te mɨt enun
nakɨp hɨrak kaa kentar menmen enum
maiu. Hɨrak yaaik kaa miutɨp keremen
ke haiu mɨt enum te hɨrak kaktaihis, haiu
mamnen God. Hɨrak mɨtɨk hɨrak kaa, te
hɨmɨn kɨrak kau keit.
19 Keriuwe hɨmɨn kɨrak, Krais ken wit
enuk mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewik, hɨrak
kewepyapɨr hɨm mɨrak.
20 *God kemerɨror nisesik te hɨr ap nises
hɨm mɨrak me wɨ nɨpaa Noa kime sip iuwe
au. Me wɨ im hɨr mɨt miyapɨr hɨspɨnak
wikak (8) keriyen God kekepi te hɨr ap naa
nentar tɨpar mɨniu au.
21 *Tɨpar im hɨram mɨre hɨmɨn o piksa
me mɨt hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar. In ek
tɨpar im mekepi ap mekemyetɨti hapɨk
mau yɨnk ki au. Hɨram me mɨt hɨr
nitehi God kesak menmen enum mɨr
hɨrak kakrekyor han kɨr yaaik, nentar
Jisas Krais kaa pɨke kekrit kepu.
22 *Hɨrak Krais epei ken wit ke God
hɨrak kau menep his yaaim me God kerek
hɨrak kehimɨtan mɨt iuwe nanwim. Mɨt
ensel, herwe enum, hɨmɨn yapɨrwe, hɨrak
Krais kinɨnem naanmɨprewem.

4

Yi eiyises han ke God me menmen yi yɨrɨakem

1 *Krais hɨrak kɨre mɨtɨk hɨrak kaa te yi
han ekitet eiyɨr ke nɨpaa hɨrak han kitet
menmen. Krais kewis mɨt enun hɨr nakɨp
newaankek. Mɨt hɨr naniwep nanriwaank
nanɨntar yi yises hɨm me God, menmen im
hɨram werek mentar mɨt kerek hɨr yɨnk
kɨr kenen (o meiyewor) mɨt newaanki,
menmen im mamkepi nanɨnaaiwɨr men-
men enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
2 *In ek yi ap eiyises han ki ke menmen
yi yau tɨ ik yi yɨrɨakem au emɨt! Yi eiyises
God han kɨrak kerekek.
3 *Wɨ nɨpaa haiu mises menmen enum
yapɨrwe mɨt ne tɨ hɨr nɨrɨakem. Hɨram
mar im: Haiu mises menmen enum
haiu hanhanem iuwe. Haiu mariyanhis
mewenɨnem, haiu maam tɨpar si enum
ere metaritari, haiu maam menmen iuwe,
te haiu men wɨnak ke mɨt haiu maam
tɨpar si enum keremem, haiu meweikɨn

* **3:10** Sam 34:12-16 * **3:14** Mt 5:10; 1Pi 2:20, 4:14; Ais 8:12-13 * **3:16** 1Pi 2:12 * **3:17** 1Pi 2:20 * **3:18** Ro 6:10; Ef 2:18 * **3:20** Jen 7:7, 23 * **3:21** Hi 10:22 * **3:22** Mt 22:44; Ef 1:20-21 * **4:1** Ro 6:2, 7 * **4:2** 1Jo 2:16 * **4:3** Ef 2:2-3

sip mewet hɨm me God, haiu mewenɨpi niuk me tɨpir.

4 In ek mɨt han hɨr wen nises menmen enum im, han kɨr kekrit te yi yetikeri yisesim au. Hɨr natɨp enum nenipi yɨnk enuk yi yetikeri yisesim meiyam au.

5 *Te wɨ maain God skelim mɨt nepu, nantike mɨt nɨpaa naa, mɨt in hɨr enwepyapɨr nenmak hɨr nɨrɨak menmen enum mar im te maain hɨrak God kakɨwaanki.

6 *Hɨrak Krais kewepyapɨr hɨm mɨrak yaaim men mɨt nɨpaa God kanɨp hɨr naa, nar ke God nɨpaa katɨp mɨt yapɨrwe maain hɨr nani. Krais kewepyapɨr hɨm te mɨt kerek epei naa hɨr nemtau hɨm mɨrak nanisesim, maain hɨr nantike God nanu nanɨt.

Yi naanmɨpre menmen yaaim God kewetiyem

7 *Epei menep te menmen o tɨ haiu mewik hɨram mamɨwaank mamɨt, te yi han ekitet werek werek naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem te yi yitehi God menmen werek werek.

8 *Menmen im minɨn menmen yapɨrwe yi yisesim: Yi han etwenɨnan eiyɨntar menmen im mamkepi yi ap han kitet menmen enum mɨt nerekyiyem.

9 *Yi naanempre ni yinan nan nau netikewi me menmen o yeno, o menmen meiyam te yi ap han emɨkpep au emɨt!

10 Menmen yaaim God kekepi yi eirɨakem, hɨram mamkaap mɨt te yi eire mɨt yaain naanmɨpre menmen ham God kewetiyem. Hɨram mar im: Mɨt han ne yi mɨt

11 kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me God, hɨr enwepyapɨr hɨm me God keremem. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen nɨkaap mɨt neriuwerem, hɨr enrɨakem enɨr ke mɨt God kekepi hɨr nɨrɨakem. Te mɨt nanwenɨpi niuk me God nentar menmen Jisas Krais kerekyiyem. Hi hanhan mɨt nanwenɨpi niuk mɨrak hɨrak iuwe, hɨrak naanmɨpre mɨt ne tɨ ik netike menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Yi ap han kekrit eiyɨntar menmen enum mamiwep mar ke menmen nɨpaa menep Krais.

Menmen enum mamnen mamraiwaank mamɨr ke menmen mewaank Krais

12 *Nai yinan yaain, yi ap han kekrit eiriuwe menmen enum maain mamnen yi mɨt mamnɨni han ki te yi yises God werek werek o au. Yi ap han ekitet hɨram menmen enum ham epei minɨn man au. Nɨpaa menmen im menep Krais.

13 *Yi ap eihɨnhɨn au. Menmen enum nepei mepnen miwep mar ke hɨram menep Krais. Yi han yaaik eiyu eiyɨntar maain Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, yi han yaaik iuwe eiriuwerek.

14 *Mɨt hɨr netpi enum neni nentar yi yises Krais, yi han yaaik eiyu eiyɨntar Hɨmɨn Yaaik Iuwe ke God kau kekreri. (Mɨt enun hɨr netpɨwek enum te yi yewenɨpi niuk mɨrak.)

15 Yi ap eirɨak menmen enum te mɨt ne gavman naniwep me menmen enum yi yɨrɨakem mar im: Me yi yenep mɨt nani o yi yekintɨp menmen, o yi yɨrɨak mɨt han enum enum o mɨtɨk hak ke yi mɨt hɨrak hanhan hɨrekes iuwe naanmɨpre mɨt han netike menmen mɨr. Menmen mar im au emɨt!

16 *Mɨtɨk kerek mɨt enun nankɨp nanɨntar hɨrak kises hɨm me God, hɨrak ap yɨnk enuk au emɨt! Hɨrak ekwenɨpi niuk me God ekɨntar hɨrak kisesik.

17 *Wɨ epei mamnen God hɨrak skelim mɨt. Hɨrak kinɨn skelim mɨt nises hɨm mɨrak. Hɨrak kinɨn skelim haiu mɨt te maain mekam mamnen mɨt hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God? Hɨr nanɨwaank nanɨt.

18 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp,

> "Mɨt nises hɨm me God, hɨram menmen enum mamnen mamɨwaanki menep te mamri han kɨr te hɨr ap nanises God werek werek au. Menmen im mamnen mɨt kerek nises hɨm me God, te mekam mamnen mɨt kerek nɨrɨak enum neweikɨn sip newet God? Hɨr nanɨwaank nanɨt."

---

* **4:5** Ap 10:42 * **4:6** Ro 8:10; 1Ko 5:5 * **4:7** Ro 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * **4:8** 1Pi 1:22; Je 5:20 * **4:9** Hi 13:2 * **4:12** 1Pi 1:6-7 * **4:13** Ap 5:41; Ro 8:17; 2Ti 2:12; Je 1:2 * **4:14** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * **4:16** Ap 11:26; Fl 1:20 * **4:17** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18** Pro 11:31; Lu 23:31 * **4:19** Sam 31:5

19 *Te mɨt kerek menmen enum manɨp mewaanki nentar God hanhani, hɨr enrɨak menmen yaaim han emɨkpep au. Hɨr han kitet God. Hɨrak nɨpaa kɨrɨak haiu mɨt yapɨrwe te hɨrak kakɨkepi naanemprai kentar hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.

5

Yi mɨt iuwe naanempre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God

1 *Te hi hatɨp yi mɨt han ne yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yi yinɨn naanempre mɨt. Hi hetpi hɨm manp. Hi hɨpre yi mɨt, haiu mɨt iuwe, hi nɨpaa hɨr Krais hɨrak kaa. Hi hetikerek hawɨr wawɨt menmen yaaim iuwe maain wɨ God kakwepyapɨrem.

2 *Hi hetpi hɨm manp: Yi naanempre mɨt miyapɨr ne God neit wit ki, hɨr nɨre sipsip nɨrak. Yi naanempror werek werek eiyɨr ke God hanhan yi eirɨakem. Yi ap eirɨakem eiyɨntar mɨt netpiyem keremem au. Yi eirɨakem eiyɨntar yi hanhanem. Yi ap eirɨakem te yi eiyɨt pewek yapɨrwe emrerim au. Yi eirɨakem eiyɨntar yi hanhan eirɨakem.

3 *Yi ap eirɨakem eiyɨntar yi hanhan eiyinɨn mɨt miyapɨr neit wit ki te yi eiyɨtpor hɨr enrɨak menmen au emɨt! Menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨre hɨmɨn mamteikɨn mɨt miyapɨr ein menmen yaaim hɨr enisesim.

4 *Maain wɨ Jisas Krais hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨprai haiu mɨt haiu mɨre sipsip nɨrak, maain hɨrak kakwepyapɨr hɨrekes, yi eitikerek eiyɨt menmen yaaim mamɨwaank au. Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

Haiu mamɨmtau hɨm me mɨt hɨr ninɨn naanmɨprai haiu mɨt

5 *Mar im hi hatɨp yi pipep hɨm manp: Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt kerek hɨr iuwe naanmɨpri yi eiyisesi. Yi yapɨrwe eiyɨmtau hɨm me yi hɨras eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei matɨp, "God keweikɨn sip kewet mɨt hɨr han kitet hɨras iuwe, te hɨrak kɨkaap mɨt hɨr nau werek werek nemtau hɨm nisesim, hɨrak kakrekyor yaaim."

6 *Hɨm me God ketpim, te yi han kitet God hɨrak iuwe yi eiyɨmtau hɨm mɨrak eiyisesim te maain wɨ kerek hɨrak kɨmat hɨrak kakrekyi yaain, yi eire iuwe.

7 *Menmen enum mamri han ki yi han ekitetim, yi eitɨp God em eiyɨntar hɨrak hanhani kakɨkepi naanmɨpri.

8 *Yi han ekitet werek werek naanempre hɨras. Hɨrak kepan ki Seten hɨrak kɨre hiwaak kepno in kepno ein kɨsawɨn kewenaan mɨtɨk hak kakɨkɨp kakɨwaankek, hɨrak kɨnkatɨn mɨt kerek hɨrak kaknipi hɨr enweikɨn sip enwet God nanɨwaank hɨras.

9 *Yi han tokik eiyu eiweikɨn sip eiwet Seten eiriuwe hɨm yaaim me God yi yisesim. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi yertei mɨt nises God nerer wit wit, menmen enum mewaanki nar ke hɨram mewaank yi mɨt. Te menmen im mamkepi yi han tokik eiyu.

10 *Te maain wɨ meiyam menmen mamriwaank epei au, God hɨrak Haai ke menmen yaaim, hɨrak kehimɨteni yi eiyɨt menmen yaaim mɨrak mamu tipmain tipmain enum eik eiriuwe Krais, God hɨrekes kakrekyi yi yaain kakrekyi han tokik kakɨkepi.

11 Hi hanhan God hɨrak kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik.

Hi Pita hetpi hɨm mei yinam kike

12 Mɨtɨk Sailas hi han kitet hɨrak kaiu yinak yaaik, hɨrak kekepa kewis tɨwei yinak ik ek. Hi hetpi hɨm manp, hi hɨrekes heriuwe tɨwei ik ek hi heteikni hɨm yi yisesim hɨram menmen yaaim me God. Yi han tokik eiyu eiyisesim.

13 *Ni yinan neit wit Babilon, God kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr natɨp, "Yi yaain." Mak hɨrak kɨre nɨkan kai hɨrak ketikewa hawɨr wises God, hɨrak katɨp, "Yi yaain".

* **5:1** Ro 8:17 * **5:2** Jo 21:15-17; Ap 20:28; Fm 14; Ta 1:11 * **5:3** 2Ko 1:24; Fl 3:17; Ta 2:7 * **5:4** Hi 13:20; 1Ko 9:25 * **5:5** Ef 5:21; Je 4:6; Pro 3:34; Mt 23:12 * **5:6** Je 4:10 * **5:7** Sam 55:22; Mt 6:25-30 * **5:8** 1Te 5:6 * **5:9** Ef 6:11-13; Je 4:7 * **5:10** 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * **5:13** 2Ti 4:11

14 *Me wɨ yi eirerik eiyɨr ni yinan
eitɨpan yi yaain yi yapɨrwe ein yeiyewe-
wan. Hi hanhan yi mɨt miyapɨr ne Krais
yi eiyu werek werek.

Mepɨr keremem

* **5:14** 1Ko 16:20

Tɨwei Pita Kewisɨk - 2

Menmen me tɨwei ik

Pita katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
God kehimɨtenai haiu nɨrak *1:3-21*
Hɨm me menmen enum me mɨt tisa enemitaɨpɨn hɨm me God *2:1-22*
Hɨm me wɨ maain Mɨtɨk kaiu Iuwe ehɨrak kaknen *3:1-18*

1 Hi Saimon Pita, hi hɨrɨak menmen me Jisas Krais, hɨrak kehimɨtena hi aposel kɨrak hewepyapɨr hɨm mɨrak. Hi kerekek hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt keriyen yi yetike haiu mɨt aposel haiu mises hɨm yaaim iuwe hɨram mekepai mɨpɨram. Hɨram mekepai mentar God ketike Jisas Krais kesak menmen enum maiu, tenipai haiu mɨt yaain. Marim hɨrakɨt tekepai tetaihis mɨpɨran.

2 *Hi hanhan God ketike Jisas Krais tatrekyi menmen yaaim te yi han yaaik eiyu, yi eiyu werek werek wɨsenum eiyɨntar yi yertei God ketike Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais werek werek.

God kehimɨtenai haiu nɨrak

3 *God hɨrak wɨsenuk epei kewetai menmen yapɨrwe me mamkepai haiu mamisesik werek werek. Haiu mamisesik werek werek mamɨtar hɨrak kekepai haiu merteiyek kerek nɨpaa kehimɨtenai haiu mamtikerek mamɨt menmen mɨrak yaaim iuwe te haiu yaain mamɨr ke hɨrak yaaik.

4 Mar im hɨrak epei kewetai menmen yaaim iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak ketpim kakwetai haiu mɨt em. Te yi mɨt eiriuwe menmen hɨrak epei kewetiyem, yi eirɨr einaaiwɨr menmen enum mɨt ne tɨ hɨr nɨrɨakem te yi yayɨt menmen mɨrak yaaim yi eire God.

5 Me menmen mar im yi epei yetɨwem yi hanhan eirɨak menmen yaaim, hɨram mamkaap hɨm yaaim me God mekre han ki nɨpaa yi yisesim. Menmen yaaim yi yɨrɨakem hɨram mamkepi yi eiyɨrtei menmen me God werek werek.

6 *Menmen yi eiyɨrteiyem werek werek hɨram mamkepi yi naanmamre hɨras eiwenɨn han ki. Yi eiwenɨn han ki hɨram mamkepi yi han tokik eiyu me menmen yapɨrwe mamnen. Yi eiwenɨpi niuk me God hɨram mamkepi yi han tokik eiyu.

7 Yi eiwenɨpi niuk me God hɨram mamkepi yi hanhan ni yinan. Yi hanhan ni yinan, hɨram mamkepi yi han tewenɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe.

8 Menmen mar im mamu mamɨkre han ki te hɨram mamnen iuwe mamkepi te yi eiyu weinɨm au. Yi yayɨrtei Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais werek werek yi eiyisesik iuwe.

9 Mɨt kerek menmen marim mekre han kɨr au, hɨr nekre han kɨr hɨr nar ke mɨt ap nɨr ein ein au. Hɨr nanamɨr toto. Mɨt nar ik han kaa nɨpaa God kesak menmen enum hɨr nɨrɨakem te in ek hɨr nau han yaaik prar prar.

10 Te nai yinan, God epei kenɨni kehimɨteni yi nɨrak te yi eikɨak han ki eirɨak menmen yaaim. Yi eirɨak menmen yaaim te hɨram mamkepi yi eiyɨrtei God maain kaktihis. Yi eirɨak menmen im te yi eiyu eitikerek eiyɨt wit kɨrak.

11 Yi eiyises menmen mar im hɨram mɨre God kɨkaisiu weipɨr te yi eino wit ke Mɨtɨk Iuwe Krais kerek kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrak nɨpaa kaa te kekepi kaktihis yi eiyu eitikerek tipmain tipmain enum eik.

12 *Yi yertei menmen hi epei hetpim yi yau han tokik yeriuwe hɨm me God nɨpaa yi yemtewem yi yisesim. Te hi hekrit hekrit hanhan hɨkɨak han ki yi han ekitetim.

13 *Hi han kitet hɨram yaaim te hi wen hepu hɨre mɨtɨk ik e, hi pɨke etpiyem hɨkɨak han ki te yi han ekitetim.

14 *Hi hertei menep hi hahi har ke Jisas Krais Mɨtɨk Iuwe kaiu nɨpaa ketpo.

15 Te hi hewis tɨwei ik te maain hi hahi hɨrak hekrit hekrit kakɨkepi yi han ekitet menmen im nɨpaa hi hetpiyem.

Haiu mɨt epei mɨr Jisas Krais menmen mɨrak iuwe

16 *Me wɨ nɨpaa haiu mewepyapɨr hɨm me Jisas Krais, haiu metpi hɨrak iuwe,

* **1:2** Ju 2 * **1:3** 1Pi 2:9 * **1:6** Ga 5:22-23 * **1:12** Ju 5 * **1:13** 2Pi 3:1 * **1:14** 2Ko 5:1; Jo 21:18-19 * **1:16** Mt 17:1-5

hɨrak pɨke kaknen, haiu ap mises tɨpitɨm
o wit tɨpir me hɨm weinɨm au. Haiu epei
mɨr menmen mɨrak iuwe.
17 Nɨpaa God Haai kewenɨpi niuk me
Jisas kewetɨwek niuk iuwe keriuwe hɨm,
haiu mɨt aposel memtau hɨrak ketpɨwek
kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan kai yaaik hi
hanhanek.”
18 Haiu hɨras memtau hɨm im meke wit
ke God man mentar haiu metikerek merp
mɨniu (o neiyɨp) kerek God kan kewik.
19 Haiu han ekitet iuwe hɨm me nɨpaa
mɨt profet hɨr natɨp hɨm me Krais hɨr
newepyapɨrem, mentar menmen nɨpaa
haiu mɨrem. Te yi mɨt eiyises hɨm im,
yi eirɨak yaaim. Hɨm me God mɨt profet
netpim hɨram mɨre si mɨr meit wit toto ere
menep wanewik saur kɨr keteiknai menep
kaksiupan. Hɨm mɨt profet nɨpaa netpim
hɨram mɨre si me wɨtaan mekepai haiu
mises hɨm me God werek werek ere Jisas
Krais kan. Hɨrak kɨre wepni kewep kan
kekepai.
20 Te yi eiyinɨn eiyɨrtei menmen im.
Haiu mɨt ap mises han kaiu mewepyapɨr
menmen me hɨm nɨpaa mɨt profet netpim
au.
21 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram yaaim
mentar nɨpaa hɨr mɨt profet ap nises han
kɨr newis hɨm mau tɨwei au. God Hɨmɨn
Yaaik kerekek kɨkɨak han ke mɨt ein te
hɨr natɨp hɨm God ketporem, hɨr newisɨm
mau tɨwei.

2

Menmen enum mɨt enun netpi hɨm me memipɨn hɨr nɨrɨakem

1 *Nɨpaa mɨt profet enun ne nemipɨn
nau nekre mɨt ne Isrel. Mɨt nar ik nanɨnen
nanu nantikewi, hɨr nanri hɨm enum me
nemipɨn nanɨwaank mɨt miyapɨr han ne
weiwɨk me God. Hɨr nanweikɨn sip nan-
wet Mɨtɨk Iuwe Krais nɨpaa hɨrak kaa, te
kakɨkepi kaktorhis te hɨrak kakɨwaanki
waswas.
2 Mɨt yapɨrwe nanises menmen mɨr
enum te hɨram mamɨwaanki. Hɨr natɨp
mɨt miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem
hɨram werek. Maain mɨt han nantɨp
enum me hɨm yaaim me God nanɨntar
menmen im enum mɨt enun nar ik
nɨrɨakem.
3 *Hɨr hanhan neriuwe hɨm me ne-
mipɨn hɨr nanri pewek mi. Me nɨpaa
ein God kemerɨr wɨ maain hɨrak skelim
mɨt nar ik. God kerek kakrɨak men-
men enum me mamɨwaanki, hɨrak kɨwaai
au. Hɨrak kemerɨr wɨ keremem mam-
nen hɨrak kakɨwaanki keriyen. Menmen
im nɨpaa God kɨrɨakem meteiknai hɨrak
kɨwaai au hɨrak kakɨwaank mɨt enun.
4 *God ap kewis mɨt nɨrak ensel hɨr
nɨrɨak enum hɨr nepu netikerek au. Hɨrak
kepɨri keriuweti nen wit enuk ke kewaank
mɨt hɨr nepu nekre hei enum nemerɨr wɨ
God skelim mɨt ne tɨ.
5 *Nɨpaa God ap kewis mɨt enun nɨpaa
nau tɨ hɨr nepu au. Hɨrak kanɨp kenepi
keriuwe wan kɨniu tɨpar manɨp. Hɨrak
mɨtɨk Noa kerek kewepyapɨr mɨt enises
menmen yaaim, hɨrak ketike mɨt miyapɨr
hispɨnak wik (7) keriyen God ap kanɨp au.
6 *God epei kenep mɨt miyapɨr ne
wit Sodom ketike Gomora, hɨrak kesiri
netike wit hɨr newi. Menmen im mɨre
hɨmɨn o piksa meteikɨn mɨt kerek nɨkaru
nises menmen enum mekam mamnen
mamnɨp.
7 *God epei keithis mɨtɨk Lot hɨrak
mɨtɨk yaaik han enuk keriuwe menmen
enum me neiyewewan nɨrɨran mɨt enun
neweikɨn sip newet menmen yaaim hɨr
nɨrɨakem.
8 Hɨrak mɨtɨk yaaik Lot hɨrak kau ketik-
eri hekrit hekrit hɨrak kɨr menmen enum
mɨt nɨrɨakem, hɨrak kemtau menmen
enum hɨr netpim, te hɨrak han enuk iuwe
keriuwe menmen enum mɨr.
9 *Menmen im meteiknai God kertei
kɨkaap mɨt yaain ketorhis me menmen
enum mamnen, hɨrak han kaa mɨt enun
te hɨr ap nanɨnaaiwɨr menmen enum
mamɨwaanki me wɨ hɨrak skelim mɨt
taau!
10 *Hɨrak kertei iuwe ap te han kaa
kakɨwaank mɨt kerek hɨr nises han kɨr
me nɨrɨran neiyewewan, hɨr nɨnan yipɨr
newɨrek me menmen iuwe me God. Mɨt
profet enun nemipɨn hɨr enun han tokik

* **1:21** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * **2:1** Mt 24:11; Ju 4 * **2:3** Ro 16:18; 1Te 2:5 * **2:4** Ju 6 * **2:5** Jen 6:11–8:19; 2Pi 3:6
* **2:6** Jen 19:24; Ju 7 * **2:7** Jen 19:1-16 * **2:9** 1Ko 10:13; Ju 6 * **2:10** Ju 7-8, 16

nises han kɨr kerekek, hɨr ap nɨnaain
natɨp enum me mɨt ensel au.
11 *Mɨt ensel ne God hɨr enun manpe-
nun ninɨn mɨt enun in te hɨr ap natɨp
enum nesiuwe hɨm me ninaan me God au.
12 *Te mɨt in en hɨr enun nar ke miyak
han aurem te mɨt namɨp mami. Hɨr mɨt
enun weise han auri hɨr natɨp enum me
menmen hɨr nepɨtariyem. Maain God
kaknɨp nanɨr ke miyak me yaank mɨt
namɨp.
13 *Menmen mamriwaank mentar men-
men enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr han
kitet netikwi naam hɨram menmen yaaim
menipi tu iuwe keremem, hɨr nɨre wikes
mau yɨnk ke yi mɨt neriwaank, hɨr han
yaaik nises menmen mɨr me nemipɨn.
14 Hɨr nɨpɨr miyapɨr hɨr hanhan nan-
waai nantikeri te hɨr han kɨr kenke ken-
teri ap te nanweikɨn sip newetɨrem au.
Hɨr nari han ke mɨt miyapɨr te hɨr nises
menmen enum. Hɨr han kitet yapɨrwe hɨr
nanri pewek o menmen me mɨt miyapɨr
hɨr nises hɨm mɨr mamɨrkeik. God
kakɨwaank mɨt han narik.
15 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim,
hɨr nises menmen enum nar ke mɨt
nɨnaaiwɨr yayiwe yaaim, hɨr netaritari
neit yaank. Hɨr nises menmen nɨpaa
mɨtɨk niuk mɨrak Belam nɨkan ke Beo
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak hanhan pewek mɨt
han nanwetɨwekem me menmen enum
hɨrak kɨrɨakem.
16 *Te donki kɨrak (hɨrak kɨre hos)
kerekek ketaritari ap han kewik, hɨrak
katɨp keriuwe hɨm ke mɨtɨk kenerek
kewenek me menmen enum merekirɨwek
han.
17 *Mɨt in hɨr enun ap nankaap mɨt nar
ke hei tɨpar epei au menke. Hɨr nises hɨm
ham hɨm ham heriyai heriyai nar ke napɨ
yuwerep metɨwem. God epei kehimɨtenor
wit hak enuk kɨre wit enum toto.
18 *Hɨr natɨp hɨm iuwe weinɨm, hɨr nari
han ke mɨt neriuwe menmen enum han ke
mɨt hanhan nanisesim. Hɨr pɨke nari mɨt
kerek nempei nɨnaaiwɨr menmen enum
im mɨt han enun wen nisesim han kɨr
kenke kenterim.
19 *Mɨt enun hɨr natɨp hɨram werek te
mɨt yapɨrwe enises han kɨr. Te hɨr hɨras
menmen enum merekiror han kɨr te hɨr
ap enises hɨm yaaim taau. Mekam mari
han ke mɨtɨk te han kɨrak kenke kenterim,
hɨrak ap kakinɨnem kaknaiwɨrem taau.
Hɨram maminɨnek.
20 *Mɨt hɨr epei nɨnaaiwɨr menmen
enum me tɨ mɨt nɨrɨakem nentar hɨr
epei nertei menmen yaaim nisesim me
Jisas Krais, nɨpaa kaa te kesak men-
men enum me haiu mɨt kaktaihis, te hɨr
pɨke nanises menmen eim enum han kɨr
kenke kenterim, hɨr nanɨwaank wɨsenum
minɨn menmen enum mamɨr ke nɨpaa hɨr
nɨrɨakem.
21 *Hɨram yaaim te nɨpaa hɨr ap nem-
tau hɨm me God mɨt netporem te hɨr
epei nemtewem nisesim, te maain hɨr
neweikɨn sip newetɨwem pɨke nanises
menmen enum. Maain God kakɨwaanki
wɨsenum.
22 *Menmen marim epei man mar ke
hɨm yaaim nɨpaa profet netpim mar im:
“Nepere kenikɨn menmen, te hɨrak pɨke
ken kaam menmen epei kenikɨnem. Sak
kerek nɨpaa mɨt epei nɨkɨrek, hɨrak pɨke
ken kewen toni.” Hɨm im meteiknai mɨt
in nɨpaa nises hɨm me God te in ek hɨr
neweikɨn sip newetɨwek.

3

Haiu mɨt mertei Jisas Krais pɨke kaknen

1 *Nai yinan yaain, hi hewis tɨwei hak
ik kises ke nɨpaa hi nepei heswiyek. Me
tɨwei ik hi hɨkɨak han ki yaaik te yi han
kitet
2 *hɨm nɨpaa mɨt yaain profet hɨr
newepyapɨrem, hɨm im metike hɨm me
Mɨtɨk Iuwe kerek nɨpaa kaa pɨke kekrit
ketpai kaktaihis, hɨrak ketpiyem keriuwe
hɨm haiu mɨt aposel ni haiu metpiyem.
3 *Yi eiyɨrtei menmen im eminɨn. Me wɨ
menep Jisas pɨke kaknen, mɨt han enun
nitetnaan hɨr nanɨnen nanises han kɨr
weinɨk.
4 *Hɨr nemipɨn nantɨp nanɨr ik: “Nɨpaa
Jisas katɨp hɨrak pɨke kaknen, te hɨrak

* **2:11** Ju 9 * **2:12** Ju 10 * **2:13** Ju 12 * **2:15** Nam 22:7; Ju 11; Rev 2:14 * **2:16** Nam 22:28-35 * **2:17** Ju 12-13 * **2:18** Ju 16 * **2:19** Jo 8:34 * **2:20** Mt 12:45 * **2:21** Lu 12:47-48 * **2:22** Pro 26:11 * **3:1** 2Pi 1:13 * **3:2** Ju 17 * **3:3** 1Ti 4:1; Ju 18 * **3:4** Ais 5:19; Esi 12:22; Mt 24:48

keik a? Nɨpaa hɨm maamrer netpim me tɨ im mamɨwaank ap man au, te hɨr epei naa. Me wɨ nɨpaa enum eik God kɨrɨak tɨ ik ere in menmen mepu mepɨr kerekek mepeit. Menmen hɨr netpim ap te mamnen au. Hɨr nemipɨn."

5 *Te hɨr nɨnapen han kitet menmen im. Nɨpaa God katɨp te nepni metike tɨ mau meit. God kɨrɨak tɨ me tɨpar ke wan hɨrak hawɨ kɨkaap tɨ kepu kepeit.

6 *God katɨp kenip tɨpar mɨniu mɨwapɨn tɨ ik ek, menmen mau tɨ maa meit.

7 Nepni metike tɨ ik e kerek in ek hɨram mepu, hɨm me God metenenim ere maain me wɨ God skelim mɨt enun neweikɨn sip newetɨwek, hɨrak kakɨsiyem.

8 *Nai yinan yaain yi ap han kaa menmen miutɨpen im e. God ap han kitet wɨ mar ke haiu mɨt han kitetim, au. Hɨrak han kitet wɨ miutɨp hɨram mɨre tito yapɨrwe.

9 *Mɨtɨk iuwe kaiu hɨrak ap kɨrɨak menmen waswas kakɨwaank tɨ kakɨr nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakrɨakem kɨre mɨt han hɨr han kitet hɨrak kakrɨakem au. Hɨrak kemerɨr haiu mɨt yapɨrwe mamweikɨn sip mamwet menmen enum mamisesik kentar hɨrak kɨnapen mɨtɨk kiutɨp kerekek kaki kakɨkre si enum au. Hɨrak hanhan mɨt niutɨp niutɨp nanweikɨn sip nanwet menmen enum hɨr nanisesik.

Tɨ ketike nepni hɨram mamɨwaank mamɨt

10 *Wɨ Mɨtɨk Iuwe kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, hɨram mamnen mamɨr ke mɨtɨk hɨrak kekintɨp menmen me mɨtɨk hak. Mɨt nepɨtari wɨ maain hɨrak kaknen te hɨr ap nemeriyɨwek au. Wɨ hɨrak kaknen nepni mampupu mamɨwaank mamɨt, menmen yapɨrwe me tɨ metike menmen yapɨrwe mɨt nɨrɨakem hɨram si tatɨm mamweikɨn mamre tɨpar weinɨm au mamɨt pɨke mamweikɨn mamre nɨme.

11 Menmen yapɨrwe me tɨ si tatɨm mamɨwaank mamɨt te yi eire mekam a? Yi han yaaik prar prar eiyu eiyises menmen me God,

12 *eirɨak menmen te mamkaap wɨ mamnen waswas. Wɨ ik Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen nepni si tatɨm mamɨwaank, saur metike hɨr hɨram si tatɨm mamweikɨn mamre tɨpar mamɨt pɨke mamweikɨn mamre nɨme.

13 *God epei katɨp hɨrak kakrɨak nepni ham mamtike tɨ ham te haiu memeriyɨwem. Mɨt nanrɨak menmen enum me nɨpaa au, enrɨak menmen yaaim in keremem.

Haiu naanmampre hɨras emɨmerɨr Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen

14 Nai yinan yaain yi wen eimerɨr menmen im mamnen te yi han yaaik prar prar eiyu ap eirɨak menmen enum au, te God han kitet yi yaain yi eitikerek eiyu han kiutɨp.

15 *Yi han ekitet Mɨtɨk Iuwe kaiu kaknen waswas skelim mɨt au, hɨrak keteiknai hɨrak kɨnapen haiu mamɨwaank au. Hɨrak hanhan kakɨkepai kaktaihis. Kaiu yinak yaaik Pol hɨrak keriuwe hɨm yaaim God kewetɨwekem hɨrak epei kewisi tɨwei me menmen im.

16 Me wɨ Pol kewis tɨwei katɨp me wɨ Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen, hɨrak kewis menmen mar kerek hi epei hetpiyem. Hɨm ham mau tɨwei mɨrak hɨram haiu ap merteiyem werek werek au. Te mɨt han enun netaritari neweikɨn hɨm me Pol, hɨr newisesik neriuwerem nar ke hɨr neweikɨn hɨm ham me God nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei newisesik neriuwerem te hɨr mɨt enun nanɨwaank hɨras nanriuwerem.

17 *Nai yinan yaain, in ek yi yerteiyem. Yi naanempre hɨras te maain yi ap eiyises menmen enum me mɨt neweikɨn sip newet God hɨr nisesim, te yi ap einaaiwɨr hɨm yaaim me God. Hɨram mekepi mar ke teinɨk mɨkaap wɨnak mɨnanek.

18 *Yi eiyu werek te Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais nɨpaa kaa kakɨkepai kaktaihis, hɨrak han yaaik kakriuwi iuwe kakrekyi yaain. In ek yi yerteiyek kike, maain yi eiyɨrteiyek wɨsenuk. Hi hanhan hɨrak

* **3:5** Jen 1:6-9 * **3:6** Jen 7:11-21; 2Pi 2:5 * **3:8** Sam 90:4 * **3:9** Hab 2:3; 1Ti 2:4 * **3:10** 1Te 5:2; Mt 24:29, 35 * **3:12** Ais 34:4 * **3:13** Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1, 27 * **3:15** Ro 2:4; 2Pi 3:9 * **3:17** Mk 13:5, 33; 1Ko 10:12 * **3:18** Ju 25

kak+t niuk iuwe in ere tipmain tipmain enum eik.

Mep+r keremem

Tɨwei Jon Kewisɨk - 1

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt menmen hɨrak epei kɨrem, emenmen hɨrak epei kemtewem *1:1-4*
Haiu mamises menmen me God hɨram mɨre esi merhɨhe *1:5–2:29*
Hɨm me nɨkerek ne God netike enɨkerek ne Seten *3:1-24*
Menmen me hɨm yaaim metike hɨm enum *4:1-6*
God hanhan haiu mɨt te haiu hanhanan *4:7-21*
Haiu mɨt kerek mises hɨm me God haiu emaminɨn menmen enum me tɨ *5:1-21*

Hɨm mamkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik

1 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk hɨrak kɨre hɨm kerek kakɨkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik, hɨrak kepu. Krais hɨrak Haai ke hɨm ik. Haiu in ek epei memtau hɨm mɨrak, haiu hɨras mɨrek metenɨnwekhis.
2 **Me wɨ God kewepyapɨr Krais, haiu mɨrek. Hɨrak kekepai te haiu mɨt miyapɨr emu tipmain tipmain enum eik. Haiu epei mɨrek haiu mewepyapɨrek metpiyek. Nɨpaa hɨrak kau ketike Haai kɨrak ere hɨrak keriuwetek kan tɨ hɨrak kewepyapɨrek.
3 Menmen haiu mɨrem haiu metpiyem, te yi yaitikewei haiu mamtike God mamu han kiutɨp mamɨr ke haiu hɨras epei metike God Haai ketike Nɨkan kɨrak Jisas Krais haiu mau han kiutɨp.
4 *Haiu mewisi tɨwei ik te yi eiyɨrtei menmen im werek werek, yi eitikewei haiu emu han yaaik wɨsenuk.

Haiu emises menmen yaaim me God

5 *Krais ketpei hɨm im te haiu metpiyem. God hɨrak kɨre wepni. Hɨrak ap kɨpre wɨtaan au.
6 *Haiu matɨp haiu metike God mau han kiutɨp, te haiu mɨrɨak menmen enum, hɨram mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wɨtaan toto. Haiu memipɨn ap te mises hɨm yaaim me God mar ke mɨtɨk kerek keke tɨ ke wepni au.
7 *Te haiu mɨrɨak menmen yaaim mar ke God kɨrɨakem, haiu hɨras mau han kiutɨp, hemkre me Nɨkan kɨrak Jisas nɨpaa mewen hɨram mamɨsak menmen enum maiu yapɨrwe mamno, haiu han kaiu yaaik prar prar.
8 *Te haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, haiu memipɨn hɨras hɨm yaaim me God mau mekre han kaiu au.
9 Haiu mewepyapɨr menmen enum haiu mɨrɨakem, God hɨrak yaaik kakises menmen nɨpaa ketpaiyem, hɨrak katɨp kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem, te haiu han kaiu yaaik prar prar.
10 Haiu matɨp haiu ap mɨrɨak menmen enum au, hɨram mar ke haiu matɨp God hɨrak kemipɨn. Haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, hɨm yaaim mɨrak mau mekre han kaiu au.

2

Krais hɨrak kaiu yaaik kekepai

1 *Nai yinan yaain, yi yɨre nɨkerek nai, hi hewisi hɨm im te yi ap eirɨak menmen enum au. Keimɨn ke haiu mɨt hɨrak kɨrɨak menmen enum, Jisas Krais hɨrak mɨtɨk yaaik hɨrak kakɨkepik. Hɨrak kau ketike God, hɨrak kitɨwekhi ke mɨtɨk ik.
2 *Jisas kewet God hɨrekes hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kewenɨn Haai kɨrak han te hɨrak han enuk keriuwai me menmen enum haiu mɨrɨakem au.
3 Haiu mises hɨm mɨrak te haiu merteiyek werek werek, haiu nɨrak.
4 *Mɨtɨk kiutɨp katɨp kar ik: “Hi hertei God werek werek hi kɨrak,” te hɨrak ap kises hɨm mɨrak au, te mɨtɨk ik kemipɨn. Hɨm me God ap mau mekre han kɨrak au.
5 *Keimɨn kises hɨm me God, hɨrak hanhanek wɨsenuk. Mar im haiu mertei haiu mises God werek werek.
6 *Keimɨn katɨp hɨrak kises God te hɨrak ekrɨak menmen emɨr ke nɨpaa Krais kɨrɨakem.

---

* **1:1** Jo 1:1-2, 4; 1Jo 2:13-14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:4** Jo 16:24 * **1:5** 1Ti 6:16; Je 1:17 * **1:6** 1Jo 2:4; Jo 3:21 * **1:7** Ais 2:5; Hi 9:14; Rev 1:5, 7:14 * **1:8** Sam 32:5; Pro 28:13 * **2:1** Hi 7:25, 9:24 * **2:2** 1Jo 4:10, 14; Jo 1:29, 11:52; Kl 1:20 * **2:4** 1Jo 1:6, 8 * **2:5** Jo 14:21, 23; 1Jo 4:12, 17, 5:3 * **2:6** Jo 13:15

Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak kises hɨm me God

7 *Nai yinan yaain, hɨm im hi hewisiyem hɨram me petepin kerekek au. Me nɨpaa ein hɨram mepu. Hɨm im nɨpaa yi yinɨn yises God yi yemtewem.

8 *Au, hɨm im hi hewisiyem hɨrak Krais kɨrɨakem, in ek hɨram mewep wɨsenum. Nɨpaa Krais kɨrɨakem te in ek yi yisesim. Hɨm im matɨp mar ik: Haiu hanhanan naiu yinan. Menmen enum hɨram mɨre mɨtɨk keke tɨ ke wɨtaan, hɨram mau han kaiu, te hɨram mamno mamɨt. Menmen yaaim mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wepni hɨram mekrehɨr mɨram.

9 *Keimɨn katɨp hɨrak kises hɨm me God te hɨrak han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak ap kises hɨm me God au. Hɨrak kɨre mɨtɨk hak ap kenke si au kitet yayiwe ke wɨtaan kepno.

10 *Keimɨn hanhan kɨrak yɨnak, hɨrak kises hɨm me God. Hɨrak kɨre mɨtɨk kitet yayiwe ke wepni hɨrak kɨr yayiwe werek werek ap te kakɨkenpet tɨp mamɨnwik kakɨnkewɨn au.

11 *Keimɨn han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak kertei menmen me God au. Hɨrak kises menmen enum kar ke mɨtɨk kitet yayiwe ke wɨtaan. Wɨtaan wɨ mekrewek nanamɨr (o naan) te hɨrak ketari yayiwe hɨrak kitetim.

12 *Nɨkerek nai, hi hewisi tɨwei ik hentar menmen enum yi yɨrɨakem God epei kesakem. Hɨrak kesakem kentar menmen yaaim nɨpaa Jisas kɨrɨakem.

13 *Hi hewis tɨwei ke yi haairer hentar yi yertei hɨrak keimɨn kepu nɨpaa ere in. Hi hewis tɨwei ke yi pipep hentar hɨm me God mau han ki yi yinɨn Seten.

14 Nɨkerek nai hi hewisi tɨwei ik hentar yi yertei God Haai. Hi hewis tɨwei ke yi haairer hentar yi yertei hɨrak God kerek kepu nɨpaa ere in. Hi hewis tɨwei ke yi pipep hentar yi manpenun yeit, hɨm me God mau han ki yi yinɨn Seten.

Yi ap hanhan menmen enum me tɨ

15 *Yi ap hanhan eiyises menmen enum mɨt nɨrɨakem o menmen enum me tɨ au emɨt! Keimɨn hanhan menmen enum me tɨ, hɨrak ap hanhan God Haai au.

16 *Menmen me tɨ hɨram mar im: Menmen enum me tɨ mɨt hɨr hanhanem nanisesim, menmen mɨt nɨrem hɨr hemkre menepam neriuwerem, mɨt han kitet hɨras netenen menmen yapɨrwe ninɨn mɨt han. Menmen im hɨram ap menmen me God au. Hɨram menmen me tɨ keremem.

17 *Menmen me tɨ metike menmen enum me hemkre menepam meriuwerem mamno mamɨwaank mamɨt, te neimɨn nɨrɨak menmen God hanhan hɨr nanisesim, hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.

Mɨt nepan ne Krais newepyapɨr hɨras

18 *Nɨkerek nai yaain, wɨ epei man menep te mɨtɨk enuk kepan kɨnapen Krais hɨrak kaknen. Mɨt yapɨrwe nepan ne Krais epei newepyapɨr hɨras te haiu mertei wɨ epei man menep.

19 *Mɨt han ne mɨt in nɨpaa nau netike haiu mɨt ne weiwɨk me God. Te in ek hɨr nɨnaiwɨrai nen nentar hɨr ap nises hɨm me God au. Hɨr nɨpaa nises hɨm mɨrak werek te hɨr wen netikewei mepu in. Hɨr epei nɨnaiwɨrei nen te haiu mertei hɨr ap nises God nar ke haiu mɨt in misesik au. Hɨr nemipɨn.

20 *God kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kekre han ki te yi yapɨrwe yertei hɨm mɨrak werek werek.

21 Hi hewisi tɨwei ik hentar yi ap yertei hɨm yaaim me God au. Hi hewisiyek hentar yi yertei hɨm mɨrak yaaim. Keimɨn ap kises hɨm mɨrak hɨrak kemipɨn.

22 *Hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk kerekek katɨp Jisas hɨrak ap Mɨtɨk Krais nɨpaa God kehimɨtanek au. Mɨtɨk ik hɨrak kepan ke Krais kerekek. Hɨrak keweikɨn sip kewet God Haai ketike Nɨkan kɨrak.

23 *Mɨt kerek natɨp Jisas hɨrak ap Nɨkan ke God au, God Haai kau ketikeri au. Mɨt han kerek natɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God, God Haai kau ketikeri.

* **2:7** 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * **2:8** Jo 1:9, 13:34; Ro 13:12 * **2:9** 1Jo 3:10, 15, 4:20 * **2:10** Ro 14:13; Jo 11:9 * **2:11** Jo 11:10; 12:35 * **2:12** 1Ko 6:11 * **2:13** 1Jo 1:1; Jo 1:1 * **2:15** Ro 8:7; Je 4:4 * **2:16** Ro 13:14; 1Pi 2:11 * **2:17** 1Ko 7:31; Mt 7:21 * **2:18** 1Pi 4:7; Mt 24:5, 24; 2Jo 7 * **2:19** Ap 20:30; 1Ko 11:19 * **2:20** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23** Jo 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9

God Hɨmɨn Yaaik keteiknai hɨm yaaim

24 Te yi wen eiyises menmen yi nɨpaa
yemtewem hɨram emɨkre han ki. Hɨram
mekre han ki te God Haai ketike Nɨkan
kɨrak hɨrakɨt tatpau tatpɨtikewi.
25 *Nɨpaa Krais katɨp kakises hɨm im:
Hɨrak kakɨkepai haiu mamu mamɨt tip-
main tipmain enum eik.
26 Hi epei hewisi tɨwei ik hetpi me mɨt
hɨr nepakɨn Jisas hɨr enun nemipɨn nanri
han ki.
27 *Nɨpaa hɨrak keweti Hɨmɨn kɨrak
Yaaik kau han ki te yi ap eiyɨthis mɨt
han hɨr nanteikni mekam yaaim o mekam
enum au. God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes
kerekek kakteikni menmen yapɨrwe. Hɨm
mɨrak yaaik kemipɨn au. Menmen Hɨmɨn
kɨrak Yaaik keteikniyem, yi eiyisesim te yi
eiyises Krais.
28 *Te in ek, nɨkerek nai, yi eiyisesik
te maain wɨ hɨrak kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes, haiu ap yɨnk enuk mamneinɨk
mamno mamsawɨn au. Haiu mamɨrp
ninaan mɨrak.
29 *Yi epei yertei God hɨrak mɨtɨk yaaik,
te neimɨn nɨrɨak menmen yaaim, yi yertei
hɨr nɨkerek ne God.

3

In ek haiu nɨkerek ne God

1 *Yi eiyɨmtau. God Haai hanhanai
wɨsenum, te hɨrak kenewai haiu nɨkerek
nɨrak. Hɨm im yaaim. Haiu nɨkerek nɨrak.
Mɨt nises menmen me tɨ hɨr nɨpaa ere in
ap nertei God au. Markeik te hɨr netari
menmen haiu misesim au.
2 *Nai yinan yaain, in ek haiu epei mɨre
nɨkerek ne God. Maain hɨrak Jisas kak-
nen haiu mamweikɨn his mamɨr ke hɨrak
mamɨntar haiu mamɨrek. Te in ek haiu
metari maain menmen im mamre mekam
au.
3 Mɨt neimɨn hɨr nemerɨr menmen im
mamnen, hɨr hekrit hekrit ap nɨrɨak men-
men enum te hɨr han yaaik prar prar nanu
nanɨr ke Krais hɨrak kepu.
4 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen enum, hɨr
neweikɨn sip newet hɨm me God. Hɨm
im hɨram yaaim mentar menmen enum
hɨram meremir hɨm me God.
5 *Yi yertei Krais epei kan kesak men-
men enum haiu mɨrɨakem. Menmen
enum mekre han kɨrak au.
6 *Te neimɨn nises Krais, hɨrak kau
kekre han kɨr te hɨr ap nɨrɨak enum au.
Neimɨn nɨrɨak enum hekrit hekrit hɨr ne-
tari Krais, hɨr nisesik au.
7 *Nai yinan yi naanempre hɨras. Yi
ap eiwis mɨt han hɨr nanmitipɨn au emɨt!
Keimɨn hɨrak kɨrɨak menmen yaaim hɨrak
yaaik kɨre Krais.
8 *Keimɨn kɨrɨak menmen enum hɨrak
kises han ke Seten. Hɨrak kises han ke
Seten kentar nɨpaa ere in Seten kɨrɨak
enum. Nɨkan ke God Jisas kan kewepyapɨr
hɨrekes te hɨrak kakɨwaank menmen
enum Seten kɨrɨakem.
9 *Neimɨn hɨr nɨkerek ne God, hɨr wen
nɨrɨak menmen enum yapɨrwe au. Men-
men iuwe me God mekre han kɨr. God
hɨrak Haai kɨr te hɨr ap nanrɨak menmen
enum taau. Hɨr nɨkerek ne God te hɨr wen
nanrɨak menmen enum au emɨt!
10 Mar im haiu mertei neimɨn nɨkerek
ne God, neimɨn au hɨr nɨkerek ne Seten.
Neimɨn nɨrɨak menmen enum, hɨr ap
nɨkerek ne God au. Neimɨn ap hanhan nɨr
yinan, hɨr ap nɨkerek ne God au.

Yi hanhan ni yinan

11 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram menmen
nɨpaa yi yinɨn yises God yi yemtewem.
Hɨram im: Yi hanhanan.
12 *Haiu ap han enuk mamriuwe naiu
yinan mamɨr ke mɨtɨk niuk mɨrak Ken au.
Hɨrak ke Seten hɨrak kenep nɨkik kɨrak
kaa. Kenmak te hɨrak kakɨp? Hɨrak kakɨp
kentar menmen hɨrak kɨrɨakem hɨram
enum, menmen nɨkik kɨrak kɨrɨakem
hɨram yaaim. Hɨrak han enuk keriuwerek
te hɨrak kakɨp.
13 *Nai yinan, yi ap han kekrit eiyɨntar
mɨt ap nises God hɨr han enuk neriuwi au
emɨt!
14 *Haiu hanhan naiu yinan te haiu
mertei han kaiu kaa keit me menmen
enum me tɨ. Han kaiu kekrit kepu me

* **2:25** Jo 3:15, 6:40 * **2:27** Jo 14:26, 16:13 * **2:28** 1Jo 3:2, 4:17 * **2:29** 1Jo 3:7, 10 * **3:1** Jo 1:12-13, 16:3
* **3:2** 2Ko 3:18; Fl 3:21 * **3:5** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * **3:6** Ro 6:1-2, 14 * **3:7** 1Jo 2:29 * **3:8** Jo 8:44
* **3:9** 1Jo 5:18 * **3:11** Jo 13:34 * **3:12** Jen 4:8 * **3:13** Mt 5:11-12; Jo 15:18-19 * **3:14** Jo 5:24; 1Jo 2:11

menmen me God. Neimɨn ap hanhan nɨr yinan, han kɨr wen kises menmen enum me tɨ.

15 *Keimɨn han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kenepep mɨt. Yi yertei mɨtɨk kar ik han kɨrak ap kises menmen me God, hɨrak ap te kaku kaktikerek tipmain tipmain enum eik au.

16 *Nɨpaa Jisas kaa kentɨrai haiu mɨt. Mar im hɨrak keteiknai hɨrak han tewenɨnai. Te haiu emises menmen Jisas kɨrɨakem. Haiu han etwenɨn naiu yinan, haiu ap te mɨnaain mami mamkepi au. Haiu mamkepi keriyen.

17 *Keimɨn kau tɨ ik keit menmen yapɨrwe te hɨrak kertei kɨrak yinak kepu weinɨk, hɨrak kewen han kɨrak kakɨkepik ap kakwetɨwek menmen, kenmak te mɨtɨk ik hɨrak katɨp hɨrak hanhan God kises hɨm mɨrak? Taauye!

18 *Nai yinan, haiu ap emtɨp weinɨm haiu hanhan mɨt keriyen au. Haiu emkepi emteiknor haiu hanhani iuwe.

Mɨt nises hɨm me God ap yɨnk enuk nanɨrp ninaan mɨrak

19 Haiu mamkepi mamɨr im te haiu mertei haiu mises hɨm yaaim me God. Han kaiu ketpai haiu enun me menmen te haiu ap yɨnk enuk me ninaan me God au. Menmen mar ik God hɨrak

20 Iuwe enuk kinɨn han kaiu kertei menmen yapɨrwe. Hɨrak kertei haiu misesik werek werek te haiu enun au emɨt!

21 *Nai yinan yaain haiu han kaiu ap ketpai haiu enun au, haiu merp ninaan me God haiu han tokik mamɨrp mamɨt.

22 Haiu mitehi God me menmen, hɨrak kakwetaiyem mentar haiu mises hɨm mɨrak, haiu mɨrɨak menmen yaaim hɨrak hanhan haiu mɨrɨakem.

23 *Nɨpaa God ketpai hɨm im. Haiu emises hɨm me Nɨkan kɨrak Jisas Krais, haiu hanhanan.

24 *Keimɨn kises hɨm me God kerekek, hɨrak ketike God tau han kiutɨp. God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek hɨrak kewetaiyek, hɨrak keteiknai God Haai kau kekre han kaiu.

4

God Hɨmɨn Yaaik ketike hɨmɨn enum memipɨn

1 *Nai yinan, mɨt yapɨrwe newepyapɨr hɨm enum me memipɨn hɨr epei nen nerer wit wit. Yi ap eiyɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe hɨr natɨp God Hɨmɨn Yaaik kau ketikeri au. Yi han ekitet werek hɨm yapɨrwe mɨt netpim te yi eiyɨrtei hɨm mɨr hɨram me herwe o hɨram me God. Hɨm me mɨt in hɨram me herwe te yi eiweikɨn sip eiwetɨwem.

2 *Mar ik yi eiyɨrtei God Hɨmɨn Yaaik kau ketikewi. Keimɨn katɨp God keriuwet Jisas Krais hɨrak kan keweikɨnhis kɨre mɨtɨk, hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kau ketikerek.

3 *Keimɨn ap katɨp ke Jisas kar ik, “herwe kau ketikerek,” hɨrak ap ke God au. Herwe (o tɨpir) hɨrak ke mɨtɨk kepan ke Krais. Yi epei yemtau maain hɨrak kaknen. In ek menmen mɨrak enum epei man.

4 *Nai yinan yaain, yi ne God te yi epei yinɨni yentar hɨrak iuwe kerek kekre han ki hɨrak kinɨn hɨrak kerek kekre han ke mɨt ne tɨ enun nemipɨn.

5 *Mɨt enun nemipɨn hɨr ne God au. Hɨr ne tɨ keriyen. Menmen hɨr netpim hɨram me tɨ te mɨt ne tɨ nemtewem nisesim.

6 *Te haiu mɨt ne God. Neimɨn nertei God hɨr nemtau hɨm maiu. Neimɨn au, hɨr nemtau hɨm maiu au. Emɨr im haiu mertei God Hɨmɨn Yaaik katɨp mɨt hɨm yaaim, haiu mertei herwe au matɨp mɨt hɨm enum me memipɨn.

God hɨrekes Haai ke han tewenɨnai haiu mɨt

7 *Yi nai yinan, haiu hanhanan. Menmen im me haiu hanhanan hɨram menmen me God keremem. Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak nɨkan ke God, hɨrak kerteiyek werek.

---

* **3:15** Mt 5:21-22; Rev 21:8 * **3:16** Jo 13:1; Ga 1:4; 1Te 2:8 * **3:17** Diu 15:7 * **3:18** Je 2:15-16 * **3:21** Hi 4:16 * **3:23** Jo 6:29, 13:34 * **3:24** Ro 8:9; 1Jo 4:13 * **4:1** Mt 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * **4:2** 1Ko 12:3 * **4:3** 2Jo 7; 1Jo 2:18 * **4:4** 1Jo 5:4-5; Mt 12:29 * **4:5** Jo 15:19 * **4:6** Jo 8:47 * **4:7** 1Jo 2:29 * **4:8** 1Jo 4:16 * **4:9** Jo 3:16

8 *Keimɨn han tewenɨn nɨrak yinan au,
hɨrak ap kertei God kentar hɨrak God
hɨrekes hɨrak Haai ke han tewenɨn mɨt.
9 *God hɨrak keteiknai hɨrak hanhanai
kar ik: Hɨrak kesiuwe Nɨkan kɨrak kiutɨp
kerekek hɨrak kan kekepai te haiu mamu
werek werek.
10 *Menmen me han tewenɨnem hɨram
mar im. Haiu han tewenɨn God im em
ap minɨn meteikɨn mɨt em au. God kinɨn
hanhanai kesiuwe Nɨkan kɨrak te hɨrak
kesak menmen enum haiu mɨrɨakem,
menmen im meteikɨn mɨt menmen me
han tewenɨni.
11 *Yi nai yinan, menmen mar im God
keteiknai hɨrak han tewenɨnai, te haiu
hanhanan.
12 *Haiu ap nɨpaa mɨtɨk keiyak kɨr God
au. Haiu hanhanan te God kau kekre han
kaiu haiu han tewenɨnek werek werek.
Haiu mertei hɨrak han tewenɨnai.
13 *Haiu mertei haiu metike God haiu
mau han kiutɨp mentar hɨrak nɨpaa kewe-
tai Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketikewai kepu.
14 *Haiu epei mɨr Jisas te haiu
mewepyapɨr hɨm im: God Haai kesiuwe
Nɨkan kɨrak te hɨrak kakɨkaap mɨt
miyapɨr niutɨp niutɨp me tɨ ik e, kakremir
menmen enum hɨr nɨrɨakem.
15 *Keimɨn katɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke
God, hɨrak ketike God tau han kiutɨp.
16 *God hɨrekes Haai ke han tewenɨn, te
haiu mertei hɨrak han tewenɨnai. Mɨtɨk
kerek han tewenɨn mɨt, hɨrak ketike God
tepu han kiutɨp.
17 *Haiu mertei God hanhan haiu
han tewenɨn mɨt werek werek. Haiu
mɨrɨakem te maain wɨ God skelim mɨt,
haiu ap mɨneinɨk au. Menmen haiu
mɨrɨakem in, hɨram mɨre menmen nɨpaa
Krais kɨrɨakem.
18 Keimɨn kertei God han tewenɨnek,
hɨrak ap kɨneinɨk au. Keimɨn han tewenɨn
God werek werek hɨrak ap kɨnaain men-
men au. Mɨtɨk kɨnaain kenmak? Hɨrak
kɨnaain kentar hɨrak God kakɨwaankek
me menmen enum nɨpaa hɨrak kɨrɨakem.
Keimɨn kɨnaain God, hɨrak han tewenɨn
God ketike mɨt werek werek au.
19 Haiu han tewenɨn God ketike mɨt
mentar nɨpaa enum eik God kinɨn han
tewenɨnai, haiu mɨkaru han tewenɨn naiu
yinan.
20 Mɨtɨk hak katɨp kar ik: "Hi han
tewenɨn God," te hɨrak han enuk keriuwe
kɨrak yinak, hɨrak mɨtɨk enuk kewenɨn
hɨm. Haiu mɨt ap mɨr God au. Keimɨn kɨr
kɨrak yinak te hɨrak ap han tewenɨnek au,
kakɨrkeik te hɨrak han tewenɨn God kerek
hɨrak ap kɨrek wen au? Hɨrak han enuk
keriuwe kɨrak yinak, hɨrak han tewenɨn
God taauye!
21 *Hɨm im haiu metpiyem meke hɨm
me Krais man. Hɨram mar im: Keimɨn
han tewenɨn God hɨrak han tewenɨn kɨrak
yinak.

5

Mɨt nises hɨm me God naninɨn menmen enum me tɨ

1 *Neimɨn han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk
God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt, hɨr
nɨre nɨkerek ne God. Neimɨn han tewenɨn
God Haai, hɨr han tewenɨn Nɨkan kɨrak.
2 Haiu han tewenɨn God haiu mises hɨm
mɨrak te haiu mertei haiu han tewenɨn
nɨkerek nɨrak.
3 *Haiu mses hɨm me God te haiu han
tewenɨnek. Haiu han tewenɨnek te hɨm
mɨrak hɨram menipai han enuk au.
4 *Haiu han enuk au mentar haiu
nɨkerek ne God te haiu maminɨn menmen
enum me tɨ. Mamɨrkeik te haiu maminɨn
menmen enum me tɨ? Haiu mises hɨm me
God hɨrak kekepai haiu maminɨnem.
5 *Neimɨn naninɨn menmen enum me
tɨ? Mɨt kerek han kitet Jisas hɨrak Nɨkan
ke God kerekek hɨr keriyen naninɨn men-
men enum me tɨ.

God kewepyapɨr menmen me Krais werek werek

6 *Haiu mertei Jisas hɨrak Nɨkan ke
God kentar nɨpaa God keteiknaiyek me wɨ
mɨtɨk Jon ketenen Jisas kɨkɨrek keriuwe
tɨpar. Hɨrak pɨke keteiknaiyek me wɨ Jisas
kaa hemkre mɨrak mewen. God Hɨmɨn
Yaaik hɨrak Haai ke hɨm yaaim. Hɨrak
kemipɨn au. Hɨrak katɨp Jisas hɨrak Nɨkan
ke God.

* **4:10** Ro 5:8-10; 1Jo 2:2 * **4:11** Mt 18:33 * **4:12** Jo 1:18; 1Jo 2:5-6 * **4:13** 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * **4:14** Jo 3:17 * **4:15** 1Jo 5:5 * **4:16** 1Jo 4:8 * **4:17** 1Jo 2:28 * **4:21** Mt 5:44-45; Mk 12:29-31 * **5:1** 1Jo 4:15 * **5:3** Jo 14:15, 23-24; 2Jo 6; Mt 11:30 * **5:4** Jo 16:33 * **5:5** Ro 8:37; 1Jo 4:4 * **5:6** Jo 1:29-34; 1Jo 1:7 * **5:7-8** Jo 15:26

7-8 *Menmen wikak meteiknaiyek. God
Hɨmɨn Yaaik keteiknaiyek. Menmen mɨtɨk
Jon kɨrɨakem wɨ kerek nɨpaa hɨrak kete-
nen Jisas kɨkɨrek keriuwe tɨpar hɨram
meteiknaiyek. Im metike haiu han
tewenɨn wɨ Jisas kaa hemkre mɨrak
mewen. Menmen wikak im meteiknai
menmen miutɨp me Jisas. Hɨram matɨp
Jisas hɨrak Nɨkan ke God.
9 *Haiu memtau hɨm mɨt netpaiyem
haiu misesim. Haiu memtau hɨm me mɨt
te haiu mamɨmtau hɨm God ketpaiyem
me Nɨkan kɨrak mentar hɨm mɨrak minɨn
hɨm me mɨt.
10 *Te neimɨn nises hɨm me God hɨr
nertei nekre han kɨr hɨm me God hɨram
yaaim. Nɨpaa God ketpim me Jisas kar
ik: "Hɨrak Nɨkan kai." Neimɨn ap nises
hɨm me God hɨr ap nemtau hɨm nɨpaa God
ketpim me Nɨkan kɨrak. Mɨt in natɨp God
kemipɨn.
11 God ketpai hɨm im e. Hɨrak epei
kekepei haiu mamu tipmain tipmain
enum eik. Hɨrak kekepei keriuwet Nɨkan
kɨrak kan kaa kentar nu tentarakɨt kesak
menmen enum haiu mɨrɨakem.
12 *Keimɨn ketike Jisas tau han kiutɨp,
hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik.
Keimɨn au, ap te kaku kaktikerek au.

Haiu emɨrtei haiu mamu tipmain tipmain enum eik

13 *Hi hewisi tɨwei ik te yi mɨt kerek
yises Nɨkan ke God yi eiyɨrtei yi yayu
tipmain tipmain enum eik.
14 *Haiu ap yɨnk enuk te haiu mitehi God
me menmen mentar menmen im. Haiu
mertei haiu mitɨwekhi me menmen mises
han kɨrak, hɨrak kakɨmtau hɨm maiu.
15 Haiu mertei hɨrak kakɨmtau menmen
haiu mitɨwekhiyem, te haiu mertei hɨrak
kakweteiyem.
16 *Keimɨn kɨr kɨrak yinak kɨrɨak men-
men enum ap te mamrɨak hɨrekes kaki,
hɨrak ekitehi God te hɨrak kakɨkepik te
hɨrak kaku werek werek. Menmen ham
mɨtɨk kɨrɨakem hɨram mamrɨakek kaki.
Keimɨn kakrɨakem hɨrak kaki, te yi ap
eiyitehi God ke mɨtɨk ik au emɨt!
17 Menmen enum yapɨrwe mɨt nɨrɨakem
meremir hɨm me God. Te menmen enum
im hɨr nɨrɨakem hɨram mamnip God han
enuk waswas te hɨrak kakriuwet mɨt
nanɨno si waswas au.
18 *Haiu mertei keimɨn hɨrak Nɨkan ke
God hɨrak kɨrɨak menmen enum yapɨrwe
au. God Nɨkan kɨrak hɨrak naanmɨpre
mɨtɨk kar ik te Seten kakrekyɨwek enum
au.
19 *Haiu mertei haiu ne God te mɨt
han yapɨrwe nau tɨ Seten naanmɨpror hɨr
nises hɨm mɨrak.
20 *Haiu mertei Nɨkan ke God epei kan
kekepei te haiu mertei God kiutɨp en
kerekek. Ap keiyak au. Haiu metike God
kiutɨp en kerekek, haiu mau han kiutɨp en
kerekek kepu hɨrak kekepai, haiu mamu
tipmain tipmain enum eik.
21 *Nai yinan, yi eiweikɨn sip eiwet tɨpir.

Mepɨr keremem

* **5:9** Jo 5:32-37, 8:18 * **5:10** Ga 4:6 * **5:12** Jo 3:36 * **5:13** Jo 20:31 * **5:14** Jo 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * **5:16** Mt 12:31 * **5:18** 1Jo 3:9; Jo 17:15 * **5:19** 1Jo 4:6 * **5:20** Jo 17:3 * **5:21** 1Ko 10:14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 2
Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp gude *1:1-3*
Yi eiyises menmen me han tewenɨn mɨt *1:4-6*
Yi naanempre hɨras me hɨm eenum me memipɨn *1:7-11*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:12-13*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me God, hi hewis tɨwei ik ken ti mɨte nɨpaa God kehimɨtenut ti nɨki pɨrak. Te ti kerepep au. Ti hetike nɨkerek nit. Hi han tewenɨni iuwe. Hi kerekek au. Hi hetike mɨt miyapɨr keriyen nises hɨm me God.
2 Haiu han tewenɨni mentar hɨm yaaim me God mau mekre han kaiu, mamu mamtikewai tipmain tipmain enum eik.
3 Hi hanhan God Haai ketike Nɨkan kɨrak Jisas Krais hɨrakɨt han yaaik kɨrakɨt kaku kaktikewai. Hɨrakɨt han tewenɨnai te haiu mamu werek werek, mentar haiu mises hɨm yaaim mɨrak haiu han tewenɨnan.

Haiu hanhan mɨt

4 *Hi hemtau nɨkerek nit han hɨr nises hɨm me God mar ke nɨpaa hɨrak God ketpaiyem, te hi han yaaik iuwe.
5 *Te in ek mɨte yaaip hi pɨke hetput, "Haiu mɨt hanhanan." Hɨm im me petepin au. Nɨpaa ein hɨram mepu haiu memtewem me wɨ haiu mɨt minɨn mises hɨm me God.
6 *Haiu hanhan God te haiu emises hɨm mɨrak. Nɨpaa hɨm im hɨrak ketpaiyem hɨram im: Haiu hanhanan.

Haiu emises hɨm me Krais

7 *Mɨt yapɨrwe epei newep nerer wit nemipɨn mɨt miyapɨr. Hɨr nepakɨn Jisas hɨrak keit yɨnk kar ke haiu mɨt keriyen hɨrak kan tɨ ik. Mɨt nar ik hɨr enun newisesik, hɨr nepan ne Krais.
8 Yi naanempre hɨras te yi ap eiyises menmen yar ke hɨr nisesim, te yi eiyɨwaank menmen yaaim God kewisɨm mekre han ki. Yi eirɨak menmen im te maain yi eiyɨt menmen yaaim yapɨrwe God kakwetiyem.
9 *Neiyɨn newis hɨm ham mekre nɨmɨn me hɨm me Krais, God ap kau ketikeri au. Neimɨn nises hɨm im keremem me Krais, hɨrak God Haai ketike Nɨkan kɨrak tatu tatkiteri.
10 *Neiyɨn nanɨnen ap nises hɨm me Krais mar im au, hɨr nises hɨm ham, yi ap eiyɨtpor nanɨnen nanɨkre wɨnak ki au. Yi ap eiyɨtpor: "God kakɨkepi yi eiyu werek werek." Menmen im au emɨt!
11 Keiyɨn kaktɨp mɨtɨk enuk kar ik: "Ti ehu werek werek," hɨrak kɨre wariyakɨt kɨrak ke menmen enum mɨtɨk ik hɨrak kakrɨakem.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

12 *Hi hanhan hetpi menmen yapɨrwe te hi hɨnapen hewisɨm mau tɨwei ik au. Hi hanhan anen ari te haiu emtɨpan menmen haiu emu han yaaik.
13 Nɨkerek ne heiyiuwe pit hɨr nesiuwe hɨm netpi "Yi yaain."

Mepɨr keremem

* **1:1** 1Pi 5:1; 3Jo 1 * **1:4** 3Jo 3 * **1:5** 1Jo 2:7, 3:11 * **1:6** 1Jo 5:3 * **1:7** 1Jo 4:1-3 * **1:9** 1Jo 2:23 * **1:10** Ef 5:11; 2Te 3:6 * **1:12** 3Jo 13-14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 3

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨtɨk Gaias gude *1:1-4*
Jon kewenɨpi Gaias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:5-8*
Jon kene mɨtɨk Daiotrefis *1:9-10*
Jon kewenɨpi Demitrias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:11-12*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:13-15*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me
God, hi hewis tɨwei ik ken ti Gaias. Hi han
tewenɨnit iuwe.
2 Ti kai yaaik hi hanhan God kakɨkepit
te ti ehu werek werek me menmen ti
hɨrɨakem. Hi hanhan ti yɨnk kit kaku
werek kar ke hɨmɨn kit kepu werek werek,
ti hises God.
3 *Hi hertei menmen ti hisesim hentar
nai yinan han nan netpo ti hises hɨm me
Krais werek werek. Hekrit hekrit ti hises
menmen yaaim mar ik.
4 Menmen ham ti hɨrɨakem hɨram
menipa hi han yaaik. Ti hises God werek
werek te menmen im menipa hi han yaaik
wɨsenuk.

Mɨt natɨp Gaias hɨrak yaaik kɨrɨak menmen yaaim

5 Ti kai yaaik, ti hɨrɨak menmen yaaim
me God. Ti naanmɨpre mɨt nerer wit wit
kerek newepyapɨr hɨm me God. Ti hetari
ninaan mɨr te ti epei hekepi.
6 *Naiu yinan han hɨr pɨke nan in natɨp
haiu mɨt in ne weiwɨk me God hɨr netpai
ti epei hekepi. Hi hanhan ti wen ekepi
ewetɨr menmen me wɨ hɨr nanɨnen te hɨr
nanɨno nanrer wit wit nanwepyapɨr hɨm
me God. Menmen mar im ti erekyorem
mamnip God han yaaik.
7 *Hɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr ik nen
newepyapɨr hɨm me Krais te hɨr ap nari
menmen miutɨp me mɨt hɨr nises hɨm me
God au.
8 Te haiu hɨras emkepi naanempror te
haiu mamtikeri mamrɨak menmen miutɨp
me hɨm me God.

Hɨm me Daiotrefis ketike Demitrias

9 Hi hewis hɨm mau tɨwei hesiuwerek
ken mɨt ein ne weiwɨk me God. Te Daiotre-
fis hɨrak hanhan kakinɨn mɨt naanmamri.
Hɨrak ap kemtau hɨm mai kisesim au.
10 Maain hi anen arit, hi ewepyapɨr
menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kesiuwe
hɨm weinɨm katɨp haiu mɨt in enum
enum. Te im keremem au. Hɨrak ap kari
naiu yinan han newepyapɨr hɨm me God
kewisi nen wɨnak kɨrak au. Te mɨt han hɨr
hanhan nanwisi nanɨkre wɨnak kɨr, hɨrak
keweni. Hɨrak keweni keriyen au, hɨrak
kepɨri nenpɨn nekeipɨn wɨnak mɨt nererik
newenɨpi God neitak.

Demitrias kɨrɨak menmen yaaim keremem

11 *Kai yinak ti erɨak menmen enum
ehisesim au emɨt! Ti erɨak menmen yaaim
ehisesim keremem. Keimɨn kɨrɨak men-
men yaaim kisesim, hɨrak mɨtɨk ke God.
Keimɨn au, hɨrak au.
12 *Mɨt yapɨrwe in hɨr natɨp Demitrias
hɨrak yaaik. Hɨm hɨrak kewpyapɨrem
hɨrekes kisesim. Haiu mɨt in matɨp hɨrak
yaaik. Ti hertei menmen haiu metpiyem
hɨram yaaim.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

13 *Hi hanhan etput hɨm yapɨrwe te hi
hɨnapen ewisɨm mau tɨwei ik au.
14 In ek hi anen arit te hawɨr watɨpakɨt
menmen.
15 Hi hanhan ti ehu werek werek. Nit
yinan in netput nar ik: “Ti yaaik.” Ti atɨp
naiu yinan ein “Hɨr yaain.”

Mepɨr keremem

* **1:1** 2Jo 1 * **1:3** 2Jo 4 * **1:6** Ta 3:13 * **1:7** 1Ko 9:12, 15 * **1:11** 1Jo 3:6-10 * **1:12** Jo 19:35 * **1:13** 2Jo 12

Tɨwei Jut Kewisɨk

Menmen me tɨwei ik

Jut katɨp mɨt ne weiwɨk me God gude *1:1-2*
Hɨm me menmen enum mɨt enun enemitetpɨn hɨr nisesim *1:3-13*
Maain God kakɨwaank mɨt enun ekerek hɨr nemitetpɨn *1:14-16*
Jut katɨp mɨt hɨr nenises hɨm eme God werek werek *1:17-23*
Jut kitehi God naanmampre mɨt *1:24-25*

1 *Hi Jut, hi hɨrɨak menmen me Jisas Krais, hi nɨkik ke mɨtɨk niuk mɨrak Jems. Hi hewis tɨwei ik hesiuwerek ken yi mɨt nɨpaa God kehimɨteni yi yisesik, hɨrak han tewenɨni, Jisas Krais hɨrak naanmɨpri.

2 *Hi hanhan God hɨrak kakrekyi yaaim, han tewenɨni, yi eiyu werek werek wɨsenum.

Mɨt neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God hɨr nɨrɨak enum mar im

3 *Nai yinan yaain, hi hanhan hewis tɨwei hesiuwerek ke menmen yaaim God hɨrak kerekyeiyem kaktaihis, te hi han kitet hetpi menmen ham hetpi hɨm manp. Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim nɨpaa God kewet haiu mɨt nisesik, hɨrak keweteiyem miutɨp.

4 *Hi hewisiyem hentar mɨt han nɨsawɨn menmen hɨr nisesim mekre han kɨr nan nau netikewi nekre wɨnak ke yi yewenɨpi niuk me God yekrerek. Nɨpaa hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp mɨt nar ik God kakɨwaanki. Mɨt nar ik neweikɨn sip newet God neweikɨn hɨm mɨrak yaaim mamkepi, hɨr nɨrɨak enum neriuwerem hɨr nises menmen enum me neiyewewan. Hɨr neweikɨn sip newet Jisas Krais, hɨrak kerekek naanmɨprai hɨrak kaiu Iuwe.

5 *Yi epei yertei werek hɨm yaaim me God hɨr mɨt nepei netpiyem te hi hanhan pɨke ekekyi han ki heriuwe hɨm im. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kari mɨt ne weiwɨk me Isrel neit wit Isip, ketorhis keri ken. Te maain, hɨrak kenep mɨt han hɨr nisesik au.

6 *Nɨpaa mɨt ensel han hɨr ap nises menmen werek God epei kehimɨtenorem au. Hɨr nɨnaaiwɨr menmen God kehimɨtenorem metike wit hɨr newik, te God kewisi naanmɨpror nekre wit enuk toto nɨre mɨt enun nekre wɨnak enuk ke gavman, hɨr nemerɨr wɨ God skelim mɨt.

7 *Hi hɨkɨak han ki hetpi hɨm me mɨt ne wit Sodom, wit Gomora netike mɨt ne wit kike meweikɨn wit iuwe. Hɨr enun nɨre mɨt enun in ek hɨr nau netikewi. Hɨr nɨwaai netike mɨt han, miyapɨr au, te menmen enum im merekiror han. God kewaanki keriuwe si enum mar ke si enum mamu tipmain tipmain enum eik. Menmen im em God kerekyorem hɨram mɨre hɨmɨn meteiknai mekam maain mamnen mamnep mɨt enun.

8 *Mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi God yekrerek, hɨr nɨrɨak enum nar ke mɨt enun ne wit Sodom. Mɨt in nentar menmen hɨr nɨtyak nɨrem, hɨr nɨrɨak enum me neiyewewan, hɨr neweikɨn sip newet God kerek naanmɨpri, hɨr natɨp netawɨn mɨt ensel ne wit ke God. Te ensel kerek ninɨn mɨt in hɨr ap nɨrɨak menmen mar im au.

9 *Nɨpaa Maikel hɨrak mɨtɨk ensel iuwe kinɨn, hɨrak ketike Seten tatɨpakɨt tenehakɨt keimɨn kakɨt yɨnk ke Moses hɨrak kaa. Maikel kertei hɨrak ap yaaik te hɨrak kene Seten kesiuwe hɨm enum au. Hɨrak kerekek katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe God kaknit me hɨm mit enum."

10 *Te mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi niuk me God yekrerek, hɨr natɨp enum me menmen hɨr nepɨtariyem. Me menmen hɨr nerteiyem nisesim nar ke miyak hɨr neke yaank nises han kɨr nɨrɨakem, menmen im hɨr mɨt nɨrɨakem nisesim hɨram mamɨwaanki.

11 *Hɨr nanɨwaank hɨras. Hɨr nises menmen enum mɨtɨk Ken nɨpaa kɨrɨakem, hɨrak han tewenɨn God o mɨt au. Mɨt in neweikɨn han kɨr nises menmen enum nɨpaa mɨtɨk Belam kisesim kemipɨn mɨt ne Isrel keriuwerem te hɨr nises menmen enum. Hɨrak kɨrɨak menmen ik

* **1:1** Mt 13:55 * **1:2** 2Pi 1:2 * **1:3** 1Ti 1:18 * **1:4** Ga 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5** 2Pi 1:12; Eks 12:51; 1Ko 10:5 * **1:6** 2Pi 2:4, 9 * **1:7** Jen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 * **1:8** 2Pi 2:10 * **1:9** Dan 10:13, 21, 12:1; Rev 12:7; 2Pi 2:11; Sek 3:2 * **1:10** 2Pi 2:12 * **1:11** Jen 4:3-8; 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 31:16; Nam 16:1-35

kentar hɨrak hanhan kakɨt pewek. Hɨr nanɨwaank hɨras nentar hɨr nɨrɨak enum nar ke nɨpaa Kora kɨrɨakem me wɨ hɨrak kare kakɨkrehɨr ke mɨtɨk Moses, hɨrak katɨp kakinɨnek te God au kakɨp kaa.

12 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre nan mɨsawɨn mekre wan te sip mamnen mamnep nan te hɨram mamwep. Mɨt nar ik netikewi yaam menmen me han tewenɨn nɨpaa Krais kaa, hɨr ap nɨneini yi yaineri au. Hɨr naanmɨpre hɨras keriyen. Hɨr nises hɨm ham hɨm ham hɨr nar ke napɨ hawɨ kewik au te nɨme metɨtɨwek meriuwetek kakno. Mɨt hɨr enun ap nankaap mɨt nar ke nu mari nɨkim au me wɨ maain mɨt nertei hɨram mamri. Hɨr mɨt nɨre nu epei kaa, mɨt han nɨwaai hɨne newepep puk mɨrak nentar hɨram ap mari mekepi au.

13 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre mani sɨr iuwe. Menmen enum hɨr nɨrɨakem hɨram mɨre tɨwerpek me mani sɨr mɨt nɨrem. Mɨt hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God te hɨr nɨre hɨr mau nepni mɨnaaiwɨr kerek epei mewiyen, hɨram menep men han han. God kehimɨtan wit kɨre wit toto enum ke mɨt in te hɨr enu enɨt tipmain tipmain enum eik.

God kakrekyor enum me menmen enum hɨr mɨt nisesim

14 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk niuk mɨrak Inok hɨrak Adam nepenyek kɨrak, hɨrak kewis hɨm mau tɨwei katɨp kar ik: “Yi eiyɨmtewem. Mɨtɨk Iuwe kaknen kaktike mɨt nɨrak yaain ensel,

15 hɨr nanɨnen skelim mɨt nanwepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa hɨr netpim men God.”

16 *Mɨt in nemipɨn hɨr netpepan nemipɨnan han enuk neriuwe menmen epei man. Hɨr nises han kɨr keriyen. Hɨr natɨp hɨm iuwe newenɨpi hɨras natɨp hɨr yaain, hɨr nemitetpɨn nanri han ke mɨt han te hɨr enɨt menmen mɨr hɨr hanhanem.

Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim me God

17 *Te yi mɨt au. Yi wen han ekitet menmen nɨpaa mɨt aposel kerek Jisas Krais kehimɨteni hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak haiu epei metpi hɨram mamnen.

18 *Hɨr netpi wɨ maain menep Jisas pɨke kaknen, mɨt han nanɨnwesɨs nanitetnaan mɨt kerek hɨr nises hɨm me God, hɨr nanises han kɨr enuk.

19 *Mɨt in keriyen hɨr nanwep haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God mamɨnke hasinaiu. Hɨr nanises menmen mɨt ne tɨ hɨr hanhanem. God Hɨmɨn Yaaik kaku han kɨr au.

20 *Te yi nai yinan yi eikaapan hɨras eiyises hɨm yaaim iuwe me God in ek yi yisesim. Yi yitehi God menmen, yi yewis God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kakɨkepi.

21 Yi eiyises God werek werek te hɨrak kakteikni hɨrak han tewenɨni. Yi yemerɨr wɨ maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais pɨke kaknen kakrekyi yaaim te yi yayu yaitikerek tipmain tipmain enum eik.

22 Yi han tewɨn yɨkaap mɨt kerek nises God te mɨt han nari han kɨr nanises menmen enum.

23 *Yi yekepi yari mɨt han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum eiyɨr ke mɨtɨk hɨrak kekin menmen yaaim mɨnatɨn mekre si waswas. Mɨt han yi han tewenɨni yekepi yari han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum, yi naanempre hɨras te menmen enum hɨr nisesim ap te mamri han ki yi eiyisesim au emɨt!

Jut kewenɨpi niuk me God

24 *Hi hanhan God hɨrak Iuwe te kakɨkepi yi ap eiyises menmen enum, hɨrak iuwe te kakwisi yi han yaaik prar prar einen eiyɨrp ninaan mɨrak me wɨ hɨrak skelim mɨt te yi yɨnk enuk eiyu au. Yi han yaaik iuwe eiyu.

25 *Hi hanhan haiu mewenɨpi niuk me God hɨrak kiutɨp kerekek epei kekepai ketaihis keriuwe menmen yaaim nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais kerekyeiyem. Hi hanhan hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe kaku, hɨrak naanmɨpre menmen, hɨrak yaaik kinɨn menmen yapɨrwe, niuk mɨrak iuwe.

* **1:12** 2Pi 2:13, 17; Esi 34:8 * **1:13** Ais 57:20; 2Pi 2:17 * **1:14** Jen 5:21-24; Diu 33:2; Mt 25:31 * **1:16** 2Pi 2:10, 18 * **1:17** 2Pi 3:2 * **1:18** 2Pi 3:3 * **1:19** 1Ko 2:14 * **1:20** Kl 2:7; 1Te 5:11 * **1:23** Emo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4 * **1:24** Fl 1:10; 2Pi 3:14; 1Te 5:23 * **1:25** Ro 16:27; 2Pi 3:18

N꞉paa enum eik h꞉rak kepu karik. N꞉paa ein ere in ek ere maain tipmain tipmain enum eik, h꞉rak kakpau kakpar ik.

Mep꞉r keremem

Menmen Jon Kɨtyak Kɨrem - Revelesen

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt ne sios gude *1:1-8*
Jon kinɨn kityak kɨr menmen, ehɨrak kewis hɨm men sios mar 7 *1:9–3:22*
Hɨm me tɨwei ketike tɨrhin mar 7 *4:1–8:1*
Hɨm me taur mar 7 *8:2–11:19*
Hɨm me kɨrin ketike miyak wik *12:1–13:18*
Menmen ham Jon kɨtyak kɨrem *14:1–15:8*
Sar mar 7 menmen mekrerem emeteiknai God han enuk *16:1-21*
God kewaank wit Babilon, miyak enuk wik etetike Seten *17:1–20:10*
Hɨm me God skelim mɨt yapɨrwe *20:11-15*
Hɨm me nupela nepni, metike tɨ, metike ewit hak Jerusalem *21:1–22:5*
Hɨm me Jisas pɨke kaknen *22:6-17*
Jon katɨp mɨt hɨm mɨkaru *22:17-21*

Hɨm me tɨwei ik

1 *Tɨwei ik hɨrak ke hɨm nɨpaa mɨsawɨn meit, te in ek God kewepyapɨrem katɨp Jisas Krais em. Hɨrak kewepyapɨrem ketpɨwekem te Jisas kakteikɨn mɨt kerek nisesik kakteiknorem kakɨtpor menmen te menep mamnen. Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kiutɨp kewepyapɨrem ketpo hi Jon em, hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

2 Hi Jon hi hewis menmen yapɨrwe hi epei hɨrem. Hi hetpi hɨm manp hi hemipɨn au. Hɨm im hɨram hɨm God ketpim mekite hɨm Jisas Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kɨrak kan kewepyapɨrem ketpewem.

3 *Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨkine hɨm im mamno nɨkɨp me mɨt miyapɨr ne God, hɨrak han yaaik kaku. Mɨt miyapɨr kerek hɨr nemtau hɨm im kerek God kewepyapɨrem maain hɨram mamnen, hɨr enisesim werek werek, hɨr han yaaik nanu. Hɨr han yaaik nanu nanɨntar wɨ menep te menmen im mamnen.

Jon kewis tɨwei ik ken mɨt nises God neit wit hispɨnak wik (7)

4 *Hi Jon hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr han yi ne weiwɨk me God yi yeit wit hispɨnak wik(7) me provins Esia. Hi hanhan God kerek nɨpaa kepu ere in kepu maain kakpau, hɨrak kakrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hɨmɨn hispɨnak wik (7) yaain nerp ninaan mɨrak menep yeno hɨrak kewim naanmɨrai haiu mɨt hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hi hanhan hɨr nantike Jisas Krais hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek.

5 *Krais hɨrak kewepyapɨr werek werek hɨm me God. Hɨrak Mɨtɨk ik kerek kaa God kinɨn kɨkɨak hɨrak kekrit kau keit. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakinɨn naanmamre mɨt iuwe kerek naanmamre mɨt nanu tɨ. Hɨrak hanhan keriuwai, hɨrak kesak menmen enum mekre han kaiu kentar hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen.

6 *Hɨrak kenipai haiu mɨt haiu mɨre mɨt iuwe ne weiwɨk mɨrak, haiu mɨt niutɨp niutɨp haiu mitehi God kakɨkaap mɨt mamɨr ke pris nanrɨakem te haiu mamrɨrak menmen me Haai kɨrak God. Hi hanhan Jisas Krais kakɨt niuk iuwe, hɨrak naanmɨpre mɨt, hɨrak kakre iuwe tipmain tipmain enum eik.

7 *Yi eiyɨmtewem! Hɨrak Krais kaknen kakrau napɨ. Mɨt miyapɨr yapɨrwe maain nanɨrek nanriuwe nanamɨr kɨr. Hɨr nantike mɨt ne Isrel kerek maamrer nɨr nɨpaa hɨr nakɨp nau hɨrepit mɨrak, hɨr nanɨrek, te hɨr yapɨrwe nau tɨ nankɨtek nanɨntar hɨr nanɨneinɨk kakriyei nanɨno ninaan me God. Hi hanhan menmen im mamnen. Hi hetpi werek.

8 *"Hi God kerekek hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te menmen yapɨrwe mamwenɨpi niuk mai." God iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe kerek nɨpaa kepu ere in kepu maain kakpau, hɨrak katɨp menmen im.

Jon kepu kɨtyak kɨr Krais

9 *Hi Jon hi ki yinak. Hi etikewi haiu mɨt ne Jisas. Hi etikewi mɨt han neraiwaank te haiu mises menmen me God haiu mɨnakɨn tokim emisesik. Hɨr mɨt

* **1:1** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * **1:3** Rev 22:7, 10 * **1:4** Eks 3:14-15; Rev 3:1, 4:5, 8, 5:6, 11:17, 16:5 * **1:5** Jo 18:37; Rev 3:14, 17:14; Kl 1:18; Sam 89:27; 1Jo 1:7, 4:10 * **1:6** 1Pi 2:5, 9; Rev 5:10, 20:6 * **1:7** Mt 24:30; Jo 19:34-37 * **1:8** Rev 4:8, 15:3, 21:6, 22:13 * **1:9** Rev 6:9

ne Gavman nepɨra newisa hi heit wɨnak
enuk heit wit wan kimaak keketik niuk
mɨrak Patmos, hentar hi ewepyapɨr hɨm
me God hi hatɨp mɨt hi hises menmen
nɨpaa Jisas hɨrak ketpim.
10 Me wɨ Sande hɨram wɨ me Mɨtɨk Iuwe,
God Hɨmɨn Yaaik kan kentar han kai te hi
hepu hɨtyak hi hemtau hɨm ke mɨtɨk keit
sip kai hɨrak katɨp hɨm iuwe kewen ken
yanɨmɨn kɨre tukɨn.
11 Hi hemtau mɨtɨk eik katɨp kar ik: "Ti
ewis menmen yapɨrwe ti ehɨrem hɨram
mamu tɨwei. Epei au, ti esiuwerek kakno
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr nises
hɨm mɨrak hɨr nau neit wit hispɨnak wik
(7) im e: Wit Efesas, wit Smena, wit
Pegamam, wit Taiataira, wit Sadis, wit
Filadelfia mekite wit Leodisia."
12 Hi heweikɨn ehɨr keimɨn kerek ketpo
hɨm. Hi heweikɨn epei au, hi hɨr gol
mɨwapɨn lam hispɨnak wik (7) hɨram
mau.
13 *Kekre nɨmɨn ke lam me gol keiyak
kerp keweikɨn kɨre mɨtɨk. Hɨrak kamɨr
laplap iuwe nokim ere mɨwapɨn hɨt
mɨrak; Hɨrak kakɨr let me gol hɨram
meweikɨn hɨrepit mau han pank kɨrak.
14 *Maat kɨrak ketike paan kɨrak
hɨrak hike kɨre napɨ o hore hike yɨwau.
Nanamɨr kɨrak kerhɨhe kɨre si te hɨrak
kakɨr menmen yapɨrwe mekre han ke
haiu mɨt.
15 *Hɨt mɨrak mɨre ain mɨt newisɨm
mekre si maain metɨr hɨr nesesim ere
hɨram mɨr. Hi hemtau hɨm kɨrak hɨrak
katɨp hɨm iuwe kewen ke yanɨmɨn kar ke
hɨtɨk siurik mɨrɨre.
16 *Hɨrak ketenen hɨr mar hispɨnak wik
(7) mekre his yaaim mɨrak. Menmen
mɨre hɨne me his katɨn ken pɨnak ken
pɨnak metpaan moke hɨm kɨrak. Ninaan
mɨrak hɨram mɨr mar ke wepni kɨr kau
nɨmɨniuwe ek.
17 *Hi hɨrek, hi henkewɨn menep hɨt
mɨrak har ke mɨtɨk epei kaa. Te hɨrak
kewis his yaaim mɨrak mentera hɨrak
ketpo kar ik: "Ti ap enapen. Hi mɨtɨk
kerek nɨpaa menmen ap mepu, au hi
hepu, hi maain apau. Hi Jisas kerekek.
18 Hi kerekek hi hepu. Nɨpaa mɨt neiyep
hi haa te in ek ti hɨra. Hi ahu tipmain
tipmain enum eik. Hi kerekek hi iuwe te hi
enip mɨt miyapɨr kerek naa hɨr nanɨno si o
au en, hɨr nanɨno wit ke God nanu werek.
19 *Te ti ewis menmen mamu tɨwei
maain ti ahɨrem. Menmen in ek mepu
metike menmen maain mamnen.
20 *Hɨr mar hispɨnak wik (7) ti hɨrem
mau his yaaim mai hɨram metike lam
gol mar hispɨnak wik (7), hɨram mɨre tok
piksa im. Hɨr hɨram mɨre mɨt iuwe hɨr
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God nau wit hispɨnak wik (7). Lam gol
hɨram mɨre mɨt miyapɨr ne God nau neit
wit hispɨnak wik (7).

2

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne God nau neit wit Efesas

1 *"Ti ewis hɨm meiyam im mamno
mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr
ne sios o weiwɨk me God nau neit wit
Efesas. Ti ewis hɨm im:
"Hɨm im hɨram hɨm me hi Mɨtɨk Iuwe
kerek hi hetenen hɨr mar hispɨnak wik
(7) mau mekre his yaaim mai. Hi heke tɨ
hepno in hepno ein hitet nɨmɨn ke yi mɨt
miyapɨr ne God yapɨrwe ne provins Esia
yi yɨre lam gol mar hispɨnak wik (7). Hi
etpi hɨm im.
2 *"Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Hi
hertei menmen enum epei man yi mɨt
te yi yɨnakɨn tokim yisɨsa yewepyapɨr
menmen mai yi yɨrɨakem yapɨrwe. Hi
hertei yi yɨnapen mɨt enun kerek hɨr netpi
nar ik: 'Haiu mɨt haiu aposel mɨre mɨt
han!' Yi epei yemtau menmen hɨr netpim,
menmen hɨr nɨrɨakem, te yi epei han kitet
mɨt in te yi yertei hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr
mɨt enun nemipɨn.
3 Menmen enum epei man menep yi mɨt
mentar yi yises hɨm mai. Yi ap yɨnapen
menmen im te yi yeweikɨn sip yeweto au.
Yi yɨnakɨn tokim yi wen eiyises hɨm mai.
4 Te hi han enuk heruwi hentar menmen
im. Nɨpaa yi yinɨn yises hɨm mai, yi

* **1:13** Dan 7:13, 10:5 * **1:14** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12 * **1:15** Rev 14:2 * **1:16** Rev 1:20, 2:12, 16, 19:15, 21; Hi 4:12 * **1:17** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19** Rev 1:1 * **1:20** Rev 2:1, 3:1 * **2:1** Rev 1:16, 20 * **2:2** Rev 2:19, 3:1, 8, 15; 1Jo 4:1 * **2:5** Rev 2:16, 22, 3:3, 19

hanhan yeriuwa wɨsenum, te in ek au kike.
5 *Yi han ekitet nɨpaa yi hanhan yeriuwa wɨsenum te in ek yi pɨke hanhan yeriuwa yar ke nɨpaa yi yisesim. Yi yɨre mɨt hɨr nau niu hɨr nenke nen tɨ heik. Yi pɨke eiyises menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn yisesim, o au en, hi pɨke anen eiwep eriwaank. Menmen in hɨram mar ke hi enen enke lam mi me wit hɨram mewi hi eiyɨm eno.
6 *Te menmen miutɨp yaaim hi han yaaik yi yisesim hɨram im. Yi yɨnapen menmen enum mɨt kerek nises hɨm me Nikolas hɨr nɨrɨakem.
7 *"Yi eiyɨmtau han ekitet werek menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim men yi mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me God. Yi mɨt miyapɨr kerek yisɨsa werek werek ere yi yayi yi hekrit hekrit eiyinɨn menmen enum mamnen mamri han ki te maain God kawisi yi eiyu ni mɨrak yi yayɨm nɨkim me nu kerek kakɨkaap hɨmɨn ki te yi mɨt yayu yayɨt tipmain tipmain enum eik.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Smena

8 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Smena. Ti ewis hɨm im mar ik: "Hɨm im hɨram hɨm me hi mɨtɨk kerek nɨpaa menmen ap mepu wen au hi hepu, maain hi apau. Hi kerekek nɨpaa mɨt neiyep hi haa, hi pɨke hekrit hau.
9 *"Hi hertei yi mɨt enun ap yetenen menmen yapɨrwe au, mɨt nerekyi enum yentar yi yises hɨm mai (te yi yetenen menmen yapɨrwe yaaim me God.) Hi hertei hɨm enum mɨt netpiyem. Hɨr natɨp hɨr ne weiwɨk me Isrel, te hɨr keriyen God kehimɨteni hɨr nɨrak te hɨr ap nisesik au. Hɨr nererik nau wɨnak kɨr nekine hɨm me Moses, te hɨr ap nises God au. Seten kari han kɨr hɨr mɨt nɨrak.
10 *Yi ap yɨnapen menmen enum mɨt menep nanrekyiyem. Eiyɨmtewem! Seten kakri han ke mɨt te hɨr nantihis mɨt han ne yi mɨt nanwɨri yaino wɨnak enuk, te hɨr nanɨnɨn han ki yi yayisɨsa werek werek o au. Hɨr nanriwaank me wɨ hiswiyen (10). Yi eiyisɨsa werek werek te mɨt naniwep yi yayi, te maain hi ewisi yi yayu yaitikewa tipmain tipmain enum eik.
11 *"Yi eiyɨmtewem han ekitet werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpim me yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God. Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit eiyinɨn menmen enum mamri han ki, maain menmen enum me si tatɨknen mɨt ap te mamiwep yi mɨt yaain narik au. Yi eiyu werek werek.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Pegamam

12 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Pegamam. Ti ewis hɨm im mar ik: "Hɨm im hɨram hɨm me hi mɨtɨk kerek hi hetenen hɨne ke his katɨn keke pɨnak keke pɨnak hɨrak tɨknuk enuk.
13 *"Hi hertei wit kerek yi yewi hɨrak wit enuk kerek Seten kan kinɨn naanmɨpre mɨt. Yi yapɨrwe yi yises hɨm mai werek werek. Me wɨ mɨt enun nenep mɨtɨk kai yaaik Antipas kerek hɨrak kewepyapɨr hɨm mai katɨp mɨt em, hɨr nakɨp keit wit yi yewi, hɨrak wit kerek Seten kan kinɨn naanmɨpre mɨt. Yi ap yeweikɨn sip yeweto au, yi wen eiyisɨsa.
14 *Yi yaain te hi han enuk heriuwi me menmen ham im e. Mɨt han ne yi mɨt yeit Pegamam hɨr nises menmen me Belam. Nɨpaa enum eik hɨrak keteikɨn mɨtɨk Belek karkeik te hɨrak kakri han ke mɨt ne Isrel te hɨr nɨrɨak menmen enum. Hɨr naam menmen mɨt newepwarem newet tɨpir em, hɨr netike miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem.
15 Mar im yi yewis mɨt enun narik hɨr nau nɨmɨn ke yi mɨt. Hɨr nises hɨm enum mɨt ne Nikolas hɨr netpiyem.
16 *Yi eiweikɨn sip eiwet mɨt enun nises hɨm me Nikolas hɨrak ketpim yi eipɨri enɨnopɨn, o au en, hi enen waswas anep mɨt in nises hɨm enum. Hi atɨp hɨm meke

* **2:6** Sam 139:21 * **2:7** Jen 2:9; Rev 22:2, 14, 19 * **2:8** Rev 1:17 * **2:9** Je 2:5; 2Ko 11:14-15; Rev 3:9 * **2:10** Mt 10:28; 2Ti 4:8; Je 1:12; Rev 3:11 * **2:11** Rev 20:14, 21:8 * **2:12** Ais 49:2; Rev 1:16 * **2:13** Rev 3:8 * **2:14** Nam 25:1-2, 31:16; 2Pi 2:15 * **2:16** Rev 1:16, 3:11, 22:7, 12, 20

hɨm kai mamnen mamriwaank mamɨr ke
hɨne ke his kaknep mɨt hɨr nani.
17 *“Yi eiyɨmtau han ekitet werek men-
men God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpim men
yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.
“Yi mɨt kerek yayinɨn menmen enum
mamri han ki maain hi eweti menmen
yaaim ham mɨre menmen mana mɨsawɨn
meit wit kai. Hi eweti niutɨp niutɨp
menmen im metike nan mɨre hike hɨram
meteikni hi hanhani. Niuk ham yaaim
mamwik mɨt han ap te nanɨrtei niuk
mɨram au. Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨt nan,
hɨrak kerekek kakɨrteiyem.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Taiataira

18 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Taiataira. Ti
ewis hɨm matɨp mar ik:
“Hɨm im hɨram hɨm me hi Nɨkan ke
God. Hi nanamɨr kai kɨr kar ke si
merhɨhe te hi hɨr menmen yapɨrwe
mekre han ke mɨt, hɨt mai tokim
hɨram yaaim mar ke kapa yaaik
hike enuk.
19 “Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Hi
hertei yi hanhan yeriuwe mɨt han. Hi
hertei yi yises hɨm mai werek werek,
yɨrɨak menmen yaaim, yi yɨnakɨn tokim
me menmen enum epei man o menmen
enum mɨt nerekyiyem. Hi hertei menmen
in ek yi yɨrɨakem hɨram yaaim iuwe minɨn
menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn yisɨsa yi
yɨrɨakem.
20 *Menmen yi yɨrɨakem hɨram yaaim te
hi han enuk heriuwi me menmen miutɨp
im. Yi wen yewis mɨte enu eip hɨre
wɨre mɨte hap enu niuk mɨre Jesebel,
hɨre wewisesik watɨp hɨre wɨre profet,
hɨre wen wau wetikeri. Hɨre watɨp hɨre
profet te hɨre wari han ke mɨt weriuwe
hɨm hɨre wetpim. Hɨre watɨp wenip mɨt
miyapɨr han kerek nises hɨm mai, hɨr
nɨrɨak enum nariyanhis newenɨnem, hɨr
naam menmen mɨt hɨr epei newepwarem
newet tɨpir em.
21 Hi hɨmat wɨ ham te hɨre weweikɨn
sip wewet menmen enum im, te hɨre au
wɨnapen.
22 Hɨre au wɨnapen weweikɨn sip wetik-
eri nɨrɨak menmen enum hɨr nisesim
te maain hi anip mɨte ip wetike mɨt
miyapɨr han hɨr nises hɨm mɨre, hi anipi
hɨr nanɨnap nanɨwaank hɨr han enuk
wɨsenum.
23 *Hi anep nɨkerek nɨre hɨr nani
nanɨnektɨn (o wɨtenun) te yi mɨt miyapɨr
ne weiwɨk miutɨp me God yerer wit wit
yi yayɨrtei hi kerekek hi hertei menmen
mekre han ke yi mɨt te hi arekyi menmen
yaaim o enum mamrer menmen enum yi
yɨrɨakem.
24 “Te yi mɨt han yeit Taiataira, yi ap
yises hɨm mɨre enum au. Yi ap yises men-
men im mɨt nekinaam hɨram menmen
iuwe te hɨram menmen enum me Seten
hɨram mɨsawɨn meit mɨre henye enum.
Hi ap hetpi hi hanhan yi eirɨak menmen
ham mamtike menmen in ek yi yɨrɨakem.
Hi hɨnapen yi han enuk eiriuwerem. Au,
hi hetpi hɨm im:
25 *“Yi wen eiyises hɨm yaaim im
kerek in ek yi yisesim ere hi pɨke anen
awepyapɨr hɨrekes.
26 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit
yi eiyinɨn menmen enum mamnen mamri
han ki yi mɨt in hi eweti menmen mai
iuwe te yi yayinɨn naanmamre mɨt nanrer
wit wit.
27 *Menmen hi ehimɨteni yi eirɨakem
hɨram mamɨr ke menmen Haai kai ke-
himɨtenewem hi wen hɨprɨakem. Yi mɨt
yayinɨn naanmamre mɨt hɨr nanɨkrehɨr
ki naninɨni au. Yi eiyinɨni eiwaanki eiyɨr
ke mɨtɨk hɨrak ketenen paap yoki keiyɨk
kaknep mɨn hɨrak kerepɨr kike kike.
28 *Hi ewisi yi eirɨak menmen im metike
hi eweti saaur me nepni.
29 Yi eiyɨmtau han ekitet werek werek
menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpim
men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

3

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne

* **2:17** Jo 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * **2:18** Rev 1:14-15 * **2:20** 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23** Sam 7:9; Jer 11:20, 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 * **2:25** Rev 3:11 * **2:26** Sam 2:8-9 * **2:27** Rev 12:5 * **2:28** Rev 22:16 * **3:1** Rev 1:4, 16, 2:2

weiwɨk me God nau neit wit Sadis

1 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Sadis. Ti ewis
hɨm matɨp mar ik:

“Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek hɨmɨn
yaaik mar hispɨnak wik (7) me God mewa,
hi naanmɨpre hɨr mar hispɨnak wik (7)
hɨr nɨre mɨt iuwe naanmɨpre yi mɨt ne
weiwɨk me God. Hi hetpi hɨm im. Hi
hertei mɨt yapɨrwe hɨr han kitet yi yɨrɨak
menmen yaaim yi yisɨsa werek werek te
yi au. Yi yɨre mɨt epei naa. Yi yɨrɨak
menmen mai au.

2 Yi eiyɨkrit han ekitet menmen werek
werek. Menmen me hɨm me God yi
wen yisesim, yi einakɨn tokim eiyisesim
werek werek. Menmen mekre han ki yi
yisesim hɨram mar ke mɨtɨk menep te
kaki. Hɨrak ap kakrɨak menmen werek
werek au. Hi hetpiyem hentar hi ap hɨr
menmen miutɨp me menmen yapɨrwe yi
yɨrɨakem te God kai kaktɨp hɨram yaaim
werek werek au.

3 *Yi han ekitet kerek nɨpaa yi yinɨn
yemtau hɨm mau yaaim, yi hanhan yis-
esim werek werek. In ek yi eiweikɨn sip ei-
wet menmen enum, yi eiyises hɨm yaaim
mar ke nɨpaa yi yisesim, o au en, hi hɨre
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen, hi ap etpi
wɨ kerek hi anen. Hi anen erekyi yi mɨt
miyapɨr en menmen enum ehɨwaanki.

4 *Te mɨt han ne yi mɨt yeit wit Sadis
yi ap yɨrɨak menmen enum au. Yi
yaain yɨre klos kere mɨt neriuwetem ap
hapɨk mewim au. Yi mɨt yar ik maain
yi yaitikewa haiu mamriuwet menmen
yaaim mɨre hike mamu mamɨt. Maain yi
eirɨak menmen im eiyɨntar yi mɨt yaain
yises hɨm me God werek werek.

5 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit yi
eiyinɨn menmen enum mamnen mamri
han ki te God kakwisi yi eiriuwet klos mɨre
hike. Hi ap ahɨsak niuk mi mau tɨwei meit
wit ke God matɨp mɨt miyapɨr kerek hɨr
nisesik au. Maain hi ehɨt niuk mi atɨp God
Haai kaktike mɨt nɨrak ensel har ik: ‘Mɨt
in hɨr mɨt nises hɨm mai hɨr mɨt nai.’

6 “Yi mɨt eiyɨmtewem han ekitet werek
werek menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim
men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Filadelfia

7 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God nau neit wit Filadelfia. Ti ewis
hɨm matɨp mar ik:

“Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek hi
Mɨtɨk yaaik God kehimɨtena hi kɨrak hi
Haai ke menmen yaaim. Hi hetenen ki
mekre his mai hi hatɨp neimɨn hɨr nanɨno
nɨmɨn ke wit Jerusalem hak har ke nɨpaa
hɨrak mɨtɨk iuwe King Devit ketenenim
katɨp neimɨn nanɨno nɨmɨn wit Jerusalem
hɨrak kewik. Ki im emkaisiu weipɨr ke wit
yaaik Jerusalem hak keit wit ke God. Hi
ekaisiu weipɨr mɨt ap te hɨr naniyepetek
au. Hi aiyepetek te mɨt han ap te nankai-
siuwek taau. Hi kerekek hi hetpi hɨm mai
im:

8 *“Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Yi
eiyɨmtewem. Hi hari han ke mɨtɨk hɨrak
kar ke hi epei enke weipɨr te yi mɨt eino
eirer wit wit eiwepyapɨr hɨm me God. Mɨt
han ap te naniyepet weipɨr nanweni yi
eirɨak menmen im. Hi hertei yi ap yetenen
menmen mai iuwe au, kike keremem, te
yi yises hɨm mai werek. Yi ap yepakɨn yi
yisɨsa au. Yi yewepyapɨrem

9 *Yi eiyɨmtewem! Yi yertei mɨt hɨr
nererik nau wɨnak nekine hɨm me Moses.
Hɨr natɨp hɨr keriyen God kehimɨteni hɨr
nɨrak nentar hɨr ne weiwɨk me Isrel, hɨr
nises God werek werek. Hɨr au, Seten kari
han kɨr hɨr mɨt nɨrak. Hɨr nises menmen
enum me Seten. Maain hi anep mɨt in
hɨr nanɨnen nanwen ninɨp nanu menep
hɨt mi nantɨp hi hanhan heriuwi yi mɨt yi
keriyen nai. Hɨr mɨt en au.

10 *Maain wɨ enum mamnen te God
skelim mɨt miyapɨr ne tɨ te hɨr enweikɨn
sip enwet menmen enum hɨr enisesik. Me
wɨ im, hi naanmɨpri me menmen im yi
yayu werek yayɨntar yi epei yises hɨm mai
hi nɨpaa hetpiyem. Nɨpaa hi hetpi har

* **3:3** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4** Ju 23 * **3:5** Rev 7:9; Lu 10:20; Mt 10:32 * **3:7** Ais 22:22 * **3:8** Rev 2:2; 1Ko 16:9
* **3:9** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23, 60:14 * **3:10** Lu 21:19; 2Ti 2:12 * **3:11** Rev 2:10, 16

ik: “Mɨt nanrekyi enum yi einakɨn tokim eyisɨsa werek werek.

11 *Hi pɨke anen waswas. Yi wen eiyises menmen werek werek in yi yisesim te mɨt han kerek nisɨsa werek werek hɨr ap nanɨkrehɨr ke yi mɨt nanɨt menmen yaaim hi awetiyem te yi yaitikewa haiu mamu mamɨt wit ke God.

12 *Mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit hɨr naninɨn menmen enum mamri han kɨr, maain hi arekyor hɨr nanu nanɨt wɨnak ke God nanɨr ke teinɨk mɨtɨk hɨrak ketenen pak, hɨr mɨt nanu wɨnak yaaik God kewik ap te nanɨnaiwɨrek taau. Maain hi awis niuk me God kai ketike niuk me wit ke God kaiu emu yɨnk kɨr. Wit ke God kaiu hɨrak Jerusalem hak kerek maain kakɨkiuwe wit ke God kaknen. Hi awis niuk mai yaaim ham emu yɨnk kɨr. Menmen im meteikɨn yi mɨt nai.

13 “Yi mɨt eiyɨmtau han ekitet werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God nau neit wit Leodisia

14 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Leodisia. Ti ewis hɨm matɨp mar ik: “Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek Haai ke hɨm yaaim. Hi hewepyapɨr werek werek hɨm yaaim me God. Hi kerekek hi hɨrɨak menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni kerek nɨpaa God hanhan hɨram mamɨkrit mamnen. Hi kerekek hi hetpi hɨm mai im:

15-16 *“Hi hertei menmen yi yɨrɨakem, hɨram ap enum au te hɨram ap yaaim au yi yau ke nɨmɨn. Hi hanhan yi eiyisɨsa werek werek, o au en, yi eiweikɨn sip eiweto, te maain yi eiweikɨn han eiyisɨsa werek werek. Yi han kitet yi yisɨsa werek werek, te yi auye! Yi yau ke nɨmɨn te yi enun yar ke tɨpar sisi kike mekre sar mɨwaai wepni (o yanm) te hi eneini enikni eiyoke hɨm kai yaino tɨ.

17 *Hi eneini hentar menmen im. Yi yekre han ki han kitet yarik. Yi yatɨp, “Haiu mɨt metenen pewek mei yapɨrwe haiu mamɨr terwe yɨwir mas mentar menmen iuwe haiu meriuwe his maiu haiu mɨrɨakem. Haiu mau werek werek.” Te yi ap yertei han ki enuk kau werek werek au, te mɨt hɨr nertei hɨr hanhan neriuwi. Yi han ki ap yetenen menmen mai yaaim yapɨrwe. Yi yekre han ki yi yar ke mɨt enun hɨr nepu weinɨm ap netenen menmen au. Nanamɨr mi hɨram ap mɨr werek werek au, yi yar ke mɨt nanamɨr toto, yi yɨre mɨt klos au, hɨr nepu yɨnk weinɨk. Yi yau enum yar ik yekre han ki te yi yepɨtariyem.

18 *Hi hetpi hɨm manp. Yi einaaiwɨr pewek mi yi einen te hi eweti menmen mai yaaim hɨram yaaim minɨn pewek mamkaap han ki. Yi eiyɨt menmen im te han ki kaku werek werek. Yi eiyɨt menmen mai yaaim hɨram mɨre klos yaaim mɨre hike kerek eiwapɨn han ki yi eiriuwetem hɨram meteikɨn han ki hɨrak yaaik prar prar. Yi eiyɨt menmen mai yaaim hɨram mɨre nekip mɨt newisɨm mekre nanamɨr te yi pɨke eiyɨr menmen mai werek werek.

19 *Yi mɨt miyapɨr kerek hi han han heriuwi hi eni aiwep. Te yi einakɨn tokim eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyisɨsa werek werek te hi aiwep au.

20 *Yi eiyɨra. Hi herp weipɨr ke han ki eket teruk har ke mɨtɨk kerp weipɨr ke wɨnak ke mɨtɨk hak hɨrak keket teruk. Mɨt kerek hɨr nemtau hɨm mai hɨr nanɨnen nankaisiu weipɨr ke han kɨr hi ano nɨmɨn atikeri, haiu mamu han kiutɨp mamɨr ke mɨt hɨr nekiyan nau naam menmen.

21 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai naninɨn menmen enum nar ke nɨpaa hi hises hɨm me Haai kai God, hi hinɨn menmen enum, maain hi ewisi hɨr nanu yeno nantikewa nanɨt niuk iuwe naanmamre mɨt, nar ke nɨpaa God Haai kai kewisa hi etikerek wau yeno mɨrak.

22 Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau han ekitet menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

* **3:12** Rev 14:1, 21:2, 22:4; Esi 48:35; Ais 62:2, 65:15 * **3:14** Rev 1:5, 19:11; Kl 1:15 * **3:15-16** Rev 2:2; Ro 12:11 * **3:17** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Lu 12:21; Je 2:5 * **3:18** Ais 55:1; Rev 3:5, 4:4, 16:15 * **3:19** 1Ko 11:32; Rev 2:5 * **3:20** Jo 14:23; 1Jo 2:24 * **3:21** Mt 19:28

4

Mɨt neit wit ke God hɨr newenɨpi niuk mɨrak

1 *Jisas ketpo hɨm men mɨt iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nerer wit wit epei au, hi herenaan hɨr weipɨr ke wit ke God kewep hɨrak kɨhi. Hi hemtau mɨtɨk ketpo hɨm kar ke nɨpaa hi hinɨn hemtau hɨm kɨrak iuwe ketpo kɨre mɨtɨk ketenwo taur kewen ken yanɨmɨn. Hɨrak ketpo kar ik: "Ti eniu enen in hi ateiknut menmen maain mamnen."

2 *Hɨrak ketpo menmen epei au, God Hɨmɨn Yaaik ketenen hɨmɨn kai te hi hɨr yeno yaaim kerek mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe hɨr newi. Hi hɨr yeno kiutɨp, hi hɨr mɨtɨk hak kewik.

3 *Hi hɨr ninaan mɨrak hɨram mɨr mar ke nan yaaim jaspa kekite nan mɨre yɨwir konilian. Hi hɨpɨr menmen mɨre manpen kewep hɨm hɨram meweikɨn yeno me mɨtɨk iuwe. Menmen im mɨr mar ke nan yaaim emeral hɨram yinamɨn.

4 *Hi hɨr 24 yeno meweikɨn yeno me mɨtɨk iuwe. Yeno im hɨram yeno kerek mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr hɨr newim. Hɨr 24 mɨt iuwe hɨr nau yeno im. Hɨr neriuwet klos mɨre gol mau paan kɨr meteikɨn hɨr mɨt iuwe.

5 *Menmen mɨre nepni mewenɨn moke yeno kiutɨp ik men in men ein, mekite hɨm mɨram matɨp mesikeyaanmi. Hi hɨr si mar hispɨnak wik (7) hɨram mɨr meit yeno mɨrak. Si im hɨram Hɨmɨn Yaaik mar hispɨnak wik (7) me God.

6 *Menep yeno im, menmen iuwe mɨre wan eik mepu. Hɨram nemnok enum mɨre glas.

Hi hɨr menmen im nepei au, hi hɨr menmen tekyaait (4) hɨram mepu. Hɨram meweikɨn yeno me mɨtɨk iuwe men pɨnak men pɨnak men yinak men yinak. Menmen im tekyaait (4) hɨram mepu, nanamɨr yapɨrwe mau mitet ninaan mɨr, mau men yak mɨr.

7 Menmen ik kerek kepu hɨrak kinɨn kau menep hɨrak ninaan mɨrak mɨre pusi ke yaank wɨsenuk kinɨn sak, niuk mɨrak laion. Menmen ik kerek kepu, hɨrak kisesik keit yinak ik, hɨrak ninaan mɨrak hɨram mɨre bulmakau neniuk. Menmen keiyak kepu yinak eik, hɨrak ninaan mɨrak mar ke mɨtɨk. Menmen mɨkaru meit sip, hɨrak ninaan mɨrak mar ke hore hɨm keniuwe kau niu.

8 *Menmen im tekyaait (4) mepu, hɨram miutɨp yapɨr mar hispɨnak kiutɨp (6) mewi. Nanamɨr yapɨrwe mau merer yɨnk kɨr, han kɨnɨk yapɨr keit nɨmɨn. Wɨtaan wanewik hɨr ap nekintɨp au. Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk Iuwe God hɨrak wɨsenuk hɨrak yaaik yaaik ap kɨre menmen ham au, hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe. Nɨpaa hɨrak kepu ere in hɨrak kepu, maain hɨrak kakpau."

9 *Menmen tekyaait (4) im hɨram mepu, hɨr nine henye newenɨpi niuk me God Iuwe kerek kau yeno ke mɨtɨk iuwe. Hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik. Hɨr nine henye natɨp hɨrak iuwe, hɨr natɨp hɨrak yaaik.

10 *Menmen tekyaait (4) kerek hɨram mepu hɨram mine henye, te hɨr mɨt iuwe in nar 24 hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ menep ninaan me God kerek kau yeno mɨrak. Hɨr newenɨpi niuk mɨrak hɨrak God kerek kaku tipmain tipmain enum eik. Hɨr newɨr hat gol mɨr mɨwaai menep yeno mɨrak neteikɨn hɨrak iuwe kewetɨr menmen mɨrak iuwe te hɨr ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr han. Hɨr nɨwaai en hɨr nine henye natɨp nar ik:

11 "Ti Mɨtɨk Iuwe kaiu ti God. Ti Yaaik te haiu yapɨrwe mamwenɨpi niuk mit, haiu matɨp ti Yaaik, haiu hanhan ti ahinɨn naanemprai ehɨntar ti epei hɨrɨak menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni. Ti kerekek hanhan hɨram mepu te ti epei hɨrɨakem."

5

Jon kɨr tɨwei nɨpaa God keiyepetek

* **4:1** Rev 1:1, 10 * **4:2** Sam 47:8; Ais 6:1; Esi 1:26; Rev 19:4 * **4:3** Esi 1:28 * **4:4** Ais 24:23; Rev 3:18; 6:11 * **4:5** Rev 1:4, 8:5, 11:19, 16:18; Esi 1:13 * **4:6** Esi 1:5-10, 22; 10:14 * **4:8** Ais 6:2-3; Esi 1:18, 10:12; Rev 1:4-8 * **4:9** Rev 19:4; Dan 4:34, 6:26, 12:7 * **4:10** Rev 5:1, 7, 13, 6:16, 7:10, 15, 19:4, 21:5 * **5:1** Rev 4:2, 10; Esi 2:9-10; Ais 29:11

1 *Hi hɨr mɨtɨk kerek kau yeno me mɨtɨk
iuwe, hɨrak kentenen tɨwei nokik kekre
his yaaim mɨrak. Hɨr epei newis hɨm
mau ke pɨnak ke pɨnak. Hɨr epei newis
tɨrhin mar hispɨnak wik (7) neiyepetek,
hɨr newisyaan mewim te mɨt weinɨn han
ap te nankaisiu tɨwei ik nanɨwaankek au.
2 Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel wɨsenuk. Hɨrak katɨp hɨm iuwe
kitehi kar ik: "Keimɨn yaaik hɨrak kakwep
tɨrhin te kakɨnke tɨwei ik?"
3 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen nerer wit
wit me wit ke God, wit mɨt ne tɨ newi o wit
kerek mɨt nɨpaa naa hɨmɨn kɨr kewi, te hɨr
ap nɨnapɨn mɨtɨk kei kiutɨp hɨrak yaaik te
kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei ik.
4 Hi hɨkɨt yapɨrwe hentar hɨr ap nɨnapɨn
mɨtɨk kei hak hɨrak yaaik te kakwep tɨrhin
kakɨnke tɨwei kakɨr menmen mekrerek.
5 *Hi hɨkɨt te mɨtɨk iuwe kiutɨp kan
kewena ketpo kar ik: "Ti ap ekɨt. Ti ahɨr
mɨtɨk yaaik ik e kerek kinɨn naanmɨpre
mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak nepenyek
iuwe ke Devit ke weiwɨk miutɨp niuk
mɨram Juda. Hɨrak epei kinɨn men-
men enum te hɨrak yaaik kakwep tɨrhin
kakɨnke tɨwei ik e."

Jon kɨr mɨtɨk hɨrak ke God

6 *Hɨrak ketpo epei au, hi hɨr sak mau
yɨnk ke Mɨtɨk kewekɨn kɨre Sipsip hɨrak
kehimɨtan mɨtɨk ik hɨrak kaa kesak men-
men enum me haiu mɨt, hɨrak kerp menep
yeno me Mɨtɨk Iuwe. Menmen tekyaait
kerek hɨram mepu, hɨram metike mɨt
iuwe nar 24 mɨt hɨr neweiknɨwek. Hi
hɨr kom mɨre kom me bulmakau mar
hispɨnak wik (7) mau paan kɨrak meteikɨn
hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre menmen
yapɨrwe. Hi hɨr nanamɨr mar ke hispɨnak
wik (7) mau paan kɨrak. Nanamɨr im
hɨram mehimɨtan hɨmɨn yaaik hispɨnak
wik (7) kerek God keriuweti nen nerer wit
wit mɨt ne tɨ newi.
7 *Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak ken
keit tɨwei kekre his yaaim me Mɨtɨk Iuwe
kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe king.
8 *Hɨrak ken kakɨt tɨwei, mɨt iuwe nar 24
hɨr netike menmen tekyaait kerek hɨram
mepu, hɨr yapɨrwe newen ninɨp menep
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip ik. Hɨr niutɨp
niutɨp netenen menmen me henye mɨre
gita mekite dis me gol meriuwe menmen
mɨre paura mɨnɨn yaaim mekrerek ere
mau hɨm. Menmen im hɨram mehimɨtan
hɨm yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me God hɨr nitehi God em.
9 *Hɨr nine henye yaaim nɨpaa mɨt ni-
naam au. Hɨr natɨp nar ik: "Ti yaaik te
ti ahɨt tɨwei ik awep tɨrhin meiyepetek.
Ti yaaik arɨakem antar nɨpaa mɨt nitep ti
haa, te ti heriuwe hemkre mit mewen ti
pɨke heithis mɨt miyapɨr hɨr ne God. Ti
heithis mɨt miyapɨr ne weiwɨk yapɨrwe,
mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham yapɨrwe, mɨt
miyapɨr yɨnk mɨr ham ham, hɨr ne weiwɨk
yapɨrwe nau nerer wit wit me tɨ.
10 *Ti epei atorhis hɨr nɨre weiwɨk
miutɨp, hɨr nɨre mɨt pris ne God hɨr niutɨp
nɨrɨak menmen mɨrak nitɨwekhi hɨrak
kakɨkaap mɨt. Maain hɨr naanmamre mɨt
miyapɨr nanu tɨ."

Mɨt newenɨpi niuk me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip

11-12 **Hɨr nine henye epei au, hi
hɨwaainaan hɨr ensel enun yapɨrwe
yapɨrwe. Hɨr neweikɨn yeno iuwe me
God mekite menmen tekyaait kerek
mepu, hɨram mekite mɨt iuwe nar 24.
Hɨr neweiknor, hi hemtau hɨr nine
henye natɨp hɨm iuwe nar ik: "Sipsip ik
kehimɨtan Mɨtɨk kerek nɨpaa mɨt nakɨp,
hɨrak yaaik. Hɨrak yaaik kakɨt menmen
iuwe te kakinɨn naanmamre mɨt miyapɨr
netike menmen yapɨrwe. Hɨrak kakɨt
manmen yaaim yapɨrwe, hɨrak kakɨrtei
menmen yapɨrwe. Mɨt miyapɨr yapɨrwe
nantɨp hɨrak yaaik haiu hanhan hɨr
nanwenɨpi niuk mɨrak, hɨr natɨp hɨrak
iuwe keit menmen yaaim me God."
13 *Hi hemtau menmen hɨr netpim epei
au, hi hemtau menmen yapɨrwe meit
wit ke God, mau meit tɨ metike men-
men yapɨrwe mekre wan mekite men-
men yapɨrwe meit wit kerek mɨt naa

* **5:5** Jen 49:9; Ais 11:1, 10; Rev 22:16 * **5:6** Jo 1:36; Rev 1:4, 5:12, 13:8; Sek 4:10 * **5:7** Rev 4:2, 10 * **5:8** Rev 8:3-4, 14:2, 15:2; Sam 141:2 * **5:9** Sam 33:3, 40:3, 96:1, 98:1, 144:9; Rev 14:3 * **5:10** Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6, 22:5 * **5:11-12** Dan 7:10; Hi 12:22 * **5:11-12** Rev 5:6; 1Kro 29:11 * **5:13** Rev 4:2, 10

hɨmɨn kɨr kewiyen. Hi hemtau menmen yapɨrwe hɨr netpim natɨp nar ik: “God hɨrak kau yeno iuwe mɨrak, hɨrak kekite Mɨtɨk hɨrak kɨre Sipsip. Hɨrakɨt teit menmen iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe. Haiu yapɨrwe matɨp hɨrakɨt yaaikɨt, haiu mewenɨpi niuk mɨrakɨt, haiu matɨp hɨrakɨt iuwe teit menmen yaaim iuwe.”

14 Menmen yapɨrwe hɨram matɨp epei au, menmen tekyaait (4) kerek mepu hɨram matɨp mar im: “Menmen im yaaim.” Epei au, mɨt iuwe nar 24 hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ newenɨpi niuk mɨrakɨt.

6

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak kewep tɨrhin mau tɨwei

1 *Hɨr nine henye newenɨpiyet epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kehimɨtan mɨtɨk nɨpaa kaa kesak menmen enum maiu hɨrak keit tɨwei tɨrhin hispɨnak wik (7) mewik, hɨrak kewep hak. Hɨrak kewep hak, hɨrak kiutɨp ke menmen tekyaait (4) kerek hɨram mepu hɨrak katɨp hɨm iuwe kɨre nepni mewenɨn, hɨrak katɨp kar ik: “Ti enen!”

2 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr hos hak ke hike kiutɨp kan. Mɨtɨk keit wit ke God kau sip kɨrak hɨrak ketenen hɨne ke yipo henmik. Hɨr mɨt en newetɨwek menmen mar ke hore haam hɨrak kewɨrem mekiuwe sip kentar hɨrak mɨtɨk enuk iuwe kakno kakinɨn mɨt kaknɨp.

3 Hɨrak epei ken, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 2) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin hak kau tɨwei ik, hi hemtau menmen hak ke menmen kerek hɨram mepu, hɨrak katɨp kar ik: “Ti enen!”

4 Hɨra katɨp epei au, hos hak epei kan hɨrak kɨre ninɨk. Mɨtɨk hak keit wit ke God hɨrak kau sip kɨrak. Hɨr newetɨwek menmen iuwe te hɨrak kaknip mɨt nau nanɨnepan hɨr nanɨnep hɨras nani. Hɨr newetɨwek hɨne iuwe te hɨrak ken.

5 Hɨrak ken epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 3) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin hak kau tɨwei ik, hi hemtau menmen ham me menmen kerek mepu hɨrak katɨp kar ik: “Ti enen!” Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr hos kɨre nɨpɨak kan. Mɨtɨk hak keit wit kerek God kewik, hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak.

6 Hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak, hi hemtau hɨm nɨmɨn ke menmen tekyaait (4) kerek mepu, hɨrak katɨp kar ik: “Mɨt nansiuwe rais mɨre hike mekre wa hesnu kiutɨp kerekek nanɨt pewek me wok me wɨ miutɨp mererim. Mɨt nansiuwe rais mɨre braunpela mekre wa hesnu wikak keremem, te hɨr nanɨt pewek me wok wɨ miutɨp mererim. Te ti ap ehɨwaank wel mekite tɨpar wain.” Hɨrak ketpɨwekem epei au, hɨrak mɨtɨk kau hos hɨrak kɨnatɨn ken tɨ kakrɨakem kakisesim.

7 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 4) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin (namba 4) kau tɨwei ik, hi hemtau menmen ham me menmen tekyaait (4) kerek hɨram mepu, hɨrak kiutɨp katɨp: “Ti enen!”

8 *Hɨrak katɨp epei au, te hi hɨr hos hak kɨre kono kan. Mɨtɨk hak keit wit ke God kau sip kɨrak niuk mɨrak “Mɨt nani.” Mɨtɨk hak niuk mɨrak “Si enum tatɨn mɨt” hɨrak kau hos kisesik. Hɨr netpor hɨram yaaim te hɨrakɨt tatno tatnep mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp nerer wit wit. Hɨrakɨt tatɨnkeri nar ke weiwɨk tekyaait nerer wit wit te hɨrakɨt tatnep mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp nerer wit wit, hɨr nani. Hɨrakɨt tatnɨp tatɨr ik: Han nanɨnepan nani, han nanɨnap nani, han nɨnpɨ mamɨn nani, han miyak enum me yaank mamnɨp hɨr nani. Hɨr netpɨwekɨt nepei au, hɨrakɨt ten tɨntatɨn ten tɨ tɨrɨakem tisesim.

9 Hɨrakɨt epei ten, mɨtɨk keweikɨn kɨre sipsip kewep tɨrhin hak (namba 5) kau tɨwei. Hɨrak kewep tɨrhin epei au, hi hɨr hɨmɨn ke mɨt mɨnɨk kɨnaan kerek mɨt newepwar menmen newet God em. Nɨpaa mɨt in hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, te hɨr mɨt enun nanɨp naa. Hɨr naa nɨre sipsip mɨt nanɨp, te hɨr nan nau nɨnɨk kɨnaan im e.

10 *Hɨr nɨnɨk neit kɨnaan, hɨr nɨnap

* **6:1** Rev 5:1, 4:6 * **6:2** Sek 1:8, 6:1-6 * **6:8** Jer 15:1-3; Esi 5:12, 17, 14:21, 33:27 * **6:10** Rev 16:7; Diu 32:43; Sam 79:10

natɨp, “Mɨtɨk Iuwe God, ti yaaik, ti Haai
ke hɨm yaaim. Ewaai meruri te ti skelim
mɨt nau tɨ anɨp nanɨntar hɨr nɨpaa newep
haiu maa?”
11 *Hɨr natɨp epei au, God katɨp hɨr
nanɨt laplap mɨre hike nentar han kɨr
hɨrak prar prar. Hɨr nepei netɨwem, hɨrak
ketpor kar ik: “Yi wen eimerɨr wɨ meiyam
ere maain mɨt enun nanɨnep ni yinan
nantike mɨt han nisɨsa nar ke nɨpaa yi
hɨras yisɨsa hɨr niwep. Maain hɨr nanɨnep
mɨt kerek hi hehimɨteni te hi skelim mɨt
enum in anɨp.”
12 *Hɨrak katɨp epei au, Mɨtɨk keweikɨn
kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 6)
kau tɨwei ik. Hɨrak kewepim epei au, hi
hɨr tɨ kɨtanɨk wɨsenum. Hi hɨr wepni (o
yanm) keweikɨn kɨre nɨpɨak kar ke wa
yirak meket mesine mɨwaai tɨ. Wenke
kewis pakɨn te hɨrak kɨre hemkre.
13 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke
men tɨ mɨre hɨnaan herpek menepep
mɨwaai tɨ wɨ kerek yuwerep mɨniu man
menepepim.
14 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke men
tɨ epei au, hi hɨr nepni hɨremes mewen
men mɨsawɨn mɨre miyapɨr hɨr newen
hause nesenkekim men niutɨp. Mɨniu
(o neiyɨp) yapɨrwe kiutɨp kiutɨp kenke
kɨwaai tɨ mɨre meri mewen. Wit wan ki-
maam keketim hɨram yapɨrwe mewenɨn
mekre tɨpar.
15 *Menmen im epei man, te hi hɨr
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nau tɨ,
hɨr netike mɨt iuwe gavman, mɨt iuwe
ne ami, mɨt iuwe netenen pewek iuwe,
mɨt han niuk mɨr iuwe, hɨr mɨt yapɨrwe
nɨrɨak menmen ap neit pewek mererim,
hɨr mɨt han au nau werek werek. Hɨr
yapɨrwe nɨrɨr nen nɨsawɨn. Han nɨsawɨn
nekre mɨniu (o neiyɨp) o han iuwe me tɨ,
han nɨsawɨn nɨnɨk nan iuwe me mɨniu (o
neiyɨp).
16 *Hɨr nɨsawɨn neit ein hɨr hanhan
nitehi nan metike mɨniu hɨr natɨp nar
ik: “Haiu hanhan yi yayɨnke eiwep haiu
mami te yi eisonai te haiu ap mamɨr ni-
naan me God kerek kau yeno mɨrak iuwe,
hɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip
kerek han enuk keriuwai kakwep.
17 *Wi enum epei man te God skelim
haiu mɨt kakɨntar menmen enum haiu
mɨt mɨrɨakem. Neimɨn hɨr nepu hɨr naan-
mampre hɨras ne mɨtɨkɨt wiketeret kerek
hɨrakɨt han enuk tatnɨp? Taau!”

7

Mɨt ne Isrel nar 144,000 hɨr ensel ne God newis mak mau maat kɨr

1 *Maain hi hɨr mɨtɨkɨt ensel tekyaait
(4) terp teweikɨn tɨ mɨt newim. Hɨrakɨt
terp tewen nɨme te hɨram ap mɨniu meit
wit o wan au. Hɨram ap mɨniu menep nu
memenpep tɨwei au.
2 Hi hɨret epei au, hi hɨr ensel hak ke
God kerek kepu, hɨrak keke wit wepni
kokai kan, hɨrak ketenen mak ke God
kekre his mɨrak. Hɨrak kɨnap kenɨne hɨm
iuwe katɨp ensel tekyaait (4) kerek God
ketpɨwekɨt hɨrakɨt tatɨwaank tɨ mɨt newik
kekite wan.
3 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi ap
yayɨwaank tɨ o wan o nu mau tɨ ere haiu
ensel in haiu mamwis mak me God mamu
maat ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me God meteikɨn hɨr nɨrak te menmen
mamɨwaanki au. Maain yi yayɨwaank
menmen.”
4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨr
newis mak me God mau maat ke mɨt
miyapɨr. Hɨr netpo hɨr newis mak me God
mau maat ke mɨt miyapɨr ne Isrel nar ke
144,000 mɨt.
5 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Juda 12,000
neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Ruben
12,000 neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Gat 12,000 neit mak.
6 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Asa 12,000
mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Naptalai 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne
weiwɨk miutɨp me Manasa 12,000 mɨt neit
mak.
7 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Simion
12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk
miutɨp me Livai 12,000 mɨt neit mak. Hɨr

* **6:11** Rev 3:4-5, 7:9, 13, 19:14 * **6:12** Mt 24:29; Ap 2:20; Rev 8:12 * **6:13** Ais 34:4 * **6:14** Rev 16:20 * **6:15** Ais 2:10, 19, 21 * **6:16** Lu 23:30; Rev 4:2, 10 * **6:17** Joe 2:11; Nea 1:6; Mal 3:2 * **7:1** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3** Esi 9:4, 6; Rev 9:4 * **7:4** Rev 14:1, 3

ne weiwɨk miutɨp me Isaka 12,000 mɨt neit mak.
8 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Sebyulan 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk me Josep 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Bensamin 12,000 mɨt neit mak. Hɨr mɨt yapɨrwe in e hɨr neit mak me God mewi.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe newenɨpi niuk me God

9 *Maain, hi hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe te hi ap hewenhisi au. Hɨr nerer wit wit, yɨnk mɨr ham ham, hɨr ne weiwɨk ham ham yapɨrwe, hɨr natɨp hɨm ham hɨm ham yapɨrwe. Hɨr nerp ninaan me Mɨtɨk Iuwe kau yeno mɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip. Mɨt miyapɨr in hɨr namɨr laplap nokim mɨre hike, hɨr netenen wapnake mekre his mɨr meteikɨn hɨr ninɨn menmen enum.
10 *Hɨr netenen wapnake mekre his mɨr, hɨr nɨnap natɨp hɨm iuwe, "God kaiu kerek kau yeno mɨrak, hɨrak ketike Mɨtɨk kerek keweikɨn kɨre Sipsip hɨrakɨt epei tekepai pɨke tetaihis haiu mepu werek werek."
11 Mɨt yapɨrwe ensel nerp neweikɨn yeno me Mɨtɨk Iuwe ketike menmen tekyaait kerek hɨram mepu, metike mɨt iuwe nar 24. Ensel hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ menep yeno im newenɨpi niuk me God.
12 *Hɨr natɨp nar ik: "Haiu matɨp werek. Haiu han yaaik iuwe mamriuwe God kaiu. Haiu matɨp me menmen yaaim mɨrak. Hɨrak kerekek kertei menmen werek werek, haiu matɨp hɨrak yaaik. Hɨrak niuk mɨrak iuwe, hɨrak mɨtɨk enuk manp enuk kinɨn menmen yapɨrwe. Haiu hanhan menmen yapɨrwe hɨram mamwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik."

Mɨt nɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa manɨp neit tɨ te hɨr nepu werek

13 *Mɨtɨk iuwe kiutɨp nɨmɨn ke mɨt iuwe nar ke 24 hɨrak kan kitauhi kar ik: "Ti hertei mɨt ein kerek namɨr laplap mɨre hike? Hɨr nei ne nein? Hɨr neke nein nan?"
14 *Hi hewenhi hetpɨwek har ik: "Ti kerekek ti herteiri. Hi au." Hɨrak katɨp, "Mɨt miyapɨr in hɨr mɨt enun nepan hɨr nerekyor enum nanɨp naa. Hɨr nises hɨm me God werek werek, te menmen im hɨram mar ke hɨr nekemyet laplap mɨr meriuwe hemkre me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip te laplap mɨr hɨram mɨre hike enum meit meteikɨn han kɨr hɨrak yaaik prar prar.
15 *Hɨr wen nises hɨm me God mɨt nanɨp naa, te hɨr in ek hɨr nerp ninaan me God kau yeno mɨrak, hɨr wɨtaan wanewik hɨr nɨrɨak menmen mɨrak neit wɨnak kɨrak yaaik neit nɨmɨn en. Hɨrak God kerek kau yeno mɨrak hɨrak naanmampror.
16 *Maain hɨr ap nɨnpɨ mamɨn meiyam o hanhan nanɨm tɨpar meiyam nanu enum nanɨr ik ek au. Wepni (o yanm) ap kaknɨp o sɨwaan ap mamnɨp au.
17 *Hɨr nanu werek nanɨntar Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kerek kerp nɨmɨn me yeno me God, hɨrak naanmamror kɨre mɨtɨk naanempre sipsip. Hɨrak keriyei keri kakno wit kerek hɨtɨk tɨpar mɨwaai mekrerem. Mar im hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr hɨr hekrit hekrit hɨr han yaaik nanu nanɨt menmen yaaim. God kaksiunen wan tɨpar mau nanamɨr kɨr te maain hɨr ap pɨke nankɨt meiyam au."

8

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hispɨnak wik (7) mau tɨwei

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip pɨke kewep tɨrhin namba 7. Hɨrak kewep tɨrhin ik kau tɨwei, maain kike, menmen yapɨrwe meit wit ke God kekintɨp wɨre wɨre meit.
2 Menmen mekintɨp wɨre wɨre meit ere werek, hi hɨr ensel hispɨnak wik (7) kerek nerp ninaan me God. Hɨr nari taur hispɨnak wik (7) netenenim, maain hɨr netenwim nɨram.
3 *Hɨr neit taur hispɨnak wik (7) nepei au, hi hɨr ensel hak kan kerp menep

* **7:9** Rev 5:9, 6:11 * **7:10** Rev 12:10 * **7:12** Rev 5:12, 11:17 * **7:13** Rev 7:9 * **7:14** Mt 24:21 * **7:15** Rev 3:12 * **7:16** Ais 49:10 * **7:17** Rev 5:6, 21:4; Jo 10:11; Sam 23:2; Ais 25:8 * **8:1** Hab 2:20 * **8:3** Rev 5:8, 9:13; Eks 30:1-3

kɨnaan alta ketenen menmen mɨre mɨn
hɨram me gol. Mɨn im hɨram menmen me
metenen waniu (o win) maain hɨr si tatɨm,
si tɨwekre mɨram hɨram mɨnɨn yaaim.
Hɨrak keit waniu (o win) yapɨrwe, te hɨrak
kakɨsiyem mamriuwe hɨm kerek nɨpaa
mɨt nises God hɨr nitɨwekhi menmen
meriuwerem. Hɨrak kakɨsiyem kakɨntar
kɨnaan merp menep yeno God kewim te
hɨrak han yaaik keriuwerem.

4 *Hɨrak kesiyem, si tɨwekre mɨram,
metike hɨm nɨpaa mɨt nises God hɨr
nitɨwekhi menmen meriuwerem, hɨram
mɨniu menep ninaan me God me his me
ensel keit ninaan mɨrak.

5 *Si tɨwekre mɨniu men, ensel keit si
mau kɨnaan kewisɨm mekre mɨn me gol,
keteikɨn in ek God kemtau menmen mɨt
nɨnɨk kɨnaan nitɨwekhiyem hɨrak kaknep
mɨt kakriuwerem, hɨrak keiyɨm kewɨrem
men tɨ. Hɨrak kewɨrem men tɨ mɨt newik,
hɨram nepni mewenɨn mɨr mɨre si, si men
in men ein, menmen iuwe mepupu mekre
nepni, tɨ kɨtanɨk enuk.

Ensel tekyaait (4) te ensel hispɨnak wik (7) tetenwo taur mɨrakɨt.

6 Hɨrak ensel kewɨr mɨn mɨre gol men tɨ,
ensel nar hispɨnak wik (7) kerek netenen
taur, hɨr newis taur mau hɨm kɨr nanten-
wewim.

7 *Hɨrak ensel kiutɨp ketenwo taur kɨrak
te hawɨ kɨre ais ketike si hemkre mekr-
erem hɨram men tɨ. Ham miutɨp merer
wit wit me ham wikak merer wit wit me tɨ,
hɨram si taam te nu pɨnam metike yenkis
mewim hɨram si taam ere mesi.

8 *Menmen im man nepei au, hɨrak
ensel hak (namba 2) hɨrak ketenwo taur
kɨrak te mɨtɨk ensel hak kewɨr menmen
mɨre mɨniu (o neiyɨp) hɨram metnen mɨre
si men mɨripe wan. Ham miutɨp me
ham wikak me wan hɨram meweikɨn mɨre
hemkre.

9 Menmen yapɨrwe mepu mekre wan
kerek si mɨripe wan im meweikɨn mɨre
hemkre, hɨram yapɨrwe maa. Sip yapɨrwe
menterer wan kerek si mɨripe wan hɨram
mewaank meit.

10 Nepei au, hɨrak ensel hak (namba
3) ketenwo taur kɨrak, te hi hɨr men-
men mɨre hɨr mau nepni hɨram metnen
mɨre wapnake hɨram mɨnatɨn meke nepni
mɨripe mani metike hɨtɨk.

11 *Ham miutɨp me wikak me mani
yapɨrwe merer wit wit hɨram meweikɨn
mɨre tɨpar enum menip mɨt miyapɨr
nani merekir nin mɨre tiuwe hɨrɨp. Mɨt
miyapɨr yapɨrwe naa nentar hɨr naam
tɨpar enum im.

12 *Hɨr naam tɨpar enum epei au, hi
hɨr ensel hak (namba) ketenwo taur kɨrak.
Hɨrak ketenwewik te ham miutɨp me
wikak me wepni, wenke, hɨr, hɨram ap
mɨr au. Wepni (o yanm) ap kɨr mei miutɨp
me wɨ kerek hɨrak kɨr kau tɨ ik au. Wenke
ke wɨtaan ketike hɨr hɨram mises menmen
me wepni kɨrɨakem ap mɨr mei miutɨp me
wɨtaan.

13 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
hore hɨm keniuwe kau niu te hi han
kitet har ik: “Menmen enum mamnen.”
Hɨrak keniuwe kau niu hi hemtewek katɨp
hɨm iuwe kar ik: “Menmen enum men-
men enum menmen enum mamnen mɨt
miyapɨr ne tɨ mamɨwaanki me wɨ mɨtɨkɨt
ensel hɨrakɨt wikak tatenwo taur mɨrakɨt
mɨkaru.”

9

Ensel hak (namba 5) ketenwo taur kɨrak

1 *Hore hɨm keniuwe ken epei au, hi
hemtau ensel hak (namba 5) ketenwo taur
kɨrak. Hɨrak ketenwewik, hi hɨr saur
hak kɨnatɨn keke nepni kan tɨ. Hɨrak ke-
himɨtan mɨtɨk ensel hak. God kewetɨwek
ki me weipɨr hɨram mɨwapɨn hei enuk
kesikekre te hɨr mɨt ap te nanmunaan
nanɨr tɨ nɨmɨn ein au.

2 *Hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke hei enuk ik,
si tɨwekre iuwe mɨre mɨt nesi ni hɨram
mɨniu mekre hei man ere mɨwapɨn wepni
ketike nepni hɨram toto.

3 *Nepni hɨram toto, hi hɨr weise
meke si tɨwekre menetnen man tɨ. God
keweikɨnhis em hɨram menep mɨt mar ke
mispenepnam (o nɨkɨnpɨnepnam).

* **8:4** Rev 5:8 * **8:5** Lev 16:12; Eks 19:16-19; Rev 4:5, 11:19, 16:18 * **8:7** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:8** Eks 7:20-21 * **8:11** Jer 9:15 * **8:12** Rev 6:12-13 * **8:13** Rev 9:12, 11:14 * **9:1** Rev 20:1 * **9:2** Jen 19:28; Joe 2:2, 10; Eks 19:18 * **9:3** Eks 10:12, 15 * **9:4** Rev 7:3

4 *God epei ketpor kar ik: “Yi ap yaiyɨm
yenkis o nu tɨwei menmen yapɨrwe mewo
mau tɨ te yi yayɨwaankem au emɨt! Yi
einep mɨt kerek mak me God ap mau maat
kɨr, yi einɨp keriyen.
5 Yi einep mɨt in eiyɨwaanki me wenke
hispɨnak (5) keremem te yi ap einɨp nani
au emɨt!” Weise im menep mɨt te yɨnk kɨr
kenen (o meiyewor) mar ke henik manɨp
mɨnwo.
6 *Me wɨ weise mau tɨ, mɨt miyapɨr
yapɨrwe hanhan iuwe te nani, te God
kaknipi ap nani taau.
7-8 **Hi hɨr weise im hɨram menmen
mau yɨnk mɨr mɨre hos mɨt hɨr newɨr
menmen nɨwapɨnem nanɨno nantike mɨt
han nanɨnepan. Hi hɨr menmen mɨre hat
me gol mau paan kɨr. Ninaan mɨr mɨre
ninaan me mɨt, paan mɨr nokim mɨre
paan ke miyapɨr. Mekre hɨm mɨr hi hɨr
yehes mɨr hɨram iuwe mar ke sak nɨkɨn.
9 *Hi hɨr menmen mɨre nopen kike
mɨwapɨn han pank mɨram. Yapɨr mɨram
matɨp meniuwe mar ke hore haam
yapɨrwe meniuwe mariyaam yapɨr matɨp.
10 Hi hɨr ponik kɨr kɨre ponik ke
mispenepnam (o nɨkɨnpenepnam) nɨkɨn
kewik hɨr nenep mɨt neriuwerem. Hɨram
menep mɨt ere wenke hispɨnak (5) meri-
uwe ponik kɨr meriuwet nap mɨnwi.
11 Mɨtɨk iuwe kinɨn naanmamre
weise enum im hɨrak mɨtɨk iuwe kerek
naanmɨpre hei enuk kerek kesikekre te
hɨr mɨt ap nanɨr tɨ nɨmɨn ein au. Niuk
mɨrak me hɨm me Isrel “Abadon.” Niuk
mɨrak me hɨm Grik, hɨram “Apolyon” o
“Mɨtɨk enuk kewaank menmen.”
12 *Menmen enum im miutɨp mewaank
mɨt hɨram nepei au. Yi eiyɨrek! Hi hɨr
menmen enum wik mɨkaru epei mamnen
kerek hore hɨm nɨpaa ketpim hɨram mam-
nen.

Ensel hak (namba 6) ketenwo taur kɨrak

13 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hem-
tau ensel (namba 6) ketenwo taur kɨrak.
Epei au, hi hemtau hɨm me mɨtɨk katɨp
nɨmɨn ke kom tekyaait (4) kau kentar
kɨnaan me gol kerek ensel nɨman si men-
men mɨnɨn yaaim newet God em.
14 *Hɨrak katɨp ensel hak (namba 6)
kerek ketenwo taur, hɨrak ketpɨwek kar
ik: “Ti esiupan ensel tekyaait (4) enukɨt
kerek God nɨpaa kesenkikɨt hɨrakɨt tau teit
mani iuwe Yufretis. Ti esiupanet hɨrakɨt
tato.”
15 *Hɨrak ken kesiupanet hɨrakɨt ten
tehimɨtan hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ
nar weiwɨk wikak nerer wit wit, maain
hɨrakɨt tatnep mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp nerer wit wit. Nɨpaa God ke-
himɨtenikɨt hɨrakɨt tau teit temerɨr wenke
ik, wɨ im me tito im te hɨrakɨt tatrɨak
menmen im.
16 Hɨr ensel hɨr ninɨn, mɨt nɨrɨak men-
men mɨr hɨr nau hos nisesi. Hi hemtau
mɨtɨk hak katɨp hɨr yapɨrwe nɨre 200
milion mɨt.
17 Hi wen hɨtyak hɨr mɨt netike hos mɨr.
Hɨram marim: Mɨt han in netike hos hɨr
neriuwet ain mɨre ninɨm mau han pank,
han neriuwet ain mɨre yinamɨn, han mɨre
kono. Hos paan kɨr hɨrak kɨre pusi ke
yaank laion hɨrak wɨsenuk kinɨn sak niuk
mɨrak laion.
18 Si tɨwekre metike si, si me nan sulfa
meke hɨm mɨr man. Marim hɨr nenep mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp nerer
wit wit nɨpaa hɨr nehimɨtenor.
19 Hɨram menep mɨt meriuwe hɨm
kɨram keremem au. Hɨram menep mɨt
meriuwe hɨm ketike ponik kɨram. Ponik
hɨram mɨre manpen (o yenmik) paan
kewim te hɨr nenep mɨt neriuwe menmen
im hɨr naa neit.
20 *Hɨr nenep mɨt miyapɨr yapɨrwe
meriuwe menmen mɨr enum te mɨt
miyapɨr wen nau tɨ ap neweikɨn sip newet
menmen enum, nises hɨm me God au. Hɨr
ap neweikɨn sip newet tɨpir, teinɨk ninaan
me nu hɨr nimaam me gol o silva o nan
au. Menmen im hɨr newenɨpi niuk mɨr
hɨram ap mɨrɨak menmen kike au. Hɨram
ap mamɨr menmen o memtau menmen o
mekrit men in men ein taau.
21 Hɨr ap neweikɨn sip newet menmen
enum me tɨpir au, hɨr ap neweikɨn sip

* **9:6** Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * **9:7-8** Joe 2:4 * **9:7-8** Joe 1:6 * **9:9** Joe 2:5 * **9:12** Rev 8:13 * **9:13** Rev 8:3 * **9:14** Rev 16:12 * **9:15** Rev 8:7-12 * **9:20** Rev 16:9, 11; Ais 2:8, 20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23

newet menmen enum me hɨr nenep mɨt naa, menmen me nasi o nari miyapɨr his newenem nɨrɨran, o nekintɨp menmen. Au, hɨr wen nisesim nau neit.

10

Ensel kewet Jon tɨwei hɨrak ketɨwek kaak

1 Menmen im epei man, hi hɨr ensel hak wɨsenuk keke wit ke God kan. Napɨ mɨwapɨnek mar ke klos mɨt neriuwetem mɨwapɨn yɨnk kɨr, manpen (o yenmik) kewep hɨm kau paan kɨrak kau niu, nɨnaan mɨrak mɨr mɨre wepni, hɨt mɨrak merhɨhe mar ke si.

2 Hɨrak ketenen buk hak kike kekre his mɨrak hɨrak kewep (o keyi) kɨwaai. Hɨrak kewis hɨt yaaim mentar wan, hɨt henkik merp tɨ,

3 hɨrak in ek kɨnap kenɨne hɨm iuwe, hɨm kewen ken yanɨmɨn. Hɨrak kenɨne hɨm iuwe te nepni mewenɨn mar ke hispɨnak wik (7) matɨp hɨm.

4 *Hɨram matɨp epei au, hi hare ewis menmen im mamu tɨwei, te hi hemtau hɨm me mitɨk hak meke wit ke God man hɨrak ketpo kar ik: "Hɨm me nepni mewenɨn hɨram metpim ti ap ewisɨm mau tɨwei kit emɨt! Ti hɨsawɨnem ap ewepyapɨrem emɨt!"

5 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr ensel kerek nɨpaa kerp kentar wan metike tɨ, hɨrak kɨkɨam his yaaim mɨrak men niu.

6 *Hɨrak kɨkɨam his yaaim mɨrak men niu, hɨrak katɨp kar ik: "Hi hatɨp werek hekrehɨr ke God kerek nɨpaa kɨrɨak nepni, tɨ ketike wan, menmen yapɨrwe mewim, hɨrak kerek kaku tipmain tipmain enum eik. Hi hatɨp haiu ap mamerɨr wɨ meiyam mamnen au.

7 *Maain yi yayɨmtau ensel hak kar ke hispɨnak wik (7) hɨrak kaktenwo taur kɨrak, menmen God kɨrɨakem kɨsawɨnem hɨram epei au mesi. Nɨpaa God katɨp mɨt nɨrak profet menmen im hɨr newisɨm mau tɨwei. Te hɨram mamnen mar ke nɨpaa hɨrak ketpor."

8 Mɨtɨk ensel ik katɨp epei au, mɨtɨk keit wit ke God nɨpaa ketpo menmen, hɨrak pɨke ketpo hɨm ketpo kar ik: "Ti eno ehɨt buk kewep (o keyi) kɨwaai his yaaim me mɨtɨk ensel kerek kerp wan metike tɨ."

9 *Hɨrak katɨp epei au, hi hen hɨr mɨtɨk ensel hi hetpɨwek har ik: "Ti eweto buk kewep (o keyi) kɨwaai his mit." Hɨrak kewenhi ketpo kar ik: "Ti etɨwek ehɨk. Ti ehɨk hɨrak yaaik katɨn hɨm, te maain mekre tu kit hɨrak enuk hɨm sisi."

10 Hɨrak ketpo epei au, hi heit buk ik ke his me mɨtɨk ensel hi haak. Hi haak hɨrak yaaik katɨn hɨm kɨre hɨnaan, te maain hi haak henektɨn, hɨrak kekre tu kai enuk hɨm sisi kentar hɨm enum mekrerek maain mamnen mamnep mɨt.

11 Hi haak henektɨn, mɨtɨk ketpo kar ik: "Buk ik ti nepei haak hɨrak kakɨkepit te ti pɨke atɨp awepyapɨr hɨm me God me menmen yapɨrwe mamnen mɨt miyapɨr kerek natɨp hɨm ham hɨm ham nerer wit wit, yɨnk kɨr hak hak, hɨr netike mɨt iuwe nɨr naanmɨpror."

11

Hɨm me mɨtɨkɨt wiketeret ten tɨ tewepyapɨr hɨm me God

1 *Hɨrak ketpo epei au, hɨr neweto henmik netpo nar ik: "Ti eno enɨn mak ke wɨnak iuwe ke God keit tɨ ketike kɨnaan mɨt newepwar menmen newet God menmen menterim. Epei au, ti ewenhis mɨt miyapɨr kerek newenɨpi niuk me God neitai.

2 *Te ti ap enɨn mak ke nɨwa hɨram meit witeik meweikɨn wɨnak iuwe ke God au ekɨt! Ti ap enɨn mak ke nɨwa im mentar God kakwis mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nanɨnen wit Jerusalem me 42 wenke hɨr naanmamre mɨt nanu en, hɨr nanɨwaank menmen meitai.

3 Hi God awet mɨtɨkɨt wik tai menmen mai iuwe te hɨrakɨt tatno tatwepyapɨr hɨm mai. Hɨrakɨt tatmɨr laplap mɨre bek rais tatɨteikɨn mɨt hɨrakɨt yɨnk enuk teriuwe menmen enum mɨr te hɨrakɨt tatu tatwepyapɨr hɨm mai me tito wikak wenke hispɨnak kiutɨp (o 42 wenke).

4 *Mɨtɨkɨt wik it hɨrakɨt tɨre nu Oliv wik tetike lam wik kerek nɨpaa mɨtɨk profet

* **10:4** Dan 8:26, 12:4, 9 * **10:5** Diu 32:40; Dan 12:7 * **10:6** Nia 9:6; Sam 146:6 * **10:7** Dan 9:6, 10; Emo 3:7
* **10:9** Esi 2:8, 3:1-3 * **11:1** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2** Lu 21:24; Rev 12:6, 13:5 * **11:4** Sek 4:3, 11-14

Sekaraia ketpim, terp tɨ tɨrɨak menmen te
Mɨtɨk Iuwe God kerek kinɨn naanmɨpre
mɨt nau tɨ hɨrak kɨret.
5 *Mɨt han hɨr hanhan nanɨksɨp, si
mamɨke hɨm kɨrakɨt si tatɨn mɨt enun in.
Neimɨn hɨr nanɨksɨp hɨr nani nanriuwe si
enum im.
6 *Hi awisɨkɨt hɨram yaaim me hɨrakɨt
tatnip nepni te hawɨ ap kaknen me wɨ
hɨrakɨt terp tɨ tewepyapɨr hɨm mɨrakɨt.
Hɨrakɨt iuwe te hɨrakɨt tertei teweikɨnhis
tɨpar hɨram mɨre hemkre, o tatɨwaank
mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr nanɨnap nanri-
uwe menmen enum. Wɨ hɨrakɨt hanhan
tatrɨakem, hɨrakɨt tatrɨakem.

7 *Maain mɨtɨkɨt wiketeret hɨrakɨt
tatɨtɨp hɨm mɨrakɨt tatwepyapɨrem epei
au, tɨpir enuk keweikɨn kɨre miyak hɨrak
kakniu kakoke hei enuk kesikekre, hɨrak
kakniu kaknen kaktikeret tatnepakɨt
kakinɨnet kakɨksɨp tati.
8 *Hɨrak kakinɨnet kakɨksɨp tati, herwe
yɨnk mɨrakɨt mamwaai yayiwe ke wit
Jerusalem. Haiu matɨp tok piksa haiu
menewem wit Sodom o Isip mentar wit
im mɨt newi hɨr mɨt enun nepan ne
God. Hɨrak wit kerek Mɨtɨk Iuwe kɨr mɨt
newenkekik kau nu tentarakɨt.
9 Mɨt miyapɨr han natɨp hɨm ham hɨm
ham nerer wit wit kerek mɨt nau tɨ, hɨr
nanɨr herwe yɨnk mɨrakɨt me wɨ wikak
metike wɨ ham pɨnam kike. Hɨr ap nanwis
mɨt nanwisɨkɨt tatɨkre hei au nentar hɨr
han enuk neriuweret hɨr hanhan nan-
rekyɨwekɨt enum.
10 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ hɨr han
yaaik nanɨntar hɨrakɨt tati. Hɨr han
yaaik te hɨr nanrɨre nanwetan menmen
nanɨntar mɨtɨkɨt profet wiketeret hɨrakɨt
tewaank mɨt miyapɨr nau tɨ terekyor
enum hɨrakɨt taa.

11 *Hɨrakɨt tatwaai me wɨ wikak metike
wɨ ham pɨnam kike, God kaksiuwe nap
mamnen mamu mamɨkreret te hɨrakɨt
pɨke tatɨkrit tatɨrp. Hɨrakɨt pɨke tatɨkrit
tatɨrp, mɨt miyapɨr kerek nanɨret hɨr
nanɨpɨrpɨr wɨsenum.
12 *Hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum hɨr
nanɨmtau hɨm me mɨtɨk keit wit ke God
hɨrak kaktɨp kakɨr ik: "Yi wiketeret yi
einiu einen in." Hɨrak kakɨtpɨwekɨt mɨt
enun nepan nɨrakɨt nanɨret tatniu tatɨkre
napɨ tatno wit ke God.
13 *Hɨrakɨt tatno wit ke God, waswas
tɨ kaktanɨk wɨsenuk, pɨnak kiutɨp ke wit
kiutɨp hɨr nenke pɨnam mar hiswiyen
(10), hɨrak kakwep te mɨt miyapɨr nanɨr
ke 7,000 nani nanɨt ein. Mɨt han wen nanu
wit Jerusalem hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum
nanwenɨpi niuk me God kerek kau wit
kɨrak iuwe.
14 *Menmen im mamnen te menmen
enum namba 2 hɨram mamɨsi. Yi
eiyɨmtau. Maain kike menmen enum
namba 3 mamnen."

Ensel hak (namba 7) hɨrak ketenwo taur kɨrak

15 *Hɨrak ketpo menmen im epei au,
hi hemtau ensel hak (namba 7) ketenwo
taur kɨrak. Hɨrak ketenwo taur kɨrak, hi
hemtau hɨm me ensel neit wit ke God hɨr
nɨnap natɨp: "Mɨt miyapɨr nerer wit wit
nau tɨ, in ek Mɨtɨk Iuwe kaiu ketike Mɨtɨk
Krais kerek hɨrak kehimɨtanek ken kɨkaap
mɨt ne tɨ hɨrakɨt tatinɨn naanmamre mɨt
miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak kaku kakɨt tip-
main tipmain enum eik naanmamri."
16 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar
24 kerek nau yeno me mɨt iuwe menep
ninaan me God, hɨr newen ninɨp nɨwaai
newis maat ken tɨ newenɨpiyek.
17 *Hɨr newenɨpiyek natɨp nar ik:
"Haiu matɨp haiu han yaaik merwit. Ti
God kaiu mɨtɨk iuwe. Nɨpaa ti
hepu ere in ti hepu. Haiu han
yaaik mentar ti epei heit menmen
mit iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr
heriuwerem.
18 *Mɨt nerer wit wit hɨr epei han enuk
nerwit nentar in ek ti han enuk
heriuwi (o herweri). Wɨ epei man
te ti skelim mɨt miyapɨr kerek
nɨpaa naa. Wɨ in ti ewet mɨt
kerek nɨrɨak menmen mit netike
mɨt profet netike mɨt miyapɨr kerek

* **11:5** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6** 1Kin 17:1; Eks 7:17-20; 1Sml 4:8 * **11:7** Dan 7:21; Rev 12:17, 13:1, 7, 17:8 * **11:8** Lu 13:34 * **11:11** Esi 37:5, 10 * **11:12** 2Kin 2:11 * **11:13** Rev 8:5, 16:18 * **11:14** Rev 9:12 * **11:15** Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * **11:16** Rev 4:4, 10 * **11:17** Rev 1:4, 8, 15:3 * **11:18** Sam 2:1, 46:6, 115:13; Ro 2:5; Rev 10:7, 19:5, 20:11-13

newenɨpi niuk mit nises hɨm mit,
ti ewetɨr menmen. Hɨr mɨt niuk
iuwe, hɨr au weinɨn, ti ewetɨr men-
men mit yaaim. Wɨ epei man
te ti ehɨwaank mɨt miyapɨr kerek
newaank mɨt miyapɨr nau tɨ."

19 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr wɨnak iuwe
ke God keit wit kɨrak kewep kɨhi kerp
keit te hi hɨr bokis kontrak kehimɨtan hɨm
God nɨpaa kewet mɨt ne Isrel em, hɨrak
keit nɨmɨn kɨwaai yaain. Hi hɨr bokis
keit nɨmɨn kɨwaai yaain, hi hɨr nepni
mewenɨn hemtewem hɨram mewenɨn, hi
hɨr tɨ kɨtanɨk, hawɨ yuwerep mɨre ais man
tɨ.

12

Hɨm me mɨte wetike kɨrin enuk

1 Menmen im epei man, hi hɨr men-
men wɨsenum meit nepni. Hi hɨr men-
men mɨre mɨte. Hɨre weriuwet klos
mɨrius mɨre wepni mau yɨnk kɨre. Wenke
kau kɨnɨk hɨt mɨre, hɨre wewis hɨr mar
hiswiyen wik (12) mɨre hat kerek mɨt iuwe
hɨr nemun, hɨre wemun mau paan kɨre.

2 *Hɨre wepɨtu tu hɨmɨr ketnɨnɨwe
weteiknen wawine nɨkan te hɨre wenepɨp.

3 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
menmen ham wɨsenum meit nepni mɨre
kɨrin. Hɨrak yɨnk kɨrak kɨre ninɨk, hɨrak
paan kɨrak kar hispɨnak wik (7), kom mar
hiswiyen (10) mewim. Hɨrak kewis hat me
mɨt iuwe mar hispɨnak wik (7) mau paan
mɨrak im.

4 *Hɨrak kɨwaai ponik kɨrak keiyɨk kari
hɨr ham miutɨp me pɨnam wikak mau
nepni. Hɨram lain mɨram mar wik mepu
nepni, miutɨp au hɨrak keriyaam keiyɨm
ken tɨ. Hɨrak kerp menep ninaan me mɨte
wepɨtu kemerɨwe hɨre wawine nɨkan.
Hɨrak kemerɨwe wawine nɨkan te hɨrak
kakɨkɨp kakɨk.

5 *Maain hɨre sip newenep hɨre wine
nɨkan hɨrak kakinɨn naanmamre mɨt
miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit naanmam-
ror werek werek wɨsenum. Hɨre wine
nɨkan epei au, kɨrin kakɨkɨp kakɨk au. Hɨr
mɨt ensel ne God netɨwekhis neiyɨk nen
yeno kerek God kewim.

6 *Mɨte ip au wɨrɨr wen yaank weinɨk ap
mɨt newik au, wit kerek God nɨpaa epei
kenipek his yaaim te hɨre wawu werek
wawɨt en. Hɨr mɨt ensel nɨrak naan-
mamrewe me tito wikak metike wenke
hispɨnak kiutɨp (o 42 wenke).

7 *Hi hɨr menmen im epei au, mɨt ensel
neit wit ke God hɨr nenepan. Maikel ketike
mɨt ensel nises hɨm mɨrak hɨr netike kɨrin
ketike mɨt ensel enun nɨrak hɨr yapɨrwe
nenepan.

8 Hɨr yapɨrwe nenepan te kɨrin ketike
ensel enun nɨrak ap ninɨni au. Maikel
ketike ensel nɨrak ninɨni te hɨr ap newisi
nanu nanɨt wit ke God me wɨ meiyam au.

9 *Hɨr nepɨr kɨrin ketike ensel nɨrak
nɨnaaiwɨr wit ke God. Kɨrin, hɨrak man-
pen (o yenmik) ke nɨpaa enum eik kepu,
mɨt nenewek Seten, hɨrak kepno menep
ninaan me God kesiuwe hɨm katɨp God
haiu mɨt enun. Hɨrak mɨtɨk enuk kewises
mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ. Hɨr ensel
yaain ne God nepɨrek ketike mɨt ensel
nɨrak enun, hɨr newɨrek ketikeri nen tɨ.

10 *Hɨr newɨrek ketikeri nen tɨ, hi hem-
tau hɨm ke mɨtɨk keit wit ke God. Hɨrak
katɨp kar ik: "In ek God kaiu hɨrak ketai-
his hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe keriuwe
menmen mɨrak iuwe. Mɨtɨk kerek hɨrak
kehimɨtanek kan tɨ kɨkaap mɨt hɨrak keit
menmen iuwe me God, hɨrak Mɨtɨk Iuwe.
Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kentar mɨt ensel epei
nepɨr mɨtɨk enuk kerek wɨtaan wanewik
hɨrak kepnen menep ninaan me God ke-
siuwe hɨm katɨp God mɨt naiu yinan nau
tɨ kerek nises hɨm mɨrak hɨr enun.

11 Naiu yinan hɨr epei ninɨnek neriuwe
hemkre me Krais hɨrak kɨre Sipsip kerek
nɨpaa hemkre mewen men tɨ. Hɨm God
kerek hɨr netpim newepyapɨrem hɨram
mekepi te hɨr ninɨnek. Hɨr ap nɨnaain
nani te hɨr hanhan nanu tɨ au. Hɨr newis
mɨt enun nanɨp naa nentar hɨr nises God
hɨm mɨrak.

12 *Te yi mɨt yeit wit ke God yetike men-
men yapɨrwe yi han yaaik eiyu. Te yi mɨt
miyapɨr yetike menmen yapɨrwe me tɨ yi

* **11:19** Rev 8:5, 15:5, 16:21; Hi 9:4 * **12:2** Mai 4:10 * **12:3** Dan 7:7 * **12:4** Dan 8:10 * **12:5** Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rev 19:15 * **12:6** Rev 11:2-3 * **12:7** Ju 9 * **12:9** Lu 10:18, 22:31; Jen 3:1, 14; Rev 20:2 * **12:10** Jop 1:11; Sek 3:1 * **12:12** Ais 44:23, 49:13

naanmamre hɨras. Seten epei kakɨkiuwe kaknen tɨ han enuk wɨsenuk kakriwaank kakɨntar hɨrak kertei wɨ epei man menep te God kakɨwaankek kakwɨrek kakɨkre si."

13 Kɨrin kertei hɨr nepɨrek, hɨrak ken tɨ, hɨrak kekrit koyei mɨte kerek nɨpaa wine nɨkan hɨrak.

14 *Hɨrak koyei mɨte ip te kaaup au. Hɨr mɨt ensel newetɨwe yapɨr mei me hore hɨm te hɨre weiyɨm weniuwe wen yaank weinɨk mɨt ap newi au, hɨre waunaaiwɨr kɨrin enuk ek hɨre wen wawu wawɨt yanɨmɨn. Hɨre wawu wawɨt en tito wikak metike hawɨ hɨtan kiutɨp (o 42 wenke), hɨr naanmamprewe me menmen.

15 Hɨre wɨrɨr weniuwe wen, kɨrin kewep hɨm kɨrak, tɨpar wɨsenum mɨre mani mekiuwerek men. Tɨpar mekiuwerek men mises mɨte ip e, te sɨr mɨram mamnanep meiyɨp mamno hɨre wawi.

16 Sɨr mɨram mamnanep meiyɨp mamno, tɨ hɨrak kekepiye kewep te tɨpar mekiuwerek men nɨmɨn kerek nɨpaa kɨrin kenikɨnem meke hɨm kɨrak mɨnanep meiyɨp men.

17 *Tɨ kekepiye kewep te tɨpar men nɨmɨn kerek nɨpaa kɨrin kenikɨnem, hɨrak kɨrin han enuk wɨsenuk keriuwe mɨte ip, te hɨrak kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken kaknep nɨkerek han hɨre nɨpaa winen. Nɨkerek in hɨr mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr natɨp newepyapɨr hɨr nises hɨm me Jisas.

18 Kɨrin ken kerp tenhaan ke wan.

13

Miyak wiketeret tewepyapɨr hɨrekses

1 *Kɨrin kerp tenhaan me wan eik, hi hɨr mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak wɨsenuk hak kɨniu keke wan kan. Hɨrak kom mɨrak mar hiswiyen (10) mepu, paan mar hispɨnak wik (7) mewik. Hat me mɨt iuwe mar hiswiyen (10) mau kom mɨrak, niuk enum mau paan mɨrak mar hispɨnak wik (7). Niuk im hɨram hɨm enum metawɨn God.

2 *Miyak wɨsenuk kerek hi hɨrek keke wan kan, hɨrak yɨnk kɨrak kɨre pusi ke yaank niuk mɨrak lepat, hɨt mɨrak mɨre miyak enuk kinɨn sak niuk mɨrak bea, hɨm kɨrak kɨre pusi ke yaank kinɨn sak niuk mɨrak laion. Kɨrin kewetɨwek menmen mɨrak iuwe, hɨrak kewisɨk hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe mau tɨ.

3 *Hi hɨr paan kiutɨp ke miyak wɨsenuk nɨpaa menmen makɨp wɨsenuk te hɨrak kaki. Au, hɨram mekiwo hɨrak kepu werek. Mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨr sak mau paan kɨrak hɨr nepɨrpɨr natɨp hɨrak iuwe te hɨr nisesik nemtau hɨm mɨrak.

4 Mɨt miyapɨr newenɨpi kɨri nentar hɨrak kewet miyak wɨsenuk menmen mɨrak iuwe te kakinɨn menmen yapɨrwe mau tɨ. Hɨr newenɨpi miyak kektikerek nentar hɨr han kitet hɨrak iuwe. Hɨr natɨp nar ik: "Keimɨn hɨrak iuwe kɨre miyak enuk ik e? Keimɨn hɨrak iuwe te kakinɨnek kaktikerek tatnepakɨt? Taauye!"

5 *God kewis miyak enuk ik katɨp hɨm enum hɨrak ketawɨn God. Hɨrak kewisɨk hɨrak kinɨn naanmamre menmen yapɨrwe mau tɨ me tito wikak metike hawɨ hɨtan keiyak.

6 God kewisɨk te hɨrak kewep hɨm kɨrak katɨp enum hɨrak ketawɨn God, wit ke God ketike hɨr yapɨrwe kerek nau wit kɨrak.

7 *God kewisɨk hɨrak ketike mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr nenepan te hɨrak kinɨni. Hɨrak keit menmen iuwe te hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham hɨm ham, yɨnk kɨr ham ham hɨr ne weiwɨk yapɨrwe nerer wit wit.

8 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ nerer wit wit nanwenɨpi niuk me miyak enuk wɨsenuk. Te mɨt miyapɨr kerek nɨpaa God ap kɨrɨak tɨ ketike nepni wen au, hɨrak kewis niuk mɨr mau tɨwei mɨrak kehimɨteni hɨr nanu nantikerek, hɨr ap newenɨpi niuk me miyak ik au. Tɨwei ik hɨrak tɨwei ke Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip nɨpaa mɨt nakɨp hɨrak kaa.

9 Yi eiyɨmtau menmen mai! Neimɨn hɨr

* **12:14** Dan 7:25, 12:7 * **12:17** Rev 11:7, 14:12 * **13:1** Rev 12:3, 17:3, 7-12 * **13:2** Dan 7:4-6 * **13:3** Rev 17:8 * **13:5** Dan 7:8, 25, 11:36; Rev 11:2 * **13:7** Rev 11:7 * **13:8** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6, 17:8, 20:12, 15, 21:27 * **13:10** Jer 15:2, 43:11; Mt 26:52; Rev 14:12

nemtau hɨm im hɨr han ekitetim werek werek!
10 *Mɨt kerek God kehimɨteni mɨt han
hɨr nanwisi nekre wɨnak enuk, hɨr nanɨno
nanɨkre wɨnak enuk. Mɨt han kerek God
kehimɨteni mɨt han hɨr nanwaai hɨne me
his nanɨnɨp, maain hɨr nanwaai hɨne me
his nanɨnɨp nani keriyen. Mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm me God hɨr nanɨnakɨn
tokim nanises God werek werek nanɨntar
menmen enum im mamnen."
11 Menmen im epei man, hi hɨr tɨ kewep,
miyak wɨsenuk hak kɨniu tɨ kan niu ein.
Miyak ik kom mɨrak wik mau paan kɨrak,
hɨram mɨre kom me sipsip te hɨrak katɨp
enum kar ke kɨrin katɨp.
12 Miyak wɨsenuk kerek kises keiyak
kinɨn kan, hɨrak keit menmen mɨrak iuwe
kekrehɨr kɨrak kekepik kenip mɨt miyapɨr
nau nerer wit wit newenɨpi niuk me
miyak kerek nɨpaa menmen menep paan
kɨrak ketnen te kaki, au hɨram mekiwo
hɨrak kepu werek.
13 *Miyak kerek kɨniu tɨ kan, hɨrak
kɨrɨak menmen iuwe mɨt nɨrɨakem nɨpaa
taau. Hɨrak kɨrɨak menmen ham ham
yapɨrwe, hɨrak kari si meke nepni man
tɨ te hɨr mɨt miyapɨr nerp en nɨrek hɨrak
kɨrɨak menmen im.
14 *Hɨrak kewises mɨt miyapɨr yapɨrwe
nan nerer wit wit keriuwe menmen iuwe
miyak wɨsenuk kewisɨk hɨrak kɨrɨakem
menep ninaan mɨrak. Hɨrak kewisɨsorek
ketpor kari han kɨr keriuwerek te hɨr
nime nu ninaan mewim mar ke yɨnk ke
miyak kerek hɨne kenep paan kɨrak met-
nen kaki au hɨram mekiwo, hɨrak kepu
kepeit.
15 *Miyak kinɨn kan kewis miyak kerek
kisesik hɨrak kɨkɨak nu mɨre yɨnk ke
miyak kinɨn kan. Hɨrak kekrit kepu
kari nap. Yɨnk ik hɨrak kekrit kepu
kari nap hɨrak katɨp kɨre mɨtɨk. Mɨt
miyapɨr kerek nɨnapen newenɨpi niuk
mɨrak, hɨrak kaknipi hɨr nani.
16 Hɨrak kɨrɨak menmen ik ketike men-
men hak enuk. Hɨrak kenip mɨt miyapɨr
yapɨrwe niuk mɨr iuwe, niuk weinɨm, mɨt
kerek netenen pewek yapɨrwe, mɨt han au
hɨr nepu weinɨn, mɨt nɨrɨak menmen neit
pewek mererim, mɨt han au nɨrɨak men-
men me mɨt iuwe naanmɨpri nɨrɨakem
weinɨn. Hɨrak kenipi hɨr enwisyaan mak
emu his yaaim o emu maat kɨr.
17 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr ap newisyaan
mak me miyak enuk o namba mɨrak mau
his yaaim or maat kɨr, hɨr ap te nan-
siuwe menmen mɨr nanɨt pewek mam-
rerim o nanɨno nanwɨr pewek nanɨt men-
men taau.
18 Haiu han ekitet menmen im werek
werek. Mɨt miyapɨr kerek nertei menmen
werek werek, hɨr nanwenhis namba me
miyak enuk. Namba im hɨram niuk me
mɨtɨk. Namba im mɨrak hɨram mar 666.

14

Mɨt nar ke 144,000 nine henye

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak kerp
wit Jerusalem, niuk mɨrak ham mɨniu (o
neiyɨp) Saion. Hɨrak ketike 144,000 mɨt
miyapɨr kerek niuk mɨrak metike niuk me
Haai kɨrak God mau maat kɨr, hɨr nerp ein.
2 *Hi epei hɨri nerp ein, hi hemtau
menmen meke nepni man. Hɨram matɨp
hɨm iuwe mɨre hɨtɨk siurik me sɨrsɨr men
tɨ o mɨre nepni mewenɨn. Menmen hi
hemtewem hɨram mɨre mɨt hɨr nɨram gita
mɨr.
3 *Hɨr mɨt yapɨrwe nar ke 144,000 hɨr
nerp menep yeno kerek Mɨtɨk Iuwe God
kewik. Hɨr nerp ein nine henye hak yaaik
menep menmen tekyaait (4) hɨram mepu
hɨram metike mɨt iuwe nar 24. Mɨt han
nertei nine henye im au. Hɨr mɨt miyapɨr
keriyen nɨpaa God ketorhis ne mɨt nau tɨ.
4 *Mɨt miyapɨr in hɨr yaain nɨre mɨte
ap wɨwaai wetike mɨtɨk wen au, hɨr nises
God werek werek. Hɨr yaain nɨre mɨt ap
nari miyapɨr his newenem nɨrɨran au, hɨr
ap newenɨpi niuk me tɨpir enum o miyak
enuk au. God kerekek.
5 *Hɨr mɨt miyapɨr yaain. Hɨr ap natɨp
hɨm newisesik mei me wɨ hɨr nau tɨ au.

Mɨtɨkɨt ensel wikak tatɨp hɨm mɨrakɨt

* **13:13** Mt 24:24; 2Te 2:9-10 * **13:14** Rev 19:20; Diu 13:1-4 * **13:15** Dan 3:4-6 * **13:17** Rev 14:9, 11, 16:2, 19-20, 20:4 * **14:1** Rev 3:12, 7:3-4 * **14:2** Esi 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4** Ef 5:27 * **14:5** Sam 32:2; Sef 3:13

6 Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
mɨtɨk ensel hak keniuwe keke niu kan.
God epei keriuwetek kan tɨ kakwepyapɨr
hɨm yaaim mɨrak mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik. Hɨrak kan kaktɨp hɨm
im mamno mɨt miyapɨr hɨr yɨnk hak hak,
hɨr natɨp hɨm ham, hɨm ham, hɨr ne
weiwɨk yapɨrwe nau nerer wit wit.
7 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: "Yi einain
God eiyises hɨm mɨrak eiwenɨpi niuk
mɨrak eiyɨntar wɨ epei man te God
kakɨnke mɨt miyapɨr nau tɨ. Yi eiwenɨpi
niuk me Mɨtɨk Iuwe God kerek kewis tɨ
ketike nepni, wan metike mani, hɨtɨk,
heipun. Yi eiwenɨpi keiyak au ekɨt!
8 *Hi hɨrek epei kan ken, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak kisesik kɨnap katɨp kar ik:
"Eiyɨmtewek! Wit iuwe niuk mɨrak Ba-
bilon epei kewaank. Mɨt miyapɨr nau
wit Babilon hɨr epei nari han ke mɨt
miyapɨr nau nerer wit wit hɨr nisesi
nɨrɨak menmen enum newenɨpi niuk me
tɨpir, neweikɨn sip newet God. Mɨt nau
Babilon hɨr nɨre mɨte hɨre wetenen kap
wain mekrerem, hɨre wari han ke mɨt te
hɨr nanɨm te hɨr nanwaai nantikerep."
9-10 **Ensel ik epei kan ken, hi hɨr ensel
hak kɨkaru kekiuwe kan kɨnap katɨp kar
ik: "Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨpi niuk
me miyak enuk o nu mɨre yɨnk ke miyak
wɨsenuk o hɨr neit mak mau his mɨr o
maat kɨr, hɨr nanɨm tɨpar wain enum hɨm
sisi mekre kap me God. Wain im hɨram
mehimɨtan menmen enum God kakrɨak
mɨt em kakɨntar hɨr nenipek han enuk
wɨsenum. Mɨt narik God kakwisi nanɨkre
si metnen metike nan salfa mɨkap si, hɨr
yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor) wɨsenuk
te ensel yaain netike Mɨtɨk keweikɨn kɨre
Sipsip hɨr nanɨrp nanɨri hɨr nanɨkre si.
11 *Si tɨwekre me si kerek mɨrɨak
yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor), hɨram
mamno niu tipmain tipmain enum eik.
Mɨt miyapɨr kerek newenɨpi miyak enuk
ketike yɨnk kar ke yɨnk ke miyak enuk
o mɨt neit mak mɨrak mau his mɨr o
maat kɨr, si im mamnip yɨnk kɨr kaknen
(o mamiyewor) te si im hɨram ap mami
wɨtaan o wanewik au, mamu mamɨt te hɨr
mɨt miyapɨr nanu werek werek au."
12 *Menmen enum me miyak enuk
mamnen te mɨt miyapɨr nises hɨm me God
o nises hɨm me Jisas werek werek, hɨr
nanɨnakɨn tokim nanɨrp.
13 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm
me mɨtɨk ensel keit wit ke God katɨp kar
ik:
"Ti ewis menmen im mau tɨwei: Mɨt
miyapɨr kerek nises Mɨtɨk Iuwe
God, hɨr nani in ere maain te hɨr
han yaaik enu." God Hɨmɨn Yaaik
katɨp, "Hɨm im hɨram yaaim. Hɨr
nani nanɨnaaiwɨr menmen hɨr epei
nɨrɨakem, hɨr nanu yain yain. Hɨr
nanu yaain yaain nanɨntar men-
men nɨpaa hɨr nɨrɨakem hɨram
mamnen mamtikeri."

Ensel neithis mɨt miyapɨr neriyei neri nan God

14 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr napɨ kɨre
hike kau nepni. Hi hɨr napɨ kɨre hike kau
nepni, mɨtɨk kɨre Krais hɨrak kewik hɨrak
kekun hat gol ke mɨt iuwe kau paan kɨrak.
Hɨrak ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk.
15 *Hi hɨrek epei au, mɨtɨk ensel hak ket-
paan keke wɨnak iuwe ke God kan kenɨne
mɨtɨk kerek kau napɨ ketpɨwek hɨm iuwe
kar ik: "Ti ehɨt hɨne ke his kit ewaaiyek
eremir menmen. Wi epei man menmen
mau tɨ hɨram epei maa te ti eremir."
16 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kau
nepni hɨrak kɨwaai hɨne ke his kɨrak.
Hɨrak kɨwaai hɨne kɨrak keremir menmen
yapɨrwe mau tɨ.
17 Hɨrak keremir menmen mau tɨ, mɨtɨk
ensel hak keke wɨnak iuwe ke God ket-
paan kan, kɨre mɨtɨk kau nepni hɨrak
ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk.
18 Hɨrak kan witeik, ensel hak kerek
naanmɨpre si, hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan
kerek mɨt newepwar menmen newet God
em. Hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan kenɨne ensel
ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk ketpɨwek
hɨm iuwe kar ik: "Ti ewaai hɨne kit
eremirɨr waai wain nɨkim mɨram mau tɨ
entar nɨkim hɨram epei mewɨnki."

* **14:7** Rev 10:6 * **14:8** Ais 21:9; Rev 17:2, 18:2, 3; Jer 51:7, 8 * **14:9-10** Rev 13:12-17 * **14:9-10** Sam 75:8, 11:6; Ais 51:17, 22; Jer 25:15; Rev 15:7, 16:19, 19:20, 20:10, 21:8; Jen 19:24; Esi 38:22 * **14:11** Ais 34:10; Rev 13:12-17 * **14:12** Rev 13:10, 12:17 * **14:13** 1Ko 15:58; Hi 4:10 * **14:14** Dan 7:13 * **14:15** Joe 3:13; Mt 13:39-40

19 *Hɨrak katɨp epei au, ensel ketenen
hɨne ke his kɨrak kɨwaaiyek keremirɨr
nɨkim hɨram mewɨnki. Hɨrak keremirɨr
hɨram mewɨnki, hɨrak ketɨwem keiyɨm
ken kewɨrem mekre sar te hɨr mɨt
ensel neit henkɨp (o henpɨk) nesesim
tɨpar mamno. Sar im hɨram tok piksa
mehimɨtan God han enuk hɨrak kaknep
mɨt nau tɨ.
20 Hɨr neses nɨkim im mekre sar meit
menpɨn me wit. Hɨr nesesim, hemkre
meke sar hei kɨrak men mɨre mani kɨniu
men yanɨmɨn mar ke 320 kilomita. Hɨram
men mau niu mar ke waai mau teruk me
hos.

15

Ensel nar ke hispɨnak wik (7) netenen menmen enum mar hispɨnak wik (7).

1 *Hi hɨr menmen me hemkre epei au,
hi hɨr menmen ham iuwe meit wit ke
God. Hi hɨr mɨt ensel nar hispɨnak wik (7)
nanɨnep mɨt. Menmen im enum mamno tɨ
mamnep mɨt te maain God han enuk epei
au, menmen enum epei au mesi.
2 *Hi hɨr mɨt ensel epei au, hi hɨr men-
men mɨre wan hɨrak kɨre glas si merhɨhe
mekrerek. Hi hɨr wan metike mɨt miyapɨr
kerek epei netike miyak enuk, nu mɨre
yɨnk mɨrak ketike namba me niuk mɨrak,
hɨr netikeri hɨr nenepan, te mɨt miyapɨr
ninɨni nentar hɨr ap newenɨpi niuk mɨr.
Hɨr nerp menep wan hɨr netenen gita
kerek God kewtɨrem.
3 *Hɨr netenen gita hɨr nine henye nɨpaa
Moses mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen me
God hɨrak kewisɨm metike hɨm me Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip. Hɨr nine henye
natɨp nar ik:

"God kaiu Iuwe ti Mɨtɨk Enuk Manpenuk,
menmen ti hɨrɨakem hɨram yaaim
iuwe.
Ti kerek naanempre haiu mɨt metike men-
men yapɨrwe nɨpaa ein ere in ere
maain, ti hɨrɨak menmen yaaim
hɨram werek werek.
4 *Neimɨn hɨr ap nanwenɨpi niuk mit a?
Au, hɨr yapɨrwe nanɨnen nanwenɨpi niuk
mit. Hɨr nanwenɨpi niuk mit ti
kaiu Iuwe, nantɨp ti Mɨtɨk Enuk
Manpenuk nanɨntar ti kiutɨpen ti
kerekek wetpen enuk heit.
Te mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨnen
nanwenɨpi niuk mit nanɨntar hɨr
yapɨrwe nɨr menmen yaaim ti
herekyorem."

5 *Hɨr nine henye epei au, hi hɨr haau
iuwe mɨt nehimɨtanem hɨram me God keit
nɨmɨn ke wɨnak kɨrak kɨhi kerp yaain, hi
hɨr haau God kewim.
6 *Hi hɨr haau God kewim, te hi hɨr
ensel nar hispɨnak wik (7) kerek netenen
menmen enum mar hispɨnak wik (7) hɨr
neke wɨnak ke God netpaan nen. Hɨr
namɨr klos hɨram mɨrius mɨre hike mɨr
hɨmɨn. Ni mɨre gol meweikɨn han pank
kɨr.
7 *Hɨr epei nen witeik, te menmen
miutɨp me menmen tekyaait (4) kerek
mepu yeno me God, hɨrak kewetɨr mɨn
mar hispɨnak wik (7). God kerek kaku
tipmain tipmain enum eik, hɨrak wen
han enuk te han enuk mɨrak meweikɨnhis
mɨre tɨpar mɨwaai mekre mɨn im.
8 *Hɨram mɨre tɨpar mɨwaai mekre mɨn
im, si tɨwekre me menmen iuwe me God
metike menmen mɨrak merhɨhe hɨram
mɨwapɨn wɨnak ke God keit nɨmɨn. Hɨram
mɨwapɨn wɨnak ke God, keiyak kiutɨp
keit wit ke God ap te kakno nɨmɨn en
ere menmen enum mar hispɨnak wik (7)
eim kerek ensel nar hispɨnak wik (7) hɨr
netenenim hɨram epei au mesi.

16

Mɨt ensel neit menmen enum mekre mɨn neiyɨm nen newɨrem mamno tɨ

1 *Si tɨwekre mɨwapɨn wɨnak ke God,
hi hemtau hɨm me mɨtɨk hak kekrerek
katɨp hɨm iuwe kar ik: "Yi eiyɨt mɨn
kerek menmen enum me han enuk me
God meweikɨn his mɨre tɨpar mekrerem,
yi eiyɨm eino eiwenem emno tɨ."

* **14:19** Ais 63:3, Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1** Lev 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2** Rev 4:6, 5:8 * **15:3** Eks 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; 139:14, 145:17 * **15:4** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5** Eks 38:21 * **15:6** Rev 15:1 * **15:7** Rev 14:10 * **15:8** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Esi 44:4 * **16:1** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Esi 22:31; Sef 3:8 * **16:2** Eks 9:10; Diu 28:35; Rev 13:12-17

2 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak mɨtɨk ensel
kiutɨp kinɨn keit mɨn mɨrak keiyɨm ken
kewɨr menmen enum mekrerem men tɨ.
Hɨram men tɨ menep mɨt miyapɨr kerek
newenɨpi niuk me miyak enuk ketike
teinɨk mɨt nesipaak mɨre yɨnk kɨrak, hɨr
newis mak mau yɨnk kɨr. Hɨram menep
yɨnk kɨr ketnen hɨrak kenen (o meiyewor).
3 *Menmen im epei menep mɨt, hi hɨr
ensel hak (namba 2) kisesik ken kewen
menmen enum mekre mɨn hɨram men
wan iuwe. Men wan iuwe meweikɨn mɨre
herwe hemkrik te menmen yapɨrwe mau
mekre wan maa.
4 *Menmen yapɨrwe mau mekre wan
maa, hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba 3)
hɨrak kan kewen menmen enum mekre
mɨn mɨrak men mani metike hɨtɨk, hɨram
meweikɨn mɨre hemkre.
5 *Hɨram meweikɨn mɨre hemkre, hi
hemtau mɨtɨk ensel kerek naanmɨpre
mani metike hɨtɨk hɨrak katɨp kar ik:
“God ti kerekek ti yaaik. Nɨpaa ere in ti
hepu hepeit. Menmen enum ti hɨrɨakem
hewaank tɨpar hɨram meteikɨn ti yaaik.
6 *Ti yaaik hentar nɨpaa hɨr mɨt nau tɨ
nenep mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mit
netike mɨt profet nit hemkre mɨr mewen.
Te in ek ti heweikɨn tɨpar mɨre hemkre hɨr
nanɨm ti enɨp enrerim me menmen nɨpaa
hɨr nɨrɨakem.”
7 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm
ke mɨtɨk hak kerp kɨnaan kerek ensel
newepwar menmen newet God em, hɨrak
katɨp kar ik: “Mɨtɨk Iuwe God ti enuk
manpenuk. Menmen enum ti erekyorem
enɨp enrerim me menmen enum nɨpaa
hɨr nɨrɨakem, hɨram yaaim.”
8 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk en-
sel hak (namba 4) hɨrak kewen menmen
enum mekre mɨn kɨrak men wepni. Men
wepni te hɨram si taak mɨt miyapɨr yɨnk
kɨr.
9 *Hɨrak si taak yɨnk kɨr hɨr nene God
netpɨwek enum me menmen im manɨp
nentar God hɨrak kari menmen im man
menep mɨt. Hɨr nɨnapen neweikɨn sip
newet menmen enum hɨr nisesim, hɨr ap
newenepi niuk me God hɨrak Iuwe. Au,
hɨr nenerek wen nises han kɨr enuk.
10 *Menmen im epei man hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 5) kewen menmen
enum meke mɨn kɨrak men yeno kerek
miyak enuk kewim, te menmen mɨre
wɨtaan toto mɨwapɨn ti merer wit wit
kerek miyak enuk hɨrak naanmɨpre mɨt
miyapɨr. Wɨtaan toto mɨwapɨn tɨ merer
wit wit te mɨt miyapɨr nɨnakɨn nin kɨr
nentar yɨnk kɨr kenen (o meiyewor).
11 *Hɨr nɨnakɨn nin kɨr te hɨr han kitet
menmen enum mau yɨnk kɨr te hɨr nene
God neriuwerem. Hɨr ap neweikɨn sip
newet menmen enum au. Hɨr nises han
kɨr.
12 Menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 6) kan kewen men-
men enum mekre mɨn kɨrak men mani
iuwe Yufretis. Hɨram men mani Yufretis,
hɨrak kenke keweikɨn kɨre yayiwe te mɨt
iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ kerek
wepni kewep kn hɨr neke mani wi kɨrak
nanɨnen.
13 Mani Yufretis kenke epei au, hi hɨr
hɨmɨn enum wikak hɨram meweikɨn mɨre
pato o minaap. Hɨram metpaan meke hɨm
ke kɨrin, miyak enuk tetike miyak enuk
keiyak niuk mɨrak profet enuk kewisesik.
14 *Hɨmɨn im hɨram me herwe kerek
hɨram mɨrɨak menmen yaaim mirakel
nɨpaa mɨt nɨrem au. Hɨmɨn wikak im
men mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nerer
wit wit nau tɨ, hɨram mari han kɨr te
hɨr nererik nantike God nanɨnepan me wɨ
hɨrak God kerek hɨrak Iuwe Manpenuk
kehimɨtan mɨt hɨr nantikerek nanɨnepan.
15 *“Hi Jisas hi etpi! Hi anen waswas
me wɨ yi yepɨtariyem yar ke mɨtɨk enuk
kekintɨp menmen. Mɨt kerek hɨr naan-
mamre werek werek menmen maain
mamnen, hɨr han yaaik nanu. Hɨr ap yɨnk
enuk me menmen im mamnen mamre
mɨt kerek klos au hɨr ne puk weinɨk nen
witeik.”
16 *Hɨmɨn enum wikak meithis mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ, hɨr
nan nererik neit wit niuk mɨrak me hɨm
Hibru hɨram Amagedon.

* **16:3** Eks 7:17-21 * **16:4** Sam 78:44 * **16:5** Rev 1:4; Sam 119:137 * **16:6** Sam 79:3; Ais 49:26 * **16:7** Rev 15:3, 19:2; Sam 19:9 * **16:9** Rev 9:20-21, 16:21 * **16:10** Eks 10:22; Ais 8:22 * **16:11** Rev 9:20-21, 16:12; Ais 11:15; Jer 50:38 * **16:14** 1Te 5:2; Rev 19:6, 15, 19 * **16:15** Rev 3:3, 18 * **16:16** Het 5:19; Sek 12:11 * **16:17** Rev 16:1

17 *Hɨr nererik epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba 7) kewen menmen enum mekre mɨn kɨrak men mɨre nɨme. Epei au, mɨtɨk keke wɨnɨak iuwe ke God menep yeno me mɨtɨk iuwe, hɨrak ketɨp hɨm iuwe kar ik: "Menmen God kɨrɨakem kenep mɨt keriuwerem hɨram epei au meit."

18 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr nepni mewenɨn mari winen men ein men ein, hɨram mewɨnɨn wɨsenum tɨ kɨtanɨk wɨsenum. Nɨpaa God kɨrɨak tɨ ere in ap tɨ kɨtanɨk karik au. Ti kɨtanɨk hɨram minɨn tɨ me nɨpaa ein.

19 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wit iuwe Babilon kewep pɨnak pɨnak ere wikak, wit iuwe me wit yapɨrwe mewaank. God ap han kaa menmen enum mɨt ne Babilon nɨrɨakem te hɨrak han enuk kanɨp keriuwe menmen im, hɨrak kewaanki kɨre mɨt hɨr naam tɨpar si enum wɨsenum mɨnɨn hɨr nɨnap.

20 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te mɨniu (o neiyɨp) iuwe metike tɨ wit wan kimaak keketik, hɨram yapɨrwe mewep menke. Mɨniu (o neiyɨp) mewep menke mɨwaai, wit wan kimaak keketik mewep mɨnatɨn men mɨsawɨn mekre wan meit nɨmɨn.

21 *Menmen im wen mepnen, hi hɨr ais iuwe mɨre nan hɨram nɨmenum mɨre 50 kilogram hɨram meke nepni man menep mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨram mewaanki. Mɨt miyapɨr nene God nentar ais enum im kerek manɨp hɨram menmen enum enum.

17

Hɨm me mɨte enu wari mɨt his wewenem

1 *Menmen im man menep mɨt epei au, ensel kiutɨp ke mɨtɨkɨt ensel tar ke hispɨnak wik (7) kerek tetenen mɨn mar hispɨnak wik (7), hɨrak kan ketpo kar ik: "Ti etikewa euno hi ateiknut menmen enum God kakrɨak mɨte enu wari mɨt his wewenɨnem. Hɨre wehimɨtan wit iuwe kɨpwaai menep mani yapɨrwe.

2 *Mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨr netike mɨte ip hɨr neiyewewan. Hɨre wenip mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ hɨr nɨre mɨt epei naam tɨpar si enum hɨr netaritari. Hɨre wenipi narik neriuwe menmen hɨre wari han kɨr keriuwerem (te hɨr newenɨpi niuk me tɨpir enum)."

3 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak ketauhis hɨmɨn kai, hawɨr wen wiun wit weinɨk mɨt auri en. Hawɨr wiun en, hi hɨr mɨte piutɨp wau miyak wɨsenuk kɨre yɨwir. Niuk yapɨrwe mau yɨnk kɨrak te hɨram niuk enum matɨp enum metawɨn God. Paan mar hispɨnak wik (7) mewik, kom mar hiswiyen (10) mau menterim.

4 *Mɨte hɨre weriuwet klos mɨre wenip, klos mɨre ninɨm, hɨre weses weriuwe menmen yaaim me gol o pewek o wɨpe yehes. Hɨre wetenen kap me gol mekre his mɨre wauri han ke mɨt han weriuwerem. Menmen enum menip God han enuk metike menmen enum hɨre wɨrɨakem me wari mɨt his wewenɨnem hɨram mɨwaai mekre kap mɨre hɨram meweikɨn mɨre tɨpar.

5 *Hi hɨr niuk mau maat kɨre hɨram tok piksa hɨram matɨp mar im: "Mɨte ip e hɨre wehimɨtan wit Babilon Iuwe. Hɨre miye pe miyapɨr yapɨrwe nari mɨt his newenɨnem. Hɨre miye pe menmen enum yapɨrwe mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ hɨr nɨrɨakem."

6 *Hi hɨrep hɨre wetaritari wɨre mɨtɨk kaam tɨpar si enum wentar hɨre waam hemkre me mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God ketike hɨm me Jisas kerek newepyapɨr hɨr nisesik te mɨt nanɨp hɨr naa. Hi hɨrep te hi han kai kekrit hi han kitet har ik: "Hɨre peimɨn?"

7 *Hi wen han kitet mɨte ip, te mɨtɨk ensel ketpo kar ik: "Ti henmak te ti han kitet mɨte ip e yapɨrwe? Hi etput ewepyapɨr mɨte ip wetike miyak kerek hɨrak paan hispɨnak wik (7) kom mar hiswiyen (10), mɨte ip wau sip kɨrak, hɨr neimɨn.

8 *Miyak enuk ti epei hɨrek, hɨrak nɨpaa kepu tɨ te in ek au, hɨrak kɨnaiwɨrek. Hɨram menep te hɨrak kakɨtpaan kakɨke hei enuk kesikekre,

* **16:18** Rev 8:5 * **16:19** Rev 14:8, 10 * **16:20** Rev 6:14 * **16:21** Eks 9:24; Rev 11:19, 16:9, 11 * **17:1** Jer 51:12-13; Rev 17:15 * **17:2** Ais 23:17; Rev 14:8 * **17:3** Rev 13:1 * **17:4** Esi 28:13, 16; Rev 18:16; Jer 51:7 * **17:5** Rev 14:8 * **17:6** Rev 18:24, 19:2 * **17:7** Rev 13:1 * **17:8** Rev 11:7, 13:8; Dan 12:1

hɨrak kakno kakɨwaank kaki kakɨkrerek. Mɨt miyapɨr nau tɨ kerek God ap kewis niuk mɨr mau tɨwei mɨrak nɨpaa wɨ hɨrak ap kɨrɨak tɨ metike nepni wen au, mɨt miyapɨr in hɨr nanɨrek hɨr han kekrit. Hɨr han kekrit nentar miyak ik nɨpaa kepu tɨ te in ek au. Maain hɨrak pɨke kaku te hɨr nanɨrek nanɨpɨrpɨr.

9 "Mɨt kerek nertei menmen werek werek hɨr han ekitet menmen im. Paan mɨrak mar hispɨnak wik (7) hɨram wit iuwe kiutɨp mɨt nimaak kau mɨniu (o neiyɨp) mar hispɨnak wik (7). Mɨte ip wau sip kɨrak hɨre wau weit wit iuwe eik.

10 Paan hispɨnak wik (7) im hɨram mehimɨtan wit iuwe kiutɨp ketike mɨt iuwe hispɨnak wik (7) naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ. Mɨt iuwe hispɨnak (7) hɨr epei nen naa. Kiutɨp hɨrak wen kepu, keiyak ap kan naanmamre mɨt wen au. Maain hɨrak kaknen hɨrak kaku kike keremem.

11 Miyak enuk nɨpaa kepu tɨ te in ek au, hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke hɨr nar hispɨnak wikak (8) hɨrak ketike mɨt han en nar ke hispɨnak wik (7) hɨr ninɨn naanmamre mɨt miyapɨr nau tɨ. Maain hɨrak kakno kakɨwaank kaki.

12 *"Kom mar hiswiyen (10) ti epei hɨrem, hɨram mehimɨtan mɨt iuwe nar hiswiyen (10). Hɨr ap nɨre mɨt iuwe wen au, te maain hɨr nanɨt menmen iuwe nantike miyak enuk te hɨr naninɨn naanmamre mɨt miyapɨr nanu tɨ me wɨ mei kike.

13 Mɨt nar hiswiyen (10) hɨr nau han kiutɨp te hɨr nanwet miyak enuk menmen mɨr iuwe te hɨrak kakɨkrehɨr kɨr naanmamre menmen mɨr.

14 *Hɨr mɨt nar hiswiyen (10) nantike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨr nanɨnepan te hɨrak kaktike mɨt kerek hɨrak kari han kɨr kenɨnor hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr naninɨn mɨt enun in. Hɨr naninɨni nanɨntar hɨrak kerekek Mɨtɨk Iuwe kerek God kewetɨwek menmen mɨrak iuwe kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe nerer wit wit, hɨrak naanmamre mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr han."

15 *Mɨtɨk ensel ik hɨrak wen ketpo kar ik: "Mani tɨpar kerek ti hɨr mɨte enu wari mɨt his wewenɨnem hɨre wau menep in, hɨram mehimɨtan mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham hɨm ham, yɨnk kɨr hak hak, hɨr ne weiwɨk yapɨrwe nau nerer wit wit.

16 *Kom mar hiswiyen(10) mehimɨtan mɨt nɨpaa ti hɨri netike miyak enuk hɨr han enuk nɨnapen mɨte enu ip kerek wari mɨt his wewenorem. Hɨr nanɨnen nanri menmen mɨre yapɨrwe te hɨr nanwɨr mɨte wawɨ puk weinɨk wawu wawɨt. Epei au, hɨr nanip nanɨk yɨnk kɨre. Hɨr nanɨk yɨnk te hɨr nanman si menmen mei kike wen mepu.

17 Hɨr nanrɨak menmen enum im nanɨntar God kakri han kɨr te hɨr ap nertei hɨr nanises han kɨrak. Hɨr nepɨtari hɨr nanises han kɨrak hɨr nanu han kiutɨp hɨr nanwis miyak enuk naanmamror ere hɨm nɨpaa God ketpim hɨram mamnen.

18 Mɨte kerek ti epei hɨrep hɨre wehimɨtan wit iuwe kerek naanempre mɨt iuwe nau tɨ nerer wit wit."

18

God kewaank wit iuwe Babilon

1 Maain hi hɨr mɨtɨk ensel hak keke wit ke God kan. God epei ketpɨwek menmen mɨrak iuwe te menmen mewik merhɨhe mɨr wɨsenum men tɨ.

2 *Hɨrak kan kɨnap katɨp hɨm iuwe kar ik:

"Mɨte kerek wehimɨtan wit iuwe Babilon God kewaankep.
Hɨre epei waa. In ek herwe, hɨmɨn enum, tɨpir metike hore ham ham enum yapɨrwe menmen enum hɨram man mewik.

3 *Menmen im epei man mentar mɨt miyapɨr nerer wit wit epei newenɨpi niuk me tɨpir.
Hɨram mar ke hɨr netikerep nɨrɨran, hɨr naam tɨpar si enum mɨre.
Hɨram mar ke hɨr mɨt iuwe nerer wit wit nɨwaai netikerep.
Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe menmen neit pewek yapɨrwe nentar hɨre hanhan weit menmen yapɨrwe te hɨre wau werek werek wises han kɨre enuk."

* **17:12** Dan 7:24 * **17:14** 1Ti 6:15 * **17:15** Ais 8:7; Jer 47:2 * **17:16** Rev 18:8 * **18:2** Rev 14:8; Ais 13:21, 34:11; Jer 50:39 * **18:3** Rev 14:8

4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm ke
mɨtɨk hak keit wit ke God hɨrak katɨp kar ik:
"Yi mɨt miyapɨr nai. Yi eino eikeipɨn mɨte
enu eip e.
Yi ap eikiterep eirɨak menmen enum au
emɨt! Hi hɨnapen ap eiyuwep eitik-
erep au.
5 *Hi ehip entar menmen enum yapɨrwe
hɨre wɨrɨakem.
Menmen enum mɨre hɨram yapɨrwe mɨre
tiu mɨte wenipaam, te God epei
kɨrem ap han kaa rem."
6 *Hi pɨke hemtau hɨrak katɨp mɨt han
kar ik: "Yi pɨke eirekyɨwe menmen
enum mamɨr ke hɨre nɨpaa wɨrɨak
mɨt miyapɨr han em.
Te menmen miutɨp hɨre wɨrɨakem yi
eirekyɨwerem wik.
Hɨre nɨpaa weweti tɨpar si enum miutɨp
yi yaam, te in ek yi eiwetɨwe tɨpar
si enum wik hɨre wawɨm.
7 *Nɨpaa hɨre niuk mɨre hɨram iuwe hɨre
wises han kɨre wau werek werek.
Te in ek yi eirekyɨwe enum ere yɨnk kɨre
kakwo kakɨr ke nɨpaa hɨre wises
han kɨre wau werek werek.
Yi eirekyɨwerem mamɨr im eiyɨntar hɨre
nɨpaa watɨp hɨrehes war ik: 'Hi hau
in hi mɨte iuwe hinɨn mɨt miyapɨr
yapɨrwe. Hi ap hɨre mɨte kerek
mɨtɨk kɨre kaa kɨnaiwɨrep au. Hi
ap te han enuk ekɨt eriuwe menmen
taau.'
8 *Hɨre watɨp enum warik te menmen
enum im mamnip ep me wɨ miutɨp
keremem.
Hɨre waunap, hɨre waukɨt, hɨre nɨnpɨ
mami, mɨt han nanɨsi yɨnk kɨre
kekre si.
Menmen im enum mamnep wit Babilon
mentar mɨtɨk iuwe God kerek
kakɨnke mɨt miyapɨr newik, hɨrak
manpenuk wɨsenuk kakises han
kɨrak kakrɨakem."
9 *Maain mɨt iuwe kerek ninɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr
nanɨr si tɨwekre me yɨnk kɨre si taak.
Nɨpaa hɨr netikerep hɨr nises han kɨr hɨr
nau werek werek, te in ek hɨr nanɨrp te
hɨr han enuk nankɨtep.
10 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨntar hɨr
nɨnaain si menmen enum maaup. Hɨr
nanɨrp nankɨt nantɨp nanɨr ik: "Haai o!
Menmen im menep wit Babilon hɨram
enum. Ti wit iuwe niuk mit wɨsenum te
waswas menmen enum yi mɨt miyapɨr en
yi yɨrɨakem God keriwaank kenterim."
11 *Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe
menmen kago mɨr nanɨt pewek mererim
neit wit Babilon, hɨr nanɨrek nepei ke-
waank, hɨr nankɨtek nanɨntar hɨr mɨt
newik ap nanɨt menmen mɨr au. Hɨr epei
newaank.
12 *Menmen kago mɨr hɨram im: Gol,
silva, nan mɨrius yaaim, bis me pewek
iuwe, laplap yaaim mɨre hike, laplap
mei mɨre ninɨm metike yinamɨn metne-
nam, laplap slika. Nu ham ham hɨram
miutɨp miutɨp meit yaank mɨnɨn yaaim
metike menmen yapɨrwe mɨt nesipaam
me miyak elefan nɨkɨn mɨram o nu yaaim
me pewek nan iuwe, o ain, o bras, o nan
yaaik kewɨr mutmut.
13 Hɨr neit nu meruk yɨnk mɨram metike
nekip, siyak me niu, semi, yeirep, kono,
miyak wɨpɨnk, meruk o mir kerek mɨt
nesiyem hɨram mɨnɨn yaaim, tɨpar wain
metike gris, plaua metike rais, bulmakau,
sipsip, hos metike karis, hɨram metike mɨt
miyapɨr hɨr nɨrɨak menmen me mɨt ap
neit pewek mererim au.
14 Hɨr mɨt nerp en natɨp nar ik: "Nɨpaa
ti mɨte nɨhan enu wɨrau hanhan men-
men yapɨrwe, te in ek ti enu he mɨte.
Menmen yaaim mɨt newɨr pewek yapɨrwe
nantɨwem metike menmen yaaim ti heses
heriuwerem, hɨram epei men. Hɨram ap
pɨke mamnen te ti etɨwem taau."
15 *Mɨt kerek nesiuwe menmen mɨr
neit pewek mererim, hɨr nanɨrp yanɨmɨn
nanɨnapen menmen mamnɨp mamɨr ke
hɨram menep wit Babilon te hɨr nankɨtep.
16 *Hɨr nankɨtep nantɨp nanɨr ik: "Ke
miye o! Nɨpaa wit ik Babilon hɨrak yaaik

* **18:4** Ais 48:20; Jer 50:8, 51:6, 45; 2Ko 6:17 * **18:5** Jen 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6** Sam 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 * **18:7** Ais 47:7-9 * **18:8** Rev 17:16; Jer 50:34 * **18:9** Rev 17:2; Esi 27:30-35 * **18:10** Esi 26:17; Dan 4:30 * **18:11** Esi 27:36 * **18:12** Esi 27:12-13, 22 * **18:15** Esi 27:31, 36 * **18:16** Rev 17:4

kɨre mɨte kerek wamɨr laplap hike metike laplap ham mɨre ninɨm metike yinamɨn metnenam. Ti heses heriuwe gol, nan yaaim metike bis me pewek iuwe.

17 *Te in ek wasenum menmen yaaim yapɨrwe epei mewaank."

Mɨt kerek ninɨn naanmɨpre sip, hɨr nantike mɨt boskru kerek nɨrɨak menmen me sip, hɨr nantike mɨt nau sip o neit nan me menmen hɨr netɨwem mekre wan newet mɨt em, hɨr yapɨrwe nanɨrp yanɨmɨn nanɨr wit Babilon.

18 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨr wit Babilon si taak hɨr nantɨp hɨm iuwe nanɨr ik: "Ap wit kei yaaik kar ke ik e nɨpaa ere in taau."

19 Hɨr nanwen toni nankɨtek nantɨp nanɨr ik: "Haiu mamkɨt han tewenɨn wit iuwe ik e mamɨntar mɨt nerer wit wit kerek neriuwet sip mɨr man in, hɨr neit pewek yapɨrwe meriuwe menmen hɨr nesiuwerem man in. Te in ek wasenum wit yaaik ik kewaank."

20 *"Yi mɨt kerek yi yau wit ke God, yi han yaaik eiyu. Yi mɨt kerek God kehimɨteni yi yɨrɨak menmen mɨrak o yi profet yi yewepyapɨr hɨm mɨrak o yi mɨt miyapɨr kerek yi yises hɨm me God, yi han yaaik eiyu! God epei kɨrɨak wit Babilon enum kakrer menmen enum nɨpaa hɨr nerekyiyem."

21 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel wɨsenuk ken kekin nan wɨsenuk kewis pakɨn kɨre heipun. Hɨrak kekinɨk keiyɨk ken kewɨrek kekre wan kesikekre hɨrak katɨp kar ik: "Mar ke hi hewɨr nan ik ken kekre wan kesikre, te God kakɨwaank wit Babilon. Maain wit eik hɨrak pɨke kakɨkrit kaku taauye.

22 *Mɨt kerek nɨram gita nine henye o netenwo taur o nɨram heurek, hɨr maain ap nanɨnen nanrɨakem au. Mɨt kerek nɨrɨak menmen ham ham ap pɨke nanɨnen nanu wit Babilon au. Mɨt ap pɨke nemtau nan iuwe kakwen rais haas mɨram meit wit Babilon taau.

23 *Mɨt ap pɨke nanɨksiu si keiyak nanɨt wit Babilon taau. Mɨt ap pɨke nanɨmtau hɨm me mɨtɨk o mɨte hɨr nanɨtan. Mɨt kerek nan nesiuwe menmen kago mɨr, hɨr mɨt iuwe ne tɨ nerer wit wit. Yi mɨt ne wit Babilon, yi epei yari han ke mit miyapɨr nerer wit wit yeriuwe menmen enum me memipɨn yi yɨrɨakem."

24 *God kewaank wit Babilon kerek kehimɨtan wit iuwe yapɨrwe kentar hɨr nenep profet ne God netike mɨt miyapɨr nises hɨm mɨrak hemkre mɨr mewen mɨwaai tɨ. Hemkre mɨr metike hemkre me mɨt miyapɨr yapɨrwe ne tɨ hɨr mɨt nɨpaa nanɨp naa.

19

Mɨt miyapɨr neit wit ke God han yaaik nentar God kewaank wit Babilon

1 Maain hi hemtau menmen mɨre mɨt miyapɨr yapɨrwe neit wit ke God hɨr natɨp hɨm iuwe nar ik: "Haiu emwenɨpi niuk me God kaiu. Hɨrak kerekek epei ketaihis. Hɨrak niuk mɨrak iuwe hɨrak manpenuk wɨsenuk.

2 *God skelim mɨt nises menmen yaaim. Hɨrak epei skelim mɨte enu kerek wari mɨt his wewenɨnem. Hɨre wewaank mɨt miyapɨr ne tɨ yapɨrwe weriuwe menmen enum hɨre wɨrɨakem. God kaaup kerer menmen enum nɨpaa hɨre wɨrɨak mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak. Hɨre wanɨp naa."

3 *Hɨr pɨke natɨp neteipim nar ik: "Haiu emwenɨpi niuk me God. Si tɨwekre me wit Babilon hɨram mamno niu tipmain tipmain enum eik."

4 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar 24 kerek nau yeno me mɨt iuwe, hɨr netike menmen tekyaait (4) kerek mepu hɨr newen ninɨp nitehɨr nau tɨ menep ninaan me God kerek kau yeno kɨrak. Hɨr natɨp nar ik: "Hɨram hɨm yaaim haiu emwenɨpi niuk mɨrak."

5 *Hɨr natɨp epei au, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk hak kerp kɨrapɨt yeno me God hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: "Yi mɨt miyapɨr niuk iuwe o niuk weinɨm kerek yises hɨm

* **18:17** Esi 27:27-29 * **18:18** Esi 27:32 * **18:20** Ais 44:23; Diu 32:43; Jer 51:48 * **18:21** Jer 51:63-64; Esi 26:21 * **18:22** Ais 24:8; Esi 26:13 * **18:23** Jer 7:34, 16:9, 25:10; Ais 47:9 * **18:24** Jer 51:49; Mt 23:35; Rev 17:6 * **19:2** Rev 6:10, 16:7 * **19:3** Rev 14:11 * **19:4** Rev 4:2, 10 * **19:5** Sam 22:23, 134:1, 135:1; Rev 11:18

me God yi hanhanek. Yi eiwenɨpi niuk mɨrak.”

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip keit mɨte, te hɨr yapɨrwe nererik naam menmen

6 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nererik natɨp hɨm iuwe nar ke mani sɨr menep o nepni mewenɨn. Hɨr natɨp hɨm iuwe nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk me God. Hɨrak kerekek Manpenuk Wɨsenuk hɨrak kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe.

7 *Haiu han yaaik emu emwenɨpi niuk mɨrak mamɨntar Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kakɨt mɨte pɨrak hɨr nanɨtan. Hɨre epei wemani menmen mɨre.

8 *Hɨr mɨt ensel newetɨwe laplap yaaim mɨre hike hapɨk mewim au te hɨre waumɨr.” (Laplap yaaim mɨre hike hɨram menmen yaaim kerek mɨt miyapɨr nises hɨm me God hɨr nɨrɨakem.)

9 *Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk ensel kerek kerp ketikewa hɨrak ketpo kar ik: “Ti ewis menmen im. Mɨt miyapɨr kerek God kenɨnor nanɨnen nanɨm menmen me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kakɨt mɨte pɨrak, hɨr han yaaik nanu.” Hɨrak wen ketpo, “Hɨm im hɨram hɨm me God hɨrekes.”

10 *Hi hemtau menmen hɨrak ketpo, te hi ewen ninɨp hitehɨr ewenɨpi niuk mɨrak. Hɨrak kewena ketpo kar ik: “Ti ap ewenɨpi niuk mai au emɨt! God kerekek. Hi hɨrɨak menmen me God har ke ti etike nit yinan kerek yises hɨm me Jisas yewepyapɨr hɨm mɨrak yatɨp mɨt em. Menmen Jisas kewepyapɨrem, hɨram menmen mɨkaap mɨt profet natɨp newepyapɨr hɨm me God.”

Hɨm me mɨtɨk kau hos kɨre hike

11 *Hɨrak ensel ketpo menmen epei au, hi hɨr weipɨr ke wit ke God kenke, hos hike kerp en. Mɨtɨk kau sip kɨrak hɨr nenewek niuk mɨrak “Mɨtɨk kerek naanmɨmpre menmen mɨrak werek werek.” Hɨrak ketike mɨt hɨr nanɨnepan, hɨrak

12 *skelim mɨt, hɨrak kises menmen yaaim kɨrɨakem keremem. Nanamɨr kɨrak hɨrak kɨr kɨre si keteikɨn mɨt hɨrak kertei menmen mekre han kɨr. Hat yapɨrwe me mɨt iuwe hɨram mau paan kɨrak. Niuk mɨrak ham mau maat kɨrak te mɨt neiyan ap nerteiyem au. Hɨrak kɨrak kerekek.

13 *Hɨrak kamɨr laplap nokim kerek nɨpaa hɨr newermaam mekre hemkre. Hɨr ne wit ke God nenewek niuk mɨrak “Hɨm me God.”

14 Mɨt yapɨrwe ne ami ne wit ke God hɨr nisesik nau hos mɨre hike yapɨrwe namɨr laplap yaaim mɨre hike hapɨk mewim au.

15 *Hi hɨr hɨne ke his nokik tɨknuk enuk koke hɨm mɨrak kan. Hɨrak kaknep mɨt miyapɨr nerer wit wit kakriuwerem. Epei au, hɨrak kakinɨn naanmamror wɨsenum te mɨt han ap nanɨkrehɨr kɨrak taau. Hɨrak taau. Hɨrak naanmamror kakɨr ke mɨtɨk ketenen paap keiyɨk naanmɨmpre bulmakau. Hɨrak kakinɨn mɨt yapɨrwe kakɨwaank mɨt kerek ap nises God kakɨr ke mɨtɨk keit henpɨk (o henkip) keiyɨm kekpep yɨwir kekre sar kehimɨtan God hɨrak han enuk keriuweri.

16 *Hɨm ham mau laplap mɨrak, mau hɨt naap kɨrak matɨp hɨm miutɨp marik: “Mɨtɨk ik hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ.”

Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe.

17 *Hi hɨrek epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kerp nɨmɨn ke wepni kenɨne hore yapɨrwe kerek meniuwe mau niu, kenɨnewem keriuwe hɨm iuwe hɨrak katɨp kar ik: “Yi hore yi yainen eikiyan eiyɨt niutɨp yi eiyɨm menmen God kakrimaniyem.

18 Yi einen eiyɨm naan me mɨt yapɨrwe. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre ami, mɨt iuwe ne ami kerek nises han kɨr, hɨr netike mɨt weinɨn nekepi nenepan, mɨt iuwe, mɨt weinɨn, mɨt nepu werek, mɨt han nɨrɨak menmen me mɨt iuwe naanmɨpri. Hɨr naan kɨr ketike naan me hos metike mɨt newim, menmen yapɨrwe.”

* **19:6** Rev 11:15, 14:2, 15:3 * **19:7** Rev 21:2 * **19:8** Ais 61:10 * **19:9** Mt 22:2-3 * **19:10** Ap 10:25-26; Rev 22:8-9 * **19:11** Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12** Rev 1:14, 2:17 * **19:13** Ais 63:1-3; Jo 1:1, 14 * **19:15** Rev 1:16, 4:8, 12:5, 14:19-20, 21:22 * **19:16** Rev 17:14 * **19:17** Esi 39:17-20

19 **Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak enuk ketike profet enuk kewenɨn hɨm menmen kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe nɨpaa mɨt nɨrem au kɨkaap miyak wɨsenuk keriuwerem. Hɨrak kɨkaap miyak enuk keriuwerem kari mɨt miyapɨr han kɨr te hɨr neit mak mɨrak mau yɨnk kɨr, hɨr newenɨpi nu hɨr nimaak nar ke miyak enuk.

20 *Hɨrakɨt wen tepu te hɨr netɨwekɨthis newɨret ten tekre hei iuwe mɨre wan si metnen meriuwe nan sulfa mekrerek.

21 *Te mɨt han kerek netikeri nenepan, Mɨtɨk Iuwe kerek kau hos, hɨne keke hɨm kɨrak kan kanɨp kenepi. Hɨrak kan kanɨp kenepi, hore man maak yɨnk kɨr ere tu iuwe.

20

Seten kau kekre hei 1,000 tito

1 *Hi hɨr hore maak yɨnk kɨr epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kekiuwe wit ke God kan. Hɨrak kekiuwe wit ke God kan ketenen ki metike sen ain wɨsenum. Ki hɨram me mɨkaisiu weipɨr ke hei enuk wɨsenuk kesikekre.

2-3 **Hɨrak kan keithis kɨrin kerek niuk mɨrak ham mar im: "Manpen (o yenmik) ke nɨpaa, hɨrak Seten, hɨrak mɨtɨk enuk kerp menep ninaan me God kesiuwai hɨm." Hɨrak mɨtɨk ensel ketɨwekhis kinɨnek kesenkekik keriuwe sen ain kewɨrek ken kekre hei. Kewɨrek ken kekre hei kesikekre, hɨrak keiyepet weipɨr kehɨruwek hit tokim me tito 1,000. Hɨrak kehɨruwek hit tokim te Seten ap kakno ein ein kakri mɨt miyapɨr han kɨr kakwisɨsorek ere 1,000 tito hɨram epei au. 1,000 tito hɨram epei au, maain hɨrak kaknaipɨsek kakno ein ein me wɨ kike.

4 *Epei au, hi hɨr yeno me mɨt iuwe. Mɨt han newim. God kewisi hɨr skelim mɨt. Hi hɨri netike hɨmɨn ke mɨt miyapɨr kerek mɨt nerekir teruk kɨr kewen keket kentar hɨr ap newenɨpi niuk me miyak enuk o menmen hɨr nesipaam mau his o maat kɨr au. God kɨkɨan hɨr nekrit nau, hɨr nantike Krais hɨr naninɨn naanmampre mɨt miyapɨr me 1,000 tito.

5 Mɨt han ap nises God nɨpaa epei naa, hɨr ap pɨke nanɨkrit in au. Maain 1,000 tito hɨram epei mamnen, hɨr pɨke nanɨkrit. Im em hɨram namba wan taim God kɨkɨan mɨt miyapɨr nɨpaa naa te hɨr pɨke nekrit nepu.

6 *Mɨt miyapɨr kerek God kinɨn kɨkɨan te hɨr nekrit nau, hɨr mɨt yaain, hɨr han yaaik nanu. Hɨr han yaaik nanu nanɨntar hɨr ap pɨke nani nanteipim nanɨno nanɨkre si au. Hɨr nanre mɨt pris kerek newepwar menmen nanwet God kaktike Krais em, hɨr nantike Krais naninɨn naanmampre menmen me 1,000 tito.

God kewaank Seten hɨrak kewɨrek kekre si enum

7 Maain 1,000 tito hɨram epei au, mɨtɨk ensel hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke hei kesikekre kesiupan sen ain kaknaaiwɨr Seten kakno.

8 *Hɨrak kakno kakwenɨn hɨm mɨt miyapɨr yapɨrwe ne tɨ nerer wit wit, nanɨnen wit iuwe Gok ketike Megok. Hɨrak kakwenɨnor hɨm te hɨr nanɨnen nanrerik nantike mɨt han nanɨnepan. Mɨt ne ami nɨrak hɨr nanɨre tenhaan ke wan hɨr yapɨrwe.

9 *Hɨr nanɨke tɨ nanɨno yanɨmɨn nanweikɨn wit Jerusalem kerek mɨt miyapɨr ne God nanwik, wit kerek God hanhanek. Hɨr nanweiknor nanɨnɨp te si mamɨnke mamke wit ke God mamnen si tatɨn mɨt ne ami in.

10 *Si tatɨn mɨt ne ami in, te God kakɨthis Seten kakwɨrek kakno hei o wan si metnen mekrerek meriuwe nan salfa. Hɨrak kakno hei o wan si metnen mekrerek kerek miyak enuk ketike profet enuk kewisesik tewiyen. Hɨrakɨt tatu tatɨt en yɨnk kɨrakɨt kaknen (o kakɨses) tipmain tipmain enum eik.

God skelim mɨt miyapɨr yapɨrwe

11 Menmen im epei man, hi hɨr yeno me mɨtɨk iuwe kɨre hike, mɨtɨk iuwe kewik. Tɨ ketike nepni mɨrɨr mekeipɨn ninaan mɨrak ap mɨnmatɨn wit keiyak te hɨram mɨsawɨn mau meit en au. (Te hɨram meweikɨn mɨre napɨ).

* **19:19** Esi 27:30-34 * **19:19** Sam 2:2 * **19:20** Rev 13:12-17, 20:10, 15; Ais 30:33 * **19:21** Rev 19:17-18 * **20:1** Rev 9:1 * **20:2-3** Rev 12:9 * **20:2-3** Ju 6 * **20:4** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * **20:6** Rev 1:6 * **20:8** Esi 38:2, 9, 15-16 * **20:9** 2Kin 1:10; Esi 39:6 * **20:10** Jen 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20; 21:8

12 *Hɨram meweikɨn mɨre napɨ epei au,
hi hɨr mɨt miyapɨr niuk mɨr iuwe, mɨt
miyapɨr au weinɨn kerek nɨpaa naa. Hɨr
nan nerp menep ninaan ke mɨtɨk kau
yeno mɨrak, mɨt ensel nan nenke tɨwei
ham mɨwaai en. Epei au, hɨr neit tɨwei
kiutɨp hak, kerek niuk me mɨt kerek nises
hɨm me God nanu nantikerek mewik. God
skelim mɨt in nɨpaa naa keriuwe menmen
hɨrak kɨrem mekre tɨwei im me menmen
hɨr nɨrɨakem.
13 *God kɨkɨan mɨt miyapɨr kerek naa
nekre wan netike mɨt miyapɨr kerek epei
naa nerer wit wit hɨr nerp menep ninaan
mɨrak, hɨrak skelim mɨt miyapɨr me men-
men hɨr nɨrɨakem nau tɨ.
14 *Epei au, God keit menmen menip mɨt
nani metike wit kerek hɨmɨn ke mɨt naa
nɨwaai en, hɨrak kewɨrem men mekre hei
o wan si metnen mekrerem hɨram nepei
au mau meit. Hei si metnen mekrerem
hɨram enum mar ke mɨt hɨr pɨke nani.
15 *Mɨt miyapɨr kerek God ap kɨr niuk
mɨr mekre tɨwei ik kerek ketpɨwek niuk
me mɨt miyapɨr hɨr nanu nantikerek,
hɨrak kewɨri nekre hei wan si metnen
mekrerek.

21

Jon kɨr tɨ ketike nepni meiyam man mekrehɨr me tɨ ketike nepni nɨpaa mepu

1 *God kewɨri nekre hei si metnen mekr-
erek epei au, hi hɨr tɨ keiyak ketike nepni
meiyam mepu mekrehɨr ke tɨ keiyak
ketike nepni meiyam nɨpaa mepu. Hɨram
metike wan epei au mesi.
2 *Epei au, hi hɨr wit kerek God
kehimɨtanek hɨrak wit kɨrak. Hɨrak
wit Jerusalem keiyak kekrehɨr ke wit
Jerusalem ke nɨpaa. Hɨrak keit wit ke
God kɨnaiwɨrek kekiuwe kan. God ke-
maniyek yaaik kɨre mɨte weses wetike
mɨtɨk nanɨtan.
3 *Hi epei hɨrek, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk
keit yeno me mɨtɨk iuwe hɨrak katɨp kar
ik: "Eiyɨmtewem! God wɨnak kɨrak kau
nɨmɨn ke mɨt miyapɨr te hɨrak kaku kak-
tikeri. Hɨr nanu nanre mɨt nɨrak, hɨrak
kaku kaktikeri kakre God kɨr.
4 *God kaknip mɨt miyapɨr en han yaaik
nanu. Hɨr ap pɨke nani o han enuk o
nankɨt o yɨnk kɨr kaknen au. Menmen im
me nɨpaa ein hɨram epei au."
5 *Mɨtɨk kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe
ketpo kar ik: "Ti emtewek. Hi anip
menmen yaaim mamɨkrehɨr me menmen
nɨpaa." Hɨrak wen ketpo, "Ti ewis men-
men im hi nepei hetputem emu tɨwei
entar menmen hi hetpi yi mɨt em hɨram
yaaim."
6 *Hɨrak katɨp, "Menmen im hɨram
nepei au. Hi mɨtɨk kerek nɨpaa men-
men ap mepu au, hi hepu, maain hi
apau. Hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te men-
men yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek hanhan
nanɨm tɨpar hi awetɨrem weinɨm tɨpar
mai mamkepi hɨr nanu nanɨt tipmain tip-
main enum eik.
7 *Yi mɨt kerek yi yises hɨm mai werek
ere yi yayi, yi wen yɨrɨak menmen mai
yaaim yinɨn menmen enum mamri han
ki enuk, yi mɨt in hi aweti menmen im
yapɨrwe hi etpiyem. Hi are God ki, yi eire
nɨkerek nai.
8 *Te mɨt kerek hɨr nɨpaa nisɨsa hi God,
in ek au nɨnapen nentar mɨt nanɨp nen-
tar hɨr nisɨsa, hɨr netike mɨt neweikɨn
sip newet God, mɨt kerek nɨrɨak men-
men enum enum, mɨt kerek nenep mɨt
han hɨr nani, mɨt kerek nari miyapɨr
his newenɨnem, mɨt kerek nɨrɨak nasi,
mɨt kerek newepwar menmen newet tɨpir
em, hɨr nantike mɨt enun newisesik, hɨr
yapɨrwe nanɨno hei iuwe mɨre wan si met-
nen meriuwe nan salfa mekrerek. Men-
men im hɨram enum mɨre mɨt hɨr pɨke
nani nanɨkrerem."

Hɨm ke wit Jerusalem hak yaaik

9 *Hi hemtau hɨm im nepei au, mɨtɨk
ensel kiutɨp ke ensel nar hispɨnak wik
(7) kerek netenen mɨn mar hispɨnak wik
(7) menmen enum menep mɨt mekrerem,

* **20:12** Dan 7:9-10; Mt 25:31-46; Rev 13:8; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **20:13** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * **20:14** 1Ko 15:26, 55 * **20:15** Mt 25:41; Rev 13:8, 19:20 * **21:1** 2Pi 3:13 * **21:2** Ais 52:1, 61:10; Hi 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3** 2Kro 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4** Rev 7:17; Ais 35:10, 65:19 * **21:5** Rev 4:2, 10; 2Ko 5:17 * **21:6** Rev 1:8, 17, 22:17; Jo 7:37; Sam 36:9 * **21:7** 2Sml 7:14 * **21:8** Hi 10:38-39; Mt 25:41; Rev 19:20, 21:27, 22:15 * **21:9** Rev 15:1

hɨrak mɨtɨk ensel ik kan menep ketpo
kar ik: “Ti enen etikewa hi ateiknut mɨte
yaaip kerek hɨre wautike Mɨtɨk keweikɨn
kɨre Sipsip hɨr nanɨtan.
10 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak ke-
tauhis hɨmɨn kai hawɨr wen werp mɨnɨu
(o neiyɨp) wɨsenuk. Hawɨr werp en,
hɨrak keteikno wit Jerusalem, wit God
kehimɨtanek hɨrak kɨrak keke wit ke God
kekiuwe kan.
11 *Hɨrak kɨr keriuwe menmen yaaim
me God, hɨrak kɨre nan yaaim niuk mɨrak
jaspa kerek mɨt newɨr pewek yapɨrwe
netɨwem, nan kerek hɨr newisɨm mau
wepni hɨram mɨr wɨsenum mar ke glas.
12 *Nɨwa hɨrak keweikɨn wit hɨrak nokik
ken niu, weipɨr hiswiyen wik (12) mewik,
mɨt ensel niutɨp niutɨp nerp nersɨsem
naanmɨpre weipɨr. Niuk me weiwɨk
hiswiyen wik (12) me Isrel mau weipɨr im.
13 Wit wepni kokai kan weipɨr wikak
tewik. Wit wepni kewen ken weipɨr tar
wikak tewik. Wit ken niu in weipɨr tar
wikak tewik. Wit ken mɨn in weipɨr tar
wikak tewik.
14 Hɨr nime nɨwa im mentar nan iuwe
mar hiswiyen wik (12). Niuk me mɨt
aposel nar hiswiyen wik (12) ne Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip niuk mɨr mau nan
im.
15 *Mɨtɨk ensel kerek ketpo menmen
ketenen si me gol kaknɨn mak ke wit iuwe
ik e, ketike weipɨr mɨrak, nɨwa mɨrak.
16 Wit ik e hɨrak nokik yinak ik yinak ke
wit hɨram mɨpɨram. Ensel ik kɨnɨn mak
ke wit keriuwe si mɨrak. Wit hɨrak nokik
mɨrak hɨram mar 2400 kilomita. Wit kau
niu kɨrak ketike nokik kɨrak hɨrak yaaik
kɨpɨrak.
17 Hɨrak kɨnɨn mak ke wit epei au, hɨrak
kɨnɨn mak ke nɨwa kau niu kɨrak keriuwe
si mɨre mɨt nɨnɨn mak neriuwerem, te
hɨrak kɨrem hɨram mɨre 65 mita.
18 God kime nɨwa keweikɨn wit ik, hɨrak
kimaak me nan jaspa. Wit hɨrekes God
kimaak me gol hɨram mɨr mɨre tɨpar mar
ke mani katɨn nemnok.
19 *Nan iuwe kerek God kime nɨwa
menterim hɨram marim. Nan namba 1
hɨrak jaspa. Nan hak (namba 2) hɨrak
sapaia kɨre yinamɨn. Nan hak (namba 3)
hɨrak nan hike niuk mɨrak agat. Nan hak
(namba 4) hɨrak kɨre yinamɨn niuk mɨrak
emeral.
20 Nan hak (namba 5) hɨrak nan kɨre
hike ketike ninɨk niuk mɨrak sadonikis.
Nan hak (namba 6) hɨram nan kɨre ninɨk
niuk mɨrak konilian. Nan hak (namba
7) hɨrak kɨre kono niuk mɨrak krisolait.
Nan hak (namba 8) hɨrak kɨre yinamɨn
niuk mɨrak beril. Nan hak (namba 9)
hɨrak kɨre kono niuk mɨrak topas. Nan
hak (namba 10) hɨrak kɨre yinamɨn ketike
kɨre kono niuk mɨrak krisopres. Nan
hak (namba 11) hɨrak kɨre yinamɨn niuk
mɨrak haiasin. Nan hak (namba 12) hɨrak
kɨre ninɨk niuk mɨrak ametis.
21 Ya weipɨr ke nɨwa mar hiswiyen wik
(12) God kimaam me bis me nan iuwe. Ya
weipɨr miutɨp miutɨp hɨram me klamsel
me bis miutɨp miutɨp wɨsenuk kerekek.
Yayiwe kerekir wit iuwe ik hɨrak ke gol
mɨr yaaim mɨre mani katɨn nemnok.

22 *Hi ap hɨr wɨnak iuwe kiutɨp ke God
keit wit iuwe keteikɨn mɨt God kau ketik-
eri eik e au. Mɨtɨk iuwe God hɨrekes kerek
manpenuk wɨsenuk hɨrak ketike Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip hɨrakɨt tepu wit ik te
mɨt miyapɨr nɨret tepu. Te hɨr ap nime
wɨnak neteikɨn hɨrakɨt tepu tetikeri au.
23 *Wepni o wenke ap te mamɨr mamɨt
wit ik e taau. Menmen iuwe me God
merhɨhe mɨre si, menmen iuwe me
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip mamɨr te
hɨram mamɨr mamnep wit mamɨkrehɨr
ke wepni te hɨr mɨt nanɨr ein ein.
24 *Mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr
nanɨnen nanɨr menmen iuwe mɨrakɨt mɨr
menep wit, te hɨr nanitet yayiwe nanɨno
in nanɨno ein. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre
mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nanɨt pewek mɨre
yapɨrwe neiyɨm nanɨnen wit ik.
25 *Hɨr ap te naniyepet weipɨr me nɨwa
mamɨt in nanɨntar wit ap toto mamtai au.
Wepni kerekek.
26 Menmen mɨt hɨr neses neriuwerem
metike pewek mɨr, hɨr mɨt nerer wit wit
nau tɨ neiyɨm nanɨnen nanwisɨm mamɨt
witeik.

* **21:10** Esi 40:2; Rev 21:2 * **21:11** Ais 60:1-2, 19 * **21:12** Esi 48:30-35 * **21:15** Rev 11:1 * **21:19** Ais 54:11-12
* **21:22** Rev 15:3 * **21:23** Ais 60:19-20; Rev 22:5 * **21:24** Ais 60:3, 5 * **21:25** Ais 60:11; Sek 14:7; Rev 22:5

27 *Te menmen enum o mɨt miyapɨr
kerek nɨrɨak menmen enum o newis-
esik nanɨno nɨmɨn wit ik e au. Mɨt
miyapɨr kerek Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sip-
sip kewis niuk mɨr mɨwaai mekre tɨwei
kerek mehimɨtan mɨt miyapɨr nanu nan-
tike God, hɨr keriyen nanɨno nanɨkre wit
ik e.

22

Hɨm me nu metike tɨpar mamkaap mɨt miyapɨr nanu werek

1 *Hi hɨr wit yaaik nepei au, mɨtɨk ensel
keteikno mani kerek tɨpar mɨrak mɨkaap
mɨt miyapɨr hɨr nanu werek. Tɨpar im
meke yeno kerek Mɨtɨk Iuwe God kewim
metike yeno Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip
kewim.
2 *Tɨpar im hɨram nemnok hɨram mek-
iuwe wi mɨram mitet yayiwe ke nɨmɨn.
Nu kerek mɨkaap mɨt miyapɨr nanu nanɨt
hɨram merp menep mani kekiuweri, ham
merp pɨnak, ham merp pɨnak. Hɨram
mari mine nɨkim me wenke kiutɨp wenke
kiutɨp, tɨwei mɨram hɨram mɨkaap mɨt
miyapɨr nerer wit wit nɨpa hɨr nɨnap te
hɨr nanre yaain.
3 Menmen yapɨrwe kerek nɨpaa
mewaank tɨ God kakrɨakem nepei au meit
kakɨntar hɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre
Sipsip hɨrakɨt tatu wit ik naanmamre mɨt,
te hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak.
4 *Mɨt hɨr nanɨr ninaan mɨrak, hɨrak
kakwis niuk mɨrak mamu maat kɨr.
5 *Wɨtaan ap te pɨke mamnen taau. Mɨt
ap nanɨt si te nanɨr yayiwe o wepni kau
nepni kɨr au. Mɨtɨk luwe God hɨrak kaku
kakrehɨr ke wepni kakɨr te mɨt nises hɨm
mɨrak hɨr nanu nanɨre mɨt iuwe tipmain
tipmain enum eik.

Jisas pɨke kaknen waswas

6 *Mɨtɨk ensel hɨrak ketpo kar ik: "Hɨm
im yapɨrwe ti hewisɨm hɨram yaaim
maain mamnen. Mɨtɨk luwe God kerek
hɨrak epei kɨrɨak mɨt profet hɨmɨn kɨr
kekrit te hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak
epei keriuwet mɨt ensel nɨrak te hɨr nan
newepyapɨr natɨp mɨt nises hɨm mɨrak
menmen te menep mamnen."
7 *Jisas ketpi kar ik: "Yi eiyɨmtau!
Menep te hi pɨke anen. Mɨt miyapɨr kerek
nanɨmtau hɨm mau tɨwei im nanisesim,
hɨr han yaaik nanu."
8 *Hi Jon kerekek hi hɨr menmen im
hi hemtau hɨm mɨram. Hi hɨr menmen
im, hemtewem nepei au, hi hewen ninɨp
hɨwaai hɨt me mɨtɨk ensel kerek keteikno
menmen im.
9 Te hɨrak ketpo kar ik: "Ti ap hɨrɨak
menmen im au emɨt! Hi hɨrɨak menmen
me God har ke yi mɨt yetike mɨt nit yinan
hɨr profet hɨr netike mɨt yapɨrwe kerek
nemtau hɨm mau tɨwei im nanisesim. Te
ti ap ewenaunɨpi au emɨt! Ti ewenɨpi God
kerekek."
10 Hɨrak wen ketpo kar ik: "Ti ap epakɨn
hɨm me God mekre tɨwei im au emɨt,
entar wɨ epei man menep te menmen im
mamnen.
11 *Menmen im menep te mamnen.
Te mɨt kerek nɨrɨak enum hɨr wen
nanrɨakem. Mɨt kere han kitet enum
enum, hɨr wen han ekitetim. Mɨt kerek
nɨrɨak menmen yaaim hɨr wen enrɨakem.
Mɨt kerek hɨr yaain wen enu anɨrek."
12 *"Yi eiyɨmtewek! Menep te hi Jisas
hi pɨke anen. Hi anen etenen menmen
yaaim me mɨt miyapɨr yapɨrwe te hi
awetɨrem me menmen nɨpaa ein ere in
hɨr nɨrɨakem.
13 *Hi kerekek hi hinɨn, maain te hi pɨke
ekaru. Nɨpaa hi hinɨn hɨrɨak menmen te
maain hi pɨke arɨakem yaaim.
14 *"Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me
God hɨr nɨre mɨt epei nekemyet laplap
mɨr hɨram pɨke yaaim. Mɨt miyapɨr narik
hɨr han yaaik nanu nanɨntar God kak-
wisi hɨr nanɨno nanitet ya weipɨr ke wit
nanɨno nɨmɨn nanɨm nɨkim me nu kerek
mɨkaap mɨt miyapɨr nanu werek werek
nanu nanɨt.
15 *Te mɨt enun nises han kɨr enuk,
hɨr nantike mɨt kerek nari si newɨr
pɨkoker nɨrɨak nasi, o mɨt nari miyapɨr

* **21:27** Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * **22:1** Esi 47:1; Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:2** Jen 2:9; Esi 47:12; Rev 22:14, 19 * **22:4** Sam 42:2; Mt 5:8; Rev 3:12 * **22:5** Rev 5:10, 20:6, 21:23, 25; Dan 7:18, 27 * **22:6** Rev 1:1 * **22:7** Rev 1:3, 2:16 * **22:8** Rev 1:3, 10:4 * **22:11** Dan 12:10 * **22:12** Rev 2:16, 23; Ais 40:10; 2Ko 11:15 * **22:13** Rev 1:8, 17, 21:6 * **22:14** Rev 22:2 * **22:15** Rev 21:27

his newenɨnem, mɨt kerek nenep mɨt
han nani, mɨt kerek newepwar menmen
newet tɨpir em, o mɨt kerek newenɨn hɨm
nises hɨm mɨr hɨras, mɨt miyapɨr nar ik
hɨr ap te nanɨno nanitet ya weipɨr ke wit
iuwe au. Hɨr enu enɨt witeik.
16 *Hi Jisas kerekek hi epei heriuwet
mɨtɨk ensel kai hɨrak kan kewepyapɨr hɨm
im men yi mɨt ne weiwɨk miutɨp me God
yerer wit wit. Hi kerekek hi ke weiwɨk me
Devit, hi nepenyek kɨrak hi hɨre saaur kau
nepni kɨr wɨsenum ere wanewik."
17 *"God Hɨmɨn Yaaik ketike mɨt
miyapɨr nises hɨm me hi Mɨtɨk keweikɨn
hɨre Sipsip hɨr natɨp nar ik: 'Ti enen!'
Mɨt miyapɨr kerek nanɨmtau hɨm im hɨr
entɨp, 'Ti enen.' Mɨt miyapɨr kerek hɨm
niu enuk (o hɨr mar kewenkɨkor hɨm), hɨr
eninen enɨm tɨpar mɨkaap mɨt miyapɨr
hɨr nanu werek werek nanu nanɨt. Hɨr
nanwɨr pewek nanɨt tɨpar im nanɨm au.
Hɨr nanɨm weinɨm.
18 *Hi Jon hi hetpi yi mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek yayɨmtau hɨm me God me
menmen mamnen mau tɨwei im, hi hetpi
hɨm manp har ik: "Mɨt han kerek nanwis
hɨm ham mamu mamtike hɨm im mau
tɨwei, te God kaknɨp kakriuwe menmen
enum hɨrak kenep mɨt keriuwerem hi epei
hewisɨm mau tɨwei im.
19 *Mɨt han hɨr nanɨsak hɨm ham mau
tɨwei kerek hi hewisɨm te God kakri men-
men mɨr mau nu mɨkaap mɨt hɨr nanu
werek werek nanu nanɨt, hɨrak kakwisi
nanu wɨt kɨrak yaaik taau."
20 *Mɨtɨk kerek kewepyapɨr hɨm im
hɨrak katɨp kar ik: "O, hi Jisas hi anen
waswas."
Mɨtɨk luwe Jisas haiu mewenhi matɨp
mar ik: "Ti enen waswas."
21 Hi Jon hanhan Mɨtɨk luwe kaiu Jisas
Krais hɨrak kakrɨak yi mɨt miyapɨr kerek
yises hɨm mɨrak kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **22:16** Ro 1:3; Rev 2:28; 5:5; Nam 24:17 * **22:17** Rev 21:6 * **22:18** Diu 4:2, 12:32; Rev 15:1 * **22:19** Rev 22:2
* **22:20** Rev 3:11

HIM METEIKNAI MENMEN ME LISTA IM EM

God kewis hɨm mɨrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamɨrtei menmen, haiu mamkinaam, te hɨram mamkepai haiu mamɨrtei menmen me God. Haiu hanhan mamɨrtei me menmen mau tɨwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamɨrkeik haiu mamnapɨnem? Haiu mɨnapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapɨnem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamɨr lista im hɨram mamkepai. Haiu eminɨn han ekitet menmen haiu hanhan mamɨrteiyem, te haiu mamɨr het tok me lista im em. Haiu mamɨr het tok me lista ere haiu mɨnapɨn menmen haiu hanhanem, haiu mamɨr buk, sapta metike ves mɨram mau mɨnɨk het tok. Haiu mamɨr ves im hɨram mamɨtpai me menmen hɨm me God metpim me menmen me het tok im em.

HIM ME JISAS WI HIRAK KAU TI

Maamrer ne Jisas*	
Matyu 1.1-17	Luk 3.23-38

Maria wina Jisas-Hɨm me Krismas	
Luk 1.26-38	Matyu 2.1-23
Matyu 1.18-25	Luk 2.39-40
Luk 2.1-38	

Jon kɨkɨr Jisas	
Matyu 3.13-17	Luk 3.21-22
Mak 1.9-11	Jon 1.29-34

Jisas keweikɨnhis kɨre God	
Matyu 17.1-9	Lu 9.28-36
Mk 9.2-9	

Judas kewepyapɨr Jisas	
Matyu 26.14-16; 26.47-57	Luk 22.47-54
Mak 14.10-11; 14.43-53	Jon 18.2-13

Pita kiune katɨp hɨrak ap kises Jisas	
Matyu 26.69-75	Luk 22.54
Mak 14.66-72	Jon 18.15

Mɨt newepyapɨr Jisas te hɨrak kaki-Hɨm me Ist
Matyu 26.57-68; 27.1-2
Matyu 27.11-31
Matyu 14.53-65; 15.1-20
Luk 22.63-71

Mɨt newenkek Jisas hɨrak kaa-Hɨm me ista	
Matyu 27.32-56	Lu
Mak 15.21-41	Jo

Mɨt newis Jisas kekre han ke mɨniu-Hɨm me Ist
Matyu 27.57-66
Mak 15.42-47

Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek-Hɨm me Ista	
Matyu 28.1-20	Jon 2
Mak 16.1-18	Apos
Luk 24.1-49	

Jisas pɨke ken wit ke God (Heven)	
Mak 16.19	Aposel 1.9-1
Luk 24.50-51	

MIT NE WEIWIK ME GOD NANISES MEN-MEN YAAIM MAR IM

Mɨt neweikɨn sip newet menmen enum	
Matyu 3.2-12; 4.17, 9.17	Apose
Matyu 12.31-32; 12.41	Apose
Matyu 21.32	Apose
Mak 1.4; 1.14-15	2 Kori
Mak 3.28-29; 6.12	2 Pita
Luk 3.3; 3.8-14; 13.3-5	Revel
Luk 15.1-32; 24.47	Revel

Komunion	
Matyu 26.26-29	Luk 22.15-20
Mak 14.22-25	1 Korin 10.16-21; 11.20-34

Markeik hɨm me God mamkepai	
Matyu 4.4; 7.24-27	1 Korin 10:11; 15.1-4
Matyu 22.29	Galesia 3.22
Luk 8.21; 11.28	Efesas 5.26; 6.17
Jon 5.39; 6.63; 6.38	Kolosi 3.16
Jon 8.31-32; 12.48	1 Timoti 4.16
Jon 14.21; 15.3; 15.7	2 Timoti 3.15-17
Jon 17.17; 20.29	Hibru 2.2-4; 4.12
Aposel 2.38; 10.43	Jems 1.18; 1.21
Aposel 17.11; 20.32	1 Pita 1.23; 2.2
Rom 1.16; 10.17; 15.4	1 Jon 5.13
Rom 16.25	

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr	
Matyu 15.3-6	Kolosi 3.20-21
Luk 2.48-51	1 Pita 5.5
Efesas 6.1-4	

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matyu 1:1–2:12
2	Matyu 2:13–3:6
3	Matyu 3:7–4:11
4	Matyu 4:12-25
5	Matyu 5:1-26
6	Matyu 5:27-48
7	Matyu 6:1-24
8	Matyu 6:25–7:14
9	Matyu 7:15-29
10	Matyu 8:1-17
11	Matyu 8:18-34
12	Matyu 9:1-17
13	Matyu 9:18-38
14	Matyu 10:1-23
15	Matyu 10:24–11:6
16	Matyu 11:7-30
17	Matyu 12:1-21
18	Matyu 12:22-45
19	Matyu 12:46–13:23
20	Matyu 13:24-46
21	Matyu 13:47–14:12
22	Matyu 14:13-36
23	Matyu 15:1-28
24	Matyu 15:29–16:12
25	Matyu 16:13–17:9
26	Matyu 17:10-27
27	Matyu 18:1-22
28	Matyu 18:23–19:12
29	Matyu 19:13-30
30	Matyu 20:1-28
31	Matyu 20:29–21:22

February

date	Scripture
1	Matyu 21:23-46
2	Matyu 22:1-33
3	Matyu 22:34–23:12
4	Matyu 23:13-39
5	Matyu 24:1-28
6	Matyu 24:29-51
7	Matyu 25:1-30
8	Matyu 25:31–26:13
9	Matyu 26:14-46
10	Matyu 26:47-68
11	Matyu 26:69–27:14
12	Matyu 27:15-31
13	Matyu 27:32-66
14	Matyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30–10:12

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27–12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38–13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31–5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29–6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39–7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36–8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40–9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51–10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38–11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37–12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22–14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19–17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29–22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54–23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44–24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22–4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53–8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54–12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31–14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25–19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51–8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24–13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42–14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36–16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22–19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37–22:16
4	Aposel 22:17–23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25–3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13–5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15–8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22–10:13
27	Rom 10:14–11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22–16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18–2:5
6	1 Korin 2:6–3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19–10:13
16	1 Korin 10:14–11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27–13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12–2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13–5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14–7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17–3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23–4:20
19	Galesia 4:21–5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Efesas 1:1-23
23	Efesas 2:1-22
24	Efesas 3:1-21
25	Efesas 4:1-16
26	Efesas 4:17–5:2
27	Efesas 5:3-33
28	Efesas 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27–2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19–3:6
2	Filipai 3:7–4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21–2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18–4:18
9	1 Tesalonaika 1:1–2:9
10	1 Tesalonaika 2:10–3:13
11	1 Tesalonaika 4:1–5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22–3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15–3:15
29	Failimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14–5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32–12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19–2:17
19	Jems 2:18–3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13–2:10
24	1 Pita 2:11–3:7
25	1 Pita 3:8–4:6
26	1 Pita 4:7–5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18–3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18–3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Hɨm Meteiknai Menmen Me Lista Im Em

God kewis hɨm mɨrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamɨrtei menmen, haiu mamkinaam, te hɨram mamkepai haiu mamɨrtei menmen me God. Haiu hanhan mamɨrtei me menmen mau tɨwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamɨrkeik haiu mamnapɨnem? Haiu mɨnapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapɨnem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamɨr lista im hɨram mamkepai. Haiu eminɨn han ekitet menmen haiu hanhan mamɨrteiyem, te haiu mamɨr het tok me lista im em. Haiu mamɨr het tok me lista ere haiu mɨnapɨn menmen haiu hanhanem, haiu mamɨr buk, sapta metike ves mɨram mau mɨnɨk het tok. Haiu mamɨr ves im hɨram mamɨtpai me menmen hɨm me God metpim me menmen me het tok im em.

HɨM ME JISAS Wɨ HɨRAK KAU Tɨ

Maamrer ne Jisas Matyu 1:1-17; Luk 3:23-38

Maria wina Jisas-Hɨm me Krismas Luk 1:26-38; Matyu 2:1-23; Matyu 1:18-25; Luk 2:40; Luk 2:1-38

Jon kɨkɨr Jisas Matyu 3:13-17; Luk 3:21-22; Mak 1:9-11; Jon 1:29-34

Jisas keweikɨnhis kɨre God Matyu 17:1-9; Luk 9:28-36; Mak 9:2-9

Judas kewepyapɨr Jisas Matyu 26:14-16; 26:47-57; Luk 22:47-54; Mak 14:10-11; 14:43-53; Jon 18:2-13

Pita kiune katɨp hɨrak ap kises Jisas Matyu 26:69-75; Luk 22:54-62; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18; 18:25-27

Mɨt newepyapɨr Jisas te hɨrak kaki-Hɨm me Ista Matyu 26:57-68; 27:1-2; Luk 23:1-25; Matyu 27:11-31; Jon 18:19-24; Matyu 15:1-20; Jon 18:28-40; 19:1-16; Luk 22:63-71

Mɨt newenkek Jisas hɨrak kaa-Hɨm me ista Matyu 27:32-56; Luk 23:26-49; Mak 15:21-41; Jon 19:17-37

Mɨt newis Jisas kekre han ke mɨniu-Hɨm me Ista Matyu 27:57-66; Luk 23:50-56; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek-Hɨm me Ista Matyu 28:1-20; Jon 20:1-31; 21:1-23; Mak 16:1-18; Aposel 1:3-8; Luk 24:1-49

Jisas pɨke ken wit ke God (Heven) Mak 16:19; Aposel 1:9-11; Luk 24:50-51

MɨT NE WEIWɨK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mɨt neweikɨn sip newet menmen enum Matyu 3:2-12; 4:17; 9:17; Aposel 2:37-40; 3:19-20; Matyu 12:31-32; 12:41; Aposel 5:31; 8:22; Matyu 21:32; Aposel 17:30; 20:21; 26:20; Mak 1:4; 1:14-15; 2 Korin 7:10; Mak 3:28-29; 6:12; 2 Pita 3:9; Luk 3:3; 3:8-14; 13:3-5; Revelesen 2:5; 2:21-22; 3:19; Luk 15:1-32; 24:47; Revelesen 9:20-21; 16:9

Komunion Matyu 26:26-29; Luk 22:15-20; Mak 14:22-25; 1 Korin 10:16-21; 11:20-34

Markeik hɨm me God mamkepai Matyu 4:4; 7:24-27; 1 Korin 10:11; 15:1-4; Matyu 22:29; Galesia 3:22; Luk 8:21; 11:28; Efesas 5:26; 6:17; Jon 5:39; 6:63; 6:38; Kolosi 3:16; Jon 8:31-32; 12:48; 1 Timoti 4:16; Jon 14:21; 15:3; 15:7; 2 Timoti 3:15-17; Jon 17:17; 20:29; Hibru 2:2-4; 4:12; Aposel 2:38; 10:43; Jems 1:18; 1:21; Aposel 17:11; 20:32; 1 Pita 1:23; 2:2; Rom 1:16; 10:17; 15:4; 1 Jon 5:13; Rom 16:25

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr Matyu 15:3-6; Kolosi 3:20-21; Luk 2:48-51; 1 Pita 5:5; Efesas 6:1-4